Митці України

МИТЦІ УКРАЇНИ

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ ДОВІДНИК

За редакцією
А. В. КУДРИЦЬКОГО

КИЇВ
«УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ»
ІМЕНІ М. П. БАЖАНА
1992

ББК 63.3(2Ук)я2
М67

НАУКОВІ КОНСУЛЬТАНТИ: кандидат мистецтвознавства *І. М. Блюміна* (образотворче й народне мистецтво); народний артист УРСР, професор *І. Д. Гамкало* (музика); кандидат мистецтвознавства *Н. М. Капельгородська* (кіно); кандидат архітектури *С. К. Кілессо* (архітектура), кандидат мистецтвознавства, професор *Р. Я. Пилипчук* (театр).

УПОРЯДНИКИ ДОВІДНИКА: *М. Г. Лабінський* і *В. С. Мурза* —старші наукові редактори видавництва «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана.

Видано при сприянні Міжнародного Фонду «Відродження» (Published with the assistance of the International Renaissance Foundation).

М $\frac{4901000000-10}{222-92}$ БЗ—3—22—91

ISBN 5-88500-042-5

ПЕРЕДМОВА

До енциклопедичного довідника «Митці України» включено близько 5000 статей. Це короткі творчі біографії українських архітекторів, живописців, скульпторів, графіків, майстрів народного мистецтва (гончарство, різьблення, вишивка тощо) композиторів, режисерів, акторів театру і кіно, диригентів і балетмейстерів, артистів естради і цирку, кобзарів, письменників, драматургів, кіносценаристів, дослідників історії мистецтва. Поряд з цим вміщено статті про митців інших народів, які зв'язані з Україною своїм походженням, жили і працювали тут, створивши визначні пам'ятки духовної культури, або ж відобразили в своїх творах життя і побут українського народу, його історію, природу України. В статтях після прізвища, імені та по батькові наведено дати життя та місце народження і смерті (для частини персоналій за старим і новим стилем та за старим і новим адміністративним поділом), вказано фах, почесне звання, заклад, де митець здобув освіту, місце роботи, перелік основних творів, ролей тощо, державні премії. До окремих персоналій додано видання про творчість митця, які незалежно від мови оригіналу подаються українською мовою.

Статті довідника розміщено в алфавітному порядку. Застосовано систему посилань, щоб доповнити тематично пов'язані між собою матеріали додатковою інформацією. Назви статей, на які зроблено посилання, набрано *курсивом*. Мистецькі родини об'єднано в одну статтю (напр., Божії — укр. живописці; батько і син; Демуцькі — діячі укр. культури; батько й син). З метою заощадження місця в довіднику застосовано скорочення, список яких додається.

У тих випадках, коли ім'я художника чи будівничого залишилося невідомим, а твори, що збереглися й дотепер, свідчать про їх художню цінність і яскраву особистість автора, термін подається за назвою твору (наприклад, Дрогобицької церкви св. Юра майстер).

При укладанні довідника використано досвід роботи і оновлені матеріали універсальних і галузевих попередніх видань — «Української Радянської Енциклопедії» (перше і друге видання), «Українського Радянського Енциклопедичного Словника», «Словника художників України», довідників «Київ», «Чернігівщина», «Спілка композиторів України», а також матеріали енциклопедії «Мистецтво України», довідника «Полтавщина», що готуються, архівні матеріали творчих спілок України, мистецьких установ та нові літературні джерела.

Використано й такі видання, як «Матеріали до словника українських граверів» П. М. Попова та його ж додаток до цієї праці (К., 1926—1927), «Словник-довідник художників, що працювали на Україні в XIV—XVIII ст.» П. М. Жолтовського (К., 1962), «Майстри народного мистецтва Української РСР.

Довідник» (К., 1966), «Матеріали до словника мистецтвознавців УРСР» (К., 1970), дослідження з додатком-словником «Українське золотарство XVI—XVIII ст.» З. П. Петренка (К., 1970). Серед зарубіжних джерел — «Енциклопедія українознавства», довідник «Українські композитори, упорядковані 1986 в Едмонтоні Марією Дитиняк».

Частина матеріалів довідника є оригінальною і публікується вперше, зокрема про українських митців, які свого часу зазнали репресій або творчість яких проходила поза Батьківщиною, а також тих, що здобули громадське визнання в останні роки.

Видання доповнено таблицями — архітектурних пам'яток, музеїв, театрів, музичних колективів і творчих спілок України. Через низку творчих біографій митців, наведених у цьому виданні, читач ознайомиться з історією та досягненнями українського мистецтва, багатоманітністю його жанрів дістане відносно повне уявлення про видатні пам'ятки національної культури.

Матеріали, які внесені до книги в процесі опрацювання її коректури, вміщено в Додатку.

Пропонована читачеві книга є спробою створити довідкове видання про представників усіх жанрів мистецтва України і за характером та схемою статей не претендує на повноту висвітлення.

Науково-редакційні та організаційні процеси, пов'язані з підготовкою довідника «Митці України», здійснило видавництво «Українська Енциклопедія» імені М. П. Бажана.

Видавництво складає щиру подяку авторам, консультантам, всім учасникам підготовки довідника. Сподіваємося, що видання зацікавить не лише фахівців, а й широке коло читачів.

ОСНОВНІ СКОРОЧЕННЯ

АА — Академія архітектури
АБіА — Академія будівництва і архітектури
австр. — австрійський
адм. — адміністративний
акад. — академік
актор. — акторський
АМ — Академія мистецтв
аматор. — аматорський
амер. — американський
АН — Академія наук
англ. — англійський
арх. — архітектор
архіт. — архітектурний
арх-ра — архітектура
б-ка — бібліотека
білорус. — білоруський
бл. — близько
буд. — будівельний
буд-во — будівництво
в т. ч. — в тому числі
ВДІК — Всесоюзний державний інститут кінематографії імені С. А. Герасимова в Москві
ВДНГ СРСР — Виставка досягнень народного господарства СРСР
ВДНГ УРСР — Виставка досягнень народного господарства УРСР (тепер Респ. центр виставок і ярмарків)
вел. — великий
вид. — видання
вид-во — видавництво
визв. — визвольний
вип. — випуск
виробн. — виробництво
віден. — віденський
візант. — візантійський
військ. — військовий
вінн. — вінницький
вірм. — вірменський
вітчизн. — вітчизняний
вокал. — вокальний
всесоюз. — всесоюзний
вул. — вулиця
ВУФКУ — Всеукраїнське фотокіноуправління
ВУЦВК — Всеукраїнський Центральний виконавчий комітет
ВХУТЕЇН — Вищий художньо-технічний інститут
ВХУТЕМАС — Вищі державні художньо-технічні майстерні
газ. — газета (з назвою)
галиц. — галицький
г-во — господарство
ген. — генеральний
геом. — геометричний
Герой Соц. Праці — Герой Соціалістичної Праці
гол. — головний
громад. — громадський
громадян. — громадянський
груз. — грузинський
губ. — губернія, губернський
д. чл. — дійсний член
декор. — декоративний
дерев. — дерев'яний
держ. — державний
ДДМТ — Державний дитячий музичний театр у Києві
дит. — дитячий
ДІТМ — Державний інститут театрального мистецтва імені А. В. Луначарського в Москві
дніпроп. — дніпропетровський
донец. — донецький
драм. — драматичний
експеримент. — експериментальний
естрад. — естрадний
етногр. — етнографічний
євр. — єврейський
європ. — європейський

жанр.— жанровий
житл.— житловий
житомир.— житомирський
жін.— жіночий
жовтн.— жовтневий
журн.— журнал
з. а.— заслужений артист
з. арх.— заслужений архітектор
з. д. м.— заслужений діяч мистецтв
з. д. н.— заслужений діяч науки
з. м. н. тв.— заслужений майстер народної творчості
зав.— завідуючий
заг.— загальний
закарп.— закарпатський
зарубіж.— зарубіжний
засн.— заснований, засновано
заст.— заступник
зб.— збірник, збірка
з-д — завод
Зх.— захід
зх.— західний
івано-фр.— івано-франківський
ІЖСА — Інститут живопису, скульптури та архітектури імені І. Ю. Рєпіна в Ленінграді (Петербурзі)
іл.— ілюстрація
ім.— імені
ІМФЕ — Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнології імені М. Т. Рильського АН України
ін.— інший
інж.— інженерний, інженер
інструм.— інструментальний
ін-т — інститут
істор.— історичний
італ.— італійський
кам.— кам'яний
канд.— кандидат
КГ — картинна галерея
київ.— київський
кін.— кінець
кіровогр.— кіровоградський
кн.— книга
кол.— колишній
кольор.— кольоровий
крим.— кримський
к-т — комітет
культур.— культурний
кхф — кіностудія художніх фільмів
ленінгр.— ленінградський
ЛІНЖАС — Ленінградський інститут живопису, архітектури та скульптури
літ.— літературний
л-ра — література
луган.— луганський
львів.— львівський
м.— місто
мал.— малюнок
м-во — міністерство
мемор.— меморіальний
микол.— миколаївський
мист-во — мистецтво
міжнар.— міжнародний
Міжнар. Лен. пр.— Міжнародна Ленінська премія «За зміцнення миру між народами»
місц.— місцевий
міськ.— міський
молд.— молдавський
монумент.— монументальний
мор.— морський
моск.— московський
МУЖСА — Московське училище живопису, скульптури та архітектури
муз.— музичний
мульт.— мультиплікаційний
МХАТ — Московський художній академічний театр імені М. Горького
МХТ — Московський художній театр
н. а.— народний артист
н. арх.— народний архітектор
н.-д.— науково-дослідний
н. х.— народний художник
навч.— навчальний, навчався
наз.— називається
нар.— народний
наук.— науковий
нац.— національний
НДІ — науково-дослідний інститут
нім.— німецький
обл.— область, обласний
образотв.— образотворчий
одес.— одеський
однойм.— однойменний
опубл.— опублікований
орг-ція — організація

оркестр. — оркестровий
орнамент. — орнаментальний
осв. — освітній
осн. — основний
Пд. — південь
пд. — південний
пед. — педагогічний
перекл. — переклад
петерб. — петербурзький
петрогр. — петроградський
пл. — площа
Пн. — північ
пн. — північний
пов. — повіт, повітовий
пол. — половина
політ. — політичний
полтав. — полтавський
польс. — польський
пост. — постановка, постановлено
поч. — початок
прогрес. — прогресивний
пролет. — пролетарський
пром. — промисловий
пром-сть — промисловість
профес. — професійний
псевд. — псевдонім
ред. — редакція
реж. — режисер, режисерський
реліг. — релігійний
респ. — республіканський
рим. — римський
РМТ — Російське музичне товариство
р-н — район
робітн. — робітничий
рос. — російський
рр. — роки
рум. — румунський
с. — село
с.-г. — сільськогосподарський
св. — святий
севастоп. — севастопольський
сел. — селянський
серед. — середина, середній
симф. — симфонічний, симфонія
сільс. — сільський
сімфероп. — сімферопольський
скіф. — скіфський
СКУ — Спілка кінематографістів України; Спілка композиторів України
скульп. — скульптурний
сл. — слова
слов'ян. — слов'янський
смт — селище міського типу
спец. — спеціальний
співавт. — співавторство
спорт. — спортивний
справж. — справжнє (прізвище)
ст. — століття; станція
ставроп. — ставропольський
stарод. — стародавній
ств. — створений, створено
сусп. — суспільний
сучас. — сучасний
Сх. — схід
сх. — східний
СХУ — Спілка художників України
с-ще — селище
т. — том
т. з. — так званий
танц. — танцювальний
тв. — твори
т-во — товариство
театр. — театральний
теор. — теоретичний
тепер. — теперішній
тер. — територія
терноп. — тернопільський
тех. — технічний
технол. — технологічний
тис. — тисяча, тисячоліття
торг. — торговельний
т-р — театр
традиц. — традиційний
ТРОМ — театр робітничої молоді
т/ф — телефільм
ТЮГ — театр юного глядача
угор. — угорський
узб. — узбецький
укр. — український
ун-т — університет
утв. — утворений, утворено
УТТ — Українське театральне товариство (тепер Спілка театральних діячів України)
уч-ще — училище
фашист. — фашистський
феодос. — феодосійський
філол. — філологічний

ф-ка — фабрика
фольклор. — фольклорний
фп. — фортепіано, фортепіанний
франц. — французький
ф-т — факультет
х. — хутір
харків. — харківський
хмельн. — хмельницький
хор. — хоровий
хореогр. — хореографічний
худож. — художній
центр. — центральний
церк. — церковний
цирк. — цирковий
ЦНБ АН України — Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського Академії наук України
ч.-к. — член-кореспондент
черкас. — черкаський
чернів. — чернівецький
черніг. — чернігівський
чес. — чеський
чехо-слов. — чехо-словацький
чол. — чоловічий
швейц. — швейцарський
шт. — штат

У прикметниках і дієприкметниках допускається відсікання закінчень із суфіксами -альний, -ичний, -ічний, -ний, -ський, -овий, -ований, -ійний та ін.

А

ААРО́НСЬКИЙ Федір Іванович (у чернецтві — Феодосій; бл. 1742, с. Хитці Сенецькі, Полтавщина — 24.VIII 1825, Київ) — укр. живописець і фініфтяр. Навч. в Лаврській іконописній майстерні, де працював до 1825 (очолював її 10 років). Тв.: портрети Катерини I, Д. Ростовського, Олександра Невського; ікони «Успіння Богородиці», «Христос у терновому вінці»; прикраси до Євангелія (1801) та ін.

АБАЗА́ Аркадій Максимович [1845 або 1848, Суджанський пов., тепер Курс. обл.— 3 (16).I 1915, Курськ] — рос. і укр. піаніст та композитор. Навч. у Харків. муз. уч-щі РМТ, Петерб. консерваторії. Засновник і директор муз. шкіл у Сумах (1877—81) та Курську (1882—1915). Викладав гру на фп., спів, теорію музики. Тв.: фп., вокальні (зокрема, романси «У́тро туманное», «То не ветер ветку клонит»).

АБАКЕ́ЛІЯ Тамара Григорівна [19. VIII (1.IX) 1905, с. Хоні, тепер місто, Грузія — 14.V 1953, Тбілісі] — груз. скульптор, графік і художник театру, з. д. м. Груз. РСР з 1942. 1923—29 навч. у Тбіліській АМ. Тв.: пам'ятник Лесі Українці в Сурамі (1952); цикл іл. до поеми Ш. Руставелі «Витязь в тигровій шкурі» (1936—37, перекл. М. Бажана), повісті Д. Шенгелая «Саардо»; портрет Д. Гурамішвілі (до його вибраних тв. укр. мовою, 1949). Образ А. відтворив М. Бажан у спогадах «Мужність і ніжність».

АББАКУ́МОВ Степан Тимофійович [23.XI (5.XII) 1870, Київ—1919, там же] — укр. диригент. Закін. 1890 Київ. муз. уч-ще, 1898 — Петерб. консерваторію. Диригуванню навч. у А. Нікіша в Лейпцигу. Диригував виставами укр. муз. гуртка в Петербурзі (1897). 1899—1902 — педагог і диригент у Томську. 1904 засн. в Петербурзі заочні курси теорії музики. З 1913 — у Києві. Виступав як оперний і симф. диригент (Київ. пересувний оперний т-р, «Союз оркестрантів»). Автор підручників з теорії музики та тв. для голосу, хору, симф. оркестру.

АБЛА́МСЬКИЙ Д. (?—?) — укр. церк. композитор 1-ї пол. 19 ст. У своїй творчості використовував укр. нар. мелодії.

АБРАМО́ВИЧ Іван Петрович (2.II 1921, с. Річка, тепер Івано-Фр. обл. —26.X 1978, там же) — укр. різьбяр, інкрустатор, мосяжник. Тв.: традиційні для Гуцульщини рахви, тарелі, вази, оправи для альбомів та ін.

АБРАМО́ВСЬКИЙ Григорій Іванович (?—?) — укр. півчий 17 ст. В 1652 прибув з Києва у Москву до хору государевих півчих дяків, 1654 повернувся на Україну.

АБРИКО́СОВ Андрій Львович [1 (14).IX 1906, Сімферополь—19.X 1973, Москва] — рос. актор, н. а. СРСР з 1968. З 1938 — в Т-рі ім. Є. Вахтангова. Ролі: в т-рі — Огнєв («Фронт» Корнійчука), Гнат Гордєєв («Фома Гордєєв» за Горьким), Безбородько («Правда і кривда» за Стельмахом; вистава Житомир. укр. муз.-драм. т-ру); в кіно — Григорій Мелехов («Тихий Дон», 1931), Олек-

сич («Олександр Невський», 1938), Широков («П'ятий океан», 1940, Київ. кхф), Количев («Іван Грозний», 1945, 1958). Держ. пр. СРСР, 1941.

АБРИСО́ВСЬКИЙ Савин Йосипович (1874, с. Петликівці, тепер Старі Петликівці Терноп. обл.— 1900, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. художник і композитор. Навч. 1892—96 у краків. АМ. Автор вальсів (зокрема, «З останніх днів», вид. 1903 у ред. Д. Січинського), коломийок для фп. Брав участь 1898 у виставці художників Львова (образотв. спадщина не збереглася).

АБРО́СИМОВ Павло Васильович [14 (27).XII 1900, Корінна Пустинь, тепер с. Свобода Курс. обл.— 21.III 1961, Москва] — рос. архітектор. Закін. 1928 ВХУТЕІН. 1936—38 у співавт. з І. *Фоміним* створив проект будинку Ради Міністрів УРСР.

АВАНЕ́СОВ Георгій Амбарцумович (21.VI 1922, Луганськ—17.IX 1984, там же) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1973. Закін. 1948 Луган. муз. уч-ще, відтоді — його викладач. З 1945 — худож. керівник самодіяльного оркестру нар. інструментів Луган. тепловозобуд. з-ду (з 1977 — засл. оркестр УРСР).

АВГУСТИ́Н (син Блажея; ?—бл. 1575, Львів) — укр. живописець. Працював у Львові. Тв.: розпис циферблата годинника (1557) на вежі ратуші, ікони (1567) для кафедрального костьолу.

АВГУСТИ́Н (?—?) — укр. золотар 2-ї пол. 15 ст. Працював у Львові. Тв.: дарохранильниця (1477) для костьолу в Сокалі (тепер місто Львів. обл.).

АВГУСТИНО́ВИЧ Георгій Пантелеймонович [1784, с. Темберщина, тепер м. Узин Київ. обл.—16 (28). XII 1842, Київ] — укр. богослов і музикант. Закін. 1811 Київ. духовну академію, 1809—11 викладав тут нотний спів, з 1811 — різні дисципліни. З 20-х рр. служив у Києво-Печерській Воскресенській та ін. церквах.

АВГУСТИНО́ВИЧ Іоанн (?—?) — укр. золотар 16 ст. Працював у Львові. Тв.: золотарські вироби (1535) для кафедрального костьолу.

АВГУСТИНО́ВИЧ Олександр (7.II 1865, с. Іскшиня, побл. м. Кросно — 1944, Варшава) — польс. живописець. Навч. в краківській АМ і худож. школі Ш. Голлоші в Мюнхені. 1890—1914 працював у Львові. Тв.: автопортрет (1899), «На пасіці» (1905), «Вид Львова» (1908).

АВДЄ́ЄВ Всеволод Миколайович (псевд.— Дядечко Пуд; 1877—1932) — укр. артист цирку (борець). Навч. у Київ. ун-ті. Зробив спробу створити кінематографічну комедійну маску. В кін. 20-х рр.— директор цирків, переважно на Україні.

АВДЄ́ЄВ Олексій Олександрович (17.III 1818—18.III 1885, Петербург) — рос. архітектор, акад. архри з 1871. Тв.: Миколаївська церква (1857—70), Володимирський собор (1853—88), 1-й пам'ятник Інкерманській битві (всі — у Севастополі), Покровська церква (1885) в Лівадії (тепер смт, Крим). Серед друк. праць — «Церква Іоанна Предтечі в Керчі» (1857).

АВДІЄ́ВСЬКИЙ Анатолій Тимофійович (16.VIII 1933, с. Федварі, тепер с. Підлісне Кіровогр. обл.) — укр. хор. диригент, н. а. СРСР з 1983. Закін. 1958 Одес. консерваторію (у Д. *Загрецького,* К. *Пігрова*). Худож. керівник і гол. диригент Поліського ансамблю пісні і танцю «Льонок» (1958—63), Черкас. укр. нар. хору (1963—66), Укр. нар. хору ім. Г. Г. Верьовки (з 1966). Викладач київ. вузів: 1971—76 — консерваторії, 1977—80 — ін-ту культури, з 1980 — пед. ін-ту (з 1986 — професор). З 1991 — голова

Всеукраїнської музичної спілки. Серед тв.: «Привітальна-хороводна», «Не громи в степах гудуть», «Над широким Дніпром», обробки укр. («Колискова», «Павочка ходить», «Діброво зелена») і рос. нар. пісень, пісень народів світу. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1968. Держ. пр. СРСР, 1978.

АВДІЄ́НКО Яків Павлович [24.X (5.XI) 1897, Харків] — укр. кінорежисер-документаліст, з. д. м. УРСР з 1988. Навч. на живописному ф-ті ВХУТЕМАСу. 1929—40 працював на студіях «Міжрабпомфільм», «Союзкінохроніка» (Москва), 1940—70 — на Київ. студії хронікально-документ. фільмів. Разом з О. *Довженком* працював над фільмами «Битва за нашу Радянську Україну» (1943), «Перемога на Правобережній Україні» (1944). Фільми: «Знову в сім'ї єдиній» (1952), «Завжди з тобою» (1970) та ін.

А́ВДІЙ, Овдій (?—?) — укр. скульптор-різьбяр 13 ст. Працював у Холмі (Галицько-Волинське князівство). Прикрасив зх. і пн. фасади храму Іоанна Златоуста чотириликими капітелями, рельєф. зображеннями Спаса та Іоанна Златоуста над порталами (1259).

АВЕДИ́КОВИ — родина укр. акторів. Леонід Іванович А. (?—?) — актор, режисер і антрепренер укр. т-ру, родоначальник актор. династії. Працював на Україні. На поч. 1860-х рр. сприяв роботі аматор. т-ру в Бобринці (тепер Кіровогр. обл.), в складі якого був І. Тобілевич (*Карпенко-Карий*). З 1864 — на рос. сцені; у 80-х рр. очолив власну рос.-укр. трупу в Кременчуку. У трупі А. дебютував Л. *Сабінін* (1890). Ролі: Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Виборний («Наталка Полтавка» Котляревського), Городничий («Ревізор» Гоголя). Овдій Карпович А. (1877 — червень 1919, Харків). Дебютував 1888 у трупі діда Л. І. Аведикова, працював у трупі О. *Суходольського*, утримував власні трупи. Єлизавета Андріївна А. [Аведикова-Потоцька; 3 (16).IV 1878, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 26.III 1968, Дніпропетровськ] — з. а. УРСР з 1948. Дружина О. К. Аведикова. Працювала в т-рах Кременчука, Донецька, Миколаєва, Артемівська, Херсона, Дніпропетровська. Грала гол. ролі укр. класичного репертуару. До династії А. належать також актори — з. артисти УРСР В. Аведиков-Потоцький (чоловік А. *Морозової*), Т. Авдієнко, актори М. Потоцька-Українка, О. Лугова.

АВЕЛІ́ДЕС Бернард (?, Вільно — 23.IV 1617, Львів) — будівничий-чернець. За походженням литовець. Виконав ескізи і керував буд-вом костьолів бернардинців (1600—30) і кларисок (1607) у Львові, Богородиці в Сокалі (1604—19); автор надгробка Яна з Дуклі для костьолу бернардинців у Львові.

АВЕНА́РІУС Георгій Олександрович (30.XI 1903—18.VI 1958) — рос. і укр. кінознавець, канд. мистецтвознавства з 1957. Закін. 1926 Одес. актор. студію Т-ва друзів рад. кіно, 1929 — Одес. кінотехнікум. Працював на Одес. кінофабриці (1926—27), викладав у Київ. кіноін-ті (1932—36). З 1936 — у ВДІКу. Серед праць: «До історії розвитку укр. комедії», «Проблема художнього образу в фільмах О. П. Довженка».

АВЕ́РІН Всеволод Григорович [8 (20).II 1889, с. Чепіль, тепер Харків. обл.— 3.IX 1946, Харків] — укр. графік. Закін. 1914 Харків. худож. школу (у М. *Федорова).* Тв.: анімалістич. жанру («Звірі зоосаду», 1929; «Куниці», 1936); портрети М. Чернишевського, М.

Добролюбова, М. Некрасова (всі — 1929), О. Пушкіна (1937), Т. Шевченка (1939); іл. до тв. Л. Толстого, М. Горького, Л. Квітка (1936—39). Вид.: «Аверін Всеволод Григорович». Каталог (1950).

АВЕ́РКОВ Павло Петрович (25.VI 1924, Тула — 8.II 1986, Київ) — укр. художник скла. В 1948—52 навч. в Моск. ін-ті ужиткового і декор. мист-ва, 1952—54 — у Ленінгр. вищому худож.-пром. училищі ім. В. Г. Мухіної. Тв.: декор. вази «Український танець» (1955), «Каштани» (1960), «Катерина» (1964); набори для пиття.

АВЕ́РЧЕНКО Віталій Петрович (3.IV 1937, м. Каменськ-Шахтинський Ростов. обл.) — укр. актор і режисер, з. д. м. УРСР з 1980. Закін. 1959 акторський ф-т Київ. ін-ту театр. мист-ва (у П. *Сергієнка*), 1964 — режисерський Харків. ін-ту мист-в (у В. *Крайниченка*). Працював у т-рах Вінниці і Донецька. В 1969—71, 1980—87 — в Донец. укр. муз.-драм. т-рі ім. Артема. З 1987 — в Донец. обл. ТЮГу (Макіївка). Ролі: Борис Годунов («Борис Годунов» Пушкіна), Сірано («Сірано де Бержерак» Ростана). Вистави: «Гроза» О. Островського (1973), «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра (1972), «За двома зайцями» М. Старицького (1985), «Пасинки часу» за В. Гросманом (1989), «Діоген» Б. Рацера і В. Костянтинова (1991).

АВЕР'Я́НОВ Георгій Борисович (17.XI 1930, Біляївка, тепер місто Одес. обл.— 4.VI 1991, Харків) — укр. віолончеліст, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1955 Одес. консерваторію. З 1959 — викладав в Харків. ін-ті мист-в, 1975—91 — ректор (з 1984 — професор).

АВКСЕ́НТЬЄВА Віра Всеволодівна (20.VI 1936, м. Новокузнецьк, тепер Кемер. обл.) — укр. кінознавець, канд. мистецтвознавства з 1973. Закін. 1956 Львів. ун-т. Праці: «Романтизм в українському кіномистецтві» (1976), «Дума про народний подвиг» (1978, у співавт.), «Режисер у кіно» (1979). Участь у підготовці «Історії українського радянського кіно» в 3-х томах (т. 1, 1986; т. 2, 1987).

А́ВЛОВ Григорій Олександрович [13 (25).XI 1885—6.II 1960, Ленінград] — рос. режисер, театр. діяч, з. а. РРФСР з 1941. В 1921—22 очолював Героїчний т-р у Харкові, де вперше на Україні поставив «Містерію-Буфф» В. Маяковського (1921).

АВЛО́ШЕНКО Вадим Сергійович (3.VI 1940, м. Самара) — укр. кінооператор і кіносценарист, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1963 ВДІК. З 1963 — на Одес. кхф. Фільми: «Вірність» (1965), «Увімкніть північне сяйво» (1972), «Що в Сеньки було» (1984), «Дві версії одного зіткнення» (1985; автор сценарію), «Ку-га!» (1988), «В ніч на перше квітня» (1989). Автор сценаріїв: «Гостра розмова» (1980), «Будні спецрейсу» (1985, не здійснений).

АВРА́МЕНКО Василь (22.III 1895, Стеблів, тепер смт Черкас. обл.— 6.V 1981, Нью-Йорк) — укр. хореограф, актор. Закін. 1918 драм. школу у Києві. Грав у Т-рі М. Садовського. В 1929 засн. школу укр. нар. танцю в Нью-Йорку та танц. колективи у США і Канаді. Автор підручника «Українські національні танці, музика і стрій» (1946). Разом з хором О. *Кошиця* виступав на сценах США, Канади. 1936—37 утримував кіностудію, на якій поставив кінофільми за тв. «Наталка Полтавка», «Запорожець за Дунаєм», «Маруся Богуславка» (за участю хору О. Кошиця). Гастролював також у Бразилії та Аргентіні.

АВСЮКЕ́ВИЧ Марфа Ничипорівна [1 (13).VII 1880, м. Катеринослав,

тепер Дніпропетровськ — 29.VI 1965, Київ] — укр. актриса. Дружина Г. *Березовського.* Закін. Катеринослав. гімназію. Працювала у трупі Котенова (1905—06), Т-рі М. Садовського (1906—19), Перемишльському укр. драм. т-рі ім. І. Франка (1921—22), Руському т-рі т-ва «Просвіта» в Ужгороді (1922—23; під керівництвом М. Садовського), пересувному укр. т-рі М. Орла-Степняка (1923), Руському нар. т-рі у Львові (1923—24), у трупі Р. Бойко (1925—27). Керувала з Г. Березовським аматорським гуртком (1927—39) у м. Кременці (тепер Терноп. обл.). Ролі: Гордиля («Циганка Аза» Старицького), Ганна («Безталанна» Карпенка-Карого), Альвінг («Примари» Ібсена).

АВША́РОВ Борис Павлович (справж.— Гомоляка; 1889—23.XI 1964, Керч) — укр. актор, з. а. УРСР з 1951. Батько В. *Гомоляки.* 1927—60 працював у т-рах Києва. Ролі: в т-рі — Лісовик («Лісова пісня» Лесі Українки), Жевакін («Одруження» Гоголя); в кіно — Василь («Вітер зі Сходу», 1940, Київ. кхф).

АГАФО́НОВ Євген Андрійович (29. I 1879, Харків — 12.VI 1955, Ансонія, шт. Коннектікут, США) — укр. художник і мистецтвознавець. Навч. 1899—1907 у петерб. АМ. Працював у Харкові, з 1920 — за кордоном. Тв.: «Ломовики» (1907), «Дівчата» (1908); портрети; театр. ескізи.

АГЄЄ́НКО Олександр Наумович (1853 — поч. 20 ст.) — укр. архітектор. Закін. 1876 Петерб. буд. училище. З 1882 працював на Україні. Збудував церкви у селах Гюнівці, Петропавлівці, Федорівці, палац у с. Васильєвому (1890), всі — тепер Запоріз. обл.

АГІБА́ЛОВ Василь Іванович [8 (21). IV 1913, с. Велика Гнилуша, тепер с. Лозове Ворон. обл.] — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1978. Закін. 1942 Харків. худож. ін-т (у Л. *Блох*), 1949—54 — його викладач. Працює у станковій і монумент. пластиці. Тв.: пам'ятник молодогвардійцям у Краснодоні (1954), монумент на честь проголошення Рад. влади на Україні в Харкові (1975), обидва — у співавт.; портрети. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1977.

А́ГІН Олександр Олексійович (1817, Псков. губ.— 1875, Качанівка, тепер с-ще Черніг. обл.) — рос. графік. Навч. 1834—39 у петерб. АМ (одночасно з Т. Шевченком). З 1853 — у Києві (1853—64 викладав малювання в кадет. корпусі), останні роки — у Качанівці. Тв.: 104 іл. до поеми М. Гоголя «Мертві душі» (1846) та ін.

А́ГНІТ-СЛЕДЗЕ́ВСЬКИЙ Казимир Генріхович [15 (27).V 1898, Петербург — 6.IX 1973, Київ] — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1960. Навч. з 1913 в Києві в худож. студії О. Мурашка. 1944—73 — співробітник журн. «Перець». Тв.: іл. до «Історії одного міста» М. Салтикова-Щедріна (1930—31), поеми «Сон» Т. Шевченка (1958; 1963); сатирич. плакати; станкові твори.

АГРА́НОВ Володимир Йосипович (27.XII 1918, Жлобін, тепер Гом. обл.)— укр. художник кіно і театру, з. д. м. УРСР з 1980. Закін. 1943 ВДІК. З 1951 — художник-постановник Київ. кхф. Оформив фільми: «Лісова пісня» (1960), «Дума про Ковпака» (1975—80), «І ніхто у світі» (1985), «Війна» (1987—90) та ін.

АГРАТІ́НА Георгій Іванович (5.IV 1948, с. Маршинці Чернів. обл.) — укр. виконавець на нар. інструментах (цимбали, сопілка, кувиці та ін.), н. а. УРСР з 1990. Закін. 1977 Київ. консерваторію, з 1978 — її викладач. З 1970 — в Держ. оркестрі нар. інструментів України.

Автор транскрипцій тв. укр. класики, обробок нар. мелодій для оркестру нар. інструментів.

АГРЕ́НЄВ-СЛОВ'Я́НСЬКИЙ Дмитро Олександрович [справж.— Агренєв; 7 (19).XII 1836, за ін. даними 1834, Москва — 10 (23).VII 1908, Рущук, тепер Русе, Болгарія, похований у Ялті] — рос. співак (тенор), хор. диригент, збирач нар. пісень. Вокал. освіту здобув у Москві, Петербурзі, Мілані. Створив у Празі хор (з 1868 — «Слов'янська капела»), який виконував нар., у т. ч. і укр., пісні, тв. М. Березовського, Д. Бортнянського та ін. В одному з концертів А.-С. у Празі 1867 дебютував як піаніст М. *Лисенко.* Ініціатор спорудження в Києві «Слов'янського двору» (на власні кошти), який мав стати центром слов'ян. муз. культури (не здійснено).

АДАМА́НТ Самійло (?—?) — укр. гравер 2-ї пол. 18 ст. Автор гравюр до «Акафістника» та «Акафіста св. Варвари» (1783), виданих у Чернігові.

АДАМО́ВИЧ Михайло (?—?) — укр. художник 18 ст. 1743—65 працював у Роздолі (тепер смт Львів. обл.), де виконав ікони для костьолу та картини для шпиталю; декор. оздоблення палацу. Оздобив 1765 житл. будинок на пл. Ринок у Львові.

АДАМО́ВИЧ Сергій Тадейович (2. IV 1922, с-ще Рубіжне, тепер місто Луганської обл.) — український графік і живописець, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*). Працює в галузі книжкової та станкової графіки: іл. до тв. І. Франка, Марка Вовчка, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, М. Гоголя, М. Стельмаха; серії «Новий Донбас» (1967—84), «Дорогами Великої Вітчизняної війни» (1984—85), «Гнізда лелек» (1987), «Козацькі вежі» (1989—91); пейзажі. Вид.: Л. Владич. «Графіка Сергія Адамовича» (1977).

АДАМО́ВСЬКИЙ А. (?—?) — укр. живописець 18 ст. Автор портрета представника укр. старшини — Яна Дуніна-Борковського (1752).

А́ДАМСОН Амандус Генріх [Аманд Іванович; 31.X (12.XI) 1855, х. Ууга-Рятсепа, побл. Палдіскі, Естонія — 26.VI 1929, Палдіскі] — ест. скульптор. Навч. 1876—79 в петерб. АМ, її академік з 1907. Тв.: пам'ятники — затопленим кораблям у Севастополі (1905, у співавт. з В. Фельдманом), Петру І у Полтаві (1909, встановлено 1950), першим запорожцям у Тамані (1911); скульп. група фонтана в Місхорі (1905) та ін.

АДАМЦЕ́ВИЧ Євген Олександрович [19.XII 1903 (1.I 1904), с. Солониця, тепер Лубенського р-ну Полтав. обл.— 19.XI 1972, Бахчисарай, Крим] — український кобзар. У дитинстві осліп. Жив у м. Ромнах. Навч. у школі для сліпих у Києві. У репертуарі: укр. нар. істор. пісні (про Байду, Морозенка, Палія, Супруна), родинно-побутові, гумористичні й сатиричні, пісні літ. походження (дума-пісня «Євшан-зілля» на сл. М. Вороного, пісні на вірші Т. Шевченка, Я. Щоголева, О. Олеся, М. Некрасова, П. Ж. Беранже), власні тв. («Дума про І. Ф. Федька» та ін.), «Запорізький марш» (в обробці В. *Гуцала* увійшов до репертуару Київ. оркестру нар. інструментів). Вид.: О. Правдюк. «Роменський кобзар Євген Адамцевич» (1971).

АДАМЧА́К Валентій (6.II 1885, Гац, побл. Ряшева, Польща — 22.V 1956, Ополе, Польща) — польс. органіст, диригент, педагог. Освіту здобув у Львів. консерваторії (клас М. *Солтиса*). Працював органістом і диригентом хору у Вірм. соборі

у Львові, викладав органну гру і хор. спів у консерваторії та ін. навч. закладах Львова, керував самодіяльними хорами. 1945 виїхав до Польщі.

А́ДЛЕР Герман Бертольдович (2.XII 1899, Яблонець-над-Нісою, Чехо-Словаччина) — нім. диригент. Закін. 1924 Нім. муз. академію у Празі. Муз. освіту вдосконалював у В. *Новака* та О. Цимлінського. З 1927 — диригент оперних т-рів у Чехо-Словаччині та Німеччині. На Україні — гол. диригент симф. оркестру в Харкові (1932—35), оркестру Укр. радіо в Києві (1935—37). В програмах чільне місце належить укр. симф. музиці (зокрема, перше виконання 2-ї симфонії Б. Лятошинського, 2-го фп. концерту Л. Ревуцького, обидва — 1936). Викладач Вищих диригентських курсів у Харкові, де навчалися Н. *Рахлін,* В. *Тольба,* Д. *Клебанов* та ін. З 1939 — оперний та симф. диригент у США.

АДРІА́Н Афанасій Іванович (Улазовський; 1708—січень 1767, Київ) — укр. іконописець і будівничий, чернець Києво-Печерської лаври. Навч. у Лаврській іконописній майстерні. 1726—32 брав участь в оздобленні Успенського собору, писав ікони для іконостаса Троїцької надбрамної церкви в Києво-Печерській лаврі.

АДРІА́НОВА-ПЕ́РЕТЦ Варвара Павлівна [30.IV (12.V) 1888, м. Ніжин, тепер Черніг. обл.— 6.VI 1972, Ленінград] — рос. і укр. літературознавець та мистецтвознавець, з. д. н. РРФСР з 1959, ч.-к. АН УРСР з 1926 і АН СРСР з 1943. Дружина В. Перетца. Закін. 1910 Вищі жіночі курси у Києві, 1912 — екстерном Київ. ун-т. Праці з історії л-ри Київ. Русі, укр.-рос. літ. зв'язків, історії укр. і рос. театр. мист-ва, зокрема «Сцена та костюм в українському театрі 16—18 ст.» (1925). Вид.: Р. Горячева. «Варвара Павлівна Адріанова-Перетц» (1963).

АЗА́РОВ Борис Іванович (19.VII 1940, Сімферополь) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1983. Закін. 1975 Краснодар. ін-т культури. З 1962 — актор; з 1978 — гол. режисер Крим. т-ру ляльок. Поставив першу на Україні оперно-балетну лялькову виставу «Казки Чуковського» (1984).

АЗЕ́РСЬКА Єлизавета Григорівна [29.II(12.III) 1868, Полтава — 13.III 1946, Москва] — укр. і рос. співачка (меццо-сопрано). Навч. в Києві в муз. школі М. Тутковського і муз. уч-щі РМТ. У 1891—98 — солістка Київ. та Одес. рос. опер, 1898—1918 — Великого т-ру в Москві, де була першою виконавицею партій Кончаківни («Князь Ігор» Бородіна), Любави («Садко» Римського-Корсакова), Лаури («Кам'яний гість» Даргомижського) та ін.

АЗО́ВСЬКА Марія О. (?—?) — укр. актриса. Працювала в трупах М. *Кропивницького* (1895—97), Д. *Гайдамаки* (1898), О. Науменка (1899), М. *Ярошенка* (1900), П. Націлевича (1905), М. Гончаренка (1913). Ролі: Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина (однойм. опера Аркаса), Ярина («Пилип-музика» Янчука).

АЗО́ВСЬКИЙ Микола Опанасович (2.X 1903, Київ — 31.X 1947, Буенос-Айрес, Аргентіна) — укр. живописець, графік. Закін. 1928 Київ. худож. ін-т (у **Ф.** *Кричевського,* М. *Бойчука*). Жив у Харкові, Донбасі, Києві (1937), Львові (1939), Кракові, Відні (1943), Римі (1945), Буенос-Айресі (1947). Тв.: «У забої (О. Стаханов)» (1930), «Свинар» (1931), «Італійський краєвид» (1945), «Портрет кардинала Е. Тіссерана»

(1945) та ін. Автор картонів тематичних килимів.

АЗРІКА́Н Арнольд Григорович [10 (23).II 1906, Одеса — 19.VII 1976, Москва] — рос. співак (драм. тенор), з. а. УРСР з 1940. Закін. 1931 Одес. консерваторію. Соліст оперних т-рів Харкова (1931—34), Києва (1934—41), Свердловська, Баку, Одеси. Партії: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Отелло, Радамес («Отелло», «Аїда» Верді). Держ. пр. СРСР, 1946.

АЙВАЗО́ВСЬКИЙ Іван Костянтинович [Гайвазовський; 17 (29).VII 1817, Феодосія — 19.IV (2.V) 1900, там же] — рос. живописець-мариніст. Навч. 1833—37 у петерб. АМ, її почес. чл. з 1887. Чл. Т-ва пд.-рос. художників в Одесі з 1894. Тв.: «Морський берег» (1840), «Чесменський бій» (1848), «Дев'ятий вал» (1850), «Буря» (1872), «Чорне море» (1881), «Серед хвиль» (1898); числ. пейзажі Криму («Місячна ніч у Гурзуфі», 1839), України («Очерет на Дніпрі», 1857); на теми з життя укр. народу («Чумаки в степу вночі», 1855; «Весілля на Україні», 1891). У 1880 засн. у Феодосії картинну галерею, яку разом із своїми тв. заповів місту. Вид.: «Айвазовський». Альбом (1983).

А́ЙЗЕНБЕРГ Григорій Давидович [8 (21).V 1908, Миколаїв] — кінооператор, з. д. м. РРФСР з 1968. Закін. 1930 Київ. ін-т кіноінженерів. У 1930—41 — на Одес. кхф (фільми: «Моряки», 1939; «Танкер „Дербент"», 1940). З 1945 — на «Мосфільмі». Держ. пр. СРСР, 1949.

АЙЗЕНШТА́ДТ ВалерійКівович (літ. псевд.— В. Ніколаєв; 11.VI 1926, Харків) — театр. критик, історик театру, педагог, доктор мистецтвознавства з 1973. Закін. 1949 Харків. театр. ін-т (курс А. В. Плетньова). Організатор і керівник міської муз.-театр. б-ки ім. К. С. Станіславського в Харкові (1955). З 1956 — викладач Харків. ін-ту культури (з 1974 — професор). Праці з питань естетики, театр. мист-ва і драматургії.

АЙНА́ЛОВ Дмитро Власович [8 (20). II 1862, Маріуполь — 12.XII 1939, Ленінград] — рос. мистецтвознавець, ч.-к. АН СРСР з 1914. Закін. Новоросійський ун-т в Одесі. Тв.: «Києво-Софійський собор» (1889, у співавт.), «Архітектура чернігівських церков» (1909) та ін.

А́КВА Андреа дель (1584—?) — військ. інженер-фортифікатор і архітектор. Походив з Венеції. Брав участь у проектуванні та буд-ві укріплень у Бродах (1630—35) і Підгірцях (1635—40), обидва — тепер Львів. обл.; виконав проекти фортифікацій Рашкова (тепер село Чернів. обл.) та Львова (1652, 1655).

АКИ́МЕНКО Федір Степанович [справж.— Якименко; 8 (20).II 1876, Харків — 8.I 1945, Париж] — укр. композитор, піаніст, диригент. Брат Я. *Степового*. Закін. 1900 Петерб. консерваторію (класи М. Римського-Корсакова, А. Лядова), 1917—23 — її професор. 1906—11 жив у Харкові, викладав в Ін-ті шляхетних дівчат, муз. уч-щі РМТ, концертував. З 1923 — за кордоном. Тв.: опера «Фея снігів» (1914), симф., камерно-інструм. тв., зокрема для фп. «Три п'єси на українські теми», «Шість українських поем», лірична поема «Легенда», поема-ноктюрн, балетна сюїта та ін., обробки укр. нар. пісень, солоспіви. Автор «Автобіографічної замітки» (1911).

АКИ́МОВ Микола Павлович [3 (16).IV 1901, Харків — 6.IX 1968, Москва, похований у Ленінграді] — рос. режисер і художник, н. а. СРСР з 1960. Навч. 1922—24 у ВХУТЕІНі. 1935—68 (з перервами) — худож. керівник Ленінгр. т-ру комедії. В 1919—22 працював у Харкові: експо-

пував тв. на Першій всеукр. худож. виставці (1919), брав участь в оформленні театралізованих свят на площах міста (1919). Ставив спектаклі у т-рах Києва і Харкова. Виступав як художник кіно, працював у галузі станкового живопису, графіки, плаката.

АКРОЙД Карол (1788—?) — англ. архітектор. За його проектами в Миколаєві збудовано мур і парадну браму суднобуд. верфі (1832—42), квартал старофлотських казарм, переобладнано будинок і канцелярію головнокомандуючого (40—50-і рр.; тепер Музей суднобудування і флоту).

АКСАМИТОВ Дмитро Васильович (?—?) — рос. будівничий кін. 17— поч. 18 ст. Найвідоміша споруда — центр. корпус палацу Лефорта (1697—98) в Москві. Є припущення, що за проектом А. зведено оборонні мури, башти і церкву (1696—98, у стилі укр. бароко) над Економічною брамою Києво-Печерської лаври.

АКСЕНТОВИЧ Теодор (13.V 1859, Брашов, Румунія — 26.VIII 1938, Краків) — польс. живописець. Тв. на укр. тему: «Гуцульський похорон» (бл. 1881), «Свято Йордана» (1893), «Коломийка» (1895), «Лірник і дівчина» (кін. 19 ст.), «Гуцулка», «Дівчина з глечиком».

АЛЕВІЗ ФРЯЗІН (Алевіз Новий; кін. 15 — 1-а пол. 16 ст.) — італ. архітектор. 1503 в Криму почав буд-во Бахчисарайського палацу (зберігся різьблений кам. портал), працював у Москві (Архангельський собор у Кремлі, 1505—09).

АЛЕЙНИКОВ Петро Мартинович [29.VI (12.VII) 1914, с. Кривель, тепер Могильов. обл.— 9.VI 1965, Москва] — рос. кіноактор. Закін. 1935 Ленінгр. ін-т сценічних мист-в. У кіно — з 1932. На Київ. кхф знявся у фільмах «Шуми, містечко», «Трактористи» (обидва — 1939), «П'ятий океан» (1940), «Олександр Пархоменко» (1942), «Велике життя» (1940, 1958), «Утамування спраги» (вийшов на екрани 1967).

АЛЕКСАНДРОВ Григорій Семенович [17 (30).IX 1904, Полтава — 20.VIII 1990, Київ] — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1928 Одес. технікум кінематографії. Працював на Ялтинській кінофабриці, Київ. кхф, «Київнаукфільмі». Фільми: «Марш шахтарів» (1931), «Любов партизана» (1933), «Сорочинський ярмарок» (1939), «Майська ніч» (1941), «Мартин Боруля» (1953), три останні — у співавт.; наук.-популярний «Важка операція» (1957), «Весна у Києві» (1965) та ін.

АЛЕКСАНДРОВ Олександр Іванович [Селезень; 2 (14).II 1894, Харків — 18.IX 1948, Київ] — укр. живописець і графік. Закін. 1914 Харків. худож. школу у О. *Любимова*. Тв.: «Героїчний Донбас у 1919 р.» (1937), «Пушкін серед українських селян» (1937), «Нічні маневри» (1938), «Гайдамаки» (1939); пейзажі; портрети; плакати; оформлення книжок.

АЛЕКСАНДРОВИ — діячі укр. л-ри та мист-ва; батько й дочка. Володимир Степанович А. [20.VI (2.VII) 1825, с. Бугаївка, тепер Ізюмського р-ну Харків. обл.— 29.XII 1893 (10.I 1894), Харків] — письменник. Закін. мед. ф-т Харків. ун-ту, служив військ. лікарем. Літ. діяльність почав з 1861. Опубл. 1887 «Народний пісенник з найкращих українських пісень...». Автор оперети «За Німан іду» (1872), п'єси «Не ходи, Грицю, на вечорниці» (1873, згодом її переробив М. Старицький). Окремі вірші А. стали популярними піснями («Я бачив, як вітер березку зломив»). Людмила Володимирівна А. (?—?) — композитор

і громад. діяч 19 — поч. 20 ст. Навч. у 50-х рр. у Варшав. консерваторії. Автор романсів «Дивлюсь я на небо», «Повій, вітре, на Вкраїну», вид. у зб. «Народний пісенник з найкращих українських пісень...». Працювала в Харкові на ниві нар. освіти.

АЛЕКСАНДРОВИЧ (Александрін) Станіслав (поч. 80-х рр. 16 ст., Кромолов, тепер Польща — бл. 1648, Львів) — укр. живописець. Тв.: розписи вівтарів костьолу св. Магдалини у Львові (1616), корогви для костьолів бернардинців (там же) та в м. Калуші (обидві — 1635).

АЛЕКСАНДРОВСЬКИЙ Ізмаїл Володимирович (?—?) — рос. театр. критик кін. 19 — поч. 20 ст. Працював у київ. і одес. періодич. виданнях. Був чл. Київ. літ.-артистич. т-ва, виступав з доповідями про майстрів вітчизняної сцени. 1918 в київ. журн. «Театральная жизнь» у ст. «Український театр» аналізував п'єсу «Розбійники» Ф. Шіллера в постановці П. Саксаганського.

АЛЕКСЄЄВ Микола Васильович [7 (19).III 1894, Моршанськ, тепер місто Тамбов. обл.— 2.I 1934, Ленінград] — укр. і рос. графік. Навч. 1912—17 у Київ. худож. уч-щі у Ф. *Кричевського.* 1917—18 — у петерб. АМ. У 1918—22 жив у Києві, працював у галузі книжкової та пром. графіки. Обкладинки до зб. «Синя далечінь» М. Рильського (1922), «Золоті ключі» Д. Ревуцького (1926), до «Шевченківського збірника» (1924), кн. Лесі Українки (1926—31), М. Гоголя, С. Васильченка, Ю. Яновського, О. Досвітнього.

АЛЕКСЄЄВ Михайло Павлович [24. V (5.VI) 1896, Київ — 19.IX 1981, Ленінград] — рос. і укр. літературознавець та мистецтвознавець, акад. АН СРСР з 1958, почес. доктор Оксфордського, Паризького (Сорбонна), Бордоського, Ростокського, Будапештського ун-тів. Фахівець з історії рос., зх.-європ. та слов'ян. л-р. Навч. 1907—14 у приват. київ. гімназії В. Науменка (тут потоваришував з М. Рильським), водночас відвідував Київ. муз.-драм. школу М. Лесневич-Носової (клас фп. і композиції). Замолоду створив фп. сонату, кілька романсів, музику до драми Р. Тагора «Чітра». Закін. 1918 Київ. ун-т, 1919—20 — його викладач. Викладав 1918 у Драм. консерваторії та 1919 — Театр. академії історію т-ру і музики, працював у репертуарному відділі ВУТЕКОМу (1919), всі — у Києві. В 1920—22 — архівіст Одес. обл. архіву. Професор Іркутського (1927—32) та Ленінгр. (з 1932) ун-тів. У київ. журналах виступав з статтями про рос. і зх.-європ. композиторів, оглядами оперних вистав, опублікував в одес. альманасі «Посев» біографіч. нарис про М. Березовського (1921). Дослідження з історії рос. і зарубіж. драматургії.

АЛЕКСЄЄВ Олександр Васильович (10.III 1938, с. Бєльково Новгород. обл.) — рос. і укр. диригент, з. д. м. РРФСР з 1978. Закін. 1966 Ленінгр. консерваторію. З 1984 — гол. диригент симф. оркестру Харків. філармонії та викладач ін-ту мист-в. Брат Ю. В. *Алексєєва.*

АЛЕКСЄЄВ Петро (Андреєв; 1758—?)) — рос. і укр. майстер декор. розпису на фарфорі. Працював на підмосковних фарфорових ф-ках. На поч. 40-х рр. 19 ст. був запрошений на фарфорову ф-ку в с. Волокитиному (тепер Сум. обл.), яку 1839 засн. поміщик А. Миклашевський. Розписував посуд, створював статуетки.

АЛЕКСЄЄВ Федір Якович [1753 або 1755, Петербург — 11 (23).XI 1824, там же] — рос. живописець. Закін. 1773 петерб. АМ її академік з 1794. У 1795 подорожував по Укра-

їні і Криму. Тв.: «Вид м. Миколаєва» (1799), «Вид Бахчисарая» (між 1798 і 1800), «Міська площа в Херсоні», «Вид Херсона». Виконав також ескізи проектів забудови площ для Полтави (1808).

АЛЕКСЄ́ЄВ Юрій Васильович (29. IV 1936, с. Бєльково Новгород. обл.) — укр. диригент, з.-д. м. УРСР з 1984. Закін. 1963 Уральську консерваторію (Свердловськ). З 1968 — гол. диригент Криворіз. рос. т-ру драми і музкомедії.

АЛЕКСЄ́ЄВА-ЮНЕ́ВИЧ Марія Павлівна (1848—1922, Київ) — укр. і рос. співачка (сопрано) та педагог. Співала у Великому т-рі в Москві. 1886—87 — у Київ. рос. опері, 1886—1913 — викладач Київ. муз. учща РМТ, 1913—16 — професор Київ. консерваторії. Серед учнів — М. Литвиненко-Вольгемут. Партії: Антоніда («Життя за царя» Глинки), Джоконда (однойм. опера Понк'єллі).

АЛЕКСІ́ДЗЕ Дмитро Олександрович [23.II (8.III) 1910, Тбілісі — 4.XII 1984, там же] — груз. режисер, н. а. СРСР з 1976. Закін. 1936 ДІТМ. Працював у тбіліс. т-рах ім. Ш. Руставелі (1936—64), ім. К. Марджанішвілі (1971—84). 1964—70 — в т-рах Києва, де поставив «Антігону» Софокла (1965), «Пам'ять серця» О. Корнійчука (1969) — в укр. драм. т-рі ім. І. Франка, «Шлюб за конкурсом» К. Гольдоні (1967) — в рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки, «Отелло» Дж. Верді (1968) — у т-рі опери та балету та ін. З 1968 — професор Київ. ін-ту театр. мист-ва. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971.

АЛЕКСОМА́ТІ Микола Харлампійович (1848—1917) — укр. живописець. Навч. 1865—68 в Одес. рисувальній школі, з 1869 — вільний слухач петерб. АМ. З 1891 — чл. Т-ва пд.-рос. художників. Тв.: «З околиць Мюнхена», «Затишний куточок», «Парижанка», «За читанням» (1891), «Голова старого» (1897).

АЛИСЬКЕ́ВИЧ Іван (22.XI 1947, Лувен, Бельгія) — укр. живописець і скульптор. Худож. освіту здобув у Кордові (Аргентіна). Пізніше жив у Бразілії, з 1982 — в Парижі. Автор монументальних полотен в дусі експресіонізму і скульптури малих форм.

А́ЛІКОВ Юрій Іванович (4.X 1934, м. Ульяновськ) — укр. сценарист. Закін. 1957 Київ. ун-т. З 1959 (з перервою) працює на студії «Київнаукфільм», 1979—88 — гол. редактор. Сценарії наук.-популяр. фільмів «Мова тварин» (1967), «Чи думають тварини» (1970); мультфільму «Острів скарбів» (1987; у співавт.), худож. т/ф «Люди і дельфіни» (1982, три серії; у співавт.). Держ. пр. СРСР, 1972.

АЛІ́МПІЙ (Аліпій, Олімпій; бл. 1050 — 17.VIII 1114, Київ) — давньорус. живописець і золотар. Навч. з 1084 у візант. майстрів, які оздоблювали Успенський собор Києво-Печерської лаври, спільно з ними виконував мозаїчні роботи. Автор ікон (зокрема, «Богоматір», що її Володимир Мономах перевіз до Ростова).

АЛІ́СОВ Михайло Олександрович [30.IV (12.V) 1859, Харків — після 1930, Ялта] — укр. художник-пейзажист. Навч. 1887—89 у петерб. АМ. Працював у Феодосії під керівництвом І. *Айвазовського.* Жив у Харкові та в Криму. Тв.: «Феодосійська бухта», «Туман» (обидва — 1899), «Рання весна в Малоросії», «Річка Уда поблизу Основи» (1900), «Залізничне полотно» (1902).

АЛІ́СОВА Ніна Улянівна (16.X 1920, Київ) — рос. кіноактриса, з. а. РРФСР з 1950. У 1927—32 грала в Київ. театрі для дітей. Навч. 1932—34 в Київ. муз. технікумі.

Закін. 1941 ВДІК. Ролі на Київ. кхф: Пуся («Райдуга», 1943), мати героя («Тіні забутих предків», 1965), Параска («Джерело для спраглих», 1965; вийшов на екрани 1987). Держ. пр. СРСР, 1941, 1946.

АЛЛА́Н (Аллен) Вільям (1782, Единбург — 22.II 1850, там же) — шотл. живописець, д. чл. Королів. АМ у Лондоні з 1835. У 1811 жив у родині Потоцьких в Умані й Тульчині. До поеми С. Трембецького «Софіївка» виконав 6 малюнків — пейзажів уманського парку: «Вид Левового гроту», «Каскад ,,Три сльози“», «Великий водоспад» та ін.

А́ЛОВ Олександр Олександрович (26.IX 1923, Харків — 12.VI 1983, Москва) — рос. кінорежисер, н. а. СРСР з 1983. Закін. 1951 ВДІК (майстерня І. *Савченка*). Працював на Київ. кхф (1947—51), де завершив фільм «Тарас Шевченко» І. Савченка (1951), спільно з В. *Наумовим* зняв фільми «Тривожна молодість» (1955), «Павло Корчагін» (1956). А. та В. Наумов — співавтори сценарію т/ф «Як гартувалася сталь» (1974, реж. М. Мащенко). Держ. пр. СРСР, 1985.

АЛО́ЇЗ Владислав Францович (1.VII 1860, Прага — 1918, Петроград) — укр. і рос. віолончеліст, композитор, педагог. За походженням чех. Закін. 1879 Празьку консерваторію. Того ж року переїхав до Росії. 1880—86 — викладач Київ. муз. уч-ща РМТ (класи віолончелі та фп.), виступав у складі квартету Київ. відділення РМТ. Учасник концертів М. Лисенка, П. Чайковського. 1886—91 — викладач Муз. ін-ту у Варшаві, 1891—97 — Одес. муз. уч-ща РМТ. З 1897 жив у Петербурзі (соліст оркестру та викладач Придворної співацької капели). Тв.: концерти для віолончелі з оркестром та фп., фп. тріо, романси, п'єси для скрипки, віолончелі та ін.

АЛФЬО́РОВ Ігор Олександрович (25.I 1930, с. Костянтинівка, тепер Донец. обл.— 13.II 1978, Київ) — укр. архітектор. Закін. 1955 Харків. інж.-буд. ін-т. 1965—75 — гол. архітектор Харкова. Один з авторів монумента на честь проголошення Рад. влади на Україні (1975) та мемор. комплексу Слави (1977) у Харкові. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1977.

АЛФЬО́РОВ Микола Семенович [13 (26).IX 1917, с. Компаніївка, тепер смт Кіровогр. обл.— 6.XI 1982, Свердловськ] — рос. архітектор, н. арх. СРСР з 1978, ч.-к. АМ СРСР з 1978. Закін. 1940 Харків. ін-т інженерів комун. буд-ва. Автор ансамблю істор.-революц. скверу (1968—74), проектів пром. підприємств у Свердловську. Праці з історії та теорії пром. арх-ри.

АЛФЬО́РОВ Микола Федорович (1760, Харківщина — 1848) — укр. архітектор, гравер і живописець. У 20-х рр. 19 ст. працював на Харківщині. Автор проекту Воскресенської церкви (1808) в с. Великому Бобрику (тепер Сум. обл.)

АЛЧЕ́ВСЬКІ — родина діячів укр. культури. Олексій Кирилович А. (1835, Суми — 1901, Харків) — родоначальник сім'ї, промисловець, банкір, меценат. Власник Харків. торг. банку. Брав участь у засн. ряду металург. підприємств, зокрема Донецько-Юр'їв. з-ду (тепер Комунарський металург. з-д). Христина Данилівна А. [4 (16).IV 1841, м. Борзна, тепер Черніг. обл.— 15. VIII 1920, Харків] — педагог, діячка нар. освіти. Дружина О. К. Алчевського. Засн. у Харкові жін. недільну школу, якою керувала 1862—1919. Обстоювала укр. мову, пропагувала творчість Т. Шевченка. Осн. праці: «Що читати народу» (1888—1906), «Книга дорослих» (1899—1917; вийшло 40 видань), «Пере-

думане і пережите» (1912). Їхні діти: Григорій Олексійович А. (1866, Харків — 1920, Москва) — композитор, піаніст, педагог-вокаліст. Закін. Моск. консерваторію (у С. *Танєєва*). Жив у Харкові, де організував оркестр балалаєчників. Тв.: симфонія, симф. картина «Альоша Попович» (1904), романси на сл. Т. Шевченка, Лесі Українки, Х. Алчевської, обробки укр. нар. пісень, посібники з вокалу («Таблиці дихання для співаків», 1908) та ін. Іван Олексійович А. [15 (27).XII 1876, Харків — 27.IV (10.V) 1917, Баку, похований у Харкові] — співак (лірико-драм. тенор). Закін. 1901 Харків. ун-т, співу навч. у брата. Співав на сценах Петербурга (1901—02), Брюсселя (1905—06), Лондона (1906), Нью-Йорка (1906—07), Парижа (1908, 1910, 1912—14), опери С. Зиміна (1907—08, 1915—16) та Великого т-ру (1910—12) в Москві. Гаст олював на Ук аїні (Київ, Одеса, Харків). Організатор і пе ший голова (1910—12 ук . літ.-мистецького т-ва «Кобзар» у Москві. В репертуарі — 47 партій, серед яких Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Кобзар («Кобзар» Бенік-Феррарі), Герман («Пікова дама» Чайковського). Вид.: П. Івановський, К. Милославський. «Іван Алчевський» (1972); «Іван Алчевський» (1980). Христина Олексіївна А. [4 (16).III 1882, Харків — 27.X 1931, там же] — поетеса і педагог. Навч. у Парижі на жіночих курсах. Автор зб. поезій «Туга за сонцем» (1907), «Сонце з-за хмар» (1910), «Вишневий цвіт» (1912), «Пісні серця і просторів» (1914), «Пробудження» (1917), драм. поеми «Луїза Мішель» (1930), лібретто опери «Кочубеївна» (музика В. Костенка). Перекладала тв. П. Ж. Беранже, М. Ф. Вольтера, В. Гюго, Жюля Верна, Л. Толстого.

АЛЯ́Б'ЄВ Олександр Олександрович [4 (15).VIII 1787, Тобольськ — 22.II (6.III) 1851, Москва] — рос. композитор. До 1823 був офіцером. Військ. службу починав у 3-у Укр. козачому полку в м. Білій Церкві. Перший з рос. композиторів почав збирати й обробляти укр. нар. пісні. Підготував зб. «Голоси українських пісень, видані Михайлом Максимовичем. Аранжування Олександра Аляб'єва» (1834; 1961). Тв.: 6 опер, балет, симфонії, хори, романси («Соловей» та ін.).

АЛЬБЕРТІ́НІ Джоакіно (1751—1811, Варшава) — італ. композитор, диригент. Керував оркестром і хором О. *Будлянського* в с. Срібному на Чернігівщині (поч. 19 ст.). Тв.: опери — «Дон Жуан» (1783), «Вергілія», «Капельмейстер польський» (1808), кантати, симфонії та ін.

АЛЬБІНО́ВСЬКА-МІНКЕ́ВИЧ Софія Юліанівна (18.XI 1886, Клагенфурт, Австрія — 30.VI 1972, Львів) — укр. і польс. живописець, графік. Навч. у худож. студіях Відня (1901—06) і Парижа (1906—09) та у віден. Вищій школі ужиткового і декор. мист-ва (1909—12). З 1912 жила у Львові. Тв.: натюрморти й пейзажі України.

А́ЛЬБРЕХТ Людвіг Карлович [27. V (8.VI) 1844, Петербург — після 1899, Саратов] — рос. і укр. віолончеліст. Закін. 1865 Петерб. консерваторію. 1875—78 — директор і викладач Київ. муз. уч-ща РМТ (за його ініціативою в уч-ще були запрошені І. *Альтані*, Г. *Ходоровський*, О. *Шевчик*, В. *Пухальський* та ін.), директор муз. частини Київ. відділення РМТ, диригент його оркестру. В репертуарі: «Танець запорожців» та «Українські народні пісні для хору» О. Сєрова, «Український козачок» Е. Направника та

ін. Виступав як соліст-віолончеліст та у складі ансамблів. З 1878 викладав у Моск. консерваторії, з 1893 — в Саратові. Тв.: для віолончелі, посібник «Школа гри на віолончелі» (1875, 1899).

АЛЬО́ШИН Павло Федотович [16 (28).II 1881, Київ — 7.X 1961, там же] — укр. архітектор д. чл. Академії арх-ри УРСР з 1945, доктор арх-ри з 1946. Закін. 1904 петерб. Ін-т цивільних інженерів, 1917 — петерб. АМ. У 1918—20 — гол. архітектор Києва, 1922—24 — київ. губ. архітектор. Один з засновників київ. ін-тів — архітектурного та художнього (професор з 1921). Серед учнів — В. *Заболотний,* П. *Юрченко,* П. *Шпара.* Споруди у Києві: Пед. музей (1909—12, тепер Будинок учителя), Ольгинська гімназія (1906—27, тепер один з будинків АН України), будинок по вул. Чекістів № 1/15 (1911—12, тепер М-во закордонних справ України), Будинок лікаря по вул. Вел. Житомирській № 17 (1928—31); с-ще Харків. тракторного з-ду (1931), селекційна станція в Миронівці (1923).
Під керівництвом Альошина в Києві відбудовано Маріїнський палац (1944—51) та ун-т, зруйновані під час Вел. Вітчизн. війни 1941—45. Теор. праці.

АЛЬТАМО́НТЕ Мартіно (Мартин; 8.V 1657 або 1659, Неаполь — 14.IX 1745, Лінц, Австрія) — італ. живописець. Навч. в АМ у Римі. З 1684 жив у Жовкві. Декорував королів. замки у Жовкві та Підгірцях. Написав для них 7 картин (збереглися «Битва під Віднем...», «Битва під Парканами...», 1693—94). Серед ін. тв.— картини «Несення хреста», «Тайна вечеря», «Сусанна і старики», «Прийняття Л. Бернарда на небо», «Св. Кінга». В 1702 або 1707 виїхав до Австрії.

АЛЬТА́НІ Іполит Карлович [15 (27).V 1846, Катеринослав. губ.— 17.II 1919, Москва] — укр. і рос. диригент, хормейстер та педагог. Чл. Франц. академії красних мист-в з 1895. Закін. 1866 Петерб. консерваторію (клас скрипки Г. *Венявського,* клас композиції М. Заремби та А. Рубінштейна). З 1867 — хормейстер і диригент, 1874—82 — гол. диригент Київ. рос. опери. Диригував симф. концертами РМТ, брав участь у концертах М. *Лисенка,* викладав у Київському музичному училищі РМТ. 1882—1906 — головний диригент Великого театру в Москві. Вистави в Києві: «Різдвяна ніч» М. Лисенка (перша постановка 1874), «Опричник» П. Чайковського, «Галька» С. Монюшка (обидві — 1874), «Аїда» Дж. Верді (1877), «Рогніда» О. Сєрова (1879).

А́ЛЬТЕНБЕРГ Маріан (16.VIII 1907, Львів — 29.V 1943, Варшава, страчений нім. фашистами) — польс. і укр. диригент та піаніст. Закін. Львів. консерваторію. 1939—41 — концертмейстер і диригент Львів. т-ру опери та балету.

А́ЛЬШИЦЬ Леон Якович [17 (30). I 1910, Житомир — 21.X 1983, Одеса] — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1978. Закін. 1931 Київ. худож. ін-т (у В. *Татліна*). 1929—41 працював у київ. т-рах, з 1945 — в одеських. Оформив вистави: «Діти сонця» М. Горького (1937), «Бронепоїзд 14-69» В. Іванова (1950), «Справа» О. Сухово-Кобиліна (1971) та ін.

А́МБРОС Владімір (18.IX 1890, Простейов, Чехо-Словаччина — 12. V 1956, там же) — чес. композитор і диригент. Навч. в консерваторії у Франкфурті. Тв.: на укр. тему — фп. «Медитації на українські народні пісні» (1952), симф. трилогія «Бескиди» (1928), опера «Украдене щастя» (1925).

АМВРО́СИМОВ Михайло Андрійович (1776, Петербург — 1825) — рос. і укр. архітектор. 1802—17 — полтав. губ. архітектор. Автор ген. плану Полтави (1803), зокрема проектів ансамблю Круглої площі (1809), театру (1810) та ряду ін. споруд.

АМВРО́СІЙ (?—?) — укр. гравер 18 ст. Жив і працював у Манявському скиті (тепер Івано-Фр. обл.). Зробив малюнки до рукописного «Ірмологіону» (1731—33).

АНА́НЬЄВ Олександр Миколайович [11 (24).VIII 1912, с. Велика Орловка, тепер Ростов. обл.] — укр. актор, н. а. УРСР з 1978. Закін. 1939 Одес. театр. уч-ще. Працював у Кам'янці-Подільському, Запоріжжі, Одесі. 1956—81 — у Чернів. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Сганарель («Камінний господар» Лесі Українки), Пашкевич («Дума про любов Стельмаха), Бризгалов («Кафедра» Врублевської). Автор п'єс (окремі ставилися в Чернів. т-рі).

АНАСТА́СІЙ (?—?) — укр. гравер серед. 18 ст. Чернець Києво-Печерської лаври. Тв.: гравюра на міді «Великомученик Дмитрій на коні вражає диявола».

АНАТО́ЛІЙ (?—?) — укр. художник 2-ї пол. 17 ст. Чернець Почаївської лаври. Автор картини «Облога Почаєва турками 1675 року», відомої з гравюри Н. Зубрицького (1704).

АНГЕ́ЛЬСЬКИЙ Дмитро Іванович (12.III 1901, Вільнюс — 1937) — укр. живописець і графік. З 1920 жив у Полтаві. Тв.: «Соняшники», «Стіжки» (обидва — 1926), «Жовтневий сад. Полтава» (1928), «На Пслі» (1929); заставки до книжок та ін.

АНДРЕА́ДІС Галина (22.VI 1932, м. Ставрополь) — укр. співачка (мецо-сопрано). Закін. консерваторію в Буенос-Айресі (Аргентіна), де 1960 працювала солісткою оперного т-ру «Колон». Партії: Марфа («Хованщина» Мусоргського), Мати («Мавра» Стравинського). 1963 переїхала до США. Пропагує укр. музику.

АНДРЕ́ЙКО Дмитро Андрійович (30.I 1864, с. Трудовач, тепер Львів. обл. — 10.VI 1888, Львів) — укр. композитор і хор. диригент. Навч. у Львів. духовній семінарії, де був диригентом хору. Записував нар. пісні. Автор збірок «Вінок з народних мелодій» (1885), «Звуки України» (вид. 1919).

АНДРЕ́ЙЧИН Андрій Михайлович (2.IX 1865, с. Устя Руське Горлицького пов., тепер Польща — 4.I 1914, Львів) — укр. гравер і літограф. Закін. 1886 Львів. худож.-пром. школу. 1893—1914 мав у Львові власну літографію, де видав «Вишивки Східної Галичини» (1895), «Українські монограми для вишивок хрестиком і гафтом» (1896), «Альбом рисунків відомих архітектурних пам'яток України, Росії і Білорусії» (1896) та ін.

АНДРЕОЛЕ́ТТІ Іван Іванович (справж. — Пагирєв; 14.V 1869, м. Вознесенськ, тепер Микол. обл. — після 1912) — рос. скульптор. Навч. 1888—94 в Одес. рисувальній школі, з 1894 — в петерб. АМ. Тв.: пам'ятник В. Каразіну в Харкові (1905), надгробок М. Римського-Корсакова (1912, за ескізом М. *Реріха*) в Олександро-Невській лаврі в Петербурзі.

АНДРЄЄВ Борис Федорович [27.I (9.II) 1915, Саратов — 25.IV 1982, Москва] — рос. кіноактор, н. а. СРСР з 1962. Закін. 1937 Саратов. театр. технікум. Знімався на Київ. кхф. Ролі: Назар Дума («Трактористи»), Харитон Валун («Велике життя», обидва — 1939), Довбня («Богдан Хмельницький», 1941), Лучкін («Максимко», 1952), Блістанов (т/ф «Чоботи всм'ятку», 1978), Гризлов («День ангела», 1967, Одес. кхф).

Знявся у фільмах за сценаріями О. Довженка: «Поема про море» (1958), «Повість полум'яних літ» (1961), «Зачарована Десна» (1963), Держ. пр. СРСР, 1948, 1950.

АНДРЄЄВ Василь (?—?) — укр. гравер 2-ї пол. 17 — поч. 18 ст. Ілюстрував зб. оповідань «Небо нове» І. Галятовського (17 ст.). Гравюри А. вміщено у «кужбушках» — альбомах-посібниках з мист-ва для учнів і викладачів іконописної майстерні Києво-Печерської лаври.

АНДРЄЄВ Віктор Семенович [16 (29).IX 1905, Харків] — укр. та рос. архітектор, н. арх. СРСР з 1978. Закін. 1930 Харків. худож. ін-т. 1930—33 працював у Харкові: будинок друкарні (1933—34). Брав участь у розробці ген. плану Великого Запоріжжя (1930—32). Держ. пр. СРСР, 1951.

АНДРЄЄВ Володимир Антонович [25.V (6.VI) 1872, Одеса — ?] — рос. і укр. рисувальник та гравер. Навч. з 1883 у Київ. рисувальній школі М. Мурашка, 1890—97—у петерб. АМ у В. *Мате.* Тв.: офорти «Портрет В. Дашкова» (1900), «Біля мечеті», «Портрет літнього чоловіка»; іл. до поеми М. Гоголя «Мертві душі» (1901).

АНДРЄЄВ Володимир Іванович (8.I 1870—?) — укр. живописець. Навч. у Київ. рисувальній школі М. Мурашка, з 1895 — у петерб. АМ у І. *Рєпіна.* Тв.: «Портрет письменника Г. Мачтета» (1892), «Дніпрові далі», «Вечір» (обидва — 1893), «Маленький музикант» (1895), «В пошуках натури» (1899), «Крим у грудні. Сімеїз» (1928).

АНДРЄЄВ Микола Андрійович [14 (26).X 1873, Москва — 24.XII 1932, там же] — рос. скульптор, з. д. м. РРФСР з 1931. Навч. 1892—1901 в МУЖСА. Працював у галузі портретної, жанрової та монумент. скульптури. Автор «Ленініани» (1920—32). В 1907 виконав проект пам'ятника Т. Шевченкові; брав участь у конкурсах на проект пам'ятника поетові у Києві (1913), Харкові та Каневі (1929).

АНДРЄЄВ Микола Олександрович [1836—21.I (9.II) 1898, Москва] — рос. співак (драм. тенор). З 1857 виступав у Петербурзі і Москві. 1872—76 — соліст Київ. рос. опери, учасник концертів Київ. відділення РМТ, викладач співу в Київ. муз. уч-щі РМТ. Партії: Собінін («Життя за царя» Глинки), Князь («Русалка» Даргомижського).

АНДРЄЄВ Павло Сергійович (1869—1939) — рос. і укр. архітектор. Навч. 1891 — 99 в петерб. АМ. Працював у Києві: будинки Волзько-Камського банку (1912—14, тепер вул. Хрещатик № 8), торг. пасажу з прибутковими будинками (1913—14). В 30-х рр. викладав у Київ. буд. технікумі.

АНДРЄЄВА Марія Федорівна (справж.— Юрковська; 1868, Петербург — 8.XII 1953, Москва) — рос. актриса і громад. діяч. Сценіч. діяльність почала 1894, 1898—1905— актриса МХТу. Одна з ініціаторів створення Вел. драм. т-ру в Петрограді (1918), де працювала 1919—26. В 1914—15 — актриса київ. т-ру «Соловцов». Ролі: Маша («Три сестри» Чехова), Ніна («Маскарад» Лермонтова).

АНДРІЄВИЧ Іван (Котляр; ?—?) — укр. ливарник кін. 17 ст. Працював у Новгороді-Сіверському. Відлив для місцевого Спаського монастиря дзвін, багато орнаментований, із зображенням Спаса (1698).

АНДРІЄВСЬКА-СУХОДОЛЬСЬКА Софія Василівна (?—?) — укр. актриса і співачка кін. 19 — поч. 20 ст. Працювала у трупах М. Кропивницького (1889), І. Сагатовського (1903—05), О. Суходольського (1907—08, 1917), Л. Сабініна (1912),

Виконувала характерні ролі, вокальні партії.

АНДРІЄВСЬКИЙ Сергій Григорович [23.IX (5.X) 1898, м. Куп'янськ, тепер Харків. обл.— 9.X 1978, Москва] — рос. та укр. архітектор. Закін. 1927 Моск. вище тех. уч-ще. Працював на Україні 1945—56. Споруди: Дніпрогес ім. В. І. Леніна (1927—32, у співавт.), с-ще № 6 у Запоріжжі (1932), житл. будинок і суднобуд. технікум у Києві (1955—56). З 1956 — у Москві.

АНДРІЄНКО-НЕЧИТАЙЛО Михайло Федорович (29.XII 1894, Херсон — 12.IX 1982, Париж) — укр. живописець і художник театру. Навч. 1912—17 у Петерб. рисувальній школі при Т-ві заохочення мист-в. 1918—19 — художник Камерного т-ру К. Миклашевського в Одесі (вистава «Електра» Г. фон Гофмансталя). З 1920 — за кордоном, з 1923 — в Парижі. Входив до паризького Т-ру укр. митців (балет «Жар-птиця» І. Стравинського та ін.). Тв.: «Композиція» (1924), «Профіль на березі моря» (1933), «Рожеві плани» (1964), «Сценічний простір» (1970).

АНДРІЙ (?—?) — укр. живописець 15 ст. Жив на Волині. Очолював роботи по розпису замкової каплиці св. Трійці в Любліні (Польща), під фрескою із зображенням Христа — дата 1418 і підпис А.

АНДРІЙЧИНА (Многогрішний; ?—?) — укр. художник-мініатюрист 16 ст. Працював на Волині. Автор портрета Григорія Двоєслова до «Служебника» (1-а пол. 16 ст.), заставок, буквиць, зображень євангелістів до «Четвероєвангелія» (1575). А. вважають автором мініатюр до «Холмського євангелія» 13 ст.

АНДРІЙЧУК Михайло Омелянович (21.XI 1927, с. Нехворощ, тепер Житомир. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1987. Навч. 1951—56 в Одес. худож. уч-щі, 1956—62 — Київ. худож. ін-ті. Тв.: літографії — «Літо», «Гаряча пора» (обидві — 1962), «А ти, всевидяще око...» (1963), «Воля незламна» (1964), «Побратими» (1979), «Подолянки» (1980); серії композицій — портрети трударів села (1985), «Юні герої Поділля» (1986), за мотивами поезій Т. Шевченка (1990).

АНДРІЯШЕВ Павло Іванович (1875, Київ — 3.II 1926, Харків) — укр. художник т-ру. Навч. в Уч-щі тех. рисування Штігліца в Петербурзі. 1906—08 оформляв вистави у київ. т-рі «Соловцов» («Гамлет» Шекспіра, «Ерос і Псіхея» Жулавського, «Іванов» Чехова), з 1909 — у харків. т-рі М. Синельникова («Марія Стюарт» Шіллера, «Венеціанський купець» Шекспіра). Викладав рисунок у гімназіях, 1920—26 — у Харків. худож. технікумі.

АНДРУСЕНКО Дмитро Васильович (4.X 1885, с. Решетилівка, тепер смт Полтав. обл.— 18.VII 1965, Суми) — укр. кобзар, диригент, педагог. Закін. 1921 диригентські курси у Полтаві. З 1921 — викладач співу, керівник хорів, організатор капел бандуристів на Полтавщині, а також першої на Україні капели бандуристів при Палаці культури з-ду ім. М. В. Фрунзе в Сумах (1947). Автор пісень. Виготовляв укр. нар. інструменти (бандури, цимбали, сопілки).

АНДРУСЕНКО Микола Іванович (13.V 1922, с. Мірошниківка, тепер Харків. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1979. Працював у Львів. обл. укр. драм. т-рі (Дрогобич, 1946—57), з 1957 — у Крим. укр. т-рі драми і муз. комедії (Сімферополь). Ролі: Возний («Наталка Полтавка» Котляревського), Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Боруля («Мартин Боруля» Карпенка-Карого).

АНДРУ́СІВ Петро (2.VII 1906, Кам'янобрід, тепер село Львів. обл. — 29.XII 1981, м. Рівергард, шт. Нью-Йорк, США) — укр. художник, педагог та громад. діяч. Закін. 1936 варшавську АМ. З 1947 — у Філадельфії (США), один з засновників і викладач (1952—72) укр. мистецької студії. Тв.: «Сватання Анни Ярославни» (1970), «Княжа пристань у Києві», «Бій Ігоря з половцями», «Французькі посли у Ярослава Мудрого», «Бій під Конотопом», «Богдан Хмельницький», «На дворі гетьмана Розумовського», «Зустріч Мазепи з Гордієнком»; ікони; розписав церкву св. Йосафата у Філадельфії. Праці з мистецтвознавства.

АНДРУШИ́НСЬКИЙ Андрій (?—?) — укр. художник 18 ст. У 1704 спільно з В. *Петрановичем* оздоблював королів. замок у Жовкві (тепер Львів. обл.).

АНДРУ́ШКО (?—?) — укр. художник 17 ст. Працював у Львові. Виконав рисунки для гравюр «Субота усопших», «Неділя преподобних отців» до «Тріоді пісної» (1664, Львів).

АНИ́ЩЕНКО Алла Михайлівна (17.I 1937, Полтава) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1985. Закін. 1960 Київ. худож. ін-т. Споруди: готель «Либідь» у Києві (1970), криті ринки в Черкасах (1972, у співавт.), Києві (Залізничний, 1973), Рівному і Харкові (обидва — 1979), універсам Печерського р-ну Києва (1982). Теор. праці. Держ. пр. УРСР 1982.

АННА́ТО Пальміра Францівна (Сєтова; ? — 16.V 1899, Петербург, похована в Києві) — укр. муз. і театр.-громад. діячка. За походженням італійка. Дружина Й. *Сєтова*. До одруження була цирковою наїзницею. 1894—96 — антрепренер Київ. рос. опери, одна з засновників Київ. літ.-артистич. т-ва (1895).

А́НТКІВ Зіновій Богдан Богданович (6.IV 1942, с. Острів Терноп. обл.) — укр. хоровий диригент, н. а. УРСР з 1991. Закін. 1969 Львів. консерваторію (у М. *Колесси*). 1969—84 — хормейстер капели «Думка», з 1984 — худож. керівник і гол. диригент Держ. чол. хорової капели ім. Л. Ревуцького.

АНТО́НИК Каталіна Дюлівна (6.V 1922, м. Берегове, тепер Закарп. обл.) — укр. майстер декор. мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1983. Тв.: тканини, тематичні панно, рушники, килими тощо.

АНТО́НІЙ (?—?) — укр. іконописець 15 ст. Чернець. Жив у Києві. В 1409 розписував Троїцький собор у Пскові.

АНТО́НІЙ (?—?) — укр. художник серед. 18 ст. Чернець кармелітського монастиря. Жив у Городищі на Волині. Створював фрески у костьолах Волині — Городищі, Любешеві, Берестечку.

АНТО́НОВ Леон (?—?) — укр. іконописець кін. 18 — поч. 19 ст. Працював у Києві. На замовлення Києво-Печерської лаври написав ікони (1811) для іконостаса Антоніївської церкви на Ближніх печерах.

АНТО́НОВ Семен (?—?) — укр. будівничий 18 ст. Архітектор Софійського і Михайлівського Золотоверхого монастирів у Києві. За його проектами збудовано мансарду митрополичого будинку в Софійському монастирі (1748—58), резиденцію архімандрита Михайлівського Золотоверхого монастиря у Феофанії під Києвом (1764, не збереглася).

АНТО́НОВ-ДРУЖИ́НІН Павло Павлович [12 (25).X 1916, с. Єлшанка, тепер Самар. обл.— 25.II 1985, Харків] — рос. актор, н. а. УРСР з 1974. Закін. 1936 студію при Центр. т-рі Рад. Армії в Москві. Працював

у т-рах Москви (1936—41, 1945—48), Ярославля (1949—52). В 1952—77 — у Харків. рос. драм. т-рі ім. О. С. Пушкіна. Ролі: Вознесенський («Відкриття» Щербака), Астров («Дядя Ваня» Чехова), Фердінанд («Підступність і кохання» Шіллера), Кассіо («Отелло» Шекспіра).

АНТОНО́ВИЧ Данило Сидорович [справж.— Будько; 10 (22).XII 1889, м. Білопілля, тепер Сум. обл.— 8.II 1975, Харків] — укр. актор, н. а. СРСР з 1954. Закін. 1919 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. Лисенка (одержав диплом № 1). На сцені — з 1919. В 1920—21 — у «Кийдрамте», 1922—23, 1926—75 — в т-рі «Березіль» (з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка). Ролі: в т-рі — Залізняк («Гайдамаки» за Шевченком), Кривоніс («Богдан Хмельницький» Корнійчука), Ярослав («Ярослав Мудрий» Кочерги), Тихон («Гроза» О. Островського), Отелло («Отелло» Шекспіра), Креон («Цар Едіп» Софокла); в кіно — Залізняк («Коліївщина», 1933), Прометей («Прометей», 1936), Стожар («Сім'я Стожарів», 1938). З 1946 викладав у Харків. театр. ін-ті (з 1957 — професор). Серед учнів — Л. *Тарабаринов,* Л. *Биков,* С. *Чибісова,* А. *Гаврюшенко* та ін. Опублікував «Записки актора» (1958) і спогади про Леся Курбаса (1969). Держ. пр. СРСР, 1948. Вид.: І. Гайдай. «Народний артист СРСР Д. С. Антонович» (1960).

АНТОНО́ВИЧ Катерина (Серебрякова; 1884, Харків — 22.II 1975, Вінніпег, Канада) — укр. живописець, графік, педагог. Дружина Д. В. *Антоновича.* Навч. у Харків. школі рисування, в Укр. АМ (у В. *Кричевського,* М. *Бойчука*). З 1923 — у Чехо-Словаччині (Прага), Італії, Швейцарії, Німеччині, Франції. З 1945 — в Канаді. Викладала в худож. школі у Вінніпегу (1954—75). Тв.: «Студентка», «Портрет проф. В. Біднова», «Ілюстрація до казки ,,Івасик-Телесик''» та ін.

АНТОНО́ВИЧ Мирослав (1.III 1917, м. Долина, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. співак (баритон), диригент і музикознавець, доктор музикології з 1951. Навч. у Вищому муз. ін-ті у Львові. Закін. 1951 музикологічний ф-т Утрехтського ун-ту (Нідерланди), його професор. 1951 засн. Візантійський хор, у репертуарі якого укр. церк. і світська музика. Гастролював у країнах Америки та Європи (1990 — на Україні). Праця — «Українські співаки на Московщині в 17 столітті» (1961).

АНТОНО́ВИЧІ — укр. діячі науки і культури; батько й син. Володимир Боніфатійович А. [6 (18).I 1834, м. Махнівка, тепер с. Комсомольське Вінн. обл.; за ін. даними — 1830, Чорнобиль, тепер Київ. обл.— 8 (21). III 1908, Київ] — укр. історик, археолог, етнограф, ч.-к. Петерб. АН з 1901. Закін. 1855 медичний, 1860 — істор.-філол. ф-ти Київ. ун-ту (з 1878 — його професор). Дослідження з історії України. Разом з М. *Драгомановим* видав «Історичні пісні малоросійського народу» (т. 1—2, 1874—75). Праці з нумізматики («Опис монет та медалей, що зберігаються в нумізматичному музеї університету св. Володимира», вип. 1—3, 1896—1906); статті про монетні скарби, срібники кн. Володимира (1873), публікації, присвячені творчості Т. Шевченка, М. Александровича, А. Свидницького та ін. Дмитро Володимирович А. [псевдоніми — Войнаровський, Северин, Войнович, Муха, Подорожній, Шельменко; 2 (14.XI 1877, Київ — 1945, Прага] — укр. театрознавець і мистецтвознавець. Навч. у Київ. ун-ті. Вивчав історію італ. мист-ва та його зв'язків з Україною. Брав участь у громад.-театр. житті Ук-

раїни; виступав як театр. критик в київ. пресі, 1917—19 був членом Комітету укр. нац. театру, з ініціативи якого відкрилися Нац. зразковий театр (1917—18), Держ. драм. театр (1918), Держ. нар. театр (1918—22), залізничні театри (1918—19, всі — у Києві). З 1919 — в еміграції, де опублікував кілька праць, присвячених творчості укр. художників (О. О. Мурашка, Я. Станіславського, Д. І. Безперчого, Т. Л. Бойчука; 1925—29). Автор кн. «Триста років українського театру: 1619—1919» (1925), статей, в яких систематизував матеріали істор. досліджень з укр. драм. мист-ва, подав відомості очевидця про театр. життя України передреволюц. десятиліття і перших років революції.

АНТОНО́ВСЬКИЙ Олександр Петрович (1864, Кишинів — бл. 1939, там же) — рос. співак (бас-профундо). Навч. 1882—86 у Моск. консерваторії (клас Д. Гальвані). 1890—92 — соліст Київ., 1895—1900 — Харків. рос. опер, 1900—02 — Маріїнського театру в Петербурзі. Партії: Сусанін («Життя за царя» Глинки), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Мельник («Русалка» Даргомижського).

АНТО́НЧИК Михайло Владиславович (15.VI 1921, Київ) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1982. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т (у А. *Петрицького,* К. *Єлеви*). Тв.: «Золотий вік» (1970—71), триптих «Поема про жінку» (1968—69), «Мої вчителі. Кость Єлева і Анатолій Петрицький» (1971—72), «Земля рідна» (1984), «Безсмертя» (1985), «Фронтові листи» (1990); плакати, портрети. Вид.: «Михайло Антончик». Альбом (1980).

АНТОНЮ́К Андрій Данилович (15.X 1943, м. Первомайськ Микол. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1989. Закін. 1962 Одес. худож. уч-ще. Тв.: «Карпатський мотив» (1966), «Рідна земля» (1969), «На Бузі» (1987), «На Голгофу. Екологія» (1987), «Хорали Максима Березовського», «Вчителю, хто ми?» (обидва — 1988) та ін.

АНТРО́ПОВ Олексій Петрович [14 (25).III 1716, Петербург — 12 (23).VI 1976, там же] — рос. і укр. живописець-портретист. Навч. з 1732 в канцелярії від буд-ва в Петербурзі. 1752—55 брав участь у розписах Андріївської церкви в Києві, створив картини «Тайна вечеря», «Успіння Богоматері», живопис царських втрат.

АНУ́РОВ Олександр Герасимович [справж.— Опуров; 8 (21).IV 1914, Костянтинівка, тепер Донец. обл.] — укр. і рос. актор, н. а. УРСР з 1976. Навч. 1930—32 в Київ. худож. ін-ті. Працював у т-рах Донецька, Вінниці, Москви, Одеси та ін. З 1953 — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: в т-рі — Серебряков («Дядя Ваня» Чехова), Петро («Влада темряви» Толстого), Теодоро («Собака на сіні» Лопе де Веги); у кіно — Дзержинський («Правда», 1957), Петлюра («Кров людська — не водиця», 1960), обидва — на Київ. кхф.

АНУФРІЄ́НКО Анатолій Васильович (18.III 1940, Луганськ) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1962 Київ. (оркестр. ф-т) та 1977 — Львів. (ф-т оперно-симф. диригування) консерваторії. 1961—79 — в Київ. т-рі опери та балету, з 1979 — худож. керівник і гол. диригент Держ. естрадно-симф. оркестру УРСР. З 1988 — худож. керівник ансамблю пісні і танцю «Таврія».

АПА́ТСЬКИЙ Володимир Миколайович (29.VIII 1928, Мінськ) — укр. фаготист, з. а. УРСР з 1974, канд. мистецтвознавства з 1972. Закін. 1953 Білорус. консерваторію, 1956 —

аспірантуру при Ленінгр. консерваторії. 1957—81 — в оркестрі Київ. т-ру опери та балету. З 1967 — викладач Київ. консерваторії (з 1986 — її професор). Праці з методики викладання та проблем виконавства на духових інструментах.

АПЕЛЬМА́Н Вільгельм (?—?) — інженер-фортифікатор 1-ї пол. 17 ст. 1615 прибув до Львова для перевірки міськ. укріплень, склав їх проект і виготовив модель. Її вирізьбив на двох таблицях скульптор Г. Фонблак.

АПИ́ШКОВ Петро Володимирович (1841 — після 1901, Кутаїсі) — рос. архітектор. Закін. 1862 Петерб. буд. уч-ще. 1876—86 — архітектор Одес. інж.-буд. військ. округу. Житл. будинки в Одесі: по вул. Кірова № 96 (1883), Орджонікідзе № 13 (1881), Миру № 4 (1881).

АПОЛЛО́НОВ Іван Григорович (28.IV 1933, с. Веселий Поділ Полт. обл.) — укр. художник скла, з. х. УРСР з 1983. Навч. 1954—60 в Ленінгр. вищому худож.-пром. учщі ім. В. Г. Мухіної. Працює в Києві. Тв.: декор. тарілки «Кобзар» (1961), «Реве та стогне Дніпр широкий» (1963); ваза «Півень» (1967), набори ваз «Образи дівчат» (1989), «Дніпровська хвиля» (1990). Вид.: «Іван Аполлонов». Альбом (1985).

АПОЛЛО́НОВ Іван Іванович [1868, Пензен. губ.— 31.V (13.VI) 1915, Київ] — укр. та рос. хоровий диригент, педагог, композитор. Закін. 1890 Пенз. духовну семінарію. 1899—1915 — керівник хору при Михайлівському Золотоверхому монастирі у Києві (помічником А. працював семінарист К. *Стеценко*). З 1905 — засновник, керівник і викладач курсів хор. співу й теорії музики та літніх курсів для вчителів церковно-парафіяльних шкіл при Києво-Михайлівській учительській школі.

АПУ́ХТІН Микола Олександрович (20.V 1924, Ташкент) — укр. артист балету, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1940 Ленінгр. хореогр. уч-ще. 1945—67 — соліст Київ. т-ру опери та балету. 1951—72 — викладач Київ. хореогр. уч-ща, 1972—78 — педагог-репетитор Ансамблю танцю УРСР ім. П. Вірського, 1981—84 — балетмейстер-репетитор Київ. т-ру естради. Партії: Степан («Лілея» Данькевича), Лукаш («Лісова пісня» Скорульського), провідні партії в балетах П. Чайковського, А. Адана, С. Прокоф'єва, А. Хачатуряна.

АРАБА́ЖИН Костянтин Іванович [21.XII 1865 (2.I 1866), м. Канів, тепер Черкас. обл.— серпень 1929] — рос. і укр. літературознавець, письменник, театр. критик. Закін. Київ. ун-т. Виступав в укр. і рос. періодиці. Автор брошури «Гоголь як драматург», кількох портретних та критич. нарисів, зокрема про Т. Шевченка. Написав комедію «Поперед спитайся, а тоді й хайся» (1885). Мав дружні стосунки з І. Франком, Лесею Українкою, М. Драгомановим.

АРАРАТЯ́Н Вааг Георгійович [8 (21). VIII 1902, Тбілісі — 25.IX 1983, Москва] — вірм. композитор, з. д. м. Вірм. РСР з 1960. Закін. 1938 Одес. консерваторію (класи П. *Молчанова,* М. *Вілінського*). Автор солоспівів на вірші Т. Шевченка («Мені однаково», 1939; «Нащо мені чорні брови», 1940, та ін.). Пам'яті поета присвятив «Елегію» для струнного оркестру (1938). Серед тв.— пісня-кантата «Привіт Україні» (1954), обробки українських народних пісень та ін.

АРБО́ Олександр Степанович [справж.— Остроухов; 31.V (12.VI) 1882, Тростянець, тепер місто Сум. обл.— 10.XII 1962] — укр. актор і режисер. Працював в укр.

трупах М. *Садовського,* Д. *Гайдамаки,* О. *Суслова* та ін. Театр. діяльність поєднував з роботою в кіно. У поставлених фільмах зіграв ролі: Іван («Денщик підвів, або Хохол наплутав», 1910), Бабочкін («Оце так поцілунок», 1911), Плюмажев, Цапкін («Гарна жінка», «Набридливий вояжер», 1918) та ін. Режисер фільму «Під дзвін ланцюгів» (1913—14). Згодом керував самодіяльними колективами.

АРВА́Й (?—?) — укр. будівничий 19 ст. Спорудив дерев. церкву в с. Погарі (тепер Львів. обл.), що є пам'яткою бойківської архіт. школи.

АРВО́ Ф. (?—?) — франц. архітектор 18 ст. Ств. парковий ансамбль «Кайзер» (2-а пол. 18 ст.) в Антонінах (тепер смт Хмельн. обл.). На тер. парку — дендрозаповідник.

АРГУНО́В Яків Іванович [1784, Петербург (?) — після 1835] — рос. живописець і графік. Походив з кріпаків. Писав портрети гетьманів (Б. Хмельницького, Ю. Хмельницького, Д. Апостола, І. Самойловича, К. Розумовського) для «Історії Малої Росії» Д. Бантиш-Каменського (1822) та для альбому «Зображення людей знаменитих або які чим-небудь відомі і належать народженням чи заслугами Малій Росії» (1844).

АРЕ́НСЬКИЙ Антон Степанович [30.VI (12.VII) 1861, Новгород — 12 (25).II 1906, побл. Теріокі, тепер м. Зеленогорськ Ленінгр. обл.] — рос. композитор, диригент, піаніст, педагог. Закін. 1882 Петерб. консерваторію (клас М. Римського-Корсакова). З 1889 — проф. Моск. консерваторії. На укр. тему написав фантазію на теми І. Рябініна для фп. з оркестром (1899), в якій розробив мелодію київ. билини «Про Вольгу та Микулу». Виступав з виконанням власних тв. у Харкові, Києві, Одесі, Катеринославі (тепер Дніпропетровськ), Полтаві.

АРЕ́Ф'ЄВИ—укр. і рос. художники театру; батько й син. Анатолій Васильович А. (24.XI 1918, Ставрополь, тепер м. Тольятті Самар. обл.— 27.I 1989, Дніпропетровськ) — н. х. СРСР з 1967. Закін. Пензенський худож. технікум. Працював у Киргизії та Росії. З 1974 — гол. художник Дніпроп. т-ру опери та балету. Оформив вистави: «Богдан Хмельницький» К. Данькевича (1976), «Баришня і хуліган» Д. Шостаковича (1978), «Аїда» Дж. Верді (1981). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978. Володимир Анатолійович А. (20.V 1949, м. Фрунзе, тепер Бішкек, Киргизія) — з. х. УРСР з 1978. Закін. 1973 Моск. худож. ін-т ім. В. Сурикова. З 1874 — у Дніпроп. т-рі опери та балету. Оформив вистави: «Лісова пісня» М. Скорульського, «Лускунчик» П. Чайковського, «Ріголетто» Дж. Верді та ін.

АРИВАНЮ́К Іван Іванович (8.I 1948, с. Новосілки, тепер с. Смолярі Волин. обл.) — укр. майстер декор. мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1974. Працює в техніці різьблення, інкрустації та інтарсії на дереві. Тв.: меблі, декор. тарелі, дрібна пластика.

А́РІСТОВ Василь Михайлович [17 (29).I 1898, Москва — 9.V 1962, Харків] — рос. і укр. актор та режисер, н. а. УРСР з 1946. Працював у т-рах Москви (1913—33), в Київ. (1935—36) і Харків. (1936—62) рос. драм. т-рах. Ролі: Петерсон («Під золотим орлом» Галана), Мурзавецький («Вовки та вівці» О. Островського). Вистави: «Гаряче серце» О. Островського (1951), «Учень диявола» Б. Шоу (1958). Знімався в кіно.

АРКА́ДЬЄВ Аркадій Іванович [справж.— Кудерко; 7 (20).II 1907,

Одеса] — рос. актор, н. а. СРСР з 1977. Закін. 1927 Одес. муз.-драм. ін-т (курс Л. Лазарєва). Працював у т-рах Одеси (1927—32), Дніпропетровська (1932—35). З 1935 — актор і режисер Львів. рос. драм. т-ру Рад. Армії (до 1944 — в Києві, до 1954 — в Одесі). Ролі: в т-рі — Фучик («Прага залишається моєю» Буряківського), Луконін, Глоба («Хлопець з нашого міста», «Російські люди» Симонова), Борейко («Порт-Артур» Степанова, Попова); в кіно — Никифоров («В далекому плаванні», 1945), Колаченко («Голубі дороги», 1947), обидва — Київ. кхф; Родзянко («Агонія», 1981, «Мосфільм»). Вистави: «Пісня про чорноморців» (1954), та «Кряжеви» (1955) Б. Лавреньова. Держ. пр. СРСР, 1952.

АРКА́ДЬЄВ Іван Петрович [7 (19). I 1882—30.VI 1946, Ленінград] — рос. і укр. диригент. Закін. 1893 Петерб. консерваторію (клас Л. Ауера). 1896 — диригент оперного т-ру Кононова, Нар. дому в Петербурзі. Серед вистав: «Пан Сотник» Г. Козаченка (1902, перше виконання). 1920—23 — диригент оперної трупи Л. Сибірякова в Одесі, викладав в Одес. консерваторії (був ректором і професором). З 1923 працював в муз. самодіяльності Ленінграда.

АРКА́НОВА Валентина Федорівна (5.II 1934, Херсон) — укр. співачка (лірико-колоратурне сопрано), н. а. УРСР з 1968. Закін. 1956 Харків. консерваторію, відтоді — солістка Харків. т-ру опери та балету. Партії: Марильця («Тарас Бульба» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Зіна («Лейтенант Шмідт» Яровинського, 1970, перше виконання). З 1970 — викладач Харківського інституту мистецтв (з 1986 — професор).

АРКА́СИ — діячі укр. культури; батько й син. Народилися в Миколаєві. Микола Миколайович А. [26. XII 1852 (7.I 1853) — 13 (26).III 1909, Миколаїв] — укр. композитор, муз.-громад. діяч, історик. Закін. 1875 Новорос. ун-т в Одесі. 1875—98 служив у Морському відомстві в Миколаєві. Спец. муз. освіти не мав. Тв.: опера «Катерина» (1891, за однойм. поемою Т. Шевченка, за власним лібретто; перша постановка 1899, Москва, трупа М. Кропивницького), романси (зокрема, «Я не можу тобі розказать про любов», 1901; «Не співай нам тепер, бандуристе»), обробки укр. нар. пісень. Праця «Історія України-Русі» (1908, 1990). Вид.: Л. Кауфман «М. М. Аркас — нарис про життя і творчість» (1958). Микола Миколайович А. (1888—14.XII 1938, Хуст, тепер місто Закарп. обл.) — укр. актор і режисер. 1907—09 виступав в аматорському гуртку в Миколаєві. У 1920—26 — актор і режисер укр. труп у Станіславі (тепер Івано-Франківськ), Коломиї, 1926—28 — Руського т-ру т-ва «Просвіта» в Ужгороді (1929 — директор), де здійснив вистави «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького (роль Микити), «Наталка Полтавка» І. Котляревського (роль Виборного), «Живий труп» Л. Толстого. 1930—34 — керівник Руського пересувного т-ру в Ужгороді.

АРКУ́ШЕНКО Володимир Прокопович (16.V 1925, м. Первомайськ, тепер Микол. обл.— 7.V 1977, Львів) — укр. актор, н. а. УРСР з 1969. Закін. 1950 Київ. ін-т театр. мист-ва. 1950—77 — у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької. Ролі: в т-рі — Стецько («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Некований («Пора жовтого листя» Зарудного), Блазень («Король Лір» Шекспіра); в кіно на Київ.

кхф — Малоштан («Кінець Чирви-Козиря», 1957), Зубар («Іванна», 1959).

АРСЕ́НИЧ Петро Іванович (24.I 1934, с. Нижній Березів, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. історик-музеєзнавець, філокартист. Закін. 1958 Київ. ун-т. Працював в Івано-Фр. краєзнавчому музеї та пед. ін-ті. Досліджує пам'ятки театр., нар. і образотв. мист-ва Прикарпаття. Засновник (1987) музею Гуцульського т-ру Г. Хоткевича (у м. Красноїлові Івано-Фр. області), автор статей про нього. Зібрав унікальну колекцію поштових листівок про нар. та профес. мист-во гуцулів («Гуцульщина у творах художників», «Пам'ятки дерев'яної архітектури», «Народний одяг», «Вишивки» тощо).

АРСЕ́НІЙ КРОМНЕ́ЦЬКИЙ (?—?) — укр. живописець 18 ст. 1759 очолював майстерню при Софійському монастирі в Києві.

АРСЕ́НКО Арсен Діонисович [справж.— Попсуйшапка; 2 (15).III 1903, с. Нова Водолага, тепер смт Харків. обл.— 30.VIII 1945, Мінськ] — білорус. і укр. співак (баритон), н. а. БРСР з 1944. Закін. 1928 Харків. муз.-драм. ін-т, 1928—30 — соліст Першої пересувної опери (Полтава), 1930—34 — Одес., 1934—36 — Дніпроп., 1937—45 — Білорус. (Мінськ) т-рів опери та балету. Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Онєгін («Євгеній Онєгін» Чайковського), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні).

АРТАМО́НОВ Олексій Михайлович (18.II 1918, с. Введенка, тепер Тамб. обл.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1985. Навч. 1934—38 у Моск. худож. уч-щі пам'яті 1905 р. Працює в галузі станкового та монумент. живопису. Тв.: «Народні месники» (1967), «Іде війна народна» (1975), «На визволеній землі» (1985), «Велика дружба. Зустріч Т. Шевченка з М. Щепкіним» (1988), «На сонячній полонині» (1991). Вид.: «Олексій Михайлович Артамонов». Альбом (1987).

АРТИ́НОВ Григорій Григорович (1860—?) — укр. архітектор. Працював у Вінниці. Споруди: готель «Савой» (1907; тепер готель «Україна»), міський театр (1910), житл. будинки.

АРТИ́НОВ Михайло Григорович (1853 — поч. 20 ст.) — архітектор. Працював у Києві. Серед споруд: житл. будинок на пл. Л. Толстого (1889—1901), Лук'янівський нар. дім (1901—02, тепер Будинок культури працівників Київ. трамвайно-тролейбусного управління).

АРУТЮНЯ́НЦ Анатолій Саркисович (21.I 1921, Омськ) — укр. графік, з. х. УРСР з 1980. Навч. 1940—46 в Алма-Атин. худож. уч-щі у А. *Черкаського*. Тв.: іл. та оформлення книжок С. Олійника, П. Ключини, П. Лубенського, Ю. Кругляка, О. Носенка; сатиричні малюнки для журн. «Перець» (з 1947), газ. «Вечірній Київ» (з 1954).

АРХИМО́ВИЧ Лідія Борисівна [26.X (8.XI) 1916, Київ — 7.II 1990, там же] — укр. музикознавець, канд. мистецтвознавства з 1947. Закін. 1943 Саратовську консерваторію, 1947 — аспірантуру при Київ. консерваторії. В 1947—75 — в ІМФЕ. Праці: «М. В. Лисенко. Життя і творчість» (1952, 1963, у співавт.), «Українська класична опера» (1957), «Нариси з історії української музики» (т. 1—2, 1964, у співавт.), «Віталій Кирейко» (1968), «Борис Гмиря в оперному репертуарі» (1981), «Юлій Мейтус. Нарис життя і творчості» (1983, у співавт.); розділи в книгах і статті у збірниках.

АРХИ́ПЕНКО Олександр Порфирович [18 (30). V 1887, Київ — 24.II 1964, Нью-Йорк] — укр. скульптор, живописець і графік.

Навч. 1902—05 в Київ. худож. учщі, 1905—08— в МУЖСА. В 1908—21 — у Парижі, 1921—23 — у Берліні, з 1923 — у Нью-Йорку. Залишив понад 1000 скульптур, картин і тв. живопису. Тв.: «Мати й дитина» (1910), «Карусель П'єро» (1913), «Статуетка», «Гондольєр» (обидва — 1914), «Білий торс» (1916), «Солдат іде» (1917), «Мадонна» (1936), «Океанська мадонна» (1957); портрети Т. Шевченка (1923, 1933), І. Франка (1925) та ін. Вид.: «Олександр Архипенко». Альбом (1989).

АСЄ́ЄВ Ігор Миколайович (7.III 1921, Ростов-на-Дону) — укр. композитор і педагог. Закін. 1952 Муз.-пед. ін-т ім. Гнесіних у Москві (клас Т. Хренникова). З 1952 — викладач Одес. консерваторії. Тв.: балет «Лара» (1971), вокал.-симф. тв., концерти для фп., віолончелі, скрипки, органа та ін. (серед них хор. цикл на сл. Франка). Праці з музикознавства.

АСЄ́ЄВ Юрій Сергійович [13 (26). XII 1917, Київ] — укр. мистецтвознавець, доктор арх-ри з 1972. Закін. 1941 Київ. буд. ін-т. З 1972 — професор Київ. худож. ін-ту. Праці з питань давньої укр. арх-ри: «Орнаменти Софії Київської» (1949), «Архітектура Київської Русі» (1969), «Подорож в античний світ» (1970), «Архітектура давнього Києва» (1982), «Стилі в архітектурі України» (1989), «Мистецтво Київської Русі» (1989). Брав участь у колективних працях: «Пам'ятки архітектури України» (1954), «Загальна історія архітектури» (т. 3, 1966), «Історія українського мистецтва» (т. 1—6, 1966—70). Держ. пр. УРСР, 1971.

АСКОЧЕ́НСЬКІ — діячі укр. і рос. культури; брати. Віктор Іпатійович А. [1 (13). X 1813, Воронеж — 18 (30).V 1879, Петербург] — історик і хор. диригент. Закін. 1839 Київ. духовну академію (1837—39— керівник хору), до 1846 — її професор. Видавав 1856—58 у Києві, 1858—77 в Петербурзі тижневик «Домашняя беседа». Праці: «Київ з його найдавнішим училищем — Академією» (1856), «Історія Київської духовної семінарії по перетворенню її в 1819 році» (1863), де є відомості про музикантів А. Веделя, М. Березовського, П. Турчанінова та ін. Був виконавцем укр. нар. пісень. Костянтин Іпатійович (?—?) — хор. диригент. Навч. 1845—47 в Київ. духовній семінарії, керував її хором. Серед тв.— «Херувимська» (рукопис).

АСТАЛО́Ш Василь Михайлович (11. I 1924, м. Свалява, тепер Закарп. обл.) — укр. майстер декор.-ужиткового мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1971. Працює в галузі худож. обробки дерева і металу. Тв.: різьблені на дереві портрети Т. Шевченка, І. Франка (обидва — 1980—82), скульптура «Трембітар» (1965); серед карбованих — «Ленін у Карпатах» (1975).

АТАНАЗЕ́ВИЧ Іван Михайлович [1732—12 (24).II 1825, Київ] — укр. золотар. З 1802 — голова Київ. управи ремісничих цехів. Тв. у стилі барокко і рококо: срібні блюдо й цукорниця (1779), оправа Євангелія (1768), хрест (1772), дарохранильниці (1766, 1788), потир (1809).

АТО́ВИЧ Антон Іванович (?—?) — укр. золотар і живописець 17 — поч. 18 ст. Працював у м. Ромнах (тепер Сум. обл.). Тв.: оклад до Євангелія (разом з О. Песляковським), оздоблений сканню і рельєф. зображеннями євангелістів та апостолів.

А́УЄР Кароль (1818—?) — укр. графік. За походженням чех. Жив у Львові. Тв.: літографії «Вид Бережан», «Вид ринку в Жовкві», «Вид міста Львова з півночі» та ін.

АФАНÁСІЙ (?—?) — укр. іконописець 18 ст. Працював на Волині. Автор ікони «Богородиця з немовлям» (1736).

АФАНÁСІЙ К. (Атаназій К.; ?—?)— укр. гравер 2-ї пол. 17 ст. Працював у Львові (1663—65) і Києві (1674—87). Ств. іл. й заставки до «Тріоді» (1663) й «Акафіста» (1674), гравюри «Києво-Печерська лавра» (1677) і «Страшний суд». Відомо бл. 200 гравюр у львів. і київ. стародруках.

АФАНÁСІЙ ПЕТРÓВИЧ (?—?) — укр. ливарник 17 — поч. 18 ст. Працював у Києві. Відлив дзвони для Михайлівського собору Видубицького (1690) і Софійського (1705) монастирів у Києві, «Кизикермен» (1695, з трофейних тур. гармат) для собору Хрестоздвиженського монастиря в Полтаві.

АФАНÁСІЙ ПИРЯ́ТИНСЬКИЙ (?—?) — укр. будівничий кін. 17 ст. Завершив буд-во Преображенського собору (1684—92) Мгарського монастиря (тепер Полтав. обл.), що його почав Й. *Баптіст*.

АФАНÁСЬЄВ Афанасій (?—?) — рос. гравер 19 ст. Автор гравюр до видань «Зібрання портретів росіян, знаменитих своїми діяннями...» (1821—24), «Зображення людей знаменитих, які належали місцем народження та заслугами Малоросії» П. Бєлерова (1841) та ін. Виконав портрети Ф. Прокоповича, С. Яворського, О. Безбородька, І. Богдановича та ін.

АФАНÁСЬЄВ Борис Гнатович (13.I 1920, м. Мстиславль, тепер Могильов. обл.) — рос. і укр. диригент, н. а. РРФСР з 1971. Закін. 1947 Мінську консерваторію (клас скрипки). З 1950 — концертмейстер, 1953—60 — гол. диригент держ. симф. оркестру Білорусії. Гол. диригент Перм. (1962—76), Одес. (1976—84), з 1984 — Дніпроп. т-рів опери та балету. Серед постановок — перші виконання опер «Вогняні роки» А. Спадавекк'я (1967), «Сестри» Д. Кабалевського (1969), «Лицарська балада» К. Кацмана (1973), «Вій» В. Губаренка (1984), «Мазепа» П. Чайковського (1986).

АФАНÁСЬЄВ Віктор Андрійович [20.XII (2.I) 1917, Актюбінськ, тепер Казахстан — 4.VI 1987, Харків] — укр. режисер, н. а. УРСР з 1967. В 1952—84 — худож. керівник Харків. т-ру ляльок. Організатор кафедри т-ру ляльок (1969) та її завідуючий (до 1985) у Харків. ін-ті мист-в. Вистави: «Божественна комедія» І. Штока (1965), «Український вертеп» (1975).

АФАНÁСЬЄВ Костянтин Семенович (1821—5.II 1871) — рос. архітектор. Закін. 1843 петерб. АМ, її академік з 1857. У 1843—49 працював у Полтаві, де за його проектами перебудовано будинки — губернаторський і присутствених місць.

АФАНÁСЬЄВ Олександр Гаврилович (?—?) — гравер на міді 1-ї пол. 19 ст. 1816—62 працював у Москві. Виготовив гравюри до кн.: «Описання Києво-Печерської лаври» (1826), перевів на мідь плани Києва А. Кальнофойського (1838), зробив 7 гравюр до «Опису Києво-Софійського собору».

АФАНÁСЬЄВИ — укр. мистецтвознавці; брати. Василь Андрійович А. (1.I 1922, с. Копиченське, тепер Федорово Куст. обл., Казахстан) — укр. мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства з 1985. Закін. 1949 Ленінгр. ун-т. Праці: «Товариство південноросійських художників» (1961), «Риси сучасності» (1973), «Українське радянське мистецтво 60—80-х рр.» (1984). Брав участь у створенні «Історії українського мистецтва» (1966—70). Держ. пр. УРСР, 1971. Євген Андрійович А. (17.XI 1926, там же) — укр. мистецт-

вознавець, з. д. м. УРСР з 1983. Закін. 1951 Ленінгр. ун-т. Альбоми: «Ювілейна художня виставка, присвячена 150-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка» (1965), «Врівень з життям» (1983) та ін.

АФЗАМЕТДІНОВА Санія Юнусівна (24.XII 1924, Казань) — укр. архітектор. Закін. 1948 Моск. архіт. ін-т. Серед споруд — Муз.-драм. т-ри у Сімферополі (1976) та Ужгороді (1978, у співавт.). Держ. премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

АХВЛЕДІАНІ Вахтанг Георгійович (8.III 1924, Кутаїсі — 5.X 1984, Луганськ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1980. Тв.: «Дружба» (1954), «Сірий день» (1960), «Зустріч Т. Шевченка з А. Церетелі» (1961), «Над могилою друга» (1965), «Ганна», «Дівчата» (обидва — 1967), «На току»(1968), «Наташа» (1971), «Шахтарі» (1974), «Висотник М. Дубовий» (1980).

АХШАРУМОВ Дмитро Володимирович [8 (20).IX 1864, Одеса — 3.I 1938, Ашхабад] — укр. скрипаль, диригент, педагог. Муз. освіту здобув у Петербурзі (у Л. Ауера, О. *Рубця*) та у Відні (у Я. Донта). 1886—97 виступав за кордоном і в Росії як скрипаль. 1897—1919 працював у Полтаві, де організував симф. оркестр (1897), з яким гастролював у містах Росії, України, пропагуючи світову і укр. музику (тв. М. Лисенка, М. Калачевського, І. Рачинського, В. Сокальського та ін.).

1899 А. відкрив відділення РМТ, 1904 — муз. уч-ще (до 1919 — його директор). 1919—26 — організатор і диригент Феодосійського, 1926—29 — гол. диригент Воронезького симф. оркестрів, 1929—37 — викладач Туркмен. худож. технікуму (Ашхабад).

Автор творів для симфонічного оркестру, серед них сюїта на укр. теми в стилі старовинної музики, музичних п'єс для скрипки. Вид.: Л. Кауфман. «Дмитро Володимирович Ахшарумов» (1971).

АШКАРЕНКО Григорій Андрійович (1856, Кременчук, тепер Полтав. обл.— 23.III 1922, с. Пісочин, тепер смт Харків. обл.) — укр. актор, антрепренер і драматург. Організатор рос.-укр. профес. трупи (1880—82), у складі якої працювали М. Кропивницький і М. Садовський. У 1881 трупа однією з перших почала ставити укр. п'єси. А. працював актором у власній трупі та трупі Г. *Деркача* (1892), керував аматор. театром у Кременчуці. Ролі: Возний («Наталка Полтавка» Котляревського), Прокіп («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Кичатий («Назар Стодоля» Шевченка).

Автор соціально-побутових п'єс — драми («Рідна мати гірша мачухи», 1891), комедії («Оказія з сотником Яремою», 1896); переробив п'єсу О. Островського «Без вини винні» — «Безбатченко» (1909); у співавт. з І. *Тогобочним* написав драми «Кого судити», «За веселе життя» (обидві — 1905), «Черниця» (1906), інсценізував повість Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма» (1889), тв. М. Гоголя «Тарас Бульба» (1886) та ін. Написав «Спомини про першу українську трупу» (1908).

АШТОКОВ (Аштков) Микола Ілліч (?—?) — укр. архітектор 1-ї пол. 19 ст. Кріпак графа О. Розумовського. З 1816 «вільний пенсіонер» петерб. АМ. 1836—59 — архітектор при Харків. навч. окрузі. Серед споруд — будинок 1-ї чол. гімназії, збудований за проектом Є. *Васильєва* (1814, перебудований 1841; тепер Харківський індустріальний технікум).

Б

БАБЕ́НКО Алла Григорівна (26.XII 1937, Дніпропетровськ) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1971 Моск. театр. уч-ще ім. Б. Щукіна. Працювала в т-рах Казані і Москви. З 1976 — у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької. Вистави: «Житейське море» І. Карпенка-Карого (1981), «Лісова пісня» Лесі Українки (1982), «Безприданниця» О. Островського (1984), «Федра» Ж. Расіна (1988), «Чорна Пантера і Білий Ведмідь» В. Винниченка (1989), «Нірвана» Олелька Островського (1991).

БАБЕ́НКО Георгій Гаврилович [19. II (4.III) 1909, Одеса — 13.III 1977, Київ] — укр. актор, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1928 студію при Одес. робітн.-сел. т-рі. Працював в Одес. укр. драм. т-рі (1929—54, 1963—69), Харків. т-рі Революції (1932—33), 1954—63 — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Яровий («Любов Ярова» Треньова), Платон («Платон Кречет» Корнійчука), Сава («Земля» за Кобилянською). Знімався в кіно: Степан («Каховський плацдарм», 1933), Гоголинський («Іван Франко», 1956) та ін.

БАБЕ́НКО Надія Несторівна (30. IX 1926, с. Вересоч, тепер Черніг. обл.) — укр. майстер худож. ткацтва, з. м. н. тв. УРСР з 1976. Закін. 1948 Кролевецький технікум худож. промислів. У 1958—73 — гол. художник Решетилів. ф-ки худож. виробів. Тв.: орнамент. і тематичні килими та гобелени («Україна», 1967; «Урочистий», 1982; «Мир землі квітучій», 1985). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

БА́БЕНЦОВ Віктор Володимирович (5.II 1921, с. Литвинівка, тепер у складі м. Верхньодніпровська Дніпроп. обл.) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1977. Закін. 1952 Київ. худож. ін-т (у К. *Трохименка* та В. *Костецького*). Працює в галузі тематич. живопису, портрета і пейзажу. Тв.: «Т. Г. Шевченко у Кам'янці-Подільському» (1964), «Стояла я і слухала весну...» (1971), «Крим» (1981), «Портрет матері» (1984), «Морський краєвид» та «Квітучий мигдаль» (обидва — 1991). Вид.: «Віктор Бабенцов». Альбом (1985).

БАБЕ́ЦЬКИЙ Юхим Мусійович [1860, Євпаторія — 8 (21).XII 1916, Харків] — театр. критик, драматург, перекладач. 1901—16 працював у журн. «Театр и искусство», вів постійну рубрику «Харківські листи», де висвітлював діяльність рос. і укр. драм. труп, опери, оперети, виступи гастролерів. Автор кількох п'єс і переробок (зокрема, «Шкільна пара», «Друг жінок» за Дюма-сином).

БА́БИЧ Михайло Федорович (псевд. — Бабичев; ? — після 1875, Суми) — укр. актор, антрепренер, драматург. На власні кошти 1864 спорудив приміщення т-ру в Сумах, де 1865 заснував власний т-р. У репертуарі: «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка, «Весілля Кречинського» О. Сухово-Кобиліна, «Одруження» М. Гоголя (всі — 1865), «Ліс» О. Островського (1872); власні комедії Б.— «Чумак, або Моторна дівчина» (1865), «Гусар, або Цікава думка» (1872). В 1875 т-р Б. припинив діяльність.

БА́БИЧ Ростислав Олексійович (18.IV 1937, Рівне) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1988. Закін. 1962 Львів., 1975 — Київ. консерваторії (клас В. *Кожухаря*). 1965—

72 — гол. диригент укр. ансамблю «Балет на льоду», з 1975 — гол. диригент естрадно-симф. оркестру Укр. телебачення і радіо.

БАБИШКІН Олег Кіндратович (4.XI 1918, м. Переяслав, тепер Переяслав-Хмельницький Київ. обл. — 1.VII 1991, Київ) — укр. літературознавець і мистецтвознавець, доктор філол. наук з 1963. Закін. 1941 Київ. ун-т (1965—72 — його викладач, з 1967 — професор). Праці: «Драматургія Лесі Українки» (1963), «Українська література на екрані», «Амвросій Бучма в кіно» (обидві — 1966), «Сучасне кіномистецтво Заходу» (1968), «Кіномистецтво сьогодні» (1972), «Кінематограф сучасного Заходу» (1984), «Кіноспадщина Юрія Яновського» (1987), «Олександр Довженко — публіцист»; упорядкував кн. «Микола Вороний. Театр і драма» (обидві — 1989).

БАБІЇВНА Ганна Іллівна (14.XI 1897, с. Добромірка на Тернопільщині — 2.III 1979, Харків) — укр. актриса. Дружина Я. *Бортника.* Працювала в «Кийдрамте» (1920—21), «Березолі» (1922—34), Харків. укр. драм. т-рі (1935—60). Ролі: Лукія («Комуна в степах» Куліша), Голда («Тев'є-молочник» Шолом Алейхема), фрау Міллер («Підступність і кохання» Шіллера).

БАБІЙ Адам Минович (1898, с. Погатинці на Черкащині — 1937) — укр. диригент і музикознавець. Закін. 1927 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. Лисенка. Займався розробкою укр. муз. термінології. Праці: «Основні елементи музичної грамоти» (1930), «Мистецтво хорового співу» (1937).

БАБІЙ Зіновій Йосипович (27.I 1935, с. Підсадки, тепер Львів. обл. — 27.VII 1984, Мінськ) — укр. і білорус. співак (лірико-драм. тенор), н. а. БРСР з 1964. Навч. 1957—59 в Київ. консерваторії. Закін. 1981 Білорус. консерваторію (Мінськ). 1954—57 — соліст Ансамблю пісні і танцю Прикарпатського військ. округу, 1957—60 — Київ., 1960—63 — Львів., з 1963—Білорус. т-рів опери та балету. Партії: Орест («Орестея» Танеєва), Сергій («Алеся» Тикоцького), Хозе («Кармен» Бізе), Рудольф («Богема» Пуччіні); в концертному репертуарі — тв. укр. композиторів.

БАБІЙ Іван [1895, Херсонщина — 1945 (?), Париж (?)] — укр. живописець, рисувальник. Худож. освіту здобув у берлін. АМ. З 1925 — в Парижі. Автор портретів, краєвидів, тематич. композицій. Тв.: «Автопортрет», «Жінка в чорному», «Жінка в червоному вбранні», «Картярі».

БАБІЙ Олександр Максимович (1906 — 31.X 1953, Київ) — укр. звукооператор. Закін. 1936 Київ. ін-т кінематографії. З 1930 працював на «Українфільмі». Брав участь у ств. фільмів «Іван» (1932), «Вершники» (1939), «Райдуга» (1943), «Подвиг розвідника» (1947), «Тарас Шевченко» (1950) та ін.

БАБІЙ Ярослав Федорович (6.IX 1942, с. Середня, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. режисер, з. д. м. Тув. АРСР з 1983. Закін. 1972 Київ. ін-т театр. мист-ва (у В. *Лизогуба,* А. *Скибенка*). Режисер Терноп. (1972—73), Рівн. (1973—86; 1979—84 — гол. реж.) укр. муз.-драм. т-рів. З 1986 — гол. реж. Львів. обл. укр. муз.-драм. т-ру (Дрогобич). Вистави: «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка (1982), «Межа спокою» П. Загребельного (1986).

БАГАУТДІНОВ Рафаель Махмутович (10.VIII 1931, Казань) — укр. живописець і графік. Закін. 1963 Київ. худож. ін-т (у О. *Пащенка*). Тв.: живописні — «Родина» (1975), «Муса Джаліль» (1980), «Портрет поетеси С. Йовенко» (1981), «При-

свята М. Врубелю» (1982), «Поетеса Марина Цвєтаєва» (1984), «Останній автопортрет Т. Шевченка» (1985), «Посвята українському поету Василю Стусу» (1991); цикл «З українських легенд» (1990—91); графічні — серії ліногравюр «Партизанське минуле» (1968), «Батьки і діти» (1969), іл. до книжок тощо. Вид.: «Рафаель Багаутдінов». Каталог (1985).

БАГЕ́НСЬКИЙ Іван Олександрович (25.I 1883, Сороки, тепер Молдова — 12.VI 1967, Львів) — укр. архітектор. Закін. 1910 Вищу політех. школу у Львові. Викладав у Львів. політех. ін-ті, з 1933 — його професор. Серед споруд у Львові: палац (1923, тепер Будинок учителя), Сан.-бактеріологічний ін-т (1938).

БАГРИНО́ВСЬКИЙ Михайло Михайлович [30.IX (12.X), за ін. даними 29.IX (11.X) 1885, Москва — 13.I 1966, там же] — рос. диригент, композитор. Закін. 1908 муз.-драм. уч-ще Моск. філармоніч. т-ва. 1910—25 (з перервами) — диригент Моск. приватної опери С. Зиміна, з 1934 — професор Моск. консерваторії. 1919 у Києві виступав із симф. оркестром ім. М. Лисенка, диригував оперою «Утоплена» М. Лисенка на відкритті т-ру «Музична драма». В Харкові 1920—21 вів оперний клас у муз. академії. Муз. твори. Автор спогадів про М. *Донця* (вид. 1983).

БАГРІ́Й Іван Юхимович (1911, с. Опішня, тепер смт Полтав. обл.— червень 1941, під Львовом) — укр. майстер худож. кераміки. Навч. 1936—38 в Опішнянській керамічній профес.-тех. школі. Тв.: полив'яні тарелі, вази, глечики, іграшки з розписом у два-три кольори. Загинув на фронті під час Вел. Вітчизняної війни. Роботи не збереглися.

БАГРО́В Михайло Федорович (справж.— Топор; 1864—?) — рос. актор і антрепренер. Закін. 1883 Моск. театр. уч-ще. Працював у Малому т-рі (Москва). 1900—10 — актор київ. т-ру «Соловцов», 1910—23 (з перервою) — антрепренер київ. і одес. оперних та драм. труп. Серед ролей: Вершинін («Три сестри» Чехова), Ромео («Ромео і Джульєтта» Шекспіра). При Б. на київ. сцені були поставлені «Ноктюрн» М. Лисенка, «Пан сотник» Г. Козаченка, «Черевички» П. Чайковського (1918; вперше укр. мовою), «Га́лька» С. Монюшка та «Сільська честь» П. Масканьї (обидві — 1923).

БАЄ́НКО Віктор Іванович (21.XII 1936, с. Густий Гай, тепер Кіровогр. обл.) — укр. і рос. актор, н. а. УРСР з 1987. Закін. Київ. ін-т театр. мист-ва (ф-ти: акторський — 1958, курс М. *Верхацького*; реж. — 1975, курс В. *Харченка*). Працював в Одесі, Сімферополі, Дніпропетровську: 1962—72 — в укр. муз.-драм., з 1972 — рос. драм. театрах. Ролі: Іван («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Мирон («Зачарований вітряк» Стельмаха), Нерон («Театр часів Нерона і Сенеки» Радзінського).

БАЖА́Н Микола Платонович [26.IX (9.X) 1904, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельн. обл.— 23.XI 1983, Київ] — укр. поет, держ. і громад. діяч, акад. АН УРСР з 1951, з. д. м. Груз. РСР з 1964, з. д. н. УРСР з 1966, Герой Соц. Праці (1974). В 1943—48 — заст. Голови Ради Міністрів УРСР, 1953—59 — голова правління Спілки письменників України, 1958—83 — гол. редактор Укр. Рад. Енциклопедії (УРЕ, з 1988 — ім. М. П. Бажана). З ініціативи і під наук. керівництвом Б. видано Укр. Рад. Енциклопедію у 17-ти (1959—65) і 12-ти (1977—85; укр. та рос. мовами) томах, «Історію українського мистецтва» (т. 1—6, 1966—68), «Шевченків-

ський словник» (1978). Навч. 1921—23 в Київ. кооперативному ін-ті, 1923—25 — в Київ. ін-ті зовн. зносин. Друкуватися почав 1923. 1920—21 навчався у драм. студії «Кийдрамте». Свої враження від зустрічі з цим колективом відобразив у поемі «Дебора» (1978) й спогаді-есе «В світлі Курбаса» (1982). Присвятив йому поетич. цикл варіацій на тему Р. М. Рільке «Надію я розшукую свою...» (1964). Статті «Лесь Курбас і Всеволод Мейєрхольд» та «Буревій» містять аналіз творчості режисерів, відгук на виставу «Нові йдуть» («Буревій»), яку здійснив 1923 Ф. Лопатинський у т-рі «Березіль». Згодом поет писав про вистави укр. Київ. і Харків. драм. т-рів, Київ. т-ру опери та балету. У доробку Б.— спогади про театр. процес 20—30-х рр., роздуми про театр. явища 70—80-х рр. У перекладі Б. у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка йшла п'єса «Звичайна справа» польс. драматурга А. Тарна (1954), в Київ. т-рі муз. комедії — оперета «Кето і Коте» В. Долідзе (1939), у Київ. т-рі опери та балету — опери «Даїсі» З. Паліашвілі (1938), «В бурю» Т. Хренникова (1939), «Князь Ігор» О. Бородіна (1952), «Хованщина» М. Мусоргського (1963), «Катерина Ізмайлова» Д. Шостаковича (1964). Цикл поезій «Нічні концерти» (1977) — оригінальне втілення у слові вражень від музики М. Леонтовича, Д. Шостаковича, Ф. Шуберта, Е. Вілла-Лобоса, Я. Сібеліуса, пісень франц. співачки Е. Піаф. 1926—29 Б. очолював журн. «Кіно». 1929—32 — редактор на Київ. кіноф-ці. На з'їзді Всеукр. асоціації режисерів, літераторів і сценаристів 1930 зробив доповідь про стан кіномистецької справи на Україні. Здобутки укр. кіно 20—30-х рр. узагальнив у статтях «Кіно на 10 роковини Жовтня» (1927) та «Шлях кіно» (1932). У 60—70-х рр. обгрунтував і відстоював засади т. з. поетич. укр. кіно. Одним з перших високо оцінив фільми О. Довженка (статті про кінофільми «Звенигора», «Арсенал», «Земля», брошура «О. Довженко», 1930; статті, 1940; спогад-есе «Написано через сорок два роки», 1981, та ін.). Писав про творчість Ю. Яновського в кіно («Майстер залізної троянди», 1979), індивід. особливості кінорежисерської роботи І. Кавалерідзе, Ф. Лопатинського, творчий метод т. з. кіноків (Дзиги Вертова, М. Кауфмана, Б. Цейтліна), про діяльність у кіно художників А. Петрицького, В. Кричевського («Творець у кіно», 1927), оператора Д. Демуцького, про майстрів укр. кіно (А. Бучму, С. Шкурата, С. Свашенка, М. Надемського, П. Масоху, Д. Капку та ін.). Серед кіносценаріїв: «Алім» (1926), «Микола Джеря» (1927, за одноим. повістю І. Нечуя-Левицького), «Пригоди полтинника» (1928, за оповіданнями В. Винниченка), «Студентка» (співавтор сценарію О. *Каплер*) та «Квартали передмістя» (обидва — 1929), «Рік народження 1917», «Марш шахтарів» (обидва — 1932), «Мокра пристань» (1932, у співавт.), «Катерина» за поемою Т. Г. Шевченка (1937; нова ред. 1961), «Серця двох» і «Пристрасть» (у співавт. з Ю. Яновським). Б. очолював урядовий республіканський Комітет УРСР по відзначенню 100-річчя з дня смерті і 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка. Був упорядником збірника, присвяченого 500-річчю з дня народження Мікеланджело Буонарроті, до якого увійшло багато поезій італ. митця у перекл. Б. (1975). Автор спогадів-есе про польського письменника і театр. діяча Я. Івашкевича, драматургів О. Корнійчука, М. Куліша, художників К. Бі-

локур, М. Глущенка, груз. скульпторку Т. Абакелію, польс. і укр. піаніста Л. Мюнцера. Під час Вел. Вітчизн. війни набула популярності пісня Г. Верьовки на вірш Б. «Клятва» (1941). Цей же вірш став основою однієї з частин ораторії «Жовтень» К. Данькевича (1957), кантати «Клятва» Ю. Мейтуса (1941). Твори Б. використані у вокал.-симф. поемах «Данило Галицький» Б. Крижанівського (1945). «Очі Ілліча» В. Стегайлова (1980), «Ораторії-баладі» С. Файнтуха (1965). Поетич. тв. Б. ілюстрували В. Татлін, М. Дерегус, Г. Гавриленко, В. Чебаник та ін. Портрети поета створили З. Толкачов, Д. Шостак, С. Григор'єв, М. Сар'ян, І. Макогон. За тв. поета на Укр. телебаченні 1983 знято т/ф «Київські етюди» та «Нічні концерти» за участю автора, В. Івченка та Б. Ступки. Лен. пр., 1982. Держ. пр. СРСР, 1946, 1949. Держ. пр. УРСР, 1971. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1965. Держ. пр. Груз. РСР, 1937. Вид.: А. Щербак. «Кіно Миколи Бажана» (1986), О. Бабишкін. «Поет і питання кіномистецтва» («Радянське літературознавство», 1974, № 10); М. Лабінський. «Два автографи» («Український театр», 1984, № 6); О. Бабишкін. «Доповнюючи тему „Бажан і кіно"» («Київ»,1987,№ 10).

БАЖА́НСЬКІ — укр. музиканти; батько й дочка. Порфирій Іванович Б. (22.II 1836, с. Белелуя, тепер Івано-Фр. обл.— 29.XII 1920, Львів) — композитор, фольклорист, музикознавець. Закін. 1864 Львів. духовну семінарію. Навч. приватно у М. *Вербицького* та С. *Воробкевича*. Тв.: 8 опер-мелодрам, зокрема «Довбуш» (1907, 2-а ред. 1913), «Олеся», «Біла циганка» (обидві — 1908); 6 оперет («Параня», «Німа», «Сирітка»), оркестрові хор. твори. Праці: «Історія руського церковного пінія» (1890), «Малоруський музикальний народний тон» (1891), «Русько-народний музикальний стиль» (1907) та ін. Посібники «Повна інструментація європейських і [руських] народних інструментів» (1914), «Школа церковного пінія». Записав понад 4 тис. укр. нар. мелодій. Видав зб. «Русько-народні галицькі мелодії» (1905—12). Ольга Олександра Порфирівна Б. (30.XII 1866, Львів—15.VII 1906, Закопане, Польща, похована у Львові) — піаністка, письменниця, фольклорист. Закін. Львів. учительську семінарію. Муз. освіту здобула у батька та І. Гуневича. 1892—1900 виступала як піаністка у концертах львів. т-ва «Боян», акомпанувала С. *Крушельницькій*. Літ. твори.

БАЖЕ́НОВ Анатолій Іванович (2. XII 1945, Дніпропетровськ) — укр. скрипаль, н. а. УРСР з 1989. Закін. 1968 Моск. консерваторію. З 1970 — у складі струнного квартету ім. М. В. Лисенка (Київ), з 1983 — викладач Київ. консерваторії. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1977.

БАЗА́РОВА Ніна Володимирівна [?—1 (13).XII 1889, Сімферополь] — укр. актриса. Сценіч. діяльність почала в рос. трупі. В січні 1889 — у трупі М. Кропивницького. Виступала в комедіях і водевілях. Серед ролей — Галя («Назар Стодоля» Шевченка). Трагічно загинула.

БАЗИЛЕ́ВИЧ (?—?) — укр. композитор і диригент 2-ї пол. 17 ст. Освіту здобув у Львів. братській школі, де потім був вчителем і керівником капели. Навч. 1691 в Києво-Могилянській колегії, де керував хор. капелою, потім — капелою Львів. братства. Автор партесних творів.

БАЗИЛЕ́ВИЧ Анатолій Дмитрович (7.VI 1926, м. Жмеринка, тепер Вінн. обл.) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1953 Харків. худож. ін-т (майстерня Й. *Дайца*).

Працює в галузі книжкової та станкової графіки. Іл. до тв. «Пан Халявський» Г. Квітки-Основ'яненка (1959), «Енеїда» І. Котляревського (1968), «Малий „Кобзар“» (1969), до зб. укр. нар. казок (1970, 1974), до казок М. Стельмаха (1980), до кн. В. Бровченка «Як Мамай до Канади їхав» (1984), до «Наталки Полтавки» І. Котляревського (1990), тв. І. Франка, Марка Вовчка та ін. Вид.: «Анатолій Базилевич». Альбом (1976).

БАЗИЛЕ́ВИЧ Федір (1897—1931, Львів) — укр. актор. У 1922—29 — актор, 1929 — директор Ужгород. нар. т-ру, 1930—31 — на аматор. сцені у Львові. Ролі: Гриць («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького), Степан («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького).

БАЗИЛЕ́ВСЬКА Євгенія (?—?) — укр. актриса кін. 19 — поч. 20 ст. У 1895—99 виступала у трупах М. Садовського і П. Саксаганського. 1914 організувала власну трупу в Прилуках. Ролі: Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського), Маруся («Лимерівна» Панаса Мирного).

БАЗИЛЕ́ВСЬКА - БАРТАШЕ́ВИЧ Тетяна Анатоліївна (9.IV 1959, Миколаїв) — укр. нар. майстер худож. ткацтва. Закін. 1979 Кролевецьке худож.-пром. уч-ще. Тв.: рушники, декор. панно, орнаментовані тканини для одягу.

БА́ЙДА-СУХОВІ́Й Дмитро Михайлович (8.XI 1882, с. Нагірне, тепер Полтав. обл. — ?) — укр. актор, режисер, бандурист, збирач і пропагандист укр. нар. пісень; один з засновників укр. кіно. Сценіч. діяльність почав 1899. На поч. 20 ст. мав власну трупу. В 1910—16 працював у кіно. Фільми: «Кума Феська» (1910 або 1911; зіграв усі чол. ролі), «Змія підколодна», «Сватання на вечорницях» (роль Телепня), «Три кохання в мішку» (всі — 1911), «Навкруги зрада» (1912, всі ролі), «Шельменко-денщик» (1912), «Запорізький скарб» (1912 або 1913), «Сплять орли бойові, або Війна і життя» (1914 або 1916).

БАЙДУКО́В Олександр Васильович (10.VI 1923, с. Троїцьке, тепер Запоріз. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1989. Навч. 1939—41 у Дніпроп. худож. уч-щі. Тв.: «Луцький замок» (1965), «Над Стиром» (1967), «Багатства озера Свитязь» (1976), «Мелодії весни» (1977), «Диво-степ» (1984), «Пам'ять про отамана Запорізької Січі Сірка Івана» (1986), «Дуб Лесі Українки в урочищі Нечимне» (1989), «Лісова пісня» (1991).

БА́ЙКО — укр. співачки (вокал. тріо), н. а. УРСР з 1979; сестри. Народилися у с. Яблуниці на Львівщині. Закін. 1958 Львів. консерваторію. Спільно виступали з 1953 (солістки Львів. філармонії). Даниїла Яківна Б. (20.VIII 1929) — викладач Львів. пед. уч-ща (1969—84). Марія Яківна Б. (2.III 1931) — проф. Львів. консерваторії (з 1982). Ніна Яківна Б. (25.VIII 1933) — викладач Львів. дит. муз. школи (1953—56, 1966—80), з 1982 — Київ. ін-ту культури. У репертуарі — укр. нар. пісні, тв. вітчизн. і зарубіж. класики, рад. композиторів. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1976.

БАКА́Л Іполит Іванович [19.IV (1.V) 1871, Бессарабія — після 1896] — укр. художник. Навч. у Київ. рисувальній школі М. Мурашка та в МУЖСА (1889—94). Тв.: «Чоловіча голова» (1890), «Голова Зевса» (1891), «Вечір», «Біля річки», «Вуличка», «З околиць Києва».

БАКАЛЕ́ЙНИКОВ Микола Романович [1 (13).XII 1881, Москва — 6.III 1957, Свердловськ] — рос.

флейтист і диригент. Закін. 1900 Моск. консерваторію. 1915 поставив у Великому т-рі (Москва) оперу «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського. З 1919 — в Києві, артист оркестру і диригент оперного т-ру. Один з організаторів київ. «Симфансу» (1926). З 1931 — у Свердловську, 1939—41 — директор Уральської консерваторії (з 1940 — професор). Автор музики до п'єси «Платон Кречет» О. Корнійчука (1935).

БАКАЛІНСЬКИЙ Арсен Якимович [псевд.— Арсень Б.; 13 (25).I 1880, с. Вороньків, тепер Київ. обл.— квітень 1921, там же] — укр. фольклорист і хормейстер. Закін. 1900 Київ. духовну семінарію. Співав у хорі М. *Лисенка,* з яким 1899 подорожував по Україні. 1901—04 працював у с. Сеньківці (тепер Київ. обл.), 1904—06 викладав спів у різних уч-щах Києва, у т. ч. Києво-Пріорському, яким завідував 1906—20. Керував також учнівськими і робітничими хорами, хором Лук'янівського нар. дому. Підтримував стосунки з М. Лисенком, К. *Стеценком,* О. *Кошицем.* Уклав «Український співаник» (1904).

БАКАНІДЗЕ Отар Акакійович (27.III 1929, Тбілісі) — груз. літературознавець і театрознавець, доктор філол. наук з 1968. У працях «Український театр у Тбілісі» (1967), «Леся Українка» (1971), «Грузинсько-українські літературні і театральні зв'язки» (1982) висвітлює літ. й мистецькі зв'язки України і Грузії 19 — поч. 20 ст., гастролі у Тбілісі І. *Дрейсіга* (виступав 1845 у міськ. театрі у виставах «Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник» І. Котляревського), труп М. Старицького (1889), М. Кропивницького (1889—91), О. Суходольського та О. Суслова (1895—1900), Г. Деркача (1892), М. Садовського (1897), виступи на груз. сцені М. Заньковецької, Є. Зарницької, Л. Манька, Є. Боярської та ін. Дослідив т. з. кавказькі вечори, що відбувалися в Харкові, Києві та Одесі 1894—1900. Вид.: «Грузинсько-українські літературно-мистецькі взаємини» (1984).

БАКЛА́Н Федір Миколайович (31. XII 1930, Київ — 26.VII 1983, похов. там же) — укр. артист балету, з. а. УРСР з 1960. Закін. 1948 Київ. хореогр. уч-ще, 1968 — Київ. ін-т театр. мист-ва, з 1968 — його викладач (з 1977 — професор, з 1982 — ректор). В 1948—72 — соліст Київ. т-ру опери та балету. Партії: Лукаш («Лісова пісня» Скорульського), Базіль («Дон Кіхот» Мінкуса), Ферхад («Легенда про любов» Мелікова).

БАКЛА́НОВ Георгій Андрійович [справж.— Баккіс; 23.XII 1880 (4.I 1881), Рига — 6.XII 1938, Базель, Швейцарія] — рос. співак (баритон). Навч. у Київ. муз. уч-щі і Петерб. консерваторії. Співав у т-рах Москви, Петербурга, Києва (1903—05, 1911), Полтави, Житомира. З 1915 жив за кордоном. Партії: Годунов («Борис Годунов» Мусоргського), Демон («Демон» Рубінштейна), Ріголетто («Ріголетто» Верді).

БАКС Арнолд Едуард Тревор (8. XI 1883, Лондон — 3.X 1953, Корк, Ірландія) — англ. композитор, піаніст, диригент. Враження від гастролей по Україні вилились в фп. п'єси «Травнева ніч на Україні», «Гопак» (1910) та ін.

БАКШТА́ЄВ Леонід Георгійович (10.V 1934, с. Добринь, тепер Гом. обл.) — рос. актор, н. а. УРСР з 1987. Закін. 1958 Мін. театр.-худож. ін-т. Працював у т-рах Миколаєва (1960—62), Дніпропетровська (1962—66), з 1966 — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: в т-рі — Телегін («Ходіння по муках» за О. Толстим), Іванов («Іва-

нов» Чехова), Карл Моор («Розбійники» Шіллера); в кіно — Остап («Білий птах з чорною ознакою», 1970), Костянтин («Ати-бати, йшли солдати...», 1976), Альохін («Історія одного кохання», 1981), всі — Київ. кхф, Бєлов («Петля Оріона», 1980, Одес. кхф).

БАЛАБА́Н Борис Олександрович [23.XII 1905 (5.I 1906), Харків — 8.III 1959, Київ] — укр. режисер і актор, з. а. УРСР з 1942. У 1922—29 проходив підготовку в реж. лабораторії і був актором мистецького об'єднання «Березіль». 1929—34 очолював Харків. т-р муз. комедії, 1944—47 — Київ. т-р оперети; працював у Москві (1934—44). 1949—59— в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Куликівський («Пролог» Бондарчука, Леся Курбаса), Буфон («Жакерія» Меріме). Вистави: «Петербурзька осінь» О. Ільченка (1954), «Доктор філософії» Б. Нушича (1956), «Човен хитається» Я. Галана (1957). Автор п'єс.

БАЛА́БІН Альберт Григорович (19.XI 1934, м. Плавськ, тепер Тул. обл.)— укр. художник скла, з. х. УРСР з 1982. Навч. 1953—55 у Ленінгр. худож. уч-щі ім. І. І. Бродського, 1959—63 — Ленінгр. вищому худож.-пром. уч-щі ім. В. Г. Мухіної. З 1968 — на Київ. з-ді худож. скла. Тв.: скульптури малих форм «На базар» (1970), «Торси» (1972), «Аврора» (1977), «Кінь-вогонь» (1985), «Кораловий риф» (1987).

БАЛА́БУХА Федір Олексійович (2.III 1926, с. Вищетарасівка, тепер Дніпроп. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1976. Закін. 1946 студію при Запоріз. укр. муз.-драм. т-рі (у В. *Магара*). Працював у Запоріз. (1944—47), Мелітопольському (1947—48), Херсон. пересувному (1948—50), Ніжинському (1950—54), Волинському (1954—83) укр. муз.-драм. т-рах. Ролі: Василь («Циганка Аза» Старицького), Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Коломойцев («Останні» М. Горького).

БАЛАВЕ́НСЬКИЙ Федір Петрович [31.XII 1864 (12.I 1865), Люботин, тепер місто Харків. обл.— 8.XI 1943, с-ще Ліанозово, тепер у складі Москви] — укр. скульптор. Закін. 1896 Київ. рисувальну школу М. Мурашка, 1903 — петерб. АМ (клас В. *Беклемішева*). Викладав у Тбіліському (1905—06) і Київ. (1907—22) худож. уч-щах, Миргород. худож.-кераміч. технікумі (1922—30). Працював у галузі портретної і декор.-монумент. пластики. Тв.: понад 20 скульп. портретів Т. Шевченка, портрети М. Лисенка, І. Котляревського; надгробок М. Кропивницького (1914, Харків); алегоричні горельєфи на будинках у Києві: Маріїнської громади Червоного хреста (1912—13, тепер н.-д. ін-т), іподрому (1915—16; тепер адм. будинок). Вид.: Г. Богданович. «Федір Петрович Балавенський» (1963).

БАЛАГУРА́КИ — укр. різьбярі; брати. Народилися в Косові (тепер місто Івано-Фр. обл.). Працюють у галузі худож. деревообробки, переважно в техніці сухого різьблення. Іван Васильович Б. (29.VI 1922) — з. м. н. тв. УРСР з 1968. Тв.: декор. посуд, прикраси, худож. меблі, оправи і футляри до книг (з портретом Т. Шевченка, 1961), альбоми, вітальні адреси, декор. тарелі з портретами Б. Хмельницького (1957) та В. Стефаника (1971). Осип Васильович Б. (25.IV 1928). Тв.: альбоми, скриньки, тарілки, інкрустовані деревом, бісером, металом, перламутром.

БАЛАНО́ВСЬКА Леоніда Миколаївна [26.X (7.XI) 1883, Шпола, тепер місто Черкас. обл.— 28.VIII 1960, Москва] — укр. і рос. співачка

(сопрано). Закін. 1906 Петерб. консерваторію. 1906—08 — солістка Київ. рос. опери, 1908—19, 1925—26 — Великого т-ру (Москва), 1919—22 — Севастоп. опери, 1926—33 — Харків. т-ру опери та балету. 1927—33 — викладач Харків. муз.-драм. ін-ту. З 1941 — професор Моск. консерваторії. Була членом муз.-драм. т-ва «Кобзар» у Москві (1910—17), виконувала укр. нар. пісні, романси М. Лисенка, Я. Степового. 1918 разом з К. Шимановським організовувала муз. життя в Єлизаветграді. Партії: Ганна («Майська ніч» Римського-Корсакова), Оксана, Марія («Черевички», «Мазепа» Чайковського), Аїда, Кармен (одноим. опери Верді і Бізе).

БАЛА́ЦЬКИЙ Дмитро Євменович [26.X (8.XI) 1902, м. Гайсин, тепер Вінн. обл.— 15.III 1981, Полтава] — укр. хор. диригент. Закін. 1929 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Один з засновників і керівників гайсинської хор. капели «Зірка», 1927 — один з ініціаторів ств. «Хорансу» в Муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка. 1937—38 — худож. керівник Капели бандуристів УРСР, 1947—48 — керівник хор. капели Одес. філармонії, 1949 — хормейстер Ансамблю пісні і танцю УРСР у Києві. З 1949 — у Полтаві: керівник хор. капели обл. філармонії, 1951—61 — самодіяльного хору і вокал. ансамблю. Автор музики пісні «Розпрягайте, хлопці, коні» (1918). Вид.: Л. Кауфман. «Пісня знаходить автора» (1966).

БА́ЛАШ Віктор Григорович (28.III 1932, Москва) — художник т-ру, з. х. УРСР з 1978. Навч. 1948—53 у Моск. худож. уч-щі пам'яті 1905 року. З 1959 в Херсоні. Оформив вистави: «Оргія» Лесі Українки (1970), «Таке довге, довге літо» М. Зарудного (1974), «Меч і хрест» М. Стадника (1975), «Вірність» М. Зарудного (1981), «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого (1983), «Комуна в степах» М. Куліша (1986), «Конотопська відьма» за Г. Квіткою-Основ'яненком (1987), «Занепад» І. Бабеля (1988), «Собаче серце» М. Булгакова (1990).

БАЛАШЕ́ВИЧІ — укр. майстри худож. литва 17 — поч. 18 ст.; батько й син. Працювали у Глухові. Йосип Тимофійович Б. (?—?) — виливав гармати, орнаментовані за нар. мотивами, оздоблені картушами з написами й гербами. Карпо Йосипович Б. (?—1735) виготовив мортиру (1698), гармати (1697, 1705, 1717), прикрашені карбованим рослинним орнаментом, зображеннями реальних і фантастич. істот.

БАЛАЯ́Н Роман Гургенович (15.IV 1941, с. Неркін-Оратаг, Нагірний Карабах) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1969 Київ. ін-т театр. мист-ва (курс Т. *Левчука*). З 1970 — на Київ. кхф. Серед фільмів: «Польоти уві сні та наяву» (1982), «Бережи мене, мій талісман...» (1986), «Філер» (1987), «Леді Макбет Мценського повіту» (1989). Держ. пр. СРСР, 1987.

БАЛЕ́Й Вірко (Вірослав; 21.X 1938, Радехів, тепер місто Львів. обл.) — укр. диригент, піаніст, композитор. Закін. 1963 консерваторію у Лос-Анджелесі. З 1971 — худож. керівник щорічного фестивалю сучас. музики, з 1974 — керівник камерного оркестру, з 1980 — симф. оркестру, з 1983 — оперного т-ру (всі — у Лас-Вегасі, США). Тв.: «Дума-монолог» для симф. оркестру, присвячена А. Веделю (1984, 2-а ред. 1988), тв. для фп., віолончелі, кларнета. Гастролі на Україні з 1988.

БАЛЕМА́ Микола Опанасович (1.V 1948, с. Жилинці Ярмолинецького р-ну Хмельн. обл.) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1988. Закін. 1972 Уральську консерваторію (Сверд-

ловськ). З 1972 — худож. керівник і гол. диригент ансамблю пісні і танцю «Подолянка» Хмельн. обл. філармонії.

БАЛИЦЬКІ — укр. нар. гончарі з с. Постав-Муки (тепер Полтав. обл.); батько й син. Степан Трохимович Б. [1 (13).VII 1885—29.XI 1965]. Павло Степанович Б. [16.II (1.III) 1913—6.VII 1984]. Виготовляли полив'яний посуд: червоні миски, розписані рослинним орнаментом, глечики, кухлики, вази для квітів та ін.

БАЛІЄВ Євген Якович [18 (31).XII 1912, Пенза] — рос. актор, н. а. УРСР з 1976. Працював у Ярославлі, Саратові, Севастополі (1931—32), Сімферополі (1932—33). З 1936 — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Аркадій («Дочка прокурора» Яновського), Коваленко («Далекі вікна» Собка), Збишко («Мораль пані Дульської» Запольської; у т-рі й однойм. фільмі, 1957), Вітальєв («Добряки» Зоріна).

БАЛОГ Клара Федорівна (17.VII 1928, Ужгород) — укр. балетмейстер, н. а. УРСР з 1974. Закін. 1947 Ужгород. муз.-пед. уч-ще. З 1945 — солістка балету, з 1959 — балетмейстер Закарп. нар. хору. Записала і поставила на профес. сцені нар. танці різних районів Закарпаття: «Яроцька карічка», «Бубнарський», «Раковецький кручений» та ін.

БАЛТАРОВИЧ Володимир (Стон-Балтарович; 8.VI 1904, м. Золочів, тепер Львів. обл.— 11.X 1968, Прага) — укр. композитор і співак (тенор). За фахом лікар. Навч. 1922—25 у Вищому муз. ін-ті у Львові (класи: фп.— В. *Барвінського,* скрипки — О. Москвичева). 1931—39 — у Львові; активний організатор муз. життя. З 1946 жив у Празі. Тв.: оперети «Мефістіада» (1930—31), «Подружжя в двох помешканнях», «Жабориння» (обидві — 1932—34); солоспіви і хори на сл. Т. Шевченка, соната для скрипки і фп.

БАЛЬДВІН-РАМУЛЬТ Людвік (1858—1929, Львів) — укр. архітектор. Закін. архіт. відділення Львів. політех. ін-ту. Споруди у Львові: гол. поштамт (1890), тютюнова ф-ка (1925), житл. будинки по вул. І. Франка № 124—128 (1907).

БАЛЬЗАНІ Джузеппе (бл. 1720, Болонья — ?) — італ. живописець. Деякий час працював у Польщі. 1750—51 виконав вівтарні образи для Святодухівського костьолу бернардинців у м. Кристинополі (Червоноград) Львів. обл.

БАЛЬК Зигмунд (14.VII 1873, Львів — 1941, там же) — польс. і укр. художник т-ру. Навч. у Львів. пром. школі та у Віден. фірмі декорацій. 1895—1930 — художник польс. т-ру, одночасно 1902—05 — Руського нар. т-ру (обидва — у Львові). Оформив інтер'єри Львів. оперного т-ру (1901), залізничного вокзалу та ін. У Руському нар. т-рі оформив вистави «Катерина» М. Аркаса, «Відьма» М. Лисенка (1902), «Пісні в лицях» М. Кропивницького (1903).

БАЛЬМЕН де Яків Петрович [29.VII (10.VIII) 1813, Линовиця, тепер смт Черніг. обл.— 14 (26).VII 1845, Кавказ] — укр. художник-аматор, граф. За походженням француз. Закін. 1832 Ніжин. гімназію вищих наук. У 1843 познайомився і зблизився з Т. Шевченком. Ілюстрував рукописний «Кобзар» (1844; разом з М. *Башиловим*), поеми «Гайдамаки» та «Гамалія». Поет присвятив Б. поему «Кавказ». Автор альбому малюнків «Гоголівський час» (вид. 1909) та щоденника подорожі по Криму (1842) з 300 малюнками в тексті. Загинув у бою.

БАЛЬЦ Володимир Степанович [12 (24).VI 1864, Одеса — 20.I 1939, там же] — укр. живописець. Навч.

1881—83 в Одес. рисувальній школі, 1883—89 — петерб. АМ. З 1890 — чл. Т-ва пд.-рос. художників, з 1922 — Т-ва художників ім. К. К. Костанді. Тв.: «Морський вид поблизу м. Одеси» (1895), «Місяць. Прибій» (1918), «Загибель крейсера „Очаків"», «Морський пейзаж» (1938).

БАЛЬЦЕРО́ВСЬКИЙ Федір (Бальцеров; ?—?) — укр. живописець 2-ї пол. 18 ст. Навч. у Лаврській іконописній майстерні. Автор малюнків у «кужбушках» — «Поклоніння волхвів», «Благовіщення», «Апостол Фома», «Іоанн Предтеча» (2 останні — 1750), «Портрет Василя Дворецького» (1751), «Марія Магдалина» (1752) та ін. У 80-х рр. виконав іконостас для собору в Острі (тепер місто Черніг. обл.).

БАНДРІ́ВСЬКА Одарка Карлівна (17.III 1902, с. Грабів, тепер Польща — 5.V 1981, Львів) — укр. співачка (драм. сопрано), педагог. Племінниця С. *Крушельницької*. Закін. 1922 Вищий муз. ін-т ім. М. Лисенка у Львові. 1928—29 брала уроки співу у С. Крушельницької (м. Віареджо, Італія). 1940—63 — викладач Львів. консерваторії. Серед учнів: сестри *Байко*, Т. *Дідик*, Л. Доронїна.

БАНДУ́РКА Данило Степанович (Бандурко, Малий, Рихлієвський; бл. 1738, Київ — ?) — укр. бандурист. Навч. у бандуриста М. Волошенка з Богуслава. Перебував на службі у київ. губернатора Леонтьєва, деякий час мандрував. 1754—60 — на Запорізькій Січі. 1760—61 брав участь у гайдамацьких походах. У 1761 заарештований і ув'язнений царською владою. Ймовірно, виданий польс. владі і страчений.

БАНЬКЕ́ВИЧ Вікентій (Вінцентій; бл. 1830—61, Житомир) — укр. скрипаль, композитор, диригент, педагог. Навч. музики приватно у Вільно і Петербурзі. Як скрипаль багато гастролював. Керував оркестром Житомир. т-ру, відкрив муз. школу в с. Зарубинцях (тепер Житомир. обл.), де викладав. Тв. для скрипки: фантазії на укр. теми та ін.

БАПТІ́СТ Йоганн (?—?) — нім. архітектор 17 ст. Працював на Україні. За його проектами збудовано Троїцький собор Троїцько-Іллінського монастиря в Чернігові (1679—95), Преображенський собор Мгарського монастиря побл. Лубен на Полтавщині (1684—92).

БАРАНЕ́ЦЬКИЙ Григорій (?—?) — укр. різьбяр 18 ст. Працював у Галичині. Збереглися дерев. різьблені хрести його роботи 1726 (зі Стрийщини), 1728 (зі Старого Самбора).

БАРА́НОВ Кирило (?—?) — укр. іконописець кін. 18 ст. В 1785 виконав іконостас для церкви Різдва Богородиці в с. Жуклі (тепер Черніг. обл.; не зберігся).

БАРА́НОВ Петро Федотович (?—?) — укр. кахляр 18 ст. Виконував замовлення Києво-Печерської лаври. Виготовляв кахлі для осель архімандрита, намісника та соборних старців; у стилі барокко — для Кловського палацу в Києві.

БАРАНО́ВИЧ Георгій (1776, с. Смоляж, тепер Черніг. обл.— ?) — укр. хор. диригент, педагог. Закін. 1804 Київ. академію. Був керівником її хору, викладав спів у нотному класі (1799—1804). Автор посібників «Ірмологіон по печерському наспіву», «Правила для нотного ірмолойного пінія» (не збереглися).

БАРАНО́ВИЧ Лазар [1620—3 (13). IX 1693, Чернігів] — укр. церк., літ., культур. діяч. З 1650 — професор і ректор Києво-Могилянської колегії. З 1657 — черніг. і новгород-сіверський архієпископ. Автор зб. казань «Меч духовний» (1666) і «Труби словес проповідних» (1674) та віршів «Лютня Аполлона» (польс.

мовою, 1671). В 1674 засн. у Новгороді-Сіверському друкарню, яку 1679 переведено до Чернігова. Тут працювали гравери і друкарі С. Ялинський, Лукаш, Ф. Углицький, І. Максимович. Перші видання — «Псалтир» і «Буквар» (1680). Видання оформляли гравери Л. *Тарасевич,* І. *Щирський,* І. *Стрельбицький,* Н. *Зубрицький*; вперше у практиці сх.-слов'ян. друкарства застосовували не лише дереворити, а й мідерити. Б. був музично обдарований, ств. канти і духовні пісні (у Львів. істор. музеї зберігається його «Херувимська пісня»). При своєму дворі мав хор. капелу, керівником якої був диригент і композитор С. *Пекалицький.* Вихованці капели поповнювали моск. хор государевих півчих дяків. Б. похований у Борисоглібському соборі в Чернігові.

БАРАНОВИЧ Федір (?—?) — укр. золотар 2-ї пол. 18 ст. Працював у Києві. Збереглися потир і дарохранильниця (1775), піддон від потира (1777).

БАРАНОВСЬКИЙ Данте (25.V 1882, Венеція — 16.VI 1925, Криниця, тепер Польща) — польс. хор. диригент, антрепренер, актор. Навч. 1891—1901 у Львові і Відні. Був диригентом хору Львів. ун-ту і політех. ін-ту. Організатор (1908) і керівник Львів. муз. т-ва і його оркестру, організатор Союзу т-рів і селянських хорів. 1912—13, 1918 — худож. директор Львів. польс. т-ру, з яким гастролював по Галичині. З 1913 — жив у Польщі.

БАРАНОВСЬКИЙ Іван (?—?) — укр. художник кін. 18 ст. Працював у Галичині. Розписав фойє Львів. старого т-ру, ств. ікони «Пророчиця Анна» та «Симеон-Богоприїмець».

БАРАНОВСЬКИЙ Петро Дмитрович [16 (28).І 1892, с. Шуйське, тепер Смол. обл.— 12.VI 1984, Москва] — рос. архітектор, з. д. м. РРФСР. Закін. 1918 Моск. археолог. ін-т. Один із засновників вітчизн. школи архітекторів-реставраторів. Реставрував П'ятницьку церкву (кін. 12 — поч. 13 ст.) у Чернігові (1943—62, у співавт. з М. *Холостенком*). 1957—70 провів обміри і дослідження київ. церкви Спаса на Берестові (12 ст., 19 ст.), руїн Успенського собору (11 ст.) Києво-Печерської лаври, церкви-ротонди (11—12 ст.) у Галичі Івано-Фр. обл.

БАРАНЮКИ — родина майстрів худож. кераміки. Працювали в Косові (тепер місто Івано-Фр. обл.). Іван Б. (1806—60) — основоположник косівської школи кераміки. Його син Михайло Іванович Б. (1834—1902). Тв.: посуд, свічники. Йосип Михайлович Б. (1863—1942). Син М. І. Баранюка. Виготовляв миски, дзбанки, кухлі, свічники, кахлі.

БАРБАГ Северин Євген (4.IX 1891, м. Перемишляни, тепер Львів. обл.— 26.IX 1944, Свідер, побл. Варшави) — польс. композитор і музикознавець, доктор музикознавства. Закін. 1924 Віден. ун-т (вивчав музикознавство у Г. Адлера). 1925—39 — проф. муз.-теор. дисциплін Львів. муз. ін-ту (з 1930 — Львів. консерваторія ім. Р. Шимановського), 1939—41 — Львів. консерваторії. Серед учнів — А. *Кос-Анатольський.* Автор оркестрових, камерних, фп. тв. і музикознавчих праць.

БАРБОН Петро (?, Італія — 1588, Львів) — укр. будівничий. Спорудив у Львові дзвіницю Успенської церкви — т. з. вежу Корнякта (1580 — разом з П. *Римлянином*) та будинок К. Корнякта (1580) та ін.

БАРВІНСЬКА Феодосія Андріївна [30.V (11.VI) 1899, Суми — 12.X 1966, Київ] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1943. Сценіч. діяльність по-

чала 1913. В 1921—59 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Оксана («Гайдамаки» за Шевченком), Ваніна («Житейське море» Карпенка-Карого), Надія («Останні» М. Горького). Знімалася в кіно — Фрау Мільк («Під золотим орлом», 1957, Київ. кхф) та ін.

БАРВІНСЬКІ — муз.-громад. діячі; син і мати. Василь Олександрович (20.II 1888, Тернопіль — 9.VI 1963, Львів) — укр. композитор, піаніст, музикознавець, педагог, доктор мистецтвознавства з 1940, почес. доктор Укр. ун-ту в Празі з 1938. Гри на фп. навч. 1895—1905 в муз. школі К. Микулі (у М. Яшек-Солтисової, В. Квасницького, П. Бернацької), 1905—06 — у В. Курца (все — у Львові). Водночас навч. на юрид. ф-ті Львів. ун-ту, з 1907 — на філос. ф-ті Карлового ун-ту (Прага). Закін. Празьку консерваторію (1911 — клас фп. І. Гольфельда, 1914 — клас композиції В. *Новака*). 1911—14 працював у Празі. 1913 тут відбулися перший автор. концерт Б. і концерт укр. нар. пісні, який він організував. З 1914 — у Львові; 1915—39 — професор і директор Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка, викладач (1922—28) муз.-теор. дисциплін в муз. ін-ті А. Нементовської. 1934 — один з організаторів і чл. правління, 1936—39 — голова Спілки укр. профес. музикантів; був чл. Муз. т-ва ім. М. В. Лисенка. У 20-х рр. разом з Г. *Крушельницькою,* М. *Менцинським,* О. *Любич-Парахоняк,* Р. *Любинецьким,* скрипалем Є. Перфецьким концертував у містах Зх. України, з Б. *Бережницьким* 1928—29 виступав з власними концертами у Києві, Харкові, Одесі, Дніпропетровську. 1939 Б.— депутат Нар. зборів Зх. України. 1939—41 і 1944—48 — професор і директор Львів. консерваторії, 1941—44 — директор Держ. муз. школи. 1939—41 — голова Львів. орг. к-ту Спілки композиторів України. Репресований 1948. Тв.: вокал.-інструм. етногр. картини «Українське весілля» для мішаного хору, квартету солістів і оркестру (1914), кантати «Заповіт» (сл. Шевченка, 1917), «Наша пісня, наша туга» (сл. Черкасенка, 1933), «Пісня про Вітчизну» (сл. Рильського, 1940); для симф. оркестру — «Українська рапсодія» (1911), увертюра-поема (1930); камерно-інструм. тв.— фп. секстет (1915), фп. квінтет (1953—63), 2 струнні квартети (1912, 1935), 2 фп. тріо (1910, 1911). Тв. для фп., скрипки, віолончелі, цикли п'єс «Вісім прелюдій» (1908), «Пісня. Серенада. Імпровізація» (1911), «Любов» (1913—15), «Шість мініатюр на українські теми» (1920); 20 дит. п'єс на теми укр. нар. пісень (у т. ч. цикл з 10 п'єс «Наше сонечко», 1935) та ін. Хорові тв. а капела («Шевченкова хата», «Колосися, ниво» на сл. Лепкого, «Вітчизні» на сл. Рильського) і в супр. фп., солоспіви для голосу в супр. оркестру («Псалом Давида» на сл. Куліша, «Ноктюрн», «Сонет» на сл. Франка), обробки укр. нар. пісень («Збірка українських народних пісень», «Збірка українських колядок і щедрівок», обидві — 1935). Автор окр. статей з історії української музики, про Бела Бартока, М. Лисенка, Віктора Косенка, С. Людкевича. Вид.: С. Павлишин. «Василь Барвінський» (1990). Євгенія Максимівна Б. (20.XII 1854, Львів — 20.XII 1913, там же) — укр. піаністка, хор. диригент, співачка (сопрано). Закін. 1874 учительський ін-т у Львові. Гри на фп. навч. приватно, зокрема у К. *Мікулі* у Львові. Разом з батьком С. *Крушельницької* А. Крушельницьким Б. була першою її вчителькою музики. Організатор чол.

і жін. хорів у Тернополі. 1891—95 — диригент муз.-хор. т-ва «Боян» у Львові (разом з А. *Вахняниним*).

БАРДЕ́М Муньос Хуан Антоніо (2.VII 1922, Мадрід) — ісп. режисер і сценарист. У 1982 на Київ. кхф поставив фільм «Попередження».

БАРЗИЛО́ВИЧ Семен Андрійович [12 (25). IV 1903, с. Нова Ропса, Чернігівщина —27.VII 1958, Київ] — укр. архітектор і педагог. Закін. 1928 Київ. худож. ін-т. Брав участь у проектуванні та буд-ві кінофабрики (1927—30), залізнич. вокзалу (1928—30), житл. будинку на розі вулиць Банківської та Жовтневої революції (1953—56), добудові т-ру опери та балету (1937—38), всі — у Києві. Автор оформлення могили Т. Шевченка в Каневі (1929—32), проекту Будинку Червоної Армії в Тернополі (1941).

БА́РИНОВ Микола Іванович (1843 — не раніше 1878) — рос. скульптор, почес. вільний общник петерб. АМ (1860—69 відвідував її класи). Автор надгробка героя рос.-тур. війни 1877—78 генерала М. Леонова на Дальніх печерах Києво-Печерської лаври.

БА́РИНОВА-КУЛЕ́БА Віра Іванівна (1.XII 1938, с. Красна Лука Полтав. обл.) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1965 Київ. худож. ін-т (у В. *Пузиркова,* К. *Трохименка,* В. *Костецького*), навч. 1969 у творчих майстернях АМ СРСР (у С. *Григор'єва*). Тв.: «Дівчата» (1965), «Мати» (1968), «Пісня» (1970), «Триптих» (1986), серія «Давність і тепер» (1988), «Щасливої дороги» (1989), «Портрет М. Драгоманова» (1991).

БА́РИШЕВ Микола Андрійович [27.I (9.II) 1907, Казань — 10.IV 1944, Сімферополь] — укр. художник т-ру. Закін. 1929 Казанський худож. технікум. З 1930 — художник Крим. рос. драм. т-ру. Оформив вистави: «Приборкання непокірної» В. Шекспіра (1935), «Як гартувалася сталь» М. Островського (1939), «Кремлівські куранти» М. Погодіна (1940). Під час нім.-фашист. окупації Криму очолював підпільну групу. Розстріляний фашистами.

БА́РИШЕВА Наталія Здиславівна (22.VII 1946, Одеса) — укр. артистка балету, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1962 балетну школу в Одесі, 1984 — ДІТМ. З 1963 — солістка Одес. т-ру опери та балету. Партії: Донна Анна («Камінний господар» Губаренка), Раймонда, Жізель (однойм. балети Глазунова і Адана), Фрігія («Спартак» Хачатуряна).

БАРИ́ШНИКОВ Револьд Володимирович (18.XI 1924, Харків — 5.VIII 1985, там же) — укр. живописець і графік, з. х. УРСР з 1976. Навч. 1948—54 у Харків. худож. ін-ті (у С. *Беседіна* та Г. *Томенка*). Тв.: «Могуча кучка» (1954), «Сіячі» (1963), «Перша зірниця» (1969), «Перемога» (1982).

БА́РНА Іван Михайлович (6.V 1917, с. Улич на Пряшівщині, тепер Чехо-Словаччина) — укр. майстер різьблення на дереві. З 1939 жив на Україні, з 1966 — в м. Свиднику на Пряшівщині. Тв.: стели «Олекса Довбуш» (1960), «Грай, сопілко, грай» (1962), «Микола Шугай» (1963), «Квітка з полонини» (1966); копія збруцького «Світовида» (1964).

БА́РНЕТ Борис Васильович [5 (18). VI 1902, Москва — 8.I 1965, Рига] — рос. кінорежисер і актор, з. д. м. УРСР з 1951. Навч. у Держ. технікумі кінематографії. На Київ. кхф зняв фільми «Подвиг розвідника» (1947), «Щедре літо» (1951), «Концерт майстрів українського мистецтва» (1952). Держ. пр. СРСР, 1948.

БА́РНИЧ Ярослав Васильович (30.IX 1896, с. Балинці, тепер Івано-

Фр. обл.— 1.IV 1967, Клівленд, США) — укр. композитор, диригент, скрипаль, педагог. Закін. 1924 Вищий муз. ін-т ім. М. Лисенка у Львові. 1917—23 — директор Руського нар. т-ру у Львові, 1925—28 — т-ру т-ва «Просвіта» в Ужгороді. Керував симф. оркестром у Станіславі (тепер Івано-Франківськ; 1939—41), оркестром Львів. оперного т-ру (1941—44). Один з засновників Гуцульського ансамблю пісні і танцю (1940). З 1950 — у США. Тв.: оперети «Шаріка» (1936), «Пригода в Черчі» (1938), «Гуцулка Ксеня» (1939); інструм., хорова, камерно-інструм. і вокальна музика, а також музика до театр. вистав.

БА́РОНЧ Тадей (24.III 1849, Львів — 12.III 1905, там же) — польс. скульптор. Навч. в АМ у Мюнхені та Кракові. З 1875 працював у Львові. Бл. 1874 виконав перше на Зх. Україні погруддя Т. Шевченка (не збереглося). Автор надгробків (К. Ордона, Г. Шмідта та ін.) на Личаківському кладовищі, скульптури на фасаді будинку по вул. Ватутіна № 5 (1875), алегоричної групи на фасаді будинку Галицької ощадної каси (1890, тепер Львів. музей етнографії та худож. промислів), скульптури «Комедія» в ніші біля входу в оперний т-р (1890). Твори: «Геній» (1884), «Селянин» (80-і рр.), «Тигр», «Чоловіча постійність», «Львівський пантеон» (90-і рр).

БАРСА́МОВ Микола Степанович (16.XI 1892, Тбілісі — 11.IV 1976, Феодосія) — укр. живописець і мистецтвознавець. Закін. 1913 Ростов. рисувальну школу. Навч. 1913—17 в МУЖСА (у М. Касаткіна та К. Коровіна). 1923—62 викладав у дит. худож. школі у Феодосії. Тв.: «У кімнатах» (1926), «Домни Керченського заводу» (1935), «Відбудова Феодосійського порту» (1947), «Квіти у білому глечику» (1967), «Натюрморт» (1971). Автор книг про І. Айвазовського та К. Богаєвського.

БАРСЕГЯ́Н Олександр Сергійович (10.I 1929, Батумі, Грузія) — укр. режисер, н. а. УРСР з 1978. Закін. 1953 Харків. театр. ін-т (курс Л. *Дубовика*). 1953—56 працював у Дніпродзержинському укр. пересувному т-рі, 1956—62 — гол. режисер Львів., 1962—70 — Київ. ТЮГів, 1970—74 — Київ. т-ру оперети, з 1975 — в Харків. рос. драм. т-рі ім. О. С. Пушкіна. З 1976 — викладач Харків. ін-ту мист-в, професор — з 1988. Вистави: «У неділю рано зілля копала» за О. Кобилянською (1954), «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра (1965), «Вишневий сад» А. Чехова (1979), мюзикл «Сестра Керрі» Р. Паулса (1983), «Зоря і смерть Пабло Неруди» І. Драча (1986), «Дивний світ театру» М. Мітуа (1988), «Цей палко закоханий» Н. Саймона (1989).

БА́РСОВ Петро Єгорович (?—1823) — укр. і рос. актор, режисер, антрепренер. 1817—21 — режисер і антрепренер Полтав. вільного театру, де поставив п'єси «Недоросток» Д. Фонвізіна, «Хвалько» і «Диваки» Я. Княжніна, «Своя сім'я, або Заміжня наречена» О. Шаховського, п'єси О. Грибоєдова, М. Хмельницького, Ж. Б. Мольєра, Р. Б. Шерідана, А. Коцебу та ін. Постановки 1819 п'єс «Наталка Полтавка» (Б.— перший виконавець ролі Петра) та «Москаль-чарівник» І. Котляревського започаткували укр. профес. театр.

БА́РСЬКИЙ Михайло Ілліч (31.I 1933, Кіровоград) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1968 Київ. ін-т театр. мист-ва. 1965—89 — гол. режисер Кіровогр. студії телебачення, з 1989 — худож. керівник Кіровогр. укр. муз.-драм.

т-ру. Вистави: «97» М. Куліша, «Чоловік і жінка» Л. Зоріна, «Набережна» Ю. Едліса (всі — 1989). Автор п'єс, зокрема «Високе небо» (1989).

БА́РТОК Бела (25.III 1881, Надьсентміклош, Трансільванія — 26.IX 1945, Нью-Йорк) — угор. композитор, піаніст, муз. фольклорист. Навч. 1899—1903 в Будапешт. муз. академії. Тв.: опери («Замок герцога Синя Борода», 1911), балети («Дерев'яний принц», 1917; «Зачарований мандарин», 1919), симф., інструм. музика. Зібрав бл. 90 укр. нар. пісень, інструм. творів. Міжнар. пр. Миру, 1955.

БАСАНЕ́ЦЬ Олександр Дмитрович (3.IX 1931, м. Лебедин Сум. обл.) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1962 Київ. худож. ін-т (його професор з 1990). Тв.: «Молоді паростки» (1967), «Ранкова пошта» (1972), «Трави цвітуть» (1978), «Проліски надій» (1985), «Коли на землі мир» (1986), серія пейзажів «Мій рідний край» (1988—91).

БАСАНЕ́ЦЬ Петро Олексійович (23.IV 1926, с. Бурімка, тепер Черніг. обл.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1990. Закін. 1952 Одес. худож. уч-ще, 1958 — Київ. худож. ін-т (у К. *Трохименка*, В. *Пузиркова*, В. *Костецького*), з 1961 — його викладач (професор з 1981). Тв.: «Ходаки з Чернігівщини» (1958), «Танкісти» (1970), «Свято на Черкаській землі» (1986), «Гонта під Уманню», «Чуття єдиної родини» (обидва — 1991); портрети Г. Якутовича (1980), П. Тичини (1991).

БАСИСТЮ́К Ольга Іванівна (19. VIII 1950, с. Поляни Хмельн. обл.) — укр. співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1985. Закін. 1974 Львів. консерваторію (клас Л. Жилкіної). З 1981 — солістка Респ. будинку органної і камерної музики (Київ). У репертуарі: оперні арії, партії у вокал.-симф. тв., спец. органних транскрипціях. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1987.

БА́СОВ Яків Олександрович [19.I (2.II) 1914, Сімферополь] — укр. живописець і графік, з. х. УРСР з 1978. Навч. 1922—30 в студії М. *Самокиша* в Сімферополі, 1932—37 — в ІЖСА в Ленінграді. З 1946 — живе в Криму. Тв.: акварельні пейзажі «Море» (1948), «У мирні дні» (1953), «Вечір на рейді» (1955), «Осінь на винограднику» (1966), «Мигдаль цвіте» (1968), серія «Батьківщина» (1970), «Сейнери» (1974), «Штормова погода» (1975), цикли «Земля України» (1980), «Київ сьогодні» (1982), «Ялта — місто біля моря» (1987), «Тавріда» (1989).

БАТАШО́В Родіон (?—?) — рос. ливарник 18 ст. Жив у Тулі. Для Андріївської церкви в Києві відлив 1751 чавунні капітелі та орнаменти (за малюнками В. *Растреллі* і моделями *Жирардона*).

БА́ТЕЧКО Іван Васильович (7.IV 1926, с. Рудня, тепер Київ. обл.— 21.IX 1981, Київ) — укр. графік. Закін. 1962 Київ. худож. ін-т (у О. *Пащенка*, І. *Селіванова* та Л. Чичкана). Тв.: серії «Шляхами Тараса» (1961—63), «Пам'ятники Києва» (1963), «Поема про Київ» (1965), «Слов'янські першодрукарі», гравюри на дереві (1965—69; «Архітектурні пам'ятки 17—18 ст.», 1970).

БАТИСТЯ́К Іван (?—?) — укр. нар. майстер худож. кераміки 17 ст. 1661 організував у Коломиї гончарний цех. Вироби: ставники, глечики та ін., вкриті білим ангобом і оздоблені геометризованим орнаментом.

БАТІ́Г Іван (псевд.— Новацький Ян; 15.VI 1872, Львів — 10.IV 1923, Краків) — укр. і польс. актор, режисер. 1890—94 працював у пересувних трупах Галичини — С. Лясоцької, Л. Квецінського,

В. Антоневського, 1895—96 — у Кракові і Познані, 1896—1901—реж. аматор. театру у Львові. 1901—20 виступав у трупі Львів. міського т-ру, з яким гастролював у Києві (1905), Відні (1910, 1914—15), Парижі (1913). В 1920—23 — худож. керівник і режисер т-ру «Багателя» (Краків). Ролі: Петро («Міщани» М. Горького), Олексій («Діти Ванюшина» Найдьонова), Збишко («Мораль пані Дульської» Запольської). 1905—09 поставив у Львів. міському т-рі комедію «Лікар з примусу» Ж. Б. Мольєра.

БАТО́ВСЬКИЙ-КА́ЧОР Станіслав (29.I 1866, Львів — 5.V 1946, там же) — польс. живописець. Навч. 1883—85 у Краків. школі красних мист-в, 1885—87 — у віден., 1887—89 — мюнхен. АМ. З 1892 — у Львові, 1903—14 керував власною живописною студією. Картини на теми укр. історії та побуту: «Галицький князь Юрій I у іконописця» (1888), «Ярослав Мудрий» (1887), «Львів'янка 16 ст.» (1891), «Українка» (1892), «Вечорниці» (1894), «Повернення козака з війни» (1894), «Вид Львова» (1898). Автор вітражу в кафедральному костьолі (1895) і панно в оперному т-рі (1900), обидва — у Львові.

БАТУ́РИН Віктор Миколайович (3.VI 1937, Полтава) — укр. художник-оформлювач, з. х. УРСР з 1984. Навч. 1962—68 у Моск. поліграф. ін-ті. Виконав худож. оформлення Очаківського військ.-істор. музею ім. О. В. Суворова (1970—72), літ.-мемор. музею-садиби І. Котляревського у Полтаві (1969), Полтав. літ.-мемор. музею-садиби Панаса Мирного (1973 — 74), Держ. музею театр., муз. та кіномист-ва УРСР у Києві (у співавт., 1974—82), музею-заповідника М. Гоголя у смт Гоголевому Полтав. обл. (1984).

БАТЮ́К Порфирій Кирилович [28. II (11.III) 1884, с. Зіньків, тепер місто Полтав. обл.— 19.IV 1963, Київ] — укр. композитор, фольклорист, педагог. Муз. освіту здобув у Придворній співацькій капелі в Петербурзі та в Москві. Викладав спів і муз.-теор. дисципліни в Зінькові, Охтирці, Харкові. 1944—46 — наук. співробітник Ін-ту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського АН УРСР. Тв.: кантати, хори (серед них «Тихо над річкою», сл. С. Черкасенка), романси, пісні, обробки нар. пісень; фп. п'єси на теми укр. нар. пісень.

БА́ТЮШКОВ Василь Миколайович (18.I 1894, Самара — 17.I 1981, Київ) — укр. живописець. Навч. 1912—14 в петерб. АМ, 1914—16 — в студії К. Юона в Москві. Працював у галузях оформительського і театр.-декорац. мист-ва, станкового акварельного живопису. Тв.: худож. оформлення різних павільйонів на ВДНГ СРСР у Москві та ВДНГ УРСР у Києві, музеїв Лесі Українки в Києві (1962) і Т. Г. Шевченка в Каневі (1964) тощо.

БАХМЕТЮ́К Олександр Петрович (Бахмицький, Бахминський; 10.XII 1820, Косів, тепер місто Івано-Фр. обл.— 15.III 1882, там же) — укр. майстер кераміки. Автор декор. орнамент. і сюжетних розписів на керамічних виробах: мисках, горнятах, дзбанках тощо. Виготовляв кахлі, на яких зображав жанрові сценки з життя гуцулів.

БАЦУ́ЦА Яків Йосипович (1854, с. Адамівка, тепер Хмельн. обл.— 1932, там же) — укр. майстер худож. кераміки. Виготовляв посуд, іграшки, оздоблював їх орнаментом і фігурними наліпами.

БАЧИ́НСЬКІ — діячі укр. т-ру; подружжя. Омелян Васильович Б. (1833, с. Жукотин, тепер Львів. обл.— 10.VII 1907, м. Самбір тієї ж

обл.) — актор, режисер, антрепренер. Основоположник укр. профес. т-ру в Галичині. В 1857—63 виступав у польс.-рос.-укр. трупах у Києві, Житомирі та ін. містах. 1864—67 і 1871—73— директор Руського нар. т-ру у Львові. Ролі: Макогоненко («Наталка Полтавка» Котляревського), Назар («Назар Стодоля» Шевченка). Теофілія Йосипівна Б. (1837, Вільнюс — 17.I 1906, м. Самбір) — актриса. Виступала у польс.-рос.-укр. трупах у Києві, Кам'янці-Подільському, Житомирі, в Руському нар. т-рі у Львові (1864—67), в укр. (1868—75) і укр.-польс. трупах О. Бачинського в Галичині. Ролі: Маруся («Маруся» за Квіткою-Основ'яненком), Галя («Назар Стодоля» Шевченка).

БА́ША Федір (бл. 1810 — ?) — укр. кобзар і лірник з с. Тамарівки поблизу м. Пирятина (тепер Полтав. обл.). Дорослим осліп. Згодом (бл. 1840—50) два роки навч. в с. Смотриках на Полтавщині у кобзаря Лантуха, в якого перейняв думу «Про козацьке життя» («Про козака і козачку»). Виконував також думи «Буря на Чорному морі», «Дума про втечу трьох братів з города Азова», «Коновченко», «Сестра і брат», псалми, укр. нар. пісні.

БАШИ́ЛОВ Михайло Сергійович [6 (18).X 1821, Могильов. губ.— 28.XI (10.XII) 1870, Боцин, Австрія] — рос. художник. Разом з Я. *Бальменом* ілюстрував рукописний «Кобзар» Т. Шевченка (1844). Тв.: портрети Г. Квітки-Основ'яненка, І. Котляревського; картини «Наймичка» (1857), «Три покоління» (1858).

БАШКИ́РЦЕВА Марія Костянтинівна [11 (23).XI 1860, с. Гавронці, тепер Полтав. обл.— 19 (31).X 1884, Париж] — укр. живописець. З 1870 жила у Франції. Навч. 1877—81 у студії Р. Жюльєна в Парижі. Тв.: «У студії Жюльєна» (1881), «Одна» (1883), «Молода жінка з букетом бузку» (1882—83), «За книгою» (80-і рр.), «Мітинг» (1884). Автор «Щоденника» (1887). Вид.: Ф. Слабошпицький. «Марія Башкирцева» (1986).

БАШЛО́ВКА Михайло Федорович (10.XI 1924, хутір Макухи, тепер село Полтав. обл.— 30.IV 1973, Київ) — укр. кобзар. У дитинстві втратив зір. Грати на бандурі почав 1940. 1944—45 мандрував з кобзою по Полтавщині, Харківщині, Київщині. В 1945 оселився в Києві, грав у кобзарському ансамблі при Київ. т-ві сліпих. Тв.: дума «Про Івана Богуна», пісні «Як полки Богдана», «Стоїть в селі Суботові» (сл. Шевченка), «До кобзи» (сл. Куліша), «Пам'яті тридцяти» (сл. Тичини), балада «Ярина» (сл. Грінченка) та ін.

БА́ШНИЙ Йосеф (?—1844, Львів)— чес. диригент, флейтист і композитор. Працював у Києві і Львові, де виступав як віртуоз-виконавець на дримбі та флейті, грав на скрипці в оркестрі Львів. міського театру, викладав спів, вів школу органної гри, керував хором і оркестром кафедрального собору. Автор музики до театр. вистав, салонних та культових творів.

БЕБКО́ Антоніна Федорівна (3.VI 1934, Решетилівка, тепер смт Полтав. обл.) — укр. килимарниця, з. м. н. тв. УРСР з 1982. Тв.: гобелени за ескізами художників Л. *Жоголь*, І. *Литовченка* та ін.

БЕ́ГМА Володимир Володимирович (26.II 1938, Київ) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1976. Закін. 1970 Київ. ін-т театр. мист-ва (у В. *Неллі*). В 1970—76 і з 1981 — режисер Київ. т-ру опери та балету, 1976—81 — гол. режисер Київ. т-ру оперети. Вистави: «Мамаї» В. Губарен-

ка (1970), «Тарас Бульба» М. Лисенка (1971, поновлення), «Жанна д'Арк на вогнищі» А. Онеггера (1983, Алма-Ата), «Сільська честь» П. Масканьї (1987, італ. мовою), «Есмеральда» (1989) та «Засватана-невінчана» В. Ільїна (1990, Полтав., Микол. укр. муз.-драм. т-ри), «Серенада сонячної долини» Г. Міллера (1991, Київ. т-р естради).

БЕ́ДРОС ЗАХАРЯ́СЕВИЧ (?—?)— золотар кін. 17 ст. За походженням вірменин. Працював 1670—90 у королівській ювелірній майстерні у Львові. Належав до золотарського цеху. Оправляв у золото та оздоблював інкрустацією щити, сагайдаки, кінську збрую для короля Яна III Собеського, польс. та укр. магнатів.

БЕЗВЕ́РХНЄВ Федір Павлович (13.X 1918, с. Каверзіно, тепер Іван. обл.)— укр. нар. живописець, з. м. н. тв. УРСР з 1980. Тв.: «Смоленщина, 1944» (1950), «Дорогі слова» (1964), «Вічна слава героям» (1972), «Вірність» (1976).

БЕ́ЗГІН Ігор Дмитрович (8.X 1936, Харків) — укр. театрознавець, доктор мистецтвознавства з 1991. Закін. 1968 Київ. театр. ін-т, з 1971 (з перервою — 1985—91) — його викладач, засновник і керівник першої у країні кафедри організації планування і управління театр. справою (професор з 1992). Праці: «Визначення рівня організації і керування творчо-виробничим процесом у театрі» (1972), «Об'єкт управління— театр» (1976), «Театральне мистецтво: організація і творчість» (1986, у співавт.), «Організація колективної творчої діяльності в театрі» (1991).

БЕЗДІ́ЛЬНИЙ Микола Павлович (11.XI 1923, Нові Санжари, тепер смт Полтав. обл.— 22.X 1980, м. Бережани Терноп. обл.) — укр. графік, живописець, з. м. н. тв. УРСР з 1973. Закін. 1951 Полтав. муз. училище. Працював у муз. школах на Тернопільщині — у Збаражі (1951—55) та Бережанах (1955—80), де 1980 організував худож. школу. Тв.: графічні — «Цегельний завод» (1977), «Рідна земля» (1980); живописні — «Верховинка» (1964), «Верби над річкою» (1978), «Дощ іде» (1980); декоративні — розписи, витинанки, аплікації («Троїсті музики», 1970); вироби з металу, шкіри, дерева, кераміка.

БЕЗКЛУ́БЕНКО Сергій Данилович (15.VI 1932, с. Ладижинка, тепер Черкас. обл.) — укр. кінознавець, доктор філос. наук з 1977. Закін. 1956 Київ. ун-т. 1963—67 — гол. редактор Донец. студії телебачення, 1970—77 — на парт. роботі, 1977—83 — міністр культури УРСР, з 1983 — зав. відділом кінознавства ІМФЕ. Автор ряду сценаріїв т/ф. Праці: «Суспільна природа мистецтва» (1972), «Телевізійне кіно. Нарис теорії» (1975), «Соціальна сутність мистецтва» (1976), «Розвиток культури в Українській РСР» (1981), «Грані творчого методу» (1986) та ін.

БЕЗКОРОВА́ЙНИЙ Василь Васильович (12.I 1880, Тернопіль — 6.III 1966, Буффало, шт. Нью-Йорк, США) — укр. композитор, диригент, педагог. Закін. Львів. ун-т, муз. освіту здобув у Львів. консерваторії. Організатор філій львів. Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка в Тернополі (1928) і Золочеві (1931). З 1949 жив у США. Тв.: для симф. оркестру — «Українська різдвяна увертюра» (1956), «Думка-шумка»; фп. п'єси («Спомини з гір»), для скрипки («Українська рапсодія»), хорові («Полуботок»); романси і пісні на сл. Т. Шевченка, О. Олеся; обробки нар. пісень.

БЕЗНІ́СКО Євген Іванович (19.X 1937, м. Кагарлик Київ. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1989.

Закін. 1964 Львів. ін-т приклад. та декор. мист-ва. Тв.: ліногравюри («Їхав козак на війноньку...», 1968); іл. до поем І. Франка (1966—68), кн. «Гонта» Я. Стецюка (1969).

БЕЗПЕ́РЧИЙ Дмитро Іванович [18 (30).X 1825, Борисовка, тепер смт Бєлг. обл.— 17 (30).IX 1913, Харків] — укр. живописець. Був кріпаком графа Д. Шереметєва. З 1843 — вільний слухач петерб. АМ. Тв.: «Сватання на Гончарівці», «З поля» (1859—60), портрети («Автопортрет», 1846), пейзажі України, Криму, іл. до тв. О. Пушкіна, М. Лермонтова, М. Гоголя.

БЕЗСМЕ́РТНИЙ Володимир Андріанович [21.XII 1861 (3.I 1862), Київ — 6.VIII 1940, там же] — укр. архітектор. Закін. 1885 петерб. Ін-т цивільних інженерів. Споруди: будинок суду в Житомирі (1893), кол. елеватор Бродського на Поштовій пл. (тепер книгосховище), будинок кол. Київ. казенної палати (Львів. пл. № 14, тепер технікум радіоелектроніки), прибуткові будинки по вул. Петра Сагайдачного № 10 (1899), вул. Артема № 40 (1913) та № 42 (1905), Гоголівській № 23 (1909), особняк по вул. Мельникова № 8 (1911), всі — в Києві.

БЕЗУ́ГЛИЙ Данило Іванович [10 (23). XII 1914, х. Іванівка на Полтавщині — 29.I 1977, Київ] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1972. Закін. 1942 Київ. худож. ін-т. Тв.: серія «Дніпрогес» (1946), «В краю далекім, за Уралом. Т. Г. Шевченко» (1964), «Нащадок» (1975).

БЕЗУ́ГЛИЙ Тимофій (?—?) — укр. композитор і піаніст серед. 19 ст. Представник романтизму. Тв.: для фп.— балада «Конашевич-Сагайдачний», «Українська колискова», елегія «Барвінок», мазурка «Подолянка», скерцо «Русалки», «Жалібний марш на смерть Т. Шевченка» (вид. 1865).

БЕЗФАМІ́ЛЬНОВ Володимир Володимирович (29.VIII 1931, Саратов) — укр. баяніст, н. а. УРСР з 1987. Закін. 1956 Київ. консерваторію (у М. *Різоля*), з 1969 — її викладач (професор з 1990). Перший виконавець концертів для баяна укр. композиторів. Вид: В. Гончаренко, М. Гончаренко. «Володимир Безфамільнов» (1984).

БЕЗХУ́ТРИЙ Микола Микитович (16.X 1919, Харків) — укр. мистецтвознавець. Закін. 1946 Харків. ун-т. Праці: «С. І. Васильківський» (1954), «О. М. Довгаль» (1962), «Сонячний художник», «Художники Харкова» (обидві — 1967), «Харківський державний музей образотворчого мистецтва» (1968), «Народжений вдруге» (1971), каталоги до виставок А. Константинопольського (1974) та А. Хмельницького (1976), альбом «Петро Левченко» (1984). Брав участь у створенні «Історії українського мистецтва» (т. 4, кн. 2, 1970).

БЕЗЧА́СТНОВ Михайло Федорович (листопад 1872, м. Бендери, Молдова — 5.V 1942, Одеса) — укр. архітектор. Навч. 1892—98 у петерб. Ін-ті цивільних інженерів. Викладав в Одес. ін-ті комунального та цивільного буд-ва. Споруди в Одесі: житл. будинок по вул. Пушкінській № 7 (1908), ген. план реконструкції міста (1936—38), проект парку ім. Т. Г. Шевченка (1936, у співавт.).

БЕЗЩА́СНИЙ Конон Петрович [3 (15).X 1884, станиця Полтавська, тепер Краснодар. кр.— 1967, м. Слов'янськ того ж кр.] — укр. кобзар. Гри на бандурі навч. самостійно. Виконував думи, укр. жартівливі пісні, нар. танці.

БЕКЕ́ТОВ Олексій Миколайович [19.II (3.III) 1862, Харків — 23.XI 1941, там же] — укр. архітектор і педагог, з. д. м. УРСР з 1941. За-

кін. 1885 петерб. АМ (її акад. з 1894). З 1898 — професор Харків. буд. ін-ту. Серед учнів — В. *Кричевський,* О. *Душкін,* О. *Тацій,* О. *Касьянов.* Споруди у стилі неоренесансу: комерційне уч-ще (1888—89, тепер юрид. ін-т), земельний банк (1896—98, тепер автотранспортний технікум,) судові установи (1897—1903), торг. банк (1899, тепер адм. установа), особняк Бекетових (1897, тепер Будинок учених), особняк (1914, тепер худож. музей), всі — у Харкові; т-р у Сімферополі (1911), судові установи в Новочеркаську (1909). У стилі модерн — гол. корпус гірничого ін-ту (1900) та управління Катерининської залізниці (1903—11) у Катеринославі (тепер Дніпропетровськ), Волзько-Камський банк (1907, тепер ляльковий т-р), постамент пам'ятника В. Каразіну (1907); у стилі неокласицизму — будинок мед. т-ва (1911, тепер н.-д. ін-т ім. Мечникова), Вищі жін. курси (1914), комерційний ін-т (1914—16, тепер ін-т механізації та електрифікації с. г.), всі — в Харкові. Серед ін. споруд — будинок жін. уч-ща в Лубнах (1907, тепер школа), створений під впливом укр. романтизму, робітн. будинки та клуби в с-щах Донбасу, будинок електротех. ін-ту в Харкові (1921—29), житл. будинок у Києві (1936), ун-т в Донецьку (1936). Працював і як художник-аквареліст (пейзажі Криму, архіт. мотиви). Серед теор. праць — «Архітектура» (1906).

БЕ́ККЕР Давид Юлійович (15.IV 1940, Одеса) — укр. графік. Закін. 1966 Харкв. худож. ін-т (у Л. *Чернова* та О. *Хмельницького*). Тв.: «Мрії» (1967), «Гей, музики, грайте!», «Гуцульська осінь», «Болгарське весілля» (всі — 1968), серія «Побачення» (1969), «Верховина» (1969) та ін.

БЕКЛЕМІ́ШЕВ Володимир Олександрович [3 (15). VIII 1861, Катеринославщина — січень 1920, Новоржев, тепер місто Псков. обл.] — рос. скульптор. Навч. 1875—78 у Харків. рисувальній школі М. Раєвської-Іванової, 1878—87 — в петерб. АМ (її д. чл. з 1893, професор з 1894). Серед тв. на укр. тему — портрети Т. Шевченка (1898, 1899). В 1909 та 1913 брав участь у конкурсах на проект пам'ятника Т. Шевченкові для Києва.

БЕКЛЕМІ́ШЕВ Григорій Миколайович [23.I (4.II) 1881, Москва — 5.II 1935, Київ] — укр. піаніст і педагог, засл. професор УРСР з 1926. Закін. 1900 Моск. консерваторію. З 1913 — професор Київ. консерваторії, 1923—34 — Муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка. Популяризував укр. фп. музику. В складі тріо (С. Бертьє, С. Волконський) виконував тв. В. Барвінського, Б. Лятошинського, В. Золотарьова та ін. Автор фп. транскрипцій.

БЕКЛЕМІ́ШЕВА Ірина Михайлівна [7 (20).IV 1908, Ніжин, тепер Черніг. обл. — 18.III 1988, Чернівці] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1964. Закін. 1927 Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського,* Л. *Крамаренка*). Тв.: серія «Пейзажі Буковини» (1949—57), «Карпатська весна» (1968), «Черемош» (1975).

БЕ́ЛЕЗА Гаврило (?—?) — укр. золотар і мідних справ майстер 2-ї пол. 18 ст. Працював у Києві разом з І. *Атаназевичем* та О. *Іщенком.* 1785 оздобив мідними бляхами та срібними карбованими прикрасами престол Воздвиженської церкви, 1786 виконав до крипти 12 зображень братів-греків, а потім металеві грати з рамами; все — на Ближніх печерах Києво-Печерської лаври.

БЕ́ЛЗА Ігор Федорович (8.II 1904, Кельце, Польща) — укр. і рос. історик культури, музикознавець, ком-

позитор, педагог, з. д. м. РРФСР з 1974, доктор мистецтвознавства з 1954, почес. доктор Празького ун-ту з 1967 та Муз. академії ім. Ф. Шопена з 1981 (Польща). Закін. 1925 Київ. консерваторію (у Б. *Лятошинського*), 1925—36 — її викладач (1936—41 — професор). У Києві працював на кіностудії (1930—37), у вид-ві «Мистецтво» (1938—41), журн. «Радянська музика». З 1941— у Москві. Серед публікацій: «Українська музика в роки війни» (1946), «Б. М. Лятошинський» (1956). Тв.: симф., камерно-інструм., вокальні, музика до кінофільмів.

БЕ́ЛЬМАН Іоанн (?—?) — укр. ливарник 19 ст. Працював у Львові. Для церков і костьолів відливав дзвони, оздоблені рослинним орнаментом, композиціями на реліг. теми, написами, зокрема дзвін для вежі Львів. ратуші (1835). Відомо 11 дзвонів з підписами І. Бельмана.

БЕЛЬХО́ВИЧ Григорій (? — 1683, Львів) — укр. ливарник. У 1672—83 очолював Львів. людвісарню. Для монастиря бернардинців у Львові відлив багато декорований дзвін (1680).

БЕМ Марія Петрівна [16 (29).IV 1908, с. Зульц, тепер с. Веселе Березнегуватського р-ну Микол. обл.— 29.XII 1978, Київ] — укр. співачка (лірико-колоратурне сопрано), н. а. УРСР з 1946. Закін. 1930 Одес. консерваторію. 1931—41 — в Одес., 1942—66 у Київ. т-рах опери та балету. Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Панночка («Утоплена» Лисенка), Маргарита («Фауст» Гуно), Мімі («Богема» Пуччіні).

БЕМ Францішек (?—?) — польс. композитор і органіст 19 ст. Працював у Тульчині. 1841 засн. у Львові школу органістів, яка в 60-х рр. входила до складу консерваторії Галицького муз. т-ва. Існувала до 1939. Тв.: увертюри, полонези, балетна музика.

БЕМ Юзеф Захаріаш (14.III 1794, Тарнув, тепер Польща — 10. XII 1850, Алеппо, Сірія) — інженер-капітан. 1831—33 виконав проект перебудови монастиря і костьолу кармеліток взутих у Львові під бібліотечні збірки і музейні колекції Оссолінських (первісний проект арх. П. Нобіле, 1827; тепер наук. б-ка ім. Стефаника АН України).

БЕ́МЕР Андрій (Ендріш) Матвійович (Нерихлий; ?, Вроцлав, тепер Польща — бл. 1626, Львів) — укр. архітектор і скульптор. З 1584 згадується в матеріалах цеху будівничих у Львові. Спорудив у Львові фонтан на пл. Ринок (разом з В. Капиносом, 1580), вежу ратуші (1617—19; зруйнована 1826), перелаштував надгробок у каплиці Вольфовичів у кафедральному соборі. Автор скульптури лева перед ратушею (1591; з 1871 — на Високому Замку), картуша з гербом Львова для міської стіни (1608) та ін.

БЕ́НДРИК Микола Кузьмович (26.IV 1914, с. Ольгинка, тепер смт Донец. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1978. Закін. 1939 Ін-т ім. І. Рєпіна в Ленінграді. Тв.: «Вантаження транспорту» (1945), «Перша листівка» (1959), «Комісар партизанського загону В. Надточій» (1969), «Бригадир монтажників М. Бодашевський» (1977), «Фашизм» (1978—81), «Материнське горе» (1983), «Старий закарпатець з онукою» (1987), «Женя з Чебурашкою» (1988), серія пейзажів м. Городні (1989—90).

БЕНОЕ́ Кароль (Бенуа Шарль; ?—?) — військ. інженер і архітектор. За походженням француз. 1684—98 працював у Станіславі (тепер Івано-Франківськ), де спорудив палацовий ансамбль, будівлі коле-

гіуму (1672—1703) та ратушу (1695). Для Львова розробив проект будинку лазарету боніфратрів (1683) і, можливо, проект костьолу євангелістів (1685). Збудував торговий зал у Гусятині (тепер смт Терноп. обл.; не зберігся).

БЕНУА́ — рос. архітектори; батько й син. Микола Леонтійович Б. [1 (13). VII 1813, Петербург — 11 (23). XII 1898, там же] — архітектор, аквареліст, майстер декор. мист-ва, почес. чл. петерб. АМ з 1896. Закін. 1836 петерб. АМ (її академік з 1847). Серед споруд на Україні — церква в маєтку М. Павлова (тепер у складі Павлограда Дніпроп. обл.; 1847—62); проект церкви для садиби А. Шидловського на Харківщині (1846). Леонтій Миколайович Б. [11 (23).VIII 1856, Петергоф, тепер Петродворець — 8.II 1928, Ленінград] — архітектор, з. д. м. РРФСР з 1927. Закін. 1879 петерб. АМ (її д. чл. з 1893, професор з 1894). У Києві за його проектом споруджено будинок Петерб. облікового та позичкового банку на Хрещатику (1911—14; тепер адм. установа).

БЕНЦА́ЛІ — укр. театр. діячі; подружжя. Микола Гнатович Б. (24.V 1891, с. Курівці, тепер Терноп. обл. — 9.IX 1938, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.) — актор і режисер. Навч. 1907—08 у Львів. школі диригентів хору та гри на скрипці. Працював у Руському нар. т-рі у Львові (1910—24, з перервою), в «Тернопільських театральних вечорах» (1915—17, з квітня 1916 — режисер), Укр. т-рі в Тернополі (1918—19, очолював його), Новому Львівському т-рі (1919—20), у Т-рі Й. Стадника (1926—29), Т-рі ім. І. Тобілевича (1930—38) та ін. трупах. Ролі: Омелько («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Михайло Гурман («Украдене щастя» Франка), Лукаш («Лісова пісня» Лесі Українки), Бен-Йохай («Урієль Акоста» Гуцкова). Вистави: «Безталанна» І. Карпенка-Карого (роль Гната), «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка (обидві — 1916), «Дядя Ваня» А. Чехова (1925), «Лісова пісня» Лесі Українки (1930). Теодозія Іванівна Бенцалева (1894, м. Калуш, тепер Івано-Фр. обл.— 16.V 1919, Тернопіль) — укр. актриса. Працювала в Руському нар. т-рі у Львові (1913—18, з перервою), «Тернопільських театральних вечорах» (1915—17), Укр. т-рі в Тернополі (1918—19). Ролі: Терпилиха («Наталка Полтавка» Котляревського), Морозиха («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Мотря («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Палажка («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Кулина («Хмара» Суходольського).

БЕНШ Альберт Федорович [14 (26). VII 1861, Петербург — 25.X (7.XI) 1915, Харків] — піаніст, композитор, педагог. За походженням німець. Закін. 1882 Петерб. консерваторію, 1882—83 вдосконалював майстерність у Ф. Ліста у Веймарі. 1885—88—викладач Харків. муз. уч-ща РМТ. З 1888 вів приватний клас фп., 1896—1915 очолював спец. фп. школу в Харкові. Багато концертував. Тв.: оркестрові, вокал., фп. (у т. ч. «Малоросійська картинка», вид. 1895).

БЕ́РГЕР Фердінанд Георгійович [?—8 (20).IX 1875, Харків] — укр. антрепренер, режисер і співак (бас). У 50—60-х рр. утримував італ. оперну трупу, з якою виступав 1863—65 у Полтаві, Одесі та Києві. Один із засновників Київ. рос. опери (1867—74 — антрепренер і соліст). Завдяки Б. тут було поставлено опери «Аскольдова могила» О. Верстовського, «Життя за царя» та «Руслан і Людмила» М. Глинки, «Русалка» О. Даргомижського, «Се-

вільський цирульник» Дж. Россіні та ін. 1874 заснував Харківську оперу.

БЕРДЯЄВ Валеріан Валеріанович (7.III 1885, Гродно, тепер Білорусія — 28.XI 1956, Варшава) — рос. і польс. диригент, педагог. Закін. 1906 Лейпцігську консерваторію. З 1916 — оперний, з 1918 — симф. диригент у Харкові. 1919 в Києві виступав з симф. оркестром ім. М. В. Лисенка та оркестром оперного т-ру. 1926 оперою «Князь Ігор» О. Бородіна відкрив Держ. укр. оперу в Одесі. 1927—28 — гол. диригент Київ. т-ру опери та балету, де поставив опери «Ніч перед різдвом» і «Казка про царя Салтана» М. Римського-Корсакова; давав симф. концерти укр. музики, вів оперний і диригентський класи в Муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка. З 1930 — у Польщі.

БЕРДЯЄВ Сергій Олександрович (псевд.— Апсід, Старий театрал, Перекоти-поле та ін.; 1860, Київ — 6(19). XI 1914, там же) — укр. письменник, театр. критик, журналіст і видавець. Брат рос. мислителя і філософа М. Бердяєва, двоюрідний брат укр. соціаліста-утопіста, народника С. Подолинського. Освіту здобув у Колегії П. Галагана. Писав про т-р «Соловцов», гастролі в Києві 1899 труп М. Садовського і П. Саксаганського (рецензії на вистави «Назар Стодоля» Шевченка, «Остання ніч» Старицького, «Глитай, або ж Павук» Кропивницького, «Безталанна» Карпенка-Карого), аналізував виступи І. Карпенка-Карого, М. Садовського, П. Саксаганського, М. Заньковецької (присвятив їй також вірш «Божий дар»), О. Суслова, М. Вороного, Г. Затиркевич-Карпинської, М. Кропивницького (присвятив йому поетичний твір «Родина»), С. Тобілевич та ін.

БЕРЕЖНИЙ Микола Федорович (24.VII 1938, с. Матвєєво, Краснодар. кр.) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1976. Навч. 1952—57 у Краснодар. худож. уч-щі. Тв.: «Красноярська ГЕС» (1967), «Вечір. Соловки» (1972), серія «Стан 3600» (1974), «Світлячки» (1976), «Острови» (1979), «Бузькі мотиви» (1982—86), «Шляхами війни» (1985—86); серії пастелей «Тихі води», «Ранок» (обидві — 1986), акварелей «Греція — Ольвія» (1991).

БЕРЕЖНИЦЬКИЙ Богдан Теофілович (1887, м. Самбір, тепер Львів. обл.— 1964, Відень) — укр. віолончеліст. Навч. у польс. консерваторії у Львові та Лейпцігській консерваторії. Працював концертмейстером віолончелі у симф. оркестрі і квартеті (Відень). Гастролював разом з В. *Барвінським* (брав участь у його автор. концертах) у Львові (1924, 1929), по Україні (1928—29).

БЕРЕЗА Василь (1754, містечко Свірж, тепер село Львів. обл.— 1836, за ін. джерелами 1827 або 1831, там же) — укр. живописець. Навч. у Римі. З 1793 жив у Свіржі. Тв.: картини «Лягава». «Гонча», композиції «Різдво Христове», «Воскресіння». «Франціск Асизький», «Св. Павло» (згоріли 1833) для костьолу францисканців; ікона «Св. Михаїл» (з оригіналу італ. живописця Гвідо Рені) для костьолу бернардинців (обидва — у Львові).

БЕРЕЗІН Юхим Йосипович (11.XI 1919, Одеса) — укр. актор, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1941 Київ. ін-т театр. мист-ва. На естраді — з 1940 (разом з Ю. Тимошенком — дует Штепсель і Тарапунька). З 1946 — в Укр. респ. естраді (з 1959 — Укрконцерт). Знімався у фільмах «Тарапунька і Штепсель під хмарами» (1954) «Їхали ми, їхали» (1963), «Від і до» (1977, співавт. сценарію) всі — на Київ. кхф.

БЕРЕЗНЯ́К Ілля Григорович (справж.— Пивоваров; 1877, Ізюмський пов. Харків. губ.— ?) — укр. актор. В 1901—08 (з перервою) — актор у трупах І. Науменка, В. Грицая, С. Морозенка і Г. Каганця, С. Максимовича, І. Квітки-Павловського, С. Любимова, А. Дукельського, Л. Григоренка, І. Сагіна. З 1909 — розпорядник і режисер т-ва акторів, 1915 — в трупі М. Ярошенка. Згодом працював у робітн.-сел. театрах, з 1934 — у Черніг. драм. т-рі ім. Т. Шевченка. Ролі: Черевик («Сорочинський ярмарок» Старицького, за Гоголем), Дранко («Пошились у дурні» Кропивницького), Омелько («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Ляпкін-Тяпкін («Ревізор» Гоголя). Автор п'єси «У кого гроші, той хороший» (1902).

БЕРЕ́ЗОВА Галина (Ганна) Олексіївна [2 (15).VI 1909, Петербург] — укр. артистка балету, балетмейстер, педагог, з. а. УРСР з 1941. Закін. 1925 Ленінгр. консерваторію. 1937—41 — худож. керівник і гол. балетмейстер, 1944—47 — балетмейстер Київ. т-ру опери та балету. 1945—66 — худож. керівник і педагог, з 1972 — педагог Київ. хореогр. уч-ща. 1969—73 — викладач Київ. ін-ту культури, 1981—85 — балетмейстер-репетитор Київ. т-ру класичного балету. Перший постановник балету «Лілея» К. Данькевича (1940, 1945, Київ). Вистави: «Лебедине озеро» (1937, 1942), «Спляча красуня» (1937), «Лускунчик» (1951) П. Чайковського, «Бахчисарайський фонтан» і «Кавказький бранець» Б. Асаф'єва (обидва — 1938).

БЕРЕЗО́ВСЬКА Параска Олексіївна [17 (30).IX 1900, с. Клембівка, тепер Вінн. обл.— 26.XII 1986, там же] — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1964. У вишивках використовує укр. традиційні мотиви.

БЕРЕЗО́ВСЬКИЙ Володимир Семенович (1882, Львівщина — 1956, Львів) — укр. хор. диригент і композитор. Навч. у львів. Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка. Працював диригентом хор. т-в у Львові, Перемишлі, Тернополі. Тв.: мішані хори «Як би мені, мамо, намисто» (сл. Шевченка, 1923), «Ой люлі, смутку» (сл. Карманського, 1925) та ін.; для фп., обробки нар., у т. ч. укр., пісень.

БЕРЕЗО́ВСЬКИЙ Григорій (1878, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 1952, м. Підлісці, тепер Терноп. обл.) — укр. актор і режисер. Чоловік М. *Авсюкевич*. Навч. у Катеринославській семінарії. Працював у Т-рі М. Садовського (1906, Полтава; 1907—19, Київ), Драм. т-рі ім. І. Я. Франка у Перемишлі (1921—22), Ужгород. руському т-рі т-ва «Просвіта» (1922—23), у трупі М. Орла-Степняка в Дрогобичі (1923—24), в колективі Р. Бойко (1925—27). В 1928—37 — режисер аматор. гуртка у м. Кременці (тепер Терноп. обл.), де поставив драми «Лісова пісня» Лесі Українки, «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» М. Старицького та ін. Винайшов і вперше застосував багато оригінальних світлових ефектів у виставах Т-ру М. Садовського у Києві. Ролі: Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Кравчина («Сава Чалий» Карпенка-Карого), Дядько Лев («Лісова пісня» Лесі Українки), Хлопов («Ревізор» Гоголя).

БЕРЕЗО́ВСЬКИЙ Максим Созонтович [16 (27).X 1745, м. Глухів, тепер Сум. обл. — 22.III (2.IV) 1777, Петербург] — укр. і рос. композитор, співак. Навч. у Київ. академії, де почав створювати перші композиції для хору. З 1758 — півчий придворної капели в Оранієн-

баумі (тепер м. Ломоносов Ленінгр. обл.), з 1762 — співак італ. оперної трупи в Петербурзі. 1769—73 перебував на навчанні в Італії, 1770 брав уроки композиції у Дж. Мартіні. 1771 витримав іспит у Болонській філармоніч. академії на звання академіка-композитора і став членом Болонського філармоніч. т-ва. В Італії написав оперу «Демофонт» (пост. у Ліворно 1773), сонату для скрипки і чембало (1772) — перші відомі зразки оперного і камерно-інструм. жанрів у вітчизн. музиці, хор. цикли «Літургія» (у 8 ч.) і «причасні вірші». Автор циклічних (багаточастинних) хор. духовних композицій а капела, в яких узагальнив надбання зх.-європ. і вітчизн. хор. музики. Вершиною творчості Б. є жанр хор. концерту («Не отвержи мене во время старости»). Структурні принципи хор. концертів Б. розвинули Д. *Бортнянський* і А. *Ведель*.

БЕРЕЗО́ВСЬКИЙ Михайло (?—?) — укр. композитор і теоретик музики 18 ст. Автор партесних концертів, підручника з партесної композиції — «Граматики мусікійскаго пінія», в якому розвинув пед. і теор. принципи М. *Дилецького*.

БЕРЕ́ТТІ — рос. і укр. архітектори, представники класицизму; батько й син. Вікентій Іванович Б. [3 (14). VI 1781—6 (18).VIII 1842, Київ]. Навч. 1798—1804 у петерб. АМ (її академік з 1809, професор з 1831). Споруди в Києві: гол. корпус ун-ту (1837—42), Ін-т шляхетних дівчат (1838—43; тепер Жовтн. палац культури), обсерваторія (1841—45). Олександр Вікентійович Б. [15 (27). IV 1816, Петербург — 6 (18).VI 1895, Київ]. Навч. 1827—37 у петерб. АМ (її академік з 1840). Споруди в Києві: будинок пансіону Левашової (50-і рр.; тепер будинок Президії АН України), анатоміч. т-р (1851—53; з 1973 — Музей медицини України), 1-а київ. гімназія (1852; тепер гуманітарний корпус ун-ту), реальне уч-ще (1878, тепер Дит. муз. т-р); співавтор проекту Володимирського собору.

БЕРКО́ВИЧ Ісак Якович [15 (28). XII 1902, Київ — 5.I 1972, там же] — укр. композитор, піаніст, педагог. Закін. 1925 Київ. консерваторію (класи: фп.— В. *Пухальського*, композиції — Б. *Лятошинського*), з 1932 — її викладач (професор з 1969). Тв.: концерти для фп. з оркестром (1961, 1963, 1967), цикли пед. п'єс та ансамблів (1938—66), «Школа гри на фортепіано» (1960).

БЕ́РКОС Михайло Андрійович [22. VIII (3.IX) 1861, Одеса — 20.XII 1919, Харків] — укр. живописець. Закін. 1877 Одес. рисувальну школу, 1889 — петерб. АМ. Тв.: «Льон цвіте» (1893), «Село Веселе» (1901), «Яблуня цвіте» (1919).

БЕРНА́ДСЬКИЙ Валентин Данилович [31.XII 1916 (13.I 1917), с. Озеряни, тепер Бобровицького р-ну Черніг. обл.] — укр. живописець, н. х. УРСР з 1989. Навч. 1940—50 в ІЖСА ім. І. Рєпіна в Ленінграді. Тв.: «Колгоспний сторож» (1955), «На винограднику» (1961), «Сонячні грона» (1967), «Дівчина в шубці» (1971), «Переможці Врангеля» (1985).

БЕРНАРДА́ЦЦІ Олександр Йосипович [1831, П'ятигорськ — 13 (26). VIII 1907, Одеса] — архітектор. Закін. 1850 Петерб. буд. уч-ще. 1856—77 — міськ. архітектор Кишинева. З 1878 — в Одесі, з 1893 — архітектор Одес. градоначальства. Споруди в Одесі: Нова біржа (1894— 99, тепер філармонія), Інвалідний будинок (1886, не зберігся), будинок Тех. т-ва (1892—94, у співавт. з Е. Меснером), готель «Красний» (1898—99), будинок Т-ва взаємного кредиту (1901—03), Євангелічна

лікарня (1894), торг. будинки та церкви. Закін. буд-во університетських клінік по вул. Пастера № 7—9 (проект М. Толвинського). Житл. будинки по вул. Баранова № 20 і 40, Гоголя № 23 (всі — 2-а пол. 19 ст.), Академіка Павлова № 17 (поч. 20 ст., у співавт. з Ф. Нестурхом), Пушкінській № 22 (поч. 20 ст.) і № 34 (кін. 19 ст.), Рад. Армії № 15 (1891), Маразліївській № 7 і 12 (обидва — кін. 19 ст.), Троїцькій № 18 і 20 (поч. 20 ст.).

БЕРНЕ́С Марк Наумович [спр.— Нейман; 26.VIII (8.IX) 1911, Ніжин, тепер Черніг. обл.— 16.VIII 1969, Москва] — рос. актор, естрадний співак, н. а. РРФСР з 1965. Знімався на Київ. кхф у фільмах: «Велике життя» (1939), «Третій удар» (1948), «Тарас Шевченко» (1951), «Максимка» (1952).

БЕ́РНИК Олександр (21.IV 1912 — 1978) — укр. диригент. Закін. 1933 Манхаттанський ун-т як кандидат наук з музики. 1933—76 викладав в «Ліман коледж» (Гантер). Керував у Нью-Йорку хором церкви св. Юра та в духовній семінарії в Стемфорді. 1972—74 — диригент хору «Думка» в Нью-Йорку.

БЕРТЬЄ́ Давид Соломонович [справж.— Ліфшиць; 19 (31).V 1882, Літин, тепер смт Вінн. обл.— 16.V 1950, Київ] — укр. скрипаль, педагог і диригент, з. д. м. УРСР з 1938. Закін. 1904 Петерб. консерваторію. З 1920 — викладач Київ. консерваторії (професор з 1922).

БЕРША́ДСЬКИЙ Юлій Рафаїлович [9 (21).I 1869, Тирасполь — 26.IX 1956, Свердловськ] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1941. Закін. 1893 Одес. рисувальну школу, 1899 — петерб. АМ. Тв.: «Удівство» (1890), «Цікава розповідь» (1902), «Революціонерка» (1906), «Свято в колгоспі» (1937), портрети (автопортрет, 1954).

БЕСЄ́ДІН Сергій Фотійович [25.IX (8.X) 1901, Харків] — укр. живописець і графік, з. д. м. УРСР з 1970. Закін. 1929 Харків. худож. ін-т (його професор з 1960). Тв.: «Футболісти» (1929), «Домна» (1932), «В. І. Ленін і Н. К. Крупська на вечорі, присвяченому 100-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка, в 1914 році в Кракові» (1964). Вид.: М. Мацапура. «Сергій Фотійович Бесєдін» (1965).

БЕССАРА́Б Валерій Олександрович (18.VII 1944, Москва) — рос. актор, н. а. УРСР з 1987. Закін. 1965 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1966 — актор Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки. Ролі: Тимофій («Традиційний збір» Розова), Костянтин («Діти Ванюшина» Найдьонова), Молчалін («Лихо з розуму» Грибоєдова).

БЕТХО́ВЕН Людвіг ван (хрещений 17.XII 1770, Бонн — 26.III 1827, Відень) — нім. композитор, піаніст, диригент, представник віденської класичної школи. Тв.: 9 симфоній, 47 сонат (у т. ч. «Патетична», «Апасіоната», «Місячна»), 11 увертюр, 5 концертів для фп. з оркестром, скрипковий концерт, духовна музика, пісні; опера «Фіделіо» (1805). Обробив для голосу і фп. тріо укр. нар. пісню «Їхав козак за Дунай» (у циклі «Двадцять чотири пісні різних народів», 1816), варіації на її основі, а також на основі пісні «За городом качки пливуть» (1818). Інтонації укр. нар. пісень відчутні в ряді тв.: 3-я «Героїчна» та 7-а симфонії, 4-й фп. концерт, 3 квартети, присвячені А.Розумовському (1806—08). З А. Розумовським, який 1790—1836 жив у Відні, Б. з 1792 підтримував постійні стосунки (виступав в його салоні, знайомився з домашньою б-кою, що містила також видання укр. нар. пісень, партитури і клавіри тв. укр. композиторів, слу-

хав виступи хор. капели графа, яка складалась переважно з укр. півчих); квартет Розумовського став першим виконавцем присвячених йому творів.

БЕ́ХЕР Іоанн Непомук (Бехерт, Бейхер; ?—?) — скульптор 18 ст. Працював у Львові. 1758, 1765, 1766 виконував різьбярські роботи для костьолу кармелітів у Теребовлі (тепер місто Терноп. обл.): орнамент для сповідальні, декор. оздоблення органа тощо.

БЕ-ША [справж.— Шаповал Борис Мойсейович; 10 (22).VII 1895, Київ — 18.VIII 1968, там же] — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1967. Навч. 1913—17 у Київ. худож. уч-щі, 1920—22 — Київ. худож. ін-ті. Працював у галузі політ. і побут. сатири, плаката, книжкової графіки. З 1922 — у газетах «Соціалістична Харківщина», «Комуніст», журналах «Безвірник», «Червоний перець». У 1945—68 — в журналі «Перець».

БЕШКО́ Андрій (?—1855) — укр. кобзар з с. Мена (тепер місто Черніг. обл.). П. Куліш бл. 1853 записав від Б. думи «Богдан Хмельницький та Барабаш», «Втеча трьох братів з города Азова, з турецької неволі», «Олексій Попович», «Козак-нетяга Фесько Ганджа та Андибер», «Плач невольників на турецькій каторзі».

БЄЛИ́ЧКО Юрій Васильович (5. VIII 1932, Харків) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1964. Закін. 1957 ІЖСА в Ленінграді. Праці: «Україна у творчості І. Ю. Рєпіна» (1963), «Георгій Вячеславович Якутович» (1968), «Український живопис» (1985), «Мистецтво, народжене Жовтнем. 1917—1987» (1987). З 1974 — викладач Київ. худож. ін-ту.

БЄ́ЛІКОВ Михайло Олександрович (28.II 1940, Харків) — укр. оператор і режисер. Закін. 1963 ВДІК, 1973 — Вищі реж. курси (Москва). З 1963 — оператор і режисер Київ. кхф, з 1987 — 1-й секретар правління СКУ. Поставив фільми: «Стара фортеця» (1973, т/ф), «Ніч коротка» (1981), «Які ж були ми молоді» (1986). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

БЄЛО́В Анатолій Антонович (справж.— Дубін; 3.II 1925, Москва) — укр. артист балету, н. а. УРСР з 1960. Навч. у Моск. та Київ. хореогр. уч-щах. 1945—64 — соліст Київ. т-ру опери та балету, 1964—67 — педагог-репетитор Київ., 1968 — Харків., 1983—84 — Дніпроп. т-рів опери та балету. Партії: Лукаш («Лісова пісня» Скорульського), Базіль («Дон Кіхот» Мінкуса), гол. партії в балетах П. Чайковського, С. Прокоф'єва, Ф. Ярулліна.

БЄЛОУ́СОВ Михайло Михайлович [15 (28).II 1905, Казань — 11.XI 1960, Москва, похований у Києві] — рос. актор, н. а. УРСР з 1948. Закін. 1923 Казан. театр. технікум. Працював у т-рах Росії і Грузії. 1939—60 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Дон Жуан («Камінний господар» Лесі Українки), Карпо Салай («Пісня під зорями» Собка), Чацький («Лихо з розуму» Грибоєдова), Глумов («На всякого мудреця доволі простоти» О. Островського), Кречинський («Весілля Кречинського» Сухово-Кобиліна). Знімався у фільмах Київ. кхф: «Богдан Хмельницький» (1941), «„Богатир" іде в Марто» (1954), «Над Черемошем» (1955), «Далеко від Батьківщини», «Іванна» (обидва — 1960). Вид.: Р. Сєнникова. «Михайло Бєлоусов» (1980).

БЄЛЯ́ЄВ Євген Михайлович (11.IX 1926, м. Клинці, тепер Брян. обл.) — рос. співак (ліричний тенор), н. а. СРСР з 1967. Закін. 1968 Моск.

муз.-пед. ін-т ім. Гнесіних. Соліст ансамблів пісні і танцю Прикарп. (1947—53), Київ. (1953—55) військ. округів, з 1955 — Ансамблю пісні і танцю Рад. Армії ім. О. В. Александрова. В репертуарі є укр. нар. пісні.

БЄЛЯ́ЄВ Іван Іванович [2 (14).VII 1872, с. Зикеєво, тепер Рязан. обл.— 5 (18).X 1913, Кишинів]— рос. архітектор, представник модерну. Закін. 1902 петерб. АМ. Споруди в Києві: особняки по вулицях Круглоуніверситетській № 12 (поч. 20 ст.) і Чекістів № 3 (1911), будинки по вулицях К. Маркса № 17/1 (1909) та Вел. Житомирській № 25 (1909). Брав участь у буд-ві залізнич. вокзалу на ст. Жмеринка (1902).

БЄЛЯ́ЄВА Тетяна Іванівна (14.VII 1933, м. Хмельницький) — укр. архітектор. Закін. 1958 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди в Алушті: піонер. табір «Чайка» (1979), пансіонати ім. В. Коробкова (1980) і «Москва» (1980—81), всі — у співавт. Держ. пр. СРСР, 1980.

БЄ́ЛЬСЬКИЙ Михайло Гаврилович (21.XI 1922, с. Закромське, тепер Орлов. обл.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1978. Закін. 1951 Київ. худож. ін-т (у С. *Григор'єва* та В. *Костецького*). Тв.: «Робочий ранок» (1959), «Квіти переможцям» (1976), «Заради життя» (1984), «Пам'ять» (1988), «У сталеварів» (1990); портрети О. Федорова, О. Гончара (обидва — 1985), П. Воронька (1989).

БЖЕ́СЬКА Валентина Юхимівна [22.II (5.III) 1896, м. Біла Церква, тепер Київ. обл.— 12.I 1977, Київ] — укр. актриса, з. а. Уз. РСР з 1944 та УРСР з 1951. Дружина А. *Бучми*. 1924—38 (з перервами) грала в «Березолі» (з 1935 — Харків. укр. драм. театр ім. Т. Г. Шевченка), 1938—57 — в Київ. укр.-драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Гордиля («Лиха доля» Старицького), Софія («Останні» М. Горького), Розалія («Філумена Мартурано» Е. Де Філіппо).

БИ́КОВ Леонід Федорович (12.XII 1928, с. Знам'янка, тепер у складі смт Черкаського Донец. обл.— 11.IV 1979, Київ) — укр. актор т-ру і кіно, кінорежисер, н. а. УРСР з 1974. Закін. 1951 Харків. театр. ін-т (у Д. *Антоновича*) і до 1960 працював у Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. 1969—79 — на Київ. кхф. Ролі в кіно: Акішин («Добровольці», 1958), Альошка («Альошчина любов», 1966), Річард («Коли розводять мости», 1961). Поставив фільми: «В бій ідуть тільки ,,старики''» (1974, автор сценарію і виконавець ролі Титаренка), «Ати-бати, йшли солдати...» (1977, роль Святкіна). Автор кіносценарію «Пришелець» (1979). Про Б. ств. фільм-портрет «... Якого любили всі» (1982, реж. Л. *Осика*). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1977.

БИ́КОВ Микола Володимирович [18 (31).XII 1909 — 18.IV 1945, Вроцлав, Польща) — укр. кінооператор. Навч. у Київ. ін-ті кінематографії. З 1929 — кінокореспондент, оператор Київ. студії наук.-популяр. фільмів. Під час Вел. Вітчизн. війни 1941—45 — фронтовий кінооператор. Зняті Б. матеріали ввійшли у фільми «Кінолітопис Великої Вітчизняної війни» та «Народні месники». Автор кількох навч. військ. фільмів. Держ. пр. СРСР, 1946.

БИ́ЛЕНЬ Михайло (1768, с. Хитар, тепер Львів. обл.— 1.II 1844, там же) — укр. будівничий, представник бойківської архіт. школи. Збудував 10 церков, у т. ч. Воздвиженську (1842—44) в с. Опорці (тепер Львів. обл.).

БИ́РКИН Дмитро Гаврилович (?—?) — військ. інженер, полковник, начальник Київ. військ.-інж. управління. Один з засновників видової фо-

тографії на Україні. Як фотограф-аматор працював з кін. 50-х рр. 19 ст. Виконав 1866 серію видових фотознімків Києва для Моск. археол. т-ва. Автор першої фотографічної панорами Подолу.

БИСТРИЦЬКА Еліна Аврамівна (4.IV 1928, Київ) — рос. актриса, н. а. СРСР з 1978. Закін. 1953 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1958 — в Малому т-рі (Москва). Серед ролей у т-рі — Донна Анна («Камінний господар» Лесі Українки). Знялася на Київ. кхф у фільмах: «В мирні дні» (1950, роль Олени Олексієнко), «,,Богатир'' іде в Марто» (1954, роль Жені).

БИСТРЯКОВ Віктор Петрович (7.I 1943, Ніколаєвськ-на-Амурі Хаборов. кр.) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1972 Київ. худож. ін-т, з 1973 — його викладач. Плакати: «Григорій Сковорода» (1978), «26.04.86» («Чорнобиль», 1988), «Відбудуємо Успенський собор!», «Любіть Україну, любіть її...» (обидва — 1989), «Знай та вивчай історію свого народу» (1990); серія «Львівські мотиви» (1988).

БИШЕВСЬКИЙ Андрій (?—?) — укр. живописець 18 ст. Жив у Києві. Навч. у Лаврській іконописній майстерні. У «кужбушках» є його малюнок «Йосиф Прекрасний» (1753).

БІАНКІ Валентина (Фабіан-Біанкі; 1839, Вільно — 28.II 1884, м. Кандава, тепер Латвія) — рос. співачка (сопрано). За походженням італійка. Закін. 1855 Паризьку консерваторію. Співала в Петербурзі і Москві. 1867—70 — у Київ. та Одес. операх. Чл.-виконавець Київ. відділення РМТ. З 1870 виступала з концертами.

БІБЕРОВИЧІ — діячі укр. т-ру; подружжя. Іван Б. (1854—15.XI 1920, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. актор, режисер, театр. діяч. Сценіч. діяльність почав 1874 у Руському нар. т-рі у Львові (1882—92 — директор, до 1888 — разом з І. *Гриневецьким*). 1880—81 виступав у трупі О. *Бачинського*. Керував аматор. драм. гуртком у Коломиї. Ролі: Петро («Наталка Полтавка» Котляревського), Гриць («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького), Анучкін («Одруження» Гоголя), Борис («Гроза» О. Островського). Іванна Антонівна Біберовичева (30.XII 1861, с. Фалиш, тепер с. Станків Львів. обл.— 7.IX 1937, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. актриса. 1874—92 — в Руському нар. т-рі у Львові. Після 1892 виступала епізодично. Ролі: Галя («Назар Стодоля» Шевченка), Софія («Безталанна» Карпенка-Карого), Катря («Не судилось» Старицького), Агафія Тихонівна («Одруження» Гоголя), Адрієнна Лекуврер (однойм. п'єса Скріба).

БІБИК Валентин Савич (19.VII 1940, Харків) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1966 Харків. ін-т мист-в (у Д. Клебанова), відтоді — його викладач (з 1990 — професор). Тв.: опера «Біг» (1976—83), балет «Гутаперчевий хлопчик» (1986—87), ораторія, кантата «Дума про Довбуша» (1972), «Сумна кантата» (1980, сл. Шевченка), 8 симфоній, 3 концерти для фп. з оркестром, камерно-інструм., хорова, вокал. музика.

БІБИКОВ Василь Герасимович (у чернецтві — Володимир; 1735, с. Сорокошичі, тепер Черніг. обл.— ?, м. Острог, тепер Рівнен. обл.) — укр. живописець 18 ст., син кріпака. Навч. у Лаврській іконописній майстерні (згодом її керівник). Розписував Покровську церкву в Брянську (1755—56), собор Антонія і Феодосія у м. Василькові (тепер Київ. обл.; 1756—59). В 1772 залишив

майстерню, виконував іконописні роботи. 1786 переїхав до м. Острога.

БІГА́НИЧ Лука Дмитрович (10.VIII 1927, с. Волосате, Польща) — укр. скульптор. Закін. 1955 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Тв.: скульптура «Леся Українка» (1961), портрети О. Кобилянської, М. Заньковецької (обидва — 1963), С. Крушельницької (1965, 1972), Індіри Ганді (1985), надгробки В. Гжицького, В. Гнатюка, М. Онишкевича та ін.

БІГА́ТТІ А. (?—?) — літограф 1-ї пол. 19 ст. Працював в Одесі. Виконав літографії для видань: «Види різних місць Південного берега Криму» Н. Чернецова (1835, у співавт.), «Історія генуезьких поселень у Криму» М. Мурзакевича (1837), «Хронологічний огляд історії Новоросійського краю» О. Скальковського (1836—38).

БІГДА́Й Яким Дмитрович [3 (15). IX 1855, Єкатеринодар, тепер Краснодар — 17 (30).XI 1909, Сухумі] — укр. та рос. фольклорист, композитор. Закін. 1878 Новоросійський ун-т в Одесі. Служив мировим суддею в Єкатеринодарі. З 1900 — голова місц. відділення РМТ. Збирач і пропагандист укр. і рос. нар. пісень на Кубані. 1896—98 видав зб. «Пісні кубанських і терських козаків» (14 вип., 5 з яких становлять укр. пісні). Тв.: оперета «Чорноморський побит» (1896, у співавт.), пісні на вірші Т. Шевченка.

БІГДАШ-БІГДА́ШЕВ Полікарп Микитович [22.II (6.III) 1877, м. Острог тепер Рівнен. обл.— 1946, Москва]— укр. і рос. хормейстер, педагог. Закін. 1926 Моск. консерваторію. Вчителював на Волині (з 1892), де організував нар. хори, записав укр. нар. пісні. З 1903 — хор. інструктор Тамбов. к-ту тверезості, сприяв піднесенню хор. співу. 1907—09 разом з А. Пащенком видавав муз. журн. «Баян», де друкувалися тв. М. Лисенка, К. Стеценка, П. Демуцького, М. Грінченка та ін. 1918 в Києві — хор. інструктор «Дніпросоюзу», при якому організував хор. капели. З 1921 — у Москві, 1927—31 — худож. керівник Моск. укр. хор. капели.

БІДЛЕ́ЦЬКИЙ (?—?) — укр. художник 2-ї пол. 18 ст. Працював у с. Рудках (тепер місто Львів. обл.). Автор портрета Бенедикта Августиновича (вивезений до Парижа 1927).

БІДУ́ЛА Василь (1868, с. Лапшин, тепер Терноп. обл.— 1925, там же) — укр. нар. майстер скульптури (з дерева). Тв.: «Жінка з індичкою», «На ярмарок», «Селянин з телям», «Жінка пасе корову», «Жебраки».

БІЖЕ́ЇЧ Семен Михайлович (? — 21.VIII 1900, Псков. губ.) — рос. співак (баритон). Дебютував 1863 на сцені Маріїнського т-ру в Петербурзі. 1867—73 — соліст Київ. рос. опери. Чл. Київ. відділення РМТ. 1881 брав участь у концертах М. Лисенка. Партії: Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Мефістофель («Фауст» Гуно).

БІЗЮКО́В Онуфрій Терентійович [12 (24).VI 1897, м. Веліж, тепер Смол. обл.— 15.III 1986, Київ] — укр. живописець. Закін. 1918 Миргород. худож.-пром. школу, 1930 — Київ. худож. ін-т (у М. *Бойчука*). Тв.: тематич. картини («Пилярі у лісі», 1931), натюрморти («Оранжевий глек», 1967), пейзажі («Старий Київ», 1947; «Дніпрові кручі», 1964; «На київських пагорбах», 1966).

БІЛА́ВА (?—?) — укр. музикант-інструменталіст 14 ст. Згадується у списках придворної капели польс. короля В. Ягайла за 1394.

БІЛА́Н Петро Ілліч (21.VII 1921, с. Новомиколаївка, тепер Мелітопольського р-ну Запоріз. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з

1985. Навч. 1937—40 в Одес. худож. уч-щі, 1946—48 — Ленінгр. худож. уч-щі, 1949—55 — Київ. худож. ін-ті (у С. *Григор'єва*). Тв.: «До сина» (1955), «Портрет письменника П. Панча» (1961), «Допит» (1968), «Посівна» (1971), «Рік 1943» (1975), «У світле майбутнє» (1977), «Наші солдати» (1980), «Осінь» (1991).

БІЛА́Ш Олександр Іванович (6.III 1931, Градизьк, тепер смт Полтав. обл.) — укр. композитор, н. а. СРСР з 1990. Закін. 1957 Київ. консерваторію (клас М. Вілінського). З 1976 — голова правління Київ. орг-ції СКУ. Тв.: пісні — громад.-патріот. («Я жив в такі часи», «Повторись у віках»), ліричні («Два кольори», «Лелеченьки», «Ясени»), жартівливі («Треба йти до осені»), пісня-романс («Цвітуть осінні тихі небеса»), пісня-дума («Сину, качки летять»), пісня-балада («Ровесники»); опери «Гайдамаки» (1965), «Прапороносці» (1985), моноопера «Балада війни» (1974), ораторія «Вишневий вітер» (1989), оперети «Легенда про Київ» (1982), «Дзвони Росії» (1983); симф. тв., музика до вистав і кінофільмів. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1975.

БІЛЕ́ЦЬКА Неоніла Миколаївна (27.X 1938, м. Знам'янка, тепер Кіровогр. обл.) — укр. і рос. актриса, н. а. УРСР з 1978. Закін. 1965 ДІТМ. Працювала у т-рах Кіровограда, Донецька, Маріуполя. З 1980 — у Київ. т-рі драми і комедії. Ролі: Оленка («Голубі олені» Коломійця), Лідія Андріївна («Провінціалки» Я. Стельмаха), Анисія («Влада темряви» Л. Толстого), Гертруда («Гамлет» Шекспіра).

БІЛЕ́ЦЬКИЙ Ієремія Стефанович (бл. 1687, Київ — 1762, там же) — укр. золотар, представник стилю укр. барокко. На замовлення Києво-Печерської лаври 1730 виконав срібні хрести, ліхтарі, лампи, шати намісних ікон та ін. для Успенського собору; оправи для книжок (1722, 1727, 1738). Вироби декоровано пишним рослинним окантовим орнаментом.

БІЛЕ́ЦЬКІ — укр. іконописці 18—19 ст.; батько й син. Жили і працювали в Києві. Андрій (?—?) і Йосип Андрійович (1780—1841). На замовлення Києво-Печерської лаври для імператор. сім'ї написав ікони «Олександр Невський», «Єлизавета» та «Марія Магдалина», на замовлення Софійського архієпископського дому — ікони «Успіння» та «Преподобні Печерські» (1808); ікони для іконостаса церкви 29-го єгерського полку Сергія Радонезького (1813, у співавт.), переписав ікони для іконостаса церкви Катерини в Михайлівському Золотоверхому монастирі (1830), розписав приділ Стефана в Успенському соборі Києво-Печерської лаври (1814) та лаврську трапезну (1823, у співавт.).

БІЛЕ́ЦЬКІ — діячі укр. культури; батько й син. Олександр Іванович Б. [21.X (2.XI) 1884, Казань — 2.VIII 1961, Київ] — літературознавець, мистецтвознавець, театрознавець, драматург, театр. діяч, акад. АН УРСР з 1939 і АН СРСР з 1958, з. д. н. УРСР з 1941. Закін. 1907 Харків. ун-т, з 1912 — його викладач. 1939—61 (з перервою) — директор Ін-ту л-ри ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, професор Київ. ун-ту. 1946—48 — віце-президент АН УРСР. Досліджував істор.-теор. проблеми л-ри, психологію худож. творчості. Значну увагу приділив т-рові. 1919 завідував репертуарним та істор.-театр. відділами Всеукр. театр. к-ту при Наркомосі УРСР. Під його керівництвом було розроблено каталог рекомендованих п'єс (119 назв), почато складання довідника

«Що читати з історії театру і драми», підготовлено показові таблиці (для драм. гуртків, б-к, для режисерів профес. т-рів). 1919 — у складі худож. к-ту Харків. міськ. т-ру, 1921—22 — зав. літ. частиною Харків. героїч. т-ру, де поставлено п'єсу Ж. Ромена «Армія в місті» (у перекладі і переробці Б.). Один з основоположників першого на Україні т-ру для дітей — Театру казки (1922, згодом — Харків. перший т-р для дітей, з 1936 — ТЮГ ім. М. Горького, з 1944 — у Львові), у якому завідував літ. частиною. Тут поставлено рос. мовою його п'єси «Подвиги Геркулеса» (1921), «Гра в Спартака», «Хубеане», «Червоний генерал» (всі — 1924). Автор статей та рецензій: «Проблема агітаційного репертуару», «Чи існує російський театр» (обидві — 1922), «Огляд нових книг з історії театру», «Театри для дітей» (обидві — 1923), «Як виник і розвивався театр», «Українська драматургія післяжовтневої доби» (обидві — 1926). Був редактором «Підручної книги з історії всесвітнього театру» (1929, з присвятою Лесю *Курбасу*), до якої написав передмову «Походження театру і соціальна функція театрального мистецтва» та вступні зауваження до розділів. Серед праць: хрестоматія «Український театр, ч. 2-а. Український новий театр від початку 19 до перших років 20 ст.» (1941, у співавт. з Я. Мамонтовим), монографія «Старовинний театр у Росії. Зародки в народному побуті і шкільному вжитку Південної Русі — України» (1923), яку пізніше в укр. перекладі автор назвав «Зародження драматичної літератури на Україні» (1960). Мистецтвознавчі дослідження. 1985 встановлено щорічну премію ім. О. І. Білецького в галузі літ.-худож. критики. Вид.: «Про Олександра Білецького. Спогади, статті» (1984). Платон Олександрович Б. (11.XI 1922, Харків) — живописець і мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства з 1971, з. д. м. УРСР з 1991. Навч. 1939—41 у Харків. худож. уч-щі, 1943—44 — Моск. та 1944—49 — Київ. (у К. *Єлеви,* О. Шовкуненка) худож. ін-тах, з 1959 — його викладач (професор з 1969). Тв.: портрети М. Гоголя (1952), н. а. СРСР Ю. Шумського (1954), акад. АН УРСР Л. Яснопольського (1954), І. Франка (1956); «Іспанський танець» (артисти Л. Герасимчук і О. Сегаль; 1956—57). Досліджує теорію та історію укр., а також старод. та зарубіж. мист-ва. Серед тв.: «Георгій Іванович Нарбут. Нарис про життя і творчість» (1959), «Козак Мамай. Українська народна картина» (1960), «Т. Г. Шевченко в Києві» (1962), «Українське мистецтво 17—18 ст.» (1963), «Український портретний живопис 17—18 ст. Проблеми становлення і розвитку» (1968), «Скарби нетлінні. Українське мистецтво у світовому художньому процесі» (1974), «Українське радянське мистецтво» (1979, у співавт.), «Український портретний живопис 17—18 ст.» (1981); альбоми «Укр. мистецтво другої половини 17—18 століть» (1981), «Георгій Іванович Нарбут» (1985), «Михайло Дерегус» (1987) та «Рафаель» (1990). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1982.

БІЛИЙ Ян (1556, Краків — ?) — польс. скульптор. Працював у Кракові та Львові. Тв.: вівтар каплиці св. Йосипа в кафедральному соборі (1596), кам. скульптури на фасаді каплиці Боїмів (1609—17), всі — у Львові.

БІЛИК (Білик-Пошивайло) Анастасія Савівна (22.VI 1930, с. Опішня, тепер смт Полтав. обл.) — укр. майстер худож. кераміки, з. м. н. тв. УРСР з 1988. В 1954—86 працювала

на опішнянському з-ді «Художній керамік». Тв.: іграшки-свищики «Олень», «Вершник» та ін., скульптура малих форм — «Парубок» (1969), «Чорти-музики» (1971), «Партизани» (1985).

БІЛИК Іван Архипович [13 (26).XI 1910, с. Опішня, тепер смт Полтав. обл.] — укр. майстер худож. кераміки, з. м. н. тв. УРСР з 1971. В 1929—84 працював на опішнянському з-ді «Художній керамік». Тв.: декор. тарелі, вази з рельєф. орнаментом, фігурний посуд, скульптура малих форм.

БІЛИКО́ВСЬКИЙ Іван Симеонович (8.X 1846, с. Бабине, тепер Львів. обл.— 1922, Львів) — укр. композитор, педагог і муз. діяч. Вчитель музики і хор. диригент у Самборі, Станіславі (тепер Івано-Франківськ), де 1896 засн. муз.-хор. т-во «Боян». 1918—21 — викладач теорії музики у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові. Тв.: хорові («Гамалія», «Три шляхи», «Думи мої», «Сонце заходить» на вірші Шевченка), культова музика, обробки укр. нар. пісень. Статті з музикознавства.

БІЛИ́ННИК Петро Сергійович [1 (14).X 1906, м. Охтирка, тепер Сум. обл.] — укр. співак (ліричний тенор), н. а. СРСР з 1954. Навч. 1933—36 у Харків. консерваторії, водночас працював у Харків. комсомольському молодіжному муз.-драм. т-рі. 1936—40 — у Великому т-рі (Москва), 1940—42 — у Харків., 1942—65 — Київ. т-рах опери та балету. Партії: Петро, Левко, Еол («Наталка Полтавка», «Утоплена», «Енеїда» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ленський («Євгеній Онєгін» Чайковського), Йонтек («Галька» Монюшка). Видання: І. Стебун. «Петро Сергійович Білинник» (1958).

БІЛИ́НСЬКИЙ Дмитро Григорович (15.IX 1874, с. Голиндяни на Тернопільщині — 28.X 1941, там же) — укр. майстер худож. різьблення на дереві. Тв.: «Т. Шевченко», «Автопортрет», «За книжкою», «Колядники».

БІЛИ́НСЬКИЙ Йосип (?—?) — укр. майстер-ліпник 18 ст. з Канева. В 1726—29 оздобив ліпним орнаментом Успенський собор Києво-Печерської лаври (після пожежі 1718).

БІЛИ́НСЬКИЙ Мирон Львович [20.IX (3.X) 1904, Одеса — 30.IV 1966, Москва] — укр. кінорежисер. Закін. 1928 технікум кінематографії в Одесі. Працював на Київ. (1928—32) та Одес. (1932—42) кхф. З 1944 — режисер Київ. студії документ. фільмів. Фільми: художні — «Страта» (1934), «Стара фортеця» (1937), «Сімнадцятирічні» (1939), «Ескадра повертає на захід» (1965, спільно з М. *Вінграновським*); документальні — «Донбас» (1946), «Шахтарі Донбасу» (1950), «Пам'яті Івана Франка» (1956), «Місто шахтарської слави» (1960) та ін.

БІЛОБРИ́СЬКИЙ Мартин (?—?) — укр. живописець 2-ї пол. 18 ст. Працював у Львові. 1774—75 виконував живописні і позолотні роботи в кам'яниці В. Жевуського на пл. Ринок у Львові.

БІЛОГОРО́ДСЬКИЙ Григорій (? — ?) — укр. співак 18 ст. Закін. Києво-Могилянську академію, співав в академіч. капелі. Брав участь у військ. походах запоріз. козацтва. В 50-х рр. виступав у придворному т-рі графа К. Розумовського в Глухові, деякий час — у Придворній співацькій капелі в Петербурзі.

БІЛОГРА́ДСЬКІ — укр. муз. діячі; батько й дочка. Тимофій Б. (?, Україна — після 1767) — укр. бандурист, лютніст, співак, композитор 18 ст. В 1739—41 і пізніше (з перервами, до 1767) — придвор-

ний музикант у Петербурзі. Автор пісень на вірші О. Сумарокова. Єлизавета Тимофіївна Б. (1739 — після 1764) — співачка, клавесиністка, композитор. Камер-співачка при дворі імператриці Єлизавети Петрівни в Петербурзі. Автор першого у вітчизн. музиці інструм. варіаційного циклу «Менует з варіаціями» для клавесина.

БІЛОГРУ́Д Андрій Євгенович (1875, Житомир — 19.VII 1933) — рос. архітектор. Навч. 1901—10 у петерб. АМ, з 1912 — її викладач, 1920 — ректор. На Україні за проектами Б. споруджено будинки в селах Парафіївці та Качанівці на Чернігівщині (поч. 20 ст., не збереглися). Автор проекту реставрації палацу в смт Батурині Черніг. обл. Брав участь у конкурсі на спорудження Держпрому в Харкові (1925).

БІЛОГРУ́Д Ігор (17.XII 1916, м. Ромни, тепер Сум. обл.) — укр. композитор, піаніст, педагог. Муз. освіту здобув у Київ. консерваторії (клас Л. Ревуцького) та у Гайдельбергу (Німеччина). З 1950 живе в Чікаго (США). Тв.: опера «Ольга з Києва», дит. опера «Червона шапочка», балет, симф. («Степ»), хорові тв., солоспіви на сл. Лесі Українки.

БІЛОКІ́НЬ Надія Аврамівна [8 (20). IX 1893, с. Петриківка, тепер смт Дніпроп. обл.— 5.II 1981, с. Радсело Царичанського р-ну тієї ж обл.] — укр. майстер нар. декор. розпису, майстер нар. мист-ва УРСР з 1936. Тв.: жанрові композиції на папері — «Колодязь у садку» (1929), «Дві молодиці» (1935), «Весільний поїзд» (1979).

БІЛОКІ́НЬ Сергій Іванович (1.VII 1948, Київ) — укр. історик мист-ва, джерелознавець, канд. філол. наук з 1978. Закін. 1971 Київ. ун-т. Автор досліджень про художників Г. Нарбута, М. Бойчука, Г. Собачко, І. Падалку, П. Ковжуна, Леся Лозовського, мистецтвознавців С. Таранущенка, Ф. Ернста, Ф. Шміта та ін.

БІЛОКУ́Р Катерина Василівна [25.XI (7.XII) 1900, с. Богданівка, тепер Яготинського р-ну Київ. обл.— 10.VI 1961, там же] — укр. живописець, н. х. УРСР з 1956. Читати, писати й малювати навч. самотужки. Тв.: «Квіти увечері» (1942), «Квіти» (1943), «Буйна» (1944—47), «Декоративне панно» (1945), «Колгоспне поле» (1948—49), «Цар-колос» (1949), «Гарбузи цвітуть», «Сніданок» (обидва — 1950), «Жоржини» (1940, 1957), «Рожі і троянди» (1954—58), «Півонії» (1958), «Натюрморт з хлібом», «Осінь» (обидва — 1960); портрети («Оля Білокур», 1928; «Тетяна Бахмач», 1932—33), автопортрети (1950, 1955, 1957). У Богданівці 1977 відкрито мемор. садибу-музей художниці. На тер. садиби 1986 встановлено пам'ятник Б. (скульптор — І. Білокур). Композитор Л. Дичко 1983 створила балет «Катерина Білокур», поставлено одноім. телеспектакль (1980), знято документ. фільм «Чарівний світ Катерини Білокур» (1986), біографіч. худож. фільм «Буйна» (2 серії, 1989, «Укртелефільм»). 1989 встановлено респ. премію ім. К. В. Білокур. Вид.: «Катерина Білокур». Альбом (1975).

БІЛОСКУ́РСЬКИЙ Осип Миколайович (17.VI 1883, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.— 26. III 1943, Алма-Ата) — укр. майстер худож. кераміки. Закін. 1908 Коломийську гончарну школу. З 1904 працював на Львів. керамічній ф-ці, з 1908 — у Миргородській худож. школі ім. М. В. Гоголя. В 20-х рр. у Черкасах організував майстерню худож. кераміки, в 30-х рр.— в Алма-Аті. Тв.: архіт. кераміка для будівників т-ва «Дністер», «Академічної громади», залізнич. вокзалу (всі — у Львові, поч. 20 ст.); полумиски, вази.

БІЛОСТО́ЦЬКІ — укр. скульптори; батько й син. Юхим Ісайович Б. [16 (28).VI 1893, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 2.X 1961, Київ]. Навч. 1913—18 у худож. школі, 1919—22 — Вищому худож. уч-щі в Одесі у К. *Костанді* та Б. *Едуардса*. Тв.: портрети М. Заньковецької (1936), П. Тичини (1937), пам'ятники героям-стратонавтам (1938, встановлено в Донецьку 1953), М. Щорсу в м. Щорсі (1939), обидва — у співавт.; надгробки М. Заньковецької (1937) та М. Лисенка (1939) на Байковому кладовищі в Києві. Анатолій Юхимович Б. (15.IX 1921, Одеса) — н. х. УРСР з 1974. Закін. 1952 Київ. худож. ін-т (у М. Г. *Лисенка*). Працює в галузі монумент. і станкової скульптури. Тв.: портрет М. Рильського (1952), пам'ятники — І. Франкові в Києві (1956), Т. Шевченкові в Одесі (1966), воїнам Пд.-Зх. фронту в урочищі Шумейковому Полтав. обл. (1976), всі — у співавт.; композиції — «Перед боєм. Богдан Хмельницький, Іван Богун, Максим Кривоніс» (1954, у співавт.), «Севастопольці» (1985), «Вистояли» (1990).

БІЛОШТА́Н Яків Порфирович [23.X (5.XI) 1904, с. Моринці, тепер Звенигородського р-ну Черкас. обл. — 20.I 1985, Київ] — укр. літературознавець, доктор філол. наук з 1969. Закін. 1929 Київ. ін-т нар. освіти. 1958—63 працював у Гол. редакції Укр. Рад. Енциклопедії. З 1969 — професор Київ. ун-ту. Праці: «Драматургія Івана Франка» (1956), «Іван Франко і театр» (1967), статті про творчість В. Шекспіра, І. Микитенка, Я. Галана та ін.

БІЛЯ́ВСЬКИЙ Євстахій (Остап; бл. 1740, с. Городище, тепер Зборівського р-ну Терноп. обл. — 1804, Львів) — укр. живописець. Навч. у 60-х рр. в Академії св. Луки в Римі. Працював у Львові. Тв.: портрети Холоневської (1781), І. Бачинського (1789), М. Любинецького (1796), К. Деймн (1782), Д. Никоровича та його дружини Схоластики (обидва — 1787) та ін. Розписав каплицю св. Миколая для василіанського монастиря у Крехові (Львів. обл.; 1776) та іконостаси для Успенської (Волоської) і Петропавлівської церков у Львові (1790—95).

БІЛЯ́ЄВ Федір (?, Кременчук — ?) — укр. золотобой 18 ст. Працював у Києві. В 1779 виготовив з Д. Константиновим для Києво-Печерської лаври 1500 книжечок золота для позолоти Великої дзвіниці та ін. споруд. У 1786 оселився у Вишгороді.

БІЛЯШІ́ВСЬКИЙ Микола Федотович [12 (24).X 1867, м. Умань, тепер Черкас. обл.— 21.IV.1926, Київ, похований у Каневі] — укр. археолог, етнограф, мистецтвознавець, акад. АН УРСР з 1919. Навч. 1887—91 в Київ. ун-ті. 1902—23 — директор Київ. міськ. музею. Праці: «Монетні скарби Київської губернії» (1889), «Каталог українських старожитностей колекції В. В. Тарновського» (1898), «Виставка „Народне мистецтво Буковини й Галичини"» (1917). Редагував збірник, а потім журн. «Археологічний літопис Південної Росії» (1903—05). Багато уваги приділив мистецькій спадщині Т. Шевченка. Вид.: А. Винницький. «Микола Федотович Біляшівський» (1926).

БІ́ЛЬСЬКИЙ Едуард Антонович (13.VII 1931, Київ) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1982. Закін. 1956 Київ. інж.-буд. ін-т, 1964—84 викладав у ньому. Серед споруд у Києві: Центр. автовокзал (1961), Палац дітей та юнацтва (1964; обидва — у співавт.), житл. райони Виноградар (1974—84) та Синьоозерний (1984—91). Держ. пр. СРСР, 1967.

БЛАВА́ЦЬКИЙ Володимир Іванович (справж.— Ткач; 15.XI 1900, м. Коломия, тепе Івано-Ф . обл.— 8.I 1953, Філадельфія, США) — укр. актор і режисер.
Очолював театри Зх. України: «Заграва», Укр. льодовий т-р, т-ри ім. І. Тобілевича, ім. І. Котляревського, Львів. оперний т-р. Працював у трупі В. Коссака, в т-рі ім. Лесі Українки, «Березолі». З 1945 — керівник ансамблів укр. акторів у Німеччині, Австрії, США, укр. радіостанції у Філадельфії. Ролі: Малахій («Народний Малахій» Куліша), Гамлет (1943, перший виконавець цієї ролі в однойм. п'єсі В. Шекспіра на укр. сцені). Вистави: «Земля» за В. Стефаником, «Камінний господар» Лесі Українки, «Народний Малахій», «Мина Мазайло» М. Куліша, «Антігона» Ж. Ануя. Теор. праці.

БЛАГОВИ́ДОВА Ольга Миколаївна [16 (29).V 1905, Петербург — 23.X 1975, Одеса] — укр. співачка (меццо-сопрано) і педагог, н. а. УРСР з 1969. Закін. 1926 Одес. муз.-драм. ін-т. 1928—31 співала у Великому т-рі (Москва), 1931—32 — Тбіліському, 1932—48 —Одес. т-рах опери та балету. В 1933—75 — викладач (професор з 1951) Одес. консерваторії. Серед учнів: І. *Пономаренко,* А. *Бойко,* Б. *Руденко,* З. *Христич.* Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Терпилиха («Наталка Полтавка» Лисенка), Графиня («Пікова дама» Чайковського), Кармен (однойм. опера Бізе).

БЛАЖКО́В Ігор Іванович (23.IX 1936, Київ) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1959 Київ. консерваторію. Працював в оркестрах Ленінграда та Києва. З 1989 — гол. диригент Держ. симф. оркестру УРСР. Перший виконавець ряду тв. укр. композиторів, тв. Д. Бортнянського, М. Березовського.

БЛАКИ́ТНИЙ Василь Михайлович [справж.— Елланський; 31.XII 1893 (12.I 1894), с. Козел, тепе смт Михайло-Коцюбинське Черніг. обл.— 4.XII 1925, Харків, перепохований у Києві] — укр. письменник і громад. діяч. Навч. 1912—15 в Київ. комерційному ін-ті. Працював головою Державидаву України, редактором газ. «Вісті ВУЦВК». Ініціатор заснування при цій газеті щотижневого додатка «Література, наука, мистецтво» (з 1925 — «Культура і побут»), а також журналів «Шляхи мистецтва», «Всесвіт», «Червоний перець». Виступав з питань будівництва нової культури, зокрема статті «Перед мистецтвом — нові шляхи», «До культури комунізму», «Пролеткульт» (всі — 1921), «Театральний ,,Гарт''» (1924), «Лист Василя Блакитного до групи гартовців» (1925). Автор передмови до збірки «Гартований театр.— Статті. Матеріали. П'єси» (1925), багатьох рецензій на п'єси й вистави, пародій на літераторів і театр. діячів, сатирично-гумор. портретів-шаржів на провідних діячів укр. культури.

БЛАНК Бер Пінхусович (20.VI 1897, Лібава, тепер Ліепая, Латвія — 19.VII 1957, Харків) — укр. графік. Навч. 1922—29 у Харків. художн. ін-ті. Викладав у худож. технікумі (1930—32), худож. школі (1945—47), худож. ін-ті (1947—50) в Харкові. Тв.: серії ліноритів «Старе і нове» (1930—31, у співавт.), «Біженці» (1942), «Студенти» (1953), іл. до книг.

БЛАНК Карл Іванович (1728—26.X 1793) — рос. архітектор. На Україні за його проектами споруджено палац П. Рум'янцева-Задунайського в Качанівці (1770), можливо, Успенську церкву в с. Вишеньках (1787; обидва — тепер Черніг. обл.).

БЛЕ́ХЕР Ганс (?—?) — архітектор 15 ст. Працював у Львові. Спорудив

вежу ратуші (1489—91, не збереглася), перекрив склепінням зх. частину кафедрального собору над хорами (1493), збудував 2 каплиці.

БЛИНО́В Євген Григорович (6.X 1925, Свердловськ) — рос. і укр. балалаєчник, педагог, з. а. УРСР з 1960, нар. арт. РРФСР з 1984. Закін. 1951 Київ. консерваторію, 1951—64 — її викладач. З 1964 — викладач Уральської (Єкатеринбург) консерваторії (з 1971 — професор, з 1975 — ректор). У репертуарі — твори укр. і рос. класики, сучасних композиторів.

БЛОР Едуард (Блер; 1789—1879) — англ. архітектор і археолог, представник романтизму. За його проектом 1830—46 було споруджено палац графа М. Воронцова в Алупці (Крим).

БЛОТНИ́ЦЬКИЙ Тадеуш (8.X 1858, Львів — 28.III 1928, Краків) — польс. скульптор. Навч. 1874—76 у Краківській школі красних мист-в та 1877—79 — у віден. АМ. 1880, 1883—85, 1907—10 жив у Львові (1907—10 викладав у політех. ін-ті). Тв.: пам'ятники — А. Міцкевичу в м. Станіславі (тепер Івано-Франківськ, 1898), Т. Косцюшкові в м. Самборі (тепер Львів. обл., 1906, не зберігся), портретні погруддя, алегоричні композиції («Журба», 1901—04).

БЛОХ Леонора Абрамівна [12 (24). IV 1881, Кременчук — 17.I 1943, Алма-Ата] — укр. скульптор. Навч. 1898 у школі Петерб. т-ва заохочення мист-в, 1898—1905 — у студії О. Родена в Парижі. З 1935 — професор Харків. худож. ін-ту. Тв.: портрети К. Маркса, Ф. Енгельса, Ж. Жореса, Ж. Марата, Леонардо да Вінчі (всі — 1918—21), О. Родена, І. Франка (1932), композиція «Радість материнства» (1935), «Мікеланджело» (1938—39), «Казашка-медсестра» (1942); пам'ятники Т. Шевченку в Богодухові (30-і рр., Харків. обл.), М. Горькому в Донецьку (1933, не зберігся), В. Короленку в Полтаві (проект, 1940). Автор спогадів «Як учив Роден» (опубл. 1967).

БЛУМЕНФЕ́ЛЬДИ — рос. і укр. муз. діячі; брати. Сигізмунд Михайлович Б. (1852, Одеса — 12.II 1920, Петроград) — композитор, піаніст, педагог. Навч. у Моск. консерваторії. В серед. 90-х рр. виступав у концертах в Києві як акомпаніатор. Станіслав Михайлович Б. [1850, с. Верхнячка, тепер смт Черкас. обл.— 6 (18). II 1898, Київ] — педагог, піаніст, композитор. Закін. Петерб. консерваторію (педагог Т. Лешетицький). З 1885 викладав фп. у київ. Ін-ті шляхетних дівчат. У 1893 відкрив у Києві муз. школу, в якій викладав М. *Лисенко.* Серед вихованців школи — О. *Кошиць,* Г. Внуковський. Автор романсів, фп. п'єс. Фелікс Михайлович Б. [7 (19).IV 1863, с. Ковалівка, тепер Миколаїв. р-ну Миколаїв. обл.— 21.I 1931, Москва] — піаніст, диригент, композитор і педагог, з. д. м. РРФСР з 1927. Закін. 1885 Петерб. консерваторію, відтоді її викладач (1897—1905, 1911—18 — професор). 1895—1911 — диригент Маріїнського т-ру в Петербурзі. З 1918 — у Києві: професор і директор Муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка (1918—20), консерваторії (1920—22). Серед учнів — В. *Горовиць,* Г. *Таранов,* М. *Покровський.* Виступав як диригент Симф. оркестру ім. М. В. Лисенка, Київ. оперного т-ру, як піаніст-ансамбліст і акомпаніатор (у репертуарі — тв. М. Лисенка). З 1922 — професор Моск. консерваторії. Тв.: симфонії, романси, вокал. цикли, фп. п'єси, струнний квартет, 10 укр. нар. пісень для фп. (1921).

БЛЮ́МІНА Ірина Михайлівна (5.X 1924, м. Тараща Київ. обл.) — укр.

мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1969. Закін. 1948 Київ. ун-т. У 1960—83 працювала в Головній редакції Укр. Рад. Енциклопедії. Праці: «Різниченко-Велентій — художник і поет» (1972), «Живі традиції. Художники про себе і свою творчість» (1985, у співавт.), «Іван Пархоменко» (1987); альбоми (вступна стаття і упорядкування) про Т. Голембієвську, С. Кошового, М. Шелюто, А. Страхова, В. Касіяна, О. Пащенка, В. Синицького; зб. спогадів про О. Шовкуненка, М. Глущенка, К. Трохименка та ін.

БОБИКЕ́ВИЧ Остап Олексійович (4.XI 1889, с. Слобідка, тепер Львів. обл.— 19.VII 1970, Мюнхен) — укр. композитор, піаніст. За фахом інженер. Навч. музики у Стриї та Львові. У 30—40-х рр. виступав у Львові та Перемишлі (тепер Пшемисль, Польща) з автор. концертами. Тв.: солоспіви на вірші Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, Б. Лепкого, О. Олеся, М. Філянського; пісні на власні вірші (видані окремою зб. «Мої пісні», 1936), тв. для фп. («Українська рапсодія», «Балада» та ін.) і хору.

БОБИ́НСЬКИЙ Генрік Антонович (2.II 1861, Варшава — 24.IV 1914, там же) — укр. і польс. піаніст, композитор, педагог.
Закінчив 1887 музичне уч-ще Моск. філармонічного т-ва. 1893—1913 — викладач Київ. муз. уч-ща РМТ, 1913—14 — професор Київ. консерваторії. Чл.-виконавець Київ. відділення РМТ. Тв.: для симф. оркестру, фп. п'єси.

БОБИ́Р Андрій Матвійович [30.XI (13.XII) 1915, с. Ничипорівка, тепер Київ. обл.] — укр. кобзар, соліст-бандурист і диригент, н. а. УРСР з 1986. Закін. 1931 Київ. муз. технікум, 1947 — Київ. консерваторію (1951 — її аспірантуру). З 1936 — співак і худож. керівник, 1946—65 — худож. керівник Ансамблю бандуристів (з 1959 — Ансамбль пісні) Укр. радіо. З 1965 — худож. керівник і гол. диригент оркестру нар. інструментів Держтелерадіо УРСР. 1938—41, 1949—79 викладав у Київ. консерваторії. У репертуарі: думи «Про Марусю Богуславку», «Про втечу трьох братів з города Азова», «Була зима з відлигою» та ін., укр. нар. пісні, інструм. тв.

БОБО́ВСЬКИЙ Михайло (?—?) — укр. ливарник 18 ст. Працював у Бродах (тепер місто Львів. обл.). Відлив 1744 дзвін для колегіатського костьолу в Station Станіславі (тепер Івано-Франківськ). Дзвін багато орнаментований, із зображенням Богородиці і святих, є напис прізвища та імені майстра.

БОБО́ШКО Юрій Миколайович (7.IV 1925, Київ — 2.XII 1988, там же) — укр. театрознавець, канд. мистецтвознавства з 1965. Закін. 1951 Київ. ін-т театр. мист-ва, з 1973 — його викладач. Дослідження в галузі теорії та історії укр. т-ру. Автор розділів у виданнях «Український драматичний театр» (т. 1, 1967), «Шляхи і проблеми розвитку українського радянського театру» (1970). Тв.: «Віктор Миколайович Добровольський» (1964), «Сьогодення українського театру» (1971), «Гнат Юра» (1980), «Режисер Лесь Курбас» (1987).

БОБРУ́СОВ Михайло Павлович (1878—5.X 1955) — рос. архітектор. Закін. 1904 петерб. Ін-т цивільних інженерів. Працював міськ. інженером у Києві: проекти будинку по вул. Вел. Житомирській № 8ª (1908), та залізобетонних сходів на набережній Дніпра (1913). Керував буд-вом Бессарабського критого ринку (1910—12). Після 1917 — у Москві.

БОБ'ЯКИ́ Юрій і Василь (?—?) — укр. різьбярі 2-ї половини 19 — поч. 20 ст. з с. Космача (тепер Косів.

р-ну Івано-Фр. обл.). Виготовляли меблі, посуд у гуцульських традиціях худож. деревообробки.

БОГАЄВСЬКИЙ Костянтин Федорович [12 (24).I 1872, Феодосія — 17.II 1943, там же] — рос. живописець, з. д. м. РРФСР з 1933. Навч. 1891—97 у петерб. АМ (у А. *Куїнджі*). Тв.: «Старий Крим» (1902), «Генуезька фортеця» (1907), «Феодосія» (1927), «Дніпробуд» (1930), «Нафтові вишки» (1932), «Азовсталь» (1937) та ін. Вид.: Р. Бащенко. «К. Ф. Богаєвський» (1984).

БОГАТИКОВ Юрій Йосипович (28.II 1932, м. Єнакієве Донец. обл.) — укр. естрадний співак (баритон), н. а. СРСР з 1985. Закін. 1958 Харків. муз. уч-ще, 1984 — Сімферопольський ун-т. Соліст Харків. (1960—64), Луган. (1964—74), Крим. (з 1974) філармоній. Перший виконавець багатьох рад. пісень («Давно не був я в Донбасі» Богословського, «Давай поговоримо» Ханка, «Не остуди своє серце, синку» Мігулі, «День Перемоги» Тухманова та ін.).

БОГАТИРЬОВ Анатолій Васильович [31.VII (13.VIII) 1913, Вітебськ] — білорус. рад. композитор, педагог, громад. діяч, н. а. БРСР з 1968. Закін. 1937 Білорус. консерваторію (клас В. Золотарьова; 1948—62 — її ректор, з 1960 — професор). Тв.: опери, симф., камерно-інструм. і вокальні, цикл романсів «Поставлю хату» (1961), «І широку долину», «Од села до села», «Садок вишневий коло хати», для мішаного хору а капела «Сонце заходить» (сл. Шевченка) та «Пам'яті Шевченка» (сл. Я. Купали, всі — 1964). Держ. пр. СРСР, 1941.

БОГАТИРЬОВ Павло Іванович [15 (27).VII 1849, Москва — 17 (30).I 1908, там же] — рос. співак (тенор). Навч. співу приватно (у В. Н. Кашперова). В 1874 дебютував на сцені Київ. рос. опери в партії Собініна («Життя за царя» Глинки). Виконував провідні партії на оперних сценах Харкова, Тбілісі, Москви.

БОГАТИРЬОВ Семен Семенович [3 (15).II 1890, Харків — 31.XII 1960, Москва] — укр. і рос. музикознавець, композитор, педагог, засл. професор УРСР з 1934, з. д. м. РРФСР з 1946, доктор мистецтвознавства з 1947. Навч. 1912—15 в Петерб. консерваторії. 1917—41 викладав у Харків. консерваторії та Муз.-драм. ін-ті. Серед учнів: В. *Борисов,* І. *Дунаєвський,* Д. *Клебанов,* М. *Коляда,* Ю. *Мейтус,* В. *Тольба,* А. *Штогаренко.* 1943—60 — професор Моск. консерваторії. Тв.: оркестрові, камерно-інструм., пісні. Праці: «Подвійний канон» (1947), «Оборотний контрапункт» (1960); у статтях пропагував укр. музику.

БОГАЧЕВСЬКИЙ Юрій (1939, Львів) — укр. співак (бас-баритон) у США. Навч. у муз. навч. закладах Нью-Йорка, вдосконалювався в Римі, Відні, Зальцбургу. З 1959 виступає у «Нью-Йорк сіті опера», «Монітор Рекордінг і К°» (Нью-Йорк). Виконує тв. укр. композиторів М. Лисенка, В. Барвінського, Н. Нижанківського та ін. Автор розвідки «,,Анна Ярославна'' — опера А. Рудницького» (1969).

БОГДАНОВ Микола Олексійович [22.XII 1837 (3.I 1838), Петербург — після 1918] — укр. співак (баритон) і муз.-громад. діяч. Закін. 1861 Київ. ун-т. Один з засновників Київ. відділення РМТ (1864—69 — член-виконавець, з 1872 — секретар, 1912—17 — голова дирекції). У репертуарі — укр. нар. пісні, баритонові партії у вокал. ансамблях Й. Гайдна і М. Глинки. Перший виконавець солоспівів з «Музики до ,,Кобзаря''» М. Лисенка (1870).

БОГДА́НОВ Микола Павлович (? — 1900) — укр. актор. Здобув муз. освіту. Творчу діяльність почав 1897 у трупі І. Морозова, працював у трупі Л. *Сагатовського.* Ролі: Голохвостий, Печериця («За двома зайцями», «Крути та не перекручуй» Старицького), Стецько («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка).

БОГДА́НОВ Павло Іванович [14 (26).XII 1849—20.VI (2.VII) 1894, Київ] — укр. співак-аматор (бас), педагог. Закін. 1882 Київ. ун-т. Викладав рос. мову в київ. військ. гімназії та кадетському корпусі. В студент. роки співав у хорі М. *Лисенка,* перший виконавець партії Голови в його опері «Різдвяна ніч» (1874).

БОГДА́НОВ Федір Федорович (9.I 1904, Харків — 14.VI 1981, там же) — укр. композитор, диригент. Навч. 1919—21 в муз. уч-щі Харків. відділення РМТ (у Ф. С. *Акименка*) та 1928—30 — в Харків. муз.-драм. ін-ті. Тв.: симф. «Святкова увертюра» (1950), сюїта-поема «1905» (1955), поема «Гомоніла Україна» (присвячена Т. Шевченкові, 1959; 2-га ред. 1972), «Фантазії на дві українські народні теми» для фп. і симф. оркестру (1964), романси, обробки укр. нар. пісень, музика до драм. вистав («Макбет» В. Шекспіра).

БОГДА́НОВ Юхим Олександрович (бл. 1860, Новгород. губ.— після 1900) — укр. хормейстер, педагог, дослідник укр. церковного співу. Муз. освіту здобув у Придворній співацькій капелі в Петербурзі. З 1880 — на пед. роботі. 1884—97 — вчитель співу у Подільській духовній семінарії в Кам'янці-Подільському. Збирав і аранжував для хору старовинні волинські та подільські культові наспіви. Серед учнів — М. Д. *Леонтович,* якому 1897 Б. передав керівництво семінарським хором.

БОГДАШЕ́ВСЬКИЙ Юрій Борисович (29.III 1938, м. Васильків Київ. обл.) — укр. театр. критик, публіцист. Закін. 1962 Київ. ін-т театр. мист-ва (педагог І. О. Волошин). З 1962 — в журн. «Мистецтво», з 1970 — в журн. «Український театр» (з 1990 — гол. редактор). Автор рецензій, статей про актуальні проблеми театр. мист-ва.

БОГОЛЮ́БОВ Микола Миколайович [13 (25).I 1870, побл. Бугуруслана, тепер Оренб. обл.— 4.III 1951, Перм] — рос. і укр. оперний режисер, педагог, засл. арт. РРФСР з 1927. Закін. 1894 муз. уч-ще в Казані. 1907—10 — режисер Київ. оперного т-ру, де поставив опери «Два П'єрро», «Мададжара» («Сестра Беатріса» Б. Яновського; обидві — 1907, перші виконання), «Борис Годунов» М. Мусоргського, «Казка про царя Салтана» М. Римського-Корсакова, «Валькірія» Р. Вагнера. В 1911—17 працював у Маріїнському т-рі в Петербурзі. З 1923 — професор Бакинської, з 1929 — Тбіліської, з 1945 — Одес. консерваторій. З 1949 жив у Пермі. 1924 у Харкові здійснив першу постановку опери «Тарас Бульба» М. Лисенка на сцені рос. держ. опери. 1925 оперою «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського у постановці Б. було відкрито Укр. держ. столичну оперу (Харків). Того ж року Б. брав участь у відновленні після пожежі Одес. оперного т-ру (проект монтування сцени), 1934—37 працював у Луган. оперному т-рі. 1923—34, 1944—49 — гол. режисер Одес. т-ру опери та балету. Одночасно працював в оперних т-рах Дніпропетровська («Броненосець Потьомкін» Чишка, 1937; «Піднята цілина» Дзержинського, 1939), Вінницькому театрі («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, 1939), Свердловська, Баку, Тбілісі. Поставив понад 150 опер.

Автор спогадів «Шістдесят років в оперному театрі» (1967).

БОГОМА́ЗОВ Олександр Костянтинович [26.III (7.IV) 1880, с. Ямпіль, тепер смт Сум. обл.— 3.VI 1930, Київ] — укр. живописець і графік. Навч. в Київ. худож. уч-щі (у О. Мурашка), у приватних студіях в Москві. Організатор 1914 (разом з О. *Екстер*) мистецького об'єднання «Кільце» в Києві, 1919 — співробітник Всеукр. відділу мист-в Наркомосу УРСР, керував оформленням революц. свят у Києві. 1922—30 — професор Київ. худож. ін-ту. Тв.: «Базар», «Львівська вулиця в Києві», «Тюрма» (всі — 1914), «Паровоз», «Спогади про Кавказ» (обидва — 1916), «Пилярі» (1927), «Праця пилярів» (1924); теор. праця «Мистецтво живопису» (1914, 1928). Вид.: «Олександр Богомазов». Каталог (1991).

БОГОСЛО́ВСЬКИЙ Микита Володимирович [9 (22).V 1913, Петербург] — рос. композитор, н. а. СРСР з 1983. Серед оперет «Ніч перед різдвом» (1929). Автор музики до фільмів, поставлених на Київ. кхф: «Велике життя», «Винищувачі» (обидва — 1939), «Олександр Пархоменко» (1942), «Два бійці» (1943); на Одес. кхф.— «Таємничий острів» (1941), «Ескадра повертає на захід» (1966).

БОГУСЛА́ВСЬКИЙ Костянтин Євгенович [9 (21).V 1895, с. Павлівка, тепер Старобільського р-ну Луган. обл.— 7.XII 1943] — укр. композитор, хор. диригент, співак (бас). Навч. в Харків. муз. уч-щі (вокалу — у П. Голубєва, композиції — у С. Богатирьова). 1922—25 — диригент хору Школи червоних старшин, 1924—27 — керівник студії юних композиторів при Харків. палаці піонерів, з 1927 (з перервою 1929—31) — муз. редактор Харків. радіостудії. Тв.: понад 300 масових пісень («12 косарів», «Юнацький марш»), опера «Турбаївське повстання», дит. опери «Андрійко-козак», «Годинник», муз. комедія «Кум на ніч проти різдва» та ін. Репресований 1937, реабілітований.

БОГУСЛА́ВСЬКИЙ Яків (?—?) — укр. іконописець 19 ст. Жив у с. Западинцях (тепер Красилівського р-ну Хмельн. області). 1851—52 виконав іконостас для Троїцької церкви (1890) у с. Колісець (тепер Хмельн. обл.).

БОГУШО́ВИЧ Шимон (Богуш; ? — бл. 1644, Львів) — маляр. За походженням вірменин. Згадується в львів. документах під 1605. Придворний живописець, разом з Лжедмитрієм I побував у Москві. Йому приписують картини: «Коронаційний похід і коронація Марії Мнішек», «Прийом польських послів Лжедмитрієм I», портрети М. Мнішек та Лжедмитрія I. У 1620 в Жовкві (тепер Львівської області) в замку С. Жолкевського написав картину «Битва під Клушино». Ймовірно, автор картини «Княжий бенкет».

БОДАРЕ́ВСЬКИЙ Микола Корнилович [12 (24).XI 1880, Одеса — 1921] — укр. живописець. Навч. 1869—73 у петерб. АМ, її академік з 1908. З 1880 — учасник виставок передвижників. З 1900 — чл. Т-ва пд.-рос. художників. Тв.: «Старий рибалка» (1883), «Весілля в Малоросії» (1887), «Перший Спас у Малоросії» (1892); портрети.

БО́ЖЕК Юлій Іванович [8 (21).V 1915, Одеса] — укр. актор, н. а. УРСР з 1979. Працював в Одес. ТЮГу (1944—59), Одес. укр. муз.-драм. т-рі ім. Жовтн. революції (1959—80). Ролі: Іван («Безталанна» Карпенка-Карого), Гуска («Як загинув Гуска» Куліша), Кисіль («Правда і кривда» Стельмаха), Скопен («Витівки Скопена» Мольєра).

БОЖІЇ — укр. живописці; батько й син. Михайло Михайлович Б. [7 (20).IX 1911, Миколаїв — 1.I 1990, Одеса] — н. х. СРСР з 1963, д. чл. АМ СРСР з 1962. Навч. 1930—33 в Микол. худож. технікумі. Працював в усіх жанрах живопису. Тв.: портрети — «Медсестра», «Дівчина в синій хустці» (обидва — 1955), картини — «Новий час» (1969), «Апасіоната» (1975), «Травень» (1981—82), «Думи мої, думи...» (1959—60), сюїта «У Михайлівському» (1978—82); жанрові композиції — «Перший урок» (1950), пейзажі, натюрморти. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1974. Святослав Михайлович Б. (22.XI 1938, Одеса) — з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1958 Респ. худож. школу в Києві. Працює в галузі тематич. картини, портрета. Тв.: «Безіменна висота» (1967—69), «Портрет батька» (1982), «Чекай мене» (1985) та ін.

БОЖКО́ Федір (Божков; ? — 9.VII 1745, Петербург) — укр. і рос. півчий. У 40-х рр.— уставник Придворної співацької капели в Петербурзі. Був у близьких стосунках з Я. Марковичем і М. Ханенком, які залишили про нього спогади.

БОЖКО́-ЛАЦА́НИЧ Людмила Федорівна (21.VIII 1941, Полтава) — укр. співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1981. Закін. 1965 Київ. консерваторію (клас З. Гайдай). 1965—68 і з 1975 — солістка Львів. т-ру опери та балету, 1968—75 — Великого т-ру (Москва). Партії: Мавка («Лісова пісня» Кирейка), Зося («Заграва» Кос-Анатольського), Ханако («Ріхард Зорге» Мейтуса), Луїза («Дуенья» Прокоф'єва), Джільда («Ріголетто» Верді).

БО́ЙКО Анатолій Іванович (2.VI 1945, м. Чугуїв Харків. обл.) — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1985. Закін. 1972 Одес. консерваторію (клас О. Благовидової), відтоді — соліст Одес. т-ру опери та балету. Партії: Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Борис, Хованський («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Тарас («Сім'я Тараса» Кабалевського).

БО́ЙКО Володимир Іванович (10.IV 1928, м. Прилуки, тепер Черніг. обл.) — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1988. Закін. 1976 Київ. ін-т культури. З 1950 — соліст Укр. нар. хору ім. Г. Г. Верьовки.

БО́ЙЧЕНКО Микола (1896, Київ — 1946, Бухарест) — укр. композитор, музикознавець. Закін. 1919 Київ. консерваторію, 1919—22 — її викладач. 1922—23 керував укр. хором у Кишиневі. У 1924—29 викладав у консерваторії св. Цецілії в Римі. З 1932 керував хором т-ва «Буковинський Кобзар» у Чернівцях, з 1938 — у Бухаресті. Тв.: симф.— поема «Україна», увертюра «Лісова пісня»; для фп.— «Українська рапсодія»; хори і пісні; зб. «150 буковинських народних пісень». Праці з музикознавства, зокрема «Нові принципи музичної композиції» (1928).

БОЙЧУКИ́ — укр. художники; брати. Обидва з с. Романівки (тепер Терноп. обл.). Михайло Львович Б. (30.X 1882—13.VII 1937) — художник-монументаліст. Навч. у віденській (з 1899), краківській і мюнхенській (1906—07) АМ. 1908—11 вдосконалював майстерність у Парижі. Один з професорів-основоположників Укр. академії мист-в (1917) у Києві, з 1924 — професор Київ. худож. ін-ту. Заклав основи укр. монумент. мист-ва, виховав плеяду послідовників, т. з. бойчукістів (Т. Бойчук, К. Гвоздик, А. Іванова, С. Колос, О. Мизін, О. Павленко, М. Рокицький, І. Падалка, В. Седляр). Під керівництвом Б. виконано розписи Луцьких казарм у Києві (1919), санаторію ім. ВУЦВК

в Одесі (1928), Червонозаводського т-ру в Харкові (1933—35). Разом з учнями виконав серію обкладинок для черкас. вид-ва «Сіяч» (1918). Тв.: «Збори жіночого активу» (1929), портрети Б. Лепкого та С. Жеромського (поч. 20 ст.), плакат «Шевченкове свято» (1920). Виконав ряд декорацій для вистав «Молодого театру» Леся Курбаса в Києві (1918). Репресований 1937. Тимофій Львович Б. (Тимко; 27.IX 1896—1922, Київ) — учень М. Бойчука. Брав участь у розписах Луцьких казарм у Києві (1919). Тв.: «Дві жінки з насінням» (1916), «Коні на пасовищі» (1917), «Автопортрет» (1920), «Біля яблуні» (1919—20); іл. до дит. зб. «Барвінок» (1919); плакати.

БÓКІЙ Микола Миколайович (Бокій-Бикадоров; ? — 1933, м. Моздок, Пн. Осетія) — укр. художник. У 1922—30 — директор Полтав. КГ. Тв.: «Дорога в селі», «Сонце сіло», «Ріка Псьол», «Дівчина» (всі — 1926), «Вулиця в селі» (1927) та ін.

БОКОВНЯ́ Григорій Сидорович (28.IV 1929, Черкаси) — укр. різьбяр, з. м. н. тв. УРСР з 1976. Тв.: анімалістичного жанру, скульп. композиції «Орач», «Ми залізним конем всі поля обійдем», «Після трудового дня».

БОКОТÉЙ Андрій Андрійович (21.III 1938, с. Брід Закарп. обл.) — укр. художник скла і кераміки, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1965 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Тв.: керамічне панно «Старий Львів» (1965, у співавт.), композиція «Чумацький шлях», цикли «Всесвіт» і «Гуцульські мадонни» (всі — 80-і рр.), «Еконологія» (кін. 80-х рр).

БОКША́Й Іван Бертолонович (16. VII 1874, Хуст, тепер місто Закарп. обл. — 7.V 1940, там же) — укр. композитор, диригент, священик. Закін. 1893 духовну семінарію в Ужгороді. З 1899 — викладач вчительської семінарії, керівник церковних і світських хорів в Ужгороді, з 1909 — в Будапешті, з 1912 — священик у с. Синевирі, з 1920 — в Хусті. Тв.: 6 літургій, твори для фп., обробки нар. пісень. Видав зб. «Церковний простоспів» (1906).

БОКША́Й Йосип Йосипович (2.X 1891, с. Кобилецька Поляна, тепер смт Закарп. обл.— 9.X 1975, Ужгород) — укр. живописець, н. х. СРСР з 1963, ч.-к. АМ СРСР з 1958. Навч. 1910—14 у Будапешт. академії образотв. мист-в. З 1918 жив в Ужгороді. Разом з А. *Ерделі* організував першу виставку закарп. художників (1921), відкрив в Ужгороді Публічну школу рисування (1927), ініціатор створення Т-ва діячів образотв. мист-в на Підкарпатській Русі (1931). Викладав в Ужгородському уч-щі прикладного мист-ва (1945—57) і Львів. ін-ті прикладного та декор. мист-ва (1951—57). Тв.: розпис плафона кафедрального собору в Ужгороді (1939); картини «Ужгородський замок» (1931), «Бокораші» (1946—47), «Весна в Горянах» (1949), «Зустріч на полонині» (1957), «Синевирські полонини» (1967). Вид.: Г. Островський. «Йосип Йосипович Бокшай» (1967).

БОЛГА́РИН Ігор Якович (28.VI 1929, с. Донузлав, тепер смт Красногвардійське, Крим) — рос. і укр. кінодраматург, з. д. м. УРСР з 1977. Закін. 1954 ВДІК. Автор сценарію худож. т/ф «Ад'ютант його превосходительства» (1972, за власним романом). За його сценаріями (у співавт. з В. Смирновим) на Київ. кхф ств. фільми: «Назад дороги немає» (1970), «Тачанка з півдня» (1977), «Дума про Ковпака» (1973—76), «Від Бугу до Вісли» (1980), «Секретний форватер» (1986) та ін.

БÓЛДИРЄВ Володимир Степанович (15.VII 1911, ст. Ханженкове,

тепер Донец. обл.) — укр. живописець і графік, з. х. УРСР з 1990. Закін. 1939 Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського* та К. *Єлеви*). Тв.: «Похорон Т. Г. Шевченка в Каневі» (1950), «Нова вулиця» (1961), «Крейдяні гори» (1970); фронтові малюнки. З 1948 — викладач Київ. худож. ін-ту.

БО́ЛДУМАН Михайло Пантелеймонович [11 (23).VII 1898, Жмеринка, тепер місто Вінн. обл.— 28.XII 1983, Москва] — рос. актор, н. а. СРСР з 1965. В 1924—31 працював у київ. т-рах, з 1931 — у Москві, 1933—83 — у МХАТі. Серед ролей у київ. т-рах: Чистяков («Яблуневий полон» Дніпровського), Кліщ («На дні» М. Горького), Скалозуб («Лихо з розуму» Грибоєдова). Знявся у фільмі «Свій хлопець» (роль Жученка; 1930, «Українфільм»). Держ. пр. СРСР, 1946 (двічі), 1951.

БО́ЛОТОВ Микола Олександрович [19.II (2.III) 1904 — 16.VI 1965, Кишинів] — артист балету, балетмейстер, з. д. м. Молд. РСР з 1953. Закін. 1928 Моск. театр. технікум. Разом з П. *Вірським* поставив на Україні перші рад. балети: «Червоний мак» Р. Глієра (1928, Одес. т-р опери та балету), «Міщани з Тоскани» В. Нахабіна (1936, Дніпроп. та Київ. т-ри опери та балету). Один з організаторів Ансамблю танцю УРСР (1937).

БОЛОХВА́ЛЬСЬКИЙ Август (?—?) — архітектор. У 1900—14 працював у Львові: будинки у стилі модерн по вулицях Черняхівського № 7 (1905), І. Франка № 84 (1905—07), Котовського № 16 (1906), Глибокій № 8—10 (1910).

БОЛСУНО́ВА Віра Вікторівна (21.XII 1877, м. Поріч, тепер Білорусь — 31.X 1946, Київ) — укр. майстер декор. мист-ва, майстер нар. мист-ва УРСР з 1936. Працювала в галузі худож. ткацтва і вишивки. За її ескізами виготовляли ткані і вишивані рушники, скатерті, жіночий одяг.

БОЛХОВІТІ́НОВ Євфимій Олексійович [у чернецтві — Євгеній; 18 (29).XII 1767, Вороніж, тепер Сум. обл.— 23.II (7.III) 1837, Київ] — укр. історик, археолог, бібліограф, митрополит київський і галицький. Праці з історії Києва, зокрема «Опис Києво-Софійського собору і Київської ієрархії»; статті про М. *Березовського,* Д. *Бортнянського* та ін. Під керівництвом і коштом Б. досліджувалися Фундаменти Десятинної церкви і Золотих воріт у Києві.

БО́НДАР-БІЛГОРО́ДСЬКИЙ Андрій Ісакович [5 (18).VIII 1910, с. Летичівка, тепер Черкас. обл.— 5.XI 1987, Дніпропетровськ] — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1969. Закін. 1936 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1936 — у Дніпроп. укр. муз.-драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. Ролі: Писар («Майська ніч» Старицького), Кирило Сергійович («Пам'ять серця» Корнійчука). Вистави: «Дванадцята ніч» В. Шекспіра (1948), «Фараони» О. Коломійця (1963).

БО́НДАРЕВА Ольга Кирилівна (7.I 1932, с. Обуховичі Київ. обл.) — укр. майстер худож. ткацтва, з. м. н. тв. УРСР з 1984. З 1958 — в Київ. виробн.-худож. об'єднанні ім. Т. Г. Шевченка. Вироби традиційні для нар. поліського ткацтва: декор. рушники, серветки, скатерки тощо.

БОНДАРЕ́НКО Володимир Іванович (10.X 1906, Одеса — 4.XI 1980, Київ) — укр. живописець. Закін. 1934 Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського*). Тв.: триптих «Могила невідомого героя» (1945); монумент. роботи — плафони у Палаці енергетиків у м. Каховці (1953—54), у Терноп. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка (1957) — в співавт.; панно «Козацька пісня» в магазині «Ноти»

в Києві (1959—60); мозаїка «Миколаївські корабели» в Будинку суднобудівників у Миколаєві (1972—73). Вид.: «Володимир Іванович Бондаренко». Каталог виставки творів (1987).

БОНДАРЕ́НКО Григорій Антонович [30.I (11.II) 1892, м. Новогеоргіївськ Херсон. губ., тепер затоплене Кременчуцьким водосховищем — 31.I 1969, Харків] — укр. художник. Навч. 1911—15 в Одес. худож. учщі, 1915—17 — в петрогр. АМ. Закін. 1927 ВХУТЕІН (Ленінград). Працював у галузі станкової та книжкової графіки. Тв.: «О. С. Пушкін серед циган» (1937), «Т. Г. Шевченко в Орській фортеці» (1939); кольор. літографії «Донбас» (1947), «Малий Тарас слухає свого діда Якима» (1964).

БОНДАРЕ́НКО Євген Васильович [4 (17).I 1905, Харків — 23.XII 1971, там же] — укр. актор, н. а. СРСР з 1960. Закін. 1929 студію «Березоля». 1929—77 — у Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка (до 1935 — «Березіль»). З 1949 — викладач (з 1952 — професор) Харків. ін-ту мист-в. Ролі: Омелько («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Дикой («Гроза» О. Островського), Мальволіо («Дванадцята ніч» Шекспіра). Знімався в кіно. Держ. пр. СРСР, 1947. Вид.: Л. Попова. «Євген Васильович Бондаренко» (1963).

БОНДАРЕ́НКО Людмила Михайлівна (28.XII 1927, с. Старий Салтів, тепер Харків. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1949 Харків. муз. уч-ще. З 1951 — у Дніпроп. укр. муз.-драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. Ролі: Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського), Оксана, Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського).

БОНДАРЕ́НКО Павло Іванович [9 (22).XII 1917, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ] — рос. скульптор, н. х. СРСР з 1978, д. чл. АМ СРСР з 1983. Закін. 1949 ІЖСА в Ленінграді. Пам'ятник В. І. Леніну в Севастополі (1957). Держ. пр. СРСР, 1950.

БОНДАРЕ́НКО Юрій Іванович (21. IV 1942, м. Курган) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1990. Навч. 1961—66 в Київ. худож. ін-ті, з 1970 працює в ньому. Тв.: «Запорізька Січ» (1968), «Хліб» (1969), «Їхав козак за Дунай» (1970), «Лісовичок» (1971).

БОНДАРЧУ́К Сергій Федорович (25.IX 1920, с. Білозерка, тепер смт Херсон. обл.) — рос. і укр. актор і режисер кіно, н. а. СРСР з 1952, Герой Соц. Праці (1980). Закін. 1948 ВДІК, з 1971 — його викладач (професор — з 1974). Знімався на Київ. кхф: гол. ролі у фільмах «Тарас Шевченко» (1951), «Іван Франко» (1956); Монтанеллі («Овід», 1980). Майстер худож. читання: виконує тв. Т. Шевченка та ін. укр. поетів. Лен. пр., 1960. Держ. пр. СРСР, 1952, 1984. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1982.

БОНДАРЧУ́К Степан Корнійович [25.VII (6.VIII) 1886, с. Кодня, тепер Житомир. обл.— 30.XI 1970, Одеса] — укр. актор і режисер. Закін. 1916 Муз.-драм. школу ім. М. В. Лисенка в Києві. Один з засновників «Молодого театру» (1916—19) в Києві, «Незалежного театру» (1921—22) в Житомирі. Працював у «Березолі» (1922—25), драм. т-рі на Поділлі (1925—26), Одес. держдрамі (1929). Очолював шосту майстерню «Березоля» в Одесі (1924—25), Київ. робіт. т-р (1930) та ін. Вистави: «Весняна казка» О. Олеся (1921), «Затоплений дзвін» Г. Гауптмана (1922), «Бур'ян» за А. Головком (1930). Автор п'єс «Пролог» (у співавт. з Лесем *Курбасом*), «Варнак», «Відьма» (обидва — за Шевченком), статті про Леся Курбаса й спогадів про «Молодий театр» в кн.

«Молодий театр. Генеза. Завдання. Шляхи» (1991).

БО́НІ Яків (?, да Понто, Італія — 1641, Львів) — архітектор. У 1631—40 будував костьол і шпиталь Лазаря у Львові.

БОНКО́ВСЬКИЙ Денис Федорович (16.IV 1816, с. Вороновиця, тепер смт Вінницької області — після 1869) — український поет і композитор-аматор. Автор текстів і музики пісень «Гандзя», «Нудьга козача», «Гей я козак, зовусь Воля», «Тропак» («Ой пішла б я на музику»), пісень на вірші Т. Шевченка («Нащо мені чорні брови»), І. Завадського («Де шлях чорний») та ін., які стали народними. Стаття «Про музику українських народних пісень» (1869).

БОНЧ-БРУЄ́ВИЧ Микола Іванович (1810, Чернігівщина — ?) — укр. архітектор. Походив з кріпаків графа М. Миклашевського. Навч. малювання і креслення приватно, архри — самостійно. В 1838 став вільним некласним художником. 1842 — кандидат в академіки петерб. АМ. Споруди: будинок кадетського корпусу в Полтаві (1832—40), дві церкви та цивільні споруди в маєтках Миклашевського в Стародубському пов. на Чернігівщині (тепер Брян. обл.).

БО́НЯ Григорій Васильович (1.IV 1918, с. Градизьк, тепер смт Полтав. обл.— 26.IV 1989, Київ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1978. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка* та Т. *Яблонської*). Тв.: «Мати-земля» (1959—60), «Легенда про Гамалію» (1963), «Славутич» (1970), «Хліб» (1971), «Київська Русь» (1979—80), «На будівництві БАМу. Кияни» (1980—83).

БОПЛА́Н Гійом Левассер де (бл. 1600, Нормандія — 6.XII 1673, Франція) — франц. інженер-фортифікатор. Перебував на службі польс. уряду. На Україні збудував фортецю Кодак (1635; тепер у складі Дніпропетровська, не збереглась). замки у Барі (1638; тепер місто Вінн. обл., зберігся частково), у с. Підгірцях (1635—40), у м.Бродах (1630—35), два останні — разом з А. дель *Аквою.* Розробив схему укріплень замку в Бережанах (1554). Склав «Опис України» з картами, виготовленими за власними вимірами (1650).

БОРАЧО́К Северин (1898, Тернопільщина — 1975, Мюнхен) — укр. живописець, представник постімпресіонізму. Навч. 1921—24 в кракiв. АМ, пізніше — в Парижі. Тв.: «Дівчина спить», «Натюрморт», «Приятельки», «Танцюристки» та ін.

БОРДАКО́В Юрій Вікторович (21.X 1946, Ужгород) — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. 1980 Київ. театр. ін-т. З 1982 — на студії «Укртелефільм». Фільми: «Товариський суд» (1982), «Останній доказ королів», «Ольга» (обидва — 1983), «Магічне коло», «Музика його душі», «Буковинські картинки» (всі — 1984), «Тобі, Вітчизно, пісні мої», «Співає Іван Попович», «Регіон» (всі — 1985), «Запорожець за Дунаєм», «Соло на флейті» (обидва — 1986), «Чорнобиль — два кольори часу» (три фільми — 1986, 1987, 1988). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1990.

БОРЕ́ЛЬ Петро Федорович (1829 — жовтень 1898, Петербург) — рос. літограф і живописець-аквареліст. У 50-х рр.— вільний слухач петерб. АМ, 1865 здобув звання некласного художника акварельного портретного живопису. Тв.: портрети Г. Квітки-Основ'яненка, М. Максимовича, М. Костомарова, О. Вересая та ін., літографії до кн. «Ліцей князя Безбородька» (1859).

БОРЕ́ЦЬКИЙ Адальберт Адальбертович (Войтех Войтехович; 14.XI 1910, с. Убла, тепер Чехо-Словаччи-

на) — укр. і словац. живописець. Навч. 1927—31 в худож. школі А. *Ерделі* в Ужгороді. Чл. Т-ва карпатсько-руських художників (1935—39). В 1945—48 викладав в Ужгород. уч-щі прикладного мист-ва. З 1961 живе в Чехо-Словаччині. Тв.: «Зустріч гуцулами Червоної Армії» (1946), «На лісопункті» (1952), «Село під горою» (1957).

БО́РИС Ігор Олександрович (12.I 1952, смт Роздол Львів. обл.) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1975 Київ. ін-т театр. мист-ва. Працював у Запоріжжі. 1986—91 — гол. реж. Івано-Фр. укр. муз.-драм. т-ру, з 1991 — в Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. Вистави: «Плаха» за Ч. Айтматовим (1987), «Тіні забутих предків» за М. Коцюбинським (1988), «Іуда Іскаріот» за Л. Андреєвим (1990, у власній інсценізації), «Король Лір» В. Шекспіра (1991), «Украдене щастя» І. Франка (1992).

БОРИСЕ́НКО Валентин Назарович (2.V 1929, с. Озеряни Бобровицького р-ну Черніг. обл.— 8.I 1990, Київ) — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1976. Закін. 1947 Київ. уч-ще прикладного мист-ва, 1953 — Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва, з 1959 — його викладач, з 1969 — ректор. З 1977 — професор, 1985—89 — ректор Київ. худож. ін-ту. Працював у галузі монумент. і станкової скульптури. Тв.: пам'ятники І. Франкові у Львові (1964), бійцям Першої кінної армії у смт Олеську Львів. обл. (1976), обидва — у співавт.; скульптури «Господар Верховини» (1957), «Олекса Довбуш» (1960), триптих «Земля» (1964), «Ікар» (1985). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

БОРИ́СОВ Валентин Тихонович [7 (20).VII 1901, м. Богодухів, тепер Харків. обл.— 25.IX 1988, Харків] — укр. композитор, педагог, з. д. м. УРСР з 1971. Закін. 1927 Харків. муз.-драм. ін-т. З 1944 — викладач Харків. консерваторії (з 1963 — ін-т мист-в; 1944—49 — ректор, з 1977 — професор). Тв.: вокал.-симф. (кантата «Народне свято», 1952; ораторія «Весілля», 1972), симфонії «Поема про Батьківщину», «Пам'яті товариша» (1963), «Українська сюїта» для оркестру нар. інструментів, камерно-інструм., пісні, 3 концерти для фп. з оркестром (1974, 1979, 1983). Вид.: П. Калашник. «Риси стилю В. Борисова» (1979).

БОРИ́СОВ Олег Іванович (8.XI 1929, Приволзьк Іванов. обл.) — рос. актор, н. а. СРСР з 1978. Закін. 1950 школу-студію МХАТу. 1951—64 працював у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки, 1964—83 — Ленінгр. Вел. драм. т-рі, 1983—89 — у МХАТі. Ролі: в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки — Олег, Андрій («В пошуках радості», «В добрий час» Розова), Сашко Птаха («Світанок над морем» за Смоличем), Щасливцев («Ліс» О. Островського), Дроміо («Комедія помилок» Шекспіра); на Київ. кхф — Терещенко («Проста річ», 1957), Юзеф («Олекса Довбуш», 1959), Фімка Воронюк («Нащадки», 1960), Голохвостий («За двома зайцями», 1961), Роман («Стежки-доріжки», 1964). Держ. пр. СРСР, 1978.

БОРИСОВЕ́ЦЬ Валентин Павлович [2 (15).I 1910, Владивосток — 4.V 1979, Львів] — укр. художник театру, з. д. м. УРСР з 1957. Закін. 1931 Київ. худож. ін-т. Оформив вистави: в Київ. т-рі опери та балету — «Лебедине озеро» П. Чайковського (1932), «Молода гвардія» Ю. Мейтуса (1953); у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької — «На велику землю» А. Хижняка (1949), «Борислав сміється» за І. Франком (1951), «Блакитна троянда» Лесі

Українки (1969); ряд вистав у Дніпропетровську та Одесі. Держ. пр. СРСР, 1950.

БОРИСОГЛІБСЬКА Ганна Іванівна [справж. — Сидоренко-Свидерська; 26.XII 1867 (7.I 1868), м. Себеж, тепер Псков. обл.— 26.IX 1939, Київ] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1936. На профес. сцені — з 1888 у трупі М. Кропивницького. 1900—18 — провідна актриса в трупах П. Саксаганського і І. Карпенка-Карого, Т. Колісниченка, у Т-рі М. Садовського та Нац. т-рі в Києві. 1919—25 працювала в Укр. т-рі в Галичині, 1925—39 — Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Терпилиха («Наталка Полтавка» Котляревського), Шкандибиха («Лимерівна» Мирного), Секлета («За двома зайцями» Старицького), Ганна («Безталанна» Карпенка-Карого), Риндичка («По ревізії» Кропивницького), Сваха («Одруження» Гоголя), Мати («Загибель „Надії"» Гейєрманса). На рад. сцені створила образи: Мазайлихи («Мина Мазайло»), Орини («97», обидві — Куліша), Варвари («Богдан Хмельницький» Корнійчука). На Київ. кхф ролі: Ткачиха («Щорс»), Колгоспниця («Стожари»), обидва — 1939.

БОРИСПОЛЕЦЬ Платон Тимофійович [1805, с. Гоголів, тепер Київ. обл.— 14 (26).VII 1880, Петербург] — укр. і рос. живописець, літограф; військовий. Відвідував з 1835 класи петерб. АМ. У 1843—56 жив за кордоном. З його тв. на Україні — «Проповідь апостола Андрія скіфам» (бл. 1847, Андріївська церква в Києві). Був у дружніх стосунках з Т. Шевченком.

БОРИСЯК Андрій Олексійович [6 (18).II 1885, Самара — 21.IV 1962, Москва] — рос. віолончеліст і педагог, канд. мистецтвознавства з 1944. Навчався в київ. гімназії. Закінчив у 1911 Петерб. консерваторію. 1913—19 — викладач Харків. муз. уч-ща. Тв.: «Метод органічного розвитку прийомів гри на віолончелі» (1934; 1-е вид.— 1947), «Школа гри на віолончелі» (1949).

БОРИЩЕНКО Віктор Петрович [12.I (3.II) 1914, Харків] — укр. співак, н. а. УРСР з 1951. Навч. 1930—33 в Харків. ін-ті залізнич. транспорту, водночас приватно навч. співу. 1935—59 — соліст, 1962—89 — режисер Київ. т-ру опери та балету. Партії: Петро, Левко, Вакула, Андрій («Наталка Полтавка», «Утоплена», «Різдвяна ніч», «Тарас Бульба» Лисенка), Ленський («Євгеній Онєгін» Чайковського), Фауст («Фауст» Гуно). Перший виконавець партії Гриця («Щорс» Лятошинського), Марка («Наймичка» Вериківського), Богуна («Богдан Хмельницький» Данькевича), Микешина («Зоря над Дніпром» Мейтуса). Автор спогадів про І. Паторжинського, М. Донця, М. Роменського та ін. митців.

БОРІН Борис Абрамович [справж. — Шварцман; 19.XI (1.XII) 1899, Одеса — 9.II 1965, Чернівці] — укр. режисер, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1923 Першу театр. студію в Одесі. Працював у т-рах Одеси, 1944—65 — гол. реж. Чернів. укр. муз.-драм. т-ру ім. О. Кобилянської. Вистави: «У неділю рано зілля копала» за О. Кобилянською (1955), «Тев'є-молочник» Шолом-Алейхема (1956), «Урієль Акоста» К. Гуцкова (1960), «Іркутська історія» О. Арбузова (1961).

БОРКОВСЬКИЙ Пантелеймон (Леон; 8.VIII 1824, с. Катине, тепер Львів. обл.— 1.IV 1911, м. Живець, тепер Польща) — укр. співак (баспрофундо). Навч. співу приватно в Німеччині (1853—55). Дебютував у Львів. опері (1853). Співав у т-рах Львова (1859—60, 1872—80),

Вроцлава (1855—56), Кракова (1856—57, 1866—67), Відня (1856, 1871), Варшав. Вел. т-ру (1857—59, 1872). Партії в операх Дж. Мейєрбера: Марсель («Гугеноти»), Бертрам («Роберт-диявол»), Дон Педро («Африканка»); серед ін. партій — Кардинал («Дочка кардинала» Галеві), Базіліо («Севільський цирульник» Россіні). В концертах виконував укр. мовою тв. М. Лисенка, М. Вербицького, М. Кропивницького.

БОРОВИК Тетяна Василівна (13.VI 1957, Київ) — укр. артистка балету, н. а. УРСР з 1989. Закін. 1975 Київ. хореогр. уч-ще, відтоді — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Мавка («Лісова пісня» Скорульського), Фрігія («Спартак» Хачатуряна), Жізель («Жізель» Адана).

БОРОВИК Федір Ілліч (12.IV 1937, м. Красноград Харків. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1987. Закін. 1960 Київ. худож. ін-т. Споруди в Києві: Будинок кіно (1974), житл. масив Теремки-1 (1983), м. Славутич Київ. обл. (1988—91), всі — у співавторстві.

БОРОВИКОВСЬКІ — укр. живописці. Лука Іванович Б. [Боровик; ?—15 (26).IV 1775] — родоначальник худож. династії. Писав ікони для церков Миргородщини і Полтавщини. Автор ікон «Благовіщення», «Св. Димитрій, митрополит ростовський» (портрет Данила Туптала). Грав на гуслях. Автор рукопису «Ноти церковних пісень» (не зберігся). Його сини й учні — Василь Лукич, Іван Лукич, Петро Лукич — іконописці кін. 18 — поч. 19 ст. Працювали в Миргороді. Володимир Лукич Б. [24.VII (4.VIII) 1757, Миргород — 6 (18). IV 1825, Петербург] — живописець, портретист, іконописець, мініатюрист, акад. петерб. АМ з 1795, її радник з 1802. До 1788 жив і працював у Миргороді, був значковим товаришем Миргородського полку. Писав ікони і портрети у традиціях укр. живопису 18 ст. Серед них — портрети П. Руденка (80-і рр.), О. Капніст (кін. 1780), ікони «Богоматір з немовлям» (1784), «Богоматір на троні» (80-і рр.), «Цар Давид» (1785), плащаниця. 1787 на замовлення В. *Капніста* виконав кілька картин для палацу в Кременчуці, в якому мала зупинитися Катерина II під час подорожі у Крим (згоріли 1788). У 1788 оселився в Петербурзі, де навч. у І. Лампі. Тв.: портрети О. К. Філіппової (бл. 1790), «Торжківська селянка Христинія» (бл. 1795), В. Арсеньєвої (1795), М. Лопухіної (1797), Павла І (1800), київ. війта Б. Борщевського (1816) та ін.; ікони (для т. з. угорських врат гол. іконостаса Казанського собору в Петербурзі, бл. 1809; Покровської церкви в с. Романівці на Чернігівщині, 1814—15; Троїцького собору Олександро-Невської лаври в Петербурзі, 20-і рр. 19 ст., та ін.).

БОРОВСЬКИЙ Микола Степанович (14.IV 1930, с. Новогеоргіївка, тепер Дніпроп. обл.— 26.IV 1988, Дніпропетровськ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1980. Закін. 1953 Дніпроп. худож. уч-ще, 1960 — Київ. худож. ін-т (у Г. *Меліхова*). Тв.: «Мрії. Т. Шевченко в Києві» (1961), «Наші Катерини» (1964), «Земля» (1967), «Солдати» (1970), «Початок шляху» (1979).

БОРОВСЬКИЙ-БРОДСЬКИЙ Давид Львович (2.VII 1934, Одеса) — укр. і рос. художник т-ру. Серед вистав у Києві: в т-рі Лесі Українки — «Четвертий» К. Симонова (1961), «Київський зошит» В. Собка (1963), «Більшовики» М. Шатрова (1968); в т-рі опери та балету — опера «Катерина Ізмайлова» Д. Шостаковича (1964); в укр. драм. т-рі ім. І. Франка — «Оптимістична трагедія» В. Вишневського (1967); Моск. т-рі на

Таганці — «Мати» М. Горького (1969), «... А зорі тут тихі» за Б. Васильєвим (1971), «Злочин і кара» за Ф. Достоєвським (1979), «Живий» за Б. Можаєвим, «Бенкет у чуму» О. Пушкіна (обидва — 1989).

БОРОДА́Ї — укр. художники; батько й дочка. Василь Захарович [5 (18). VIII 1917, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ] — укр. скульптор, н. х. СРСР з 1977, д. чл. АМ СРСР з 1973. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т, 1966—73 — ректор (з 1971 — професор). 1968—82 — голова правління СХУ. Працює в галузі монумент. і станкової скульптури. Композиції — «Юність» (1951), «Іван Богун» (1953), «А мати чекає» (1985); портрети — П. Панча (1960), Л. Ревуцького (1963), В. Касіяна (1973), Т. Яблонської (1974); серія графіч. і скульп. тв. «По Єгипту» (1961—64). Монумент на честь Вел. Жовтн. соціалістич. революції (1977, у співавт., знято 1991), пам'ятний знак засновникам Києва (1982), обидва — в Києві; партизанам-ковпаківцям у м. Яремчі (1967), Т. Шевченкові в Арров-парку (США, 1970). Один з авторів мемор. комплексу «Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр.» (1981). Лен. пр., 1984. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1968. Вид.: З. В. Фогель. «Василь Захарович Бородай» (1969). Галина Василівна (12.V 1949, Дніпропетровськ — 7.X 1980, Київ) — укр. живописець. Тв.: «За мотивами твору М. Коцюбинського. „Тіні забутих предків"» (1969), «Над Сновом» (1973), «Біля вікна» (1977), «Літо» (1978), «Зелена гілка» (1979), «Пам'яті О. Г. Венеціанова» (1979—80). Вид.: «Галина Бородай». Каталог (1983).

БОРСЮ́К Анатолій Давидович (2.VI 1946, Київ) — укр. кінорежисер. Закін. 1974 Київ. ін-т театр. мист-ва. Працює на Київ. кіностудії наук.-популярних фільмів. Поставив фільми: «Іван Семенович Козловський» (1978), «Метаморфози» (1979), «Коріння трави» (1981), «Подряпина на льоду» (1982), «Зірка Вавилова» (1984). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1987.

БОРТКЕ́ВИЧ Сергій Едуардович [16 (28).II 1877, Харків — 25.X 1952, Відень] — укр. і рос. композитор, піаніст, педагог. Навч. до 1896 у Харкові (фп.— у І. *Слатіна* та А. *Бенша*), 1896—1900 — у Петерб. (композиції — у А. *Лядова*), 1900—02 — в Лейпцізькій консерваторіях. 1902 — 10 гастролював у містах Росії та України. З 1920 жив за кордоном. Тв.: опера «Акробати», балет, сюїта «1001 ніч», дві симф. поеми, камерно-інструм. твори.

БОРТКО́ Володимир Володимирович (27.IX 1924, Курськ — 12. III 1983, Москва) — рос. режисер, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1949 ДІТМ в Москві. 1949—64 працював у т-рах Росії, 1964—71 очолював Одес. рос. драм. т-р ім. А. Іванова. Вистави: «Сто чотири сторінки про любов» Е. Радзинського (1964), «Біг» за М. Булгаковим (1967), «Пушкін в Одесі» Ю. Динова (1969), «Пам'ять серця» О. Корнійчука (1970).

БО́РТНИК Януарій Дем'янович (3.V 1897, с. Озерна, тепер Терноп. обл. — 16.I 1938, Київ) — укр. режисер. Навч. і працював (1922—28) у реж. лабораторії мист. об'єднання «Березіль». Працював у «Тернопільських театральних вечорах» (1915—17), «Кийдрамте» (1920—21), т-рі «Веселий пролетар» (1927—30), харківських т-рах муз. комедії (1930—33) і Революції (1931—37) та ін. Вистави: «Яблуневий полон» І. Дніпровського (1927), «Ярмарок» Остапа Вишні (1928), «Соло на флейті» І. Микитенка (1936). Репресований 1938, реабілітований 1960.

БОРТНИКОВ Микола Федорович (29.I 1916, м. Вєрний, тепер Алма-Ата) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1936 Ташкентське худож. уч-ще, 1950 — Моск. худож. ін-т ім. В. Сурикова. Тв.: «З роботи. Пісня» (1960), «Весна 1944 року» (1967), «Берлін. Травень 1945 року» (1968), «Рідна земля. 1941 рік» (1975), «Чекісти» (1977), «У вільну хвилину» (1980), «Старий причал» (1980—82), «Берізки» (1983).

БОРТНИЦЬКИЙ Р. (?—?) — укр. маляр 18 ст. Працював у Львові. 1738—40 брав участь у розписуванні костьолу бернардинців.

БОРТНЯНСЬКИЙ Дмитро Степанович [1751, м. Глухів, тепер Сум. обл.— 28.IX (10.X) 1825, Петербург] — укр. і рос. композитор, хор. диригент і муз. педагог. Почес. чл. петерб. АМ з 1804 та філармоніч. т-ва з 1815. Є припущення, що навч. у Глухівській співацькій школі до 1758, потім вивчав теорію музики у петерб. Придворній співацькій капелі. 1769—79 вдосконалював майстерність в Італії. 1779—96 — придворний капельмейстер у Гатчині і Павловську, 1796—1825 — директор Придворної співацької капели. Б. органічно поєднав традиції укр. нац. хор. мист-ва, зх.-європ. бароко і класицизму, розвинув започаткований М. *Березовським* жанр циклічного хор концерту (автор 70 концертів, 2 літургій та ін. хор. тв.). В оперній, інструм. та значній частині камерно-вокал. творчості спирався на засади класицизму. Тв.: опери «Креонт» (1777), «Алкід» (1778), «Квінт Фабій» (1779; всі — італ. мовою), «Свято сеньйора», «Сокіл» (обидві — 1786), «Син-суперник» (1787; всі — франц. мовою); симфонія (1790), квінтети, квартет, сонати, пісні та ін.

БОРЩ (Барщ; 1750—1804) — укр. живописець. Родом з Галичини. Виконав бл. 1800 фресковий розпис у костьолі в Дрогобичі.

БОРЩАГОВСЬКИЙ Олександр Михайлович [1 (14).X 1913, Біла Церква, Київ. обл.] — укр. і рос. письменник, театр. критик, історик театру. Закін. 1935 Київ. театр. ін-т. Був зав. літ. частиною в т-рах Києва — ім. І. Я. Франка (1938—40), ім. Лесі Українки (1945—46). Один з організаторів київ. журн. «Театр» (1936—41). Праці: «Шевченко і театр» (1941, у співавт. з М. Йосипенком), «Драматичні твори Івана Франка» (1946), «А. М. Бучма» (1947), «Драматургія Тобілевича» (1948), «Шекспір і український театр» (у кн. «Вільям Шекспір. Збірка статей» (1939), дослідження про творчість М. Заньковецької, І. Кочерги, О. Корнійчука та ін.

БОРЩОВ Дмитро Васильович (8.I 1924, с. Курячі Лози, тепер Микол. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1979. Працював у ТЮГах Одеси (1946—51) і Миколаєва (1951—59). З 1959 — у Микол. укр. муз.-драм. т-рі (з 1981 — Укр. т-р драми і муз. комедії). Ролі: Захар Беркут («Беркути» за Франком), Карбишев («Коли мертві оживають» Івана Рачади), Каравай («Таблетку під язик» Макайонка), Командор («Дон Жуан» Г. Фігейредо).

БОСИКОВИЧ Григорій (?—?) — укр. живописець 2-ї пол. 16 ст. Походив з Сучави (тепер Румунія). Написав ікону «Св. Микола» для Мелецького монастиря на Волині (1586, за ін. даними 1532; до 1941 — у Харків. худож. музеї).

БОСУЛАЄВ Анатолій Федотович [2 (15).IV 1904, Керч — 23.IV 1964, Ленінград] — рос. художник т-ру і кіно, н. х. РРФСР з 1963. Закін. 1924 Харків. худож. технікум. Оформив у харків. т-рах вистави: «Мандат» Б. Ердмана (1925), «Ніч перед різдвом» за М. Гоголем, «Рей-

ки гудуть» В. Кіршона (обидві — 1928), «Барабан» Д. Крамського та І. Земгано (1929). З 1929 жив у Ленінграді.

БОУБЛІК Карл (?—?) — архітектор. У 1890—1914 працював у Львові: збудував у стилі необарокко житл. будинки по вулицях Жовтневій № 11 (1898), Парковій № 6, 8, 10 (1899), Січових стрільців № 11 (1900), на пл. Возз'єднання № 1—2а (1901), по вул. Грабовського № 6 (1911).

БОФФО́ Франц Карлович (1796—1867) — архітектор, представник класицизму. Родом з о. Сардінія. Навч. у Турінському ун-ті. В 1818 приїхав до Одеси; з 1819 — в буд. комітеті, 1822—39 — міськ. архітектор, 1837—57 — архітектор при канцелярії генерал-губернатора. Брав участь у створенні архіт. ансамблів центру міста, склав проекти ряду громад. і житл. споруд. Серед них — Стара біржа (1829—34, тепер міськвиконком), Ін-т шляхетних дівчат (1829—33, тепер ін-т інженерів мор. флоту), Потьомкінські сходи (1837—41), Воронцовський палац (1824—29, тепер Палац піонерів), житл. будинки по вул. Пушкінській № 2 і 6 (обидва — 1835), № 11 (1834), по вул. К. Лібкнехта № 35 (1835). За проектами А. *Мельникова* спорудив Будинок градоначальника (1826—28, не зберігся), присутствені місця (1827—30, тепер адм. будинок), будинок Завадського (1830) на Напівкруглій площі. Збудував Петропавлівську кірху (1823—28), палац Шидловського на Приморському бульварі (1830, тепер Палац культури моряків) та ін.

БОХНО́ВСЬКИЙ Ян (?—?) — укр. живописець 17 ст. Працював у Львові — в 50-х рр. брав участь у розписах домініканського костьолу.

БОЧАРО́В Василь Васильович (1861—?) — укр. цивільний інженер. Навч. 1880—85 в Петерб. буд. уч-щі. Склав проекти перебудови старої пошти і нового поштамту (1903) в Катеринославі (тепер Дніпропетровськ; 1905 буд-во здійснив А. Миклашевський), проект адм. будинку в Харкові (1913; вул. Гамарника № 11).

БРАГІ́НСЬКИЙ Лев Мойсейович [11 (23).III 1896, Київ — 17.III 1953, Львів] — укр. диригент, педагог, з. д. м. УРСР з 1947. Закін. 1917 Петрогр. консерваторію. З 1917 — у Києві. 1928—34 — диригент Київ. опери, 1942—44 — гол. диригент симф. оркестру УРСР. 1944—53 (з перервою) — гол. диригент Львів. т-ру опери та балету. Професор Київ. (1940—41) та Львів. (1944—53) консерваторій. Вистави: «Кармелюк» В. Костенка (1931), «Наймичка» М. Вериківського (1945), «Богдан Хмельницький» К. Данькевича (1953) та ін.

БРА́ДТМАН Едуард Петрович [Братман; 23.I (4.II) 1856, Петербург — після 1918, Київ] — укр. архітектор. Закін. 1883 петерб. АМ. 1898—1915 — міськ. архітектор Києва. Брав участь у переплануванні садиби проф. Мерінга і створенні нових вулиць — Мерінговської (тепер вул. М. Заньковецької), Миколаївської (тепер вул. К. Маркса), Миколаївської пл. (тепер пл. І. Франка). Автор проектів цирку Крутикова (1899—1904, не зберігся), готелю «Континенталь» (1897, тепер будинок консерваторії), т-ру «Соловцов» (1898, тепер укр. драм. т-р ім. І. Франка), обидва — у співавт.; ряду прибуткових і житл. будинків. Працював здебільшого у формах модерну.

БРАЗ Йосип Еммануїлович [10 (22).I 1873, Одеса — 6.XI 1936, Париж (?)] — рос. живописець, акад. петерб. АМ з 1914. Навч. у приватних студіях Мюнхена і Парижа. В

1918—20 — хранитель Ермітажу, 1920—28 — викладач ВХУТЕІНу (Ленінград). З 1928 — жив за кордоном. Тв.: «Вітряк», «Жінка біля вікна» (1906), «На дачі» (1893), «Хризантеми» (1899).

БРАЇЛÓВСЬКИЙ Леонід Михайлович (1868, Харків — поч. 20 ст.) — рос. архітектор, художник. Закін. 1890 петерб. АМ. Автор проектів прибуткових будинків і вілл у Криму, зокрема власної вілли (1906).

БРАНДТ Юзеф (11.II 1841, Щебжешин — 12.VI 1915, Радом) — польс. живописець. У 1860 приїздив на Україну. Автор картин на укр. тему: «Похід запорожців», «Бій з татарами», «Приборкання коня», «Ярмарок на Україні», «Вітряки в степу», «Вітання степу».

БРÁТИЦЯ Павло Савич (1843, с. Мена, тепер місто Черніг. обл.— 1887, с. Терешківка, тепер тієї ж обл.) — укр. кобзар. Кріпак, у 3-річному віці осліп. Учень кобзаря А. *Бешка*. В репертуарі було 10 дум (у т. ч. «Втеча трьох братів з города Азова», «Козак Голота»), понад 50 пісень і псалмів. М. В. *Лисенко* записав від Б. думу «Хмельницький і Барабаш» (70-і рр.).

БРАТКÓВСЬКИЙ Роман (2.IX 1869, Львів — 25.IX 1954, Величка, Польща) — укр. живописець. Працював у Львові. Тв.: краєвиди околиць Львова — «Осінь» (1899), «При повному місяці» (1904), «Перед бурею» (бл. 1905), «Зимна вода» (1897), «Дуби на межі» (1906).

БРÁТЧЕНКО Леонід Сергійович (3.VIII 1923, Одеса) — укр. художник т-ру, н. х. УРСР з 1976. Закін. 1951 Харків. худож. ін-т. З 1955 — художник-постановник, з 1968 — гол. художник Харків. т-ру опери та балету. Оформив опери «Бал-маскарад» Дж. Верді (1964), «Євгеній Онєгін» П. Чайковського (1965), «Прапороносці» О. Білаша (1986), балет «Лілея» К. Данькевича (1958) та ін.

БРÁУН Володимир Олександрович [1 (13).I 1896, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 21.III 1957, Київ] — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1954. У кіно — з 1923. З 1945 — на Київ. кхф; поставив фільми: «Голубі дороги» (1948), «У мирні дні» (1951), «Море кличе» (1956), «Командир карабля» (1964). Серед ін. фільмів — «Максимко» (1953), «Мальва» (1957). Держ. пр. СРСР, 1952.

БРÁУНЗЕЙС Йосиф (29.XI 1837, Новий Сонч, Польща — 1914, Львів) — архітектор. Закін. 1895 Тех. академію у Львові. В 1867—69 працював у Бережанах (тепер місто Терноп. обл.). З 1872 — у Львів. буд. департаменті. Споруди у Львові: будинок капітулу собору св. Юра (1864—66), корпуси клінік мед. ін-ту (1894), будинок Мінерал.-хім. ін-ту (1892, тепер корпус ун-ту).

БРÁУНИ — польс. і укр. музиканти; батько й син. Август Томас Б. (6.III 1789, Познань — 10.XI 1861, Львів) — скрипаль, композитор і диригент. Гри на скрипці навч. у батька. З 1804 — скрипаль театр. оркестру у Варшаві, з 1806 — концертмейстер італ. опери в Одесі, згодом — у капелі графів Потоцьких у Тульчині. З 1816 — у Львові: в театр. оркестрі, з 1844 — диригент капели в домініканському костьолі, з 1854 — викладач гри на скрипці в школі Галицького муз. т-ва. Тв.: мазурки, полонези, музика до театр. вистав. Родерік Август Б. (6.III 1817, Львів — після 1861, м. Старокостянтинів, тепер Хмельн. обл.) — скрипаль, композитор і диригент. Гри на скрипці навч. у батька. З 1836 — у Відні, 1839—40 виступав як соліст у Львові, потім переїхав до Житомира, керував оркестром у с. Самчиках (тепер

Хмельн. обл.). Тв.: концерти для скрипки, варіації, п'єси у формі нар. танців.

БРА́ЧІ Себастьян (бл. 1575—?, Київ) — італ. архітектор. Бл. 1610 відбудував у Києві соборну церкву Успіння на Подолі (1613—14, не збереглася).

БРЕ́ГІНЬ Федір (?—?) — будівничий 18 ст. Збудував 1739 дерев. церкву Різдва Богородиці і дзвіницю в с. Бібщанах (тепер Львів. обл.).

БРИЖА́ХА Олександр Прокопович [14 (26). V 1896, м. Лубни, тепер Полтав. обл.— 16.I 1938, Харків] — укр. хоровий диригент, муз.-громад. діяч. Закін. 1930 Харків. муз.-драм. ін-т (класи: диригування — Я. Розенштейна, теор. дисциплін — С. *Богатирьова*). З 1929 — хормейстер Харків. т-ру опери та балету, з 1930 — худож. керівник Держ. хор. капели, з якою виконував ораторію «Пори року» Й. Гайдна, «Реквієм» В. А. Моцарта, 9-у симф. Л. ван Бетховена, вокал.-симф. твори П. Сениці, М. Коляди, В. Борисова, Д. Клебанова. Автор обробок укр. нар. пісень для хору. Репресований 1937.

БРИ́КІН Степан Васильович [27.XII 1861 (8.I 1862), станиця Раздорська, тепер Ростов. обл.— 30.VI (13.VII) 1912, Київ] — рос. і укр. співак (баритон), оперний антрепренер, педагог. Закін. 1886 Моск. ун-т. 1891—93 — соліст ряду оперних т-рів, зокрема в Харкові, 1893—97 — Київ. рос. опери, 1903—10 — її антрепренер. Партії: Онєгін («Євгеній Онєгін» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна).

БРИЛЛЬ Юхим Олександрович [13 (25).IX 1896, Кишинів — 27.VII 1959, Київ] — рос. режисер, з. д. м. РРФСР з 1940. Закін. 1920 Одес. театр. школу. Вистави у т-рах України: «Том Сойєр» Б. Глаголіна за М. Твеном (1923), «Дядечків сон» за Ф. Достоєвським (1956), «Філумена Мартурано» Е. Де Філіппо (1957). Держ. пр. СРСР, 1946.

БРОДЛАКО́ВИЧ Ілля (Вишенський; ?, Судова Вишня, тепер місто Львів. обл.—?) — укр. живописець 17 ст. Працював у Судовій Вишні, згодом — у Мукачевому. Автор ікон «Покрова» (1646), «Архістратиг Михаїл», «Св. Микола», «Богоматір», «Христос Вседержитель» (всі — 1666).

БРОДО́ВСЬКИЙ (?—?) — укр. композитор 17 — поч. 18 ст. Автор 4-голосих партесних концертів.

БРО́ДСЬКИЙ Віктор Петрович (1825, або 1826, с. Охотин, тепер Волин. обл.— 9.X 1904, Рим) — рос. і укр. скульптор. Навч. у петерб. АМ, її академік і професор з 1861. Твори виконані для України — пам'ятник поету Т. Падурі (барельєф, 1877; не зберігся), «Мадонна» для костьолу м. Кременця (тепер Терноп. обл.), надгробок М. Понятовського для костьолу св. Станіслава в Києві (не зберігся).

БРО́ДСЬКИЙ Ісак Ізраїльович [25. XII 1883 (6.I 1884), с. Софіївка, тепер Бердянського р-ну Запоріз. обл.— 14.VIII 1939, Ленінград] — рос. художник, педагог, з. д. м. РРФСР з 1932. Навч. 1896—1902 в Одес. худож. уч-щі, 1902—08 — в петерб. АМ. З 1910 — чл. Т-ва пд.-рос. художників. З 1932 — професор, з 1934 — директор Всерос. АМ у Ленінграді. Тв. на укр. тему — «Дніпробуд» (1930), «Ударник Дніпробуду» (1932). На основі худож. колекції Б., переданої в дар Бердянську, ств. Бердянський худож. музей (тепер його імені).

БРОН Онисим Михайлович (20.VII 1895, м. Новомосковськ, тепер Дніпроп. обл.— 2.II 1975, Москва) — рос. і укр. диригент, педагог. Закін. Київ. консерваторію (1916 — клас фп. В. *Пухальського*, 1918 —

клас композиції — Р. *Глієра*). 1918—22 — концертмейстер і диригент Київ., 1925—26 — Харків. опер, 1930—32 — Київ. т-ру опери та балету. 1937—56 — в оперних театрах, ансамблях Ленінграда, Мінська, Москви. В репертуарі — «Наталка Полтавка» М. Лисенка (1954; в ролі Петра — І. *Козловський*), «Борис Годунов» М. Мусоргського.

БРОНДУКÓВ Борислав Миколайович (1.III 1938, с. Городещина Київ. обл.)— укр. актор, н. а. УРСР з 1988. Закін. 1965 Київ театр. ін-т. Ролі у фільмах Київ. кхф: Гнида («Бур'ян», 1966), Злодій («Камінний хрест», 1968), Микола II («Родина Коцюбинських», 1970), Бурунда («Захар Беркут», 1971), Попеленко («Тривожний місяць вересень», 1975), Явтушок Голий («Вавілон — XX», 1979).

БРÓНЗОВ-ЄГÓРОВ Іван Лаврентійович [справж.— Єгоров; 24.II (7.III) 1896, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 20.II 1963, Харків] — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1946. Закін. 1925 технікум театр. мист-ва в Москві. В 1925—34 — в Київ., 1934—41 — Дніпроп., 1941—44 — об'єднаних Одес. і Дніпроп. (Красноярськ) т-рах. 1944—59 — соліст Харків. т-ру опери та балету. Партії: Богдан Хмельницький (однойм. опера Данькевича), Борис («Борис Годунов» Мусоргського), Мазепа (однойм. опера Чайковського). Держ. пр. СРСР, 1952.

БРÝКМАН Марко Борисович [справж. — Мордух Беркович; 6 (18).III 1884, с. Бешенковичі Лепельського пов. Вітеб. губ.— 9.II 1929, Полтава] — укр. і рос. живописець-портретист, Герой Праці (1926). Навч. в Одес. худож. уч-щі, 1915—17 — петерб. АМ. З 1906 жив у Полтаві. Тв.: портрети — І. Ризенка (1926), художників С. Розенбаума та Ю. Михайлова (1928), Ф. Литвиненка (1929); плакати («Григорій Сковорода», 1919).

БРУН Клара Ісаківна (1.XII 1876, Сміла, тепер місто Черкас. обл.— 25.X 1959, Київ) — укр. співачка (лірико-драм. сопрано), з. д. м. УРСР з 1938. Закін. 1899 Віден. консерваторію. З 1899 співала у т-рах Києва, Одеси, Харкова, Москви. З 1929 — у Києві: викладач муз. технікуму, консерваторії (1934—52, з 1939 — професор). Серед учнів: Т. Копйова, Л. Лобанова-Рогачова, Т. Михайлова, Г. Сухорукова. Партії: Антоніда («Життя за царя» Глинки), Татьяна, Ліза («Євгеній Онєгін», «Пікова дама» Чайковського), Аїда (однойм. опера Верді).

БРУСЕНЦÓВ Геннадій Якович (14.X 1927, Орел) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1982. Закін. 1953 Вище худож.-пром. уч-ще ім. В. Г. Мухіної в Ленінграді. Тв.: «М. Фрунзе на Туркестанському фронті» (1955), «Наші батьки» (1967), «На землі Севастополя» (1971), «Вранішні чайки» (1979), «Хмари над бухтою» та «Срібний Херсонес» (обидва — 1980).

БРЮЛЛÓВИ — рос. митці; брати. Олександр Павлович Б. [29.XI (10.XII) 1798, Петербург — 9 (21).I 1877, там же] — архітектор, аквареліст, представник пізнього класицизму. Навч. 1810—24 у петерб. АМ, вдосконалював майстерність у Німеччині, Італії, Франції. Чл. петерб. (академік з 1831, професор з 1832), міланської та паризької АМ. За проектами Б. збудовано пам'ятник О. Казарському на Малому (Мічманському) бульварі в Севастополі (1834), бронз. стелу в Полтаві на місці відпочинку Петра I після Полтав. битви (1841). Серед нездійснених проектів: пам'ятники — кн. Володимиру в Києві (30-і рр.), на полі Полтав. битви (1849). Карл

Павлович Б. [12 (23).XII 1799, Петербург — 11 (23).VI 1852, Марчано, побл. Рима] — живописець. Навч. 1809—21 у петерб. АМ (її професор 1836—49). Тв.: «Останній день Помпеї» (1830—33), парадні («Портрет Ю. П. Самойлової з Амацілією Пачіні», бл. 1839), психолог. портрети (М. Кукольника, 1836; І. Крилова, 1839). Серед учнів: І. *Сошенко,* Д. *Безперчий,* Т. *Шевченко.* Б. брав діяльну участь у викупі Шевченка з кріпацтва. У 1838 написав портрет В. Жуковського, який було розіграно в лотереї (зберігається в КМШ) і на виручені кошти викуплено поета. На квартирі Б. йому було вручено відпускну, засвідчену Б., В. Жуковським і М. Вієльгорським.

БРЯ́НСЬКИЙ Михайло Васильович [8 (20).XI 1830, Київ — 1908] — укр. живописець. 1864—69 — вільний слухач. петерб. АМ. Працював у Петербурзі і Києві. Тв.: портрет Є. М. Дараган (1868), «Наречена, якій повернули обручку» (1868), «Жіноча голівка» (1870).

БУ́БЛИК Микола (?—?) — нар. майстер худож. розпису. В кін. 19 — на поч. 20 ст. працював у м. Огрині на Катеринославщині. Вироби оздоблював орнаментом у традиціях петриківського розпису. Збереглася розписана скриня (1906) з авторським підписом.

БУГАЄ́ВСЬКИЙ Мусій (?, с. Парафіївка, тепер смт Черніг. обл.— бл. 1742, м. Глухів, тепер Сум. обл.) — укр. співак, хор. диригент, педагог. Закін. Києво-Могилянську академію, де співав в академіч. капелі. Згодом — військ. капелан і священик церкви св. Анастасії у Глухові. Серед учнів — Г. *Головня.*

БУГА́ЙСЬКИЙ Михайло Миколайович (?—?) — інженер. Закін. Петерб. ін-т шляхів. 1846—54 — попечитель Одес. уч. округу. В 20-х рр. 19 ст. керував буд-вом Одес. порту і забудовою Приморського бульвару.

БУ́ГОВА Лія Ісаківна [1 (14).IV 1900, Немирів, тепер місто Він. обл.— 29.IV 1981, Одеса] — рос. і євр. актриса, н. а. УРСР з 1946. Працювала в рос. та євр. т-рах Вінниці, Києва, Одеси. 1945—81 — в Одес. рос. драм. т-рі ім. А. Іванова. Ролі: Нагорна («Суд матері» Рачади), Грета Норман («Життя починається знову» Собка), Цейтл («Тев'є-молочник» Шолом-Алейхема), Мати («Мати» Чапека).

БУГРИ́МОВА Ірина Миколаївна [28.II (13.III) 1910, Харків] — артистка цирку, н. а. СРСР з 1969, Герой Соц. Праці (1979). Артистич. діяльність почала на Україні. Разом з О. Буслаєвим 1931 підготувала в Харкові атракціон «Політ на санях під куполом цирку», прем'єра якого відбулася в Києві. В 1946—76 — дресирувальниця левів.

БУДКЕ́ВИЧ Йосип Казимир Костянтинович [Буткевич; 6 (18).IV 1841, Київ — 21.XI (3.XII) 1895, там же] — укр. живописець. Закін. 1873 петерб. АМ. 1878—79 — викладач Київ. рисувальної школи М. Мурашка. Тв.: «Біля воріт. Танжер» (1881), «Арабська дівчина» (80-і рр.).

БУДКЕ́ВИЧ Марія (Ванда) Яківна (1869, м. Бердичів, тепер Житомир. обл. — ?) — рос. співачка (сопрано). Навч. у Київ. муз. уч-щі РМТ (класи фп., віолончелі). Вокал. освіту здобула у К. *Еверарді.* Після дебюту в Київ. рос. опері (антреприза Й. Я. *Сєтова,* сезон 1892—93) в партії Маргарити де Валуа («Гугеноти» Мейєрбера), співала на сценах Харків., Казанської, Саратовської, Вільнюської та ін. опер, 1897—98 — у Великому т-рі (Москва), з 1898 — солістка

Маріїнського т-ру (Петербург). У репертуарі — провідні партії в операх рос. (М. Глинка, О. Бородін, М. Римський-Корсаков) і зх.-європ. (переважно Р. Вагнер) композиторів.

БУДЛЯ́НСЬКИЙ Олексій Михайлович (1763—27.XII 1819, Київ) — укр. поміщик, меценат. Мав маєтки (села Чемер і Срібне) на Чернігівщині. Утримував хор. капелу і кріпацький струнно-духовий оркестр (з ним виступали відомі зх.-європ. музиканти — Б. Ромберг і Ф. Ріс, капельмейстером був Дж. *Альбертіні*). Б. 1818 брав участь у викупі М. *Щепкіна* з кріпацтва.

БУДНЕ́ВИЧ Віктор Георгійович (1891 — 20.X 1957, Чернівці)— укр. співак (баритон), режисер, засл. арт. УРСР з 1934. Навч. 1912—14 в Муз.-драм. школі ім. М. В. Лисенка (клас В. Астаф'євої) та Київ. консерваторії (клас В. Цвєткова). 1922—51 — соліст Харківського театру опери та балету (з 1926 — режисер). З 1951 — художній керівник Чернівецької філармонії. Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Тугар Вовк («Золотий обруч» Лятошинського), Мазепа (однойм. опера Чайковського), Ескамільо («Кармен» Бізе), Скарпіа («Тоска» Пуччіні). Вистави: «Кармен» Ж. Бізе (1947), «Казка про царя Салтана» М. Римського-Корсакова (1949), «Наймичка» М. Вериківського (1950).

БУ́ДНИКОВ Олександр Гаврилович [12 (25).VIII 1914, станиця Верхній Баскунчак, тепер смт Астрахан. обл.— 23.XII 1982, Київ] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1947 Київ. худож. ін-т (його професор з 1969). Працював у галузі станкового живопису. Тв.: «Форсування Дніпра» (1947), «Канів. Вид на могилу Т. Г. Шевченка» (1954), «На Капрі» (1966—69), «Ленін у Парижі» (1982). Вид.: «Олександр Будников». Каталог (1975).

БУЄ́ВСЬКИЙ Борис Миколайович (7.VI 1934, м. Кривий Ріг) — укр. композитор. Закін. 1959 Харків. консерваторію (клас Д. *Клебанова*). 1959—61 — викладач Донец. муз. уч-ща, з 1961 — на творчій роботі. Тв.: балети «Пісня синього моря» (1965; перша пост. 1966, Одеса), «Устим Кармелюк» (1980), ораторія «Мандрівки серця» (сл. Костенко, 1964), 10 симфоній, камерно-інструм. музика, романси.

БУЗИЛЕ́ВИЧ Олександр Вікторович (8.V 1941, Київ) — укр. кінооператор. Закін. 1976 ВДІК (Москва). З 1968 — на студії «Укртелефільм». Фільми: «Золоті литаври» (1971), «Карпатські візерунки» (1976), «Відродження» (1979), «Слово про Київ» (1982), «Дім батька твого» (1986), «Провінційна історія» (1988). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1980.

БУЗИ́ННИЙ Арсеній Максимович [8 (20).V 1877, с. Кирдани, тепер Київ. обл.— ?] — укр. художник. Навч. до 1910 у Київ. худож. уч-щі. Брав участь у Київ. виставках (1913—24). Тв.: «Видубицький монастир», «Оранжерея», «Млин».

БУКИ́НИКИ — укр. і рос. музиканти; брати. Ісай Овсійович Б. (1867, Харків — 1942, там же) — скрипаль, педагог і музикознавець. Закін. 1887 Харків. муз. уч-ще РМТ. 1887—1917 — викладач музики в сум. гімназії, концертмейстер Одес. опери. Утримував власну муз. школу в Харкові, виступав як скрипаль-соліст і ансамбліст. З 1918 — викладач муз. школи в Харкові. Концертна діяльність. Автор методики навчання гри на скрипці. Михайло Овсійович Б. [29.X (10.XI) 1872, м. Дубно, тепер Рівнен. обл.— 1947, США] — віолончеліст, композитор, педагог і муз. критик. Навч. 1885—

90 у Харків. муз. уч-щі РМТ (у А. Глека), 1890—95 — у Моск. консерваторії. Виступав як соліст і ансамбліст разом з С. Танеєвим, М. Метнером, К. Ігумновим, О. Гольденвейзером, О. Гедике, В. Ландовською. 1906—18 працював у Москві. 1919—22 — професор Харків. консерваторії. З 1922 жив у США. Грав в укр. квартеті в США, брав участь в укр. муз. театрі.

БУКОВЕ́ЦЬКИЙ Євген Йосипович [4 (17).XII 1866, Одеса — 27.VII 1948, там же] — укр. живописець. Закін. 1890 Одес. худож. уч-ще (у К. *Костанді*); відвідував петерб. АМ, академію Р. Жюльєна в Парижі. Один з засновників Т-ва пд.-рос. художників, Т-ва художників ім. К. К. Костанді (1922—24), Одес. літ. т-ва. Тв.: «У довідковій конторі» (1890), «У багатого родича» (1891), «Фотограф-аматор» (1894), «В суді» (1895), «Кошик з виноградом» (1944), «Вечір» (1946); портрети І. Уточкіна, П. Нілуса (1902), І. Буніна (1919), В. Філатова (1940).

БУКО́ВСЬКИЙ Анатолій Сергійович (17.XI 1925, м. Балашов, тепер Сарат. обл.) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1983. Закін. 1958 Київ. ін-т театр. мист-ва, відтоді — на Київ. кхф. Поставив фільми: «Бур'ян» (1966), «Варчина земля» (1969), «Тут нам жити» (1972), «Володьчине життя» (1984, т/ф), «Повернення» (1987) та ін.

БУЛАВИ́ЦЬКИЙ Олекса (8.X 1916, м. Умань, тепер Черкас. обл.) — укр. живописець. Навч. в приватній студії М. Ярового в Києві, в Одес. худож. школі, Київ. худож. ін-ті та Всерос. АМ у Ленінграді. Працював на Київ. кіностудії та в т-рах. Після 2-ї світової війни — в Німеччині, з 1950 — в Міннеаполісі (США). Тв.: «Після дощу», «Бузок», «Сосни» та ін.

БУЛА́Т Тамара Павлівна (3.II 1933, Запоріжжя) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1981. Закін. 1956 Київ. консерваторію (клас О. Шреєр-Ткаченко). З 1962 — наук. співробітник ІМФЕ. Праці: «Героїко-патріотична тема в творчості М. В. Лисенка» (1965), «Український романс» (1979), «Яків Степовий» (1980), «Микола Лисенко» (1981); «Рильський і музика» (1969, у співавт.), «М. В. Лисенко в листуванні сучасників» в кн. «З історії міжслов'янських музично-культурних взаємин». (1989). Автор-упорядник Повного зібрання творів М. Лисенка в 40 томах.

БУЛГА́КОВ Михайло Опанасович [3 (15).V 1891, Київ — 10.III 1940, Москва] — рос. письменник, драматург. Закін. 1916 мед. ф-т Київ. ун-ту. Відвідував у Києві театр. курси М. Медведєва. Літ. діяльність почав 1921. У п'єсі «Дні Турбіних» (за романом «Біла гвардія») висвітлив події громадян. війни в Києві 1918—19. Б. 1928 прочитав п'єсу «Втеча» трупі Одес. рос. драм. т-ру, який передбачав включити її до свого репертуару. Для «Українфільму» 1934 написав сценарій для екранізації комедії М. Гоголя «Ревізор». Театри України поставили п'єси Б.: «Зойчина квартира». «Дні Турбіних», «Втеча», «Останні дні» («Пушкін»), «Божевільний Журден», «Майстер і Маргарита», «Собаче серце». У будинку в Києві, де Б. жив 1905—13 і 1918—19, відкрито 1990 меморіал. музей, на фасаді — мемор. дошку (1982; скульп. А. *Кущ*).

БУЛГА́КОВ Сергій Іванович [30. VII (11.VIII) 1873, с. Побіляни Орлов. губ.— 25.XI (8.XII) 1902, Київ] — укр. хор. диригент, педагог. Дядько письменника М. Булгакова. Закін. 1897 Київ. духовну академію. Муз. освіту здобув у муз.-

драм. школі (у С. Блуменфельда). 1897—1902 — вчитель співу і регент учнівського хору 2-ї київ. гімназії, з яким виступав у концертах. Був реформатором викладання співу: 1901 розробив проект нової програми з співу в гімназіях (відхилений). Автор праці «Значення музики і співу у справі виховання і житті людини» (1901; позитивно оцінив музикознавець В. І. Петр).

БУНАКО́ВИ — сім'я іконописців 19 ст. Очолювали іконописну майстерню в Чугуєві (тепер місто Харків. обл.). Іван Михайлович Б. (?—?) писав портрети (З. та І. Шеверньових, 1860), ікони. Вчитель (1857—59) І. *Рєпіна*.

БУ́НІН Михайло Миколайович [28.X (9.XI) 1887, сл. Красна, тепер с. Красне Ворон. обл.— жовтень 1941, м. Лубни Полтав. обл.] — укр. живописець. Навч. приватно в Москві. Тв.: «Український краєвид», «Осінь», «Соняшники» (всі — 1925), «Вітряний день», «Міський краєвид» (обидва — 1926), «Річка Сула восени» (1937).

БУРА́-МАЦАПУ́РА Віра Іванівна (18.IX 1900, с. Бучки, тепер Брян. обл.— 29.I 1991, Київ) — укр. графік. Навч. 1923—29 у Київ. худож. ін-ті (у М. *Бойчука*, С. *Налепинської-Бойчук*, В. *Касіяна*). Тв.: «В керамічній майстерні» (1924), «Провізор» (1924), «Боротьба за „Арсенал"» (1927) та ін.

БУРА́ЧЕК Микола Григорович [4 (16).III 1876, с. Летичів, тепер смт Хмельн. обл.— 12.VIII 1942, Харків] — укр. живописець-пейзажист, художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1941. Навч. у Київ. рисувальній школі М. Мурашка, Краків. академії красних мистецтв, удосконалював майстерність у Парижі. З 1912 жив у Києві. Один з засновників Укр. академії мист-в (1917, 1918 — її президент). З 1925 працював у Харкові. Тв.: «Сутінки» (1890), «На Дніпрі в сутінки» (1898), «Подвір'я взимку» (1911), «Соняшники» (1914), «Дахи Софійського собору в Києві» (1917), «Хмари насуваються» (1934), «Яблуні в цвіту» (1936), «Причинна. Реве та стогне Дніпр широкий» (1941); оформлення театр. вистав: «По дорозі в казку» О. Олеся (1918, Київ), «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького (1936, Харків), «Наймичка» І. Карпенка-Карого (1938, Донецьк). Дослідник мистецької спадщини Т. Шевченка. Викладав у харківських худож.-тех. (1925—27) та худож. (1925—31, з 1927 — професор) ін-тах. Вид.: Ю. Дюженко. «Микола Бурачек» (1967).

БУРЕВІ́Й Кость (справж.— Буровій Костянтин Степанович; псевд.— Едвард Стріха, Кость Соколовський, Варвара Жукова, Нахтенборген; 2.VI 1888, с. Велика Меженка Ворон. обл.— 15.XII 1934, Київ) — укр. письменник, публіцист, театрознавець. Освіту здобув самостійно: іспити за гімназію склав екстерном у Петербурзі, де згодом навч. на Вищих комерційних курсах. З 1925 друкувався в журн. «Червоний шлях» (уривок з роману «Хами», статті про Укр. клуб, Укр. драм. студію та діяльність спілки «Село і місто» в Москві, в організації яких брав активну участь). У Москві влаштовував виставки тв. укр. художників, зокрема школи М. *Бойчука*. Драм. тв.: «Опортунія» (1930), «Чотири Чемберлени» (ред. 1931, 1933), істор. драма «Павло Полуботок» (1928; опубл. 1991). Праці: «Амвросій Бучма» (1933) та ін. Редагував монографії про художників Д. Левицького та М. Самокиша, мемуари П. Саксаганського, М. Кропивницького, М. Садовського. Репресований 1934.

БУРЛЮ́К Алла Леонідівна (27.XI 1935, с. Перевалочна, переселено в с. Світлогірське Полтав. обл.) — укр. і рос. актриса, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1957 Харків. ін-т театр. мист-ва. Працювала в т-рах Києва і Донецька. З 1979 — у Київ. молодіжному т-рі. Ролі: Пріся («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Марина (однойм. п'єса Зарудного), Гелена («Варшавська мелодія» Зоріна), Луїза («Підступність і кохання» Шіллера).

БУ́РЛЮ́К Давид Давидович [9 (21). VI 1882, х. Семиромівщина Харків. губ.— 15.I 1967, Нью-Йорк, США] — укр. і рос. художник-футурист, поет. Навч. у Казан., Одес. (1900—03, 1909) худож. уч-щах, 1904 — у Мюнхені, 1904 — в Парижі, 1911—13 — у МУЖСА. Експонував тв. на виставках у Херсоні, Харкові, Одесі, Катеринославі (тепер Дніпропетровськ). Один з організаторів рос.-укр. мистецьких об'єднань («Ланка», 1908, Київ; «Бубновий валет», 1910, Москва). З 1920 жив за кордоном (з 1922 — у США). Тв.: «Святослав» (1915), «Козак Мамай» (1916), «Запорожці в поході», «Рибалки», «Карусель» (20-і рр.). У Нью-Йорку — мемор. музей Д. Бурлюка.

БУ́РСА-ДОЛЕ́НГА Станіслав Владислав (22.VIII 1865, с. Обертин, тепер смт Івано-Фр. обл.— 29.V 1947, Краків) — польс. композитор, хор. диригент, педагог. Навч. музики приватно у Львові (у М. Солтиса, С. Нев'ядомського). Керував у Львові хором польс. т-ва «Сокіл» (1892—94), чол. хором Галицького муз. т-ва (1894—1901), де виконувались тв. укр. композиторів. Видавав журн. «Мистецькі відомості» (1900—01), де рецензував концерти укр. митців.

БУ́РСЬКА Інна Володимирівна (1887, Київ — 25.VI 1954, Нью-Йорк, США) — укр. співачка (меццо-сопрано). Навч. у Київ. муз. уч-щі, вдосконалювалася в Італії. 1913—16 — солістка Київ., 1916—21 — Одес. опер. З 1922 — у США (солістка Чікагської опери та «Метрополітен-опера»). Партії: Марина Мнішек («Борис Годунов» Мусоргського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Амнеріс («Аїда» Верді).

БУРЯКО́ВСЬКИЙ Максим Семенович (1744, Київ — 1812, там же) — укр. живописець. Навч. у Лаврській іконописній майстерні. Брав участь у поновленні настінного живопису Успенського собору Києво-Печерської лаври (1773, 1774, 1776). У Михайлівському Золотоверхому монастирі 1782—83 писав ікони та позолочував різьблення. У вересні 1796 почав писати підносні ікони «Успіння» для Києво-Печерської лаври.

БУРЯЧО́К Іван Мартинович [псевд. — ІБ, Буруля, Невір, Нев; 28.IX (10.X) 1877, с. Лозувата, тепер Вінн. обл.— 24.X 1936, Київ] — укр. художник. Навч. у Київ. рисувальній школі М. Мурашка та краків. АМ. Працював у галузі станкового і театр.-декор. живопису, книжкової і сатирич. графіки, зокрема в журн. «Шершень». Тв.: живописні— «Портрет М. В. Лисенка» (1910), «Автопортрет», «Брід через річку», «Степ», «Дозріле жито» (поч. 20 ст.); іл. до поеми «Енеїда» І. Котляревського, байок Л. Глібова; оформлення вистав у київ. т-рах М. Садовського (1906—14), ім. М. Заньковецької (1922—27), т-рах Вінниці. Вид.: «Іван Бурячок, Микола Бурячок». Каталог виставки творів (1982).

БУТ Микола Якович (21.IV 1928, с. Погожа Криниця, тепер Сум. обл.) — рос. живописець і графік, н. х. РРФСР з 1980. Закін. 1953 Моск. худож. ін-т. Тв.: діорама «Битва за Дніпро» для Дніпроп.

істор. музею (1972—78), «На землі Буджака» (1982), «Воїн-інтернаціоналіст старший сержант А. Марцинкявічус» (1984). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1979.

БУТЕ́НКО Іван Пилипович [1852, Херсонщина — 6 (18).II 1891, Москва] — рос. і укр. співак (бас). Вокалу навч. приватно: в Одесі, Франції, Італії. Співав у т-рах Мантуї, Мілана, Неаполя. В 1885—91 — у Великому т-рі (Москва). Партії: Тарас («Тарас Бульба» Кашперова), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Пимен («Борис Годунов» Мусоргського), Мефістофель (однойм. опера Бойто).

БУТЕ́НКО Леонід Михайлович (23.II 1948, смт Васильківка Дніпроп. обл.) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1987. Закін. 1972 Одес. консерваторію (з 1984 — викладач), відтоді — в Одес. т-рі опери та балету (з 1974 — гол. хормейстер). Брав участь у постановках опер: «Пан Коцький» М. Лисенка, «Кирило Кожум'яка» Є. Юцевича, «Вій» В. Губаренка (1980), «Незраджене кохання» Л. Колодуба (1983), «Катерина» М. Аркаса (1988), балету з хором «Війна і мир» В. Овчинникова (1990).

БУ́ТНИКИ — укр. художники; брати. Народилися в Баришівці (тепер смт Київ. обл.). Спец. освіти не мали. Жили в Полтаві. Іван Данилович Б. (1887—1927, Полтава) — графік. Працював у галузі книжкової графіки: іл. до «Букваря для дорослих», зб. «Українські народні думи» (всі — 1918). Степан Данилович Б. (23.VIII 1873; за ін. даними — 4.I 1874 — 3.VII 1952, Полтава) — живописець і графік. Тв.: живописні — «Одна лишилась» (1902), «Спогади» (1905), «За працю» (1907); іл. до тв. укр. письменників, тематичні листівки «Українські загадки» (40—50-і рр).

БУ́ТНИК-СІ́ВЕРСЬКИЙ Борис Степанович [3 (16).III 1901, Чернігів — 5.XI 1983, Київ]—укр. мистецтвознавець, канд. істор. наук з 1946. Закін. 1926 Київ. археол. ін-т. Праці: монографії «Архітектор В. І. Беретті в Києві» (1947), «Григорій Петрович Світлицький» (1958), «Рєпін і Україна» (1962), «Народні українські малюнки» (1971); брав участь у колективних працях — «Мистецька спадщина Т. Г. Шевченка» (т. 1—4, 1961—64) та ін.

БУТО́ВИЧ Микола (1.XII 1895, с. Петрівка, тепер смт Дніпроп. обл.— 21.XII 1961, Гакензак, побл. Нью-Йорка, США) — укр. живописець і графік. Навч. 1906—13 у кадетському корпусі у Полтаві, згодом — в АМ та Вищій худож.-пром. школі у Празі, продовжив освіту в Берліні. Закін. 1926 Академію графічних мист-в в Лейпцигу. В 20—30-х рр. жив у Парижі, в Югославії; у 30—40-х рр.— у Львові, після 1947 — у США. Працював у галузі книжкової, пром. графіки, театр.-декорац. мист-ва. Тв.: «Портрет М. Гординської», «Танок на Лисій горі», «Портрет дружини», іл. до тв. І. Котляревського, М. Гоголя, П. Куліша, В. Стефаника; серія гравюр «Українські демони» (1924), живописні полотна на укр. фольклорні теми; ескізи до вистав (балет «Ладо», 1951, нездійснений).

БУТО́ВСЬКИЙ Семен Юхимович (1886—1967) — укр. актор, співак (драм. тенор), режисер. 1909—15 працював у Т-рі М. Садовського, 1915—16 — «Т-ві укр. акторів під керівництвом І. Мар'яненка, за участю М. Заньковецької та П. Саксаганського» (Одеса, Київ). З 1929— режисер Одес. оперного т-ру, з 1931 — Дніпропетровського. В еміграції спочатку в Зальцбургу, потім — у США. Оперні партії в Т-рі М. Садовського: Андрій («За-

порожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Еол, Левко («Енеїда», «Утоплена» Лисенка), Йонтек («Галька» Монюшка). Вистави в оперних т-рах України: «Тарас Бульба» М. Лисенка (1929—30), «Захар Беркут» Б. Лятошинського (1930, перше виконання), «Отелло» Верді та ін.

БУ́ЦЬКИЙ Анатолій Костянтинович [21.VII (2.VIII) 1892, с. Росошново, тепер Орлов. обл.— 27.VII 1965, Ленінград] — укр. і рос. музикознавець, композитор і педагог, доктор мистецтвознавства з 1943. Навч. у Київ. муз.-драм. школі ім. М. В. Лисенка та Київ. консерваторії. У 1918 брав участь в організації Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка, 1920—25 викладав у ньому. З 1925 — викладач Ленінгр. консерваторії (професор з 1935). Автор музики до вистав т-ру «Березіль»: «Газ» Г. Кайзера, «Джіммі Хіггінс» за Е. Сінклером (обидва — 1923), «Макбет» В. Шекспіра (1924), «Жакерія» за П. Меріме (1925, разом з М. *Вериківським*).

БУЧЕ́ВСЬКИЙ Епамінандос (1843, Буковина — 1891) — укр. живописець. Навч. 1868—72 у віден. АМ. Був гол. художником Буковинської консисторії. Брав участь в оздоблюванні палацу митрополитів у Чернівцях (1866—80), розписуванні церкви Миколи в Яссах; реставрував старовинні фрески. Картини на міфологіч. сюжети («Вакханалія», 1874), портрети.

БУ́ЧМА Амвросій Максиміліанович (Максимович; 14.III 1891, Львів — 6.I 1957, Київ) — укр. актор, режисер, педагог, н. а. СРСР з 1944. Навч. 1918 у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка. На сцені — з 1906. Працював у т-рах Львова, Києва, Черкас, Херсона, Житомира. В 1922—36 (з перервою) — у т-рі «Березіль» (з 1935 — Харків. укр. драм. т-р), 1936—57 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Джіммі («Джіммі Хіггінс» за Сінклером), Гайдай, Кречет, Макар Діброва («Загибель ескадри», «Платон Кречет», «Макар Діброва» Корнійчука), Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Павло Железнов, Іван Коломійцев («Васса Железнова», «Останні» М. Горького). Вистави: «Загибель „Надії"» Г. Гейєрманса, «Хазяїн» І. Карпенка-Карого (1939) та ін. З 1924 — працював також у кіно. 1945—48 — худож. керівник Київ. кхф. Серед ролей: Шевченко («Тарас Шевченко», 1926), Сашко-музикант («Напередодні», 1928), Гордій Ярощук («Нічний візник», 1929), Басманов («Іван Грозний», 1945), Тарас Яценко («Нескорені», 1945), боцман Дзюба («В далекому плаванні», 1947). Викладав у Київ. ін-ті театр. мист-ва (з 1940 — професор). Автор спогадів «З глибин душі» (1959). Держ. пр. СРСР, 1941, 1949. Вид.: І. Піскун. «А. М. Бучма» (1956), Б. Львов-Анохін. «Амвросій Максиміліанович Бучма» (1959), О. Бабишкін. «Амвросій Бучма в кіно» (1966), Ю. Косач. «Душі людської чародій» (1973), Ю. Косач. «Амвросій Бучма» (1978), В. Заболотна. «Амвросій Бучма» (1984).

БУЧУ́К Дмитро (1860—1932) — нар. майстер-будівничий. Представник гуцульської школи арх-ри. Жив у с. Яворові (тепер Косівського р-ну Івано-Фр. обл.). Збудував понад 30 церков, дзвіниць і каплиць на Гуцульщині, Покутті, Поділлі (села Яворів, Ясенів, Верхній Рожнів, у передмісті Заліщиків та ін.).

БУЯ́ЛЬСЬКИЙ Хома Станіслав (Наполеон Миколайович; ?—?) — укр. художник і педагог. Навч. 1827—37 в Берліні, Дюссельдорфі, Парижі. В 1828 повернувся на Україну. Здобув 1846 звання не-

класного художника. Організував у Києві 1850 приватні рисувальні класи, тут же відкрив 1853 майстерню для друкування гравюр і літографій. Розписував Олександрівський костьол у Києві.

БЮССЕ́ Йозеф (1775, Голландія — 1832, Львів) — живописець і графік. З 1801 працював у Львові: викладав рисунок в Академії при ун-ті. Тв.: «Покладення в труну», «Пігмаліон», «Голова старого», «Голова у медальйоні».

БЯ́ЛИЙ Ян (?—?) — укр. скульптор 2-ї пол. 16 ст. Жив і працював у Львові. Автор алебастрового вівтаря кафедрального костьолу (1592) у Львові.

БЯ́ЛИК Михайло Григорович (13.III 1929, Київ) — рос. і укр. музикознавець, з. д. м. РРФСР з 1982, канд. мистецтвознавства з 1969. Закін. Київ. консерваторію (1951 — клас історії музики, 1953 — клас фп. Є. Співака і А. Луфера). 1951—54 — викладач Дніпроп. муз. уч-ща, з 1968 — в Ленінгр. консерваторії. Музикознавчі праці: «Л. Ревуцький» (1973), «Л. М. Ревуцький» (1979), «Євгеній Мравинський» (1982), статті про Б. Лятошинського, Ю. Мейтуса, А. Штогаренка, В. Губаренка та ін.

«В.» (?—?) — укр. гравер на дереві 17 ст. Автор гравюр у виданнях Києво-Печерської лаври («Тріодь цвітна», 1631; «Євангеліє учительне», 1637; «Акафісти», 1663) та друкарні М. Сльозки у Львові (1642).

ВА́ГНЕР Іван (бл. 1844—?) — укр. композитор і піаніст. 1853 виступав у Києві в ансамблі з А. Контським, 1854—55 давав сольні концерти. Тв.: «Концертна фантазія на українську народну пісню ,,Гандзя''», «Марш», «Мазурка».

ВА́ГНЕР Отто (13.VII 1841, Відень — 11.IV 1918, там же) — австр. архітектор, представник віденського модерну. За його проектом у Феодосії споруджено дачу Стамболі (1909—14; тепер санаторій «Восход»).

ВА́ЗІН Георгій Андрійович (21.II 1940, м. Долинська Кіровогр. обл.) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1966 Моск. консерваторію. 1966—72 — диригент військ. оркестрів, 1972—82 — симф. оркестру Херсон. муз. уч-ща. Організатор (1976) і худож. керівник камерного оркестру Херсон. філармонії.

ВАЙНШТЕ́ЙН Мойсей (Михайло) Ісакович (20.II 1940, м. Дружківка Донец. обл.— 26.V 1981, Київ) — укр. живописець. Закін. 1965 Київ. худож. ін-т (у С. *Григор'єва*, К. *Трохименка* та М. *Хмелька*). Працював у галузі станкового живопису. Тв.: «Шахи» (1966), «Брати. 1941», «Лікнеп» (обидва — 1967), «Перші» (1968), «Вчителька Марія Василівна» (1970), «Оля» (1971), «За врожай. Хлібороби України» (1977), «Дашенька» (1979), «Ранок» (1981). Вид.: «Михайло Вайнштейн». Каталог (1987).

ВАЙС Адольф Віктор (1858, м. Ярослав, тепер Польща — ?) — польс. архітектор. Закін. 1884 Львів. політех. школу. Автор проектів: палацу Дідушицьких (1894), мед. закладу та житл. будинків у Львові, костьолів на Львівщині.

ВАКС Бенціон (Борис) Йосипович (12.V 1912, Житомир — 4.VIII 1989, Харків) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1973. Навч. 1944—48 у Хар-

ків. худож. ін-ті (у С. *Прохорова* та М. *Дерегуса*). Тв.: картини — «Журавлі» (1954), триптих «Хліб» (1967); монумент. роботи — фриз «Вугільний Донбас» (1960, у співавт.) для Палацу культури у Горлівці, панно «Будівельники» для Будинку культури у Краснодоні (1966, у співавт.), серія ліногравюр, присвячених Т. Шевченкові (1964, у співавт.).

ВА́КСМАН Мойсей Аронович (1884—1953, Вінниця) — укр. архітектор. Закін. 1914 Вище тех. уч-ще у Дармштадті (Німеччина). Серед споруд у Вінниці: особняк по вул. Пушкінській (1910—12, тепер лікарня), поштово-телеграфна контора (1910), кінотеатр (1926), поліклініка (1930—31), житл. будинки.

ВАКУ́ЛОВИЧ Віктор Овсійович (7.XI 1921, с. Довгалівка, тепер Черніг. обл.) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1965 Харків. ін-т мист-в. Працював у Єнакієвому, Донецьку, Одесі. 1953—67 та 1976—86 — худож. керівник самодіяльної хор. капели Донец. залізниці, з 1987 — викладач Донец. муз.-пед. ін-ту (з 1991 — консерваторія). Уклав зб. «Дзвени, наша пісня» (1968).

ВАЛ Антоній (?—?) — укр. живописець кін. 18 ст. Розписав церкву в с. Колодному (тепер Закарп. обл.).

ВА́ЛЕК Едуард Павлович [1873—8 (21).II 1915, Таганрог] — рос. і укр. композитор, диригент, муз. критик. За національністю чех. Закін. Празьку консерваторію (класи органа і композиції). До 1910 — директор Артистич. т-ва в Житомирі, одночасно — муз. критик газет «Голос Волыни», «Волынь» (1907), «Вестник Волыни» (1908—10). У 1910—15 — директор муз. класів Таганрозького відділення РМТ. Серед творів — опера «Помста» (пост. 1907, Прага).

ВАЛЛЕ́Н-ДЕЛАМО́Т Жан-Батіст-Мішель (1729, Ангулем, Франція — 7.V 1800, там же) — франц. і рос. архітектор. 1759—75 працював у Росії. За його проектом на Чернігівщині у Почені (тепер місто Брян. обл.) зведено палац К. Розумовського (80-і рр., у стилі класицизму) і Воскресенську церкву (1765—71).

ВАЛЬКО́ Богдан Олександрович (20.IX 1934, Львів) — укр. художник скла, з. м. н. тв. УРСР з 1983. Тв.: набори ваз «Полум'я Перемоги» (1975), «Святкові» (1983, 1988), декор. композиції «Світанкові роси» (1985), «Російські берези» (1986), «Мереживо», «Мрія»(обидві — 1990).

ВАНДРУ́ШКА Йосиф (11.III 1792, Львів — після 1863, там же) — укр. архітектор. З 1818 за його проектами будували церкви на Львівщині. Збереглися у селах Містковичах (1826) і Підбужжі (1828). Реставрував Єзуїтський колегіум у Самборі, вежу ратуші в Дрогобичі.

ВАНЖУ́РА Ернест (бл. 1750, Ванеберг, Чехія — 1802, Петербург) — рос. композитор, клавесиніст і диригент. За походженням чех. Представник муз. класицизму. Автор «Трьох симфоній національних для великого оркестру» — «Російської», «Польської» і «Симфонії руської, навіяної мелодіями України» (1790) — першої симфонії на теми укр. нар. пісень.

ВА́НІВКІВСЬКИХ ТА ЗДВИ́ЖЕНСЬКИХ ІКО́Н МА́ЙСТЕР — укр. живописець 15 ст. В його майстерні в 1-й третині 15 ст. виконано ікони для церкви Різдва Богородиці в с. Ванівках (тепер с. Ванів Львів. обл.) — «Моління», «Різдво Богородиці», «Нерукотворний образ», «Страшний суд», а також для Здвиженської церкви в с. Здвижені (тепер Львів. обл.) — «Воздвиження Чесного Хреста зі сценами з життя Христа», «Страсті Христові».

ВА́НТУХ Мирослав Михайлович (18.I 1939, с. Великосілка, тепер Львів. обл.) — укр. хореограф, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1958 Львів. культур.-осв. уч-ще. 1962—80 —худож. керівник ансамблю танцю «Юність» при Львів. палаці культури ім. Ю. Гагаріна, з 1980 — Ансамблю танцю УРСР ім. П. Вірського.

ВА́НЧЕНКО-ПИСАНЕ́ЦЬКИЙ Костянтин Іполитович (справж.— Писанецький; 1863, Житомир — 18.VII 1928, Ташкент) — укр. актор, режисер, антрепренер, драматург. Творчу діяльність почав 1879 в аматор. концертах, працював у Житомир. рос. драм. трупі П. Надімова. В 1881 — актор рос. трупи М. Савіна. Виступав у трупах М. Старицького (1883—91), В. Грицая (1892—94), О. Суслова і О. Суходольського (1895), Г. Деркача (1898—1900) та ін. 1906—12 очолював власні колективи. Ролі: Циган («Сорочинський ярмарок» Старицького), Кабиця («Чорноморці» Старицького за Кухаренком), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського). Автор драм «Мурло», «Рудоплави», «Недолюдки», «Запорізький клад», а також «Спогадів українського лицедія» (1928).

ВАНЬО́ВСЬКИЙ Михайло Васильович (26.VI 1943, с. Воютичі, тепер Львів. обл.) — укр. хореограф, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1969 Дрогобицький пед. ін-т. З 1980 — худож. керівник ансамблю танцю «Юність» при Львів. палаці культури ім. Ю. Гагаріна. Поставив композиції: вокал.-хореогр.— «Дума про Україну», «Квітне Україна», хореогр. — «Козацька дума», укр. танці,

ВАРВАРУ́К Стефан (?—?) — укр. будівничий кін. 19 ст. Походив з м. Солотвина (тепер смт Івано Фр. обл.). Збудував 1893—94 дерев. Покровську церкву в с. Ганнівцях (тепер Львів. обл.).

ВАРЕНИ́ЦЯ Марія Михайлівна (25. VII 1947, с. Стінка Терноп. обл.) — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1985. Вироби: доріжки, наволочки, декор. і тематичні рушники.

ВАРЕ́ННЯ Микола Романович (7. XI 1917, с. Калинове, тепер смт Луган. обл.) — укр. живописець і графік, з. х. УРСР з 1987. Закін. 1952 ІЖСА в Ленінграді. Тв.: картини — «Гуцульський ярмарок» (1957), «Прикарпаття. 1941 рік» (1967), «На полонині» (1969), «Господарі полонини» (1975), «Святкова Гуцульщина» (1990), «Свято в горах», «Пасхальний день» (обидві — 1991); ліногравюри — «З поля» (1962), «Обід чабанів» (1970), «Історія Гуцульщини» (1984—85).

ВАРЕ́ЦЬКА Валентина Федорівна [17 (30).XII 1900, с. Іванівка Білозерського р-ну Херсон. обл.— 3.I 1981, Харків] — укр. актриса, з. а. УРСР з 1930. Працювала в укр. т-рах Києва (1921—28), Харкова (1928—35), Дніпропетровська (1935—38), Львова (1946—60). Ролі: Донна Анна («Камінний господар» Лесі Українки), Діана («Собака на сіні» Лопе де Веги).

ВАРИ́ВОДА Петро Семенович (12.VII 1928, станиця Старощербиновська, тепер Краснодар. кр.) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1975. Закін. 1958 Уральську консерваторію (Свердловськ). 1961—63 — диригент Харків., 1963—64 — гол. диригент Донец., 1973—84 — Дніпроп. т-рів опери та балету. З 1986 — викладач Дніпроп. муз. уч-ща. Вистави: «Богдан Хмельницький» К. Данькевича (1976), «Пробудження» Л. Колодуба (1977, перше виконання). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

ВА́РНЕКЕ Борис Васильович [3 (15).VII 1874, Москва — 31.VII 1944, Київ] — рос. і укр. літерату-

рознавець, історик т-ру. Закін. 1898 Петерб. історико-літ. ін-т. Професор Казанського, потім Новоросійського в Одесі ун-тів. Досліджував історію антич. т-ру і драматургії, історію рос. т-ру і драматургії 17 — поч. 20 ст. Зокрема в «Історії російського театру» (т. 1—2, 1908—10) значну увагу приділено укр. шкільному т-рові та його ролі в становленні сценіч. мист-ва і драматургії в Росії, драм. творчості Ф. Прокоповича, Г. Кониського, В. Капніста, І. Котляревського (до бібліографії включено матеріали про укр. театр і драматургію). Автор статей про Т. Шевченка «Композиція ,,Назара Стодолі''», «Майстерність реаліста-маляра» (обидві — 1929). Репресований.

ВАРПАХО́ВСЬКИЙ Леонід Вікторович [16 (29).III 1908, Москва — 12.II 1976, там же] — рос. режисер, н. а. РРФСР з 1966. Закін. 1931 Моск. ун-т. 1955—57 — режисер Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки. Серед вистав у Києві: в рос. драм. т-рі — «Мораль пані Дульської» Г. Запольської (1955), «Дні Турбіних» М. Булгакова (1957), «На дні» М. Горького (1963); у т-рі опери та балету — «Бал-маскарад» Дж. Верді (1956), «Паяци» Р. Леонковалло (1975); в українському драматичному театрі — «Оптимістична трагедія» В. Вишневського (1961).

ВА́РЧЕНКО Василь [? — січень (?) 1770, м. Кодня, тепер село Житомир. обл.] — укр. кобзар. Учасник Коліївщини в складі гайдамацького загону Ремези, до якого 1768 прийшов із Звенигородки (тепер місто Черкас. обл.). Грою на бандурі й піснями піднімав бойовий дух повстанців. За вироком шляхетського суду, як і П. *Скрягу* та *Сокового зятя Михайла,* В. було страчено в Кодні.

ВАРЯНИ́ЦИН Олександр Михайлович [1860, Харків — 10 (24).X 1914, там же] — військ. інженер, теоретик укр. арх-ри, живописець. Автор розписів залу в Будинку швидкої допомоги у Харкові (1913). Статті про шляхи розвитку укр. стилю в арх-рі (1909—14).

ВАСЕ́НКО Іван [?, с. Кам'янка-Струмилова, тепер м. Кам'янка-Бузька Львів. обл.— 18 (30).XI 1872, с. Убині, тепер тієї ж обл.] — укр. будівничий. Збудував на Львівщині церкви: Михайлівську в с. Кізлеві (1866), Покровську в с. Ріпневі (1869), Козьми і Дем'яна у с. Убинях (1872), а також Введенську в с. Старому Яричеві (1860), Дмитріївську в селах Кудрявцях (1865) та Яблунівці (1869).

ВАСЕ́ЦЬКИЙ Григорій Степанович (28.XI 1928, с. Новоіванівка, тепер Полтав. обл.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1979. Закін. 1955 Київ. худож. ін-т (у О. Шовкуненка). Працює в галузі тематичної картини: «До мирної праці» (1960), «Опалене дитинство» (1971), «На Єнісеї» (1981), «Такі були часи» (1985), «Вдови» (1987), «Гайдамаки» (1989), «Діти війни» (1990).

ВАСИЛАЩУ́К Ганна Василівна (2. XI 1924, с. Шешори, тепер Івано-Фр. обл.)— укр. вишивальниця і ткаля. Створює декор. рушники і верети («Гуцулка Ксеня», 1964; «Гонта в Умані», 1969; «Степом, степом», 1981) та ін. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1968.

ВАСИЛЕ́ВИЧ Володимир Владиславович (20.VII 1911, с. Могильниця-Стара, тепер с. Трудове Терноп. обл.— 28.VII 1962, Адлер, похований у Львові) — укр. диригент, педагог, з. а. УРСР з 1956. Закін. 1938 вокальний ф-т Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка у Львові. Навч. 1939—48 (з перервою) у Львів. консерваторії (класи: диригування—

у М. Ф. *Колесси*, співу — у О. К. *Бандрівської*), з 1949 — її викладач. Упорядник зб. «Хорові твори українських композиторів кінця 19 — поч. 20 ст.» (вип. 1—4, 1965—73), редактор тв. М. *Вербицького*, С. *Воробкевича*, В. *Матюка*.

ВАСИЛЕ́ВСЬКИЙ Матвій (?—?) — укр. маляр 18 ст. Автор портретів львів. земського судді та графа М. Ржевуського (обидва — 1756).

ВАСИЛЕ́ВСЬКИЙ Радомир Борисович (27.IX 1930, Челябінськ) — укр. кінооператор, режисер, з. д. м. УРСР з 1973. Закін. 1954 ВДІК. З 1965 — на Одес. кхф. Поставив фільми: «Погоня» (1966, у співавт.), «Дібровка» (1968), «Крок з даху» (1971), «Квіти для Олі» (1977), «4 : 0 на користь Тетянки» (1982), «Що у Сеньки було» (1984), «Без сина не приходь» (1986).

ВАСИЛЕ́ВСЬКИЙ Ромуальд Вікторович (1853, Київ — 1919, Москва) — рос. співак (бас) і оперний режисер. Освіту здобув у Муз. ін-ті у Варшаві (клас співу Чаффі). 1880—82 — соліст Київ. рос. опери, 1873—80 — Варшавської опери, 1882—88, 1889—1906 — Великого т-ру (Москва). Партії: Мефістофель («Фауст» Гуно), Бертрам («Роберт-Диявол» Мейєрбера) та ін. Серед остановок — «Русалка» О. Даргомижського (1900, здійснена спеціально для Ф. *Шаляпіна*).

ВАСИЛЕ́НКО Анатолій Петрович (7.XI 1938, с. Нижня Ланна Полтав. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1977. Навч. 1959 у Миргородському кераміч. технікумі, 1960—61 — у Київ. уч-щі прикладного та декор. мист-ва. Тв.: оформив книжки П. Глазового, В. Лагоди, О. Круківця, Ф. Маківчука, І. Сочівця, О. Чорногуза, власні книжки, а також дитячі.

ВАСИЛЕ́НКО Василь Панасович (справж.— Капраков; 24.III 1867, м. Суми — 30-і рр. 20 ст., Харків) — укр. актор. Сценіч. діяльність почав 1886 у трупі П. Мирова-Бедюха, згодом працював у т-рах М. Садовського (1889—97), Г. Деркача (1897—98), О. Суслова (1904), О. Суходольського (1904—06, 1909—10), Л. Сабініна (1907—08, 1912—13), Т. Колесниченка (1916); очолював власну трупу (1910—12), разом з Л. Сабініним (1900—04). З 1925 — актор Харків. народного (з 1927 — Червонозаводського) т-ру. Ролі: Цокуль («Наймичка» Карпенка-Карого), Карпо («Зайдиголова» Кропивницького), Котенко («Талан» Старицького). У фільмі Одес. кхф «Остап Бандура» 1924 виконав роль батька Бандури.

ВАСИЛЕ́НКО Віктор Іванович [31.I (12.II) 1839, с. Панське, Полтавщина, затоплене Кременчуцьким водосховищем — 24.III (6.IV) 1914, Білики, тепер смт Полтав. обл.] — укр. етнограф, дослідник нар. худож. промислів. Працював у Полтав. губ. земстві. Вивчав культуру, побут, економіку, ремесла, історію ярмарків, братств і цехів Полтавщини. Праці: «Кустарні промисли сільських станів Полтавської губернії» (вип. 1—2, 1885—87), «Вжитки селянські на Полтавщині» (1906), «Бандуристи і лірники» (1902), «До питання про школу бандуристів і лірників на Полтавщині» (1903) та ін.

ВАСИЛЕ́НКО Кім Юхимович (5.II 1925, Кам'янське, тепер м. Дніпродзержинськ Дніпроп. обл.) — укр. балетмейстер, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1961 ДІТМ (Москва). 1976—77 — худож. керівник, директор Ансамблю танцю УРСР ім. П. Вірського. З 1970 — в Київ. ін-ті культури (з 1983 — професор).

ВАСИЛЕ́НКО Ніна Костянтинівна [6 (19). XII 1905, Київ] — укр. режисер і художник мульт. фільмів. Серед фільмів: «Веселий художник» (1963), «Микита Кожу-

м'яка» (1965), «Маруся Богуславка» (1966), «Тяв і Гав» (1967), «Пригоди козака Енея» (1969), «Сказання про Ігорів похід» (1972), «Хлопчик з вуздечкою» (1974).

ВАСИЛЕ́НКО Олександр Миколайович (справж.— Десятников; 1832, Полтавщина — ?) — укр. актор, режисер, антрепренер. 1880—1900 утримував власну трупу. 1900 в трупі В. у Черкасах виступала М. Заньковецька. Ролі: Виборний («Наталка Полтавка» Котляревського), Воронов («Доки сонце зійде, роса очі виїсть» Кропивницького). Автор п'єс «Кругла сирота» (1884), «Маруся Кочубей і Мазепа» (1900), «У черкеській неволі» (1900) та ін.

ВАСИЛЕ́НКО Олена Михайлівна (18.V 1930, с. Максимково, тепер Смол. обл.) — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1976. Закін. 1948 Решетилівське профес.-тех. учще. Працює на Решетилівській ф-ці худож. виробів. Вироби: жін. блузи, чол. сорочки, рушники, скатерті та ін.

ВАСИ́ЛЬ з Дрогобича (?—?) — укр. маляр 18 ст. Автор вівтарної ікони «Св. Микола» (1746) для Воздвиженської церкви в Дрогобичі.

ВАСИ́ЛЬ зі Львова (?—?) — укр. живописець 2-ї пол. 17 — поч. 18 ст. Автор ікони «Архангел Михаїл» (1706), для церкви в с. Козевому (тепер Львів. обл.).

ВАСИ́ЛЬЄВ Вадим Сергійович (25. III 1931, Харків) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1981. Закін. 1956 Харків. інж.-буд. ін-т. Споруди: кіноконцертні зали «Україна» в Харкові (1963), «Ювілейний» у Херсоні (1967), Будинок Рад у Запоріжжі (всі — у співавт.).

ВАСИ́ЛЬЄВ Євген Олексійович [1778—28.I (9.II) 1833, Харків] — рос. архітектор, представник класицизму. Навч. 1786—93 у Петерб. гірничому уч-щі. З 1803 — архітектор Харків. ун-ту (з 1817 — його професор), 1820—27 — архітектор Буд. комітету. Споруди в Харкові: будинок Дворянського зібрання (1814—20, не зберігся), новий корпус ун-ту з церквою (1823—31, тепер Центр. наук. б-ка ун-ту, кінотеатр «Юність»), дзвіниця Успенського собору (1821—48, з 1833— арх. А. Тон), садибні житл. будинки.

ВАСИ́ЛЬЄВ Микола Васильович [9 (22).XII 1875, с. Погорєлки Яросл. губ.— бл. 1940, Фінляндія] — рос. архітектор. Навч. 1896—1901 в петерб. Ін-ті цивільних інженерів. Представник раціоналізму. Споруди у Харкові: готель «Асторія» з міськ. купецьким банком (1910—13), будинок по вул. Б. Хмельницького № 4 (1912), обидва — у співавт. Автор конкурсних проектів контрактового будинку в Києві (1903) та б-ку Держпрому в Харкові (1925).

ВАСИ́ЛЬЄВА Антоніна Іванівна [14 (27).XII 1910, Петербург] — укр. артистка балету і педагог, н. а. УРСР з 1946. Закін. 1930 Ленінгр. хореогр. уч-ще. Солістка Ленінгр. ім. С. М. Кірова (1930—36), Одес. (1936—37), Київ. (1937—56) т-рів опери та балету. З 1956 — в Київ. хореогр. уч-щі (1966—72 — худож. керівник). З 1990 — живе за кордоном. Партії: Лілея (однойм. балет Данькевича, 1940), Мавка («Лісова пісня» Скорульського, 1946), обидві — перша виконавиця, Ростислава («Ростислава» Жуковського), Ганнуся («Бісова ніч» Йориша), гол. партії в балетах П. Чайковського, Л. Мінкуса, Л. Деліба, С. Прокоф'єва.

ВАСИ́ЛЬЄВ-СВЯТО́ШЕНКО Матвій Тимофійович [18 (30).VIII 1863, Смоленськ — 14.II 1961, Чернігів] — укр. композитор, диригент, з. д. м. УРСР з 1947. З 1881 працював у театр. трупах Росії та України, зокрема М. Кропивницького, М. Са-

довського, І. Деркача, М. Старицького. Після 1920 — у муз.-драм. т-рах Артемівська, Донецька, Харкова. 1932—48 (з перервою) — зав. муз. частиною Черніг. укр. муз.-драм. т-ру. Автор музики до п'єс «Наталка Полтавка» Котляревського, 1882; «Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка, 1883; «Циганка Аза» Старицького, 1892; «В степах України» Корнійчука, 1943. Вид.: Л. Кауфман. «М. Т. Васильєв» (1962).

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Сергій Іванович [7 (19).X 1854, м. Ізюм, тепер Харків. обл.— 24.IX (7.X) 1917, Харків] — укр. живописець. Навч. 1875—85 у петерб. АМ, вдосконалював майстерність у Франції. З 1888 жив у Харкові. Тв.: картини на істор. тематику — «Сутичка запорожців з татарами» (1892), «Козак у степу» (бл. 1905), «Козаки в степу» (1890—поч. 20 ст.), «Похід козаків» (1917); жанрові — «Колядки», «На попівському подвір'ї», «Ярмарок у Полтаві» (1902), «Подарунок»; пейзажі — «Журавлівка» (1880), «Ловлять снігура» (кін. 19 ст.), «Козача левада» (1893), «Напровесні», «Степова річка» (обидві — 1890 — поч. 20 ст.). Виконав розписи в будинку Полтав. губ. земства (1903—07), разом з М. *Самокишем* підготував альбоми «З української старовини» (1900), «Мотиви українського орнаменту» (1912). Вид.: «Сергій Васильківський». Альбом (1970).

ВАСИЛЬКО Василь Степанович [справж.— Миляєв; 26.III (7.IV) 1893, с. Бурти, тепер Черкас. обл.— 18.III 1972, Одеса] — укр. режисер, актор, педагог, театрознавець, н. а. СРСР з 1944. Сценіч. діяльність почав з 1912 у Т-рі М. Садовського. Працював у «Молодому театрі» (1918—19), Першому театрі Укр. Рад. республіки ім. Шевченка (1919—20), «Кийдрамте» (1920—21), т-рі «Березіль» (1922—26), всі — у Києві. Очолював Харків. Червонозаводський т-р (1928—33), Донец. ім. Артема (1933—38), Чернів. ім. О. Кобилянської (1943—48), Одес. ім. Жовтн. революції (1926—28, 1939—41, 1948—55) укр. муз.-драм. т-ри. Один з засновників Музею театрального, муз. та кіномист-ва України в Києві. Вистави: «За двома зайцями» М. Старицького (1925), «Диктатура» І. Микитенка (1929), «Макбет» В. Шекспіра (1938), «Гайдамаки» за Т. Шевченком (1961), «Угрюм-ріка» за В. Шишковим (1962). Ролі: Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Городничий («Ревізор» Гоголя). Праці: «Любов Павлівна Ліницька» (1957), «В. Ф. Левицький» (1958), «Микола Садовський та його театр» (1962), «Фрагменти режисури» (1967), «Театру віддане життя» (1984), «Інсценізації» (1987); редактор і автор вступної статті кн. «Лесь Курбас. Спогади сучасників» (1969). Вид.: П. Кравчук. «В. С. Василько — режисер» (1980); А. Недзвідський. «Василь Василько» (1981).

ВАСИЛЬЧЕНКО Павло Іванович [19 (31).I 1865 — ?] — укр. живописець і графік. 1887—88 — вільний слухач петерб. АМ. Жив у Києві. Тв. (відомі з репродукцій): «Вид Китаєва в околицях Києва» (1889), «Ранок» (1893), «Хутір в околицях Полтави» (1896), «Ранок на Дніпрі» (1912), «Після заходу сонця» (1917).

ВАСИЛЬЧИКОВ Дмитро Федорович [справж.— Васильченко; 26.X (7.XI) 1883, Ростов-на-Дону — 20.II 1960, Харків] — укр. і рос. актор, з. а. УРСР з 1936. Закін. 1905 Київ. муз.-драм. школу М. Лисенка. Працював в укр. трупах, т-рах Ростова, Москви, Ленінграда, Дніпропетровська. Один з основоположників укр. рад. т-ру муз. комедії (зокрема, Харківського: 1929—40 — актор, 1944—

47 — худож. керівник і директор). Ролі: Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Голохвостий («За двома зайцями» Старицького), Зупан («Циганський барон» Штрауса), Пелікан («Принцеса цирку» Кальмана).

ВАСІ́НА Клавдія Герасимівна [15 (28).IX 1909, Петербург] — укр. артистка балету, балетмейстер, педагог. Закін. 1926 Ленінгр. хореогр. ч-ще. Солістка Харків. (1926—31), Київ. 1932— 1), педагог-репетитор Львів. 1945—60 та О ес. 1960—73) т-рів опери та балету. Партії: Любина («Пан Каньовський» Вериківського; перше виконання, 1931), Одетта-Оділлія («Лебедине озеро» Чайковського), Есмеральда («Собор Паризької Богоматері» Пуні).

ВАСНЕЦО́В Віктор Михайлович [3 (15).V 1848, с. Лоп'ял, тепер Кіров. обл.— 23.VII 1926, Москва] — рос. живописець. Навч. у Петербурзі в Рисувальній школі Т-ва заохочення мист-в (1867—68) та АМ (1868—75, її академік з 1893). Чл. Т-ва передвижників з 1878. В 1885—96 працював над розписами Володимирського собору в Києві («Богоматір», «Євхаристія», «Собор святителів Руської церкви», «Собор святителів Вселенської церкви», «Хрещення Русі», «Хрещення Володимира» та ін.; зображення на стінах собору Михайла Тверського, Андрія Боголюбського, Олександра Невського, Нестора-літописця).

ВАСЮТИ́НСЬКИЙ Антон Федорович [17 (29). I 1858, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельн. обл.— 2.XII 1935, Ленінград] — укр. і рос. художник-медальєр, акад. петерб. АМ з 1908, Герой Праці (1922). Навч. у Київ. рисувальній школі М. Мурашка (1876—80) і петерб. АМ (1882—88). В 1893—1935 — медальєр (з 1926 — головний) Петерб. (Ленінгр.) монетного двору. Медалі: до 200-річчя заснування Петербурга (1903), 200-річчя Полтавської битви (1909), до 3-х роковин Жовтн. революції (1920).

ВАСЯ́КІН Олександр Васильович (27.X 1925, с. Стрельниково, тепер Мордовія) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1975. Навч. 1948—53 в Ленінгр. худож. уч-щі. Тв.: «Т. Г. Шевченко» (1959), «Т. Г. Шевченко на засланні» (1961), «Хліб» (1964), «Данко» (1966), «Майна» (1974 , « ам'ятник О. С. Пушкіну» (1987), «Пам'ятник-погр я К. Лібкн хту» (1988), «Пам'ятник комсомольцям-підпільникам» (1990).

ВАСЬКО́ Гаврило Андрійович (1820, с. Короп, тепер смт Черніг. обл.— бл. 1865) — укр. живописець. Закін. 1844 петерб. АМ. 1847—63 — вчитель малювання і зав. живописним кабінетом Київ. ун-ту. Тв.: портрети Олександра I, графів К. та О. Розумовських (всі — 40-і рр.), укр. поміщиків Б. та В. Томарів (обидва — 1847). Для музею В. Тарновського в Чернігові написав серію портретів істор. діячів України (не збереглися).

ВАСЬКО́В Іван Андрійович (1814 — після 1889) — укр. художник. Родом з Чернігівщини. Навч. в Київ. ун-ті. В 1836 здобув звання учителя малювання і чистописання у повітових уч-щах, викладав у Глухові, Чернігові, Кам'янці-Подільському, Києві. Тв.: портрети — генерала С. Маєвського (1837), М. Політковського (40-і рр.), «Жіночий портрет» (1847).

ВАТУ́ЛЯ Олексій Михайлович [2 (14).VIII 1891, с. Трубайці, тепер Полтав. обл.— 20.V 1955, Київ] — укр. актор, н. в. УРСР з 1940. Навч. 1913—16 в Київ. муз.-драм. школі ім. М. Лисенка. Один з засновників «Молодого т-ру» (1917—19, Київ), Київ. укр. драм. т-ру ім. І. Франка (1920—55). Ролі: Гонта («Гайдамаки» за Шевченком), Кривоніс («Бог-

дан Хмельницький» Корнійчука), Яків («Останні» М. Горького). Знімався в кіно. Вид.: «Олексій Ватуля. Збірник статей і спогадів» (1975).

ВАХНЯ́НИН Анатоль (Наталь) Климентович (19.IX 1841, с. Синява, тепер місто Жешув. воєводства, Польща — 11.II 1908, Львів) — укр. композитор, письменник, педагог, муз.-громад. і політ. діяч. Закін. 1863 духовну семінарію в Перемишлі, 1868 — Віден. ун-т. Засновник і керівник львів. т-в «Просвіта» (1868), «Торбан» (1870), «Боян» (1890—91), Союзу співацьких і муз. т-в (1903), Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка (1903—08 — його перший директор). Один з лідерів партії «народовців», в 70-х рр.— редактор її органу — газ. «Правда». Тв.: перша в Галичині укр. опера «Купало» (1882); вокальні та хор. мініатюри на вірші І. Гушалевича, М. Шашкевича, О. Левицького, Т. Шевченка; музика до драм (зокрема, «Назар Стодоля» Шевченка). На мелодію «Хору норманнів» з музики В. до трагедії «Ярополк» К. Устияновича створено революц. пісню «Шалійте, шалійте, скажені кати». Статті і розвідки з історії укр. музики, зб. «Оповідання й гуморески» (1902), «Спомин з життя» (1908). Вид.: І. Гриневецький. «А. К. Вахнянин» (1961).

ВАХНЯ́НИН Богдан Іванович (16. XI 1883, Стрий, тепер Львів. обл.— 18.I 1940, Львів) — укр. композитор, педагог, диригент. Працював у Перемишлі (тепер Пшемисль, Польща). Був директором місцевої філії львів. Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка, керівником муз. т-ва «Боян» та диригентом його хору. Тв.: ораторія «Буря на озері», «Український вертеп», для мішаного і чол. хору, зокрема на вірші Т. Шевченка «Дума» (з поеми «Невольник»), «Титар», «Садок вишневий», солоспіви, фп. тв. («Веснівка», «Думка», «Козачок»).

ВА́ЦИК Теодор Якимович (20.XI 1886, Тернопіль — бл. 1939, м. Берегове, тепер Закарп. обл.) — укр. живописець. Закін. 1909 краків. АМ. 1910—14 працював у Львові, з 1925 — на Закарпатті. Тв.: автопортрет (1909), портрети — «Стара жінка», «Жінка з книжкою», «Молода жінка» (всі — 1911—14), жанрові картини.

ВА́ЦЛАВ Казимир (?—?) — укр. художник 3-ї чверті 17 ст. Жив у Львові, виконував живописні роботи для домініканського костьолу.

ВА́ШКОВИЧ Федір (?—?) — волинський маляр 17—18 ст. Жив у м. Гощі (тепер смт Рівн. обл.). В Острозькому істор.-культур. заповіднику зберігаються створені ним ікони апостольського ряду з с. Понебель (тепер Рівн. обл.)

ВЕ́ГМАН Георгій Густавович [27. VIII (8.IX) 1899, Севастополь — 2.X 1973, Харків] — рос. архітектор. Закін. 1924 Моск. ін-т цивільних інженерів. З 1964 викладав у Харків. ін-ті інженерів комунального буд-ва. Серед споруд — житл. р-н Промінь у Харкові (1928—31), реставрація та відбудова с-ща з-ду ім. В. Л. Войткова в Керчі (1946) та 6-го с-ща у Запоріжжі (1945—48), житл. будинки на Театр. площі в Маріуполі (1946), кіноконц. зал ім. М. Глинки в Запоріжжі (1952). Автор наук. праць і статей з проблем арх-ри.

ВЕ́ДЕЛЬ Артемій Лук'янович [Ведельський, Веделєв; 1767, за ін. даними — 1770, 1772, Київ — 14 (26). VII 1808, там же] — укр. композитор, хор. диригент, співак (тенор) і скрипаль. Син різьбяра Л. *Ведельського.* Муз. освіту здобув у Київ. академії. 1788—92 — в Москві, з 1793 — у Києві: керівник хору Київ. академії (1793—94) та хору гене-

рала А. Леванідова (1794—96); з 1796 — у Харкові: організатор і керівник намісницького хору, водночас 1796—98 — керівник губернаторського хору і класу вокал. музики в Харків. колегіумі. В 1798 повернувся до Києва. В 1799 В. заарештували за сфальсифікованим політ. звинуваченням і оголосили божевільним (утримували в божевільні Кирилівського монастиря). Тв.: 30 хор. концертів, «Літургія», «Всенощна», «Херувимська».

ВЕДЕ́ЛЬСЬКИЙ (Ведель) Лук'ян (1730—24.VII 1815, Київ) — укр. різьбяр, київ. міщанин малярського цеху. Батько А. *Веделя*. Утримував різьбярну майстерню. Виконав іконостас у церкві Різдва Богородиці (не зберігся).

ВЕДМЕ́ЦЬКИЙ Опанас Валерійович (?—1838) — укр. золотар. Жив і працював у Києві. Оздоблював ікони Успенського собору Києво-Печерської лаври.

ВЕ́Й Емілій Венедиктович (?—?) — архітектор. Швейцарець. У кін. 19 — на поч. 20 ст. працював в Одесі: житл. будинок у формах франц. класицизму по вул. Леніна № 3; перебудова Англійського клубу (споруд. 1842, тепер Музей мор. флоту).

ВЕ́ЙСЕ Бартель (Бартош; ?, Мюнстерберг, Німеччина — 1543, Львів) — конвісар і ливарник. Відливав гармати з гербами (зокрема, Львова), прикрашені фризами і рослинним орнаментом. У 30-х рр. налагодив роботу львів. міськ. людвісарні. Збереглася гармата 1529, яку львів. магістрат продав М. Радзивіллу для замку в м. Несвіжі (Білорусь).

ВЕ́КЛЕНКО Олег Анатолійович (17.VIII 1950, смт Бурея Амур. обл.) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. 1972 Харків. худож.-пром. ін-т, відтоді — його викладач. Працює в галузі плаката («... І землю, і пісню свою — захистим», 1985), станкової і книжкової графіки (оформив кн. «Полтавські самоцвіти» В. Фурмана, 1982; зб. «Орлята», 1987). Портрети ліквідаторів наслідків аварії на Чорнобильській АЕС (1986—89).

ВЕЛИКО́ДНА Олександра Кузьмівна [8 (21).IV 1914, с. Бухалівка, тепер Полтав. обл.] — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1977. Створила бл. 350 малюнків для традиційних полтав. вишивок (сорочки, блузи, тощо).

ВЕЛИ́ЧКО Віктор Валер'янович (1864, Варшава — 1923, Харків) — укр. архітектор. Навч. 1883—87 в петерб. АМ. Споруди в Харкові: особняки по вулицях Дарвіна № 9 (1912, тепер Будинок архітектора) і № 31, Акад. Павлова № 46 (1911—12, у співавт., тепер Укр. книжкова палата), Студентській № 1 (1913, у співавт.), житл. будинки по вулицях Пушкінській № 86 та Дзержинського № 46; комплекс споруд Харків. ун-ту (біол. ф-т, 1899—1909; студент. гуртожиток, 1901; б-ка, 1905), інж. корпус Харків. технологіч. ін-ту (1904—07, тепер політех. ін-т), будинок Музею природознавства (1899—1901).

ВЕЛИ́ЧКО Євгенія Миколаївна [справж.— Познякова; ?—24.X (6.XI) 1901] — укр. актриса. Дружина актора М. *Глоби*. 1894—1900 працювала у трупі М. Кропивницького. Ролі: Галя («Назар Стодоля» Шевченка), Олеся, Одарка («Олеся», «Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Софія («Безталанна» Карпенка-Карого). Виступала у водевілях (Вірочка у п'єсі Григор'єва «Дочка російського актора» та ін.).

ВЕЛИ́ЧКО Петро Васильович (1870—1942, Харків) — укр. архітектор. Серед споруд у Харкові: власний будинок по Юріївському пров. № 11 (1909—10), особняки по

Юріївському пров. № 8 (1911) та вул. Артема № 44 (1912).

ВЕЛИ́ЧКО Юрій Олексійович [24.I (6.II) 1917, м. Бендери, тепер Молдова — 2.III 1986, Одеса] — укр. і рос. актор, режисер, н. а. УРСР з 1964. Закін. 1941 драм. студію Київ. укр. драм. т-ру ім. І. Франка, 1974 — реж. ф-т Київ. ін-ту театр. мист-ва. Працював у Київ. (1936—44) і Чернів. (1944—65) укр. драм. т-рах, Одес. рос. драм. т-рі (1966—79). Ролі: Кармелюк («Устим Кармалюк» Суходольського), Жадов («Тепленьке місце» О. Островського), Артур («Овід» за Войнич). Серед вистав: «Житейське море» І. Карпенка-Карого. Знімався в кіно.

ВЕЛИЧКО́ВСЬКИЙ Яків Вакулович (?—1809) — укр. золотар. Працював у Києві. Тв.: дарохранильниці, потири, дискоси та ін.

ВЕЛИЧКО́ВСЬКИЙ Яків Іванович [1689—23.III (3.IV) 1758] — укр. золотар. Працював у Києві. На замовлення Києво-Печерської лаври виготовляв шати ікон, потири та ін.

ВЕЛІГО́ЦЬКА Ніна Іванівна (31. VII 1935, м. Конотоп, тепер Сум. обл.) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1977, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1958 Моск. ун-т. Праці: альбом «Веселкові барви» (1971), «Співдружність...» (1973), «Сучасне українське народне мистецтво» (1976), «Декоративно-прикладне мистецтво Української РСР» (1986, у співавт.), альбоми «Марія Приймаченко» (1989) та «Погляд» (1990).

ВЕНГРИНО́ВИЧ Тирс (24.IX 1924, м. Дрогобич, Львів. обл.) — укр. і польс. графік. Закін. 1952 краків. АМ. Тв.: цикл дереворитів «Українські церкви» (відтворено втрачені пам'ятки Лемківщини), понад 300 екслібрисів.

ВЕНДЗИЛО́ВИЧ Іван Лукич (1807, с. Крампна, тепер Польща — 21.XI 1885, с. Тернова Вижна на Сяниччині, Польща) — укр. художник-самоук, різьбяр. Навч. у Львів. ун-ті. Закін. 1854 духовну семінарію в Перемишлі. Тв.: портрети — Б. Хмельницького, польс. полководців і королів, проф. О. Криницького (1837); худож. оформлення «Служебника» (1852); вівтар св. Анни для костьолу в Дрогобичі та ін.

ВЕНДЗИЛО́ВИЧ Мирон Дем'янович (26.VIII 1919, с. Солинки, тепер Польща) — укр. архітектор. Закін. 1949 Львів. політех. ін-т. Споруди у Львові: фізичний корпус ун-ту (1967), обчислювальний центр (1968), спорт. корпус т-ва «Динамо» (1970), ін-т прикладного та декоративного мист-ва (1972), монумент Бойової Слави Рад. Збройних Сил (1971), всі — у співавт. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1972.

ВЕНЕДИ́КТОВ Лев Миколайович (6.X 1924, Тамбов) — укр. хор. диригент, педагог, н. а. СРСР з 1979. Закін. 1949 Київ. консерваторію (з 1959 — викладач, з 1979 — професор). Працював у військ. ансамблях. З 1954 — хормейстер (з 1972 — головний; 1986 — 91 — директор) Київ. т-ру опери та балету. Брав участь у першому виконанні опер «Ярослав Мудрий» Г. Майбороди (1975), «На русалчин великдень» М. Леонтовича (1977), «Прапороносці» О. Білаша (1985). Серед вистав: «Наймичка» М. Вериківського (1984), «Мазепа» П. Чайковського (1991). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1976.

ВЕНЕЦІА́НОВ Олексій Гаврилович [7 (18).II 1780, Москва — 4 (16). XII 1847, с. Сафонково Твер. губ.] — рос. живописець і гравер, акад. петерб. АМ з 1811. Учень В. *Боровиковського*. Один з основоположників рос. жанрового живопису: «На ниві. Весна», «На жнивах. Літо»

(80-і рр.), «Женці» (1825) та ін., портрети. 1826 виконав розписи для церкви Харків. ун-ту. Брав участь у викупі Т. Шевченка з кріпацтва.

ВЕНЯВСЬКИЙ Генрик [10.VII 1835, Люблін, Польща — 19 (31).III 1880, Москва, похований у Варшаві] — польс. скрипаль, композитор і педагог. Закін. 1846 Паризьку консерваторію. Почес. чл. Галицького муз. т-ва. 1860—72 — «соліст театрів царських», 1862—68 — професор Петерб. консерваторії. Гастролював на Україні 1851 (Київ, Кременчук, Одеса), 1857 (Львів, двічі), 1868 (Харків), 1872 (Київ), 1877 (Львів, Станіслав, Чернівці), 1879 (Київ, Полтава, Єлизаветград, Одеса, Харків). Автор варіацій на тему укр. пісні «Їхав козак за Дунай».

ВЕРБА́ Ігор Іванович (10.III 1932, Москва) — укр. мистецтвознавець. Закін. 1964 Київ. ун-т. Праці: «Мистецтво графіки» (1968), «Галина Львівна Петрашевич» (1965), «Галина Кальченко» (1969), «Георгій Якутович» (1970); каталоги виставок — «Микола Глущенко» (1976), «Таїсія Жаспар» (1992).

ВЕРБИ́ЦЬКА Євгенія Матвіївна (1904, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 1965, Москва) — укр. і рос. співачка (меццо-сопрано), з. а. РРФСР з 1940. Закін. 1926 Київ. консерваторію. Працювала в оперних т-рах Ленінграда, Великому т-рі (Москва, 1948—59). У 1926—27 — солістка Київ. опери. Партії: Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна), Поліна («Пікова дама» Чайковського), Ерда («Золото Рейну» Вагнера).

ВЕРБИ́ЦЬКИЙ Михайло Михайлович (1815, с. Улуч, Польща — 7.XII 1870, с. Млини, тепер Мельники Яворівського р-ну Львів. обл.) — укр. композитор і хор. диригент, один з перших укр. профес. композиторів у Галичині. Навч. музики у співацько-муз. школі (1829—33) та у Ф. Лоренца (1846) в Перемишлі, духовній семінарії у Львові (1833—42). Тв.: оперети «Гриць Мазниця», «Школяр на мандрівці» (1849), мелодрама «Підгоряни» (1864), музика до п'єс «Чорноморський побит» Я. Кухаренка, «І голова ні нащо, як розум ледащо» та ін., 12 симфоній-увертюр (1855—65), хори («Заповіт», «Поклін», «Думка», «Ще не вмерла Україна»), солоспіви, інструм. музика. Статті з музикознавства. Вид.: М. Загайкевич. «М. М. Вербицький» (1961).

ВЕРБИ́ЦЬКИЙ Олександр Матвійович (27.IX 1875, Севастополь — 9.XI 1958, Київ) — укр. архітектор, інженер, педагог. Закін. 1898 петерб. Ін-т цивільних інженерів. Споруди в Києві: Держбанк (1901—04, у співавт.), міська квиткова каса по вул. Пушкінській № 14 (1910—12), залізнич. вокзал (1929—32), житл. будинки. Паперова ф-ка в м. Малині (1906—07), вокзал на ст. Ковель (1907), цукр. з-д на ст. Верхнячка (тепер Черкас. обл., 1909—10), дит. будинок у Черкасах (1916). Працював також у галузі пейзажного живопису та графіки. Автор статей з питань арх-ри.

ВЕРБІ́ВСЬКА Надія Василівна (28. X 1929, с. Старий Косів, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. майстер худож. кераміки. Онука П. Цвілик, у якої навчалася гончарства. Тв.: побутові вироби — вази, тарілки, ін. посуд, оздоблення переважно декор. рослинного характеру.

ВЕРГУ́Н Наталія Іванівна (2.VII 1938, м. Охтирка, тепер Сум. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1991. Закін. 1964 ІЖСА в Ленінграді. Тв.: «Портрет дівчини» (1966), цикл «Рідна земля» (1970), «Літній дощ» (1972), «Ворскла» (1973).

ВЕРЕ́ЙСЬКИЙ Георгій Семенович [18 (30).VII 1886, Проскурів, тепер

м. Хмельницький — 19.XII 1962, Ленінград] — рос. графік, н. х. РРФСР з 1962, д. чл. АМ СРСР з 1949. Закін. 1912 Петерб. ун-т. Худож. освіту здобув 1901—05 у студії Е. Шрейдера в Харкові. Автор портретів відомих діячів культури. У м. Хмельницькому — мемор. музей художника. Держ. пр. СРСР, 1946.

ВЕРЕКУ́НДОВА Наталія Вікторівна [30.IV (13.V) 1908, Павловськ, тепер Ленінгр. обл.— 10.II 1987, Київ] — укр. артистка балету, з. а. УРСР з 1953. Закін. 1926 Ленінгр. хореогр. уч-ще. 1926—27, 1934—49 — в Київ. (1949—82 — педагог-репетитор), 1927—34 — Одес. т-рах опери та балету. 1934—68 — викладач Київ. хореогр. уч-ща. Партії: Ефі («Ференджі» Яновського), Медора («Корсар» Адана).

ВЕ́РЕС Ганна Іванівна (21.XII 1928, с. Обуховичі, тепер Київ. обл.) — укр. ткаля, з. м. н. тв. УРСР з 1977. Тв.: рушники (цикли «Наша дума, наша пісня», 1967; «Щедрість», 1972; «Блискавка», 1990), худож. тканини («Щастя землі», 1985), панно «Слався, Вітчизно» (1978, готель «Україна» в Москві), «Космічні далі» і «Мамина вишня» (обидва — 1990). Панно «Спалах» (1991) відтворює Чорнобильську трагедію. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1968.

ВЕРЕСА́Й Остап Микитович (нар. прізвиська — Остап Сокиринський, Лабза, Радчишин; 1803, с. Калюжинці, тепер Черніг. обл.— квітень 1890, с. Сокиринці, тепер тієї ж області) — український кобзар. Походив з кріпаків. Сліпий з 4-річного віку. Навч. у кобзарів С. Кошового з с. Голінки та Микити з с. Кладьківки на Чернігівщині. Бл. 1852 оселився в с. Сокиринцях. Виконував думи («Про втечу трьох братів з города Азова», «Проводи козака», «Про бідну вдову і трьох синів» та ін.), укр. нар. пісні («Нема в світі правди», «Старий з молодою», «Ой їхав, не заїхав» та ін.), псалми тощо. Творчість В. привертала увагу М. Лисенка, І. Франка, Ф. Колесси, М. Грінченка та ін. Про нього знав Т. Шевченко, 1860 подарував йому «Кобзар». 1873 В. виступив у Києві на засіданні Пд.-Зх. відділу Рос. геогр. т-ва, 1874 — на 3-му археол. з'їзді, 1875 відбулися концерти В. у Петербурзі. У Сокиринцях 1959 відкрито кімнату-музей В., 1971 у парку встановлено йому пам'ятник (скульптор М. Харченко, арх. М. Бойко), 1978 — надгробок (скульптор І. Коломієць). Вид.: «Думи і пісні, які виконує Вересай» в кн. «Записки Південно-Західного відділу Російського географічного товариства» (1874); М. Лисенко. «Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм» (1873, 1978); «Українські народні думи» (1972); Ф. Лавров. «Кобзар Остап Вересай» (1955); Г. Нудьга. «Гомер 19 століття» в кн. «Слово і пісня» (1985).

ВЕРЕ́ТА Григорій Степанович (4.V 1951, с. Лучиці Львів. обл.) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1972 Київ. ін-т культури. З 1978 — хормейстер, з 1983 — диригент Капели бандуристів УРСР. Тв.: кантата «Кобзарева пісня», хори «Балада про опришка» та «Золоті ворота», обробки укр. нар. пісень.

ВЕРЕЩА́ГІН Петро Петрович [1834 або 1836, Перм — 16 (28).I 1886, Петербург] — рос. живописець-пейзажист, акад. петерб. АМ з 1873. Подорожував по Україні і Криму. Тв.: «Вид Севастополя з боку Малахова кургану» (1871), «Аю-Даг у Криму» (1872), «Палац у Лівадії», «Київська пристань» (1877).

ВЕ́РЕЩА́ГІН Федір Григорович [17 (30).V 1910, Миколаїв] — укр. режисер, н. а. СРСР з 1977. Закін. 1941 Київ. ін-т театр. мист-ва. 1948—86 — гол. режисер (з 1955 — і директор) Вінн. укр. муз.-драм. т-ру. Вистави: «Сон князя Святослава» І. Франка (1954), «Фараони» О. Коломійця (1959), «Поговір» О. Салинського (1985).

ВЕРЕЩА́К Вадим Семенович [9 (22).IV 1914, м. Прилуки, тепер Черніг. обл.] — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1978. Закін. 1947 ВДІК. З 1953 — на Київ. кхф. Зняв фільми: «Якби каміння говорило» (1959), «Кров людська — не водиця» (1960), «Три доби після безсмертя» (1963), «Їх знали лише в обличчя» (1966), «17-й трансатлантичний» (1972), «Канкан в Англійському парку» (1985); т/ф «Секретар парткому» (1970), «Юркові світанки» (1975), «І завтра жити» (1987).

ВЕРЖБИ́ЦЬКИЙ Федір Михайлович (1846 — ?) — рос. архітектор. Навч. 1867—71 у Петерб. буд. уч-щі. З 1877 працював у Полтаві, з 1878 — міськ. архітектор. Перебудував земську губ. лікарню (1877—82), будинки жін. гімназії (1882—86) і повітової управи (всі — у Полтаві), садибний будинок у с. Дігтярах (тепер смт Черніг. обл.), лікарню в Костянтинограді (тепер м. Красноград Харків. обл.).

ВЕРИКІ́ВСЬКІ — укр. діячі культури; батько й дочка. Михайло Іванович В. [8 (20).XI 1896, м. Кременець, тепер Терноп. обл.— 14.VI 1962, Київ] — укр. композитор, диригент, муз. фольклорист, педагог, з. д. м. УРСР з 1944. Закін. 1923 Київ. консерваторію (з 1946 — її професор). 1926—28 — диригент Київ., 1928—35 — Харків. оперних театрів. Написав за творами Т. Шевченка опери «Сотник» (1939), «Наймичка» (1943), хор. поему «Гайдамаки» (1919), літ.-муз. композицію «Кавказ» (1939), муз. поему «Чернець» (1942), музику до фільму «Назар Стодоля» (1936) та ін. Автор першого укр. балету «Пан Каньовський» (1930), ораторії «Дума про дівку-бранку Марусю Богуславку» (1923), симф. тв., рапсодій, кантат, хорів і романсів на сл. Т. Шевченка, І. Франка, П. Тичини, М. Рильського та ін., музики до драм. вистав. Записував і обробляв нар. пісні. Серед учнів: Л. Ладалко, М. *Тараканов.* Вид: Н. Герасимова-Персидська. «М. І. Вериківський» (1959); Н. Шумова. «Михайло Вериківський» (1972). Ірина Михайлівна В. (25.IV 1921, Київ) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1970. Закін. 1947 Київ. ун-т. Праці: «Художник і сцена» (1971), «Становлення української радянської сценографії» (1981), альбом «Федір Нірод» (1988). Брала участь у підготовці «Мистецької спадщини Т. Г. Шевченка» (т. 1—4, 1964).

ВЕРМЕ́НИЧ Андрій Андрійович [22.VI (4.VII) 1897, с. Градизьк, тепер смт Полтав. обл.— 20.IX 1979, Дніпропетровськ] — укр. актор, н. а. УРСР з 1957. В 1934—79 — у Дніпроп. укр. муз.-драм т-рі. Ролі: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Крамарюк («Житейське море» Карпенка-Карого), Онисько («Фараони» Коломійця), Городничий («Ревізор» Гоголя). Держ. пр. СРСР, 1951.

ВЕРМЕ́НИЧ Володимир Миколайович (3.VIII 1925, с. Бориси Полтав. обл.— 11.XII 1986, Київ) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1976. Закін. Київ. консерваторію (класи: диригування — 1954, композиції — 1970). Тв.: кантата «Пісня про Буревісника» (1970), хорові («Клятва батькам»), сольні пісні («Чорнобривці», «Бірюса», «Заспівай мені, мамо моя», «Дума про землю»).

ВЕ́РНА Петро Петрович [24.XII 1876 (5.I 1887), х. Гора, тепер село Київ. обл.— 3.IV 1966, там же] — укр. скульптор, майстер худож. різьблення на дереві, з. м. н. тв. УРСР з 1964. Тв.: портрети — М. Гоголя (1912), Т. Шевченка (1927), О. Пушкіна (1936), М. Щорса (1938), композиції «Ніч перед різдвом» (1941), «Мені тринадцятий минало...» (1947), «Енеїда» (1948), «Сватання» (1956).

ВЕ́РНЕР Михайло Євгенович (1881—1941) — укр. і рос. кінорежисер. Закін. 1908 школу живопису в Парижі. Один з організаторів 1919 Всеукр. кінокомітету, де зняв фільми: «Азіатська гостя», «Заляканий буржуй» («Радянські ліки»; обидва — 1919), агітфільм «Все для фронту» (1920). З 1920 — на рос. кіностудіях.

ВЕРТИ́НСЬКИЙ Олександр Миколайович [9 (21).III 1889, Київ — 21.V 1957, Ленінград] — рос. артист естради, співак, поет, композитор. На естраді — з 1915 (Москва, Київ), з 1919 — за кордоном. У 1943 повернувся в СРСР. Виступав з концертами, знімався у фільмах. Автор музики і текстів багатьох пісень, вірша «Киев — Родина нежная». Ролі на Київ. кхф: Бреневський та католицький прелат («Полум'я гніву», 1956), Савченко («Кривавий світанок», 1957). Не раз гастролював у Києві. Тут видано його кн. «Чверть віку без Батьківщини. Сторінки минулого» (1989).

ВЕ́РТОВ Дзига [справж.— Кауфман Денис Аркадійович; 21.XII 1895 (2.I 1896), Бєлосток, тепер Польща — 12.II 1954, Москва] — рос. кінорежисер, сценарист, теоретик кіно. Один з засновників рад. документ. кіно. 1927—30 на Київ. кінофабриці ВУФКУ поставив фільми, які стали основою укр. кінопубліцистики: «Одинадцятий» (1927), «Людина з кіноапаратом» (1928), «Симфонія Донбасу» («Ентузіазм», 1930, перший рад. звуковий документ. фільм). Серед ін. фільмів — «Три пісні про Леніна» (1934), «Клятва молодих» (1944).

ВЕРХА́ЦЬКИЙ Михайло Полієвктович [4 (17).V 1904, хутір Зарудний, тепер у складі м. Лохвиці Полтав. обл.— 16.II 1973, Київ] — укр. режисер, педагог, театр. діяч. Закін. 1930 Харків. муз.-драм. ін-т. Працював режисером у т-рах «Березіль» (1926—34), «Нова культура» (1928) та ТЮГу (1932—35; обидва — у Харкові), 1936—52 — в Узбекистані. 1930—33 викладав у Харків., 1945—52 — Ташкентському (його організатор і директор), 1952—72 — Київ. (з 1962 — професор) театр. ін-тах. Серед учнів — В. *Баєнко*, Н. *Наум*, А. *Пазенко*, М. *Сльозка* та ін. Праці з історії укр. та узб. т-рів, про режисерську та актор. майстерність («Пролог», 1932; «Робота актора над образом в самодіяльному театрі», 1956); статті про Леся Курбаса, М. Крушельницького, І. Мар'яненка.

ВЕРХОВИ́НЕЦЬ Василь Миколайович (справж.— Костів; 5.I 1880, с. Старий Мізунь, тепер Івано-Фр. обл.— 11.IV 1938) — укр. композитор, диригент, хореограф, фольклорист і етнограф, педагог. Закін. 1899 Самбірську вчительську семінарію. 1900—01, 1904—06 — актор, співак (лірико-драм. тенор), хорист і хормейстер Руського нар. т-ру у Львові, 1906—15 — актор, хормейстер, хореограф, диригент Т-ру М. Садовського в Києві. Був диригентом і хормейстером у Т-ві українських артистів (1915—19); викладав у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка (1923—24), полтав. ін-тах нар. освіти і соціального виховання (1920—23, 1924—32), Харків. муз.-драм. ін-ті (1927—28).

Керівник (разом з Ф. *Попадичем*) Полтав. окружної хор. капели, «Жінхорансу» (засн. 1930), організатор харків. капели «Чумак». Один з засновників і балетмейстер Харків. т-ру муз. комедії. Досліджував укр. муз. фольклор, записав понад 300 укр. нар. пісень і танців. Автор першого посібника з укр. хореографії «Теорія українського народного танцю» (1919; перевидання 1963, 1991), укладач зб. дит. ігор та пісень «Весняночка» (1925). Тв.: хори «Заграй, кобзарю», «Більше надії, брати», «Ой, зацвіла папороть», «Лісові дзвіночки», «Грими, грими, могутня пісне!» та ін.; музика до нар. танців, театр. вистав. Репресований 1938.

ВЕРШИ́НІН Рафаїл Степанович (30.X 1931, с. Російський Кукмор Марійської АРСР) — військ. диригент, підполковник, з. д. м. УРСР з 1969, н. а. РРФСР з 1980. Закін. 1955 Ін-т військ. диригентів у Москві. Працював у військ. оркестрах і ансамблях. У 1965—69 — начальник і худож. керівник Ансамблю пісні і танцю Одес. військ. округу. 1985—87— викладач Моск. консерваторії.

ВЕРШИ́НІНА Людмила Іванівна (22.I 1928, Дніпропетровськ) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1948 Дніпроп. театр. уч-ще. 1948—55 — працювала в Дніпроп., 1955—58 — Львів. укр. драм. т-рах, з 1958 — у Дніпроп. рос. драм. т-рі. Ролі: Моніка («І один у полі воїн» за Дольд-Михайликом), Мотя («Рим, 17, до запитання» Зарудного), Офелія («Гамлет» Шекспіра).

ВЕРЬО́ВКА Григорій Гурійович [13 (25).XII 1895, м. Березна, тепер смт Черніг. обл.— 21.X 1964, Київ] — укр. хор. диригент, композитор, педагог, н. а. УРСР з 1960. Навч. 1918—21 у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка (закін. екстерном 1933). З 1919 — керівник самодіяльних робітн. хорів. З 1919 викладав у навч. закладах Києва (зокрема, 1934—41, 1943—64 — у консерваторії; з 1947 — її професор). Організатор (1943), худож. керівник і гол. диригент (до 1964) Укр. нар. хору (з 1965 — його імені). 1948—52 — голова правління СКУ. Тв.: пісні, хори, вокал. ансамблі, романси, обробки нар. і революц. пісень. Вийшло зібрання творів В. (т. 1—6, 1971—80). Держ. пр. СРСР, 1948. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1968. Вид.: Л. Ященко. «Григорій Гурійович Верьовка» (1963); «Григорій Верьовка. Спогади» (1972).

ВЕРЬО́ВКІН Микола Миколайович (1877, Петербург — після 1917) — рос. архітектор. Навч. 1896—1901 у петерб. Ін-ті цивільних інженерів. Працював у петерб. страховому т-ві «Саламандра». Брав участь у конкурсі на проект прибуткового будинку «Саламандра» в Харкові, керував його буд-вом (1914—16), додав до проекту скульп. картуші (з емблемою т-ва) та фігури.

ВЕСЕ́ЛИЙ Самсон Васильович (Цар; ?—?) — укр. лірник кін. 19 — поч. 20 ст. Жив у с. Валках (тепер Черніг. обл.). У репертуарі: думи («Три брати самарські», «Маруся Богуславка», «Про брата і сестру» та ін.), укр. нар. пісні («Міщанка», «Дворянка»), пісня «Всякому городу нрав і права» на вірші Г. Сковороди, кант, псалми, танц. награви.

ВЕСЕЛО́ВИЧ Хома (Веселовський Тимофій; ?—?) — укр. живописець кін. 17 ст. Працював у Жовкві (тепер Львівської області.). У міськ. архіві за 1693—94 значиться як королівський маляр. Йому приписують натрунний портрет митрополита Досифея (бл. 1693).

ВЕ́СКЕ Тамара Яківна [19.III (1.IV) 1914, Таллінн] — укр. муз. педагог, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1949 Харків. консерваторію. Викладала в Харкові — в муз. уч-щі (1949—52), з 1952 — у консерваторії (з 1963 — ін-т мист-в; з 1980 — професор). Серед учнів — нар. артисти СРСР Ю. *Богатиков,* Н. *Ткаченко,* В. *Третяк,* Г. *Ципола.*

ВЕСНІ́НИ — рос. архітектори; брати. Леонід Олександрович В. [28. XI (10.XII) 1880, Нижній Новгород — 8.X 1933, Москва]. Закін. 1909 петерб. АМ. Професор Моск. вищого тех. уч-ща (1923—31) і Моск. архіт. ін-ту (1932—33). Проекти переважно в галузі містобудування. Віктор Олександрович В. [28.III (9.IV) 1882, Юр'євець, тепер Іван. обл.— 17.IX 1950, Москва] — акад. АН СРСР з 1943, засновник і перший президент Академії арх-ри СРСР (1939—49). Закін. 1912 Ін-т цивільних інженерів у Петербурзі. Професор Моск. вищого тех. уч-ща (1923—31), моск. ВХУТЕМАСу — ВХУТЕІНу (1921—30). Автор архіт. комплексу «Дніпрогесу» (1927—32) і частини забудови Запоріжжя (1928—30), обидва — у співавт. Олександр Олександрович В. [16 (28).V 1883, Юр'євець — 7.XI 1959, Москва]. Закін. 1912 Ін-т цивільних інженерів у Петербурзі. Викладав у ВХУТЕМАСі — ВХУТЕІНі (1921—30) і Моск. архіт. ін-ті (до 1936). В. очолили напрям конструктивізму в арх-рі. З 1923 створювали колективні проекти: пасажирського вокзалу (1928) в Києві, Будинку проектів і т-ру (обидва — 1930) у Харкові; О. та В. Весніних — Урядової пл. (тепер Михайлівська пл.; 1934, два варіанти в Києві).

ВЕСНІ́НСЬКИЙ Іван Дем'янович (?—?) — укр. художник 18 ст. Значковий товариш Ніжинського полку. Розписував іконостас Спаського собору в Ніжині (бл. 1767, переписаний 1852 Ф. Кононовим).

ВЕ́СТЕРФЕЛЬД Абрагам (?—24 або 30.IV 1692, Роттердам) — голл. художник. Служив при дворі Я. Радзивілла, в складі його почту 1649—51 перебував на Україні, був свідком подій нар.-визвольної війни укр. народу, які відтворив у своїх малюнках: «Козацькі посли у Радзивілла», «Загальний вид Києва з боку Дніпра», «Розгром козаками литовської флотилії на Дніпрі» та ін.; види й архіт. пам'ятки Києва — «Золоті ворота», «Софійський собор», «Києво-Печерська лавра»; є припущення, що за малюнком В. гравер В. *Гондіус* виконав портрет Б. Хмельницького.

ВЄ́ТРОВ Петро Сидорович [29.VI (12.VII) 1911, м. Армавір — 7.V 1980, Луганськ] — рос. і укр. актор, режисер, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1935 Ленінгр. театр. ін-т. Працював у т-рах Луганська, Кіровограда, Одеси. Очолював Луганський (1952—59), Донец. обл. (1960—63) рос. драм. т-ри, рос. та укр. трупи Луган. (1963—67, 1970—78), Донец. (1968—70) муз.-драм. т-рів. Ролі: Платон, Макар Діброва («Платон Кречет», «Макар Діброва» Корнійчука), Астров («Дядя Ваня» Чехова). Вистави: «Російські люди» К. Симонова (1942), «Голубі олені» О. Коломійця (1972).

ВЄ́ТРОВ Юрій Олександрович [23. X (4.XI) 1916, Могильов — 16.V 1983, Київ] — укр. учений у галузі буд-ва, доктор тех. наук з 1964, з. д. науки УРСР з 1974. Закін. 1940 Київ. інж.-буд. ін-т, з 1946 — його викладач, з 1961 — ректор (з 1964 — професор). Праці з механізації буд-ва.

ВЖЕЩ (Вржеш) Євген Ксаверович (1853, Київ. губ.— 5.IV 1917) — польс. живописець. Навч. 1876—80 у Київ. рисувальній школі М. Му-

рашка, з 1884 — у петерб. і мюнхен. АМ. Жив у Києві, брав участь у виставках передвижників (1885—89) і Т-ва пд.-рос. художників. Тв.: пейзажі на укр. тему — «Річковий пейзаж з двома човнами» (1886), «Зимовий пейзаж», «Берези», «Хата, освітлена сонцем».

ВИГЖИВАЛЬСЬКИЙ Фелікс (1875, Перемишль, тепер Пшемисль — 1944, побл. Жешува, Польща) — польс. живописець. Навч. 1897—99 у мюнхен. АМ. З 1908 працював у Львові. Тв.: портрети, краєвиди — «Площа Ринок у Львові» (1908); побутові картини — «Без роботи» (1905), «Рибалки»; на революц. тему — «1905 рік» (1905), «Страйк» (1906), «Хліба голодним» (1907); монумент. розпис у кафе «Штука» (1908) і кінотеатрі «Палац» (1925); панно в залі кол. Торг.-пром. палати (1908), кол. кафе «Ренесанс» (1912); вітражі у кафедральному соборі в Тернополі (1911).

ВИГОРНИЦЬКИЙ Матвій Михайлович (1790 — після 1861) — укр. композитор, диригент, скрипаль і педагог. Був «директором музики» драм. трупи А. *Жмієвського,* у складі якої 1816 гастролював у Києві. 1820—22 — капельмейстер Київ. міськ. капелії, після 1822 — диригент приват. оркестрів на Україні, 1858—61 — студент. оркестру Київ. ун-ту. Тв.: меса фа мажор (1859, виконувалася в Києві), музика до театр. вистав «Блокада Смоленська», «Октавія».

ВИЄЗЖЕВ Олександр Миколайович [1 (13).VI 1865, с. Зміїв, тепер місто Харків. обл.— 1918, Гурзуф] — укр. живописець. Навч. 1870—71 у Харків. рисувальній школі, 1887—90 — у петерб. АМ. Жив у Петербурзі і Харкові, був організатором харків. гуртка місцевих художників (1900). Тв.: «Заутреня в монастирі» (1889), «Через море», «Кручина» (обидві — 1898), «Хвилі» (1906).

ВИНАЙКІН Василь Павлович (9.I 1924, с. Шамкіно, тепер Чувашія) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1971. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т. Пам'ятники: М. Кузнецову в м. Рівному (1961, у співавт.), учасникам Січневого повстання 1918 у Києві (1967); монументи: на честь 300-річчя возз'єднання України з Росією у Переяславі-Хмельницькому (1961, у співавт.), Вічної Слави в Рівному (1985), композиція «Передача зброї» в Укр. музеї історії Великої Вітчизн. війни 1941—45 у Києві (1981) та ін.

ВИННИКІВ-НИЖНИК Іванна (8. VII 1912, Львів) — укр. живописець, керамістка, килимарниця. Навч. в художній школі О. Новаківського у Львові. З 1946 — в Парижі, з 1959 — в Мужені поблизу Канн. Автор портретів, краєвидів, натюрмортів. З 1952 працює в галузі кераміки, а також створює фігуративні килими-аплікації з текстилю в дусі постімпресіонізму та експресіонізму.

ВИННИКІВСЬКІ — укр. золотарі 19 ст.; батько й сини. Працювали в Києві. Іван Васильович В. (1795—1868). Навч. у С. *Стрельбицького.* В 1821 здобув звання майстра. Тв.: срібна оправа на ікону «Феодосій», 4 позолочені рами до ікон «Успіння» та «Преподобні Печерські» (1827), карбована дошка на раку Варвари для Михайлівського Золотоверхого монастиря у Києві. Тимофій Іванович (?—?). У 60—70-х рр. 19 ст. завідував Київ. ф-кою золотих і срібних оправ. Тв.: бордюр на ікону «Успіння» (1870) срібна шата з 6 вінцями, карбоване стебло лампади на жертовнику та ін. Андріан Іванович (?—?). Виготовляв церковне начиння, шати на ікону «Влахернська Богородиця».

ВИННИЧЕ́НКО Володимир Кирилович [16 (28). VII 1880, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 6.III 1951, Мужен, побл. Канн, Франція] — укр. письменник, художник і політ. діяч. 1901 вступив до Київ. ун-ту. За нелегальну політ. діяльність був виключений і ув'язнений. 1907—14 — в еміграції. 1917 — заст. голови Центр. Ради, в червні 1917 — січні 1918 — голова Ген. секретаріату і ген. секретар внутр. справ, в листопаді 1918 — січні 1919 — голова Директорії. В лютому 1919 емігрував. 1920 повернувся на Україну. В. було прийнято до КП(б)У, введено до складу її ЦК і призначено чл. ВУЦВК, заст. голови Раднаркому та наркомом закорд. справ республіки. Проте невдовзі В. вийшов з компартії і уряду. Подальші роки провів в еміграції. Літ. діяльність почав 1902. П'єси «Дисгармонія» (1906), «Щаблі життя» (1907), «Великий Молох» (1907), «Memento» (1909), «Чужі люди», «Базар» (обидві — 1910). Драми: «Брехня» (1910) — про загибель людини, яка заплуталася в тенетах обману; «Чорна Пантера і Білий Ведмідь» (1911) — про трагічний розрив між високими ідеалами мист-ва й нужденною реальністю худож. богеми; «Натусь» (1912) — про загибель таланту вченого в умовах міщанського середовища; «Дочка жандарма» (1912) — про дівчину-революціонерку, здатну прийняти смерть на знак протесту проти придушення робітн. страйку; «Пригвождені» (1916) — про трагічну залежність людини від звичаїв, середовища, спадкових хвороб; у п'єсі «Гріх» (1918) виведено узагальнений образ жорстокого і підступного офіцера царської охранки. Драми В. передають атмосферу соціальної задухи доби між двома революціями. Дотепно висміює В. представників укр. ліберальної буржуазії, «панів-патріотів», міщанську інтелігенцію у комедіях «Співочі товариства» (1911), «Молода кров» (1913), «Панна Мара» (1917). У п'єсі «Між двох сил» (1918) він намагався співчутливо показати ту частину укр. суспільства, яка не прийняла Жовтн. революції. В еміграції написав соціально-психол. драми «Закон», «Великий секрет», «Кол-Ндре» («Пісня Ізраїля»), «Ательє щастя», «Пророк», «Над» (остання — з рад. життя). У роки нім.-фашист. окупації Франції був ув'язнений у концтаборі. У повоєнні роки займався живописом (понад 100 творів). Порушував питання про повернення на Батьківщину. П'єси В. в 1910—20-х рр. йшли на сценах Т-ру М. Садовського, Руського нар. т-ру у Львові, «Молодого т-ру», Держ. драм. т-ру, Першого т-ру Укр. Рад. респ. ім. Шевченка, «Кийдрамте», Укр. драм. т-ру ім. І. Франка та ін. З 20-х рр. драматургія В. стала широковідомою в Зх. Європі. 1921 п'єсу «Чорна Пантера і Білий Ведмідь» екранізовано в Берліні (у ролі Ріти — О. Полевицька). На Україні п'єси «Чорна Пантера і Білий Ведмідь» («Драбина диявола») та «Брехня» екранізували 1918 приватні кіностудії. За мотивами оповідань письменника М. Бажан 1928 створив сценарій дит. фільму «Пригоди полтинника» («Полтинник», «Заради полтинника», Київ. кінофабрика ВУФКУ). Драматургія В. повернулася на укр. сцену в кін. 80-х рр. Серед поставлених п'єс: «Момент» (Київ. укр. драм. т-р ім. І. Франка), «Гріх» (Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка), «Пригвождені» (Київ. молодіжний т-р), усі — 1989; «Чорна Пантера і Білий Ведмідь» (Львів. укр. драм. т-р ім. М. Заньковецької, 1990) та ін. Знято т/ф «Закон», «Чорна Пантера і Білий Ведмідь» (1991, обидва —

«Укртелефільм»). 1990 встановлено премію ім. В. К. Винниченка.

ВИННИЧЕ́НКО-МОЗГОВА́ Євгенія (справж.— Винниченко; 1908, Київ) — укр. співачка (сопрано) у США. Закін. 1933 Бєлградську консерваторію. 1933—42 — солістка Бєлградської опери, 1942—50 — на оперних сценах Зх. Європи, 1955—65 — у виставах оперної компанії «Денверз Сентер Сіті» (США). Партії: Галя («Утоплена» Лисенка), Аїда (однойм. опера Верді), Мімі («Богема» Пуччіні). Записала кілька платівок у США.

ВИНОГРА́ДОВА Елеонора Олексіївна (16.XI 1931, м. Грозний) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1978. Закін. 1964 Київ. консерваторію, відтоді — її викладач. 1966—83 — худож. керівник і гол. диригент хор. капели хлопчиків «Дзвіночок» київ. Палацу піонерів та школярів. Упорядник 15 зб. для дит. хорів.

ВИНОГРА́ДОВА Олена Іванівна [29.XII 1901 (11.I 1902), м. Борисоглєбськ Ворон. обл.— 13.VIII 1976, Харків] — укр. рад. співачка (ліричне сопрано), з. а. УРСР з 1946. Навч. 1923—25 у Полтав. муз. технікумі. З 1926 — артистка хору, 1928—59 — солістка Харків. театру опери та балету. 1965—71 — викладач Харків. муз. школи для дорослих. Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Татьяна («Євгеній Онєгін» Чайковського), Маргарита («Фауст» Гуно).

ВИНОГРА́ДСЬКА Марія Кузьмівна [21.VIII (3.IX) 1916, с. Дейманівка, тепер Черніг. обл.] — укр. ткаля і вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1960. Працювала на Дігтярівській ф-ці худож. виробів. Тв.: сорочки, плахти тощо.

ВИНОГРА́ДСЬКИЙ Олександр Миколайович [24.VII (5.VIII) 1855, Київ — 4 (17).X 1912, там же] — укр. і рос. диригент, композитор. Закін. 1882 Петерб. консерваторію. В 1886—1912 жив у Києві. З 1888 — чл. дирекції Київ. відділення РМТ, з 1889 — зав. його муз. частиною, керівник симф. концертів. Тв.: симф., камерно-інструментальні, вокальні.

ВИ́РОДОВА-ГОТЬЄ́ Валентина Гаврилівна (4.X 1934, Київ) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1959 Київ. худож. ін-т (його професор з 1990). Тв.: «Дівчата-колгоспниці» (1959), «Косовиця» (1972), «Вишивальниці» (1987), «Сама в хаті» (1990); портрети — Л. Ревуцького (1976), Є. Мірошниченко (1980), Н. Матвієнко (1989) та ін.

ВИ́РСТА Аристид (22.III 1922, с. Борівці, тепер Чернів. обл.) — укр. і франц. музикознавець, доктор музикології з 1974. Навч. у Віден. (1945—47) та Паризькому (1953—55) ун-тах, Віден. (1946) і Паризькій (1948—49) консерваторіях. 1949—51 — концертмейстер симф. оркестру «Белу-Орізонті» (Бразілія), 1950—56 — скрипаль-оркестрант ряду камерних оркестрів Парижа. 1956—87 — викладач історії музики та смичкового мист-ва у Сорбонні. Водночас з 1970 — зав. кафедрою музикознавства Укр. вільного ун-ту (Мюнхен) і член його правління. Голова Укр. академіч. т-ва (Париж) з 1960. Був головою к-ту по відзначенню 100-річчя з дня смерті Т. Г. Шевченка. Автор статей з питань укр. музики в зарубіж. муз. енциклопедіях. Зробив доповіді про творчість укр. композиторів на міжнар. конференціях у Зальцбургу (1964), Кельні (1974) та ін. За ініціативою В. в Парижі встановлено пам'ятник Т. Шевченку (1978), іменем поета названо один з міських парків (1969).

ВИ́РСТА Темістокль (15.X 1923, с. Іспас, тепер Чернів. обл.) — укр. живописець і архітектор. Худож. освіту здобув у Румунії та Парижі. Спочатку працював як архітектор, з 50-х рр. зайнявся живописом. Автор абстрактних композицій, що відзначаються яскравим колоритом. Вид.: «Вирста» (1975).

ВИСО́КОВ Василь Федорович [30.IX (12.X) 1892, Вільно — 25.IX 1969, Миколаїв] — рос. актор, режисер, н. а. УРСР з 1953. Закін. 1915 Харків. ун-т, театр. мист-во опанував у приватній школі. Працював у т-рах Росії. В 1919—21, 1935—37 — в Сімферопольському рос. драм., 1923 — 25 — Харків. Червонозаводському, 1929—32 — Одес., 1940—62 — Миколаїв. рос. драм. т-рах. Ролі: Платон, Лизогуб («Платон Кречет», «Богдан Хмельницький» Корнійчука), Чацький («Лихо з розуму» Грибоєдова), Гамлет, Отелло (одноим. трагедії Шекспіра). Вистави: «Аристократи» М. Погодіна (1935), «Маскарад» М. Лермонтова (1948). Вид.: В. Ф. Калашников. «Щедрість таланту» (1988).

ВИСО́ЦЬКА Станіслава Марія (до 1896 псевд.— Вільська; 7.V 1877, Варшава — 17.I 1941, там же) — польс. актриса, режисер, педагог. Навч. 1893—94 у класі дикції і декламації при Варшав. муз. т-ві. Працювала в польс. т-рах Львова і Києва. Організувала в Києві польс. експеримент. т-р «Студія» (1915—17); 1918 разом з К. Маркевичем керувала Польс. т-ром, 1919 очолювала польс. «Молодий т-р». Викладала у т-рі «Студія», Театр. академії, Драм. консерваторії (всі — у Києві). Ролі: Балладіна («Балладіна» Словацького), Гамлет («Гамлет» Шекспіра). Вид.: Я. Івашкевич. «Театр „Студія" Станіслави Висоцької в Києві», в кн. «Питання театру» (1965).

ВИСО́ЦЬКИЙ Валерій (Валеріан Войцех; 4.VI 1835, м. Радомсько, побл. Лодзі — 12.X 1907, Львів) — польс. співак (бас), педагог. З 1861 працював в Одесі, гастролював в Італії, Польщі. З 1868 — у Львові, викладав вокал у приватних школах, 1870—85 утримував власну школу. Професор (1873—79, 1887—1907) консерваторії Галицького муз. т-ва. Серед учнів: С. *Крушельницька*, М. *Менцинський*, О. *Мишуга*.

ВИСО́ЦЬКИЙ Влодзімеж (1846, с. Романів, тепер Рожищенського р-ну Волин. обл.— 11.VIII 1894, Київ) — польс. поет і фотограф-художник. Автор істор. поем «Ляшка» (1883), «Оксана» (1891) та ін. 1884 виконав фото Лесі Українки в нар. вбранні, 1886 — І. Франка з дружиною.

ВИСО́ЦЬКИЙ Михайло Костянтинович [6 (18).XI 1885, с. Недра, Київ. обл.— 6.X 1950, Київ] — рос. актор, н. а. УРСР з 1943. Закін. 1916 Одес. театр. школу. Працював у т-рах Росії, в Одесі (1916—23), Києві (1923—25), Сімферополі (1930—33). В 1939—50 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: в т-рі — Сганарель («Камінний господар» Лесі Українки), Фамусов («Лихо з розуму» Грибоєдова); в кіно — Тиква («Богдан Хмельницький», 1941), Василь Іванович («У далекому плаванні», 1945), Лукашевич («Тарас Шевченко», 1951), всі — на Київ. кхф.

ВИСПЯ́НСЬКИЙ Станіслав (15.I 1869, Краків — 28.XI 1907, там же) — польс. живописець, графік, майстер декор.-ужиткового мист-ва, поет і драматург. Навч. 1887—95 у Краків. школі красних мист-в, 1891—94 — в академії Коларосі в Парижі. Представник стилю модерн. Для львів. кафедрального собору виконав 1892—94 проект вітража («Обіт Яна Казімежа», «Полонія»). Досліджував нар. мист-во та арх-ру

Зх. України. Драма В. «Весілля» йшла 1901 на сцені Руського нар. т-ру у Львові. Вид.: А. Оконська. «Виспянський» (1970).

ВИСТРИХА́НЬ Петро (?—?) — укр. рисувальник серед. 18 ст. Навч. у іконописній майстерні Києво-Печерської лаври. У її альбомах — «кужбушках» є малюнки В.: «Біблійний цар» (1754), «Архістратиг Михаїл», «Св. Себастьян».

ВИТВИ́ЦЬКИЙ Василь (16.X 1905, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. композитор і музикознавець, доктор музикології з 1929. Навч. 1925—29 на музикологічному ф-ті Краків. ун-ту. В 1929—33 викладав у Перемишлі, був членом Наук. т-ва ім. Шевченка у Львові (до 1939). З 1940 — співробітник Ін-ту укр. фольклору АН УРСР, 1939—44 — викладач Львів. консерваторії. З 1944 — у Детройті (США). Тв.: «Балет-хвилинка», оркестрові, камерно-інструм., музика до дит. театр. вистав. Праці: «Українська сольна пісня 19 ст.», «Про українські впливи в музиці Ф. Шопена», монографії про творчість М. Гайворонського, П. Демуцького, В. Барвінського та ін.

ВИТВИ́ЦЬКИЙ Йосип Домінік Хомич (1813, Волин. губ.— 20.II 1866, Київ) — укр. композитор, піаніст, педагог. Муз. освіту здобув у Бердичеві. 1840—66 — учитель музики в київ. Ін-ті шляхетних дівчат. Тв.: фп. варіації на теми укр. нар. пісень «Чумак», «У сусіда хата біла», «Зібралися всі бурлаки»; фп. п'єси «Плавба Дніпром», «В сяйві місяця» та ін.

ВИ́ХОДЦЕВ Григорій Олексійович [бл. 1815—18 (30).I 1886, Харків] — актор і антрепренер рос.-укр. труп. Походив з кріпаків. У 1-й пол. 19 ст.— директор т-ру у Полтаві. З власними трупами виступав у Єлизаветграді (тепер Кіровоград), Бобринці, Одесі, Харкові (до складу трупи В. 1865 і 1877—78 входив М. *Кропивницький*). Працював у т-рі Маркових (1871, Одеса), у трупі М. Савіна (1875, Житомир), у харків. трупах О. Дюкової (1881), М. Синельникова (1885—86).

ВИЦЬКО́ Іван Михайлович (16.VI 1930, с. Крутий Берег, тепер Полтав. обл.) — укр. майстер декор. мистецтва, з. х. УРСР з 1982. Закін. 1951 Миргород. кераміч. технікум, 1959 — Львів. ін-т приклад. і декор. мист-ва. Працює на Полт. фарфор. з-ді. Тв.: чайні сервізи «Плахта» (1960), «Рушничок» (1962), «Паморозь» (1981), «Полтавський» (1982), «Солдатський набір» (1984), «Набір для кумису» (1986), декор. вази «Гуцули» (1960), «Карпати» (1962); декор. тарелі «Т. Г. Шевченко» (1963), серія для Миргород. міськ. лікарні (1989).

ВИЧУЛКО́ВСЬКИЙ Леон (11.IV 1852, Гута-Мястковська, побл. Сєдльця — 27.XII 1936, Варшава) — польс. живописець і графік. Навч. 1869—73 у Варшав. рисувальній школі, 1877—79 — Краків. академії красних мист-в. Працював у Львові (1879—80), на Придніпров'ї — в Ставищі (тепер смт Київ. обл.), Умані, Білій Церкві (1883—93). Тв. на укр. тему: «Рибалки» (1891), «Оранка» (1892), «Сіяч» (1896), «Смерека», «Верховинець».

ВИ́ШЕНСЬКИЙ Стефан (?—?) — укр. маляр 17 ст. Жив на Закарпатті. Для церкви в с. Тюшці (тепер Закарп. обл.) виконав ікону «Страсті господні» (1686).

ВИ́ШЕНСЬКИЙ Теодор — див. *Федір* з Вишні.

ВИШНЕВЕ́ЦЬКИЙ Демид (?—?) — укр. живописець кін. 18 — поч. 19 ст. з с. Дев'ятої Роти Катеринослав. губ. Зберігся «Портрет єпископа Афанасія» (1800) його роботи.

ВИШНЕ́ВСЬКИЙ Автоном Іванович [1813—10 (22).II 1880, Київ] — укр. хор. диригент і співак. У 40-х рр. співав у митрополичому хорі в Києві, був його регентом. З 1865 служив у Флорівському монастирі, де організував профес. хор, у 70-х рр.— диякон Києво-Подільської Введенської церкви. Відомий знавець культового співу.

ВИШНЕ́ВСЬКИЙ Данило Іванович (1799—60-і рр. 19 ст.) — укр. золотар. Працював у Києві. З 1814 навч. і працював у майстерні М. *Калиновського.* Здобув 1832 звання майстра. Виготовляв прикраси, речі побут. і культового призначення.

ВИШНЕ́ВСЬКИЙ Іван С. (?—?) — рос. архітектор 2-ї пол. 19 ст. Працював у Петербурзі. У Києві за проектом В. і під його керівництвом було збудовано перший залізнич. вокзал (1867—69, не зберігся).

ВИШНЕ́ВСЬКИЙ Микола Олександрович (?—?) — рос. архітектор 2-ї пол. 19 — поч. 20 ст. Навч. у петерб. Ін-ті цивільних інженерів. Брав участь у забудові Києва кін. 19 — поч. 20 ст.: житл. будинки по вул. К. Лібкнехта № 19 (1901), на Андріївському узвозі № 34 (1900).

ВИ́ШНЯ Остап [справж.— Губенко Павло Михайлович; 1 (13).XI 1889, хутір Чечва, тепер с. Грунь Охтирського р-ну Сум. обл.— 28.IX 1956, Київ] — укр. письменник-сатирик і гуморист. Закін. 1907 Київ. військ.-фельдшерську школу. Навч. 1917 в Київ. ун-ті. Почав друкуватися 1919. Серед публікацій — «мистецькі силуети» А. Петрицького, О. Довженка, Леся Курбаса, Б. Романицького, В. Василька, І. Мар'яненка, М. Крушельницького, Г. Юри, І. Замичковського (всі — 1928), М. Заньковецької, Є. Зарницької (обидва — 1929), Г. Затиркевич-Карпинської, Ю. Шумського (обидва — 1956) та ін. Автор статей «Театр імені М. Заньковецької» (1924), «Державний театр ім. М. К. Заньковецької» (1930), «Одеська Держдрама» (1928), фейлетону «„Березіль" мерзне» (1924), рецензій на вистави. Переробки класичних творів, серед них — муз. п'єса-гротеск «Вій» [1925, за твором Гоголя і п'єсою Кропивницького, доповненими інтермедіями та цілими картинами з дійсності 20-х рр.; пост. 1925—27 укр. т-рами Харкова (реж. Г. *Юра*), Кіровограда, Одеси], осучаснений «Запорожець за Дунаєм» за С. Гулаком-Артемовським (1930; 1931—32 — у репертуарі укр. т-рів Запоріжжя, Донецька, Тернополя). Переклав укр. мовою п'єси Гоголя [«Ревізор», «Одруження», «Гравці» (під назвою «Картярі»), «Театральний роз'їзд»], Сухово-Кобиліна («Весілля Кречинського»), Маяковського («Клоп») та ін. На могилі В. встановлено пам'ятник-надгробок (1966, скульптор М. Декерменджі, арх. Я. Ковбаса). Репресований 1933, реабілітований 1955. Вид.: А. Журавський. «Ніколи не сміявся без любові» (1983).

ВІГ Янош Яношевич (21.I 1947, Ужгород) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1987. Закін. 1970 Київ. худож. ін-т. Серед споруд у Києві — консульство Угорщини (1974—77), б-ка по вул. Щербакова, № 51 (1980).

ВІГДЕРГА́УЗ Павло Ісакович (7.IX 1925, м. Артемівськ, тепер Донец. обл.) — укр. рад. архітектор. Закін. 1953 Харків. інж.-буд. ін-т. Споруди: стадіон у Горлівці (1954, у співавт.); експеримент. школа (1956), Будинок техніки радіомовлення (1972), житл. будинку, всі — у Донецьку. Держ. пр. СРСР, 1978.

ВІ́ДОРТИ — родина укр. співаків-торбаністів 18—19 ст. Гжегож В. (Григорій Адамович; 12.III 1764, с. Небещани, тепер Польща — 1834, с. Кузьмин, тепер Красилівського р-ну Хмельн. обл.) — придворний

музика графа В. Ржевуського. З 1825 — чл. гуртка «польс. українофілів», які контактували з декабристами. З того ж року працював у школі кобзарів і лірників, яку створив і очолив Т. Падура в Саврані (тепер смт Одес. обл.). Після загибелі В. Ржевуського під час польс. визвольного повстання 1830—31 жив у Славуті (тепер місто Хмельн. обл.). Автор слів і музики пісень, присвячених В. Ржевуському. У репертуарі також «Пісня про Кармелюка» Я. Комарницького, пісні Т. Падури, «Дума про Саву Чалого», козацькі, жартівливі та ін. пісні. Каетан В. (1804—52) — придворний музика графів О. та Р. Сангушків. Син і учень Г. Відорта. Успадкував його репертуар. Автор пісні «Повернення з неволі» («Встань, козаче, лицем вдар», 1842). Франц В. (1831 — після березня 1892) — придворний музика Р. Сангушка. Син і учень К. Відорта. Успадкував його репертуар, складав власні пісні. Виступав у почті господаря в Австрії, Італії, Німеччині, Бельгії, а також на персональні запрошення у Львові, Кракові та Берліні. М. Лисенко та О. Русов 1891 записали від нього низку пісень Г. і К. Відортів, «Думу про Саву Чалого» та історію їхньої родини.

ВІЗИЧКА́НИЧ Гафія Петрівна (22.І 1912, с. Ганичі, тепер Закарп. обл.) — укр. ткаля, з. м. н. тв. УРСР з 1967. Тв.: тематичні килими («Дзвіночок», 1966; «Лісова пісня», 1970; «Бджілка», 1978), ескізи до них; доріжки («Смерічка», «Фіалка», обидві — 1967), ліжники.

ВІЙТО́ВИЧ Петро (1862, Перемишль, тепер Пшемисль, Польща — 1936, Львів) — укр. скульптор. Навч. у скульптора Л. Марконі у Львові. Закін. 1890 віден. АМ. З 1894 оселився у Львові, працював переважно в галузі монумент.-декор. скульптури. Тв.: «Викрадення сабінянки», «Після купелі» (обидва — 1888), «Персей», «Раб», «Людина кидає спис»; алегорич. скульптури «То́ргівля» і «Праця» для фасаду Гол. залізнич. вокзалу (1900—04), композиції «Слава» на фасаді будинку оперного т-ру та скульптури для його інтер'єра («Любов цілує Амура», «Заздрість, відкинута від любові», «Пиха»), скульптури над входом гол. корпусу уч-ща худож. промислу («Робітник», «Праця»), на фронтоні костьолу св. Єлизавети, Музею худож. промислу.

ВІЛА́МОВА Олександра Іллівна [1867, Полтава — 22.V (4.VI) 1913, Ташкент] — укр. актриса. Дружина К. *Ванченка-Писанецького.* Закін. 1886 полтав. гімназію. Працювала у трупах В. Грицая (1892—94), О. Суслова і О. Суходольського (1895), П. Мирова-Бедюха (1895—98), Г. Деркача (1898—1900), Ф. Левицького (1906); 1906—12 грала в Укр. трупі К. Ванченка-Писанецького. Виступала в ролях інженю та драм. ролях. Автор п'єс «Мазепа» (за Словацьким), «Оказія з Мартином Колядою», «В лісі» та ін.

ВІЛЕ́НСЬКИЙ Ілля Аркадійович [2 (14).ІІІ 1896, м. Кременчук, тепер Полтав. обл.— 28.ІІ 1973, Київ] — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1947. Навч. 1914—18 у Петрогр. консерваторії. Тв.: дит. опери «Горбоконик» (1936), «Івасик-Телесик» (1971), муз. комедії «Сорочинський ярмарок» (1935), «Роки молоді» (1958), «Шельменко-денщик» (1962); оркестрові, інструм. твори, хори, пісні («Трансільванський вальс»).

ВІЛІ́НСЬКИЙ Микола Миколайович [2 (14).V 1888, м. Голта, тепер у складі м. Первомайська Микол. обл.— 7.ІХ 1956, Київ] — укр. композитор, педагог, з. д. м. УРСР з 1951. Закін. 1919 Одес. консерваторію (з 1926 — професор). З 1944 —

професор Київ. консерваторії. Серед учнів: О. *Білаш*, К. *Данькевич*, Є. *Зубцов* та ін. Тв.: вокально-симф. — «Вождю» (1924), «Молдавія» (1939), симф. («Характеристичні танці», 1910), сюїти, камерно-інструм., фп. музика, солоспіви, обробки нар. пісень.

ВІЛІНСЬКІ (Велінські) — укр. і рос. діячі муз. культури; подружжя. Василь Михайлович В. [10 (22).VIII 1842, Петербург — 8 (20).XII 1874, Харків] — диригент, піаніст, скрипаль, актор. Закін. 1863 Київ. ун-т. Один з організаторів (1863) Київ. відділення РМТ. Засновник і гол. диригент Київ. рос.опери (1867—74), диригував в Одес. (1870—74) і Харків. (1874) операх. Феодосія Микитівна В. (бл. 1848—1929) — укр. і рос. співачка (драм. сопрано). Солістка Київ. (1869—74, 1877) і Харків. (1874—77) опер. З 1878 — у Маріїнському т-рі (Петербург). Партії: Наташа («Русалка» Даргомижського), Панночка («Майська ніч» Римського-Корсакова), Маргарита («Фауст» Гуно).

ВІЛЛЯНІ Кі (?—?) — італ. живописець. На Україні працював у 2-й пол. 18 ст. Тв.: фрески на стінах і плафонах у замку Любомирських у с. Рівному (тепер Волин. обл.); картини — «Тайна вечеря», «Марія Магдалина» (для єзуїтського костьолу в Луцьку).

ВІЛЬБОА Костянтин Петрович [Вільбуа; 17 (29).V 1817, Петербург — 4 (16).VII 1882, Варшава] — рос. композитор, диригент. Навч. і працював у Петербурзі та Варшаві. З кін. 1865 — поч. 70-х рр. жив у Харкові. Відкрив безплатну школу співу «для дітей усіх станів», читав лекції з історії і теорії музики в ун-ті, був «директором музики» та капельмейстером. італ. опери, керував приватними оркестрами. На укр. тему створив оперу «Тарас Бульба» (незавершена), «Думка» на вірші Т. Шевченка. Був у дружніх стосунках з С. Гулаком-Артемовським і Т. Шевченком.

ВІЛЬЄ ДЕ ЛІЛЬ [Адан Емілій Самійлович (Степанович); 1843—31.VIII (12.IX) 1889, Одеса]—живописець. 1871 здобув у петерб. АМ звання класного художника. В 60-х рр. та 1886—89 завідував заг.-освіт. класами Одес. рисувальної школи Т-ва красних мист-в. Тв.: «Ялта з боку Лівадії» (1875), види Херсона та Одеси (1888).

ВІЛЬНЕР Володимир Бертольдович [9 (21.III) 1885, м. Гродно — 9.VIII 1952, Київ] — укр. і рос. режисер, н. а. УРСР з 1940. Закін. 1912 Петерб. ун-т, 1910 — приватні драм. курси. Працював у т-рах Росії, на Україні — у Харкові (1918—20, 1922—24), Одесі (1926—28) та Києві, де очолював т-ри: рос. драми (1928—31), укр. драм. ім. І. Франка (1938—41), муз. комедії (1945—50). З 1947 — професор Київ. ін-ту театр. мист-ва. Вистави: «Яблуневий полон» І. Дніпровського (1928), «Остання жертва» О. Островського (1939), «Багато галасу даремно» В. Шекспіра (1940), «Вільний вітер» І. Дунаєвського. На Одес. кіностудії ВУФКУ зняв фільми «Беня Крик» (1926), «Цемент» (1927), «Очі, що бачили» (1928).

ВІЛЬЧЕК Йосип Еммануїлович (?—?) — укр. піаніст і педагог 19 ст. Працював у Харкові. У 50-х рр. — викладач гри на фп. у 2-й міській гімназії, 1864—66 — чл. першого, 1871—74 — входив до дирекції другого Харків. відділення РМТ, був викладачем його муз. класів (фп., гармонія). Учасник концертів РМТ.

ВІЛЬШАНСЬКИЙ Микола Іванович (1881, с. Мачухи, тепер Полтав. обл.— 1917, Київ) — укр. актор, режисер. 1906—16 працював у трупах

П. Саксаганського, 1906—16 — М. Садовського, 1913—14 — в Руському нар. т-рі у Львові, 1915—16 разом з І. Ковалевським очолював естрадний колектив «Веселий жарт» у Києві. Ролі: Самрось («Дві сім'ї» Кропивницького), Лейба («Жидівка-вихрестка» Тогобочного), Досужев («Тепленьке місце» О. Островського), Дульський («Мораль пані Дульської» Запольської) та ін. У 1913 в Руському нар. т-рі здійснив вистави»: «Дві сім'ї Кропивницького, «Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка.

ВІЛЬЯ́НОВ Аврам (Іван) Малахович (бл. 1714 — бл. 1780) — рос. архітектор, учень Д. Ухтомського. З 1765 — губ. архітектор Харкова. Виконав план реконструкції міста, склав проект губернаторського палацу, керував його буд-вом за проектом М. *Тихлинєва* (1766—77, тепер навч. корпус ун-ту по вул. Університетській № 12).

ВІНГРАНО́ВСЬКИЙ Микола Степанович (7.XI 1936, м. Первомайськ Микол. обл.) — укр. поет, кінорежисер і кіноактор. Закін. 1961 ВДІК (Москва). Ролі на Київ. кхф: Іван Орлюк («Повість полум'яних літ», 1961)», Домчак («Сейм виходить з берегів», 1962) та ін. Поставив фільми: «Ескадра повертає на захід» (1966, у співавт.), «Берег надії» (1967), «Дума про Британку» (1970; роль Несвятипаски), «Тихі береги» (1973), «Климко» (1983). Автор поетич. збірок і повістей. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1984.

ВІ́ННИЦЬКА Ольга Наумівна [11 (24).IV 1902, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 19.XII 1984, м. Дрогобич Львів. обл.] — укр. актриса. Закін. 1927 Харків. муз.-драм. ін-т. Працювала в т-рах Харкова — Червонозаводському (1927—30) і Революції (1931—40), в Чернів. (1940—46), Львів. обласному (1946—56; Дрогобич) укр. муз.-драм. т-рах. Ролі: Мелася («Оборона Буші» Старицького), Кабаниха («Гроза» О. Островського).

ВІ́ННИЦЬКИЙ Омелян Маркович (23.X 1922, м. Кременчук, тепер Полтав. обл.) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1974. Навч. 1939—41 у Харків., 1945—48 — Уральській (Свердловськ) консерваторіях. Працював у Ялті та П'ятигорську. З 1956 — в Одес. т-рі муз. комедії. Вистави: «На світанку» О. Сандлера (1964), «Пізня серенада» В. Ільїна (1976, перше виконання), «Скрипаль на даху» Дж. Бока (1987).

ВІННИЧЕ́НКИ — укр. золотарі 19 ст.; батько й син. Працювали в Києві. Іван Васильович **В.** (1768—1833). Належав до золотарського цеху (1811—20). Зробив золоту чашу для Воскресенської церкви в Києві. Лаврентій Іванович В. [1815—10 (22). V 1853]. Належав до золотарського цеху з 1835, до срібного — з 1846. Здобув звання майстра 1834. Тв.: посуд, свічники, церк. начиння.

ВІНТЕРО́ВСЬКИЙ Леонард (1875, Чернівці — 1927, Львів) — укр. живописець і графік. Навч. 1894—98 у краків. АМ. З 1899 працював у Львові. Тв.: розписи в залі львів. Снетинг-рингу (1910, не збереглися), в ряді церков на Гуцульщині; «Гуцульські лісоруби» (1905), «Автопортрет» (1911), «Квіти» (1913), «Вид Львова».

ВІРА́Г Юлій Георгійович (13.IX 1880, м. Хуст, тепер Закарп. обл.— 22.III 1949, Мукачеве) — укр. живописець, один з основоположників закарп. живописної школи. Навч. 1898—99 у мюнхен. АМ, згодом — у Будапештській школі зразкового малюнка та в академії Р. Жюльєна в Парижі. З 1903 жив у Мукачевому. Тв.: розписи інтер'єра церкви Миколаївського монастиря на Чернечій горі побл. Мукачевого (поч. 20

ст.), «Портрет хлопчика Віктора Ойоки» (1906), «Чернець», «Чоловічий портрет» (обидва — поч. 20 ст.), «Соломон» (1914), «З ярмарку» (1937), «Декламаторка» (1949).

ВІ́РИНИ — укр. актриси; мати й дочка. Олександра Іванівна В. (справж.— Колтановська; ?, Полтавщина — 4.IV 1926, с. Куковичі, тепер Черніг. обл.). З 1882 у трупах М. Кропивницького, М. Старицького, В. Грицая, П. Саксаганського, Д. Гайдамаки та ін. У 1919 — в Черніг. укр. т-рі (На валу). Ролі: Терпилиха («Наталка Полтавка» Котляревського), мати («Суєта» Карпенка-Карого). Віра Василівна В. (бл. 1874 — 12.VI 1947, м. Донецьк). Закін. полтав. гімназію. В 1892—1940 працювала у трупах М. Старицького, М. Кропивницького, П. Саксаганського, В. Грицая, О. Суходольського, Т. Колесниченка, І. Сагатовського, в Черніг. укр. т-рі (На валу, 1919) та ін. Ролі: Олена («Глитай, або ж Павук» Кропивницького), Харитина («Наймичка» Карпенка-Карого), Проня («За двома зайцями» Старицького).

ВІ́РСЬКИЙ Павло Павлович [12 (25).II 1905, Одеса — 5.VI 1975, Київ] — укр. балетмейстер, н. а. СРСР з 1960. Закін. 1926 Одес. муз.-драм. уч-ще, 1928 — Моск. театр. технікум. Артист балету і балетмейстер у т-рах Одеси, Харкова, Дніпропетровська, Києва, військ. ансамблів. Організатор (1937), балетмейстер (до 1940), худож. керівник (1955—75) Ансамблю танцю УРСР (з 1977 його імені). Танці і хореогр. картини: «Чумацькі радощі», «Гопак», «Рукодільниці», «Запорожці», «Флотилія ,,Радянська Україна''»,«Ляльки», «Повзунець», «Шевчики». Багато хореогр. композицій В. зафіксовано у виданнях «У вихорі танцю» (вип. 1—6, 1977—82). Держ. пр. СРСР, 1950, 1970. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1965. Вид.: Ю. Станішевський. «Павло Павлович Вірський» (1962).

ВІССАРІО́Н [1755, м. Ніжин — 23. VI (5.VII) 1826, Київ] — укр. іконописець. 1787—1818 працював у Лаврській іконописній майстерні в Києві; був помічником З. *Голубовського*. Ікони: «Успіння», «Мученик», «Ареф».

ВІТАНИ́ЦЬКИЙ Петро (?—?) — укр. художник 18 ст. Працював у Львові. Розписи костьолу в Підгорецькому замку (1765), Миколаївської церкви Крехівського монастиря (1776, разом з Є. Білявським), портрет для єпископського будинку у Львові (1776).

ВІ́ТВЕР Гартман (?—?) — скульптор 18 — 1-ї пол. 19 ст. За походженням німець або австрієць. Закін. віден. АМ. З 80-х рр. жив у Львові, належав до цеху львів. мулярів і каменярів. Тв.: чотири фонтани на пл. Ринок з постатями Нептуна, Діани, Амфітрити, Адоніса (встановлено 1793); надгробки на Личаківському кладовищі, графині К. Яблоновської у львів. кафедральному соборі; декор. оздоблення багатьох будинків.

ВІТКО́ВСЬКИЙ Іван Матвійович (1777 — 1-а пол. 40-х рр. 19 ст., Харків) — укр. композитор, педагог. Навч. у Відні у Й. Гайдна. З 1804 жив у Харкові: 1805—15 і 1821—30 викладав музику в ун-ті та Ін-ті шляхетних дівчат, 1812 відкрив власний магазин, у якому поряд з ін. товарами продавали ноти, 1813 — першу в місті фп. ф-ку (існувала до 1817). Тв.: ораторія до відкриття Харків. ун-ту (1805), 6 фантазій для скрипки і фп. (1807, не збереглися).

ВІТКО́ВСЬКИЙ Лев Іванович (26.VIII 1931, Тула) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1980. Закін. 1958 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*), з 1982 — його професор. Тв.:

«Шахтарі» (1960), «Калина» (1967), «Пам'ять народна» (1972), «Пам'яті Олександра Матросова» (1985), «Смерть кореспондента» (1987), «Реквієм Великому Кобзарю» (1989), «Пієта» (1990).

ВІТОШИНСЬКИЙ Іван Айталович (псевд.— Іван Айталевич; 1828, м. Перемишль, тепер Пшемисль, Польща — 4.III 1890, Відень) — укр. режисер і перекладач. Закін. 1853 Львів. ун-т. Організатор і режисер (1848—49) укр. аматорського т-ру в Перемишлі. Вистави: «Верховинці» М. Устияновича, «Гриць Мазниця» І. Наумовича, «Старий візник Петра III» А. Коцебу (1849). Для т-ру переробив п'єсу «Козак і мисливець» А. Коцебу (1849, з музикою М. Вербицького і укр. нар. піснями).

ВІТОШИНСЬКИЙ Йосип Сильвестрович (15.VI 1838, м. Косів, тепер Івано-Фр. обл.— 24.I 1901, с. Денисів, тепер Терноп. обл.) — укр. хор. диригент. Закін. 1864 Львів. духовну семінарію. Музики навч. приватно. 1862—64 — диригент учнів. хору Львів. духовної семінарії. Організатор селян. хорів у Галичині. Широко відомим став селян. хор з с. Денисова, який виконував тв. Д. Бортнянського, М. Лисенка, М. Вербицького, С. Воробкевича, І. Лаврівського, Л. Бетховена. В 1884 відкрив при хорі нар. школу хор. диригентів (її закінчили понад 100 чол.). Одночасно організував у с. Денисові духовий оркестр, хор хлопчиків та мішаний хор.

ВІТОШИНСЬКИЙ Роман Зенонович (7.XI 1940, м. Монастириська Терноп. обл.) — укр. співак (лірич. тенор), н. а. УРСР з 1990. Закін. 1969 Львів. консерваторію. З 1968 — у Львів. т-рі опери та балету. Партії: Одзакі («Ріхард Зорге» Мейтуса), Дубровський (однойм. опера Направника), Альфред («Летюча миша» Штрауса).

ВІТОШИНСЬКИЙ Ярослав Дем'янович (31.XII 1919, с. Воробіївка, тепер Підволочиського р-ну Терноп. обл.) — укр. громад. діяч, режисер, з. д. м. УРСР з 1974. Закін. 1939 Вищий муз. ін-т ім. М. Лисенка у Львові. З 1982 — директор Респ. будинку актора в Києві. Постановник ряду урочистих концертів.

ВІТОШИНСЬКІ — укр. артисти; брати. Обидва з с. Нижньої Вовчої (тепер Львів. обл.). Антон Петрович В. (1849—21.I 1896, с. Белозів, тепер тієї ж області) — актор, танцюрист і співак (тенор). Працював у Руському нар. т-рі у Львові (1869—75, 1877—80, 1892—93), у трупах О. Бачинського (1876), Т. Романович (1882), польс. трупах. Ролі: драм.— Петро («Наталка Полтавка» Котляревського), Челядник («Майстер і челядник» Коженьовського), Дон Жуан («Дон Жуан» Мольєра); муз.— Іван («Чорноморський побит» Кухаренка). Модест Петрович В. (1.I. 1856—12.VIII 1901, Київ) — співак (баритон). Навч. 1880—82 в консерваторії Галицького муз. т-ва у Львові. Соліст і чл. управи Львів. чол. хору (під керівництвом А. *Вахнянина*), соліст хору т-ва «Лютня» (1884—90), львів. т-ва «Боян». 1893 — 1900 — в Києві. Виступав в ансамблях з С. *Крушельницькою*, П. Борковським, М. Левицьким.

ВІТТ Ян де (Віт, Віттс; бл. 1700, м. Кам'янець-Подільський — 24.XII 1785, там же) — військ. інженер і архітектор. Комендант Кам'янець-Подільської фортеці. Перебудував у місті фасади всіх костьолів (з 50-х рр), Замкової (80-і рр.) і Кушнірської (1785) брам. Споруди: дзвіниця костьолу монастиря францисканців (80-і рр.), казарми (1780—88), порохові льохи (1778—79), павільйон над вірм. колодязем (60-і рр.), Підзамецька (1771) та Тріумфальна (1781) брами; Маріїнський

костьол у Бердичеві (1739—54, разом з Г. Тарнавським); брав участь у буд-ві домініканського костьолу у Львові (1749).

ВЛАДИ́КА (?—?) — укр. маляр 14 ст. Працював у Перемишлі та ін. містах Польщі, виконував замовлення короля Владислава Ягайла. Очолював артіль майстрів, що розписувала костьол Чесного Хреста (1393—94) у м. Лисці (побл. Кракова) і спочивальню (1394) в королів. Вавельському замку у Кракові.

ВЛАДИСЛА́ВСЬКИЙ Володимир Олександрович [1 (13).VI 1891, Київ — 5.X 1970, Москва] — рос. актор, н. а. СРСР з 1967. З 1912 працював у т-рах Одеси, Києва, Харкова, Житомира. З 1925 — у Москві. Ролі: Юсов («Тепленьке місце» Островського), Ленчинський, Абуладзе («Бійці», «Велика сила» Ромашова). Знявся у фільмі «Все для фронту» (1920, Київ. кіносекція Всеукрревкому). Держ. премія СРСР, 1948.

ВЛА́ДИЧ Леонід Володимирович [4 (17).XI 1913, Житомир — 5.VI 1984, Київ] — український мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1964. Закін. 1958 ІЖСА у Ленінграді. 1960—81 викладав у Київ. худож. ін-ті. Автор праць про укр. художників І. Їжакевича (1955), О. Пащенка (1957), Т. Яблонську (1958), Л. Позена (1962), С. Адамовича (1977), В. Касіяна (1978), О. Шовкуненка (1983), ін. тв.: «,,Живописна Україна'' Тараса Шевченка» (1963), «Мовою графіки» (1967), «Автопортрети Тараса Шевченка» (1973), «Український політичний плакат» (1981), «Майстри плаката» (вид. 1989) та ін.

ВЛА́СЕНКИ — родина укр. майстрів плетіння з рогози. Всі родом з с. Городища (тепер Полтав. обл.). Михайло Григорович В. (?—?). Працював в кін. 19 — на поч. 20 ст. Удосконалив традиц. форми й методи рогозоплетіння, розширив асортимент виробів. Виготовляв кошики, кошелі, підсумки, валізи, взуття. Інші члени родини майстрів: Тетяна Михайлівна В. [5 (17).I 1894—1.XII 1973]; Степан Михайлович В. [30.VII (13.VIII) 1901—20.I 1970], його дочка Надія Степанівна Онищенко (н. 27.IX 1935); Ісак Йосипович В. (1884—1942), Ісак Ісакович В. (н. 18.VIII 1915).

ВЛА́СЕНКО Аллін Григорович (30.VI 1938, Челябінськ) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. 1961 Харків. консерваторію, 1966 — аспірантуру Київ. консерваторії, з 1965 — її викладач. 1966—71 — у Держ. симф. оркестрі УРСР, з 1971 — у Київ. т-рі опери та балету. Вистави: «Баядерка» Л. Мінкуса (1985), «Лускунчик» П. Чайковського (1986).

ВЛА́СЕНКО Параска Іванівна [10 (23).XI 1900, Скопці, тепер с. Веселинівка Київ. обл.— 6.X 1960, там же] — укр. майстер декор. розпису, майстер нар. мист-ва УРСР з 1936. Тв.: оформлення павільйону УРСР на ВДНГ у Москві — вітраж фасаду (1939), розписи в інтер'єрі павільйону (1940); Палацу культури в Новій Каховці (1958); панно «Райський птах» (1935), «Соняшники» (1937), «Квіти у вазоні» (1947), «Букет у глечику» (1949).

ВЛАСКО́ Семен Сидорович (1904, с. Кудрівка, тепер Черніг. обл., за ін. даними — Сосниця, тепер смт — січень 1967, с-ще Ясенівка тієї ж області) — укр. кобзар. Учень кобзаря П. Кулика. Крім бандури, володів гармошкою та бубном. Жив у с. Ясенівці, виступав на ярмарках і базарах, брав участь в етногр. вечорах і концертах. Виконував власні пісні («Було колись на Вкраїні»), думи («Про Хмельницького та Барабаша», «Про Данила Нечая»).

ВЛА́СОВ Олександр Васильович [19.X (1.XI) 1900, с. Велика Коша, тепер Твер. обл.— 25.IX 1962, Москва] — рос. і укр. архітектор, д. чл. академій арх-ри УРСР з 1945 та СРСР з 1947 (її президент 1955—56). Закін. 1928 моск. Ін-т цивільних інженерів. 1944—50 — гол. архітектор Києва, керував проектуванням забудови Хрещатика (1944—48, у співавт.) та розробкою ген. плану відбудови міста (1949); брав участь у проектуванні Зеленого т-ру (1949), архіт. частини пам'ятника В. І. Леніну (1946, скульптор С. *Меркуров*). Лен. пр., 1959. Держ. пр. СРСР, 1950.

ВЛО́ДЕК Лев Львович (1842 — поч. 20 ст.) — укр. архітектор. Закін. 1864 петерб. Ін-т цивільних інженерів. Працював в Одесі: дит. притулок (1892), прибуткові будинки та особняки по вулицях Гоголя № 5 (1899) та № 7 (поч. 20 ст.), Пушкінській № 59 (поч. 20 ст.), пасаж на розі вулиць Дерібасівської і Рад. Армії (1898—99), готель «Великий Московський» (1901, обидва — у співавт. з Т. Фішелем).

ВЛО́ДЕК Флор Тодосович (1879 — бл. 1930) — укр. співак (тенор) і драм. актор. Навч. у Петерб. консерваторії. Бл. 1901 оселився в Києві. Співав у хорах і концертах М. Лисенка і К. Стеценка, грав у виставах трупи М. Старицького.

ВОВК Наталія Юхимівна [1 (13).X 1896, Скопці, тепер с. Веселинівка Київ. обл.— 16.X 1970, Київ] — укр. килимарниця, майстер нар. мист-ва УРСР з 1936. Тв.: тематичні килими та гобелени — «Т. Г. Шевченко» (1938), «Возз'єднання України з Росією» (1957) та ін.

ВОВК Олександр Іванович (22.XI 1922, Київ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1985. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*). Тв.: «Тарасова наука» (1961, у співавт.), «В рідному краю» (1963—64), «Ми повернулися!» (1965), «На Полтавщині. Леся Українка» (1971), «1941 рік» (1975), «Спогади» (1983), «Перемогу завойовано!» (1985).

ВОВЧА́К Теодор (4.III 1870, с. Фрача, тепер с. Яблунівка Рогатинського р-ну Івано-Фр. обл.— 1920) — укр. актор. Закін. школу хор. диригентів у Станіславі (тепер Івано-Франківськ). В 1895—1900 — в Руському нар. т-рі у Львові, з 1901 — в аматор. т-рі. Ролі: Степан («Безталанна» Карпенка-Карого), Скорик («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Король Філіпп II («Війт Заламейський» Франка за Кальдероном).

ВО́ВЧОГО СЕЛА́ МА́ЙСТЕР-ІКОНОПИ́СЕЦЬ. У с. Вовчому (тепер Львівської області) виконано (остання чверть 16 ст.) ряд ікон: «Богородиця Одигітрія з пророками», «Спас у силах», «Микола з життям», «Архістратиг Михаїл», «Розп'яття з пристоячими». Ці твори написано в нар. манері, якщо не одним майстром, то в одній майстерні.

ВОДЕ́ЦЬКИЙ Ф. (?—?) — рос. гравер серед. 19 ст. 1857—58 працював у Києво-Печерській друкарні. Тв.: 12 гравюр «Види Києва» (1857).

ВОДЗИ́ЦЬКА Марія Іполитівна (4. VIII 1878, Обезьож-Познань, Польща — 17.III 1966, Львів) — укр. живописець. Навч. 1910—13 у паризькій АМ, потім у Дрездені, Відні (до 1924). Працювала у Львові. Тв.: «Писанкарка» (1911), «Гуцулка», «Музика» (обидва — 20-і рр.), «Вид Мукачевого», «Вид Кременця» (обидва — 40—50-і рр.), «Гуцульський натюрморт» (40-і рр.), «До школи», «Прийом гуцульських школярів у піонери» (обидва — 60-і рр.); портрети.

ВОДОВО́ЗОВ Альберт Федорович (3.IV 1932, с. Ольхівка Луган. обл.)

— укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1956 Київ. консерваторію (клас М. *Вілінського*). Тв.: вок.-симф. триптих «Повернення» (1982), симф. поеми «Прометей» (1956), «Молодіжна святкова» (1969), інструм., вокальні, музика до театр. вистав.

ВОДО́ЛЬСЬКИЙ Іван (?—?) — укр. скрипаль і педагог 19 ст. Навч. 1860—63 у Варшав. муз. ін-ті. У кін. 50-х рр. вів клас скрипки в 1-й київ. гімназії та пансіонаті Є. Левашової. В 1863 брав участь в організації Київ. відділення РМТ, 1864, 1869—75 — викладач його курсів, з 1867 — соліст оркестру Київ. рос. опери. Виступав з сольними концертами в ансамблі з М. *Лисенком,* Г. *Венявським* та ін.

ВОДЯНО́Й Михайло Григорович (23.XII 1924, Харків — 11.IX 1987, Одеса) — укр. актор муз. комедії, н. а. СРСР з 1976. Навч. до 1943 у Ленінгр. театр. ін-ті. Актор П'ятигорського (1943—45), Львів. (1945—53), з 1954 — Одес. (1979—83 — худож. керівник) т-рів муз. комедії. Ролі: Яшка Буксир («Біла акація» Дунаєвського; однойм. фільм, 1958), Мишка Япончик («На світанку» Сандлера), Попандопуло («Весілля в Малинівці» Рябова; однойм. фільм, 1967). Серед ролей у кіно — Сосін («Інспектор карного розшуку», «Будні карного розшуку», 1971, Київ. кхф).

ВОЗНЕ́НКИ — родина укр. золотарів 18—19 ст. Жили і працювали в Києві. Семен Лук'янович В. (1756 — після 1834) — майстер золотарського цеху. З тв. зберігся потир (1784). Гнат Семенович В. (1794—?). Микола Гнатович В. (? — після 1852) — майстер срібного цеху. Виготовляли шати для ікон, коштовні прикраси тощо.

ВОЗНЕСЕ́НСЬКИЙ Олександр Сергійович (справж.— Бродський; 1880—22.I 1939) — укр. кінодраматург, критик, теоретик кіно. За його сценаріями 1911—21 було поставлено понад 20 фільмів. Серед них: «Німі свідки» (1914), «Королева екрана» (1916), «Жінка завтрашнього дня» (2 серії, 1914—15), «Цар Микола II, самодержець всеросійський» (1917), «Слухайте, брати!» (1919), «Все для фронту!» (1920) та ін. 1918—23 керував кінокурсами (пізніше — Студія екранного мистецтва) у Києві. З 1924 — у Ленінграді. Автор праці «Мистецтво екрана» (1924).

ВОЗНИ́ЦЬКИЙ Борис Григорович (16.IV 1926, с. Нагірне, тепер Рівн. обл.) — укр. мистецтвознавець. З 1962 — директор Львів. КГ. Створив філіали музею — «Олеський замок», «Каплиця Боїмів», музей І. Федорова. Праці: «Творчість українського художника Йова Кондзелевича» (1967), «Олеський замок» (1977) та ін. 1984 відзначений почес. званням «Заслужений діяч польс. культури».

ВОЗНЯ́К Михайло Степанович (3.X 1881, с. Вільки-Мазовецькі, тепер с. Волиця Львів. обл.— 20.XI 1954, Львів) — укр. рад. літературознавець, історик театру, акад. АН УРСР з 1929. Закін. 1908 Львів. ун-т (з 1939 — його професор). З 1951 — зав. відділом укр. л-ри Ін-ту сусп. наук АН УРСР у Львові. Досліджував історію давнього укр. нар. театру і драматургії: «Різдвяні й великодні вірші-орації кінця 17 — початку 18 ст.» (1910), «Великодні привіти пиворізів» (1911), «Початки української комедії 1619—1819» (1920), «Знадобки до української великодньої драми» (1927) та ін.; історію аматор. і профес. театру: «Українські драматичні вистави в Галичині в 1-й пол. 19 ст.» (1909), «Перша вистава „Назара Стодолі" в Галичині» (1911), «Сто-

сунки М. Кропивницького з галицькими українцями» (1930) та ін.; статті про драматургів. Вперше опублікував п'єси І. Франка «Послідній крейцар» і «Рябина» (1-а ред.) та «Війт Заламейський» (за Кальдероном). Досліджував укр. фольклор — нар. пісні, думи тощо. Видав 1912—27 рукописні зб. пісень — «Співаники» 17—18 ст., упорядковані І. Пашковським, Вагановським, Кондрацьким, Шелестинським. Статті з історії пісні: «Матеріали до історії української пісні і вірші. Тексти і замітки» (т. 1—3, 1913—25), «Дума про козака Голоту в записках кінця 17 ст.» (1928) та ін.

ВОЙНÓВА-ПАВЛÓВСЬКА Ольга Петрівна (9.VI 1939, с. Лебединці Житомир. обл.) — укр. співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1977. З 1965 — солістка Черкас. нар. хору.

ВОЙТÉНКО Василь Андрійович [2 (14).I 1881, с. Волокитине, тепер Сум. обл.— 16.VI 1951, Харків] — укр. і рос. співак (драм. тенор), з. а. УРСР з 1933. Вокальну освіту здобув приватно в Петербурзі та Мілані. 1912—20 — соліст Т-ру муз. драми в Петербурзі, 1920—23 — опери Нар. дому (Петроград); 1924—25 — Харків., 1927—28 — Київ., 1930—41 — Дніпроп., 1941—44 — об'єднаних Дніпроп. та Одес. т-рів опери та балету (Красноярськ та Іркутськ). 1944—51 — викладач Харків. консерваторії. Серед партій: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка; 1924, перше виконання).

ВОЙТÉЦЬКИЙ Артур Йосипович (23.X 1928, Вінниця) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1954 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1953 — на Київ. кхф. Фільми: «З нудьги» (1967), «Тронка» (1971); телефільми «Історія одного кохання» (1981), «Ненаглядний мій» (1983).

ВОЙТЕЧÉНКО (Войтиченко) Андрій (бл. 1890, Чернігівщина — ?) — укр. цимбаліст. Навч. на поч. 20 ст. у Київ. худож. уч-щі, 1906—08 виступав у Києві, 1909 гастролював за кордоном, 1910 — в Ясній Поляні, де його гру високо оцінив Л. Толстой. В репертуарі — переважно власні імпровізації на теми укр. нар. пісень.

ВÓЙЦЕХ (?—1689) — укр. художник. Працював у м. Жовкві (тепер Львівської області). У 1686 виконав портрети родини короля Яна Собеського, декор. розпис у королів. лазні.

ВОЙЦЕХІ́ВСЬКА Аліна Мартинівна (1869, с. Вознесенка, тепер Херсон. обл.— 1949, Київ) — укр. актриса. Працювала у трупах М. Кропивницького (1890, 1897—99), П. Саксаганського (1891—93, 1895—96, 1906—08), М. Садовського (1894, 1903), П. Саксаганського і М. Садовського (1904), в колективах І. Мар'яненка (1909—17). З 1918 керувала аматор. гуртками. Ролі: Олена («Глитай, або ж Павук» Кропивницького), Набеля («Лимерівна» Панаса Мирного), Галя («Назар Стодоля» Шевченка).

ВОЛÁНЖ (Волянж; ?—?) — артист балету 1-ї пол. 19 ст. Танцював у балетній трупі Одес. т-ру. З 1817 жив у Петербурзі і Москві. Журн. «Украинский вестник» (червень 1816) назвав його «одеським вихованцем». Це перше свідчення про профес. хореогр. освіту на Україні.

ВОЛИКІ́ВСЬКА Ірина Іванівна [справж.— Підопригора; 22.IV (5.V) 1902, с. Засулля, тепер у складі м. Ромен Сум. обл.— 29.I 1979, Одеса] — укр. співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1941. Закін. 1928 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка, брала уроки актор. майстерності у П. Саксаганського. Сценічну діяльність почала 1918. З 1928 —

солістка оперних т-рів Києва, Одеси (1929—30), Харкова, Тбілісі, Великого т-ру (Москва, 1935—36). В 1936—41, 1944—57 — в Одес. т-рі опери та балету. Партії: Оксана, Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мирослава («Золотий обруч» Лятошинського), Ядвіга («Кармалюк» Костенка), Татьяна, Марія («Євгеній Онєгін», «Мазепа» Чайковського), Аїда (однойм. опера Верді).

ВОЛИКІВСЬКИЙ Андрій Титович (1888, Київщина — 1963, м. Ромни Сум. обл.) — укр. диригент. Навч. на регентських курсах у С. Бармотіна в Херсоні. 1922 організував капелу ім. М. Леонтовича в Ромнах, з якою виступали В. *Верховинець*, П. *Толстяков* та ін.

ВОЛИ́НОВ Станіслав Петрович (6.V 1933, Оренбург) — військ. диригент, підполковник, з. д. м. УРСР з 1980. Закін. 1955 Ін-т військ. диригентів у Москві. Диригент військ. оркестрів, зокрема Київ. (1956—66) і Одес. (1975—77) військ. округів. 1977—84 — начальник оркестрової служби Одес. військ. округу, з 1984 — Пн. групи Рад. військ.

ВОЛИ́НСЬКИЙ П. Й. (?—?) — укр. живописець 1-ї пол. 18 ст. У 1738—40 брав участь у виконанні фрескового розпису костьолу бернардинців у Львові.

ВОЛИ́НСЬКІ ІКОНОПИ́СЦІ — 1) Укр. живописець, майстерня якого, ймовірно, була у Турійську (тепер смт Волин. обл.). Тв.: ікони «Св. Георгій Змієборець з житієм» (1630), «Св. Георгій Змієборець», «Богородиця Одигітрія», «Спас», «Покрова Богородиці», «Преображення», «Вознесіння. Зішестя Св. Духа», «Св. Василій», «Введення до храму», «Старозавітна трійця». 2) Укр. художник. Працював побл. Турійська. Тв.: ікони «Св. Онуфрій» (1750), «Св. Георгій Змієборець», «Новозавітна трійця», «Коронування діви Марії», «Архангел Михаїл», «Св. Василій Великий» (1745).

ВО́ЛІН Олексій Михайлович [6 (18).X 1898, с. Круподеринці, тепер Полтав. обл.— 3.V 1975, Харків] — рос. актор, н. а. УРСР з 1956. В 1934—67 — у Харків. рос. драм. т-рі ім. О. С. Пушкіна. Ролі: Чебутикін («Три сестри» Чехова), Швандя («Любов Ярова» Треньова), Дулітл («Пігмаліон» Шоу).

ВО́ЛКОВ Василь Олексійович [21. III (2.IV) 1840, Петербург — 22.IV (5.V) 1907, Полтава] — укр. художник. Навч. 1858—63 у петерб. АМ. З 1868 жив у Полтаві. Викладав малювання у полтавських кадетському корпусі (1875—1907) та Ін-ті шляхетних дівчат (з 1875). Мав власну худож. студію. Працював у портретному, побутовому та істор. жанрах. Тв.: портрети — Е. Прейс (1862), Олександра II (1865), «Українець» (1872), М. Ярошенка (1876), дочки Антоніни (1878), Л. Позена (1885); «Гоголь слухає лірника» (варіанти — 1882, 1892, 1902), «Гоголь у Василівці» (1902), «Петро І відвідує в тюрмі наказного гетьмана Павла Полуботка в 1724 р.» (варіанти — кін. 19, поч. 20 ст.), «Околиці Полтави» (1876), «Зі страстей» (1898, 1905), «Няня» (поч. 20 ст.). Разом з Л. *Позеном* розробив ескіз надгробка І. Котляревського в Полтаві (серед. 90-х рр. 19 ст.).

ВО́ЛКОВА Аліна Іванівна (30.XII 1930, м. Артемівськ, тепер Донец. обл.) — укр. співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1990. Закін. 1957 Київ. консерваторію. Працювала у т-рах Ташкента, Мінська, Одеси (1968—83). З 1983 — у Київ. філармонії. Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Гелена («Богдан Хмельницький» Данькевича), Аїда (однойм. опера Верді),

Тоска (однойм. опера Пуччіні). Концертна діяльність.

ВО́ЛКОВА Клавдія Василівна [24. XII 1908 (6.I 1909), м. Шуя, тепер Іван. обл.— 23.IX 1985, Севастополь] —рос. актриса, н. а. УРСР з 1974. Закін. 1925 студію Пролеткульту. До 1945 працювала в т-рах Росії. В 1946—52 — у Київ., 1952—85 — Севастопольському рос. драм. т-рах. Ролі: Фекла Івелівна («Одруження» Гоголя), Кабаниха («Гроза» О. Островського), Мати («Свята простота» Макайонка), Дульська («Мораль пані Дульської» Запольської).

ВО́ЛКОВА Наталя П. (?—?) — укр. актриса. Працювала у трупах М. Кропивницького (1882), М. Старицького (1883—91), М. Садовського (1892—94), Г. Деркача (1897—98), О. Чарова-Сабініна (1898) та ін. Ролі: Христя («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Наталка («За двома зайцями» Старицького), Химочка («Пилип-музика» Янчука).

ВОЛКОВЕ́ДСЬКИЙ Даміан (?—?) — майстер фініфтевого розпису 2-ї пол. 18 ст. Працював у Києві. Збереглися медальйони до оправи Євангелія (1759).

ВОЛНЕ́НКО Анатолій Никонович [8 (21).XI 1902, Харків — 21.VIII 1965, Київ] — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1958. Закін. 1929 Харків. худож. ін-т. Художник-постановник Харків. (1925—35) та Київ. (1946—65) т-рів опери та балету. Оформлення до вистав: «Весілля Фігаро» В. А. Моцарта (1929), «Борис Годунов» М. Мусоргського (1934), обидві — Харків, «Лісова пісня» М. Скорульського (1957), «Тіні забутих предків» В. Кирейка (1963), обидві — Київ. Цикл з 30 картин «Давній Київ» (1946—64). Вид.: В. Габелко. «Анатолій Волненко» (1983).

ВОЛОБУ́ЄВ Євген Всеволодович [17 (30).VII 1912, с. Варварівка, тепер Вовчанського р-ну Харків. обл.] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1963. Закін. 1940 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Навесні» (1949), «Ранок» (1954), «У партизанському краї» (1965), «Навала» (1977), «Льодохід» (1987), «Березень. На бульварі сніг» (1988). Вид.: «Євген Волобуєв». Каталог (1989).

ВОЛОДИ́МИР (?—?) — укр. іконописець 18 ст. Працював у Києві. 1759—69 був начальником Лаврської іконописної майстерні. Відомо, що він автор ікони «Богоматір» (не збереглася).

ВОЛОДИ́МИР ВАСИ́ЛЬКОВИЧ (?—1288) — давньорус. громад. і культурний діяч. З 1272 — князь волинський. Уславився своєю широкою освіченістю. За його ініціативою були переписані та поширені у вишуканій оздобі осн. давньорус. церковні півчі книги: Мінеї, Тріодь, Октоїх, Ірмолой, Пролог та ін. (подаровані церквам і монастирям Чернігова, Володимира-Волинського, Перемишля, Луцька тощо).

ВОЛО́ДСЬКИЙ Олександр Федорович (літ. псевд.— Балясний Валентин; 23.XI (5.XII) 1875, Чернігівщина — 20-і рр. 20 ст.) — укр. драматург і актор. Навч. у Київ. ун-ті. Очолював у Чернігові аматор. гурток (1898—1908). Працював у трупах М. Кропивницького під керівництвом П. Саксаганського і М. Садовського за участю М. Заньковецької (1901), І. Сагатовського (1902—06), Т. Колесниченка (1909). В 1910 очолював Т-во укр. акторів (1913 — разом з П. Юркевичем). Керував драм. гуртками. Написав бл. 20 п'єс, у яких висміював обмеженість і потворність міщанського життя, відображав події на селі 1905—07. Серед них: «Орися» («В каламутній воді», 1901; пост. 1903

трупою О. Суходольського), «Під крамницями» (1903), «Панна Штукарка» (1906), «Холод життя» (1910).

ВОЛОКИ́ДІН Павло Гаврилович [10 (22).XII 1877, с. Архарово, тепер Орлов. обл.— 16.III 1936, Київ] — укр. живописець. Навч. 1898—1905 в Одес. рисувальній школі, 1905—06 — у петерб. АМ. З 1907 жив в Одесі. Професор Одес. (1922—34), Київ. (1934—36) худож. ін-тів. Тв.: портрети — «Курсистка» (1918), портрет дружини (1935); пейзажі — «В Одеському порту» (1923), «Пагорбок взимку» (1924); натюрморти — «Айстри» (1920), «Квіти в синій вазі» (1934). Вид.: Л. Ковальська. «Павло Волокидін» (1981).

ВОЛОНТИ́Р Михай (Михайло) Єрмолайович (9.III 1934, м. Бєльці, Молдова) — молд. актор, н. а. СРСР з 1984. Ролі на Київ. кхф: Петро Вершигора («Від Бугу до Вісли», 1980), Слідчий («Звинувачення», 1984); на Одес. кхф — Будулай («Циган», 1979; «Повернення Будулая», 1986).

ВОЛОСКО́В Олексій Якович (1822—82) — рос. художник-пейзажист. Закін. 1845 петерб. АМ (навч. водночас з Т. Шевченком); приїхав на Україну. Тв.: «Альтанка у Сокиринському парку», «Готичний міст у Сокиринському парку», «Церква у Сокиринцях» (всі — 1848), «Біля чайного столу. В маєтку Григорія Степановича Тарновського. Качанівка» (1851), «Вид садиби Григорія Гнатовича Галагана у селі Лебединці на Прилуччині» (1857).

ВО́ЛОХ Петро Іванович (1699, Валахія — травень 1768, Київ) — укр. золотар 18 ст. Працював у Києво-Печерській лаврі. Виготовив митру (1736), мідний позолочений карбований іконостас для Феодосійської церкви на Дальніх печерах. Для іконостаса Софійського собору 1747 виконав срібні царські врата (разом з І. *Завадовським,* за моделлю С. *Тарновського*).

ВОЛО́ШИН Іван Олексійович [27.IV (9.V) 1908, м. Кам'янка, тепер Черкас. обл.] — укр. театрознавець, театр. критик, канд. мистецтвознавства з 1950. Закін. 1930 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка, відтоді (з перервою) — в Київськ. ін-ті театр. м-ва. Серед вихованців — Ю. М. *Бобошко,* Ю. Б. *Богдашевський,* Р. Д. Сенникова та ін. Досліджував джерела нар. ігор і театр. видовищ на Україні та їхнє походження. Автор тв.: «Джерела народного театру на Україні» (1960), «Панас Карпович Саксаганський» (1960), «Т. Шевченко і М. Щепкін» (1963), «Михайло Щепкін і Україна» (1963), «Актор Щепкін на Україні. До 200-річчя з дня народження» (1988).

ВОЛО́ШИН Максиміліан Олександрович [справж.— Кирієнко-Волошин; 16 (28).V 1877, Київ — 11.VIII 1932, смт Коктебель, (Планерське) Крим.] — російський поет, художник, худож. критик. Закін. 1897 Моск. університет. З 1917 жив у Коктебелі. Живописні тв.: «Блакитна затока» (1912), «Гірський пейзаж. Крим» (1916), «Рожеві сутінки» (1925), «Коктебельська затока» (1928), «Пейзаж з деревами» (1930) та ін. Статті в журн. «Аполлон» та ін. виданнях про творчість рос. і укр. художників. Вид.: «Максиміліан Волошин. Коктебельські береги», «Спогади про Максиміліана Волошина» (обидва — 1990).

ВОЛО́ШИН Михайло Іванович (1877, с. Ролів, тепер Львів. обл.— 29.VII 1943, Львів) — укр. хор. диригент, співак (тенор), композитор і критик. Закін. 1906 юрид. ф-т Віден. ун-ту. Навч. також у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові (клас співу Г. Ясеницької). 1902—03 — учасник вистав Руського

нар. т-ру, 1904—07 — вистав драм. та оперної студій при т-ві «Боян» і Драм. т-ві ім. І. П. Котляревського у Львові. Тв.: солоспіви «Ой гляну я, подивлюся», «Засни» та для чол. хору «Чого мені тяжко» на вірші Т. Шевченка. Автор статей з актуальних проблем муз. життя Галичини.

ВОЛО́ШКО Степан Матвійович (псевдоніми — Відман, Волошка; 15.III 1853, м. Жовква, тепер Львівської області — 4.XII 1928, Варшава) — укр. актор, співак (тенор), педагог. Навч. співу 1877—78 у Я. Добрського (Варшава), у вокал. студіях у Парижі та Відні. 1874—77 виступав як актор драми і оперети. Був солістом оперних театрів Варшави (1878—81, 1891—1903), Стокгольма (1882—83), Праги (1885), Відня (1886—90), Львова і Кракова (1895). 1895—1920 — викладач співу у Варшаві. Партії: Йонтек («Галька» Монюшка), Альфред («Травіата» Верді), Хозе («Кармен» Бізе), Фауст («Фауст» Гуно), Дон Оттавіо («Дон Жуан» Моцарта).

ВОЛО́ЩУКИ́ — родина укр. нар. гончарів 19—20 ст. Жили і працювали у м. Косові (тепер Івано-Фр. обл.). Створювали гончарні вироби, традиційні для косівської школи. Петро В. (?—?). Виготовляв полив'яний та димлений посуд, зокрема горщики, миски та ін. М. М. Волощук (див. *Тим'як* М. М.). Катерина Іванівна В. (14.III 1902—17.IX 1976). Разом з чоловіком К. М. Волощуком (1900—45) створювала миски, тарілки, вази, оздоблені підполив'яними ріжкованими і фляндрованими розписами. Гончарством займалися дочки К. І. та К. М. Волощуків — М. К. Крушницька та Г. К. Волощук.

ВОЛЧКО́В Василь Олексійович [14 (27).IV 1871, м. Людиново, тепер Калуз. обл.— 7.VIII 1921, Запоріжжя] — укр. нар. скульптор, майстер худож. литва. З 1914 працював у Катеринославі (тепер Дніпропетровськ) і Олександрівську (тепер Запоріжжя). Тв.: «Слон і сім слоненят» (1916), «Наполеон» (1917), «Мефістофель» (1919) та ін.

ВОЛЯ́НСЬКІ — діячі укр. культури; сестри. Лілея Олегівна В. (28.VI 1945, м. Падерборн, Німеччина) — співачка, художник, мистецтвознавець, працює в Канаді. Художню і мистецьку освіту здобула в ун-ті Нью-Йорка (1971), пед. — в Альбертійському ун-ті (1979), диригентську — на курсах при Укр. муз. т-ві Альберті (клас В. *Колесника*, 1984; обидва — в Едмонтоні). Навч. співу 1984—89 в Альбертійській консерватор. в Едмонтоні, 1991—92 стажувалася в Київ. консерваторії. Виступала у складі Торонтської укр. оперної компанії, укр. збірної оперної трупи під керуванням В. Колесника (Торонто — Едмонтон), на сцені Київського театру опери та балету: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського). Виконала розпис іконостаса в церкві Непорочного зачаття у Сан-Франціско (США, 1972). Богдана Олегівна В. (6.I 1948, м. Райне, Німеччина) — хормейстер, педагог, композитор, працює у США. Муз. освіту здобула 1968—76 в ун-тах Нью-Йорка. Засновник (1973) і диригент укр. камерного хору «Промінь». 1988 — хормейстер постановки опери «Ярослав Мудрий» І. Соневицького, здійсненої у Вашінгтоні збірною укр. оперною трупою. Тв.: для бандури, гітари, обробки для хору укр. нар. пісень.

ВОЛЬФ-ІЗРАЕ́ЛЬ Михайло Олександрович [10 (22).VI 1870, Петербург — 24.XII 1934, Київ] — рос. і укр. скрипаль, диригент, педагог.

Закін. 1890 Петерб. консерваторію. 1892—1912 — концертмейстер оркестру Маріїнського т-ру (Петербург), з 1913 — диригент у Рибінську, Воронежі. З серед. 20-х рр. жив у Києві, де працював концертмейстером оркестру та диригентом т-ру опери та балету. 1926—32 — худож. керівник струн. квартету при Всеукр. т-ві революц. музикантів. Викладав у Київ. консерваторії.

ВОНСО́ВСЬКА Олена Миколаївна (за чоловіком — Буцька; 1858, Вільно — 14.I 1942, Ташкент) — укр. і рос. скрипачка, педагог. Мати А. *Буцького*. Закін. 1877 Моск. консерваторію (класи: скрипки — І. Гржималі, гармонії — П. *Чайковського*). В 1880—1904 — викладач гри на скрипці у Пензі, Воронежі, Курську. Гастролювала у Києві (з 1878, виступала в концертах Київ. відділення РМТ), Харкові, Одесі, Полтаві. 1904—18 — викладач, 1912—15 — директор київських Муз.-драм. школи М. Лисенка, 1918—28 — Муз.-драм. ін-ту ім. М. Лисенка. Виступала разом з М. Лисенком (перша виконавиця його скрипкових тв.). З 1928 жила у Ленінграді.

ВО́РВУЛЄВ Микола Дмитрович [9 (22).I 1917, м. Павловськ, тепер Ворон. обл. — 29.VIII 1967, Київ] — укр. і білорус. співак (баритон), н. а. СРСР з 1956. Закін. 1954 Мінську консерваторію. Соліст Мінського (1946—57) та Київ. (1957—67) т-рів опери та балету. Партії: Апанас («Дівчина з Полісся» Тикоцького), Богдан Хмельницький (однойм. опера Данькевича), Максим («Арсенал» Г. Майбороди), Онєгін («Євгеній Онєгін» Чайковського), Демон («Демон» Рубінштейна), Ріголетто (однойм. опера Верді).

ВОРОБЙО́ВА Євгенія Василівна (18.IV 1932, Харків) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1957 Харків. театр. ін-т. Працювала у т-рах Севастополя (1957—58, 1970—71), Сум. (1959—67). З 1971 — у Донец. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Тетяна («У неділю рано зілля копала» за Кобилянською), Катерина («Пам'ять серця» Корнійчука), Марина («Марина» Зарудного), Гурмижська («Ліс» Островського), Цеханесян («Візит старої дами» Дюрренматта).

ВОРОБКЕ́ВИЧ Сидір Іванович (5.V 1836, Чернівці — 19.IX 1903, там же) — укр. письменник, композитор, диригент, педагог. Закін. 1868 Віден. консерваторію. 1875—1901 — професор музики ун-ту в Чернівцях, водночас керував хорами. Один з засновників (1869) черців. т-ва «Руська бесіда», з 1884 — голова першого Руського літ.-драм. т-ва, з ініціативи В. 1899 його перетворено на буковинський «Боян». Тв.: 26 муз.-драм. (літ. основа В.), у т. ч. оперета «Козак і бандурист» (1864), мелодрама «Гнат Приблуда» (1875), опера «Убога Марта» (1878), істор. драми з музикою («Петро Конашевич Сагайдачний», 1882; «Кочубей і Мазепа», 1891); симф., камерно-інструм.; понад 400 хорів (бл. 250 на власні вірші), серед них — «Збудилась Русь» (1898), «На красній Україні, на березі Дніпра» (1875), «Мово рідна» (1890), на вірші Т. Шевченка та ін.; понад 40 солоспівів на власні тексти, вокал. ансамблі; обробки нар. пісень. Автор методич. і музикознавчих праць. Вид.: М. Білинська. «Сидір Воробкевич» (1982).

ВОРОБО́ЇН Іван (?—?) — ливарник 18 ст. Працював у Києві. Відливав дзвони, зокрема для Преображенського собору Троїцького монастиря в Чернігові.

ВОРО́НА Олександр Васильович (25.V 1925, м. Скадовськ, тепер

Херсон. обл.) — укр. художник-монументаліст, плакатист, з. д. м. УРСР з 1969. Навч. 1948—51 у Львів. ін-ті прикладного та декор. мист-ва. Закін. 1954 Харків. худож. ін-т (майстерня В. *Мироненка*). З 1974 — викладач Київ. худож. ін-ту (з 1985 — професор). Автор плакатів: «Торгувати, а не воювати!» (1957), «Прокляття вбивцям» (1968), «Ми цій пам'яті вірні» (1984), «Обережно — сталінізм» (1989) та ін. Монумент. тв.: фрески — «Революція», «Перемога», «Наука», «Праця» у Київ. ун-ті (1967, у співавт.), вітражі — «Перемога» в ДІМ (Київ, 1977), у Будинку культури в м. Комсомольську на Дніпрі» (1991). Вид.: «Олександр Ворона». Каталог (1976).

ВОРОНЕЦЬ-МОНТВІД Катерина Дмитрівна (справж.— Монтвід; 1883, Харків — 1955, Ленінград) — укр. і рос. співачка (лірико-драм. сопрано). Навч. 1901—06 у Харків. муз. уч-щі (клас співу Ф. Бугамеллі). 1908—30 (з перервами) — солістка Київ., 1911—12, 1916—17 та 1927—28 — Одес., 1930—31—Бакинської опер. З 1931 — в укр. т-рі «Жовтень» у Ленінграді. Співала також на оперних сценах Москви (Великий т-р), Праги, Берліна, Відня, Варшави, Бухареста, Парижа та ін. Партії: Оксана («Черевички» Чайковського), Віолетта («Травіата» Верді), Галька (одноймен. опера Монюшка). 1923 у Празі брала участь у ювілейному концерті, присвяченому О. Олесю (виконувала романси М. Лисенка, Я. Степового).

ВОРОНИЙ Микола Кіндратович [24.XI (6.XII) 1871, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 7.VI 1938, Одеса] — укр. поет, критик, історик і діяч т-ру, актор, журналіст, перекладач. Навч. у Віден. та Львів. ун-тах. З 1895 виступав зі статтями про театр і драму, ужиткове, образотворче та муз. мист-во. З 1895 — режисер Руського нар. т-ру у Львові, в якому поставив «Честь» Г. Зудермана, «Війт Заламейський» І. Франка (за Кальдероном), «Федько Острозький» О. Огоновського. 1897—1919 — актор в укр. та рос. мандрівних трупах (виконував героїчні ролі). 1919 оселився в Києві, працював у Т-рі М. Садовського, де здійснив постановку «Хуртовини» С. Черкасенка, 1917 — один із засновників Нац. зразкового т-ру, 1918—19 — режисер і зав. літ. частиною Держ. нар. т-ру (Київ). 1913—17 викладав дикцію і декламацію у Київ. драм. школі Т-ва мист-ва і л-ри, засновник і керівник Укр. вищих драм. курсів (Київ, 1918—19). В 1920 емігрував. Після повернення 1926 на Рад. Україну вів пед. і театрознавчу діяльність. Завідував літ. частиною Харків. (1926) та Київ. (1927—30) т-рів опери та балету. Праці: з теорії драми — «Театр і драма» (1913), «Дещо про міміку і рухи тіла» (1923), «Режисер» (1925); з історії т-ру — «Походження театральних афіш» (1913), «Український театр у Києві. Враження та уваги», «Український театр під час революції» (1921); про театр. діячів. Переклав драми О. Пушкіна, «Підступність і кохання» Ф. Шіллера, лібретто до опер «Любов до трьох апельсинів» С. Прокоф'єва, «Трільбі» О. Юрасовського, «Фауст» Ш. Гуно, переробив переклад П. Куліша трагедії «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра та ін. Переклади й переспіви з ін. л-р, зокрема революц. пісень «Інтернаціонал» Е. Потьє, «Марсельєза» К. Ж. Руже де Ліля, «Варшав'янка» В. Свенцицького та ін. Стаття «Український театр під час революції» опубл. в зб. «Молодий театр. Генеза. Завдання. Шляхи» (1991). Репресований 1934, 1938.

Вид.: М. Вороний. «Театр і драма»; М. Вороний. «Твори» (обидва, 1989).

ВОРОНО́ВИЧ Олександра Петрівна [7 (19).VII 1898, с. Куніно, тепер Яросл. обл.— 15.VII 1985, Москва, похована в Харкові] — рос. актриса, н. а. СРСР з 1954. Закін. 1918 студію при Моск. драм. т-рі О. Суходольського, працювала в т-рах Москви. В 1933—62 — в Харків. рос. драм. т-рі ім. О. С. Пушкіна. Ролі: Предслава («Сон князя Святослава» Франка), Анна Кареніна («Анна Кареніна» за Л. Толстим), Нєгіна («Таланти і поклонники» О. Островського), Олена Андріївна («Дядя Ваня» Чехова).

ВОРОНЬКО́ Платон Микитович [18.XI (1.XII) 1913, с. Чернеччина, тепер Охтирського р-ну Сум. обл.— 10.VIII 1988, Київ] — укр. поет. Навч. 1938—41 в Літ. ін-ті ім. О. М. Горького (Москва). Драм. поема «Казка про Чугайстра» (1957) поставлена в Київ. та Львів. (1965) ТЮГах, Хмельн. т-рі ляльок (1985). За цим твором знято одноим. фільм (1978, Київ. студія наук.-популярних фільмів). Поезії В. поклали на музику А. Штогаренко (хори «Галичанка», «У Києві на Подолі», «Ой, як жалко», всі — 1972), В. Кирейко (хор «Партизанський триптих», 1973), О. Левич (пісня «Липка», 1987), Ю. Мейтус (хори «Ходімо, кохана, у ліс», «Вечірня пісня», «Ой на горі село горить», всі — 1950; романси «У нашому серці є ласка хороша», 1974; «Затанцюй мені, циганко», 1988) та ін. Держ. пр. СРСР, 1951. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1972.

ВОСКОБО́ЙНИКОВ (?—?) — укр. живописець 18 ст. У 60-х рр. виконав ікони для іконостаса Трьохсвятительської церкви в с. Лемешах (тепер Черніг. обл.).

ВОСТРЯКО́В Олександр Андрійович (10.I 1944, смт Каргапілля Кург. обл.) — укр. співак (лірико-драм. тенор), н. а. УРСР з 1991. Закін. 1970 диригентський, 1973 — вокальний (клас Т. *Веске*) ф-ти Харків. ін-ту мист-в, з 1973 — його викладач. 1976—83 — у Дніпроп., з 1983 — в Київ. т-рах опери та балету. Ролі: Максим («Захар Беркут» Лятошинського), Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Андрій («Мазепа» Чайковського), Ликов («Царева наречена» Римського-Корсакова), Радамес («Аїда» Верді), Каварадосі («Тоска» Пуччіні), молодий Фауст («Фауст» Гуно).

ВОЩА́К Ярослав Антонович (19.II 1921, м. Броди, тепер Львів. обл.— 2.III 1989, Мінськ) — укр. і білорус. диригент, н. а. СРСР з 1979. Навч. у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка (1938—39) та консерваторії (1939—41) у Львові. В 1944—63 — диригент (з 1953 — головний) Львів. т-ру опери та балету. Працював в Одесі (1963—64), т-рах Росії. 1972—89 — у Мінську. Перші виконання опер «Назустріч сонцю» А. Кос-Анатольського (1957), «Лісова пісня» В. Кирейка (1958), «Украдене щастя» Ю. Мейтуса (1960), балетів «Хустка Довбуша» (1951), «Сойчине крило» (1956) А. Кос-Анатольського. Серед ін. вистав: «Утоплена» М. Лисенка, «Князь Ігор» О. Бородіна, «Мазепа» П. Чайковського, «Фауст» Ш. Гуно.

ВОЯ́ЧЕК Богумил (Федір) Іванович (10.VI 1857, м. Лубна, тепер Чехо-Словаччина — 3.IV 1934, Київ) — укр. музикант, диригент, композитор, педагог. Закін. 1879 Празьку консерваторію. 1883—1915 — контрабасист оркестру Київ. рос. опери (запрошений до Києва Й. *Прибиком*), 1885—1934 — викладач Київ. муз. уч-ща, 1913—34 — професор Київ. консерваторії, водночас з 1916 — керівник оркестру т-ру Бергоньє, диригент літніх симф. кон-

цертів. Тв.: оркестровка опер «Катерина» М. Аркаса (1888, пост. 1899) і «Ноктюрн» М. Лисенка (1913). Автор опери «Вій», симф. поеми «Пам'яті Чайковського», тв. на теми молд. нар. пісень, для віолончелі, фп. та ін.

ВРА́БЕЛЬ Олександр Михайлович (26.II 1931, с. Іванівці, тепер Закарп. обл.) — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1972. Закін. 1960 Львів. консерваторію. З 1957 — у Львів. т-рі опери та балету. Партії: Іван («Катерина» Аркаса), Перелесник, Гриць («Лісова пісня», «У неділю рано...» Кирейка), Ріхард Зорге (одноим. опера Мейтуса), Петро Бродін («Відроджений травень» Губаренка), Івашко («Олеська балада» Янівського), князь Ігор (однойм. опера Бородіна).

ВРО́НА Іван Іванович (29.IX 1887, с. Отроч на Холмщині, тепер Польща — 5.I 1970, Київ) — укр. мистецтвознавець. Навч. 1912—14 в худож. студії К. Юона в Москві. Закін. 1913 Моск. ун-т. 1924—30 — перший ректор Київ. худож. ін-ту, 1930—33 і 1945—48 — його викладач, водночас 1925—31 — директор Київ. музею зх. та сх. мист-ва, 1926—30 — голова Вищої кінорепертуарної комісії при Наркомосі УРСР. 1944—50 — наук. співробітник ІМФЕ, 1956—70 — зав. сектором Ін-ту теорії та історії арх-ри. Тв.: монографії про творчість К. Трохименка (1957), М. Дерегуса (1958), А. Петрицького (1968), «Українська радянська графіка» (1958). Репресований 1933, реабілітований 1943.

ВРО́НСЬКИЙ Вахтанг Іванович [справж.— Надірадзе; 5 (28). VIII 1905, Тбілісі — 27.II 1988, Київ] — укр. балетмейстер, н. а. СРСР з 1962. Закін. 1923 балетну школу у Тбілісі. Працював у багатьох т-рах СРСР. 1940—54 — гол. балетмейстер Одес., 1954—69 — Київ. т-рів опери та балету. Худож. керівник і балетмейстер Укр. худож.-спорт. ансамблю «Балет на льоду» (1961—73), Т-ру класич. балету (1980—86), обидва — в Києві. Вистави: «Лілея» К. Данькевича (1945, Одеса; 1956, Київ), «Ростислава» Г. Жуковського (1955), «Лісова пісня» М. Скорульського (1958), «Поема про Марину» Б. Яровинського (1968; всі — Київ). В ансамблі «Балет на льоду» поставив хореогр. картини «Ніч перед різдвом» О. Рябова, «Весняна казка» та «Про що співала трембіта» К. Домінчена, в Т-рі класич. балету — «Українське гран-па» Ю. Русинова, «У Солохи» О. Рябова, «Легенда про Київ» К. Домінчена.

ВРО́НСЬКИЙ Макар Кіндратович [1 (14).IV 1910, м. Борисов, тепер Білорусь] — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1963. Закін. 1945 Київ. худож. ін-т (професор з 1963). Працює в галузі станкової та монумент. пластики. Тв.: композиції «Устим Кармалюк» (1948), «Декабристи у Кам'янці» (1975, у співавт.), пам'ятники — Б. Хмельницькому в Чигирині (1967, 1974). Героям демонстрації 1935 (смт Колки Волин. обл., 1975), меморіал Вічної Слави в Луцьку (1977), пам'ятники Т. Шевченкові в Палермо (Канада, 1949—50), в м. Шевченко (1982, Казахстан), М. Коцюбинському у Вінниці (1989), усі — у співавт. Держ. пр. СРСР, 1951. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1984.

ВРУ́БЕЛЬ Михайло Олександрович [5 (17).III 1856, Омськ — 1 (14). IV 1910, Петербург] — рос. художник. Навч. 1880—84 у петерб. АМ, її академік з 1905. Працював у галузі станкового, монумент. і театр.-декор. живопису, графіки, декор.-ужит. мист-ва. 1884—89 жив і працював у Києві. В Кирилівській церкві виконав настінні розписи —

«Зішестя Св. Духа» (на хорах), «Мойсей», «Христос» (над входом до хрещальні), 2 ангели у хрещальні, 4 ікони на цинкових дошках для мармурового іконостаса (за ескізами А. *Прахова*) — «Афанасій», «Богоматір», «Христос» та «Кирило» (1885). За ескізами В. у Володимирському соборі — орнаменти на внутр. стінах і арках 2 нефів; виконав акварельні ескізи розписів «Надгробний плач», «Воскресіння», «Вознесіння» (не здійснено). Відновлював живопис у Софійському соборі (3 постаті архангелів у куполі). В Києві написав картину «Дівчинка на тлі перського килима» (1886) та ін. Образ своєї дружини Н. *Забели-Врубель* втілив у картині «Царівна-лебідь» (1900). Серед ін. тв.— «Пан» (1899), «Демон» (1890), «Демон зборопений» (1902).

ВРУБЛЕ́ВСЬКА Валерія Василівна (19.XI 1938, Житомир) — укр. прозаїк і драматург, канд. філос. наук з 1974. Закін. 1968 Київ. ун-т. Автор художньо-документ. роману «Соломія Крушельницька» (1979; 2-е вид. 1986; за ним 1982 на Київ. кхф знято фільм «Повернення Баттерфляй»). П'єси «Кафедра» (1979), «Візаві» (1981), «Покликання» (1985) поставлені в т-рах України, Чехо-Словаччини, Румунії, Угорщини. За сценарієм В. на Київ. кхф 1987 знято фільм «Первоцвіт».

ВУДЯ́НСЬКИЙ Ераст Іванович (1863, с. Польове, тепер смт Польова Харків. обл.—?) — укр. кобзар. Виконував думи («Про Олексія Поповича», «Про вдову і трьох синів»), псалми, нар. пісні.

ВУКО́ТИЧ-КРОПИВНИ́ЦЬКИЙ Костянтин Маркович [21.V (2.VI) 1870, м. Бобринець, тепер Кіровогр. обл.— серпень 1919, Одеса] — укр. актор і режисер. Син М. *Кропивницького*. Закін. Одес. комерційне уч-ще. Працював у трупах М. Кропивницького (1890—1903), Ф. Волика (1903—04), керував аматор. т-рами. Ролі: Петро («Наталка Полтавка» Котляревського), Хома Кичатий («Назар Стодоля» Шевченка), Остап («Тарас Бульба» Старицького за Гоголем), Влас («Олеся» Кропивницького), війт Гонорій («Підгоряне» Кропивницького за Гушалевичем).

ВУНШ Федір (?—?) — архітектор 1-ї третини 19 ст. У 1805—07 — херсон. губ. архітектор, 1810—30 — архітектор Чорноморського флоту. Автор проекту обсерваторії в Миколаєві (1821—27).

ВУЧЕ́ТИЧ Євген Вікторович [15 (28).XII 1908, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 12.IV 1974, Москва] — рос. скульптор, н. х. СРСР з 1959, д. чл. АМ СРСР з 1953, Герой Соц. Праці (1967). Навч. 1931—33 у Ленінгр. АМ. На Україні за проектами В. встановлено пам'ятники: генералу армії М. Ватутіну в Києві (1948), Героєві Рад. Союзу О. Матросову в Дніпропетровську (1975), погруддя генерала армії І. Черняховського в Умані (1947), контр-адмірала І. Папаніна в Севастополі (1956). Автор фор-проекту худож.-архіт. рішення Укр. музею історії Вел. Вітчизн. війни 1941—45 рр. (1981) у Києві. Лен. пр., 1970. Держ. пр. СРСР, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950.

ВШЕЛЯЧИ́НСЬКИЙ Владислав (1847, м. Копичинці, тепер Терноп. обл.— 12.II 1896, Львів) — польс. піаніст, композитор, диригент, педагог. Навч. у консерваторії Галицького муз. т-ва у Львові (у К. Мікулі; 1880—81 і 1887—96 — її професор). 1876—87 — засновник, директор і диригент симф. оркестру та хорів польс. Т-ва друзів музики, з 1878 — директор муз. школи в Тернополі. Автор фп. творів, солоспівів; есе «Про життя і

творчість Фрідеріка Шопена» (1885) і «Адам Міцкевич у музиці» (1888). Серед учнів — Д. *Січинський*.

В'ЮНИК Андрій Олексійович (3. XII 1914, с. Білка, тепер Сум. обл.) — укр. мистецтвознавець. Закін. 1953 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Праці: «Осип Петрович Курилас» (1963), «Український радянський книжковий знак» (1965), «Стефанія Гебус-Баранецька» (1968), «Олена Кульчицька» (1969), альбом «З української старовини» (1991, у співавт.). Брав участь у створенні «Історії українського мистецтва» (т. 2, 1967; т. 4, кн. 1—2, 1969—70).

В'ЯЛЬЦЕВА Анастасія Дмитрівна [1871, Харків — 4 (17).II 1913, Петербург] — рос. естрадна співачка (сопрано). Сценіч. діяльність почала 1887 в Києві в балетній трупі С. Ленчевського, антрепризі І. Сєтова та А. Блюменталь-Тамаріна. З 1893 — у Москві. Ролі: Саффі («Циганський барон» Штрауса), Перікола, Єлена («Перікола», «Прекрасна Єлена» Оффенбаха).

Г

ГА́БДА Василь Георгійович (11.VII 1925, Ужгород) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1981. Закін. 1946 Ужгородське худож.-пром. уч-ще (у А. *Ерделі*, Й. *Бокшая*, Ф. *Манайла*). Працює в жанрах пейзажу та натюрморту. Тв.: «На Гуцульщині» (1953), «Рання весна» (1968), «Ужгородський замок» (1970), триптих «Пори року» (1975), серія «Минувшина Закарпаття» (1979—80), «Осінь у Карпатах» (1981).

ГА́БЕС Каспар Коломийський (?—?) — укр. золотар 2-ї пол. 16 — поч. 17 ст. Жив і працював у Львові. Належав до золотарського цеху, 1591 — цехмістер.

ГАВАЛЕ́ВИЧ (?—?) — укр. композитор 17 ст. У 90-х рр. викладав спів у Львів. братській школі. Автор партесних тв., зокрема «Служби божої» на 8 голосів (зафіксована в реєстрі нот Львів. ставропігійського братства за 1697), 3-голосих мотетів (не збереглися).

ГАВДЗИ́НСЬКИЙ Альбін Станіславович (4.VII 1923, с. Бобрик, тепер Одес. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1950 Одес. худож. уч-ще. Працює в галузі станкового живопису. Тв.: «Каховський порт на початку великого будівництва» (1951), «Т. Шевченко на етапі» (1964), «О. Довженко» (1967), «М. Островський» (1968), «Буксир» (1970).

ГА́ВЕЛЬ Юліан (бл. 1863, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.— після 1937) — укр. живописець і графік. Навч. 1881—84 у Краків. школі образотв. мист-в. Працював у Бродах, з 1907 — у Львові. Тв.: краєвиди, портрети, зокрема укр. селян («Портрет чоловіка з люлькою», бл. 1932; «Гандзя», 1936).

ГАВЛІКО́ВСЬКИЙ Рішард (14.XI 1877, Берлін — 8.VI 1956, Тарнув, Польща) — польс. живописець. Навч. у краків. (1893—98) та мюнхенській (1898—1900) АМ. З 1900 працював у Львові викладачем у худож.-пром. школі. Тв.: «Вид Львова», панно «Бориславські промисли» (1909) для кол. будинку Львів. торг.-пром. палати, «Портрет дівчини», «Драгун» (1904).

ГАВРИЛЕ́НКО Алла Василівна (за чоловіком — Орєхова; 6.XII 1934, м. Кременчук, тепер Полтав.

обл.) — укр. артистка балету, н. а. УРСР з 1974. Закін. 1954 Київ. хореогр. уч-ще. 1955—78 — солістка, з 1978 — репетитор Київ. т-ру опери та балету. Партії: Мавка («Лісова пісня» Скорульського), Лілея («Лілея» Данькевича), княгиня Волконська (однойм. балет Знатокова), Фрігія («Спартак» Хачатуряна), Жізель («Жізель» Адана).

ГАВРИЛЕ́НКО Григорій Іванович (7.VII 1927, с. Холопкове, тепер с. Перемога Сум. обл.— 23.II 1984, Київ) — укр. графік. Закін. 1955 Київ. худож. ін-т (у І. *Плещинського*). Працював у галузі станкової та книжкової графіки. Тв.: серія акварелей «Сюїта, навіяна лірикою О. Пушкіна» (1967—69); іл. до видань «Чіпка» Панаса Мирного (1962), «Кобзар» Т. Шевченка (1963), «Витязь у тигровій шкурі» Ш. Руставелі (1966); зб. «Доробок» М. Бажана (1979); живописні — «Дві жінки у природі» (1965—66), «Образ дівчини» (1967), «Пляж» (1967—69).

ГАВРИ́ЛКО Михайло Омелянович (5.X 1882, Козацькі Хутори, тепер с. Рунівщина Полтав. обл.— 1922, Полтава) — укр. скульптор. Навч. 1904—05 в Уч-щі рисування в Петербурзі, 1907—12 — у Краків. академії красних мист-в. Тв.: «Ганнуся» (1909), погруддя М. Шашкевича (1910), Т. Шевченка (1911), Ю. Федьковича (1914), «Каменяр» (1915), «Воля» (1916), барельєф-медальйон та бюст Т. Шевченка для Полтав. т-ру (1920). Працював над проектами пам'ятника поетові для Києва і Харкова.

ГАВРИ́ЛКО Олександр Павлович (1.V 1925, с. Новий Биків, тепер смт Черніг. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1983. Закін. 1951 Київ. інж.-буд. ін-т. Автор планування і забудови сіл; комплексів Ладижинської (1969—72) і Чигиринської (1973—74) ДРЕС, ТЕЦ-6 у Києві (1976—83).

ГАВРИ́ЛКО Ростислав Андрійович [20.XI (3.XII) 1914, Харків — 30. III 1984, Миколаїв] — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1971. Працював у Харкові. 1959—84 — у Микол. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Святослав («Сон князя Святослава» Франка), Боруля («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Дон Жуан («Камінний господар» Лесі Українки), Бернардо («Закохана витівниця» Лопе де Веги). Вистави: «Глитай, або ж Павук» М. Кропивницького, «Квадратура круга» В. Катаєва.

ГАВРИ́ЛО (?—?) — укр. співак кін. 18 — поч. 19 ст. Виконавець оперних партій у спектаклях, що ставилися в маєтку Розумовських у Яготині.

ГАВРИ́ЛО Марія Андріївна (23.VII 1920, с. Рокосів, тепер Закарп. обл.) — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1988. Закін. 1938 Ужгород. вчительську семінарію. Зібрала в селах Хустського і Рахівського р-нів і художньо відтворила понад 500 нар. орнаментів. Вироби: рушники, килими, скатерті, панно, сорочки та ін.

ГАВРИ́ЛОВ Анатолій Михайлович (3.VIII 1933, Київ) — укр. кінооператор. Закін. 1972 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1964 — на Київ. студії наук.-популяр. фільмів (з 1974 — у творчому об'єднанні худож. мультиплікації). Фільми: «Ведмежа і Той, хто в річці живе» (1966), «Кит і Кіт», «Пригоди козака Енея» (обидва — 1969), «Чумацький шлях» (1980), «... І сестра їхня Либідь» (1982), «Друзі мої, де ви?» (1987); серія мульт. фільмів про запоріз. козаків: «Як козаки куліш варили» (1967), «Як козаки у футбол грали» (1970), «Як козаки наречених визволяли» (1973),

«Як козаки олімпійцями стали» (1978), «Як козаки мушкетерам допомагали» (1979), «Як козаки на весіллі гуляли» (1984), «Людина з дитячим акцентом» (1987). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1988.

ГАВРИЛОВ Валерій Костянтинович (21.IV 1932, Ленінград) — рос. режисер, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1954 Ленінгр. театр. ін-т (курс Л. Вів'єна). З 1954 — режисер Львів. рос. драм. т-ру Рад. Армії. Вистави: «Солдатами не народжуються» К. Симонова (1983), «Зінуля» О. Гельмана (1985), «Іван і мадонна» В. Кудрявцева (1986), «Зірки на вранішньому небі» О. Галича (1988), «Сім'я злочинця» П. Джакометті (1990), «Циганка сказала» І. Тердзолі та Е. Вайме (1991).

ГАВРИЛОВА Олександра Іванівна [10 (22).V 1895, Петербург — 6.IV 1940, Київ] — укр. артистка балету. Мати Б. *Чистякова.* Навч. 1903—11 у приватній балетній школі в Петербурзі. З 1917 — у Харків. комерційному т-рі, 1918—40 — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Любина («Пан Каньовський» Вериківського), Одетта-Оділлія («Лебедине озеро» Чайковського), Тао-Хоа («Червоний мак» Глієра).

ГАВРИЛОВИЧ (Габрилович) Павло (?—?) — укр. іконописець і сницар кін. 17 — серед. 18 ст. Родом з м. Калуша (тепер Івано-Фр. обл.). 1698—1704 працював під керівництвом Й. *Кондзелевича* в Манявському скиті над т. з. Богородчанським іконостасом. 1750 виконав сницарські та живописні роботи для іконостаса в церкві с. Новиці побл. Калуша. Зберігся хрест з підписом майстра.

ГАВРИЛЮК Олександр Васильович (1881, Почаїв, тепер місто Терноп. обл. — ?) — укр. диригент і музикознавець. Муз. світу здобув у Моск. духовній академії, де з студентським хором влаштовував концерти укр. музики. Потім керував архієрейським хором у Житомирі, був викладачем і керівником хору житомир. чол. гімназії. Як дослідник укр. музики співробітничав у журн. «Баян», який видавав у Тамбові П. *Бігдаш-Бігдашев.*

ГАВРИЛЬЧЕНКО Юлія Пилипівна [25.VII (8.VIII) 1916, с. Велика Снітинка, тепер Київ. обл.] — рос. актриса, з. а. Молд. РСР з 1952. Закін. 1934 Київ. театр. ін-т. Працювала в Києві, Одесі та ін. 1958—71 — в Одес. рос. драм. т-рі. Ролі: Ліда Плаха («Прага залишається моєю» Буряківського), Аннушка («Звичайна людина» Леонова), Негіна («Таланти і поклонники» О. Островського). Держ. пр. СРСР, 1952.

ГАВРИШКЕВИЧ Сильвестр (1834—10.XI 1911, Львів) — укр. архітектор. Старший радник буд. департаменту Галицького намісництва. Споруди у Львові: будинок кол. Галицького намісництва (1877—80, проект Ф. Ксенжарського; тепер облвиконком), перебудови Преображенської церкви (1898), будинку кол. греко-католицької семінарії (1890, вул. Коперника № 36); керував реставрацією дзвіниці Святодухівської церкви (1862), вежі Корнякта (1880) і митрополичого палацу при соборі св. Юра (1885). З 1886 працював на відбудові м. Стрия (після пожежі), спроектував ряд церков на Львівщині.

ГАВРЮЩЕНКО Анатолій Якович (3.X 1929, Луганськ) — укр. актор, н. а. УРСР з 1989. Закін. 1951 Харків. театр. ін-т (курс Д. *Антоновича*). Працював в укр. т-рах Тернополя, Дрогобича, Коломиї, Сум. З 1966 — у Рівн. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Кукса («Пошились у дурні» Кропивницького), Серебряков («Дядя Ваня» Чехова), Карл Моор («Розбійники» Шіллера).

ГАГЕ́Н Домінік Ернестович (1810—76) — рос. живописець і графік. 1859 здобув звання некласного художника за акварель «Сліпий кобзар у Малоросії». Альбом рисунків «На Київщині» (50-і рр.), портрет М. Гоголя (1859), «Українці», «Ярмарок у Малоросії» (обидва — 1860).

ГАГЕ́Н Фердінанд Августович (1849—?) — рос. архітектор. Закін. 1876 Петерб. буд. уч-ще. З 1886 — міськ. архітектор Катеринослава (тепер Дніпропетровськ), де за його проектами збуд. міське реальне уч-ще, будинки Немировського (1887, перероблений проект І. Клименка), Павлова (80-і рр.; фасади — за проектом І. Кітнера), Ріхтера (90-і рр.), Еліасберга (1892), Англ. клубу (кін. 19 ст., тепер адм. установа). В Катеринославській губ. збудував садиби Миклашевського і Канкріна (не збереглися); за проектом І. Кітнера — каплицю на ст. Лозова (тепер Харків. обл., не збереглася).

ГАГЕНМЕ́ЙСТЕР Володимир Миколайович [30. VI (12. VII) 1887, Виборг, тепер Ленінгр. обл.— 20.I 1938] — укр. графік, мистецтвознавець і видавець. Закін. 1912 Уч-ще тех. рисування О. Штігліца в Петербурзі. 1916—33 завідував Кам'янець-Подільською худож.-пром. школою (з 1931 — склофарфоровий технікум), викладав у місц. ун-ті, в Харків. поліграф. ін-ті (1933—36), з 1936 очолював центр експеримент. худож майстерні при ДМУОМ у Києві. Тв.: серія літографій архіт. пам'яток Поділля (1922—28), портрети У. Кармелюка і Т. Шевченка (обидва — 1925), альбом «Старий Кам'янець-Подільський» (1930); книжкова графіка («Лісова пісня» Лесі Українки, 1936). Праці: «Стінні розписи на Поділлі» (1927), «Селянські настінні розписи Кам'янеччини...» (1930), «Гутне скло» (1931), альбом «Тульчинщина. Вишивка низзю».

ГАДЗЕ́ВИЧ Рафаїл Мартинович (13.X 1803, с. Замх, побл. Білгораю, Польща — 17.IX 1886, м. Кельце, там же) — польс. живописець і графік. Худож. освіту здобув у Варшаві, Дрездені, Парижі, Римі. 1839—44 викладав малювання в Моск. ун-ті. З 1844 — у Польщі. Серед тв.: жанрові картини на укр. теми — «Сліпий грає на гітарі», «Сім'я українського селянина увечері біля лампи», «Настя» (всі — 1844); розписав іконостас для церкви у с. Старяві (тепер Мостиського р-ну Львів. обл.).

ГАЄ́ВСЬКИЙ Григорій Парфенович (1872, м. Тульчин, тепер Вінн. обл.— 28.V 1933, Київ) — укр. режисер і художник. Закін. 1894 Київ. ун-т і муз. школу М. Тутковського. Працював за кордоном і в Росії. Режисер київ. т-рів «Соловцов» (1907—08, 1911—12), Нац. зразкового (1917—18), Другого ім. Леніна (1919) та Першого ім. Шевченка (1920) т-рів Укр. Рад. Республіки. З 1918 — професор Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка. Автор першого на Україні посібника з режисури «Завдання режисера» (в кн. «Театральний порадник», 1920). Вистави: «Повстання Мари» В. Винниченка, «Вогні Іванової ночі» Г. Зудермана (обидві — 1918).

ГА́ЄК Андрій Микитович (псевд.— А. Дольний; 25.VI 1873, с. Глушин, тепер Львів. обл.— 1949) — укр. співак (тенор). Закін. 1900 Віден. консерваторію. Співав у т-рах Югославії, Польщі, Австрії, Італії. Виступав у Львові — в оперному т-рі, Руському нар. т-рі (1902—12, 1922—24), у трупі Й. Стадника (1925—26), Т-рі ім. І. Тобілевича (1928—29). Партії на укр. сцені: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дуна-

єм» Гулака-Артемовського), Йонтек («Галька» Монюшка).

ГАЄНКО Фаїна Григорівна [справж.— Омельченко; 26.IX (8.X) 1900, м. Каховка, тепер Херсон. обл.— 6.I 1965, Львів] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1954. Працювала в Каховці і Києві. 1928—65 — у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (до 1944 — Запорізький). Ролі: Мавка («Лісова пісня» Лесі Українки), Софія («Безталанна» Карпенка-Карого), Анна («Украдене щастя» Франка), Наталка Ковшик («Калиновий гай» Корнійчука), Кручиніна («Без вини винні» Островського).

ГАЗДИК Василь Іванович (4.IV 1927, с. Ельвеш, тепер с. Вільхівка Закарп. обл.) — укр. майстер нар. кераміки, з. м. н. тв. УРСР з 1973. Майстер keраміч. цеху (з 1964) Іршавського пром. комбінату. Вироби (посуд, вази тощо) декорує рослинним орнаментом, збагаченим геом. елементами.

ГАЙ Генріх Юліанович (10.I 1875, Варшава — 3.X 1936) — укр. архітектор. Закін. 1898 петерб. Ін-т цивільних інженерів. У Києві за його проектом збудовано перший на Україні критий (Бессарабський) ринок (1910—12). Споруди у Мінську і Варшаві.

ГАЙ Марія Григорівна (?—?) — укр. актриса. Закін. Київ. ун-т. 1883—92 працювала у трупі М. Старицького. З 1892 проводила просвітительську роботу серед селян с. Плиски на Чернігівщині. Ролі: Уляна, Мотря («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Маруся, Пріська («Дай серцю волю, заведе в неволю», «По ревізії» Кропивницького).

ГАЙ Олександр Дмитрович [26.VII (8.VIII) 1914, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ] — укр. актор, н. а. СРСР з 1977. Навч. 1933—35 в школі-студії МХАТу, муз. уч-щі ім. О. К. Глазунова. Працював у Москві, у військ. ансамблях. З 1947 — у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької, з 1949 викладає у студії при цьому т-рі, у Львів. консерваторії (професор з 1977). Ролі: в т-рі — Гнат («Безталанна» Карпенка-Карого), отець Юліан («Любов на світанні» Галана), Астров («Дядя Ваня» Чехова), Гамлет («Гамлет» Шекспіра); в кіно — Григорій Сковорода («Григорій Сковорода», 1958), Погиба («Кров людська — не водиця», 1960), Михайло Коцюбинський («Родина Коцюбинських», 1970), всі — на Київ. кхф. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971.

ГАЙВОРОНСЬКИЙ Михайло (15. III 1892, с. Заліщики, тепер Терноп. обл.— 12.IX 1949, Нью-Йорк) — укр. композитор і диригент. Навч. у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові; з 1920 — учитель у жін. гімназії, диригент хорів «Бандурист» і львівського т-ва «Боян». З 1915 очолював духовий оркестр легіону укр. січових стрільців, 1919 — оркестр у Т-рі М. Садовського (Київ); тоді ж призначений гол. капельмейстером армії Укр. Нар. Республіки. З 1923 — в Америці, де викладав у Колумбійському ун-ті. Один з організаторів (1924) Укр. муз. консерваторії, укр. смичкового оркестру (керував ним до 1936). Тв.: для симф. («На Чорному морі», «Рідна сторона моя»), духового (сюїта «З Гуцульщини», рапсодія «Довбуш») оркестрів; камерно-інструм., хорові (бл. 40); обробки укр. нар. пісень, солоспіви; музика до театр. вистав. Автор стрілецьких пісень («Їхав стрілець на війноньку» та ін.).

ГАЙДАБУРА Валерій Михайлович (1.VII 1937, м. Гуляйполе, тепер Запоріз. обл.) — укр. театрозна-

вець, канд. мистецтвознавства з 1974, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1959 Дніпроп. ун-т. З 1962 — зав. літ. частиною Запоріз. укр. муз.-драм. т-ру. Праці: «Театр імені М. О. Щорса» (1979), «Володимир Грипич» (1984), «Єлизавета Хуторна» (1985); дослідження про укр. т-р в роки нім.-фашист. окупації (1992).

ГАЙДАЇ — діячі укр. муз. культури; батько й дочка. Михайло Петрович Г. [9 (21).XII 1878, х. Даньківка, тепер село Черніг. обл.— 9.IX 1965, Київ] — укр. фольклорист і хор. диригент. Закін. 1912 регентські курси при Херсон. муз. уч-щі. Керував хорами в Житомирі. 1919 — диригент першої Укр. хор. капели, 1919—23 — Волин. хор. капели, 1924—27 — капели «Думка» в Києві. 1928—32 керував укр. хорами у Москві. 1935—39 — керівник студентського хору Київ. худож. ін-ту, хору Володимирського собору. Зібрав понад 5 тис. нар. пісень і дум, упорядник ряду збірок. Автор обробок нар. пісень для хору (бл. 50). Зоя Михайлівна Г. [19.V (1.VI) 1902, Тамбов — 21.IV 1965, Київ] — укр. співачка (сопрано), н. а. СРСР з 1944. Закін. 1927 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. 1928—30 і 1934—55 — у Київ., 1930—34 — в Харків. т-рах опери та балету. З 1963 — професор Київ. консерваторії. Серед учнів — Л. Божко-Лацанич. Партії (бл. 50): Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка, Марильця («Наталка Полтавка»,«Тарас Бульба» Лисенка), Ганна («Наймичка» Вериківського), Шевцова («Молода гвардія» Мейтуса), Тетяна («Євгеній Онєгін» Чайковського), Чіо-Чіо-сан (однойм. опера Пуччіні). Держ. пр. СРСР, 1941. Вид.: Л. П. Дорошенко. «Зоя Михайлівна Гайдай» (1958).

ГАЙДАМА́КА Анатолій Васильович (9.VI 1939, с. Волосківці Черніг. обл.) — укр. художник-монументаліст, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1957 Моск. вище худож.-пром. уч-ще. Оформив Держ. історико-культур. заповідник на о. Хортиця (1978—88), музеї М. Островського у Шепетівці (1979), М. Коцюбинського в Чернігові (1982—83), Т. Шевченка в Києві (1984—87), літ. музей в Одесі (1984—85), Київ. філіал Центр. музею В. І. Леніна (1980—82; тепер Респ. громад.-політ. і культур. центр). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1985.

ГАЙДАМА́КА Дмитро Абрамович [справж.— Вертепов; 26.I (7.II) 1864, станиця Луковська, тепер Пн. Осетія — 9.V 1936, Дніпропетровськ] — укр. актор, режисер і антрепренер. Сценіч. діяльність почав 1891 у трупі М. Кропивницького. 1897—1917 очолював власну трупу, пересувні т-ри. Працював у т-рах Донецька, Ленінграда, Слов'янська. 1934—36 — у Дніпроп. укр. драм. т-рі. Ролі: Черевик («Сорочинський ярмарок» Старицького за Гоголем), Самрось («Дві сім'ї» Кропивницького), Терешко Сурма («Суєта» Карпенка-Карого), Городничий («Ревізор» Гоголя). Вистави: «Галька» С. Монюшка (1908), «Сирітка Хася» Я. Гордіна (1911).

ГАЙДАМА́КА Петро Данилович [29.VI (12.VII) 1907, м. Краматорськ, тепер Донец. обл.— 7.IX 1981, Харків] — укр. композитор, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1938 Харків. консерваторію (клас С. Богатирьова і М. Тіца). Тв.: кантата-симфонія «Пісні серця» (1965), кантата «Краю мій» (1967), «Дума про Богдана Хмеля», цикли солоспівів «Мелодії» (1948), «Так ніхто не кохав» (1975), «Сторінки кохання» (1976); симф.— «Партизанська симфонія» (1946), «Весниця» (1975);

концерти для різних інструментів з оркестром.

ГАЙЛЬ з Перемишля (?—?) — польс. і укр. живописець поч. 15 ст. Розписував костьоли в Сандомирській, Краківській та ін. землях.

ГАЙНИЙ Віктор Станіславович (26.IV 1932, Гуто-Мар'ятин, тепер Житомир. обл.) — укр. актор, поет, драматург. З 1947 живе у Чехо-Словаччині. З 1949 — актор Пряшівського укр. нац. театру. Ролі: Стецько («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Лукаш («Лісова пісня» Лесі Українки), Юрко («Вовчиха» за Кобилянською), Панько («Хліб наш насущний» за п'єсою «97» Куліша), Жевакін «Одруження» Гоголя), Яго («Отелло» Шекспіра). Автор п'єс «Мрійники» (1977), «Там, де щебечуть солов'ї» (1983) та ін.

ГАККЕ́БУШІ — діячі укр. театр. мистецтва; мати і син. Любов Михайлівна Г. [14 (26). IX 1888, м. Немирів, тепер Вінн. обл.— 28.V 1947, Київ] — актриса, н. а. УРСР з 1943. Навч. в Ін-ті шляхетних дівчат у Києві, на Вищих жін. курсах і в студії Камерного т-ру в Москві. На профес. сцені — з 1917. Працювала у т-рах Києва, т-рі «Березіль» (1922—26, 1941—44; з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка), Одес. укр. муз. драм. т-рі ім. Жовтн. революції (1926—28, 1939—41), Харків. Червонозаводському укр. драм. т-рі (1928—33), Донец. укр. муз.-драм. т-рі (1933—35). Викладала в Київ. ін-ті театр. мист-ва. Ролі: Неріса («Оргія» Лесі Українки), Ярославна («Яблуневий полон» Дніпровського), Васса («Васса Железнова» М. Горького), леді Макбет («Макбет» Шекспіра). Автор перекладів п'єс. Вид.: Н. Єрмакова. «Акторська майстерність Любові Гаккебуш» (1979). Валерій Васильович Г. (15.IX 1912, Москва — 20.I 1984, Київ) — режисер, театрознавець. Закін. 1934 Харків. муз.-драм. ін-т (курс В. *Василька*). Працював у театрах Харкова, Донецька, Чернівців, Києва. Вистави: «Мачуха» за О. Бальзаком (1945), «Талан» М. Старицького, «Собор Паризької Богоматері» за В. Гюго (обидві — 1952), «Дочка прокурора» Ю. Яновського (1954), «Горлиця» О. Коломійця (1970). Автор книг: «В. С. Василько — народний артист СРСР» (1951); «В сучасному польському театрі» (1972); «Зустрічі з зарубіжними театрами» (1975); «Рита Нещадименко» (1983).

ГАЛАГА́НИ — укр. поміщики, меценати. Григорій Павлович Г. [3 (15). VIII 1819, Київ — 13 (25).IX 1888, там же]. Голова культур.-осв. т-ва «Громада» і Пд.-Зх. відділу Рос. географічного т-ва в Києві, чл. Археол. комісії Київ. ун-ту, з 1863— д. ч. Київ. відділення РМТ. 1871 засн. у місті Колегію Павла Галагана, організував у ній укр. хор. Сприяв піднесенню культур.-осв. життя Чернігівщини: відкрив і утримував ремісниче уч-ще в с. Дігтярах (тепер смт Черніг. обл.), прогімназію та жін. гімназію в м. Прилуках; у своєму маєтку в с. Сокиринцях створив музей укр. нар. побуту. Збирав укр. нар. пісні та видавав нар. пісенники. Автор «Докладного опису української вертепної драми в тому вигляді, в якому вона збереглася в с. Сокиринцях» (1882). Був знайомий з багатьма діячами укр. культури, зокрема з Т. Шевченком. Петро Григорович Г. (22.VI 1792—1855). Утримував кріпацький симф. оркестр у с. Дігтярах. У с. Сокиринцях створив 1820 хор. капелу, яка поряд з класич. тв. виконувала і укр. нар. пісні. Був у дружніх стосунках з Г. Данилевським, К. Ліпінським, Т. Шевченком.

ГАЛАДІЙ Андрій (?—?) — укр. будівничий 19 ст. У 1877 збудував дерев. дзвіницю Святодухівської церкви (1804) у с. Верхній Рожанці (тепер Львів. обл.), яка є пам'яткою бойківської архіт. школи.

ГАЛАСИ — укр. майстри худож. кераміки. Н. в с. Ельвеш (тепер с. Вільхівка Закарпат. обл.). Василь Г. (1898—1943, пом. там же). Вироби: декор. тарілки, фігурний посуд, розписаний геометричним орнаментом. Михайло Іванович Г. (3.XII 1921) — з. м. н. тв. УРСР з 1975. Вироби: декор. і фігурний посуд, скарбнички, свистунці.

ГАЛЕНКОВСЬКИЙ Андрій Йосипович [30.III (11.IV) 1815, с. Рудівка, тепер Черніг. обл.— ?] — укр. віолончеліст і композитор. З 1863 — член Київ. відділення РМТ. Влаштовував авторські концерти, виступав в селах Дігтярах, Сокиринцях, Переволочній, Бурімці, Калюжницях (тепер Черніг. обл.). Тв.: симф. («Кадриль», 1840), для віолончелі (варіації, фантазії, мазурки). Автор «Спогадів про Малоросію».

ГАЛИК Алімпій (бл. 1685, м. Богуслав, тепер Київ. обл.— 1763, Київ) — укр. живописець і гравер. З 1724 керував Лаврською іконописною майстернею. Брав участь у настінних розписах Успенського собору (1724—31) та Троїцької надбрамної церкви (1742—44) Києво-Печерської лаври. Тв.: портрети Петра I, Катерини I, принца Оранського, королеви Собеської (всі — 1745); ікони для церкви та фортеці св. Єлизавети (тепер Кіровоград; всі — 1754), для Кирилівської церкви в Києві (1759); малюнки у лаврських «кужбушках»; срібні оправа Євангелія (1749) та чаша (1763). Брав участь у розписах церков та іконостасів у Китаєві, Пирогові (обидва — тепер у складі Києва), с. Пакуля (тепер Черніг. обл.).

ГАЛИНСЬКА Галина Іванівна (2.I 1947, Київ) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1972 Київ. худож. ін-т, відтоді — його викладач. Тв.: серії естампів «Полісся» (1987) та за мотивами «Кобзаря» Т. Шевченка (1970—89); книжкова графіка.

ГАЛИНСЬКИЙ Іван Романович [Лопата; 28.I (9.II) 1895, с. Морозівка, тепер Харків. обл.— 29.VII 1965, Київ] — укр. кобзар. За фахом учитель. 1932—35 працював в ансамблі М. Опришка в Києві, з 1935 виступав як соліст; учасник самодіяльного ансамблю бандуристів Київ. т-ва сліпих. Виконував жанрово-побутові, гумористичні, сатиричні та жартівливі пісні («Про самураїв», «Жили-були у Варшаві»).

ГАЛИЦЬКИЙ Володимир Олександрович [27.I (10.II) 1907, Казань] — рос. режисер, з. д. м. РРФСР з 1954. Навч. 1929—32 у Харків. муз.-драм. ін-ті (у І. *Мар'яненка,* Г. Ігнатовича). Працював у т-рах естради і буфонади «Вентилятор» (1928—31), Червонозаводському (1932), муз. комедії (1932—34; всі — у Харкові), на студії «Українфільм» в Києві (1935—38), у дніпропетровських укр. муз.-драм. (1938—41) і рос. драм. (1941—43) т-рах.
На Україні здійснив вистави: «Професор Мамлок» Ф. Вульфа (1933), «Богдан Хмельницький» О. Корнійчука (1940), «Емілія Галотті» Є. Лессінга (1941). Автор кн. «Театр моєї молодості» (1984).

ГАЛИЦЬКИЙ Георгій Станіславович (справж.— Васюченко; 1851 — 22.I 1907, Казань) — актор і антрепренер рос.-укр. труп. Дебютував 1878. Грав у трупі О. Сибірякова в Одесі, в т-рах Харкова, Полтави, Риги. Мав антрепризи в Курську, Мінську, Вільні, Казані, Саратові.

Ролі: Жадов («Тепленьке місце» Островського), Чацький, Фамусов («Лихо з розуму» Грибоєдова), Тетерев («Міщани» М. Горького), Гамлет, Отелло (одноим. п'єси Шекспіра).

ГАЛІ́МСЬКИЙ Владислав Михайлович (27.VI 1860, Київ — 9.II 1940, м. Бидгощ, Польща) — польс. живописець. Навч. 1878—88 у петерб. АМ, її акад. з 1893. В 1894—1917 мав у Києві худож. студію, 1924—32 викладав у Кременецькому ліцеї. Тв.: «Вид з околиць Києва» (1887), «У лісі» (1888), «Ранок у лісі» (1891).

ГАЛЛЬ Ян Кароль (18.VIII 1856, Варшава — 30.X 1912, Львів) — польс. і укр. композитор. Навч. у Віден. консерваторії, Мюнхен. муз. академії, а також в Італії. У Львові —керівник хорів т-в «Ехо» (1896—1912), «Кіпор» (1903—12), професор гармонії консерваторії Галицького муз. т-ва (1888—91, 1904—12), гармонії і композиції Вищого муз. ін-ту М. Лисенка (1903—04). Тв.: опери («Фраскіта», 1888), кантати «На відкриття нового театру» (1900, Львів), «На ювілей музичного товариства в Тернополі» (1902), «На відкриття пам'ятника Міцкевичу у Львові» (1905), бл. 90 солоспівів, понад 400 хорів, обробки нар. пісень (зокрема, «Українські пісні народні», 1899; «12 українських пісень на мішаний хор»).

ГАЛЮ́С Ян (?—?) — живописець кін. 16 — поч. 17 ст. У 1593 приїхав з Франції до Львова, де 1596 організував братство живописців-католиків. Г. приписують портрети П. Боїма в каплиці Боїмів, архієпископа Я. Солиповського та декор. панегірик на його честь; ікону «Богоматір» в домініканському костьолі (всі — у Львові).

ГАЛЯХО́ВСЬКИЙ (Галаховський) Данило (1674—1709) — укр. гравер. Навч. у Києво-Могилянській академії. Тв.: гравюри на міді — панегірики київ. митрополитам В. Ясинському та Й. Красовському, алегорич. портрет Петра І. Г. вважають автором композиції на заголовному аркуші Євангелія Апракоси (1707).

ГАЛЬКУ́Н Тетяна Дмитрівна (26.I 1947, с. Ропотуха Черкас. обл.) — укр. живописець. Закін. 1972 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Квіти на вікні» (1969), «В рідній хаті» (1973), «Під мирним небом» (1979), «Дзвіночки» (1980), «Серпневі дні» (1982), «Трави мирних ланів» (1984), «Щезаюче Полісся» (1989), «Після Чорнобиля» (1991).

ГАЛЬПЕРСО́Н Самуїл Савелійович (1884—1941) — укр. архітектор. Закін. МУЖСА. З поч. 20 ст.— в Одесі. Споруди: Рос.-азіатський банк (1911, тепер адм. установа), житл. будинки по вул. Чичеріна № 26 (поч. 20 ст.) і № 45 (1912) та ін.

ГАМАЗА́ Віталій Леонідович (9.VI 1926, с. Мартоноша, тепер Кіровогр. обл.) — укр. різьбяр, з. м. н. тв. УРСР з 1984. Працює на дереві, кості та рогові. Тв. в галузі малої пластики: «Малий Тарас» (1978), «Кобзар з поводирем» (1979), «Вічний вогонь» (1980), «Щасливе дитинство» (1981) та ін.

ГА́МКАЛО Іван (Ярослав) Дмитрович (1.V 1939, с. Городище Королівське, тепер Городище Перше Львів. обл.) — укр. диригент і педагог, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1963 Львів. консерваторію (клас М. Колесси). 1959—63 — у Львів. т-рі опери та балету, 1963—65 — в Дрогобицькому укр. муз.-драм. т-рі, 1968—70 — гол. диригент симф. оркестру Донец. філармонії, з 1970 — диригент Київ. т-ру опери та балету. Вистави: «Наталка Полтавка» М. Лисенка (1971, 1989), «Ніжність» В. Губа-

ренка (1972, перше виконання), «На русалчин великдень» М. Леонтовича (1977, перше виконання), «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1978, 1988), «Наймичка» М. Вериківського (1984), «Хованщина» М. Мусоргського (1988), «Мазепа» П. Чайковського (1991) та ін. Одночасно на пед. роботі: в Київ. консерваторії (1977—81), ін-ті культури (з 1981; з 1991 — професор). Автор статей і досліджень.

ГА́МОВА Юлія Петрівна (25.XI 1935, с. Бубнівська Слобідка, тепер Черкас. обл.) — укр. бандуристка, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1966 Київ. консерваторію (з 1985 — її викладач). З 1956 — у складі тріо бандуристок «Дніпрянка» (разом з Е. *Миронюк* і В. *Пархоменко*), спочатку при Київ. естраді, з 1965 — при Київ. філармонії. У репертуарі — тв. сучас. композиторів, нар. пісні.

ГАН Отто (1904, м. Станіслав, тепер Івано-Франківськ — 1942, Львів) — укр. живописець і графік. Навч. 1920—23 у Львів. худож.-пром. школі, 1923—28 — в Парижі. З 1928 — у Львові. Тв.: «Робітники» (1928), «Вулиця і залп» (1939), «Похорон Вл. Козака» (1940); натюрморти.

ГАН Яків Йосипович [справж.— Каган; 29.XI (12.XII) 1900, Київ — 29.III 1968, Черкаси, похований у Києві] — укр. журналіст і театрознавець, театр. критик. Навч. 1930—33 в Київ. інж.-буд. ін-ті. Автор книг «Терентій Петрович Юра» (1940), «Мар'ян Михайлович Крушельницький», «Олександр Іванович Сердюк» (обидві — 1960), спогадів про О. Петрусенко.

ГАНДО́ЛЬФІ Етторе (Гектор Петрович; 1862, м. П'єлла, побл. Туріна, Італія — 19.VIII 1931, Москва) — італ. і укр. співак (бас), педагог, з. а. Республіки з 1927. Закін. Неаполітанську консерваторію. 1907—13 — викладач Київ. муз. уч-ща, 1913—23 — професор Київ. консерваторії. Серед вихованців — В. *Гужова,* М. *Стефанович.*

ГАНЕ́ЦЬКИЙ Гнат (?—?) — укр. іконописець і портретист 1-ї пол. 19 ст. Працював у Києві. Портрети каменецької міщанки Грабовської (1829), Северина Садовського (1846), Ю. Рушковської (40-і рр.).

ГА́НЗЕН Олексій Васильович [2 (14).II 1876, Одеса — 1940, Софія]— рос. живописець-мариніст. Навч. у свого діда І. *Айвазовського* та в Одес. рисувальній школі. Закін. 1903 петерб. АМ. З 1914 жив у Софії. Серед тв.: «Море» (1898), «Загибель броненосця ,,Петропавловськ"» (1905), «Перед шквалом» (1909); на укр. тему — «Околиці Одеси» (1916), «Місячна ніч» (1919).

ГАНИ́ЦЬКІ — укр. музиканти; брати. Народилися в с. Чемерисах Волоських (тепер с. Журавлівка Барського р-ну Вінн. обл.). Тадей Денисович Г. [10 (22). VII 1844—12.II 1937, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельн. обл.] — скрипаль, педагог, диригент, композитор. Закін. 1872 Віденську консерваторію, 1876 — Берлінську академію музики. З 1877 — скрипаль-соліст, професор консерваторії у Берліні. 1894—1901 — у Варшаві і Лодзі, 1901—02 — у Петербурзі. З 1903 — у Кам'янці-Подільському, де відкрив муз. школу (діяла з перервами до 1921). Створив 1914 симф. оркестр, концертував з ним. 1927—30 — директор і професор муз. профшколи, з 1930 — професор Муз. технікуму ім. М. В. Лисенка. Тв.: симф., для скрипки. Навч.-методич. розробки. Гнат Денисович Г. (1852—?) — віолончеліст, композитор і педагог. Закін. Петерб. консерваторію. 1898 разом з братом заснував у Лодзі муз. школу, де

викладав. Тв.: симф., фп., хорові, солоспіви, віолончельні транскрипції.

ГА́НСГОРН Георгій (?—?) — укр. золотар 16 ст. Працював у Львові. Належав до цеху золотарів, живописців та конвісарів. Серед тв. — великий срібний кубок (1538), подарований від міста польс. королю Зигмунду Августу.

ГА́ПАК Степан (16.X 1921, с. Пінковце, Сх. Словаччина) — словац. і укр. живописець, графік, скульптор. Навч. 1948—53 у Празькій академії образотв. мист-в. З 1971 — професор ун-тів у Пряшеві та Кошіце. Тв.: живописні — «Український танок» (1952), «Літній день» (1967), графічні — іл. до кн. «Хрестоматія української літератури» (1954), «Українські народні пісні Східної Словаччини» (1963), скульп.— «Тарас Шевченко» (1953) та ін.

ГАПО́Н (?—?) — золотар 1-ї пол. 18 ст. Працював у Києві. Разом з ін. майстрами 1729—30 золотив куполи, кіоти, іконостаси Успенського собору Києво-Печерської лаври.

ГА́РАС Георгій Олексійович (27.II 1901, м. Вашківці, тепер Чернів. обл.— 31.I 1972, там же) — укр. художник, з. м. н. тв. УРСР з 1965. Автор орнамент. композицій, живописних творів.

ГАРАСИМО́ВИЧІ — польс. митці; брати. Обидва — з Варшави. Марцелій Г. (16.I 1859—22.V 1935, Львів) — художник. Навч. у Кракові, Відні, Мюнхені. 1888 заснував у Львові жін. худож. школу, яку 1891 перетворено на заг. школу малярства та скульптури. 1907—31 — гол. хранитель Львів. КГ. Тв.: «Краєвид Косова» (1881), «Здобич круків» (1884), «Селянка», «Дротарі» (кін. 19 ст.); панно «Чотири пори року» і «Чотири частини світу» в приміщенні львів. Великого міськ. т-ру (1900, тепер т-р опери та балету); розпис у колегіумі м. Жовкви (тепер Львівської області). Петро Віталіс Г. (29.IV 1857—20.VII 1914, Львів) — скульптор. Навч. у Кракові, Львові, Флоренції. З 1884 працював у Львові. З 1901 — професор Львів. худож.-пром. школи. Тв.: декор. скульптура та ліпнина для палаців М. Баворовського в с. Сороцькому, З. Ромашкана в с. Остап'ї (обидва — тепер Терноп. обл.), А. Скшинського у с. Журавному, Груницького у с. Великому Любені (обидва — тепер смт) і палацу в с. Беньковій Вишні (тепер с. Вишня; всі — Львів. обл.); ліпнина та скульп. роботи (медальйони з портретами Ф. Шопена, С. Монюшка та ін.) в інтер'єрі Великого міськ. т-ру (1899—1900), скульптури для будинку Т-ва взаємних забезпечень у м. Станіславі (тепер Івано-Франківськ; 1904—05), будинку Муз. т-ва у Львові; пам'ятник А. Міцкевичу в Гусятині (тепер смт Терноп. обл., 1910).

ГАРА́СЬКО Петро (1855, с. Козари, тепер Черніг. обл.— ?) — укр. кобзар. Сліпий з дитинства. Виконував моралізаторські пісні-приказки «Про тещу», «Про чечітку»; псалми «Про Петра і Павла», «Про Миколая» та ін.

ГАРБУ́З Василь Степанович [30.I (11.II) 1882, с. Малі Будища, тепер Зіньківського р-ну Полтав. обл.— 25.XI 1972, с. Ліщинівка тієї ж області] — укр. різьбяр, майстер нар. мист-ва УРСР з 1936, з. м. н. тв. УРСР з 1962. Вироби: дерев. посуд, меблі, тематичні панно, анімалістична скульптура.

ГАРДЕ́НІН Семен Іванович [справж. — Коваленко; 2 (14).II 1867, Чернігівщина — 1928, Москва] — рос. співак (тенор), з. а. держ. т-рів з 1924, Герой Праці (1924). Співу навч. приватно. З 1889 — на опер-

них сценах, зокрема Києва (1893—94), Одеси. В 1897—1926 — у Великому т-рі (Москва). Партії: Баян («Руслан і Людмила» Глинки), Князь («Русалка» Даргомижського), Йонтек («Галька» Монюшка).

ГА́РДІН Володимир Ростиславович [6 (18).I 1877, Москва — 28.V 1965, Ленінград] — рос. актор, режисер і сценарист, н. а. СРСР з 1947. На сцені — з 1898, в кіно — з 1913. В 1922—25 працював у Всеукр. фотокіноуправлінні (ВУФКУ; Ялта, Одеса), де поставив фільми: «Остання ставка містера Енніока» («Двобій»), «По Європі блукає примара» (обидва — 1922), «Поміщик», «Отаман Хміль», «Слюсар і Канцлер» (всі — 1923), «Остап Бандура» (1924). На Одес. кінофабриці 1922—24 зняв документ. фільми «У дні Паризької комуни» і «Великий Жовтень». Ролі в укр. фільмах: Микита Павлович («Кондуїт»), Хазяїн («Я люблю»), обидва — 1936.

ГАРКУ́ША Григорій Якимович (3.IV 1941, с. Шестірня Дніпроп. обл.) — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1988. Закін. 1971 Моск. консерваторію, відтоді — соліст Київ. філармонії. В репертуарі — тв. класичні, сучас. композиторів, нар. пісні.

ҐАРМА́Ш Олександр Наумович [13 (25).XII 1885, с. Бербениці, тепер Полтав. обл.— 14.VIII 1945, м. Атабор, Чехо-Словаччина] — укр. живописець. Закін. 1911 Київ. худож. уч-ще. Викладав малювання на пед. курсах у с. Сенчі (тепер Полтав. обл.; 1920—23), школах міст Лохвиці (1923—24), Полтави (1924—41). Тв.: «Дядько Гордій», «Баба Куциха», «Вітряк», «Портрет Ганни Карбененко» (1911—12), «Портрет вчительки Г. Й. Батієвської» (1931—32).

ГАРНА́ГИ — родина укр. гончарів кін. 19—20 ст. з с. Дибинців (тепер Київ. обл.). Брати Василь Г. (?—?) — цехмістер братства у Дибинцях і Дмитро Г.(?—?). Виробляли розписні миски, полумиски, тарелі. Син Дмитра Г. — Герасим Г. [19.II (4.III) 1901—24.VII 1965]. Виготовляв миски, кухлі, глечики, орнаментовані розписом.

ГАРТЕВЕ́ЛЬД Вільгельм Наполеонович (5.IV 1859, Стокгольм — 1.X 1927, там же) — швед. композитор і диригент. Навч. у Лейпцізькій консерваторії. 1882—1918 — жив у Росії. 1890 організував Київ. т-во любителів музики, де влаштовував симф. і камерні концерти. Виступав у фп. дуеті з М. Лисенком. До відкриття нового оперного театру 29.IX 1901 написав кантату «Київ». Збирав і популяризував пісні сибір. каторжан. Автор опери «Пісня торжествуючого кохання» (за І. Тургенєвим, 1895; Харків), «Іспанських танців» для симф. оркестру, романсів.

ГАСЮ́К Василь (?—?) — укр. будівничий 19 ст. з с. Яворова побл. Косова (тепер Косівського р-ну Івано-Фр. обл.). Збудував 1852 в с. Товмачик (тепер Івано-Фр. обл.) дерев. Троїцьку церкву — п'ятизрубну, хрещату у плані, п'ятиверху, яка є пам'яткою гуцульської архіт. школи.

ГАСЮ́К Олена Онуфріївна (20.X 1921, с. Дихтинець, тепер Чернів. обл.) — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1985. Закін. 1948 Вижницьке уч-ще прикладного мист-ва, працювала в ньому до 1984. Вироби: тематичні композиції, панно, рушники. Автор альбомів «Художнє вишивання» (1980), «Буковинська вишивка» (1985).

ГА́УШ Олександр Федорович [30. VIII (11.IX) 1873, Петербург — 7.IX 1949, Сімферополь] — рос. і укр. живописець. Закін. 1899 петерб. АМ. Чл. Т-ва пд.-рос. худож-

ників. Працював у галузі пейзажу і натюрморту, а також як художник лялькового т-ру. 1928—38 — професор Одес. худож. ін-ту (з 1934 — уч-ще). З 1938 — у Сімферополі. Тв.: «На півдні» (1911), «Літній вечір» (1922), «Колгосп „Червона зірка"» (1937), «Комиш-Бурун» (1938).

ГАШИ́НСЬКИЙ Аркадій Євгенович (29.VII 1920, м. Мелітополь, тепер Запоріз. обл. — 13.XII 1991, Київ) — укр. актор, н. а. СРСР з 1971. Закін. 1945 ДІТМ (курс М. Тарханова). 1948—90 — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка, 1969—75 — викладач його студії, з 1980 — Київ. ін-ту театр. мист-ва. Ролі: трагедійні — Ярослав Мудрий, Урієль Акоста, Макбет (однойм. п'єси Кочерги, Гуцкова, Шекспіра); гострохарактерні — Апраш («Циганка Аза» Старицького), Аристарх («Фараони» Коломійця), Серебряков («Дядя Ваня» Чехова); в кіно на Київ. кхф — Варчук («Кров людська — не водиця», 1960), Доменіко («Срібний тренер», 1963), батько Таї («Як гартувалася сталь», 1972).

ГА́ЩЕНКО Павло Михайлович (?—?) — укр. кобзар кін. 19 — поч. 20 ст. Представник харків. школи кобзарського мист-ва. Жив у с. Костянтинівці (тепер Золочівського р-ну Харків. обл.). 1902 брав участь у 12-му археол. з'їзді в Харкові (як соліст і в ансамблі з ін. кобзарями). В репертуарі — 4 думи, укр. нар. пісні.

ГАЮ́Ї Юст Валентинович (?—?) — франц. архітектор поч. 19 ст. Працював в Одесі. Споруди: проект архіт. ансамблю порту (здійснено частково), комплекс портового карантину, маяк на Великому Фонтані (1815—27), мости (у співавт.) через Карантинну сторону по сучас. вулицях Бабеля (не зберігся) і Жуковського (1824).

ГВОЗДЕ́ЦЬКА Олександра Андріївна [справж.— Розмисловська; 14 (26).IV 1879, Київ — 1969, Бухарест] — укр. співачка (сопрано). Навч. у Київ. муз. уч-щі, вдосконалювала майстерність в Італії. Сценіч. діяльність почала в Києві у хорі М. Лисенка (1896—97), виступала в укр. муз.-драм. трупах. 1909—14 — у Маріїнському т-рі (Петербург), з 1914 — в Австро-Угорщині, Італії, Румунії. Партії: Оксана, Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Ліза («Пікова дама» Чайковського). Виконувала тв. укр. композиторів, укр. нар. пісні.

ГВО́ЗДИК Кирило Васильович [10 (22). V 1895, с. Ребедайлівка, тепер Черкас. обл.— 20.VII 1981, Київ] — укр. живописець. Навч. 1922—29 у Київ. худож. ін-ті (у М. Бойчука). Працював у галузі станкового та монумент. мист-ва. Тв.: картини «Селянин у біді», «Пастухи» (обидві — 1927), «Слухають радіо» (1928), «Сніданок у полі» (1929), «Селяни в полі»; фрески «Розгром поміщицького маєтку», «Землеустрій» для Сел. санаторію ім. ВУЦВК в Одесі (1928). В 60—80-х рр. брав участь у різних монумент. роботах. Репресований 1936, реабілітований 1956.

ГВОЗДЬ Микола Петрович (9.VI 1937, Дніпропетровськ) — укр. бандурист і диригент, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1963 Київ. консерваторію. 1963—75 і з 1977 — в Капелі бандуристів УРСР (з 1977 — худож. керівник і гол. диригент). Автор підручника «Бандура» для дит. муз. шкіл (1—5-й класи).

ГДЕШИ́НСЬКИЙ Петро Степанович [21.XII 1849 (2.I 1850) — 22.VI (5.VII) 1915, Київ] — укр. хор. диригент, композитор, муз. теоретик. Закін. 1867 Києво-Подільське

духовне уч-ще. Викладав спів у Богуславі, Києві, з 1913 — на курсах псаломщиків при Київ. духовній академії, керував хором Києво-Подільської Борисоглібської церкви. Збирав, записував, створював культові наспіви. Автор посібника «Коротке практичне керівництво до постановки голосу, засоби збереження його від пошкодження і ключ до практичного співу будь-якої п'єси» (1897).

ГЕ Микола Миколайович [15 (27). II 1831, Воронеж — 1 (13).VI 1894, х. Іванівський, тепер с. Шевченка Бахмацького р-ну Черніг. обл.] — рос. живописець. Закін. 1-у київ. гімназію, 1847 навч. в Київ. ун-ті. Закін. 1857 петерб. АМ. З 1876 оселився на х. Іванівському. Серед картин, написаних на Україні,— «Вихід Христа з учнями у Гефсіманський сад» (1889), «Що є істина?» (1890), «Совість» (1891), «Суд синедріону» (1892), «Голгофа» (1893), «Розп'яття» (1894); портрети М. Костомарова (1870, 1878), О. Герцена (1878), Л. Толстого (1884), М. Габаєвої (1886), Н. Петрункевич (1893), «Автопортрет» (1892). Писав укр. селян («Дівчина-українка. Портрет А. Г. Слюсаренко», 1875; «Старий селянин», 80-і рр.; «Хлопчик-українець», 1-а пол. 90-х рр.); етюди «Світанок. Хутір Іванівський», «Сутінки. Україна» (обидва — 90-і рр.). Разом з ін. художниками організував виставку картин, виручку від продажу яких було передано на спорудження пам'ятника М. Гоголю в Ніжині. На могилі Г. у с. Шевченка встановлено пам'ятник. Мемор. музей Г.— в с. Івангороді Черніг. обл.

ГЕ́БУС-БАРАНЕ́ЦЬКА Стефанія Мефодіївна (9.XII 1905, Перемишль, тепер м. Пшемисль, Польща — 22.I 1985, Львів) — укр. графік, з. х. УРСР з 1972. Навч. 1926—29 в худож. студії О. Новаківського у Львові. Закін. 1933 Львів. політех. ін-т. 1933—50 займалася пед. діяльністю. Тв.: серії «Народні танці» (1937), «Архітектурні мотиви» (1937—38), «Господарі Карпат» (1969—75), «Жінка-трудівниця» (1968—77); триптих «Легенда про троїсту музику» (1967).

ГЕВЕЛЮ́К Микола Петрович (10. XII 1935, с. Карпагорове Одес. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1989. Навч. 1953—58 в Одес. худож. уч-щі, 1958—64 — у Київ. худож. ін-ті. Тв.: «Дві волинянки» (1967), «Лесині казки» (1970), «Українська пісня» (1971), «Відродження» (1975), «Ехо» (1976).

ГЕ́ЛІС Марко Мойсейович [13 (26). VII 1903, Кременчук — 6.IV 1976, Київ] — укр. муз. педагог, з. д. м. УРСР з 1947. Закін. 1929 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Заснував 1938 і до 1976 очолював кафедру нар. інструментів Київ. консерваторії (з 1940 — її професор).

ГЕ́ЛЯС Ярослав Томович (21.XI 1916, с. Терпилівка, тепер Терноп. обл.) — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1964. Закін. 1948 Львів. консерваторію. На сцені — з 1934, виступав у Львові, Харкові, Києві, Одесі. Очолював Терноп. (1963—74) і Закарп. (Ужгород, 1974—85, з 1985 — актор і режисер) укр. драм. т-ри. Ролі: у т-рі — Назар («Назар Стодоля» Шевченка), Василь («Циганка Аза» Старицького), Дон Жуан («Камінний господар» Лесі Українки), Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка); в кіно на Київ. кхф — Микола Сенчук («Над Черемошем», 1955), Михайло Павлик («Іван Франко», 1956), Іван Франко («Родина Коцюбинських», 1971). Вистави: «Маруся Шурай» І. Микитенка (1965), «Отелло» В. Шекспіра (1981). Вид.: І. Давидова. «Ярослав Геляс» (1986).

ГЕ́ЛЬМАН Макс Ісайович [28.XI (10.XII) 1892, Одеса — 16.XII 1979, Київ] — укр. скульптор і педагог. Закін. 1925 Всерос. АМ у Ленінграді. Викладав 1926—64 в Київ. худож. ін-ті (з 1939 — професор). Тв.: композиції «Повітряний вартовий» (1929), «Т. Г. Шевченко в Петербурзі» (1939), «Вони воювали за Батьківщину» (1947); портрети М. Заньковецької (1957), Ф. Нірода (1966), Г. Якутовича (1974).

ГЕ́ЛЬМЕР Герман (13.VII 1849, Гамбург — 2.IV 1919, Відень) — австр. архітектор. За проектами його і Ф. *Фельнера* збудовано міські т-ри в Одесі (1884—87; споруджував арх. Ф. Гонсіоровський; тепер т-р опери та балету) і Чернівцях (1905); картинну галерею в Одесі (1896—97); казино (1889, тепер Будинок вчених) і готель на пл. А. Міцкевича у Львові.

ГЕМБАРО́ВИЧ Мечислав Теофілович (17.XII 1893, Ярослав, тепер Польща — 2.IX 1984, Львів) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1961. Закін. 1921 Львів. ун-т. Праці з історії давнього укр. мист-ва, зокрема «Роль Івана Федорова і його художньої спадщини в розвитку графіки на Україні у 16—18 ст.» (1954), «Портрет 16—17 ст. у Львові» (1969).

ГЕМБИ́ЦЬКІ — родина укр. акторів. Тит Гаврилович Г. (15.I 1842, с. Люлинці, тепер с. Вишнівка Вінн. обл.— 23.I 1908, Львів). 1859—69 — у польс.-рос.-укр. трупах на Правобережжі. 1869 переїхав до Галичини. Працював у Руському нар. т-рі у Львові (1869—1905; 1889—1900 — його директор), в укр. та польс.-укр. трупах. Ролі: Виборний («Наталка Полтавка» Котляревського), Пузир («Хазяїн» Карпенка-Карого), Городничий («Ревізор» Гоголя). Автор дослідження «Історія заснування і розвою русько-народного театру в Галичині» (1904). Юлія Г.— дружина (дівоче — Подухович; 1848, Львів — бл. 1914, там же). Працювала в Руському нар. т-рі у Львові 1869—1900 (з перервами). Ролі: Стара гуцулка, Майтериха («Убога Марта», «Гнат Приблуда» Воробкевича), Палажка («Мартин Боруля» Карпенка-Карого). Олена Титівна Г.— їхня дочка (1870, Львів — бл. 1936, там же). Працювала в Руському нар. т-рі (1889—1901), польс. трупах на Львівщині та Лемківщині. Ролі: Зачепиха («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Шкандибиха («Лимерівна» Панаса Мирного), Сара («Жидівка-вихрестка» Тогобочного).

ГЕ́НІКА Ростислав Володимирович [15 (27).X 1859, Корчевський пов. Твер. губ.—?] — укр. і рос. піаніст, педагог, перший у Росії теоретик фп. мист-ва. Закін. 1879 Моск. консерваторію. Працював у Харкові викладачем муз. уч-ща РМТ (1880—1917), був професором консерваторії (1917—20). Виступав як соліст.

ГЕ́НРІХСЕН Роман Романович (? — 1883) — архітектор. Закін. 1839 петерб. АМ. Автор проекту архіт. ансамблю Харків. технол. ін-ту — навч. корпуси, лабораторії, майстерні і житл. будинки (70—90-і рр.; тепер політех. ін-т).

ГЕ́НШКЕ Володимир Миколайович (15.IX 1925, Київ — 9.XII 1984, там же) — укр. художник декор. скла. Виготовляв прибори для напоїв, декор. блюда («Катерина», «Життя»), вази («Україна», «Космос—Земля»), скульптуру («Одарка і Карась»).

ГЕО́РГІЙ (?—?) — укр. гравер 1-ї пол. 17 ст. Працював в Онуфріївському монастирі у Львові. Виконав орнаментальні з сюжетними мотивами рамки для титульних сторінок Євангелія (вид. 1636, 1644, 1670, 1690, 1722, 1744), рамку з архіт.

мотивами та образами святих для заголовка Октоїха (вид. 1639, 1686), всі — у Львові.

ГЕО́РГІЙ (?—?) — укр. різьбяр на дереві серед. 17 ст. Автор ікони «Успіння» (1657).

ГЕО́РГІЙ (?—?) — укр. гравер на дереві 1-ї пол. 18 ст. Працював у Чернігові. Гравюри «Трійця новозавітна» до «Букваря» (1743), «Христос з Богоматір'ю та Предтечею» для Молитослова (1744), «Собор всіх святих», «Покладення в труну» та «Воскресіння» для «Правил для божественного причастя» (1746), всі — у Чернігові.

ГЕ́РА Олексій Григорович (13.VIII 1934, с. Вишенька-Мала на Львівщині) — укр. художник декор. скла, з. м. н. тв. УРСР з 1990. З 1963 — на Львів. керамічно-скульп. ф-ці. Тв.: посудина «Великий баран», три вази «Ромашки», набір «Штофи», вази «Амфора», «Святкова», «Лазур», всі — 1990.

ГЕРАСИМЕ́НКИ — родина укр. нар. гончарів; батько й сини. Жили і працювали у с. Бубнівці Він. обл. Агафон Якимович Г. (1850—1925). Яким Агафонович Г. [28.VIII (9.IX) 1888—21.I 1970]. Яків Агафонович Г. [14 (26).X 1891—24.IV 1969]. Виготовляли полив'яний цеглясто-червоний розписаний посуд.

ГЕРАСИМЕ́НКО Василь Явтухович (1.V 1927, с. Пищики, тепер Київ. обл.) — укр. бандурист, педагог і конструктор бандур, з. д. м. УРСР з 1987. Закін. 1960 Львів. консерваторію (її професор з 1988). Організатор і керівник експеримент. ансамблю бандуристок. Створив понад 30 нових моделей бандури (зокрема, «Львів'янка», 1964), упорядкував зб. пед. репертуару («Альбом бандуриста», 1969; «Ансамблі для бандури», вип. 1—2, 1980—81). Серед учнів — сестри Даниїла, Марія і Ніна *Байко*.

ГЕРАСИМЕ́НКО Марина Костянтинівна (за чоловіком — Олексенко; 19.IV 1941, Київ] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1985. Закін. 1964 Київ. ін-т театр. мист-ва, відтоді — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Юнона («Енеїда» за Котляревським), Анна («Украдене щастя» Франка), Ваніна («Житейське море» Карпенка-Карого), Зінька («Дві сім'ї» Кропивницького), Олена Карпівна («Гріх» Винниченка), Ісмена («Антігона» Софокла), Матільда («Моя професія — синьйор з вищого світу» Скарначчі, Тарабузі).

ГЕРА́СИМОВА - ПЕРСИ́ДСЬКА Ніна Олександрівна (23.XII 1927, Київ) — укр. музикознавець і педагог, доктор мистецтвознавства з 1978. Закін. 1951 історико-теор. і 1952 фп. ф-ти Київ. консерваторії, з 1953 — її викладач (з 1978 — професор). Серед праць: «Хоровий концерт на Україні в 17 і 18 століттях» (1978), «Партесний концерт в історії музичної культури» (1983).

ГЕРАСИМО́ВИЧ Ганна Юліанівна (28.III 1889, с. Пилипче, тепер Терноп. обл.— 31.III 1974, м. Косів Івано-Фр. обл.) — укр. вишивальниця, ткаля, килимарниця, з. м. н. тв. УРСР з 1960. У 1939—55 працювала в Косівському уч-щі прикладного мист-ва. За власними ескізами створювала вишивки, килими, верети. Тв.: портрети І. Франка (1956), Марка Черемшини (1959), Т. Шевченка (1961), панно «На полонині» (1957).

ГЕРАСИМО́ВИЧ Григорій (?—?) — укр. будівничий 2-ї пол. 19 ст. Збудував 1887 дерев. церкву в с. Пархачах (тепер с. Межиріччя Сокальського р-ну Львів. обл.).

ГЕРАСИМЧУ́К Лідія Павлівна (5.IV 1922, Київ — 5.XII 1958, там же) — укр. артистка балету, з. а. УРСР з 1952. Закін. 1937 Київ. хореогр. технікум. 1937—58 (з перер-

вою) — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Маріула («Лілея» Данькевича), Килина («Лісова пісня» Скорульського), Ростислава, Маруся Богуславка (однойм. балети Жуковського та Свечникова), партії в балетах Чайковського, Асаф'єва, Мінкуса, Пуні.

ГЕРА́ЩЕНКО Володимир Федорович (24.II 1924, с. Соколове, тепер Харків. обл.) — укр. художник т-ру, н. х. УРСР з 1979. Закін. 1953 Харків. худож. ін-т (у Б. *Косарєва* та Д. *Овчаренка*). Працював гол. художником Запоріз. (1953—66) та Полтав. (1966—89) укр. муз.-драм. т-рів. Оформив вистави: «Циганка Аза» М. Старицького (1966), «Нора» Г. Ібсена (1971), «Енеїда» за І. Котляревським (1977), «Живий труп» Л. Толстого (1978), «Маріца» І. Кальмана (1980), «Моя чарівна леді» Ф. Лоу (1983), «Декамерон» Дж. Боккаччо (1984).

ГЕ́РЛЕ Леонард (? — 1572) — ливарник. 1542 прибув до Львова з Нюрнберга. Виливав дзвони й гармати (для Львів. арсеналу, Кам'янець-Подільського замку). Відомі гармати 1556, «Прозерпіна», «Олень», «Орел» (всі — 1570—71). Прикрашав їх візерунками в стилі ренесансу.

ГЕ́РМАН (?—?) — укр. іконописець поч. 18 ст. Родом з м. Самбора (тепер Львів. обл.). Написав 1702—16 ікони для Благовіщенського собору в Ніжині.

ГЕ́РТНЕР Іоанн (?—?) — укр. різьбяр 18 ст. Працював у Львові. Виконав різьбярські роботи для Львів. домініканського монастиря, оздоблював 1747—58 палац Жевуських у Роздолі (тепер смт Львів. обл.), виготовив 1755—57 амвон та орнамент для двох вівтарів у костьолі кармелітів у м. Теребовлі (тепер Терноп. обл.).

ГЕ́РТНЕР Томаш (?—?) — укр. скульптор і живописець 18 ст. Працював у Львові. Тв.: ікони «Св. Яцек» для бічного вівтаря костьолу Марії Магдалини у Львові (не зберігся), розпис костьолу в с. Тартакові (тепер Львів. обл.; 1778).

ГЕРУА́ Клод (?—?) — архітектор кін. 18 ст., акад. петерб. АМ з 1776. За походженням француз. З 1785 працював на Україні. Автор ескізного плану Катеринослава (тепер Дніпропетровськ; 1785—86) та проекту величного п'ятинефного базилікального собору (за задумом Г. Потьомкіна, найбільшого в світі). Проекти не реалізовано.

ГЕ́РЦЮК Тарас Пахомович (22.X 1919, с. Старі Кути, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. майстер худож. різьблення, інкрустації на дереві, гравірування й карбування на металі, з. м. н. тв. УРСР з 1965. Тв.: портрети В. І. Леніна (1951, 1970), Т. Шевченка (1954, 1964), інкрустовані декор. тарелі «Радянська Україна» (1957), «Зірка» (1984).

ГЕРШКО́ВИЧ Борис Ісакович (1878 — після 1917) — рос. архітектор. Закін. 1904 петерб. Ін-т цивільних інженерів. Працював у Харкові, де за його проектами збудовано прибуткові житл. будинки в пров. Воробйова № 4 (1913), на розі вулиць Свердлова і Дмитріївської № 31/17 (1914—15), по вулицях Короленка № 25/2 (1914), Плехановській № 66 (1914), Гоголя № 1 (1916).

ГЕСС ДЕ КА́ЛЬВЕ Густав Густавович (1784, Пешт, тепер у складі Будапешта — після 1838) — муз. теоретик, піаніст і композитор, доктор філософії. Закін. Празький ун-т. 1810—27 (?) жив на Україні, викладав у Харків. ун-ті. Виступав як піаніст і диригент. Тв.: варіації для фп. на тему укр. нар. пісні «Як сказала матуся» (бл. 1815), концерт для двох фп. з оркестром. Автор праці «Теорія музики...» (у 2 т., 1818).

ГЕ́СТЕ Василь (Вільямс) Іванович (1761, Шотландія — 1832, Петербург) — англ. архітектор. З 1792 працював у Росії. Виконав обміри Бахчисарайського палацу (1798) і мечеті Джума-Джамі в Євпаторії. 1810—30 склав плани міст, зокрема Катеринослава (тепер Дніпропетровськ; 1817), Василькова і Черкас (обидва — 1826). За проектом Г. забудовано після пожежі 1811 Поділ у Києві (зокрема, зведено другий контрактовий будинок, 1815—17, за участю А. *Меленського*).

ГЕЦ Лев Львович (13.IV 1896, Львів — 16.XII 1971, Краків) — укр. графік і живописець. Закін. 1924 Краківську академію красних мист-в (з 1950 — її професор). Тв.: понад 3500 малюнків, акварелей, картин, з них 150 картин і 15 дереворитів присвячено Лемківщині («Нужда», 1928; «Водонос», 1930; графічні портрети «Українка», «О. Новаківський»). Під враженням перебування в Києві (1969) створив ескізи «Золоті ворота», «Будинок Т. Шевченка».

ГЕ́ШВЕНД Федір Романович [2 (14).X 1838, Гельсінгфорс, тепер Хельсінкі — 2 (14). II 1890, Київ] — укр. інженер, архітектор. Закін. 1858 петерб. Ін-т цивільних інженерів. У 80-х рр. працював у Києві губ. інженером. Брав участь у буд-ві Володимирського собору (1862—82), Маріїнського палацу (70-і рр.). Проекти корпусів Кирилівської (тепер Павлівська) лікарні (70-і рр.).

ГИЖИ́ЦЬКИЙ Павло (24.I 1692— 28.I 1762, м. Кременець, тепер Терноп. обл.) — польс. архітектор, художник, декоратор. Серед споруд: перебудова (1729—30) костьолу єзуїтів у Луцьку (1725 склав проект інтер'єра), костьол і колегіум єзуїтів у Кременці (1731—62; розписував склепіння і стіни однієї з наріжних веж, малював герби на пілястрах нефа костьолу). Автор проекту вівтаря Онуфріївської церкви у с. Підгірцях (тепер Бродівського р-ну Львів. обл.), 1759 — костьолу францісканців (з 1862 — Миколаївський собор) у Кременці, перебудував надбрамну вежу біля нього.

ГІБО́ П'єр-Дені (?—?) — франц. архітектор. За його проектами у Львові зведено житл. будинок по вул. Вірменській № 13 (1788), перебудовано кам'яницю на пл. Ринок № 36 (поч. 19 ст.). Автор садово-паркових ансамблів на Львівщині.

ГІДЗЕ́ВИЧ Шимон (?—?) — вірм. гравер 17 ст. Жив у Львові. Писар громад. суду. Оздоблював переписувані папери каліграфічними ініціалами та віньєтками з фантастич. зооморфними зображеннями, іноді малюнками на міфол. та батальні сюжети.

ГІДЗІЄВИЧ (Гідзевич) Панфутій (?—?) — укр. гравер серед. 18 ст. Ігумен Іоанно-Богословського монастиря у Львові. 1748 переписав «Роздуми», прикрасив зворот титула гравюрою «Христос у вертограді».

ГІЛЕ́ВИЧ Олександр Титович (? — після 1911) — рос. інженер-архітектор. Закін. 1884 петерб. Ін-т інженерів шляхів. З кін. 90-х рр. працював у Києві, здійснював тех. керівництво буд-вом житл. будинків по вулицях Володимирській № 39/42 (1899—1900), Верхньому Валу № 48/28 (1899), Малій Підвальній № 1/7 (1900) і № 10 (1910), Артема № 66 (1910), всі — за проектами К. Шимана; по вул. Чекістів № 3 (1911, арх. І. Бєляєва). Автор проекту житл. будинку по вул. Артема № 58/2 (1910).

ГІЛЕ́ВИЧ Фелікс Ілліч (27.II 1936, Київ) — укр. кінооператор. Закін. 1971 Київ. ін-т театр. мист-ва. Працював на Київ. кіностудії наук.-популяр. фільмів (1964—66) та «Укркінохроніці» (1966—69). З 1970

— на Київ. кхф. Серед фільмів: наук.-популярні — «Керманичі» (1965, у співавт.), «Тут жив Кобзар» (1966), «Очима тренера» (1967), «На-та-лі!» (1967), «Створи своє сонце» (1968); худож.— «Зозуля з дипломом» (1971), «Народжена революцією» (1973—77, т/ф, 10 серій), «Королі і капуста» (1979), «Ярослав Мудрий» (1981, 2 серії), «Карастоянови» (1983, т/ф, 3 серії), «Кармелюк» (1985—86, т/ф, 4 серії), «Заячий заповідник» (1987), «Любов до ближнього» (1988), «Мистецтво жити в Одесі» (1989, у співавт.). Держ. пр. СРСР, 1978.

ГІЛЕЛЬС Еміль Григорович [6 (19). X 1916, Одеса — 16.X 1985, Москва] — рос. піаніст, н. а. СРСР з 1954, Герой Соц. Праці (1976). Закін. 1935 Одес. консерваторію, 1938 — школу вищої майстерності при Моск. консерваторії (з 1952 — її професор). Концертну діяльність почав в Одесі (1-й сольний концерт 1929). Лен. пр., 1962. Держ. пр. СРСР, 1946.

ГІЛЯРО́ВСЬКИЙ Михайло Васильович (14.VIII 1934, с. Телятин, тепер Люблянського воєводства, Польща) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1960 Київ. ін-т театр. мист-ва. Очолював т-ри Ніжина, Дрогобича, Кіровограда, Львова, Харкова. В 1981—85 — у Харків. рос. драм. т-рі ім. О. С. Пушкіна. Вистави: «Король Лір» В. Шекспіра (1969), «Блакитна троянда» Лесі Українки (1969, 1971, 1974, 1991), «Дума про Сухомлинського» (1976, 1979), «Соловейко-Сольвейг» І. Драча (1977, 1984). З 1989— керівник драм. колективу «Блакитна троянда».

ГІНЗБУРГ Борис Наумович (21.VI 1933, Київ — 23.VII 1963, там же) — укр. графік. Закін. 1958 Київ. худож. ін-т (у О. *Пащенка*). Працював у галузі станкової і книжкової графіки. Тв.: серії «Про людей праці» (1957—58), «Люди семирічки» (1960—61), «Т. Г. Шевченко» (1961—62); іл. до тв. Лесі Українки (1962) і Т. Шевченка (1963).

ГІНЗБУРГ Віталій Аркадійович (23. IV 1938, м. Костянтинівка Донец. обл.) — укр. художник декор. скла, з. х. УРСР з 1983. Тв.: скульптури «Торси» (1980), «Грації» (1981); композиції «Скло» (1982), «Свіжий вітер» (1987), «Підранки» (1988), «Спрага» (1990), «Галактика» (1991).

ГІНЗБУРГ Олександр Маркович (1876, м. Слов'янськ, тепер Донец. обл. — 1949, Харків) — укр. інженер і архітектор. Закін. 1898 ун-т, 1903 — технол. ін-т у Харкові. 1903—17 мав власне архіт. бюро, був гол. архітектором у різних проектних установах. Викладав у Харків. інж.-буд. ін-ті та ін. вузах Харкова і Донецька (професор з 1931). Один з провідних представників раціоналізму і конструктивізму. Серед споруд: у стилі модерн — іподром (1906, у співавт.), житл. будинки по вулицях Римарській № 23 (1913), Сумській № 6, 80, 82, 96, 98 (всі — 1914), пров. Грабовського № 4 (1912—14), всі — в Харкові; у стилях раціоналізму і конструктивізму — театр-клуб у Катеринославі (1909—12, тепер Палац залізничників у Дніпропетровську), т-р у Сумах (1909, перебуд. 1950), будинок благодійного т-ва в Харкові (1909). Конкурсні проекти: палац Нестерова в Лівадії (1910), санаторій у Кисловодську (1913), будинок Держпрому в Харкові (1925).

ГІНЦБУРГ Ілля Якович [15 (27). V 1859, Гродно — 3.I 1939, Ленінград] — рос. скульптор. Закін. 1886 петерб. АМ, її акад. з 1911. З 1921 — професор ВХУТЕМАСу (Ленінград). Працював у галузі станкової і монумент. скульптури. Пам'ятники на Україні: М. Гоголю у с. Вели-

ких Сорочинцях (тепер Полтав. обл.; 1911), І. Айвазовському у м. Феодосії (1914—30), М. Коцюбинському в Чернігові (1939).

ГІРНЯ́К Йосип Йосипович (14.IV 1895, м. Струсів, тепер Терноп. обл. — 17.I 1989, Нью-Йорк) — укр. актор, режисер. Дебютував на профес. сцені 1915 в Т-рі укр. січових стрільців (т-р діяв також під назвою т-р «Української бесіди»). Працював в Укр. драм. т-рі ім. І. Франка (1920—21), «Березолі» (1922—33). Репресований 1933. 1942—44 у драм. трупі Львів. оперного т-ру, 1944—49 в Австрії, Німеччині, з 1949 — в США. Очолював Укр. т-р в Америці (1953—55), Т-р слова (1956—64; разом з О. Добровольською). Ролі: Голохвостий («За двома зайцями» Старицького), Кукса («Пошились у дурні» за Кропивницьким), Мина Мазайло, Кум, Зброжек («Мина Мазайло», «Народний Малахій», «Маклена Граса» Куліша). Знявся у фільмі «Вендета» (1924, ВУФКУ, Одеса). Вистави: «Гамлет» В. Шекспіра (1943; вперше на укр. сцені), «Гайдамаки» за Т. Шевченком (1945), «Мати і я», «Зайві люди» за М. Хвильовим (1949; грав роль Андрія). Автор «Споминів» (1982).

ГІРШ Олександр Карлович (1829 — ?) — рос. архітектор. Навч. 1843—53 в Петерб. буд. уч-щі. 1853—61 працював у Катеринославі (тепер Дніпропетровськ). 1861—80 — в Харкові (1867—69 — міськ. архітектор). Спроектував церкву, житл. будинки, будинок 3-ї чол. гімназії по вул. Гоголя № 7 (1864) у формах давньорус. арх-ри.

ГЛАВА́ЦЬКА Марія Дмитрівна [справж. — Главацька-Варченко; 9 (21). VII 1887—27.XI 1970, Одеса] — укр. актриса, з. а. УРСР з 1949. На сцені — з 1901. Працювала в укр. трупах О. Суслова, Д. Гайдамаки, П. Саксаганського, С. Глазуненка та ін., в Одес. ТРОМі (1932—36), Донец. укр. муз.-драм. т-рі (1936—44), Одес. ТЮГу (1944—55). Ролі: Катерина («Катерина» Аркаса), Параска («Сто тисяч» Карпенка-Карого), Сваха («Одруження» Гоголя).

ГЛА́ВКА Йосеф (15.II 1831, м. Пршештіце, Чехо-Словаччина — 11. III 1908, Прага) — чес. архітектор. Навч. у празькій АМ. Споруди в Чернівцях: резиденція митрополита Буковини (1864—82, тепер ун-т) у романо-візантійському стилі з використанням мотивів укр. нар. мистецтва, Вірменська церква (1869—75).

ГЛАГО́ЛІН Борис Сергійович [справж.— Гусєв; 11 (23).I 1879, Саратов — 13.XII 1948, Голлівуд, США] — рос. актор і режисер т-ру та кіно, з. а. Республіки з 1922. Навч. у Петербурзі на драм. курсах і в ун-ті. 1917—26 працював на Україні: в трупі М. Синельникова (1917—18), камерному т-рі В. Барановської (1918—19), 1-му рад. драм. т-рі (1919), Укр. драм. т-рі ім. І. Франка (1924—26), всі — у Харкові. Брав участь в організації одес. т-рів «Пантеон», «Масодрам», «Теревсат», Держдрами, дит. зразкового т-ру, рос. драм. т-ру ім. Т. Г. Шевченка. Очолював трупу «Художня асоціація під керівництвом Б. С. Глаголіна» (1921— 22). З 1928 — за кордоном. Ролі: Хлестаков («Ревізор» Гоголя), Гамлет («Гамлет» Шекспіра). Вистави: «Кандіда» Б. Шоу (1920), «Лілюлі» Р. Роллана (1922), «Багато галасу даремно» В. Шекспіра (1926). Серед фільмів — «Знову на землі» (сценарист, режисер, виконавець ролі Христа; 1921, Всеукр. кінокомітет, Одеса), «Кіра-Кіраліна» (1927, ВУФКУ, Ялта).

ГЛАДИЛО́ВИЧ Людвік Микола (28.II 1885, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.— 13.I 1967, м. Катові-

це, Польща) — укр. і польс. диригент. Навч. у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка та консерваторії у Львові. З 1917 працював в укр. т-рі в Царицині (тепер Волгоград). Поставив тут опери «Наталка-Полтавка» М. Лисенка, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Катерина» М. Аркаса, «Вечорниці» П. Ніщинського. В 1921 переїхав з т-ром до Києва. 1922—25 — у Львові, з 1923 — диригент Львів. т-ру т-ва «Руська бесіда». З 1925 — у Польщі. 1958 ств. у м. Катовіце укр. хор. Тв. на укр. тему, зокрема для симф. оркестру «Віночок гуцульських народних пісень».

ГЛАДКИ́Й Гордій Павлович (1849—94, Полтава) — укр. композитор, хор. диригент і педагог. Муз. освіту здобув на Полтав. регентських курсах (70-і рр.). Учитель співу і керівник хору в Полтав. духовній семінарії. Тв.: «Заповіт», «Зоре моя вечірняя», «Ой по горі ромен цвіте», «Утоптала стежечку» (всі — на вірші Т. Шевченка); три останні надруковано в зб. «Буромське музичне дозвілля» (1908).

ГЛАДКИ́Й Сергій (кін. 19 ст., Полтавщина — ?) — укр. архітектор, живописець і видавець. Освіту здобув в Ін-ті цивільних інженерів у Петербурзі. Після 1-ї світової війни емігрував. Спочатку жив у Чехо-Словаччині, де 1922 — 24 видавав журн. «Слов'янське мистецтво», пізніше — в Парижі. Видав альбом «Квіти» (1929). Автор краєвидів, натюрмортів, малюнків та обкладинок для книжок в дусі конструктивізму. Наприкінці 1930 повернувся до Рад. Союзу.

ГЛАДКО́В Федір Дмитрович (1905, с. Кринички, тепер смт Дніпроп. обл. — 5.VII 1973, Київ) — актор т-ру і кіно. Дебютував у «Березолі» 1926. Репресований в 1934. Під час заслання грав у Соловецькому табірному театрі під керівництвом Леся Курбаса, де, зокрема, виступав у ролі Кості-капітана («Аристократи» Погодіна). Вдруге репресований 1945. Після звільнення працював у Дніпродзержинському і Сумському укр. муз.-драм. т-рах, Сімферопольському рос. драм. т-рі, Київ. телевізійному т-рі. Знімався в кінофільмах на Київ. кхф: «Тарас Шевченко» (1951), «Гроза над полями» (1958), «Новели Красного дому» (1964).

ГЛАЗИ́РИН Олександр Федорович (1829—?) — рос. архітектор. Навч. 1844—49 в буд. уч-щі в Петербурзі. В кін. 60-х рр.— 1872 працював у Полтаві, з 1880 — губ. інженер у Катеринославі (тепер Дніпропетровськ). У 1884 спроектував будинок губ. правління (фасади — за проектом М. Лопатинського).

ГЛАЗУНЕ́НКО Степан Олександрович [справж.— Глазунов; 23.XII 1869 (4.I 1870), Куп'янськ, тепер місто Харків. обл.— 19.I 1934, Краснодар] — укр. актор, режисер і антрепренер. 1888—98 (з перервою 1893—94, коли з трупою Г. Деркача виступав у Франції) — у трупі М. Кропивницького. Виступав в ін. трупах. 1900—27 утримував власну трупу. Ролі: Іван Непокритий («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Шкандибенко («Лимерівна» Панаса Мирного), Голохвостий («За двома зайцями» Старицького). Серед вистав — «Ревізор» М. Гоголя (грав роль Хлестакова).

ГЛЄ́БОВ Гліб Павлович [справж.— Сорокін; 29.IV (11.V) 1899, м. Вознесенськ, тепер Микол. обл.—3.III 1967, Мінськ] — білорус. актор, н. а. СРСР з 1948. Творчу діяльність почав в аматор. та напівпрофес. колективах в Одесі. Брав участь у роботі агітпоїздів, т-рів політосвіти, пересувних т-рів України. Серед

ролей цього періоду — Бобчинський («Ревізор» Гоголя), Миловзоров («Без вини винні» Островського), Блахін («Дні нашого життя» Андреєва). 1926—67 — в Білорус. драм. т-рі ім. Я. Купали. Держ. пр. СРСР, 1941, 1948.

ГЛЄБОВА Марія Михайлівна [1847 (?) — 1.IX 1919, Київ] — рос. актриса і антрепренер. Дружина М. *Соловцова.* Закін. 1867 Петерб. театр. уч-ще. Працювала в Александринському т-рі в Петербурзі, в Москві, різних театр. трупах у провінції. 1884—91 — у Т-ві моск. драм. акторів під орудою М. Соловцова, яке з 1886 щороку гастролювало в Києві, Харкові, Одесі. 1898 Г. разом з М. Соловцовим заснували в Києві перший стаціонарний рос. т-р «Соловцов», який очолювала 1902—05 після смерті чоловіка. Ролі: Катерина, Лариса («Гроза», «Безприданниця» Островського), Марія Стюарт (однойм. тв. Ф. Шіллера).

ГЛИВЕ́НКО Володимир Леонтійович [22.I (4.II) 1903, Катеринодар, тепер Краснодар — 15.X 1990, Київ] —український графік, з. д. м. УРСР з 1967. Навч. 1929—34 в Київському художньому ін-ті. Тв.: іл. до книжок «Преподобні вуха» О. Ковіньки (1960), «Приварок» Л. Гроха (1964). Співробітничав у журн. «Перець» (1941—86).

ГЛИ́НКА Михайло Іванович [20.V (1.VI) 1804, с. Новоспаське, тепер Смол. обл.— 3 (15).II 1857, Берлін, похований у Петербурзі] — рос. композитор. Основоположник рос. класичної муз. школи. Тв.: опери «Життя за царя» («Іван Сусанін», 1836), «Руслан і Людмила» (1842), симф.— «Вальс-фантазія» (1839), «Камаринська» (1848), романси, зокрема, «Жайворонок», «Сумнів» (на сл. Н. Кукольника). Україну композитор наз. «обетованною землею мого серця». Двічі відвідував її: 1823 (перебував у Харкові проїздом на Кавказ) і 1838 з метою добору співаків до Придворної співацької капели (Новгород-Сіверський, Чернігів, Ніжин, Переяслав, Фастів, Ромни, Полтава, Харків, Охтирка). Зупинявся в маєтку Г. Тарновського в с. Качанівці (тепер с-ще Черніг. обл.). Написав тут «Перський хор» та «Марш Чорномора» до опери «Руслан і Людмила», які вперше виконав кріпацький оркестр Г. Тарновського. В Качанівці спілкувався з М. *Маркевичем,* В. *Штернбергом,* В. *Забілою* (на його вірші написав романси «Гуде вітер вельми в полі» та «Не щебечи, соловейко»). У Києві почув голос С. *Гулака-Артемовського* і забрав його у Петербург, проводив з ним заняття зі співу, направив на навчання до Італії. В 1852 працював над програмною симфонією «Тарас Бульба» (не збереглася). В 30—40-х рр. в Петербурзі спілкувався з Т. Шевченком.

ГЛИ́НСЬКИЙ Іван (?—?) — укр. гравер на дереві 2-ї пол. 17 ст. Працював у Львові. Автор заставок «Помазання Ісуса Христа» до видань Тріодь цвітна, Євхаристія (обидва — 1667), іл. до Евхологіона (1668, 1695, 1719) і Требника (1668, 1682, 1685).

ГЛИ́НСЬКИЙ Симеон (?—?) — укр. художник і різьбяр 2-ї пол. 19 ст. з с. Велдіжа побл. Долини (тепер Шевченкове Івано-Фр. обл.). У 60—70-х рр. виконав різьбярські та живописні роботи в церквах сіл Витлева, Волі-Задеревацької, Вовчого (тепер Середа), Жупанів, Комарниках та ін. на Львівщині.

ГЛИ́НСЬКИЙ Яким (? — ?) — укр. живописець і ювелір поч. 18 ст. Працював у Чернігові. Автор (?) ікони «Пречиста» (1716), на якій зображено портрети Петра I і Петра II, гетьманів І. Скоропадського і І. Мазе-

пи, полковника П. Полуботка та ін. Виконав ікони для іконостасів бічних вівтарів Успенського собору Києво-Печерської лаври (1723). Ймовірно, йому належить портрет «Молодиця в білій намітці».

ГЛІБКЕ́ВИЧ Василь (?—?) — укр. живописець 18 ст. Автор запрестольної ікони «Христос з виноградною лозою» у Воздвиженській церкві в м. Дрогобичі (Львів. обл.).

ГЛІЄ́РИ — діячі рос. і укр. муз. культури; батько і син. Ернст Моріц Г. [1 (13).X 1834, м. Клінгенталь, Саксонія — 1 (13). V 1896, Київ] — майстер муз. інструментів. З 60-х рр. працював у Києві майстром валторн у муз. майстерні В. Корчака, згодом — один з власників майстерні мідних і дерев. духових інструментів, яка постачала 1882—1910 інструменти Київ. відділенню РМТ та муз. уч-щу. Рейнгольд Моріцович Г. [30.XII 1874 (11.I 1875), Київ — 23.VI 1956, Москва] — композитор, диригент, педагог, н. а. СРСР з 1938, доктор мистецтвознавства з 1941. Закін. 1894 Київ. муз. уч-ще РМТ, 1900 — Моск. консерваторію. В 1913—20 — професор (з 1914 — директор) Київ. консерваторії, диригент її симф. оркестру і керівник оперної студії (з 1915). У 1920—41 — професор Моск. консерваторії. Тв.: 5 опер, 7 балетів, зокрема на укр. тему — «Тарас Бульба» (1951—52), картина-балет «Запорожці» (1921), симф. поеми «Заповіт» (пам'яті Т. Шевченка, 1939), «Подражаніє Ієзекіїлю» (1918, за однойм. віршем Шевченка), музика до драм. вистав «Іван Гус», «Гайдамаки» (1920) та містерії «Великий льох» (1919—20) за поемами Шевченка. Вплив укр. нар. пісенних інтонацій відчутний в 1-му квартеті (1889), 1 і 2-й симфоніях у концерті для арфи з оркестром (1938), «Урочистій увертюрі» (1937). Редакція і оркестровка опер «Наталка Полтавка», «Чорноморці» (1918—20), ряду інструм. епізодів з опери «Тарас Бульба» М. Лисенка, кантати «Шевченкові» (1920) і драм. картини «Гайдамаки» К. Стеценка.

ГЛІ́КМАН Геннадій Наумович (28. IX 1921, м. Бердичів, тепер Житомир. обл.— 29.I 1991, Київ) — укр. графік і скульптор-аніміаліст. Закін. 1952 Київ. худож. ін-т (у І. *Плещинського* та В. *Касіяна*). Тв.: «Асканійська казка» (1967—68), «Новонароджений» (1959), «Жирафа-мати» (1962), «Тигреня» (1965), «Єдиний син» (1969); іл. до книжок В. Маяковського, Лесі Українки; скульптури — «Буйвіл», «Окапі» (1960).

ГЛО́БА Микола Васильович (1859, с. Очеретувате, тепер Дніпроп. обл. — ?, Париж) — укр. і рос. живописець. Навч. в 70-х рр. у Київ. рисувальній школі М. Мурашка. Закін. 1887 петерб. АМ. Працював у Києві. 1883 брав участь у реставрації фресок Кирилівської церкви, 1888—1918 займався охороною пам'яток старовини та мист-ва. З 1925 — у Парижі.

ГЛОВА́ЦЬКИЙ Гавриїл Володимирович [13 (25).III 1866—17.X 1939, Владивосток] — рос. актор і режисер, з. а. РРФСР з 1934. На сцені — з 1887. В 1918—30 — один з організаторів перших рад. т-рів в Одесі («Червоний моряк», «Мороборона», «Північний театр», «Іструд», молодий укр. т-р, рос. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка). Викладав в Одес. укр. драм. студії ім. М. Л. Кропивницького. З 1930 працював на Далекому Сході.

ГЛОВА́ЦЬКИЙ Франц Карлович (1879—7.VIII 1963, м. Хмельницький) — укр. актор, з. а. УРСР з 1939. Працював в укр. мандрівних трупах у Хмельн. (1931—34, 1944—54), Кам'янець-Подільському (1935—39), Івано-Фр. (1939—44) укр.

муз.-драм. т-рах. Ролі: в т-рі — Шпак («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Кривоніс («Богдан Хмельницький» Корнійчука); в кіно на Київ. кхф — Цибуля («Сорочинський ярмарок», 1939).

ГЛОВА́ЦЬКИЙ (Головацький) Яків (Ісихій) Гнатович (1735, с. Віньківці, тепер смт Хмельн. обл. — ?) — укр. живописець. З 1762 — художник Почаївського монастиря, пізніше — чернець. У 1763—82 працював у Загоровському та Підгорецькому монастирях. Для василіанської церкви в м. Бучачі (тепер Терноп. обл.) виконав 1770 композиції «Жертва Авраама», «Самсон зі львом», «Житіє Іоанна Дамаскіна і св. Володимира» та ін. (згоріли 1865). Автор портрета М. Потоцького — засновника Бучацького монастиря.

ГЛОГО́ВСЬКИЙ Гржимала (1777, Львів — 15.IX 1838, там же) — польс. будівничий і художник. Навч. і з 1809 жив у Львові. Брав участь у перебудові гол. шпиталю (1811). Зробив зарисовки аквареллю, олівцем і тушшю видів місцевостей, пам'яток («Стара ратуша у Львові»), а також нар. типів Галичини («Селянські типи»).

ГЛОДЕРЕ́ВСЬКИЙ Іван Степанович (1849, Опішня, тепер смт Полтав. обл. — 1919, там же) — укр. майстер худож. кераміки. Виготовляв полив'яний посуд і кахлі, розписував вироби рослинним орнаментом.

ГЛОТКО́ Григорій Микитович (15. III 1924, с. Кладьківка, тепер Черніг. обл.) — укр. диригент, педагог, з. д. м. УРСР з 1974. Закін. 1955 Київ. консерваторію, відтоді — викладач Рівн. муз. уч-ща, керівник студентського оркестру.

ГЛУ́ЗЬКИЙ Михайло Андрійович (21.XI 1918, Київ) — рос. актор, н. а. СРСР з 1983. Закін. 1940 Школу кіноактора при «Мосфільмі». З 1946 —в театрі кіноактора (Москва). В кіно — з 1939. Ролі на Київ. кхф — Шавель («Ластівка», 1957), Любарський (т/ф «Секретар парткому», 1970).

ГЛУХЕ́НЬКА Наталія Олександрівна [16 (29).X 1909, с. Клинці, тепер місто Брян. обл.] — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1964. Закін. 1931 Київ. худож. ін-т (у С. Колосова, Є. *Сагайдачного*, Ф. *Кричевського*). Праці: «Петриківський розпис на фарфорі та склі» (1958), «Петриківські майстри декоративного розпису» (1959), «Петриківські декоративні розписи» (1965); альбоми «Тетяна Пата» (1973), «Петриківка» (1975), «Федір Панко» (1978); комплекти листівок, каталоги.

ГЛУ́ХОВЦЕВ Олексій Степанович [25.II (9.III) 1875, с. Бондаревка, тепер Курської обл. — ?] — рос. і укр. хормейстер, композитор. Навч. 1894—96 в Київ. муз. уч-щі РМТ. Закін. 1898 Київ. ун-т, де керував хором, 1904 — Моск. консерваторію. Автор опери «Дні нашого життя» (1911; пост. Київ. рос. оперою 1913).

ГЛУШКО́В Петро Тарасович [11 (23).VII 1889, Одеса — 16.V 1966, Київ) — укр. композитор. Закін. 1924 Київ. консерваторію (клас Б. *Лятошинського*). 1921—33 — викладач Дніпроп. муз. технікуму, 1936 — у Києві, викладач муз. уч-ща, консерваторії. Тв.: симфонія (1938), два концерти для скрипки (1936, 1944), 6 квартетів та ін.

ГЛУ́ЩЕНКО Володимир Андрійович (1.VII 1939, с. Червонопартизанське Дніпроп. обл.) — укр. майстер декор. розпису, з. м. н. тв. УРСР з 1968. Тв.: декор. розписи на папері темперою — «Все для тебе, кохана» (1966), «Присвята» (1984), підлакові розписи на дереві та пластмасі — скриньки «Козак і

дівчина» (1976), «Ой у полі криниченька» (1979), папка «Києву — 1500» (1980), набір «Рибацький» (1984).

ГЛУ́ЩЕНКО Микола Петрович [4(17).IX 1901, м. Новомосковськ, тепер Дніпроп. обл.— 31.X 1977, Київ] — укр. живописець, н. х. СРСР з 1976. Закін. 1924 Берлін. вищу школу образотв. мист-в у Шарлоттенбурзі. До 1936 жив за кордоном. Працював переважно в жанрах пейзажу, натюрморту, портрета. Тв.: «Київ після визволення» (1944), «Відлига» (1956), «Весна на перевалі. Карпати» (1967); ін пейзажі: «Кримські виноградники» (1974), «Блакитний березень» (1975); «Українські квіти» (1977), портрети А. Барбюса і Р. Роллана (обидва — 1934). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1972. Вид.: «Микола Петрович Глущенко». Каталог (1986).

ГЛУ́ЩЕНКО Пелагея Іванівна [27.IX (10.X) 1908, с. Петриківка, тепер смт Дніпроп. області — [illegible].IV 1983, Київ] — укр. [illegible] р.-декор. розпису, з. м. н. тв. УРСР з 1967. Учениця Т. *Пати*. Розписи — «Бігунці» (1937), «Квіти в глечику» (1947), «Виноград» (1970), панно — «Ой чий то кінь стоїть» (1977) та ін.; тв. книжкової графіки, плакати.

ГЛУ́ЩЕНКО Федір Іванович (29.III 1944, смт Зимовники, тепер місто Ростов. обл.) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1969 Ленінгр. консерваторію. 1973—77 — диригент, 1977—87 — гол. диригент Симф. оркестру УРСР, 1987—88 — Укрконцерту, з 1988 — Москонцерту.

ГЛУЩУ́К Федір Тимофійович (19.III 1925, с. Старостинці, тепер Вінн. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1979. Закін. 1954 Київ. худож. ін-т. Працює в галузі плаката, станкової і книжкової графіки, монумент. мист-ва. Плакати: «Вічний революціонер» (1966), «Я в серці маю те, що не вмирає» (1970), «Оберігайте скарби культури» (1971), «1933 рік» і «Воскресни, мамо Україно» (обидва — 1990), «Єднайтеся, хай Бог помагає!» (1991); іл. та оформлення «Кобзаря» Т. Шевченка (1963, у співавтор.).

ГЛЮК Гаврило Мартинович (19.V 1912, Сігет, Румунія — 2.XI 1983, Ужгород) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1963. Навч. 1931—33 у Вищій школі образотв. мист-в у Будапешті. Тв.: «На відпочинку» (1950), «Лісоруби» (1954), «Вечоріє» (1967), «Людина з Солотвина» (1974), «Дівчата в полі» (1977), серія «Дитинство» (1978—81). Вид.: «Гаврило Глюк». Каталог (1982).

ГЛЯЗНЕ́Р Яків Соломонович (6.IV 1879, Рдзавці, Польща — 1942, Львів) — польс. живописець і графік. Навч. у Відні, Парижі та в краків. АМ (1902—03). Жив у Кракові, з 1939 — у Львові. Загинув у фашист. концтаборі. Тв.: акварелі й ліногра[illegible] з з[illegible] же[illegible]ям [illegible] Кракова і Львова, натюрморти, серія ліногравюр «Москва» (1940—41). Вид.: «Меморіальна виставка графіки Я. С. Глязнера». Каталог (1948).

ГМИ́РЯ Борис Романович [23.VII (5.VIII) 1903, м. Лебедин, тепер Сум. обл.— 1.VIII 1969, Київ] — укр. співак (бас), н. а. СРСР з 1951. Закін. 1939 Харків. консерваторію. З 1936 — у Харків., 1939—57 — Київ. т-рах опери та балету. Партії: Тарас Бульба (одноим. опера Лисенка), Трохим («Наймичка» Вериківського; 1964 знявся в одноим. фільмі Київ. кхф), Сусанін [«Іван Сусанін» («Життя за царя») Глинки], Мельник («Русалка» Даргомижського), Мефістофель («Фауст» Гуно). Перше виконання партій: Валька, Тихона («Молода гвардія», «Зоря над Двиною» Мейтуса,

1955), Кривоноса («Богдан Хмельницький» Данькевича, 1951), Рущака («Милана» Г. Майбороди, 1957). У концертному репертуарі Г. було понад 500 тв. світової вокал. та укр. нар. музики. Держ. пр. СРСР, 1952. Вид.: «Борис Гмиря. Статті, листи, спогади» (1975).

ГНАТИШИН Андрій (26.XII 1906, Чишків, тепер Львів. обл.) — укр. композитор, диригент, педагог. Закін. Вищий муз. ін-т ім. М. Лисенка у Львові (класи С. *Людкевича*, Г. Левицької, Б. Кудрика) та Віденську консерваторію. Тв.: опери «Медведюк» (за оповіданням Шашкевича), «Олена»; «Українська сюїта», струнний квартет, фп. тріо, хор. тв. на сл. Т. Шевченка, церк. мелодії.

ГНАТЮК Дмитро Михайлович (28.III 1925, с. Старосілля, тепер с. Новосілка Чернів. обл.) — укр. співак (баритон) і режисер, н. а. СРСР з 1960, Герой Соц. Праці (1985). Закін. 1951 Київ. консерваторію (клас І. *Паторжинського*; з 1987 — її професор), 1975 — Київ. ін-т театр. мист-ва (курс. В. *Неллі*). З 1951 — у Київ. т-рі опери та балету (1979—80 — директор, з 1988 — гол. режисер). Партії: Остап, Еней («Тарас Бульба», «Енеїда» Лисенка), Мартин, Максим («Милана», Арсенал» Г. Майбороди), Мазепа, Євгеній Онєгін (одноймм. опери Чайковського), Мурман («Абесалом і Етері» Паліашвілі), Ріголетто («Ріголетто» Верді). Вистави: «Князь Ігор» О. Бородіна (1974, виконавець гол. партії), «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1978, 1988), «Тоска» Д. Пуччіні (1980), «Золотий обруч» Б. Лятошинського (1990), «Мазепа» П. Чайковського (1991). Держ. пр. СРСР, 1977. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1973. Держ. пр. Груз. РСР ім. З. Паліашвілі, 1972.

ГНАТЮК Микола Васильович (14. IX 1952, с. Шарлаївка, тепер у складі с. Волиці Теофіпольського р-ну Хмельн. обл.) — укр. естрадний співак (баритон), н. а. УРСР з 1988. Закін. 1978 естрадну студію при Ленінгр. мюзик-холі. В 1978—80 — соліст Київ. мюзик-холу, 1980—86 — Укрконцерту, з 1986 — Хмельн. філармонії. Лауреат міжнар. конкурсів естрадної пісні в Дрездені «Шлягер-79» («Гран-прі») та «Сопот-80» (1-а премія).

ГНЄДАШ Вадим Борисович (21.VII 1931, Москва) — укр. диригент, педагог, н. а. УРСР з 1978. Закін. 1955 Київ. консерваторію у О. *Климова*); її професор — з 1986. Працював у Донецьку, 1961—89 — худож. керівник і гол. диригент симф. оркестру Укр. телебачення і радіо. Зробив бл. 800 фондових записів тв. різних жанрів (у т. ч. перше прочитання багатьох тв. укр. рад. композиторів). Записав бл. 30 платівок, музику до 350 фільмів на Київ. кхф, Одес. кхф, «Укртелефільмі» та ін.

ГНЄЗДИЛОВ Василь Георгійович (14.I 1922, с. Нижній Реут, тепер Курської обл.) — укр. архітектор і скульптор, з. арх. УРСР з 1980. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т. Брав участь у створенні ландшафтного парку ім. 50-річчя Жовтня в Черкасах (1967), пам'ятників В. І. Леніну в Черкасах (1970), Т. Шевченку в Канаді (1951); О. Пушкіну (1962), М. Лисенку (1965), учасникам Січневого збройного повстання 1918 (1967), Г. Сковороді (1971), всі — в Києві; В. І. Леніну в Вишгороді Київ. обл. (1986); монумента на честь 300-річчя возз'єднання України з Росією у Переяславі-Хмельницькому (1961), мемор. комплексу Вічної Слави в Луцьку (1977). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1979.

ГНІДИ́Й Федір Іванович [23.IV (5.V) 1893, м. Валки, тепер Харків. обл.— 14.IX 1980, там же] — укр. гончар, з. м. н. тв. УРСР з 1967. Вироби: посуд, дит. іграшки, анімалістична, тематична скульптура — куманець «За дружбу» (1950), вареничниця (1970), композиції «Мир народам, земля селянам» (1970), «Герої громадянської війни» (1975).

ГНІЗДО́ВСЬКИЙ Яків Якович (27.I 1915, с. Пилипче, тепер Терноп. обл.— 8.XI 1985, Нью-Йорк) — укр. графік, живописець, кераміст і мистецтвознавець. Закін. 1945 загребську АМ. З 1949 жив у США. Тв.: олійні — «Скитальці» (1946), «Пшеничний лан» (1960), «З мого вікна», «Помідори» (обидва — 1964), «Селянський хліб» (1981), «Цибуля» (1983), іконостас для церкви св. Трійці в Керганксоні (США); графічні — «Алея» (1960), «Вівця» (1961), «Соняшник» (1962), «Пелехата» (1965), автопортрети (1971, 1981), портрет М. Скрипника (1971), скульптура, кераміка. 1990 виставка творів Г. експонувалася в Києві.

ГО́ВДЯ Петро Іванович (1.XI 1922, с. Копачів, тепер Київ. обл.— 11.VII 1991, Київ) — укр. мистецтвознавець, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1949 ІЖСА в Ленінграді. 1953—90 викладав у Київ. худож. ін-ті. Праці: «Т. Г. Шевченко-художник» (1955), «М. К. Пимоненко» (1957), «Українське радянське образотворче мистецтво» (1958), «Олександр Сафонович Пащенко» (1964), «Володимир Донатович Орловський» (1968), «Українське мистецтво другої половини 19 — початку 20 ст.» (1989, у співавт.).

ГО́ВОРОВ Сила (?, Полтава — ?) — укр. півчий (тенор). Походив з козацької родини. З 1712 — півчий при царському дворі.

ГОВОРУ́ХІН Станіслав Сергійович (29.III 1936, м. Березники Перм. обл.) — укр. і рос. режисер, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. 1966 ВДІК. З 1966 — режисер Одес. кхф. Серед фільмів: «Вертикаль» (1967, у співавт.), «Білий вибух» (1969), «Життя та дивовижні пригоди Робінзона Крузо» (1973), «Місце зустрічі змінити не можна» (1979, т/ф), «Пригоди Тома Сойєра» (1981), «В пошуках капітана Гранта» (1985, т/ф), «Десять негритят» (1987), «Так жити не можна» (1990).

ГОВТВА́НЬ Опанас (?—?) — укр. кобзар кін. 19 — поч. 20 ст. Жив на хуторі Голому побл. м. Зінькова (тепер Полтав. обл.). Виконував нар. пісні і думи («Про бідну вдову і трьох синів» та ін.).

ГО́ВТВАНЬ Семен Павлович (?—?) — укр. лірник кін. 19 — поч. 20 ст. з м. Зінькова (тепер Полтав. обл.). О. *Сластіон* записав від нього на фонограф думу «Про бідну вдову і трьох синів»; виконував укр. нар. пісню «Сирота» та ін.

ГОГЕ́Н Олександр Іванович [1856— 6 (19).III 1914, Петербург] — рос. архітектор. Закін. 1879 петерб. АМ, її д. чл. з 1896, акад. арх-ри з 1895. Працював у Петербурзі. За його проектами в Катеринославі (тепер Дніпропетровськ) збудовано Англ. клуб (1870, тепер адм. будинок) і хім. корпус ун-ту (1889—90), в Києві — будинок Управління Пд.-Зх. залізниці (1887—90, спільно з арх. Б. Куликовським).

ГО́ГОЛЬ (Гоголь-Яновський) Василь Панасович (1777, х. Купчинський, згодом Василівка, тепер с. Гоголеве Шишацького р-ну Полтав. обл. — березень 1825, с. Кибинці Полтав. обл., похований у Василівці) — укр. письменник, батько М. Гоголя. Навч. у Полтав. духовній семінарії. Був організатором домашнього т-ру укр. поміщика Д. П. Трощинського у с. Кибинцях. Тут поставив два власні водевілі з укр.

нар. побуту: «Собака-вівця» (текст не зберігся) і «Простак, або Хитрощі жінки, перехитрені солдатом».

ГОГОЛЬ Микола Васильович [20. III (1.IV) 1809, с. Великі Сорочинці, тепер Полтав. обл.— 21.II (4.III) 1852, Москва] — рос. письменник. Навч. 1818—19 в Полтав. повітовому уч-щі, 1821—28 — у Ніжин. гімназії вищих наук, брав участь у виставах аматор. т-ру. Жив у Петербурзі, за кордоном, у Москві, 1832, 1835, 1848 та 1850—51 відвідав Україну. Драм. тв.: комедії «Володимир 3-го ступеня» (1832—33, задумана як широка панорама столичного побуту), «Женихи» (остаточна назва — «Одруження», 1833—35), «Ревізор» (1835, сатира на адм.-бюрократич. систему самодержавно-кріпосницької Росії). 1835 працював над комедією «Гравці» та драмою «Альфред» з англосаксонської історії (обидві — незавершені). Оригінальну теорію драм. мист-ва Г. виклав у ст. «Петербурзька сцена в 1835—36 рр.» та драм. етюді «Театральний роз'їзд після вистави нової комедії». Автор статей «Скульптура, живопис, музика», «Петерб. записи 1836 року» (про театр. музику). 1837 трупа Л. Млотковського показала в Харкові заборонений для провінційної сцени «Ревізор». Укр. мовою комедію вперше поставив І. Гриневицький 1879 в Руському нар. т-рі у Львові під назвою «Ревізор з Петербурга». На сх.-укр. землях прем'єра «Ревізора» укр. мовою (переклад Г. Коваленка) відбулася 1906 (трупа І. Сагатовського). 1907 комедію поставив Т-р М. Садовського в Києві (переклад Садовського). П'єса увійшла до репертуару трупи С. Глазуненка (переклад В. Павлюка), пізніше — труп О. Суслова (зокрема, показана в Петербурзі 1908 укр. мовою) і Т. Колесниченка. 1862 аматор. т-р Київ. ун-ту здійснив постановку п'єси «Одруження» (роль Анучкіна грав М. Лисенко). В 1864 комедія йшла в Ужгороді (під назвою «Свахи»), 1865 — на сцені Сум. аматор. т-ру М. Батича. У 60-х рр. її ставив Бобринецький театр. гурток за участю М. Кропивницького. 1878—80 — Руський нар. т-р у Львові (під назвою «Женихи на вибір», реж. І. Гриневицький), 1897 — т-во аматорів сцени під керівництвом Марії Старицької, 1909—10 — Театр М. Садовського (обидва — в Києві). Для укр. театр. труп М. Старицький інсценізував ряд прозових тв. Г.— «Сорочинський ярмарок», «Вечір проти Івана Купала», «Ніч проти Різдва» (пост. 1883—91), «Тарас Бульба». Вистава «Тарас Бульба» побачила світ 1908 в київ. Т-рі М. Садовського. На сцені також йшли інсценізації повістей «Вій» (М. Кропивницького), «Страшна помста» (С. Черкасенка), «Тарас Бульба» («Тарас Бульба під Дубно» К. Ванченка-Писанецького), «Як Іван Іванович посварився з Іваном Никифоровичем» («За масляні вишкварки» М. Садовського). Популярною була оперета М. Васильєва-Святошенка «Червоні черевики» (лібретто В. Захаренка за повістю «Ніч проти Різдва»). До тв. Г. звертались укр. т-ри. 1918 Нар. т-р у Києві показав «Сорочинський ярмарок», 1920 Перший т-р Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка поставив «Ревізора» (реж. і виконавець гол. ролі Городничого О. Загаров, в ін. ролях — С. Тобілевич, Лесь Курбас, Є. Сидоренко, В. Василько). Виставу «Тарас Бульба» (інсценізація М. Рильського і Б. Тягна) здійснив Львів. укр. драм. т-р (1952, реж. Б. Тягно), «Мертві душі» — Київ. рос. драм. т-р (1952, реж. К. Хохлов) та ін. Г. збирав і використовував у своїй творчості укр.

фольклор (записав 1000 текстів укр. пісень). Автор статті «Про малоросійські пісні» (1834). За сюжетами Г. створили різножанрові муз. тв. М. Мусоргський, М. Римський-Корсаков, П. Чайковський, В. Соловйов-Сєдой, а також укр. композитори М. Лисенко («Різдвяна ніч», 1877 — оперета, 1882 — опера; опери «Утоплена», 1883; «Тарас Бульба», 1890), П. Сокальський (опери «Майська ніч», 1876; «Андрій Бульба, або Облога Дубна», 1878), Б. Яновський («Сорочинський ярмарок», текст не зберігся; «Вій» — незавершена), О. Горєлов («Вій», 1897), Я. Ярославенко («Відьма», 1922), В. Губаренко (опера-балет «Вій», 1980), В. Рождественський і О. Радченко (муз. комедії «Черевички», 1967), І. Віленський («Сорочинський ярмарок», 1935), Л. Грабовський (симфонія-легенда «Ніч на Івана Купала», 1978) та ін. Перша спроба екранізації тв. Г. належить до 1900. Тоді петерб. фірма Дранкова зняла фільм «Тарас Бульба» за участю акторів труп М. Садовського та О. Суслова. Окремі сцени повісті 1912 екранізувало Пд.-рос. ательє «Родина» Д. Сахновського в Катеринославі. 1913 знято сцени («Солоха») повісті «Ніч проти Різдва» у виконанні укр. трупи під керівництвом Т. Піддубного. 1927 на Одес. кіностудії було створено повнометражний фільм «Сорочинський ярмарок», 1928 там же поставлено «Черевички» (реж. П. *Чардинін*). Фільми оформив В. *Кричевський*. 1959 поставлено «Як посварилися Іван Іванович з Іваном Никифоровичем» (сценарій О. Полторацького). На Київ. кхф знято фільми: «Сорочинський ярмарок» (1939, сценарій і реж. М. Екк), «Майська ніч» (1940, сценарій і реж. М. Садкович), «Миргород та його мешканці» (1983). Екранізовано також тв. «Загублена грамота», «Страшна помста», «Вій», «Мертві душі», «Майська ніч», «Ніч проти Різдва». Поставлено численні мульт. фільми.

Персонажі Гоголя знайшли широке втілення в рос. і укр. образотв. мист-ві — О. Агін, Т. Шевченко, І. Рєпін, К. Трутовський, М. Дерегус, О. Хвостенко-Хвостов та ін. На Україні споруджено пам'ятники Г.: у Ніжині (1881, скульптор П. Забелло; 1945 і 1975), Могилеві-Подільському (1898), Великих Сорочинцях (1911, скульп. І. Гінцбург), Полтаві (1915, встанов. 1934, скульп. Л. Позен), Миргороді, Диканьці, Шишаках (всі — 1952), Сєверодонецьку (1957), Дніпропетровську (1959), Києві (1982, скульп. О. Скобликов), Гоголевому Шишац. р-ну Полтав. обл. (1984, скульп. О. Ковальов). У Ніжині при пед. ін-ті та у Великих Сорочинцях відкрито музеї письменника. Іменем Г. названий Полтав. укр. муз.-драм. театр.

ГОДЕ́БСЬКИЙ Ципріан (30.XI 1835, Марі-сюр-Шер, Франція — 25.XI 1909, Париж) — польс. скульптор. Навч. і працював переважно в Парижі. В 1858—61 — у Львові, де створив монумент. скульптури для будинку військ. інвалідів (1858, у співавт.) і кілька надгробків на Личаківському кладовищі. Автор погруддя Т. Шевченка (кін. 19 ст.).

ГОДЕ́НКО Михайло Семенович (1. V 1919, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — ? III 1991, Красноярськ) — рос. артист балету і балетмейстер, н. а. СРСР з 1977, Герой Соц. Праці (1984). З 1963 — худож. керівник і гол. балетмейстер Краснояр. ансамблю танцю Сибіру. Держ. пр. СРСР, 1985.

ГО́ДНИЙ Мартин (? — 1649, Львів) — укр. будівничий, чл. цеху будівничих у Львові. За заповітом А. *Прихильного* з 1640 завершував буд-во костьолу Лазаря (1620—40).

ГО́ДНИЙ Ян (Іоанн; ? — бл. 1672) — укр. скульптор і архітектор. З 1654 — майстер цеху будівничих у Львові. Брав участь у буд-ві костьолу Марії Магдалини (бл. 1634 спільно з В. Келаром виконав різьблений вівтар).

ГО́ЙДЕР Іван (?—?) — укр. майстер кераміки кін. 19 — поч. 20 ст. Родом з с. Міських Млинів (тепер Полтав. обл.). Один з перших представників опішнянської гончарної школи. Розписував технікою фляндрівки і ріжкування миски та ін. вироби геом. орнаментом, стилізованим зображенням сосен, винограду, птахів, риб.

ГОЛЕЙЗО́ВСЬКИЙ Касян Ярославович [22.II (5.III) 1892, Москва — 4.V 1970, там же] — рос. артист балету і балетмейстер, з. а. БРСР з 1940, з. д. м. Лит. РСР з 1943. Один з засновників рад. хореогр. школи. Закін. 1909 Петерб. театр. уч-ще. Працював у Маріїнському (Петербург), Великому (Москва) т-рах. Один з перших постановників балетних вистав на Україні: «Йосиф Прекрасний», «У сонячних промінях» С. Василенка (обидва — 1926, Одеса; 1928 — Харків); «Половецькі танці» на муз. О. Бородіна (1926, Одеса), «Вечір нових балетних постановок» на муз. Ф. Ліста, С. Рахманінова та ін. (1927, Одеса).

ГОЛЕМБІЄ́ВСЬКА Тетяна Миколаївна (7.XI 1936, Київ) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1986, ч.-к. АМ СРСР з 1988. Закін. 1962 Київ. худож. ін-т (з 1984 — його професор). Працює в галузі станкового живопису. Тв.: «Подруги» (1959), «Урожай» (1967), «Безсмертя» (1978), «Свято врожаю» (1983), триптихи «Італія», «Бузок» (обидва — 1990). Вид.: «Тетяна Голембієвська». Альбом (1972).

ГОЛЕМБО́ВСЬКА Світлана Владиславівна (справж.— Болзан; 28.VIII 1927, Одеса) — укр. художник, з. х. УРСР з 1983. Закін. 1950 Одес. худож. уч-ще. Вироби з фарфору і кришталю: вази, набори, декор. композиції: «Свято» (1981), «Стародавній Київ» (1982), «Цвітіння» (1984), «Дніпрові хвилі» (1988), «Бонсаї» (1989) та ін.

ГОЛЕНИ́ЩЕВ Роман Петрович [11 (23).VII 1860 — після 1913] — рос. інженер, архітектор, канд. архри. Закін. 1883 Петерб. буд. уч-ще. Працював у Петербурзі в системі М-ва фінансів. Склав кілька проектів будинків держ. банків, зокрема Держ. банку в Харкові на Театральній пл. (1888—1900, у співавт.; добудова 1931—32, архітектори О. Бекетов і В. Петі).

ГОЛЕ́НКО Майя Федорівна (19.V 1940, с. Котовка Дніпроп. обл.) — укр. бандуристка, співачка (ліриколоратурне сопрано), н. а. УРСР з 1990. Закін. 1970 Київ. консерваторію. З 1961 — у складі тріо бандуристок (разом з Т. *Гриценко* і Н. *Писаренко*). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1975.

ГОЛИ́НСЬКИЙ Михайло Теодорович (2.I 1890, с. Вербівка, тепер Івано-Фр. обл.— 1.XII 1973, м. Едмонтон, Канада) — укр. співак (драм. тенор). Співу навч. приватно у Львові та Мілані. Співав на багатьох оперних сценах Європи. 1925, 1930—38 — у Львів. оперному т-рі. 1927—30 працював в оперних т-рах Одеси, Києва, Харкова, Тбілісі, Москви. З 1938 — у США і Канаді. Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Герман («Пікова дама» Чайковського), Йонтек («Галька» Монюшка), Каніо («Паяци» Леонкавалло).

ГОЛИШЕ́ВСЬКИЙ Тиміш (?—?) — укр. музикант 17 ст. Згадується 1663 як старший музика муз. цеху в м. Рогатині (тепер Івано-Фр. обл.).

ГОЛЛА́НДСЬКИЙ Павло Іванович (1868—1939) — рос. архітектор і педагог. Працював у Києві (1898—1919), Криму (1919—39). Серед споруд у Києві: особняк по вул. Толстого № 7 (кін. 19 ст., тепер мед. б-ка), Економічна школа (1905—07, тепер Ін-т театр. мист-ва), будинок Уварова по вул. Р. Люксембург № 16 (поч. 20 ст., тепер адм. установа). За проектом Г. 1910—11 споруджено палац Терещенка в с. Денишах (тепер Житомир. обл., не зберігся). Виконав проект оформлення інтер'єрів Палацу піонерів у Сімферополі (30-і рр.).

ГО́ЛЛОШІ Шимон (2.II 1857, Мармарошсігет, Угорщина — 8.V 1918, м. Тячів, тепер Закарп. обл.) — угор. живописець. Закін. 1882 мюнхен. АМ. 1896 в Надьбані (тепер Румунія) заснував колонію художників, яка з 1904 перебувала у Тячеві. Виконав ряд пейзажів Закарпаття. Серед учнів — Г. *Нарбут.*

ГОЛОБОРО́ДЬКО Олександр Олександрович (28.IX 1938, м. Дніпродзержинськ) — укр. і рос. актор, з. а. УРСР з 1967. Закін. 1960 Київ. ін-т театр. мист-ва. 1960—76 — у Крим. рос. драм. т-рі (Сімферополь), з 1976 — у моск. т-рах. Ролі: в т-рі — Дон Жуан («Камінний господар» Лесі Українки), Баришев («Вони були акторами» Натансона і Орлова); в кіно — Стахов («Напередодні», Київ. кхф), Романюк («Завтра починається сьогодні», «Укртелефільм»), обидва — 1985. Держ. пр. СРСР, 1977.

ГОЛОВА́НОВ Володимир Федорович (4.IX 1924, Баку — 4.I 1990, Київ) — укр. графік. Закін. 1959 Київ. худож. ін-т (у І. *Плещинського*). Працював у галузі станкової і книжкової графіки. Тв.: серії «Київ будується» (1963), «По містах і селах України» (1969—72), «По соціалістичній Туві» (1970—71), «Азербайджан» (1975); оформлення та іл. до кн. «Щедрівки ...» (1970) та ін. Вид.: «Володимир Голованов». Каталог (1976).

ГОЛОВА́ТИЙ Василь Антонович [9 (22).II 1908, Нікольськ-Уссурійський, тепер Уссурійськ Приморського кр.— 5.X 1979, Донецьк] — укр. живописець. Закін. 1927 Межигірський керамічн. технікум. Серед тв.: «Стара шахта» (1939), «Артемогорськ» (1948), «Донецький пейзаж» (1960), «Повстала Горлівка. 1905 рік» (1967); панно-фриз у нарядній шахти комбінату «Чистяковвугілля» Донец. обл.

ГОЛОВАТЮ́К Євген Іванович (28. IX 1938, с. Лозувата Вінн. обл.) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1977. Закін. Київ. ін-т театр. мист-ва (1961 — акторський, 1973 — режисерський ф-ти). Працював у т-рах Миколаєва, Дніпропетровська, Донецька, Полтави. З 1986 — гол. реж. Запоріз. ТЮГу. Вистави: «Уркагани» І. Микитенка (1973), «Запитай колись у трав» Я. Стельмаха (1982), «Маруся Богуславка» М. Старицького (1986), «Аристократ із Вапнярки» за О. Чорногузом (1991).

ГОЛОВАЧЕ́ВСЬКИЙ (Гловачевський) Кирило Іванович [27.V (7.VI) 1735, Короп, тепер смт Черніг. обл. —27.VII (8.VIII) 1823, Петербург] — укр. і рос. живописець. Навч. в Київ. духовній семінарії, з 1748 співав у Придворній співацькій капелі в Петербурзі. Закін. 1758 петерб. АМ, з 1765 — її академік. Тв.: портрети М. Д. та С. Д. Матюшкіних з дітьми (обидва — 1763), письменника О. Сумарокова (1811), актора Ф. Волкова.

ГОЛОВА́ЩЕНКО Михайло Іванович (20.XI 1923, с. Кримки, тепер Донец. обл.) — укр. журналіст-музикознавець. Закін. 1951 Івано-Фр. муз. уч-ще, 1956 — Київ. ун-т. Тв.: «Олександр Мишуга. Спогади.

Матеріали. Листування» (1971), «Соломія Крушельницька. Спогади. Матеріали. Листування» (у двох частинах, (1978—79), «Михайло Роменський. Спогади. Матеріали. Листування» (1982).

ГОЛОВЕ́НСЬКИЙ Василь (?—?)— укр. живописець 18 ст. Збереглася його ікона «Іллінська Богородиця» (1753) у Преображенському соборі в Житомирі.

ГОЛОВІНА́ Галина Борисівна [15 (28).XII 1903, с. Олешки, тепер Цюрупинськ Херсон. обл.— 25.III 1977, Київ] — укр. майстер худож. кераміки та фарфору. Тв.: фарфорові сервізи («Жар-птиця», 1945; «Верба», «Урожай», 1960), фаянсові прибори для води («Івана Купала», 1945) і молока (1963), вази (1975, 1976).

ГОЛОВКО́ Борис Олександрович (9.IX 1928, с. Парасковіївка, тепер с. Куликове Полтав. обл.) — укр. художник-оформитель, з. м. н. тв. УРСР з 1984. Оформив музеї: літ.-мемор. І. П. Котляревського (1968—69), історії авіації і космонавтики ім. Ю. В. Кондратюка (з 1986; обидва — в Полтаві), театр., муз. та кіномистецтва України у Києві (1975—82), заповідник-музей М. В. Гоголя в с. Гоголевому Шишацького р-ну Полтав. обл. (1983—84), всі — у співавторстві.

ГОЛОВКО́ Григорій Володимирович [13 (26).X 1900, с. Дібрівка, тепер Миргородського р-ну Полтав. обл.— 31.X 1982, Київ] — укр. архітектор, засл. будівельник УРСР з 1960, з. арх. УРСР з 1970, ч.-к. АА УРСР (1950—56), д. чл. АБ і А УРСР (1956—64). Закін. 1935 Київ. буд. ін-т. 1937—75 — голова Спілки архітекторів України. Тв.: проекти планування міст Новограда-Волинського, Білої Церкви; станції Київ. метрополітену «Університет» (1960), «Політехнічний інститут» (1963), «Святошине» (1970), будинок Ін-ту гідрології та гідротехніки АН України у Києві (1953—55), всі — у співавт. Держ. пр. УРСР, 1971.

ГОЛОВКО́ Дмитро Федорович [24. X (6.XI) 1905, Умань — 29.VI 1978, Київ] — укр. майстер худож. кераміки, н. х. УРСР з 1972, д. чл. Міжнар. академії кераміки в Женеві з 1970. Закін. 1928 Межигірський худож.-кераміч. технікум. 1946—66 викладав у Київ. уч-щі прикладного мист-ва. Вироби: вази, фігурний посуд — макітра з баранцями (30-і рр.), барильце та куманець з анімалістичним мотивом (1947), «Леви-глеки» (60-і рр.), «Леви теракотові» (70-і рр.).

ГОЛОВКО́В Герасим Семенович [4 (16).IV 1863, Одеса — 3 (16).XI 1919, Берлін] — укр. живописець. Закін. 1889 петерб. АМ. З 1893 — чл. Т-ва пд.-рос. художників. Тв.: «Ранок на Малому Фонтані» (1890), «Морозний день. На санчатах», «Відлига» (обидва — 1898), «Двір», «Дубки», «Рання весна» (всі — поч. 20 ст.).

ГОЛОВНЯ́ Анатолій Дмитрович [20.I (2.II) 1900, Сімферополь — 25.VI 1982, Москва] — рос. кінооператор, з. д. м. РРФСР з 1935, Герой Соц. Праці (1980). Доктор мистецтвознавства з 1966. Закін. 1926 Держ. технікум кінематографії. Один з засновників рад. операторської школи. Фільми: «Мати» (1926), «Нащадок Чингісхана» (1929), «Адмірал Нахімов» (1947). З 1935 — на викладацькій роботі у ВДІКу (професор з 1939). Автор книг «Майстерність кінооператора» (1965), «Творчість оператора фільму» (1978) та ін. Почесний приз міжнар. кінофестивалю у Венеції (1972). Держ. пр. СРСР, 1947, 1951. Вид.: Є. Громова. «Кінооператор А. Головня» (1980).

ГОЛОВНЯ́ Гаврило Матвійович (1706, м. Глухів, тепер Сум. обл.— 22.XII 1786, Петербург) — укр. співак (бас), знавець і пропагандист партесного співу. З 1738 — півчий Придворної співацької капели в Петербурзі. В серпні 1742 на Україні добирав співаків для капели (туди потрапив і Г. Сковорода). Автор Ірмологія (про київ. розспів), який містить «Начало познанія нот ірмолойного простаго пінія» (1752).

ГОЛО́ВЧЕНКО Георгій Геннадійович (5.VII 1931, Луганськ) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1987. Закін. 1957 Харків. інж.-буд. ін-т. Споруди: драм. т-р (1970), будинок облпрофради (1971), автовокзал (1976), всі — у Луганську; мемор. комплекс «Молода гвардія» у Краснодоні (1965), монумент «Україна — визволителям» у смт Міловому Луган. обл. (1972), обидва — у співавт. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1973.

ГОЛО́ВЧЕНКО Петро Овксентійович (1898, с. Козельщина, тепер Полтав. обл.— 1938, Полтава) — укр. архітектор. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т. З 1933 — гол. архітектор Донецька, з 1938 — Полтави. Склав ген. плани Донецька і Херсона (1932—37).

ГОЛО́ТА Андрій (?—?) — укр. гравер 18 ст. У 30-х рр. працював у м. Кременці (тепер Терноп. обл.), де виконав гравюри реліг. та істор. змісту. 1735 для друкарні Почаївської лаври виготовив титульний аркуш для Служебника.

ГО́ЛУБ Григорій Євстахійович (поч. 18 ст.— 4.III 1769, Київ) — укр. живописець. Навч. малярства в м. Ніжині. З 1727 — в іконописній майстерні Києво-Печерської лаври. Брав участь у розписах Успенського собору. Пізніше працював на Запорізькій Січі (ікони, ктиторські дошки; не збереглися).

ГОЛУБЕ́ЦЬ Микола (15.XII 1891, Львів — 20.V 1942) — укр. мистецтвознавець, письменник, публіцист. Навч. у краків. АМ та ун-тах Відня і Львова. Праці: «Начерк з історії українського малярства» (ч. 1, 1922), «Українське малярство 16—17 ст. під покровом Ставропігії» (1920), «Галицьке мистецтво» (1926), «Малярі-василіяни на тлі західноукраїнського церковного малярства 18 ст.». (1930); монографії про О. *Архипенка,* П. *Холодного* та ін.

ГО́ЛУБЄВ Павло Васильович [16 (28).VI 1883, Бахмут, тепер м. Артемівськ Донец. обл.— 3.III 1966, Харків] — укр. співак (баритон) і педагог, з. д. м. УРСР з 1953. Закін. 1906 Харків. муз. уч-ще РМТ, 1908—26 — його викладач. З 1926 — викладач, з 1939 — професор Харків. муз.-драм. ін-ту (з 1936 — консерваторія). Один з теоретиків співацького мист-ва. Праці: «Поради молодим педагогам-вокалістам» (1956, 1963), «Нотатки педагога. Борис Романович Гмиря» (1959). Серед учнів — Б. *Гмиря,* М. *Манойло,* Н. *Суржина.*

ГОЛУБИ́НСЬКИЙ Дмитро Михайлович [справж.— Тростянський; 17 (29).XI 1880, х. Голубинський, тепер Волгогр. обл.— 29.I 1958, Одеса] — рос. актор, н. а. УРСР з 1947. Працював у т-рах Росії, в Єлизаветграді (тепер Кіровоград), Сімферополі, Дніпропетровську. 1933—44 — в т-рі Київ. особливого, 1944—54 — Одес. військ. округів. Ролі: в т-рі — дід Тарас («Партизани в степах України» Корнійчука), Безсменов («Міщани» М. Горького), Клавдій («Гамлет» Шекспіра); в кіно — ксьондз Йорис («Зигмунд Колосовський», 1945, Київ. кхф). Держ. пр. СРСР, 1952.

ГОЛУБО́ВИЧ Михайло Васильович (21.XI 1943, м. Золотоноша, те-

пер Черкас. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1967 Київ. ін-т театр. мист-ва, відтоді — у Луган. муз.-драм. т-рі; з 1987 очолює укр. трупу, реорганізовану 1990 в укр. муз.-драм. т-р. Ролі: у т-рі — Апраш («Циганка Аза» Старицького), Микита («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Пархоменко («Пархоменко» Вольного); в кіно на Київ. кхф — Василь Порик («В'язні Бомона», 1970), Карпенко («Дума про Ковпака», 1973—76), Бирюк («Бирюк», 1977); ролі у фільмах — «Десь гримить війна» (1986), «Солом'яні дзвони» (1987).

ГОЛУБО́ВСЬКИЙ Захарій [справж.— Голубничий Зиновій Петрович; 1736, с. Келеберда, тепер Полтав. обл.— 13 (25). XII 1810, Київ] — укр. живописець, один з останніх представників укр. барокко. З 1758 — у Києві, в майстерні А. *Галика.* 1761 постригся у ченці. 1764—65, 1772—1810 очолював Лаврську іконописну майстерню. Розписав іконостас Хрестовоздвиженської церкви на Ближніх печерах (з 1768; майстер К. Шверін), очолював роботи по оновленню живопису Успенського собору (1772—77). Написав 1803 образи 6 пророків на царських вратах Миколаївської шпитальної церкви (майстер С. *Стрельбицький*); ікони «Успіння», «Антоній і Феодосій Печерські», «Свята мучениця з квіткою в руці» (кін. 18 ст.).

ГОЛУБ'Я́ТНИКОВ Павло Костянтинович [17 (29).X 1892, Петербург — 20.I 1942, Ленінград] — рос. і укр. живописець. Навч. на поч. 20 ст. у Рисувальній школі Т-ва заохочування художників у Петербурзі, 1916—17 — в петерб. АМ. Викладав у Київ. (1925—32) та Харків. (1932—34) худож. ін-тах, з 1936 — в Ленінграді. Тв.: «Громовиця» (1921—26), «Автопортрет» (1921—22), «Киянка» (1927).

ГО́ЛЬБРІХ Соломон Михайлович (28.III 1916, м. Твер) — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1988. 1933—37 працював на Харків. ф-ці кінохроніки, з 1939 — на студії «Укркінохроніка» (Київ). Під час Вел. Вітчизн. війни — у групі фронтових кінооператорів ЦСДФ. Зняв фільми: «Суд над німецькими загарбниками» (1946), «Хліб», «Відроджений Харків» (обидва — 1947), «Вінець Кобзареві» (1964). Режисер і оператор фільмів: «Нове в будівництві» (1958), «З кіноапаратом по Києву» (1959), «82-а орденоносна» (1968), «Оборона Севастополя» (1976), «Прогресивні форми продажу книг» (1988) та ін.

ГО́ЛЬД Леонід (Леонард; бл. 1816, Одеса — ?) — укр. скрипаль і композитор. Виступав у концертах в Одесі з 10 років. Навч. у Віденській консерваторії. З 1836 жив в Одесі, виступав з автор. концертами. Заснував перший у місті приватний муз. навч. заклад — Скрипкові курси. Тв.: опера «Роберт — розбійницький отаман» (1837), п'єси для скрипки.

ГОЛЬДБЛА́Т Мойсей Ісакович [4 (16). XII 1896, м. Герца, тепер Чернів. обл.— ? Ізраїль] — євр. актор і режисер, з. д. м. УРСР з 1945, з. а. РРФСР з 1935, н. а. Каз. РСР з 1943. Закін. 1924 євр. театр-студію в Москві. Працював у євр. пересувних трупах на Україні (1918—21), Моск. держ. євр. т-рі (1923—39), Харків. рос. драм. т-рі (1951—59). Очолював моск. т-р «Ромен» (1931—36), євр. т-ри в Біробіджані (1937—38), Києві (1939—40), Казах. драм. т-р (1941—45, 1951—59, Алма-Ата). Вистави: «Мандрівні зорі» (1946), «Горе з розуму» О. Грибоєдова (1950), «Тев'є-молочник» (1960) Шолом-Алейхема, «Інтервенція» Л. Славіна (1963). Автор спогадів про Л. Курбаса і С. Міхоелса (1969).

ГО́ЛЬДЕНБЕРГ Яків Самійлович (1878, Одеса — 1941, там же) — укр. архітектор. Закін. 1904 петерб. АМ. Серед споруд в Одесі: прибуткові будинки по вулицях Енгельса № 14[а] (1912—13), Троїцькій № 25 (1913—14, у співавт.), пров. Д. Ульянова № 5 (1912); планування скверу ім. С. М. Кірова (у співавт.), парку ім. Т. Г. Шевченка (обидва — 30-і рр.).

ГОЛЬДШТЕ́ЙН Ізраїль Цальович (2.II 1918, Київ) — укр. кінооператор і кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1939 ВДІК. З 1941 — на студії «Укркінохроніка» (Київ). З 1980 — викладач Київ. ін-ту театр. мист-ва. Під час Вел. Вітчизн. війни — у групі фронтових кінооператорів ЦСДФ. Зняв фільми: «Україна відроджується» (1946), «Декада українського мистецтва» (1951) та ін. Режисер і оператор фільмів: «Не будьте байдужими» (1957), «Коли засинає місто» (1961), «До шістнадцяти» (1963), «Хазяйка Бранденбурзьких воріт» (1969), «Звинувачую» (1976), «Суфлер» (1981), «Біль і мужність Чорнобиля» (1986), «Стіна» (1988), «Бабин яр» (1989)», «Крик жаху» (1990).

ГО́ЛЬПЕ́ЙН Генріх (1811—58) — маляр-портретист. За походженням німець. До 1850 працював у Києві. Тв.: портрети в академіч. манері Княжевичів, Міковських та ін.

ГОМЕНЮ́К — майстрині нар. декор. розпису; сестри. Обидві — з. м. н. тв. УРСР з 1988. Родом з с. Родниківки (тепер Черкас. обл.). Ірина Остапівна [26.IV (7.V) 1913]. Автор сюжетних композицій, тематичних панно: «Танець квітів» (1979), «Малята» (1985), «Жолуді» (1986). Софія Остапівна (17.IX 1921). Тв.: композиції, розписи на теми нар. приказок: «Моє село» (1980), «Букет делегатам з'їзду» (1985).

ГОМИНЮ́К Ананій Савич [1 (13). V 1866, с. Плужне, тепер Хмельн. обл.— ?] — укр. лірник. Сліпий з дитинства. Виконував пісні «Про Біду», «Про тещу», «Про Хому і Ярему», а також псалми.

ГОМОЛЯ́КА Вадим Борисович [17 (30).X 1914, Київ — 7.V 1980; там же] — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1958. Закін. 1946 Київ. консерваторію (у Л. Ревуцького). 1956—76 — голова правління Укр. відділення Музфонду СРСР. Тв.: балети «Запорожці» (1954), «Сорочинський ярмарок» (1956), «Чорне золото» (1957, 2-а ред. 1960), «Кіт у чоботях» (1959), «Оксана» (1964), «За двома зайцями» (1965), «Либідь» (1973); муз. комедії «Альонушка» (1959), «Соловей у міліції» (1964); симф. поема «Закарпатські ескізи» (1950), 7 концертів для інструментів з оркестром (1949—80), хори, романси, пісні. Держ. пр. СРСР, 1951. Вид.: Ю. П. Шириця. «В. Гомоляка» (1982).

ГО́МОН Олексій Олександрович (4.IV 1938, с. Макарівка Черніг. обл.) — укр. артист балету і хореограф, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1957 хореогр. уч-ще, 1969 — Ін-т театр. мист-ва в Києві. 1957—76 — артист Ансамблю танцю УРСР, 1976—80 — худож. керівник і гол. балетмейстер ансамблю пісні і танцю «Донбас», з 1980 — гол. балетмейстер Укр. нар. хору ім. Г. Г. Верьовки. Вокал.-хореогр. композиції: «Дзвенить піснями Україна» (1981), «Добрий вечір, щедрий вечір» (1986) та ін.

ГО́НДІУС Вільгельм (Гільом; 1597, Гаага — 1652, Гданськ) — голл. гравер на міді. З 1636 жив у Гданську. Виконав карти України (1648 і 1650) до «Опису України» франц. інж. Г. *Боплана*, карту Пінського Полісся (1650), титул видання «Скіфо-козацька війна» І. Пасторія (1652) із зображенням полонених укр. селян і козаків; 3 варіанти

портрета Б. Хмельницького (1651, один — за малюнком А. Вестерфельда).

ГОНДУРА́К Петро (Кікіндяк; 1868, с. Яворів, тепер Долинського р-ну Івано-Фр. обл.— 1928, там же) — укр. майстер худож. різьблення на дереві. Виготовляв декор. тарелі, скриньки та ін. вироби, інкрустовані деревом, бісером, металом.

ГОНСІОРО́ВСЬКИЙ Фелікс Вікентійович (бл. 1815—94, Одеса) — рос. архітектор. Споруди в Одесі: палац (1851—52, тепер Будинок нар. творчості), костьол (1853, тепер Будинок спорту), особняк по вул. Халтуріна № 4 (1876, тепер Істор.-краєзнав. музей), музей (1882—83, тепер археол. музей); житл. будинки по вулицях Гоголя № 6 (1878), № 16 (2-а пол. 19 ст.), № 19 (1880), Дерібасівській № 23 (1875), Леніна № 11а (кін. 19 ст.), № 26 (1887).

ГО́НТАР Віктор Петрович [18.IV (1.V) 1905, с. Опарипси, Рівн. обл. — 2.I 1988, Київ] — укр. театр. діяч, з. д. м. УРСР з 1961. Закін. студію при київ. т-рі «Центростудія». З 1924 — на адм. посадах, зокрема директор київських рос. драм. ім. Лесі Українки (1946—54) та опери та балету (1954—65) т-рів, філармонії (1965—70).

ГОНЧА́Р Андрій (1828—1933) — укр. нар. майстер худож. кераміки. Працював у с. Бубнівці (тепер Вінн. обл.). Після 1861 мав власну майстерню. Вироби: полив'яні миски, полумиски, баклаги, куманці, оздоблені орнаментом.

ГОНЧА́Р Андрій Петрович (10.X 1936, с. Деньги, тепер Черкас. обл.) — рос. і укр. актор, н. а. УРСР з 1981. Закін. 1960 Київ. ін-т театр мист-ва. Працював у т-рах Чернігова (1960—61), Сімферополя (1961—65). З 1965 — в Одес. рос. драм. т-рі. Ролі: в т-рі — Гнат («Безталанна» Карпенка-Карого), Чарнота («Втеча» Булгакова), Михайло («У день весілля» Розова), Тібальт («Ромео і Джульєтта» Шекспіра); в кіно на Одес. кхф — Кудін («Подвиг Одеси»), Шолохов («Поїзд поза розкладом», обидва — 1985). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1982.

ГОНЧА́Р Іван Макарович [14 (27). I 1911, с. Лип'янка, тепер Черкас. обл.] — укр. скульптор, живописець, графік, н. х. УРСР з 1991. Закін. 1930 Київ. худож.-пром. школу. Тв.: пам'ятники М. Горькому в Ялті (1956), Т. Шевченку в с. Шешорах Івано-Фр. обл. (1964), С. Васильченку в м. Ічні Черніг. обл. (1978); композиції «Берегині», «Ярило» (обидві — 1985—90); портрети Леся Курбаса, Б. Олійника, Н. Матвієнко (всі — 1985—90); серії живописних істор.-етногр. картин «Весілля на Україні», нар. типажів, краєвидів «Мальовнича Україна» (з 60-х рр.). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1989.

ГОНЧА́Р Іван Тарасович (1888, с. Крищинці, тепер Вінн. обл.— 1944, там же) — укр. кераміст, майстер нар. мист-ва УРСР з 1936. Тв.: скульптура малих форм — «Семеро з ложкою» (1910), «Арешт буржуїв» (1920), «Як миші кота ковали» (1937); композиції за тв. Л. Глібова («Демидові вареники», 1935—36), О. Пушкіна («Казка про попа та його наймита Балду», 1937); великі вази з горельєфним жанровим і рослинним декором; традиц. іграшки.

ГОНЧА́Р Олесь (Олександр Терентійович; 3.IV 1918, с. Сухе, тепер Полтав. обл.) — укр. письменник, громад. діяч, акад. АН України з 1978, Герой Соц. Праці (1978). Навч. з 1938 у Харків. ун-ті, закін. 1946 Дніпроп. ун-т. Літ. діяльність почав 1938. За сценаріями Г. на Київ. кхф ств. кінофільми «Дівчина з маяка» (за повістю «Щоб світився

вогник», 1957), «Таврія» (екранізація одноим. роману, 1959; співавтор сценарію і реж. Ю. Лисенко), «Абітурієнтка» та «Берег любові». На основі роману «Таврія» В. Нахабін написав балет (1959). 1978 здійснено інсценізацію роману «Прапороносці» (С. *Данченко,* Львів. укр. драм. т-р). За мотивами цього твору О. *Білаш* і поет Б. *Олійник* 1985 створили одноим. оперу (поставлена Київ., Харків. і Дніпроп. т-рами опери та балету). За повістю «Земля гуде» П. Лубенський написав 1950 героїчну драму «Нескорена полтавчанка». Лен. пр., 1964. Держ. пр. СРСР, 1948, 1949, 1982. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1962.

ГОНЧАРЕ́НКО Гнат Тихонович (бл. 1837, с. Ріпки, тепер Харків. обл.— бл. 1917) — укр. кобзар. Походив з кріпаків. Сліпий з дитинства. Навч. кобзарського мист-ва у Кулибаби. Видатний представник харків. школи кобзарів. Записи дум, пісень, автобіогр. матеріалу від Г. зробили укр. фольклористи П. Тиховський (1899—1901), Є. Крист (1902), Леся Українка і К. Квітка (1911 записали на фонограф). У репертуарі: думи «Олексій Попович», «Бідна вдова і три сини», «Сестра і брат», жартівливі пісні, псалми («Про правду», «Попадя»). Аналіз творчого доробку Г. здійснив Ф. *Колесса.*

ГОНЧАРЕ́НКО Ніна Іванівна (20. VIII 1919, с. Покрівці, тепер с. Первомаївка Херсон. обл.) — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. УРСР з 1954. Закін. 1944 Київ. консерваторію. 1944— 69— в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Солоха, Настя («Різдвяна ніч», «Тарас Бульба» Лисенка), Соломія, Варвара («Богдан Хмельницький» Даньkeвича), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Кармен (одноим. опера Бізе).

ГОНЧАРО́В Петро Григорович [6 (18).X 1888, Київ — 20.V 1970, там же] — укр. хоровий диригент. Закін. 1907 муз. уч-ще Балтійського флоту, згодом брав уроки в Р. *Глієра.* З 1907 регент хорів провідних київ. соборів, з 1916 — диригент хорів театрів М. Садовського, П. Саксаганського, 1919 — Укр. муз. драми, співробіт. з Л. *Курбасом,* А. *Петрицьким*), 1920—24 — Київ. опери, 1924—49 — організатор і керівник капели Південно-Зах. залізниці. 1940 організував капелу «Трембіта» у Львові, 1940—41 — худож. керівник капели «Думка», 1955—60 — хор. класу Київ. консерваторії. Керував самодіяльними колективами.

ГОНЧАРУ́К Михайло Іванович (10.IV 1905, Тиврів, тепер смт Вінн. обл.— 7.XII 1969, там же) — укр. живописець. Закін. 1930 Одес. худож. ін-т (у Д. *Крайнєва* та П. *Волокидіна*). Тв.: «Зустріч переможців» (1945), «І. Франко у с. Микулинцях» (1956), «С. Ковпак та С. Руднєв у Карпатах» (1954), портрети М. Щорса (1938), Б. Романицького, Н. Ужвій (обидва — 1939—40), Т. Шевченка (1962).

ГО́ПКАЛО Вадим Іванович [13 (26). II 1917, Полтава] — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1982. Закін. 1940 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди в Києві: річковий вокзал, інж.-буд. ін-т (обидва — 1961), ресторан «Дубки» (1971), новий корпус пед. ін-ту (1975), готель «Турист» (1980—84), Палац одруження та реєстрації новонароджених, Київ. філіал Центр. музею В. І. Леніна (тепер Держ. культ.-просвіт. центр «Український дім», обидва — 1982), житловий масив Троєщина (з 1982). Держ. пр. СРСР, 1951. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1985.

ГОРБА́НЬ Євген Юхимович (19.IV 1931, с. Гришівка, тепер Харків.

обл.) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1982. Закін. 1957 Київ. худож. ін-т. Тв.: пам'ятник героям Горлівського збройного повстання 1905 у м. Горлівці Донец. обл. (1980), мемор. ансамбль «Героям Аджимушкайської оборони» в Керчі (1982, у співавт.), композиції «Наш час» (1989), «1933 рік», «Сон» (обидві — 1991). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1985.

ГО́РБАЧ Раїса Володимирівна (6.I 1938, м. Кагарлик Київ. обл.) — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1984. З 1966 працює в Кагарлицькому філіалі Київ. худож.-пром. об'єднання. Вироби: жін. блузи, чол. сорочки.

ГОРБАЧО́В Дмитро Омелянович (13.X 1937, Алапаєвськ Єкатеринбур. обл.) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1971. Закін. 1959 Київ. ун-т. З 1973 викладає в Київ. ін-ті театр. мист-ва. Праці: «Анатолій Галактіонович Петрицький» (1970), «Анатолій Петрицький. Спогади про художника» (1981), альбом «Олександр Хвостенко-Хвостов» (1987). Дослідник спадщини т. з. бойчукістів та митців укр. авангарду.

ГОРБЕ́НКО Олексій Архипович (11.IV 1919, м. Ржищів, тепер Київ. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1980. Навч. 1939—45 в Київ. худож. ін-ті. Тв.: «Осінній сон» (1954), «Вихід у космос» (1968), «Портрет хірурга професора Є. Т. Скляренка» (1970), «Квіти сину» (1973), серії портретів — «Герої підпілля і партизанського руху на Україні» (1986—90), «Герої космосу» (1986—90), «Діячі науки й культури» (1986—91).

ГОРБО́ВИЙ Петро Васильович (18.XI 1901, м. Косів, тепер Івано-Фр. обл.— 27.II 1969, там же) — майстер декор. ткацтва. Працював у косівських худож.-виробничих майстернях. Вироби: верети, налавники, рушники, запаски.

ГОРБО́ВИЙ Роман Іванович (5.VIII 1890, м. Косів, тепер Івано-Фр. обл. — 17.XII 1976, там же) — майстер нар. ткацтва. Навч. 1902—04 у ткацько-килимарській пром. школі в с. Москалівці (тепер у складі Косова). Вироби: килими, верети, рушники, доріжки, худож. тканини.

ГОРГОЛЕ́ВСЬКИЙ Зигмунд (1845, с. Солець, тепер Польща — 6.VII 1903, Львів) — польс. архітектор. З 1893 працював у Львові, де за його проектом 1897—1900 споруджено т-р опери та балету (в стилі неоренесансу з використанням форм необароко).

ГОРДЕ́НІН Микола Миколайович (? — після 1900) — рос. архітектор. Працював у Києві 1880—90. Серед споруд — будинки по вулицях Маложитомирській № 13 (1896) та № 18 (1895), Малопідвальній № 15 (1896), Андріївському узвозі № 13 (1888).

ГОРДИ́НСЬКА-КАРАНО́ВИЧ Дарія Ярославівна (18.X 1908, Коломия, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. піаністка, педагог і муз.-громад. діяч у США. Сестра С. *Гординського*. Навч. 1917—29 у Вищому муз. ін-ті у Львові (у В. Барвінського), 1929—33 — в Академії музики у Відні (у Е. Штоєрмана і П. Вайнгартена). Дебютувала у Відні, виступала з концертами в Австрії, Німеччині, Чехо-Словаччині, Польщі, США і Канаді, водночас викладала гру на фп. у Львові (з 1924) і Відні. З 1951 — у США. З 1952 — викладач (з 1983 — президент) Укр. муз. ін-ту Америки (Філадельфія).

ГОРДИ́НСЬКИЙ Святослав Ярославович [17 (30).XII 1906, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.] — укр. поет, перекладач, художник, мистецтвознавець. Навч. в худож. школі О. Новаківського, в берлінській АМ

та академії Р. Жюльєна в Парижі. Один з засновників Асоціації незалежних укр. митців (1931—39), організаторів 1-ї її виставки (1931). З 1944 — за кордоном. Тв.: живописні — «Гірський пейзаж», «Ранок», «Стара гуцулка»; графічні — «Козак Мамай», «Арабка»; книжкова графіка (оформлення «Книги Лева» Б. Антонича, 1936), плакати, листівки. Вид.: «Святослав Гординський» (1990).

ГОРДІЄЦЬ Євген Якович (1.IV 1952, м. Макіївка Донец. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1986. Навч. 1971—77 в Київ. худож. ін-ті. Тв.: «В ім'я життя на землі» (1977), «Наташа» (1978), «Весна» (1979), «Новий світ» (1981), «Рідні простори» (1982), «Хліб печуть» (1984), «Джерело» (1985).

ГОРДІЙЧУК Микола Максимович (9.V 1919, с. Чорнорудка, тепер Житомир. обл.) — укр. музикознавець, з. д. м. УРСР з 1987, доктор мистецтвознавства і професор з 1972. Закін. 1947 Київ. консерваторію. Праці: «Сучасна українська народна пісня» (1964), «Українська радянська симфонічна музика» (1969), «Микола Леонтович» (1977), «Леся Дичко» (1978), «Фольклор і фольклористика» (1979), «Музика і час» (1984), «М. Лисенко» (1992).

ГОРІЛИЙ Павло Петрович [15 (28). II 1908, Харків — 31.XII 1941] — укр. графік. Закін. 1929 Харків. худож. ін-т. Працював у галузі станкової графіки і політ. плаката. Тв.: плакати «Хай живе Червона Армія» (1933), «Клянемося тобі, товаришу Ленін» (1937), літографія «Тарас Шевченко в майстерні художника К. П. Брюллова» (1939).

ГОРІН-ГОРЯЇНОВ Борис Анатолійович [справж.— Горяїнов; 25.X (6.XI) 1883, Петербург — 15.IV 1944] — рос. актор, н. а. РРФСР з 1935. Закін. 1904 Петерб. ун-т. На сцені — з 1904 в Києві. Грав у т-рах Кременчука, Катеринослава (тепер Дніпропетровськ), Одеси, Севастополя. З 1911 — в Александринському т-рі (Петербург). Ролі, зіграні у т-рах України: Хлестаков («Ревізор» Гоголя), Миловзоров («Без вини винні» О. Островського), Пепел («На дні» Горького).

ГОРЛЕНКО Василь Петрович [1 (13).I 1853, с. Ярошівка, тепер Сум. обл.— 14 (27).IV 1907, Петербург, похований у Ярошівці] — укр. письменник, мистецтвознавець, фольклорист та етнограф. Навч. у Ніжинському ліцеї, закін. Сорбонну у Парижі. Праці про творчість укр. письменників І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка; художників Т. Шевченка, В. Боровиковського, Д. Левицького; про кобзарів і лірників Г. Любистка, І. Кравченка, Ю. Перепелицю.

ГОРЛИНСЬКИЙ Ігнатій Платонович (1873—?) — рос. архітектор. Закін. 1900 петерб. АМ. Працював у Катеринославі (тепер Дніпропетровськ), де збудував Літній клуб у міськ. саду (1898, у співавт.). Автор проекту вокзалу у Верхівцевому (тепер місто Дніпроп. обл., 1903).

ГОРЛЯКЕВИЧ Іван Васильович (?—?) — укр. ливарник 18 ст. Жив у м. Глухові (тепер Сум. обл.). З його робіт відомий дзвін, декорований пластичним малюнком, відлитий 1737 для Вознесенської церкви м. Коропа (тепер смт Черніг. обл.).

ГОРНЯТКЕВИЧ Дем'ян (1892—?) — укр. живописець. Навч. 1917—23 в краків. АМ і в Німеччині. Працював у Львові, після 1945 — у США. Тв.: пейзажі «Скит Манявський» (1928), «Сільська вулиця» (1929), «Сад» (1932); вітражі, настінні розписи («Інтер'єр церкви в Кривецькому», 1927).

ГОРОБЕЦЬ Ксенія Ісаківна (20.III 1930, с. Клембівка, тепер Вінн.

обл.) — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1984. Вироби: жін. блузи, чол. сорочки, рушники тощо.

ГОРОБЕЦЬ Павло Матвійович [15 (28).I 1905, Полтава — 25.X 1974, там же] — укр. живописець. Навч. 1926—32 у Харків. худож. ін-ті (у М. *Бурачека*). Майстер ліричного пейзажу. Тв.: «Хати над річкою» (1937), «Багатий урожай» (1940), «На Ворсклі» (1953), «Лід пройшов» (1960), «Замріяний Дніпро» (1970). Вид.: «Павло Матвійович Горобець». Каталог (1965).

ГОРОБЕЦЬ Юрій Васильович (15. III 1932, Владикавказ) — рос. актор, з. а. РРФСР з 1970. Закін. 1955 ДІТМ. Працював 1957—60 в Одес. рос. драм. т-рі, з 1960 — у Москві. Ролі в Одес. т-рі: Кареткін («Обіцяна зірка» Рядченка), Володя, Геннадій, Олексій («Вічно живі», «У пошуках радості», «В добрий час» Розова). Знімається в кіно. Держ. пр. СРСР, 1984.

ГОРОВИЦЬ Володимир Самійлович [18.IX (1.X) 1904, м. Бердичів, тепер Житомир. обл. — 6.XI 1989, США] — амер. піаніст. Закін. 1921 Київ. консерваторію (у В. Пухальського і Ф. Блумендфельда). З 1925 — у США. Представник романтичного стилю.

ГОРОВИЦЬ Олександр Йохимович [7 (19). IX 1876, Київ — 19.II 1927, Харків] — укр. піаніст, педагог. Дядько В. *Горовиця*. Закін. 1902 Моск. консерваторію. З 1903 — у Харкові викладач муз. уч-ща, з 1917 — професор консерваторії та вищих муз.-пед. курсів; рецензент газет «Южный край», «Утро» (1903—18). Концертував як соліст і ансамбліст.

ГОРОДЕЦЬКИЙ Владислав Владиславович [23.V (4.VI) 1863, с. Шолудьки, тепер Вінн. обл.— 3.I 1930, Тегеран] — укр. архітектор. Закін. 1890 петерб. АМ. Представник історизму і модерну. Серед споруд у Києві: в стилі неокласицизму — Музей старожитностей і мист-ва (1897—1900, тепер ДМУОМ); у стилі модерн — власний будинок Г., т. з. будинок з химерами, по сучасній вул. Банківській № 10 (1902—03, скульптор Е. Саля); у стилі неоготики — Миколаївський костьол (1899—1909, тепер Респ. будинок органної і камерної музики); у формах мавританської арх-ри — караїмська кенаса (1899—1900, тепер Будинок актора). Проектував будівлі в ін. містах України: Умані (гімназія і міська школа, 1898), Черкасах (гімназія, 1897), Євпаторії (власна вілла, 1901). З 1920 — за кордоном.

ГОРОДНИЦЬКИЙ Іван (?—?) — укр. кобзар. Жив у с. Говтві (тепер Полтав. обл.). Від нього М. *Мартинович* записав 1884 думи «Про азовських братів» та «Про удову і трьох синів».

ГОРОДНИЦЬКИЙ Йосиф (?—?) — укр. живописець кін. 18 — поч. 19 ст. Працював у м. Кам'янці-Подільському (тепер Хмельн. обл.). Тв.: картина «Христос благословляє» (1788), портрет кам'янець-подільського єпископа Мартина (1807).

ГОРОДОВЕНКО Нестор Феофанович [9 (21).XI 1885, с. Венслави, тепер Полтав. обл.— 21.VIII 1964, Монреаль, Канада] — укр. хор. диригент, з. а. Республіки з 1926. Закін. 1907 Глухівський пед. ін-т, працював у навч. закладах м. Лохвиці (тепер Полтав. обл.), Переяслава (тепер м. Переяслав-Хмельницький Київ. обл.), с. Ольгополя (тепер Вінн. обл.), де викладав спів і керував хорами. З 1917 — у Києві: викладач співу 2-ї укр. гімназії, керівник хорів ун-ту і Всеукр. вчительської спілки, 1920—37 — худож. керівник і гол. диригент капели «Думка». 1937—41 — диригент Укр.

ансамблю пісні і танцю. Водночас з 1930 — викладач Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка, керівник його диригентського відділення. Під час Вел. Вітчизн. війни переїхав до Німеччини, де створив хор «Україна», згодом — керівник укр. хору в Монреалі.

ГОРОНО́ВИЧ Андрій Миколайович (1818—67) — рос. і укр. живописець, графік. Закін. 1835 Ніжинський ліцей, пізніше — вільний слухач петерб. АМ, її акад. з 1860. 1851—60 жив в Оренбурзі, з 1860 — у Києві. Серед тв. київ. періоду — акварелі «Види Києва», портрети В. Тарновського і П. Забіли.

ГОРОНО́ВИЧ Василь Якович (?—?) — укр. живописець 19 ст. Родом з Чернігівщини. Навч. у 70-х рр. у Київ. рисувальній школі М. Мурашка, пізніше — в петерб. АМ. Викладав у навч. закладах Полтав. губ. Тв.: «Хутір після дощу» (1882), «Береги Лисогора» (1885), «Річка Десна», «Дідова хата», «Ранок», «Кримський краєвид» (всі — 80-і рр.), «Останній промінь» («Початок зими»), «Після дощу» (90-і рр.).

ГОРО́НЦІЙ Андрій (?—?) — укр. будівничий 2-ї пол. 19 ст., представник галицької. архіт. школи. 1876 збудував дерев. Михайлівську церкву в с. Нагірцях (тепер Львів. обл.).

ГОРО́ХОВ Артемій (Андрій) Іванович (1874 — після 1917) — рос. архітектор, представник неокласицизму і модерну. Закін. 1902 петерб. АМ. Працював у Харкові. Споруди: житл. будинки по вулицях Сумській № 7 (1912—13), № 49 (1910—11) і № 61 (1912—13, тепер Палац одруження), телефонна станція в пров. Дубового № 12 (1915—16, у співавт.).

ГО́РОХОВ Олексій Миколайович (11.II 1927, Москва) — укр. скрипаль і педагог, з. д. м. УРСР з 1982. Закін. 1949 Моск. консерваторію. З 1957 — викладач Київ. консерваторії (з 1965 — професор). Єдиний в СРСР виконавець 6 скрипкових концертів Н. Паганіні (записано на платівки 1975—78), перший виконавець концертів для скрипки з оркестром В. Кирейка (1967), А. Штогаренка (1969) та ін.

ГОРО́ХОВ Петро Данилович (29.VI 1923, с. Кабичівка, тепер Луган. обл.) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1988, канд. мистецтвознавства з 1973. Закін. 1954 Одес. консерваторію (клас К. Пігрова), 1954—70 — гол. диригент хор. капели Дніпроп. філармонії. З 1970 — викладач Донец. муз.-пед. ін-ту (з 1989 — професор). Праці: «Вокально-симфонічні твори А. Штогаренка» (1972), «Хорове аранжування» (1973, 1981, у співавт.), «Вокально-хорова техніка» (1986), «Хрестоматія з хорового аранжування» (1990) та ін.

ГОРОШЕ́НКО Степан (Горох; ?—?) — укр. живописець кін. 18 ст. У 1772—76 працював над відновленням живопису Успенського собору Києво-Печерської лаври. Написав ікону «Архангел Михаїл», кілька варіантів ікони «Печерська Богородиця» (1786).

ГОРОШКЕ́ВИЧ Йосиф (?—?) — укр. художник 18 ст. 1713 написав ікону «Св. Петро» для костьолу у м. Володимирі-Волинському (тепер Волин. обл.).

ГОРСТ Генріх (Згодливий Ендріх; ? — 1612, Познань, Польща) — голл. скульптор, представник маньєризму. Працював у Львові: згадується в міськ. актах 1573, обраний цехмістером 1584. Брав участь у спорудженні будинку Кампіанів на пл. Ринок та скульп. оздобленні каплиці Кампіанів (1583). Йому належить надгробок М. та І. Синявських у костьолі замку в м. Бережанах (тепер Терноп. обл., 1582).

ГО́РСЬКА Алла Олександрівна (18. IX 1929, Ялта — 28.XI 1970, Київ) — укр. живописець. Закін. 1954 Київ. худож. ін-т. Працювала у галузі станкового і монументального живопису. Тв.: картини «Абетка», «Автопортрет» (обидві — 1960—61); вітражі «Шевченко. Мати» (Київ. ун-т, 1964), «Прапор перемоги» (Музей молодогвардійців у Краснодоні, 1970), обидва — у співавт. Трагічно загинула.

ГО́РСЬКИЙ Проспер Антонович (1813, с. Лізанець, Київщина — 1888, Житомир) — укр. живописець і графік. Закін. 1830 школу базиліанців в Умані. Працював у Житомирі. Тв.: портрети «Двірський козак» (1839), «Конашевич і Сагайдачний у Києві» (1849); іл. до тв. Т. Шевченка («Лірник», 30-і рр.), альбом краєвидів Житомира та його околиць (бл. 1879).

ГОРЮ́ХІНА Надія Олександрівна (2.IX 1918, Уфа) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1975. Закін. Київ. консерваторію (ф-ти: істор.-теор.— 1948, фп.— 1949; аспірантуру — 1952), з 1948 — її викладач (з 1976 — професор). Праці: «К. Г. Стеценко» (1950, 1955, у співавт.), «Варіаційна форма» (1965), «Симфонізм Л. М. Ревуцького» (1965), «Період, його класифікація і методика викладання» (1968), «Еволюція сонатної форми» (1970, 1973), «Еволюція періоду» (1975); статті та розділи у збірниках.

ГОРЮ́ШКО Георгій Георгійович (13. III 1942, м. Краснодар) — укр. актор оперети (баритон), н. а. УРСР з 1980. Закін. 1966 Харків. ін-т мист-в. З 1969 — у Київ. т-рі оперети. Ролі: Гриць і Цибуля, Левко («Сорочинський ярмарок», «Майська ніч» Рябова), Янко («Вільний вітер» Дунаєвського), Містер Ікс, Едвін («Принцеса цирку», «Сільва» Кальмана).

ГОСТИ́НСЬКА Владислава (1858, Львів — 1934, там же) — польс. скульптор. Навч. у Львів. худож.-пром. школі, у Відні. Працювала у Львові. Тв.: композиції на побутову та істор. теми («Пустун», 1894; «Іван Богун», 80-і рр.; «Чернець», бл. 1888), портретні погруддя та медальйони.

ГО́ТГЕЛЬФ Григорій Михайлович [23.IV (5.V) 1888, м. Орша, тепер Вітеб. обл.— 1953, Одеса] — архітектор. Закін. 1930 Одес. худож. ін-т, викладав у ньому. Споруди в Одесі: відбудова оперного т-ру після пожежі (1925—26, у співавт.), мармуровий фонтан на пл. Червоної Армії (1938—39), ген. проект реконструкції міста (гол. архітектор і автор, 1937—41).

ГО́ФМАН Готфрід (?—?) — архітектор 2-ї пол. 18 ст., представник бароккo. Походив із Сілезії. Склав проект Успенського собору Почаївської лаври (1771—83; будував арх. П. *Полейовський*).

ГОХБЕ́РГЕР Юліус (16.V 1840—15.IV 1905) — польс. архітектор. Працював у Львові. Серед споруд: будинки Т-ва взаємної допомоги, Крайового сейму (1877—81, у стилі неоренесансу; тепер ун-т).

ГОЧЕ́МСЬКІ — укр. гравери на міді і дереві 40—80-х рр. 18 ст. Працювали в м. Почаєві (тепер Терноп. обл.). Адам Г. (?—?). Тв.: гравюри «Решневська Богоматір» (1770, 1774), «Почаївська Богоматір» (1773), «Василій Великий» (1775), «Розп'яття» (1778, 1784); іл. до «Трефологіона» (1777), Служебника (1778). Йосип Г. (?—?). Тв.: естампи — «Йосип з братами», «В'їзд до Єрусалима» (обидва — 1745), «Притча про фарисея» (1767); іл. до Требника (1741), Тріоді

цвітної, Тріоді пісної (обидві — 1767), Апостола (1768).

ГОШОВСЬКИЙ Целестин (6.IV 1837, с. Козлів, тепер смт Терноп. обл.— 5.X 1911, Львів) — польс. скульптор, кераміст. Навч. у мюнхен. АМ. Працював у Львові. Тв.: скульп. погруддя П. Костецького, В. Поля та ін.; тематичні композиції «Розпач» (бл. 1869), «Віра», «Сім'я» (бл. 1889).

ГОШУЛЯК Йосип Григорович (7.X 1922, с. Палашівка, тепер Терноп. обл.) — укр. співак (бас) у Канаді. Навч. у консерваторіях Амстердама (1947—49) і Торонто. З 1954 (з перервами) — соліст Торонтської опери. Виступав на оперних сценах Канади і США. Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні). Гастролював 1980 на Україні.

ГР. А. ДЕ Б. (?—?) — укр. живописець 2-ї пол. 19 ст. Виставляв свої тв. на виставці київ. Т-ва заохочування художників (1893). Пейзажі «Вечір», «Етюд» та ін.

ГРАБОВЕЦЬКИЙ Ілля (Дмитрієв; ?, Україна — ?) — укр. та рос. півчий 17 ст. Співав у хорі государевих півчих дяків (Москва). 1682 повернувся на Україну.

ГРАБОВСЬКА Ганна Федорівна (5.III 1944, с. Ничипорівка Київ. обл.) — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1984. Закін. 1964 Решетилівське профес.-тех. уч-ще. Вироби: рушники («Ювілейний», 1975), сорочки («Чумачка», 1977; «Святкова», 1980), жін. блузи («Подолянка», 1978; «Калина», 1984), портьєра «Зимова пісня» (1983).

ГРАБОВСЬКИЙ А. (?—?) — майстер худож. фарфору 2-ї пол. 19 — поч. 20 ст. Працював на Довбиській фарфоровій ф-ці (тепер Житомир. обл.). Виготовляв і розписував посуд та дрібну скульптуру (часто вибагливих форм з рельєфним орнаментом) у дусі модерну. З його тв. відома скульптурна група «Дві матері» (відлита за знайденими формами).

ГРАБОВСЬКИЙ Еміліан Романович (20.XI 1892, Ужгород — 20.X 1955, там же) — укр. живописець і графік. Навч. 1915 —17 в Будапешті. Серед тв.— пейзажі Закарпаття «Гірський краєвид» (1914), «Говерла» (1946), «Зимові сутінки» (1947), «Гора в Ясинях» (1951), «Гірські луки» (1953).

ГРАБОВСЬКИЙ Ігор Авксентійович (1.VII 1934, м. Могилів-Подільський Вінн. обл.) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1975. Закін. 1958 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1962 — на студії «Укркінохроніка». Фільми: «Керманичі» (1965), «Вогненний шлях» (1974), трилогія «Радянська Україна. Роки боротьби і перемог» (1974—77, у співавт.), «Мир тобі, земля батьків» (1986). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

ГРАБОВСЬКІ — польс. художники; брати. Обидва із Звєжинця (Польща). Андрій Г. (19.IX 1833— 2.IX 1886, Львів) — живописець. Навч. 1849—55 в Краків. школі образотв. мист-в, 1860—62 — у віден. АМ. З 1866 — у Львові. Тв.: «Ловля риби» (бл. 1853), «Автопортрет» (1862), «Портрет С. Воробкевича», «Гаврилко з Карпат» (1864). Войцех Г. (15.IV 1850 — 2.VI 1885, Львів) — графік. Закін. 1872 мюнхен. АМ. Працював у Львові. Серед тв.— краєвиди та зарисовки з життя укр. селян («Чотири пори року», 1883; «Весілля на Поділлі», «Вежа Вірменської церкви у Львові»).

ГРАДОВСЬКИЙ Мартин (Вигідний; ?—?) — будівничий і скульптор 2-ї пол. 17 ст. 1671—85 — чл. львів. цеху будівничих. 1675—77 реставрував Чорну кам'яницю на пл. Ринок (можливо, виконав і постаті святих

для фасаду), 1684 будував браму цвинтаря біля кафедрального костьолу у Львові.

ГРАНА́ТОВ Юрій Миколайович (21.I 1925, Тюмень) — рос. режисер і актор, з. д. м. УРСР з 1977. Закін. 1964 Вищі реж. курси ДІТМ. Працював у т-рах Росії. 1971—79 очолював рос. драм. т-р Чорномор. Червонопрапорного флоту (Севастополь), де поставив п'єси «Голубі олені» О. Коломійця, «У списках не значився» Б. Васильєва (обидва — 1975), «Баня» В. Маяковського (1979).

ГРА́НКІН Іван Андрійович [25.I (6.II) 1889, Миколаїв — 18.I 1971, Київ] — рос. і укр. актор, з. а. УРСР з 1951. На сцені — з 1908 у рос. антрепризах Херсона, Житомира, Харкова та ін. З 1931 — в укр. пересувних т-рах, 1940—53 — у Херсон. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: в т-рі — Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Боруля («Мартин Боруля» Карпенка-Карого); в кіно на Одес. кінофабриці — Химченко («Підозрілий багаж», 1926), Пауль («Непереможні», 1927), Клейст («Цемент», 1927), Бутович («В заметах», 1929).

ГРАЧО́В Микола Васильович [16 (29).XII 1905, Петербург — 26.VII 1989, Київ] — укр. кінорежисер і кінодраматург, з. д. м. УРСР з 1951. Закін. 1930 Вищі держ. курси мистецтвознавства при Ленінгр. ін-ті історії мист-в. 1942—73 — на Київ. кіностудії наук.-популяр. фільмів. Фільми: «Вони бачать знову» (1947), «Портрет хірурга» (1964), «Сила, що керує світами» (1973).

ГРАЧО́ВА Алла Василівна (26.IX 1935, Київ) — укр. архітектор. Закін. 1967 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: готель «Градецький» у Чернігові (1980), реконструкція санаторію «Карасан» в Алушті (1976—82), обидва — у співавт. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1984.

ГРЕ́БЕНЬ Аврам Родіонович [26.X (8.XI) 1878, с. Березна, тепер смт Черніг. обл.— 27.XII 1961, с. Дмитрівка тієї ж області] — укр. лірник. Грав і на скрипці. У 20-річному віці втратив зір. Мандрував по Чернігівщині і Полтавщині, брав участь у революц. подіях 1905—07, поширював по селах нелегальну л-ру. Після 1907 жив у Березні, з 1956 — у с. Дмитрівці. Виконував думи («Дума про Україну», «Про козака-бандуриста» та ін.), істор., соціально-побутові, сатиричні пісні.

ГРЕБІНЕ́ЦЬКА Марія Зіновіївна (1883, Київщина — 1971, Нью-Йорк) — укр. співачка (сопрано) і драм. актриса. Навч. 1905—07 в Муз.-драм. школі М. Лисенка (у О. *Мишуги*) в Києві, вдосконалювала співацьку майстерність в Італії. 1911—12 — в Одес. опері, 1914—17 — у Т-рі М. Садовського. З 1917 — у США, співала у Нар. домі в Нью-Йорку (1923—28), солістка «Українського тріо». Пропагувала укр. музику і нар. пісні. Автор спогадів про Мишугу (у кн. «Олександр Мишуга. Спогади. Матеріали. Листи», 1971).

ГРЕ́ВЕ (?—?) — укр. гравер 2-ї пол. 19 ст. Працював у Києво-Печерській друкарні.

ГРЕДЛО́ВСЬКИЙ Семен (?—?) — укр. живописець 2-ї пол. 18 ст. В 1775 розписував єпископські палати у Львові.

ГРЕЙМ Ян (Іван) Михайлович [24.VI (6.VII) 1860, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельн. обл.— 5 (17).XII 1886, там же] — укр. живописець і графік. Навч. в АМ Петербурга (з 1877) та Мюнхена (1883). Тв.: композиції на істор., міфол. та біблійні теми: «Голгофа» (1883), «Мойсей», «Атаман Кільце» (обидві — 1884), «Дедал та Ікар»

(1885); альбом рисунків і акварелей; картини «Вид замку над морем», «Два вершники в бою» (1884).

ГРЕ́КОВ Митрофан Борисович [до 1911 — Мартищенко Митрофан Павлович; 3 (15).VI 1882, х. Шарпаєвка, тепер Ростов. обл.— 27.XI 1934, Севастополь] — рос. живописець-баталіст. Навч. 1898—1903 в Одес. худож. уч-щі. Закін. 1911 петерб. АМ. Тв.: «Тачанка» (1925), «Сурмачі Першої Кінної армії» (1934); ескізи до діорам «Штурм Перекопу» (1931), «Оборона Царицина» (1933). Іменем Г. наз. студію військ. художників у Москві (з 1935).

ГРЕ́НДОШ Іван (Грендович; ?, Перемишль, тепер Пшемисль, Польща — ?) — укр. архітектор 16 ст. Збудував 1551 муровану вежу біля Вознесенського костьолу в м. Дрогобичі (тепер Львів. обл.).

ГРЕСЬ Віктор Степанович (29.VI 1939, м. Красний Луч Луган. обл.) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1982. Закін. 1967 ВДІК. З 1966 — на Київ. кхф. Серед фільмів: «Сліпий дощ» (1968, «Укртелефільм»), «Чорна курка, або Підземні жителі» (1980), «Нові пригоди янкі при дворі короля Артура» (1988). З 1988 викладає в Київ. театр. ін-ті.

ГРЕЧЕ́НКО Василь Миколайович [17 (30).I 1906, м. Кобеляки, тепер Полтав. обл.— 14.IX 1967, Харків] — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1953. Закін. 1930 Харків. худож. ін-т. З 1933 — у Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка (з 1944 — гол. художник). Оформив вистави: «Платон Кречет» О. Корнійчука (1936), «Ярослав Мудрий» І. Кочерги (1946), «Тарас Бульба» за М. Гоголем (1965). Держ. пр. СРСР, 1948.

ГРЕЧЕ́НКО Костянтин Михайлович [14 (27). V 1904, м. Кобеляки, тепер Полтав. обл.— 21.X 1981, Харків] — укр. хор. диригент і педагог. Навч. 1927—30 у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка. З 1930 — у Харкові: керівник самодіяльних хорів; хорист, з 1932 — хормейстер, 1938—49 (з перервою) — гол. диригент і худож. керівник Держ. укр. капели, 1956—60 — керівник хору укр. нар. пісні Харків. філармонії.

ГРЕЧИ́НИ — укр. архітектори; батько й син. Михайло Гнатович Г. [29.III (11.IV) 1902, с. Будище, тепер Черкас. р-ну Черкас. обл.— 21.VI 1979, Київ]. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т. Споруди в Києві: Респ. стадіон (1937—41; реконструкція 1966—67, 1978—80), Палац спорту (1958—60), готель «Русь» (1965—79), всі — у співавт. Вадим Михайлович Г. (25.I 1931, Київ) — з. арх. УРСР з 1982. Закін. 1956 Київ. худож. ін-т. Серед споруд: Київ. філіал Центр. музею В. І. Леніна (1982, тепер Держ. культ.-просвіт. центр «Український дім»), готель «Турист» (1980—84), Б-ка АН України (1980—89), всі — у Києві, у співавт. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1985.

ГРЖИМА́ЛІ Адальберт (Войтех; 30.VII 1842, Пльзень, Чехо-Словаччина — 15.VI 1908, Відень) — чес. композитор, скрипаль і педагог, почес. чл. Галицького муз. т-ва з 1885. Закін. 1861 Празьку консерваторію. 1874—1907 жив у Чернівцях, де очолював Т-во сприяння муз. мист-ву на Буковині, з 1902 викладав музику в ун-ті. Тв.: опери, оркестр., інструм. і вокал. музика (в т. ч. на укр. теми — для фп. «Думка», «Коломийка»). Дослідження «Тридцять років музики на Буковині (1874—1904)».

ГРИБ Антон Євдокимович (7.IX 1938, с. Слобідка-Глушковецька Хмельн. обл.) — укр. нар. художник, з. м. н. тв. УРСР з 1988. Закін. 1970 Одес. ун-т. З 1967 — стар-

ший методист Терноп. обл. будинку нар. творчості. Тв.: «У горах Медоборах» (1978), «Липень на городі» (1985), «Триколос» (1989), «Огірочки» (1990).

ГРИБА́НЬ Надія Павлівна (3.IV 1927, с. Чапліївка, тепер С м. обл.) — укр. художниця, майстер розпису ..., . . УРСР 1982. Закін. 1953 Київ. уч-ще прикладного миства, 1962 — Укр. поліграф. ін-т ім. І. Федорова у Львові. 1953—83 працювала на Дарницькому шовковому комбінаті в Києві. Тв.: малюнки для тканин — «Берізка», «Писанки» (1957—60), «Закарпаття», «Каштани» (1961—65), «Гарбузи» (1971), «Літо» (1976), «Черемшина» (1978), «Садок вишневий» (1981), а також для хусток і гобеленів («Прохолодне море», 1990; «Звуки моря», 1991).

ГРИБО́ВИЧ Степан Григорович (між 1766 і 1769, Березна, тепер смт Черніг. обл.— після 1833, Петербург) — укр. співак, педагог і композитор. З 1775 — півчий Придворної співацької капели в Петербурзі, з 1796 — помічник її керівника Д. *Бортнянського* у навч.-виховному процесі. Завершив 1830 розпочатий Д. Бортнянським цикл «Круг простого церковного пения, издревле употребляемого при высочайшем дворе».

ҐРИГО́Р'ЄВ Віктор Михайлович [11 (24).I 1903, Рязань — 23.IX 1982, м. Боярка Київ. обл.] — укр. графік. Працював у галузі журнальної і книжкової графіки. Тв.: карикатури для журн. «Перець» (1945—82), іл. до кн. «Лис Микита» І. Франка (1951) та ін.

ГРИГО́Р'ЄВ Ігор Павлович (4.I 1934, Харків — 24.I 1977, Київ) — укр. живописець. Закін. 1959 Київ. худож. ін-т (у С. *Григор'єва*), 1965 — творчі майстерні АМ СРСР у Києві. Працював у галузях станкового живопису та книжкової ілюстрації. Тв.: «На Ельбі. 1945 рік» (1957), «Веймарська весна» (1958), «Надя» (1961), «Весілля в Умані» (1969), «Принципове питання» (1971), серія «Гурзуф» (1975). Вид.: «Ігор Григор'єв». Каталог (1982).

ГРИГО́Р'ЄВ Се гій Олексійович [22.VI (5.VII) 1910, Луганськ — 9.I 1 88, Київ] — у р... й живописець, н. х. СРСР з 1974, д. чл. АМ СРСР з 1958. Закін. 1932 Київ. худож. ін-т (1947—60 — його професор). Тв.: «Обговорення двійки» (1950), «Повернувся» (1954), «Сестра і брат» (1985); портрети (П. Панча, 1967; М. Бажана, 1976), пейзажі. Держ. пр. СРСР, 1950, 1951. Вид.: В. А. Афанасьєв. «Сергій Олексійович Григор'єв» (1967).

ГРИГО́РІЙ (?—?) — давньорус. церк. діяч і композитор 11—12 ст. Монах Києво-Печерського монастиря. Згадується в Києво-Печерському патерику (13 ст.), як «творець канонів». Імовірно, це канони у службах кн. Володимиру, Феодосію Печерському та ін.

ГРИГО́РІЙ (?—?) — давньорус. каліграф 11 ст., диякон. Переписав зі староболг. оригіналу та оформив Остромирове євангеліє (1056—57).

ГРИГО́РІЙ (?—?) — укр. художник 17 ст. Автор іконостаса Онуфріївської церкви в м. Буську (тепер Львів. обл.).

ГРИГО́РІЙ (?—?) — укр. живописець 18 ст. з с. Перевередова (тепер Рівн. обл.). Збереглася виконана ним 1746 ікона «Іверська Богоматір».

ГРИГО́РІЙ (?—?) — укр. живописець 18 ст. Виконував 1743 живописні роботи в палаці Ржевуського у Михайлополі (тепер с. Миньківці Дунаєвецького р-ну Хмельн. обл.).

ГРИГО́РІЙ (?—?) — укр. іконописець 18 ст. Працював на Львівщині. Для церкви в с. Любші (тепер Львів.

обл.) виконав ікону «Святе сімейство».

ГРИГО́РІЙ (Григ., Гр.; ?—?) — укр. гравер 1-ї пол. 18 ст. До видань Києво-Печерської лаври виконав гравюри: «Історія Йосифа Прекрасного», «Успіння», «Зішестя Святого Духа» — для Тріоді цвітної (1724), «Цар Давид» — для Псалтиря (1743), рамку для заголовка із зображенням печерських святих і гравюру «Трійця новозавітна».

ГРИГО́РІЙ з Глухова (?—?) — укр. живописець 2-ї пол. 18 ст. Тв.: портрет генерального судді О. Туранського (між 1716 і 1722).

ГРИГО́РІЙ зі Львова (?—?) — вірм. мініатюрист 16 ст. Працював у Львові. Оздобив 1525 мініатюрами, заставками, буквицями Львівський псалтир.

ГРИГОРО́ВИЧ Євгенія Зенонівна [17 (30).IV 1905, м. Дубно, тепер Рівн. обл.— 15.VII 1978, Київ] — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1954. Закін. 1928 Одес. кінотехнікум. Наук.-популяр. фільми: «Олександр Довженко» (1964), «Пам'ятники Давньої Русі» (1969), «Ліс — наше багатство» (1975).

ГРИГОРО́ВИЧ Іван (1876, с. Гнильче, тепер Терноп. обл.— 3.IV 1937, Львів) — укр. співак (тенор) і педагог. Співу навч. приватно у Львові. 1895—1912 працював у Руському нар. т-рі, 1900—05 — в польс. т-рі Т. Павліковського у Львові, 1901—03 — у Загребі та Белграді. 1912—34 — вчитель гри на скрипці в м. Красному (Польща) та у Львові. Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Іван («Катерина» Аркаса), Йонтек («Галька» Монюшка). Концертна діяльність.

ГРИГОРО́ВИЧ-БА́РСЬКИЙ Володимир Петрович (1875, Київ — після 1926) — укр. піаніст і педагог. Закін. 1901 Київ. муз. уч-ще, згодом Лейпцігську консерваторію. 1909—14 — власник і викладач муз. курсів у Києві. 1914—18 викладав у Петерб. нар. консерваторії. З 1918 — у Києві, викладач гри на фп. у муз. школі М. Якобі-Павлович та школі мистецтв.

ГРИГОРО́ВИЧІ-БА́РСЬКІ — укр. діячі мист-ва і л-ри; брати. Василь Григорович Г.-Б. [1701 або 1.I 1702, Київ — 26.IX (7.X) 1747, там же] — укр. письменник, мандрівник, рисувальник. Навч. до 1723 в Київ. академії, 1723—24 — у Львів. єзуїтському колегіумі. Подорожував по країнах Європи, Азії, Африки. Свої подорожні записи оформив 150 малюнками: види міст, пам'ятки арх-ри — «Каїр» (1727), «Гора Ліван. Ліванські кедри» (1728), «Мечеть Омеядів або Велика мечеть у Дамаску» (1734) та ін. Іван Григорович Г.-Б. (1713, Київ — 1785, там же) — укр. архітектор, представник барокко. Навч. у Київ. академії. Споруди: в Києві — міський водогін на Подолі з павільйоном-фонтаном «Самсон» (1748—49, відновлено 1982), надбрамна церква з дзвіницею та ін. споруди в Кирилівському монастирі (1760, збереглася частина муру з наріжною вежею), Покровська (1766—72) та Миколи Набережного (1772—75) церкви, магістратська хлібна крамниця (зерносховище, 60-і рр.), гостиний двір (1778, не зберігся), бурса Київ. академії (1778); у Козельці (тепер смт Черніг. обл.) — будинок полкової канцелярії (1756—65), собор Різдва Богородиці (1752—63), обидва — разом з А. *Квасовим*.

ГРИМАЛЮ́К Іван Юрійович (10.IX 1904, с. Річка, тепер Івано-Фр. обл.— 1989, там же) — майстер худож. випалювання на дереві, з. м. н. тв. УРСР з 1982. Виробляв декор. посуд.

ГРИНЕВЕ́ЦЬКИЙ Іван Миколайович (24.VI 1850, с. Саночок, тепер

Польща — 25.I 1889, Перемишль, тепер Пшемисль, Польща) — укр. актор і режисер. 1874—89 — в Руському нар. т-рі у Львові (з 1882 — директор спільно з І. *Біберовичем*). Ролі: Микола («Наталка Полтавка» Котляревського), Бичок («Глитай, або ж Павук» Кропивницького), Городничий («Ревізор» Гоголя), Тихін («Гроза» О. Островського), Максиміліан Моор («Розбійники» Шіллера), водночас — режисер цих вистав.

ГРИНЙШИН Михайло Петрович (30.XII 1921, Обертин, тепер смт Івано-Фр. обл.) — укр. хор. диригент, композитор і педагог, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1956 Одес. консерваторію, відтоді — хормейстер, 1962—70 — худож. керівник Гуцульського ансамблю пісні і танцю. З 1970 викладає в Київ. ін-ті культури (з 1977 — професор). Тв.: пісні («Вівці мої, вівці», «Гей Карпати», «Ой зелена полонина»), записи й обробки для хору нар. пісень. Автор дослідження «Робота хормейстера над творами a capelle (1974).

ГРИНЬ ІВА́НОВИЧ (?, Білорусь — ?) — укр. гравер і друкар кін. 16 ст. У 1579—81 працював в Острозі, 1583 — у Львові разом з І. *Федоровим*. Можливо, виконав гравюри до Біблії (острозьке видання І. Федорова, 1581).

ГРИНЬКО́ Микола Григорович (22.V 1920, Херсон — 10.VI 1989, Київ) — укр. актор, н. а. УРСР з 1973. В 1946—55 працював у Запоріз. укр. муз.-драм. т-рі, 1956—63 — в Укрконцерті. З 1963 — на Київ. кхф. Ролі в кіно на укр. кіностудіях: Кріпак-бунтар («Тарас Шевченко», 1951), Полковник («Атибати, йшли солдати», 1977), Громов («Пригоди Електроніка», т/ф, 1978), Никон («Ярослав Мудрий», 1981), Іван Никифорович («Миргород та його мешканці», 1983), Учитель («Звинувачується весілля», 1986); на ін. студіях — А. Чехов («Сюжет для невеликого оповідання», 1970), Данило Чорний («Андрій Рубльов», 1971), тато Карло («Пригоди Буратіно», т/ф, 1975), Професор («Сталкер», 1980) та ін.

ГРИНЬКО́ Олександр Боніфатійович (справж.— Гриньків; 26.IX 1919, с. Грибова, тепер Терноп. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1963 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1956 — у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. К. Заньковецької. Серед ролей: в т-рі — Залізняк («Гайдамаки» за Шевченком), Карпо («Суєта» Карпенка-Карого), Святослав («Сон князя Святослава» Франка); в кіно на Київ. кхф — Дружинін («Осяяння», 1973), Шенберг («Карпати, Карпати», 1977), Завадка («Провал операції „Велика ведмедиця“», 1984).

ГРИ́ПИЧ Володимир Григорович (2.IX 1923, Харків) — укр. режисер, н. а. СРСР з 1979. Закін. 1949 Харків. театр. ін-т. З 1949 працював у т-рах України. З 1984 — гол. режисер Черніг. укр. муз.-драм. т-ру. Вистави: «Гайдамаки» за Т. Шевченком (1964), «Зачарований вітряк» за М. Стельмахом (1970), «Незрадження любов» за А. Малишком (1980), «Тіт Андронік» В. Шекспіра (1983). Автор ряду інсценізацій. Вид.: В. Гайдебура. «Володимир Грипич» (1984).

ГРИ́ПИЧ Олексій Львович [30.IX (12.X) 1891, Орел — 1.X 1983, Москва] — рос. режисер, н. а. Аз. РСР з 1946. Сценіч. діяльність почав з 1919. В 1927—28 — організатор і худож. керівник Одес. рос. драм. т-ру. На Україні здійснив вистави: «Бронепоїзд 14-69» В. Іванова, «Джума Машид» Г. Венеціанова (обидві — 1927), «Пухкий пиріг» Б. Ромашова, «Занепад» І. Ба-

беля (обидві — 1928), «Комедія Фальстафа та веселих віндзорських жіночок» за В. Шекспіром (1933), «Третя патетична» М. Погодіна (1960).

ГРИЦА Софія Йосипівна (5.XII 1932, Львів) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1982. Закін. 1954 Львів. консерваторію (у С. *Людкевича*). З 1958 — в ІМФЕ. Праці: «Філарет Михайлович Колесса» (1962), «Принципи класифікації й наукового видання української словесно-музичної творчості на сучасному етапі» (1968, у співавт.), «Сучасні українські співанки — хроніки і пісенна епіка Карпатського регіону» (1973), «Мелос української народної епіки» (1979), «Українська пісенна епіка» (1990); дослідження «Народний професіоналізм» (у зб. «Мистецтво і етнос», 1991). Пропагує (з 1980) фольклор у цикловій радіопередачі «Золоті ключі».

ГРИЦАЙ Василь Овсійович [справж.— Колтановський; 1856, с. Куковичі, тепер Черніг. обл.— 2 (15).III 1910, там же] — укр. актор, співак (баритон) і режисер. З 1883 — в укр. трупах М. Старицького, М. Кропивницького, П. Саксаганського та ін. 1900—07 утримував власну трупу. Ролі: Петро («Наталка Полтавка» Котляревського), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Микита («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького).

ГРИЦАК Олександр Теодорович (2.XII 1933, Львів) — укр. хор. диригент і педагог, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1962 Львів. консерваторію, з 1970 — її викладач. 1963—70 — гол. хормейстер Львів. т-ру опери та балету. Вистави: «Ноктюрн» М. Лисенка (1979), «Сотник» М. Вериківського (1980), «Мусусі» О. Тактакішвілі (1982), «Купало» А. Вахнянина (1990).

ГРИЦЕЙ Оксана Йосипівна (11.V 1915, х. Одиниця, тепер с. Оболоння Івано-Фр. обл.) — укр. нар. майстер худож. різьблення і випалювання, з. м. н. тв. УРСР з 1981. Тв.: комплекти шахів зі столиками і стільцями в гуцул. стилі (1960); тарелі з портретами Лесі Українки, В. Стефаника, В. Касіяна (всі — 1971), І. Франка (1973), Т. Шевченка (1974), О. Кобилянської (1985); альбом «Маруся Чурай» (1985).

ГРИЦЕНКО Микола Миколайович (1856, м. Кузнецьк, тепер Пенз. обл.— 1900, Ментона, Франція) — укр. художник-пейзажист. 1885 вільний слухач петерб. АМ. З 1896— перший живописець Гол. морського штабу Росії. Тв.: «Прибуття до Кронштадта президента Франції Ф. Фора», «Вид Москви з дзвіниці Івана Великого» (обидва — 1897), «Руїни храму Діани Таврійської в селищі Партенід. Крим», «У нас в селі» (обидва — 1899); 9 пейзажів Севастополя (1899).

ГРИЦЕНКО Микола Олімпійович [11 (24).VII 1912, ст. Ясинувата, тепер Донец. обл.— 8.XII 1979, Москва] — рос. актор, н. а. СРСР з 1964. Закін. 1940 уч-ще при моск. т-рі ім. Є. Вахтангова, відтоді — у його трупі. Серед ролей: у т-рі — Федір Протасов («Живий труп» Л. Толстого), Марко Безсмертний («Правда і кривда» Стельмаха); в кіно — Рощин («Сестри», «Вісімнадцятий рік», «Похмурий ранок», 1957—59), Каренін («Анна Кареніна», 1968); на Київ. кхф — Терентій («Доля Марини», 1953), Мюллер («Два роки над прірвою», 1967). Держ. пр. СРСР, 1952.

ГРИЦЕНКО Тамара Олександрівна (25.VIII 1938, с. Старий Орлик, тепер Радянське Полтав. обл.) — укр. бандуристка, співачка (меццо-сопрано), н. а. УРСР з 1990. Закін. 1965 Київ. консерваторію. З 1961 —

у складі тріо бандуристок (разом з М. *Голенко* і Н. *Писаренко*) при Укрконцерті, з 1972 — при Київ. філармонії. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1975.

ГРИЦЙШИН Ярослава Семенівна (1.II 1937, с. Костяшин, тепер Польща) — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1984. Працює на Івано-Фр. ф-ці худож. виробів. Вироби: сорочки (зокрема, «Гуцулка»), блузи, наволочки, серветки, рушники.

ГРИЦЮК Михайло Якимович (6.X 1929, с. Пасека, тепер Польща — 10.VIII 1979, Київ) — укр. скульптор. Закін. 1962 Київ. худож. ін-т (у М. *Лисенка*). Тв.: пам'ятник Т. Шевченкові в Москві (1964, у співавтор.); «Чекання. Паросток» (1968), «Наталя» (1972), «Портрет диригента Є. Мравінського» (1973) та ін. Вид.: Юлій Синькевич. «Михайло Грицюк». Каталог (1976).

ГРИЦЮКИ — укр. співаки; батько й син. Владилен Григорович Г. (9.III 1933, смт Томашпіль Вінн. обл.) — бас, н. а. УРСР з 1978. Закін. 1959 Київ. консерваторію. З 1957 — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Мефістофель («Фауст» Гуно). Григорій Владиленович Г. (20.IV 1955, Львів) — баритон, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1979 Київ. консерваторію. З 1981 — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Мартин («Милана» Г. Майбороди), князь Ігор (одноймен. опера Бородіна). З 1989 — в Респ. Будинку орган. і камер. музики.

ГРИЦЬКО з Вишні (?—?) — укр. живописець 17 ст. Родом з Галичини. Працював на Закарпатті. Автор ікони «Розп'яття» (1686).

ГРИЦЬКО КОБЗАР (?—?) — укр. кобзар 18 ст. Жив у с. Іржавці (тепер Прилуцького р-ну Черніг. обл.). Був у тур. полоні, сприяв утечі полонених козаків, за що його позбавили зору. Один з ватажків гайдамацького руху. Існує версія, начебто забитого кобзаря поховали разом із сел. ватажком І. Підковою побл. м. Канева (т. з. кобзарів шпиль). Виконував пісні — козацькі та про тур. неволю.

ГРИШКО Михайло Степанович [14 (27).II 1901, м. Маріуполь, тепер Донец. обл. — 3.VI 1973, Київ] — укр. співак (баритон), н. а. СРСР з 1950. Закін. 1926 Одес. муз.-драм. ін-т. 1924—27 — соліст Одес., 1927—36 — Харків., 1936—64 — Київ. т-рів опери та балету. Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Богдан Хмельницький (одноймен. опера Данькевича, перше виконання, 1951), Горбенко, Шибак («Арсенал», «Милана» Г. Майбороди), Грязной, Мизгир («Царева наречена», «Снігуронька» Римського-Корсакова), князь Ігор, Демон (одноймен. опери Бородіна і Рубінштейна), Ріголетто, Жермон («Ріголетто», «Травіата» Верді). Концертна діяльність. Знімався у фільмі «Щит Джургая» (1944). Держ. пр. СРСР, 1950. Вид.: М. Стебун. «М. С. Гришко» (1960).

ГРИЩЕНКО Олексій Васильович (1883, м. Кролевець, тепер Сум. обл. — 1977, Франція) — укр. живописець і мистецтвознавець. Навч. у Київ. ун-ті, пізніше — в Моск. худож. школі (у К. Юона) 1918 емігрував до Франції. Тв.: «Порт Додьєрн» (1925), «Корсіка» (1928), «Парусне судно. Тулон» (1932), «Барки. Іспанія» (1939), «Жінка в блакитному» (1944), «Повертаються шаланди» (1946), «Веселка» (1959), «Венеція» (1962). Праці: «Про зв'язки російського живопису з Візантією і Заходом» (1913), «Рос. ікона як мистецтво живопису» (1917).

ГРИЩЕНКО Степан Степанович (5. VI 1936, с. Гнідинці Черніг. обл.) — укр. співак (тенор), н. а. УРСР з 1978. Закін. 1966 Київ. консерваторію. З 1957 — у військ. ансамблях, з 1975 — в Ансамблі пісні і танцю КВО. Виконує тв. рад. композиторів, нар. пісні.

ГРІММ Давид Іванович (1828, Петербург — 1898, там же) — рос. архітектор. Закін. 1848 петерб. АМ, її акад. з 1855. За його проектом у Севастополі 1861—79 збудовано Володимирський собор.

ГРІММ Петро (24.VI 1898, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 1980, Париж) — укр. живописець. З 1924 — в Парижі. До 40-х рр. створював фігуративні композиції, 1940—50 наслідував кубізм, в 70—80-х рр. малював абстрактні твори.

ГРІНЧЕНКО Микола Олексійович [22.IV (4.V) 1888, Київ — 27.XI 1942, Уфа; 1953 прах перевезено до Києва] — укр. музикознавець і фольклорист, з. д. м. УРСР з 1941. Закін. 1912 Київ. муз. уч-ще РМТ. Навч. 1918—21 (?) і до 1922 викладав історію музики в Кам'янець-Подільському ун-ті, 1922— 34— викладач (1925—28 — ректор) Муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка в Києві, 1934—37 — професор Київ. консерваторії. З 1938 — наук. співробітник Ін-ту укр. фольклору АН УРСР, 1942 — директор Ін-ту нар. творчості і мист-в (тепер Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнології АН України). Праці: «Історія української музики» (1922), «Нарис історичного розвитку української народної музики» (опубл. 1947), «Українські радянські народні пісні», «Українська народна інструментальна музика», «Українські народні думи», «Коломийки» (всі опубл. 1959), «Шевченко і музика» (1941), дослідження творчості М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка.

ГРІНШПУН Ізакін Абрамович [9 (22).XII 1912, Одеса] — рос. і укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1958. Закін. 1934 Харків. студію сценіч. мист-в. Працював у Харкові, Львові, Одесі; 1947—62 (з перервою) — в Одес. т-рі муз. комедії (до 1954 — у Львові), 1962—65 — в Одес. рос. драм. т-рі. З 1965 — у Ленінграді. Вистави на Україні: «Біла акація» І. Дунаєвського (1956), «Сорочинський ярмарок» М. Старицького (1970, 1983), «Тригрошова опера» Б. Брехта (1975), «У неділю рано зілля копала» за О. Кобилянською (1982).

ГРОДЗЙНСЬКИЙ Олександр Олександрович [10 (22).VI 1891, с. Скотареве, тепер Черкас. обл.— 26.II 1973, Київ] — укр. співак (бас) і педагог, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1925 Київ. консерваторію, 1949—71 — її викладач. 1925—54 (з перервою) — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Виборний, Пацюк («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч» Лисенка). Серед учнів — М. *Кондратюк*, А. *Мокренко*, М. *Полуденний*.

ГРОДЗЙНСЬКИЙ Павло (?—1645) — польс. архітектор і військ. інженер. Збудував у Львові Королівський арсенал (1639—46).

ГРОДНЙЦЬКИЙ (Гроднинський) Іван Іванович (1819—?) — укр. живописець. Син кріпака. Був вільним слухачем петерб. АМ, 1840 здобув звання некласного художника. Викладав малювання в катеринослав. чол. гімназії. Працював у галузі портретного живопису. Тв.: «Лірник», «Попик» (40-і рр.), «Портрет невідомого купця» (1846), парний портрет Шевельових (1-а пол. 19 ст.).

ГРОМ Йоахим (?—?) — польс. архітектор з Вроцлава. 1481 закін. буд-во кафедрального собору у Львові (спільно з арх. А. Рабішем).

ГРОМ Лаврентій Борисович (24.XII 1914, м. Ковель, тепер Волин. обл.— 6.VIII 1975, Львів) — укр. скульптор. Навч. 1934—39 в Ін-ті пластичних мист-в у Львові. Тв.: портрет Ю. Федьковича (1950), «Гуцул-піонер», «Гуцулка-піонерка» (обидва — 1956), «А сестри, сестри!...» (1961), «Мальва» (1969).

ГРОМКО́ВИЧ Андрій (?—?) — укр. золотар 1-ї пол. 17 ст. Працював у Львові. Належав до золотарського цеху. В архівних документах згадується 1610.

ГРОМНИ́ЦЬКИЙ Павло Антонович (15.XII 1889, Катеринославщина — ?) — укр. живописець. 1922—25 жив у Парижі, з 1928 — у Празі. Тв.: «Отруйні квіти» (1925), портрети О. Олеся (1941, 1944), «Осінній настрій» (1969).

ГРО́МОВ Сидір Григорович [1 (13). X 1891, Чернігів — 17.IV 1983, Ашхабад] — рос. режисер, н. а. Туркм. РСР з 1955. Закін. драм. курси Є. Неделіна в Києві. 1918—27 працював у т-рах Києва і Харкова. Серед вистав на Україні — «Заколот» за Д. Фурмановим (1926).

ГРО́НЕЦЬ Максим Прокопович [8 (20).II 1884, с. Кропивне, тепер Черніг. обл.— 28.IV 1963, Москва]— укр. і рос. живописець. Навч. з 1906 у петерб. АМ. Жив у Києві (1918—24), Одесі (1925—31), пізніше — в Москві. Тв.: картини «В майстерні художника» (1914), «Тяжке минуле башкирського народу» (1939); портрети П. Тичини (1920), М. Рильського (1922), А. Бучми (1923).

ГРО́ТГЕР Артур (11.XI 1837, с. Отиневичі, тепер Львів. обл.— 13.XII 1867, Амелі-ле-Бен, Франція) — польс. живописець і графік. Навч. у Львові, Краківській школі красних мист-в (1852—54), 1855—58 — у віден. АМ. З 1865 жив у Галичині, в м. Снятині (тепер Івано-Фр. обл.). Тв. на укр. тему: «Українка» (1851), «Хлопчик з Борщовичів» (1860), «Наречена з Врублевичів», малюнки «Гуцули в лісі», «Голод», «Українки копають картоплю».

ГРОТЕ́ (?—?) — живописець серед. 19 ст. Працював у Києві: викладав малювання в Ін-ті шляхетних дівчат. Тв.: «Вид Києва» (1848), «Вид Києва з лівого берега Дніпра» (1849), «Вид на старий Київ», «Панорама Києва» (обидва — 1851), «Вид Інституту шляхетних дівчат» (поч. 50-х рр.).

ГРОХ Микола Никифорович (16.V 1936, Ленінград) — укр. графік, з. х. УРСР з 1982. Закін. 1965 Київ. худож. ін-т. Тв.: графічні — іл. до кн. «Лірика» Гарсіа Лорки (1969), триптих «Сказання про давній Київ» (1982); станкові — «Батьки» (1969), «Пам'ять» (1970); серії офортів на теми укр. пісень (1981) та пастелей «По Україні» (1975—91).

ГРОХО́ЛЬСЬКИЙ Станіслав (6.VI 1858, Жолиня, побл. Ланцута, Польща — 26.II 1932, Буффало, США) — польс. живописець. Навч. 1877—80 у Краківській школі красних мист-в, у віден. та мюнхен. АМ, приватно в Парижі. Працював у Мюнхені, з 1901 — у США. Тв. на гуцульську тему: «Сушіння білизни» (1889), «Відпочинок» (бл. 1889), «В шинку», «В церкві», «Чарівниця», «Гуцульське весілля» (кін. 19 ст.).

ГРОХО́ЛЬСЬКИЙ Тадеуш (3.V 1839, с. П'ятничани — 16.VII 1913, Стрижавка, тепер смт Вінн. обл.) — польс. живописець і графік. Навч. у Петербурзі, Парижі, Кракові (у Я. Матейки). Працював в Одесі (1864—1870), з 1870 — в селах під Вінницею. Тв.: «Параска», «Дівчинка в народному одязі» (обидва — 1871), «Українка», «Селянка» (80-і рр.).

ГРОШ Сергій Іванович (5.XII 1911, с. Бражинці, тепер Хмельн. обл.— 14.III 1990, Київ) — укр. живопи-

сець, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1947 Київ. худож. ін-т (професор з 1972). Тв.: «Олекса Довбуш» (1960), «Море в полудень» (1977), «Сільська школа» (1980), «Золоті ворота» (1982), «Зима» (1986), «Ведмідь-гора» (1989), «Ранок на річці Снов» (1988), «Квіткове дерево» (1990).

ГРУДЗИ́НСЬКА Оксана Аркадіївна (28.VII 1923, Москва) — укр. художниця, з. х. УРСР з 1990. Закін. 1947 Моск. вище худож.-пром. уч-ще. Тв.: керамічн. панно підземного вестибюля ст. «Хрещатик» Київ. метрополітену (1961), декор. роботи в Музеї нар. арх-ри і побуту (1971), у магазині «Дитяче харчування» (1983), обидві — у Києві; декорат. вази для санаторію «Світанок» в Черкас. обл. (1991).

ГРУДИ́НІН Лаврентій Матвійович [1824, с. Знаменське Малоархангельського пов. Орлов. губ.— 2 (14). 1866, Київ] — укр. майстер срібних справ. Позолотив іконостас Микільської церкви Києво-Печерської лаври, куполи на церквах у Голосіївській і Китаївській пустинях (обидві — в Києві).

ГРУ́ЗБЕРГ Семен Борисович (15. VI 1918, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельн. обл.) — укр. графік. Навч. 1933—35 в Київ. худож. технікумі, 1936—40 — в Харків. худож. ін-ті (у С. *Беседіна* та В. *Касіяна*). Тв.: портрети «Художник В. Форостецький» (1945), «Ярослав Галан» (1951), «Т. Шевченко» (1964), «Портрет М. Л. Кропивницького» (1967), «Художник Г. М. Меліхов» (1981—90), «Письменник Шолом-Алейхем» (1990), «Автопортрет» (1991).

ГРУ́ЗІК Ян Кантій (1809, Краків — 7.IV 1891, Львів) — польс. живописець і графік. Закін. 1832 віден. АМ. З 1871 жив у Львові. Тв. на укр. теми: «Українки» (1867), «Чумаки на Україні» (1863), «Українські ниви» (1871) та ін.

ГРУ́ЗІН Борис Юхимович (30.VI 1937, Ташкент) — укр. і рос. диригент, з. д. м. УРСР з 1973. Закін. 1963 Моск. консерваторію. 1969—76 та з 1985 — гол. диригент Одес. т-ру опери та балету, де поставив опери «Арсенал» Г. Майбороди, «Пікова дама» П. Чайковського, балет «Спартак» А. Хачатуряна.

ГРЯДУНО́ВА Олександра Павлівна [10 (22).IV 1898, м. Бердянськ, тепер Запоріз. обл.— 7.X 1974, Київ] — укр. майстриня нар. керамічного розпису. Навч. 1937—38 в Київ. худож.-пром. уч-щі (у І. *Гончара*). Вироби: декор. вази, куманці, блюда, тарілки традиційних нар. форм.

ГРЯЗНО́В Сергій Іванович [30.IX (12.X) 1798—?] — рос. архітектор. Закін. 1818 петерб. АМ. У 30—40-х рр. 19 ст. працював у Катеринославі (тепер Дніпропетровськ). Спроектував красильню суконної ф-ки (1832), комплекс споруд богадільні (1834), які було зведено 1837—42 поряд з Преображенським собором, будинок 1-ї чол. гімназії (1850).

ГУБА́ Клим (?—?) — укр. кобзар 19 ст. Жив у м. Срібному (тепер смт Черніг. обл.), згодом — у с. Жабах (тепер у складі с. Тищенків Полтав. обл.). Від нього І. Г. *Кравченко-Крюковський* перейняв думу «Сокіл і соколя».

ГУБАРЕ́НКО Віталій Сергійович (13.VI 1934, Харків) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1960 Харків. консерваторію (у Д. *Клебанова*), 1961—72 — її викладач. Тв.: опери «Загибель ескадри» (1967), «Мамаї» (1970), «Крізь полум'я» (1976), «Пам'ятай мене» (1977), моноопера «Листи кохання» (1971), опера-балет «Вій» (1980), «Сват мимоволі» (1981—82),

«Альпійська балада» (1984), опера-ораторія «Згадайте, братія моя» (1991), балети «Камінний господар» (1969, 2-а ред. 1979), «Запорожці» (1978), «Майська ніч» (1989); симф. тв., музика до вистав і кінофільмів. Держ. пр. УРСР, ім. Т. Г. Шевченка, 1984.

ГУ́БАРЄВ Олександр Іванович (1.IX 1926, Дніпропетровськ) — укр. графік, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1955 Київ. худож. ін-т (у О. *Пащенка,* В. *Касіяна, І. Плещинського*). Серед тв.— серії «Карпати» (1971), «Мотиви Києва» (1982), «Незабутнє» (1985), «За мотивами „Кобзаря" Т. Шевченка» (1989), «З поїздок по країні» (1990), «Острів Сахалін» (1991).

ГУ́БЕРТ Микола Альбертович [7 (19).III 1840, Петербург — 26.IX (8.X) 1888, Москва] — рос. диригент і педагог. Закін. 1868 Петерб. консерваторію. 1869 працював у Києві, де організував «Безплатні елементарні класи хорового співу» при Київ. відділенні РМТ. З хором цих курсів виступав у концертах. Був диригентом Київ. та Одеської опер. З 1870 — у Москві.

ГУДО́ВСЬКИЙ Іван Васильович (?—1860) — рос. фотограф. Навч. 1844—48 у петерб. АМ. 1844 познайомився з Т. Шевченком. 1859 під час перебування поета в Києві зробив три його фотографії.

ГУЄЦЬКИЙ Семен Натанович [Сімха Нусенович; 2 (15).V 1902, Житомир — 20.VIII 1974, Київ] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1929 Київ. худож. ін-т. Тв.: «В останньому підпіллі» (1958—59), «На порозі життя» (1962—63), «Повернення» (1970—71); портрети, натюрморти.

ГУЖО́ВА Віра Микитівна [18 (30).I 1898, Київ — 6.XII 1974, там же] — укр. співачка (сопрано) і педагог, н. а. УРСР з 1941. Навч. 1916—19 в Київ. консерваторії (1950—61 — її викладач). З 1924 — у т-рах Харкова, Одеси, Києва. Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Галя («Назар Стодоля» Данькевича), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Аїда (однойм. опера Верді). Автор кн. «Спогади» (1971).

ГУЗІ́Й Василь Андрійович [27.VII (8.VIII) 1914, м. Прилуки Черніг. обл.] — укр. нар. майстер декор. мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1985. Працює у техніці інкрустації соломою. Тв.: «Загиблим однополчанам» (1981), «В ім'я миру» (1985), «Реве та стогне Дніпр широкий» (1986).

ГУЗЬ Петро Іванович (1895, с. Лютеньки, тепер Лютенька Полтав. обл.— 2.V 1959, там же) — укр. кобзар. Мандрував по Київщині, Полтавщині, Харківщині. Виконував думи («Про Олександра Поповича», «Про трьох братів самарських», «Вареники-невільники»). Автор пісень «Приказ про дев'ятьох ледачих», «Пісня про незаможника, куркуля та попа», «Багач бідного купив, по потилиці лупив» та ін. Під час Вел. Вітчизн. війни перебував у партизан. загоні.

ГУ́ЙДА Михайло Євгенович (4.I 1955, х. Тихенький Павловського р-ну Краснодар. кр.) — укр. живописець, з. д. м. України з 1991. Навч. 1976—82 в Київ.худож. ін-ті. Тв.: «У степах під Херсоном» (1982), «Тиша» (1983), «Поминання» (1987), «Сон біля моря» (1990), «Гра ангелів» (1991). З 1982 викладає в Київ. худож. ін-ті. Голова Київ. орг-ції СХУ (з 1988). Вид.: «Михайло Гуйда». Каталог (1991).

ГУЛА́К-АРТЕМО́ВСЬКИЙ Семен Степанович [Артемовський; 4 (16).II 1813, Городище, тепер місто Черкас. обл.— 5 (17).IV 1873, Москва] — укр. композитор, співак (баритон) і

драм. актор. Навч. 1824—30 в духовному уч-щі, 1835—38 — у духовній семінарії в Києві. Як кращого співака хору семінарії 1838 його запросив М. Глинка до Придворної співацької капели в Петербурзі, де давав йому уроки співу. 1842—64 — соліст імператорської опери в Петербурзі, 1864—65 — Великого т-ру в Москві. Автор першої укр. опери «Запорожець за Дунаєм» (1862, пост. 1863, виконував партію Карася), вокал.-хореогр. дивертисменту «Українське весілля» (1851, партія Запорожця-бандуриста), «Картини степового життя циган» (1851), музики до водевілю «Ніч під Івана Купала» (1852), пісень-романсів «Стоїть явір над водою», «Спать мені не хочеться». Як драм. актор виступав у п'єсах І. Котляревського, був талановитим художником-мініатюристом. Вид.: Л. Кауфман. «Гулак-Артемовський» (1973).

ГУЛЕ́ВИЧ Валерій (1861, Львівщина — 1896, Львів) — укр. актор і хореограф. 1880—95 працював у Руському нар. т-рі у Львові. Ролі: Степан («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Божейко («Шляхта ходачкова» Г. Цеглінського). Поставив хореогр. сцени у виставах «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Різдвяна ніч» і «Чорноморці» М. Лисенка, «Вечорниці» П. Ніщинського. Виступав як танцюрист у концертах.

ГУЛЯ́ЄВ Юрій Олександрович (9.IX 1930, Тюмень — 24.IV 1986, Москва) — рос. і укр. співак (баритон), н. а. СРСР з 1968. Закін. 1954 Уральську консерваторію (Свердловськ). Соліст Донец. (1956—60), Київ. (1960—74) т-рів опери та балету, з 1974 — Великого т-ру (Москва). Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Щорс (однойм. опера Лятошинського), Роберт («Іоланта» Чайковського), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні). Автор пісень («Бережіть друзів», «Бажаю Вам»). Концертна діяльність. Держ. пр. СРСР, 1975.

ГУЛЯНИ́ЦЬКИЙ Олексій Феодосійович (2.III 1933, м. Мінеральні Води Ставр. кр.) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1983. Закін. 1957 Київ. консерваторію по класу скрипки і 1965 — по класу диригув. 1957—65 — скрипач Держ. симф. оркестру УРСР; з 1965 — диригент, 1966 — гол. диригент симф. оркестру Крим. філармонії. Перший виконавець багатьох тв. укр. композиторів — В. Гомоляки, А. Штогаренка, І. Коваля та ін.

ГУЛЬД Вільям (?—?) — англ. майстер паркового буд-ва. З 1776 працював у Росії; у 80—90-х рр.— у кн. Г. Потьомкіна в Пн. Причорномор'ї. Планував ландшафтні парки у Кременчуку, Херсоні, Богоявленську (тепер у складі Миколаєва), Катеринославі (тепер Дніпропетровськ). Створив парки у Сімферополі, Бахчисараї та ін. містах Криму.

ГУН Андрій Леонтійович [14 (26). IV 1841 — після 1920] — рос. архітектор. Закін. 1864 петерб. АМ, акад. арх-ри з 1897, д. чл. АМ з 1907. Спорудив палац Ф. Терещенка в Києві (1882, разом з В. *Ніколаєвим*, тепер Київ. музей рос. мист-ва), Анастасіївський собор у м. Глухові (1885—86).

ГУНТ Вільям (?—?) — англ. архітектор 19 ст. У 20-х рр. на запрошення графа М. Воронцова приїхав до Росії. В Криму проектував, керував буд-вом палаців і садиб (палац Голіцина у Гаспрі, 1831—36, тепер санаторій «Ясна поляна»). Під його керівництвом за проектом арх. Е. Блора зводився Алупкинський палацово-парковий комплекс; у 40-х рр. Г. перебудував бібліотечний, Шуваловський і госп. кор-

пуси, башту зх. в'їзних воріт, створив проекти паркових павільйонів.

ГУНЬКО́ Андрій Степанович (12.XI 1927, Харківщина — 2.VI 1986, Харків) — укр. самодіяльний художник, з. м. н. тв. УРСР з 1983. Тв.: «Червоне козацтво» (1972), «Ковпак на марші» (1979), «Тривожна молодість» (1980).

ГУ́РВИЧ Ірина Борисівна [17 (30). VI 1911, Летичів, тепер смт Вінн. обл.] — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1973. Закін. 1934 Київ. худож. ін-т. 1966—87 — худож. керівник Об'єднання худож. мультиплікації при Київ. кіностудії наук.-популяр. фільмів. Фільми: «Легенда про полум'яне серце» (1967), «Як жінки чоловіків продавали» (1972), «Як чоловіки жінок провчили» (1976), «Партизанська снігуронька» (1980), «Гра» (1985), «Гаврош» (1986).

ГУРГЕЛЕ́ВИЧ (?—?) — укр. живописець 18 ст. Працював у Львові. 1765 разом з групою малярів м. Жовкви (тепер Львівської області) та Львова розписував костьол у с. Підгірцях (тепер Львів. обл.).

ГУ́РІН Василь Данилович (6.III 1928, с. Морозівка, тепер Київ. обл.) — рос. актор, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1952 Київ. ін-т театр. мист-ва. Працював у Луганську, Одесі, Дніпропетровську. З 1971 — у Харків. рос. драм. т-рі ім. О. С. Пушкіна. Ролі: Сердюк («Відкриття» Ю. Щербака), Паратов («Безприданниця» О. Островського), Нурков («Зворотний зв'язок» Гельмана).

ГУ́РІН Василь Іванович (8.III 1939, с. Первомайське, Крим.) — український живописець, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1965 Київ. худож. ін-т (його професор з 1987). Тв.: «Перша весна» (1966), «Матері ждуть» (1974), «А льон цвіте...» (1977), триптих «Пам'ять» (1985), «Осінь», «Шість червоних гвоздик» (обидва — 1988), «Низький уклін Вам, мамо» (1990), «Людина із зони» (1991). Вид.: «Василь Гурін». Альбом (1986).

ГУ́РСЬКА Нонна Василівна (22.VI 1932, м. Ромни, тепер Сум. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1974. Закін. 1955 Київ. ін-т театр. мист-ва. Працювала у Вінниці, Херсоні, Чернігові, Рівному. З 1981 — у Волин. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Маруся Богуславка (одноим. драма Старицького), Лариса («Безприданниця» О. Островського), Толгонай («Материнське поле» Айтматова).

ГУ́РСЬКА-КРЮ́КОВА Ольга Сергіївна (18.III 1902, ст. Коренево, тепер Курс. обл.— 19.IV 1975, Буенос-Айрес, Аргентіна) — укр. живописець, дружина Б. *Крюкова*. Закін. 1929 Київ. худож. ін-т (у М. *Бойчука* та В. і Ф. *Кричевських*). Під час 2-ї світової війни виїхала до Австрії, з 1948 жила в Аргентіні. Тв.: «Автопортрет» (1963), «Портрет доньки» та ін.

ГУ́РСЬКИЙ Анатолій Іванович (27. VII 1936, с. Великі Осняки Черніг. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1960 Київ. ін-т театр. мист-ва. Працював у Черніг. (1960—71), Рівн. (1971—81) укр. муз.-драм. т-рах, з 1981 — у Волин. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Наливайко («Наливайко» за І. Ле), Михайло Гурман («Украдене щастя» Франка), Давидов («Піднята цілина» за Шолоховим), Міхай Груя («Святая святих» Друце), Карл Моор («Розбійники» Шіллера).

ГУРТИ́ФЕЛЬ Петро Власович (?—?) — укр. майстер золотих і діамантових справ, гравер і фініфтяр 18 — поч. 19 ст. Працював на замовлення Києво-Печерської лаври. Тв.: срібний кіот і золота шата на ікону «Успіння» (1800), панагія з 752 коштовними каменями, срібний позолочений хрест із смарагдом і 16 діамантами (обидва — 1801), золоті з кош-

товними каменями орден Андрія Первозванного і хрест (1802), золотий архієрейський хрест (1803) та ін.

ГУРФІНКЕЛЬ Володимир Якович (26.VII 1896, Полтава — 23.XII 1978, Київ) — укр. диригент, кларнетист, з. д. м. УРСР з 1949. Закін. 1916 Полтав. муз. уч-ще. Керував військ. оркестрами і викладав у муз. закладах Полтави, Москви і Києва. Автор методич. посібників, перекладень для духового оркестру тв. укр. композиторів.

ГУРЧЕНКО Людмила Марківна (12.XI 1935, Харків) — рос. кіноактриса, н. а. СРСР з 1983. Закін. 1958 ВДІК. В кіно — з 1956. Ролі на Київ. кхф: Франческа («Роман і Франческа», 1961), Лариса Юріївна («Польоти уві сні і наяву», 1983); на Одес. кхф — Рита («Кохана жінка механіка Гаврилова», 1981). Серед ін. ролей — Лена Крилова («Карнавальна ніч», 1956), Анна Георгіївна («Старі стіни», 1974), Віра («Вокзал для двох», 1983), Слідчий («Прости нас, мачухо-Росіє», 1991, т/ф). Автор спогадів «Моє доросле дитинство» (1983), «Аплодисменти» (1987).

ГУСАКІВСЬКИЙ (Усаківський) Ілля (?—?) — укр. живописець 18 ст. Працював у м. Жовкві (тепер Львівської області). Ікони з зображенням апостолів Андрія, Марка, Петра, Матвія та «Тайна вечеря» для іконостаса церкви в с. Жорниській (тієї ж області). Можливо виконав ікони для іконостаса Троїцької церкви в Жовкві.

ГУСАКІВСЬКИЙ Юрій (Геннадій; 1725, с. Попівці на Волині — 1770, Кам'янець-Подільський, тепер Хмельн. обл.) — укр. живописець. З 1753 — маляр Почаївського монастиря.

ГУСЄВ Іван (?—?) — ювелір 19 ст. Виготовив для Києво-Печерської лаври золоту шату (з 6 тис. коштовними каменями) на ікону «Успіння Богородиці» (1895).

ГУСЄВ Платон Іванович (?—?) — рос. золотар 19 ст. На замовлення Києво-Печерської лаври виконав оправу на Євангеліє (1866), срібний ручний хрест (1867), 110 срібних лампад (1870).

ГУСТ Ніна Георгіївна (15.XI 1890, м. Бендери, тепер Молдова — 12.VII 1973, Одеса) — укр. графік. Навч. 1915—19 в Київ. худож. школі, 1924—30 — в Одес. худож. ін-ті (у В. *Заузе* і М. *Жука*). Працювала в жанрі пейзажу, переважно в техніці офорта. Тв.: «Донець навесні» (1936), «Партизани» (1944), «Дорога до порту» (1947), «Вид на Одесу» (1957).

ГУТМАН (?—?) — укр. архітектор 18 ст. Склав 1778 проект церкви Віцинського монастиря в с. Смерекївці на Львівщині (будівничі П. Пухальський та М. Підгурський з Тернополя).

ГУТМАН Григорій Петрович (1.VIII 1916, Київ — 19.I 1975, там же) — укр. скульптор. Навч. 1937—45 в Київ. худож. ін-ті (у М. *Гельмана*, Л. Шервуда та Л. Матвєєва). Працював у галузі станкової та монумент. пластики. Тв.: «М. Чернишевський в молоді роки» (1951), «Підкорювачі морських глибин» (1961), «Земля» (1970), «Зустріч» (1971). Вид.: «Г. Гутман». Каталог (1968).

ГУТОВИЧ Федір (?—?) — золотар 17 ст. Тв.: панагія з зображенням Успенського собору (до пожежі 1718) для Києво-Печерської лаври (1655), оправа на Євангеліє, срібний позолочений потир, дискос (всі — 1670) для Братського монастиря в Києві.

ГУТОВСЬКИЙ Адам (? — 1646, Львів) — укр. золотар. Належав до львів. золотарського цеху. Вироби: срібні прикраси для кінської

збруї, військ. спорядження, шаблі.

ГУ́ТОРОВ Іван Федорович [20.VIII (9.IX). 1911, м. Мінеральні Води, тепер Ставр. кр.] — укр. живописець і графік, з. д. м. УРСР з 1982. Закін. 1941 Київ. худож. ін-т. З 1947 — викладач (з 1974 — професор) Львів. ін-ту прикладного та декор. мист-ва. Тв.: серії «Радянський Борислав» (1950—52), «З далекого минулого» (1969—86), «Початок путі», «Батрак», «Білогвардійщина» (1985—88).

ГУ́ТТЕ Герман ван (прізвисько — Чапка; ?—?) — нідерландський скульптор 16 ст. 1565—82 працював у Львові і Самборі, де в той час перебудовували костьол. Вірогідно, тоді ж виконав надгробок єпископа В. Гербурта для костьолу в с. Скелівці (тепер Львів. обл.).

ГУ́ТТЕР (Гуддер) Хома (Томаш; ?—?) — укр. скульптор 18 ст. У 30—40-х рр. працював у Львові: виконав орнамент. різьблення і статуї для костьолу бернардинців, а також вівтар з постатями Петра, Павла та Соломона для каплиці Вишневецьких у кафедральному костьолі (1733—40, всі — у співавт.).

ГУ́ЦАЛ Віктор Омелянович (2.I 1944, с. Требухівці Хмельн. обл.) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1966 Київ. консерваторію (з 1979 — її викладач). Працював в Укр. нар. хорі ім. Г. Г. Верьовки (1966—69), з 1969 — в Київ. оркестрі нар. інструментів, з 1987 —худож. керівник і директор Держ. оркестру нар. інструментів України. Держ. пр. України ім. Т. Шевченка, 1992.

ГУЦУЛЯ́К Семеон (?—?) — будівничий 2-ї пол. 19 ст. з с. Маняви (тепер Івано-Фр. обл.). Збудував 1861 дерев. Благовіщенську церкву в с. Пістині (тепер Івано-Фр. обл.) у традиціях гуцульської архіт. школи.

ГУШАЛЕ́ВИЧ Євген Іванович (28.XI 1864, Львів — 29.V 1907, Кельн, Німеччина) — укр. співак (драм. тенор). Навч. у консерваторіях Львова та Відня. Співав на сцені Львів. опери (1893, 1901—02), в багатьох т-рах Європи. Партії: в операх Р. Вагнера «Тангейзер», «Лоенгрін», «Летючий голландець», «Валькірія»; Дж. Верді — «Аїда», «Травіата». 1882—1902 концертував у Львові, Тернополі, Коломиї, Стрию, Чернівцях; виконував солоспіви М. Лисенка, О. Нижанківського.

ГУ́ШУЛ Олімпія Іванівна (12.IX 1930, с. Виженка, тепер Чернівг. обл.) — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1984. Тв.: картини «Велика дружба» (1952), «Навіки з Москвою, навіки з російським народом» (1953), «Портрет Івана Франка» (1956); ескізи для вишивок масового виробництва.

ГУ́ЩИН Олег Ілліч (11.II 1935, Севастополь) — укр. художник скла, з. х. УРСР з 1983. Закін. 1966 Моск. вище худож.-пром. уч-ще. Тв.: прибори для вина «Київ» (1966), «Плахта» (1967), вази «Русь», «Київська Русь» (1969—70), «Квітуча земля» (1971), декор. набір «Бережіть планету Земля» (1984), ваза «Квіти» (1987), декор. набір «Пори року» (1988); декор. ваза «Т. Г. Шевченко» (1990).

Д

ДАБАГЯ́Н Іван Лазарович (10.VII 1919, с. Чайкенд, Азербайджан — 18.I 1979, Київ) — укр. архітектор, з. а. УРСР з 1970. Закін. 1942

Азерб. індустр. ін-т у Баку. Проекти забудови Переяслава-Хмельницького (1954), с. Кодаків (1974) і смт Калити (1976) Київ. обл.

ДАВИ́Д (?—?) — укр. золотар 18 ст. Працював у м. Ніжині (тепер Черніг. обл.). Для Воскресенської церкви виготовив срібні потир (1723) та оправу Євангелія (1760).

ДАВИДЗО́Н Яків Борисович (27. II 1912, с. Курилівці, тепер Вінн. обл.) — укр. фотомитець, з. журналіст УРСР з 1987. Автор фотоальбомів «Йшли в похід партизани» (1975), «Орлята партизанських лісів» (1980), «Незабутнє» (1982). Держ. премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1977.

ДАВИ́ДОВ Володимир Миколайович [справж.— Горєлов Іван Миколайович; 7 (19).I 1849, м. Новомиргород, тепер Кіровогр. обл.— 23.VI 1925, Москва] — рос. актор, н. а. Республіки з 1922. Навч. у 2-й київ. гімназії, 1866 — в Моск. ун-ті. Дебютував 1867 в Одесі, працював у трупі П. Медведєва. З 1880 — в Александринському т-рі (Петербург). Ролі: Фамусов («Лихо з розуму» Грибоєдова), Городничий («Ревізор» Гоголя), Лука («На дні» М. Горького). Знімався в кіно.

ДАВИ́ДОВ Олександр Михайлович (справж.— Левенсон; 1872, Полтавщина — 28.VI 1944, Москва) — укр. і рос. співак (драм. тенор), з. а. Республіки з 1924. Навч. співу приватно в Києві та Петербурзі. 1889—92 — соліст Т-ва оперних артистів І. Прянишникова в Києві, оперних антреприз, зокрема в Катеринославі (тепер Дніпропетровськ) і Харкові. 1900—14 — соліст Маріїнського т-ру (Петербург). Партії: Ленський («Євгеній Онєгін» Чайковського), Каніо («Паяци» Леонкавалло), Дубровський (однойм. опера Направника).

ДАВИ́ДОВ Степан Іванович [1 (12). I 1777, Чернігівщина — 10 (22). V 1825, Москва] — укр. і рос. композитор, диригент, педагог. Муз. освіту здобув у Придворній співацькій капелі в Петербурзі, півчим якої був 1786—95. Одночасно 1787—1800 — капельмейстер придворного оркестру, 1800—04, 1806—10 — капельмейстер і учитель співу Дирекції імпер. т-рів, з 1802 — репетитор рос. оперної трупи (Петербург). З 1814 — в Москві. В операх «Дніпровська русалка» (1805), «Русалка» (1807), балетах «Увінчана благість» (1801), «Свято жнив» (1923) та ін. творах використав укр. нар. мелос. Вид.: Л. Федоровська. «Композитор Степан Давидов» (1977).

ДАВИ́ДОВ Юрій Львович [25.IV (6.V) 1876, Женева — 16.V 1965, м. Клин Моск. обл.] — рос. муз.-громад. діяч. Племінник П. *Чайковського*. 1904—25 (з перервою) жив у Києві: член дирекції Київ. відділення РМТ, антрепризи Київ. рос. опери (1903—11). Один з ініціаторів заснування Київ. консерваторії (1913). В 1918 організував т-во «Художній екран», брав участь у створенні кіностудії у Києві. З 1945 — гол. доглядач будинку-музею П. Чайковського в Клину. Автор книг «Нотатки про П. І. Чайковського» (1962), «Клинські роки творчості П. І. Чайковського» (1965).

ДАВИ́ДОВА Ірина Миколаївна (15. V 1921, Київ) — укр. театрознавець, канд. філол. наук з 1948. Закін. 1943 Томський пед. ін-т. Дослідження в галузі історії укр. і рос. т-ру. Праці: «Малі форми драматургії» (1966), «Театр бойової слави» (1975), «В сузір'ї братніх культур. Російські театри на Україні. 1917—1982» (1983), «Ярослав Геляс» (1986), «Театр шахтарського краю» (1990), «Театр над Латорицею» (1991).

ДАВИДО́ВИЧ (?—?) — укр. композитор кін. 17 — поч. 18 ст. Тв.: партесні культові композиції — служби «Симпкова» та для подвійного 8-голосого хору.

ДАВИДО́ВИЧ Ганна Андріївна (18.VII 1927, Львів — 6.XI 1970, там же) — укр. графік. Навч. 1947—53 у Львів. ін-ті прикладного та декор. мист-ва. Працювала переважно в техніці кольор. деревориту та ліногравюри. Тв.: пейзажі Карпат і види Львова (1956—67), бл. 30 екслібрисів.

ДАВИДО́ВИЧ Іван (?—?) — укр. золотар 18 ст. Збереглася срібна оправа Євангелія (1716) його роботи.

ДАВИДО́ВИЧ Карл (? — ?) — укр. композитор 19 ст. Автор фп. п'єси «Думка» і циклу коломийок «Ну ж, в присюди».

ДАВИДО́ВСЬКИЙ Григорій Митрофанович [6 (18).I 1866, с. Мельня, тепер Сум. обл.— 13.IV 1952, Полтава] — укр. хор диригент, композитор і педагог, з. а. УРСР з 1951. Закін. Петерб. консерваторію (класи: 1897 — диригент., 1902 — вокальний), 1896—1900 керував її хором. Організатор і керівник хор. капел (понад 35), зокрема у с. Мельні (1888), Ростові-на-Дону (1908, до 1917 гастролював з нею по Росії), Москві, Вінниці, Лубнах, Полтаві та ін. Тв.: хор. опери «Під звуки рідної пісні» (1917), «Перемога пісні» (1920—21), хор. сюїти-фантазії «Бандура» (1896), «Кобза» (1910), «Кубань» (1927), «Вінок з українських народних пісень», тв. на вірші Т. Шевченка («Заповіт», «Світе тихий, краю милий», «Ще як були ми козаками» та ін.), вальси «Кохання», «Баламут»; обробки нар. пісень. Вид.: М. Михайлов. «Композитор і хоровий диригент Г. М. Давидовський» (1962).

ДА́ДИНЕЦЬ (?—?) — укр. будівничий, тесля 18 ст. із с. Мизового (тепер Волин. обл.). Збудував 1782 дерев. Воскресенську церкву в м. Ковелі (не збереглася).

ДАДУРО́ВИЧ Аріутон (?—?) — укр. золотар 2-ї пол. 17 ст. За походженням вірменин. Належав до львів. золотарського цеху. Оправляв зброю золотом і сріблом.

ДАЙЦ Йосип Абрамович [4 (16). VIII 1897, м. Генічеськ, тепер Херсон. обл.— 29.XII 1954, Харків] — укр. графік. Закін. 1929 Харків. худож. ін-т (у І. *Падалки* і О. *Маренкова*; його професор — з 1947). Працював у галузі книжкової та станкової графіки. Тв.: «Відпочинок», «Околиці Кисловодська» (обидва — 1936), «Куточок парку» (1947), серії «Від Москви до Харкова» (1943), «Відбудова» (1945—47); іл. до тв. О. Копиленка, П. Панча, Н. Забіли, А. Барбюса та ін. Вид.: «Йосип Абрамович Дайц». Каталог (1969).

ДА́ЛЬСЬКИЙ Володимир Михайлович [справж.— Нестеренко; 22.IV (5.V) 1912, м. Нікополь, тепер Дніпроп. обл.] — укр. актор, н. а. СРСР з 1960. Навч. 1929—30 в Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка. На сцені — з 1931. Працював у багатьох т-рах України. З 1956 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: в т-рі — Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Возний («Наталка Полтавка» Котляревського), Боруля («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Шаула («Свіччине весілля» Кочерги), Щасливцев («Ліс» О. Островського); на Київ. кхф — Фан («Надзвичайна подія», 1958), Дітц («Іванна», 1959), Барабуля («Кров людська — не водиця», 1960). Автор книги спогадів «Театральними шляхами» (1981). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971. Вид.: Н. Снєгірьова. «Володимир Михайлович Дальський» (1965).

ДА́ЛЬСЬКИЙ Мамонт Вікторович (справж.— Неєлов; 1865, с. Кантемирівка, тепер Полтав. обл.— 21.VI 1918, Москва) — рос. актор. Навч. 1884—85 у Харків. ун-ті. На сцені — з 1885, 1890—1900 — в Александринському т-рі (Петербург), з 1900 — актор-гастролер. Виступав в Одесі, Харкові, Катеринославі (тепер Дніпропетровськ), Полтаві та ін. Ролі: Незнамов («Без вини винні» О. Островського), Рогожин («Ідіот» за Достоєвським), Гамлет («Гамлет» Шекспіра). У Д. навч. акторської майстерності Ф. *Шаляпін*.

ДАМІЛО́ВСЬКИЙ Микола Олександрович (31.XII 1880, с. Козацьке, тепер Черніг. обл.— 21.III 1942, Київ) — укр. архітектор та інженер. Закін. 1909 Ін-т цивільних інженерів у Петербурзі. З 1911 — викладач київ. політех., архіт. та худож. ін-тів (з 1939 — професор). Споруди: будинки в Києві по вулицях Пушкінській № 23 та Круглоуніверситетській № 6 (обидва — поч. 20 ст.), насосні станції Криворізького (1927) та Білоцерківського (1928) водогонів.

ДАНИЛЕ́ВСЬКИЙ Андрій Іванович (1847—?) — укр. живописець. Навч. у Харків. рисувальній школі М. Раєвської-Іванової, 1870—77 —у петерб. АМ, 1877 здобув звання класного художника 2-го ступеня. В Харкові викладав малювання у школі рисунка, живопису й арх-ри при Міськ. худож.-пром. музеї. Тв.: «Портрет літньої дами» [М. Д. Раєвської-Іванової (?), 1875], «Портрет народника В. О. Тихоцького» (80-і рр.), «Дівчина зі свічкою» (70—80-і рр.), «Портрет П. З. Рябкова» (поч. 20 ст.).

ДАНИЛЕ́ВСЬКИЙ Іларіон Григорович (?—?) — укр. ювелір 2-ї пол. 19 ст. Працював у Києві. На замовлення Києво-Печерської лаври виконав панагію і кілька хрестів, оздоблених діамантами (70-і рр.).

ДАНИЛЕ́ВСЬКІ — укр. музиканти; брати. Обидва з Харківщини. Адріан Трохимович Д. [?—20.III (1.VI) 1844, Петербург] — піаніст, педагог, композитор. З поч. 19 ст. викладав гру на фп. в Петербурзі (1821—28 у нього навч. О. *Даргомижський*). Тв.: фп. п'єси, романси, культова музика. Григорій Трохимович Д. [1772—25.XII 1863 (6.I 1864), Київ] — скрипаль і співчий (альт). Муз. освіту здобув у Придворній співацькій капелі у Петербурзі під керівництвом Д. *Бортнянського*. З 1808 виступав у домашніх концертах у петерб. меценатів М. Голицина, Ф. Львова, М. Вієльгорського. 1826—34 — радник губ. правління в Чернігові, з 1834 — в Києві, де виступав з концертами як соліст і ансамбліст (разом з К. *Ліпінським* і О. Арто).

ДАНИЛЕ́НКО Марко (прізвисько — Пелех; ?—1925) — укр. кобзар. Жив у с. Мерефі (тепер місто Харків. обл.). П. *Мартинович* записав від нього думу «Про Тетерю», варіант пісні про Байду та ін.

ДАНИЛЕ́НКО Юхим Максимович (29.X 1897, с. Вейкове, Полтавщина — 30.V 1957, Київ) — укр. архітектор і художник-реставратор. Закін. 1928 Київ. худож. ін-т. Автор унікальних макетів Софійського собору, Києво-Могилянської академії, Успенського собору Києво-Печерської лаври, собору Михайлівського Золотоверхого монастиря, палацу К. Розумовського в Батурині (тепер місто Черніг. обл.), всі — в 50-х рр.

ДАНИЛИ́ШИН Степан Іванович (5.I 1909, с. Юхимівці, тепер Хмельн. обл.— 16.XII 1973, Тернопіль) — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1940 Всерос. АМ у Ленінграді. Працював у т-рах Ук-

раїни, з 1951 — гол. художник Терноп. укр. муз.-драм. т-ру. Вистави: «У неділю рано зілля копала...» за О. Кобилянською (1956), «Родина щіткарів» М. Ірчана (1959), «Кам'яний господар» Лесі Українки (1964), «Тигр та гієна» Ш. Петефі (1971).

ДАНИЛІВ Юрій Григорович (25. XII 1927, с. Раделичі, тепер Львів. обл.— 10.V 1988, Львів) — укр. кобзар. Осліп 1945. Працював у Львові в системі Т-ва сліпих. Виступав з капелами бандуристів «Чорногора», «Карпати» та ін. З 1970 вів гурток бандуристів при Львів. школі сліпих. Виконував думи («Плач невольників»), істор. («Про Лебеденка», «Про Супруна», «Про Нечая» та ін.), чумацькі, бурлацькі, лірич. та ін. пісні, тв. рад. композиторів.

ДАНИЛО з Калинівки (справж.— Пічентов Данило Микитович; 1731, с. Калинівка, Сумщина — 30.III 1776, там же) — укр. живописець. Навч. у Київ. академії, пізніше — у *Самуїла* в майстерні Софійського собору (брав участь у його розписах). 1759 писав ікони для церкви у м. Ніжині (тепер Черніг. обл.). Автор ікон «Св. Софія», «Різдво Богородиці», «Великомучениця Варвара», у митрополичому будинку в Києві, іконостаса церкви с. Студенка (тепер Сум. обл., 1760—63), портретів (К. Головні, 1767).

ДАНИЛОВ Федір Іванович [1810— 9 (21).XI 1885, Харків] — укр. архітектор. У 40—50-х рр. працював у Харків. губ., у 50-х рр.— 1885 — єпархіальним архітектором. Представник історизму. Збереглася церква Пантелеймона (1885—98, разом з арх. М. Ловцовим).

ДАНИЛОВ Федір Іванович (1863— 5.III 1927) — укр. живописець. Навч. у 80-х рр. в Київ. рисувальній школі М. Мурашка, на поч. 20 ст. викладав у ній. Чл. Т-ва пд.-рос. художників. Пейзажі України: «Вечір» (1892), «У лісі» (1894), «Над річкою», «Осінь», «Види Харківської губернії» (поч. 20 ст.).

ДАНИЛЬЧЕНКО Петро Антонович (1857—1908) — укр. віолончеліст, піаніст і композитор. Закін. Київ. муз. уч-ще РМТ і Моск. консерваторію. 1880 брав участь як віолончеліст у виступі тріо разом з К. Дебюссі (фп.) і В. Покульським (скрипка). З 1881 вів клас віолончелі у Харків. муз. уч-щі, згодом артист оркестру Великого т-ру (Москва). Тв.: «Stabat mater» для хору з оркестром, струнний квартет та ін.

ДАНИЛЬЧЕНКО Федір Петрович (?—?) — укр. диригент, скрипаль і композитор 19 ст. У 20-х рр.— капельмейстер Полтав. т-ру. Ймовірно, був автором 1-ї муз. ред. (обробка нар. пісень, оркестровка тощо) «Наталки Полтавки» І. Котляревського, яку поставив 1819.

ДАНЧЕНКИ — укр. театр. діячі; батько й син. Володимир Андрійович Д. [8 (21).IV 1914, Маріуполь — 17.XII 1967, Львів] — актор, н. а. УРСР з 1954. Чоловік В. *Полінської*. Навч. 1933—37 в Київ. ін-ті театр. мист-ва. Працював 1931—33 і 1937—67 в Укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (з 1944 — у Львові). Ролі: Назар Стодоля (однойм. драма Шевченка), Кречет («Платон Кречет» Корнійчука), Незнамов («Без вини винні» О. Островського), Езоп («Лисиця і виноград» Фігейреду). Сергій Володимирович Д. (17. III 1937, Запоріжжя) — режисер, н. а. СРСР з 1988. Закін. 1965 Київ. ін-т театр. мист-ва (у Л. *Олійника*), з 1979 — його викладач. Працював у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (1965—67 — реж., 1970—78 — гол. реж.), 1967—70 — гол. реж. Львів. ТЮГу. З 1978 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. 1987 — 92 — голова

Спілки театр. діячів України. Вистави: «Маклена Граса» М. Куліша (1967), «Камінний господар» Лесі Українки (1971, 1988; 1982 — Білорус. т-р ім. Я. Купали), «Річард III» В. Шекспіра (1974), «Прапороносці» О. Гончара» (1975, інсценівка Д.), «Марія» О. Салинського (1976 — Вроцлавський драм. т-р), «Тил» М. Зарудного (1977), «Украдене щастя» І. Франка (1977, 1979), «Дядя Ваня» А. Чехова (1980), «Візит старої дами» Ф. Дюрренматта (1983; 1989 — Краків. драм. т-р ім. Ю. Словацького), «Енеїда» за І. Котляревським (1986, інсценівка І. Драча), «Вишневий сад» А. Чехова (1988 — МХАТ ім. М. Горького). «Тев'є-Тевель» за Шолом-Алейхемом (1989), «Біла ворона» Ю. Рибчинського та Г. Татарченка (1991). Держ. пр. СРСР, 1980. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

ДА́НЧЕНКИ — родина діячів укр. культури; подружжя. Олександр Григорович Д. (9.VI 1926, х. Новоолексіївка, тепер село Братського р-ну Микол. обл.) — графік, н. х. УРСР з 1985, ч.-к. АМ СРСР з 1991. Закін. 1954 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна,* О. *Пащенка* та І. *Плещинського*). Працює в галузі книжкової та станкової графіки. Тв.: серії «Визвольна війна українського народу 1648—1654 років» (1954), «Народні герої України» (1962), «Аджимушкай» (1975); оформлення та іл. до кн. «Гомоніла Україна» П. Панча (1957), «Енеїда» І. Котляревського (1969), «Незабутнє» О. Довженка (1980), «Кобзар» Т. Шевченка (1984), «Прапороносці» О. Гончара (1989). Вид.: Л. Попова. «Олександр Данченко» (1972). Олександра Степанівна Д. (23.IX 1930, Київ) — мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1969. Навч. 1948—54 у Київ. ун-ті. Вивчає укр. нар. і декор.-ужиткове мист-во. Праці: «Народна кераміка Наддніпрянщини» (1969), «Народна кераміка Середнього Придніпров'я» (1974), «Народні майстри», «Народне мистецтво України», «Олександр Ганжа» (всі — 1982). Працює також у галузі декор. кераміки.

ДАНЬКЕ́ВИЧ Костянтин Федорович [11 (24).XII 1905, Одеса — 24.II 1984, Київ] — укр. композитор, педагог, диригент, н. а. СРСР з 1964. Закін. 1929 Одес. муз.-драм. ін-т (відтоді — його викладач). 1948—53 — професор (1944—51 — директор) Одес., з 1953 — професор Київ. консерваторій. 1956—67 — голова СКУ. Тв.: балет «Лілея» (1939), опери «Богдан Хмельницький» (1951, 2-а ред. 1953), «Назар Стодоля» (1960), симф. (у т. ч. поема «Тарас Шевченко», 1939), камерні, хорові, музика до театр. вистав та фільмів. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978. Вид.: М. Михайлов. «Костянтин Данькевич» (1974).

ДАНЬЧА́К Іван (17.IV 1881, с. Лучиці Перемишльського пов., тепер Польща — 1946, Львів) — укр. актор і співак (баритон). Навч. у Львів. муз.-драм. студії. Працював 1899—1922 (з перервою) в Руському нар. т-рі у Львові, 1923—26 — у трупі В. *Коссака,* 1927—30 — в Т-рі ім. І. Тобілевича. Ролі: драм.— Гриць («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького), муз. — Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Януш («Галька» Монюшка).

ДА́НЬШИН Анатолій Андрійович (24.I 1934, м. Вовчанськ Харків. обл.— 19.I 1984, Дніпропетровськ) — укр. і рос. співак (баритон), н. а. РРФСР з 1973. Закін. 1958 Харків. консерваторію. Працював у т-рах Новосибірська і Пермі. 1975—84 — в Дніпроп. т-рі опери та балету. Партії: Богдан Хмельницький (од-

нойм. опера Данькевича), Мазепа, Євгеній Онєгін (однойм. опери Чайковського), Жермон («Травіата» Верді). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

ДАРАГА́Н Андрій Іванович (1902, Україна — 1987, США) — укр. скульптор. Закін. Харків. худож. ін-т. Під час Вел. Вітчизн. війни виїхав за кордон. Тв.: монумент.-скульп. фриз «Оборона Луганська» в Луганську (1935), декор. барельєфи для залу Робітничого т-ру в Дніпропетровську (обидва — у співавт.); пам'ятник Т. Шевченку у Вінніпегу (1961, Канада).

ДАРГОМИ́ЖСЬКИЙ Олександр Сергійович [2 (14).II 1813, с. Троїцьке, тепер Тул. обл.— 5 (17).I 1869, Петербург] — рос. композитор. Навч. гри на фп. у А. *Данилевського.* Серед тв.: опера «Русалка» (1855, сюжетно пов'язана з Україною), симф. фантазія «Малоросійський козачок» (1864; побудована на укр. мелосі). Записав 2 укр. нар. пісні «То не буде краще», «Ой на горі женці жнуть». Був знайомий з Т. Шевченком і С. Гулаком-Артемовським.

ДАРІЄ́НКО Домнікія Тимофіївна (15.I 1919, с. Валегоцулово, тепер с. Долинське Ананьївського р-ну Одес. обл.) — молд. актриса, н. а. СРСР з 1974. Закін. 1937 Одес. театр. уч-ще, відтоді — у Молд. муз.-драм. т-рі в Тирасполі (тепер Кишинів. рос. драм. т-р). Ролі: у т-рі — Стеха («Назар Стодоля» Шевченка), Килина («Лісова пісня» Лесі Українки), Анеля («Для домашнього вогнища» за Франком), Христина («Потомки» Яновського); на Київ. кхф — Сліпа («Андрієш», 1954).

ДАРЧУ́К Остап (Євстахій) Йосипович [12 (25).IV 1911, м. Бердичів, тепер Житомир. обл.) — укр. співак (бас), з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1946 Київ. консерваторію. Працював у військ. ансамблі, Київ., Горьков., Львів. (1955—64) т-рах опери та балету. З 1982 — професор Львів. консерваторії. Партії: Рущак («Милана» Г. Майбороди), Мельник («Русалка» Даргомижського), Мефістофель («Фауст» Гуно).

ДАР'Я́Л Олександра Василівна (справж.— Демидова; ? — 1932) — рос. актриса. Навч. і працювала в Петербурзі. 1902—08, 1910—11 — у т-рі «Соловцов» у Києві. Ролі: Надія Монахова («Варвари» М. Горького), Мірандоліна («Мірандоліна» Гольдоні). Автор п'єси «Влада почуттів» (ставили в Одесі).

ДАХНО́ Володимир Авксентійович (7.III 1932, Запоріжжя) — укр. режисер і художник мульт. фільмів, з. д. м. УРСР з 1982. Закін. 1955 Київ. інж.-буд. ін-т. З 1960 — у Творчому об'єднанні худож. мультиплікації студії «Київнаукфільм» (художник-мультиплікатор, з 1965 — режисер). Постановник серії мульт. фільмів: «Як козаки куліш варили» (1967), «Як козаки у футбол грали» (1970), «Як козаки наречених визволяли» (1973), «Як козаки олімпійцями стали» (1978). Серед ін. фільмів — «Сімейний марафон» (1982). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1988.

ДАХНО́ Володимир Петрович (29. XII 1928, с. Лісовичі, тепер Таращанського р-ну Київ. обл.) — укр. архітектор, канд. арх-ри з 1960. Закін. 1950 Київ. інж.-буд. ін-т. 1981—89 — директор Київ. н.-д. ін-ту теорії, історії та перспективних проблем рад. арх-ри. Тв.: адм. будинок по вул. Пироговській № 7 м. Києва (1951—52), інтер'єр клубу Кабінету міністрів України (1952), всі — у співавт. Праці: «Архітектура Заходу», кн. 3., «Суперечності й пошуки 60—70-х років» (1983), «Архітектура України на сучас. етапі»

(1984), «Архітектура Радянської України» (1987), всі — у співавт.

ДАЦЕНКО Єлисей (?—?) — укр. золотар і різьбяр серед. 19 ст. Працював у Києві. Тв.: різьблений кіот (1837) та позолочення іконостаса Успенського собору, а також гробниць на Ближніх і Дальніх печерах Києво-Печерської лаври.

ДАЧИНСЬКИЙ Станіслав (4.II 1856, Вішнич, побл. Бохні, тепер Польща — після 1922, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.). — польс. живописець і кераміст. Навч. 1873—78 і 1881—84 у Краківській школі образотв. мист-в. З 1888 викладав у школі keramіч. промислу в Коломиї. Тв.: «Повернення козаків з походу» (1883), «Українські думки», «Татарський полон» (обидва —1884), «Ярмарок у Коломиї» (1894), «Гуцул з Пистиня» (1901), «Гуцул і гуцулки» (1911); портрети.

ДАЧИНСЬКИЙ Станіслав (11.IX 1892, м. Гусятин, тепер Терноп. обл. — 1.IX 1964, Варшава) — польс. актор і режисер. Працював у польс. т-рах Києва (1912—18) і Львова (1938—39). Вистави: «Святоша», «Тартюф» Ж. Б. Мольєра, «Кінець і початок» М. Мошинського. Серед ролей — Хіггінс («Пігмаліон» Шоу).

ДАШАК Зенон Олексійович (17.VII 1928, м. Стрий, тепер Львів. обл.) — укр. альтист, педагог, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1951 Львів. консерваторію, з 1965 — її ректор (з 1971 — професор). Тв. для альта і скрипки.

ДАШЕНКО Василь Павлович [18 (31).XII 1916, м. Кагарлик, тепер Київ. обл.— 2.I 1985, Київ, похований у Кагарлику) — укр. актор, н. а. УРСР з 1970. Закін. 1941 Київ. ін-т театр. мист-ва. 1946—85 — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: в т-рі — Назар («Назар Стодоля» Шевченка), Микола («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Задніпровський («Правда і кривда» Стельмаха); на Київ. кхф — Мельников («Винищувачі», 1939), Іван («Роки молоді», 1942), Демид («Суєта», 1956).

ДАШЕНКО Павло (?—?) — укр. кобзар 19 ст. з с. Довжика (тепер Валківського р-ну Харків. обл.). Виконував думи «Про Олексія Поповича», «Про удову», «Про брата і сестру», які 1875 записав від нього І. Манжура.

ДАШКЕВИЧ Михайло (Митрофан) Іродіонович (бл. 1863 — бл. 1930) — укр. інженер і архітектор. 1893—1903 — міськ. архітектор Харкова. Споруди: прибутковий будинок по вул. Свердлова № 52 (1893, тепер готель «Першотравневий»), адм. будинок по Моск. проспекту № 131 (1899—1900), житл. будинки на розі вулиць Сумської № 84 і Петровського № 2 (1902—03), по вул. Революції № 16 (1903); перший Будинок письменників України на розі вулиць Культури № 9 і Я. Галана (1927—28).

ДВОРЖЕЦЬКИЙ Владиелав Вацлавович (26.IV 1939, Омськ — 28.V 1978, Москва) — рос. актор. Закін. 1955 студію при Омському дит. т-рі. В кіно — з 1968. Ролі: Хлудов («Втеча», 1971), Бертон («Соляріс», 1973); на Одес. кхф — Ярослав Гайдай («До останньої хвилини», 1974), Немо (т/ф «Капітан Немо», 1976). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1975.

ДВОРНИКОВ Тит Якович (13.II 1862, с. Мащенки Курської губ.— 28.X 1922, Одеса) — укр. живописець. Навч. у Харків. та Одес. рисувальних школах, 1891 — у петерб. АМ. З 1893 — чл. Т-ва пд. -рос. художників, з 1912 — Т-ва передвижників і Т-ва художників ім. К. К. Костанді. З 1913 — викладач живопису в Одес. худож. уч-щі. Тв.: «Зима» (1892), «Телята» (1897), «В Одеському порту» (1900), «Зи-

мовий пейзаж» (1909), «Біля моря» (1912), «Портрет художника В. С. Бальца», «Вечір у порту» (1921).

ДВОРНИЧЕ́НКО Іван Никифорович [бл. 1855—26.III (8.IV) 1913, м. Феодосія] — укр. диригент, актор і співак. Працював у трупах М. Старицького (1884—89), П. Мирова-Бедюха (1890); 1892—94 — антрепренер власної укр. драм. трупи (в репертуарі — п'єси укр. та рос. авторів), з якою гастролював на Чернігівщині, у Воронежі, Костромі, Тамбові (1892), Калузі, Рязані (1893), на Поволжі (1894). На поч. 20 ст. працював учителем співу в реальному уч-щі у м. Феодосії. Брав участь як диригент у виставах «Наталка Полтавка» і «Чорноморці» М. Лисенка, які здійснив М. Кропивницький.

ДЕВДЮ́К Василь Григорович (16.VI 1873, м. Косів, тепер Івано-Фр. обл.— 3.V 1951, с. Старий Косів, тієї ж області) — укр. майстер худож. обробки дерева і металу. Засновник косівської школи різьбярства. Вироби: худож. меблі, предмети домашнього та госп. вжитку, оздоблені різьбленням, інкрустовані перламутром, бісером, металом, рисом.

ДЕВ'Я́НІН Анатолій Михайлович [20.IX (3.X) 1911, Харків — 15.VII 1986, Київ] — укр. графік. Закін. 1937 Харків. поліграф. ін-т. Працював у галузі книжк. та станк. графіки. Тв.: серія малюнків на воєнну тематику (1941—45), кольор. літографія «Місячна ніч. Київ» (1954), оформлення кн. «Створення світу» В. Закруткіна (1958), акварель «Будапешт — 45» (1970) та ін.

ДЕГТЯРЬО́ВА Зінаїда Миколаївна (30.X 1927, Одеса) — рос. актриса, н. а. УРСР з 1968. Закін. 1950 Одес. муз. уч-ще. З 1954 — у Львів. рос. драм. т-рі Рад. Армії. Ролі: Тугіна («Остання жертва» О. Островського), Ханума (однойм. комедія Цагарелі), Еліза Дулітл («Пігмаліон» Шоу). Знімається в кіно.

ДЕЙНЕ́КА Олександр Олександрович [8 (20).V 1899, Курськ — 12.VI 1969, Москва] — рос. живописець, н. х. СРСР з 1963, д. ч. АМ СРСР з 1947, Герой Соц. Праці (1969). Навч. 1915—17 в Харків. худож. уч-щі, 1920—27 — у ВХУТЕМАСі. Тв.: «Оборона Севастополя» (1942), «Донбас» (1947), «Біля моря» (1956); графічна серія «Севастополь» (1932—34). Лен. пр., 1964.

ДЕЙЧ Олександр Йосипович [1.V (13.V) 1893, Київ — 8.IV 1972, Москва] — рос. і укр. письменник, театрознавець, доктор мистецтвознавства з 1946, професор з 1922. Закін. 1917 Київ. ун-т. Викладав у студії «Молодого театру», Муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка, Театр. академії (1919), ун-ті, всі — у Києві. У 1918 — редактор київ. журн. «Куранты искусства, литературы, театра и общественной жизни». Після 1925 — в Ін-ті театр. мист-ва (Москва), Середньоазіат. ун-ті (Ташкент). Виступав як театр. критик та історик т-ру. Серед праць — «Про театр і драматургію» (1958). Автор спогадів про т-р дореволюц. Києва, про М. Садовського, М. Заньковецьку, Леся Курбаса, К. Марджанова (Марджанішвілі), В. Юреневу та ін. Переклав рос. мовою п'єси І. Франка, Лесі Українки, М. Кропивницького, М. Старицького, М. Куліша.

ДЕ́ЙША-СІОНИ́ЦЬКА Марія Адріанівна [справж.— Сіоницька; 22.X (3.XI) 1859, Чернігів — 25.VIII 1932, смт Коктебель (Планерське), Крим] — укр. і російська співачка (драм. сопрано), педагог. Закін. 1881 Петерб. консерваторію. Працювала в Маріїнському (Петербург, 1883—91) та Великому (Москва, 1891—1908) т-рах. Професор (1921—

32) Моск. консерваторії. Партії: Марія («Мазепа» Чайковського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Аїда («Аїда» Верді). В камерному репертуарі — тв. укр. композиторів. Брала участь у ювілейному концерті М. Лисенка в Києві (1903), разом з ним 1907 на прохання М. Коцюбинського дала концерт укр. музики в Чернігові.

ДЕКЕРМЕНДЖІ Михайло Дмитрович (27.I 1922, с. Максимівка, тепер Донец. обл.— 24.V 1971, Київ) — укр. скульптор. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т. Працював у галузі станкової та монумент. пластики. Тв.: «Механізатор» (1952), пам'ятник Артему в м. Артемівську (1959, у співавт.), «В солдатах» (1964, у співавт.), «Богдан Хмельницький» (1967), «В. І. Ленін» (1971).

ДЕЛЬКЕВИЧ Йосип (1874, Лежайськ, тепер Польща — після 1931, Львів) — польс. і укр. архітектор. Навч. 1894—99 у Львів. худож.-пром. школі. Чл. Т-ва для розвою руської штуки. Споруди у Львові: житл. будинки в стилі модерн по вул. Шептицьких № 19 (1910), Нечуя-Левицького № 11, Шашкевича № 2 і 3 (всі — 1911).

ДЕМБИЦЬКИЙ Микола (?—?) — укр. майстер срібних справ 19 ст. Працював у Києві. Позолотив 1817 (разом з братом Максимом) царські врата іконостаса церкви Миколи Притиска.

ДЕМБИЦЬКИЙ Михайло Федорович (?—?) — укр. іконописець 18 — поч. 19 ст. 1795 написав ікону «Успіння Богоматері» для Києво-Печерської лаври.

ДЕМБИЦЬКИЙ Станіслав (4.XII 1866, м. Любачів, тепер Любачув, Польща — 12.VIII 1924, Краків) — польс. живописець і графік. Навч. 1881—82 — у віден., 1882—83 — у краків. і 1884 — у мюнхен. АМ, 1890—91 — у париз. академії Коларосі. Жив у Коломиї (1885—91), Львові (1891—1909), Кракові (з 1909). Працював у жанрах портрета, пейзажу, побут., монумент. розпису (фойє оперного т-ру, 1900; каплиця кафедрального костьолу, 1904; обидва — у Львові). Тв. на укр. тему: «Купання у Пруті» (1887), «Гуцульський похорон» (1889), «Молодий гуцул» (1890), «На ярмарку» (1900), «Портрет різьбяра Шкрібляка» (бл. 1894); скульптура «Гуцул» (1897); оформлення кн. «Гуцульщина» В. Шухевича (1904).

ДЕМЕНТЬЄВ Семен (?—?) — рос. майстер срібних справ 19 ст. На замовлення Києво-Печерської лаври виготовив хрест (1836), дискос (1847), 2 звіздиці (1848 і 1849).

ДЕМИДОВ Кузьма Прохорович (справж.— Демиденко; 1868, м. Умань, тепер Черкас. обл.— 13.IX 1931, Київ) — укр. актор, співак (бас), хор. диригент. Сценічну діяльність почав з 1889 у трупах М. Кропивницького, П. Саксаганського, М. Садовського, О. Суходольського, Г. Деркача. З 1903 — в оперних трупах, 1918—21 — в Київ. опері, водночас регент хору Володимирського собору в Києві.

ДЕМИДОВА Алла Сергіївна (29.IX 1936, Москва) — рос. актриса, н. а. РРФСР з 1984. Закін. 1964 Театр. уч-ще ім. Б. Щукіна (Москва). З 1964 — у Моск. т-рі на Таганці. В кіно — з 1957. На Київ. кхф зіграла роль Лесі Українки («Іду до тебе», 1972). Держ. пр. СРСР, 1977.

ДЕМУТ-МАЛИНОВСЬКИЙ Василь Іванович [2 (13).III 1779, Петербург — 16 (28).VII 1846, там же] — рос. скульптор-монументаліст. Навч. 1785—1800 у петерб. АМ, її акад. з 1807. Представник класицизму. Працював у Петербурзі. Для Києва виконав проект пам'ятника кн. Володимиру (1850—53, ра-

зом з арх. К. Тоном, скульптор П. *Клодт*). У Київ. музеї рос. мист-ва зберігається бронз. відливок портрета О. В. Суворова (1814).

ДЕМУ́ЦЬКІ — діячі укр. культури; батько й син. Порфирій Данилович Д. [10 (22).III 1860, с. Янишівка, тепер с. Іванівка Ставищенського р-ну Київ. обл. — 3.VI 1927, Київ] — фольклорист, хор. диригент, композитор і педагог. Навч. 1876—82 у Київ. духовній семінарії. Закін. 1889 мед. ф-т Київ. ун-ту, де брав участь у хорі М. Лисенка. Працював 1889—1918 лікарем у с. Охматові (тепер Черкас. обл.), організував сел. хор, з яким виступав у багатьох містах України. З 1918 у Києві, 1921—22 — викладач Муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка. Записав бл. 700 нар. пісень. Тв.: кантата «Б'ють пороги», «Дума про Федора Безрідного»; «Заповіт», «Чернець» (обидва — на вірші Т. Шевченка, вид. 1926); зб. «Українські народні пісні» (1951). Данило Порфирович Д. [4 (16).VII 1893, с. Охматів — 7.V 1954, Київ] — кінооператор, з. д. м. Узб. РСР в 1944 та УРСР з 1954. Закін. 1917 Київ. ун-т. Був чл. київ. т-ва фотоаматорів «Дагер». Разом з О. Довженком створив фільми: на Одес. кінофабриці ВУФКУ — «Вася — реформатор», «Ягідка кохання» (обидва — 1926), «Арсенал» (1929); на «Українфільмі» — «Земля» (1930), «Іван» (1932, у співавт.); на Київ. кхф — «Подвиг розвідника» (1947), «У мирні дні» (1951), «Тарас Шевченко» (1951). Держ. пр. СРСР, 1952.

ДЕ́МЧЕНКО Трохим Назарович [4 (17).VIII 1912, с. Опішня, тепер смт Полтав. обл. — 30.IV 1985, там же] — укр. майстер худож. кераміки. Закін. 1938 Опішнянську худож.-кераміч. школу. Вироби: традиц. для Полтавщини скульп. посуд («Баран», 1937; «Бичок», 1961; «Олень», «Лев», обидва — 1971); іграшки, баклаги, барильця, куманці. Тв. декоровані яскравим розписом та ліпленням.

ДЕМЧИ́ШИН Володимир (1891—?) — укр. актор і режисер. 1911—17, 1925—28 — у т-рі ім. І. К. Тобілевича в Станіславі (тепер Івано-Франківськ), 1917—18 — у Львів. укр. нар. т-рі, 1919 — в Новому львів. т-рі, 1919—20 — у трупі Й. Стадника та ін. Ролі: Степан («Невольник» Кропивницького), Гнат («Безталанна» Карпенка-Карого). Вистави: «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького (1919), «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» М. Старицького (1919).

ДЕНБРО́ВСЬКИЙ Єгор (?—?) — укр. гравер 18 ст. У Києві мав власну книгарню, з 1792 — приватну майстерню. Таємно друкував і продавав ксилографії з текстами не дозволених синодом молитов і малюнками та гравюрами в стилі нар. лубка. Збереглися 2 дошки його роботи: з текстом акафіста «Богородице діво, радуйся, й з текстом «Исповедание повседневное коемуждо приличествующее».

ДЕНИСЕ́НКО Володимир Терентійович (7.I 1930, с. Медвин, тепер Богуславського р-ну Київ. обл. — 10.VI 1984, Київ) — укр. кінорежисер, н. а. УРСР в 1983. Закін. 1956 Київ. ін-т театр. мист-ва, з 1959 — його викладач. На Київ. кхф поставив фільми: «Роман і Франческа» (1961), «Сон» (1964), «Женці» (1978), «Високий перевал» (1982). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1979.

ДЕНИСЕ́НКО Ганна Давидівна (25.XII 1918, с. Липняжка, тепер Кіровогр. обл.) — укр. ткаля, з. м. н. тв. УРСР з 1962. Закін. 1946 Київ. худож.-пром. уч-ще. Тематичні килими і гобелени: «30 років

Радянської влади» (1947), «Герб Радянського Союзу» (1949), «Переяславська рада» (1954); портрети «Карл Маркс» (1957), «В. І. Ленін» (1970).

ДЕНИСЕНКОВ Яків Іванович (бл. 1800 — після 1837) — укр. архітектор, представник класицизму. 1830—37 працював у Харкові. Споруди: житл. будинок по вул. Кооперативній № 32 (1833), церква Різдва Богородиці в с. Олексіївці (тепер у межах міста; 1833—39, не збереглася). За проектами Д. збудовано дзвіницю Преображенського собору в м. Ізюмі Харків. обл. (1831, не збереглася), Іллінську церкву в Сумах (1836—51).

ДЕНИСОВ Володимир Олексійович [9 (21).VII 1887, м. Щигри, тепер Курської обл.— 14.IX 1970, Київ] — укр. живописець і мистецтвознавець. Худож. освіту здобув у студіях С. Світославського в Києві та Я. Ціонглінського в Петербурзі (1908—11). Викладав 1929—62 у Київ. худож. ін-ті. Працював у жанрах натюрморту та пейзажу. Тв.: «Натюрморт з книгами» (1915), «Міський пейзаж» (1916), «У перший рейс з новим урожаєм» (1936), «Над Дніпром поблизу Канева» (1946), «Вогні Ялти» (1962), «Насуваються сутінки» (1967). Автор кн. «Війна і лубок» (1916).

ДЕПО Богдан Володимирович (17. IX 1944, с. Конюхи, тепер Польща — 1992, Рівне) — н. а. УРСР з 1990. Закін. Львів. консерваторію (класи: 1970 — баяна, 1972 — диригування). З 1975 — організатор, гол. диригент камерного оркестру Рівн. філармонії, з 1983 — також викладач Рівн. ін-ту культури.

ДЕПУТАТОВА Парасковія Пилипівна [25.X (7.XI) 1917, с. Стубле, тепер Рязан. обл.— 13.V 1958, Київ] — укр. живописець. Закін. 1946 Київ. худож. ін-т (у К. *Єлеви* і О. *Шовкуненка*). Працювала в галузі станкового живопису. Тв.: «Молоді кадри Донбасу» (1947), портрети В. І. Леніна, М. Некрасова (обидва — 1948), Героя Соц. Праці Д. Бойка (1949).

ДЕРЕВ'ЯНКО Іван (?—?) — укр. живописець 19 — поч. 20 ст. 1893 на замовлення Феогноста (доглядач Лаврської іконописної майстерні) написав портрет Петра Могили для митрополичих покоїв у Києво-Печерській лаврі.

ДЕРЕВ'ЯНКО Микита Іванович (?—?) — укр. живописець 19 — поч. 20 ст. Працював у Києво-Печерській лаврі. Тв.: портрети (Миколи І, Олександра І та Є. Болховітінова) для митрополичих покоїв (1893), розписи у Хрестовоздвиженській церкві на Ближніх печерах (1894), ікони «В'їзд в Єрусалим» і «Вознесіння» для Успенського собору (обидві — 1904), всі — в Києво-Печерській лаврі, «Софія — премудрість божія» для Софійського собору в Києві (1899).

ДЕРЕГУСИ — родина укр. художників, батько і дочки. Михайло Гордійович Д. [22.XI (5.XII) 1904, с. Веселе, тепер Харків. р-ну Харків. обл.] — живописець і графік, н. х. СРСР з 1963, ч.-к. АМ СРСР з 1958. Закін. 1930 Харків. худож. ін-т (у М. *Шаронова,* С. *Прохорова,* О. *Кокеля*). 1956—62 — голова правління СХУ. Тв.: живописні — серія «Хмельниччина» (1945), «Переяславська рада» (1954), триптих «Дума про козака Голоту» (1960), цикл «Степ» (70—80-і рр.), «Голод. 33-й рік» (1988), «Портрет дружини в червоному» (1989), «Над Збручем» (1990); графічні — серії естампів «Шляхами України» (1938—40), «Українські народні думи та історичні пісні» (1947—70); іл. до тв. І. Котляревського, М. Гоголя, Т. Шевченка, Лесі Українки. Держ.

пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1969. Вид.: «Михайло Дерегус». Каталог (1984). Наталія Михайлівна Д. (Лоренс; 24.X 1931, Харків) — скульптор. Закін. 1957 Київ. худож. ін-т (у М. Г. *Лисенка*). Працює в галузі станкової та монумент. пластики. Тв.: «Сім'я» (1956), «Панщина» (1963), «Бережіть дітей» (1967), «Мадонна 20 століття» (1969), «Портрет балерини» (1985), композиція «Катерина» (1989); пам'ятник М. Пирогову у Вінниці (1971, у співавт.), погруддя В. Василевської (1987, Київ), Т. Шевченка (1990, на Івано-Франківщині), обидва — у співавт. з В. М. Дерегус. Вікторія Марина Михайлівна Д. (2.IV 1929, Харків) — живописець. Закін. 1950 Харків. худож. уч-ще. Працює в галузі пейзажу. Тв.: «Вітер» (1957), «Місячна ніч» (1960), «Літній вечір» (1961), «У Моринцях» (1964), «Весна» (1965), «Тиша» (1970).

ДЕРЖИНСЬКА Ксенія Георгіївна [25.I (6.II.) 1889, Київ — 9.VI 1951, Москва] — рос. співачка (сопрано), н. а. СРСР з 1937. Закін. гімназію в Києві. Співу навч. у Петербурзі та Берліні. 1915—48 — у Великому т-рі (Москва), де 1915 виконувала партію Одарки («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського). 1947—51 — професор Моск. консерваторії. 1918—19 виступала в Київ. опері. Партії: Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Марія («Мазепа» Чайковського). Держ. пр. СРСР, 1943.

ДЕРКАЧ Георгій Йосипович [справж.— Любимов; 11 (23).III 1846, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 11 (24).VI 1900, Томськ] — укр. і рос. актор, антрепренер. 1875—1900 утримував рос.-укр. трупу, що виступала на Україні, в Білорусії, Росії, на Кавказі, 1893 гастролювала в Парижі. У репертуарі — укр., рос., зарубіжна драматургія. Серед ролей — Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського).

ДЕРЦЕНІ Іболя Степанівна (1934, с. Дідове, тепер Закарп. обл.) — укр. вишивальниця і ткаля, з. м. н. тв. УРСР з 1973. Використовує берегівські орнамент. мотиви. Тв.: декор. рушники, серветки, доріжки, панно, килими, одяг.

ДЕРЯЖНИЙ Федір Іванович [22. IV (5.V) 1914, с. Нові Санжари, тепер Полтав. обл.— 14.III 1976, Київ] — укр. живописець. Закін. 1947 Київ. худож. ін-т. Був директором Київ. музею укр. мист-ва. Працював у галузі станкового живопису. Тв.: «Перед грозою» (1949), «Земля селянська» (1957), «Карпатська легенда» (1964).

ДЕХТЯРЬОВА-УКРАЇНКА Олександра Іванівна [26.V (7.VI) 1862 — 20.XI 1960, Київ] — укр. актриса. Сценічну діяльність почала з 1883 в трупах М. Садовського, П. Саксаганського, І. Карпенка-Карого та ін. Провідні ролі в укр. муз.-драм. репертуарі.

ДЕЦ Станіслав (бл. 1874, Львів — ?) — укр. архітектор. Навч. 1892—95 у Львів. худож.-пром. школі та політех. ін-ті. Споруди у Львові: б-ки у стилі модерн — по вулицях О. Архипенка № 8 (1907), Миру № 16 (1908); у стилі неоготики — по вулицях Драгоманова № 22 (1910) і Дм. Вітовського № 31—33 (1913).

ДЕША — родина київ. майстрів золотих і срібних справ 18—19 ст.; батько, син і онук. Василь Олексійович Д. (1737 — бл. 1805). Позолотив куполи храмів і дзвіниць Чернігова, Козельця, Глухова; зробив різьблений іконостас для Кирилівського монастиря, жертовник для церкви Катерини Михай-

лівського Золотоверхого монастиря (обидва в Києві). Григорій Васильович Д. (бл. 1779—1838). З 1811 — майстер срібного цеху, з 1812 мав майстерню. Тв.: срібні карбовані шати на дві ікони Миколи-чудотворця — для Китаївської пустині Києво-Печерської лаври (1820) і для 16-го єгерського полку (1830) та ін. Андрій Григорович Д. (1821 — бл. 1872).

ДЕЄВА Ірина Савеліївна [31.XII 1886 (12.I 1887), Волинь — 1971 (?), Москва] — перша жінка-режисер на Україні. Працювала в Києві: у т-рі «Соловцов» (1912—19), Другому т-рі Укр. Рад. Респ. ім. Леніна (1919), де була режисером 2-го складу вистави «Фуенте овехуна» Лопе де Веги у постановці К. *Марджанішвілі*. Одна з організаторів (1924), директор і гол. режисер (1924—30, 1933—38) Київ. дит. т-ру (тепер ТЮГ ім. Ленінського комсомолу), т-ру робітн. молоді (1928—30), очолювала Дніпроп. ТЮГ (1930—33). Вистави: «Ревізор», «Одруження» М. Гоголя (обидві — 1928), «Дитинство» за М. Горьким (1937).

ДЖЕЙМС Дж. Т. (?—?) — англ. художник 1-ї пол. 19 ст. 1813—14 мандрував по Росії, зокрема по Україні. Малював види міст Стародуба, Житомира, Острога, Львова, Києва («Вид Киева здалека», «Інтер'єр Софії Київської», «Пам'ятник хрещення киян»).

ДЖІЗЛЕ́НІ (Гізлені) Джованні Баттіста (1600, Рим — 1672) — італ. архітектор, художник-декоратор, музикант. З 1656 — чл. Академії св. Луки в Римі. Працював у Львові, 1642—44 виконав проект костьолу босих кармеліток — однієї з пам'яток арх-ри у стилі бароко.

ДЖУС Степан Петрович (19.VI 1941, с. Кобильня Вінн. обл.) — укр. художник, з. х. УРСР з 1979. Закін. 1971 Харків. худож.-пром. ін-т. Працює в галузі декор.-монумент. мист-ва. Тв.: тематичні килими «Лицарям революції» (1975), «Троянди Криму» (1976), «На мирній землі» (1978); «Сестри» (1982), «Мир планеті на ймення Земля» (1985); вітраж «Навчаємось, працюємо, відпочиваєм» у клубі Скадовського радгоспу-технікуму (1976), всі — у співавт. з Л. Джус.

ДЗБАНІ́ВСЬКИЙ Олександр Тихонович (1870, с. Маньківка, тепер смт Черкас. обл.— 28.X 1938, Київ) — укр. композитор, муз. критик, педагог і співак (баритон). Закін. Київ. духовну семінарію. Навч. у муз.-драм. уч-щі Моск. філармоніч. т-ва. З 1897 — у Житомирі: директор-розпорядник Артистич. т-ва, викладач історії музики при ньому, вчитель співу в гімназіях, організатор понад 150 концертів. 1897—1910 — житомир., 1910—18 — петерб. кореспондент «Русской музыкальной газеты». Працював в Одесі (1919—21, інструктор опери), Харкові (1921—28; 1925 — один з фундаторів т-ру опери та балету, його інспектор; викладач муз. уч-ща). Організатор і зав. муз. відділом (1928—38) ЦНБ УРСР, де зібрав величезні нотні фонди (бл. 125 тис. од. зберігання). Тв.: понад 40 хорів, романси, обробки нар. пісень; зб. «Шкільний спів», «Хоровий спів», «Дитячі ігри та пісні»; статті з музикознавства.

ДЗБАНО́ВСЬКИЙ Борис Вікторович [4 (17).II 1909, м. Умань, тепер Черкас. обл.] — укр. архітектор. Закін. 1937 Київ. інж.-буд. ін-т. Комплекс будівель радіостанції в м. Броварах Київ. обл. (1936—37), ін-т «Укрдіпрошахт» у Києві (1949—50), драм. театр у Макіївці (1951), будинки — техніки у Луганську (1950—53), обчислювального центру в Києві (1963—66), всі — у співавторстві.

ДЗБАНО́ВСЬКИЙ Іван Гаврилович (? — м. Умань, тепер Черкас. обл.— ?) — укр. актор, співак (бас). Сценічну діяльність почав з 1886. Виступав у трупах П. Саксаганського (1890—1900, 1903—07), О. Суходольського (1908—1912), Л. Сабініна (1916). Ролі: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Акила Акилович, Шляхтич («Суєта», «Мартин Боруля» Карпенка-Карого).

ДЗБА́НСЬКИЙ Костянтин (1823, Ломжа, тепер Польща — 1897, с. Ожидів, тепер Львів. обл.) — польс. живописець і графік. Навч. 1842—44 у віден. АМ. Працював у м. Жовкві (тепер Львівської обл.) і Львові (з 1855). Тв.: «Автопортрет» (1854), «Пастух з околиць Львова» (1859), «Хлопчик» (1865), «Дівчина з голубкою» (1884), «Кузня» (1894), «Пекар з бубликами».

ДЗЕНГАЛО́ВИЧ Стефан (?, с. Судова Вишня, тепер Львів. обл.— ?) — укр. живописець 17 ст. Малював 1682 іконостас у церкві с. Улуча (тепер Польща). Зберігся вівтар із зображеннями св. сімейства та св. Варвари, виконаний Д. 1680.

ДЗЕ́РЖИК (Дзерджик) Корнило Володимирович (7.I 1888, с. Хливище, тепер Чернів. обл.— 10.V 1965, Чернівці) — укр. художник, з. д. м. УРСР з 1953. Навч. 1904—08 в худож. школі М. Івасюка в Чернівцях, 1908—12 — у віден. АМ. Працював у галузях побутового жанру й пейзажу: «Дубки» (1906), «Автопортрет» (1925), «Лісосплав», «Гуцул з трембітою», «Перший колгоспний сніп» (1945), «Ранок у Карпатах» (1946), «За межу» (1952), «Полонина» (1953), «Колгоспний сад» (1957).

ДЗИ́НДРА Євген Васильович (12. VIII 1913, с. Димівка, тепер Львів. обл.— 2.IX 1983, Львів) — укр. скульптор. Закін. 1938 Львів. уч-ще прикладного і декор. мист-ва. Тв.: «Дівчина з книжкою» (1942), портрети М. Леонтовича (1959), І. Свенцицького та його надгробок на Личаківському кладовищі (обидва — 1960); пам'ятник жертвам фашизму у Володимирі-Волинському (1966, у співавт.), пам'ятник «Воїн» у с. Коцюбинчики Терноп. обл. (1970).

ДЗЮ́БАН Іван Феодосійович (2.II 1923, с. Костянтинівка Мар'їнського району Донец. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1974. Закін. 1955 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна*). Тв.: плакати «Слава героям Перекопу!» (1955), «Ширше крок на наші ниви...» (1959), «Ніхто не забутий» (1973); вітраж у Будинку культури с. Вергунів Черкас. обл. (1970, у співавт.).

ДЗЮБАРЕ́ВИЧ Захарій (?—?) — укр. композитор і поет кін. 17 — поч. 18 ст. Вихованець Київ. академії. Ймовірно, уклав одну з перших нотних збірок укр. нар. пісень, що зберігається в Держ. істор. музеї в Москві. Його вважають автором лірич. пісень з цієї збірки «Ой коли любиш», «От нещасної долі».

ДЗЮБЕ́НКО Олекса Терентійович [13 (25).X 1890, м. Прилуки, тепер Черніг. обл.— 13.VI 1968, смт Димер Київ. обл.] — укр. кобзар. Учень М. *Кравченка*. 1925—41 — у Київ. капелі бандуристів. Давав сольні концерти. З 1945 — у Дрогобицькій філармонії, 1949 — в Димерській муз. школі. Виконував думи «Про удову», «Про Федора Безрідного», «Невольницький плач» та ін.

ДИ́БА Борис Лукич (30.VIII 1920, с. Кашперо-Миколаївка, тепер Микол. обл.— 11.IX 1979, Одеса) — укр. скульптор. Навч. 1936—41 в Одес. худож. уч-щі (у Д. *Крайнєва* і Г. *Теннера*), 1946—47 — у Всерос. АМ. Працював у галузях портрета і монумент. пластики. Тв.: пам'ятники М. Ломоносову (1962, бі-

ля Одес. технол. ін-ту), М. Фрунзе (1967, у радгоспі ім. М. Фрунзе Одес. обл.), В. Чапаєву (1970, в колгоспі ім. В. Чапаєва Микол. обл.).

ДИДЙНСЬКІ — укр. музиканти; батько й син. Михайло Д. (? — бл. 1870) — поміщик у с. Іскань Сяноцького пов. (тепер Польща). Автор польок, мазурок та ін. фп. тв. Володислав Михайлович Д. (1824, с. Іскань — бл. 1865, Львів) — скрипаль і композитор. 1854 утримував у Відні оркестр, виступав як соліст. З того ж року — скрипаль оркестрів Кракова і Львова. Фп. тв.: кадрилі (цикли по 6 номерів), вальс (1850—51).

ДЙКАС Томаш (25.IX 1850, с. Гумніськи, побл. м. Дембиці, тепер Польща — 19.IV 1910, Львів) — польс. скульптор. Навч. 1872—78 у Краків. школі образотв. мист-в, 1878—83 — у віден. АМ. З 1885 працював у Львові. Тв.: пам'ятники А. Міцкевичу в Тернополі (1895), Золочеві (1899), надгробки на Личаківському кладовищі та у домініканському костьолі у Львові (Т. Жулінському, 1885); портретні погруддя, побутові та алегоричні композиції, фігури та барельєф у львів. кафедральному костьолі (1903—04).

ДЙКИЙ Олексій Денисович [12 (24). II 1889, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 1.X 1955, Москва] — рос. режисер, актор, педагог, н. а. СРСР з 1949. З 1910 — у т-рах Москви, Ленінграда, Свердловська. З 1948 — професор ДІТМ. Вистави: на укр. тему «Дівчата нашої країни» І. Микитенка (1933), «Калиновий гай» О. Корнійчука (1950). Серед ролей — Горлов («Фронт» Корнійчука); на Київ. кхф — Й. Сталін («Третій удар», 1948). Держ. пр. СРСР, 1946, 1947, 1949 (двічі), 1950.

ДИКÓВ Мойсей (бл. 1820, Полтавщина — ?) — укр. живописець, кріпак. Навч. живопису в іконописця в Києві. Робив копії з картин зх.-європ. майстрів у маєтку Рєпніних в Яготині. З його тв. відомий лише «Жіночий портрет» (1842).

ДЙКОВА Марія Денисівна [1 (13). XI 1879, Сімферополь — 26.II 1974, Москва] — укр. актриса, з. а. УРСР з 1943. Сестра О. Дикого. Дружина О. *Суходольського.* На сцені — з 1894. Працювала в укр. трупах, а також укр. т-рах Києва, Полтави, Харкова. 1935—42 — в Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. Ролі: Лучицька («Талан» Старицького), Федоска («Дві сім'ї» Кропивницького), Гурмижська («Ліс» О. Островського).

ДИЛÉЦЬКИЙ (Ділецький) Микола Павлович [бл. 1650, Київ (?) — після 1723] — укр. музич. теоретик, композитор, хор. диригент і педагог. Навч. в 70-х рр. у Віленській академії. Осн. праця — «Граматика музикальна» («Граматика мусікійська», 1677). Збереглося понад 20 її редакцій (остання — 12.X 1723; перевид. 1970 і 1979). Містить теор. засади партесного співу. Тв.: багатоголосі композиції («Хорові твори», 1981).

ДИЛÍНСЬКИЙ Ілярій (1855, Львівщина — 2.VII 1919, Варшава) — укр. співак (баритон). Вок. освіту здобув у Львові. На сцені — з 1874. Виступав у т-рах Львова (1874—75, 1878—79), Кракова (1875—76), Варшави (1880—1919). Партії: Бартоло («Севільський цирульник» Россіні), в оперетах Ж. Оффенбаха, Й. Штрауса та ін. В концертах у Львові, Ходорові (тепер місто Львів. обл.) виконував тв. укр. композиторів і нар. пісні.

ДЙННИКИ — київ. майстри золотих і срібних справ 19 ст.; батько й син. Петро Іванович Д. [?—5 (17). IV 1832]. Належав з 1816 до срібного цеху, з 1825 — майстер. Виро-

би на замовлення монастирів і церков. Хома Петрович Д. (? — 1829). Вироби мали ознаки стилю барокко.

ДИЧКО́ Леся (Людмила) Василівна (24.X 1939, Київ) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1983. Закін. 1961 Київ. консерваторію. Тв.: кантати «Червона калина» (1979), «У Києві зорі», ораторія-кантата «І нарекоша ім'я Київ...» (обидві — 1982), ораторії «Чотири пори року» (1973—75), «Індія-Лакшмі» (1987—88), балети «Досвітні вогні» (1967), «Катерина Білокур» (1988); симфонії «Привітання життя» (1970—72), «Вітер революції» (1973—76); цикл фп. п'єс, літургії № 1 (1989), № 2 (1990), фрески «За малюнками К. Білокур» для скрипки і органа. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1989. Вид.: Гордійчук М. «Леся Дичко» (1978).

ДІБРО́ВА Зінаїда (?—?) — укр. актриса і співачка (сопрано). 1908—15 працювала в Т-рі М. Садовського в Києві. Ролі: драм. — Маруся («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Яриська («Брат і сестра» Грицинського); муз.— Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського), Галя («Утоплена» Лисенка).

ДІБРО́ВЕНКО Микола Федотович [6 (19).XII 1901, с. Кавунівка, тепер Черкас. обл.— 25.VI 1988, Київ] — укр. театрознавець, канд. мистецтвознавства з 1950. Закін. 1930 Харків. ун-т. 1947—1962 працював в ІМФЕ. Автор нарису «Кріпацький театр» в колективній праці «Український драматичний театр. Дореволюційний період» (т. 1, 1967), книг «Карпо Соленик» (1950), «Г. П. Затиркевич-Карпинська» (1956) та ін.

ДІГТЯРЕ́НКО Кузьма Якович (1900—1942) — укр. актор і режисер. Закін. Муз.-драм. школу ім. М. В. Лисенка в Києві. З 1922 — у т-рі «Березіль» (з 1923 — в реж. лабораторії Леся *Курбаса*). Ролі: Гайдамака («Гайдамаки» за Шевченком), Лорд («Машиноборці» за Толлером). Вистави: «Заповіт пана Ралка» В. Цимбала (1930, спільно з Лесем Курбасом і В. Скляренком), «МРТО» (1931). Репресований.

ДІДЕ́НКО Кирило Васильович [22.V (4.VI) 1907, м. Сквира, тепер Київ. обл.— 3.VI 1984, Київ] — укр. скульптор. Навч. у ВХУТЕІНі (1927—31) та Ін-ті пролетар. образотв. мист-ва в Ленінграді. Автор серії портретів героїв-партизанів Вел. Вітчизн. війни 1941—45 — С. Ковпака та О. Федорова (обидва — 1944), проф. П. Буйка (1945) та ін., письменників П. Панча та С. Скляренка (обидва — 1948); командира Червоного козацтва В. Примакова (1962) та ін.

ДІДИ́К Тамара Софронівна (17.IX 1935, с. Ланівці, тепер смт Терноп. обл.) — укр. співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1975. Закін. 1960 Львів. консерваторію, відтоді — у Львів. т-рі опери та балету. Партії: Галя («Утоплена» Лисенка), Мирослава («Золотий обруч» Лятошинського), Шевцова («Молода гвардія» Мейтуса), Тетяна («Євгеній Онєгін» Чайковського), Мікаела («Кармен» Бізе).

ДІДКО́ВСЬКИЙ Леонід Іванович (25.XI 1927, с. Недашки, тепер Житомир. обл.) — укр. військ. диригент, майор, з. д. м. УРСР з 1973. Закін. 1951 Ін-т військ. диригентів у Москві. 1951—74 — диригент військ. оркестрів у Кіровограді, Василькові, Києві, 1975—76 — керівник творчого відділу Муз. т-ва УРСР; з 1976 — викладач Київ. муз. уч-ща ім. Р. М. Глієра.

ДІДУР Адам (24.XII 1873, с. Воля-Сенкова, побл. м. Сянока, тепер Санок, Польща — 7.I 1946, Катовіце) — польс. співак (бас). За походженням українець. Навч. 1892—95 в консерваторії Галицького муз.

т-ва у Львові, а також у Мілані. Співав в Італії (зокрема, 1895—99, 1903—06 — в т-рі «Ла Скала» в Мілані), Єгипті, США (1907—08 — в «Манхеттен-опера», 1908—32 — в «Метрополітен-опера» в Нью-Йорку) та ін. Гастролював у Петербурзі, Москві, Києві, Одесі, Харкові, Львові (1908, 1910, 1926). У 1932—39 — у Львові: худож. керівник оперного т-ру, професор консерваторії ім. К. Шимановського і Польс. муз. т-ва. З 1945 — у Катовіце. Партії: Борис Годунов (однойм. опера Мусоргського), Мельник («Русалка» Даргомижського), Мефістофель («Мефістофель» Бойто і «Фауст» Гуно).

ДІДУХ Володимир Євгенович (25.III 1937, с. Іванківці, тепер Хмельн. р-ну Хмельн. обл.) — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1987. Закін. 1963 Хмельн. муз. уч-ще (клас бандури). 1963—66 — в Капелі бандуристів УРСР, з 1966 — у складі чол. вокал. квартету «Явір». Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1985.

ДІКЕМБОШ Бернард (?—?) — укр. скульптор 17 ст. Працював у Львові. 1617 виконав кронштейни у вигляді левів з гербами для вежі львів. ратуші. Уклав контракт 1625 на виготовлення вівтаря для костьолу братства св. Анни при монастирі бернардинців у м. Самборі (тепер Львів. обл.).

ДІЛЛЬ Іван (бл. 1839—6.IV 1901, Львів) — польс. і укр. художник театру. Худож. освіту здобув 1860 у Відні. З 1862 виконував настінні розписи у Вірменському соборі та ін. будовах Львова. 1875—1901 — художник Львів. міськ. т-ру, 1878—93 — Руського нар. т-ру у Львові. Вперше на укр. сцені застосував електр. освітлення. Оформив вистави: в міськ. т-рі — «Орфей у пеклі» Ж. Оффенбаха (1876), «Циганський барон» Й. Штрауса (1896), Руському нар. т-рі — «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Чорноморці» М. Лисенка, «Бідна Марта» С. Воробкевича (1881), «Мінадо» А. Суллівена (1893).

ДІНДО Жозефіна Костянтинівна (11.XII 1902, Варшава — 18.V 1953, Київ) — укр. скульптор. Навч. 1920—26 у Харків. худож. ін-ті (у Б. *Кратка*). Викладала в Одес. (1930—33) та Київ. (1933—37) худож. ін-тах. Працювала в галузях монумент.-декор. (барельєфи на фасаді Сел. санаторію ім. ВУЦВК в Одесі, 1928; проект пам'ятника Т. Шевченкові в Харкові, 1933; скульп. оздоблення Піонерського парку в Києві, 1935), станкової скульптури («Селянка», 20-і рр.; «Піонери», «Пастушка», «Наймичка», «Жниця», «Безпритульні», всі — 1926; «Делегатка», 1927; «Молочниця», 1929; «Свято авіації», 1948), а також пластики малих форм («Дівчина з гускою», 1927; «Посудниця», 1928).

ДІОМІДІ Марія Миколаївна [16 (28).III 1875, Тамбов — після 1919] — укр. піаністка і педагог. Закін. 1898 Київ. муз. уч-ще (у В. *Пухальського*). 1908—19 утримувала Муз. курси М. М. Діоміді в Києві, де викладали гру на фп., теорію та історію музики.

ДІОРДІЄВ Євген Якович [7 (20).X 1912, Одеса — 10.IV 1985, Алма-Ата] — рос. актор, н. а. СРСР з 1970. Закін. 1930 студію при Одес. рос. драм. т-рі, в якому працював 1930—35. З 1946 — в Алма-Атинському рос. драм. т-рі. Серед ролей: Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Возний («Наталка Полтавка» Котляревського), Ромодан («Крила» Корнійчука). Знімався в кіно.

ДЛЯБОГА Павло (11.III 1951, м. Легніца, Польща) — швейц. диригент. За походженням українець.

Закін. консерваторії — в 1974 Люцернську (клас фп.), 1983 — Женевську (клас диригування). З 1974 — професор музики в коледжі м. Люцерна, виступає як диригент в країнах Європи, в США, Канаді. 1988—89 керував концертним виконанням опери Г. Майбороди «Ярослав Мудрий» у Вашінгтоні та містах Канади. 1990 гастролював у Києві.

ДМИТРЕ́НКО Дмитро (псевд.— Осип Бут; ?—?) — укр. актор, режисер і драматург 40—60-х рр. 19 ст. Брав участь у виставах кріпацького т-ру І. Хорвата в с. Головіному (тепер Курської обл.), пізніше — в рос.-укр. трупах. Автор водевілів «Кум-мірошник, або Сатана в бочці» (1850), «Панас-викрутас» (1853), «Вечір на хуторі біля Диканьки» (1864, за М. Гоголем) та ін.; спогади про т-р І. Хорвата (1863).

ДМИТРЕ́НКО Михайло (1908, Лохвиця, тепер місто Полтав. обл.) — укр. живописець. Навч. у Київ. худож. ін-ті (у Ф. Кричевського). З 1939 — у Львові, з 1951 — в Канаді. Автор монумент. розписів у церквах (кафедри св. Володимира в Торонто та ін.), мозаїк, вітражів, станкових тв. («Портрет Марусі Бек», «Жінка в народному костюмі», «Дівчина з червоним волоссям»), оформлень книжок.

ДМИТРЕ́НКО Юрій Мелентійович [23.III (4.IV) 1858, Одеса — 5.VII 1918, там же] — російський архітектор, представник історизму. Навч. 1878—85 в петерб. АМ. Споруди в Одесі: аудиторія для нар. читань (1891—94, пізніше перебудовано; тепер б-ка ім. І. Я. Франка), нар. читальня (1893), бактеріологічна станція (1894, тепер корпус мед. ін-ту), Дмитріївська церква на кладовищі (1886—88), Андріївське подвір'я (1897), готель «Лондонський» (1899—1900, тепер готель «Одеса»), колишні Обліковий (1907) та Селянський (1913) банки, Іллінська церква (кін. 19 — поч. 20 ст.) та ін. Автор проектів прибуткових будинків по вулицях К. Лібкнехта № 21 (1900), № 25 (1905) і № 45, Катерининській № 18, Ласточкіна № 15; Рад. Армії № 38 (всі— поч. 20 ст.); Маразліївській № 4 (1899) і № 32 (кін. 19 ст.), особняків на Французькому бульварі № 28—30 (поч. 20 ст.).

ДМИ́ТРІЄВ Володимир (?—?) — укр. живописець 18 ст. До 1734 жив у Харкові, 1734—44 — у Києво-Печерській лаврі та Свенському монастирі під Брянськом, 1744—47 працював при дворі цариці Єлизавети Петрівни. 1748 повернувся до Брянська. Виконав 1738 живопис іконостаса Успенської церкви в м. Охтирці (тепер Сум. обл.).

ДМИ́ТРІЄВ Микола Дмитрович [24.VII (5.VIII) 1829, Москва — 15 (27).VII 1893, м. Таганрог] — укр. і рос. композитор, піаніст, диригент, педагог. З 1840 виступав як піаніст і диригент у багатьох містах Росії, України. 1857—63 жив у Харкові, де викладав гру на фп., відкрив муз. салон, з 1861 організував тут квартетні вечори. Тв.: вокал. ансамблі, фп. п'єси, бл. 100 романсів, культова музика. У Д. 1858 навч. М. *Лисенко.*

ДМИ́ТРІЄВ Олександр Іванович [2 (14).X 1878, Петербург — 2.XII 1959, Ленінград] — рос. архітектор, акад. арх-ри з 1912, д. чл. АА СРСР з 1939, почес. чл. Академії буд-ва і арх-ри СРСР з 1956. Закін. 1900 петерб. Ін-т цивільних інженерів, 1930 — АМ у Ленінграді. Серед споруд: у Харкові — Управління Пд. залізниць (1908—10), Палац культури залізничників (1931—32), Будинок кооперації (1933—35, у співавт.); Електроцентраль Пн.-Сх. Донбасу (1928—30).

ДМИ́ТРІЄВА Євгенія Михайлівна [2 (15).XI 1900, Київ — 24.XI 1969,

там же] — укр. майстер декор.-ужиткового мист-ва. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т (у Г. *Світлицького*). Тв.: декор. блюда «Жага» (1940), «Возз'єднання українських земель» (1949), «Танець» (1951); ткане панно «Казка про царя Салтана» (1949), килим «Мир» (1950); численні ескізи для шпалер, текстильних та кераміч. виробів, у яких використано нар. традиції. Автор дослідження «Мистецтво Опішні» (1954).

ДМИТРІЄНКО Петро (20.IV 1925, Париж — травень 1974, там же) — укр. живописець. Худож. освіту здобув у Парижі. Створював великі абстрактні композиції, позначені графічністю.

ДМИТРІЙ (? — ?) — укр. живописець 16 ст. Працював у Галичині. Автор ікон «Христос з дванадцятьма апостолами» та «Різдво Марії» (обидві — 1565) для іконостаса церкви в с. Долині (тепер Івано-Фр. обл.).

ДМИТРІЙ (?—?) — укр. живописець 16 ст. Працював у с. Долині (тепер Івано-Фр. обл.). Ікони для церков Різдва Богородиці та Михаїла. На іконі «Спас Нерукотворний» зафіксовано ім'я художника і дата — 1565. З майстерні Д. відомі ікони «Різдво Марії», «Микола в житті» (два варіанти), «Архістратиг Михаїл», «Страшний суд».

ДМИТРІЙ (?—?) — укр. гравер 18 ст. Працював у Києві. Виконав гравюру «Різдво» для Євангелія напрестольного (1771), заставки «Олександр Невський», «Людина і монах», «Захарія і Єлизавета» та ін.

ДМИТРОВА Людмила Михайлівна (28.IX 1890, Київ — 1940) — укр. театрознавець. Закін. мед. ін-т і реж. курси в Києві. Упорядкувала хрестоматію «Підручна книга з історії всесвітнього театру» (1929), в яку написала розділ «Італійський театр 18 століття». Автор п'єси «Голота» за В. Винниченком (1923), інсценізації «1905 рік» (1925) за повістю «Фата моргана» М. Коцюбинського. Репресована 1938.

ДМИТРОВИЧ Іван Андрійович (?—1782) — укр. золотар. Працював у Києві. Збереглися два срібні свічники його роботи (Києво-Печерська лавра).

ДНІПРОВА Евеліна Федорівна (справж.— Мерць; ?, м. Бердянськ, тепер Запоріз. обл.— після 1931) — рос. актриса. Працювала в київ. т-рі «Соловцов» (1893—95), у трупі О. Дюкової (1895—1901). В 1901—15 гастролювала в Луганську, Полтаві, Бахмуті, Ковелі. Ролі: Ніна, Соня («Чайка», «Дядя Ваня» Чехова), Лариса («Безприданниця» О. Островського), Олена («Чудаки» М. Горького), Нора («Нора» Ібсена).

ДНІСТРЯНСЬКА Софія Львівна (24.X 1882, Тернопіль — 9.II 1956, м. Вейпрті, Чехо-Словаччина) — укр. піаністка, педагог і муз. критик. Навч. 1903—08 в консерваторії Галицького муз. т-ва (Львів). Закін. 1912 Віден. консерваторію. 1913—33 викладала в муз. школах Відня і Праги. 1934 заснувала муз. школу в Ужгороді (до 1938 — її директор), 1938—39 — викладач учительської семінарії в м. Виноградові (тепер Закарп. обл.). З 1946 — у Чехо-Словаччині. Давала сольні концерти у Львові, Стрию, Ужгороді, Відні, Празі. Виконувала тв. М. Лисенка, Ф. Шопена, Ф. Ліста й ін. Брала участь у шевченківських концертах. Автор статей з музикознавства.

ДОБЖИНСЬКІ — польс. музиканти; батько й син. Ігнацій Д. (2.II 1779, Варшава — 21.VIII 1841, там же) — скрипаль і диригент. До 1799 — концертмейстер нім.-польс. Цісарсько-королівського привілейованого т-ру у Львові, 1799—1817 —

диригент поміщицького оркестру і оперного т-ру в маєтку графа Ю. Ілліńського у с. Романові (тепер смт Дзержинськ Житомир. обл.). 1817—25 — вчитель музики в гімназії у Вінниці, з 1831 — у Житомирі, згодом — у Варшаві. Тв.: коміч. опера «І хто ж ліпший?» (1830), кантати, музика до балетів, полонези. Ігнацій Фелікс Д. (25.II 1807, с. Романів — 9.X 1867, Варшава) — композитор, диригент, піаніст і педагог. Навч. 1817—25 в гімназії у Вінниці, 1825—31 — приватно у Ю. *Ельснера* у Варшаві, де був диригентом, педагогом. Виступав з концертами в ін. містах Європи. Тв.: опера «Монбар, або Флібустієри» (1838), 5 кантат, 2 симфонії, бл. 20 ін. оркестр. творів, фп. концерт; фп. (у т. ч. «Сувенір з України», на теми укр. нар. пісень), камерно-інструм., бл. 40 солоспівів.

ДОБКЕ́ВИЧ Антон Казимирович [25.IX (7.X) 1875, Київ — 27.VIII 1956, Лодзь] — укр. і польс. піаніст, педагог. Закін. бл. 1899 Київ. муз. уч-ще РМТ (у В. *Пухальського*). Навч. 1899—1902 в Муз. академії у Відні, закін. екстерном Петерб. консерваторію. 1910—13 — викладач муз. уч-ща, 1913—20 — консерваторії в Києві. 1921—56 — професор консерваторій у Варшаві і Лодзі.

ДОБРА́ВСЬКИЙ Мартин (?—?) — архітектор 18 ст. Походив з Поділля. Автор проекту монастиря капуцинів у стилі барокко в Олеську (тепер смт Львів. обл.).

ДОБРЖА́НСЬКА Любов Іванівна [24.XII 1907(6.I 1908), Київ — 3.XI 1980, Москва] — рос. актриса, н. а. СРСР з 1965.

Закін. 1924 студію при Київському т-рі рос. драми, до 1934 працювала в ньому (1926—27 — у Дніпропетровську). З 1934 — у Центр. т-рі Рад. Армії в Москві. Серед ролей, зіграних на Україні: Лукерія («Фіолетова щука» Корнійчука), Іва («Яблуневий полон» Дніпровського). Знімалася в кіно. Держ. пр. СРСР, 1951.

ДОБРИЛО́ВСЬКИЙ Юліан (бл. 1760, Волинь — 1825, Львів) — укр. поет, композитор і церковний діяч. До 1784 працював у Бучацькому колегіумі, 1793—96 — у Кременецькому пов. уч-щі; служив також священником у Кременці, Підгірцях, Бродах (всі — у Галичині), Львові. Брав участь у редагуванні «Богогласника» (1790). Автор ряду пісень (слів та музики), в т. ч. «Дай же, боже, добрий час» і «Станьмо, браття, в коло», які стали народними (вони опубл. без зазначення прізвища автора у зб. «Пісні польські та руські галицького люду» Вацлава з Олеська, 1833). Д. приписують також авторство пісні «Тяжко знести тої розлуки». Пісні Д. виконувалися, зокрема, на Слов'янському з'їзді у Празі (1848), згодом їх надруковано у численних збірниках.

ДОБРОВО́ЛЬСЬКИЙ Анатолій Володимирович [6 (19).V 1910, с. Буковка, тепер с. Буки Малинського р-ну Житомир. обл. — 19.IV 1988, Київ] — укр. архітектор, д. чл. АМ СРСР з 1979. Закін. 1934 Київ. інж.-буд. ін-т. 1950—55 — гол. архітектор Києва, з 1965 — професор Київ. худож. ін-ту. Один з авторів проекту забудови Хрещатика (1950—55). Споруди: готель «Москва» (1959—61), станції метрополітену «Хрещатик» (1960) і «Завод „Більшовик"» (1963), кінотеатр «Україна» (1964), аеропорт Бориспіль (1959—65), Московський міст (1976), Будинок художника (1978), всі — в Києві, у співавт. Держ. пр. СРСР, 1950, 1951.

ДОБРОВО́ЛЬСЬКИЙ Віктор Миколайович [10 (23).I 1906, Одеса — 28.VII 1984, Київ] — укр. і рос. актор, н. а. СРСР з 1960. Закін.

1928 студію при Одес. держ. драмі. Працював в Одесі, Харкові, Донецьку. 1939—64 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка, 1964—84 — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Михайло Гурман («Украдене щастя» Франка), Свічка («Свіччине весілля» Кочерги), Кречет («Платон Кречет» Корнійчука), Городничий («Ревізор» Гоголя), Литвинов («На дикому березі» за Полевим), Макбет («Макбет» Шекспіра). Знімався в кіно, зокрема на Київ. кхф у фільмах «Украдене щастя», «В степах України» (обидва — 1952), «Калиновий гай» (1953), «Правда» (1957). Режисер ряду радіовистав. Держ. пр. СРСР, 1951, Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983. Вид.: Ю. Бобошко. «Віктор Миколайович Добровольський» (1964); Г. Овруцька. «Віктор Добровольський» (1976).

ДОБРОВО́ЛЬСЬКИЙ Одо (1883, Чернівці — 1917, Київ) — укр. графік. Бл. 1905—07 — вільний слухач краків. АМ. Працював у Львові. Виконував переважно види Львова, карикатури на громад. і культур. діячів, сцени з укр. і євр. міськ. побуту. Збереглося бл. 30 тв., зокрема серія автолітографій «Львів зимою 1914—1915».

ДОБРОВО́ЛЬСЬКИЙ Сергій Павлович (1910—42) — укр. композитор. Навч. у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка, з 1930 — в Ленінгр. консерваторії. Тв.: фп. цикли «Дві поеми», «Три прелюдії», «Дві прелюдії» (всі — 1929), хори («Пісня про Київ», 1938).

ДОБРОМИ́СЛ Станіслав (? — бл. 1614, Львів) — укр. будівничий і скульптор. 1617 виконав 16 кам'яних кронштейнів до вежі львів. ратуші (не збереглася). Згадується у реєстрах Успенського братства: 1617 як помічник скульптора Б. Дікембоша; 1619, коли отримав 23 золотих за доставку каменю з с. Крилоса і виконання 4 гербів для вежі ратуші.

ДОБРОМИ́СЛОВ Дмитро Костянтинович (1901—44) — рос. актор. Закін. студію при Казан. т-рі. 1931—44 — у Крим. рос. драм. т-рі. Під час Вел. Вітчизн. війни — чл. підпільної орг-ції «Сокіл». Страчений фашистами. Його образ виведено у п'єсі «Вони були акторами» Г. Натансона та В. Орлова (вистава Крим. рос. драм. т-ру, 1977).

ДОБРЯ́НСЬКИЙ Андрій (1935, Львів) — амер. співак (баритон). За походженням українець. Вокал. освіту здобув приватно. З 1970 — соліст «Метрополітен-опера» (Нью-Йорк). Партії: Кривоніс («Богдан Хмельницький» Данькевича), Борис Годунов (однойм. опера Мусоргського), Філіп («Дон Карлос» Верді). В концертах виконує тв. укр. композиторів.

ДОВБИ́ЩЕНКО Віктор Семенович [21.X (3.XI) 1910, Харків — 24.IX 1953, Київ] — укр. режисер, педагог, з. а. УРСР з 1946. Закін. 1934 Харків. муз.-драм. ін-т. Працював в укр. т-рах Харкова, Донецька, Одеси, Луганська. 1947—52 очолював Київ. ТЮГ. З 1936 — на пед. роботі (1947—53 — в Київ. ін-ті театр. мист-ва). Вистави: «Професор Мамлок» Ф. Вольфа (1935), «Лісова пісня» Лесі Українки (1939, 1949), «Украдене щастя» І. Франка (1945), «Одруження» М. Гоголя (1952). Автор кількох інсценізацій, п'єси «Хліб-фронт» (1931). Упорядник зб. «Порадник режисера», «Про мистецтво режисера» (обидва — 1948), «Про мистецтво театру» (у співавт. з Ю. *Бобошком*), автор книг «В. С. Василько» (у співавт. з В. Андреєвим, 1949), «Театр» (1984).

ДОВБОШИ́НСЬКИЙ Данило Данилович (27.VII 1924, с. Колки, тепер смт Волин. обл.) — укр. живописець,

з. х. УРСР з 1989. Закін. 1953 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва (у Р. *Сельського* та Й. *Бокшая*; 1953—84 викладав у ньому). Працює в галузі станкового живопису та монумент.-декор. мист-ва. Тв.: картини — «Робітники-хіміки» (1965), «Діти Карпат» (1968), «Іде війна народна...» (1970), «Богун під Берестечком», «Шевченко на засланні», «Тривога» (всі — 1981). Портрети — В. Стефаника (1971, 1980), Лесі Українки (1975, 1980), Я. Галана (1979), Б. Лепкого (1980). Мозаїка у Львів. музеї Прикарпатського військ. округу (1965).

ДОВГАЛЮ́К Андрій (Зоря Андрій; ?—?) — укр. лірник 19 ст. Жив у с. Янові (тепер с. Іванів Вінн. обл.). У репертуарі — 42 укр. нар. пісні (в т. ч. власний варіант «Панщини»).

ДОВГА́ЛЬ Олександр Михайлович [14 (27).І 1904, ст. Дебальцеве, тепер місто Донец. обл.— 12.ІІІ 1961, Харків] — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1951. Навч. 1922—29 у Харків. худож. ін-ті (у І. *Падалки* та О. *Маренкова*). Тв.: станкові — «Естакада» (1923), «Полільниця» (1926), «Розподіл пайка» (1927); серії — «Соціалістичний Харків» (1935—37), «Класики світової культури» (1939—60), «Шляхами війни» (1942—44), «Суворовці» (1945—48); іл. до роману «Юрко Крук» П. Козланюка (1952), оповідань Марка Вовчка (1954), повісті «День отця Сойки» С. Тудора (1955) та ін.; плакати.

ДОВГА́НЬ Борис Степанович (19. VIII 1928, Київ) — укр. скульптор. Закін. 1956 Київ. худож. ін-т (у М. *Лисенка* та І. *Макогона*). Працює в галузі станкової та декор. скульптури. Тв.: «Волошки» (1960), «Футболісти» (1961), «Портрет Є. Шабліовського» (1964), «А. Гайдар» (1968) та ін.

ДОВГА́НЬ Володимир Захарович (22.VII 1929, м. Сміла, тепер Черкас. обл.) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1959 ВДІК. Працював на Ялтинській кхф, з 1963 — на Київ. кхф. Фільми: «Три доби після безсмертя» (1963), «А тепер суди» (1966), «Сімнадцятий трансатлантичний» (1972), «Три гільзи від англійського карабіна» (1983), «Моя дорога» (1987).

ДОВЖЕ́НКО Валеріан Данилович [14 (27).IX 1905, Ростов-на-Дону] — укр. рад. музикознавець і композитор, доктор мистецтвознавства з 1969. Закін. 1931 Харків. муз.-драм. ін-т, 1936 — аспірантуру при ньому і Київ. консерваторії (у П. *Козицького,* С. *Богатирьова* і Л. *Ревуцького*; з 1973 — професор). Тв.: дит. опера «Пригоди Зайця» (1982), хори, романси, пісні, п'єси, обробки нар. пісень. Праці: «Творчий шлях композитора В. Косенка» (1949), «П. І. Ніщинський» (1951, 1955), «Шляхи розвитку української радянської музики. 1917—1941» (1969).

ДОВЖЕ́НКО Григорій Овксентійович [10 (22).IV 1899, с. Полтавка, тепер смт Баштанка Микол. обл.— 21.IV 1980, Київ] — укр. художник-монументаліст, з. х. УРСР з 1979. Закін. 1928 Одес. худож. ін-т. 1930—36 викладав у Київ. худож. ін-ті, 1953—60 — в Київ. уч-щі декор.-прикладного мист-ва. Тв.: розписи Сх. торг. палати, плафонів у Сел. санаторії ім. ВУЦВК (1928), в Будинку преси ім. М. Коцюбинського (1929), всі — в Одесі; монумент.-декор. оформлення с-ща Будівельник у Дніпропетровську (1949), Палацу культури у Новій Каховці (1953), Будинку культури «Харчовик» у Києві (1957); картини «Пісня про волю» (1928), «Т. Г. Шевченко в казематі» (1936); портрети.

ДОВЖЕ́НКО Олександр Петрович [29.VIII (10.IX) 1894, с. Сосниця, тепер смт Черніг. обл.— 25.XI 1956, Москва] — укр. кінорежисер, письменник, художник, з. д. м. УРСР з 1939, н. а. РРФСР з 1950. Закін. 1914 Глухівський учительський ін-т. Навч. 1917—19 в комерційному ін-ті та Укр. АМ у Києві, 1922—23— у приватному худож. уч-щі в Берліні. Один з основоположників рад. кінематографії. 1926—28 — на Одес. кінофабриці, 1929—41 — на Київ. кхф, з 1946 — на «Мосфільмі». З 1949 — викладач, з 1955 — професор ВДІКу. Фільми: «Сумка дипкур'єра» (1927, роль Кочегара), «Звенигора» (1928), «Арсенал» (1929), «Земля» (1930), «Іван» (1932), «Аероград» (1935), «Щорс» (1939), «Мічурін» (1949). Мав намір екранізувати повість «Тарас Бульба» М. Гоголя (1940 написав сценарій). Документ.-публіцистичні фільми (разом з Ю. *Солнцевою*): «Визволення», «Радянська Буковина» (обидва — 1940), «Битва за нашу Радянську Україну» (1943), «Перемога на Правобережній Україні» (1945). П'єси «Життя в цвіту» (1955), «Потомки запорожців» (вид. 1957), автобіогр. повість «Зачарована Десна» (вид. 1957), кіноповісті «Повість полум'яних літ» (1944—45; пост. 1961 Солнцевою), «Антарктида», «Поема про море» (1956; екранізована 1958 Солнцевою), сценарій «Прощай, Америко!». Автор карикатур, іл., дружніх шаржів на укр. письменників, автопортретів і портретів (В. Блакитного та ін.). Ім'я Д. присвоєно 1957 Київ. кхф, при ній — музей і пам'ятник Д. (1964, скульп. Л. Козуб, арх. П. Орлов). Мемор. музей і пам'ятник (1974, скульптор О. Фуженко, арх. О. Ігнащенко) також у Сосниці. Лен. пр., 1959. Держ. пр. СРСР, 1941, 1949. У 1983 встановлено премію ім. О. П. Довженка. Вид.: І. Корнієнко. «Олександр Довженко» (1978).

ДОДА́ТКО Онуфрій Митрофанович (Додаток; ?—?) — укр. лірник. Жив на Сумщині. 1939 брав участь у 1-й Респ. нараді кобзарів та лірників при Ін-ті укр. фольклору (тепер ІМФЕ), де від нього було записано думу «У неділю вранці-рано» на вірші Т. Шевченка з поеми «Невольник».

ДОДЯ́К Максим Васильович (Додєк, Тюдик; 1860, с. Тюдів, тепер Івано-Фр. обл.— 4.I 1942) — укр. нар. дудар. Жив у с. Верхньому Ясеневі (тепер Івано-Фр. обл.). Виконував укр. інструм. награви. Його гру слухав у Відні (Д. був спеціально викликаний) австр. імператор Франц Йосиф I.

ДОЛИ́НА Павло Трохимович [21 (12).XI 1888, с. Мишоловка, тепер у межах Києва — 15.IX 1955, Київ] — укр. актор і режисер т-ру і кіно. Працював у Києві в «Молодому театрі» (1918—19), «Кийдрамте» (1920—21), «Березолі» (1922—27, з перервами), на Одес. кінофабриці (1925—29), в «Українфільмі» (1929—40), «Техфільмі» (Київ, Ташкент; 1941—43). В 1948—55 — директор Київ. музею театр. мист-ва. Ролі: в т-рі — Кардинал («Іван Гус» за Шевченком), Осип («Ревізор» Гоголя), Дункан («Макбет» Шекспіра); в кіно — Італ. журналіст («Макдональд», 1924), Старий робітник («Арсенальці», 1925; обидва — Одес. кінофабрика). Зняв фільми «Чортополох» (1927), «Буря» (1928), «Новими шляхами» (1928), «В заметах» (1929, всі — на ВУФКУ, Одеса), «Чорні дні» (1930), «Свято Унірі» (1932). Автор п'єси «Царі» за Т. Шевченком, кіносценаріїв.

ДОЛИ́НІН Олександр Єрмолайович (псевд.— Рубан, Українець; 1895, Полтавщина — 8.V 1929, Харків) — укр. актор. Працював у

трупі М. *Синельникова,* Харків. Червонозаводському рос. драм. театрі, в Київ. укр. драм. театрі ім. І. Франка (1926—27), «Березолі» (1927—28). Ролі: Зіновій («Яблуневий полон» Дніпровського), Каляєв («Пролог» Леся Курбаса і Бондарчука), Пеклеванов («Бронепоїзд 14-69» Іванова), Ласі Гренич («Джіммі Хіггінс» за Сінклером). Знімався в кіно.

ДОЛИНСЬКИЙ Іван (?—5.IV 1916, Львів) — укр. архітектор. Закін. 1904 архіт. відділення Львів. політех. ін-ту. Працював у Львові, викладав у Худож.-пром. школі. Споруди у Львові — житл. будинки у стилі модерн по вулицях Ю. Мушака № 34 (1905), Кубанській № 14 (1910).

ДОЛИНСЬКИЙ Лев Володимирович (3.І 1906, м. Перемишль, тепер Пшемисль, Польща — 3.IX 1963, Львів) — укр. мистецтвознавець. Закін. 1953 ІЖСА в Ленінграді. Брав участь у колективній праці «Матеріали з етнографії та художнього промислу» (вип. 1, 3—6, 1954—61). Автор кн. «Український художній фарфор» (1963).

ДОЛИНСЬКИЙ Лука (бл. 1745, м. Біла Церква, тепер Київ. обл.— 10.III 1824, Львів) — укр. живописець. Навч. у Києві (?), 1770—71 — у Львові (у Ю. *Радивилівського*), 1775—77 — у віден. АМ. Тв.: розпис іконостаса та вівтарів собору Св. Юра (1770—71, 1777), живописне оформлення іконостаса в церкві св. Духа (1784—87), іконостас і настінні розписи в церкві св. Онуфрія (1820—21), фрескові композиції для Петропавлівської церкви, розпис стін П'ятницької церкви (всі — у Львові), оформлення інтер'єра Успенського собору в Почаєві (1807—10), розписи церков у містах Городку, Жовкві (тепер всі — Львівської обл.); портрети — Корняктів в Успенській церкві у Львові, Ф. Володковича, кн. Л. Галицького (обидва — 1770—71), М. Гриневецького, М. Гарасевича (кін. 18 ст.), М. Терези.

ДОЛІСТА Франц (1842, Прага — 30.IV 1896, м. Сянок, тепер Санок, Польща) — укр. диригент. За походженням чех. Муз. освіту здобув у Празі. 1883—96 — в Руському нар. т-рі у Львові. Брав участь у першій на укр. сцені Галичини постановці опер «Різдвяна ніч» (1890) і «Утоплена» (1891) М. Лисенка, «Олеся» (1883) і «Марійка» (1891) П. Бажанського, оперети «Пані молода з Боснії» С. Воробкевича (1883), «Вечорниці» П. Ніщинського (1887) та ін.

ДОЛЯ Євдокія Іванівна [справж.— Верховинець-Костева; 17.II (1.III) 1885, Полтава — 15.XI 1988, Київ] — укр. драм. актриса і співачка (мецо-сопрано). Дружина М. *Верховинця.* Співала в хорі Ф. *Попадича* (1904—06) в Полтаві, працювала в Києві (зокрема, 1906—15 — в Т-рі М. Садовського), Полтав. т-рі (1919—26). Організатор (разом з Верховинцем) і режисер жін. хор. ансамблю («Жінхоранс», 1930—36), актриса і режисер Полтав. філармонії (1944—59). Ролі: в т-рі — Харитина («Наймичка» Карпенка-Карого), Галя, Проня («Циганка Аза», «За двома зайцями» Старицького); в кіно — Мати нареченої («Коліївщина», 1933).

ДОЛЬНИЙ Євген (16.I 1928, Монреаль — 13.VI 1983, Торонто) — укр. хор. диригент в Канаді. Навч. 1950—52 у Київ. консерваторії. 1947—50 — керівник хор. та оркестр. колективів Т-ва об'єднаних українців Канади в Вінніпегу, в т. ч. чол. капели бандуристів. З 1952 у Торонто — організатор і керівник Шевченківського чол. хору (1970 гастролював з ним на Україні), ансамблю

нар. пісні «Мандрівники» та ін. Продюсер і диригент канад. постановки опери «Катерина» М. Аркаса (1961, Торонто).

ДОЛЬНИ́ЦЬКА Марія [1900 (?), Львів — 1982 (?), Відень] — укр. художниця по емалях. Навч. у Віден. худож.-пром. школі. Жила в Канаді, США, з 1926 — у Відні. Брала участь у виставках у ряді європ. країн. Спілкувалася з митцями Львова, 1932 відвідала його. Мист-ва емалі вчила Я. *Музику*. Тв.: «Весна», «Гуцули», «Сніданок та траві», «Купіль», «На подвір'ї» на ін.

ДОЛЬНИ́ЦЬКИЙ Зенон Кирилович (1896, м. Заліщики, тепер Терноп. обл.— 10.V 1976, Париж) — укр. співак (баритон). Вокал. освіту здобув 1920—25 у Львів. консерваторії Польс. муз. т-ва, удосконалював співацьку майстерність у Петербурзі та Мілані. З 1925 співав на оперних сценах Львова, Кракова, Варшави, Катовіце, Берліна, Праги, гастролював у Мілані (т-р «Ла Скала») та ін. містах Італії, у Женеві, Барселоні, Відні, Бєлграді та ін. містах Європи. Останні роки життя викладав у Рос. консерваторії у Парижі.

ДОМАШЕ́НКО Георгій Феодосійович [16 (28).VII 1899, Київ — 5.VI 1965, там же) — укр. архітектор. Закін. 1929 Київ. худож. ін-т (у О. *Вербицького* та Ф. *Кричевського*). Споруди: містечко «Київвокзалбуду» (1927), відбудова і реконструкція залізнич. вокзалу (1944—57), будинок «Київдіпротрансу» (1952—57), всі — у Києві; міст через Пд. Буг у Миколаєві (1958—60).

ДОМБРО́ВСЬКИЙ Андрій (?—?) — укр. скульптор 17 ст. Жив у м. Самборі (тепер Львів. обл.). Згадується в документах міськ. архіву 1665 і 1667. Не пізніше 1667 виконав вівтар св. Катерини для місц. парафіяльного костьолу.

ДОМБРО́ВСЬКИЙ Владислав Олександрович (1854, Ковенська губ., тепер Литва — після 1916, Москва) — рос. архітектор. Закін. петерб. АМ. 1892—1911 працював в Одесі. Споруди: в дусі історизму — комплекс міськ. лікарні по вул. Акад. Воробйова № 7 (1901—04, тепер лікарня № 11), Новий римсько-католицький собор (1904—07, у співавт. з Л. *Влодеком*; не зберігся), будинок т-ва «Трудолюбие» по вул. Лісній (1895); житл. будинки у стилі модерн по вулицях Рад. Армії № 18 (1903) і Щепкіна № 17 (1903—05, у співавт.).

ДОМБРО́ВСЬКИЙ Маріан Павлович [13 (25).III 1876, Житомир — 1958, Варшава] — укр. і польс. піаніст, педагог. Закін. 1900 Петерб. консерваторію. З 1907 — у Києві: викладач муз. уч-ща РМТ (1907—13), професор консерваторії (1913—22). З 1922 — у Варшаві.

ДОМБРО́ВСЬКИЙ Теофіл Матвійович (?—до 1861) — укр. актор. Грав у Харкові у трупах Л. *Млотковського* (1840—43) та Орлі (1851—53). Виступав у Петербурзі, Москві. 1853 організував власну трупу (Чернігів, Курськ та ін.). Ролі: Виборний («Наталка Полтавка» Котляревського), Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Філька («Комедія з дядечком» Григор'єва).

ДОМЕРЩИКО́В Олексій Миколайович (псевд.— Олексієнко; 1872 або 1876 — 1935 або 1936, за ін. даними 31.I 1942, Харків) — укр. диригент і актор. Працював в укр. трупах Г. *Деркача* (1893—94), М. *Кропивницького* (1894—98), Д. *Гайдамаки* (1898—1903, 1906, 1911—14), Д. Гайдамаки і О. *Суслова* (1903—04), Л. Сабініна (1907—10), у театр. колективах Харкова і Полтави.

ДОМІНІ́К (?—?) — укр. живописець 16 ст. Працював у Львові. 1528 розписав один із залів ратуші.

ДОМІНІКО́ВИЧ Казимир (? —?) — укр. тесля 18 ст. В 1718 і 1736 ремонтував Святодухівську церкву в с. Потеличі (тепер Львів. обл.). Збудував нову баню над нефом.

ДОМІ́НЧЕН Климентій Якович [25. XI (8.XII) 1907, с. Студена, тепер Вінн. обл.] — укр. композитор і диригент, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1931 київ. Муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Тв.: балети «Снігуронька» (1965), «Про що співала трембіта» (1970), «Лісоруби» (1975); ораторія «Труд і Мир» (1958), «Салют, Перемога!» (1985); кантати «Вольний син і вольна мати» (1964), «Переможці» (1983); симф., естрадні, хор., вокал., музика до театр. вистав і фільмів. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

ДОМКО́ВИЧ Юрій (?—?) — укр. живописець серед. 18 ст. Працював у Львові: розписав і позолотив скульп. групу «Юрій Змієборець» у соборі св. Юра, а також шість ліхтарів, що прикрашали фасад (1769—71).

ДОМОНТО́ВИЧ Микола (справж. — Злобинцев Микола Васильович; 1886 або 1887, с. Домонтова, тепер с. Домантове Черкас. обл.— між 1923 і 1928) — укр. бандурист, співак (баритон), бандурний майстер. Навч. на поч. 20 ст. у Київ. ун-ті, де створив перший на Україні ансамбль зрячих бандуристів (виступав з ним, зокрема 1906, в концертах київ. т-ва «Боян»). Працював у м. Золотоноші, де заснував і 1920—23 очолював ансамбль бандуристів, кожен учасник якого під керівництвом Д. сконструював новий вид бандури. Автор одного з перших підручників «Самонавчатель до гри на кобзі або бандурі» (1913).

ДОНЕ́ЦЬ Михайло Іванович [11 (23).I 1883, Київ — 10. IX 1941, там же] — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1930. Співу навч. приватно. В 1913— 41 (з перервою) — у Київ. оперному т-рі, 1923—27 — у Харкові і Свердловську.
Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Захар Беркут («Золотий обруч» Лятошинського), Досифей («Хованщина» Мусоргського), Мефістофель («Фауст» Гуно). Репресований. Вид.: М. Стефанович. «Михайло Іванович Донець» (1965).

ДОНЕ́ЦЬ Михайло Олександрович [20.IX (3.X) 1900, Полтава — 29.I 1981, Кіровоград] — укр. актор і режисер, з. а. УРСР з 1940. Працював у трупі М. Садовського, т-рах Харкова, Одеси. Очолював 1949—65 Кіровогр. укр. муз.-драм. т-р, 1965—81 — самодіяльний т-р у м. Олександрії Кіровогр. обл. Ролі: Іван («Суєта» Карпенка-Карого), Гриць («Маруся Чурай» Микитенка). Вистави: «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1938), «Маруся Богуславка» М. Старицького (1950), «Вій» за М. Гоголем (1959), «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка (1963).

ДОНЕ́ЦЬ-ТЕССЕ́ЙР Марія Едуардівна [22.IV (4.V) 1889, Київ — 15. XII 1974, там же] — укр. співачка (колоратурне сопрано), педагог, н. а. УРСР з 1965. Дружина М. І. *Донця*. Закін. 1915 Міланську консерваторію. 1915—22 і 1927—48 — солістка Київ. т-ру опери та балету, з 1935 — викладач, з 1953 — професор Київ. консерваторії. Партії: Панночка («Утоплена» Лисенка), Антоніда («Іван Сусанін» Глинки), Віолетта («Травіата» Верді). Серед учнів — І. Масленникова, Є. *Мірошниченко*, Р. *Колесник*.

ДОНСЬКО́Й Марко Семенович [21.II (6.III) 1901, Одеса — 21.III 1981, Москва] — рос. кінорежисер і кінодраматург, н. а. СРСР з 1966, Герой Соц. Праці (1971). Закін. Сімфероп. ун-т. У кіно — з 1926. На Київ. кхф поставив фільми: «Як гартувалася сталь» (1942), «Райдуга» (1943), «Нескорені» (1945), «Дорогою ціною» (1958). Держ. пр. СРСР, 1941, 1946, 1948, 1968.

ДОНЦО́В Матвій Олексійович [15 (27).XI 1877, м. Золотоноша, тепер Черкас. обл.— 24.VI 1974, Ірпінь, Київ. обл.]—укр. живописець. Навч. 1911—13 в Київ. худож. уч-щі. Тв.: «Ніч. Після дощу» (1924), «На базар» (1933), «Храм Повітря» (1935), «Золота нива» (1948), «Відлига» (1959), «Річка Рось» (1967), «Рання весна» (1970).

ДОРКО́ (Дорінг; ? — 1384) — архітектор. Вірменин, родом з Кафи (тепер м. Феодосія, Крим). Працював у Львові, 1363 будував Вірменський собор.

ДОРОГО́Й Семен Васильович (14. IX 1924, Єлизаветград, тепер Кіровоград) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1973. Закін. 1954 Одес. консерваторію. 1969—78 — засновник, худож. керівник і гол. диригент Київ. чол. хор. капели (з 1974 — ім. Л. М. Ревуцького). З 1980 — викладач Київ. пед. ін-ту. Тв.: хор. обробки, перекладення укр. нар. пісень.

ДОРОЖІ́ВСЬКИЙ Руслан Григорович (24.III 1942, м. Надвірна Івано-Фр. обл.) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1970 Львів. консерваторію (клас М. *Колесси*). 1972—77 — диригент Львів., з 1977 — Київ. т-рів опери та балету. З 1984 — викладач Київ. консерваторії.

ДОРОФІ́Й (Доротей; ?—?) — укр. гравер 2-ї пол. 17 ст. У 60-х рр.— священик Успенської церкви Львова. Виконав до львів. видань Євангелія напрестольного (1669) ксилографії «Євангеліст Марк» та «Іоанн Богослов» (обидві — 1664), до Євангелія (1681) — «Євангеліст Лука» та «Різдво Богородиці», до Молитослова (1701),— заглавний аркуш із зображенням Христа на звороті.

ДОРО́Ш Володимир Васильович (27.VII 1898, Тиврів, тепер смт Вінн. обл.— 19.VI 1964, м. Жмеринка Вінн. обл.) — укр. різьбяр на дереві і скульптор, з. м. н. тв. УРСР з 1960. Тв.: погруддя Т. Г. Шевченка (1930, 1963), композиція «Шевченко на засланні» (1962), пам'ятники Б. Хмельницькому, У. Кармелюку, В. Чапаєву, М. Щорсу, Г. Котовському (всі — 50-і рр.).

ДОРОШЕ́НКО Микола Федорович (?—?) — укр. лірник 19 ст. Жив на х. Шмиглях (тепер село Полтав. р-ну Полтав. обл.). 1886 П. *Мартинович* записав від Д. варіант думи «Про азовських братів», а також чимало спостережень щодо життя лірників.

ДОРОШЕ́НКО Олександр Михайлович [Дорошевич; 4 (16). I 1874, Луганськ — 26.X 1950, Москва] — укр. і рос. актор, н. а. РРФСР з 1946, Герой Праці (1932). Сценічну діяльність почав з 1891 у трупах Г. *Деркача,* М. Кропивницького, М. Старицького та ін. З 1914 — у Петрограді, з 1919 — у Москві. Ролі: в т-рі — Скворцов, Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Степан («Безталанна» Карпенка-Карого), Мазепа («Мазепа» Милославського); в кіно — Пан («Митька Лелюк», 1938, Одес. кхф).

ДОРО́ШКО Федір Васильович (?, Полтавщина — 1937) — укр. кобзар. Слюсар Київ. з-ду «Арсенал». 1918 — один з засновників і учасник Київ. капели кобзарів. У репертуарі: дума «Про удову і трьох синів»,

пісня «Черниця Мар'яна» (один з авторів).

ДОСЕ́НКО-ЖУРБА́ Олександр Васильович [28.VI (10.VII) 1892, с. Чорнухи, тепер смт Полтав. обл.— 14.IV 1959, смт Високий Харків. обл.] — укр. співак-бандурист. 1928—30 виступав у дуеті з Д. *Байдою-Суховієм*. На поч. 30-х рр. у Харкові створив «Ансамбль бандуристів: батько і чотири сини», який виступав у багатьох містах України й Росії. 1945—57 працював у Львів. та Черніг. філармоніях. Виконував думи, укр. нар. пісні.

ДОЦЕ́НКО Надія Петрівна [27.XII 1913 (9.I 1914), Широке, тепер смт Дніпроп. обл.] — укр. актриса, н. а. СРСР з 1972. Закін. 1936 Київ. театр. ін-т. З 1936 — в Укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (з 1944 — у Львові). Ролі: в т-рі — Мавка («Лісова пісня» Лесі Українки), Анна («Украдене щастя» Франка), Марія («Тил» Зарудного); на Київ. кхф — Настя («Кінець Чирви-Козиря»), мати Парфена («Партизанська іскра», обидва — 1957). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

ДРАГА́Н Михайло Дмитрович [21. XI (3.XII) 1899, с. Тустановичі, тепер у складі м. Борислава Львів. обл. — 8.III 1952, Львів] — укр. мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства з 1932. Закін. 1931 Львів. ун-т. Автор праць з питань давнього у р. мист-ва, передусім нар. дерев. арх-ри та різьбярства: «Українські дерев'яні церкви» (т. 1—2, 1937), «Українська декоративна різьба 16—18 ст.» (1970).

ДРА́ГА-СУМАРО́КОВА Валерія Францівна [5 (17).XII 1896, Москва — 7.IV 1967, Київ] — рос. актриса, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1916 драм. відділення Моск. філармонії. Працювала в т-рах Ярославля, Москви, Ростова, в Харків. рос. драм. т-рі (1923—24), Київ. польс. (1936—38) і рос. драм. ім. Лесі Українки (1926—36, 1938—67) т-рах. Ролі: Донна Анна («Камінний господар» Лесі Українки), Ганна («Навіки разом» Дмитерка), Грета Норман («Життя починається знову» Собка), Аркадьєва («Чайка» Чехова), Катаріна, Віола («Приборкання непокірної», «Дванадцята ніч» Шекспіра).

ДРА́ГО Ігор Борисович (3.XI 1923, м. Перм) — укр. композитор, з. а. УРСР з 1974. Закін. 1951 Одес. консерваторію (клас К. *Данькевича* і С. Орфєєва). 1951—52 — директор і викладач Чернів. муз. уч-ща. Тв.: дит. опера «Терем-теремок» (1950), ораторія «Дифірамб Севастополю» (1970), кантата «Балада про Севастополь» (1964), концерт на болгарські теми для фп. з оркестром (1967), симф. сюїта «Силуети рідного міста» (1973), цикли пісень, камерно-інструм. тв., музика до драм. вистав, кіно- і телефільмів.

ДРАГОМА́НОВ Михайло Петрович [18 (30).IX 1841, м. Гадяч, тепер Полтав. обл.— 20.VI (2.VII) 1895, Софія] — укр. письменник, фольклорист, історик, філософ, громад. діяч. Закін. 1863 Київ. ун-т, з 1864 — його викладач. Звільнений з ун-ту 1875 як політично неблагонадійний. 1876 емігрував за кордон, до 1889 жив у Женеві, з 1889 — професор Софійського ун-ту. Праці: «Історичні пісні малоросійського народу» (в 2 т., 1874—75, у співавт. з В. Б. *Антоновичем*), «Нові українські пісні про громадські справи (1764—1880)» (1881), «Політичні пісні українського народу 18—19 ст.» (в 2 т., 1883—85); статті про пісенну творчість на Україні. В ряді досліджень викладав свої погляди на деякі явища слов'ян. фольклору, звертався до історії укр. т-ру («Народний театр на Україні», 1895).

ДРАГОМИРЕ́ЦЬКА Олена Дмитрівна (Буланова; 1889 — після 1919)

— укр. співачка (меццо-сопрано). Закін. 1909 Муз.-драм. школу М. Лисенка (Київ). 1909—19 — в Київ. опері, т-рах Петербурга, Харкова, Риги. З 1919 — у Києві, брала участь у концертах-мітингах.

ДРАКИ́ — діячі укр. культури; батько й син. Матвій Ілліч Д. [18 (30).IX 1887, Вінниця — 20.VII 1963, Київ] — художник театру, з. а. УРСР з 1940. Закін. 1910 Одес. худож. уч-ще (у К. Костанді), навч. 1910—14 у мюнхен. АМ. Працював художником-декоратором у т-рах Києва, Вінниці, Одеси, Пскова, Петрограда. Один з засновн. 1920 Укр. драм. т-ру ім. І. Франка, в якому працював до 1949. Оформив вистави: «97» М. Куліша (1924), «В степах України» О. Корнійчука (1940), «Сто тисяч» (1945), «Мартин Боруля» (1950) І. Карпенка-Карого, «Глитай, або ж Павук» М. Кропивницького (1951). Аркадій Матвійович Д. (27.VIII 1925, Харків) — мистецтвознавець. Закін. 1952 Київ. ін-т театр. мист-ва. Праці: «Українське театрально-декораційне мистецтво» (1961), «Олександр Веніамінович Хвостенко-Хвостов» (1962), статті та сценарії.

ДРАЛЬ Володимир Федорович (4. IV 1934, с. Терстьяна, тепер Польща — 7.IV 1985, Рівне) — укр. архітектор, з. а. УРСР з 1984. Закін. 1959 Львів. політех. ін-т. 1976—85 — гол. архітектор Рівного. Споруди в Рівному: житл. будинок по вул. 17 Вересня (1964), реконструкція кінотеатру ім. Т. Г. Шевченка (1965), будинок облвиконкому (1975).

ДРАНЕ́НКО Григорій Опанасович (14. X 1886, Харків — ?) — укр. композитор. Закін. 1917 Моск. консерваторію. Тв.: поеми «Вій», «Жалібний марш», «Концертна фантазія», всі — для симф. оркестру; марші, танці, сюїти й рапсодії для духового оркестру.

ДРАНИ́ШНИКОВ Володимир Олександрович [29.V (10.VI) 1893, Петербург — 6.II 1939, Київ] — рос. і укр. диригент, з. а. РРФСР з 1933. Закін. 1916 Петрогр. консерваторію. Працював з 1918 у Маріїнському т-рі (Петроград). 1936—39 — гол. диригент і худож. керівник Київ. т-ру опери та балету, в якому вперше поставив опери «Тарас Бульба» М. Лисенка (1937, за редакцією Л. *Ревуцького* і Б. *Лятошинського*), «Щорс» Б. Лятошинського (1938), «Перекоп» Ю. Мейтуса, В. Рибальченка і М. Тіца (1939). Тв.: концерт, «Симфонічний етюд» для фп. з оркестром, романси. Пам'яті Д. присвятив сонет «Смерть героя» М. Рильський.

ДРАНШЕ́ Йосип Іванович (1824—49) — рос. актор. Закін. 1844 Петерб. театр. уч-ще. З 1945 — у Харків. міськ. т-рі. Ролі: Зятенько, Синичкін («Зятенько», «Лев Гурич Синичкін» Ленського), Жак («Скупий» Мольєра).

ДРАЧ Іван Федорович (17.X 1936, с. Теліжинці Київ. обл.) — укр. поет, кінодраматург. Закін. 1962 Київ. ун-т. Кіноповість «Київська фантазія на тему дикої троянди — шипшини» (1979—82, у співавт. з І. *Миколайчуком*; ств. образ укр. композитора М. Лисенка). За сценаріями Д. на Київ. кхф знято фільми «Камінний хрест» (екранізація новел Стефаника; 1968, реж. Л. *Осика*), «Іду до тебе» (кіноповість про Лесю Українку; 1972, реж. М. *Мащенко*), «Дід лівого крайнього» (1974, реж. Л. Осика), «Мама рідна, любима ...» (1987, співавт. сценарію і реж. М. Мащенко). Інсценізація поеми «Енеїда» І. Котляревського (1986, Київський український драматичний театр, у співавт. з С. *Данченком*). Держ. премія СРСР, 1983. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1976.

ДРЕ́ВЧЕНКО Петро Семенович (справж.— Древкін; бл. 1863, Полтавщина — 1934) — укр. кобзар. Жив у с. Залютиному (тепер у складі Харкова). Учасник 12-го археол. з'їзду в Харкові (1902). Його гру високо цінував М. *Лисенко.* Виконував думи («Про бідну вдову», «Про військо Червоне, про Леніна-батька і синів його вірних»), псалми («Гора Афон»), нар. пісні.

ДРЕ́ЙСІГ Іван Християнович [1791, Саксонія — 12 (24).XII 1888, Харків] — укр. і рос. актор, режисер, антрепренер. З 1815 — у трупах І. *Штейна,* К. *Зелінського* та ін. З власною трупою виступав у Ставрополі (1845), Тбілісі (1845—46), з 1847 — з різними трупами в Катеринославі (тепер Дніпропетровськ), Харкові, Полтаві та ін. Ролі: Виборний, Чупрун («Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» Котляревського), Шельменко, Потап Левурда («Шельменко-денщик», «Бой-жінка» Квітки-Основ'яненка), Городничий («Ревізор» Гоголя). Автор водевілю «Два брати із Санжарівки, третій із Хорола» (1846), в якому грав роль Панька Вередея.

ДРЕ́КСЛЕР Люна Амалія (19.XI 1882, Львів — 5.XI 1933, там же) — польс. скульптор, живописець і графік. Навч. у худож. школі М. Герасимовича у Львові. 1907—10 — студіювала в Парижі у скульптора Е. А. Бурделя, 1909 — в академії Медічі у Римі, 1910—11 — в мюнхен. АМ. 1913—18 жила в Швейцарії, потім у Львові. Тв.: бл. 200 скульптур — «Погруддя жінки» (1905, 1907), «Відпочинок. Дама в капелюсі» (1907), «Дама з лисячим хутром» (1910), «Псіхея. Самопізнання» (бл. 1910—14); надгробок письменниці М. Конопніцької на Личаківському кладовищі у Львові; живописні («Автопортрет у Снятині», 1923), графічні твори.

ДРЕМЛЮ́ГА Микола Васильович [9 (22).VI 1917, с. Бутурлінрвка, тепер місто Ворон. обл.] — укр. композитор і педагог, з. д. м. УРСР з 1972. Закін. 1946 Київ. консерваторію (у Л. Ревуцького; з 1978 — її професор). Тв.: ораторія «Ленін» (1970, 2-а ред. 1982), кантати («На оновленій землі», 1963), 5 симфоній (1968, 1971, 1978, 1983, 1986), цикл симф. поем «Батьківщина» (1956—60), концерти для різних інструментів з оркестром, романси, пісні. Серед праць — «Українська фортепіанна музика» (1958).

ДРІА́Р (Дрієр) Станіслав (?, Львів — бл. 1647, с. Стремигород, тепер Житомир. обл.) — укр. різьбяр і скульптор. Тв.: іконостас Успенської церкви у Львові (до 1630).

ДРІМЦО́В Сергій Прокопович [псевд.— Дрімченко; 3 (15) V. 1867, Харків — 18.VIII 1937, там же] — укр. композитор, хор. диригент, фольклорист, з. а. УРСР з 1928. Учень М. Лисенка. З 1917 — в Харкові, один з організаторів філармонії, міськ. відділення Муз. т-ва ім. М. Д. Леонтовича, 1919 — засновник і диригент Укр. держ. хору. З 1920 — викладач центр. муз. школи, 1922—25 — Нар. консерваторії, 1923 — один із засновників (1925—34 — ректор) Харків. муз.-драм. ін-ту, 1934—37 — засновник і зав. муз. відділом Харків. наук. б-ки ім. В. Г. Короленка. Тв.: опера «Іван Морозенко» (1914, 2-а ред. 1925), музика до вистав («Сотник», «Тополя», 1934, та ін.), інструм., вокальні. Праці: «Елементи народного стилю в тво честі М. В. Лисенка», «Музична теорія».

ДРО́БИШ Тимофій з Пе емишля (?—?) — укр. живописець 15 ст. Згадується в архів. документах 1443—50.

ДРО́БУС Георгій (?—?)— укр. золотар 18 ст. Збереглася оправа до

Євангелія, виконана Д. 1701 на замовлення гетьмана І. Мазепи.

ДРОГО́БИЦЬКОЇ ЦЕ́РКВИ СВЯТОГО Ю́РА МА́ЙСТЕР — будівничий 17 ст. Церкву споруджено частково із залишків церкви 15 ст., перевезеної 1657 до Дрогобича. 1678 її перебудовано. Розписана в кін. 17 — на поч. 18 ст. Зберігся іконостас роботи С. Медицького (1659).

ДРУЗЯ́КІНА Софія Іванівна [17 (29).V 1880, Київ — 3.X 1953, Москва] — рос. співачка (драм. сопрано) і педагог. Навч. співу приватно в Києві та Мілані. Солістка Одес. (1900, 1916—17), Київ. (1901—02), Харків. (1903—04) опер. З 1906 — у т-рах Москви. Пед. діяльність з 1920, з 1930 — професор Моск. консерваторії.

ДРЯПАЧЕ́НКО Іван Кирилович [4 (16), VIII 1881, с. Василівка, тепер Козельщинського р-ну Полтав. обл. — 24.XII 1936, там же] — укр. живописець. Навч. 1894—98 в Київ. рисувальній школі М. Мурашка, 1903—11 — у петерб. АМ (у П. Чистякова та І. Рєпіна). Працював у галузі побутового, істор., портретного жанрів. Тв.: «Портрет батька», «Відпочинок. За шахами» (обидва — 1913), «Марія», «На березі Дніпра», «Лелеки перед грозою», «Параска у святковий день» (всі — 1914), «Недільний день у русинській церкві в Галичині» (1917), «Вечір на Україні» (1920), «Сінокіс», «На буряках» (30-і рр.).

ДУБ Прокіп Михайлович (справж. — Дубенко; 1841, с. Макіївка, тепер Варвинського р-ну Черніг. обл.—?) — укр. кобзар. Був сліпий. Виступав у м. Ніжині. Виконував думи «Про Б. Хмельницького і Барабаша», «Про трьох братів азовських», «Про козака Голоту», а також духовні та гумористичні пісні.

ДУБИ́НА Микола Захарович (Решетилівський; ?—?) — укр. кобзар 19 — поч. 20 ст. Жив у Решетилівці (тепер смт Полтав. обл.). Виконував думи: «Про піхотинця», «Про удову», «Дівка-бранка» та ін. 1901 Г. *Сластіон* зробив портрет кобзаря.

ДУБИ́НІН Василь (?—?) — майстер золотих і срібних справ 19 ст. Працював у Петербурзі. 1845 зробив бронзовий престол і жертовник для Успенського собору Києво-Печерської лаври.

ДУБЛЬО́ВСЬКИЙ Йосип (?—?) — укр. будівничий 2-ї пол. 18 ст. У Львові збудував кам'яниці по вулицях Театральній № 8 (1769) та Краківській № 17 (1773), перебудував кам'яницю по вул. Староєврейській № 16 (1776), виконував 1775—80 мулярські роботи у кафедральному костьолі.

ДУБОВИ́К Леонтій (Лесь) Федорович [17 (30).X 1902, Київ — 23.VIII 1952, Харків] — укр. режисер і педагог, н. а. УРСР з 1947. Закін. 1925 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. 1925—52 — у Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка (до 1935 — т-р «Березіль»). Викладав у Київ. та Харків. муз.-драм. ін-тах. Серед учнів — О. *Барсегян.* Вистави: «97» М. Куліша (1930), «Назар Стодоля» Т. Шевченка (1943), «Гроза» О. Островського (1946). Держ. пр. СРСР, 1947. Вид.: Р. Черкашин. «Л. Ф. Дубовик» (1947).

ДУБРО́ВА Микола Якович (Ященко; 1846, с. Гмиранка, тепер с. Гмирянка Черніг. обл.— ?) — укр. лірник. Сліпий з дитинства. Мандрував по Чернігівщині і Полтавщині. Виконував нар. пісні і думи («Про бідну вдову»).

ДУБРО́ВІН Сергій Велиславович (3.VI 1942, м. Самарканд) — укр. співак (тенор), н. а. УРСР з 1990. Закін. 1974 Ленінгр. консерваторію. 1974 — соліст Великого т-ру (Москва), з того ж року — Київ.

т-ру опери та балету. З 1990 — соліст опери в Загребі. Партії: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Сергій («Катерина Ізмайлова» Шостаковича), Хозе («Кармен» Бізе).

ДУБРÓВСЬКИЙ Павло Андрійович (1783 — ?) — укр. і рос. архітектор, представник класицизму. Керував губ. креслярською майстернею в Києві. Споруди: повітове учще в Києві на Подолі (1820), палаци братів Галаганів в селах Сокиринцях (1829) та Дігтярах (1825—32), тепер — смт Черніг. обл.

ДУВÁН-ТОРЦÓВ Ісак Ездрович (?—?) — рос. антрепренер, актор і режисер. На сцені — з 90-х рр. 19 ст. Тримав антрепризи, зокрема в Києві і Одесі (1906—12, 1917—19). З 1919 жив у Болгарії. Ролі: в т-рі— Підкольосін («Одруження» Гоголя), Расплюєв («Весілля Кречинського» Сухово-Кобиліна); в кіно — гол. ролі у фільмах «Хазяїн життя» та «Хазяїн і робітник» (Київ. ательє «Художній екран»), «Яшка-скакун» (Одес. ательє К. Боржова), всі — 1919.

ДУГÁШЕВ Газіз Ніязович [7 (20). XII 1917, Алма-Ата] — казах. диригент, н. а. Каз. РСР з 1957. Закін. 1958 Алма-Атинську консерваторію. 1959—62 працював у Київ. т-рі опери та балету. Вистави: балет «Чорне золото» В. Гомоляки (1960), опера «Назар Стодоля» К. Данькевича (1961). Диригував також операми «Аїда» і «Ріголетто» Дж. Верді, «Приборкання непокірної» В. Шебаліна.

ДУ́ГІН Петро Іванович [9 (22).VIII 1913, Київ — 3.X 1968, там же] — укр. кобзар. Виступав у складі капели кобзарів Укр. т-ва сліпих. Під час Вел. Вітчизн. війни мандрував по селах, закликаючи народ до боротьби з ворогом. Виконував думи «Про удову і трьох синів», «Про смерть Б. Хмельницького». Тв.: «Пісня Перемоги», «Пісня про Каховку», «Ой жалю, мій жалю».

ДУ́ДАРЄВ Дмитро Олександрович [21.X (2.XI) 1890, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 6.VIII 1960, Львів] — укр. актор, н. а. УРСР з 1947. На сцені — з 1910. У 1927—60 — в Укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (з 1944 — у Львові). Ролі: Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Боруля («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Стадник («На велику землю» Хижняка). Держ. пр. СРСР, 1950.

ДУДИ́НСЬКА Наталія Михайлівна [8 (21).VIII 1912, Харків] — рос. артистка балету, н. а. СРСР з 1957. Навч. 1919—23 в балетній студії Н. *Дудинської-Тальйорі* в Харкові. Закін. 1931 Ленінгр. хореогр. уч-ще (з 1965 — його викладач). 1931—63 — солістка Ленінгр. т-ру опери та балету ім. С. М. Кірова. В Київ. т-рі опери та балету 1939 брала участь у постановці балету «Лауренсія» Крейна. В Харків. т-рі опери та балету разом з К. *Сергєєвим* поставила балети «Спляча красуня» П. Чайковського (1979) і «Дон-Кіхот» Л. Мінкуса (1981). Держ. пр. СРСР, 1941, 1947, 1949, 1951.

ДУДИ́НСЬКА-ТАЛЬЙÓРІ Наталія Олександрівна [1 (13).XII 1877, Петербург — 1.IV 1944, Перм] — рос. і укр. артистка балету, педагог, балетмейстер. Навч. мист-ва балету приватно в Італії. 1914 заснувала у Харкові студію класич. танцю. В студії Д.-Т. поставила балети «Марна пересторога» П. Гертеля, «Коппелія» Л. Деліба та ін. Серед вихованців — Н. *Дудинська*, В. Дуленко. Студія Д.-Т. існувала до 1923.

ДУ́ДІН Самійло Мартинович [Дудін-Марцинкевич; 9 (21).VIII 1863, Херсонщина — 9.VII 1929, с. Саблине, тепер Кіровогр. обл.] — рос. живописець і етнограф. З 1891 — вільний слухач петерб. АМ. 1911

виконав 27 ілюстрацій до «Кобзаря» Т. Шевченка, зокрема до балади «Тополя», поем «Сова», «Єретик» і «Наймичка». Того ж року з малюнками Д. вийшла в Києві «Ілюстрована Шевченківська бібліотека» (24 кн.).

ДУ́ДІНА Ольга Микитівна (1925, Євпаторія — 9.I 1961, Ялта) — укр. живописець. Закін. 1951 Сімферопольське худож. уч-ще. Тв.: «Зима» (1952), «Останній сніг» (1954), «Осінь» (1956), «Берізки» (1958), «Бурхливе море» (1960).

ДУ́ДКА Никифор Єгорович (Дудник; 1865 — ?) — укр. лірник з с. Марчихиної Буди (тепер Сум. обл.). Виконував думи «Про Олексія Поповича», «Про Василя Удовиченка», лірницькі пісні («Чечітка», «Дворянка», «Про тещу»).

ДУ́ДКІН Сергій Дмитрович (7.X 1930, Ленінград) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1976. Закін. 1957 Ленінгр. консерваторію. 1958—62 — диригент симф. оркестрів Дніпроп., 1962—71 (з 1965 — головний) — Куйбишевської, 1971—85 (головний) — Запоріз. філармоній. З 1985 — викладач муз. уч-ща у Запоріжжі.

ДУ́ДРИК Максиміліан Теофіль (1885, м. Рудки, тепер Львів. обл.— ?) — укр. архітектор. Навч. у львів. Вищій політех. школі. Працював у Львові, де спорудив житл. будинки по сучас. вул. Кутузова. Реставрував Золочівський замок (Львів. обл.), збудував будинок т-ва «Гвязда» в м. Коломиї (тепер Івано-Фр. обл.).

ДУДЧАКИ́ — укр. нар. майстри худож. металообробки; батько, син і онук. Всі з с. Брустурова (тепер Івано-Фр. обл.). Лукин Д. (кін. 18 — серед. 19 ст.). Виготовляв латунні люльки, кресала, порохівниці тощо. Никора Д. (20—30-і рр. 19 ст.— ?). Виробляв пряжки, каблучки, курильне приладдя, череси. Дмитро Д. (1856 — ?). Робив стремена, прості й «опришківські» ножі, люльки. Вироби оздоблював геом. і рослинним орнаментом.

ДУ́КЛЕР Валентин Самійлович [3 (16).V 1908, Одеса] — укр. і рос. актор, з. а. УРСР з 1940. Закін. 1930 Одес. муз.-драм. ін-т. Працював в рос. і укр. т-рах Одеси, Харкова, Києва. 1948—66 — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: в т-рі — Пивоваров («Невідомі солдати» Первомайського), Пронашка, Ярчук («Дівчата нашої країни», «Соло на флейті» Микитенка), Дульчин («Остання жертва» О. Островського), Труфальдіно («Слуга двом панам» Гольдоні); на Київ. кхф — Ісак Тишлер («Щорс», 1939), Немирич («Полум'я гніву», 1955). Як майстер худож. слова виступав на естраді та на радіо.

ДУЛЕМБ'Я́НКА Марія (грудень 1861, Краків — 7. III 1919, Львів) — польс. художниця. Навч. у Варшаві і Парижі. З 1896 працювала у Львові. Тв.: з життя укр. селян — «Господарка», «Сирітська доля» (обидва — 1890), «Без роботи» (1900); «Читання», «Вид костьолу св. Єлизавети у Львові», автопортрети.

ДУНАЄВСЬКИЙ Андрій (?—?) — укр. живописець 1-ї пол. 18 ст. У львів. П'ятницькій церкві зберігається підписана Д. ікона «Св. Варвара» (1734).

ДУНАЄВСЬКІ — рос. композитори; брати. Народилися у м. Лохвиці (тепер Полтав. обл.). Ісак Осипович Д. [18 (30).I 1900—25.VII 1955, Москва] — н. а. РРФСР з 1950. Закін. 1919 Харків. консерваторію. До 1924 — працював як диригент і композитор у Харків. рос. драм. т-рі. Тв.: оперети (в т. ч. «Вільний вітер», 1947; «Біла акація», 1955), музика до кінофільмів — «Веселі хлоп'ята» (1934), «Цирк», «Діти капітана Гранта» (обидва — 1936), «Волга-Волга» (1938), «Весна»

(1947), «Кубанські козаки» (1950), пісні. Держ. пр. СРСР, 1941, 1951. Зіновій Осипович Д. [17 (30).XII 1908—7.VIII 1981, Москва] — з. д. м. УРСР з 1954. Закін. 1929 Харків. муз.-драм. ін-т. 1937—39, 1964—69 — худож. керівник шахтарського ансамблю пісні і танцю «Донбас». Тв.: пісні («Шахтарський вальс»).

ДУНА́ЙСЬКИЙ Антон Васильович [справж.— Шовкун-Дунайський; (19 .XII 1895, С мщина — 24.VI 1957, Київ] — укр. актор, з. а. УРСР з 1951. Працював у т-рах Сибіру, Донбасу, в Київ. ТЮГу (1947—57). Ролі: дядько Лев («Лісова пісня» Лесі Українки); на Київ. кхф — Панас Тимофійович («Макар Нечай»), Каленик («Майська ніч», обидва — 1940), Шайтан («Богдан Хмельницький», 1941), дід Охабко («Райдуга», 1943), Панас («Нескорені», 1945), Прокопчук («Щедре літо», 1950).

ДУНКА́Н (Данкан) Айседора (27.V 1878, Сан-Франціско — 14.IX 1927, Ніцца) — амер. танцівниця, одна з основоположниць танцю школи модерн. Використовувала давньогрец. пластику, балетний костюм замінила хітоном, танцювала босоніж. 1921—24 жила в СРСР, була дружиною С. Єсеніна. У 1921 організувала в Москві студію пластики (існувала до 1949). Серед учнів — укр. хореограф В. *Заварихін*. На Україні гастролювала 1908, 1909, 1924 (на сцені Київ. опери і в дит. містечку Ленінськ).

ДУРДУКІ́ВСЬКИЙ Сергій Федорович (псевд.— Альбов; 1880, с. Мирівка, тепер Київ. обл.— 15. VII 1933, Київ) — укр. співак (тенор), педагог, пропагандист укр. вокал. творчості. Навч. у Київ. духовній семінарії, 1902—03 — в Моск. муз. уч-щі О. Гнесіної. Співав у Київ. рос. опері (1904), оперній трупі М. Бородая (1904—12), в київ. т-рах мініатюр (1912—13) та «Летюча миша» (1913—14). У 1918—20 — соліст хорів О. Кошиця і К. Стеценка, 1919 — т-ру «Музична драма», 1923—30 — т-ру опери та балету. Організатор і худож. керівник вокал. квартету ім. Я. С. Степового (всі — в Києві). З 1920 — викладач Київ. муз.-драм. ін-ту.

ДУРИ́ЛІН Се гій Миколайович [1 (26).IX 1877, Москва — 14.XII 1954, там же] — ос. літе ат ознавець і мистецтвознавець, ч.-к. АН СРСР. Досліджував історію т-ру, проблеми акторської творчості, рос.-укр. театр. зв'язки. Праці: «Творча єдність» (1957), «Марія Заньковецька» (1955, 1982); статті «Щепкін і Україна», «Айра Олдрідж і Шевченко».

ДУ́РОВИ — династія рос. артистів цирку. Родоначальники — брати А. Л. та В. Л. Дурови — основоположники рос. школи гуманного дресирування. Анатолій Леонідович Д. [26.XI (8.XII) 1864, Москва — 8 (21). I 1916, Маріуполь] — клоун-дресирувальник (з 1882). Виступав у жанрі громад.-політ. сатири. В Києві гастролював 1889, 1897, 1904, 1908, 1915 (сатирич. програма «Війна тварин 20 ст.»). Володимир Леонідович Д. [25.VI (7.VII) 1863, Москва — 3.VIII 1934, там же] — з. а. Республіки з 1927. Клоун-дресирувальник (з 1887). Гастролював у Києві 1893, 1895, 1902 (побудував тимчасове приміщення, мав намір працювати у ньому 3 роки, але місц. влада не дозволила через політ. спрямованість програми), 1912, 1915, 1924. Анатолій Анатолійович Д. [26.XI (8.XII) 1894, Воронеж — 19.XI 1928, м. Іжевськ] — клоун-сатирик, дресирувальник тварин і птахів. Син А. Л. Дурова. Володимир Григорович Д. [3 (16).IV 1909, Воронеж — 14.III 1972, Москва] — н. а. СРСР з 1967. Онук А. Л. Дурова. Володи-

мир Володимирович Д. [19 (31).I 1888, Москва — 14 (27).II 1912, Петербург] — син В. Л. Дурова. Виступав 1911 у цирку в Катеринославі (тепер Дніпропетровськ). Юрій Володимирович Д. [30.XII 1909 (12.I 1910), Петербург — 22.II 1971, Брюссель, похований у Москві] — н. а. СРСР з 1971. Син В. В. Дурова. Тереза Василівна Д. (5.IX 1926, Воронеж) — з. а. РРФСР з 1964. Дочка А. А. Дурова. Справу династії продовжують діти Ю. В. Дурова — Юрій Юрійович; Наталія Юріївна — н. а. СРСР з 1989. Держ. пр. СРСР, 1987.

ДУ́ТКА Іван Олександрович (25.V 1899, с. Ленківці, тепер у складі м. Чернівців — 28.III 1940, там же) — укр. актор і режисер. Виступав у мандрівних трупах, Укр. чернів. т-рі (1918), Укр. т-рі (1919—28), Укр. т-рі в Чернівцях (1928—33). 1933—39 — гол. режисер і актор драм. секції при т-ві «Буковинський Кобзар». Ролі: Назар («Назар Стодоля» Шевченка), Довбуш («Довбуш» Федьковича), Михайло Гурман («Украдене щастя» Франка), Хлестаков («Ревізор» Гоголя). Серед вистав — «Тарас Бульба» М. Старицького.

ДУХНІ́ (Духничі) — родина укр. золотарів 16—17 ст. Працювали у Львові. Іоанн Д. (? — 1534, Львів) — родоначальник династії. Належав до цеху золотарів, живописців і конвісарів. В архівних документах згадується 1522. Виготовляв вироби з срібла, оправляв коштовне каміння. Мав будинок на пл. Ринок. Ян. Д. (?—?). Належав до цеху золотарів, живописців і конвісарів. Виготовляв кубки, келихи, прикраси з коштовним камінням, емаллю, оправляв кінську збрую. 1566 виконував замовлення двору К. Вишневецького. Мельхіор Д. (?—?). Належав до золотарського цеху. Виконував замовлення магнатів Львова, Белза, Чернігова та ін. міст. Виготовляв коштовні прикраси: сережки з діамантами, браслети з кораловими вставками, облямованими діамантами та ін.

ДУХНО́ВСЬКИЙ Микола Іванович (12.X 1908, Варшава) — укр. художник театру, з. д. м. УРСР з 1954. Закін. 1931 Київ. худож. ін-т (його професор з 1967). У 1929—31 — художник, 1934—62 — гол. художник Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки. Оформив бл. 230 вистав, зокрема — «Дворянське гніздо» І. Тургенєва (1941), «За тих, хто у морі» Б. Лавреньова (1946), «Овід» за Е. Войнич (1948), «Чайка» А. Чехова (1950), «Мертві душі» за М. Гоголем (1952), всі — у т-рі ім. Лесі Українки; «Чіо-Чіо-сан» Дж. Пуччіні (1947) — у Київ. т-рі опери та балету; «Професор Буйко» Я. Баша (1949) — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка; «Учитель танців» Лопе де Веги (1969, театр-студія Київ. театр. ін-ту).

ДУ́ШКІН Олексій Миколайович [11 (24).XII 1903, с. Олександрівка, тепер Харків. обл. — 1.X 1977, Москва] — рос. і укр. архітектор. Закін. 1930 Харків. буд. ін-т (у О. *Бекетова*). З 1934 брав участь у проектуванні і буд-ві станцій Моск. метрополітену «Кропоткінська» (1933—35), «Площа Революції» (1935—37), «Маяковська» (1938), «Автозаводська» (1940—43), «Новослободська» (1953). Керував проектуванням залізнич. вокзалів у Сімферополі (1950) і Дніпропетровську (1947—50). Автодорожній ін-т і житл. комплекс у Харкові (1930—34, у співавт.). Держ. пр. СРСР, 1941, 1946, 1949.

ДУ́ЩЕНКО Євген Васильович (23.VI 1925, Одеса) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1950 Одес. (клас К. Пігрова), 1953 Київ. (клас В. Пірадова) консерва-

торії. 1963—73 — гол. диригент Харків. т-ру опери та балету, 1973—83 — Київ. т-ру оперети, 1983—89 — Київ. дит. муз. т-ру. З 1973 — в Київ. консерваторії (з 1986 — професор).

ДЮКОВИ — укр. антрепренери; батько й дочка. Микола Миколайович Д. (? — 1882, Харків) — співвласник Харків. т-ру 1853—82. Олександра Миколаївна Д. (? — після 1918, Харків). Деякий час очолювала т-р. 1894 створила власну трупу, яка діяла до 1905. Вперше на Україні поставила п'єси «Цар Федір Іоаннович» О. Толстого (1899), «Вишневий сад» А. Чехова (1904), Коли ми, мертві, пробуджуємось» (1900) та «Будівничий Сольнес» (1903) Г. Ібсена.

ДЯ́ДЧЕНКО Григорій Кононович [25.IX (7.X) 1869, с. Кирилівка, тепер с. Шевченкове Черкас. обл.— 25.V 1921, там же] — укр. живописець. Навч. 1884—89 — в Київ. рисувальній школі М. Мурашка. Закін. 1894 петерб. АМ. З 1901 — викладач Київ. худож. уч-ща. Тв.: «Дворик» (1884), «Левада», «Канів. Дворище» (1906), «Останній промінь» (1910), «Вечір над Дніпром» (1912); портрети (художника Ф. Красицького, 1884; скульптора Ф. Балавенського, 1907).

ДЯ́КІВ Петро (17.X 1879, с. Наквала, тепер Львів. обл.— ?) — укр. художник т-ру. Навч. 1913—14 у Краків. академії красних мист-в. 1906—09 — актор і художник Руського нар. т-ру у Львові (декорації до вистав «Учитель» І. Франка, «Наймичка» І. Тобілевича). 1909—12 у Т-рі М. Садовського в Києві оформив вистави «Енеїда» М. Лисенка, «Украдене щастя» І. Франка.

ДЯЧЕ́НКИ — укр. золотарі 18—2-ї пол. 19 ст. Працювали в Києві. Іван Олексійович Д. (?—1806) — старшина управи ремісничих цехів. Збереглася його роботи шата на ікону (1798) Воскресенської церкви м. Брусилова (тепер смт Житомир. обл.). Його син Олексій Іванович Д. (1778—8.V 1855). У 1827 — цехмістер срібного цеху. Онук Іван Олексійович Д. (1804 — ?). Належав до золотарського цеху. 1826 Київ. магістрат послав його до Москви для навчання пробірної справи.

ДЯЧЕ́НКО Григорій (21.I 1896, с. Бовкун, тепер Київ. обл.— ?) — укр. композитор, співак (тенор) і хор. диригент. Навч. з 1907 у школі Михайлівського Золотоверхого монастиря, 1918—19 — у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка. Закін. 1926 консерваторію і школу вищої майстерності в Празі (у Й. Сука). 1919 з Укр. держ. хором виїхав за кордон. З 1929 співав на оперній сцені Чехо-Словаччини. Тв.: симф., камерні, інструм., фп.; хори («Росли собі укупочці», «Зелений ліс»), солоспіви на вірші Т. Шевченка, Лесі Українки, О. Олеся.

ДЯЧЕ́НКО Дмитро Михайлович [14 (26).VIII 1887, с. Патлаївка, тепер Полтав. обл.— 21.V 1942] — укр. архітектор. Один з засновників укр. архіт. стилю. Закін. 1914 петерб. Ін-т цивільних інженерів. 1918—23 — ректор Київ. архіт. ін-ту, 1925—30 — професор Укр. с.-г. академії, 1932—37 — Київ. худож. ін-ту. Споруди: земська лікарня в м. Лубнах (1913—15, тепер школа), будинок Климова у с. Круглику (1913, тепер адм. будівля, Полтавщина), ряд шкіл на Лубенщині. Комплекс Укр. с.-г. академії (лісотех. ін-т, будинок професорів, обидва — 1925—27; ін-т агрохімії, корпус землеробського ф-ту, обидва — 1926—28), житл. будинки по вул. Пушкінській № 7 та 11 (30-і рр.), корпуси ін-тів ветеринарного (1928—30) та тваринництва, Торгов. академії

(1935—38; тепер адм. установа), всі — в Києві; с.-г. ін-т у Ташкенті (1938—41). Репресований.

ДЬО́МІНА Маргарита Іванівна (14.II 1922, Оренбург) — укр. актриса муз. комедії, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1947 Моск. театр.-експеримент. студію. 1947—53 — у Львів., з 1953 — в Одес. т-рі муз. комедії. Ролі: мадам Енно («На світанку» Сандлера), Раїса Олександрівна («Пізня серенада» Ільїна), Пепітта, Лариса («Вільний вітер», «Біла акація» Дунаєвського), Стассі («Сільва» Кальмана).

Е

ЕВЕНБА́Х Семен Михайлович [8 (20).IV 1870, Харків — 31.I 1937, Київ] — укр. художник т-ру. Закін. Харків., згодом — Одес. рисувальні школи. З 1889 — в оперних антрепризах Харкова, Києва, Одеси. В 1921—37 — художник-постановник Київ. т-ру опери та балету. Вистави: опери «Дубровський» Е. Направника (1921), «Аїда» Дж. Верді (1926), «Ніч перед різдвом» М. Римського-Корсакова (1928), «Наталка Полтавка» М. Лисенка (1935), балет «Горбоконик» Ц. Пуні (1936).

ЕВЕРА́РДІ Камілло [справж.— Камілл Франсуа Еврер; 15.XI 1825, Діан, Бельгія — 5 (17).I 1899, Москва] — італ. співак (бас-баритон), педагог. Закін. 1846 Паризьку консерваторію, вдосконалював співацьку майстерність в Італії. 1851—57 виступав на оперних сценах Європи, 1857—74 (з перервою) — соліст італ. оперної трупи в Петербурзі. 1870—88 — викладач Петерб. консерваторії, 1890—97 — Київ. муз. уч-ща, з 1898 — Моск. консерваторії. Серед учнів — М. *Дейша-Сіоницька,* В. *Зарудна,* В. *Лосський,* В. *Майборода,* Ф. *Стравинський* та ін.

ЕВТЕЛЬЄ́ Павло (1804—89) — укр. скульптор. Роботи у Львові (декор. барельєф на будинку по вул. Личаківській № 8, бл. 18 надгробків на Личаківському кладовищі), у Тернополі (надгробки Анни та Емілії Губер, бл. 1860), в Станіславі (тепер Івано-Франківськ; надгробок М. Миленькому).

ЕДУА́РДС (Едвардс) Борис Васильович (1860, Одеса — 1924, о. Мальта) — укр. і рос. скульптори. Навч. 1876—81 в Одес. рисувальній школі, 1881—83 — петерб. АМ, з 1915 — її академік. Один з засновників Т-ва пд.-рос. художників. Тв.: жанр. композиції «Катерина» (1885), «Життя невеселе» (1887—99), «Неждані вісті» (1887); портрети Н. Кондакова і Л. Пастера (1887), «Шурка» (1889—90); пам'ятники В. Григоровичу в Єлизаветграді (тепер Кіровоград, 1892), О. Пушкіну в Харкові (1904), О. Суворову в Очакові (1903—07) та Ізмаїлі (1911—13). 1919 емігрував.

ЕЙНГО́РН Олександр Львович [12 (24).XII 1888, Маріуполь — грудень 1939, Харків] — укр. архітектор, ч.-к. АА СРСР з 1939, почесний ч.-к. Королів. ін-ту британських архітекторів з 1937. Закін. Харків. інж.-буд. ін-т. З 1932—викладач, з 1934 — професор. Пром. споруди у Дзержинську та ряді міст Донбасу (1914—20), проекти: робітн. с-щ для Донбасу (1924—25), споруд Харків. авіаз-ду та ангарів у Харкові й Києві (1924—25), тракторного з-ду й с-ща ХТЗ, житл. і адм. будинків у Харкові (1927—31). Автор конкурс-

ного проекту реконструкції центру Стокгольма (1931, у співавт.), керівник проектів реконструкції Харкова (1930—39) та забудови Запоріжжя, Одеси, Кривого Рога, Краматорська. Теор. праці. Репресований.

ЕКСТЕ́Р Олександра Олександрівна (18.I 1882, м. Бєлосток, тепер Польща — 17.III 1949, Фонтане-о-Роз, побл. Парижа) — укр. художниця т-ру і кіно, педагог. Навч. 1901—03, 1906 — в Київ. худож. уч-щі, 1908 — у Парижі. Чл. об'єднання «Бубновий валет». Тв.: «Вид міста Севр» (1912); театр. костюми (зокрема, до трагедії «Ромео і Джульєтта» Шекспіра, 1921, Моск. камерний т-р). Оформляла революц. свята, розписувала агітпароплави 1919 в Києві та Одесі. З 1924 — у Парижі.

ЕКШТЕ́ЙНИ — живописці 18 ст.; батько й син. Обидва — з Моравії. Франціск Е. (?—?). Навч. у Римі. В 1740 почав працювати над розписом єзуїтського костьолу у Львові (зображення Христа, який віддає ключі апостолові Петру, апостол Петро між алегорич. фігурами 4 частин світу, апостол Петро проповідує в оточенні святих ордену єзуїтів, «чудеса» святих-єзуїтів). Його син Себастьян Е. (?—?). Прибув до Львова 1741. В 1742 брав участь у розписуванні костьолу бернардинців.

ЕЛДЕ́ЗІН (Єлдезін) Олексій (1762 — ?) — укр. архітектор, представник класицизму. Навч. в Інж. кадет. корпусі в Петербурзі. З 1788 — київ. губ. механік, з 1798 — губ. архітектор. Автор проекту старого контрактового будинку (1799—1801) в Києві, ряду будинків на Київщині (не збереглися).

Е́ЛЬСНЕР Юзеф (1.VI 1769, Гротків побл. Ополе, Польща — 18.IV 1854, маєток Ельснерувка, побл. Варшави) — польс. композитор, диригент, педагог, муз. теоретик. 1792—99 працював у Львові диригентом у нім. т-рі, де поставив свої сценічні тв.: опери «Особливі брати» (1795), «Переодягнений султан» (1796), «Амазонки» (1797), балет «Дикі люди» (бл. 1796) та ін. Організатор (1795) і керівник (до 1797) Муз. академії філармонічного типу. З 1799 — у Польщі. Серед учнів — Ф. Шопен.

Е́ЛЬСОН Пилип (?—?) — рос. архітектор 1-ї пол. 19 ст. Закін. 1810 петерб. АМ, з 1836 — її академік. На поч. 20-х рр. 19 ст. займався реставраційними роботами у Бахчисарайському палаці, 1825 виконав проекти палацу в Ореанді (не здійснено), 1831—36 — палацу Голицина в Гаспрі (проект приписують також арх. В. *Гунту*). Можливо, автор палацу в Салгирці (1827) і Чайного павільйону в Нижньому парку в Алупці (1829), всі в Криму.

ЕММАНУЕ́ЛЬ Микола Б. (1848 — ?) — нім. диригент, піаніст і композитор. Закін. 1867 Лейпцізьку консерваторію. З 1879 — в Росії, з 1881 — диригент Великого т-ру (Москва). 1883 поставив в Харків. оперному т-рі оперу «Різдв'яна ніч» М. Лисенка (3-я ред.), того ж року у присутності П. Чайковського диригував прем'єрою його опери «Пікова дама» в Одес. оперному театрі.

Е́НА Василь (Єна; ?—?) — укр. лірник з с. Білоцерківки Лохвицького пов. Полтав. губ. Зять О. *Вересая*, який перейняв від В. думу «Івась Коновченко, Удовиченко».

Е́НГЕЛЬ Йосиф (1819, Чернівці — ?) — архітектор. З 1846 — міськ. архітектор Львова. Споруди: один з корпусів шпиталю Лазаря (1854) по вул. Коперника № 27, будинок по вул. Радянській № 24 (1864).

ЕНС А. (?—?) — майстер паркового буд-ва 1-ї пол. 19 ст. З 1815 понад 50 років працював у парку «Олександрія» в Білій Церкві. Керував

роботами по його благоустрою, створенню озер, засадженню «Муру», Рос. і Пд. садів.

ЕПІК Григорій Данилович [4 (17).I 1901, с. Кам'янка, тепер у складі м. Дніпропетровська —3.XI 1937, Соловки] — укр. драматург, сценарист. Навчався 1925—27 у Харків. ін-ті червоної професури. Літ. діяльність почав 1923 (зб. віршів «Червона кобза»). 1935 за сценарієм Е. (у співавт. з В. Данилевичем) на Одес. кінофабриці було поставлено кіноповість «Дочка партизана» — один з кращих творів укр. кінематографа для дітей. Репресований.

ЕРДЕЛІ Адальберт Михайлович (25.V 1891, с. Загаття, тепер Іршавського р-ну Закарп. обл.— 19.IX 1955, Ужгород) — укр. живописець, один з основоположників закарп. школи образотв. мист-ва. Навч. 1911—15 у будапештській АМ. З 1916 жив у Мукачевому. 1922—26 — в Мюнхені, з 1926 — в Ужгороді. Разом з Й. *Бокшаєм* організував у 20-х рр. перші виставки закарп. художників, 1927 — публічну школу рисування, 1931 — Т-во діячів образотв. мист-в на Підкарпатській Русі. Викладав малювання в мукачівській гімназії, учительській семінарії в Ужгороді, 1945—55 — в Ужгород. худож. уч-щі. Працював переважно в жанрах портрета, пейзажу, натюрморту. Тв.: «Старий» (1924), «Художниця Магда М.» (1928), «Бідні діти» (1937), «Верховинки» (1940), «Міст у Дьорбе» (1943), «Автопортрет» (1950), «Портрет артистки Закарпатського народного хору К. Балог» (1951), «Заручені» («Молоді колгоспники», 1953), «Колгоспниці з Турянської долини» (1954), «Річка Уж біля Невицького» (1955). Вид.: Г. Островський. «Адальберт Михайлович Ерделі» (1966).

ЕРДЕЛІ Ксенія Олександрівна [8 (20).II 1878, с. Миролюбівка, тепер с. Кіровка Кіровогр. обл.— 27. V 1971, Москва] — рос. арфістка, композитор, педагог, н. а. СРСР з 1966. Закін. 1895 Смольний ін-т у Петербурзі, де здобула і муз. освіту. Концертну діяльність почала з 1899. З 1939 — професор Моск. консерваторії. А. Кос-Анатольський присвятив Е. концерт для арфи.

ЕРДЕНКО Михайло Григорович (справж.— Ерденков; 22.XI 1885, с. Бараново Курської обл.— 21.I 1940, Москва) — рос. скрипаль і педагог, з. д. м. РРФСР з 1934. Закін. 1904 Моск. консерваторію (клас І. Гржималі). В 1911 вдосконалював майстерність у Бельгії в Е. Ізаї. З 1910 — викладач Київ. муз. уч-ща (з 1913 — консерваторія). Очолював квартет, виступав як соліст і диригент. З 1922 — у Москві.

ЕРДМАН Борис Робертович [4 (16). II 1899—28.XII 1960, Москва] — рос. художник т-ру, з. д. м. РРФСР з 1957. Працював у Москві. Був творчо зв'язаний з Київ. укр. драм. т-ром ім. І. Франка, де оформив вистави «Пригоди бравого солдата Швейка» за Я. Гашеком (1928), «Дівчата нашої країни» І. Микитенка (1932), «Весілля Фігаро» П. Бомарше (1933), «Майстри часу» І. Кочерги (1934), «Ревізор» М. Гоголя (1938), «Остання жертва» О. Островського (1939), «Багато галасу даремно» В. Шекспіра (1941). В Донец. укр. драм. т-рі — вистави «Макбет» В. Шекспіра (1933), «Богдан Хмельницький» Корнійчука (1938). Оформив фільми «Цемент» (1927), «Проданий атестат» (1928), обидва — ВУФКУ. Автор п'єси «Мандат» (1925).

ЕРІН Борис Володимирович (5.IV 1921, Москва) — рос. режисер, з. д. м. УРСР з 1984. Закін. Театр. уч-ще ім. М. С. Щепкіна (1948) та ДІТМ (1953, обидва — у Москві). Працював у Москві і Мінську. В 1972—75

— гол. режисер, 1984—86 — режисер Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки. Серед вистав: «Птахи нашої молодості» Й. Друце (1972), «Влада темряви» Л. Толстого (1974), «Хижаки» О. Писемського (1986), «Сніданок з невідомими» В. Дозорцева (1987).

ЕРЛЕМБЕРГ Мельхіор (? — не пізніше 1646) — польс. скульптор. Працював у Львові. Виконав скульп. декор для фасаду та інтер'єра Троїцького костьолу в Олиці (тепер смт Волин. обл.).

ЕРНСТ Федір Людвігович [11 (23). XI 1891, м. Глухів, тепер Сум. обл. —17.VIII 1949] — укр. історик миства. Навч. у Київ. ун-ті. В 1922—33 працював у Всеукр. істор. музеї. Тв. з історії укр. арх-ри та образотв. мист-ва: «Український портрет 17—20 ст.» (1925), «Георгій Нарбут. Посмертна виставка творів» (1926), «Українське малярство 17—20 ст.» (1929), «Київ. Провідник» (1930).

ЕСПОЗІТО Еудженіо [Євгеній Домінікович; 1863, Неаполь — 1935 (?), Мілан] — італ. диригент і композитор. Муз. освіту здобув в Італії. З 1892 — диригент опери в Харкові, де 1894—97 мав власну антрепризу. 1897—1904 — диригент Моск. приватної опери. Працював в укр. драм. трупі. З 1904 — диригент різних оперних труп, зокрема 1907—08 — в Києві, 1908—09 в Одесі. З 1925 — в Італії. Автор опер «Каморра» (1893; 1909 пост. в Києві, 1913 — в Одесі), «Міщанин в дворянстві» (1905), «Чорний торбан» (вперше пост. 1912 в Києві), балету «Кармен» та ін.

ЕСТРОВИЧ Віктор Абрамович (1882, Россієни, тепер Рассейняй, Литва — жовтень 1941, Харків) — укр. архітектор. Закін. 1907 петерб. Ін-т цивільних інженерів. Споруди: у Харкові — житл. будинки по вулицях Свердлова (1913—14), Сумській (1912—14), Пушкінській (1914—15), Артема (1925—27), Червонозаводська поліклініка на Московському просп. (1925—27), будинки ін-тів рентгенологічного (1930), гігієни праці та профзахворювань, ендокринології (обидва — 1935), 6-а поліклініка (1936); в Донецьку — держбанк (1929); в Бердянську — санаторій (1934—35). Типові проекти поліклінік (Донецьк, Миколаїв, Дніпропетровськ, 1924—27).

ЕШЛІМАН Карл Іванович (1808—93) — архітектор. Походив із Швейцарії. У 1828 прибув до садиби А. С. Голициної в Корезїзі, пізніше запрошений графом М. С. Воронцовим на посаду казенного архітектора Криму. Був міськ. архітектором Ялти, 1843 склав проект планування міста. Будував палац в Ореанді. За проектами Е. споруджено Карантинну заставу, Байдарські ворота (1848).

Є

ЄВРЕЇНОВ Юрій Миколайович (18.X 1932, Київ) — укр. архітектор і графік. Закін. 1957 Київ. худож. ін-т. Серед споруд: Палац спорту (1957—60) у Києві; аеровокзал Бориспіль (1965), обидві — у співавт. Графічні тв., переважно пейзажні та архіт. мотиви: «Апсиди Софії» (1961), «Старі стіни» (1968, обидві — в Софійському заповіднику в Києві) та ін.

ЄВСЕВСЬКИЙ Федір Андрійович (8.IV 1889, Борисполь, Полтавщина — 1969) — укр. композитор, диригент. Навч. 1909—14 в Петерб.

консерваторії (у А. *Лядова* і Л. *Штейнберга*). 1918—19 — диригент Роменського т-ру. Жив у Парижі. Тв.: опера «Весняна казка» (лібретто О. Олеся), балет «Фантастична казка», хор. тв. на сл. Т. Шевченка, О. Олеся та ін.

ЄВТУШЕ́НКО Дометій Гурійович [7 (19).VIII 1893, с. Стара Осота, тепер Кіровогр. обл.— 17.III 1983, Київ] — укр. вокал. педагог, з. д. м. УРСР з 1943. Закін. 1927 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. Лисенка. З 1939 — професор Київ. консерваторії. Серед його учнів — П. *Кармалюк,* Е. *Томм,* Н. *Гончаренко,* М. *Шевченко,* В. *Любимова.*

ЄГО́РОВ Анатолій Михайлович (30.IX 1922, с. Предгорне, тепер Казахстан) — укр. архітектор. Закін. 1948 Харків. інж.-буд. ін-т. Забудова Луганська (50—70-і рр.), с. Городища (1968—73), монумент «Україна — визволителям» у смт Міловому (обидва — Луган. обл., 1972, у співавт.). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1973.

ЄГО́РОВ Єгор Єгорович [22.VII (3.VIII) 1877, Москва — 15.II 1949, Свердловськ] — рос. і укр. співак (бас), педагог, з. д. м. РРФСР з 1948, доктор мистецтвознавства з 1944. Закін. 1902 Моск. консерваторію. В 1904—06 — соліст. Київ., 1908—10 — Одес. опер. В 1911—16 — викладач сольного співу і режисер Муз.-драм. школи М. Лисенка, 1916—22 — професор консерваторії в Києві. Праці: «Основи єдиного методу постановки голосу», «Культура музичного слуху співака і постановка голосу» (обидві — 1926), «Методика сольного співу» (1944). З 1939 — в Свердловську.

Є́ДЛІЧКИ — укр. музиканти; брати. За походженням чехи. Народилися у м. Куклені (тепер у складі м. Градець-Кралове, Чехо-Словаччина). Алоїз Венцеславович Є. [14.XII 1821—15 (27).IX 1894, Полтава] — композитор, фольклорист, піаніст, хор. диригент і педагог. Навч. 1837—42 у Празькій консерваторії. Почес. чл. Галицького муз. т-ва, де здобув звання вчителя співу. В 1848—92 — викладач співу та гри на фп. у полтав. Ін-ті шляхетних дівчат і приватних пансіонах. У Полтаві створив хор, який виконував укр., рос., чес., польс. пісні. Тв.: фп. попурі «Квітонька України», що включає «Полонез на смерть Шевченка», «Кобзар», обробки укр. нар. пісень «Ой Морозе, Морозенку», «Ой я чумак нещасливий», «Думи мої, думи мої»; фантазія «Спогади про Полтаву», «Спогади про Шопена», мазурки, польки, романси, хори; зб. «Зібрання малоросійських народних пісень» (2 ч., по 50 пісень, 1861), «Сто малоросійських народних пісень» (1869). Венцеслав Венцеславович Є. [17.IX 1817—7 (19).XI 1880, Полтава] — муз. педагог і громад. діяч. Навч. у Празькій консерваторії. З 1844 жив на Україні, викладав музику у поміщицьких маєтках на Полтавщині. 1848—79 — викладач гри на фп. у полтав. Ін-ті шляхетних дівчат. Був знайомий з Т. Шевченком. Автор муз. тв., зокрема струнного квартету з опери «Пророк» Дж. Мейєрбера. Серед учнів — М. *Старицький.*

ЄЖО́В Валентин Іванович (7.VII 1927, с. Кощеєво Іван. обл.) — укр. архітектор, доктор арх-ри з 1983. Закін. 1949 Київ. інж.-буд. ін-т. 1981—87 — гол. архітектор Києва. Один з авторів ген. плану міста (1987) і приміської зони на період до 2005. Споруди: в Києві — станція метро «Вокзальна» (1960), шкільне містечко (1963—74), Палац культури авіазаводу (1970), житл. р-ни Комсомольський (1974), Вигурівщина — Троєщина (з 1983), Теремки-1 (з 1985), Будинок торгівлі

(1981); у Дніпродзержинську — навч.-виховний комплекс (1975), всі — у співавт.

ЄЗЕ́РСЬКИЙ Яків (?—?) — укр. ксилограф кін. 19 ст. Працював у Києві. Серед тв.: підписні дошки «Вид Києво-Печерської лаври з боку воріт», «Благовіщення», «Зішестя в ад», «Христос з книгою».

ЄКЕ́ЛЬЧИК Юрій Ізраїльович [5 (18).IX 1907, Мінськ — 19.IV 1956, Москва] — рос. кінооператор. Закін. 1931 Київ. кіноінститут. На Київ. кхф зняв фільми: «Іван» (1932, разом з Д. *Демуцьким* та М. Глідером), «Щорс» (1939), «Богдан Хмельницький» (1941), «Партизани в степах України» (1943). З 1946 — на «Мосфільмі». Держ. пр. СРСР, 1942, 1960. Вид.: Р. Іллін. «Юрій Єкельчик» (1962).

ЄЛЕВА́ Костянтин Миколайович (17.V 1897, Київ — 19.XI 1950, там же) — укр. художник. Закін. 1922 Київ. худож. ін-т (з 1949 — його професор). Тв.: живописні — «Страйк зірвано», «Портрет друкарки» (1927); графічні — серії «Самарканд» (1941—43), «Загорськ» (1944), «Київ — Канів» (1945—50). В 1919—21 оформляв спектаклі Першого т-ру Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка, зокрема «Гайдамаки» за Т. Шевченком (1920). Вид.: «Виставка малюнків Костянтина Миколайовича Єлеви». Каталог (1955).

ЄЛІЗА́РОВ Віктор Дмитрович [25.VII (7.VIII) 1911, с. Пашково, тепер Тульської обл.] — укр. архітектор, н. арх. СРСР з 1973. Закін. 1937 Моск. архіт. ін-т. З 1944 — в Києві, брав участь у відбудові міста, плануванні й забудові Хрещатика (1949—57, у співавт.). Споруди в Києві: пам'ятник В. І. Леніну (1946, скульп. С. *Меркуров*), житл. будинки по вул. Червоноармійській № 90/92 (1951) та № 16 (1951), телецентр і адм. будинок на Хрещатику № 24—26 (обидва — 1952), політехнікум зв'язку (1955), павільйон зернових та олійних культур на ВДНГ УРСР (1957), підземний вестибюль станції метро «Хрещатик» (1960), готелі «Дніпро» (1964) і «Київ» (1973), мемор. комплекс «Укр. держ. музей історії Вел. Вітчизн. війни 1941—45 років» (1981), всі — у співавт. Лен. пр., 1984.

Є́МЕЦЬ Василь [15 (27).XII 1890, с. Жаборівці, тепер смт Шарівка Богодухівського р-ну Харків. обл.— 6.I 1982, США (?)] — укр. кобзар. Навч. у Харків., з 1914 — Моск. ун-тах. Перший виступ як кобзаря —1911. У 1913 засн. в м. Єкатеринодарі (тепер м. Краснодар) школу гри на бандурі для нащадків запоріз. козаків. 1917—18 вчителював у м. Сосниці (тепер Черніг. обл.), 1918 організував капелу кобзарів і був її диригентом, 1919 виступав з концертами на фронтах громадян. війни. З 1920 жив у Чехо-Словаччині (у Празі організував капелу бандуристів), Франції та США (Лос-Анджелес), гастролював у багатьох містах США і Канади. В репертуарі — думи та укр. нар. пісні. Автор кн. «Кобза та кобзарі» (1923).

Є́МЕЦЬ Володимир Володимирович (4.IV 1938, м. Чернігів) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1988. Навч. 1963—68 у Київ. худож. ін-ті. Тв.: «Мій син», «Довженкове подвір'я» (обидва — 1970), «На леваді» (1971).

Є́НІН Євген Йосипович [21.I (3.II) 1913, Миколаїв] — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1938 Одес. консерваторію. Працював у Хабаровську, Тулі, Гусь-Хрустальному. 1954—63 — худож. керівник Микол. засл. самодіяльного оркестру нар. інструментів; з 1963 — на пед. роботі.

ЄРЕ́МЕНКО Василь Георгійович (16.XII 1919, с. Дмитрівка, тепер Знам'янського р-ну Кіровогр. обл.)

— укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1979. Навч. 1936—40 у Херсон. уч-щі керівників колективів худож. самодіяльності. З 1944 — художник Кіровогр. укр. муз.-драм. т-ру. Оформив вистави: «Маруся Богуславка» М. Старицького (1944), «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького (1968), «Голубі олені» О. Коломійця (1974), «Король Лір» В. Шекспіра (1967) та ін.

ЄРЕ́МЕНКО Костянтин Андрійович (19.III 1924, Баку) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1951 Моск. і 1957 — Київ. консерваторії. З 1953 — концертмейстер, 1957—90 — диригент Київ. т-ру опери та балету. Вистави: «Чорне золото» (1957), «Кіт у чоботях» (1958) В. Гомоляки, «Чіполліно» К. Хачатуряна (1975). Праці: «Про перспективи розвитку симфонічного оркестру» (1974) та ін. Держ. пр. СРСР, 1976.

ЄРЖИКО́ВСЬКИЙ Сергій Миколайович [11 (23).III 1895, Вільнюс — 15. XII 1989, Київ] — укр. живописець, з. х. УРСР з 1985. Закінчив 1928 Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського*), 1935—69 тут викладав (професор з 1947). Тв.: «Дроворуби» (1927), «Любов» (1935), «Юні авіамоделісти» (1937), «В. І. Ленін і Н. К. Крупська в Татрах серед гуралів» (1951—52), «Ранок над Дніпром» (1957), «Портрет О. О. Шовкуненка» (1970), «Портрет комбайнера Д. С. Остапенка» (1975). Вид.: О. В. Подчекаєв. «Сергій Єржиковський». Альбом (1977).

ЄРМАКО́В Євген Федорович (1868 — після 1914) — архітектор. Закін. 1892 петерб. Ін-т цивільних інженерів. Був київ. єпархіальним архітектором. Споруди в Києві: Покровська церква по вул. Мостицькій № 18 (1900—06, розписи І. *Їжакевича*), Т-во реліг.-моральної освіти по вул. Вел. Житомирській № 9 (1902—03, тепер Київ. НДПІ містобудування), житл. будинки по вул. Володимирській № 20—22 та Героїв Революції № 4 (1906). Брав участь у буд-ві духовної семінарії (1898, тепер Київ. худож. ін-т).

ЄРМИ́ЛОВ Василь Дмитрович (22. III 1894, Харків — 4.XII 1967, там же) — укр. художник. Навч. 1910—11 у Харків. худож. школі, 1913 — в МУЖСА та приватних студіях. Зазнав впливу кубо-футуризму, супрематизму та конструктивізму. Працював у Харкові: 1922—35, 1963—67 викладав у худож. ін-ті. Брав участь в оформленні міста до революц. свят (1919—21), агітпоїзду «Червона Україна» (1921), виставок (Всеукраїнської ювілейної, 1927; рад. павільйонів на міжнар. виставці преси у Кельні, 1928, у співавт.; павільйону УРСР на ВДНГ у Москві, 1937—38), громад. споруд (цирк, 1919; Палац піонерів, 1934—35 і 1939; Театр. музей, 1940—41). Виконав розпис Центр. червоноарм. клубу у Харкові («Сільське господарство. Будівництво. Індустрія», 1920), шрифтові плакати-вітрини («Маркс — Ленін», «Ленін», «Про Леніна», «Жалібна дата», 1925). Працював у галузі конструювання книги: обкладинки до журн. «Нове мистецтво» (1933), до кн. «Рейд у Скандінавію» В. Поліщука (1931), «Цусіма» О. Новикова-Прибоя (1933). Вид.: З. Фогель. «Василь Єрмилов» (1975).

ЄРМО́ЛЕНКО Василь Пилипович (6.I 1937, с. Липняжка Кіровогр. обл.) — укр. художник декор.-ужиткового мист., з. х. УРСР з 1985. Навч. 1960—66 у моск. Вищому худож.-пром. уч-щі. Виготовляє фарфорові та фаянсові вироби. Тв.: блюдо «Цирк» (1960), декор. композиції — «Вітаю щиро...» (1984), «На концерті», «Природа і художник» (обидві — 1988), «Таїн-

ство Січі» (1991); скульптури — «Гончар» (1988), «Біда» (1989), «Про ідеал» (1991); монументальний рельєф «Т. Г. Шевченко та його герої» (Суми, 1990).

ЄРМОЛЕ́НКО Олександр Силович [8 (20).II 1890, с. Новотроїцьке, тепер Бердянського р-ну Запоріз. обл. — 20.VIII 1975, м. Самарканд] — укр. живописець і графік. Навч. 1922—26 у Київ. худож. ін-ті. Тв.: «Розстріл 1905» (1925, у співавт.), «Вечір над задніпровськими просторами», «Гуцуля́» (1926), «Міст Тамерлана» (1927), «На околиці Самарканда» (1935), «Гірський кишлак у Верхньому Ургуті» (1947).

ЄРМО́ЛЕНКО-Ю́ЖИНА Наталя Степанівна (справж.— Плуговська; 1881, Київ — 1937, Париж) — укр. і рос. співачка (сопрано), з. а. Республіки з 1920. Вокал. освіту здобула 1897—1901 приватно в Києві, вдосконалювала майстерність у Парижі. З 1901 — на сценах Петербурга, Москви, Парижа, Лондона. На поч. 20 ст. виступала в концертах т-ва «Кобзар» у Москві, 1910 гастролювала у Києві. Партії: Ярославна («Князь Ігор» О. Бородіна), Юдіф (однойм. опера О. Сєрова), Тамара («Демон» А. Рубінштейна), Марія, Ліза («Мазепа», «Пікова дама» П. Чайковського), Кармен, Аїда (однойм. опера Ж. Бізе і Дж. Верді). Пропагувала укр. нар. і класичну музику. Виступала разом з Ф. *Шаляпіним*, І. *Алчевським*.

ЄРОФЕ́ЄВ Олександр Гаврилович [20.X (2.XI) 1884, Нижній Новгород — 25.VII 1969, там же] — укр. і рос. диригент, педагог, муз.-громад. діяч, з. а. УРСР з 1935, з. д. м. РРФСР з 1946, Герой Праці (1924). Закін. 1904 Моск. консерваторію. 1911—12 — в оркестрі Харків. опери. З 1912 — викладач Полтав. муз. уч-ща та артист симф. оркестру Д. *Ахшарумова*. 1918—28 — директор Полтав. муз. технікуму й диригент симф. оркестру, 1920—25 — керівник «Оперного трудового колективу». 1928—32 — диригент пересувних опер у Полтаві та Вінниці. 1932—38 — гол. диригент Донец. опери в Луганську, 1938—56 — в Нижньому Новгороді, де вперше на його оперній сцені поставив «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1940) та «Наталку Полтавку» М. Лисенка (1942).

ЄРОШЕ́НКО Никифор Михайлович [?—6 (19).II 1917, Херсон] — укр. хор. диригент, композитор і педагог. У 1892 — викладач співу і керівник хору в Кишиневі. З 1897 — хормейстер в Одесі. Тв.: кантата «Бородіно», зб. п'єс для школярів; метод. розробки «Керівні методичні нотатки до викладання співу» (1895), «Спів і музика як зброя виховання людини на всіх щаблях її життя» (1906—07) та ін.

ЄРШО́ВА Євгенія Миколаївна (25. XII 1925, м. Сміла, тепер Черкас. обл.) — укр. артистка балету, н. а. УРСР з 1960. Навч. у Київ. хореогр. уч-щі. 1944—65 — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Ростислава («Ростислава» Жуковського), Мавка («Лісова пісня» Скорульського), Лілея («Лілея» Данькевича), гол. партії в балетах П. Чайковського, О. Глазунова та ін.

ЄСИПЕ́НКО Микола Гаврилович [6 (19).XII 1906, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ] — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1930 Київ. муз.-драм. ін-т. Працював у Дніпроп. укр. муз.-драм. т-рі (1930—33; 1959—61 — гол. режисер), очолював Криворіз. (1933—34), Дніпроп. пед. ТЮГ (1937—39), Микол. (1942—34), Херсон. (1930—41, 1943—44), Житомир. (1945—52), Київ. обл. (1952—53) укр. муз.-драм. т-ри, Криворіз. рос. драм. т-р (1954—59). Один з засновників те-

атр. уч-ща у Дніпропетровську (1930—33), викладач Одес. театр. технікуму (1934—37), Київ. ін-ту театр. мист-ва (1944—45, 1961—69), директор Київ. укр. драм. т-ру ім. І. Франка (1969—75). Вистави: «Коммольці» Л. Первомайського (1930, перше виконання), «Сава Чалий» І. Карпенка-Карого (1932), «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра (1938, перше виконання на укр. сцені), «В пошуках радості» В. Розова (1957).

ЄФИ́МЕНКО Петро Савич [1835, с. Великий Токмак, тепер м. Токмак Запоріз. обл.— 7 (20).V 1908, Петербург] — укр. і рос. етнограф і правознавець. Навч. у Харків. та Моск. ун-тах. Праці з укр. фольклору («Українські обрядові пісні», 1859; «Збірник малоросійських заклинань») і профес. музики («Школа для навчання півчих, які призначались до двору», 1883).

ЄФИ́МОВ Борис Юхимович [справж.— Фрідлянд; 15 (28).IX 1900, Київ] — рос. графік, н. х. СРСР з 1967, Герой Соц. Праці (1990), д. чл. АМ СРСР з 1975. Працює в галузі політ. сатири з 1919 (київські газети «Красная Армия», «Коммунист», «Більшовик»). З 1922 — у газетах «Правда», «Известия», журн. «Крокодил». Держ. пр. СРСР, 1950, 1951, 1972.

ЄФИ́МОВ Микола Юхимович [24. IV (5.V) 1799, с. Яковлівка Курської губ.— 11 (23).IX 1851] — рос. архітектор. Навч. 1806—21 у петерб. АМ, її академік з 1840, професор з 1844. Виконав ряд проектів для України, зокрема 1840 конкурсний проект церкви на місці Полтавської битви (не здійснено). У Києві провів розкопки фундаментів Десятинної церкви і склав новий її проект (його було відхилено).

ЄФИМО́ВИЧ Олена Іванівна (1888—?) — укр. співачка (меццо-сопрано). Закін. 1910 Муз.-драм. школу М. Лисенка в Києві. 1910—23, 1925—26 — солістка Київ. опери. Брала участь у концертах т-в «Боян», «Просвіта», «Український клуб». Серед партій: Княгиня («Русалка» Даргомижського), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова).

Ж

ЖАЛКО́-ТИТАРЕ́НКО Порфирій Дмитрович [22.II (6.III) 1881, с. Мерефа, тепер місто Харків обл.— 10.XII 1949, Київ] — укр. живописець і графік. Закін. 1906 петерб. АМ (у І. *Рєпіна*). 1924—49 викладав у навч. закладах Києва. Писав портрети, пейзажі, жанрові картини. Тв.: «Єва» (1907), «Японська мелодія» (1907), «Парк у Лазенках» (1913), «Фавн та юнак» (1916), «Портрет професора Тартаковського» (1941), «Врожай» (1947); плакати, оформлення театр. вистав.

ЖА́РИКОВ Микола Леонідович (7.XI 1931, м. Слов'янськ, тепер Донец. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1987. Закін. 1956 Харків. інж.-буд. ін-т. 1987—92 — гол. архітектор Києва. Проекти музейних комплексів у Севастополі, Керчі.

ЖАРКО́ Федір Аврамович [4 (17). VI 1914, с. Михайлівка, тепер Кам'янського р-ну Черкас. обл.— 17. VII 1986, Київ] — укр. співак-бандурист, з. а. УРСР з 1965. Закін. 1936 Черкас. пед. ін-т. 1946—74 — соліст Капели бандуристів УРСР.

У репертуарі — укр. думи та нар. пісні, в т. ч. і літ. походження (на вірші Шевченка, Франка, Рильського та ін.). Тв.: пісні («З перед світа до вечора», «Плач Ярославни» на вірші Шевченка; «Печенізька облога Києва» на вірші О. Олеся). Упорядник зб. укр. нар. пісень для голосу в супроводі бандури. Вид.: «Українські народні пісні» (1967, 1969).

ЖАРКО́ВИ (справж.— Жарченки) — театр. діячі; брат і сестра. Яків Васильович Ж. [13 (25). II 1861, Полтава — 25.V 1933, Краснодар] — укр. актор і письменник. Закін. 1880 Полтав. фельдшерську земську школу. 1889—96 працював у трупах М. Кропивницького і П. Саксаганського. Грав переважно характерні ролі, серед яких Омелько, Староста («Мартин Боруля», «Безталанна» Карпенка-Карого). Автор віршів, байок, оповідань. Після революції працював у Кубанському статистич. комітеті (Краснодар), був співробітником наук. музею, на поч. 30-х рр. завідував Краснодар. худож. музеєм ім. А. В. Луначарського. Надія Василівна Ж. (1857—1929). Творчу діяльність почала 1880 в Полтав. аматор. театрі. Працювала в трупах Г. *Ашкаренка* (1881), М. Кропивницького (1882—89), 1883 — у трупі М. *Старицького*. Ролі: Галя («Назар Стодоля» Шевченка), Наталка, Терпилиха («Наталка Полтавка» Котляревського), Маруся («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького).

ЖА́РСЬКА Михайлина Іванівна (21.XI 1891, м. Белз, тепер Львів. обл.— 28.IV 1972, Тернопіль) — укр. актриса і співачка (сопрано). Співу навч. в О. *Мишуги* у Львові. Працювала в Руському нар. т-рі у Львові (1907—11), в укр. трупах, зокрема П. *Саксаганського* (1915—16), в т-рах Чернігова і Житомира (1920—41), Терноп. укр. муз.-драм. т-рі (1945—60). Ролі: драм.— Гордиля («Циганка Аза» Старицького), Орися («Лимерівна» Панаса Мирного), Горицвіт («Крила» Корнійчука); муз.— Софія («Галька» Монюшка), Арсена («Циганський барон» Штрауса). Автор спогадів про Й. Стадника, О. Мишугу.

ЖАСПА́Р Таїсія Павлівна [5 (18). X 1912, м. Тобольськ, тепер Тюмен. обл.— 25.XI 1986, Київ] — укр. живописець і графік. Закін. 1945 приватні худож. студії в Шанхаї, 1947—48 навч. у Парижі. З 1947 жила в Києві. Працювала в галузях станкового живопису, графіки та книжкової іл. Тв.: картина «Зоя» (1943), серія портретів укр. письменників (1956—57); серії «Діти Сіцілії» та «Батраки й хазяї» (1958—64). Автор кн. «Апельсиновий сад» (1963, 1965) та іл. до неї.

ЖБА́КОВ Юрій Павлович (10.V 1921, м. Самара) — рос. актор, н. а. УРСР с 1968. Закін. 1943 Моск. театр. уч-ще. 1942—50 — у моск. т-рах. З 1950 — у Харків. рос. драм. т-рі. Ролі: в т-рі — Лукаш («Лісова пісня» Лесі Українки), Чебутикін («Три сестри» Чехова), Балясников («Казки старого Арбата» Арбузова), Бенедикт («Багато галасу даремно» Шекспіра), на «Мосфільмі» — Нестор («Великий самоїд», 1981), Горемикін («Вранішній набат», 1986).

ЖДАНКО́ Ірина Олександрівна [9 (22).IX 1905, Петербург] — укр. живописець. Навч. 1920—27 у Київ. худож. ін-ті (у Л. *Крамаренка*). 1932 переїхала до Москви. Працює в галузях станкового, монумент. живопису і графіки. Брала участь у розписах Дит. містечка ім. В. І. Леніна (1922—23), конференц-залу АН УРСР (1930), обидва — у Києві. Тв.: «Каменярі на Дніпрельстані» (1929); серії «Молоді будівники

Москви» (1957—63), «Середня Азія» (1962—70), «Львів» (1984) та ін. Вид.: «Ірина Жданко». Каталог (1985).

ЖДА́НОВ Олександр Васильович (26.III 1919, Харків) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1946 Моск. консерваторію, відтоді — керівник військ. оркестрів у Львові, Ленінграді та ін. містах. 1963—72 — нач. військ.-оркестрової служби і худож. керівник оркестру штабу Червонопрапорного Одес. військ. округу.

ЖДАНО́ВСЬКИЙ Євген (березень 1892, с. Ясинуватка, побл. Миколаєва — 8.VIII 1949) — укр. рос. і болг. співак (бас). Закін. 1912 Моск. консерваторію, вдосконалювався в Мілані. Артистичну діяльність почав в Одесі. Співав у Москві в опері С. Зиміна (1912—17), Великому т-рі (1917—24). В 1925—28 — в т-рі «Ла Скала» (Мілан), на сцені якого виступав і пізніше в рос. операх, 1928—44 — у Національній опері в Софії.

Партії: Іван Сусанін («Життя за царя» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського), Хованський («Хованщина» Мусоргського). Репресований 1944, загинув у Сибіру.

ЖДА́ХА Амвросій Андрійович [Ждаха-Смаглій; 18 (30).XII 1855, м. Очаків, тепер Микол. обл.— 8.IX 1927, Одеса] — укр. графік. Навч. 1881 в Одес. рисувальній школі. Оформлення книжок «Чорна рада» П. Куліша (1901), «Чайковський» Є. Гребінки, «Кобзар» Т. Шевченка, іл. до укр. пісень (у т. ч. «Три сестроньки», 1911).

ЖЕЖЕ́РІНИ — укр. архітектори; батько й син. Борис Петрович Ж. [14 (27).VII 1912, Київ]. Закінчив 1937 Київ. інженерно-будівельний інститут. Споруди: санаторний комплекс у Кончі-Заспі (1949—52), гол. павільйон ВДНГ УРСР (1951—57), всі — в Києві, у співавт.; Житомир. укр. муз.-драм. т-р (1963—66); Дніпроп. т-р опери та балету (1974); реконструкція Київ. т-ру опери та балету (1981—89); станція метро «Золоті ворота» у Києві (1990; у співавт. з сином). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1975. Вадим Борисович Ж. (5.XI 1946, Київ). Закін. 1970 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: підземний перехід на пл. Л. Толстого (1980), станція метро «Площа Толстого» (1981; разом з М. *Левчуком*), будинок обчислювального центру по вул. Червоноармійській (1987), всі — у Києві.

ЖЕЛЕ́НСЬКИЙ Владислав (8.VII 1837, с. Гродковіце, побл. Кракова — 23.I 1921, Краків) — польс. композитор. Навч. у Кракові, Відні та Парижі. Автор опери «Янек», написаної на відкриття Великого міського театру у Львові 4.X 1900 (тепер Львів. т-р опери та балету). Був у дружніх стосунках з багатьма діячами укр. культури, зокрема з С. *Крушельницькою*.

ЖЕЛЄЗНЯ́К Омелян Савелійович [8 (21).VIII 1909, с. Грибова Рудня, тепер Черніг. обл.— 21.VI 1963, Київ] — укр. майстер керамічної скульптури, з. м. н. тв. УРСР з 1960. Тв.: сцени з нар. життя і композиції на істор. та революц.-героїчні теми («Прощання з козаком», «Козак Мамай», обидві — 1962; «Гонта з синами», 1956; «Тачанка», 1958); іл. до літ. тв., зокрема Т. Шевченка і М. Гоголя («Мені тринадцятий минало...», 1949; «Коваль Вакула верхи на чорті», 1954) та ін. Вид.: П. Н. Мусієнко, Н. І. Федорова. «Омелян Желєзняк» (1970).

ЖЕМЧУ́ЖНИКОВ Лев Михайлович [2 (14).XI 1828, с. Павловка, Орловщина — 24.VII (6.VIII) 1912, Царське Село, тепер м. Пушкін Ленінгр. обл.] — рос. і укр. живописець, графік. Навч. 1849—52 у

петерб. АМ. У 50-х рр. жив на Україні. Був знайомий з Т. Шевченком. Тв. на укр. теми: живописні — «Кобзар на шляху» (1854), «Козак їде на Січ» (1887); графічні — «Жниця», «Козак у степу», альбом офортів «Живописна Україна» (1861—62). Вид.: Л. І. Попова. «Лев Михайлович Жемчужников» (1961).

ЖЕ́РБІН Михайло Михайлович [11 (24).XII 1911, Петербург] — український композитор, інженер-будівельник, з. д. н. УРСР з 1978. Закін. 1935 Ленінгр. інж.-буд. ін-т, 1940 — муз. уч-ще при Ленінгр. консерваторії (у А. Гладковського). З 1964 викладав у Київ. інж.-буд. ін-ті (професор з 1970). Тв.: кантата «Батьківщина» (1946), концерти для колоратурного сопрано (1964), для меццо-сопрано з оркестром (1977), романси на сл. Лесі Українки, Т. Шевченка, В. Сосюри.

ЖИКАЛЯ́К Дмитро Танасійович (Жекалек, Джигер; 14.II 1910, с. Красноїлів, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. нар. музикант. Живе у с. Головах Івано-Фр. обл. Носій усної традиції, імпровізатор, який віртуозно володіє багатьма укр. нар. інструментами — дудою, сопілкою, флоярою, тиленкою, дримбою та скрипкою. Виконував гуцульські нар. наспіви і танці.

ЖИЛИ́ЦЬКИЙ Петро Натанович (9.VI 1920, Київ — 30.IV 1970, там же) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1970. Закін. 1950 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: адм. будинок у Донецьку (1954—55), Палац культури в смт Новоекономічному Донец. обл. (1956—57), будинок Держбуду УРСР (1965), Палац культури «Україна» (1970), обидва — в Києві; всі — у співавт. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971.

ЖИРА́ДКОВ Олексій Іванович [14 (27).II 1901, с. Телегіно, тепер Пенз. обл.] — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1972. Навч. 1928—36 у Всерос. АМ в Ленінграді. 1937—63 викладав у Дніпроп. худож.-пед. уч-щі. Тв.: «Портрет художника Паніна» (1949), «Чабан» (1956—57), «Пісня» (1964), «Металурги» (1970; у співавт.), «Доменники» (1975—76); монумент-меморіал загиблим в роки Вел. Вітчизн. війни 1941—45 в с. Булахівці (1967), пам'ятник герою громадян. війни Железнякову в с. П'ятихатки (1971), обидва — Дніпроп. обл., та ін.

ЖИРАРДО́Н (?—?) — рос. різьбяр на дереві 18 ст. Працював у Петербурзі. 1751 за малюнками В. *Растреллі* виготовив дерев. моделі для відливки з чавуну капітелей та орнаментів Андріївської церкви у Києві.

ЖИ́ТЧЕНКО Василь Андрійович [16 (28).VIII 1889, м. Кролевець, тепер Сум. обл. — 20.X 1977, там же] — укр. нар. співак-бандурист. Учасник 1-ї Респ. наради кобзарів і лірників (1939). Організатор і керівник самодіяльних ансамблів бандуристів у м. Конотопі та Кролевці. Виступав і соло. В репертуарі — укр. нар. пісні, романси. Тв.: «Дума про Україну» (1925), «Мати з фронтом розмовляє» (1943).

ЖИХО́ВИЧ Едмунд (1870, м. Добжинь, тепер м. Добжинь-над-Віслою, Польща — 1924, Львів) — польс. архітектор і будівничий. Навч. 1887 у Львів. політех. ін-ті. 1898 дістав від Львів. магістрату концесію і заснував буд. фірму. Споруди: житл. будинки по вулицях Руставелі № 8 і 8[а] (1905), Коперника № 12 (1905), Саксаганського № 3, 5, 7 (1909—11), Миру № 3 і 5 (1909—10), будинок бурси т-ва нар. школи по вул. Пархоменка № 11 (1911—12).

ЖИ́ЧЛИВИЙ (Зичливий) Петро (? — 1586, Львів) — укр. будівничий. У документах львів. цеху

будівничих згадується 1582—85. Працював разом з П. *Щасливим.* 1582 збудував синагогу «Золота рожа» (не збереглася) і житл. будинок для І. Сускіндовича.

ЖМІЙОВСЬКИЙ Антоній Петрович (справж.— Змієвський; 1769 — після березня 1834) — польс. і укр. актор, антрепренер, драматург. 1797 заснував антрепризу в Житомирі, 1798 — в Кам'янці-Подільському, 1799 — в Тульчині, 1800 — у Києві (виступав з трупою і 1804, 1816, 1819). Гастролював у містах Правобережної України. Вистави: «Гамлет» В. Шекспіра, «Генріх VI на полюванні» В. Богуславського (роль Фердінанда Кокля), «Жалко вусів» П. Дмушевського (роль Бомби). П'єси: «Чумак-чародій», «Ловля упира», «Чародійка з Вісли» та ін.

ЖМУРКО В. І. (?—?) — укр. і рос. актор, співак (бас) 19 — поч. 20 ст. Працював у трупах О. *Суслова,* Т. *Колесниченка* (1909), виступав у рос. оперетах. Ролі: Януш («Галька» Монюшка), Ясь («Степовий гість» Грінченка), Борис («Доки сонце зійде, роса очі виїсть» Кропивницького), Гульвіса-шахтар («Каторжна» Барвінського).

ЖОВНЯНСЬКИЙ Іван (?—?) — укр. кобзар кін. 19 — поч. 20 ст. Жив у м. Золотоноші (тепер Черкас. обл.). У репертуарі — думи «Про козака Голоту», «Про Олексія Поповича», «Про піхотинця». 1906 О. *Сластіон* зробив портретну зарисовку кобзаря.

ЖОГОЛЬ Людмила Євгеніївна (23.V 1930, Київ) — укр. художник тканин і килимів, з. х. УРСР з 1974. Закін. 1954 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Автор вибивних і жакардових тканин («Київські каштани», 1961), покривал, верет, ліжників, килимів, панно, виконаних у техніці батик («Оранта», 1969; «Квіти», 1970), тематичних килимів («Весна», 1971; «Весняний сад», 1972; «Вічний вогонь», 1975; «Планета», 1976; «Гімн Жовтню», 1977; «Журавлі Гамзатова», 1978), гобеленів («Земле моя, всеплодющая мати», 1979; «Болдінська осінь», 1985; триптих «Як не любити таку землю», 1986). Гобелени й тканини Ж. є складовою частиною інтер'єрів громад. споруд (Художній фонд УРСР, готель «Київ» у Києві, готель «Чорне море» в Одесі). Праці з декор. мист-ва.

ЖОЛТОВСЬКИЙ Іван Владиславович [15 (27).II 1867, м. Пінськ, тепер Брест. обл.— 16.VII 1959, Москва] — рос. архітектор, з. д. н. та мист-ва РРФСР з 1932, почес. чл. АН БРСР з 1947. Закін. 1898 петерб. АМ, акад. арх-ри з 1909. На Україні (на Пд. березі Криму) за проектом Ж. збудовано санаторій «Гірський» (1953). У 1929 він розробив конкурсний проект комплексу Дніпрогесу.

ЖОЛТОВСЬКИЙ Павло Миколайович [25.XI (8.XII) 1904, с. Мислятин, тепер Хмельн. обл.— 30.VIII 1986, Москва, похований у Львові] — укр. мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства з 1981. Закін. 1932 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Художнє литво на Україні 16—18 ст.» (1973), «Український живопис 17—18 ст.» (1978), «Художнє життя на Україні в 16—18 ст.» (1983). Брав участь у колектив. працях «Історія українського мистецтва» (т. 2, 1967; т. 4, кн. 2, 1970) та «Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва» (1969). Держ. пр. УРСР, 1971.

ЖУК Михайло Іванович [8 (20).IX 1883, м. Каховка, тепер Херсон. обл.— 7.VI 1964, Одеса] — укр. графік, живописець і поет. Навч. у Київ. рисувальній школі М. Мурашка, в МУЖСА та краків. АМ

(1904). В 1925—53 викладав в Одес. худож. школі та ін-ті (професор з 1917). Працював у галузях станкового живопису, кн. графіки (літографія, офорт), худож. кераміки. Тв.: портрети М. Коцюбинського (1907, 1909), В. Чумака, Леся Курбаса (1918, 1919), Т. Шевченка, І. Франка, М. Вороного, В. Блакитного, М. Зерова, В. Сосюри, Г. Нарбута, М. Бурачека (1916—32); оформлення кн. «300 кращих українських пісень» (1904), обкладинка власних поезій «Співи землі» (1912), плакати, худож. кераміка. Вид.: «Михайло Жук». Альбом (1987).

ЖУК Олександр Абрамович (5.XI 1907, Полтава) — укр. композитор, диригент, педагог. Закін. 1938 Харків. консерваторію (клас М. *Тіца*). 1941—44 — диригент Дніпродзержинського муз.-драм. т-ру. З 1950 — викладач Харків. театр. ін-ту. Тв.: муз. комедія «Пошились у дурні» (1942), окремі симфонії — для скрипки (1939), для фп. (1950), поеми (1950, 1970), вокал. цикли, романси, музика до театр. вистав.

ЖУК Петро Максимович (10.IV 1920, с. Бутенки, тепер Кобеляцького р-ну Полтав. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1979. Закін. 1948 Харків. інж.-буд. ін-т. З 1981 — викладач Макіївського інж.-буд. ін-ту. Споруди: водолікарня в м. Горлівці Донец. обл. (1955), житл. масив шахтобудівників (1960—64), інж.-лабораторний корпус (1962), житл. будинки (1965—72), всі — у Донецьку.

ЖУ́КОВ Костянтин Миколайович (1873—7.III 1940, Харків) — рос. і укр. архітектор, теоретик і практик неоукраїнського стилю (укр. модерну). Закін. 1897 МУЖСА. З 1909 працював у Харкові, де спорудив будинки реального і худож. (1911—13) уч-щ. Був професором Харків. худож. ін-ту. За його проектами зведено Будинок учителя (у стилі конструктивізму), павільйон з боку Мироносицького скверу (необарокко; обидві споруди — 20-і рр. у Харкові); житлові будинки у Вовчанському пов. (1912—16), в с. Померках на Харківщині — дачу Куліжанського, будинок Базєкевича під с. Кобеляками (тепер місто Полтав. обл.), споруди не збереглися.

ЖУ́КОВ Леонід Олексійович [8 (20).IV 1890, Москва—3.XI 1951, там же] — рос. артист балету і балетмейстер, з. а. Республіки з 1933. Закін. 1909 Моск. театр. уч-ще. 1909—46 (з перервами) — у Великому т-рі (Москва). 1926—31, 1934—35 очолював балетну трупу Київ. т-ру опери та балету; 1934 — один з організаторів Київ. хореогр. уч-ща. Вистави в Києві: «Жізель» А. Адана (1926), «Лебедине озеро» П. Чайковського (1926, 1935), «Дон Кіхот» Л. Мінкуса (1934), «Червоний мак» Р. Глієра (1935); виконував гол. партії в них.

ЖУ́КОВА Алла Євгенівна (11.III 1925, Київ) — укр. кінознавець, канд. мистецтвознавства з 1953. Закін. 1949 Київ. ун-т. 1949—84 — в ІМФЕ. Праці: «Українське кіномистецтво. 1930—1941» (1959), «Українська кінопанорама» (1972), «Кінематографічне життя столиці Радянської України» (1983), розділи в «Історії українського радянського кіно» (т. 2, 1987), всі — у співавт.; статті в «Історії радянського кіно» (т. 2, 1973; т. 4, 1978).

ЖУКО́ВСЬКА Олександра Іллівна [2 (14).VII 1897, м. Устилуг, тепер Волин. обл.— квітень 1979, Київ] — укр. співачка (драм. сопрано), з. а. УРСР з 1932. Вокал. освіту здобула приватно в Києві. Солістка Київ. (1920—22, 1923—24, 1938—39), Харків. (1922—23), Одес. (1929—48)

т-рів опери та балету. Партії: Ярослава («Яблуневий полон» Чишка), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Марія («Мазепа» Чайковського).

ЖУКО́ВСЬКИЙ Герман Леонтійович (13.XI 1913, Радзивилів, тепер м. Червоноармійськ Рівн. обл.— 13.III 1976, Київ) — укр. композитор, н. а. УРСР з 1973. Закін. Київ. консерваторію (класи: 1937 фп.— у К. Михайлова, 1941 композиції — в Л. Ревуцького), 1951—58 — її викладач. Тв.: 9 опер, у т. ч. «Марина» (1939), «Честь» (1947), «Від щирого серця» (1951), «Перша весна» (1960), моноопера «Дружина солдата» (1967); балети «Ростислава» (1956), «Лісова пісня» (1961), «Дівчина і Смерть» (1971); 10 кантат, хор. симфонія «Живи і пам'ятай» (1976), тв. для симф. оркестру, для інструментів з оркестром, камерно-інструм., хорові, вокальні, музика до кінофільмів (у т. ч. «Доля Марини», «Гадюка», «Киянка», «Два роки над прірвою»). Держ. пр. СРСР, 1950.

ЖУЛИ́НСЬКИЙ О. Львович (?—?) — український драматичний актор. Працював у трупах П. Саксаганського (1895—1900, 1903—09), М. Кропивницького (1900—03), в Т-ві укр. артистів під орудою І. Мар'яненка (1915—16), в Нар. т-рі (1918), останні — в Києві. Ролі: Омелько («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Дем'ян («Зимовий вечір» Старицького), Шинкар («Вій» Кропивницького).

ЖУЛКЕ́ВСЬКИЙ Іван Станіславович (17.VIII 1919, м. Проскурів, тепер Хмельницький) — укр. актор, н. а. УРСР з 1980. Працював у Стрийському укр. муз.-драм. т-рі (1952—59), Львів. філармонії (1959—63), Хмельн. (до 1954 — Кам'янець-Подільський) укр. муз.-драм. т-рі (1939—40, 1947—52 і з 1963). Ролі: Щасливцев («Ліс» Островського), дід Цибулька («Таблетку під язик» Макайонка), Федір Іванович («Вічно живі» Розова), Бонко («Макбет» Шекспіра), Уї («Кар'єра Артуро Уї» Брехта), Майор («Тсот, майор та інші» Еркеня).

ЖУРАВЛЕ́НКО Павло Максимович [29.VI (11.VII) 1887, с. Никонорівка, тепер Кіровогр. обл.— 28.VI 1948, Ленінград] — рос. співак (бас), н. а. РРФСР з 1939. Закін. Єлизаветградське муз. уч-ще РМТ. 1912—16 — соліст Петерб. (Петрогр.) т-ру муз. драми, з 1918 — Малого оперного і водночас — Петрогр. (Ленінгр.) т-ру опери та балету. Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Голова («Майська ніч» Римського-Корсакова). В концертному репертуарі — укр. класична і нар. музика.

ЖУРА́ВСЬКИЙ Федір Степанович (?—?) — укр. та рос. півчий кін. 17 — 1-ї пол. 18 ст. За походженням українець. До 1689 — півчий хору царя Іоанна Олексійовича у Москві, на поч. 18 ст. і бл. 1732—41 — Придворної співацької капели, бл. 1718 — хору царівни Марії Іоаннівни в Петербурзі. 1718 притягався до слідства у справі царевича Олексія Петровича, 1721—32 перебував на каторжних роботах у Ревелі (тепер Таллінн). 1741—42— чернець Донського монастиря (Москва). 1742 повернувся до Києва.

ЖУРАХО́ВСЬКИЙ Данило Данилович (?—1867) — укр. і рос. актор, антрепренер. Сценічну діяльність почав у 20-х рр. 19 ст. у Харків. трупі І. *Штейна.* В 30-х рр.— керівник т-ру в Новочеркаську, потім — у Севастополі, де збудував 1842 перше муроване театр. приміщення, в якому трупа виступала навіть в період облоги під час Кримської війни 1853—56. В 1846 гастролював з трупою (за участю М. *Щепкіна*) в Одесі, Миколаєві, Херсоні, Сім-

феропопі, Севастополі. Ролі: Виборний, Возний, Финтик («Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» Котляревського), Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка).

ЖУ́РОВ Георгій Вікторович [23.IV (6.V) 1902, Москва —5.X 1988, Київ) —укр. кінознавець, канд. мистецтвознавства з 1947. Закін. 1931 Київ. кіноінститут. 1947—61 — в ІМФЕ. Праці: «Розвиток українського кіномистецтва» (1958), «Українське радянське кіномистецтво. 1930—1941» (1959, у співавт.), «З минулого кіно на Україні» (1959), «Кіно на Заході» (1961), «Київська кіностудія ім. О. П. Довженка» (1962), «Кінематографічне життя столиці України» (1983, у співавт.); розділ «Художній фільм» в кн. «Історія українського радянського кіно. 1917—1930» (т. 1, 1986, у співавт.), статті.

З

ЗАБА́ШТА Василь Іванович (11.VI 1918, с. Бабенкове, тепер Харків. обл.) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1979. Навч. 1937—39 у Харків. худож. ін-ті, 1951 закін. Київ. худож. ін-т (у К. Трохименка, В. Костецького), де викладає з 1955 (професор з 1980). Тв.: «,,Язика'' привели» (1949), «П. І. Чайковський у М. В. Лисенка» (1954), «У роки підпілля» (1955), «Спогади про Україну» (1964), «О. Пархоменко» (1967), «Портрет проф. М. Шарлеманя» (1969), «Салют Перемоги» (1975), «В гостях» (1977), «Бандурист Г. К. Ткаченко» (1978), «Портрет С. А. Таранушенка» (1989), «З походу не вертаються сини» (1984), «Апостол правди і свободи» (1988), «Рятуйте, люди, пісню» (1989—90), пейзаж «Чорна хмара» (1991).

ЗАБЕ́ЛА-ВРУ́БЕЛЬ Надія Іванівна [справж.— Забіла; 20.III (1.IV) 1868, м. Каунас, тепер Литва — 21.VI (4.VII) 1913, Петербург]—укр. і рос. співачка (лірико-колоратурне сопрано). Дружина М. *Врубеля,* племінниця скульптора П. *Забелло.* Закін. київ. Ін-т шляхетних дівчат, де здобула початкову муз. освіту у М. *Лисенка,* 1891 — Петерб. консерваторію. Вдосконалювала співацьку майстерність у Парижі. Сценічну діяльність почала 1893 на київ. сцені, згодом співала в Харкові і Тбілісі; 1895—96 і 1904—11 — в Маріїнському т-рі (Петербург), 1897—1902 — у Моск. приватній опері С. Мамонтова. Уславилася передусім як виконавиця провідних партій в операх М. Римського-Корсакова, зокрема вперше виконаних нею: Віра («Бояриня Віра Шелога», 1898), Марфа («Царева наречена», 1899), царівна Ненаглядна Краса («Кощій безсмертний», 1902). Композитор присвятив їй романси «Ещё я полн, о друг мой милый», «Німфа». Образ співачки втілений у портретах і картині «Царівна-либідь» М. Врубеля (1900).

ЗАБЕ́ЛЛО Пармен Петрович [справж.— Забіла; 28.VII (9.VIII) 1830, с. Монастирище, тепер Черніг. обл. — 12 (25).II 1917, Лозанна, Швейцарія] — укр. скульптор. Небіж укр. поета В. Забіли, дід укр. поетеси Н. Забіли. Навч. 1850—54 у петерб. АМ, її акад. з 1868. Тв.: погруддя Т. Шевченка (1869, 1872), М. Ге (1873), І. Тургенєва, М. Некрасо-

ва (обидва — 1878), М. Салтикова-Щедріна (1879), В. Маковського (1894), надгробки О. Герцена в Ніцці (1872, Франція), композитора О. Сєрова в Олександро-Невській лаврі в Петербурзі (1881, разом з Л. *Бенуа*); проект пам'ятника О. Пушкіну в Москві (1873), пам'ятник М. Гоголю в Ніжині (1881); композиції на істор. та реліг. теми.

ЗАБІЛА Віктор Миколайович (1808, х. Кукуріківщина, тепер с. Забілівщина Борзнянського р-ну Черніг. обл.— 1896, м. Борзна тієї ж обл.) — укр. поет. Навчався 1822—25 в Ніжин. гімназії вищих наук. Дружив з Т. Шевченком, зустрічався з ним під час приїздів поета на Україну. 1847 Т. Шевченко деякий час жив на х. Кукуріківщині, намалював портрет З. Літ. діяльність почав у 30-х рр., друкувався в альманасі «Ластівка» (1841). Повну зб. творів «Співи крізь сльози» видано 1906 у Львові заходами І. Франка. Вірші З. набули популярності як народні пісні, зокрема тексти поезій «Гуде вітер вельми в полі» та «Не щебечи, соловейку», покладені на музику М. Глинкою. До своїх віршів «Не плач, дівчино», «Голуб», «Човник» та ін. З. створив мелодії.

ЗАБІЛЯСТА Лідія Леонідівна (8.IX 1953, с. Олено-Косогорівка Кіровогр. обл.) — укр. співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1985. Закін. 1979 Київ. консерваторію (у З. *Христич*), відтоді — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Наталка, Марильця («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Татьяна («Євгеній Онєгін» Чайковського).

ЗАБОЛОТНА Валентина Ігорівна (дівоче — Бжеська; 8.I 1940, Київ) — укр. театрознавець, педагог, театральний критик, канд. мистецтвознавства з 1985. Онука А. М. *Бучми*. Закін. 1962 Київ. театр. ін-т (педагог І. *Волошин*). Друкувалась також під прізв. Бошно. Автор наук. статей, рецензій, сценаріїв кінофільмів, теле- і радіопередач; монографічна розвідка «Амвросій Бучма» (1984), праці «Доля і місія», «Між минулим і майбутнім» (обидві — 1991), кіносценаріїв про І. Кочергу (1974), Лесю Українку (1975), «Антон Павлович Чехов і МХАТ» (1974) та ін.

ЗАБОЛОТНИЙ Володимир Гнатович [31.VII (13.VIII) 1898, с. Карань, тепер Трубайлівка, у складі м. Переяслава-Хмельницького Київ. обл.— 3.VIII 1962, Київ] — укр. архітектор, президент Академії архри УРСР (1945—56), д. чл. АБ і А СРСР з 1956. Закін. 1928 Київ. худож. ін-т. Викладав у київ. худож. та інж.-буд. ін-тах (1928—41, з 1940 — професор). 1940—41 — гол. архітектор Києва. Тв.: понад 40 проектів житл. та громад. споруд, серед них — генплани міст і робітн. с-щ Донбасу і Криворіжжя (1929—33), Палац культури в Кам'янському (тепер Дніпродзержинськ, 1932), будинок Облспоживспілки у Вінниці (1933); житл. будинки по вулицях Героїв Революції, Червоноармійській, Волоській, Туровській (1936—37), будинки Верховної Ради УРСР (1936—39), Укоопспілки (1955—57, у співавт.), всі — в Києві; житл. будинки в с-щі Будівельник у Дніпропетровську (1949—50, у співавт.) та ін. Автор праці «Тридцять років радянської архітектури на Україні» (1948), гол. редактор «Нарисів історії українського мистецтва» (1966). Держ. пр. СРСР, 1940. Держ. пр. УРСР, 1971. Вид.: Л. М. Грачова. «Архітектор Володимир Гнатович Заболотний» (1967).

ЗАБОРОВСЬКИЙ Михайло Сидорович (?—?) — укр. живописець 18 — поч. 19 ст. Жив у с. Івахнах на Поділлі. Писав ікони, розписував житла духовних осіб і селян на

Київщині та Поділлі (в т. ч. церковний будинок в с. Івахнах). Розписи супроводив власними повчальними віршами.

ЗАБОРО́ВСЬКИЙ Рафаїл (? — 1747) — київ. митрополит (з 1743). За З. були збудовані Велика лаврська дзвіниця (1731—44), дзвіниця Софійського собору (1744—48), кол. гол. в'їзд до митрополичого будинку на тер. Софійського собору — брама Заборовського в стилі барокко (1746—48); всі — арх. Й. Г. *Шедель*. Займався живописом. Автор вівтарної ікони «Корсунська Богоматір» (1725—33) для Благовіщенського собору в Ніжині.

ЗАБРО́ДА Оксана Кирилівна [справж.— Костюк; 26.XII 1906 (8.I 1907), с. Трипілля, тепер Київ. обл.— 20.XI 1977, Київ] — укр. режисер, з. а. УРСР з 1957. Закін. 1928 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Працювала в т-рах: Київ. селянському (1927), «Березолі» (1928—37; з 1935 — Харків. укр. драм. театр), Київ. обл. (1937—39), львів. ім. Лесі Українки (1939—41) та ім. М. Заньковецької (1944—47) укр. драм. т-рах., Київ. ТЮГу (1950—65). Очолювала нар. самодіяльний т-р Палацу культури Дарницького вагоноремонтного з-ду в Києві (1970—77). Вистави: «Чорний вальс» І. Кочерги (1950), «Котигорошко» А. Шияна, «Вій, вітерець» Я. Райніса (обидві — 1954), «Сто тисяч» І. Карпенка-Карого (1963).

ЗАБУГІН Іван Платонович [1846, Київ — 4 (16).III 1875, м. Ніжин, тепер Черніг. обл.] — укр. піаніст. Закін. 1867 Київ. ун-т. Виступав 1861—68 у Києві в концертах. 1868—75 — професор права Ніжинського юрид. ліцею; брав участь в аматор. виставах і концертах учнів ліцею.

ЗАВАДО́ВСЬКИЙ Євстафій [Завадов; 1660—1690 (?)] — укр. гравер 2-ї пол. 17 ст. Працював у Києві (60-і рр.) та Львові (1676—90-і рр.). Відомо бл. 25 гравюр З. у різних виданнях: «Цар Давид» (1677, Псалтир, Львів, 1708), «Успіння Богоматері» (1680, Апостол, Львів, 1696), «Євангеліст Матфій» (Євангеліє, Львів, 1681), «Вседержитель на престолі» (Псалтир, Київ, 1697), «Христос з книгою» (Служебник, Львів, 1712), «Євангеліст Лука» (Євангеліє, Львів, 1744) та ін.; рамки для титульних аркушів з зображеннями святих, пророків, євангелістів та євангельських сцен для Ірмологіона (Львів, 1698) та ін.

ЗАВАДО́ВСЬКИЙ Єлисей (Єлисей Законник; ?—?) — укр. композитор 2-ї пол. 17 — поч. 18 ст. Вихованець Києво-Могилянської колегії, ієродиякон Києво-Печерської лаври. 1690—98 відвідував Москву, куди на поч. 18 ст. переселився. Майстер імітаційної поліфонії у партесному співі. Ймовірно, автор «Погребу» для подвійного хору та причасника «Дух твій» для 4 голосів (зберігалися 1697 у б-ці Львів. братства). М. *Дилецький* у «Граматиці музикальній» рекомедував тв. З. як зразок для наслідування.

ЗАВАДО́ВСЬКИЙ Іван (?—?) — укр. золотар 18 ст. Працював у Києві. 1747 для іконостаса Софійського собору в Києві виконав срібні царські врата у стилі барокко (разом з П. *Волохом,* за моделлю С. Тарановського; не збереглися).

ЗАВА́ДСЬКИЙ Михайло Адамович (7.VIII 1828, с. Михайлівці, тепер Хмельн. обл. —17.III 1887, там же) — укр. композитор, муз. педагог і піаніст. Навч. 1862—63 у Київ. ун-ті. Працював учителем співу в Києві та Кам'янці-Подільському. Автор понад 500 тв., пов'язаних переважно з укр. темами, зокрема незакін. опера «Марія», для фп.— 12 думок, 42 «шумки», 45 «чабарашок», 4 запорізькі марші,

2 рапсодії, «Українські присядки» та ін.

ЗАВА́ДСЬКИЙ Опанас Іванович [24.IV (6.V) 1871—?] — укр. хормейстер та учитель співу. Навч. співу 1880 у приватній співацькій школі в Києві, гри на скрипці — 1883—85 у Київ. муз. уч-щі РМТ. 1885—87 — соліст хору вел. княгині Олександри Петрівни, 1887—89 — регент хору робітників друкарні С. Кульженка, згодом — помічник регента хору Я. *Калішевського*, викладач співу Ін-ту шляхетних дівчат (всі — у Києві). З 1910 — учитель співу і керівник хору 1-ї київ. чол. гімназії.

ЗАВАЛИ́ШИНА Марія Семенівна [13(26).XII 1903, Петербург — 3.VII 1991, Київ, похована у Львові] — укр. композитор, диригент, педагог. Закін. 1939 Одес. консерваторію (клас П. *Молчанова*). Тв.: опера «Коли друзі є» і «Коли зійде місяць» за казкою Н. Забіли (обидві — 1966), для скрипки — «Мелодія», «Ноктюрн», «Елегія» (1963), цикли пісень на сл. М. Стельмаха, Г. Бойка, обробки нар. пісень, музика до театр. вистав.

ЗАВА́ЛЬНА Ліна Костянтинівна (23.X 1938, Харків) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1981. Закін. 1961 Харків. ін-т інженерів комунального буд-ва. Осн. роботи: планування і забудова мікрорайонів у Харкові (70—80-і рр.), ген. план Харкова до 2005 (1983, у співавт.).

ЗАВАРИ́ХІН Василь (1896—1948, Мюнхен) — укр. хореограф. Учень А. *Дункан*. З 1921 — в еміграції. Виступав у багатьох т-рах Європи, мав студію класич. балету. Балетні мініатюри на укр. теми: «Козацькі діти», «Дніпрові діти», «Мазепіада», «Карпатська Україна» та ін.

ЗАВА́РОВ Олексій Іванович (17.III 1917, с. Коломенське, тепер Моск. обл.) — укр. архітектор, н. арх. УРСР з 1984, ч.-к. АМ СРСР з 1983. Закін. 1948 Київ. худож. ін-т. Осн. роботи: планування і забудова Хрещатика (1949—54), Зелений театр на схилах Дніпра (1950), будинок міськради (1953—56), відбудова й реконструкція Жовтневого палацу культури (1956), пішохідний міст через Дніпро (1957), Палац спорту (1960), забудова житл. масивів Першотравневого, Березняків, Микільської Борщагівки (1957—70), Теремків-1 (1984); всі — у Києві, у співавт.; планування мікрорайону Українського для Ташкента (1969). Автор архіт. частини пам'ятників М. Щорсу в Києві (1954, у співавт.) та воїнам Рад. Армії в Золотоноші Черкас. обл. (1988, у співавт.). Держ. пр. УРСР, 1982.

ЗАВГОРО́ДНІЙ Анатолій Петрович (28.XII 1929, Знаменка, тепер Алт. кр.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1977. Тв.: «Перед ловом» (1961), серії — «Миколаїв — корабельний край» (1966—70), «Біля рідних берегів» (1974—77), «Азовсталь» (1976), «Королівський замок» (1981—83), «Гранд-канал» (1984—86), «Зустріч в океані» (1988), «Витівки Воланда» (1989), «Нехороша квартира» (1990, дві останні за мотивами роману М. Булгакова «Майстер і Маргарита»), «По Венеції» (1990).

ЗАВЕ́ЛЄВ Борис Ісакович (1876—1938) — рос. та укр. кінооператор. З 1914 — оператор у кінофірмі «Акціонерне товариство О. Ханжонкова». Зняв бл. 70 фільмів (майже всі — з режисерами Е. Бауером та П. *Чардиніним*): «Жінка завтрашнього дня» (1914—15, 2 серії), «Пісня торжествуючого кохання» (1915), «Життя за життя», «Сестри Бронські» (обидва — 1916). На студіях ВУФКУ (в Одесі та Ялті) зняв бл. 20 фільмів: «Остання ставка містера Енніока», «По Європі блукає примара» (обидва — 1923, реж.

В. *Гардін*), «Тарас Шевченко» (1926), «Тарас Трясило» (1927), «Черевички» (1928, всі — реж. Чардинін). З О. *Довженком* зняв фільм «Звенигора» (1928).

ЗАГАЙКЕ́ВИЧ Марія Петрівна (31.X 1926, Львів) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1982. Закін. 1950 Львів. консерваторію. З 1955 — співробітник ІМФЕ. Праці: «С. Ф. Людкевич» (1957), «Іван Франко і українська музика» (1958), «Музичне життя Західної України 2-ї пол. 19 ст.» (1960), «Українська балетна музика» (1969), «Лев Колодуб» (1973), «Драматургія балету» (1978) та ін.

ЗАГА́ЛЬСЬКА Ольга Олександрівна (16.I 1896, Київ — 1.X 1976, там же) — укр. художник тканин. Закін. 1925 Київ. худож. ін-т (у О. *Мурашка* та Ф. *Кричевського*). Створювала малюнки для декор.-драпірувальних та меблевих тканин. За її ескізами виготовлено багато завіс і портьєр для оздоблення клубів, меблевих тканин під вибійку («Куманці», «Плахтова»).

ЗАГА́РОВ Олександр Леонідович [справж.— Фессінг; 5 (17).I 1877, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 12.XI 1941, Саратов] — рос. та укр. актор і режисер, з. д. м. РРФСР з 1940. Закін. 1898 Філармонічне уч-ще в Москві. Працював у МХТі (1898—1906), Александринському т-рі в Петербурзі (1911—15). Очолював Херсон. т-р (1909—10), Військ.-нар. театр в Одесі (1917), Держ. драм. т-р (1918), Перший т-р Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка (1919—21) в Києві, Руський нар. т-р у Львові (1921—23), Ужгород. укр. т-р (1923—25), Харків. Червонозаводський укр. драм. т-р (1927). З 1920 — професор Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка. Вистави на Україні: «Брандт» Г. Ібсена (1909), «Розбійники» Ф. Шіллера (1917), «Камінний господар» Лесі Українки (1920), «Сон», «Ян Гус», «Сотник», «Тополя» (1921), «Гайдамаки» (1924, в інсценізації Леся Курбаса), за Т. Шевченком, «Ревізор» М. Гоголя (1926), «Республіка на колесах» Я. Мамонтова (1927). Ролі: в т-рі — Гонта, Благочинний («Гайдамаки» за Шевченком), Кліщ, Єгор Буличов (перше втілення образу на рад. сцені), Протасов («На дні», «Єгор Буличов та інші», «Діти сонця» М. Горького; остання п'єса була написана під впливом зустрічей М. Горького із З.), Городничий («Ревізор» Гоголя), Урієль Акоста («Урієль Акоста» Гуцкова); в кіно — Іван («Золотий вовк», 1924, «Карпатфільм»). Погляди на театр виклав у кн. «Мистецтво актора» (1920).

ЗАГА́РОВ Олександр Сергійович (1872—1945) — рос. актор, з. а. Узб. РСР з 1935. На сцені — з поч. 20 ст. За рекомендацією та підтримкою М. Щорса організував і очолив черніг. 1-й Рад. т-р (1918—22), де ставив п'єси-агітки. З 20-х рр.— у т-рах Росії. Ролі: Галушка («В степах України» Корнійчука), Берсенєв («Розлом» Лавреньова).

ЗАГВО́ЙСЬКИЙ Йосип (?—?) — укр. співак, хор. диригент і композитор 17 ст. Муз. освіту здобув у Київ. академії. Був регентом хору Братського монастиря, ін. церковних хорів (1655—56 — хору Києво-Печерської лаври) у Києві. 1656 його запросив цар Олексій Михайлович регентом і учителем партесного співу до хору государевих півчих дяків, але з невідомих обставин до Москви З. не поїхав.

ЗАГО́РСЬКА Меланія Овдіївна (дівоче — Ходот; 1837, с. Покошичі, тепер Черніг. обл.— 1891 або 1892, там же) — укр. нар. співачка і актриса. Муз. освіти не мала. Жила переважно в с. Понорниці (тепер смт Черніг. обл.). Виступала в аматор.

драм. колективі в Чернігові під керівництвом О. *Марковича*. Виконала 1862 роль Наталки («Наталка Полтавка» Котляревського). Запам'ятовувала та виконувала пісні різних р-нів Чернігівщини, переважно пісні про жіночу долю; відіграла значну роль у фольклористичній роботі М. Лисенка (27 пісень з її голосу в записі та гармонізації композитора увійшли до 3-го випуску його «Збірника українських пісень»).

ЗАГО́РСЬКИЙ Іван Васильович [справж.— Підзікунов; 1861, Харків — 7 (20).IV 1908, Одеса] — укр. актор і режисер. 1879—1908 — у різних укр. і рос. трупах. Вистави: «Наталка Полтавка» І. Котляревського (роль Возного), «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка, «За Німан іду» М. Старицького. Ролі: Хома («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького), Бичок («Глитай, або ж Павук» Кропивницького), Щасливцев («Ліс» О. Островського), Добчинський («Ревізор» Гоголя) та ін.

ЗАГО́РСЬКИЙ Іван Оникійович [14 (26).XI 1858, м. Бобринець, тепер Кіровогр. обл.— 11 (24).VIII 1904, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ] — укр. актор. Працював 1889—1903 у трупах М. Кропивницького, П. Саксаганського, М. Садовського, І. Карпенка-Карого. Ролі: Шпак («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Писар, Павло, Мартин Хандоля, Гордій Поваренко («По ревізії», «Олеся», «Глитай, або ж Павук», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» Кропивницького), Голохвостий («За двома зайцями» Старицького).

ЗАГО́РЦЕВ Володимир Миколайович (27.X 1944, Київ) — укр. композитор. Закін. 1968 Київ. консерваторію (клас Б. *Лятошинського* і А. *Штогаренка*). Тв.: муз. драма «Долорес» за мотивами п'єси К. Чапека «Мати» (1982—83), вокал.-симф.— симфонія № 2 на нар. тексти (1978), кантата «Запрошення до подорожі» (сл. Ш. Бодлера; 1980), дві сонати для фп. (1967, 1981).

ЗАГОРЯ́НСЬКА Катерина Федорівна [справж.— Кисіль; 5 (17).IX 1898, Одеса — 4.IV 1985, Київ] — укр. актриса, з. а. УРСР з 1946. Закін. 1920 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Працювала в Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка (1919—25, до 1923— в Києві), пересувному укр. театрі (1927—33), Одес. укр. муз.-драм. т-рі ім. Жовтневої революції (1925—27, 1933—60). Ролі: Мавка («Лісова пісня» Лесі Українки), Софія («Безталанна» Карпенка-Карого), Настя («Патетична соната» Куліша), Дездемона («Отелло» Шекспіра), Джемма («Овід» за Войнич).

ЗАГО́СКІН Іліодор Іліодорович [1851, Кострома — 24.III (6.IV) 1919, Харків] — рос. інженер і архітектор. Навч. 1867—74 у Петерб. буд. уч-щі. 1890—93 — харків. міськ. архітектор, 1893—1917 — приватна буд. практика. Споруди в Харкові: уч-ще ім. О. С. Пушкіна (1899—1901), Будинок робітників (1909, тепер Палац культури «Металіст»), метеорологічний технікум (1912—15), житл. будинки на розі Московського просп. і вул. Чигирина № 1/5 (1912—13) та на Московському просп. № 41 (1912—13).

ЗАГРЕБЕ́ЛЬНИЙ Олександр Миколайович (24.II 1937, Дніпропетровськ) — укр. співак (бас.), н. а. УРСР з 1982. Закін. 1968 Київ. консерваторію, відтоді — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Ярослав Мудрий (однойм. опера Г. Майбороди), Борис Годунов (однойм. опера Мусоргського), Борис Тимофійович («Катерина Ізмайлова» Шоста-

ковича). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1976.

ЗАГРЕБЕ́ЛЬНИЙ Павло Архипович (25.VIII 1924, Солошине, тепер Полтав. обл.) — укр. письменник, сценарист, драматург. Закін. 1951 Дніпроп. ун-т. П'єси: «Хто за? Хто проти?» (1967, за романом «День для прийдешнього»), «І земля скакала мені навстріч» (1976, за романом «З погляду вічності»), «Межі спокою» (1982, за романом «Розгін»). За сценаріями З. поставлено фільми: «Ракети не повинні злетіти» (1963), «Перевірено — мін немає» (1965, у співавт.), «Лаври» (1972), «І земля скакала мені навстріч» (1975, т/ф), фільм-спектакль «Хто за? Хто проти?» (1977), «Ярослав Мудрий» (1981, у співавт.). Держ. пр. СРСР, 1980. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1974.

ЗАГРЕБЕ́ЛЬНИЙ Павло Іванович (22.VI 1934, с. Рождественське, тепер Черкас. обл.) — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1980. Закін. Київ. ін-т театр. мист-ва (ф-ти: акторський — 1961, режисерський — 1974). Працює в Терноп. укр. муз.-драм. т-рі (з 1961 — актор, з 1974 — гол. режисер). Ролі: Кряж («Веселка» Зарудного), Лаврін Запорожець («Незабутнє» Довженка), Андрій Соколов («Доля людини» за Шолоховим), Платон («Дикий Ангел» Коломійця). Вистави» «Під золотим орлом» Я. Галана (1974), «Влада темряви» Л. Толстого (1984), «Роксолана» за П. А. Загребельним (1985).

ЗАГРЕ́ЦЬКИЙ Дмитро Станіславович (8.XI 1924, Одеса — 5.III 1980, там же) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1949 Одес. консерваторію (у К. *Пігрова*; її професор — з 1971). У 1955—80 — гол. хормейстер Одес. т-ру опери та балету. Співавтор посібника «Хорове аранжування» (1972, 1982).

ЗАДНІПРО́ВСЬКИЙ Леонід Сергійович [справж.— Кононенко; 25.VII (8.VIII) 1904, м. Гадяч, тепер Полтав. обл.— 7.V 1971, Одеса] — укр. актор, з. а. УРСР з 1943. Працював у Дніпроп. (1934—51), Київ. (1946—47), Одес. (1952—66) укр. драм. т-рах. Ролі: Михайло Гурман («Украдене щастя» Франка), Микита («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Іван Грозний («Василиса Мелентьева» О. Островського). Держ. пр. СРСР, 1952.

ЗАДНІПРО́ВСЬКИЙ Михайло Олександрович (9.I 1924, с. Кам'янка, тепер місто Черкас. обл.— 9.VI 1980, Київ) — укр. актор, н. а. УРСР з 1969. Закін. 1950 Київ. ін-т театр. мист-ва, відтоді — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Іван («Житейське море» Карпенка-Карого), Михайло Гурман («Украдене щастя» Франка), Наріжний («Тил» Зарудного), Свічкогас («Ярослав Мудрий» Кочерги), Максим Максимович («Пам'ять серця» Корнійчука), Марко Безсмертний («Правда і кривда» Стельмаха), Свобода («Патетична соната» Куліша), Дон Сезар де Базан (одноим. п'єса А. Деннері, Ф. Дюмануара). Держ. пр. УРСР імені Т. Г. Шевченка, 1971.

ЗА́ДОР Дезидерій Євгенович (20.X 1912, Ужгород — 16.IX 1985, Львів) — укр. композитор, педагог, з. д. м. УРСР з 1972. Закін. 1934 консерваторію, 1937 — Школу вищої майстерності в Празі. 1936—39 виступав як піаніст у Чехо-Словаччині, Угорщині та Румунії. З 1938 — викладач музики в навч. закладах Закарпаття, 1945—63 — викладач Ужгород. муз. уч-ща, 1951—63 — худож. керівник Закарп. філармонії. 1963—85 — викладач (з 1978 — професор) Львів. консерваторії. Тв.: вокал.-симф.— кантата «Карпати» (1959), «Балада про героя» для соліста,

хору і оркестру (1971), монолог «Лист до львівських друзів» для баритона з оркестром (1974), симф.— поеми «Верховина» (1971), «Рапсодія» (1974); концерти (з оркестром) — для фп. (1965), для цимбал (1982); камерно-інструм. тв., хори, пісні, обробки нар. пісень, музика до театр. вистав.

ЗАДОРО́ЖНИЙ Віктор Іванович (7.X 1935, с. Красний Кут, тепер смт Луган. обл.) — укр. художник-педагог, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1964 Київ. худож. ін-т (з 1964 — його викладач). Працює в галузі тематичного живопису. Тв.: «Серйозна розмова» (1972), «Травень. Ветерани» (1973), «На деснянських луках» (1976), «Тиша» (1978), «Літо. Колгоспна череда» (1981), «Косарі» (1984). Склав посібник для вчителів «Уроки образотворчого мистецтва в 1—3 класах» (1972, у співавторстві).

ЗАДОРО́ЖНИЙ Іван Валентин Феодосійович (7.VIII 1921, Київ — 21.X 1988, там же, похований у Ржищеві) — укр. живописець і монументаліст, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1961 Київ. худож. ін-т (з 1980— викладач). Працював у галузях станкового та монументального живопису і плаката. Тв.: картини — «Богдан Хмельницький залишає в заставу кримському ханові свого сина Тимоша» (1954), «Кобзар» (1958—61), «Прометей» (1961—64), «Мати» (1962—63), «В ім'я життя» (1963), «Мої земляки» (1964), «Весілля» (1965—67), «Ярослав Мудрий» (1973), «Роксолана» (1977), «Козак Мамай» (1980—83), «Солдатські матері» (1985—86), «Сину, збагати світ!» (1988); монумент. роботи — вітражі «Т. Г. Шевченко і народ» в Київ. ун-ті (1969, у співавт.), «Наша пісня — наша слава» у Палаці культури в Кременчуку (1971—72, у співавт.); гобелен «Засійся, чорна ниво, волею ясною» (1988) та ін. Вид.: «Іван Валентин Задорожний». Каталог (1991).

ЗА́ЄЦЬ Борис Михайлович (10.VI 1932, с. Поділ, тепер Черніг. обл.) — укр. режисер цирку, н. а. УРСР з 1976. Закін. 1962 Харків. театр. ін-т. З 1964 — гол. режисер Київ. цирку (з 1976 — гол. режисер і директор). Вистави: «Перша зустріч», «Сміливий клоун» (Укр. цирковий колектив, 1967), «Золота траса» (1976), пантоміми «Подвиг» (1975), «Корчагінці» (1977); атракціони та циркові номери.

ЗАЙКЕ́ВИЧ Іван (Іоанн; ?—?) — укр. музикант 17 ст. Однодумець і приятель М. *Дилецького,* який спонукав його створити підручник з партесної композиції, ймовірно, для братських шкіл (не зберігся).

ЗА́ЙЦЕВ Борис Петрович (1.VIII 1925, с. Зайцево, тепер Мотигінського р-ну Краснояр. кр.) — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1988, Герой Соціалістич. Праці з 1991. Закін. 1958 Одес. консерваторію, відтоді — соліст Одес. філармонії. В репертуарі — пісні рад. композиторів, українські народні пісні, романси.

ЗА́ЙЦЕВ Іван Кіндратович [1805, с. Архангельське Пензен. губ.— 23. XII 1890 (4.I 1891), Полтава] — рос. живописець. Син кріпака. Навч. 1831—37 у петерб. АМ, здобув звання некласного художника. Жив у Петербурзі (до 1848), пізніше — у Полтаві. Викладав у Полтав. кадетському корпусі (1848—85). Тв.: «Автопортрет» (1835), «Портрет Г. Зайцевої» (1838), «Чоловічий портрет» (акв.), «Полтава. Пам'ятник Слави» (90-і рр. 19 ст.). Залишив спогади — єдиний мемуарний документ про перебування Т. Шевченка в науці у майстра В. *Ширяєва* та його життя в цій родині, де бував на поч. 30-х рр. і Зайцев.

ЗА́ЙЦЕВ Олександр Михайлович (28.XI 1931, Москва) — укр. артист балету, балетмейстер, режисер, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1950 Моск. хореогр. уч-ще. 1958—71 — соліст Київ. т-ру опери та балету, 1973—76 — гол. балетмейстер укр. ансамблю «Балет на льоду», з 1977 — у Київ. цирку (гол. балетмейстер, режисер-постановник). Вистави: «Світанок над Хортицею» (ансамбль «Балет на льоду»); в Київ. цирку — «Ніч на Лисій горі», «Лебедина пісня», «Закарпатські ігри з ведмедями», пантоміми «Корчагінці», «Шлях мужності і надхнення», «Богатирські ворота», «Прометей».

ЗАК Ізидор Аркадійович [1 (14). II 1909, Одеса] — укр. і рос. диригент, н. а. СРСР з 1976. Навч. 1922—25 в Одес. консерваторії (у В. Золотарьова). Закін. 1928 Ленінгр. консерваторію. 1929—44 — диригент оперних т-рів у Владивостоку, Хабаровську, Самарі, Дніпропетровську (1936—37), Нижньому Новгороді. 1944—49, 1968—89 — гол. диригент Новосибірського, 1949—51 — Львів. (перша постановка на Україні опери «Далібор» Сметани, 1950), 1951—52 — Харків., 1952—55 — Алма-Атинського, 1955—68 — Челябінського т-рів опери та балету.

ЗАКЛУ́ННА Валерія Гаврилівна (15.VIII 1942, м. Енгельс Сарат. обл.) — рос. актриса, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1966 школу-студію МХАТу (Москва). З 1966 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: в т-рі — Катя («Ходіння по муках» за О. Толстим), Тетяна («Розлом» Лавреньова), Наталя Пушкіна («Останні дні» Булгакова), Сара («Іванов» Чехова), Леся Українка («Сподіватись!» Щербака), Мар'я («Іван і Мадонна» Кудрявцева); в кіно — Марина («Помилка Оноре де Бальзака», 1968), Івга («До останньої хвилини», 1973), обидва — Київ. кхф; Марія («Сибірячка», 1973). Держ. пр. СРСР, 1979. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1975.

ЗАКРЕ́ВСЬКА Марта Іванівна [справж.— Манцер-Закревська; 12 (24).III 1885, Київ — після 1950, Тбілісі] — укр. співачка (сопрано). Вок. освіту здобула 1902—05 в муз. школі М. Тутковського в Києві. 1905—26 (з перервами) працювала в оперних т-рах Одеси, Харкова, Києва. Партії: Парася («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Татьяна («Євгеній Онєгін» Чайковського), Аїда (однойм. опера Дж. Верді).

ЗАКРЕ́ВСЬКИЙ (Закржевський) Юліан Федорович [17 (29). IX 1852, м. Косів, тепер Івано-Фр. обл.— 25.IV (8.V) 1915, Казань] — укр. і рос. співак (тенор). Вокал. освіту здобув 1867—71 у консерваторії Галицького муз. т-ва, 1874 вдосконалював її у Венеції. З 1871 співав на сценах багатьох оперних т-рів Європи, у т. ч. Києва (1878—82) і Харкова (1893—95), З 1907 — приватна пед. діяльність. Партії: Герман («Пікова дама» Чайковського), Собінін («Життя за царя» Глинки), Йонтек («Галька» С. Монюшка). У Львові співав у хорах Ставропігійської бурси та львів. т-ва «Боян».

ЗАЛЕ́СЬКИЙ Вацлав Міхал (літ. псевд.— Вацлав з Олеська; 18.IX 1799, с. Олесько, тепер смт Львів. обл.— 24.II 1849, Відень) — польс. фольклорист. Закін. Львів. ун-т. Найвідоміша праця — зб. «Пісні польські та руські галицького люду» (кн. 1—2; 1833). У зб. вміщено дослідження З. про пісні Галичини, бл. 500 текстів пісень (в основному українських, латинським шрифтом, за нормами польс. граматики), 160 підтекстованих пісенних мелодій (в обробці для голосу і фп. К. *Ліпінського*).

ЗАЛЕ́СЬКИЙ Зигмунд [21.X (2.XI) 1885, Київ — 23.III 1945, Бухарест] — укр. і польс. співак (бас-баритон), режисер, театр. діяч. Навч. співу приватно в Римі. 1907—16 — соліст Одес. опери, виступав також у Києві і Москві, з 1920 — у багатьох оперних т-рах Зх. Європи та Америки. 1930—33 — один з директорів Львів. опери. Партії: Борис Годунов (однойм. опера Мусоргського), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Скарпіа («Тоска» Пуччіні), Мефістофель («Фауст» Гуно).

ЗАЛЕ́СЬКИЙ Григорій (?—?) — укр. живописець 17 ст. У 1695 переписав та ілюстрував у Золочівському монастирі Ірмологіон.

ЗАЛИВА́ХА Опанас Іванович (26. XI 1925, с. Гусинка, тепер Харків. обл.) — укр. живописець. Закін. 1960 ІЖСА в Ленінграді. Тв.: «Чайна» (1962), «Полтавчанка» (1964), «Є і будемо» (1985), «Дзвонар» (1987), «Червона калина» (1989).

ЗАЛУ́ЦЬКИЙ Роман (псевд.— Олесь Остоя; 1890, Станіславщина, тепер Івано-Франківщина — 1966) — укр. актор, режисер, художник. Працював 1911—24 (з перервами) у Руському нар. т-рі у Львові, Чернів. укр. т-рі під керівництвом К. Рубчакової (1918—19), укр. т-рі Коссака в Коломиї (1921—22) та ін., керував театром «Цвіркун» (1934—37). Ролі: Микола («Наталка Полтавка» Котляревського), Турський («Паливода 18 століття» Карпенка-Карого), Гастон («Скандал» Г. Бейтля). Вистави — за п'єсами І. Котляревського, І. Тогобочного, М. Старицького.

ЗАМАРЕ́ВИЧ (?—?) — укр. і білорус. композитор 17 ст. Майстер імітаційної та гармонічної техніки в партесному стилі. Автор культових муз. тв., хору «Служба», хор. концертів «Сію ризу» та «Да возрадується душа моя о господу». М. *Дилецький* у «Граматиці музикальній» назвав З. «славним автором віку нашого», а його тв.— зразками для наслідування.

ЗА́МЕЧЕК Мойсей Вікторович [24. IV (6.V) 1880, Петербург — 15.IX 1958, Одеса] — укр. архітектор, ч.-к. АН УРСР (1946—56). Закін. 1908 петерб. АМ. З 1918 працював в Одесі. Споруди: особняки Мунца, Хлєбникова, Савича у Петербурзі (1909—16, у співавт.), банки в Петербурзі, Харкові, Архангельську, Юзівці (тепер Донецьк). 1920—55 викладав в одес. худож. та буд. ін-тах.

ЗАМИРА́ЙЛО Віктор Дмитрович [12 (24).XI 1868, Черкаси — 2.IX 1939, Петергоф, тепер Петродворець Ленінгр. обл.] — укр. та рос. графік і живописець. Навчався 1881—84 у Київ. рисувальній школі М. Мурашка. До 1895 жив у Києві, зблизився з художником М. *Врубелем*. Брав участь у реставрації 1880—84 Кирилівської церкви, розписах Володимирського собору 1885—90 (за ескізами В. *Васнецова* і А. *Прахова*). Тв.: «Водоспади» (1912), «Демон» (1920), «Несамовитий Роланд» (1928); сценографія до опери «Демон» А. Рубінштейна (1919).

ЗАМИЧКО́ВСЬКИЙ Іван Едуардович [27.XII 1868 (8.I 1869), Київ — 15.VII 1931, Одеса] — укр. актор, з. а. Республіки з 1926. Профес. діяльність — з 1887. Працював у Києві в Нац. зразковому т-рі (1917), Держ. драм. т-рі (1918), Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка (1919—25), в Одес. держдрамі (1925—31; з 1927 — Одес. т-р Революції). Ролі: в т-рі — Іван Барильченко, Мартин Боруля («Суєта», «Мартин Боруля» Карпенко-Карого), Іван Непокритий, Кукса («Дай серцю волю, заведе в неволю», «Пошились у дурні» Кропивницького), Копистка («97» Куліша), Городни-

чий («Ревізор» Гоголя), Тартюф («Тартюф» Мольєра); на кіностудії ВУФКУ — Глечик («Беня Крик»), Щепкін («Тарас Шевченко»; обидва — 1926), Кобза («Тарас Трясило», 1927). Вид.: І. Дузь. «І. Е. Замичковський» (1962).

ЗАНЬКОВЕ́ЦЬКА Марія Костянтинівна [справж.— Адасовська; 23. VII (4.VIII) 1854, с. Заньки, тепер Черніг. обл.— 4.X 1934, Київ] — укр. актриса, н. а. Республіки з 1923. На профес. сцені — з 1882 у трупах М. Кропивницького, М. Старицького, М. Садовського та ін., у Руському нар. т-рі у Львові (1905—06), у київ. Т-рі Миколи Садовського (1906—09). У 1909—15 керувала аматор. гуртками в Ніжині і Кролевці, 1915—16 — у Т-ві укр. артистів за участю М. К. Заньковецької та П. К. Саксаганського під орудою І. О. Мар'яненка, 1916—17 — у Т-ві укр. акторів за участю М. К. Заньковецької та П. К. Саксаганського. 1918—22 — у складі керованого П. Саксаганським Держ. нар. т-ру та філіалу Етногр. т-ру ім. М. Заньковецької (1922) у Києві. Ролі: Уляна («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Галя («Назар Стодоля» Шевченка), Олена, Зінька («Глитай, або ж Павук», «Дві сім'ї» Кропивницького), Харитина, Софія («Наймичка», «Безталанна» Карпенка-Карого), Аза, Катря, Цвіркунка («Циганка Аза», «Не судилось», «Чорноморці» Старицького), Аксюша («Ліс» О. Островського), Йо («Загибель „Надії"» Гейєрманса). Знімалася в кіно: Наталка («Наталка Полтавка», 1910), Мати («Остап Бандура», 1923). Мемор. музеї актриси — в с. Заньках (з 1964) та Києві (з 1960). Вид.: С. М. Дурилін. «Марія Заньковецька» (1955, 1982).

ЗАПОРО́ЖЕЦЬ Олексій (1854—1923) — укр. актор. Працював у трупах О. Суслова, Д. Гайдамаки, М. Садовського. Ролі: Гервасій («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Лопух («Циганка Аза» Старицького).

ЗАПОРО́ЖЧЕНКО Іван Данилович [12 (24).II 1872, х. Озруби, тепер у складі с. Артюхівки Сум. обл. — 11.III 1932, х. Олава, тепер у складі с. Ярмолинців тієї ж обл.] — укр. нар. поет-кобзар. Осліп у 6-річному віці. Дорослим навчився грати на бандурі. В репертуарі: укр. нар., історичні, побутові, гумористичні пісні («Морозенко», «Ой наступала та чорна кмара», «Хома та Ярема» тощо) і власні твори, якими З. відгукувався на найважливіші події. Від З. записано бл. 60 пісень.

ЗАРЕ́МБА (?—?) — укр. майстер садово-паркового мист-ва кін. 18 ст., кріпак. Працював садівником у маєтку польс. магната Потоцького в Умані, з 1796 брав участь у спорудженні парку «Софіївка».

ЗАРЕ́МБИ — укр. музиканти; батько й син. Владислав Іванович З. [15 (27).VI 1833, м. Дунаївці, тепер Хмельн. обл.— 11 (24).X 1902, Київ] — композитор, піаніст і педагог. Музики навч. у А. *Кацпінського* у м. Кам'янці-Подільському. З 1862 викладав гру на фп. і хор. спів у жін. пансіонах Києва. Тв.: фп. п'єси «Прощання з Україною», «Думка-шумка», «Реве та стогне Дніпр широкий», «В кінці греблі шумлять верби», «Зібралися всі бурлаки», романси та пісні на вірші укр. (у т. ч. понад 30 — на вірші Шевченка, зокрема «Якби мені, мамо, намисто», «Утоптала стежечку») та польс. поетів. Обробки для голосу і фп. популярних пісень «Дивлюсь я на небо» Л. Александрової, укр. нар.— «Де ти бродиш, моя доле», «Ні, мамо, не можна нелюба любить». Зб. «Пісенник для наших дітей», «Маленький

Падеревський» (для фп.). Сигізмунд Владиславович З. [30.V (11.VI) 1861, Житомир — 14 (27).XI 1915, Петроград] — композитор, піаніст, диригент і муз. критик. Закін. юридич. ф-т Київ. ун-ту. Муз. освіту здобув у батька, а також у А. *Казбирюка* в Києві. 1896—1901 — директор муз. уч-ща у Воронежі. З 1901 жив у Петербурзі. Тв.: «Слов'янський танок і полонез» для симф. оркестру, сюїта для камерного оркестру, струнний квінтет, вокал. і фп. тв., обробки укр. нар. пісень.

ЗАРЕМБСЬКИЙ Юліуш [3 (15).III 1854, Житомир — 13 (25).IX 1885, там же] — польс. та укр. композитор і піаніст. Закін. 1872 Віден., 1873 — Петерб. консерваторії. Удосконалював фп. майстерність у Ф. *Ліста*. З 1880 — професор Брюссельської консерваторії. Гастролював у Києві, Одесі (1874), Житомирі. Тв.: фп. квінтет і тріо, п'єси з використанням укр. муз.-фолькл. матеріалу — «Галицькі танці» (інструментовані для симф. оркестру Ф. Лістом), «Думка», «Коломийка», увертюра до опери «Марія» (за поемою «Марія. Українська повість» А. Мальчевського, 1871), Польс. фантазія, балади, цикл п'єс «Рози тернії».

ЗАРЕЦЬКИЙ Віктор Іванович (8.II 1925, м. Білопілля, тепер Сум. обл.— 23.VIII 1990, Київ) — укр. живописець. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т (у С. *Григор'єва*). Працював у галузі станкового і монумент. живопису. Тв.: картини — «Шахтарі. Зміна» (1956), «Жаркий день» (1957), «Беруть льон (Портрет ланкової П. Сироватко)» (1960), «Дівчата» (1962), «Оля» (1969), «Чорний струмок» (1989); декор. оздоблення — серед. школи № 5 у Донецьку (1965—66, у співавтор.), панно «Прапор Перемоги» в Музеї молодогвардійців у Краснодоні (1970, у співавтор.). Вид.: «Віктор Зарецький». Каталог (1991).

ЗАРЕЦЬКИЙ Іван Антонович (1857, с. Лютенька, тепер Полтав. обл.— 1937) — укр. дослідник нар. худож. промислів, археолог, музейний діяч. Вивчав нар. худож. промисли Полтав., Харків. та Курс. губерній. Організатор і керівник гончарної майстерні в с. Опішні (тепер смт Полтав. обл.; 1894). Упорядковував зібрані колекції кустарних виробів для музеїв Полтави, Петербурга, Москви (археол. експонати, зразки укр. і рос. нар. мист-ва). Працював у природничо-істор. музеї Полтав. губ. земства (1892—1902, 1910—12).

ЗАРИЦЬКА Євгенія Ромуальдівна (9.X 1910, м. Рава Руська, тепер Львів. обл.— 8.X 1979, Париж) — укр. співачка (меццо-сопрано). Закін. у Львові ун-т і консерваторію (1928). Удосконалювалася 1939—41 у Мілані. Дебютувала 1937 на сцені Львів. опери. 1939—46 співала на сценах т-рів Мілана («Ла Скала»), Неаполя, Венеції. 1946—52 — у т-рі «Ковент-Гарден» (Лондон). Гастролювала у багатьох містах світу (в т. ч. у «Моцартеумі» в Зальцбургу). З 1974 — на пед. роботі в Парижі. Партії: Марина, Марфа («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Керубіно («Весілля Фігаро» Моцарта), Амнеріс, Азучена («Аїда», «Трубадур» Верді), Кармен (одноймен. опера Ж. Бізе). Виступала із сольними концертами укр. музики.

ЗАРИЦЬКА-ОМЕЛЬЧЕНКО Софія (21.VIII 1897, Перемишль, тепер Пшемисль, Польща — 17.IV 1972, Женев'єр-сюр-Марн, Франція) — укр. живописець. Навч. 1920—23 в мист. школі О. Новаківського у Львові, 1923—28 — в празькій АМ. З 1928 — в Парижі. Автор тематич. композицій. Працювала переважно в техніці акварелі. Тв.: «Св. родина», «Квіти», «Жінки».

ЗАРИ́ЦЬКИЙ Іван Васильович (24. I 1929, с. Глобине, тепер місто Полтав. обл.) — укр. художник скла, н. х. УРСР з 1983. Закін. 1954 Львів. ін-т прикладного і декор. мист-ва. Тв.: блюда «Кобзар», «На панщині», «Катерина» (всі — 1963—64); вази «Слава праці» (1965), «Київська весна» (1982), «Лісова казка» (1986); сервізи «Весняний» (1977), «Лісова пісня» (1986), «Березень» (1987), «Золота осінь» (1988), «Смарагд» (1989); скульптури «Одарка і Карась» (1965); декоративні композиції «Зима» (1990), «Два кольори» (1991).

ЗАРИ́ЦЬКИЙ Ромуальд (1868—1932) — укр. муз.-громад. діяч і композитор-аматор. Один з засн. і голова т-в Станіславський «Боян» (1896—1901) і Львівський «Боян» (1903—05). Редактор і видавець «Ілюстрованого музичного календаря» (1904—07). Тв.: музика до драм. алегорії «Небесні співці» С. Яричевського (1902), хори.

ЗАРИ́ЦЬКИЙ Соломон Мойсейович (15.V 1889, Київ — 24.III 1975, там же) — укр. художник т-ру і кіно. Навч. 1902—09 у Київ. худож. уч-щі. В 1919 у Києві оформив перші рад. агіт. фільми «Всеобуч», «Мир — хатам, війна — палацам». Працював на Київ., Одес. та Ялтинській кіностудіях, де оформив худож. фільми: «Лісовий звір» (1924), «Хліб» (1930), «Велике життя» (1-а серія, 1939), «П'ятий океан» (1940—41), «Народні таланти» (1952); у театрах оформив вистави: «Мауглі» Р. Кіплінга (1924), «Шторм» В. Біль-Білоцерківського (1928). Автор станкових творів — «Києве наш» (1943), «Осінь у Седневі» (1968), «Портрет хірурга І. Улановського» (1971).

ЗАРКО́В Володимир Григорович (22.IV 1945, м. Гайсин Вінн. обл.) — укр. співак (тенор), н. а. УРСР з 1978. Закін. 1974 Київ. консерваторію. З 1965 — соліст Ансамблю пісні і танцю Київ. військ. округу. В репертуарі — нар. пісні, тв. сучасних композиторів.

ЗАРНИ́ЦЬКА Єфросинія Пилипівна [справжнє — Азгуріді; 4 (16). II 1867, Одеса — 30.VI 1936, Голта, тепер Первомайськ Микол. обл.] — укр. драм. актриса, співачка (сопрано). Закін. 1886 муз. школу Т-ва красних мист-в в Одесі. На поч. 20-х рр. — в агітбригадах, які обслуговували Червону Армію. В 1919—24 — в Петрогр. ім. Т. Г. Шевченка, 1927—30 — у Харків. Червонозаводському укр. драм. т-рах. Ролі: Наталя («Лимерівна» Мирного), Харитина («Наймичка» Карпенка-Карого), Аза, Устя («Циганка Аза», «За двома зайцями» Старицького), Лукія («Зайдиголова» Кропивницького). Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського).

ЗАРУ́ДНА Варвара Михайлівна [5 (17).XII 1857, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 14.III 1939, Москва] — рос. співачка (сопрано) і педагог. Навч. у Харків. муз. уч-щі. Закін. 1882 Петерб. консерваторію (у К. *Еверарді*). 1882—83 — солістка Київ., 1883—93 — Тбіліської опер. 1893—1924 — професор Моск. консерваторії.

ЗАРУ́ДНИЙ Іван Петрович (?—1727) — рос. архітектор і художник. За походженням українець. Автор церкви Архангела Гавриїла в Москві (1704—07), іконостасів Преображенського собору в Таллінні (1719) й собору Петропавлівської фортеці в С.-Петербурзі (1722—27). З. приписують проекти київських Миколаївського (Військового) і Богоявленського (Братський монастир) соборів, буд-во яких проводив Й. *Старцев*.

ЗАРУ́ДНИЙ Микола Якович (20. VIII 1921, с. Оріховець, тепер Київ. обл.— 25.VIII 1991, Київ) — укр. письменник, драматург, сценарист. Закін. 1942 Казах. ун-т (Алма-Ата). Друкуватися почав з 1944. В п'єсах «Дороги, які ми вибираємо» (1971), «Таке довге-довге літо» (1974), «Під високими зорями» (1976), «Регіон» (1984), «Бронзова фаза» (1986), «Пором» (1987) торкається проблем післявоєнного села. У драмах і комедіях «Острів твоєї мрії» (1967), «Пробачте, ми без гриму» (1971), «Обочина» (1982) та ін. йдеться про морально-етичні аспекти буття сучас. людини. Автор сценарію «Тут нам жити» (1973), за його п'єсами створено фільми «Веселка» (1959), «Чужий дім» (1962, т/ф), «Стежки-доріжки» (1963), «Пора жовтого листя» (1974), «Вірність» (1977), «І відлетимо з вітрами» (1978), «Тил» (1979) та ін.

ЗАСА́ДСЬКИЙ Павло (?—1531, Львів) — золотар 16 ст. Працював у Львові. Належав до золотарського цеху. Виготовляв із срібла прикраси та кубки, келихи, коновки, культові речі для костьолу в с. Підгайцях (тепер Львів. обл.), монастиря реформатів у Львові.

ЗАСІДА́ТЕЛЬ Іван Петрович [?, с. Крикливець, тепер Вінн. обл.— серпень 1893 (?), Вінниця] — укр. живописець-портретист. Походив з кріпаків. Навч. в Одесі, вдосконалював майстерність за кордоном, зокрема в Італії. Тв.: «Рим. Руїни Колізею» (60-і рр.), «Українка» (70-і рр.), «Портрет капуцина Зефірена» (1872), «Портрет Якубовської» (1870—80), «Жіночий портрет» (1876). Вид.: В. В. Рубан. «Забуті імена» (1990).

ЗА́ТЕЛЬ Лев Сидорович [1843, Варшава — 16 (29).IV 1908] — укр. віолончеліст, піаніст і педагог. Закін. 1867 Варшав. муз. ін-т. З поч. 1870 жив у Києві, де відкрив приватну студію гри на віолончелі і фп. (існувала до 1908). В 1877—81 вів клас віолончелі у Київ. муз. уч-щі РМТ.

ЗАТЕНА́ЦЬКИЙ Яків Павлович [24.X (6.XI) 1902, Велика Кохнівка, тепер у складі м. Кременчука Полтав. обл.— 27.V 1986, Київ] — укр. мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства з 1966, професор з 1968. Закін. 1931 Комуністичний ун-т ім. Артема в Харкові. Праці: «Микола Корнилович Пимоненко» (1955), «Т. Г. Шевченко» (1960), «Український радянський живопис» (1961), «Тарас Шевченко і російське мистецтво» (1964), «Українське мистецтво першої пол. 19 ст.» (1965). Брав участь у створенні «Мистецької спадщини» Т. Шевченка (т. 1—4, 1961—64), «Історії українського мистецтва» (т. 4, кн. 1—2, 1969—70). Держ. пр. УРСР, 1971.

ЗАТИРКЕ́ВИЧ - КАРПИ́НСЬКА Ганна Петрівна [уродж.— Ковтуненко; до 1900 виступала під прізв. чоловіка — Затиркевич; 8 (20).II 1855, с. Срібне, тепер смт Черніг. обл.— 12.IX 1921, м. Ромни, тепер Сум. обл.] — укр. актриса. На сцені — з 1882. Працювала в укр. трупах М. Кропивницького, М. Старицького, М. Садовського та ін. У Києві — в Т-рі Миколи Садовського (1917—18), Держ. нар. т-рі під керівництвом П. Саксаганського (1918—20); в Роменському пересувному робітн.-сел. т-рі (1920—21). Ролі: Стеха («Назар Стодоля» Шевченка), Ганна («Безталанна» Карпенка-Карого), Лимериха («Лимерівна» Панаса Мирного), Секлета («За двома зайцями» Старицького), Пошльопкіна («Ревізор» Гоголя).

ЗА́УЗЕ Володимир Християнович (18.V 1859, Петербург — 26.VI 1939, Одеса) — укр. графік. Навч. 1870—79 у Строгановському уч-щі в Москві. З 1893 — чл. Т-ва пд.-рос. худож-

ників, один з засновників Т-ва художників ім. К. К. Костанді. Викладав у навч. закладах м. Дубна (тепер Рівн. обл.), Миколаєва (1880—85), в Одес. комерційному уч-щі (1885—1919), Одес. худож. ін-ті (1920—31; професор з 1931). Тв.: пейзажі — «Опівдні. Падаючі тіні» (1904), «Великий фонтан» (1919), «Ліс. Дерево над річкою» (1923), «Ліс на березі річки» (1924), «Дуб» (1927), «Зима на Україні» (1935); анімалістичні — «Качки», «Півень і кури», «Телята на водопої» (всі — 1931); на істор. тему — «Барикади. 1905 рік» (1925), «Чумаки» (1929); портрет ударника Волкова, «На варті радянських кордонів» (обидва — 1931). Вид.: Є. Давидова. «Володимир Християнович Заузе» (1966).

ЗАХАРЕ́ВИЧ Юліан Октавіан (17. VII 1837—27.XII 1898) — укр. архітектор. Навч. у Львові та Відні. Професор Львів. політех. ін-ту. Споруди у Львові: Політех. ін-т (1873—77), Промисловий музей (1877), ощадна каса (1888—91). Реставрував костьол у м. Стриї (тепер Львів. обл.), замок у Гусятині (тепер смт Терноп. обл.).

ЗАХА́РЕНКО Василь Іванович (?—?) — укр. актор, антрепренер, драматург 19 — поч. 20 ст. Закін. Феодосійський ун-т. Ролі: Черевик, Печериця («Сорочинський ярмарок», «Крути та не перекручуй» Старицького), Виборний («Наталка Полтавка» Котляревського). Автор п'єс «Лицар темної ночі», «Безталанна сім'я» та ін.

ЗАХА́РІЙ (1704—?) — укр. іконописець. Навч. у Києво-Печерській лаврі. Брав участь у малюванні іконостасів Успенського собору та Хрестовоздвиженської церкви на Ближніх печерах.

ЗАХА́РІЯ (?—?) — укр. мініатюрист 1-ї пол. 17 ст. Оформив (заставками, буквицями з квітів та листків, зображенням євангеліста Іоанна) Євангеліє (1634, Омелянівська Успенська церква, с. Рівне, тепер Волин. обл.).

ЗАХА́РКО Іван (1851, Львів — 25. IX 1919, Чернівці) — укр. актор і режисер. Організатор і керівник Буковинського нар. т-ру (1901—10) в Чернівцях. Ролі: Стецько («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Маюфес («Сто тисяч» Карпенка-Карого). Вистави: «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Довбуш» Ю. Федьковича (обидві — 1910).

ЗАХА́РОВ Андреян (Адріян) Дмитрович [8 (19).VIII 1761, Петербург — 27.VII (8.VIII) 1811, там же] — рос. арх., представник класицизму. Навч. 1767—82 в петерб. АМ, її акад. з 1794. Гол. споруда — Адміралтейство у Петербурзі (1805—23; перебудовано у 30-х рр. 19 ст. І. Коробовим). На Україні за проектом З. збудовано Чорномор. госпіталь у Херсоні (1808—10, не зберігся); губ. присутствені місця, будинки генерал-губернатора, губернатора (1810, тепер істор. музей) і віце-губернатора у Чернігові; будинки генерал-губернатора і віце-губернатора (обидва —1808—11) в Полтаві. Будинки повітових присутствених місць, споруджені за зразковими проектами З., існували у Кобеляках і Лохвиці (Полтав. обл.), Василькові (Київ. обл.) і Черкасах. За його проектом збудовано Преображенський собор у Катеринославі (тепер Дніпропетровськ, 1830—35), який є однією з кращих культових споруд періоду класицизму на Україні. Вид.: «Будівництво казенних будівель у Росії і на Україні на початку 19 ст. за типовими проектами Андреяна Захарова. Питання історії архітектури та будівельної техніки на Україні» (1959).

ЗАХА́РОВ Ростислав Володимирович [25.VIII (7.IX) 1907, Астрахань — 19.I 1984, Москва] — рос. балетмейстер і режисер, н. а. СРСР з 1969. Закін. 1926 Ленінгр. хореогр. уч-ще. В 1926—29 — соліст балету в оперних т-рах Харкова і Києва. В 1936—56 — балетмейстер режисер В ого т-ру (Мос ва). Держ. п . СРСР, 1943, 1946.

ЗАХА́РОВ Федір Захарович (25.IX 1919, с. Александровське, тепер Смол. обл.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1978. Закін. 1950 Моск. худож. ін-т ім. В. І. Сурикова. В 1950—53 жив у Симферополі, викладав 1950—51 в місц. худож. уч-щі, з 1953 — в Ялті. Працює в жанрі пейзажу: «Бузок» (1972), «Після шторму» (1973), «Весна на Чернігівщині» (1978), «Останній сніг» (1979), «На початку березня» (1981), «Море штормить» (1984). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1987.

ЗАХА́РОВА Дарина Федорівна (1887, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 1968, Ленінград) — укр. і рос. співачка (меццо-сопрано). Закін. 1910 Петерб. консерваторію. Працювала у Петрограді, Москві, Баку, Ташкенті. Солістка Київ. (1919—20, 1921—23, 1926—33), Харків. (1933—34) опер. У 1938—62 — викладач Горьковського муз. уч-ща. Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Любов («Мазепа» Чайковського), Марфа («Хованщина» Мусоргського), Ерда («Зігфрід» Вагнера).

ЗАХА́РЧЕНКО Віктор Гаврилович (22.III 1938, станиця Дядьковська Краснодар. кр.) — рос. хор. диригент, композитор, фольклорист, н. а. РРФСР з 1984. Закін. 1965 Новосибір. консерваторію. 1965—74 — гол. хормейстер. Держ. сибірського нар. хору. З 1974 — худож. керівник і гол. диригент Кубанського нар. хору. Серед численних записів і обробок нар. пісень — укр. фольклор Кубані, який посідає значне місце в репертуарі хору. Автор хор. тв. для нар. хору та фольклорних збірників («Народні пісні Кубані», 1980) та ін. Кубан. нар. хор, керований З., удостоєний Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1987.

ЗАХА́РЧЕНКО Наталія Й с півна (3.VII 1907, м. Ковель, тепер Волин. обл.) — укр. співачка (сопрано), з. а. УРСР з 1940. Закін. 1931 Київ. консерваторію, з 1953 — її викладач (з 1973 — професор). У 1931—55 — солістка Київ. т-ру опери та балету. Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Марія («Мазепа» Чайковського), Дездемона («Отелло» Верді). Серед учнів — М. *Стеф'юк*, Є. *Колесник*.

ЗАХАРЧУ́К Євген Миколайович (1.VI 1886, Романове Село, тепер Терноп. обл.— 15.VII 1936, Київ) — укр. актор. Учень Й. *Стадника*. Працював у Руському нар. т-рі у Львові (1901—06), Т-рі М. Садовського в Києві (1906—19), ряді ін. київ. т-рів. Ролі: Андрій («Тарас Бульба» Старицького), Олекса («Бурлака» Карпенка-Карого), Мазепа («Мазепа» Ю. Словацького), Марс («Енеїда» Лисенка, перше виконання).

ЗАХНО́ВИЧ Христофор Захарій (?—?) — вірм. художник 17 ст. Згадується 1650—66 як чл. львів. цеху малярів (заступник цехмайстра). Брав участь у виготовленні вівтаря Вірменського кафедрального собору у Львові. Малював жанрові картини. Йому приписують ікону «Богоматір Вервична», портрети Григорія і Катерини Бернатовичів (зберігаються у музеї-заповіднику «Олеський замок»).

ЗАЦЕ́ПІНА Зінаїда Іллівна [10 (23). X 1913, слобода Нова Калитва, тепер Ворон. обл.— 9.III 1986, Київ] — укр. живописець. Закін. 1948 Київ.

худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*). Тв.: «На Дніпрі» (1915), «Ранок на морі» (1955), «Золоте дитинство» (1963), «У Голосіївському парку» (1969), «Сонячний зайчик» (1972), «Ганночка» (1974), «Натюрморт з хурмою» (1981), «Бузок» (1982), «Натюрморт „Пам'ять"» (1983). Вид.: «Зінаїда Зацепіна». Каталог (1977).

ЗБІРЖХО́ВСЬКА Антоніна (псевд. — А. Флоріані-Збіржховська; 1872, Галичина — бл. 1930, Італія) — укр. піаністка і співачка (лірико-колоратурне сопрано). Навч. у Львів. консерваторії, удосконалювалася в Італії. Артистичну діяльність почала як піаністка і камерна співачка в концертах у Львові (1891—94), зокрема на вечорах т-ва Львівський «Боян», присвячених Т. Шевченкові і М. Шашкевичу. З 1898 — солістка італ. оперної трупи Кастелено, виступала в оперних т-рах Італії. Серед партій: Аїда («Аїда» Дж. Верді), Лючія і Адіна («Лючія ді Ламмермур» і «Любовний напій» Г. Доніцетті).

ЗВЯ́ГІНЦЕВ Ростислав Михайлович (17.III 1938, с. Кіровське Сахалін. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1988. Тв.: «Голова» (1968), «Автопортрет» (1973), «Про Північ» (1973—74).

ЗДИХО́ВСЬКИЙ Олександр Панасович [30.VIII (12.IX) 1907, ст. Муравйов-Амурськ, тепер смт Лазо Примор. кр.] — укр. режисер, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1929 Вінн. муз. технікум. Працював у т-рах Росії й України. В 1948—68 — гол. реж. Донец. т-ру опери та балету. Вистави: «Борис Годунов» М. Мусоргського (1957), «Фауст» Ш. Гуно (1958), «Вулкан» Є. Юцевича (1959, перша постановка).

ЗДО́РЕНКО Віктор Михайлович (1.VII 1946, Київ) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1970 Київ. (клас хор. диригування), 1975 — Львів. консерваторію з оперно-симф. диригування (клас М. Колесси). З 1975 — диригент оперної студії, 1987—88 — худож. керівник Київ. філармонії, з 1988 — худож. керівник і гол. диригент Держ. естрадно-симф. оркестру УРСР.

ЗЕ́КЦЕР Йосип Абрамович (?—?) — архітектор кін. 19 — поч. 20 ст. Працював у Києві. Разом з арх. Д. Торовим збудував житл. будинок на розі вул. Л. Толстого і Володимирської № 11/61 (1910—12), адм. споруду на Хрещатику № 6 (1911—13), будинок міської лікарні № 24 по вул. Рейтарській № 22 (1914—15).

ЗЕЛЕ́НСЬКИЙ Андрій (Арнольд) Абрамович (1812—?) — укр. живописець. До 1836 жив у Полтаві, пізніше — в Петербурзі. Академік петерб. АМ з 1849. Тв.: ікони для церкви лейб-гвардії єгерського полку в Петербурзі, портрети, картини, літографії.

ЗЕЛІ́НСЬКИЙ Валерій Федорович (5.X 1930, с. Вапнярка, тепер смт Вінн. обл.) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1977. Навч. 1950—57 у Київ. худож. ін-ті. Оформлення кн. «Вишневі усмішки» О. Вишні (1954), «Ой ти Галю...» С. Олійника (1960); карикатури у журн. «Перець», газетах «Правда Украины», «Робітнича газета» та ін.

ЗЕЛІ́НСЬКИЙ Карл Михайлович (?—?) — укр., рос. і польс. актор. 19 ст. Працював 1823 в київ. трупі О. Ленкавського. З 2-ї пол. 20-х рр. — у харків. трупі І. Штейна, 1835—40 — Л. Млотковського. В 40—50-х рр. з власною рос.-укр. трупою гастролював в Одесі, Катеринославі (тепер Дніпропетровськ), Миколаєві та ін. містах. Ролі: Прудіус («Козак-віршописець» Шаховського), Виборний, Чупрун («Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» Кот-

ляревського), Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Лев Гурич Синичкін (однойм. водевіль Ленського).

ЗЕ́ЛЬДИЧ Ася Давидівна (30.VII 1928, Боярка, тепер Київ. обл.) — укр. художник скла, з. х. УРСР з 1985. Навч. 1948—50 в Київ. худож. ін-ті. Закін. 1951 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Працює також в галузі монумент. (малі архіт. форми) мист-ва. Тв.: комплекти ваз і блюд «Повінь» (1961), «Весна» (1962), ансамбль «Весілля» (1969); декор. паркові вази «Подруги», «Олені» (1968). Автор кн. «Художнє скло» (1966).

ЗЕМБИ́ЦЬКИЙ Йосиф (?—?) — укр. художник 18 ст. Працював у Львові. 1771 виконав зображення святих на брамі собору св. Юра у Львові, позолотив мітру, хрест і пастораль.

ЗЕМЛЮКО́ВИ — укр. живописці; батько й син. Федір З. (?—?). Походив з кріпаків. Тв.: «Портрет І. Г. Галагана» (1796). Степан З. (?—?). Навч. в петерб. АМ. Тв.: портрети Б. Хмельницького, І. Мазепи, П. Полуботка, І. Скоропадського (всі — 40-і рр. 19 ст.). Вид.: В. В. Рубан. «Забуті імена» (1990).

ЗЕМЛЯ́К Василь Сидорович (справж.— Вацик; 23.IV 1923, с. Конюшівка, тепер Вінн. обл.— 17.III 1977, Київ) — укр. прозаїк, кінодраматург. Закін. 1950 Житомир. с.-г. ін-т. За сценаріями З. на Київ. кхф поставлено фільми «Люди моєї долини» (1961, у співавт.), «Новели Красного дому» (1964), «На Київському напрямі» (1968, співавтор і реж. В. *Денисенко*), «Вавілон — XX» (1980, співавтор і реж. І. *Миколайчук*). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

ЗЕ́МСЬКИЙ Теофіл (?—?) — укр. майстер кераміки кін. 19 — поч. 20 ст. Працював у с. Будзанові (на Тернопільщині). Виробляв неполив'яний гончарний посуд чорного кольору, оздоблений геом. та рослинним орнаментом.

ЗЕРКА́ЛОВА Дар'я Василівна [19.III (1.IV) 1901, с. Анатолівка, тепер Одес. обл.— 5.XI 1982, Москва] — рос. актриса, н. а. РРФСР з 1947. Закін. 1921 приватні драм. курси в Одесі. Працювала в т-рах рос. драми в Одесі (1920—24, 1931—32), Києві (1928—30), Харкові (1933—34). Брала участь у виступах рос. гастрольних труп на Україні. З 1934 — у Москві. Ролі на Україні: Таня («Яблуневий полон» Дніпровського), Тугіна («Остання жертва» О. Островського), Андрійко («Лють» Яновського), Людмила («Квадратура кола» Катаєва); в кіно — Ексцентрична дівиця («Знову на землі», 1921, Всеукр. кінокомітет, Одеса), Ганя («Потоки», 1923), Катя («Укразія», 1925, обидва — ВУФКУ, Одеса).

ЗІ́НІНА Олена Андріївна [дівоче — Максимович; 30.I (11.II) 1867, м. Лубни, тепер Полтав. обл.— 24.X 1943, Київ] — укр. актриса, співачка (сопрано), Герой Праці (1924). З 1887 працювала у трупах М. Старицького, П. Саксаганського, М. Ярошенка та ін. У 1918 — в Драм. т-рі, 1919—20 — Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка, 1921—23 — Катеринославському (Дніпроп.) укр. драм. т-рі, 1925—35 — Укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької. Ролі: Харитина («Наймичка» Карпенка-Карого), Аза («Циганка Аза» Старицького), Галька (однойм. опера Монюшка).

ЗІНКЕ́ВИЧ Василь Іванович (1.V 1945, с. Васьківці Хмельн. обл.) — укр. естрадний співак (тенор), н. а. УРСР з 1986. Закін. 1968 Вижницьке уч-ще декор.-прикл. мист-ва. Працював у худож. самодіяльності. В 1973—75 — соліст вокал.-інструм.

ансамблю «Смерічка» (Чернівці), з 1975 — соліст ансамблю «Світязь» (Луцьк), з 1980 — худож. керівник Волин. філармонії. У репертуарі — тв. рад., в т. ч. укр. композиторів, укр. нар. пісні.

ЗІНÓВ'ЄВ Георгій Терентійович (? — після 1700) — рос. живописець, маляр Оружейної палати в Москві. З 1667 — жалуваний іконописець з селян-кріпаків. У 1682 працював в Батурині (тепер смт Черніг. обл.), виконував замовлення гетьмана І. Самойловича. Йому приписують ікону «Деісус», подаровану гетьманом Києво-Печерській лаврі.

ЗІНÓВ'ЄВ Митрофан Іванович (?—1919, с. Глинськ, тепер Сум. обл.) — укр. і рос. живописець, графік. Навч. на поч. 70-х рр. у петерб. АМ. До 1890 жив у Петербурзі, потім — у Глинську. Тв.: живописні — «Селянин» (1870), «Жниця», «Вози з снопами», «Околиці м. Лебедина» (1893), «Сцена з малоросійського життя» (1894), «Біля хати» (1895), «Хутір у Полтавській губернії» (1908); іл. до поем «Утоплена» (1881), «Гайдамаки» (1881—82), «Причинна» (1882) Т. Шевченка, повістей «Вечір проти Івана Купала» (1880), «Сорочинський ярмарок» М. Гоголя, «Святочна легенда» Г. Данилевського (1883—86), малюнки — «На ниві в Малоросії», «Гончар-малорос», «Косовиця в Малоросії», «Малоросіянка-наречена», «Весільні обряди в Малоросії» (всі — 1891), «Відпочинок косарів», «Пасічник» (1882), «В Малоросії. Вечеря біля хати» (1836), «Хата гончаря» (1886).

ЗІНÓВ'ЄВ Яків (?—?) — укр. золотар 18 ст. Збереглася срібна оправа на Євангеліє (1701) його роботи.

ЗІНТЮ́К Дмитро (?—?) — укр. майстер кераміки 19 ст. Жив у с. Пістині (тепер Івано-Фр. обл.). Тв.: полив'яні кахлі з розписом — сцени з життя гуцулів.

ЗІНЬКÉВИЧ Олена Сергіївна (9.XI 1940, Свердловськ, тепер Єкатеринбург) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1988. Закін. 1966 Київ. консерваторію, з 1970 — її викладач (з 1989 — професор). Праці: «Георгій Майборода» (1973), «Якби Чехов був музикантом» (1980), «Динаміка оновлення» (1987) та ін.

ЗЛÉНКО Ганна Кузьмівна (1894, Решетилівка, тепер смт Полтав. обл.— 6.XII 1949, там же) — укр. вишивальниця, майстер нар. мист-ва з 1936. Тв.: традиційні для полтав. нар. вишивки (не збереглися).

ЗЛÉНКО Григорій Дем'янович (псевд.— Григір Дим; 7.XI 1934, с. Потік Миронівського р-ну Київ. обл.) — укр. письменник. Закін. 1961 Київ. ун-т. Автор літ. портретів укр. художників Г. К. Дядченка, А. А. Ждахи, В. Д. Замирайла, С. П. Костенко, І. М. Сошенка, Л. О. Квачевського, Л. О. Пастернака, М. І. Жука, польс. живописця Я. Станіславського, скульптора І. П. Мартоса, композиторів П. І. Ніщинського й В. Пащенка, кіноактриси В. В. Холодної, режисера Ф. Л. Лопатинського. Розкрив творчу історію текстів і муз. супроводів популярних пісень «Реве та стогне Дніпр широкий» (сл. Т. Г. Шевченка), «Повій, вітре, на Вкраїну» (сл. С. В. Руданського) та ін., дослідив початки укр. кіно (нарис «Брати Люм'єри чи Тимченко?»), опубл. дві кн. про історію Одес. кхф (1962, 1979).

ЗЛОЧÉВСЬКИЙ Петро Опанасович [12 (25).V 1907, Київ — 31.XII 1987, Одеса] — укр. художник т-ру, н. х. УРСР з 1964, з. д. м. Груз. РСР з 1954. Закін. 1931 Київ. худож. ін-т. Працював у Луган. укр. муз.-драм. т-рі (1931—41), т-рах Киргизії і Казахстану, 1944—87 в Одес. т-рі опери та балету. Вистави: «Богдан Хмельницький» К. Данькевича

(1954), «Мідний вершник» Р. Глієра (1956), «Тарас Бульба» М. Лисенка (1971). З 1973 — професор Одес. пед. ін-ту.

ЗМІЙ-МИКЛÓВСЬКИЙ Йосип (1792, Словинка, Сх. Словаччина — 1841) — укр. живописець. Навч. у віден. АМ. З 1823 — художник пряшівської єпархії. Розписував церкви в Угорщині та Сх. Словаччині (в Пряшеві, 1835). Автор портретів, пейзажів і картин побутового жанру з життя закарп. українців. Основоположник світського живопису на Закарпатській Україні.

ЗНАТОКÓВ Юрій Володимирович (6.II 1926, м. Батумі, Грузія) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1951 Одес. консерваторію. Тв.: балети «Торжество кохання» (1959), «Княгиня Волконська» (1966), «Свiччине весілля» (1973); оперети «Чорноморський вогник» (1961), «Пісня над саванами» (1966); симф. поема «На Піскарьовському кладовищі» (1982), вокал.-симф., симф., камерно-інструментальні; хори, романси, пісні, музика до театр. вистав та фільмів.

ЗНАЧКÓВСЬКИЙ Павло Миколайович (1888—12.III 1942, м. Фрунзе, тепер Бішкек, Киргизстан) — рос. актор. У 1913—41 працював у т-рі «Соловцов», Другому т-рі Укр. Рад. Республіки, т-рі комедії та рос. драми (всі — в Києві). Ролі: в т-рі — Подкольосін («Одруження» Гоголя), Расплюєв («Весілля Кречинського» Сухово-Кобиліна), Омелян Карпович («Отрута» Луначарського); на кіностудіях ВУФКУ — Кривоносов («Аристократка», 1924, Одеса), Дуваров («Ванька і месник», 1926, Київ).

ЗНОБÍЙ — укр. скульптори; батько й син. Іван Степанович З. [12 (25).XI 1903, с. Новомиколаївка, Катеринославщина — 10.IX 1990, Київ]. Навч. 1935—41 у Київ. худож. ін-ті. Тв.: «Шевченко на засланні» (1958); пам'ятник «Україна — визволителям» поблизу Ужгорода (1970), монумент Жовтневої революції в Києві (1977; обидва — у співавт.; знесений 1991). Валентин Іванович З. (10.I 1929, Софіївка, тепер смт Дніпроп. обл.) — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1979. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т. Пам'ятники: М. Островському в м. Шепетівці Хмельн. обл. (1966), І. Мечникову в Парижі (1986); монумент на честь подвигу рад. воїнів під час форсування Дніпра на Букринському плацдармі (1985), серія «Ветерани афганської війни», композиції «Доктор Ру», «Літописець» (всі — 1990).

ЗНÓСКО-БОРÓВСЬКИЙ Олександр Федорович [14 (27).II 1908, Київ — 8.III 1983, там же] — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1932 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Тв.: балет «Акпамик» (1945, у співавт.), симф., вокал.-симф. і камерна музика; хори, романси, концерти для скрипки (1955), віолончелі (1969). Праці з музикознавства.

ЗОЛДÉНКО-КРУГЛÓВ Володимир Іванович [справж.— Золденко; 9 (21).IV 1884, Житомир — 1971, Київ] — укр. співак (баритон). Закін. 1909 Київ. ун-т. Муз. освіту здобув у муз. школі М. Тутковського в Києві. Працював у Києві (Т-р Миколи Садовського, 1909—12; міська опера, 1913—19), Одесі (1923—24), т-рах Росії. Партії: Еней («Енеїда» Лисенка, перше виконання, 1910), «Алгай-хан («Роксолана» Січинського), Ріголетто («Ріголетто» Верді).

ЗОЛОТАРÉНКИ — родина укр. музикантів 2-ї пол. 19 ст. Микита З. (?—?) — старшина (з 1866) Київ. музикантського цеху. Павло Петрович З. (1855—?) — скрипаль. Навч. 1872—77 в Київ. муз. уч-щі РМТ.

Закін. Моск. консерваторію. Працював в імператорських т-рах. Петро Петрович З. [?—15 (27).X 1898] — диригент і композитор. Автор балету «Кільце кохання». Іван Петрович З. (?—?) — тромбоніст і скрипаль. Навч. 1874—75 в Київ. муз. уч-щі РМТ. Обидва працювали у Великому т-рі (Москва). Василь Петрович З. (?—?) — музикант-інструменталіст. Андрій Петрович З. (?—?). Музикант т-ру Корша в Москві, згодом повернувся до Києва. Михайло Петрович З. (?—?) — скрипаль. Навч. у Київ. муз. уч-щі РМТ.

ЗОЛОТАРЕ́НКО Євген Антонович [26.XI (8.XII) 1889, м. Кобеляки, тепер Полтав. обл.— 1.XI 1955, Полтава] — укр. актор, н. а. УРСР з 1954. Театр. діяльність почав 1918. Працював в Укр. драм. т-рі ім. М. К. Заньковецької (1925—36; Дніпропетровськ, Запоріжжя та ін.), Полтав. укр. муз.-драм. т-рі (1937—55). Ролі: Возний («Наталка Полтавка» Котляревського), Омелько («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Черевик («Сорочинський ярмарок» за Гоголем), Цупович («Під золотим орлом» Галана), Хлопов («Ревізор» Гоголя).

ЗОЛОТАРЬО́В Василь Андрійович [справж.— Куюмжі; 24.II (7.III) 1872, Таганрог — 25.V 1964, Москва] — рос., укр. і білорус. композитор і педагог, н. а. БРСР з 1949. Закін. 1900 Петерб. консерваторію (клас М. *Римського-Корсакова*). 1909—18 — викладач Моск. (з 1918 — професор), 1920—24 — Кубанської, 1933—41 — Мінської консерваторій, 1924—26 — Одеського, 1926—30 — Київ. муз.-драм. ін-тів. Серед учнів: К. *Данькевич,* А. *Свєчников,* В. *Фемеліді.* Тв.: опери «Декабристи» (1925; нова ред. «Кіндрат Рилеєв», 1957), «Хвесько Андибер» (1926, лібретто М. *Рильського*), балет «Князь-озеро» (1949), 7 симфоній, 6 струнних квартетів, кантата «Шевченківська сюїта» (1929) та ін. Праці: «Фуга. Керівництво для практичного вивчення» (1965) та ін. Держ. пр. СРСР, 1950.

ЗОЛОТАРЬО́В Віктор Володимирович [2 (14).V 1889, Херсон — 19.V 1966, Харків] — рос. актор, з. а. УРСР з 1946. Закін. 1911 Одес. театр. уч-ще. Працював у т-рах Кам'янця-Подільського, Воронежа, Москви та ін., 1934—66 — у Харків. рос. драм. т-рі ім. О. С. Пушкіна. Ролі: Протасов («Живий труп» Л. Толстого), Серебряков («Дядя Ваня» Чехова), Таланов («Навала» Леонова).

ЗОЛОТНИ́ЦЬКА Ольга Миколаївна (псевдоніми — Арсеньєва, Белліні; 1871, Херсонщина —?) — рос. співачка (сопрано). Закін. 1889 київ. Ін-т шляхетних дівчат, 1895 — Моск. філармоніч. уч-ще. Вдосконалювала майстерність у Парижі і Мілані. В 1895—96 — солістка Київ. рос. опери, з 1898 — Маріїнського т-ру в Петербурзі. Партії: Татьяна («Євгеній Онєгін» Чайковського), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова), Галька, Аїда (однойм. опери Монюшка і Верді), Венера («Тангейзер» Вагнера).

ЗО́ЛОТО (Золотий) Семен (?—?) — укр. живописець кін. 17 ст., маляр Оружейної палати. У 1686 писав «Знамена в отпуск войска запорожского обоих сторон Днепра гетьману Ивану Самойловичу».

ЗО́ЛОТОВ Григорій Олександрович [9 (21).I 1882, с. Перше Плесно, тепер Воронез. обл.— 15.IV 1960, м. Павлоград Дніпроп. обл.] — укр. живописець і графік. Навч. 1903—16 у Київ. рисувальній школі М. Мурашка. Тв.: «Петро I робить відбиток зі своєї гравюри» (1912), «На визволеній землі», «Тріумф Перемоги», «Свято врожаю» (всі — 1945); розписи в церкві в с. Білоусів-

ці (тепер Вінн. обл.; 1914), в робітн. клубах Павлограда (1920—23), Палаці піонерів у Дніпропетровську (1934); портрети; іл. до книжок і журналів.

ЗОЛОТОВА Євгенія Борисівна (12.XII 1928, Синельникове, тепер місто Дніпроп. обл.) — укр. режисер, н. а. УРСР з 1981. Закін. 1950 Київ. ін-т театр. мист-ва (курс В. Вільнера), відтоді — у Чернів. укр. муз.-драм. т-рі. Вистави: «Вовчиха» (1963) і «Земля» (1980) за О. Кобилянською, «Пам'ять серця» О. Корнійчука (1970), «Трибунал» А. Макайонка (1971), «Філумена Мартурано» Е. Де Філіппо (1983).

ЗОЛОТУХІН Володимир Максович (16.V 1936, Харків) — укр. композитор і педагог, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. 1963 Харків. консерваторію. Викладач харківських ін-ту культури (1963—67), ін-ту мист-в (з 1967). Тв.: балет «Вогонь Еллади» (1980), симфонії, симф. поеми, концерти для різних інструментів з оркестром, естрадно-симф., камерно-інструм. тв.; пісні, музика до театр. вистав та фільмів.

ЗОЛОЧЕВСЬКИЙ Віктор Никифорович (10.XII 1934, Харків) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1974. Закін. 1959 Харків. консерваторію. 1962—67 — в ІМФЕ, 1967—76 — викладач Київ. пед. ін-ту, з 1976 — Київ. консерваторії (з 1977—професор). Праці: «Ладо-гармонічні основи української радянської музики» (1964, 1976), «Про модуляції» (1972), розділи в зб. «Микола Лисенко — борець за народність і реалізм у мистецтві» (1965), «Українське музикознавство», вступні статті у книгах М. Тіца «Про сучасні проблеми теорії музики» (1976) та «Творчість М. Д. Леонтовича» (1977).

ЗОРИЦЬКИЙ Іван (?—?) — укр. гравер 18 ст. Працював у Чернігові. Серед тв.— гравюра «Богородиця в овалі» (1738).

ЗОРИЧ Стефанія Петрівна [справж. — Чорнобривець; 12 (24).XI 1893, с. Добинівка, тепер у складі с. Бреусівки Полтав. обл.— 17.II 1954, Москва] — укр. і рос. співачка (сопрано), з. а. РРФСР з 1937. Здобула вокал. освіту і працювала у Москві (1921—41 — у Великому т-рі). Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина (однойм. опера Аркаса), Марія («Мазепа» Чайковського), Оксана («Ніч перед Різдвом» Римського-Корсакова).

ЗОТОВ Василь Сергійович [30.I (11.II) 1882 — 4.VI 1932] — рос. актор і режисер, з. а. Республіки з 1926. Працював в антрепризах у Росії та на Україні (Держдрама ім. Т. Шевченка, 1924—25). З 1919 викладав, зокрема в одес. театр. студіях. Ролі у поставлених виставах: Протасов («Живий труп» Л. Толстого), Сава («Сава» Андрєєва).

ЗОТОВА Марія Василівна [1861— 3 (16).V 1913, Київ] — рос. і укр. співачка (меццо-сопрано) і педагог. Навч. у Петерб. консерваторії, вдосконалювала співацьку майстерність у Парижі та Мілані. В 1885—89 — солістка Київ. опери, 1889—98 — Великого т-ру (Москва). З 1898 працювала у Києві, 1904—13 — професор Муз.-драм. школи М. Лисенка. Партії: Ваня («Життя за царя» М. Глинки), Любов, Графиня («Мазепа», «Пікова дама» Чайковського), Азучена («Трубадур» Верді), Зібель («Фауст» Ш. Гуно). В концертах виконувала тв. укр. композиторів.

ЗРАЖЕВСЬКИЙ Олександр Іванович [25.VIII (6.IX) 1886, Миколаїв — 14.XII 1950, Москва] — рос. актор, н. а. СРСР з 1949. На сцені — з 1912 (Севастополь). Працював у т-рах Росії, в Київ. (1922—24),

Харків. (1933—35) рос. драм. т-рах. З 1935 — в Малому т-рі в Москві. Ролі: Галушка, Тур, Остапенко («В степах України», «Богдан Хмельницький», «Фронт» Корнійчука), Крутицький («На всякого мудреця доволі простоти» О. Островського). Знімався в кіно. Держ. пр. СРСР, 1941, 1942, 1946, 1947.

ЗУ́БАРЄВ Микола Гаврилович [1 (13).XII 1886, м. Єлабуга, тепер Татарстан — 11.IX 1964, Львів] — укр. і рос. співак (бас-баритон) і педагог, з. а. УРСР з 1931. Навч. 1907—11 у Моск. філармоніч. уч-щі. Працював 1923—25 у т-рах Росії і Грузії, 1928—37 — в Київ. т-рі опери та балету. В 1945—50 — викладач Львів., 1950—61 — Київ. консерваторій. Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Самійло Кішка («Дума чорноморська» Яновського), Демон, Євгеній Онєгін (однойм. опери Рубінштейна і Чайковського). Серед учнів — А. *Мокренко.*

ЗУБКО́ВСЬКИЙ Георгій Семенович (15.VIII 1921, с. Бехтери, тепер Херсон. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1972. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна*). Тв.: серії — «Донбас, шахта 17—17-біс» (1951), «На варті миру» (1965); іл. до збірника «Козацькі пісні» (1969), книжок «Просто любов» В. Василевської (1984—85), «Поезії» П. Гулака-Артемовського (1988), «Останні орли» М. Старицького, «По степах і хуторах» Д. Марковича (обидві — 1990).

ЗУ́БОВ Костянтин Олександрович [8 (20).IX 1888, с. Базарний Сизган, тепер смт Ульян. обл.— 22.XI 1956, Москва] — рос. актор і режисер, н. а. СРСР з 1949. Закін. Петерб. ун-т (1908) і театр. уч-ще. В 1910—15 (з перервою) — у трупі М. Синельникова в Харкові та київ. т-рі «Соловцов». З 1925 — у т-рах Ленінграда і Москви (1935—56 — в Малому т-рі). З 1946 — професор Театр. уч-ща ім. М. С. Щепкіна в Москві. Ролі в Києві: Мерлузов («Таланти і поклонники» Островського), Звездич («Маскарад» Лермонтова). Вистави: «Фронт» (роль Горлова), «Платон Кречет» (виконував гол. роль) О. Корнійчука. Режисер (у співавт.) фільму-вистави Малого т-ру «Крила» за п'єсою Корнійчука (1955). Держ. пр. СРСР, 1946, 1947, 1948, 1951.

ЗУБО́ВИЧ Дмитро Іванович [бл. 1820 — 5 (17).XI 1887, Ростов-на-Дону] — укр. актор. Сценічну діяльність почав суфлером 1843—46 в Одесі. В 1846 у складі трупи Д. Жураховського брав участь у поїздці М. Щепкіна по Україні (Одеса, Миколаїв, Херсон, Сімферополь, Севастополь, де залишився працювати до 1849); 1852—54 працював у Харкові, Севастополі, Києві; 1863 виступав разом з М. Щепкіним у Ростові-на-Дону. Ролі: Виборний, Чупрун («Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» Котляревського), Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Репетилов («Лихо з розуму» Грибоєдова), Хлестаков («Ревізор» Гоголя).

ЗУБРИ́ЦЬКИЙ Никодим (1688—1724, Чернігів) — укр. гравер на дереві й металі. Працював у Крехові (тепер Жовківського р-ну Львів. обл.), Львові (1691—1702), Почаєві, Києві (1705—09), Чернігові (1709). Тв.: бл. 400 на біблійні сюжети — «Іоанн Предтеча», «Іоанн Богослов», «Благовіщення» (1691); «Чудо апостола Павла», «Свято Варвари», гравюра «Облога Почаєва турками» (1704); цикл іл. до київ. видання «Іфіки ієрополітики» (1712) та «Нового завіту» (1717). Сюжети алегорич. характеру взято не тільки з антич. міфології та історії, а й з нар. байок, повір'їв, звичаїв тощо; в них чимало зображень укр.

селян, ремісників, студентів, воїнів та ін. Книги З. перевидавали у Петербурзі (1718, 1724, 1728), Львові (1760), Москві та Відні (1790).

ЗУБЦÓВ Євген Микитович (11.VII 1920, м. Єнакієве, тепер Донец. обл. — 1.V 1986, Київ) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1954 Київ. консерваторію. Тв.: балет «Вогонь і крила» (1978); вокал.-симф., симф., концерти для різних інструментів з оркестром, п'єси для естрадного оркестру, хори, пісні, музика до кіно- і телефільмів, театр. і радіовистав.

ЗУЄВ Володимир Олександрович (14.II 1918, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 7.VI 1986, там же) — укр. архітектор, з. а. УРСР з 1980. Закін. 1940 Дніпроп. інж.-буд. ін-т. Споруди: готель «Дніпропетровськ» (1969), набережна ім. В. І. Леніна (1974), гол. корпус ун-ту (1975), комплекс музею ім. Д. І. Яворницького та діорама «Битва за Дніпро» (1978). Будинок Рад на просп. К. Маркса (1979), готель «Парус» (1985), всі — у Дніпропетровську, у співавторстві.

ЗУЇХА Явдоха (справж.— Сивак Явдоха Микитівна; 1.III 1855, с. Кущинці, тепер Вінн. обл.— 19.I 1935, с. Зятківці, там же) — укр. нар. співачка. Дочка кріпаків, неписьменна. Творчо обдарована, мала чудову пам'ять, природний худож. смак, була знавцем нар. звичаїв свого краю. З голосу З. записано понад 1 тис. пісень, бл. 400 прислів'їв та приказок, 156 казок і переказів тощо («Пісні Явдохи Зуїхи. Записав Гнат Танцюра», 1965).

ЗУММЕР Всеволод Михайлович [15 (27).IX 1885, с. Тальне, тепер Черкас. обл.— 16.XII 1970, м. Остер Черніг. обл.] — укр. мистецтвознавець, професор з 1924. Закін. 1916 Київ. ун-т, 1917 — Моск. археол. ін-т. Працював у галузі історії мист-ва, музеєзнавства і худож. критики. Тв.: «Система біблійних композицій О. Іванова» (1915), «Стилі східної мініатюри» (1927), «Турецькі музеї» (1929) та ін. Репресований 1934, реабілітований 1958.

ЗУНÁ Мілан (24.XI 1881, Новий Биджов, Чехо-Словаччина — 3.V 1960, Прага) — чес. скрипаль, диригент і педагог. Закін. Празьку консерваторію. Творчу діяльність почав 1903 як концертмейстер і соліст симф. оркестру Львів. філармонії. З 1907 — гол. диригент в оперних т-рах Праги, Загреба, Братіслави, Котовіце, Варшави, 1914, 1916—19 водночас — професор Вищого муз. ін-ту ім. Лисенка у Львові. 1923—26, 1930—31 — у Львів. опері (перше виконання на Україні опер «Єнуфа» Яначека, 1926; «Вечеря насмішників» Джордано, 1931), 1933 повернувся на батьківщину.

ЗУЩИК Лука Прокопович [8 (21). IX 1909, с. Ляхівці, Житомирщина] — укр. майстер худож. обробки дерева, з. м. н. тв. УРСР з 1973. Працює в техніках інтарсії та інкрустації. Тв.: «Канів сьогодні» (1968), панно «До 1500-річчя Києва» (1982), панно з зображенням В. І. Леніна (1985); портрет Б. Хмельницького (1978).

ЗЮЗКА (?—?) — укр. композитор кін. 16 — поч. 17 ст. Майстер імітаційної техніки (у партесному стилі). Тв.: цикл культових хорів «Пісні Мойсейові» на 5 голосів. Його згадує М. Дилецький у «Граматиці музикальній». Імовірно, «Зюзка» — псевдонім одного з братів Зизаніїв (Лаврентія або Стефана) — відомих укр. культур. діячів 16—17 ст.

ЗЯРНКО Ян [Зярнкович, Зорянко; бл. 1575, Львів — 1630, Париж (?)] — укр. гравер і живописець. У 1696 — чл. львів. цеху живописців-католиків. Виконував для зна-

ті мемор. декорації з алегоріями та портретами померлих. 1600—23 (за ін. даними, 1598—1618) жив в Італії і Франції. Тв.: портрети папи Льва XI (відомий з гравюри 1604 Я. ван дер Гейдена), Людовіка Орлеанського (1622, відомий з гравюри К. Меллана); гравюри на міді «Коронація короля Людовіка XI», «Карусель на Королівській площі в Парижі» (1612), «Вид фортеці Ла-Рошель» (1621); фронтисписи до паризьких видань, 24 гравюри до «Апокаліпсиса».

ІБА́НЬЄ-ФЕРНА́НДЕС Арнольдо (29.I 1927, м. Сантандер, Іспанія) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1987. За походженням іспанець. Закін. 1952 ВДІК. З цього часу — на Укр. студії хронікально-документ. фільмів. Фільми: «Тепло рідного дому» (1960), «Ми — спортсмени-парашутисти» (1964), «Іду до тебе, Іспаніє!» (1969), «Ми переможемо! Venceremos!» (1974), «Салют, камарадо Іван!...» (1980), «Вісім тактів забутої музики» (1982), «Тривожне небо Іспанії» (1984). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1985.

ІВА́Н — ім'я укр. золотарів. 1) Львів. золотар 1-ї пол. 15 ст. За походженням вірменин. В архів. документах згадується 1407. 2) Ніжинський золотар 17 ст. У документах згадується 1682. 3) Стародубський золотар 18 ст. Виконував роботи на замовлення М. *Ханенка.* В документах згадується 1733. 4) Київ. золотар 18 ст. На замовлення архімандрита Києво-Михайлівського Золотоверхого монастиря виготовив 1737 срібних обручок та оправив патерицю з кістки. 5) Стародубський золотар 18 ст. з синами Андрієм та Леонтієм. У документах згадується 1760, 1764. 6) Черніг. золотар 18 ст. Згадується 1767, 1768.

ІВА́Н (?—?) — укр. кобзар поч. 19 ст. Від нього 1805 В. *Ломиковський* записав у Полтав. губ. 13 дум («Атаман Матяш старий», «Федір безродний, бездольний», «Три брати самарські» та ін.).

ІВА́Н МА́ЛЯР (?—?) — укр. живописець 1-ї пол. 17 ст. Тв.: ікони «Спас» (1622) і «Богоматір», виконані для іконостаса в Кам'янці-Бузькій (тепер місто Львів. обл.).

ІВАНО́В Андрій Олексійович (13. XII 1900, Замосць, тепер Польща — 1.X 1970, Москва) — укр. і рос. співак (баритон), н. а. СРСР з 1944. Вокал. освіту здобув у Києві в приватній студії (1921—24). Працював у київ. пересувному оперному колективі (1925—26), у т-рах Одеси, Свердловська та ін. 1934—49 — в Київ. т-рі опери та балету, 1950—56 — у Великому т-рі (Москва). Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Остап («Тарас Бульба» Лисенка), заголовні ролі в операх «Щорс» Б. Лятошинського, «Князь Ігор» О. Бородіна, «Євгеній Онєгін», «Мазепа» Чайковського.

ІВАНО́В Борис Миколайович [27.III (9.IV) 1902, Петербург — 15.IX 1941, загинув на фронті] — укр. скульптор. Навч. 1924—29 в Одес. худож. ін-ті. Тв.: «Военмор» (1929), «Снайпер» (1935), «Моряки» (1938); портрети Г. Петровського, О. Пушкіна, актора М. Щепкіна (30-і рр.), «В. Чкалов» (1939); пам'ятник Г. Котовському в Ганчештах поблизу

Кишинева (1941). Вид.: М. Пекаровський. «Борис Іванов» (1973).

ІВАНО́В Віктор Михайлович [31.I (13.II) 1909, с. Козятин, тепер місто Вінн. обл.— 18.VI 1981, Київ] — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1974. Закін. 1936 ВДІК, відтоді — на Київ. кхф. Фільми: «Олекса Довбуш» (1959), «За двома зайцями» (1961), «Вулиця тринадцяти тополь» (1969, у співавт.).

ІВАНО́В Дмитро Іванович (1782 — після 1810 або 1828) — рос. живописець і рисувальник. Навч. з 1803 у петерб. АМ. У 1809—10 брав участь в експедиції по Росії археолога і історика К. Бороздіна. 4 альбоми («Рисунки і креслення до подорожі по Росії по височайшему повелінню К. Бороздіна, А. Єрмолаєва і художника Д. Іванова в 1809—1810 рр.») зберігаються в ЦНБ АН України. Зробив креслення і рисунки заг. видів Києва, Ніжина, Чернігова та ін. міст. Значний інтерес становлять копії мозаїк Софійського собору в Києві, вміщ. в кн. «Опис Києва» М. Закревського (1868).

ІВАНО́В Ігор Миколайович (26.VII 1928, Київ — 8.VIII 1980, там же) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1973, ч.-к. АМ СРСР з 1979. Закін. 1955 Київ. інж.-буд. ін-т. 1974—80 — гол. архітектор Києва. Споруди: готелі «Чорне море» в Одесі (1972), «Київ» у Києві (1973), «Інтурист» у Харкові (1978); мед. ін-т у Кишиневі (1976); реконструкція пл. Жовтневої революції (1976—82, тепер майдан Незалежності), житл. р-н Оболонь (з 1977), мемор. комплекс «Укр. держ. музей історії Вел. Вітчизн. війни 1941—1945 рр.» (1981), всі — у Києві, у співавт.

ІВАНО́В Микита (?—?) — укр. золотар 18 ст. Працював у м. Глухові (тепер Сум. обл.). Виконував замовлення М. *Ханенка*. В документах згадується 1732.

ІВАНО́В Микола Кузьмич [справж. — Кабраченський; 10 (22).X 1810, с. Вороніж, тепер смт Сум. обл., за ін. даними — Полтава — 7 (19).VII 1880, м. Болонья, Італія] — рос. співак (тенор). За походженням українець, з кріпаків. Муз. освіту здобув у Д. *Бортнянського* у Придворній співацькій капелі в Петербурзі (з серед. 20-х рр.). Опановував мист-во співу під керівництвом М. Глинки, з яким вдосконалювався в Мілані (1831) та Неаполі (1832). 1832—52 співав в оперних т-рах Італії, Франції, Швейцарії, Англії. Представник стилю бельканто. Партії: Родріго, Джанетто («Отелло», «Сорока-Злодійка» Россіні), Артур («Пуритани» Белліні), Едгар («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті).

ІВАНО́ВИЧ Антонін (?—?) — укр. золотар 2-ї пол. 17 ст. Працював у Ромнах (тепер місто Сум. обл.). Збереглася срібна оправа Євангелія, 1688 виконана на замовлення Успенської церкви.

ІВА́НЧО Іван Михайлович (16.III 1935, с. Матовце, Чехо-Словаччина) — укр. режисер у Чехо-Словаччині. Закін. 1959 Вищу школу муз. мист-ва в Братіславі. Як режисер стажувався у Г. Юри та М. Крушельницького. З 1958 — гол. режисер Пряшівського укр. нац. т-ру. Вистави: «Ніч на полонині» О. Олеся (1965), «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка (1966), «97» (під назвою «Хліб наш насущний», 1978) М. Куліша, «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» М. Старицького (1987).

ІВАСЮ́К Володимир Михайлович (4.III 1949, м. Кіцмань Чернів. обл. — похов. 22.V 1979, Львів) — укр. поет і композитор. Закін. 1973 Львів. мед. ін-т. Навч. 1973—79 у Львів. консерваторії. Автор тексту і музики пісень «Я піду в далекі гори» (1968), «Червона рута» (1969), «Во-

грай» (1969), «Пісня буде поміж нас» (1971), «Два персні» (1973) та ін., бл. 40 пісень на сл. сучас. поетів, що увійшли до збірок «Пісні» (1977 і 1983), «Моя пісня» (1988) і «Водограй» (1989). Загинув за не з'ясованих обставин у Брюховецькому лісі поблизу Львова.

ІВАСЮ́К Микола Іванович (14.IV 1865, м. Заставна, тепер Чернів. обл.— 25.XI 1937, Київ) — укр. живописець. Навч. у віден. (1884—89) та мюнхен. (1890—97) АМ. Організатор (1899) і керівник (до 1908) першої на Буковині худож. школи в Чернівцях. Тв.: на істор. теми — «Битва під Хотином» (1903), «В'їзд Богдана Хмельницького в Київ» (1912), «Іван Богун під Берестечком» (1919); жанрові полотна — «Козак з дівчиною біля криниці», «Поцілунок», «Очікування», «Гуцулка під деревом»,«Жнива», «Буковинець» (1889), «Мати» (1908); портрети (Ю. Федьковича, 1885; Т. Шевченка, І. Франка, обидва — 1924). Репресований.

ІВАШУ́ТИЧ Олександр Григорович [2 (15).X 1900, Київ — 18.I 1970, Харків] — укр. актор і режисер, н. а. Узб. РСР з 1943. Сценічну діяльність почав 1919 у Києві. Працював у т-рі «Березіль» (1922—26), Одес. укр. муз.-драм. т-рі (1927—29). У 1929—41 — актор, 1941—55 (з перервою) — реж. Харків. т-ру муз. комедії. Ролі: Каленик, Нечипір («Майська ніч», «Весілля в Малинівці» Рябова); вистави: «Сорочинський ярмарок» О. Рябова, «Жірофле-Жірофля» Ш. Лекока.

ІВА́ЩЕНКО Ігор Єфремович (17. XII 1931, с. Григорівка, тепер Київ. обл.) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1974. Закін. 1957 Київ. консерваторію. В 1956—80 — гол. диригент Ансамблю танцю УРСР, 1981—83 — Київ. т-ру оперети.

ІВИ́ЦЬКИЙ Ростислав Георгійович [18 (31).V 1908, Київ — 13.II 1974, там же] — укр. актор, н. а. УРСР з 1968. Навч. в Київ. муз.-драм. ін-ті. З 1928 — у Харкові в т-рі «Березіль», з 1943 — керівник Харків. держестради. Виконавець власних літ. композицій («Великий сучасник»); телевистава «Слово про Кобзаря» (1964). На Київ. кхф виконав роль Тура («Богдан Хмельницький», 1971).

І́ВЛЄВ Трохим (справж.— Трохименко; ?—?) — укр. актор, співак (баритон). Працював 1910 в Руському нар. т-рі у Львові, 1911—19 у Т-рі М. Садовського в Києві. Ролі: муз.— Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Іван («Катерина» Аркаса), Еней («Енеїда» Лисенка); драм.— Хмара («Мазепа» Словацького).

ІВНИ́ЦЬКИЙ Михайло Борисович (19.II 1926, с. Стрижавка, тепер смт Вінн. обл.) — укр. художник т-ру. Навч. 1948—53 в Одес. худож. уч-щі. З 1955 працює в Одес. рос. драм. т-рі, де оформив вистави: «Цезар і Клеопатра» Б. Шоу (1986), «Сьомий подвиг Геракла» М. Рощина (1987), «Присмерк» І. Бабеля (1988), «Ревізор» М. Гоголя (1989), «Антихрист» Д. Мережковського (1990), «Гроза» О. Островського (1991). Ін. вистави: «97» М. Куліша (1967, Одес. укр. драм. т-р), «Старик» М. Горького (1968, Київ. укр. драм. т-р ім. І. Франка).

І́ВЧЕНКО Валерій Михайлович (20.XI 1939, м. Куп'янськ Харків. обл.) — укр. і рос. актор, режисер, н. а. УРСР з 1980. Закін. 1961 студію Харків. укр. драм. т-ру, 1978 — реж. ф-т Київ. ін-ту театр. мист-ва. Працював у Харків. ім. Т. Г. Шевченка (1961—73), Київ. ім. І. Франка (1978—83) укр. драм. т-рах, з 1983 — у Ленінгр. Великому драм. т-рі. Ролі, зіграні на Україні: Дон Жу-

ан («Камінний господар» Лесі Українки), Платон Ангел («Дикий Ангел» Коломійця), Астров («Дядя Ваня» Чехова). Вистави: «За Сибіром сонце сходить» М. Зарудного (1980), «Загибель ескадри» О. Корнійчука (1981, у співавт.). Ролі в кіно: на Київ. кхф — Глухитько («Поїзд особливого призначення», 1980), на «Укртелефільмі» — Джеральд («Останній довід королів», 1983). Держ. пр. СРСР, 1980.

ІВЧЕ́НКО Віктор Іларіонович [22.X (4.XI) 1912, Богодухів, тепер місто Харків. обл.— 6.IX 1972, Київ] — укр. кінорежисер, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1937 Київ. ін-т театр. мист-ва. В 1937—53 — режисер і актор Львів. укр. драм. т-ру ім. М. Заньковецької. З 1953 — на Київ. кхф. Фільми: «Доля Марини» (1954, у співавт.), «Надзвичайна подія» (1959), «Іванна» (1960), «Гадюка» (1966), «Шлях до серця» (1970), «Софія Глушко» (1971). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1967.

ІГНАТЕ́НКО Володимир Пимонович (16.I 1920, с. Дімамерки, тепер Гом. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1968. Працював у Ніжин. (1944—55), Черніг. (1955—65), з 1965 — у Черкас. укр. муз. драм. т-рах. Ролі: Гнат («Безталанна» Карпенка-Карого), Наріжний («Тил» Зарудного), Платон Ангел («Дикий Ангел» Коломійця), Дикой («Гроза» Островського).

ІГНА́ЩЕНКО Анатолій Федорович (28.I 1930, с. Захарівці, тепер Хмельн. обл.) — укр. архітектор. Закін. 1953 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: станція Київ. метрополітену «Дніпро» (1956, у співавт.); архіт. частини пам'ятників: В. І. Леніну (м. Градець-Кралове, Чехо-Словаччина), партизанам-ковпаківцям у Яремчі (1967), В. Порику (1967, Енен-Льєтар, Франція), С. Ковпаку (1971, Путивль), Лесі Українці (1973, Київ). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1974.

ІДЗИКО́ВСЬКІ — родина укр. і польс. видавців. Леон Вікентійович І. (1827, Краків — 18.V 1865, Київ). 1858 заснував у Києві нотну фірму. Після смерті І. фірмою керувала його дружина Герсилія Гнатівна, з 1897 — син Владислав (1864—10.VI 1944, Варшава). Фірма видала майже всі тв. укр. композиторів, зокрема М. Лисенка.

ІЄРОНІ́М (?—?) — укр. золотар 16 ст. Працював у Львові. Належав до цеху золотарів, живописців та конвісарів. В архів. документах згадується 1565, 1566. Срібні кубки його роботи місто дарувало високим гостям і почесним громадянам.

ІЗО́ЦЬКИХ ІКО́Н МА́ЙСТЕР — анонімний нар. іконописець серед. 17 ст. Походив з Міжгір'я (тепер смт Закарп. обл.). Належав до пд. групи закарпатської школи живопису. Збереглися ікони «Богородиця-Одигітрія» з с. Колочави, «Архангел Михаїл» з с. Репинного, іконостас та ікони «Архангел Михаїл» і «Богородиця» у с. Ізках, «Св. Параскева», «Св. Микола» та намісний образ Ісуса Христа з с. Пилипця (всі — Закарп. обл.).

ІКО́ННИК Віктор Михайлович (29.IX 1929, с. Іванівка, тепер Семенівського р-ну Полтав. обл.) — укр. хор. диригент, н. а. УРСР з 1989. Закін. 1957 Одес. консерваторію. З 1957 викладав у Ніжин., з 1961 — Київ. пед. ін-тах. 1973—89 — худож. керівник і гол. диригент Київ. камерного хору ім. Б. М. Лятошинського. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1982.

ІКО́ННИКОВ Михайло Степанович (1818—94) — укр. і рос. архітектор. Навч. з 1835 у Петерб. уч-щі цивільних інженерів, 1840 був направлений старшим цивільним інженером в Київ. губернію: з 1849 архітектор для

проведення буд. робіт, з 1854 — губ. архітектор. У Києві 1854—57 (у співавт. з І. Штромом і К. Скаржинським) збудував у стилі класицизму присутствені місця, поряд — будинок Старокиївської пожежної дільниці (50-і рр.). В 1861—63 за проектом І. у т. з. єпархіальному стилі поблизу церкви Миколи Набережного зведено шатрову дзвіницю з теплою церквою.

ІЛІНСЬКИЙ Януш Станіслав (1795, маєток Романів, тепер смт Дзержинськ Житомир. обл.— 23.XII 1860, с. Броди, тепер тієї ж області) — укр. і польс. композитор, меценат. Навч. музиці у А. Сальєрі, за припущенням, у Л. Бетховена в Відні. У власному маєтку Романові утримував хор, симф. і роговий оркестри, драм. т-р, у якому виступали польс. і нім. драм. трупи, італ. опера та балет. Тв.: симфонія, увертюри, «Великий марш» на відкриття Київ. ун-ту (1834), 8 струн. квартетів, романси, музика до театр. вистав.

ІЛІЯ (?—?) — укр. людвісар 2-ї пол. 18 ст. Працював у Києві. Ймовірно, один з авторів статуй апостола Андрія (фонтан «Самсон») та Феміди (фронтон магістрату на Подолі), обидві — кін. 70-х рр.

ІЛЛЄНКИ — діячі укр. кіно; брати. Вадим Герасимович І. (3.VII 1932, м. Новомосковськ Дніпроп. обл.) — кінооператор, з. д. м. УРСР з 1978. Закін. 1955 ВДІК, відтоді — на Київ. кхф. Фільми: «Олекса Довбуш» (1959), «За двома зайцями» (1961), «Свято печеної картоплі» (1977), «Літо під Ковелем» (1984). Юрій Герасимович І. (18.VII 1936, Черкаси) — кінооператор і кінорежисер, н. а. УРСР з 1987. Закін. 1960 ВДІК. З 1965 — на Київ. кхф. Фільми: «Тіні забутих предків» (1965, оператор), «Джерело для спраглих» (1965, в прокаті 1987), «Білий птах з чорною ознакою» (1972), «Легенда про княгиню Ольгу» (1982), «Солом'яні дзвони» (1987), «Лебедине озеро. Зона» (1990). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1991. Михайло Герасимович І. (29.VI 1947, Москва) — кінорежисер. Закін. 1970 ВДІК. З 1973 — на Київ. кхф. Фільми: «Сапоги всмятку» (1978), «Миргород та його мешканці» (1983), «Кожний мисливець бажає знати» (1986), «Футжою» (1992).

ІЛЛІНСЬКИЙ Микола Серафимович (27.I 1934, м. Новомосковськ Тул. обл.)— укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1976. Закін. 1957 ВДІК, відтоді — на Київ. кхф. Фільми: «У мертвій петлі» (1962), «Ярослав Галан» (1963), «Панталаха» (1966), «Вовчий острів» (1968), «Секретар парткому» (1970), «Довір'я» (1972), «Юркові світанки» (1975), «Мільйони Ферфакса» (1980), «Загублені в пісках» (1984), «Фантастична історія» (1988), «Ціна голови» (1991). З 1975 викладач Київ. театр. ін-ту.

ІЛЛЯ (?—?) — укр. гравер на дереві 17 ст. у Львові та Києві. Тв.: бл. 400 — іл. до Требника Петра Могили (1646), гравюри до Печерського патерика (1661) та ін.

ІЛЛЯШЕВИЧ Степан Костянтинович [1854, Україна — 10 (22).XII 1899, Ялта] — рос. співак (бас). Закін. 1883 Петерб. консерваторію. Працював у рос. оперних антрепризах — в Астрахані, Саратові, Пермі, Москві. В 1893—94 — у Київ. рос. опері. Партії: Мельник («Русалка» Даргомижського), Гремін («Євгеній Онєгін» Чайковського), Базіліо («Севільський цирульник» Россіні).

ІЛЛЯШЕНКО Олександр Олександрович (1829, с. Хоцьки, тепер Київ. обл.— ?) — укр. піаніст. Навч. 1846—50 у Київ. ун-ті, гри на фп.— приватно. 1866—67 — постійний учасник концертів Київ. відділення

РМТ, одним з перших чл.-виконавців якого він був. З 1869 — мировий суддя Пирятинського повіту.

ІЛЯКО́ВСЬКИЙ (Ільковський) Єлисей (? — після 1635) — укр. хормейстер, співак і педагог. 1625 був при митрополиті у Вільнюсі. Згодом прийняв православ'я і служив півчим у Дерманському монастирі (тепер Рівн. обл.). 1627 згадується як «дозорець альбо учитель школи» Луцького братства. 1628 повернувся до Дермані. Згодом переїхав до Києва, де відомий як чернець, керівник хору Києво-Печерської лаври.

ІЛЬЇ́Н Вадим Григорович (5.I 1942, Київ) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1971 Київ. консерваторію (клас М. *Скорика*). Тв.: балет «Казка про мідяк» (1972), концерт для скрипки (1970); мюзикли, симфонія (1971), камерно-інструм. тв., хори, романси, пісні, музика до театр. вистав, телепередач, фільмів.

ІЛЬНИ́ЦЬКИЙ Василь Степанович (псевд. — Денис, Денис з-над Серету та ін.; 12.IV 1823, с. Підпечери, тепер Івано-Фр. обл. — 15.IV 1895, там же) — укр. письменник і культур. діяч. Закін. 1842 Львів., 1847 — Віден. ун-ти. Автор істор. драми «Настася» (1872). Перший голова «Артистичної комісії» Руського нар. т-ру (з 1870), голова к-ту побудови приміщення для нього, один з перших театр. критиків у Галичині, опублікував «Драматичні замітки» (1867), «Листи артистичні» (1880).

ІОА́НН (?—?) — укр. живописець серед. 16 ст. У Львів. музеї укр. мист-ва (з 1991 — Нац. музей) зберігається ікона його роботи «Богоматір» з с. Ліскуватого (Лемківщина).

ІОА́НН (?—?) — укр. живописець 18 ст., ієромонах. Брав участь у розписах Троїцької (надбрамної) церкви в Києво-Печерській лаврі (20—30-і рр.).

ІОВЛЄ́В Анатолій Михайлович [30.III (12.IV) 1917, м. Твер] — укр. графік, з. х. УРСР з 1985, з. д. культури Польщі з 1984. Працює в галузі станкової та книж. графіки. Тв.: серії «Від Галича до Праги» (1944—69), «Через Карпати (1972—79), «Через Південну Польщу» (1980—83), «Зима й весна 1945 року» (1986—90); іл. та оформлення книжок — «Прапори на баштах» А. Макаренка (1950), «Любов» Ю. Збанацького (1957); «Десять днів на Кубі» В. Василевської (1963), «Ціна життя. Гарячі руки» Ю. Козаченка (1968). Вид.: «Анатолій Іовлєв». Каталог (1990).

ЙО́ДКО Пантелеймон Вікентійович (1823—91) — укр. архітектор. Закін. 1847 Петерб. буд. уч-ще. З 1850 працював у Волин. буд. і дорожній комісії. Будував мости і казенні споруди. З 1865 — архітектор Одес. учбового округу. В Миколаєві перебудував штурманське уч-ще. 1874—76 — херсон. єпархіальний, з 1884 — ізмаїльський міськ. архітектор.

ІСА́КОВ Валерій Трохимович (7. VIII 1936, с. Верхошижем'є, тепер смт Кіров. обл.) — укр. і рос. кінорежисер. Закін. 1964 ВДІК. В 1964—76 — на Одес. кхф. Фільми: «Погоня» (1965), «До останньої хвилини» (1973). З 1976 — на «Мосфільмі». Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1975.

І́СКРА Наталія Степанівна (Іскра-Словатинська, Романович-Словатинська; 1844, с. Оране, тепер Київ. обл.— після 1912) — укр. співачка (сопрано). Одна з перших співачок — чл. Київ. відділення РМТ. З 1864 — постійний учасник його концертів, 1870—80 — концертів М. Лисенка. В репертуарі — романси композитора, арії з опер.

ІСОПЕ́НКО Микола Іванович (21. XI 1921, с. Задубрівка, тепер Чернів. обл.) — укр. скульптор. Навч.

1955—58 у Київ. худож. ін-ті. Тв.: пам'ятники рад. воїнам, які загинули під час Вел. Вітчизн. війни 1941—45 у селах Чернів. та Львів. обл.; портрети Т. Шевченка, М. Черемшини, І. Франка (1956); композиції — «Юрій Федькович з „Кобзарем"» (1957), «Художник Микола Івасюк» (1975), «Сидір Воробкевич» (1985), «Зустріч І. Франка з О. Кобилянською» (1957); «Ольга Кобилянська знайомить Лесю Українку з Василем Стефаником» (1981), «Леся Українка читає свої поезії І. Франкові», «Фольклорист за роботою» (обидві — 1982).

ІСУ́ПОВ Герман Олексійович (27.X 1935, Перм) — укр. артист балету і балетмейстер, н. а. УРСР з 1975. Закін. 1956 Перм. хореогр. уч-ще. З 1963 — у Львів. т-рі опери та балету, з 1978 — гол. балетмейстер. Партії: Лесь («Орися» Кос-Анатольського), Спартак («Спартак» Хачатуряна), Тібальд («Ромео і Джульєтта» Прокоф'єва), Альберт («Жізель» Адана). Вистави: «Половецькі танці» О. Бородіна (1987), «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва (1988), «Лілея» К. Данькевича (1990).

ІТА́ЛЬЧИК Петро з Лугано (?—?) — італ. будівничий 16 ст. Згадується у міськ. актах Львова 1543. Збудував 1559 у Львові першу Успенську церкву (згоріла 1571). Вірогідно, спорудив будинок по Вірменській вул. № 20.

ІТИГІ́ЛОВ Олександр Атайович (6. VIII 1944, с. Петропавловка, Бурятія — 28.II 1990, Київ) — укр. кінорежисер і кінооператор, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1967 ВДІК, 1979 — Вищі режисер. курси. З 1969 — на Київ. кхф. Фільми: «Іду до тебе» (1972), «Як гартувалася сталь» (1973), «Каштанка» (1975, обидва — т/ф, оператор); «Продається ведмежа шкура» (1980, т/ф), «Побачення» (1983), «Якщо можеш, прости» (1985), «Звинувачується весілля» (1987), «Смиренне кладовище» (1989).

І́ТТАР Генріх (?—?) — архітектор кін. 18 ст. Походив з о. Мальта. Навч. у Римі. З 1780 працював на Правобережній Україні. Тв.: проект палацу Любомирських (80-і рр.) у Дубнівському замку і палацу у Зборові (не зберігся; обидва — тепер Рівн. обл.).

І́ЩЕНКО Олексій Тимофійович (?—1811) — укр. золотар 18 — поч. 19 ст. Працював у Києві, мав майстерню. Виконував замовлення Києво-Печерської лаври і Михайлівського Золотоверхого монастиря. Позолотив 1778—79 лаврські Трапезну і Всіхсвятську церкви, 1780—81— куполи Успенського собору, 1782 — купол Великої дзвіниці (все — у співавт.); 1784 виготовив срібні карбовані царські врата Воздвиженської церкви, для її престолу 1785 викарбував срібні накладні прикраси. Створив 1785 шати на ікони «Введення Богоматері в храм» і «Преподобні отці Печерські», 1786 — срібну шату на ікону «Катерина» для Михайлівського Золотоверхого монастиря, 1791 — шати на ікони «Успіння» і «Севська Богоматір» та ін.

І́ЩЕНКО Юрій Якович (5.V 1938, Херсон) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1991. Закін. 1960 Київ. консерваторію (у А. *Штогаренка*), з 1962 — її викладач (з 1985 — професор). Тв.: опери — «Віронька» (1971), «Водевіль» (1990), обидві — за А. Чеховим; 5 симфоній (1964, 1968, 1976, 1981, 1985), поема «Зачарована Десна» (1972), 2 інструм. концерти для віолончелі з оркестром (1968, 1982), 6 струнних квартетів, тріо, бл. 20 сонат для різних інструментів, бл. 30 хор. творів на сл. Т. Шевченка, М. Рильського, П. Тичини, О. Блока; «Скорботна

мати» (1991, для мішаного та дит. хорів), камерна кантата «Кобзареві думи» на вірші Т. Шевченка (1984, для баса і камерного оркестру).

Ї

ЇЖАК Володимир Іванович (псевд. — Роберт; 1857, м. Бережани, тепер Терноп. обл.— 1920) — укр. співак (баритон). Навч. 1881—83 у Мілан. консерваторії. Співав в оперних т-рах Італії (зокрема, Мілана, 1883), Польщі, Румунії, Греції, Туреччини. 1883—85, 1891—92 — у Львові. Гастролював в Одесі. Партії: Дон Жуан і Альмавіва («Дон Жуан» і «Весілля Фігаро» Моцарта), Граф ді Люна, Жермон і Ренато («Трубадур», «Травіата» і «Бал-маскарад» Верді). 1889—91 виступав в укр. концертах у Бережанах, Станіславі (Івано-Франківськ), Чернівцях.

ЇЖАКÉВИЧІ — діячі укр. мист-ва; батько й син. Іван Сидорович Ї. [6(18).1864, с. Вишнопіль, тепер Черкас. обл.— 19.I 1962, Київ] — живописець і графік, н. х. УРСР з 1951. Навч. 1876—82 у Лаврській іконописній майстерні, 1882—84 — в Київ. рисувальній школі М. Мурашка, 1884—88 в петерб. АМ. Тв.: малюнки з історії, життя і побуту укр. народу (кін. 80-х рр.— 1917); картини «Кий, Щек, Хорив і сестра їхня Либідь» (1907), «Тарас Шевченко — пастух» («Мені тринадцятий минало...», 1935), «Повстання гайдамаків» (1939), «Катерина» (1952); іл. до тв. Т. Шевченка, ін. укр. письменників. Брав участь у поновленні фресок у Кирилівській церкві в Києві (1883), розписував церкву Всіх святих над Економічною брамою Києво-Печерської лаври. Вид.: «Іван Сидорович Їжакевич» (1955). Михайло Іванович Ї. (24.I 1909, Київ) — композитор, хімік-аналітик. Закін. 1929 Хімічну профшколу, 1935 — Київ. консерваторію (у Л. *Ревуцького*). Тв.: дві сюїти для симф. оркестру на укр. нар. теми (1938, 1952), струнний квартет (1938), соната для фп. (1935), 8 прелюдій (1934), хор «Ой три шляхи широкії» (1951, на сл. Шевченка), романси.

Й

ЙОАХИ́М (?—?) — укр. золотар 16 ст. Працював у Львові. Дістав міське право 1531. Належав до цеху золотарів, живописців та конвісарів. Виготовляв срібні пояси, прикраси, предмети культового призначення.

ЙÓРИШ Володимир Якович [13 (25).XI 1899, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 21.VI 1945, Київ] — укр. композитор і диригент, з. а. УРСР з 1932. Закін. 1917 Катеринослав. муз. уч-ще, 1924 — муз. технікум. 1928—31 — гол. диригент Першої пересувної укр. опери. З 1931 — диригент Дніпроп., з 1934 — Київ. т-рів опери та балету. Тв.: опера «Шевченко» («Доля поета», 1940), балет «Бісова ніч» (1944), оркестрова і музика до театр. вистав,

муз. редакція опер «Наталка Полтавка» М. Лисенка і «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського.

ЙОТЕ́ЙКО Тадеуш [1 (13).IV 1872, с. Почуйки, тепер Житомир. обл.— 20.VIII 1932, Цешин, тепер Польща] — польс. композитор, диригент, віолончеліст, педагог. Навч. 1889—91 у Брюссельській консерваторії та Варшав. муз. ін-ті (1891—95). Тв.: 5 опер, симфонія, концертні увертюри, фп. п'єси, в т. ч. на укр. теми — цикл «Українські мелодії» (6 п'єс), «Казка. Українська колискова» (всі видані В. *Ідзиковським*).

ЙО́ФАН Борис Михайлович [16 (28).IV 1891, Одеса — 10.III 1976, Москва] — рос. архітектор, н. арх. СРСР з 1970. Закін. 1916 Вищий ін-т красних мист-в, 1919 — школу інженерів у Римі. Серед споруд — павільйони СРСР на всесвітніх виставках у Нью-Йорку (1929, у співавт.) та Парижі (1937). Держ. пр. СРСР, 1941.

КАБАЛЕ́ВСЬКИЙ Дмитро Борисович [17 (30).XII 1904, Петербург — 14.II 1987, Москва] — рос. композитор, піаніст, диригент, н. а. СРСР з 1963, д. чл. АПН СРСР з 1971, Герой Соц. Праці (1974). Закін. Моск. консерваторію (класи: композиції — 1929, фп.— 1930; з 1939 — її професор). Тв.: опери (в т. ч. «Кола Брюньйон», 1937, 2-а ред. 1968; «Сестри», 1969), симфонії, концерти з оркестром для різних інструментів, «Реквієм» (1963), музика до кінофільмів (зокрема, «Аероград», 1935, Київ. кхф), романси, пісні. В музиці до кінофільму «Щорс» (1939), опері «Сім'я Тараса» (1950) та ін. використав укр. муз. фольклор. Серед учнів — М. *Скорик*. Лен. пр., 1972. Держ. пр. СРСР, 1946, 1949, 1951, 1980.

КАБА́ЦЬКИЙ Олександр Олексійович (23.X 1948, Київ) — укр. архітектор. Закін. 1972 Київ. худож. ін-т. Серед споруд — готель «Градецький» у Чернігові (1980, у співавт.). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1984.

КАБАЧО́К Володимир Андрійович (15.VII 1892, с. Петрівці, тепер Полтав. обл.— 15.VI 1957, Київ) — укр. бандурист, співак, диригент, педагог. Співав в архієрейськ. хорі в Полтаві до 1907. Того ж року вступив до Полтав. муз. уч-ща. Навч. 1913—17 у Моск. консерваторії. Після — в Полтаві: керував хорами, викладав спів у школах, 1925 організував Полтав. капелу бандуристів. З 1934 — керівник оркестру Ленінгр. Вел. драм. т-ру ім. М. Горького. 1934 і 1937—43 перебував безпідставно в ув'язненні. З 1944 — соліст-бандурист Ташкент. філармонії, керівник оркестру нар. інструментів Держ. укр. нар. хору Г. Верьовки. Викладав (з 1945) в Київ. муз. уч-щі ім. Р. М. Глієра та консерваторії. Серед учнів: В. *Третякова*, Н. *Павленко*, С. *Баштан* та ін. Автор підручника «Школа гри на бандурі» (1958, у співавт.).

КАВАЛЕРІ́ДЗЕ Іван Петрович [1 (13).IV 1887, х. Ладанський, тепер с. Новопетрівка Роменського р-ну Сум. обл.— 3.XII 1978, Київ] — укр. скульптор, кінорежисер, драматург, н. а. УРСР з 1969. Навч. 1907—09 в Київ. худож. уч-щі, 1909—10 — у петерб. АМ, 1910—11 — у приватній студії в Парижі. Тв.: пам'ятники — кн. Ользі в Кие-

ві (1911, розібраний 1923), Т. Шевченкові у м. Ромнах (тепер Сум. обл., 1918), Полтаві (1925) та Сумах (1926, не зберігся), Г. Сковороді у Лохвиці (1922; 1972 переведений в бронзу), Києві (1977), Артему в містах Артемівську (1924, зруйнований під час 2-ї світової війни) та Слов'яногорську (1927), обидва — тепер Донец. обл.; П. Запорожцю в м. Білій Церкві Київ. обл. (1971); портрет Ф. Шаляпіна (1909), «Автопортрет» (1911); композиції — «Кінорежисер Я. Протазанов» (1912), «Святослав у бою», «Ярослав Мудрий з папірусом» (обидві — 1915), «Запорожець на коні» (1939), «Л. Толстой і М. Горький в Ясній Поляні», «О. Пушкін і М. Гоголь» (обидві — 1952), «Ф. Шаляпін у ролі Івана Грозного» (1953), «А. Бучма в ролі Миколи Задорожного» (1954), «І. Ільїнський у ролі Акима», «І. Паторжинський у ролі Карася», «М. Литвиненко-Вольгемут у ролі Одарки» (всі — 1957), «Марко Кропивницький» (1963), «Летять журавлі» (1967); мемор. дошки — Г. Сковороді (1964), Ю. Шумському (1965), М. Доброхотову (1968), Л. Гаккебуш (1970), Б. Гмирі (1973); горельєфи — «Прометей» (1962), «Лев Толстой» (1965). Фільми: «Злива» (1929), «Перекоп» (1930), «Коліївщина» (1933), «Прометей» (1935), «Наталка Полтавка» (1936), «Запорожець за Дунаєм» (1937), «Григорій Сковорода» (1958), «Повія» (1961). Автор п'єс «Вотанів меч» (1966), «Перша борозна» (1969) та ін., спогадів. 1987 відкрито худож.-мемор. музей К. у с. Новопетрівці Сум. обл., 1989 — галерею його скульптурних робіт при Сум. худож. музеї, 1991 — музей-майстерню К. у Києві. Вид.: А. Німенко. «Кавалерідзе-скульптор» (1967); С. Зінич, Н. Капельгородська. «Іван Кавалерідзе» (1971); «Іван Кавалерідзе. Збірник статей і спогадів» (1988).

КА́ВКА Іван (?—?) — укр. скульптор кін. 19 — поч. 20 ст. з м. Перемишля (тепер Пшемисль, Польща). Навч. у Кракові. Працював у Перемишлі та Львові. Тв.: рельєф «Возз'єднання» (присвячений возз'єднанню України з Росією 1654), кінна статуетка «Б. Хмельницький» (1900), що експонувалася на 1-й худож. виставці «Т-ва для розвою руської штуки» у Львові.

КА́ВОС Катеріно Альбертович [30.X 1775, Венеція — 28.IV (10.V) 1840, Петербург] — італ. композитор, диригент. Автор муз.-театр. тв. різних жанрів, в т. ч. опери-водевіля «Козак-віршувальник» за текстом рос. письменника О. Шаховського, в якій вдало використано укр. нар. пісні.

КАГАРЛИ́ЦЬКИЙ Микола Федосійович (6.І 1937, с. Черняхів Київ. обл.) — укр. письменник. Закін. 1961 Київ. ун-т. Тв.: докум. нарис «Оксана Петрусенко» (1973, 1989) та однойм. біогр. повість (1983), зб. нарисів, есе «Наодинці з совістю» (1988), в якому відтворені образи діячів укр. культури (М. Заньковецької, М. Садовського, П. Саксаганського, Є. Мірошниченко, К. Білокур, Г. Якутовича та ін.); упорядник зб. спогадів «Оксана Петрусенко» (1980), «Михайло Донець» (1983).

КАДИ́РОВА Лариса Хамидівна (10.IX 1943, Ташкент) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1981 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1963 — у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької. Ролі: Мавка, Люба Гощинська, Донна Анна («Лісова пісня», «Блакитна троянда», «Камінний господар» Лесі Українки), Пантера («Чорна Пантера і Білий Ведмідь» Винниченка), Маклена («Маклена Граса» Куліша), Заньковецька

(«Марія Заньковецька» Рябокляча), Лариса («Безприданниця» Островського), Ніна («Чайка» Чехова), леді Анна («Річард III» Шекспіра).

КА́ДОЧНИКОВА Лариса Валентинівна (30.VIII 1937, Москва) — рос. актриса, нар. а. України з 1992. Закін. 1961 ВДІК. Працювала 1961—64 у моск. т-рі «Сучасник», з 1964 — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: в т-рі — Лариса («Безприданниця» О. Островського), Шарлотта («Священні чудовиська» Кокто); в кіно — на Київ. кхф: Марічка («Тіні забутих предків», 1964), Пидорка («Вечір на Івана Купала», 1968), Дана («Білий птах з чорною ознакою», 1971), Мати («Чорна курка, або Жителі підземного царства», 1981). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1991.

КАЗАНО́ВИЧ Павло (?—?) — іконописець 18 ст., ієромонах. Працював у малярні Києво-Межигірського монастиря. Брав участь у розписах церкви Білий Спас у Межигір'ї. З 1747 — керівник живописних робіт у Троїцько-Сергієвій лаврі, де викладав в іконописній майстерні.

КАЗБИРЮ́К Андрій Федорович [7 (19).X 1849, Тбілісі — 27.III (8.IV) 1885, Київ] — укр. музикознавець, педагог, композитор, диригент. Закін. 1875 Петерб. консерваторію (у М. Римського-Корсакова). 1876—85 викладав у Київ. муз. уч-щі, з 1877 керував симф. концертами Київ. відділення РМТ. Автор першого на Україні підручника з гармонії (1883).

КАЗНАДІ́Й Іван Васильович (7.VII 1925, с. Рогова, тепер Черкас. обл.) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1965. Закін. 1956 Київ. театр. ін-т (у М. Крушельницького). Працював в укр. т-рах Кіровограда (1956—59, 1968—76), Києва, Дніпропетровська, Миколаєва; 1977—85 — гол. режисер Київ. обл. муз.-драм. т-ру. Вистави: «Тарас Бульба» (1966) та «Сорочинський ярмарок» (1977) за М. Гоголем, «Марина» М. Зарудного (1976).

КАЗНЕ́ВСЬКИЙ Михайло Олександрович [19 (31).IX 1900, Одеса — 5. VII 1984, Київ] — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1931 Одес. муз.-драм. ін-т. Працював режисером Укр. радіокомітету (1931—41). З 1952 — режисер Київ. студії телебачення.

КАЛАБУ́ХІН Анатолій Васильович (справжнє — Калабуха; 21.VI 1930, м. Луганськ) — укр. диригент і педагог, н. а. УРСР з 1991. Закін. 1953 Харків. консерваторію. 1954—68 — диригент, 1973—78 — гол. диригент Харків. т-ру опери та балету, 1968—73 — гол. диригент симф. оркестру Харків. консерваторії. З 1953 — викладач Харків. ін-ту мист-в (з 1982 — професор). Серед вистав — «Коза-дереза» М. Лисенка (1955).

КАЛАЧЕ́ВСЬКА Любов Пилипівна (21.IX 1919, Київ) — укр. і рос. актриса, н. а. УРСР з 1972. З 1959 — у Львів. рос. драм. т-рі Рад. Армії. Ролі: Мати («Маруся Богуславка» Старицького), Васса, Соф'я («Васса Железнова», «Останні» М. Горького).

КАЛАЧЕ́ВСЬКИЙ Михайло Миколайович [14 (26).IX 1851, с. Попівка, тепер Кіровогр. обл.— між 1910—12, м. Кременчук, тепер Полтав. обл.] — укр. композитор. Закін. 1876 Лейпцігську консерваторію. Визначний тв. — «Українська симфонія» (1876, дипломна робота, виконана тоді ж у Лейпцігу). До поч. 20 ст. на Україні не виконувалась, поки Д. *Ахшарумов* не включив її до програми своїх концертів у Полтаві, Кременчуку, Катеринославі та ін. На поч. 30-х рр. М. *Грінченко* знайшов оригінальний рукопис симфонії, відтоді вона постійно в репертуарі

укр. симф. оркестрів. У доробку К.: фп. п'єси («Романс», «Ноктюрн», «Баркарола», «Вальс-каприс»), романси («Вона співає», «Зови надію сновидінням»). Вид.: Гордійчук М. М. М. Калачевський (1954).

КАЛА́ШНИК Павло Іванович (3.III 1847, с. Хомутець, тепер Полтав. обл.— 27. VII 1909, там же) — укр. гончар. Виготовляв дзбанки, куманці, свічники, вази (зокрема, з 4 рельєфними портретами М. Гоголя, 1901), вкриті рудою або синьою поливою і оздоблені ліпним орнаментом.

КАЛЕ́НДА Іван (Колода; ?, Київ — ?) — укр. співак і композитор 17 ст. Співав у Києво-Печерській лаврі, був регентом церк. хору. В 1666—72 — в Москві, регент капели царя Олексія Михайловича. Автор хор. концертів.

КА́ЛИН Володимир Іванович (19.IX 1896, Львів — 14.I 1923, Тернопіль) — укр. актор і режисер. Навч. у Львів. ун-ті. Працював у трупі «Тернопільські театральні вечори» (1915—17), «Молодому т-рі» в Києві (1917—19), Новому львів. т-рі (1919), Першому т-рі Укр. Рад. Республіки у Києві (1920), «Кийдрамте» (1920—22). Ролі: Лейба, Гонта («Гайдамаки» за Шевченком), Земляніка («Ревізор» Гоголя), Макбет («Макбет» Шекспіра). Вистави: «Зимовий вечір» М. Старицького, «Сава Чалий» І. Карпенка-Карого, «Молодість» М. Гальбе (всі — 1919).

КАЛИ́НА Марія Олександрівна (? — 1918, с. Пісочин, тепер смт Харків. обл.) — укр. актриса. Працювала 1898—1918 у трупах П. *Саксаганського,* В. Захаренка, Д. *Гайдамаки* та ін. Серед ролей: Солоха, Маруся («Майська ніч», «Чорноморці» Старицького), Марія («Мазепа» Мирославського).

КАЛИНИЧЕ́НКО Лука Петрович [8 (20).II 1898, м. Карлівка, тепер Полтав. обл.— 5.VIII 1968, Київ] — укр. художник-реставратор і мистецтвознавець. Закін. 1918 Миргород. худож.-кераміч. школу, 1931 — Київ. худож. ін-т. 1938 організував першу на Україні науково-дослідну худож.-реставраційну майстерню. Керував реставраційними роботами у Володимирському соборі (1946—52), Кирилівській (1950) та Андріївській (1951—52) церквах, Софійському соборі (1952—68), всі — у Києві. Праці: «Олексій Шовкуненко» (1947), «Реставрація давніх стінописів Софії Київської» (1958).

КАЛИНО́ВИЧ Іван Олексійович (Іакінф; 1726, Поділля — 1781, с. Щеплоти, тепер Львів. обл.) — укр. живописець. 1751 працював у Почаївському монастирі, де постригся у ченці. Згодом виконував малярські роботи у Литві. З 1773 жив у Золочівському, 1775—81 — Щеплотському монастирях (обидва — Львів. обл.). Тв.: портрети польс. магнатів (зокр., М. Потоцького).

КАЛИНО́ВИЧ Степан Сава (?, с. Довжок, тепер Чернів. обл.— ?) — укр. живописець 18 ст. В 1760 працював у Почаївському, пізніше жив у Підгорецькому, Добромильському, Загорівському монастирях. Виконував маляр. роботи в Крехівському монастирі. 1785 жив у Львові.

КАЛИНО́ВСЬКА Валентина Федорівна (28.VII 1938, Київ) — укр. артистка балету, н. а. СРСР з 1968. Закін. 1957 Київ. хореогр. уч-ще. 1957—80 — солістка, з 1980 — педагог-репетитор Київ. т-ру опери та балету. Партії: Варя («Чорне золото» Гомоляки), Палагна («Тіні забутих предків» Кирейка), Донна Анна («Камінний господар» Губаренка); партії в класич. репертуарі.

КАЛИНО́ВСЬКА-ДО́КТОР Наталія Євгенівна (1884, Київ — ?) —

укр. і рос. співачка (сопрано). Навч. 1905—06 у Муз.-драм. школі М. Лисенка в Києві. Співала в Нар. домі (1906—07) у Петербурзі, Київ. опері (1907—08; зокрема — партію Оксани в опері «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Великому т-рі (Москва, 1908—18).

КАЛИНО́ВСЬКИЙ Лаврентій (?—?) — укр. художник 18 ст. Учень І. *Саблукова* і Д. *Левицького*. Пр[illegible]цював у Харкові, з 1783 викладав малювання в місц. колегіумі.

КАЛИНО́ВСЬКИЙ Михайло Іванович (1780—?) — укр. срібляр кін. 18 — серед. 19 ст. Мав майстерню в Києві. 1809 виконав для Успенського собору Києво-Печерської лаври 2 срібні шати на ікону св. Євдокії. В архів. документах згадується 1811, 1833, 1836, 1844.

КАЛИ́НСЬКИЙ Тимофій (?—?) — укр. художник 18 ст. Жив у с. Андріївці на Чернігівщині. Автор бл. 30 малюнків із зображенням селян, козаків, міщан (1778—82).

КАЛІ́КІН Геннадій Георгійович (9.II 1938, с. Повалиха Алт. кр.) — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1979. Закін. 1967 Харків. ін-т мист-в (у Є. Червонюка), відтоді — у Донец. т-рі опери та балету. Партії: Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Жерар («Андре Шеньє» Джордано).

КАЛІШЕ́ВСЬКИЙ Яків Степанович [9 (21).X 1856, м. Чигирин Черкас. обл.— 9.XI 1923, Київ] — укр. хор. диригент. Керував у Києві хором Софійського собору (1883—1920), 1919 разом з Я. *Яциневичем* очолював хорову капелу ім. М. Лисенка.

КАЛЬП Фабіан (?—1593, Львів) — золотар 16 ст. Родом з Пруссії. 1572 дістав міське право у Львові, де й оселився. Належав до цеху золотарів, живописців та конвісарів. 1579 був цехмайстром. Виготовляв кубки, келихи, оправляв шаблі золотом і сріблом, а також кінську збрую.

КА́ЛЬЧЕНКО Галина Никифорівна (4.II 1926, м. Борзна, тепер Черніг. обл.— 11.III 1975, Київ) — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1967. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т (у М. Г. *Лисенка*). Тв.: «Подруги» (1953), пам'ятники — В. По[illegible]ик[illegible] ([illegible] співавт., 1967) в Енен-Льєтарі у Франції, С. Гул[illegible]у-А[illegible]м[illegible]м[illegible] ([illegible]) в м. Городищі Черкас. обл., М. Заньковецькій, Лесі Українці (обидва — 1973) та І. Котляревському (1975), всі — в Києві, мемор. комплекс Пагорб Слави (1977, у співавт.) в Черкасах. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1974. Вид.: І. Верба. «Галина Кальченко» (1960); «Галина Кальченко». Каталог (1976).

КАМЕ́НСЬКИЙ Федір Федорович (?—?) — укр. живописець 18 ст. Разом з В. Романовичем 1738—39 розписав Борисоглібську церкву на Подолі в Києві (розписи виконані у стилі бароко; не збереглися).

КАМЕ́НСЬКИЙ Федір Федорович [21.VIII (2.IX) 1836, Лісне, передмістя Петербурга — 26.VIII 1913, Кліруотер, шт. Флоріда, США] — рос. скульптор. Закін. 1860 петерб. АМ, з 1868 — її академік. Тв.: портрети (зокрема, Т. Шевченка, 1862), скульптури («Перший крок», 1872).

КАМЕРО́Н Чарлз (30-і рр. 18 ст., Шотландія — 1812, Петербург) — рос. архітектор, представник класицизму. Освіту здобув у Франції та Італії. З 1779 жив у Росії. В Царському Селі (тепер м. Пушкін) створив комплекс паркових споруд (у т. ч. Камеронову галерею, 1783—86; пандус, 1792—93), у Павловську — парк, павільйони, палаци (1780—1801). На Україні у Батурині (тепер смт Черніг. обл.) за проектом К. споруджено палац К. Розумовського (1799—1803, не закінчено).

КАМІНСЬКИЙ Федір Володимирович (2.XI 1918, Київ — 13.IX 1976, там же) — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1973. Закін. 1941 ВДІК. З 1954 — на «Укркінохроніці». Фільми: «Живи, Україно» (1957), «Золоті ворота» (1963), «Партизани України» (1971).

КАМІНСЬКИЙ Ян Непомуцен (16.V 1777, с. Куткір, тепер Львів. обл.— 5.I 1855, Львів) — польс. актор, режисер, драматург. Очолював аматор. т-р у Львові (1800—03), польс. трупу в Кам'янці-Подільському (1803—05), польс.-рос. трупу в Одесі (1805—09). В 1842—54 — режисер польс. т-ру у Львові. Вистави: «Вигадане чудо, або Краків'яни і гуралі» Богуславського, «Ярослав, князь київський» О. Сумарокова.

КАНИШЕВСЬКИЙ Григорій Митрофанович [13 (26).XI 1912, Київ] — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1964. З 1945 — у Волин. укр. муз. драм. т-рі. Ролі: Голохвостий («За двома зайцями» Старицького), Протасов («Живий труп» Л. Толстого). Вистави: «Платон Кречет» Корнійчука (1944), «Назар Стодоля» Шевченка (1960, роль Назара).

КАПЕЛЬГОРОДСЬКА Нонна Михайлівна (5.VIII 1932, Київ) — укр. кінознавець, кандидат мистецтвознавства з 1965. Закін. 1956 Київ. ун-т. З 1958 — в ІМФЕ. Автор книг: «Сучасний дитячий фільм» (1965), «Що таке кіномистецтво» (1967), «Світло і тіні» (1968), «Кіноестафета поколінь» (1974), «Кіноконтрасти» (1978), «Фільми про незабутнє» (1983, у співавт.), «Сучасний пригодницький фільм» (1984), «Стереотипи буржуазного екрана» (1990).

КАПИНОС Войцех (Купинос Войтих; ?—бл. 1610, Львів) — укр. архітектор. Син будівничого Ф. Трубача. Працював у Львові. 1582—1610 — майстер львів. цеху будівничих (не раз обирався головою). Разом з А. Бемером 1580 спорудив фонтан; 1595 разом з П. *Римлянином* перебудував будинок Кампіанів (обидва — на пл. Ринок); 1597 з ним же будував Успенську церкву в стилі Відродження.

КАПІТАН Леонід Олексійович (18. VI 1918, Київ — 2.IV 1985, там же) — укр. графік. Закін. 1941 Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського,* С. *Григор'єва* та В. *Костецького*). Працював у галузях книжкової графіки, плаката і монумент.-декор. мист-ва. Тв.: іл. до роману «Северин Наливайко» І. Ле (1940), «Казка про рибака та рибку» О. Пушкіна (1946); керамічне панно «Краків'яни і гуралі» у кінотеатрі «Краків» у Києві (1967—68 — у співавт.).

КАПІТОНОВ Євгеній Павлович (21.IV 1933, с. Нерль Іванов. обл.) — рос. актор, з. а. УРСР з 1979. З 1956 — в Крим. рос. драм. театрі. Ролі: цар Федір («Цар Федір Іоаннович» О. Толстого), Буличов, Коломійців («Єгор Буличов та інші», «Останні» М. Горького), Віктор («Варшавська мелодія» Зоріна), Клавдій («Гамлет» Шекспіра). Держ. пр. СРСР, 1977.

КАПЛАН Лев Борисович [25.IV (6.V) 1899, Могилів-Подільський, тепер Вінн. обл.— 19.V 1972, Київ] — укр. графік. Закін. 1929 Харків. худож. ін-т (у М. *Шаронова,* О. *Кокеля* та М. *Федорова*). Брав участь у «Вікнах УкРОСТА» (1919—20). Автор фронт. замальовок (1941—45), виконав серію «Типи, що йдуть у минуле» (1953—54), іл. до зб. «Україна сміється» (1960), агітплакати (1961—65). Працював у журналах «Червоний перець» (1927—34) та «Перець» (з 1943).

КАПЛЕР Олексій Якович [28.IX (11.X) 1904, Київ — 11.IX 1979, Москва] — рос. кінодраматург,

з. д. м. РРФСР з 1969. Тв.: сценарії фільмів «Ленін у Жовтні» (1937), «Ленін у 1918 році» (1939, у співавт.), «Вона захищає Батьківщину» (1943), «Приймаю бій» (1966). У Києві 1919 разом з С. *Юткевичем* та Г. *Козінцевим* організував т-р «Арлекін», де йшли вистави «Балаганчик» О. Блока та «Балаганний спектакль» Г. Козінцева і С. Юткевича. Держ. пр. СРСР, 1941.

КАПНІ́СТ Василь Васильович [12 (23).II 1758, за ін. даними — 1757, с. Велика Обухівка, тепер Полтав. обл.— 28.X (9.XI) 1823, с. Кибинці, тієї ж області, похований у Вел. Обухівці] — рос. поет. Був на військ. службі, предводителем дворянства, генеральним суддею Полтав. губ. Створив у своєму маєтку домашній т-р, на сцені якого, зокрема, була поставлена його комедія у віршах «Ябеда» (1798). П'єса входила до репертуару полтав. Вільного т-ру, очолюваного І. *Котляревським* (1818—21); харків. трупи І. *Штейна* й аматор. т-ру Д. *Трощинського* в с. Кибинцях.

КАПНІ́СТ Марія Ростиславівна (22.III 1915, Петроград) — укр. актриса кіно, з. а. УРСР з 1988. Закін. 1934 студію Ленінгр. драм. т-ру ім. О. Пушкіна. Працювала в театрах. З 1961 — актриса Київ. кхф, де знялась у фільмах «Далеко від Батьківщини» (мадам Дюталь), «Помилка Оноре де Бальзака» (Бетті), «Руслан і Людмила» (Наїна), «Пропаща грамота» (Відьма), «Стара фортеця» (Раневська) та ін.

КАПШУЧЕ́НКО Петро (27.IX 1915, Україна) — укр. скульптор. Навч. на Україні та в Німеччині. З 1949 — в Аргентині, з 1963 — у Філадельфії (США). Тв.: «Іспанський танок», «Чекають», «Козак з бандурою», «Гопак», «Таємниця двох».

КАРА́БИЦЬ Іван Федорович (17.I 1945, с. Ялта, тепер смт Донец. обл.) — укр. композитор, н. а. УРСР з 1991. Закін. 1971 Київ. консерваторію (у Б. *Лятошинського*), з 1983 — її викладач. Тв.: балет «Богатирська симфонія» (1982), мюзикл «Ніч чудес» (1980), опера-ораторія «Київські фрески» (1982), ораторія «Заклинання вогню» (1979), концерт для оркестру № 3 (1989), оркестрова, камерна музика, пісні.

КАРАНО́ВИЧ-ГОРДИ́НСЬКА Дарія (18.X 1908, Коломия) — укр. піаністка, педагог. Сестра С. *Гординського*. Закін. Львів. вищий муз. ін-т ім. М. Лисенка (у В. *Барвінського*). Виступала з концертами у Відні, Зальцбургу, Львові, Варшаві, Празі, Берліні. З 1953 — викладач Укр. муз. ін-ту Америки в Нью-Йорку, 1968—70 та з 1986 — його президент. В репертуарі — тв. М. Лисенка, В. Барвінського, Л. Ревуцького, Н. Нижанківського та ін.

КАРАПЕТЯ́Н Гурген Карпович (2.III 1921, Кисловодськ — 1.XII 1986, Дніпропетровськ) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1976. Закін. 1952 Єреван. консерваторію. 1967—86 — худож. керівник і гол. диригент симф. оркестру Дніпроп. філармонії.

КАРА́СИК Яків Володимирович [20.XI (3.XII) 1905, Київ — 11.II 1985, там же] — укр. диригент, з. а. УРСР з 1946.

Закінчив 1926 Київську консерваторію. 1926—31 — піаніст-концертмейстер, 1933—58 — концертмейстер і диригент Київ. т-ру опери та балету. 1958—75 — диригент оперної студії Київ. консерваторії.

КАРА́СЬ Йосип Ілліч (5.X 1918, м. Хорол, тепер Полтав. обл.) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1948 Харків. худож. ін-т (у О. *Кокеля* та С. *Прохорова*). З 1969 викладає в Харків. худож.-пром. ін-ті. Тв.: «Косовиця» (1950), «Луки» (1951), «Поля безкраї»

(1964); «Українська пшениця» (1977), «Перший сніг» (1987), «Вечір на рейді» (1988), «Тиша», «Літо» (обидва — 1989), «Весна» (1990), «Чорнобривці» (1991).

КАРАСЬОВ Михайло Михайлович [21.IX (4.X) 1911, Київ — 7.IX 1984, там же] — укр. режисер і педагог, з. д. м. УРСР з 1973. Закін. 1937 Київ. ін-т театр. мист-ва, з 1945 — його викладач (з 1976 — професор). Праці: «К. С. Станіславський і сценічна мова» (1963), «Мистецтво художнього читання» (1965), «Глядач у театрі» (1979).

КАРАТОВ (справж. — Карапетян) Олександр Давалович (14.XI 1882—16.VII 1956, Єреван) — вірм. співак (тенор), н. а. Вірм. РСР з 1954. Закін. 1911 Моск. консерваторію. З 1914 — соліст Київ. опери. Працював у т-рах Харкова, Москви, Тбілісі. 1933—47 — соліст Єреван. т-ру опери та балету.

КАРБУЛЬКА Йосиф Йосифович (23.VII 1866, Прага — 14.II 1920, Миколаїв) — укр. скрипаль і педагог. Закін. 1885 Празьку консерваторію. З 1885 — скрипаль, диригент і педагог в Італії, Югославії. 1894—1904 — педагог в Одесі (серед учнів — П. *Столярський*), з 1904 — в Миколаєві, 1906 — директор муз. уч-ща.

КАРГАЛЬСЬКИЙ Сергій Іванович (справж.— Слинько; липень 1889, Одеса — 1938) — укр. актор і режисер. З 1912 працював у т-рах України. 1925—28 — організатор і директор Першої укр. опери в Харкові, 1928—34 — режисер Харків. укр. опери і Другої укр. пересувної опери (Вінниця), 1935—37 — гол. реж. Київ. муз. комедії. Ролі: Голохвостий («За двома зайцями» за Старицьким), Банко («Макбет» Шекспіра). Вистави: «Купало» А. Вахнянина (1929, Харків, перше виконання), «Кармелюк» В. Костенка (1931, Харків), «Тарас Бульба» М. Лисенка (1932, Тбілісі). Репресований.

КАРМАЛЮК Павло Петрович [24. XII 1907 (6.I 1908), с. Осівці, тепер Житомир. обл.— 8.V 1986, Львів] — укр. співак (баритон), н. а. СРСР з 1960. Закін. 1941 Київ. консерваторію (у Д. Євтушенка). З 1944 — у Львів. т-рі опери та балету. З 1970 — професор Львів. консерваторії (серед учнів — П. *Ончул*). Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Богдан («Богдан Хмельницький» Данькевича), Ріголетто (однойм. опера Верді), Ігор («Князь Ігор» Бородіна).

КАРМЕН Роман Лазарович [16 (29). XI 1906, Одеса — 28.IV 1978, Москва] — рос. режисер і оператор документ. кіно, журналіст, сценарист, н. а. СРСР з 1966, Герой Соц. Праці (1976). Закін. 1931 ВДІК (з 1970 — його професор). Фільми: «Іспанія» (1939), «Суд народів» (1946), «Палаючий континент» (1972). Худож. керівник 20-серійної кіноепопеї «Велика Вітчизняна» (1979). Лен. пр., 1960. Держ. пр. СРСР, 1942, 1947, 1952, 1975.

КАРМІНСЬКИЙ Марко Веніамінович (30.I 1930, Харків) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1980. Закін. 1953 Харків. консерваторію (у Д. *Клебанова*). Тв.: опери «Буковинці» (1957), «10 днів, що сколихнули світ» (1970), «Іркутська історія» (1977), «Всього один день» (1987); муз. комедія «Робін Гуд» (1983); балет «Рембрандт» (1984); симф., вокал.-симф., естрадна музика, романси, пісні; музика до театр. вистав та фільмів.

КАРНОВСЬКИЙ Михайло (?—?) — укр. гравер 17 — поч. 18 ст. Представник школи О. *Тарасевича*. Освіту здобув у Черніг. колегіумі та, ймовірно, в Київ. академії. Працював у Києві і Чернігові, з 1697 — у

Москві (1701—10 — рисувальник «печатного двору»). Тв.: фронтиспіс з постатями Піфагора й Архімеда для «Арифметики» М. Магницького (1703), гравюра з алегоричним образом богині розуму (поч. 18 ст.), тези на честь київ. митрополита І. Кроковського (1706), на обрання С. Яворського «охоронцем патріаршого престолу» (1706).

КАРПЕ́НКИ — укр. діячі театр. та муз. мист-ва; брати. Степан Данилович К. [псевд.— Васильківець з-під Києва, Паливода, Українець Стецько та ін.; 24.XII 1816 (5.I 1817), м. Васильків, тепер Київ. обл. — після 1886] — актор, письменник, композитор. Очолював театр. трупу, що виступала на Україні і в Росії, з 1839 грав на сцені. Тв.: повісті «Твардовський» (1837), віршована повість «Драматичний артист» (1848), комедії «Тетяна Переяславка» 1865), «Сватання» (1885); зб. пісень «Барвінок України» (2 вип. — 1845, 1848), «Васильківський соловей Київської України» (1858), «Жайворонок київських полів», «Малоросійські попурі для фортепіано» (обидва — 1852). Був знайомий з Т. Шевченком. Поклав на музику його «Думку» («Тяжко-важко в світі жити») і переробив поему «Катерина» на «романтичну малоросійську оперу віршами і прозою». Григорій Данилович К. (1820, м. Васильків — 1869) — актор, письменник. Виступав на укр. і рос. сцені. Автор п'єси «Дмитро Климовський» (1851). Підготував і видав фольклористичний збірник «Альбом малоросійських народних пісень» (1860).

КАРПЕ́НКО Віталій Юрійович (28. IX 1937, Сучан, тепер м. Партизанськ Примор. кр.) — укр. актор, режисер, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. Київ. театр. ін-т (ф-ти: 1958 — акторський, 1964 — режисерський у М. *Верхацького*). Працював в укр. муз.-драм. т-рах Житомира (1958—60), Миколаєва (1964—76), Хмельницького (1976—80). З 1980 — у Херсон. укр. муз.-драм. т-рі (1980—88 — гол. реж.). Вистави: «Захар Беркут» за І. Франком (1970, власна інсценізація), «За двома зайцями» М. Старицького (1972, роль Голохвостого), «Доктор філософії» Б. Нушича (1986, роль Животи), «Про Федора-стрільця...» Л. Філатова (1990).

КАРПЕ́НКО Костянтин Миколайович (24.XI 1920, Харків) — укр. актор, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1950 Київ. театральний інститут, відтоді — у Дніпроп. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Скорик («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Терешко Колобок («Трибунал» Макайонка), Бернардо («Закохана витівниця» Лопе де Веги).

КАРПЕ́НКО Петро Миколайович (1868, Знам'янка, тепер місто Кіровогр. обл.— 1934) — укр. актор. Працював у трупах М. *Кропивницького* (1885—88, 1894—97, 1899—1900), М. *Садовського* (1888—93, 1898), у спільній трупі Кропивницького, П. *Саксаганського* і М. Садовського за участю М. Заньковецької (1900—03), у драм. колективах Г. Деркача, О. Суходольського та ін. Ролі: Лопуцьковський («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Борис («Доки сонце зійде, роса очі виїсть» Кропивницького), Михайло («Не судилось» Старицького), Карпо («Лимерівна» Панаса Мирного), Гнат («Безталанна» Карпенка-Карого).

КАРПЕ́НКО Сергій Гордійович [12 (24).IX 1895, Херсон — 29.IX 1959, Житомир] — укр. актор, н. а. УРСР з 1957. В 1920—59 працював у т-рах України, зокрема 1948—59 — у Житомир. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Карпо Сидорович («Не на-

зиваючи прізвищ» Минка), Туляга («Хто сміється останнім» Крапиви).

КАРПЕ́НКО-КА́РИЙ [справж.— Тобілевич Іван Карпович; 17 (29).IX 1845, с. Арсенівка, тепер с. Веселівка Кіровогр. обл.— 2 (15).IX 1907, Берлін; похований на х. Надія, побл. с. Миколаївки, тепер тієї ж обл.] — укр. драматург, актор, режисер, театр. діяч. Один з основоположників нового укр. т-ру. В 1865 разом з М. *Кропивницьким* — організатор і режисер аматор. гуртка в Єлизаветграді. Як драматург виступив на поч. 80-х pp. З демократич. позицій показав класове розшарування на селі, створив образи бунтарів проти соціального гноблення. Автор сатирич. комедій «Розумний і дурень» (1885), «Сто тисяч» (1890), «Хазяїн» (1900); реалістич.-побут. драм — «Бурлака» (1883), «Наймичка» (1885), «Безталанна» (1886), п'єс на істор. теми — «Бондарівна» (1884), «Сава Чалий» (1899) та ін. Виступав у трупах М. *Старицького* (1883—84), М. *Садовського* (1888—90), один з керівників трупи П. *Саксаганського* (1890—1907). Ролі: Назар і Хома («Назар Стодоля» Шевченка), Микита і Жлудь («Дай серцю волю, заведе в неволю», «Дві сім'ї» Кропивницького), Пузир («Хазяїн» Карпенка-Карого), Городничий («Ревізор» Гоголя), Жадов («Тепленьке місце» О. Островського). Критич. статті і рецензії в галузі сценіч. мист-ва. У 1956 відкрито музей-заповідник К.-К. — «Хутір Надія». На могилі К.-К. і на тер. заповідника встановлено пам'ятники (1969, скульптор О. Ковальов). Вид.: І. Пільгук. «Іван Карпенко-Карий (Тобілевич)» (1976); «Спогади про Івана Карпенка-Карого» (1987).

КАРПИ́НСЬКИЙ Петро (1852, Галичина — 2-е десятил. 20 ст.) — укр. і польс. співак (тенор). Працював у польс. т-рах, зокрема Львова (1887—88, 1895—96) і Станіслава (тепер Івано-Франківськ, 1898—1900), а також у Руському нар. т-рі у Львові (1877—83, 1891—92). Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Іван («Чорноморці» Лисенка), Микита («Капрал Тимко» Матюка) та ін.

КАРТАШЕ́ВСЬКИЙ Антон (?—?) — укр. архітектор 18 — 1-ї третини 19 ст., представник класицизму. Споруди: житл. будинки в Чернігові (участь у переплануванні міста), магістрат у Кременчуку, адм. будівлі і навч. заклади в ін. містах України.

КАРТАШО́ВА Лідія Павлівна [12 (24).III 1881, Москва — 27.I 1972, Київ] — рос. актриса, н. а. УРСР з 1948. В 1936—59 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: в т-рі — Акулина («Влада темряви» Л. Толстого), Коробочка («Мертві душі» за Гоголем); в кіно — Козодоєва («Велике життя», 1939, 1946), Єфросинія («Нескорені», 1945), Антипівна (фільм-вистава «Діти сонця», 1956), всі — на Київ. кхф.

КАСІЯ́Н Василь Ілліч (1.I 1896, с. Микулинці, тепер у складі м. Снятина Івано-Фр. обл.— 26.VI 1976, Київ) — укр. графік, н. х. СРСР з 1944, д. чл. АМ СРСР з 1947, Герой Соц. Праці (1974). Закін. 1926 Празьку академію образотв. мист-в (у М. Швабінського). З 1927 (з перервою) — професор Київ. худож. ін-ту. Тв.: «Гуцул» (1923), «Іван Франко» (1926), «Герой Перекопу» (1927), «Тарас Шевченко» (1922—23, 1926, 1960); іл. до «Кобзаря» Т. Шевченка (1934, 1944, 1949, 1954, 1974), до повістей «Борислав сміється» І. Франка (1948), «Земля» О. Кобилянської (1950, 1954), до новел В. Стефаника (1958) та ін.; плакати. Праці з мистецтво-

знавства («Офорти Тараса Шевченка», 1964). 1978 встановлено премію ім. В. І. Касіяна; 1982 у м. Снятині відкрито худож.-мемор. музей В. І. Касіяна. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1964. Держ. пр. УРСР, 1971. Вид.: «Василь Касіян. Спогади про художника» (1986).

КАСІЯ́НОВИЧ Андрій Тимофійович (? — бл. 1645) — укр. золотар. Працював у Львові. Згадується у міськ. актах 1638. Зберігся срібний хрест, виготовлений 1638 на замовлення Львів. братства.

КАСЬЯ́НОВ Олександр Михайлович [10 (23).II 1906, Харків — 23.IX 1961, там же] — укр. архітектор, ч.-к. АБіА УРСР з 1958. Закін. 1930 Харків. худож. ін-т. 1930—50 викладав у Харків. інж.-буд. ін-ті. 1943—50 — гол. архітектор Харкова. Брав участь у створенні ген. планів ряду міст УРСР, у проектуванні окремих ансамблів (центр. площа у м. Новій Каховці Херсон. обл.). Праці з містобудування («Місто майбутнього», 1957).

КАТЕРИНЮ́К Михайло Васильович (22.IX 1946, с. Хлівище Чернів. обл.) — укр. майстер худож. обробки дерева й металу, з. м. н. тв. УРСР з 1968. Закін. Чернів. худож. профес.-тех. уч-ще. Тв.: різьблені на дереві панно «Народний месник» і «Гомін гуцулів» (обидва — 1967), карбовані панно «Легенда Карпат», «Навіки разом» (обидва — 1969), «Троїста музика» (1971) та ін.

КАТЕРНОГА́ Мусій Тимофійович [8 (21).IV 1912, с. Машурове, Черкащина] — укр. архітектор. Закін. 1940 Київ. худож. ін-т (у В. Кричевського та В. Заболотного). Серед споруд: станції метрополітенів «Київська кільцева» у Москві (1953), «Комсомольська» у Києві (1968, у співавт.); забудова і декор. рішення м. Нової Каховки Херсон. обл. (1954—55, у співавт.).

КАТО́К Лев Бенціонович [9 (22). VIII 1904, м. Новгород-Сіверський, тепер Черніг. обл.— 15.VII 1970, Київ] — укр. архітектор. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т. Споруди в Києві: житл. будинки по вулицях Червоноармійській № 12 (1951), Заньковецької № 8 (1951—53), гол. корпус інж.-буд. ін-ту (1962—65, у співавт.), реконструкція будинку і добудова концертного залу консерваторії (1955—58, у співавт.).

КАТО́НІН Євген Іванович [24.III (5.IV) 1889, Одеса — 27.II 1984, Київ] — укр. архітектор, доктор арх-ри з 1945, з. арх. УРСР з 1975. Закін. 1918 Всерос. АМ у Петрограді. З 1937 — професор Київ. худож. ін-ту. Брав участь у розробці ген. плану забудови Ленінграда, буд-ві станцій метро «Київська кільцева» в Москві (1953), «Вокзальна» в Києві (1960). Працював як графік.

КАТУ́ЛЬСЬКА Олена Климентіївна [21.V (2.VI) 1888, Одеса — 19.XI 1966, Москва] — рос. співачка (колоратурне сопрано), н. а. СРСР з 1965. Закін. 1909 Петерб. консерваторію. 1913—46 — у Великому т-рі (Москва). З 1950 — професор Моск. консерваторії. Партії: Антоніда [«Іван Сусанін» («Життя за царя») Глинки], Віолетта («Травіата» Верді). Держ. пр. СРСР, 1950.

КАЦ Адам Захарович (10.III 1923, Одеса — 2.V 1984, Сімферополь) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1964. Закін. 1950 ІЖСА. Тв.: триптихи «Кобзар» (1964), «За землю, за волю» (1967), «Натюрморт зі скрипкою» (1973); портрети.

КА́ЧМАР Володимир Михайлович (18.III 1893, Львів — 1.XII 1964, Краків) — укр. і польс. співак (бас). Закін. 1912 Львів. ун-т. 1919—20 — соліст Львів. оперного т-ру, виступав на сценах т-рів Європи (Мілан, Рим та ін.). 1938—41, 1944—46 — професор Львів. консерваторії, 1946—64—

Вищої муз. школи в Кракові. Партії: Борис Годунов (однойм. опера Мусоргського), Збігнев («Страшний двір» Монюшка). Виконував укр. вокал. музику.

КАЧМА́РИК Йосифа (справж.— Якимова; 10.III 1890, м. Любачів, тепер Польща — бл. 1937, Львів) — укр. актриса. Працювала в Руському нар. т-рі у Львові (1906—24, з перерв.), у трупі В. *Коссака* (1921—22) та ін. Ролі: Степанида («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького), Марія Антонівна («Ревізор» Гоголя).

КАЧУРО́ВСЬКИЙ Михайло (?, с. Колодниця, тепер Волин. обл.— 15. II 1976, Філадельфія, США) — укр. графік. Закін. 1921 Харків. ун-т, 1939 — Харків. худож. ін-т (у М. *Козика,* М. *Дерегуса*). З 1950 — у Філадельфії. Тв.: «Гаряче літо», «Зимове сонце», «Дід Мороз у лісі» та ін.

КАШША́Й Антон Михайлович (24. II 1921, с. Дубринич, тепер Закарп. обл.) — укр. живописець-пейзажист, н. х. УРСР з 1964. Навч. у Й. *Бокшая.* Тв.: «Перший сніг» (1952), «Перевал» (1954), «Пізня осінь» (1975), «Туманний ранок» (1979), «Весна над річкою» (1982), «Ужанська осінь» (1985), «Гуцульщина» (1987). Вид.: «Антон Кашшай». Каталог (1988).

КВА́ДРО — архітектори 16 ст., представники італ. Відродження. Походили з місцевості Квадро, поблизу Лугано (Швейцарія). Працювали на Україні. Франціїшек К. (?—?). З 1565 жив у Львові, один з засновників цеху будівничих (під прізв. Кротофіла). Габрієль К. (?—?) — фахівець із зведення склепінь. Працював 1561 на буд-ві сх. крила львів. ратуші. Гандзол К. (Анжело; ?—?). У 60-х рр. працював у Галичині. Брав участь у зведенні замків у Бережанах та Язлівці на Тернопільщині. Ймовірно, автор найдавнішого ренесансного порталу (1554) з розібраного будинку Шольца у Львові.

КВАРЕ́НГІ Джакомо [20 або 21.IX 1744, Валле-Іманья, поблизу Бергамо, Італія — 18.II (2.III) 1817, Петербург] — рос. архітектор, представник класицизму. За походженням італієць. З 1780 працював у Росії. Серед споруд: будинок АН (1783—89), Ермітажний т-р (1783—87), Смольний ін-т (1806—09) у Петербурзі. На Україні за його проектом зведено собор Спасо-Преображенського монастиря в Новгороді-Сіверському (1796) та собор у Кременчуку (90-і рр.), палац Завадовського у Ляличах (80—90-і рр., не зберігся; тепер Брян. обл.). Вихованцем К. був арх. А. *Меленський.*

КВАСЕ́НКО-РЖЕЧИ́ЦЬКА Алла Володимирівна (14.IX 1918, Одеса) — рос. актриса, н. а. УРСР з 1969. З 1936 працювала у т-рах Миколаєва, зокрема 1949—87 — у рос. драм. т-рі. Ролі: Лідія («Варвари» М. Горького), Єлизавета («Марія Стюарт» Шіллера).

КВА́СОВИ — рос. архітектори серед. 18 ст.; брати. Андрій Васильович К. (?—?). З 1748 будував на Україні: садиба в Адамівці (1748—50), будинок канцелярії Київ. полку (1756—57), собор Різдва Богородиці та дзвіниця в м. Козельці (1752—63, разом з І. *Григоровичем-Барським*), чотири кам. храми і магістрат у Ніжині (60-і рр.), будинок земського суду в Острі (1774); будинок канцелярії, Троїцький собор, палацово-парковий ансамбль П. Рум'янцева, адм. та житл. будинки у Глухові (1760—70-і рр.). Олексій Васильович К. [1718—8 (20). II 1772, Петербург]. Брав участь у створенні ген. планів міст, зокрема Харкова (1768).

КВА́ША Василь Семенович [3 (16). XI 1917, м. Миргород, тепер Полтав. обл.] — укр. майстер різьблення на дереві, з. м. н. тв. УРСР з 1964. Учень О. *Сластіона.* Тв.: портрети Б. Хмельницького (1953—54), М. Гоголя (1958—59), Т. Шевченка (1963), Д. Гурамішвілі (1977); композиції («У тій хатині, у раю, я бачив пекло», 1967; «О. Сластіон і сімнадцять кобзарів», 1978); декор. тарелі («Верба», 1969).

КВІ́ТКА Климент Васильович [23. I (4.II) 1880, с. Хмелів, тепер Сум. обл.— 19.IX 1953, Москва] — укр. музикознавець-фольклорист. Чоловік Лесі Українки. Закін. 1902 Київ. ун-т. Муз. освіту здобув у Київ. муз. уч-щі РМТ (у Г. *Ходоровського*). 1922 організував кабінет муз. етнографії АН УРСР. З 1933 — професор Моск. консерваторії. Зібрав понад 6 тис. нар. пісень, переважно укр. Чимало записав їх з голосу Лесі Українки («Народні мелодії з голосу Лесі Українки», ч. 1—2, 1917—18) та І. Франка. Праці: «Українські народні мелодії» (1922), «Ритмічні паралелі в піснях слов'янських народів» (1923), «Професіональні народні співці і музиканти на Україні» (1924), «Пісні українських зимових обрядових свят» (поч. 40-х рр.) та ін.

КЕ́ЙВАН Іван (16.IX 1909, с. Карів, тепер Львів. області) — укр. графік, живописець і мистецтвознавець. Навчався у студії О. *Новаківського* у Львові, 1928—29 — в краків. АМ, 1937 закін. варшав. АМ. З 1937 — у Львові, з 1939 — викладав у Коломиї. Після 2-ї світової війни — в Німеччині, з 1949 — в Едмонтоні (Канада). Тв.: «Поет Тодось Осьмачка» (1952), «Моя дружина» (1975), «Поет Вадим Лесич» (1976) та ін.

КЕ́РБЕЛЬ Лев Юхимович [25.X (7.XI) 1917, с. Семенівка, тепер Сум. обл.] — рос. скульптор, н. х. СРСР з 1977, д. чл. АМ СРСР з 1975, Герой Соц. Праці (1985). Закін. 1948 Моск. худож. ін-т (з 1963—його професор). Тв.: пам'ятники генералу О. І. Зигіну (1957) та В. І. Леніну (1960) в Полтаві, В. І. Леніну у Гавані (1983) та Москві (1985), К. Марксу в Москві (1961), Е. Тельману в Берліні (1986). Лен. пр., 1962. Держ. пр. СРСР, 1950.

КЕРНИ́ЦЬКІ — укр. і польс. актори; подружжя. Мар'ян Олександрович К. (18.IX 1864, м. Снятин, тепер Івано-Фр. обл.— 24.IX 1945, Сколимів, Польща). Працював у Руському нар. т-рі у Львові (1884—92), польс. трупах і т-рах Львова (1894—95), Варшави (1895—1933, з перервою), Вільнюса (1908, 1910, 1913) та ін. Гастролював, зокрема, в Києві (1913—15). Ролі: Аптикаренко, Шельменко («Маруся», «Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Дубчак («Пан мандатор» Воробкевича), Скакунець («Пошились у дурні» Кропивницького), Писар, Омелько, Бонавентура («Наймичка», «Мартин Боруля», «Сто тисяч» Карпенка-Карого). Домініка К. (1860, Львів — 1910 або 1911, м. Каліш, Польща). Працювала у польс. трупах у Галичині і Польщі, в Руському нар. т-рі у Львові (1885—92), т-рах Кракова (1894—95), Варшави (1895—96, 1899—1906) та ін. Ролі: Одарка («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Маруся («Лимерівна» Панаса Мирного), Маруся («Наймичка» Карпенка-Карого), Арсена («Циганський барон» Штрауса), Фенні («Зелений острів» Лекока).

КЕ́ЦАЛО Зіновій Євстахійович (12.II 1919, с. Добрівляни, тепер Львів. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1990. Закін. 1938 Львів. худож. уч-ще. Тв.: «Місячна ніч» (1976), «Сільський натюрморт»

(1979), «Церква на Бойківщині», «Зима в Седневі», «Вид на Говерлу» (всі — 1987), «Старий гуцул», «Сонячний день у Карпатах» (обидва — 1988), «Ранок в Яремчі» (1989), портрети.

КЕ-ША Інокентій Павлович [спр. — Проскуряков; 16(29).XII 1901, Красноярськ — 3.V 1960, Москва] — рос. графік. Навч. у Харкові: 1922 — у худож. технікумі, закін. 1930 худож. ін-т. У 20—30-х рр. працював на Україні в галузі плаката і політ. карикатури. Плакати: «Працююча молодь! На зміну старшим братам!» (1922—24), «Нікому, ніколи не пізно скинути пляму неписьменності» (1925); сатирич. малюнки в журн. «Червоний перець» (Харків), іл. до дит. книжок. З 1933 — у Москві.

КИБРИК Євген Адольфович [8 (21). II 1906, Вознесенськ, тепер місто Миколаїв. обл.— 16.VII 1978, Москва] — рос. графік і живописець, н. х. СРСР з 1967, д. чл. АМ СРСР з 1962. Навч. 1922—25 в Одес. худож. ін-ті. Закін. 1927 ВХУТЕІН (Ленінград). З 1954 — професор Моск. худож. ін-ту. Іл. до книжок: «Тарас Бульба» М. Гоголя (1943—45), «Як гартувалася сталь» М. Островського (1954—57), «Борис Годунов» О. Пушкіна (1959—64); серії на істор.-революц. теми — «1917 рік» (1967—71) та ін. Колекцію своїх тв. заповів Вознесенську, де ств. музей Є. Кибрика. Держ. пр. СРСР, 1948.

КИВА Олег Пилипович (5.I 1947, Львів) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. 1971 Київ. консерваторію (у М. *Скорика*). Тв.: балет «Олеся» (1981), 4 камерні кантати, концерти для фп. з оркестром (1983), симф., камерно-інструм., хорові, музика до театр. вистав та фільмів.

КИПОРЕНКО-ДОМАНСЬКИЙ Юрій Степанович [12 (24).III 1888, Харків — 6.VIII 1955, Київ] — укр. співак (тенор), педагог, н. а. УРСР з 1936. Співу навч. у проф. С. Лапінського в Москві (1911—16) та у Г. Танаро в Італії (1927). Артистич. діяльність почав в укр. муз.-драм. трупах О. Суходольського (1907—09), П. Саксаганського (1909—11), Д. Гайдамаки (1911—13). Працював в оперних т-рах Москви, Харкова, Одеси та ін. З 1936 (з перервою) — у Київ. т-рі опери та балету. З 1948 — викладач Київ. консерваторії. Партії: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Герман («Пікова дама» Чайковського), Отелло («Отелло» Верді). Держ. пр. СРСР, 1949.

КИПРІЯН Мирон Володимирович (27.VII 1930, Львів) — укр. художник т-ру, н. х. УРСР з 1988. Закін. 1954 Львів. ін-т прикладного і декор. мист-ва. З 1957 — гол. художник Львів. укр. драм. т-ру ім. М. Заньковецької. Вистави: «Гайдамаки» за Т. Шевченком (1964, 1988), «Украдене щастя» І. Франка (1976), «Маруся Чурай» за Л. Костенко, «Танго» С. Мрожека (обидві — 1989). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

КИРЕЙКО Віталій Дмитрович (23. XII 1926, с. Широке, тепер Дніпроп. обл.) — укр. композитор, педагог, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1949 Київ. консерваторію (у Л. Ревуцького; з 1979 — її професор). Тв.: опери «Лісова пісня» (1957), «Марко в пеклі» (1960), «У неділю рано...» (1963); балети «Тіні забутих предків» (1959), «Відьма» (1967), «Оргія» (1977), «Сонячний камінь» (1983); «Вернісаж на ярмарку» (1985), 7 симфоній (1952—88), вокальна, хорова музика. Вид.: К. Майбурова. «Віталій Кирейко» (1979).

КИРИЛІНА Галина Семенівна (Крамаренко; 4.III 1930, Москва) — укр. артистка балету, н. а. УРСР з 1965. Закін. 1948 Моск. хореогр. уч-ще,

відтоді — в Донец. т-рі опери та балету (з 1972 — педагог-репетитор). Гол. партії в балетах С. Прокоф'єва, П. Чайковського, Б. Асаф'єва.

КИРИЛКОВ Валентин Федорович (17.IX 1936, Одеса) — укр. графік. Закін. 1968 Укр. поліграфіч. ін-т ім. І. Федорова у Львові. З 1974 — в Луцьку. Тв.: «Ранок» (1972), «Місячна ніч» (1977), «Полудень» (1979), «Осінь», «Ранок у Карпатах» (обидва — 1983), «Колгоспне озеро» (1984), «Вечірнє вікно» (1985), «Річка Снов» (1987), «Зимовий пейзаж» (1990).

КИРИЛОВ Іван Федорович (9.V 1936, м. Кадіївка, Луган. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1982. Навч. 1961—67 у Київ. худож. ін-ті. Тв.: «Хокеїсти» (1970), «Гніздо лелеки» (1973), «Дівчина і м'яч» (1986), «Вінки на воді», «Місто біля моря», «Море», «Чайки» (всі — 1987), «Марія з дитиною», «Тарасове дерево в Седневі», «Пам'яті Т. Г. Шевченка» (всі — 1987—88), серія графічних аркушів «Спалені села» (1988—91, для Олевського краєзнав. музею Житомир. обл.).

КИРИЛОВА Галина Миколаївна [5 (18).III 1916, Єкатеринбург — 24.VI 1986, Київ] — рос. і укр. артистка балету, педагог, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1936 Ленінгр. хореогр. уч-ще. 1972—86 — худож. керівник Київ. хореогр. уч-ща. Держ. пр. СРСР, 1957.

КИРИЧЕНКИ — укр. художники; батько й син. Степан Андрійович К. [27.III (9.IV) 1911, Чоповичі, тепер смт Житомир. обл.— 30.IV 1988, Київ] — живописець-монументаліст, н. х. УРСР з 1981. Закінчив 1941 Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського*). Мозаїки: триптих «Наша дума, наша пісня» (1959—60), панно «Україна» (1969, с. Мрин Черніг. обл.), «Тріумф Перемоги» (1980—81, Укр. музей історії Вел. Вітчизн. війни 1941—45 у Києві), всі — у співавторстві. Роман Степанович К. (26.XII 1944, Москва) — графік-плакатист. Навч. 1964—70 у Київ. худож. ін-ті. Тв.: агітплакати «М. Скрипник» (1969), «Богдан Хмельницький» (1970); плакати «Арсенал» (1970), «Тарас Григорович Шевченко» (1971), «Всепереможний прапор трудящих» (1975), «Сійся, родися, золота пшениця» (1977).

КИРИЧЕНКО Раїса Опанасівна (14.XI 1943, с. Землянки Полтав. обл.) — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. УРСР з 1979. У 1968—83 — солістка Черкас. нар. хору, з 1983 — Черкас., з 1985 — Полтав. філармоній. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

КИРИШЕВ Микола Олександрович (17.VIII 1936, с. Марково Тюмен. обл.) — рос. і укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1983. У 1963—71 — соліст Горьковського, з 1971 — Київ. т-рів опери та балету. Партії: Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Трохим («Наймичка» Вериківського), Борис Годунов (однойм. опера Мусоргського).

КИРНАРСЬКИЙ Марко Абрамович (23.V 1893, Погар, тепер смт Брян. обл.— 1941, Ленінград) — графік. Учень Г. *Нарбута*. 1920—23 працював у Києві, де оформив книжки «Кобзар» Т. Шевченка, «Перша в'язаночка бубличків» (обидві — 1921) та журнали «Гроно» (1920), «Шляхи мистецтва» (1922), обкладинки до «Творів» І. Тобілевича (т. 1—6, 1929—31). З 1923 — у Ленінграді.

КИСЕЛЕВСЬКИЙ Іван Платонович [7 (19).I 1839—22.IV 1898, Київ] — рос. актор. У 1894—98 — в київ. т-рі «Соловцов». Ролі: Кречинський («Весілля Кречинського» Сухово-Кобиліна), Скалозуб («Лихо з розуму» Грибоєдова).

КИСІЛЬ Іван Гордійович [5 (17).I 1896, с. Миронівка, тепер місто

Київ. обл.— 25.VII 1971, Київ] — укр. живописець. Закін. 1925 Київ. худож. ін-т. Працював у галузі станкового живопису, графіки та монумент. мист-ва. Тв.: картини «Прикордонники» (1937), «Бориславські нафтопромисли» (1947), «Дніпро біля Канева» (1958), «Генуезька фортеця» (1960—70); портрети; оформлення інтер'єрів громад. споруд.

КИСІЛЬ Олександр Григорович [справж.— Кисельов; 15 (27).III 1889, с. Красилівка, тепер Черніг. обл.— 28.XI 1942] — укр. театрознавець. Навч. 1907—12 у Петерб. ун-ті. З 1917 — у Києві: викладав історію укр. т-ру. Праці: «Український вертеп» (1915, 1918), «Шляхи розвитку українського театру» (1921), «Новий український театр», «Український театр» (обидві — 1925), «Український актор Карпо Соленик» (1925), «Український театр» (1968).

КИСЛИЙ Георгій Миколайович (28.X 1925, Київ) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1981. Закін. 1951 Київ. худож. ін-т. Споруди: павільйон «Будівництво» на ВДНГ УРСР у Києві (1956—57, тепер Республ. центр виставок та ярмарків), Льодовий стадіон (1969—75), мемор. комплекс «Укр. держ. музей історії Вел. Вітчизн. війни 1941—1945 рр.» (1974—81); всі — у співавт.

КИСЛЯКОВА Тамара Іванівна (23.III 1925, Полтава) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1948 Полтав. муз. уч-ще. З 1948 у Полтав. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського), Аза («Циганка Аза» Старицького), Людмила («Пізня любов» О. Островського), Барба («Вій, вітерець!» Райніса), Дездемона («Отелло» Шекспіра).

КИШАКЕВИЧ Йосип Маркелович (26.X 1872, Лежайськ, тепер Польща — 18.IV 1953, Львів) — укр. композитор, хор. диригент і педагог. Закін. муз. школу в Перемишлі (1888, тепер Пшемисль, Польща), 1895— Львів. ун-т. Один з засновників муз. т-ва «Боян» у Перемишлі. Тв.: кантати «На вічну пам'ять Котляревському», «Тарасова ніч» (обидві — 1898), «Шевченкові» (1914), хори «Заповіт», «Наша дума»; пісні («Народе мій, життя моє»).

КИШИНІВСЬКИЙ [illegible]н Я[illegible]вич (1862, Одеса — 1942, там же) — укр. живописець. Навч. 1879—83 в Одес. рисувальній школі, 1884—88 відвідував АМ у Мюнхені, Парижі, Римі. Тв.: жанрові картини — «Міг би бути людиною...» (1891), «Скарга» (1893), «В холодній» (1897); на революц. теми — «Повстання на броненосці „Потьомкін"», «Останні хвилини Матюшенка», «Прощання лейтенанта Шмідта з сином» (1927—29).

КИЩУКИ — родина укр. різьбярів. Н. у с. Річці (тепер Івано-Фр. обл.). Василь Федорович К. (15.I 1904—23.XII 1977) — один з організаторів різьбярської артілі «Гуцульщина» в Косові (тепер худож. ф-ка «Гуцульщина»). Тв.: ракви, топірці, письмове приладдя, декор. тарілки, шахи, скриньки. Співавтор різьбленого гарнітуру меблів для Кремлівського палацу в Москві. Микола Зіновійович К. (25.III 1919). Вироби — декор. барильця, скриньки, оздоблені інкрустацією, перламутром і металом. Микола Федорович К. (11.I 1910) — з. м. н. тв. УРСР з 1968. Тв.: декор. тарілки, скриньки, футляри, шахи, письмове приладдя тощо. Вироби оздоблює інкрустацією.

КИЯНСЬКИЙ Павло Іванович (справж.— К'яндський; 30.VI (12.VII) 1898, Петербург — 26.X 1982, Київ) — рос. актор, н. а. УРСР з 1954. В 1932—72 — в Київ. рос.

драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Тригорін («Чайка» Чехова), Олексій («Оптимістична трагедія» Вишневського). На Київ. кхф знявся у фільмах «Богдан Хмельницький» (1941), «Правда» (1958).

КІВШЕНКО Олексій Данилович [10 (22).III 1851, Веневський пов. Тул. губ.— 2.X 1895, Гейдельберг, Німеччина] — рос. живописець. Навч. 1867—77 у петерб. АМ, її акад. з 1884, професор з 1893. Батальноістор. і жанрові картини, зокрема на укр. тему: «На поромі» (1877), «З'їзд на український ярмарок» (1882), «Вечір в українському селі» (1883).

КІКОТЬ Андрій Іванович (27.XI 1929, с. Кам'янка, тепер Полтав. обл. — 13.X 1975, Київ) — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1967. Закін. 1959 Київ. консерваторію (у І. Паторжинського), відтоді — соліст Київ. т-ру опери та балету. Партії: Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Кочубей («Мазепа» Чайковського).

КІЛЕССО Сергій Костянтинович (28.III 1931, Київ) — укр. архітектор і мистецтвознавець, кандидат арх-ри з 1965. Закін. 1957 Київ. худож. ін-т (у В. *Заболотного*). Споруди: житл. будинки у Києві і проект реставрації Іллінської церкви у Суботові (1977), архіт. частини до ряду пам'ятників. Праці: «Кераміка в архітектурі України» (1968), «Мистецтво будівничих» (1971), «Києво-Печерська лавра» (1975), «Архітектура Криму» (1986), «Мистецтво, народжене Жовтнем» (1987), «Київ архітектурний» (1989).

КІЛЬБЕРГ Іван Йосипович (26.XI 1918, м. Маріуполь — 30.X 1982, Одеса) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1972. Закін. 1953 Львів. консерваторію. В 1954—82 — гол. диригент Одес. т-ру муз. комедії.

КІОСЕ Василь Васильович (7.X 1925, с. Калчева, тепер Одес. обл.) — укр. хор. диригент, з. а. УРСР з 1976. Закін. 1954 Одес. консерваторію. З 1959 — в Одес. т-рі опери та балету, з 1974 — гол. хормейстер Дніпроп. т-ру опери та балету. Серед вистав — «Богдан Хмельницький» Данькевича (1977). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

КІРИЧ Едуард Ілліч (2.VI 1942, Омськ) — укр. художник мульт. фільмів. Навч. на вокал. ф-ті Київ. консерваторії. Закін. 1970 графічний ф-т Укр. поліграф. ін-ту. З 1962 працює у Творчому об'єднанні худож. мультиплікації кіностудії «Київнаукфільм». Фільми: «Чому у Півня короткі штанці» (1966), «Людина, яка вміла літати» (1968), серіал про трьох козаків — «Пригоди козака Енея» (1969), «Як козаки у футбол грали» (1970), «Як козаки наречених визволяли» (1973), «Як козаки олімпійцями стали» (1978, співавтор сценарію). Ін. мультфільми — «Сказання про Ігорів похід» (1972), «Як козаки жінок провчили» (1976), «Нещаслива зірка» (1981). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1988.

КІТЦ Мартин Омелянович (1891, Львів — 1943, там же) — укр. живописець. Навч. у Львів. політех. ін-ті, 1919—20 — у краків. АМ. Працював у галузях пейзажу й анімалістич. жанру. Страчений фашист. окупантами у львів. гетто.

КІЩАК Василь Іванович (15.VII 1930, с. Балутянка на Лемківщині, тепер Польща — 28.I 1962, Львів) — укр. нар. різьбяр на дереві. З 1945 працював у Львові. Вироби: декор. тарілки, таці, фруктівниці у вигляді листків винограду і каштана, скриньки, невеликі скульптури птахів, тварин — «Лань» (1951), «Боротьба ведмедя з диким кабаном»,

«Боротьба турів» (обидві — 1954), «Ведмідь», «Голуб миру» (обидві — 1957).

КЛЕБА́НОВ Дмитро Львович [12 (25).VII 1907, Харків — 6.VI 1987, там же] — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1926 Харків. муз.-драм. ін-т. З 1934 — викладач Харків. консерваторії (з 1960 — професор; з 1963 — Харків. ін-т мист-в). Тв.: опери «Комуніст» (1967), «Червоні козаки» («Козаки-червонці», 1972), «Маївка» (1981); балети «Лелеченя» (1937), «Світлана» (1939); оперети; симф., камерно-інструм. музика. Вид.: І. Золотовицька. «Дмитро Клебанов» (1980).

КЛЕНО́В Павло Микитович (20.IX 1924, с. Княжево, Тамбовщина] — рос. актор, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1947 театр. студію в Ростові-на-Дону. З 1963 — у Луган. рос. драм. т-рі. Ролі: Безсеменов («Міщани» М. Горького), Худяков («Характери» за Шукшиним).

КЛИМ Параска Фоківна (26.X 1922, с. Виженка, тепер Чернів. обл.) — укр. вишивальниця і ткаля, з. м. н. тв. УРСР з 1960. Вироби: сорочки, рушники, серветки, ткані ворсові килими і ліжники.

КЛИМЕ́НКО А. О. (?—?) — укр. актриса. Працювала у трупах П. *Саксаганського* (1891—92), В. Грицая (1893), О. *Суслова* (1899) та ін. Ролі: Оксана, Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мати («Катерина» Аркаса), Зовиця, Вустя («Майська ніч», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького).

КЛИМЕ́НКО Марія Миколаївна (10.IX 1924, Київ) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1979. Працювала у Волин. (1946—59, 1969—80) та Терноп. (1959—69) укр. муз.-драм. т-рах. Ролі: Лучицька («Талан» Старицького), Юстина («Юстина» Вуолійокі).

КЛИМЕ́НКО Федір Максимович (22.V 1937, с. Миколаївка Новомосков. р-ну Дніпроп. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1989. Закін. 1961 Дніпроп. худож. уч-ще. Тв.: серії «Пісні моєї землі» (1966), «Сюїта про дерево» (1971—72), «Хлібороби» (1974), «Гірка пам'ять» (1985).

КЛИМЕ́НКО-ЖУ́КОВА Віра Федорівна (22.XII 1921, с. Петриківка, тепер смт Дніпроп. обл.— 28.III 1965, Київ) — укр. майстер нар. декор. розпису. Учениця Т. *Пати.* З 1944 — художник розпису фарфору на Київ. експеримент. керамікохудож. з-ді. Тв.: столові та чайні сервізи, декор. вази, блюда, тарілки, декор. панно — «Гілка з квіткою» (1959), «Фриз з червоних гвоздик»; «Декоративний килимок».

КЛИ́МОВ Анатолій Петрович (6.IX 1936, с. Новоселки Курс. обл.) — укр. живописець. Закін. 1962 Дніпроп. худож. уч-ще. Тв.: «Замок Любарта» (1966), «Старий Луцьк» (1972), «Волинський мотив» (1974), «В дорозі» (1975), «Доярки» (1980), «Травень» (1985), «Хлібина» (1986), «Озеро» (1988), «Вечір» (1989).

КЛИ́МОВ Володимир Васильович (24.III 1889, Астрахань — ?, Київ) — укр. скульптор. Навч. 1909—10 у Київ. худож. уч-щі (у Ф. *Балавенського*), 1911—14 студіював скульптуру у Б. *Едуардса,* Г. Залемана і Г. Голубкіної. Тв.: «Ренесанс» (1912—13), «Ясень», «Портрет дівчини» (обидва — 1913—14), серія настільних скульптур «Місто» (1915—16), «Чіпка» («Голова селянина», 1925), «Селянин» (1929), «Білорус-партизан» (1946), барельєфний портрет В. І. Леніна (1956) у теперішньому київ. Будинку вчителя. 1924—49 викладав у різних худож. навч. закладах Києва.

КЛИ́МОВ Михайло Георгійович [9 (21).X 1881, с. Завидово Тверсь-

кої губ.— 20.II 1937, Ленінград] — рос. хор. диригент, педагог. Закін. 1908 Петерб. консерваторію (у М. *Римського-Корсакова*). З 1904 — в Придворній капелі (згодом Ленінгр. академіч. капела ім. М. Глинки). 1917—35 — гол. диригент цієї капели. Серед концертних програм: «Пісні України», присвячені пам'яті Т. Г. Шевченка (1925), «Пісні Великоросії і України» (1927). Пропагував укр. музику під час закордонних гастролей (1928).

КЛИ́МОВ Олександр Гнатович [31.VIII (12.IX) 1898, Кустанай — 22.VI 1974, Ленінград] — укр. і рос. диригент, з. д. м. УРСР з 1949. Закін. 1928 Київ. муз.-драм. ін-т. Працював у симфонічних оркестрах Донецька (1933), Харкова (1937—40), Одеси (1940—41, 1945—48). В 1948—54 — директор і професор Київ. консерваторії. 1954—61 — гол. диригент Київ. т-ру опери та балету. З 1961 — в Ленінграді.

КЛИМО́ВСЬКА Матільда Львівна [18 (30).VI 1899, Пенза — 22.VIII 1974, Харків] — укр. скульптор. Закін. 1928 1-й Ленінгр. худож. технікум. З 1931 — в Харкові, працювала в галузі станкової та декор. скульптури малих форм. Тв.: погруддя С. Міхоелса (1941), «Т. Шевченко» (1946), «Онєгін і Татьяна у саду» (1949), «Ленін. Апасіоната» (1970).

КЛИМО́ВСЬКИЙ Семен (Климов; ?—?) — укр. поет кін. 17 — 1-ї пол. 18 ст. Автор популярної укр. нар. пісні «Їхав козак за Дунай» та ін.

КЛИМУ́ШКО Борис Євгенович (30.VI 1931, Дніпропетровськ — 15.V 1991, Київ) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1982. Закін. 1958 Київ. худож. ін-т (у М. Г. *Лисенка*). Працював у галузі станкової та монумент.-декор. скульптури. Тв.: «Лісоруб» (1960), «Аджимушкайці» (1971); пам'ятник Перемоги у Вінниці (1966, у співавт.), монумент Перемоги у Кривому Розі (1968, у співавт.).

КЛИ́МЧЕНКО Костянтин Михайлович (1816 — 29.VIII 1849, Москва) — рос. скульптор. За походженням українець. Закін. 1839 петерб. АМ. З 1842 оселився в Римі. Тв.: «Нарцис дивиться у воду» (1842—45), «Вакханка» (1846), «Дівчина з люстерком» (40-і рр.).

КЛИН Віктор Львович (5.XI 1936, Дніпропетровськ) — укр. піаніст, композитор, музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1983, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1960 Саратовську консерваторію. З 1960 — на пед. роботі, з 1979 — у Київ. ін-ті культури (з 1983 — професор). Тв.: для фп.— сюїта «Наші друзі» (1967), цикл «Дванадцять гравюр» (1985), 5 сонат (1962—86); симфонія (1960); для естрадно-симф. оркестру (1990). Праці: «Л. Ревуцький — композитор-піаніст» (1972), «Українська радянська фортепіанна музика» (1980), «Про музику» (1985).

КЛИЧКО́ Федір Федорович (1911, с. Катеринівка, тепер Кіровогр. обл.— 1942) — укр. живописець. Закін. 1941 Київ. худож. ін-т. Тв.: портрет робітниці київ. з-ду «Укркабель» П. Гусятникової (1937), «Г. І. Котовський ліквідує банду Матюхіна» (1939, не закін.).

КЛОДТ Петро Карлович [Клодт фон Юргенсбург; 24.V (5.VI) 1805, Петербург — 8 (20).XI 1867, миза Халала, Фінляндія; похований у Петербурзі] — рос. скульптор, майстер ливарної справи, акад. петерб. АМ з 1838. Тв.: 4 кінні групи на Аничковому мосту (30-і рр.; встановлені 1849—50) та пам'ятник І. Крилову (1848—55) у Петербурзі, пам'ятник кн. Володимиру (1850—53, у співавт.) в Києві.

КЛО́КОВ Вячеслав Михайлович (19.II 1928, Харків) — укр. скульп-

тор, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Сурмач» (1965—66), «Феодосійський десант» (1970, у співавт.), «Ранок» (1975), пам'ятник Ярославні в Путивлі (1983), «Орфей» (1986), «Ян і Наталка» (1989), «Італійське каприччіо» (1990), «Хлопець на коні» (1991), портрет скульптора М. П. Рапая (1987).

КЛОКОВ Георгій Павлович (19.V 1931, Курськ) — укр. артист балету і балетмейстер, з. д. м. УРСР з 1980. Закін. 1966 Дніпроп. театр. уч-ще. Працював у молд. ансамблі танцю «Жок» (1952—59), керував ансамблем танцю «Дружба» (1959—71, Дніпропетровськ). З 1971 — гол. балетмейстер ансамблю пісні і танцю «Славутич» Дніпроп. філармонії.

КЛЯВІН Роберт Альбертович (Візиренко-Клявін; 10.II 1929, Одеса) — укр. артист балету, балетмейстер, педагог, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1949 Ленінгр. хореогр. уч-ще. З 1949 — соліст, 1969—73, 1979—85 — гол. балетмейстер Київ. т-ру опери та балету. З 1985 — у Київ. дит. муз. т-рі. Партії: Степан («Лілея» Данькевича), Лукаш («Лісова пісня» Скорульського), гол. партії в балетах П. Чайковського, Л. Мінкуса та ін.

КНОР Іван (3.I 1853, Меве, Пруссія — 22.I 1916, Франкфурт-на-Майні) — нім. композитор. Закін. Лейпцізьку консерваторію. У 1874—82 — вчитель музики в Харкові, зокрема — викладач теорії музики в Харків. муз. уч-щі. З 1883 — професор консерваторії у Франкфурті-на-Майні. Серед творів: «Варіації на українську тему» для симф. оркестру, «Українські любовні пісні» для вокал. квартету та фп. Автор підручників з гармонії і контрапункту, біографії П. Чайковського (1900).

КНЯЗИК Олександр Беніамінович (31.VIII 1932, Дніпропетровськ) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1983. Закін. 1959 Київ. худож. ін-т (у М. *Гельмана* та М. *Вронського*). Працює в галузі станкової і монумент. скульптури. Тв.: пам'ятник піонерам-героям Віті Хоменку та Шурі Коберу в Миколаєві (1959, у співавт.), «Матрос В. Куцан», «Зміна» (1967), «Сурмач» (1968).

КОБЕЛЄВ Олександр Васильович (1860, Царське Село, тепер м. Пушкін Ленінгр. обл.— 1942, Київ) — укр. архітектор. Закін. 1887 петерб. Ін-т цивільних інженерів. Споруди: вокзал у Козятині (1888—90); Земельний банк (тепер Центр. телеграф, 1903; вул. Володимирська № 10), Держбанк (1902—05, надбудова 1934; вул. Жовтневої революції» № 9), комерційний ін-т (1906, тепер корпус пед. ін-ту, бульвар Шевченка № 22—24; у співавт.), Вищі жін. курси (1913, тепер адм. будинок, вул. Чкалова № 55), всі — у Києві.

КОБЗОН Йосиф Давидович (11. IX 1937, м. Часів Яр Донец. обл.) — рос. естрадний співак (баритон), н. а. СРСР з 1987. Закін. 1973 Моск. муз.-пед. ін-т ім. Гнесіних (з 1984 — худож. керівник його естрад. відділення). Соліст Всесоюз. радіо (1959—62), Москонцерту (з 1962). Держ. пр. СРСР, 1984. Н. а. України з 1991.

КОБИЛЯНСЬКІ — діячі укр. л-ри і мист-ва; сестра і брат. Народилися у м. Гура-Гумора (тепер м. Гура-Гуморулуй, Румунія). Ольга Юліанівна К. (27.XI 1863—21.III 1942, Чернівці) — письменниця демократич. напряму. Соціальне безправ'я селянства розкрито у повісті «Земля» (1902). Темі великого кохання присвячено повість «У неділю рано зілля копала...» (1909). Оповідання з життя народу: «Вовчиця» (1923), «Але господь мовчить!» (1927) та ін. Деякі тв., зокрема повісті «Зем-

ля» та «У неділю рано зілля копала...» інсценізовано. На сюжет останньої В. *Кирейко* написав 1963 одноакт. оперу. На Київ. кхф 1954 знято фільм «Земля» (режисери А. *Бучма* і О. *Швачко*). У Чернівцях — літ.-мемор. музей і пам'ятник письменниці (1980). Ім'я К. носить Чернів. укр. муз.-драм. т-р. Степан Юліанович К. (8.I 1866—1.II 1940, м. Марібор, тепер Словенія) — живописець. Навч. 1885 у віден. АМ. Тв.: «Пейзаж з Кімполунзьких гір» (1887), «О. Кобилянська в хустці» (1889), «Портрет О. Кобилянської» (1910), «Портрет Т. Г. Шевченка» (1911), «Портрет матері» (1913), «Пізня весна» (1916), «Пейзаж» (1924).

КО́БРИНСЬКИЙ Володимир Васильович (16.X 1873, с. Білозірка, тепер Терноп. обл.— 17.X 1958, м. Коломия Івано-Фр. обл.) — укр. мистецтвознавець і етнограф. Заснував у Коломиї 1926 музей нар. мист-ва Гуцульщини. Автор статей з етнографії та історії.

КО́БРИНСЬКИЙ Ілля Григорович [10 (23).XII 1904, с. Широке, тепер Дніпроп. обл.— 4.XI 1979, Дніпропетровськ] — укр. режисер, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1935 ДІТМ. Працював у т-рах Дніпропетровська. Вистави: «Правда» О. Корнійчука (1937), «Навіки разом» Л. Дмитерка (1951), «Ревізор» М. Гоголя (1952), «Останні» М. Горького (1975). Держ. пр. СРСР, 1951.

КОВАЛЕ́ВСЬКИЙ Іван Іванович (?—?) — укр. актор і театр. діяч 2-ї пол. 19—20-х рр. 20 ст. Профес. діяльність почав управляючим трупи М. *Кропивницького.* В 1906—20 — заступник директора київ. Т-ру М. Садовського, де доклав багато зусиль для зміцнення його творчого складу. Ролі: Шпак («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Шпонька («Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка» Старицького), Терешко («Суєта» Карпенка-Карого), Лавушник («Дві сім'ї» Кропивницького), Бобчинський («Ревізор» Гоголя).

КОВАЛЕ́НКО Віктор Карпович (29.V 1930, Туапсе, тепер Краснодар. кр.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1983. Закін. 1962 Харків. худож. ін-т (у О. *Любимського*). Тв.: «В дозорі» (1964—66), «Присяга» (1967), «На південному кордоні» (1970).

КОВАЛЕ́НКО Григорій Олексійович (24.I 1868, с. Баришівка, тепер смт Київ. обл.— 28.X 1937) — укр. художник, письменник, етнограф, фольклорист. Закін. 1895 Моск. ун-т. Писав портрети, пейзажі, ілюстрував свої праці; досліджував історію укр. хати, зробив багато замальовок зразків нар. буд-ва. Тв.: живописні — «Село Терешки над Ворсклою» (1903), «Хата Панаса Мирного» (1928), «Портрет Т. Шевченка», «Портрет української дівчини» (1909), «Хата в Шишаках» (1923); графічні — іл. до укр. думки «Мати-вдова» (1912).

КОВАЛЕ́НКО Катерина Андріївна (28.VII 1920, с. Великокам'янка, тепер смт Луган. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1947 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1950 — у Житомир. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Маруся («Маруся Богуславка» Старицького), Стеся («Алмазне жорно» Кочерги), Катаріна («Анджело» Гюго).

КОВА́ЛЬ Олександр Іванович (5.VII 1945, Жердова Київ. обл.) — укр. кінооператор і режисер. Закін. 1971 ВДІК. З 1983 — режисер «Укркінохроніки». Фільми: «Відкрий себе» (1972), «Шлях до тунелю» (1975), «Маланчине весілля» (1979), «Отак і пишу. Остап Вишня» (1982), «На червоній косі» (1986), «Як нам майбутнє дається» (1987), «На Різдво» (1988), «Тарас» (1989), «Перед

іконою» (1990). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1991.

КОВА́ЛЬ Сузанна Василівна [11 (24). VIII 1909, с. Козацьке, тепер Черкас. обл.— 1.III 1978, Тернопіль] — укр. актриса, з. а. УРСР з 1955. Закін. 1934 драм. студію т-ру «Березіль». 1951—68 — в Терноп. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Маруся («Маруся Богуславка» Старицького), Варка («Безталанна» Карпенка-Карого).

КОВАЛЬО́В Олександр Олександрович [18 (31).XII 1915, м. Рогачов, Білорусь — 18.XII 1991, Київ] — укр. скульптор, н. х. СРСР з 1979. Закін. 1942 Київ. худож. ін-т (у Б. *Кратка*). Тв.: пам'ятники О. Пушкіну (1962), М. Лисенку (1965) в Києві, В. Філатову в Одесі (1966), М. Гоголю в с. Гоголевому Полтав. обл. (1984), погруддя Т. Шевченка для Київ. т-ру опери та балету (1988). Держ. пр. СРСР, 1950. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1975. Вид.: Д. Янко. «Олександр Ковальов» (1977).

КОВАЛЬО́В Олексій Володимирович (24.III 1932, с. Піски, тепер Луган. обл.) — укр. артист балету, н. а. УРСР з 1967. Закін. 1951 Київ. хореогр. уч-ще, відтоді — у Донец. т-рі опери та балету. Партії: Степан («Лілея» Данькевича), Лукаш («Лісова пісня» Скорульського) та ін.

КОВА́ЛЬСЬКИЙ Василь Дем'янович (14.I 1826, м. Броди, тепер Львів. обл.— 1911, Львів) — укр. культур.-освіт. діяч. Навч. 1844—50 у Львів. духовній семінарії та Віден. ун-ті. Один з організаторів (1849) студент. аматор. т-ру у Львові, в якому було поставлено п'єси «Загублена дитина» А. Коцебу (в переробці К. з додатком алегорич. картини нац. відродження Галичини, з піснями І. *Гушалевича*) та «Жовняр-чарівник» І. Озарковича (переробка п'єси «Москаль-чарівник» Котляревського). Автор статті «Про народні звичаї — писанки, гаївки, лубок», перекладів-переробок п'єс.

КО́ВАЧ Ігор Костянтинович (2.XI 1924, ст. Пролетарська, тепер Ростов. обл.) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1975. Закін. 1959 Харків. консерваторію. З 1982 — професор Харків. ін-ту мист-в. Тв.: опера-балет «Та, що біжить по хвилях» (1986), балети «Північна казка» (1977), «Бембі» (1983), оперета «Біля самого синього моря» (1977), симф., вокал.-симф., камерна музика.

КОВЕ́РКО Андрій Осипович (28. VIII 1893, с. Острів, тепер Львів. обл.— 19.VII 1967, Кишинів) — укр. скульптор, різьбяр на дереві. Закін. 1914 худож.-пром. школу в Коломиї. Тв.: «Голова дівчини», композиція «Чотирикутник смерті» (обидва — 1926); вівтар та іконостас для церкви Св. Духа у Львові (1926—27), іконостас для церкви у с. Сокалі; портрети І. Франка, І. Свенцицького, М. Вороного, І. Труша (всі — 30-і рр.). Автор пам'ятника Т. Шевченкові у с. Винниках поблизу Львова (1924, не зберігся).

КО́ВЖУН Павло Максимович [псевд.— Марія Пеньковська; 3 (15).X 1896, с. Костюшки, тепер с. Велика Фосня Житомир. обл.— 15.V 1939, Львів] — укр. графік і мистецтвознавець. Навч. 1911—15 у Київ. худож. уч-щі, 1919—20 — в Укр. АМ (у Г. *Нарбута*). Тв.: обкладинки до кн. (у т. ч. до тв. І. Франка), видавничі знаки, екслібриси, карикатури, тв. пром. графіки, монумент. розписи. Праці з мистецтвознавства (нариси про М. Глущенка, О. Грищенка, Л. Геца).

КО́ВНІР Степан (Стефан) Дем'янович (1695, с. Гвіздів, тепер Київ. обл.— 1786, Київ) — укр. будівничий. Кріпак Києво-Печерської лаври. Споруди (у стилі укр. бароко): Ковнірівський корпус (1744—45), дзвіниці на Дальніх (1754—61,

проект І. Григоровича-Барського) та Ближніх (1759—63) печерах Києво-Печерської лаври, дзвіниця Братського монастиря (1756—59, зруйнована 1935), Кловський палац (1752—56; проект арх. Й. Шеделя і П. Неєлова), всі — в Києві; церква Антонія і Феодосія з дзвіницею (1756—59) у м. Василькові, Троїцька церква (1763—67) в Китаївській пустині поблизу Києва.

КОВТОНЮ́К Іван Ананійович (3.VIII 1935, с. Столдерів, тепер Житомир. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1985. Тв.: «Портрет червоногвардійця» (1968), «Зустріч народних месників Київщини» (1973), «Рибалки» (1976), «Ніч перед штурмом» (1974—77), «Дідова земля» (1984), «Роки тривог» (1984—85), «З думою про хліб» (1988—89).

КО́ВТУН Валерій Петрович (22.X 1944, м. Ясинувата Донец. обл.) — укр. артист балету і балетмейстер, н. а. СРСР з 1978. Закін. 1965 Київ. хореогр. уч-ще. З 1968 — соліст, 1985—87 — гол. балетмейстер Київ. т-ру опери та балету. З 1989 — худож. керівник і гол. балетмейстер Київ. т-ру класич. балету. Партії: Лукаш («Лісова пісня» Скорульського), Дон Жуан («Камінний господар» Губаренка). Вистави: «Лускунчик» П. Чайковського (1986). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

КО́ГАН Леонід Борисович (14.XI 1924, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 17.XII 1982, Москва) — рос. скрипаль і педагог, н. а. СРСР з 1966. Закін. 1948 Моск. консерваторію (з 1963 — її професор). З 1944— соліст Моск. філармонії. Лен. пр., 1965.

КО́ГАН Олександр Лазарович (3. XII 1895, Одеса — 28.VI 1963, там же) — укр. композитор і педагог. Закін. 1925 Одес. консерваторію (у В. *Малишевського* і В. *Золотарьова*). 1925 — організатор і викладач муз. уч-ща (з 1933 — муз. школа ім. П. Столярського), з 1944 — викладач Одес. консерваторії. Автор ряду методич. посібників («Підручник сольфеджіо», 3 вип., 1930—31). Тв.: симф. поема «Одеса» (1946), дві увертюри (1952, 1954), камерно-інструм. музика, хори, пісні.

КО́ГАН-ШАЦ Матвій Борисович (7.XI 1911, Могилів-Подільський, тепер Вінн. обл.— 21.VIII 1989, Київ) — укр. живописець. Закін. 1939 Київ. худож. ін-т (у О. О. *Шовкуненка*). Автор численних поетич. пейзажів: «Ранок на Дніпрі» (1947), «На Тарасовій горі» (1964), «Травневий дощ» (1968), «Березень» (1971), серія краєвидів Седнева Чернігів. обл. (1972—89).

КО́ДЕ́ЛЬСЬКИЙ Іван (?—?) — укр. живописець 18 ст. Працював у Києві. Брав участь у розписуванні Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської лаври (1742—44).

КО́ДЬЄВ Петро Іванович [13 (25). VII 1899, м. Новогеоргіївськ, тепер затоплений Кременчуцьким водосховищем — 21.XII 1968, Київ] — укр. живописець. Закін. 1932 Київ. худож. ін-т. 1938—62 очолював Київ. наук.-дослідні реставраційні майстерні М-ва культури УРСР. Працював у галузі істор. жанру, пейзажу, натюрморту. Тв.: «Буревісник» (1937), «Пророк. Т. Шевченко» (1939), «Весна на фронті» (1947), «Повернення Т. Шевченка з заслання» (1954), «Т. Шевченко на плоту. Біля Межигір'я» (1960—66).

КОЖЕ́ВНИКОВА Валентина Михайлівна (23.II 1926, Москва) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1949 Харків. театр. ін-т, відтоді — в Полтав. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Женя («Замулені джерела» Кропивницького), Кручиніна («Без вини винні» О. Островського).

КОЖЕ́КОВ Олексій Васильович (7.V 1941, с. Ходоровичі Могильов. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1991. Закін. 1967 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Софія Київська» (1966), «Над Дніпром» (1969), «Місто з мого вікна» (1972), «Тетяна» (1975), «Осінь» (1980), «В дозорі» (1981), «Незвичайний настрій» (1988), «Сонце на Рівенщині» (1989), «Весна» і «Жіночі силуети» (обидва — 1991).

КОЖУХА́Р Володимир Маркович (16.III 1941, Вінниця) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1968, н. а. РРФСР з 1985. Закін. 1963 Київ. консерваторію, аспірантуру при Моск. консерваторії (у Г. Рождественського). В 1964—73 — диригент (з 1967 — гол. диригент) Держ. симф. оркестру УРСР (1967 з ним вперше виконав тв. М. Лисенка «Сафо»); 1977—88 — гол. диригент Муз. т-ру ім. К. Станіславського і В. Немировича-Данченка в Москві; 1973—77 — диригент (з 1989 — гол. диригент) Київ. т-ру опери та балету, в якому поставив «Князь Ігор» О. Бородіна (1975), «Золотий обруч» Б. Лятошинського (1990), «Мазепа» М. Лисенка (1991). В 1965—78 — викладач Київ. консерваторії. Серед учнів — Р. *Бабич*.

КОЗА́К Богдан Миколайович (27. XI 1940, Львів) — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1988. Закін. 1963 драм. студію при Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (у Б. *Тягна*), відтоді — в цьому т-рі. Ролі: Возний («Наталка Полтавка» Котляревського), Задорожний («Украдене щастя» Франка), Іван («Суєта» Карпенка-Карого), Кнуров («Безприданниця» О. Островського), Моцарт («Моцарт і Сальєрі» Пушкіна), Едмунд («Дами і гусари» Фредро), Тартюф (однойм. комедія Мольєра). Вистави: «Звичайна городина» В. Данилевича, О. Костинського, «Я вибираю „Березіль"» (1987) та «В наймах у Мельпомени» (1989) Н. Бічуї, «Орфеєве чудо» (1991, власна інсценізація за Ю. Щербаком та Лесею Українкою). Викладав 1978—86 у студії Львів. укр. драм. т-ру ім. М. Заньковецької, з 1990 — на драм. ф-ті Львів. консерваторії.

КОЗА́К Євген Теодорович (22.IV 1907, Львів — 27.XII 1988, там же) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1957. Закін. 1938 консерваторію Польс. муз. т-ва у Львові. З 1945 — викладач, 1961 — 71 — проректор Львів. консерваторії. Тв.: театраліз. концерт «Буковинське весілля» (1956), хори («Під небом України», «Цвіти, Україно», «Вівчарик»), вокал. ансамблі, обробки укр. нар. пісень.

КОЗА́К Сергій Давидович (14.III 1921, с. Кривин, тепер с. Старий Кривин Хмельн. обл.) — укр. співак (баритон), композитор, письменник, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1950 Моск. консерваторію. 1950—83 — в Київ. т-рі опери та балету; 1960—73 — голова Муз. т-ва УРСР, з 1982 — викладач Київ. консерваторії. Партії: Остап, Еней («Тарас Бульба», «Енеїда» Лисенка), Шевченко («Тарас Шевченко» Г. Майбороди), Ріголетто (однойм. опера Верді). Автор поетич. зб., документальних повістей «Михайло Гришко» (1978), «Григорій Верьовка» (1981), муз. кантати «Думи про Україну» (на свої вірші та на вірші А. Малишка, Я. Шпорти), численних пісень, романсів на сл. М. Рильського («Яблука доспіли»), І. Франка («Ви чули ту пригоду»), В. Юхимовича, Б. Олійника, Д. Луценка.

КОЗА́К-ВІРЛЕ́НСЬКА Катерина (1892, с. Велика Горожанка, тепер Львів. обл.— бл. 1941, Львів) — укр. актриса. Учениця К. *Рубчакової*, режисерів Є. *Коханенка* та Р. Розлуцького. Сценіч. діяльність почала 1910 в аматор. т-рі «Жовків-

ське передмістя» у Львові. Працювала в Руському нар. т-рі у Львові (1915—18, 1920—24), Чернівецькому укр. т-рі К. Рубчакової і М. Онуфрака на Буковині і Прикарпатті (1918—19), епізодично — у трупі Й. *Стадника* і Т-рі ім. І. К. Тобілевича (до 1934). Ролі: Палажка («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Катерина («Страшна помста» Черкасенка), Настя («Мати-наймичка» Тогобочного за Шевченком), Марта («Верховинці» Коженьовського).

КОЗАКО́ВСЬКИЙ Георгій (Юрій) Станіславович [3 (16).II 1902, Харків — 3.IX 1980, Чернівці] — укр. актор, н. а. УРСР з 1973. Працював у т-рах Києва і Харкова. 1940—80 — у Чернів. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Гурман («Украдене щастя» Франка), Андронаті («У неділю рано зілля копала...» за Кобилянською), Яго («Отелло» Шекспіра).

КОЗАЧЕ́НКО (Казаченко) Георгій Олексійович [21.IV (3.V) 1858, Полтава — 18.V 1938, Ленінград] — укр. і рос. композитор, диригент, педагог. Закінчив 1883 Петерб. консерваторію. З 1889 — головний хормейстер Маріїнського театру в Петербурзі. З 1924 — професор Ленінгр. консерваторії. Тв.: опери (зокрема, «Князь Срібний», 1885; «Пан Сотник» за Шевченком, 1902), кантата «Русалка», симф., вокал.-симф. музика, хори, романси.

КОЗАЧЕ́НКО Григорій Якович [20.XII 1900 (2.I 1901), с. Трушки, тепер Київ. обл.— 1.VI 1970, Харків] — укр. актор, н. а. УРСР з 1953. Закін. 1924 драм. студію при т-рі «Березіль». З того часу працював у цьому т-рі (з 1935 — Харків. укр. драм. театр ім. Т. Г. Шевченка). Ролі: Кнур («Лимерівна» Панаса Мирного), Сильвестр («Ярослав Мудрий» Кочерги), Восьмибратов («Ліс» О. Островського).

КОЗАЧКІ́ВСЬКИЙ Аверкій Симонович (?—?) — укр. гравер 1-ї пол. 18 ст. Працював у Києві. Тв.: титульний аркуш до Апостола (1722), іл. до Толкового псалтиря (1728), «Нового Завіту з додатком псалтиря» (1732), гравюри «Покладення в труну», «Цар Давид».

КОЗАЧКІ́ВСЬКИЙ Доміан Іванович [1 (13).XI 1896, с. Лисяча, тепер Полтав. обл.— 17.III 1967, Львів] — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1954. На профес. сцені — з 1914, працював в т-рах Полтави, Києва, Харкова. 1952—67 — у Львів. укр. драм. т-рі. Ролі: Голохвостий («За двома зайцями» Старицького), Бичок («Глитай, або ж Павук» Кропивницького), Залізняк («Гайдамаки» за Шевченком), Розплюєв («Весілля Кречинського» Сухово-Кобиліна), Тартюф («Тартюф» Мольєра).

КОЗЕРА́ЦЬКИЙ Василь Федосійович [31.XII 1905 (13.I 1906), с. Грузьке, тепер Кіровогр. обл.— 29.XII 1982, Київ] — укр. співак (тенор), н. а. УРСР з 1957. Закін. 1931 Одес. муз.-драм. ін-т. Працював у т-рах Одеси і Дніпропетровська. 1951—59 — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Василь («Милана» Г. Майбороди), Герман («Пікова дама» Чайковського).

КО́ЗИК Михайло Якимович [20.IX (2.X) 1879, с. Семенівка, тепер Черніг. обл.— 2.I 1947, Львів] — укр. живописець. Навч. 1904—09 в Київ. худож. уч-щі (у Г. *Дядченка* і М. *Пимоненка*), 1909—13 — у МУЖСА. Викладав у Києві: в худож. школі (1915—25) та худож. ін-ті (1925—32; з 1925 — професор), у Харків. худож. ін-ті (1932—41). Тв.: «Урожай», «Сама собі господиня», «Мати» (всі — 1927), «Малий Тарас слухає розповідь свого діда» (1939), «Річка взимку» (1940), «Портрет селянки».

КОЗИ́ЦЬКИЙ Пилип Омелянович [11 (23).X 1893, с. Летичівка, тепер у складі м. Монастирища Черкас. обл.— 27.IV 1960, Київ] — укр. композитор, педагог, музикознавець, муз.-громад. діяч, з. д. м. УРСР з 1943. Закін. 1917 Київ. духовну академію, 1920 — Київ. консерваторію (класи: композиції — Б. *Яворського,* гармонії та інструментовки — Р. *Глієра*; з 1945 — її професор). 1918—24 викладав у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка; 1921—28 — один з організаторів і керівників Муз. т-ва ім. М. Д. Леонтовича. В Харкові 1925—35 був головою Вищого муз. к-ту Наркомосу УРСР. В 1952—56 — голова правління СКУ. Автор численних обробок укр. нар. пісень (збірники «Вісім прелюдій пісень», 1923; «Вісім українських народних новел», 1938; «Народні пісні чеські, словацькі, моравські, польські», 1952, та ін.), хорових творів на слова О. Пушкіна, Т. Шевченка, М. Рильського, П. Тичини та ін., пісень і романсів на слова Г. Сковороди, В. Чумака, В. Сосюри, В. Поліщука, М. Терещенка, П. Воронька, Р. Тагора, І. Вазова, П. Филиповича; опер «Невідомі солдати» (1934), «Жан Жірарден» (1937), «За Батьківщину» (1941); симф. сюїти «Козак Голота» (1934), «Партизанська донька» (1963), інструм. ансамблі, тв. для фп. Праці з музикознавства, зокрема «Українська народна пісня» (1936), «Тарас Шевченко і музична культура» (1952), «Спів і музика в Київській академії за 300 років її існування» (1971), а також про К. Стеценка, Б. Сметану, М. Леонтовича, Б. Лятошинського та ін. Вид.: М. Гордійчук. «П. О. Козицький» (1985).

КО́ЗІНЦЕВ Григорій Михайлович [9 (22).III 1905, Київ — 11.V 1973, Ленінград] — рос. кінорежисер, н. а. СРСР з 1964. Навч. в АМ у Петрограді. В кіно — з 1924. Фільми: трилогія — «Юність Максима», «Повернення Максима», «Виборзька сторона» (1935—39, у співавт.), «Гамлет» (1964), «Король Лір» (1971). В Києві 1919 спільно з О. *Каплером* та С. *Юткевичем* організував т-р «Арлекін», де поставив спектаклі: «Балаганчик» О. Блока та «Балаганну виставу» Г. Козінцева і С. Юткевича (вони ж зробили декорації до цих вистав). Лен. пр., 1965. Держ. пр. СРСР, 1941, 1948.

КОЗЛЕ́НКО Микола Харитонович (31.XII 1921, х. Петровськ, тепер с. Петрівське Вишгородського р-ну Київ. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1980. Закін. 1951 драм. студію при Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Працював у Луган. укр. муз.-драм. т-рі (1951—55), з 1956 — у Київ. ТЮГу. Ролі: в т-рі — Карпо («Суєта» Карпенка-Карого), Карл Моор («Розбійники» Шіллера); в кіно — Сачура («Григорій Сковорода», 1958), Бессараб («Якби каміння говорило», 1959), Довбня («Повія», 1961), всі — на Київ. кхф.

КОЗЛО́ВСЬКА Б. (?—?) — укр. актриса. Працювала у трупах М. *Кропивницького* (1887, 1896), М. *Садовського* (1891—95, 1897), С. Дьякова (1906) та ін. Ролі: Федоська («Дві сім'ї» Кропивницького), Квятковська, Галя («Талан», «Циганка Аза» Старицького), Галя («Назар Стодоля» Шевченка).

КОЗЛО́ВСЬКИЙ Іван Семенович [11 (24).III 1900, с. Мар'янівка, тепер Київ. обл.] — укр. і рос. співак (лірич. тенор), н. а. СРСР з 1940, Герой Соц. Праці (1980). Навч. 1917—19 в Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка (у О. *Муравйової*). В 1919—24 служив у Червоній Армії і брав участь у виставах Полтав. пересувного муз.-драм. т-ру. В 1924 — соліст Харків. опери, 1926—54 — Великого т-ру (Москва).

Партії: Левко, Петро («Утоплена», «Наталка Полтавка» Лисенка), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Ленський («Євгеній Онегін» Чайковського), Лоенгрін («Лоенгрін» Вагнера). Відомий виконавець укр. нар. пісень. Держ. пр. СРСР, 1941, 1949. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1990.

КОЗЛО́ВСЬКИЙ Костянтин Степанович (3.VI 1906, Київ — 7.III 1975, там же) — укр. графік. Навч. 1922—24 у Київ. худож.-індустр. технікумі (у М. *Козика,* Ю. *Михайлова,* К. *Єлеви*), 1925—30 — у Київ. худож. ін-ті (у С. Налепінської-Бойчук, І. Плещинського). Тв.: «Пиляр» (1929), «Зчищають сніг» (1929), «Межа осідлості», «Гетто Єрусалимка» (1930) та ін.

КОЗЛО́ВСЬКИЙ Микола Федорович (8.V 1921, Суми) — укр. фотограф. З 1948 — спец. фотокореспондент журн. «Огонёк» по Україні. Автор понад 30 фотоальбомів, зокрема «Київ і кияни» (1969), «Києве мій» (1985), «По Дніпру. Від Херсона до Києва» (1986), «Патонівці» (1987). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

КОЗЮРЕ́НКО Олександр Григорович [10 (22).II 1892, с. Гнилякове, тепер с. Дачне Одес. обл.— 28.V 1959, Київ] — укр. художник-карикатурист, з. д. м. УРСР з 1950. Закін. 1915 Одес. худож. уч-ще. Карикатури в газетах і журналах («Всесвіт», «Червоний перець», «Перець»).

КО́КЕЛЬ Олексій Опанасович [1 (13).III 1880, Чувашія — 4.II 1956, Харків] — укр. живописець. Закін. 1912 петерб. АМ. Викладав у Харків. худож. ін-ті (з 1939 — професор). Тв.: «Чайна» (1912), «Вартовий революції» (1927), «Лікнеп» (1930), «Ізюм. Вид на Кременець» (1936).

КО́КІН Михайло Олександрович (3.VIII 1921, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1954 Київ. худож. ін-т (у С. *Григор'єва* і В. *Костецького*). Працює у галузі станкового живопису. Тв.: «Біля моря» (1961), «Пісня кобзаря» (1964), «Восени» (1965), «В дорозі» (1968), «9 травня» (1985), «За вікном черемшина» (1989).

КОЛАКО́ВСЬКИЙ Олексій Антонович [17 (29).VI 1856, Подільська губ.— 15 (28).IX 1912, Петербург] — укр. скрипаль і педагог. Закін. 1877 Петерб. консерваторію (у Л. Ауера; з 1906 — її професор). 1872—73 — соліст оркестру Київ. рос. опери, 1884—97 — Великого т-ру (Москва). 1897—1906 — викладач Київ. муз. уч-ща, директор власної школи скрипкової гри. Як соліст виступав у містах Росії, Англії, Німеччини, Австрії.

КОЛЕ́СНИК Євдокія Василівна (1.V 1942, с. Пустельникове Кіровогр. обл.) — укр. співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1978. Закін. 1968 Київ. консерваторію, відтоді — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина Ізмайлова» Шостаковича). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1976.

КОЛЕ́СНИК Парасковія Митрофанівна (справж.— Колесничиха; 1885, с. Мила, тепер Київ. обл.— 1921, Київ) — укр. актриса. 1909—19 працювала в київ. Т-рі М. Садовського. Ролі: Степанида, Сірчиха («Не так склалось, як жадалось», «За двома зайцями» Старицького), Куховарка («Суєта» Карпенка-Карого), Відьма («Вій» Кропивницького), Унтерофіцерша («Ревізор» Гоголя).

КОЛЕ́СНИК Раїса Самсонівна (8.II 1939, м. Буринь Сум. обл.) — укр. співачка (лірико-колоратурне сопрано), н. а. УРСР з 1972. Закін. 1964 Київ. консерваторію, відто-

ді — в Донец. т-рі опери та балету. Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Єлизавета («Ярослав Мудрий» Мейтуса), Віолетта («Травіата» Верді).

КОЛЕ́СНИКИ — діячі укр. муз. мист-ва; подружжя. Володимир Андрійович К. (7.IX 1928, Дніпропетровськ) — хормейстер, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1952 Київ. консерваторію (у Г. Верьовки). З 1949 — хормейстер, 1953—72 — гол. хормейстер, 1969—72 — директор Київ. т-ру опери та балету. 1973 — диригент опери в Сіднеї (Австралія). З 1974 — в Канаді. З 1978 — худож. керівник Т-ва укр. опери Канади (м. Торонто), де поставив опери «Купало» А. Вахнянина (1979), «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1981), «Наталка Полтавка» М. Лисенка (1984). З 1984 — гол. диригент Капели бандуристів ім. Т. Г. Шевченка (м. Детройт, США), з якою 1991 гастролював по містах України; капела 1992 удостоєна Держ. пр. України ім. Т. Шевченка. Ганна Михайлівна Колесник-Ратушна (3.VI 1935, с. Стила Донец. обл.) — співачка (меццо-сопрано). Закін. 1965 Київ. консерваторію (у З. *Гайдай*). З 1972 — в Австралії, з 1974 — в Канаді. Виступає в оперних виставах Т-ва укр. опери Канади. 1991 гастролювала на Україні.

КОЛЕ́СНИКОВИ — укр. живописці; брати. Народилися у с. Адріанополі (тепер Луган. обл.). Іван Федорович К. [17.II (1.III) 1887—1929]. Закін. 1912 петерб. АМ. Тв.: «Далмація», «Осінь» (1912), «Весна на селі» (1915), «Село» (1917). Степан Федорович К. [29.VI (11. VII) 1879 — травень 1955, Белград]. Закін. 1909 петерб. АМ. 1915—20 жив в Одесі, експонував тв. на виставках Т-ва пд.-рос. художників, 1920 — емігрував. Тв.: «Село Софіївка поблизу Бердянська» (1904), «Весна» (1909), «В Подільській губернії» (1911), «Біля хати» (1912), «Колядування», «Воли на оранці» (обидва — 1915), «Знедолені», «Корчма», «Рідні місця», «Вітряки» (1917), «Точильник» (1944).

КОЛЕСНИЧЕ́НКО Трохим Петрович (1876, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 1941, Київ) — укр. актор, режисер, антрепренер. На сцені — з 1898. 1925—41 — в Укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (з 1931 — у Запоріжжі). Ролі: Сава («Сава Чалий» Карпенка-Карого), Городничий («Ревізор» Гоголя). Серед вистав — «На дні» М. Горького (1907). Автор кількох п'єс (зокрема «За волю і правду»).

КОЛЕ́ССИ — родина діячів укр. культури. Іван Михайлович К. (9. IX 1864, с. Сопіт, Львівщина — 8.II 1898, м. Карловаць, Хорватія) — фольклорист, військ. лікар. Опублікував збірники «Народження, хрестини, весілля, похорони руського народу в с. Ходовичі Стрийського повіту» (1889), «Галицько-руські народні пісні з мелодіями» (1902). Філарет Михайлович К. (17.VII 1871, с. Татарське, тепер с. Піщани Львів. обл.— 3.III 1947, Львів) — фольклорист-музикознавець, композитор, літературознавець, акад. АН УРСР з 1929.

Основоположник укр. етногр. музикознавства. Муз. освіту здобув у Відні (1891—92). Закін. 1896 Львів. ун-т (з 1939 — його професор). 1918 у Віденському ун-ті захистив дисертацію доктора філології. Досліджував ритміку укр. нар. пісень, нар. пісні Підкарпаття, Лемківщини, Полісся, укр. думи, зв'язки нар. і профес. мист-ва. Автор хорових тв. (зокрема, на тексти Т. Шевченка), обробок нар. пісень. Репрезентував укр. науку на міжнар. конгресах етнографів. Осн. праці опуб-

ліковані у книгах — «Мелодії українських народних дум» (1969), «Музикознавчі праці», «Фольклористичні праці» (обидві — 1970); «Музичні твори» (1972). Вид.: С. Грица. «Філарет Михайлович Колесса» (1962). Микола Філаретович К. (6.XII 1903, м. Самбір, тепер Львів. обл.) — композитор, диригент, педагог, н. а. СРСР з 1991. Закін. 1928 ун-т і консерваторію в Празі, 1931 — Празьку школу вищої майстерності (у В. *Новака*). 1931—39 — викладач Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка у Львові, з 1940 — Львів. консерваторії, 1953—65 — її ректор (з 1957 — професор). Серед учнів — С. *Турчак,* І. *Гамкало,* Ю. *Луців,* Т. *Микитка,* Б. *Антків.* Диригент симф. оркестру Львів. філармонії (1940—53), Львів. т-ру опери та балету (1944—47), худож. керівник і гол. диригент хор. капели «Трембіта» (1946—48). Тв.: 2 симфонії (1950, 1960), «Українська сюїта» (1928), «Симфонічні варіації» (1931), фп., хорові (зокрема, «Кам'яний сон», 1987, на вірші Л. Костенко). Праця «Основи техніки диригування» (1973; 3-є вид.). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983. Вид.: О. Паламарчук. «Микола Колесса» (1989). Любка Олександрівна К. (19.V 1904, Львів) — канадська піаністка. Закін. 1921 Віденську консерваторію (у Е. Зауера). З цього часу виступала як піаністка в країнах Європи і Америки, 1929 — на Україні. З 1940 — професор Королівської консерваторії в Торонто. Христина Олександрівна К. (15.X 1915, Відень — 22.VI 1978, Оттава) — канад. віолончелістка. З 1926 концертувала в Європі, з 1948 — в Канаді (з 1953 — викладач Укр. муз. ін-ту в Торонто).

КОЛИВА́НОВА Світлана Іванівна (Коливанова-Попеску; 26.IX 1940, Київ) — укр. артистка балету, н. а. УРСР з 1968. Закін. 1959 Київ. хореогр. уч-ще. З 1964 — в Харків. т-рі опери та балету. Партії: Донна Анна («Дон Жуан» Губаренка), гол. партії в балетах А. Адана, Л. Мінкуса, С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича.

КО́ЛЛІ Микола Джемсович [Якович; 5 (17).VIII 1894, Москва — 3. XII 1966, там же] — рос. архітектор. Закін. 1922 моск. ВХУТЕМАС. Осн. споруди — в Москві. Один з авторів проекту будівель Дніпрогесу та житл. кварталів Запоріжжя (1927—32).

КОЛОБКО́В Сергій Павлович (15.I 1947, Харків) — укр. композитор, педагог. Закін. Харків. ін-т мист-в (1970 — клас фп. Р. *Горовиця,* 1973 — клас композиції Д. *Клебанова*). З 1970 — викладач Харків. ін-ту мист-в. Тв.: для симф. оркестру — поема (1968), симфонія (1972); камерно-інструм. тв.— два інтермеццо (1973), струнний квартет (1975), тріо, тв. для фп., альта, віолончелі, романси.

КО́ЛОБОВ Леонід Миколайович (1873, Вологда — 1943) — рос. актор, н. а. УРСР з 1938. На сцені — з 1895. Працював 1933—38 у Харків. рос. драм. т-рі. Ролі: Фамусов («Лихо з розуму» Грибоєдова), Мишкін («Ідіот» за Достоєвським).

КО́ЛОБОВ Олександр Митрофанович [12 (24).V 1895, м. Єгор'євськ, тепер Моск. обл.— 13.III 1980, Одеса] — рос. і укр. співак (баритон), драм. актор, н. а. УРСР з 1949. Закін. 1925 Моск. ін-т театр. мист-ва. 1925—52 працював в оперних т-рах Одеси, Луганська, Донецька. Партії: Богдан Хмельницький, князь Ігор (однойм. опери Данькевича і Бородіна).

КОЛОДУ́БИ — укр. композитори; подружжя. Лев Миколайович К. (1.V 1930, Київ) — з. д. м. УРСР з 1973. Закін. 1954 Харків. консер-

ваторію (у М. *Тіца*). З 1966 — викладач Київ. консерваторії (з 1985 — професор). Тв.: опери «Пробудження» (1976), «Вірна любов» (1985), «Поет» (1988), балет «Жовтнева легенда» (1967), оперета «Місто закоханих» (1969), концерт для двох скрипок та симф. оркестру (1989), мюзикли та ін. Жанна Юхимівна К. (1. I 1930, Вінниця). Закін. 1954 Київ. консерваторію (у К. *Михайлова*). Тв.: балет «Пригоди Веснянки» (за казкою Андерсена), мюзикл «Пригоди Гекльберрі Фіна» (у співавт.), сюїта «Київські ліричні картинки» (1976), для фп. альбом «Снігова королева» (1976, за казкою Андерсена), тв. для квартету саксофонів (1988), флейти, арфи, гобоя, труби; романси на сл. М. Рильського, пісні для дітей.

КОЛОМИЙСЬКИЙ Фабіан (?—1641, Львів) — укр. золотар. Працював у Львові. Належав до золотарського цеху. Згадується в документах 1618, 1622. Виготовляв срібні ліхтарі, келихи, кубки тощо, частину з них подарував львів. монастирям.

КОЛОМІЄЦЬ Анатолій Панасович (4.X 1918, Савинці, тепер Полтав. обл.) — укр. композитор, педагог. Закін. 1943 Ташкентську консерваторію (у Л. *Ревуцького*). Тв.: балет «Улянка» (1959), «Варіації на українську тему» (1956); для фп.— соната (1941), «Українська сюїта» (1948); п'єса для бандури «Українська соната» (1968); хори — «Сон» (1954, сл. Рильського), «Гопак» (1956, сл. Шевченка), «Моя любов» (1966, сл. Сосюри); обробка нар. пісень.

КОЛОМІЄЦЬ Володимир Євпатійович (26.XII 1940, м. Новоград-Волинський) — укр. архітектор. Закін. 1966 Київ. інж.-буд. ін-т. Брав участь у проектуванні житл. масиву Троєщина (1980—85) в Києві, житл. будинку по Хрещатику № 4, Київ. філіалу Центр. музею В. І. Леніна (1978—82, тепер Держ. культ.-просвіт. центр «Український дім»). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1985.

КОЛОМІЄЦЬ Інна Антонівна (8.III 1921, ст. Алейська, тепер Алт. кр.)— укр. скульптор, з. х. УРСР з 1974. Закін. 1951 Київ. худож. ін-т (у М. Гельмана та Л. Муравіна). Працює в галузі станкової, монумент. та декор. скульптури. Тв.: «Цілинник» (1957), «Єдиного сина» (1964); кераміч. барельєфи за мотивами поеми «Енеїда» І. Котляревського (1961), цикли — «По Італії» (1962—64), «По Японії» (1966—67), «Переможці» (1971), «І буде син, і буде мати...» (1974), пам'ятник борцям проти фашизму в Корюківці Черніг. обл. (1977), «Зоотехнік» (1978), «Портрет п'ятисотенниці Марії Демченко» (1980). Вид.: О. Чорнобривцева. «Інна Коломієць». Альбом. (1983).

КОЛОМІЄЦЬ Микола Степанович [21.X (4.XII) 1915, м. Загорськ, тепер Моск. обл.] — укр. архітектор, художник і мистецтвознавець, доктор арх-ри з 1984. Закін. 1938 Харків. ін-т інженерів комунального буд-ва (у О. *Бекетова*, О. *Власова*, О. *Шовкуненка*). Автор ген. плану Дніпропетровська (1939—41), серії типових проектів житл. будинків для сіл УРСР (1957—58), станцій київ. метрополітену «Хрещатик» (1960), «Нивки» та «Святошине» (1970), все — у співавт.; архіт. пейзажів і натюрмортів, переважно аквареллю. Наук. і наук.-популярні праці з арх-ри.

КОЛОМІЄЦЬ Олексій Федотович (17.III 1919, с. Харківці, тепер Лохвицького р-ну Полтав. обл.) — укр. драматург. Навчався 1938—41 в Харків. ун-ті. Друкується з 1940. Автор понад 20 п'єс, що йдуть в укр., рос. і зарубіж. театрах.

Серед них дотепна і соціально-значуща комедія «Фараони» (1961). Морально-етичні проблеми, пошуки героями життєвих орієнтирів становлять зміст п'єс «Чебрець пахне сонцем» (1963), «Прошу слова сьогодні» (1964), «Планета Сподівань» (1966), «Спасибі тобі, моє кохання» (1967), «Горлиця» (1970), «Перший гріх» (1971), «Одіссея в сім днів» (1974), дилогії «Голубі олені» (1973), «Кравцов» (1975), «Срібна павутина» (1974), «Дикий Ангел» (1979), «Злива» (1985), «Двоє дивляться кіно» (1986), «Святі грішниці» (1989); твори з істор.-легендар. сюжетами «За дев'ятим порогом» («Запорізька Січ», 1972), «Камінь русина» («Град князя Кия», 1982) та ін. Вид.: С. Веселка. «Враження і роздуми» (1979).

КО́ЛОС Сергій Григорович [26. IX (8.X) 1888, Петербург — 19.XII 1969, Київ] — укр. художник і дослідник нар. мист-ва. Навч. у неаполітанському ін-ті «Бельарте», Ін-ті мист-в у Ніцці, худож. школі в Мюнхені. Закін. 1922 Укр. АМ в Києві (у М. *Бойчука* та В. Кричевського). 1919 працював над розписами Луцьких казарм і над оформленням т-ру опери та балету до 1-го Всеукр. з'їзду волосних виконкомів у Києві. 1921 — художник навч.-ткацьких майстерень у Дігтярах (тепер смт Черніг. обл.), 1925—30 очолював текст. відділення Київ. худож. ін-ту. Тв.: килими «Щедрівка» (1924), «Гуцульська самодіяльність» (1963), «Дружба народів СРСР» (1967). Співавтор альбому «Вбрання» з серії «Українське народне мистецтво» (т. 2, 1961).

КО́ЛОСОВА Рея Олександрівна (14.VI 1924, м. Короча, тепер Бєлг. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1969. Закін. 1949 Харків. театр. ін-т, відтоді — в Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. Ролі: Лучицька («Талан» Старицького), Донна Анна («Камінний господар» Лесі Українки), Олівія («Дванадцята ніч» Шекспіра).

КОЛОСО́ВСЬКИЙ Георгій Сергійович [2 (15).IV 1913, м. Первомайськ, тепер Микол. обл.] — укр. живописець. Закін. 1935 Одес. худож. ін-т (у П. *Волокидіна*, Т. *Фраєрмана* і О. *Шовкуненка*). Працює в галузі пейзажного жанру: «Дніпрогес. Відбудова греблі» (1945), «Запоріжсталь. Домна № 3» (1947), «Дніпрові далі» (1960), «Дніпро біля Запоріжжя» (1963), «На Полтавщині» (1968), «Стародавнє місто Чернігів» (1970) та ін.

КОЛТИ́КА Василь із Серн (?—?) — укр. будівничий кін. 17 — поч. 18 ст. У 1711 перебудував дерев. церкву 17 ст. в с. Мальнові (тепер Львів. обл.). Церква тризрубна з трьома банями; реставровано 1905 і 1929.

КОЛТУНО́В Григорій Якович (2.I 1910, Одеса) — укр. кіносценарист, з. д. м. Тадж. РСР з 1980. Закін. 1930 Одес. консерваторію. Автор сценаріїв худож. фільмів: «В далекому плаванні» (1945), «Максимко» (1952), «Сорок перший» (1956), «Надзвичайна подія» (1958), «Невідправлений лист» (1960, обидва — у співавт.), «Гадюка» (1965), «Останнє пасмо» (1968), «Сказання про Рустама» (1970), «Рустам і Сухраб» (1971); поставив за власним сценарієм «Українські пісні на екрані» (1936, у співавт.).

КОЛЯДА́ Микола Терентійович [22. III (4.IV) 1907, с. Березівка, тепер Гребінківського р-ну Полтав. обл.— 30.VII 1935, загинув у горах Кавказу, похований у Харкові] — укр. композитор. Закін. 1931 Харків. муз.-драм. ін-т (у С. *Богатирьова*). Тв.: вокал.-симф. поема «Штурм Тракторного» (1932), симф. сюїта на укр. теми (1927), тв. для фп.,

скрипки, обробки нар. пісень, музика до театр. вистав і фільмів.

КОМАРЕ́ЦЬКА Любов Василівна [27.VIII (8.IX) 1897, с. Ждани, тепер Полтав. обл.— 31.V 1987, Київ] — укр. актриса, з. а. УРСР з 1951. Закін. 1923 Київ. муз. драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Працювала в т-рі «Березіль» (1922—24), т-рах Одеси, Вінниці, Кам'янця-Подільського, Житомира. 1930—60 — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: в т-рі — Явдоха («Суєта» Карпенка-Карого), Горпина Романівна («Професор Буйко» Баша); в кіно на Київ. кхф — Настя («Украдене щастя», 1952), Лимериха («Лимерівна», 1955).

КОМАРИ́НСЬКИЙ Дмитро (Комаржинський; ?—?) — галицький ливарник 18 ст. З його робіт відомі: аптечна ступа (1776), дзвони з м. Комарного (1777 і 1778), з с. Щирця (тепер смт; 1781), зі Львова (1787), з сіл П'ятниці (1791) та Надітичів, всі — тепер Львів. обл.

КОМАРО́В Михайло Федорович [11 (23).I 1844, с. Дмитрівка, тепер Петропавлівського р-ну Дніпроп. обл.— 6 (19).VIII 1913, Одеса] — укр. бібліограф, літературознавець, фольклорист. Закін. 1867 Харків. ун-т. Серед праць: «Т. Шевченко в літературі та мистецтві» (1903), «Бібліографічний покажчик видань І. П. Котляревського, творів та писань про нього», «Бібліографічний покажчик музичної та літературної діяльності М. В. Лисенка (1868—1903)» (обидві — 1904), «Українська драматургія (1815—1906)» (1906), «До української драматургії (1905—1912)» (1912). Уклав «Нову збірку народних малоруських приказок...» (1890). У багатьох періодич. публікаціях писав про твори укр. драматургів, композиторів (М. Лисенка, П. Ніщинського), художників, діяльність театр. труп.

КОМАРО́ВСЬКИЙ Олександр Володимирович (6.VI 1945, Київ) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1985. Закін. 1978 Київ. худож. ін-т. Споруди в Києві: готелі «Жовтень» і «Красная звезда» (обидва— 1981), реконструкція і забудова площі Жовтневої революції (1976—81; з 1991 — майдан Незалежності), комплекс нового Київ. телецентру (1986—92), всі — у співавт. Держ. пр. СРСР, 1985.

КОМІССА́РОВ Микола Валер'янович [5 (17).I 1890, Петербург — 30.IX 1957, Москва] — рос. актор, режисер, н. а. УРСР з 1946. На сцені — з 1920. В 1934—45 — в Одес. рос. драм. т-рі. З 1946 — в Малому т-рі (Москва). Ролі: Фамусов («Лихо з розуму» Грибоєдова), Сатін і Актор («На дні» М. Горького), Дремлюга («Крила» Корнійчука). Держ. пр. СРСР, 1951, 1952.

КОМПАНЕ́ЦЬ Микола Іванович (16.IV 1939, с. Рудня Київ. обл.) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1964 Київ. худож. ін-т. Автор іл. до книжок — «Наталка Полтавка» І. Котляревського (1971), до поезій Т. Шевченка (1974), повістей М. Гоголя (1983, 1988) та Г. Квітки-Основ'яненка (1989).

КОМПАНІ́ЄЦЬ Григорій Ісакович (16.III 1881, Полтава — 16.I 1959, Київ) — укр. композитор, диригент, педагог. Закін. 1916 Петерб. консерваторію (у Н. Соколова та І. Вітоля). 1932—34 — викладач Харків. муз.-драм. ін-ту, 1934—52 — Київ. консерваторії (з 1940 — професор). Тв.: опери «Снігова хата», «Вовк і семеро козенят» (обидві — 1939), «Рукавичка» (1940), «Кривенька качечка» (1946); вокал.-симфоніч. тв. «Атлант» (1942), камерно-інструментал. «Колискова», «Український танок» та ін.

КОНАРЕ́ВСЬКИЙ Балтазар (?—?) — укр. золотар 16 ст. Родом з Поз-

нані (Польща). Жив і працював у Львові, дістав міське право 1574. Різьбив переважно геми з коштовних каменів.

КОНАРЕ́ВСЬКИЙ Якуб (?—?) — золотар 17 ст. Працював у Львові. Належав до золотарського цеху. В архів. документах згадується 1612, 1613, 1618, 1622. Виготовляв декор. ланцюги й ін. прикраси, оправляв сріблом та золотом зброю.

КОНДАКО́В Никодим Павлович [1 (13).XI 1844, с. Халань Курс. губ. — 17.II 1925, Прага] — рос. історик візант. і давньорус. мист-ва, д. чл. петерб. АМ з 1893, акад. петерб. АН з 1898. Закін. 1865 Моск. ун-т. Розробив іконографіч. метод вивчення пам'яток мист-ва. Викладав в Одес. (1870—88) і Петерб. (1888—1917) ун-тах.

КОНДЗЕЛЕ́ВИЧ Йов (1667, м. Жовква, тепер Львівської області — бл. 1740) — укр. живописець, ієромонах. Мистецьку освіту здобув у Києві (?) та за кордоном. Тв.: іконостаси для Білостоцького монастиря (тепер Волин. обл.; збереглися ікони 6 апостолів та «Успіння»), скиту Манявського (т. з. Богородчанський іконостас, 1698—1705), Загоровського монастиря, тепер Волин. обл. (1722), два останні — у співавт., виконав «Розп'яття» для Луцького монастиря.

КОНДРА́ТСЬКИЙ Леонід Степанович (13.V 1935, м. Кременчук Полтав. обл.) — укр. архітектор. Закін. 1963 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди в Черкасах: ресторан «Славутич» (1969), Палац культури «Дружба народів» (1980), краєзнав. музей (1986), всі — у співавт. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1987.

КОНДРАТЮ́К Микола Кіндратович (5.V 1931, м. Старокостянтинів, тепер Хмельн. обл.) — укр. співак (баритон), педагог, н. а. СРСР з 1978. Закін. 1958 Київ. консерваторію (у О. *Гродзинського*), з 1968 — її викладач, 1974—83 — ректор (з 1979 — професор). 1959—66 — соліст Київ. т-ру опери та балету, 1966—72 — Укрконцерту. 1973—85 — голова правління Муз. т-ва УРСР. Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Максим («Арсенал» Г. Майбороди), Ігор («Князь Ігор» Бородіна). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1972.

КОНДРАТЮ́К Нестор Павлович (5.IV 1937, с. Людвинув, тепер Польща) — укр. актор, н. а. УРСР з 1981. Закін. 1965 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1966 — у Вінн. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Каленик («Майська ніч» Старицького), Сиплий («Оптимістична трагедія» Вишневського), Швейк («Бравий солдат Швейк» за Гашеком).

КОНОВАЛЮ́К Федір Зотикович [9 (22).III 1890, с. Калівка, тепер с. Ягідне Вінн. обл. — 20.XII 1984, Київ] — укр. живописець. Навч. 1903—09 у Лаврській іконописній майстерні, 1911—15 — у Київ. худож. уч-щі, 1925—27 — в Київ. худож. ін-ті (у Ф. Кричевського). 1900—10 брав участь у розписах церков Києва та Катеринослава (тепер Дніпропетровськ). Тв.: картини «Т. Г. Шевченко на засланні» (1932), «Зустріч М. Г. Чернишевського і Т. Г. Шевченка» (1948), «Посланці Богдана Хмельницького» (1957), обидві — у співавт.; серія пейзажів «Київ» (1908—70), іл. до тв. Т. Шевченка («Катерина», «Сова», «Наймичка», «Сон», «Кавказ», «Єретик», «І мертвим і живим...»), І. Котляревського («Енеїда», «Москаль-чарівник», «Наталка Полтавка»), Г. Квітки-Основ'яненка («Пан Халявський»), О. Кобилянської («За готар»), М. Черемшини («Більмо»), В. Стефаника («Кленові листки»). Вид.: «Федір Коновалюк» (1990).

КОНОНЕ́НКО Григорій Йосипович (13.III 1938, с-ще Золота Нива Донец. обл.) — укр. і рос. режисер, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1965 Харків. ін-т мист-в. Працював у т-рах Харкова і Дніпропетровська. 1984—87 — гол. реж. Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки. Вистави: «На всякого мудреця доволі простоти» О. Островського, «Комуніст» за Є. Габриловичем (обидві — 1976), «Острів скарбів» за Р. Стівенсоном (1985), «Іван і Мар'я» А. Кудрявцева (1987), «Сто тисяч» І. Карпенка-Карого (1989, Миколаїв. укр. муз.-драм. т-р), «Річард III» У. Шекспіра, «Витівки Скапена» Ж. Б. Мольєра (обидві — 1991, Криворізький рос. т-р драми і муз. комедії). З 1984 викладає в Київ. театр. ін-ті.

КОНОНЕ́НКО Митрофан Тадейович (17.VI 1900, Кагарлик, тепер місто Київ. обл.— 1.I 1965, Харків) — укр. актор, н. а. УРСР з 1954. Навч. 1920—25 в Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка. З 1923 — в Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка (до 1935 — «Березіль»). Ролі: Гапон («Пролог» Курбаса і Бондарчука), Штефан Петрич («Любов на світанні» Галана), Тихон («Гроза» Островського).

КО́НОНОВ Георгій Олександрович [3 (15).IV 1896, с. Старикове, тепер Сум. обл.— 22.V 1975, Львів] — укр. живописець. Навч. 1924—27 у приватній студії в Софії. Працював у галузі станкового живопису. Тв.: «У затоці Варни» (1939), «Болгарський пейзаж» (1945), «Осінь у Стрийському парку» (1959), «Вечір на Високому Замку» (1966).

КОНОНЧУ́К Сергій Пилипович (29.V 1912, Київ — вересень 1941) — укр. графік, художник-мультиплікатор. Навч. 1928 у Київ. худож.-профес. школі (у К. Єлеви та К. Трохименка). На кіностудії «Укрфільм» брав участь у створенні мультфільмів «Тук-Тук і його приятель Жук», «Зарозуміле курча». Іл. до тв. І. Франка, В. Стефаника, С. Васильченка та ін., екслібриси, станкова графіка. Вид.: «Сергій Пилипович Конончук». Каталог (1986).

КОНОПА́ЦЬКИЙ Василь Іванович (14.I 1918, Ржищів, тепер смт Київ. обл.) — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1976. Закін. 1949 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1962 — у Полтав. укр. муз.-драм. т-рі. Вистави: «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (роль Карася), «Весілля в Малинівці» О. Рябова (роль Назара Думи).

КОНОПЛЬО́ВА Євгенія Олексіївна [6 (19).XI 1917, Харків] — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1970. Закін. 1945 Харків. консерваторію (у З. Заграничного). 1943—50 — директор і диригент, 1950—52 — гол. диригент Харків. хор. капели, 1952—85 — гол. хормейстер Харків. т-ру опери та балету, з 1982 — професор Харків. ін-ту мистецтв.

КОНСТАНТИ́НОВ Трохим Васильович (? — після 1798) — рос. актор і антрепренер. 1795—96 — актор і антрепренер Харків. міськ. т-ру, якому надав профес. характеру.

КОНСТАНТИНО́ВИЧ Григорій (?—?) — укр. живописець 17 ст. Автор ікони «Богородиця» у Троїцько-Іллінському монастирі в Чернігові.

КОНСТАНТИНО́ПОЛЬСЬКИЙ Адольф Маркович (20.IV 1923, Харків) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1974. Закін. 1954 Харків. худож. ін-т (у Г. *Томенка* і С. *Бесєдіна*). Працює в галузі станкового та монумент. живопису. Тв.: «Рідна земля» (1957), «Солдати» (1960), «Після важкого бою» (1967), «Перша весна» (1970), «З розвідки» (1972), «На війні» (1987), «Земля» (1988); розпис «Жовтнева революція» — у гол. па-

вільйоні ВДНГ УРСР (тепер Респуб. центр виставок і ярмарків) у Києві (1958, у співавт.).

КО́НСУЛОВ Анатолій Дмитрович (31.X 1924, Київ — 5.VI 1989, Львів) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1976. Закін. 1947 Моск. архіт. ін-т. Споруди: Ін-т геофізики (1964), готелі «Львів» (1964), «Інтурист» (1967), обидва — у співавт., у Львові; пам'ятник бійцям 1-ї Кінної армії в смт Олеську Львів. обл. (1975, у співавт.). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

КОНТРАТО́ВИЧ Ернест Рудольфович (17.V 1912, с. Кальна Розтока, тепер Чехо-Словаччина) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1991. Закін. 1932 Ужгород. учительську семінарію. Тв.: «Освячення води» (1938), «Ведуть арештованих» (1943), «Туман у горах» (1952), «Вид з полонини» (1957), «Залишки війни» (1967), «Рахівські полонини» (1968), «Пізня осінь» (1970), «Весна в селі» (1977), «Останній сніг у горах» (1979), «Осінь в с. Щербовці» (1984), «Дубки» (1986), «Мальви» (1988). Вид.: «Ернест Рудольфович Контратович». Каталог (1990).

КОНЦЕ́ВИЧ Григорій Митрофанович (1863—1941) — укр. хор. диригент, муз. етнограф, композитор. З 1892 керував Кубанським військовим козачим хором (Краснодар). Тв.: вокальні й фп., обробки нар. пісень; зб. «40 малоросійських пісень» (1904), «25 малоросійських пісень» (1907), «Бандурист», «Репертуар Кубанського військового співацького хору».

КОНЦЕ́ВИЧ Максим Прохорович (?—?) — укр. композитор, диригент і педагог 18 ст. З 1773 — викладач музики в Харків. колегіумі. З 1787 — диригент у харків. т-рах. Тв.: кантата «Гремушу арфу взяв в десницю» (1787), романси, духовна музика.

КОНЦЕ́ВИЧ Олександр (30.VI 1824, Львів — 2.X 1894, там же) — укр. співак (бас-баритон) і драм. актор. Вокал. освіту здобув у Львові. 1857—65, 1870—71, 1872—90 — соліст оперної трупи польс. т-ру, 1892—94 — Рус. нар. т-ру (обидва — у Львові), періодично виступав на сцені Львів. нім. т-ру. Партії на укр. сцені: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Пацюк («Різдвяна ніч» Лисенка), Януш («Галька» Монюшка). Як концертний співак виконував солоспіви М. Вербицького, І. Лаврівського, М. Лисенка.

КОНЦЬО́ВИЧ Ян (?—?) — золотар 2-ї пол. 16 — поч. 17 ст. Родом з с. Добрина (тепер Хмельн. обл.). Працював у Львові, де 1595 дістав міське право.

КОНЧАЛО́ВСЬКИЙ Петро Петрович [9 (21).II 1876, м. Слов'янськ, тепер Донец. обл.— 2.II 1956, Москва] — рос. живописець, н. х. РРФСР з 1946, д. чл. АМ СРСР з 1947. Закін. 1907 петерб. АМ. Тв.: «Автопортрет з дружиною» (1923), «Новгородська серія» (20-і рр.), «Бузок» (1933); портрети. Держ. пр. СРСР, 1943.

КОПЕРЖИ́НСЬКА Нонна Кронидівна (1.V 1920, Київ) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1967. Закін. 1946 Київ. театр. ін-т (педагог А. *Бучма*). З 1946 — у Київ. укр. драм. т-рі. Ролі: Ганна («Безталанна» Карпенка-Карого), Ганна («Фараони» Коломійця), Клара Цаханасян («Візит старої дами» Дюрренматта). Знімалась у фільмах «Доля Марини» (1953), «Партизанська іскра» (1958), «За двома зайцями» (1961).

КОПЕРЖИ́НСЬКИЙ Костянтин Олександрович [23.X (4.XI) 1894, с. Глібів, тепер Хмельн. обл.— 18.III 1953, Ленінград] — укр. і рос. літературознавець, театрознавець, фольклорист, етнограф, бібліограф.

Закін. 1918 Петрогр. ун-т. В 1922—53 — професор вищих навч. закладів Кам'янець-Подільського, Ленінграда, Одеси, Іркутська. Праці: «Театральне та музичне життя на Поділлі наприкінці 18 та в перші три десятиліття 19 ст.» (1926); «З історії театру на Чернігівщині (1750—1850 рр.)» (1928). Репресований 1934, реабілітований.

КОПИСТИНСЬКИЙ Теофіл Дорофійович (15.IV 1844, Перемишль, тепер Пшемисль, Польща — 5.VII 1916, Львів) — укр. живописець. Навч. 1868—71 у Краків. школі красних мист-в, 1872 — у віден. АМ. З 1873 жив у Львові. Тв.: картини — «Сліпець з поводирем» (1871), «Далматинка» (1872), «Погорільці», «В селянській хаті» (обидві — 1876); карикатури для сатирич. журналів «Зеркало» і «Нове зеркало»; іл. до тв. І. Франка.

КОПКО Максим (1859, Галичина — 1919, там же) — укр. композитор, священик. Закін. Львів. духовну семінарію, де був керівником хору (1881). В 1891 — засновник і керівник хор. т-ва «Боян» у Перемишлі. Тут видавав «Музичну бібліотеку». Автор хорів (кантата «Гамалія» на сл. Т. Шевченка, 1894), солоспівів, статей на муз. теми. Популярність здобув хор «Де срібнолентний Сян пливе».

КОПОСОВ Гліб Миколайович (15. IV 1921, м. Великий Устюг Волог. обл.— 25.XII 1989, Одеса) — укр. і рос. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1962; підполковник. В 1945—72 — керівник військ. ансамблів пісні і танцю, 1972—78 — директор Одес. обл. будинку нар. творчості. Автор військ.-патріот. пісень.

КОРАЛЕВИЧ Михайло Антонович (псевд.— М. Душинський; 1850, с. Фалиш, тепер Станків Львів. обл. — бл. 1915, Чернівці) — укр. актор і режисер. Брат І. *Біберовичевої*, чоловік Т. *Романович*. Закін. Львів. ун-т. Працював у Львові, Чернівцях. Ролі: Макогоненко («Наталка Полтавка» Котляревського), Іван («Довбуш» Федьковича). Вистави: «Сватання на Гончарівці», «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка, «Дадько Каспар і три грації» С. Воробкевича, «Покійний Опанас» А. Янковського (всі — 1884—85).

КОРБА Йосип Йосипович (13.V 1921, с. Хмельова, Сх. Словаччина) — укр. актор і громад. діяч, з. а. ЧССР з 1971. З 1946 — актор Пряшівського укр. нар. т-ру. Ролі: Задорожний («Украдене щастя» Франка), Івоніка («Земля» за Кобилянською), Лір («Король Лір» Шекспіра).

КОРДЮМ Арнольд (Андрій) Володимирович (13.VII 1890, м. Станіслав, тепер Івано-Франківськ — 29.VIII 1969, Київ) — укр. кінорежисер. У кіно — з 1923. Працював на Ялтинській, Одес. та Київ. кіностудіях. Фільми: «Джальма» (1928), «Вітер з порогів» (1929), «Мірабо» (1930), «Останній порт» («Загибель ескадри», 1934); наук.-популярні — «Асканія-Нова» (1947), «Соняшник» (1949). Автор кн. спогадів «Минуле, яке лишається з нами» (1965).

КОРМАШ Бенедикт (?—?) — укр. золотар 16 ст. зі Львова. Належав до цеху золотарів, живописців та конвісарів. В арх. документах згадується 1552.

КОРНІЄНКО Василь Онисимович [10 (22).IV 1867, с. Мануйлівка, тепер Запоріз. обл.— 28.XI (11.XII) 1904, Одеса, похований у Мануйлівці] — укр. живописець і графік. Закін. 1896 петерб. АМ. Тв.: «Біля корчми» (1902), «В'їзд Богдана Хмельницького до Києва» (1904), іл. до «Енеїди» І. Котляревського (1903—04). Окремі жанрові картини і малюнки на теми укр. нар. дум

видано листівками. Виконав портрет Т. Шевченка (датується кінцем 19 ст.).

КОРНІЄНКО Іван Сергійович [14 (27).XI 1910, с. Шестірня, тепер Дніпроп. обл.— 13.XI 1975, Київ] — укр. кінознавець і сценарист, доктор мистецтвознавства з 1967. Закін. 1931 Одес. муз.-драм. ін-т. 1947—49 — зав. сценарним відділом Київ. кхф, з 1959 — гол. ред. журн.«Мистецтво», 1966—75 — ректор Київ. театр. ін-ту. Тв.: сценарії фільмів «Українське народне мистецтво», «Гнат Юра», «Слово про Ігоря Савченка»; монографії «Кіно і роки» (1964); «Півстоліття українського радянського кіно» (1970); «Мистецтво кіно» (1974); «Кіно Радянської України» (1975); «Олександр Довженко» (1978); «Чарівний промінь» (1981).

КОРНІЄНКО Неллі Миколаївна (7.VI 1939, Хабаровськ) — укр. театрознавець, соціолог худож. культури, кандидат мистецтвознавства з 1971. Закін. 1961 Київ. ун-т, аспірантуру при Всесоюз. наук.-дослід. ін-ті (Москва; 1971—82 працювала в ньому), з 1982 — в ЮНЕСКО. Монографічні розвідки: «Едвард Гордон Крег та його теорія ,,ідеального театру''» (1974), «Лесь Курбас і художники» (1983), «Театр сьогодні, театр завтра» (1987), «Театральна естетика Леся Курбаса» (1988) та ін.

КОРНІЙЧУК Олександр Євдокимович [12 (25).V 1905, ст. Христинівка, тепер місто Черкас. обл.— 14.V 1972, Київ] — укр. драматург, кіносценарист, громад. діяч, акад. АН УРСР з 1939, акад. АН СРСР з 1943, Герой Соц. Праці (1967). Закін. 1929 Київський ін-т народної освіти.

Працював сценаристом, редактором, зав. худож. відділом на Київ., Харків. та Одес. кіностудіях. 1938—41 і 1946—53 очолював СПУ. Ранні сценарії, п'єси («На грані», «Штурм», «Кам'яний острів», «Фіолетова щука», 1928—32). Боротьбу за утвердження Рад. влади відображено в п'єсі «Загибель ескадри» (1933). Успішно йшли в т-рах п'єси «Платон Кречет» (1934; 2-а ред., 1963), «Правда» (1937), «Богдан Хмельницький» (1938), «Фронт» (1943). Виразною індивідуальністю наділені персонажі комедій і драм К.: «В степах України» (1941; 2-а ред., 1963), «Макар Діброва» (1948), «Калиновий гай» (1950), «Крила» (1954), «Чому посміхалися зорі» (1958), «Над Дніпром» (1960). Виконанням ролей у цих п'єсах прославились А. Бучма, Ю. Шумський, Д. Мілютенко, Н. Ужвій, В. Добровольський, П. Нятко, О. Ватуля, М. Яковченко, О. Кусенко та ін. П'єси «Сторінка щоденника» (1964), «Пам'ять серця» (1971) — спроби соціально-психол. аналізу духовного світу покоління людей повоєнної доби. Автор книг нарисів, статей і виступів. П'єси К. ставилися на сценах усіх т-рів України та багатьох т-рів за її межами. За сценаріями К. знято фільми «Богдан Хмельницький» (1941), «Фронт», «Партизани в степах України» (обидва — 1943), «Калиновий гай» (1961), «Загибель ескадри» (1966), «А тепер суди...» (1967, за п'єсою «Сторінка щоденника»). За драмою «Богдан Хмельницький» (лібретто К. і В. Василевської) композитор К. Данькевич створив одноим. оперу (1951). У с. Плютах під Києвом 1975 відкрито будинок-музей К. Держ. пр. СРСР 1941, 1942, 1943, 1949, 1951. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971. Вид.: Д. Вакуленко. «Олександр Корнійчук» (1985).

КОРОБКА Матвій (?—?) — київ. золотар 18 ст. Згадується в документах 1743, 1754, 1764.

КОРО́БКА Федір Михайлович (1789—1867) — укр. золотар. На замовлення Києво-Печерської лаври 1816—23 виконав мідні іконостаси для Варлаамівської і Введенської церков, срібні шати до ікон «Антоній» (1818—19), «Собор преподобних отців» (1820) та «Св. Варвара» (1822), 5 срібних лампад, царські врата Варлаамівської церкви на Ближніх печерах.

КОРО́БКИ — родина укр. золотарів 18—19 ст.; батько й сини. Працювали у Києві. Павло Федорович К. (1751 — бл. 1811). Належав до іконописного цеху, 1790 — цехмістер. Михайло Павлович К. (1791—?). В архів. документах згадується 1821. Олександр Павлович К. (1790—?). Належав до срібного цеху. В архів. документах згадується 1820, 1821, 1855.

КОРО́БКІН Іван (?—?) — укр. ливарник 18 ст. Вилив дзвони (1776, 1781) для Софійського собору в Києві, для Вознесенської церкви, дзвін «Борис» для Спаського собору (обидва — в Чернігові).

КОРОВА́Й Федір Гнатович (26.VII 1927, Суми — 6.III 1989, Харків) — укр. домрист, педагог, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1958 Харків. консерваторію, 1963—89 — викладач Харків. ін-ту мистецтв.

КОРОВЧИ́НСЬКИЙ Віктор Мусійович [10 (22).II 1890, с. Бацмани, тепер Сум. обл. — 19.II 1949, Москва] — укр. живописець. Закін. 1913 Київ. худож. уч-ще, 1918 — МУЖСА (у К. Коровіна). 1918—30 жив у Ромнах. Тв.: «Портрет матері» (1916), «Селяни» (1927), «Останні вісті» (1943), «До школи» (1948).

КОРО́ЛЬ Олександр Петрович (2.II 1941, лісопункт Ікса Арх. обл.) — рос. і укр. режисер, н. а. УРСР з 1987. Закін. 1969 Київ. ін-т театр. мист-ва. Працював у Дніпроп. ТЮГу (1969—72), очолював Закарпат. рос. драм. т-р (1972—79, м. Мукачеве), Запоріз. ТЮГ (1979—84); в 1984—90 — гол. режисер, з 1990 — худож. керівник Запоріз. укр. муз.-драм. т-ру. Вистави: «Потомки запорожців» О. Довженка (1986), «Москаль-чарівник» І. Котляревського (1990), «Байда, князь Вишневецький» П. Куліша (1991).

КОРОЛЬО́В Валентин Олексійович [24.IX (7.X) 1912, м. Камишлов, тепер Єкатеринбурзька обл.] — укр. художник кіно, з. д. м. УРСР з 1973. Закін. 1940 Київ. архіт.-буд. ін-т. На Київ. кхф оформив фільми: «Богдан Хмельницький», «Майська ніч» (обидва — 1941), «Тарас Шевченко» (1951), «Циган» (1967), «Острів Вовчий» (1969), «Повість про жінку» (1974), «Мільйони Ферфакса» (1980), «Попередження» (1982).

КОРОЛЬЧУ́К Віктор Андрійович (29.IV 1933, с. Вулька, тепер Брест. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1979. Закін. 1961 Ростов. худож. уч-ще ім. М. Б. Грекова. Тв.: «Нова шахта» (1964), «На Байкалі» (1966), «Льон» (1972), «У Шушенському» (1977).

КОРОЛЬЧУ́К Олександр Іванович (12.X 1893, Волинь — 3.III 1925, Запоріжжя) — укр. актор і режисер. На сцені — з 1909 у Т-рі М. Садовського в Києві, з 1921 — у Нар. т-рі П. Саксаганського. Один з засновників Укр. драм. т-ру ім. М. Заньковецької (1922). Ролі: Гнат Чалий («Сава Чалий» Карпенка-Карого), Богдан Хмельницький (однойм. драма Старицького), Франц Моор («Розбійники» Шіллера). Вистави: «Украдене щастя» І. Франка (грав роль Михайла), «Тартюф» Ж. Б. Мольєра (обидві — 1923), «Мірандоліна» К. Гольдоні (1924).

КОРОПЧА́К Степан Григорович (21.XII 1926, с. Угри, тепер Львів. обл.) — укр. живописець, з. д. м.

УРСР з 1990. Закін. 1953 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва, його викладач з 1971. Тв.: «Косарі» (1980), «У святковий день» (1982), «Дівчина вишиває», «Чоловічий портрет в гуцульському одязі...» (обидва — 1987), «Ужоцький перевал» (1988), «Натюрморт з трояндами» (1989), «Аркан» (1990), серія «Пам'ятки арх-ри Львова» (1990—91).

КОРОСТЕЛЬÓВ Володимир Олександрович (21.VI 1925, м. Новоросійськ, тепер Краснодар. кр.) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1955 Сімферопольське худож. уч-ще ім. М. С. Самокиша. Тв.: «Селище лісорубів» (1968), Партизани Карпат» (1969), «Спогад» (1970—71), «Заонежжя», «Осінь у Карелії» (обидва — 1989), «Садиба Харитоненка» (1990).

КОРПАНЮ́КИ — родина укр. майстрів різьблення на дереві. Народилися у с. Яворові (тепер Івано-Фр. обл.). Брати: Юрій Іванович К. (12. IX 1892—19.IV 1977) — з. м. н. тв. УРСР з 1960. Тв.: спортивний кубок (1934), декор. тарелі, скрипки, барильця, ракви. Семен Іванович К. (14.IX 1894—20.XI 1970) — з. м. н. тв. УРСР з 1964. Тв.: тарелі, палиці, ракви тощо. Петро Іванович К. (1897—12.II 1961). Оздоблював свої вироби інкрустацією. Василь Семенович К. (18.V 1922). Син С. І. Корпанюка. Крім традиц. виробів, виготовляє сувенірні оправи для альбомів. Оздоблює вироби інкрустацією деревом, металом, бісером.

КОРСА́КЕ́ВИЧ Петро (?—?) — укр. золотар 18 ст. Працював у Ніжині. Належав до срібного цеху. Зберігся потир (1795).

КОРУ́НКИ — родина укр. художників кін. 16 — 1-ї пол. 17 ст. Діячі Львів. братства. Творів К. з підписами не збереглося. Семен К. (Сенько; ?—?) — друкар. Іван Семенович К. (прізвисько — Корунчак; ?—1657) — живописець. Згадується в актах 1624. Олександр Семенович К. (?—1648) — живописець. Згадується в актах 40-х рр. Іван Іванович К. (?—?) — живописець. Діяч Ставропігійського братства. Євавстьян Іванович К. (?—1666) — живописець. У 1662—66 — старшина львів. цеху малярів. У 1664 створив 8 малюнків («Вигнання із раю», «Потоп» та ін.) для львів. видання Тріоді пісної, які гравірував на дереві В. *Ушакевич*.

КОРФІ́НСЬКИЙ Емануїл (?—?) майстер і організатор шовкоткацтва в серед. 17 ст. Прибув у Галичину, ймовірно, з Греції. Керував Бродівською, з 1644 і Львів. шовкоткацькими мануфактурами, де виготовляли шовкові занавіски, золототкані пояси, килими і орнамент. парчеві тканини, наслідуючи східні зразки.

КОРЧЕ́НОВ Костянтин Борисович [19.XI (2.XII) 1905, Воронеж — 3.XII 1971, Одеса] — укр. архітектор. Закін. 1928 худож. ін-т та 1932 — ін-т інженерів цивільного і комунального буд-ва в Одесі. Споруди: дит. санаторій (1938), машинобуд. технікум (1950), обидва — в Одесі, житл. комплекс у м. Іллічівському (1955); комплекс будинку відпочинку та піонер. табору в Миколаєві (1949).

КОРЧИ́НСЬКИЙ Юліан Олексійович (27.II 1921, с. Крушельниця, тепер Львів. обл.— 12.I 1990, Дрогобич) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1972 Дрогобицький пед. ін-т, 1970—90 — його викладач. У 1950—70 — худож. керівник ансамблю пісні і танцю «Верховина». Автор-упорядник зб. «Карпатські струмочки» (1979), «Пісні з Львівщини» (1988).

КОС-АНАТО́ЛЬСЬКИЙ Анатолій Йосипович (справж.— Кос; 1.XII 1909, м. Коломия, тепер Івано-Фр.

обл.— 30.XI 1983, Львів) — укр. композитор, н. а. УРСР з 1969. Закін. 1934 Львів. консерваторію ім. К. Шимановського. 1934—37 — викладач у Стрийській філії Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка, з 1952 — Львів. консерваторії (з 1973 — професор). Тв.: опера «Назустріч сонцю» (1957, 2-а ред. «Заграва», 1959); балети «Хустка Довбуша» (1951), «Сойчине крило» (1956), «Орися» (1964, 2-а ред. 1967), оперета «Весняні грози» (1960), симф. тв., інструм. ансамблі, кантата «Давно те минуло» (сл. Т. Шевченка, 1969), ораторія «Від Ніагари до Дніпра» (1969), поема «Львівська легенда» (1970), пісні, романси, у т. ч. «Ой піду я межи гори», «Соловей і троянда», «Солов'їний романс», «Ой ти, дівчино, з горіха зерня», музика до театр. вистав, обробки нар. пісень. Держ. пр. СРСР, 1951. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1980. Вид.: Й. Волинський. «Анатолій Йосипович Кос-Анатольський» (1965); Я. Колодій, В. Полек. «Композитор А.Кос-Анатольський»(1974).

КО́САРЄВ Борис Васильович [23. VII (4.VIII) 1897, Харків] — укр. художник т-ру. Закін. 1918 Харків. худож. уч-ще. З 1952 — професор Харків. худож. ін-ту. В г-рах Одеси і Харкова оформив вистави: «За двома зайцями» М. Старицького (1928), «Коммольці» Л. Первомайського (1930), «Ярослав Мудрий» І. Кочерги (1946, у співавт.). Держ. пр. СРСР, 1947. Вид.: М. В. Чернова. «Борис Васильович Косарєв» (1969).

КО́САРЄВА Ніна Сергіївна (27.X 1947, м. Ярославль) — укр. майстер декор.-ужиткового мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1982. Працює в галузі худож. обробки шкіри. Виготовляє пояси, сумки, прикраси.

КО́САЧ Юрій Андрійович (20.V 1934, Луганськ — 18.X 1989, Київ) — укр. кінознавець, канд. мистецтвознавства з 1974. Закін. 1961 ВДІК. З 1978 працював в ІМФЕ. Автор книг: «Український телевізійний фільм» (1976), «Амвросій Бучма» (1978), «Твій сучасник» (1980, у співавт.), «Драматургія і режисура документального телефільму» (1982), «Телефільм: люди, події, час» (1983).

КОСЕ́НКО Анатолій Якович [29.X (11.XI) 1915, Київ] — укр. архітектор. Закін. 1941 Київ. інж.-буд. ін-т, з 1960 — його викладач. Споруди в Києві: житл. будинки по вул. Ярославській (1948), Володимирській (1948), Червоноармійській (1957), комплекси споруд житл. масиву Нивки (1960—64), Ін-ту фізики АН УРСР (1949—53), кінотеатр «Україна» (1964), готель «Москва» (1966), все — у співавт. Держ. пр. СРСР, 1951.

КОСЕ́НКО Віктор Степанович [11 (23).XI 1896, Петербург — 3.X 1938, Київ] — укр. композитор, піаніст, педагог. Закінчив 1918 Петроградську консерваторію. В 1919—28 — викладач муз. технікуму в Житомирі, з 1929 — Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. Лисенка (з 1932 — професор), з 1934 — Київ. консерваторії. Тв.: симф. («Героїчна увертюра», 1932; «Молдавська поема», 1937), концерт для фп. з оркестром (1937), камерно-інструм. («Класичне тріо», 1927), фп. п'єси (бл. 100), романси, пісні, хори, обробки нар. пісень, музика до фільмів. На фп. музику К. написано балет «Світанкова поема» (1973, оркестровка Л. *Колодуба*). У Києві — мемор. музей-квартира композитора. Вид.: Р. Стецюк. «Віктор Косенко» (1974).

КОСИЛО́ВИЧ Стефан (?—?) — укр. будівничий 19 ст. Збудував 1862 дерев. церкву з дзвіницею і брамою побл. с. Мити (тепер Львів. обл.).

КО́СИНОВ Олександр Павлович (28.VII 1936, м. Ставрополь) — укр. режисер документ. кіно, з. д. м. УРСР з 1976. Закін. 1964 ВДІК, відтоді — на Київ. кіностудії хронік.-документ. фільмів. Фільми: «Радянська Україна» (1972), «Мамо, мамо, чому мені так жарко?..» (1984). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1973.

КОСИ́НСЬКИЙ Каетан (1847, с. Лужани, тепер смт Чернів. обл.— 1905) — укр. живописець. Навч. у Відні. Працював на Прикарпатті — у Снятині, Галичі, Стриї і Дрогобичі. Тв.: «Блудний син», «Портрет селянського хлопчика», пейзажі Снятинщини.

КОСКО́ВИЧ Єжи (?—?) — укр. золотар 17 ст. Належав до львів. золотарського цеху. В архів. документах згадується 1637.

КО́ССАК Юліуш (15.XII 1824, Вижниця, тепер місто Чернів. обл.— 3.II 1899, Краків) — польс. живописець і графік. Навч. у Львів. ун-ті, приватно — живопису. Тв.: пейзажі Волині й Поділля («Череда на Поділлі», 1886), картини на істор. теми («Зустріч Б. Хмельницького з Тугайбеєм», 1885).

КОССАКИ́ — укр. муз. і театр. діячі. Брати: Михайло Андрійович К. (8.IV 1874, с. Горішня Вигнанка, тепер Терноп. обл.— 15.VI 1948) — композитор і диригент. Закін. Львів. консерваторію. Хормейстер і диригент у Руському нар. т-рі у Львові (1896—1914), Т-рі М. Садовського в Києві (1918—19), Укр. драм. т-рі ім. І. Франка (1921—22). Тв.: музика до театр. вистав, романси, обробки нар. пісень. Василь Андрійович К. (12.II 1886, м. Чортків, тепер Терноп. обл.— 23. V 1932, м. Стрий, тепер Львів. обл.) — актор, співак (тенор) і режисер. 1904—32 — у т-рах Зх. України. Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка). Вистави: «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, (виконував партію Андрія), «Галька» С. Монюшка. Ірина Андріївна К. (6.VIII 1882, Монастириська, тепер місто Терноп. обл.— 15.X 1959, Івано-Франківськ) — актриса. Дружина В. А. Коссака. Працювала 1911—19 в Руському нар. т-рі у Львові, в зх.-укр. трупах В. Коссака (1919—24, 1928—32) та ін. 1939—41, 1944—49 — в Івано-Фр. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Вустя Шурай і Гордиля («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Циганка Аза» Старицького), Настя («Мати-наймичка» Тогобочного), Терпилиха («Наталка Полтавка» Котляревського), Лимериха («Лимерівна» Панаса Мирного), Марія Тарасівна («Платон Кречет» Корнійчука), ле́ді Мільфорд («Підступність і кохання» Шіллера).

КО́ССАКОВА-СОРО́КОВА Ванда (5.I 1896—15.XI 1978, Львів) — укр. актриса. Дочка М. А. *Коссака*, дружина П. С. *Сороки*. Працювала в Руському нар. т-рі у Львові (1913—23, з перервами), Новому Львів. т-рі (1919), Т-рі ім. І. К. Тобілевича (1928—30) та ін. Ролі: Стеха («Назар Стодоля» Шевченка), Марта («Казка старого млина» Черкасенка), Настя («Украдене щастя» Франка), Анна («Верховинці» Коженьовського), Тереза («В рідній сім'ї» Зудермана).

КОСТА́НДІ Киріак Костянтинович [21.IX (3.X) 1852, с. Дофінівка, тепер у складі Одеси — 31.X 1921, Одеса] — укр. живописець. Навч. 1870—74 в Одес. рисувальній школі. Закін. 1882 петерб. АМ, її академік з 1907. Чл. Т-ва передвижників, чл.-засновник Т-ва пд.-рос. художників (1902—21 — його голова). З 1885 — викладач Одес. худож. уч-ща. Тв.: «У хворого товариша» (1884), «В люди» (1885),

«Старенькі» (1891), «Рання весна» (1892), «З пташиного польоту» (1907), «Галки» (1915); портрети. Вид.: В. Афанасьєв. «К. К. Костанді» (1955).

КОСТЕ́НКО Валентин Григорович [16 (28).VII 1895, с. Уразово, тепер Бєлг. обл.— 14.VII 1960, Харків] — укр. композитор, педагог і музикознавець. Закін. 1921 Петроград. консерваторію. З 1923 — професор Харків. муз.-драм. ін-ту. Тв.: опери «Кармелюк» (1930), «Назар Стодоля», «Карпати» (1932); балет «Відроджений степ» та ін.

КОСТЕ́НКО Веніамін Павлович [31. III (13.IV) 1903, Харків — 25.I 1969, там же] — укр. архітектор і художник. Закін. 1929 Харків. худож. ін-т. Споруди: в Харкові — житл. будинки по вул. Сумській, Лермонтовській (1924—25, 1948), внутрішнє оздоблення Будинку Червоної Армії і т-ру «Березіль» (1929—30), Палати мір і вимірних приладів (1928), ун-ту на пл. Дзержинського (1954—56, у співавт.), обкому Компартії України (1955—56); в Москві — оздоблення станції метро «Бібліотека ім. В. І. Леніна» (1934—35), павільйонів «Україна» та «Сибір» на ВДНГ СРСР (1937), всі — у співавт.; у Донецьку — будинок кол. М-ва вугільної пром-сті (1959).

КОСТЕ́НКО Володимир Семенович (11.V 1937, Полтава — 1.III 1990, Київ) — укр. кінорежисер і кіносценарист, канд. філос. наук з 1965. Закін. 1959 Київ. ун-т. 1973—90 — на «Укркінохроніці». Автор кіносценаріїв «Відкрий себе» (1972), «Тарас» (1989), обидва — у співавт. з М. *Шудрею*; сценарист і режисер фільмів «Як рідного брата» (1974), «Іван Генералич» (1979), «Священна скалка» (1989), «Перед іконою» (1990). Автор кн. «Довженківські обрії» (1964). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1991.

КОСТЕ́НКО Костянтин Євтихійович [23.V (4.VI) 1879, Харків — 29.I 1956, Ленінград] — укр. графік і живописець. Навч. у приватних студіях Москви і Парижа. Працював у Харкові, Полтаві, Криму, з 1922 — в Петрограді. Тв.: живописні — «Околиці Полтави» (1905), «На березі моря надвечір. Коктебель» (1924); графічні — «Осінь. Київ» (1909), «Хутір. Північний Донець» (1917).

КОСТЕ́НКО Сергій Петрович (1868, Київ — 1900, Париж) — укр. живописець. Закін. 1889 Київ. рисувальну школу М. Мурашка. Брав участь у розписах Володимирського собору в Києві. Тв.: «Над Дніпром», «За уроком» (обидва — 1891), «Біля воріт», «Пралі», «Морозивник» (1892), «Біля звіринця» (1894).

КОСТЕ́НКО Федір (бл. 1869, Катеринославщина — ?) — укр. актор і письменник. Навч. в учительській семінарії. Працював у трупі П. *Саксаганського*. Автор одноактних водевілів «Помилились» і «Закохані» (вид. 1891 під назвою «Малоросійські водевілі»); перекладів з російської мови («Чайка» А. Чехова; «Безробітні» С. Бєлої; під назвою «Батраки» йшла у Т-рі М. Садовського в Києві, Руському нар. т-рі у Львові 1910).

КОСТЕ́ЦЬКИЙ Володимир Миколайович [28.VIII (10.IX) 1905, с. Холми, тепер смт Черніг. обл.— 26.V 1968, Київ] — укр. живописець, н. х. УРСР з 1960, ч.-к. АМ СРСР з 1967. Закін. 1928 Київ. худож. ін-т (з 1947 — його професор). Тв.: «Допит ворога» (1937), «Т. Шевченко на засланні. Після муштри» (1939), «Повернення» (1947), «Розвідники» (1950), «Вручення партійного квитка» (1959); портрети — письменника П. Воронька (1945), художника В. Юзефовича та режисера В. Гаккебуша (обидва — 1946), молодого металурга (1956) та ін.

Вид.: Г. С. Портнов. «Володимир Миколайович Костецький» (1958).

КОСТИ́РКО Петро Федорович [2 (14).II 1897, с. Лави, тепер Черніг. обл.— 13.II 1982, Київ] — укр. архітектор. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т (у П. *Альошина,* О. *Вербицького,* В. *Кричевського*; з 1963 — його професор). Споруди: перша ТЕЦ (1931—36, у співавт. з В. Кричевським), житл. будинок письменників «Роліт» (1931—34), обидві — в Києві; музей-заповідник «Могила Т. Г. Шевченка» в Каневі (1936—38, у співавт. з В. Кричевським); відбудова і реконструкція істор.-краєзнав. музею (кол. земство) в Полтаві (1960); архіт. частини до ряду пам'ятників.

КО́СТІВ Марія Андріївна (дівоче — Коссаківна; 17.V 1876, м. Чортків, тепер Терноп. обл.— бл. 1930, м. Бар, тепер Вінн. обл.) — укр. актриса і співачка (сопрано). Сестра М. А. та В. А. *Коссаків.* Працювала в Руському нар. т-рі у Львові (1899—1904), в укр. трупах на Наддніпрянщині (1908—13), у трупі «Тернопільські театральні вечори» (1915—17). Ролі Маруся, Мотрона («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Циганка Аза» Старицького), Варка, Марія («Безталанна», «Бондарівна» Карпенка-Карого), Ганна («Степовий гість» Грінченка), Олеся («Вихованець» Янчука), Парана («Верховинці» Коженьовського).

КОСТРОМЕ́НКО Вадим Васильович (26.IX 1934, м. Артемівськ Донец. обл.) — укр. кінооператор і кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1957 ВДІК, відтоді — на Одес. кхф. Поставив фільми: «Шкура білого ведмедя» (1979), «Сто перший» (1983); т/ф «Вершники» (1972), «Квартет Гварнері» (1978).

КОСТЮ́К Юрій Юрійович (3.III 1912, с. Дробинці, Закарпаття) — укр. диригент і педагог. Навч. 1935—38 у Празькій консерваторії і ун-ті (музикознавство). 1936—38 керував укр. хором у Празі, 1953—55 — організатор і керівник укр. ансамблю в Межилаборцях, з 1956 — Піддуклянського укр. нар. ансамблю в Пряшеві. Завідував кафедрою муз. виховання на пед. ф-ті ун-ту ім. П. Шафарика. Записував укр. муз. фольклор на Закарпатті, в Галичині, на Пряшівщині, в Югославії, Румунії. Автор фольклорних зб. і муз. творів.

КОСТЯНТИНО́ВИЧ Дмитро (?—?) — укр. золотар 18 ст. Працював у Києві, виконував замовлення Києво-Печерської лаври. В архів. документах згадується 1779.

КОТАРБІ́НСЬКИЙ Вільгельм Олександрович (30.XI 1849, Неборув, тепер Польща — 4.IX 1921, Київ) — польс. і укр. живописець. Закін. 1871 Варшав. худож. школу, 1875 — Академію св. Луки в Римі, 1882 — петерб. АМ (її академік з 1905). Жив на Україні. 1893 брав участь в організації Т-ва київ. художників. Тв.: «Прометей і Вулкан» (1881), «Оргія», «Бій кентаврів з амазонками». Брав участь у розписах Володимирського собору, будинків, де тепер містяться музеї Т. Г. Шевченка, зх. та сх. мист-ва; всі — у Києві.

КОТИРІЄ́НКО Демид Іванович (?—?) — укр. золотар 19 ст. Належав до київ. срібного цеху. В архів. документах згадується 1846, 1856.

КОТЛЯ́Р Валерія Семенівна (Вірська; 29.X 1930, Київ) — укр. артистка балету і балетмейстер, н. а. УРСР з 1964. Закін. 1949 Київ. хореогр. уч-ще. В 1954—75 — солістка Ансамблю танцю УРСР.

КОТЛЯРЕ́ВСЬКА Марія Євгеніївна (8.II 1902, м. Горлівка, тепер Донец. обл.— 18.VI 1984, Київ) — укр. графік. Навч. 1922—29 у Харків. худож. ін-ті (у О. *Маренкова*

та І. *Падалки*). Працювала у галузі станкової та ілюстративної графіки. Станкові аркуші: «Партизани», «Махновці» (обидва — 1927), «На Ангарі» (1961); іл. до тв. В. Поліщука (1930), Л. Первомайського (1934), О. Пушкіна (1934), Т. Шевченка (1943), укр. нар. казок (1945, 1947), екслібриси. Репресована 1946, реабілітована 1952.

КОТЛЯРÉВСЬКИЙ Арсеній Миколайович [2 (15).І 1910, Петербург] — укр. органіст, музикознавець, педагог, з. д. м. УРСР з 1954. Закін. Ленінгр. консерваторію (як музикознавець — 1935, органіст — 1938). 1951—60 — проректор Львів. консерваторії, 1968—70 — у Донец. муз.-пед. ін-ті. З 1970 — професор Київ. консерваторії, 1980—86 — худож. керівник Респ. будинку органної та камерної музики. Автор праць з музикознавства.

КОТЛЯРÉВСЬКИЙ Іван Петрович [29.VIII (9.IX) 1769, Полтава — 29.X (10.XI) 1838, там же] — укр. письменник. Навч. 1780—89 у Полтав. семінарії. 1819—21 — директор Полтав. т-ру. Його поема «Енеїда» (ч. 1—3, 1798; ч.1—4, 1809; ч. 1—6, 1842), п'єси «Наталка Полтавка» (1819, вид. 1838) та «Москаль-чарівник» (1819, вид. 1841) започаткували нову укр. драматургію. Композитор М. Лисенко, дещо використавши доробок своїх попередників (О. Барсицького, А. Єдлічки), написав музику до «Наталки Полтавки» (1889) та «Енеїди» (1911). За мотивами «Енеїди» створив оперу «Еней на мандрівці» Я. Лопатинський (1911). Сценіч. образи в п'єсах втілили М. Щепкін, К. Соленик, М. Садовський, П. Саксаганський, М. Заньковецька та ін. У Полтаві — пам'ятник К. (1903, скульптор Л. Позен), з 1952 — літ.-мемор. музей письменника, мемор. комплекс «Садиба І. П. Котляревського». 1973 споруджено пам'ятник у Києві (скульптор Г. Кальченко). 1990 встановлено премію в галузі драматургії і театр. мист-ва імені І. П. Котляревського (перший лауреат — Б. *Ступка*). Вид.: М. Яценко. «На рубежі літературних епох» (1977).

КОТЛЯРÉВСЬКИЙ Степан (?—?) — укр. оперний співак 18 ст. Вокал. освіту здобув у Глухівській співацькій школі. З 1751 — соліст придворного т-ру К. Розумовського у Глухові (тепер місто Сум. обл.). 1753 разом з т-ром виступав у Москві.

КÓТОВ Петро Іванович [26.VI (8.VII) 1889, слобода Владимировка, тепер Астр. обл.— 4.VII 1953, похований у Москві] — рос. живописець, н. х. РРФСР з 1946, д. чл. АМ СРСР з 1949. Закін. 1916 петерб. АМ. Викладав у Київ. (1935—41) та Харків. (1950—53) худож. ін-тах. Тв.: «Кузнецькбуд. Домна № 1» (1931), «Колгоспний конюх» (1935), «Портрет скульптора І. Д. Шадра» (1936), портрет О. Шовкуненка (1944). Держ. пр. СРСР, 1948.

КОТÓВСЬКИЙ Людвіг Іванович (1900—47, Одеса) — укр. архітектор. Закін. 1927 Одес. інж.-буд. ін-т. Споруди: будинок обкому КП України (1932—35) і театр опери та балету (1935—40) у Донецьку.

КОТОРÓВИЧ Богодар Антонович (3.VII 1941, Грубешів, тепер Польща) — укр. скрипаль, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1966 Моск. консерваторію. З 1967 — соліст Київ. філармонії і викладач Київ. консерваторії (з 1985 — професор). З 1984 — керівник інструм. ансамблю «Київські солісти». Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1985.

КÓФЛЕР Юзеф (Йосип) Германович (28.XI 1896, м. Стрий, тепер Львів. обл.— 1943, загинув у гетто Ойцув, побл. Кракова) — польс. і укр. композитор, музикознавець, педагог. Навч. у Відні. З 1928 —

професор консерваторії Польс. муз. т-ва у Львові (з 1939 — у складі Львів. консерваторії ім. М. В. Лисенка). Тв.: симфонії, балет, варіації, «Радісна увертюра» для симф. оркестру, струнний квартет «Українські ескізи».

КОХ Іоанн — укр. золотар 16 ст. За походженням угорець, родом з Кесмарка (Угорщина). Працював у Львові, 1576 дістав міське право. Оправляв зброю у срібло та золото.

КО́ХАЛЬ Володимир Володимирович (17.IV 1941, м. Тирасполь, Молдова) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1985. Навч. 1965—71 у Київ. худож. ін-ті. Тв.: «На Полтавщині» (1969), «Урожай» (1972), «Степом, степом...» (1973), «До свята» (1974).

КО́ХАН Григорій Романович (23.VI 1931, с. Бортків, тепер Львів. обл.) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1955 Укр. поліграф. ін-т ім. Федорова у Львові, 1964 — Вищі режисерські курси ВДІКу. З 1969 — на Київ. кхф. Фільми: «Хліб і сіль» (1970), «Народжена революцією» (т/ф, 1973—78), «Ярослав Мудрий» (1981), «Кармелюк» (т/ф, 1985—86), «Циганка Аза» (1987). Держ. пр. СРСР, 1978.

КОХАНЕ́НКИ — діячі укр. т-ру; подружжя. Євген Теодорович К. (справж.— Кохан; 10.II 1886, с. Випятинці, тепер Терноп. обл.— 16.X 1955, Полтава) — актор і режисер, з. а. УРСР з 1930. Працював у Руському нар. т-рі у Львові (1905—11, 1913—14, 1917—18), в укр. т-рах Одеси, Києва, Ленінграда. 1922—48 (з перервами) — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: в т-рі — Возний («Наталка Полтавка» Котляревського), Лейба («Гайдамаки» за Шевченком), Півень («Диктатура» Микитенка), Антоніо («Багато галасу даремно» Шекспіра); в кіно — Микита Кіндратович («Крокувати заважають», 1930; ВУФКУ, Одеса), Стах Поплюйко («Разом з батьками», 1932), Приходько («Чарівний сад», 1935), обидва — «Українфільм». Вистави: «Іоанна — жінка Хусова» (1921), «Одержима» (1922; обидві — перше сценіч. втілення), «Лісова пісня» (1919, 1927) Лесі Українки, «Тартюф» Ж. Б. Мольєра (1922, 1924). Климентина Дем'янівна К. (справж.— Рубчак; 18.VII 1884, м. Калуш, тепер Івано-Фр. обл.— 1929, Київ) — актриса. Сестра І. *Рубчака*. Працювала в Руському нар. т-рі у Львові (1903—11, 1913—14), в укр. трупах і т-рах Києва та Одеси. 1920—28 (з перервою) — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Мотря («Сто тисяч» Карпенка-Карого), Ганна («Дві сім'ї» Кропивницького), мати Лукаша («Лісова пісня» Лесі Українки), баба Лукія («Комуна в степах» Куліша).

КОХАНО́ВСЬКА Августа Йосипівна (6.XII 1866, Кимпулунг, Румунія — 7.VII 1927, м. Торунь, Польща) — укр. художник. Закін. 1899 віден. АМ. Працювала в Чернівцях. Тв.: автопортрет (1896), картини «Гуцул з сапою», «Повернення гуцулів з ярмарку» (1906), «Старий гуцул» (1910), «Великдень» (1911), «Портрет О. Кобилянської» (1926); іл. до тв. І. Франка, О. Кобилянської та ін. Відома як етнограф.

КОХАНО́К Лаврентій (?—?) — укр. скульптор і архітектор 17 ст. Працював у Львові. У документах львів. цеху будівничих згадується 1631—53. К. приписують скульп. декор Успенської церкви.

КОЦИПІ́НСЬКИЙ Антон [1816, Андрихув, поблизу Кракова — 14 (26).V 1866, Київ] — укр. і польс. композитор, етнограф і педагог. Муз. освіту здобув у Львові. Жив у Чернівцях, Кам'янці-Подільському, з 1853 — в Києві. Видав зб. «Пісні, думки і шумки руського народу

на Поділлі, Україні і в Малоросії» (1861—62), етногр. дослідження «Ярмарок на Україні» (1856). Вок. і фп. твори.

КО́ЦКА Андрій Андрійович (23.V 1911, Ужгород — 3.XI 1987, там же) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1982. Навч. 1927—31 — в Ужгород. публіч. школі рисування (у А. Ерделі), 1940—42 — у рим. АМ. Тв.: «Верховинка» (1957), «Доярка з Верховини» (1962), Гуцулка (1967), «Гуцулки з Богдана» (1970), «Весняний ранок» (1979); портрети, пейзажі. Вид.: В. Павлов «Андрій Коцка». Альбом (1973).

КОЦЮБИ́НСЬКА Наталя Антонівна [24.VI (6.VII) 1896, с. Мисюрівка, тепер Хмельн. обл.— 1939] — укр. мистецтвознавець. Закін. київ. Вищі жін. курси (1918) та Археол. ін-т (1924). З 1923 — наук. співробітник Кабінету укр. мист-ва ВУАН. Вивчала арх-ру замкових будов у м. Хмільнику, сріблиицтво у Кам'янці ца Вінничині.

КОЦЮБИ́НСЬКИЙ Михайло Михайлович [5 (17).IX 1864, Вінниця — 12 (25).IV 1913, Чернігів] — укр. письменник і громад. діяч, революц. демократ. Закін. 1880 Шаргородське духовне уч-ще. З 1900 оселився у Чернігові. Як голова т-ва «Просвіта» (1906—08) організував 1907 шевченківський вечір, а також вечори за участю М. Лисенка, співаків О. *Мишуги,* М. *Дейші-Сіоницької.* У складі черніг. делегації приїздив у Полтаву на відкриття пам'ятника І. Котляревському (1903). Лікуючись в Італії на о. Капрі, познайомився з М. Горьким. За мотивами тв. К. створено фільми: на Київ. кхф —«Кривавий світанок» (1956), «Дорогою ціною» (1957), «Т н забутих предк в» (1964), «Подарунок на іменини» (1991); на Одес. кхф — «Навздогін за долею» (1927), «Фата моргана» (1931, 1956), «Коні не винні», «Пекоптьор» (обидва — 1956). За повістю «Тіні забутих предків» 1960 В. *Кирейко* написав однойм. балет. К. присвячено фільм «Родина Коцюбинських» (1970, Київ. кхф). Літ.-мемор. музеї К.— у Вінниці (1927) і Чернігові (1934). Споруджено К. пам'ятники в Чернігові (1909, 1955, 1974), с. Вихвостові Черніг. обл. (1969), Вінниці. Ім'ям письменника названо смт Михайло-Коцюбинське Черніг. обл., с. Коцюбинське Київ. обл. У Вінниці встановлено обл. літ. премію ім. М. М. Коцюбинського.

КОЦЮБИ́НСЬКИЙ Флоріан Абрамович (24.II 1921, Казань — 25.III 1991, Київ) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1964. Закін. 1952 Київ. худож. ін-т (у М. Г. Лисенка). Тв.: монумент Слави в м. Калуші Івано-Фр. обл. (1970); пам'ятники — рад. воїнам на Савур-Могилі у м. Сніжному Донец. обл. (1967, у співавт.), М. Коцюбинському (1955), Ю. Коцюбинському (1970), композиція «Інтермеццо» (1983), останні три — у Чернігові.

КОЧЕРГА́ Анатолій Іванович (9.VII 1947, с. Самгородок Вінн. обл.) — укр. співак (бас), н. а. СРСР з 1983. Закін. 1973 Київ. консерваторію. З 1972 — соліст Київ. т-ру опери та балету, одночасно — Віденської опери (з 1985). Партії: Сільвестр («Ярослав Мудрий» Г. Майбороди), Досифей («Хованщина» Мусоргського), Мефістофель («Фауст» Гуно). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1989.

КОЧЕРГА́ Іван Антонович [24.IX (6.X) 1881, Носівка, тепер місто Черніг. обл.— 29.XII 1952, Київ] — укр. драматург, з. д. м. УРСР з 1950. Закін. 1903 Київ. н-т. Істо . тематиц присвячені комедія «Фея гіркого мигдалю» (пост. 1926), драма «Алмазне жо но» 1927 , ам. поема «Свіччине весілля» («Пісня

про Свічку», 1930). В 1928—31 написав кілька соціальних комедій («Марко в пеклі» та ін.), 1933 — п'єсу «Майстри часу». В 1941 редагував журн. «Театр», в роки Вел. Вітчизн. війни — газ. «Література і мистецтво». 1944 створив драм. поему «Ярослав Мудрий». У драм. поемі «Пророк» (1948) відтворено останні роки життя Т. Шевченка. За мотивами поеми «Ярослав Мудрий» ств. одноим. опери композиторами Г. Майбородою та Ю. Мейтусом (обидві — 1973), поема «Свіччине весілля» покладена в основу одноим. балету Ю. Знатокова. Ім'я драматурга присвоєне Житомир. укр. муз.-драм. театру. Держ. пр. СРСР, 1948. Вид.: Н. Кузякіна. «Драматург Іван Кочерга» (1968).

КОШÁК Петро Григорович (1864, м. Косів, тепер Івано-Фр. обл.— 1940, там же) — укр. майстер кераміки. Закін. 1897 Коломийську гончарну школу. Тв.: кахлі, плесканці, вази, скульптури.

КОШÉВСЬКИЙ Костянтин Петрович [справж.— Скляр; 18 (30).IX 1895, с. Шульгівка, тепер Дніпроп. обл.— 14.III 1945, Київ] — укр. режисер, з. д. м. Узб. РСР з 1944. В 1922—45 (з перервою) — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Вистави: «Маруся Богуславка» М. Старицького (1941), «Платон Кречет» О. Корнійчука (1934), «Останні» М. Горького (1937), «Російські люди» К. Симонова (1943).

КÓШИЦЬ Олександр Антонович [31.VIII (12.IX) 1875, с. Ромашки, тепер Миронівського р-ну Київ. обл.— 21.IX 1944, Вінніпег, Канада] — укр. хор. диригент і композитор. Закін. 1901 Київ. духовну академію, 1910 — Муз.-драм. школу М. Лисенка (у Г. *Любомирського*), з 1904 був викладачем і керівником хору цієї школи; організував 1905 разом з М. Лисенком хор муз.-хор. т-ва «Боян». З 1909 — керівник хору студентів ун-ту, з 1913 — хору Вищих жін. курсів. З 1913 — викладач консерваторії. У 1912—16 — диригент Т-ру М. Садовського, 1916—17 — хормейстер і диригент рос. опери. Один з засновників 1919 Укр. респ. капели, з якою 1919 виїхав за кордон. З 1924 жив поблизу Нью-Йорка, диригував хорами в США і Канаді. Записав багато нар. пісень, частину з них обробив для хору, автор духовних творів. Тв.: «Українські народні пісні для мішаного хору» (1968) та ін. Вид.: О. Міньківський. «Українські народні пісні О. Кошиця» (1965).

КÓШИЦЬ Павло Олексійович [справж.— Порай-Кошиць; 14 (26).I 1863, с. Кирилівка, Черкащина — 1 (14).III 1904, Москва] — укр. і рос. співак (тенор). Навч. у Моск. консерваторії, вдосконалював майстерність в Італії (Мілан). На сцені — з 1886. В 1886—89 співав у т-рах Європи. 1890—93 — у Київ. рос. опері, 1893—1903 — у Великому т-рі (Москва). Перший в Росії виконавець партій Зігфріда і Тангейзера (одноим. опери Вагнера). Виконував тв. укр. композиторів, зокрема М. Лисенка, та нар. пісні.

КОШОВИЙ Олег Костянтинович [19.XII 1916 (1.I 1917), Нижній Новгород] — укр. майстер декор.-ужиткового мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1964. Тв.: макети Харкова (1947), ген. плану Києва (1952), обидва — пластмаса; 4 срібні блюда «Київ» (1963—64); ювілейні медалі. Розробив метод литва з секрилових смол, за яким відлито деталі оформлення станцій метро «Спортивна» (1956) у Москві та «Святошине» (1970) в Києві.

КОШОВИЙ Степан Львович (17.IV 1921, с. Петриківка, тепер смт Дніпроп. обл.— 16.XII 1977, Київ) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з

1972. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т (у В. *Костецького* та І. *Штільмана*). Працював у галузі станкового живопису. Тв.: «Оранка» (1950), «Озимина» (1957), «Тут стояли на смерть» (1965), «Рідна земля», «Дніпрові простори» (обидва — 1967), «Канівські кручі» (1971), «Розквітла весна» (1973). Вид.: «Степан Кошовий». Альбом (1974).

КРАВЕ́ЦЬ Самуїл Миронович (1891, Вільнюс — 22.I 1966) — рос. і укр. архітектор. Закін. 1922 Ленінгр. політех. ін-т. Споруди: Держпром у Харкові (1925—29), будинок контори Дніпробуду в Запоріжжі (1927), всі — у співавт.

КРАВЦО́В Іван Никифорович [7 (19).I 1833, Петербург — 13 (25). III 1895, Одеса] — рос. і укр. співак (тенор), педагог. Співу навч. приватно в Петербурзі та Неаполі. 1867—72 співав у Київ. рос. опері, викладав у Київ. муз. уч-щі. З 1873 — в Одесі, викладав спів приватно. Серед учнів — М. *Дейша-Сіоницька*. Партії: Манріко («Трубадур» Верді), Собінін («Життя за царя» Глинки).

КРА́ВЧЕНКО Аграфена Павлівна [бл. 1820—15 (27).VI 1856, Київ] — рос. і укр. актриса. Працювала в Орлі, Воронежі, з 1845 — у Харкові, в трупі Л. Млотковського. Брала участь у гастролях М. Щепкіна по Україні. Ролі: Тетяна («Москаль-чарівник» Котляревського), Жанетта («Матрос» Соважа і Делюр'є), Офелія («Гамлет» Шекспіра).

КРА́ВЧЕНКО Віктор Якимович [18.IV (1.V) 1910, Київ — 17.X 1986, там же] — укр. архітектор, кандидат арх-ри з 1964. Закін. 1941 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: проект і забудова с. Ксаверівки Київ. обл. (1957—60), комплекс мотелю і кемпінгу в Києві (1964—65), всі — у співавт. Праці з арх-ри та буд-ва. Держ. пр. СРСР, 1971.

КРА́ВЧЕНКО Володимир Миколайович (7.VII 1947, Херсон) — укр. живописець. Закін. 1971 Одес. театр.-худож. уч-ще. Спочатку працював на Одес. кхф, де брав участь в оформленні фільмів: «До останньої хвилини», «Фараони», «Рейс перший — рейс останній», «Життя і незвичайні пригоди Робінзона Крузо» та ін. З 1973 — в Херсоні. Тв.: серії акварелей — «Хлібороби Херсонщини», «Дніпрові будні», «Пори року на Херсонщині» (всі — 1977—78), пейзажі та замальовки архіт. споруд Херсона, Братіслави, Мадріда, Парижа, Копенгагена та ін. Вид.: «В. М. Кравченко». Каталог (1979).

КРА́ВЧЕНКО Іван (?—?) — укр. золотар 19 ст. Жив і працював у Києві. Належав до срібного цеху, з 1866 — цехмістер.

КРА́ВЧЕНКО Михайло Микитович (25.IX 1923, с. Уразово, тепер смт Бєлг. обл.) — укр. військ. диригент, підполковник, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1946 Моск. вище уч-ще військ. диригентів (у М. *Багриновського*). З 1946 — військ. диригент, 1958—68 — начальник-диригент оркестру штабу Прикарпатського військ. округу, 1968—74 — начальник військ.-оркестрової служби у Львові.

КРА́ВЧЕНКО Михайло Степанович [1858, містечко Сорочинці, тепер с. Великі Сорочинці Полтав. обл.— 9 (22).IV 1917, там же] — укр. кобзар. У 1905 брав участь у революц. повстанні селян у Сорочинцях. Створив думи «Про сорочинські події 1905 року», «Чорна неділя в Сорочинцях». Виконував нар. пісні і думи, пісні на тексти Т. Шевченка. Багато пісень і дум від нього записали О. *Сластіон*, В. Короленко, Ф. Колесса. У Великих Сорочинцях встановлено пам'ятник К. (1972, скульптор Л. Твердянська).

КРА́ВЧЕНКО Олексій Ілліч [30.I (11.II) 1889, слобода Покровська, тепер м. Енгельс Сарат. обл.— 31.V 1940, с-щеНіколина Гора, поблизу Звенигорода Моск. обл.] — рос. і укр. графік. Навч. 1904—05 і 1907—10 в МУЖСА, 1906 — в худож. школі Ш. Голлоші у Мюнхені. Тв.: серії — «Російський пейзаж» (1908—16), «Дніпробуд» (1930—31), «Азовсталь» (1938); іл. до тв. С. Цвейга, О. Пушкіна, М. Горького, М. Гоголя.

КРА́ВЧЕНКО-КРЮКО́ВСЬКИЙ Іван Григорович (1820, за ін. даними 1826, м. Лохвиця, тепер Полтав. обл.— 1885, там же) — укр. кобзар. Пан-майстер (керівник) кобзарсько-лірницької орг-ції. Виконував укр. нар. пісні, у т. ч. сатиричну «Про Правду й Неправду», думи «Олексій Попович», «Про сестру і брата», «Про вдову і синів» та ін. Від К.-К. записували думи П. *Мартинович,* В. Горленко.

КРАВЧУ́К Анатолій Андрійович (8.V 1934, Кіровоград) — укр. і рос. актор, режисер, н. а. УРСР з 1975. Закін. 1957 Київ. ін-т театр. мист-ва. Працював у т-рах України. 1980—85 — гол. режисер Львів. укр. драм. т-ру ім. М. Заньковецької, з 1985 — режисер і актор Львів. рос. драм. т-ру Рад. Армії. Вистави і ролі: «Сон князя Святослава» І. Франка (1981, роль Овлура; т-р ім. М. Заньковецької), «Дача Сталіна» В. Губаренка (1987, роль Костіна), «Любов і трагедія Сари Бернар» («Сміх лангусти») Дж. Маррелла (1990), «Анджело — тиран Падуанський» В. Гюго (1991, роль Анджело), всі — у т-рі Рад. Армії, «Між двох сил» В. Винниченка (1991, Львів. укр. молодіжний т-р ім. Леся Курбаса).

КРА́ЙНЄВ Данило Карпович [1 (13).XII 1872, с. Босарєво, Орловщина — 2.VI 1949, Одеса] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1941. Закін. 1890 Одес. рисувальну школу. Навч. 1900—01 у петерб. АМ. Після 1917 викладав в Одес. худож. ін-ті (з 1935 — професор). Тв.: «Розповідь моряка» (1897), «Кадри» (1925), «Кара киями на Запоріжжі» (1935), «Друзі у хворого Т. Шевченка» (1939); портрети.

КРАЙНИЧЕ́НКО Володимир Гаврилович (6.VIII 1925, м. Верхнє, тепер у складі м. Лисичанська Луган. обл.— 11.V 1964, Харків) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1952 Харків. ін-т театр. мист-ва (у М. *Крушельницького*). 1952—64 — у Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка (з 1962 — гол. режисер). Вистави: «Лимерівна» Панаса Мирного (1952), «Назар Стодоля» Т. Шевченка (1953), «Кров людська — не водиця» М. Стельмаха (1959).

КРАМАРЕ́НКО Андрій Іванович [4 (16).X 1897, с. Вільшани, тепер смт Харків. обл.— 1.IV 1976, Одеса] — укр. актор, н. а. УРСР з 1946. З 1921 — у т-рах Харкова, 1929—30, 1936—60 (з перервою) — в Одес. укр. муз.-драм. т-рі. Серед ролей: Стьопочка («Житейське море» Карпенка-Карого), Черевик («Сорочинський ярмарок» Старицького), ролі у п'єсах О. Корнійчука та М. Погодіна.

КРАМАРЕ́НКО Лев Юрійович [1(13).I 1888, м. Умань, тепер Черкас. обл.— 5.III 1942, Самарканд] — укр. живописець. Навч. 1906—08 у петерб., 1911 — паризькій АМ. Тв.: оформлення Дит. містечка ім. В. І. Леніна (1924) та Рос. драм. т-ру (1936—37) у Києві; картини — «Робітниця» (1927), «Натюрморт з самоваром» (1929), «Заводське селище Донбас» (1937), «Дерева біля яру» (1938), «Сріблясті далі. Самарканд» (1942). Вид.: Л. Логвинська, О. Малашенко. «Лев Крамаренко» (1975).

КРА́МОВ Олександр Григорович [23.XII 1884 (4.I 1885), Київ — 17.V 1951, Харків] — рос. актор і режисер, н. а. СРСР з 1944. Закін. 1905 Київ. театр. школу Є. Лепковського, 1908 — Київ. ун-т. Працював у київ. т-рі «Соловцов» (1905—09), в Херсоні (1909—12), Самарі (1912—13), з 1913 — в Петербурзі і Москві. З 1933 — актор, режисер, з 1936 — худож. керівник Харків. рос. драм. т-ру ім. О. С. Пушкіна. З 1948 — професор Харків. театр. ін-ту. Ролі: в т-рі — Т. Шевченко («Доля поета» Голованівського), Хлестаков («Ревізор» Гоголя), Щасливцев («Ліс» Островського), Полежаєв («Неспокійна старість» Рахманова); в кіно — Турбін («Два гусари», 1918—19, ательє А. Ханжонкова), Геслер («Червоний тил», 1924, «Пролеткіно»), Ріман («Машиніст Ухтомський», 1926, кіноконтора «Червона зірка»). Вистави: «Аристократи» М. Погодіна (1938), «Три сестри» А. Чехова (1939), «Таланти і поклонники» О. Островського (1946). Вид.: В. Буквін. «Олександр Григорович Крамов» (1964).

КРАМСЬКО́Й Іван Миколайович [27.V (8.VI) 1837, м. Острогозьк, тепер Ворон. обл.— 24.III (5.IV) 1887, Петербург] — рос. живописець. Навч. 1857—63 у петерб. АМ, її академік з 1869. Один з ідейних керівників Т-ва передвижників. У 50-х рр. відвідав Харків, 1871 працював у с. Хотінь на Сумщині, бував у Криму. Тв.: «Христос у пустелі» (1872), «Невідома» (1883), «Невтішне горе» (1884), «Селянин з вуздечкою» (1883). Автор портрета Т. Шевченка (1871), полотен, навіяних творчістю М. Гоголя та власними спогадами про Україну: «Русалки» (1871), «Місячна ніч» (1880).

КРАСИ́ЦЬКИЙ Фотій Степанович [12 (24).VIII 1873, с. Зелена Діброва, тепер Черкас. обл.— 2.VI 1944, Київ] — укр. живописець і графік. Внучатий небіж Т. Шевченка. Навч. 1888—92 коштом М. Лисенка у Київ. рисувальній школі М. Мурашка (у М. Пимоненка), 1892—94 — в Одес. худож. уч-щі (у К. Костанді), 1894—1901 — у петерб. АМ (у І. Рєпіна). З 1903 працював у Києві. В 1924—37 викладав у худож. ін-ті. Тв.: низка політ. карикатур у журн. «Шершень» (1906); жанрові картини — «Якби ви не панич» (1899), «Біля криниці» (1900), «Гість з Запоріжжя» (1901, варіант 1916), «У свято» (1902); пейзажі — «Хутір Хатки на річці Пслі» (1898), «Дорога в село Козацьке» (1899), «Село Кирилівка» (1901); портрети — М. Старицького (1893), Лесі Українки (1904), Т. Шевченка (1906, 1910), І. Франка (1907, 1914) та ін. Вид.: П. Н. Мусієнко. «Фотій Красицький» (1975).

КРАСНОСЕ́ЛЬСЬКИЙ Олександр Леонтійович [25.VI (7.VII) 1877, Москва — 19.III 1944, Дніпропетровськ] — укр. архітектор. Закін. 1906 Ризький політех. ін-т. Професор Дніпроп. ін-ту інженерів транспорту. Споруди у Дніпропетровську: 2-а робітн. поліклініка (1924—27), Палац культури металістів ім. Ілліча (1926—30), ун-т (1936, у співавт.), т-р на просп. К. Маркса (1941).

КРАСО́ВСЬКИЙ Єжи (2.XI 1925, Варшава) — польс. режисер. Закін. 1955 Вищу театр. школу у Варшаві. Працює в т-рі ім. Ю. Словацького в Кракові. Поставив 1976 в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка виставу «Краків'яни і гуралі» В. Богуславського.

КРАСО́ВСЬКИЙ Петро (?—?) — укр. будівничий 2-ї пол. 16 ст. За походженням італієць. 1567 прийняв львів. городянство. Збудував дзвіницю Вірменського собору (1570, реставрована і перебудована після

пожеж 1743, 1748, 1778), первісну дзвіницю (1568—70) Успенського собору (не збереглася), ймовірно, добудував 1577 Чорну кам'яницю, каплицю Трьох святителів (1578, реставрована 1671).

КРАСУЦЬКИЙ Гаврило (1837—85) — укр. скульптор. Працював у Львові в майстернях Л. *Шімзера* та Л. Марконі. Тв.: рельєфи на будинках по вул. Вірменській № 23 та пл. Ринок № 8.

КРАТКО Бернард Михайлович (17.I 1884, Варшава — 1.VIII 1960, Київ) — укр. скульптор. Навч. 1901—06 у Варшав. школі красних мист-в. З 1920 жив на Україні, викладав у Харків. (1920—25), Київ. (1925—35) худож. ін-тах. Тв.: погруддя Г. Сковороди (1923), «Червоноармієць» (1924), портрети — М. Заньковецької (1928), П. Володидіна (1934), П. Столярського; композиція «Шахтарі» (1946), пам'ятники Я. Свердлову (1951) в м. Єнакієвому, В. І. Леніну (1953) на шахті Челюскінців у Донбасі. Вид.: Є. Холостенко. «Бернард Кратко» (1933).

КРАТОХВИЛЯ-ВІДИМСЬКА Юзефа Богуславівна (18.V 1878, Львів — 19.XII 1965, там же) — укр. живописець і графік. Навч. у Вищій худож. школі у Відні та на курсах живопису при Львів. худож. школі (1921—23). Тв.: «Далматинські селянки» (1910), «Натюрморт зі скрипкою» (1931), «Старий гуцул з люлькою», «Гуцулки» (обидва — 30-і рр.); графічні — «Львівські вежі» (1932), серія «Старі львівські крами» (1934—36), «Музиканти з Ворохти» (1937), «Дружки» (1947), «Зима у Львові» (1965). Вид.: Г. Островський. «Юзефа Богуславівна Кратохвиля-Відимська» (1967).

КРВАВИЧ Дмитро Петрович (28.IX 1926, с. Княжпіль, тепер Львів. обл.) — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1990. Закін. 1953 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва (у І. *Севери*), відтоді — його викладач (з 1976 — професор). Тв.: монумент Бойової Слави Збройних Сил СРСР (1970, у співавт.) у Львові; пам'ятники — І. Франкові (1964) та М. Шашкевичу (1990) у Львові (обидва — у співавт.), І. Вишенському (1979) у м. Судовій Вишні Львів. обл., А. Кримському (1988) в м. Володимирі-Волинському; композиції — «Карпатська легенда» (1959), «Весна» (1968); портрети; дослідження з мистецтвознавства. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1972. Вид.: М. Батіг. «Дмитро Крвавич (1968).

КРЕМЕНЕЦЬКИЙ Михайло Пилипович (1823, Херсонщина — бл. 1905, Петербург) — укр. і рос. скрипаль, хормейстер. З 1835 — півчий Придворної співацької капели у Петербурзі, де також навч. гри на скрипці у Ф. Бема, з 1858 — її викладач (скрипка). 1845—77 — соліст оркестру (перша скрипка) італ. опери в Петербурзі.

КРЕНДОВСЬКИЙ Євграф Федорович (1810, м. Кременчук, тепер Полтав. обл.— після 1853, там же) — живописець. Навч. в Арзамаській худож. школі (в О. Венеціанова), відвідував 1830—35 петерб. АМ. У 1839 здобув звання вільного художника, оселився в с. Мануйлівці на Полтавщині, де працював учителем малювання. Тв.: «Сопілкарі» (1835), «Збираються на полювання» (1836), «Площа провінційного міста» (40-і рр.), «Українка», «Подруги», «Портрет сенатора А. Башилова з дітьми де Бальмена» (1840). В останні роки життя в Кременчуку мав власну худож. школу.

КРЕЧКО Михайло Михайлович (5.IX 1925, с. Порошкове, тепер Закарп. обл.) — укр. хор. диригент, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1954 Київ. консерваторію (у Е. Скрипчинської), з 1972 — її викладач (з 1990 — про-

фесор). В 1954—69 — худож. керівник і гол. диригент Закарп. нар. хору, 1969—83 — директор і худож. керівник капели «Думка», з 1983 — гол. хормейстер Респ. дит. муз. т-ру (Київ). Автор праць з музикознавства, фольклорних збірників.

КРЖИ́ЧКА Ярослав Франтішкович (27.VIII 1882, м. Кельч, Чехо-Словаччина — 23.I 1969, Прага) — чес. композитор, диригент, педагог. Закін. 1905 консерваторію в Празі, 1906—09 викладав у Катеринославському муз. уч-щі, де організував оркестр. З 1909— в Празі.

КРИВЕ́НКО Михайло Ілліч (10.V 1921, с. Новокормиха, тепер Алт. кр.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1977. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т (у В. *Костецького* та А. *Петрицького*). Тв.: «Їхав козак на війноньку»... (1954), «Земля» (1957), «Т. Шевченко і К. Брюллов в Ермітажі», «Гомоніла Україна, довго гомоніла...» (обидва — 1961), «Клятва запорожців» (1984), «Надзвичайне доручення» (1987), «Пробудження» (1990).

КРИВИ́ЦЬКА Леся (Олександра) Сергіївна [4 (16).I 1899, м. Чигирин, тепер Черкас. обл.— 7.XI 1983, Львів] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1954. Працювала в укр. трупах на Зх. Україні, 1944—73 у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької. Ролі: Анна, Предслава («Украдене щастя», «Сон князя Святослава» Франка), Ольга («Три сестри» Чехова), Ярова («Любов Ярова» Треньова). Автор спогадів «Повість про моє життя» (1965).

КРИВОНІ́С Олександр Артемович (4.I 1930, с. Боєве, тепер Цілиноград, Казахстан) — укр. живописець, з. д. м. Каз. РСР з 1968. Навч. 1951—57 у Харків. худож. ін-ті. З 1968 викладає у Київ. худож. ін-ті (професор — з 1983). Тв.: «Весна» (1960), «Золотий степ цілинний» (1962), «Старшина на цілині» (1967), «Земля узбецька» (1968), портрети.

КРИВОХИ́ЖА Анатолій Михайлович (1.XII 1925, Кіровоград) — укр. хореограф, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1957 Омський ін-т фіз. культури. З 1957 — худож. керівник ансамблю танцю «Ятрань» (Кіровоград).

КРИВЧА́НСЬКОЇ ДЕРЕВ'Я́НОЇ ЦЕ́РКВИ МА́ЙСТЕР (?—?) — укр. будівничий 18 ст. У 1763 в с. Кривці на Львівщині збудував церкву Миколи — зразок бойківської арх-ри. 1930 її було перевезено до Львова і поставлено на Чернечій горі.

КРИВЧЕ́НЯ Олексій Пилипович [30.VII (12.VIII) 1910, Одеса — 10.III 1974, Москва] — укр. і рос. співак (бас), н. а. СРСР з 1956. Закін. 1938 Одес. консерваторію. 1938—49 працював у т-рах Луганська, Дніпропетровська, Новосибірська, з 1949 — у Великому т-рі (Москва). Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Черевик («Сорочинський ярмарок» Мусоргського). Держ. пр. СРСР, 1951.

КРИЖАНІ́ВСЬКИЙ Богдан Володимирович (24.VIII 1894, Львів — 20.IV 1955, Чернівці) — укр. диригент і композитор, з. а. УРСР з 1943. Закін. Львів. (1916) та Віден. (1918) консерваторії. Один з організаторів (1920, Вінниця) і диригент (до 1926) Укр. драм. т-ру ім. І. Франка (з 1926 — у Києві). 1926—30, 1934—46 — в Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. З 1946 — у Чернів. укр. муз.-драм. т-рі. Тв.: оперети, музика до вистав, вокал.-симф. поема «Данило Галицький» (сл. М. Бажана).

КРИЖАНІ́ВСЬКИЙ Борис Миколайович (12.II 1929, Київ — 10.II 1991, там же) — укр. сценарист, кінознавець. Закін. 1952 Київ. театр. ін-т. Автор сценаріїв мультфільмів

«Сказання про Ігорів похід» (1972), «Лісова пісня» (1976), «Свіччине весілля» (1982), наук.-популярних фільмів, зокрема «Увага, математика!» (1967); т/ф «Наталія Ужвій» (1978), «Я. Довженко» (1983, у співавт.). Праці: «Режисер у кіно» (1960, 1962), «Мальоване кіно України» (1968), «Великі митці кіно» (1970), «Цікавий кінематограф» (1974), «Віктор Івченко» (1976, у співавт.).

КРИЖАНІВСЬКИЙ Данило Якович [17 (29).XII 1856, Херсонщина — 14 (26).II 1894, Одеса] — укр. педагог і композитор. Закін. 1882 Новоросійський ун-т в Одесі. Тв.: хорова ода «Пам'ятник» (1887), пісня «Реве та стогне Дніпр широкий» (1886, на текст з поеми Т. Шевченка «Причинна»), яку К. присвятив М. *Кропивницькому*.

КРИЖЕВСЬКИЙ Григорій Зіновійович (15.XII 1918, Харків) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1974. Навч. 1934—39 у Харків. худож. уч-щі (у М. *Дерегуса*). Закін. 1951 Харків. худож. ін-т (у Г. Бондаренка). Працює в галузі тематич. картини. Тв.: «Товариш» (1960), «Ярмарок у Косові» (1964), триптих «Невідомому матросові» (1965), «Голова» (1969), «Весна» (1971), «Іллічівськ. У порту» (1975), «Ранок у горах» (1978), «Ми повернулись, Одесо!» (1980—82), «Харківщина. Вечір у Кременівці» (1984), «Натюрморт. Реставрація» (1991). Вид.: «Григорій Крижевський». Каталог (1978).

КРИЖИЦЬКИЙ Костянтин Якович [17 (29).V 1858, Київ — 4 (17).IV 1911, Петербург] — укр. живописець. Навч. у Київ. рисувальній школі М. Мурашка. Закін. 1885 петерб. АМ, її акад. з 1900. Один з організаторів і голова (з 1908) Т-ва художників ім. А. І. Куїнджі. Тв.: «Косарі на Україні» (1884), «Перед грозою» (1885), «Спека спала, повіяло прохолодою», «Лісові далі» (обидва — 1889), «Повіяло весною» (1910), «Дуби» (1911), «Хутір на Україні».

КРИЖОПОЛЬСЬКИЙ Альберт Мошкович (15.VI 1942, м. Воткінськ, Удмуртія) — укр. художник-оформлювач. Оформлення Держ. істор. музею (1968—70), Музею історії медицини (1978—82), обидва — у Києві. Держ. пр. УРСР, 1983.

КРИКА (?—?) — укр. золотарі 17 ст. Працювали у Львові. Належали до золотарського цеху. Криштоф К. (?—?), згадується в архів. документах 1632. Станіслав (?—?) і Ян (?—?) К.; батько й син. Згадуються в документах 1648.

КРИЛОВ Костянтин Олексійович [4 (17).V 1910, с-ще Стрельна, тепер Ленінгр. обл.] — укр. живописець. Закін. 1941 Київ. худож. ін-т (у П. *Волокидіна* та Ф. *Кричевського*). Тв.: «Страйк робітників на Південноросійському заводі в 1914 році» (1948), «Т. Шевченко в казармі» (1961); портрети — Т. Шевченка (1971), Героя Рад. Союзу льотчиці Н. Федуненко (1973), н. а. СРСР Ю. Лаврова (1980), н. х. СРСР Т. Яблонської (1977); «В Шушенському. 1896 р.» (1991).

КРИМСЬКИЙ Агатангел Юхимович [3 (15).I 1871, м. Володимир-Волинський, тепер Волин. обл.— 25.I 1942, м. Кустанай] — укр. сходознавець, славіст і письменник, акад. АН УРСР з 1919, з. д. н. УРСР з 1940. Закін. 1889 Колегію Павла Галагана в Києві, 1892 — Лазаревський ін-т сх. мов у Москві, 1896 — Моск. ун-т. З 1918 життя і діяльність К. пов'язані з Києвом. Був одним з організаторів АН УРСР, до 1928 — її незмінний секретар. 1921—29 — директор Ін-ту мовознавства ім. О. О. Потебні, з 1918 (з перервами) — професор Київ. ун-ту. Праці з історії л-ри арабів, персів, турок

та ін. народів Бл. і Серед. Сходу, з семітології та ін. Досліджував укр. л-ру, фольклор, мову, цікавився укр. т-ром. Рецензії на драми «Досвітки, або Москалеві штуки наробили муки» К. Мирославського (1890), «Не поможуть і чари, як хто кому не до пари» М. Янчука (1891), «Ясні зорі» Б. Грінченка та «Драми і комедії» І. Тобілевича (Карпенка-Карого; т. 1—2), обидві — 1897; статті «Руський народний театр під дирекцією Івана Біберовича», «Товариство Садовського в Москві», «Трупа Деркача», «Театр Мирова-Бедюха» (всі — 1891), «М. Лисенко. З приводу 25-річного ювілею» (1893), «Український театр у Москві» (1900); дослідження «П. Житецький і Карпенко-Карий» та «До історії українських кінематографічних фільмів» (обидві — 1926). Перший в історії укр. сходознавства вивчав історію театр. мист-ва Бл. Сходу і 1926 опублікував працю «Перський театр, звідки він узявся і як розвивавсь». Солоспіви на тексти К. («Кожним вечором царівна...» та «Я й не жалую!») написав С. Людкевич. Репресований 1941, помер в тюремній лікарні, реабілітований 1957.

КРИНИЦЬКА Лідія Антонівна (5. VII 1898, Томашув, тепер Польща — 23.VIII 1966, Харків) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1923 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. 1923—66 (з перервами) — в Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка (до 1935 — «Березіль»). Ролі: Стеха («Назар Стодоля» Шевченка), Лимериха («Лимерівна» Панаса Мирного), Інгігерда («Ярослав Мудрий» Кочерги), Ковшик («Калиновий гай» Корнійчука), Анна Андріївна («Ревізор» Гоголя).

КРИП'ЯКЕВИЧ Іван Петрович (25.VI 1886, Львів — 21.IV 1967, там же) — укр. історик, акад. АН УРСР з 1958, з. д. н. УРСР з 1961. Закін. 1908 Львів. ун-т. З 1911 — чл. Наук. т-ва ім. Шевченка, з 1939 — професор ун-ту, 1953—63 — директор Ін-ту сусп. наук АН УРСР (всі — у Львові). Праці з історії України феод. періоду, зокрема з історії укр. образотв. мист-ва; статті «З історії української графіки. Никодим Зубрицький» (1917), «До історії української декорації і різьби» (1925), «Український екслібрис 18 ст.» (1937).

КРИСА Олег Васильович (1.VI 1942, с. Малі Ухави, Польща) — укр. скрипаль і педагог, з. а. УРСР з 1968. Закін. 1965 Москов. консерваторію (1967 — аспірантуру при ній; клас Д. Ойстраха). Викладач Київ. (1968—73) та Москов. (1974—87) консерваторій. Лауреат міжнар. конкурсів скрипалів в Познані (1963), Генуї (1963), Москві (1966), Монреалі (1969). З 1988 — професор Укр. муз. ін-ту в США (Нью-Йорк). Пропагує укр. музику.

КРИЧЕВСЬКІ — родина укр. художників. Василь Григорович К. [19 (31).XII 1872, за ін. даними 12.I 1873, с. Ворожба, тепер Лебединського р-ну Сум. обл.— 15.XI 1952, Каракас, Венесуела; прах перенесено до укр. центру Бавн Брук в шт. Джерсі, США] — живописець, архітектор, графік, художник т-ру і кіно, майстер декор.-ужиткового мист-ва. Спец. худож. освіти не мав. 1922—41 викладав у Київ. худож. ін-ті. Тв.: проекти та худож. оформлення Полтав. губ. земства (1903—08, тепер краєзнав. музей), Нар. дому в м. Лохвиці (тепер Полтав. обл.), ряду громад. і приватних будинків на Полтавщині (в укр. архіт. стилі), Канівського музею-заповідника «Могила Т. Г. Шевченка» (1936—38, у співавт.); картини — «Гребля Квітки-Основ'янен-

ка» (1899), «На Дніпрі» (1900), «Крим» (1901), «Ярмарок» (1913), «Кам'яна баба» (1925), «Пейзаж» (1934), «Сорочинський ярмарок» (1938); твори книжкової графіки; декорації до вистав київ. Т-ру М. Садовського «Сільська честь» П. Масканьї, «Богдан Хмельницький» М. Старицького (обидві — 1908), до кінофільмів «Тарас Шевченко» (1925), «Тарас Трясило» (1926), «Звенигора» (1927), «Назар Стодоля», «Сорочинський ярмарок» (обидва — 1936). Василь Васильович К. (18.III 1901, Харків — 16.VI 1978, Моунтен В'ю, Каліфорнія) — живописець. Син В. Г. Кричевського. Закін. 1923 Київ. худож. ін-т, де навч. у батька. Працював на Одес. та Київ. кхф (оформив 16 фільмів, в т. ч. «Земля» О. Довженка). Згодом зайнявся станковим живописом (писав портрети і краєвиди) та графікою (оформляв книжки, нотні видання). З 1949 — у США. Катерина Василівна Кричевська-Росандич (2.IX 1926, Київ) — живописець. Дочка В. В. Кричевського. Мистецьку освіту здобула вдома, пізніше навч. у Київ. худож. школі, потім — у Худож.-пром. школі у Празі та Гейдельберзькому ун-ті в Німеччині (40-і рр.). Працює в галузі акварельного пейзажу (укр. краєвиди, архіт. споруди, зокрема «Краєвид Києва», 1943; «Голівка», 1945; «Ранок у Парижі», 1970). Живе в США (Каліфорнія). Микола Васильович К. (24.XI 1898, Харків — 11.IX 1961, Париж) — живописець, художник т-ру, графік. 1919 з Т-ром М. Садовського виїхав до Чехо-Словаччини. Закін. 1928 худож.-пром. школу в Празі, 1929 виїхав до Парижа, де оформляв театр. вистави, писав акварельні краєвиди Франції та Італії, оформляв книжки. Федір Григорович К. [10 (22).V 1879, м. Лебедин, тепер Сум. обл.— 30.VII 1947, Ірпінь Київ. обл., похований у Києві] — живописець, з. д. м. УРСР з 1940. Закін. 1910 петерб. АМ. 1913—17 викладав у Київ. худож. уч-щі, 1917—22 — професор Укр. АМ, 1922—41 — Київ. худож. ін-ту. Тв.: «Наречена» (1910), «Три віки» (1913), триптих «Життя» (1925—27), «Свати» (1928), «Мати» (1929), «Довбуш» (1932), «Переможці Врангеля» (1934—35), «Веселі доярки» (1937); цикл картин за мотивами поеми Т. Шевченка «Катерина» (1937—40); портрети. Вид.: Л. Членова. «Федір Кричевський» (1969).

КРИШТА́ЛЬСЬКИЙ Олег Романович (8.IX 1930, Львів) — укр. піаніст і педагог, н. а. УРСР з 1990. Гри на фп. навч. у В. *Барвінського* та Р. Савицького. Закін. 1952 Львів. консерваторію, з 1956 — її викладач (з 1977 — професор). В репертуарі — тв. М. Лисенка, В. Барвінського, С. Людкевича, А. Штогаренка; перший виконавець ряду тв. М. Колесси, А. Кос-Анатольського, М. Дремлюги, Г. Тактакішвілі.

КРОПИВНИ́ЦЬКІ — діячі укр. т-ру; батько, дочка і сини. Марко Лукич К. [10 (22).V 1840, с. Бежбайраки, тепер с. Кропивницьке Кіровогр. обл.— 8 (21).IV 1910, Харків] — укр. драматург, актор, режисер, композитор. 1862—63 — вільний слухач Київ. ун-ту. Тв.: понад 40 п'єс (серед них — «Дай серцю волю, заведе в неволю», 1863; «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «Глитай, або ж Павук», обидві — 1882; «Чмир», 1890; «Скрутна доба», 1906), в яких змалював класове розшарування в пореформеному селі. Сценіч. діяльність почав у аматор. т-рі, на профес. сцені з 1871. Створив школу режисури і актор. майстерності. Серед учнів — Г. Затиркевич-Карпинська, Л. Ліницька, Г. Борисоглібська, І. Мар'яненко. Очолю-

вав драм. трупи, створив низку сценіч. образів: Бичок (у власній п'єсі «Глитай, або ж Павук»), Виборний («Наталка Полтавка» Котляревського), Тарас Бульба («Тарас Бульба» Старицького). Писав музику до вистав, автор вокал. дуетів («Де ти бродиш, моя доле»), романсів («Соловейко»). Ім'ям К. названо Кіровогр. укр. муз.-драм. т-р; у Харкові на могилі драматурга — пам'ятник (1914, скульп. Ф. Балавенський). Вид.: М. Йосипенко. «Марко Кропивницький» (1958). Олександра Марківна К. [1 (13).VI 1888, м. Єлизаветград, тепер Кіровоград — 20.IV 1969, м. Петродворець Ленінгр. обл.] — укр. і рос. співачка (сопрано). Муз. освіту здобула приватно. В 1913—14 — солістка рим. опери «Констанца», 1915—16 — Т-ру муз. драми і Народного дому (також і з 1929) в Петрограді та ін. Співала 1922—23 у Харків. опері. Партії: Марія («Мазепа» Чайковського), Купава («Снігуронька» Римського-Корсакова). У концертних виступах виконувала тв. укр. музики, зокрема романси М. Лисенка, нар. пісні. Володимир Маркович [28 (16). VIII 1892, хутір Затишок Куп'янського повіту Харків. губ.— 16.VI 1977, Ленінград, тепер Санкт-Петербург] — укр. хормейстер. Закін. 1915 Петербург. ун-т. 1921—56 — хормейстер в оперних театрах Ростова-на-Дону, Ташкента, Баку, Нижнього Новгорода, Полтави, Куйбишева (1931—46), Ленінграда (1946—56). Автор кн. «Із сімейної хроніки Марка Кропивницького. Спогади про батька» (1968). Прийомним сином К. був К. М. *Вукотич-Кропивницький.*

КРОШИ́ЦЬКИЙ Михайло Павлович [23.X (4.XI) 1894, Севастополь — 4.IV 1972, там же] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1956. Закін. 1918 Вище худож. уч-ще при АМ у Петрограді. Тв.: «З недавнього минулого» (1923), «Рибалки» (1926), «Повстання на броненосці „Потьомкін"» (1927), «В. І. Ленін на 2-му селянському з'їзді» (1934); портрети.

КРУГЛО́В Веанір Іванович (18.IX 1936, Перм) — укр. артист балету, н. а. УРСР з 1967. Закін. 1956 Перм. хореогр. уч-ще. В 1963—76 — соліст, з 1976 — педагог-репетитор Київ. т-ру опери та балету. Партії: Степан («Лілея» Данькевича), Лукаш («Лісова пісня» Скорульського), Мольфар («Тіні забутих предків» Кирейка); гол. партії в балетах П. Чайковського, А. Адана, Л. Мінкуса.

КРУГЛЯКО́ВА-НЕВЕ́ЛЬ Ніна Іллівна [15 (27).XII 1885, Олешки, тепер м. Цюрупинськ Херсон. обл.— 28.II 1974, Львів] — укр. скульптор. Закін. 1932 Одес. худож. ін-т. Працювала в галузі станкової, монумент. та декор. скульптури. Тв.: барельєфи на спорт. тему для кінотеатру у Луганську (1934—35), портрети (М. Заньковецької, 1950), композиції — «Партизани» (1948—49), «Ленін у дитинстві» (1942), «Ленін-гімназист» (1964).

КРУЖКО́В Ілля Маркович [9 (22). IX 1909, м. Умань, тепер Черкас. обл.— 9.I 1974, Київ] — укр. живописець і графік, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1941 Київ. худож. ін-т (у К. *Єлеви,* С. *Григор'єва* та Ф. *Кричевського*). Тв.: живописні — «Молотьба» (1939—40), «Седнів. Історичні місця боїв» (1940—41), «Червона Валка», «Букринський плацдарм» (1946—47); плакати — «Помстіться!» (1942), «Татусю, врятуй!» (1943).

КРУК Григорій (30.X 1911, с. Братишів, тепер Івано-Фр. обл. — 5.XII 1988, Мюнхен, Німеччина) — укр. скульптор. Закін. 1934 Львів. школу декор. мист-ва; 1937 — краківську й 1940 — берлінську АМ. Після

2-ї світової війни — у Мюнхені. Тв.: «Портрет патріарха Йосифа Сліпого», «Портрет папи Павла VI», «Портрет пані А. Лин», «Монахиня» (1960), «Відпочинок» (1975), «Селянське подружжя» та ін. Вид.: «Крук, Павлось, Мухин» (1947).

КРУЧАКО́В Самуїл Абрамович [6 (19.V) 1905, Маріуполь, тепер Донец. обл.— 6.II 1969, Київ] — укр. живописець. Закін. 1934 Київ. худож. ін-т. Працював у галузі станкового живопису. Тв.: «Т. Шевченко в казармі» (у співавт., 1939), «Т. Шевченко, М. Щепкін і В. Жуковський» (1940), «Туман над Дніпром» (1947), «Перехід С. Ковпака через Дніпро» (1950), «Літній день» (1964).

КРУШЕ́ВСЬКИЙ Георгій Степанович (1863—1938, Київ) — укр. живописець. Навч. 1891—95 у петерб. АМ. Тв.: «Тривога» (1899), «З полювання» (1900), «Портрет» (1915), «Голівка» (1916).

КРУШЕЛЬНИ́ЦЬКИЙ Мар'ян Михайлович (18.IV 1897, с. Пилява, тепер Терноп. обл.— 5.IV 1963, Київ) — укр. актор, режисер, педагог, н. а. СРСР з 1944. Учень В. *Юрчака* і Леся *Курбаса.* Сценіч. діяльність почав 1916 у Тернополі. 1921—23 — в Руському нар. т-рі у Львові. З 1924 — актор, з 1933 — худож. керівник, режисер і актор т-ру «Березіль» (з 1935 — Харків. укр. драм. театр ім. Т. Г. Шевченка). 1952—63 — актор і режисер (з 1954 — гол. реж.) Київ. укр. драм. т-ру ім. І. Франка. Пед. діяльність — з 1936, з 1947 — професор. Ролі: Малахій і Падур («Народний Малахій», «Маклена Граса» Куліша), Бублик («Платон Кречет» Корнійчука), Щасливцев («Ліс» О. Островського), Тев'є («Тев'є-молочник» за Шолом-Алейхемом), Буличов («Єгор Буличов та інші» М. Горького), Лір («Король Лір» Шекспіра). Вистави: «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького (1936, роль Івана), «Гроза» О. Островського (1938), «Богдан Хмельницький» О. Корнійчука (1939), «Ярослав Мудрий» І. Кочерги (1946), «Арсенал» В. Суходольського (1947), «Богдан Хмельницький» К. Данькевича (1953), «Над Дніпром» О. Корнійчука (1960). З 1926 знімався в кіно. Ролі: Жан («Ягідка кохання», 1926), Полковник («Коліївщина», 1933), Омелько («Мартин Боруля», 1953), Андрій Волик («Кривавий світанок», 1957) та ін. Ств. фільм «Мар'ян Крушельницький» (1962, Київ. кіностудія наук.-популяр. фільмів). Його образ відображено в скульптурі (скульп. О. Кудрявцева), живопису (В. Тарполовський, О. Васильєв). На могилі К. — пам'ятник (1964, скульптор Г. Кальченко). Держ. пр. СРСР, 1947, 1948. Вид.: Л. С. Танюк. «Мар'ян Крушельницький» (1974).

КРУШЕЛЬНИ́ЦЬКИЙ Ярослав (1916, м. Долина, тепер Івано-Фр. обл. — 29.VIII 1973, Люксембург) — укр. живописець. Художню освіту здобув у Львові та Познані. Після 1944 емігрував до Люксембурга. 1946—50 жив у Парижі. Автор композицій і портретів в дусі експресіонізму.

КРУШЕЛЬНИ́ЦЬКІ — укр. співачки; сестри. Соломія Амвросіївна К. (23.IX 1872, с. Білявинці, тепер Терноп. обл.— 16. XI 1952, Львів) — лірико-драм. сопрано, з. д. м. УРСР з 1951. Закін. 1893 Львів. консерваторію (у В. *Висоцького*), з 1952 — професор. 1893—96 вдосконалювала майстерність у Мілані, опанувала школу бельканто. Партії в операх Р. Вагнера вивчала у Відні (1895). Співала на сценах провідних т-рів світу, зокрема в Одесі (1896—97), Варшаві (1898—1902), Петербурзі (1901—02), Пари-

жі («Гранд-опера», 1902), Неаполі (1903, 1904), Римі (1904—05), Мілані («Ла Скала», 1898, 1904, 1907, 1909, 1915), Каїрі (1904) та ін. Пропагувала за кордоном укр. музику. 1894—1923 виступала з концертами у Львові, Тернополі, Чернівцях та ін. містах України. 1939 повернулася до Львова. Партії (понад 60): Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Татьяна, Ліза («Євгеній Онєгін», «Пікова дама» Чайковського), Чіо-Чіо-сан, Тоска (однойм. опери Пуччіні), Соломея, Електра (однойм. опери Р. Штрауса), провідні партії в операх Дж. Верді, Р. Вагнера, С. Монюшка. У с. Білій (передмістя Тернополя), де пройшло дитинство співачки, відкрито мемор. музей, її ім'я присвоєне Терноп. муз. уч-щу, спец. муз. школі у Львові. Про життя і творчість К. на Київ. кхф ств. фільм «Повернення Баттерфляй» (1982). Пам'ятник на могилі К. на Личаківському кладовищі у Львові (1978, скульп. Т. Бриж). Вид.: С. Крушельницька. «Спогади. Матеріали. Листування» (частини 1—2, 1978—79). Ганна Амвросіївна К. (18.VIII 1887, с. Біла, тепер передмістя Тернополя — 13.V 1965, Львів) — сопрано. Закін. 1904 Вищий муз. ін-т ім. М. Лисенка у Львові, 1912 — Міланську консерваторію. 1912—28 співала у т-рах Варшави, Львова, Мілана, Рима та ін. Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Єлизавета («Тангейзер» Вагнера). 1928 залишила сцену. Виступала в ювілейних концертах М. Лисенка (1903), Т. Шевченка (1901—06), І. Франка (1913) у Львові.

КРЩОНО́ВИЧ Лаврентій (?—?) — укр. гравер і письменник кін. 17 ст. Жив у Вільні. Належав до школи О. *Тарасевича.* Серед тв.: схема Хотинської битви 1673 (1674). У 80-х рр. переїхав до Чернігова, де працював разом з І. *Щирським* і Л. *Тарасевичем.* Написав панегірик на честь Л. *Барановича* (1682—83), підручник з риторики (1698). Можливо, був автором іл. до цих творів.

КРЮГЕР-ПРА́ХОВА Анна Августівна [26.VII (7.VIII) 1876, с. Сквира, тепер Київ. обл.— 29.IX 1962, Київ] — український живописець. Дружина А. *Прахова.* Навч. у Київ. рисувальній школі М. Мурашка. Закін. 1906 петерб. АМ. Викладала в Київ. худож. уч-щі (1912—20), худож.-пром. студії Прахових (1924—33), Київ. уч-щі прикладного мист-ва (1945—46). Тв.: «Їзда на оленях», «Набережна на о. Капрі», «Купання»; портрети акад. В. Філатова, проф. В. Пухальського.

КРЮ́КОВ Борис Іванович (19.I 1895, Оргєєв, тепер Молдова — 6.III 1967, Буенос-Айрес, Аргентіна) — укр. живописець, графік і театр. декоратор. Закін. 1918 Київ. худож. школу (у Ф. *Кричевського*). З 1923 — у Київ. т-рі опери та балету, 1943—48— у Львові, потім — у Кракові, Австрії, Аргентіні. Тв.: «Біля коня» (1929), «Карнавал», «Акт», «Автопортрет» (1962); іл. до тв. Данте «Божественна комедія» (1952), М. де Сервантеса «Дон Кіхот» (1952—54), ілюстрував тв. Т. Шевченка, І. Франка, І. Антоненка-Давидовича, О. Іваненко та ін. Вид.: «Борис Крюков» (1970).

КСЬОНЗ Григорій Петрович (бл. 1880—1882, м. Миргород, тепер Полтав. обл.— 1943, м. Гадяч тієї ж обл.) — укр. живописець. Навч. в іконописців М. Химечка (Миргород) і Д. Рудича (Хомутець, тепер Полтав. обл.). Тв.: «Портрет миргородської міщанки» (1935), «Портрет кобзаря М. Корецького» (1936).

КУ́ДІН Вячеслав Олександрович (19.II 1925, Терлиця, Монастирського р-ну Черкас. обл.) — укр. кінознавець і філософ, доктор філос. наук з 1963, професор з 1965. Закін. 1949 Владивостоцький пед. ін-т. Праці: «Екран і життя» (1967), «Естетика і творчі можливості людини» (1972), «Естетика і творчість» (1973), «Сучасна кінопанорама» (1977), «Кіно Радянської України» (1979), «Чотири місяці в Техасі» (1988).

КУ́ДЛИЧІ (?—?) — укр. золотарі 1-ї пол. 17 ст.; брати. Належали до львів. золотарського цеху. Криштоф К. (?—?) згадується в документах 1613. Ян К. (?—1651, Львів). Виготовляли коштовні прикраси: кубки, ложки, чари тощо. Золотарями були діти Яна — син Ян та дочка Анна з чоловіком С. Вілчком.

КУДРИ́ЦЬКИЙ Павло Михайлович [27.VI (9.VII) 1896, м. Коростишів, тепер Житомир. обл.— 22.VII 1926, Київ] — укр. актор і режисер. Закін. 1923 реж. лабораторію т-ру «Березіль», де працював 1922—26. Ролі: Поль і Нарвуд («Джіммі Хіггінс» за Сінклером), Робітник («Жовтень» і «Рур», тексти творчого колективу). Серед вистав — «Комуна в степах» М. Куліша (1925).

КУДРЯ́ВЦЕВА Ольга Миколаївна [8 (20).II 1896, Миколаїв — 15.VI 1964, Харків] — укр. скульптор. Навч. 1924—27 у Харків. худож. ін-ті. Тв.: «Кріпачка» (1935), «Сліпа» (1937—38), «Шевченко-хлопець» (1951); скульп. група «Хоровод» (фонтан у Дніпропетровську), надгробок М. Бурачека в Харкові (1952), портрет С. Федорцевої (1954).

КУДРЯШО́ВА Клавдія Андріївна (8.X 1927, Скати, Білозерського р-ну Челябін. обл.) — укр. графік-плакатист. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т (у В. І. Касіяна). Тв.: «Дружбою ми здружені, Батьківщино-мати» (1975), «Хай крокує дружба по планеті й всюди сяють посмішки дітей!» (1976), «Жінки світу! Єднайтеся в боротьбі за мир!» (1985) та ін. Комплекти плакатів — «Міста-герої» (1984), «Цих днів не змовкне слава» (1987), «Усе прекрасне в людині від променів сонця й від молока матері» (1989).

КУ́ЗИН Маріан (29.IX 1925, с. Ісаїв, Львівщина) — франц. композитор. Закін. Паризьку консерваторію (у Ж. Дандельота). Працює в Парижі на радіостанції. Тв.: ораторія для солістів, хору і оркестру «Неофіти» (1985), кантата «Любов до людини» (1984), симф. сюїта «Дивний світ Якова Гніздовського», «Псалми Давидові» для тенора, хору й оркестру на слова Т. Г. Шевченка.

КУЗНЕ́ВИЧ Григорій Микитович (30.IX 1871, с. Старе Брусно, тепер Польща — 9.I 1948, с. Ганачівка Львів. обл.) — укр. скульптор. Закін. 1896 Львів. худож.-пром. школу, 1901 — Рим. ін-т красних мист-в. Тв.: скульптура «Фортуна» для ощадної каси (1892), декор. композиція для Палацу мист-в (1894), обидва — у Львові, у співавт.; композиції «Перший хлібороб» (1900), «Гончар» (1901), медальйон для надгробка З. Олесницької у м. Стриї (1903), пам'ятники — Я. Килинському у Стрийському парку (1894), С. Щепановському (1905) та Б. Гловацькому (1906) на Личаківському кладовищі у Львові; портрети Т. Шевченка (1908, 1914), проект пам'ятника українському поетові для Києва (1910).

КУЗНЕЦО́В Владлен Миколайович (4.XII 1931, Харків) — укр. кінодраматург, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1954 Київ. ун-т. Автор сценаріїв наук.-популяр. фільмів (у т. ч. «Слово про хліб», 1978; «Людина і природа», 1984; «Люди-легенди», 1985; «Стенограма», 1988).

КУЗНЕЦО́В Володимир Васильович (13.IX 1924, Москва) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1974. Закін. 1954 Харків. худож. ін-т. Тв.: «В. Маяковський серед молоді» (1957), «На Єнисеї» (1963), «Колгоспний вечір» (1970—71), «Плавка дружби» (1977), «Жаркий полудень», «Перший трактор ХТЗ» (обидва — 1987), «Уж небо осенью дышало», «Солов'їна пора» (обидва — 1989).

КУЗНЕЦО́В Геннадій Юхимович (17.II 1947, Київ) — укр. графік. Закін. 1972 Київ. відділення Укр. поліrр. ін-ту ім. І. Федорова. Тв.: оформлення видань «Громадянська війна у Франції» К. Маркса (1982), «Життя землі» В. Уткіна (1983) та ін. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983.

КУЗНЕЦО́В Гліб Олександрович (1.I 1924, с. Синеньке Сарат. обл.— 9.III 1973, Київ) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1962. Закін. 1945 Моск. вище уч-ще військ. капельмейстерів Рад. Армії. В 1953—73 — диригент, згодом начальник Зразкового засл. оркестру УРСР штабу Київ. військ. округу.

КУЗНЕЦО́В Ксанфій Андрійович [9 (22).III 1913, с. Новий Дурулгуй, тепер Читинської обл.— 9.III 1984, Київ] — укр. скульптор. Закін. 1949 Моск. ін-т прикладного і декор. мист-ва. Працював у галузі станкової, монумент. та декор. скульптури. Тв.: барельєф «Є. Вахтангов» на Т-рі ім. Є. Вахтангова (1949) в Москві, монумент героям Вел. Вітчизн. війни на Савур-Могилі (1967, у співавт.) біля м. Сніжного Донец. обл., пам'ятник В. І. Леніну (1969, у співавт.) у Черкасах.

КУЗНЕЦО́В Микола Дмитрович [2 (14).XII 1850, с. Степанівка, Херсонщина — 2.III 1929, м. Сараєво, Югославія] — укр. живописець. Навч. 1876—79 у петерб. АМ. Чл. Т-ва передвижників, учасник Т-ва пд.-рос. художників. 1897—1920 жив і працював в Одесі. З 1920 — за кордоном. Тв.: «Об'їзд володінь» (1879), «У свято» (1881), «На заробітки» (1882), «Мировий посередник» (1887), «Після обіду» (1888); портрети І. Мечникова (1886), В. Васнецова (1891), П. Чайковського (1893), Ф. Шаляпіна (1902). Вид.: Л. Членова. «Микола Дмитрович Кузнецов» (1962).

КУЗЯ́КІНА Наталія Борисівна (5.IX 1928, Київ) — укр. літературознавець, театрознавець, критик, доктор мистецтвознавства з 1971, професор з 1972. Закін. 1948 Київ. ун-т. 1962—68 — співробітник ІМФЕ, 1969—72 — викладач Київ. театр. ін-ту, з 1972 — Ленінгр. ін-ту т-ру, музики та кінематографії. Тв.: «Нариси української радянської драматургії» (ч. 1—2, 1958—63), «Драматург Микола Куліш» (1962), «Драматург Іван Кочерга. Життя, п'єси, вистави» (1968), «Українська драматургія початку 20 століття. Шляхи оновлення» (1979), «Леся Українка і Олександр Блок» (1980), «Становлення української радянської режисури (1920 — початок 30-х рр.)» (1984). Статті, зокрема «За Соловецькою межею», «Лесь Курбас» (обидві —1988), «Олександр Довженко і Лесь Курбас» (1989).

КУЇ́НДЖІ Архип Іванович [січень 1841, Маріуполь — 11 (24).VII 1910, Петербург] — рос. живописець-пейзажист, педагог, професор з 1892, д. чл. петерб. АМ з 1893. Чл. Т-ва передвижників з 1875. Тв. на укр. тему: «Степ» (1875), «Чумацький тракт» (1875), «Українська ніч» (1876), «Вечір на Україні» (1878), «Березовий гай» (1879), «Місячна ніч на Дніпрі» (1880, варіант 1882), «Захід сонця в степу» (бл. 1900), «Нічна» (1905—08). В 1909 — в Петербурзі засн. Т-во художників ім. А. І. Куїнджі (існувало до 1937). Вид.: В. С. Манін. «Куїнджі» (1976).

КУКУЮ́К Петро Степанович (4.X 1938, с. Василівка, тепер Амвросіївського р-ну Донец. обл.— 2.VII 1982, Житомир) — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1974 Київ. ін-т театр. мист-ва. 1963—82 — в Житомир. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Дон Жуан («Камінний господар» Лесі Українки), Боруля («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Ярослав Мудрий (одноим. п'єса Кочерги), Антоніо Террачіні («Пам'ять серця» Корнійчука), Таран («Фараони» Коломійця), Езоп («Лисиця і виноград» Фігейреду), Куцар («Альбена» Йовкова). Вистави: «Шалені гроші» О. Островського (1974), «Драма в учительській» Я. Стельмаха (1980).

КУЛИ́К Юрій Іванович (2.VI 1937, Решетилівка, тепер смт Полтав. обл.— 17.X 1988, Харків) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1961 Харків. консерваторію. 1960—62 — диригент хору укр. пісні Харків. філармонії, з 1971 — голова Харків. відділення Муз. т-ва УРСР. З 1986 — професор Харків. ін-ту мистецтв.

КУЛИКО́В Іван (?—?) — рос. гравер серед. 19 ст. 1837 жив у Києві. Для друкарні Києво-Печерської лаври поновив мідні дошки: «Собор Печерських святих» та «Вид Софійського собору». Виконав 1844 гравюрні портрети Д. Трощинського, М. Милорадовича, М. Раєвського для альбому «Зображення людей знаменитих або чимось відомих, уроджених або відзначених у Малоросії».

КУЛІ́Ш Микола Гурович [6 (18).XII 1892, с. Чаплинка, тепер смт Херсон. обл.— 3.XI 1937, Соловки] — укр. драматург, театр. діяч. Навч. у міському уч-щі та гімназії у м. Олешках (тепер Цюрупинськ Херсон. обл.). Склав 1914 екстерном іспит за курс гімназії у Тбілісі. 1915—17 перебував на фронті. Учасник громадян. війни. З 1923 жив в Одесі, працював в органах нар. освіти, з 1925 — у Харкові, редагував журнали «Червоний шлях», «Літературний ярмарок», 1926—30 — голова Укр. т-ва драматургів і композиторів. Чл. Спілки пролет. письменників «Гарт», літ. орг-цій Ваплїте (1926—28 — президент), «Пролітфронт». У п'єсі «97» (1924; 2-а ред. 1929) розповів про голод 1921—23 на селі. Прем'єра відбулася 1924 у Харків. т-рі ім. І. Франка (реж. і виконавець гол. ролі — Г. Юра). П'єси «97», «Комуна в степах» (1924; 2-а ред. 1931) та «Отак загинув Гуска» (1925; 2-а ред. 1932, вид. 1960) становлять групу творів, у яких відбито взаємодію людини і нового істор. часу. У психол. драмі «Зона» (1926; на Київ. кхф 1988 знято одноим. фільм), комедії «Хулій Хурина» (1926; пост. цього ж року на сцені Нового т-ру в Києві) об'єктом худож. зображення стає соціальне обличчя тогочасного міста. Широку дискусію викликала п'єса «Народний Малахій» (1927; 2-а ред. 1929), яку поставив Лесь Курбас у т-рі «Березіль» (1928, Харків). Заклик гол. героя Малахія до «голубого соціалізму», його порив до здійснення мрії, фанатизм у творі вступають у конфлікт з прозою буденщини. Комедію «Мина Мазайло» (опубл. 1929) поставив цього ж року Лесь Курбас у т-рі «Березіль». Лірич. драма «Патетична соната» (поставив 1931 О. Таїров у Моск. камерному т-рі) — про Жовтневу революцію і громадян. війну на Україні. У драмі «Вічний бунт» (1932, опубл. 1983) К. простежив долю поета у самому вирі гострих конфліктів. Драматизмом життя позначені п'єси «Маклена Граса» (1933) та «Прощай, село» (під назвою «Поворот Марка», опубл. 1933).

Репресований 1934. Твори К. опубл. в 2-х томах (1991). Вид.: Н. Кузякіна. «П'єси Миколи Куліша» (1970).

КУЛЯ́БА Григорій Васильович (23.XII 1928, Полтава) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1972. Закін. 1955 Київ. консерваторію (у Г. *Верьовки*). 1960—67 і 1977—83 — диригент капели «Думка», 1967—74 — худож. керівник і гол. диригент хору Держтелерадіо УРСР, 1974—77 — Капели бандуристів УРСР. З 1983 — в Київконцерті.

КУЛЬГА́ Марина Кирилівна [19.XII 1915 (1.I 1916), с. Гнатівка, тепер Черніг. обл.] — укр. килимарниця, з. м. н. тв. УРСР з 1960. В 1929—71 працювала на фабриці худож. виробів у смт Дігтярах Черніг. обл.

КУЛЬЧИ́ЦЬКА Стефанія Василівна (13.I 1912, с. Чернокобці — 3.XI 1989, Львів) — укр. майстер декор. вишивки, з. м. н. тв. УРСР з 1987. Серед виробів: художньо оформлений одяг — свити «Перлина Гуцульщини» (1974), «Гуцулка Ксеня» (1976), «Полтавчанка» (1976—77), «Маруся Чурай» (1978); вишиті сорочки, рушники, подушки.

КУЛЬЧИ́ЦЬКИЙ Генріх Станіславович (2.XII 1922, м. Козятин, тепер Вінн. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1985. Закін. 1948 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди в Києві: житл. будинки на Кловському узвозі № 10 (1954—57), по вулицях Дачній № 6 (1955), Лесі Українки № 9 (1964); Русанівський житл. масив (1961—74), реконструкція і забудова пл. Жовтневої революції (1976—81, з 1991 — майдан Незалежності), обидва — у співавт. Держ. пр. СРСР, 1985.

КУЛЬЧИ́ЦЬКИЙ Микола Леонідович [18.III (1.IV) 1908, с. Суботці, тепер Кіровоград. обл.] — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1983. Закін. 1929 Держ. технікум кінематографії в Одесі. В 1934—83 (з перервою) — на Київ. кхф. Фільми: «Сорочинський ярмарок» (1939), «Іван Франко» (1956), «Киянка» (1958—59), «Олеся» (1971), «Женці» (1978), «Високий перевал» (1982), «Не було б щастя...» (1983).

КУЛЬЧИ́ЦЬКИЙ Франтішек Ксаверій (?—?) — укр. архітектор 18 ст. Збудував 1771—83 у Почаївській лаврі Успенський собор, трапезну і терасу з парапетом (разом з Г. Гофманом, Петром і Матвієм Полейовськими).

КУЛЬЧИ́ЦЬКИЙ Юрій (18.XII 1912, Підбуж, тепер смт Львів. обл.) — укр. живописець, графік і кераміст. Навч. в краків. АМ. З 1948 — в Парижі, з 1960 — в Мужені побл. Канн. Автор гравюр на дереві та лінолеумі на теми укр. історії, іл. до книжок і журналів, екслібрисів. Малював також портрети, ікони; з 1960 створював худож. вироби з кераміки, широко використовуючи укр. нар. орнаменти в їхньому оздобленні. Видав монографію про С. Левицьку (1989).

КУЛЬЧИ́ЦЬКІ — укр. митці; сестри. Ольга Львівна К. (1875—1940 або 1941) — художниця декор. мист-ва. Жила у Львові. Створювала ескізи килимів, які сама виготовляла. Олена Львівна К. (15.IX 1877, м. Бережани, тепер Терноп. обл.— 8.III 1967, Львів) — укр. живописець і графік, н. х. УРСР з 1956. Закін. 1908 Віден. худож.-пром. школу. 1945—51 — викладач Львів. поліго. ін-ту (з 1948 — професор). Тв.: картини — «Діти на леваді» (1909), «Жнива», «Бабуля», «Діти з свічками» (всі — 1913); серії акварелей — «Народна архітектура західних областей України», «Народний одяг західних областей України» (20-і рр.); офорти, у т. ч. «Бора» (1911), «На панщині» (1918), «Проти бурі» (1928); гравюри на

дереві («Довбуш», «Головач», обидві — 1910), іл. до тв. М. Коцюбинського, І. Франка та ін. Літ.-мемор. музей художниці відкрито 1971 у Львові. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1967. Вид.: А. Попов. «Олена Кульчицька» (1983).

КУМА́НЧЕНКО Поліна Володимирівна [8 (21).X 1910, с. Музиківка, тепер Херсон. обл.— 2.II 1992, Київ] — укр. актриса, н. а. СРСР з 1960. Закін. 1929 студію при Микол. рос. драм. т-рі.
Працювала у Миколаєві та Харкові (зокрема, 1937—61 — в укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка). З 1961 — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: в т-рі — Харитина, Ганна («Наймичка», «Безталанна» Карпенка-Карого), Прісенька («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Клеопатра Гаврилівна, Галина Романівна («Чому посміхалися зорі», «Пам'ять серця» Корнійчука), в кіно — Горпина («Киянка», 1958—59), Марія Бондар («Кров людськая — не водиця», 1960, обидва — Київ. кхф), Захарівна («Старт», 1987; «Укртелефільм»). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971.

КУНА́ВІН Олександр Михайлович (1780—?) — рос. художник. Навч. у петерб. АМ. На поч. 19 ст. їздив по Україні, малював краєвиди Полтавщини та Чернігівщини. Тв.: «Вид на Красногорський монастир», «Видок Миргорода» (1809), «Краєвид Лялича — маєтку графа П. Завадовського», «Вид села Кибинців» (обидва — поч. 19 ст.).

КУНЦЕ́ВИЧ Едвард Михайлович (14.VI 1926, Київ) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1976. Закін. 1951 Київ. худож. ін-т. Працює в галузі станкової, монумент. та декор. скульптури. Тв.: «Юність миру» (1951), «Хліб-сіль» (1958), скульптура «XX вік» на станції метро «Дніпро» у Києві (1964), мемор. комплекс Пагорб Слави у Черкасах (1977, у співавт.); портрети.

КУПЕ́НКО Борис Іванович (10.V 1922, м. Шахти, тепер Ростов. обл.) — укр. художник т-ру, н. х. УРСР з 1982. Закін. 1939 Ростов. худож. технікум. 1944—56 — у Донец. муз.-драм. т-рі ім. Артема, з 1956 — в Донец. рос. т-рі опери та балету, 1962—90 — гол. художник. Оформив вистави: опери — «Наймичка» М. Вериківського (1961), «Десять днів, що сколихнули світ» М. Карміньського (1971), «Крізь полум'я» В. Губаренка (1976), «Князь Ігор» О. Бородіна (1984), балети — «Сонячний камінь» В. Кирейка (1984), хореогр. мініатюри — «Ніч на Лисій горі» М. Мусоргського, «Гуцульські картинки» Л. Колодуба, «Пустотливі частівки» Р. Щедріна (всі — 1986), «Цілина» О. Рудянського (1987), опера-казка «Малий і Карлсон» Ю. Тер-Осипова (1989).

КУ́ПЕР Еміль Альбертович [1 (13).XII 1877, Херсон — 16.XI 1960, Нью-Йорк] — рос. скрипаль і диригент. Навч. гри на скрипці в Одес. муз. уч-щі та Віден. консерваторії (1891—93). З 1896 — концертмейстер Київ. оперного т-ру, де 1897 дебютував як диригент. 1898—99 диригував операми в т-рах Харкова і Одеси, 1900—07 — Києва, з 1907 — у т-рі С. Зиміна, 1910—19 — Великому т-рі (обидва — Москва), 1919—24 — в т-рах Петрограда. З 1924 працював у Парижі, Мілані, Нью-Йорку.

КУПЧИ́НСЬКИЙ Євген Іванович (19.VI 1867, с. Оглядів, тепер Львів. обл.— 28.VIII 1938, с. Сороцьке, тепер Терноп. обл.) — укр. композитор, цитрист, диригент. Автор зб. «Три пісні» (1889), «Збірка композицій на цитру» (10 вип., 1902—04), інструм. творів.

КУ́РАШ Орест Іванович (10.XI 1935, село Оріхівці побл. м. Перемишля,

Польща) — укр. хормейстер, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1958 Львів. консерваторію (у В. *Василевича*). В 1958—65 і з 1980 — гол. хормейстер Львів. т-ру опери та балету. Вистави: «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Украдене щастя» Ю. Мейтуса, «Борис Годунов» М. Мусоргського, «Фауст» Ш. Гуно.

КУ́РБАС Лесь (Олександр Зенон Степанович; 25.II 1887, м. Самбір, тепер Львів. обл.— 3.XI 1937, Соловки) — укр. режисер, актор, теоретик т-ру, драматург і публіцист, перекладач, н. а. Республіки з 1925. Народився в родині укр. акторів С. Яновича і В. Яновичевої. Навч. 1907—08 і 1911 на філос. ф-ті Віден. ун-ту, 1908—10 — у Львів. ун-ті. 1922—26 викладав у Київ., 1926—33 — у Харків. муз.-драм. ін-тах. Один з ініціаторів створення журналів «Театральні вісті», «Барикади театру», «Радянський театр». Заснував трупу «Тернопільські театральні вечори» (1915—16), «Молодий т-р» у Києві (1916 — 19), Київ. драм. т-р (1920—21), т-р «Березіль» (1922, з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка), худож. керівником якого був до 1933. Як актор створив на сценах ряду т-рів образи Гонти («Гайдамаки» за Шевченком), Гурмана («Украдене щастя» Франка), Астрова («Дядя Ваня» Чехова), Хлестакова («Ревізор» Гоголя), Едіпа («Цар Едіп» Софокла), Макбета («Макбет» Шекспіра), Збігнєва («Мазепа» Словацького) та ін. Інсценізувавши ряд поетич. тв. Т. Шевченка, поставив 1919 у «Молодому т-рі» «Шевченківську виставу»; інсценізована 1920 поема «Гайдамаки» йшла в Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка, в ін. т-рах України, Канади (понад 150 прем'єр). К. належить також інсценізація поезій П. Тичини з циклу «Сонячні кларнети» (1919). Вперше на укр. сцені поставив вистави «У пущі» Лесі Українки, «Цар Едіп» Софокла (обидві — 1918), «Макбет» В. Шекспіра (1920), «Народний Малахій» (1928), «Мина Мазайло» (1929), «Маклена Граса» (1933) М. Куліша, «Тетнульд» Ш. Дадіані (1932). Будучи в'язнем Соловецького табору, здійснив тут (1936—37) вистави «Весілля Кречинського» О. Сухово-Кобиліна, «Аристократи» М. Погодіна, «Інтервенція» Л. Славіна, «Учень диявола» Б. Шоу та ін. Написав і поставив агітп'єси «Жовтень» (1922), «Рур» (1923), драму «Джіммі Хіггінс» (1923, за романом Е. Сінклера), «Пролог» (1927, у співавт. з С. Бондарчуком). Автор кн. «Шляхи українського театру і ,,Березіль''» (1927), численних статей з театрознавства. Переклав з нім. мови кн. «Мистецтво вмирає» В. Обюртена (1918), написав до неї вступне слово. Для т-ру переклав з нім. мови драми «Молодість» М. Гальбе, «Войцек» Г. Бюхнера, комедію «Горе брехунові» Ф. Грільпарцера, з польс.— драму «Йоля» Ю. Жулавського, з франц.— комедію «Останній лист» В. Сарду, з норв.— вірш «Березіль» Б. Бйорнсона. Виховав когорту видатних акторів і режисерів. Його творча практика позначена впливом експресіонізму і конструктивізму. На студії ВУФКУ поставив фільми: «Вендета», «Макдональд» (обидва — 1924), «Арсенальці» («Червоний Арсенал», 1925). Репресований 1933, реабілітований 1957. В с. Старому Скалаті (тепер Терноп. обл.), де пройшли дит. і юнацькі роки митця, 1987 відкрито мемор. музей. Вид.: «Лесь Курбас. Спогади сучасників» (1969); «Лесь Курбас. Статті і спогади про Леся Курбаса. Літературна спадщина» (1987); «Лесь Курбас. ,,Березіль''. Із творчої спадщини» (1988); Ю. Бобошко. «Режисер Лесь

Курбас» (1987); зб. «Молодий театр. Генеза. Завдання. Шляхи» (1991).

КУРИЛА́С Осип Петрович (7.VIII 1870, с. Щирець, тепер смт Львів. обл.— 25.VI 1951, Львів) — укр. живописець і графік. Навч. 1886—90 у Львів. худож.-пром. школі, 1898—90 — у краків. АМ. Тв.: «Жебраки» (1895), «Сільська дівчинка» (1898), «Портрет дружини» (1918), «Бездомні» (1914), «Портрет Т. Шевченка» (1918), «Гуцульська пара» (1937), «На Гуцульщині» (1942), «Гуцули читають газету» (1945), «Лісоруби» (1947); іл. до кн. «Новини» В. Стефаника (1951). Вид.: А. В'юник. «Осип Петрович Курилас» (1963).

КУ́РИЙЛИК Василь Дмитрович (1927, Вітфорд, пров. Альберта, Канада — 3.XI 1977, Канада) — укр. живописець. Навч. у худож. коледжі в Онтаріо. Серед тв.— картина «Дух Шевченка вітає над Канадою», подарована автором 1970 Київ. музею Т. Г. Шевченка.

КУ́РІН Віктор Миколайович (24.II 1934, м. Свердловськ, тепер Луган. обл.) — укр. і молд. співак (баритон), з. а. УРСР з 1964, н. а. Молд. РСР з 1974. Закін. 1964 Київ. консерваторію (у Д. Євтушенка), з 1982 — її викладач. 1975—88 — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова), Ріголетто («Ріголетто» Верді).

КУРІННИ́Й Олександр Авакумович (1852, Київ — 1914) — укр. живописець і графік. Працював у галузі станкової графіки: «Гімназист» (1889), «Портрет В. Андреєва» (1891), «Селяни» (1897); жанрового живопису: «Дівчинка з квітами», «Дівчинка перед сном». Брав участь у розписах Володимирського собору в Києві.

КУРНАКО́В Георгій Васильович [30.III (11.IV) 1887, Херсон — 20.X 1977, там же] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1916 Київ. худож. уч-ще. Тв.: «Київ. Золоті бані» (1916), серія «Архітектура старого Херсона» (1930), «Дніпровські простори» (1952), «Дніпро під Херсоном» (1967). Вид.: «Георгій Васильович Курнаков». Каталог (1962).

КУ́РОЧКА-АРМАШЕ́ВСЬКИЙ Іван Григорович (15.VI 1896, Чернігів — 9.VIII 1971, Торонто, Канада) — укр. художник театру. Закін. 1928 Київ. худож. ін-т (у В. *Меллера*). 1927—41 — художник (1928—34 — головний) Київ. театру опери та балету, з 1948 — в Канаді. Оформив оперні і балетні вистави «Турандот» Дж. Пуччіні, «Блазень» С. Прокоф'єва (обидві — 1928), «Тарас Бульба», «Різдвяна ніч» М. Лисенка (обидві — 1929), «Кармелюк» В. Костенка (1931), «Лоенгрін» Р. Вагнера (1933), «Наталка Полтавка» М. Лисенка (1936), «Фауст» Ш. Гуно (1940). 50—70-х рр. займався церковним малярством.

КУ́РО́ЧКО Йосип Семенович (28.I 1911, Львів — 25.II 1968, Варшава) — укр. і польс. диригент, педагог. Закін. 1940 Львів. ун-т. Муз. освіту здобув у Львів. консерваторії. 1939—41 — керівник вокал. квартету Львів. філармонії. З 1943 — у Польщі. 1956—68 (з перервами) — організатор і диригент мішаного хору Укр. громад.-культур. т-ва у Варшаві. Автор «Пісенника» та підручників для укр. шкіл.

КУРТЯ́НИК Андрій (1810, с. Риків, тепер Львів. обл.— 29.XI 1890, там же) — укр. будівничий. Споруджував типові бойківські житла і госп. будівлі. 1878 у с. Голоевському (тепер Львів. обл.) разом з В. Сураном збудував тризрубну дерев. церкву

з багатозаломними верхами. Церква — визначна пам'ятка нар. арх-ри.

КУСЕ́НКО Ольга Яківна (11.XI 1919, м. Канів, тепер Черкас. обл.) — укр. актриса, н. а. СРСР з 1967. Закін. 1941 Київ. театр. ін-т. З 1944 — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. 1973—87 — голова правління Укр. театр. т-ва. Ролі: Галя («Циганка Аза» Старицького), Василина («Калиновий гай» Корнійчука), Меланка («Свіччине весілля» Кочерги), Наталія Фадеївна («... І змовкли птахи» Шамякіна), Матильда («Моя професія — синьйор з вищого світу» Скарначчі, Тарабузі), Регана («Король Лір» Шекспіра). Держ. пр. СРСР, 1951. Вид.: Л. М. та Н. М. Новоселицькі. «Ольга Кусенко. Нарис про життя і творчість» (1983).

КУСТЕ́НКО Костянтин Іванович (18.VIII 1919, Севастополь — 22.XI 1977, там же) — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1938 Одес. худож. технікум. 1974—77 — гол. художник Севастопольського рос. драм. т-ру Червонопрапорного Чорноморського флоту. Оформив вистави: «Потомки запорожців» О. Довженка (1966), «Отелло» В. Шекспіра (1968), «Оптимістична трагедія» В. Вишневського (1975).

КУТИ́НСЬКА Віра Іванівна (14.IX 1897, с. Зарубинці, Київщина — 27.XI 1981, Київ) — укр. живописець, графік. Закін. 1931 Київ. худож. ін-т (у М. *Бойчука*). Тв.: «Натюрморт» (40-і рр.), «Самотність», «Орнаментальний мотив» (60-і рр.) та ін.

КУ́ТКІН Володимир Сергійович (12.XI 1926, Житомир) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1959 Київ. худож. ін-т (у О. С. Пащенка). Тв.: серії «За мотивами творчості Т. Г. Шевченка» (1959—65), «Земля моя» (1966—67), «День Перемоги» (1977—78), «Гулаг» (1986—91); мозаїчне панно «Великий Кобзар» у Ташкенті (1968—70); іл. до тв. О. Гончара (1966), Г. Косинки (1970); портрети — «Т. Г. Шевченко на Аралі» (1986), «Леся Українка» (1988—89). Вид.: І. Бугаєнко. «Гравюри Володимира Куткіна» (1968).

КУТЛУБЕ́Й (?—?) — укр. золотар 1-ї пол. 15 ст. За походженням вірменин. Жив і працював у Львові. В архів. документах згадується 1407.

КУХАРЕ́ЦЬ Євген Іванович (7.XI 1945, с. Велюнь Рівнен. обл. — 27. XII 1987, загинув в автомоб. катастрофі, похований у Черкасах) — укр. хор. диригент, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1974 Одес. консерваторію. 1974—87 — худож. керівник і гол. диригент Черкас. нар. хору.

КУЦ Валентин Павлович (22.VIII 1939, Суми) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1990. Закін. 1962 Харків. худож. уч-ще, 1966 — Моск. вище худож.-пром. уч-ще. Тв.: «Сірий день» (1969), «Партизанський хліб», «Осінній мотив» (обидва — 1975), «Спадщанський ліс» (1980), «Від Радянського інформбюро» (1985), «Серпневий вечір» (1987); гобелен для інтер'єра готелю на тему «Місто Суми» (1991).

КУЦЕ́НКО Віталій Данилович (26. VI 1939, с. Мартове, Харків. обл.) — укр. диригент, з. д. мист. Марійської Республіки з 1974. Закін. 1965 Харків. консерваторію, 1971 — Ленінгр. консерваторію (у М. Рабиновича і І. Шермана). Головний диригент Марійського муз. т-ру (1969—75), Самарканд. (1975—76), Казанс. (1976—82), Томськ. (1982—85) театрів опери та балету, з 1985 — диригент симф. оркестру Харків. філармонії. З 1991 — викладач Харків. інституту мистецтв. Держ. пр. Марійської АРСР, 1979.

КУЦЕ́НКО Павло Якович [1 (14). XI 1908, Кам'янка, тепер місто Чер-

кас. обл.— 30.VI 1983, Київ] — укр. графік, з. х. УРСР з 1973. Закін. 1937 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Початок весни» (1937), серія «Донбас» (1944), «В'їзд у село Великі Сорочинці» (1952), «Київські кручі» (1970), «Розлилися води» (1978).

КУ́ЧЕР Галина Федорівна (дівоче — Дудка; 11.Х 1949, с. Хотянівка Київ. обл.) — укр. майстер лозоплетіння, з. м. н. тв. УРСР з 1988. Виготовляє хлібниці, сухарниці, підстаканники, декор. глечики, кухлі, кошики, корзинки, тарелі («Соняшник», 1981; «Дерево життя», 1986; «Обухову — 625» та «Пісня Малишкового краю», обидві — 1987, «Великодня», 1989), композиції («У вінок Кобзареві», 1979; «Пам'ять», 1985; «Катерина», 1990).

КУЧЕРЯ́ВИЙ Стефан (?—?) — укр. золотар 18 ст. Працював у Чернігові, 1739—52 — в Єлецькому монастирі. Виготовляв речі із срібла, оздоблював коштов. металами зброю.

КУЧУГУ́РА-КУЧЕРЕ́НКО Іван Йович (1878, за ін. даними —7.VII 1874, с. Мурафа, тепер Харків. обл. — 1943) — укр. кобзар, н. а. Республіки з 1925. У репертуарі — нар. пісні і думи, пісні на вірші Т. Шевченка, власні пісні («На високій дуже кручі» — про похорон Шевченка). Репресований.

КУШАКО́В Євген Іванович (15.III 1929, Київ) — укр. режисер, н. а. УРСР з 1976. Закін. 1956 Київ. консерваторію, 1960 — Київ. ін-т театр. мист-ва. 1968—89 — гол. режисер Донец. т-ру опери та балету. Вистави: «Крізь полум'я» В. Губаренка (1976), «Андре Шеньє» В. Джордано (1990). З 1970 — викладач Донец. муз.-пед. ін-ту (з 1991 — консерваторія).

КУШКО́ВА-ШЕВЧЕ́НКО Лідія Степанівна (14.VI 1939, м. Чита) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1962 Київ. ін-т театр. мист-ва (у М. Крушельницького), відтоді — у Дніпроп. укр. муз.-драм. театрі. Ролі: Мотря («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Оленка, Наталка («Голубі олені», «Горлиця» Коломійця), Наталя («Лимерівна» Панаса Мирного), Доріна («Тартюф» Мольєра), Джульєтта («Ромео і Джульєтта» Шекспіра).

КУШНАРЬО́ВА Ганна Борисівна [3 (15).II 1890—21.I 1962, Київ] — укр. актриса. Працювала у трупах Д. Гайдамаки, Т. Колісниченка (1904—13), Руському нар. т-рі у Львові (1915); 1917—38 — актриса т-рів Умані, Воронежа, Харкова, 1938—49 — Кривого Рога. Ролі: Маруся, Аза («Маруся Богуславка», «Циганка Аза» Старицького), Наталя («Лимерівна» Панаса Мирного), Марія Тарасівна («Платон Кречет» Корнійчука), Гурмижська («Ліс» О. Островського).

КУШНЕ́РИК Федір Данилович (19. XI, за ін. даними — 7.IX 1876, с. Багачка, тепер смт Велика Багачка Полтав. обл.— 23.VII 1941, там же) — укр. кобзар. Виконував нар. пісні та думи, власні тв. (пісня «Про революцію», дума «Батько Ленін»).

КУШНІРЕ́НКО Андрій Миколайович (17.Х 1933, с. Великі Загайці, тепер Терноп. обл.) — укр. хор. диригент, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1962 Львів. консерваторію, відтоді— худож. керівник і гол. диригент Буковинського ансамблю пісні і танцю. Автор хор. тв. і обробок нар. пісень. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1984.

КУЩ Анатолій Васильович (30.XI 1945, Київ) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1978. Навч. 1966—72 у Київ. худож. ін-ті. Працює в галузі станкової та монумент. скульптури. Тв.: станкові — «Хлопчик і дельфін» (1979), «Петро Панч» (1981), «Вадим Собко» (1982),

«Юність планети» (1983); монументальні — пам'ятники П. Г. Тичині (1981) в с. Піски Черніг. обл., К. Марксу у колгоспі ім. К. Маркса (Полтав. обл.).

Л

ЛАБЕНО́К Леонід Васильович (24. V 1927, Ленінград) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1984. Закін. 1956 Ленінгр. вище худож.-пром. уч-ще ім. В. Г. Мухіної. Тв.: «Батьківщини простори» (1960), «В Горках» (1970), «Батько» (1974), «Летять лелеки» (1976).

ЛАБІ́НСЬКИЙ Микола Гнатович (15.XI 1936, м. Ольгопіль Вінн. обл.) — укр. театрознавець. Закін. 1962 Київський театральний ін-т (курс І. *Волошина*). Праці: «Лесь Курбас. Спогади сучасників» (1969), «Лесь Курбас. Статті і спогади про Курбаса. Літературна спадщина» (у співавт. 1987), «Лесь Курбас. Березіль» (1988), «Молодий театр. Генеза. Завдання. Шляхи» (1991); монографічні розвідки «Поема народного гніву» (1972), «На сцені „Гайдамаки"» (1989; обидві — у співавт.). Статті про Ю. Смолича (у кн. «Юрій Смолич. Про театр», 1977), М. Бажана (у зб. «Спогади про Миколу Бажана», 1989), В. Чистякову, В. Добровольського, О. Сердюка, П. Нятко, С. Бондарчука, С. Мануйлович, П. Самійленко та ін. Упорядкування та наук. коментар в кн. «В. С. Довбищенко. Театр» (1984).

ЛАВРІ́ВСЬКИЙ Іван Андрійович (1822, с. Люпинка, побл. Балигорода, Польща — 13.X 1873, Хелм, там же) — укр. композитор і муз. діяч. Закін. 1848 духовну семінарію в Перемишлі (тепер Пшемисль, Польща). 1854—63 жив у Кракові, 1863—66 — у Львові, з 1866 — у Хелмі. Тв.: хорові («Осінь», «Заспівай ми, соловію», «Козак до торбана» та ін.), музика до вистав «Обман очей» К. Гушалевича, «Пан Довгонос» К. Меруновича, «Роксолана» Г. Якимовича. Виступав як диригент. Разом з М. *Вербицьким* сприяв відродженню укр. музики в Галичині.

ЛАВРО́ВИ — рос. актори; батько й син. Юрій Сергійович Л. [1 (14). III 1905, Петербург — 20.VIII 1980, Ленінград, похований у Києві] — н. а. СРСР з 1960. У 1938—68 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: в театрі — Дон Жуан, Командор («Камінний господар» Лесі Українки), Рощин («Ходіння по муках» за О. Толстим), Федір («Навала» Леонова), Ріварес («Овід» за Войнич); у фільмах — «Волочаєвські дні» (1938), «Велике життя» (1946). Кирило Юрійович Л. (15.IX 1925, Ленінград) — н. а. СРСР з 1972, Герой Соц. Праці (1985).
В 1950—55 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки, з 1955 — в Ленінгр. (з 1991 — С.-Петерб.) Великому драм. т-рі. З 1986 — голова правління Спілки театр. діячів СРСР. Ролі: в театрі — Давидов («Піднята цілина» за Шолоховим), Городничий («Ревізор» Гоголя); в кіно — Синцов («Живі і мертві», 1964), Башкирцев («Приборкання вогню», 1972). Лен. пр., 1982. Держ. пр. СРСР, 1978.

ЛАВРУ́ШКО Михайло Леонідович (1.I 1945, Донецьк) — укр. композитор. Закін. 1974 Одес. консерваторію (у І. Асєєва). З 1974

викладач Донец. муз. уч-ща. Тв.: концерт для скрипки з оркестром (1974), симфонія «Червоний колір» (1974), цикл фп. п'єс-мініатюр (1982—90); пісні.

ЛА́ГОДА Алла Вячеславівна (6.II 1937, Київ) — укр. артистка балету, н. а. УРСР з 1974. Закін. 1955 Київ. хореогр. уч-ще, відтоді до 1987 — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Килина («Лісова пісня» Скорульського), Марина («Поема про Марину» Яровинського), Мехмене Бану («Легенда про любов» Мелікова), Кармен («Кармен-сюїта» Бізе).

ЛАГО́РІО Лев Феліксович [16 (28).VI або 17 (29).XI 1827, Феодосія — 9 (22).XII 1905, Петербург] — рос. живописець. Навч. 1843—50 у петерб. АМ (з 1900 — її почес. член). У 1853 подорожував по Україні. В 1883—92 виконав серію батальних полотен на сюжети рос.-турецької війни 1877—78.

ЛАДАНО́ВСЬКИЙ Іван Семенович (7.VII 1921, м. Ананьїв, тепер Одес. обл.) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1964; полковник. Закін. 1949 Вище уч-ще військ. диригентів (Москва). 1942—77 — у військ. оркестрах. З 1977 — викл. Київ. консерваторії.

ЛАДИ́ЖЕНСЬКИЙ Геннадій Олександрович [22.I (3.II) 1853, м. Кологрив, тепер Костром. обл.— 15.IX 1916, там же] — укр. і рос. живописець. Навч. 1870—79 у петерб. АМ, її академік — з 1910. Викладав малювання 1882—1914 в уч-щах Одеси. Тв.: «В Петербурзі» (70-і рр. 19 ст.), «Орач» (1885), «Україна» (80-і рр. 19 ст.), «Бандурист» (1891), «Вивантаження граніту в Одеському порту» (1898), «Хаджібей» (1899). Вид.: В. А. Афанасьєв. «Геннадій Ладиженський» (1966).

ЛАДИ́ЖЕНСЬКИЙ Петро Анатолійович (10.XI 1946, м. Кам'янець-Подільський Хмельн. обл.) — укр. композитор. Закін. 1972 Київ. консерваторію (у М. *Дремлюги*). Тв.: балети «Вій», «Місяць росте на небосхилі» (обидва — 1977), кантати (зокрема, «Кантата для мільярдів голосів», 1978), симфонії, сюїти, камерно-інстр. музика, хори, романси.

ЛА́ДНИЙ Вадим Євстахійович (27.XII 1918, Харків) — укр. архітектор, н. арх. СРСР з 1984. Закін. 1946 Харків. інж.-буд. ін-т. Споруди в Києві: річковий вокзал (1961), Русанівський житл. масив (1964—71), готель «Славутич» (1972), фіз. (1973) та біолог. (1980) корпуси ун-ту, житл. масив Оболонь (1974—85).

ЛА́ЗАРЄВ Григорій Митрофанович [7 (20).IV 1907, м. Таганрог — 20.X 1989, Полтава] — український актор, н. а. УРСР з 1960. Працював у т-рах Чернігова, Миколаєва, Херсона. З 1957 — в Полтав. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Степан («Маруся Богуславка» Старицького), Лавро Мамай («Дума про Британку» Яновського), Франц Моор («Розбійники» Шіллера).

ЛАЗАРЧУ́К Андроник Григорович (січень, 1870, с. Уховецьк, тепер Волин. обл.— 6.IX 1934, м. Борзна Чернігів. обл.) — укр. живописець. Навч. 1889—95 в петерб. АМ. До 1915 викладав малювання в уч-щах і гімназіях в різних містах України. З 1915 жив у Борзні, де став ініціатором створення краєзнав. музею. Тв.: «За читанням листа» (бл. 1888), «Родинна група», «В селянській хаті», «Портрет Т. Шевченка».

ЛАЗАРЧУ́К Іполит Андроникович [13 (26).VIII 1903, с. Почаїв, тепер місто Терноп. обл.— 23.II 1979, Київ] — укр. художник кіно, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т. Роботи в галузі мультиплікації («Папанінці», 1938; «Пригоди Перця», 1961; «Чому в півня короткі штанці», 1966).

ЛАЗУРЕ́НКО Данило Семенович [11 (24).XII 1902, с. Вільшани, тепер

смт Харків. обл.— 20.X 1978, Дніпропетровськ] — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1948. Закін. 1929 Харків. муз.-драм. ін-т. Працював в укр. т-рах Харкова, Донецька, 1949—59 — у Дніпроп., 1959—61 — Миколаїв. укр. муз.-драм. т-рах. Вистави: «Наймичка» І. Карпенка-Карого (1938), «Отелло» В. Шекспіра (1952).

ЛА́ЙВСЕЙ Флоренс Гамілтон Рендел (3.XI 1874, Комптон, Квебек — 28.VII 1953, Торонто, Онтаріо) — канад. англомовна письменниця й перекладачка. Володіла укр. мовою. Видала 1916 в своєму перекладі «Пісні України...», де вміщено понад 100 укр. нар. пісень, вірші Т. Шевченка та ін. укр. поетів, писала доповіді й статті про укр. культуру, зокрема «Пісні й танці українців» (1927).

ЛАКТІО́НОВ-СТЕЗЕ́НКО Микола Полікарпович (15.II 1929, с. Нововолодимирівка, тепер Кіровогр. обл.) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1961 ВДІК, 1961—90 — кінорежисер Укр. студії хронік.-документ. фільмів. У доробку — понад 50 фільмів, у більшості з них був і автором сценаріїв: «Ніна Хакаліна» (1970), «Іду шукати» (1974), «Дякую тобі» (1976), «Енергійна людина» (1978), «Наша італійка» (1980), «Ніка» (1983), «33-й, свідчення очевидців» (1989).

ЛА́МАХ Валерій Павлович (6.III 1925, м. Лебедин, тепер Сум. обл.— 24.V 1978, Київ) — укр. живописець. Закін. 1954 Київ. худож. ін-т, де навч. у В. *Касіяна.* Працював в галузі монумент.-декор. мист. і плаката. Тв.: плакати, панно «Дружба народів» в аванзалі гол. павільйону ВДНГ УРСР (у співавтор., 1958); мозаїки — в інтер'єрах Київ. річкового вокзалу та аеровокзалу в Борисполі (у співавтор., 1965).

ЛА́НГЕ Антон (1779, Відень — 1844, Львів) — укр. живописець, графік. Освіту здобув в австр. пейзажиста Л. Шененберга. З 1810 жив у Львові. Тв.: «Водоспад», «Гірський краєвид», «Вид на замок в Олеську»; літографії до альбому «Галичина в картинах» (1837—38).

ЛА́НДВЕР Ян (12.I 1826, Прага — ?) — чес. композитор, віолончеліст і диригент. У 1837—41 навч. в Празькій консерваторії. У 50-х рр.— вчитель музики і керівник оркестру в маєтку графа Потоцького в Немирові (тепер Вінн. обл.). 1857 допомагав О. Марковичу в редагуванні музики до «Наталки Полтавки» І. Котляревського (оркестрував її і написав увертюру).

ЛАНСЕРЕ́ Євген Олександрович [12 (24).VIII 1848, Моршанськ, тепер Тамб. обл.— 23.III (4.IV) 1886, с. Нескучне, тепер Харків. обл.] — рос. скульптор. Освіту здобув приватно в Петербурзі. Тв.: жанрові композиції «Запорожець після бою» (1873), «Українець-плугатар» (1877), «Святослав» (1886), «Селянський віз», «Прощання козака з козачкою».

ЛАПИ́НСЬКИЙ Яків Наумович (7.I 1928, м. Умань, тепер Черкас. обл.)— укр. композитор. Закін. 1955 Київ. консерваторію (у Л. Ревуцького; з 1980— її викладач). Тв.: ораторія «В космос» (1964), сюїта «Українські акварелі» (1965), симф. поеми (у т. ч. «Дніпро», 1963; «Гопак», 1975; «Холми Києва», 1983; «Пам'ять», 1985), 2 симфонії (1972—78), 10 концертів для солістів з оркестром (1954—88), кіномузика та ін.

ЛА́ПІН Володимир Васильович [10 (23).VII 1915, с. Воротинськ, тепер Калуз. обл.] — укр. художник декор. мист-ва (фарфор), з.д.м. УРСР з 1974. Закін. 1948 Одес. худож. уч-ще. З 1958 — на Київ. експеримент. кераміко-худож. з-ді (1962—72 — гол. художник). Тв.:

фарфорові вази, присвячені істор. подіям.

ЛА́ПТЄВ Костянтин Антонович [21.X (3.XI) 1904, Київ] — укр. і рос. співак (баритон), н. а. СРСР з 1957. Закін. 1929 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Був солістом Одес. (1930—41), Київ. (1941—52), Ленінгр. ім. С. М. Кірова (1952—65) т-рів опери та балету. 1973—83 — викладач Ленінгр. консерваторії. Партії: Остап, Микола («Тарас Бульба», «Наталка Полтавка» Лисенка), Мазепа («Мазепа» Чайковського), Демон (одноймениа опера Рубінштейна), Жермон («Травіата» Верді). Концертна діяльність.

ЛА́ПЧЕНКО (Лапа, Лабченко) Григорій Гнатович (між 1796 і 1801, 1804, с. Валява, тепер Черкас. обл.— 1876 чи 1879, Даугавпілс, Латвія) — укр. і рос. живописець, кріпак графа М. Воронцова. Навч. приватно у Корсуні та у Білій Церкві (у Я. Нікітіна). 1822—29 — у петерб. АМ (її академік з 1842). Удосконалював майстерність в Римі. Тв.: «Киянин сповіщає Претича про наближення до Києва печенігів» (1829), «Купальниця» (1840), «Сусанна» (1842, позувала в процесі роботи його дружина — італійка Вікторія Кальдоні), «Воскресіння Христове»; портрети. З 1834, через хворобу очей, поступово втратив зір.

ЛАСО́ВСЬКИЙ Володимир (1907, Зх. Україна) — укр. живописець. Навч. в Худож. школі О. Новаківського у Львові, пізніше — у Ф. Леже в паризькій академії «Ля Гранд Шом'єр». До 1959 перебував у Буенос-Айресі (Аргентіна), згодом — у Нью-Йорку. Тв.: «Портрет», «Світанок», «Спека» та ін. Займається також пед. діяльністю. Автор статей на мистецько-теоретичні теми.

ЛА́ССАН Валентин Володимирович (17.VI 1923, Миколаїв) — укр. художник театру, з. х. УРСР з 1972. Закін. 1943 Батумське худож. учще. У Чернів. укр. муз.-драм. т-рі оформив вистави: «Вій» М. Кропивницького за М. Гоголем (1959), «Червоні маки» М. Бабляка (1967), «Зачарований вітряк» М. Стельмаха (1969).

ЛА́СТІВКА Петро Трохимович (5.IV 1922, с. Савинці, тепер Київ. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1980. Закін. 1949 школу кіноактора при Київ. кхф. Працював 1950—60 у т-рах Ужгорода, Чернігова, з 1960 — у Терноп. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: в театрі — Петро («Наталка Полтавка» Котляревського), Яшка («Весілля в Малинівці» Юхвіда); Нагульнов («Піднята цілина» за Шолоховим); в кіно — Василь Гринько («Дума про Ковпака», 1973—76).

ЛАЦА́НИЧ Ігор Васильович (11.VII 1935, Ужгород) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1961 Львів. консерваторію (з 1975 — її викладач). В 1956—68 — диригент, з 1975 — гол. диригент Львів. т-ру опери та балету (1970—75 — Донец. т-ру опери та балету). За його диригуванням здійснено вистави: «Ярослав Мудрий» Ю. Мейтуса, «Десять днів, що сколихнули світ» М. Карміиського, «Тангейзер» Р. Вагнера, «Джоконда»; А. Понк'єллі.

ЛА́ЩЕНКО Анатолій Петрович (2.IV 1941, Хабаровськ) — укр. музикознавець, хормейстер, доктор мистецтвознавства з 1991. Закін. 1964 Київ. консерваторію. 1964—70 — викладач Ніжин. пед. ін-ту, з 1970 — Київ. ін-ту культури. Автор 40 публікацій з проблем хорової музики й виконавства, зокрема книги «Хорова культура: аспекти вивчення й розвитку» (1989).

ЛАЩУ́К Юрій Пилипович (2.III 1922, с. Липки, тепер Рівн. обл.) — укр. мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства з 1974. Закін. 1953

Львів. ін-т приклад. та декор. мист-ва (1962—75 — його викладач). Праці з питань нар. і декор.-ужиткового мист-ва: «Українські гончарі» (1968), «Олекса Бахметюк» (1976), «Розвиток народних художніх промислів України» (1982), «Кераміка» (1987), «Потелич — одкровення української кераміки» (1990), «Народне мистецтво українського Полісся», «Українська кахля» (обидва — 1991).

ЛЕБЕДИ́НЕЦЬ Антон Дмитрович [Бас-Лебединець; 26.XII 1894 (7.I 1895), с. Скибинці, тепер Київ. обл.— 17.III 1979, Харків] — укр. композитор і хор. диригент, з. д. м. Узб. РСР з 1943 та УРСР з 1949. Закін. 1932 Харків. муз.-драм. ін-т. У 1951—62— ректор Харків. консерваторії. Тв.: пісні і хори («Тракторист», «Дніпрельстан», «Наша слава» та ін.).

ЛЕВА́ДА Олександр Степанович (справж.— Косак-Левада; 26.XI 1909, с. Кривчунка, тепер Черкас. обл.) — укр. письменник, сценарист. Навч. 1931—32 у Вінн. пед. ін-ті. Сценарії фільмів «Правда» (1957), «Кінець Чирви-Козиря» (1958), «Ескадра повертає на захід» (1965, у співавт.), «Слово про Ванду Василевську» (1965), «Берег надії» (1967), «Родина Коцюбинських» (1970). Автор лібретто опери «Арсенал» Г. Майбороди (1960, у співавт. з А. Малишком). За його п'єсами, що широко йшли в т-рах, створено т/ф «Фауст і смерть» (1975), «Здрастуй, Прип'ять » (1977), «Перстень з діамантом» (1978). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971.

ЛЕВАНДО́ВСЬКИЙ Вячеслав Вячеславович [11 (23).II 1897, Київ — 18.IV 1962, Москва] — укр. кінорежисер і художник. Один із зачинателів мультиплікації на Україні. Навч. 1920—22 в Укр. АМ. Ств. перші укр. мультиплікац. фільми: «Казка про солом'яного бичка» (1927, Одеса), «Казка про Білку-господиню та Мишку-злодійку» (1928, Київ). З 1933 — на кіностудії «Мосфільм».

ЛЕВАНДО́ВСЬКИЙ Прокіп (1782—1849) — укр. композитор і художник. Закін. Київ. академію; учень А. *Веделя.* З 1820 жив у Новомосковську (тепер Дніпроп. обл.). Тв.: духовні концерти, літургії, перекладення церк. співів для фп., літургії Д. Бортнянського для органа, а також обробки укр. нар. пісень.

ЛЕВЕНЕ́ЦЬ Анатолій Варфоломійович (24.V 1933, м. Свободний, тепер Амур. обл.) — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1972 Укр. полігр. ін-т ім. І. Федорова у Львові. Працював у т-рах Куйбишева, Дрогобича та ін., 1974—82— у Волин. укр. муз.-драм. т-рі, з 1982 — гол. худож. Донец. укр. муз.-драм. т-ру. Оформив вистави: «Захар Беркут» за І. Франком, «Отелло» В. Шекспіра (обидві — 1967), «Юстина» Х. Вуолійокі (1978), «Сто тисяч» І. Карпенка-Карого (1987), «Емігранти» С. Мрожека (1988), «Гарольд і Мод» К. Хіггінса, Ж. Кар'єра (1990), «Милий мій привид» К. Мельникова (1991).

ЛЕВИ́НСЬКИЙ Іван Іванович (6.VII 1851, м. Долина, тепер Івано-Фр. обл.— 4.VII 1919, Львів) — укр. архітектор. Закін. 1875 Тех. академію у Львові. Споруди в стилі укр. модерну: будинок т-ва «Дністер» (1905, тепер 7-а поліклініка, у співавт.), академічний дім (тепер гуртожиток поліграф. ін-ту), будинки бурси Укр. пед. т-ва (1906—08, тепер гол. корпус лісотех. ін-ту, у співавт.), муз. ін-ту (1916, тепер муз. уч-ще), всі — у Львові.

ЛЕВИ́НСЬКИЙ Л. (?—?) — укр. архітектор 2-ї пол. 19 — поч. 20 ст. Працював у Львові в архіт.-проектній майстерні І. *Левинського.* Ра-

зом з ним та О. *Лушпинським* і Т. *Обмінським* брав участь у спорудженні будинків у Львові. Дотримуючись принципів модерну, використовував у своїй творчості прийоми і форми укр. нар. архітектури.

ЛЕВЙТСЬКИЙ Борис Порфирович (Левицький; 1887, с. Андріївка, тепер Бориспільського р-ну Київ. обл.— 1937) — укр. композитор, педагог. Навч. у Херсон. муз. уч-щі та у муз. школі Є. Риба в Києві. З 1907 — пед. діяльність. 1910 організатор хорів у Києві, Вінниці, Переяславі, Борисполі. З 1922 — керівник студент. хору Київ. ін-ту нар. освіти. 1923— організатор і керівник капели РУХ (Революційний укр. хор). Репресований.

ЛЕВЙТСЬКИЙ Федір Прохорович (1869—?) — укр. співак, педагог. Навч. у Київ. муз. уч-щі РМТ (у К. *Еверарді*). Викладав спів у навч. закладах Одеси (1899—1904), Полтав. муз. уч-щі (1904—13). З 1913 у Петербурзі, 1923—25 викладач Ленінгр. консерваторії. Виступав як рецензент у полтав. газетах.

ЛЕВЙЦЬКА Анастасія Зіновіївна [справж.— Кашко; 4(16).II 1898, с. Куликівка, тепер смт Черніг. обл. — 6.XI 1955, Харків] — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. УРСР з 1947. Закін. 1927 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. 1927—30— солістка Київ., 1930—49 — Харків. т-рів опери та балету. 1950—58 — професор Харків. консерваторії. Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Солоха («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Кармен (одноймення опера Бізе).

ЛЕВЙЦЬКА Галина Львівна (Крушельницька; 23.I 1901, с. Порохник, тепер Польща — 13.VII 1949, Львів) — укр. піаністка і педагог. Закін. 1920 Держ. муз. академію у Відні. 1925—39 — педагог по класу фп. у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові; 1940—41, 1945—49 — професор Львів. консерваторії. Концертна діяльність.

ЛЕВЙЦЬКА Ольга Максиміліанівна (15.XII 1879, Пустомити, тепер смт Львів. обл.— 19.III 1925, Станіслав, тепер Івано-Франківськ) — укр. актриса, співачка (сопрано). Сестра А. *Бучми*. Грала в Руському нар. т-рі у Львові (1898—1912), трупах Й. Стадника (1913—14), К. Рубчакової (1916—18). Ролі: Аза («Циганка Аза» Старицького), Варка («Безталанна» Карпенка-Карого), Анисья («Влада темряви» Л. Толстого). Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї).

ЛЕВЙЦЬКА Софія Пилипівна (9.III 1874, с. Вихилівка, тепер Хмельн. обл.— 20.IX 1937, Париж) — укр. живописець і графік. Закін. 1905 паризьку АМ. На поч. творчості працювала у традиціях кубізму та фовізму, пізніше — постімпресіонізму. Тв.: «Єдинороги» (1911—12), «Збирання яблук» (1913), «Кавалькада» (1918), «Купальниця» (1926), «Дорога серед апельсинових дерев» (1928), «Гра у сніжки» (1929), «Український танок», «Трійка» (1934); іл. до різних франц. видань. Переклала франц. мовою повість «Вечори на хуторі біля Диканьки» М. Гоголя та оформила цю книжку своїми дереворитами. Вид.: Ю. Кульчицький. «Софія Левицька» (1989).

ЛЕВЙЦЬКА Тамара Василівна [30.I (12.II) 1916, м. Білопілля, тепер Сум. обл.] — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1977. Закін. Київ. худож. ін-т. Тв.: композиції, портрети (Д. Гурамішвілі, Л. Толстого, О. Пушкіна, Т. Шевченка) й картини за худож. полотнами відомих майстрів.

ЛЕВИЦЬКИЙ Іван (16.XI 1875, с. Мала Лука, тепер Терноп. обл.— 8.IV 1938, Львів) — укр. композитор, хор. диригент і педагог. 1910—37 викладав у Вищому муз. ін-ті у Львові. Тв.: скрипкові, хор. (у т. ч. на вірші Т. Шевченка «За байраком байрак», «І небо невмите, і заспані хвилі»; «По улиці вітер віє», всі — 1914; «Тече вода в синє море», вид. 1923), солоспіви; підручники.

ЛЕВИЦЬКИЙ Леопольд Іванович (7.VIII 1906, с. Бурдяківці, тепер Терноп. обл.— 14.V 1973, Львів) — укр. художник, з. д. м. УРСР з 1970. Навч. 1928—33 в краків. АМ. Тв.: графічні серії — «З оповідань мого батька» (1947), «З моїх спогадів» (1947—48), «Старе і нове» (1957), «Як ми жили за океаном» (1960), «Дівчата» (1961); картини — «Малий І. Франко в ковальні батька» (1952); іл. до тв. Я. Галана, С. Тудора. Вид.: Г. Островський. «Леопольд Левицький» (1978).

ЛЕВИЦЬКИЙ Микола (1870, Сх. Галичина — 1.VIII 1944, Варшава) — укр. і польс. співак (тенор), режисер і педагог. Закін. 1893 Львів. консерваторію. 1898—1927 виступав на оперних сценах Варшави, Тбілісі, Львова. Партії: Йонтек («Галька» Монюшка), Ленськи («Євгеній Онєгін» Чайковського), Хозе («Кармен» Бізе). В концертах пропагував твори укр. композиторів М. Лисенка, О. Нижанківського, Г. Топольницького.

ЛЕВИЦЬКИЙ Мирон (14.X 1913, Львів) — укр. живописець і графік. Закін. 1933 худож. студію О. Новаківського у Львові, навч. 1933—34 у краківській АМ. З 1949 — у Канаді. Тв.: розпис церкви св. Євхаристії у Торонто (1974—75); картини — «Маруся Богуславка», «Великдень на Україні»; графіка — «Дума про трьох братів». Виставка тв. Л. відбулася в Києві 1992.

ЛЕВИЦЬКИЙ Модест Олександрович (1873, Скала-над-Збручем, тепер смт Скала-Подільська Терноп. обл.— 1927) — укр. муз. діяч і диригент. Засновник і керівник хор. т-ва буковинський «Боян» (1899—1916) і першої на Буковині укр. муз. школи ім. М. Лисенка в Чернівцях (1904—16).

ЛЕВИЦЬКИЙ Олександр Олександрович (22.V 1921, с. Сахновщина, тепер смт Харків. обл.) — укр. композитор. Закін. 1961 Київ. консерваторію. Тв.: опери «Пісня гніву» (1964), «Червона шапочка» (1974), «Пам'ять серця» (1975); муз. комедії «Різдвяна казка» (1969), «Собака на сіні» (1971); симф., камерно-інструм., вокальна музика (цикли на вірші Т. Шевченка, Лесі Українки, В. Бровченка).

ЛЕВИЦЬКИЙ Петро (?—?) — укр. художник-портретист 19 ст. У 20-х рр. 19 ст., можливо, жив на Прилуччині. Тв.: «Портрет П. П. Білецького-Носенка» (1815), «Портрет О. О. Стахієва», «Портрет М. О. Грибовського» (1818), «Портрет М. Г. Репніна» (1820), «Портрет Г. П. Митусова» (1826). Вид.: В. В. Рубан. «Забуті імена» (1990).

ЛЕВИЦЬКИЙ Федір Васильович [2 (14).V 1858, м. Новоукраїнка, тепер Кіровогр. обл.— 19.II 1933, Чернігів] — укр. актор, режисер, театр. діяч, з. а. Республіки з 1926. Закін. 1877 духовну семінарію. У 1888—92 працював у трупах М. Кропивницького, М. Садовського, О. Суслова. 1905—08 мав власну трупу, 1909—17 — у Т-рі М. Садовського в Києві, Нац. зразковому т-рі та Київ. держдрамі (1917—19). 1919, 1925—29 — в Укр. драм. т-рі ім. Т. Шевченка (з 1927 — у Дніпропетровську), 1930—31 — в укр. т-рі «Жовтень» у Ленінграді. Ролі: Черевик («Сорочинський ярмарок» за Гоголем), Копистка («97» Кулі-

ша), Юсов («Тепленьке місце» Островського), Кобус («Загибель ,,Надії"» Гейєрманса). Вид.: В. С. Василько. «Ф. В. Левицький» (1958).

ЛЕВИЦЬКИЙ Федір Петрович (бл. 1850, м. Богуслав, тепер Київ. обл.— 1899, Київ) — укр. співак (бас). Закін. 1883 Петерб. консерваторію. Працював у Тбілісі, Казані, Саратові; 1891—92 — соліст Харків., 1893—94 — Київ. рос. опер. Партії: Кочубей («Мазепа» Чайковського), Колесник («Майська ніч» Римського-Корсакова). В камерному репертуарі — укр. муз. твори.

ЛЕВИЦЬКИЙ Федір Семенович (?, м. Стеблів, тепер смт Черкас. обл.— 1890, П'ятигорськ] — укр. хоровий диригент, співак, композитор. Муз. освіту здобув у Придворній співацькій капелі та Петерб. консерваторії. Працював учителем співу в Київ. духовній академії і регентом Златоверхо-Михайлівського монастиря. Тв.: літургія; підручник «Основи церковного співу».

ЛЕВИЦЬКІ — українські художники; батько й син. Григорій Кирилович Левицький-Ніс [бл. 1697, село Маячка, тепер Полтавської обл.— 8 (19).V 1769, там же] — гравер, представник укр. барокко. Навч. у Польщі (Вроцлав) та, можливо, у Київ. академії, з якою в 30-х рр. була пов'язана його діяльність. 1737 виконав серію гравюр для видань Києво-Печерської лаври (Євангеліє та «Апостол»). Автор гравюр до видання «Філософія Арістотелева» М. Козачинського (1745), до «Апостола» (1752, 1757). Оформив розкішні подарункові гравюри на честь лаврських архімандритів Р. Копи (бл. 1730) та І. Негребецького (1738), київ. митрополита Р. Заборовського. Вид.: В. Фоменко. «Григорій Левицький і українська гравюра» (1976). Дмитро Григорович Л. [бл. 1735, Київ (?) — 4(16).IV 1822, Петербург] — живописець-портретист, акад. петерб. АМ з 1770. Навч. у батька та О. *Антропова* з 1758. Бл. 1758 переїхав до Петербурга. Тв.: портрети — арх. О. Кокоринова (1769—70), П. Демидова (1773), Д. Дідро (1773—74), М. Дьякової (1778), І. Долгорукого (1782), «Портрет невідомої у блакитній сукні» (1784), дочки Агаші в нар. костюмі (1785). Бл. 1773—76 виконав серію портретів вихованок Смольного ін-ту («Портрет К. М. Хованської та К. М. Хрущової», 1773, та ін.). Вид.: Н. Молєва. «Дмитро Григорович Левицький» (1980).

ЛЕВИЦЬКІ — діячі україн. і польс. т-ру; мати і дочка. Леонтина Л. (1850, Львівщина — бл. 1910) — драм. актриса і співачка (сопрано). 1876—95 працювала в т-рах Львова й Кракова. Партії: Настуня («Бідна Марта» С. Воробкевича), Наталка («Чорноморці» М. Лисенка). Наталка Юліанівна Л. (1890, Львівщина — бл. 1939, Львів) — драм. актриса. У 1913—29 виступала в укр. т-рах Львова, Кам'янця-Подільського, Вінниці. Ролі: Одарка («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Наталка («Суєта» Карпенка-Карого), Ганнуся («Молодість» Гальбе).

ЛЕВЧЕНКО Григорій Семенович (12.VIII 1933, с. Грабарівка, тепер Полтав. обл.) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1960 Полтав. муз. уч-ще. 1960—79— керівник самодіяльних муз. колективів у Полтаві. Організатор (1976) і керівник укр. нар. хору «Калина» Полтав. пед. ін-ту (з 1981 — його викладач). Тв.: пісні («Червона калина — Полтавська земля», «Буду милого ждать»), обробки укр. нар. пісень.

ЛЕВЧЕНКО Ніна Митрофанівна [за чоловіком — Тобілевич; 7 (19).I

1886, с. Сєдлець, тепер Польща — 10.X 1971, Київ] — укр. актриса. Дружина П. К. *Саксаганського* (з 1914 грала у його трупах). Ролі: Одарка («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Евжені («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Ярина («Чумаки» Карпенка-Карого).

ЛЕВЧЕНКО Петро Олексійович [29. VI (11.VII) 1856, Харків — 14 (27).I 1917, там же] — укр. живописець-пейзажист і рисувальник. Початкову худож. освіту здобув у Д. *Безперчого*. Навч. 1878—83 у петерб. АМ. За характером творчості близький до передвижників. Був членом Т-ва пд.-рос. художників. З 1886 викладав у Харків. рисувальній школі М. Раєвської-Іванової. З 1886 виставляв картини на пересув. виставках. Малював переважно пейзажі України. Тв.: «Село» (1891), «Глухомань» (1903), «На Україні» (1907), «Задвірки Софійського собору. Київ» (1900-і рр.), «На Харківщині», «Селянське подвір'я», «Пейзаж з річкою», «Натхнення», «Інтер'єр з кріслом». Вид.: Ю. Дюженко. «Петро Олексійович Левченко» (1958).

ЛЕВЧУК Тимофій Васильович [6 (19).I 1912, с. Бистріївка, тепер Ружинського р-ну Житомир. обл.] — укр. кінорежисер, н. а. СРСР з 1972. Закін. 1934 Київ. кіноін-т. З 1934 працює на Київ. кхф. З 1970 — професор Київ. ін-ту театр. мист-ва. 1963—87 — 1-й секретар правління Спілки кінематографістів УРСР. Фільми: «Киянка» (3 серії, 1958—60), «Помилка Оноре де Бальзака» (1968), «Родина Коцюбинських» (1971), трилогія «Дума про Ковпака» (1973—76), «Ми звинувачуєм» (1985), «І в звуках пам'ять відгукнеться» (1986), «Війна» (1989—90, разом з Г. *Коханом*). Автор книг: «Люди і фільми» (1983), «Тому, що люблю» (1987). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971. Вид.: «Про Тимофія Левчука» (1982).

ЛЕДЕНЬОВ Дмитро Васильович (25.X 1921, Ростов-на-Дону) — укр. військ. диригент, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1947 Моск. консерваторію. В 1956—73 — керівник військ. ансамблів пісні і танцю.

ЛЕНСЬКИЙ Олександр Павлович [справж.— Вервіціотті; 1 (13).X 1847, Кишинів — 13 (26).X 1908, Москва, похований у м. Каневі, тепер Черкас. обл.] — рос. актор, режисер, педагог і теоретик т-ру. 1865—76 грав на провінційній сцені (Саратов, Казань, Одеса). З 1876 — в Малому т-рі (Москва). Один із засновників (1879) Київ. рос. драм. т-ва. Гастролював на Україні, зокрема 1877—79 в Києві. Ролі: Чацький, Фамусов («Лихо з розуму» Грибоєдова), Гамлет («Гамлет» Шекспіра); вистави: «Ревізор» М. Гоголя (1898), «Коріолан» В. Шекспіра, «Без вини винні» О. Островського (1908).

ЛЕОНІДОВ Леонід Миронович [справж.— Вольфензон; 22.V (3.VI) 1873, Одеса — 6.VIII 1941, Москва] — рос. актор, режисер, педагог, н. а. СРСР з 1936. Навч. 1895—96 у Моск. імп. театр. уч-щі. Сценічну діяльність почав в аматор. виставах Т-ва мист-в та міській нар. аудиторії в Одесі. Працював 1896—1901 у т-рі «Соловцов» в Києві, 1903—41 — у МХАТі. Часто гастролював на Україні. Ролі, зіграні в т-рі «Соловцов»: Молчалін («Лихо з розуму» Грибоєдова), Хлестаков («Ревізор» Гоголя), Треплєв («Чайка» Чехова), Лаерт («Гамлет» Шекспіра). Автор статей з теорії театр. мист-ва.

ЛЕОНОВ Валерій Петрович (20.X 1945, м. Мічурінськ Тамб. обл.) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. 1977 Ленінгр. консерва-

торію. Працював 1917—81 у Новосиб. т-рі опери та балету. З 1981 — гол. диригент і худож. керівник симф. оркестру Луган. філармонії.

ЛЕО́НОВА Дар'я Михайлівна [9 (21).III 1829, за ін. даними — 4 (16). III 1834, Вишній Волочок, тепер Твер. обл.— 25.I (6.II) 1896, Петербург] — рос. співачка (контральто), драм. актриса і педагог. Навч. у Петерб. театр. уч-щі. 1851—73 виступала на сценах петерб. т-рів та у Великому т-рі в Москві. Партії: Ваня («Життя за царя» Глинки), Рогніда («Рогніда» Сєрова); ролі: Тетяна («Москаль-чарівник» Котляревського), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, перше виконання; Петербург, 1863). Виступала з концертами на Україні разом з М. Мусоргським (1879). Виконувала укр. нар. пісні в обробці Сєрова (зокрема, в концерті на користь родичів Шевченка; Петербург, 1861), романси М. Мусоргського на слова Шевченка — «Гопак» та «На Дніпрі».

ЛЕОНТО́ВИЧ Микола Дмитрович [1 (13).XII 1877, с. Селевинці, тепер Монастирок Вінн. обл.— 23.I 1921, с. Марківка тієї ж обл.] — укр. композитор, хор. диригент, муз.-громад. діяч, педагог, збирач муз. фольклору. Закін. 1898 духовну семінарію (Кам'янець-Подільський), 1903—04 відвідував лекції в Придворній співацькій капелі в Петербурзі (склав іспит на звання регента). Працював учителем співу у Вінниці, на ст. Гришине (тепер м. Красноармійськ Донец. обл.), у Тульчині, де викладав у єпархіальному жіночому уч-щі. 1918—19 брав активну участь у розбудові укр. нац. муз. культури в Києві (один з організаторів Першої укр. держ. капели викладач Муз.-драматичного ін-ту ім. М. В. Лисенка). 1919 повернувся в Тульчин. Автор обробок класич. тв. для хору, укр. нар. пісень (понад 150, у т. ч. «Пряля», «Козака несуть», «Ой з-за гори кам'яної», «Щедрик»); революц. пісень («Інтернаціонал», «Варшав'янка», «Ми ковалі своєї долі»); хорових поем («Легенда», «Моя пісня», «Літні тони», «Льодолом»), опери «На русалчин великдень» (не завершив; закінчив, відредагував та оркестрував М. *Скорик*; під згаданою назвою поставив 1977 Київ. т-р опери та балету), духовних тв., метод. статей. 1922 для увічнення пам'яті Л. було ств. Муз. т-во ім. М. Д. Леонтовича (існувало до 1928). У Тульчині встановлено пам'ятник композитору (1969; скульп. Г. Кальченко, арх. О. Ігнащенко). Вид.: М. Гордійчук. «Микола Леонтович» (1972); зб. статей «Творчість Леонтовича» (1977), «Микола Леонтович. Спогади, листи, матеріали» (1982).

ЛЕОНТО́ВИЧ Теодор (Богдан) Іванович (1812, с. Шутків, тепер Польща — 30.XI 1886, с. Новосілка, тепер Терноп. обл.) — укр. письменник, композитор і муз. критик. У ст. «Сьомі роковини смерті Тараса Шевченка у Львові» (1868) перший дав аналіз муз. творів М. Вербицького і М. Лисенка на текст «Заповіту». Автор популярних пісень.

ЛЕОПОЛІ́ТА, Марцин зі Львова (1540—89?) — польс. композитор. Навч. у Себастьяна з Фельштина. 1560—64— придворний органіст короля Сигізмунда Августа в Кракові. Тв.: мотети і меси («Меса на воскресіння з мертвих»).

ЛЕПЕШИ́НСЬКА Ольга Василівна [15 (28).IX 1916, Київ] — рос. артистка балету, н. а. СРСР з 1951. Закін. 1933 Моск. хореогр. уч-ще. 1933—63 — у Великому т-рі (Москва), з 1963 на пед. роботі. Партії:

Попелюшка (однойм. балет Прокоф'єва), Тао Хоа («Червоний мак» Глієра). В 40—60-х рр. не раз гастролювала на Україні, зокрема виступала в Київ. т-рі опери та балету. Держ. пр. СРСР, 1941, 1946, 1947, 1950.

ЛЕРЕ́Р Йосиф Гедалович (18.III 1880, м. Кам'янець-Подільський — 9.VI 1941, Львів) — укр. та польс. диригент і композитор. Навч. у Львів. консерваторії (у М. *Солтиса*). 1911—41 (з перервою) — концертмейстер і диригент оперет і опер у Львів. т-рі, з 1933 — диригент філармонії. Викладав у Львів. консерваторії ім. К. Шимановського.

ЛЕ́ФЛЕР Чарлз Мартін (псевд.— Торнов; 30.I 1861, Мюлуз, Ельзас — 19.V 1935, Медфілд, шт. Массачусетс) — амер. композитор і скрипаль. Дитинство пройшло на Україні. Муз. освіту здобув приватно в Берліні та Парижі. Тв.: для оркестру (симф. поема «Спогад дитинства», пройнята інтонаціями укр. і рос. нар. пісень, 1924), для окремих інструментів (у т. ч. «Українські вечори», за мотивами оповідань М. Гоголя, 1891), для голосу з оркестром.

ЛЕ́ЩЕНКО Петро Костянтинович (справж.— Мастикович; 1898, с. Ісаєве, тепер Одес. обл.— 1954, Бухарест) — рос. і укр. співак (ліричний баритон). Дебютував 1915 як танцівник, з 1918 жив у Румунії. З 1930 почав виступати як співак (дебютував у Ризі). 1942—43 — виступав в Одесі. В репертуарі були рос., циганські, а також укр. нар. пісні, пісенно-танц. номери, власні пісні. Помер в ув'язненні.

ЛЄКОВ Юрій Миколайович (14.XI 1926, смт Садон, Пн. Осетія) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1968, н. а. РРФСР з 1974. Закін. 1957 Київ. ін-т театр. мист-ва (у Л. *Варпаховського* і В. *Скляренка*). 1954—62 — режисер Київ., 1962—68 — Харків., 1975—77 — Одес., 1968—75 і з 1977 — гол. режисер Пн.-Осетин. т-рів опери та балету. 1963—68 — викладач Харків. ін-ту мист-в. Вистави: «Катерина» М. Аркаса, «Іоланта» П. Чайковського, «Тоска» Дж. Пуччіні.

ЛИВЧИ́НСЬКИЙ Леонтій Васильович (?—?) — укр. співак і хормейстер 18 ст. Працював регентом єпископської капели в Переяславі. З 1721 — у Петербурзі, придворний співак. З 1726 — співак і регент капели курляндської герцогині Анни Іоаннівни в Мітаві та Троїцьк. монастирі у Вільні. 1737—39 — керівник капели вологодського єпископа.

ЛИЗОГУ́Б Володимир Сергійович (14.VII 1918, Миколаїв) — укр. режисер, н. а. УРСР з 1974. Закін. 1952 Харків. театр. ін-т, 1941—63 працював актором і режисером в т-рах Харкова, Львова, 1963—83 — режисер Київ. укр. драм. т-ру ім. І. Франка. Вистави: «Лимерівна» Панаса Мирного (1968), «Незабутнє» за О. Довженком (інсценізація Л., 1977), «Ретро» О. Галіна (1981). З 1947 веде пед. діяльність.

ЛИЗОГУ́Б Олександр Іванович (1790, Чернігівщина — 1839) — укр. композитор і піаніст. Походив з козацько-старшинського роду Лизогубів. Один із зачинателів укр. фп. музики. Тв.: ноктюрни, мазурки, варіації на теми укр. нар. пісень («Ой у полі криниченька», «Та була в мене жінка», «Ой ти, дівчино», «Ой не ходи, Грицю»), романси («Смерть на чужині», вид. 1855).

ЛИ́МАРЄВ Анатолій Григорович (1.IV 1929, с. Амвросіївка, тепер місто Донец. обл.— 6.XI 1985, Київ) — укр. живописець. Закін. 1957 Київ. худож. ін-т. Працював у галузі станкового живопису. Тв.: «Моє село» (1960), «Стигле поле» (1967),

«У Донецькому степу» (1969). Вид.: «Анатолій Лимарєв». Каталог (1989).

ЛИПКО́ВСЬКА Лідія Яківна [28.IV (10.V) 1882, с. Бабин, тепер Кельменецького р-ну Чернів. обл.— 22.III 1958, Бейрут, Ліван] — рос. співачка (колоратурне сопрано). Закін. 1906 Петерб. консерваторію. 1906—16 (з перервами) — солістка Маріїнського т-ру в Петербурзі. 1909—14 гастролювала в містах Зх. Європи й Пн. Америки. З 1917 жила за кордоном. Гастролювала в СРСР (1927—29; виступала на Україні — Київ, Одеса, Дніпропетровськ, Харків). Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Татьяна («Євгеній Онєгін» Чайковського).

ЛИСА́К Зінаїда Петрівна (20.VII 1930, Запоріжжя) — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. УРСР з 1978. Закін. 1953 Одес. консерваторію, відтоді — в Одес. т-рі опери та балету. Партії: Оксана («Загибель ескадри» Губаренка), Марина Мнішек («Борис Годунов» Мусоргського), Амнеріс («Аїда» Верді).

ЛИ́СЕНКО Віталій Романович (1.VII 1941, Львів) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1982. Закін. 1969 Київ. консерваторію (клас Л. *Венедиктова* та К. *Симеонова*), з того часу її викладач (з 1991 — професор). 1981—87 — хормейстер Київ. т-ру опери та балету. Керівник самодіяльних хорів.

ЛИ́СЕНКО Георгій Семенович [8 (21).IV 1910, с. Валява, тепер Черкас. обл.] — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1940 Київ. ін-т театр. мист-ва. Працював у т-рах Луцька, Мелітополя, Полтави. В кіно — з 1957. Фільми: «Якби каміння говорило» (1957), «Таврія» (1959), «Перевірено — мін немає» (1965, спільна рад.-югосл. постановка), «Вогонь» (1974), «Білий круг» (1975).

ЛИ́СЕНКО Євген Васильович (1.IX 1933, Харків) — рос. актор, н. а. УРСР з 1981. Закін. 1955 Школу-студію МХАТу. З 1956 — у Харків. рос. драм. т-рі ім. О. С. Пушкіна. Ролі: Лунін («Наближення» Щербака), Макдуф («Макбет» Шекспіра).

ЛИ́СЕНКО Микола Віталійович [10 (22).III 1842, с. Гриньки, тепер Полтав. обл.— 24.X (6.XI) 1912, Київ] — укр. композитор, піаніст, педагог, хор. диригент, муз.-громад. діяч; основоположник укр. класич. музики. Заг. освіту здобув у приватних пансіонах Києва (1852—55) та харків. гімназії (1855—59), одночасно навч. музики. Закін. 1864 Київ. ун-т, 1865 захистив дисертацію на ступінь канд. природничих наук. В студент. роки записував і обробляв нар. пісні, брав участь у діяльності аматор. т-ру. 1867—69 навч. у Лейпціз. консерваторії (фп. і композиція). 1868 написав перший значний твір — «Заповіт» на сл. Т. Шевченка (для соліста, хору і фп.). В Лейпцигу видав 1-у серію з «Музики до „Кобзаря" Шевченка», «Збірник українських пісень» (1—3-й вип. по 40 пісень) для голосу з фп. Повернувся 1869 до Києва. Брав участь у Філармоніч. т-ві любителів музики і співу, Гуртку любителів музики Я. Спиглазова, в орг-ції недільної школи для хлопців-селян, пізніше — в підготовці «Словника української мови», в роботі Пд.-Зх. відділення Рос. геогр. т-ва. Виступав як піаніст у концертах РМТ, на вечорах літ.-артистич. т-ва, чл. правління якого він був, у концертах в Нар. аудиторії. В 1874—76 Л. навч. у Петерб. консерваторії у М. Римського-Корсакова. Познайомився з рос. композиторами — М. Мусоргським, О. Бородіним, Ц. Кюї, критиком В. Стасовим. У Петербурзі пропагував укр. музику. Влаштував 1873 виступи кобза-

ря О. *Вересая* в Києві (підготував реферат про його творчість). В Києві продовжував збирати й обробляти нар. пісні (7 випусків по 40 пісень для голосу і фп., 12 хорових збірників по 10 творів, 5 циклів обрядових пісень), організував хори, з якими виступав у містах і селах України. Влаштовував щорічні шевченківські концерти, урочистий концерт до 100-річчя з дня народження М. Глинки (1904). Разом з О. *Кошицем* був організатором муз. т-ва «Боян» (1905). 1908—12 — голова ради правління «Українського клубу». У хорах Л. здобули початкову мистецьку освіту К. *Стеценко,* П. *Демуцький, Я. Яциневич,* О. *Лисенко* та ін. З ім'ям Л. пов'язаний розвиток музичної освіти, зокрема в Києві. З 1869 він викладав у приватних муз. школах, муз. уч-щі РМТ, Ін-ті шляхетних дівчат (1865—67, 1890—1904). В 1904 відкрив в Києві муз.-драм. школу (з 1913 — його імені). У ній викладали Л. (фп.), О. *Вонсовська* (скрипка), М. *Зотова,* О. *Муравйова,* Г. *Любомирський* (теорія музики і композиція), М. *Старицька,* Г. *Гаєвський* (сценіч. мист-во), В. *Перетц* (історія драми) та ін. Професором співу 1905—11 був О. *Мишуга.* У школі навчалися укр. композитори К. Стеценко, Л. Ревуцький, О. Кошиць, співак М. *Микиша,* актори О. *Ватуля* і Б. *Романицький,* режисер М. *Терещенко* та ін. представники укр. муз. і театр. культури. В Києві було поставлено сценіч. тв. Л.— оперету «Чорноморці» (1872) і оперу «Різдвяна ніч» (1873) у приміщенні початк. школи сестер М. і С. Ліндфорс; опери «Утоплена» (1883), «Наталка Полтавка» (1889), «Енеїда» (1911) — у Т-рі М. Садовського. Л.— автор дит. опер «Коза-дереза» (1888), «Пан Коцький» (1891), «Зима і Весна» (1892), одноактної опери «Ноктюрн» (1912). Найвидатніший твір композитора — нар. муз. драма «Тарас Бульба» (1890). Л.— один з перших інтерпретаторів «Кобзаря» Шевченка (понад 80 вокальних творів різних жанрів). Багато композицій написав на тексти М. Старицького, С. Руданського, Лесі Українки, О. Олеся, М. Вороного, І. Франка (серед них — гімн «Вічний революціонер», 1905). Основоположник інструм. жанрів укр. музики. Серед фп. тв.— 2 рапсодії, сюїта, соната, полонези, ноктюрни. Автор фольклористичних праць «Дума про Хмельницького і Барабаша» (1888), «Про торбан і музику пісень Відорта» (1892), «Народні музичні інструменти на Україні» (1894). Ім'я Л. надано Львів. консерваторії, Харків. т-рові опери та балету, Колонному залу Київ. філармонії, її струнному квартетові, Київ. спец. серед. муз. школі-інтернату. Встановлено стипендію його імені. З 1962 проводиться респ. конкурс ім. М. В. Лисенка, 1982 встановлено респ. пр. УРСР ім. М. В. Лисенка. В Києві в будинку, де 1898—1912 жив композитор, відкрито мемор. музей, 1992 — муз. вітальня родини Л. На могилі Л. на Байковому кладовищі — надгробок (1939, скульп. Ю. Білостоцький). Пам'ятники Л.— у Києві (1965, скульп. О. Ковальов, арх. В. Гнєздилов) та с. Гриньках. Вид.: Л. Архимович, М. Гордійчук. «Микола Віталійович Лисенко» (1963, 1992), О. Лисенко «М. В. Лисенко. Спогади сина» (1966, 1991).

ЛИСЕНКО Михайло Григорович [16 (29).X 1906, с. Шпилівка, тепер Сум. обл.— 8.V 1972, Київ] — укр. скульптор, н. х. СРСР з 1963, д. чл. АМ СРСР з 1970. Закін. 1931 Харків. худож. ін-т у Л. *Блох* та І. *Севери.* З 1947 — професор Київ.

худож. ін-ту. Тв.: композиції — «Партизанський рейд», «Вірність» (обидві — 1947), «Олеко Дундич» (1949); портрети — Т. Шевченка (1954), В. Касіяна (1958), І. Мар'яненка (1962—63), В. Затонського (1967), погруддя Т. Шевченка в Парижі (встановлено 1973); пам'ятники — 61-у комунарові в Миколаєві (1935—36), М. Щорсу в Києві (1954), Холм Слави у Львові (1958), С. Ковпаку в Путивлі (1971), рад. громадянам і військовополоненим Рад. Армії, що загинули від нім.-фашист. окупантів 1941—43 в Бабиному Яру в Києві (1976), всі — у співавт. Вид.: Є. Афанасьєв. «Михайло Лисенко» (1975).

ЛИСЕНКО Наталія Андріївна [1884 (1886?), м. Миколаїв — 7.X 1969, Париж] — рос. і укр. артистка т-ру та кіно. З 1901 грала в МХТ, т-рі Корша (Москва), 1909—12 — в київ. т-рі «Соловцов». З 1915 — в кіно, знялася у понад 40 фільмах: «Без вини винні» (1916), «Отець Сергій» (1918). В 1920 разом з чоловіком — І. Мозжухіним емігрувала до Франції (фільми: «Минають тіні», «Кін», 1922).

ЛИСЕНКО Остап Миколайович [1 (13).VII 1885, Київ — 1.X 1968, там же] — укр. музикознавець. Син М. В. *Лисенка.* Закін. 1930 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Викладав у Львів. (1945—51) та Київ. (1951—68) консерваторіях. Досліджував творчу спадщину батька, уклав зб. «Неопубліковані вокальні твори М. Лисенка» (1967), «М. В. Лисенко у спогадах сучасників» (1968). Тв.: «М. В. Лисенко. Спогади сина» (1966, 1991); «Сонце української музики» (1967).

ЛИСЕНКО Софія Кононівна (1865, Полтавщина — 10.XI 1946, Баку) — рос. і укр. співачка (сопрано). Виступала в Італії (1887—91), співала в Харків. опері (1891—93), у Петербурзі, Москві, Києві. З 1912 — пед. діяльність. Партії: Тамара («Демон» Рубінштейна), Розіна («Севільський цирульник» Россіні).

ЛИСЕЦЬКИЙ Степан Йосипович (15.VIII 1937, с. Витків, тепер Львів. обл.) — укр. музикознавець, канд. мистецтвознавства з 1975. Закін. 1963 Київ. консерваторію. Праці: «Кирило Стеценко» (1974), «Риси стилю творчості К. Стеценка» (1977).

ЛИСИК Євген Микитович (17.IX 1930, с. Шнирів, тепер Львів. обл.— 4.V 1991, Львів) — укр. художник театру, н. х. УРСР з 1975. З 1961, по закін. Львів. ін-ту прикладного та декор. мист-ва,— у Львів. т-рі опери та балету (з 1967 — гол. художник). Оформив вистави: «Спартак» А. Хачатуряна (1965 і 1986), «Золотий обруч» Б. Лятошинського (1971), «Вій» В. Губаренка (1985), «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва (1988). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971. Вид.: І. Диченко. «Євген Лисик» (1978).

ЛИТВИН Леонід Єгорович (22.VIII 1943, с. Ощів Волин. обл.) — укр. живописець. Закін. 1968 Львів. уч-ще прикладного та декор. мист-ва. Автор монумент. розписів і мозаїк у різних громад. спорудах м. Луцька («Спорт і життя», «Олімпіада — це мир» та ін.) та станкових тв. — «Давня Русь» (1972), «Весна рідного міста» (1979), «Волинський натюрморт» (1981), «Дівчинка в карнавальному костюмі» (1982), «Портрет майстра спорту В. Шранкевича» (1983), «Предки», «Північні далі» (обидва — 1985), «Мати і дитина» (1989), «Спартак» (1990). Вид.: «Леонід Литвин». Каталог (1986).

ЛИТВИНЕНКО Валентин Гаврилович [15 (28).VIII 1808, Кременчук — 15.XII 1979, Київ] — укр. графік, живописець і письменник, н. х. УРСР з 1960. Навч. у худож. сту-

дії М. *Самокиша* в Сімферополі, 1932—34 — на робітфаці при Харків. худож. ін-ті. З 1941 — співробітник журн. «Перець». Тв.: плакати та агітвікна — «Україна вільна», «Волго-Дунайська рапсодія» (1944); серії гравюр — «Відбудова заводу» (1946), «Мисливська лірика» (1951), «Весняна тиша» (1959), «Рибальське щастя» (1960), «Мисливські усмішки» (1961), іл. до тв. І. Крилова, І. Франка, Л. Глібова, Остапа Вишні, до власних книжок. Вид.: В. Цельтнер. «Валентин Литвиненко» (1971).

ЛИТВИНЕ́НКО Василь Костянтинович [21.I (2.II) 1899, с. Савельєвка, тепер Самар. обл.— 3.II 1967, Москва] — укр. і груз. балетмейстер, артист балету і співак (баритон), з. а. Груз. РСР з 1941. Закін. 1918 хореогр. студію при Сарат. опері, 1923 — Тбіліс. консерваторію. 1927—31, 1946—56 — соліст балету і гол. балетмейстер Харків., 1932—34 — Київ. т-рів опери та балету. Постановник першого укр. балету «Пан Каньовський» М. Вериківського (1931 — Харків, 1932 — Київ), балетів «Ференджі» Б. Яновського (1932, Київ), «Данко» В. Нахабіна (1948, Харків).

ЛИТВИНЕ́НКО Леонід Андрійович (10.VI 1923, с. Аджамка, тепер Кіровогр. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1981. Працював 1950—52 в Олександрійському, 1953—57 — Терноп. укр. драм. т-рах. З 1957 — в Херсон. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Боруля («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Зброжек («Маклена Граса» Куліша), Ананій Яковлєв («Гірка доля» Писемського).

ЛИТВИНЕ́НКО Святослав Іванович (22.II 1942, смт Ромодан Полтав. обл.) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1973 Київ. консерваторію (у В. *Гнєдаша*; з 1990 — її викладач). 1973—83 — диригент симф. оркестру Держтелерадіо УРСР, 1983—90 — гол. диригент Київ. т-ру оперети. Вистави: «Севастопольський вальс» К. Лістова (1986), «Сорочинський ярмарок» О. Рябова, «Собор Паризької Богоматері» В. Ільїна (обидві — 1989).

ЛИТВИНЕ́НКО Сергій (5.X 1899, Полтавщина — 20.VI 1964, Нью-Йорк, США) — укр. скульптор. Навч. 1924—29 в краківській АМ. Жив у Львові (1930—44), Німеччині, США. Тв.: пам'ятник на могилі І. Франка у Львові (1933), композиції «Гетьманівна» та «Праця» (обидві — 1957) та ін. Вид.: М. Гоцій. «Сергій Литвиненко» (1956).

ЛИТВИНЕ́НКО Таїсія Йосипівна (10.VI 1935, с. Погреби Броварського р-ну Київ. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1988. Закін. 1957 Київ. ін-т театр. мист-ва (у І. *Чабаненка*). 1957—59 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка, 1959—65 — в Запоріз. укр. муз.-драм. т-рі, з 1965 — у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької. Ролі: в т-рі — Анна («Украдене щастя» Франка), Галя («Циганка Аза» Старицького), Ваніна («Житейське море» Карпенка-Карого), Агапія, Маклена («Народний Малахій», «Маклена Граса» Куліша), Бобренчиха («Маруся Чурай» за Костенко); в кіно — Галя («Назар Стодоля», 1955), Параска («Григорій Сковорода», 1959), Химка («За двома зайцями», 1961), всі — Київ. кхф; Галинка («Максим Перепелиця», 1956, «Ленфільм»); знялася у фільмі «Вавілон-XX» (1980, Київ. кхф).

ЛИТВИНЕ́НКО Христина Дмитрівна [11 (23).V 1883, с. Христанівка Полтав. обл.— 7.I 1978, Миргород] — укр. нар. поетеса і бандуристка. Навч. грамоти самостійно. Була вільною слухачкою Миргород. худож.-пром. школи. Пісні почала складати в юнацькі роки. Зб.

«Широким шляхом» (1958), «Степові квіти» (1960).

ЛИТВИНЕ́НКО-ВОЛЬГЕМУ́Т Марія Іванівна [1 (13).II 1892, Київ — 3.IV 1966, там же] — укр. співачка (лірико-драм. сопрано), педагог, н. а. СРСР з 1936. Закін. 1912 Київ. муз. уч-ще РМТ (у проф. М. Алексєєвої-Юневич). Працювала 1912—14 в київ. т-рі М. Садовського, 1914—16 — у т-рі муз. драми в Петрограді. Повернувшись до Києва, 1916—17 співала в Київ. опері, 1919—20 виступала в колективах агітпоїздів, агітбригад (1919 разом з Л. *Собіновим* в концертах для червоноармійців), грала в спектаклях Театру М. Садовського (1918), т-рі «Муз. драма» (1919), 1922—23 — в Київ., 23—25 — Харків. опер. Одна з засновників Харків. укр. т-ру опери та балету (1925—35). 1935—53 — солістка Київ. т-ру опери та балету. З 1944 — проф. Київ. консерваторії. Ств. понад 70 вокал.-сценіч. образів. Партії: Оксана, Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка і Терпилиха, Настя, Панночка («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба», «Утоплена» Лисенка), Катерина (однойм. опера Аркаса), Варвара («Богдан Хмельницький» Данькевича), Ганна («Наймичка» Вериківського), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Аїда (однойм. опера Верді). Відома виконавиця укр. нар. пісень. На могилі Л.-В. на Байковому кладовищі — надгробок (1971, скульп. О. Олійник). Держ. пр. СРСР, 1946. Вид.: Т. Швачко. «Марія Литвиненко-Вольгемут» (1972).

ЛИТВИНЕ́ЦЬ Енгеліса Микитівна (24.III 1927, м. Бердичів, тепер Житомир. обл.) — укр. майстер нар. творчості та мистецтвознавець. Закін. 1950 Київ. гідромеліоративний ін-т. Вироби (вишивка та нанизування): гердани «Моя Україна», «Лілея», «Веселка»; гарнітури за автор. розробками — «Київська Русь», «Прикарпаття», «Київщина»; силянки за мотивами Поділля, Галичини, Буковини, Гуцульщини, Київщини; крученики, ланцюжки, комірці, сережки. Автор книжок: «Навчайтесь рукоділлю» (1980), «Шийте-вишивайте» (1983), «Виготовлення прикрас з бісеру та стеклярусу», «Чарівні візерунки», «Нанизування» (всі — 1984), «І дивний бачиться узор» (1988), «Голки, нитки, намистинки» (1989), «Дитячі руки не знають скуки» (1990); комплект листівок «Прикраси з бісеру» (1988).

ЛИТВИ́НОВ Олександр Ісакович (17.XI 1926, Запоріжжя) — укр. диригент, педагог, н. а. УРСР з 1978. Закін. 1970 Харків. ін-т мист-в. Керував 1973—78 ансамблем пісні і танцю «Донбас». З 1979 — на пед. роботі в Харків. ін-ті мист-в.

ЛИТВИ́НОВА Пелагея Яківна [дівоче — Бартош; 3 (15).X 1833, хутір Теребень Глухівського повіту Черніг. губ.— 8 (21).IX 1904, с. Землянка, тепер Глухівського р-ну Сум. обл.] — укр. етнограф. Закін. Моск. ун-т. Праці: «Південноруський народний орнамент» (ч. 1—2, 1898—1902), «Весільні обряди і звичаї у селі Землянці Глухівського пов. у Чернігівщині» (в кн.: «Матеріали до українсько-руської етнології», т. 3, 1900).

ЛИТВИНЧУ́К Юрій Захарович (9.II 1930, Київ — 23.VIII 1957, там же) — укр. графік. Навч. 1948—54 в Київ. худож. ін-ті (у К. *Єлеви* та О. *Пащенка*). Працював у галузі станкової та книжкової графіки, плаката. Тв.: «Біля Дніпра. Останні промені», «На будівництві шлюзу» (обидва — 1955), «Портрет матері» (1956), іл. до повісті М. Гоголя «Тарас Бульба» (1952—57). Вид.: «Виставка творів Юрія Захаровича

Литвинчука. 1930—1957». Каталог (1959).

ЛИТО́ВЧЕНКИ — укр. художники декоративного та монументального, мист-ва; подружжя. Іван Семенович Л. (8.VII 1921, с. Бугрувате, тепер Сум. обл.),— з. д. м. УРСР з 1991. Закін. 1954 Львів. ін-т прикл. та декор. мист-ва. Тв.: гобелени — «Україна в сім'ї братніх республік» (1958), «Гімн життю» (у співавт., 1970); панно «Дружба народів» на ВДНГ УРСР у Києві (тепер Республ. центр виставок та ярмарків; у співавт., 1958); мозаїки в інтер'єрах Київ. річкового вокзалу (1961) та ін. Марія Тимофіївна Л. (22.VI 1927, с. Гупалівка Дніпроп. обл.). Закін. 1961 Львів. ін-т прикл. та декор. мист-ва. Твори: гобелени — «Т. Шевченко» (у співавт., 1960), «Радянська Гуцульщина» (1961), «Коліївщина» (в співавт.,1968), «Пісня про козака Вуса» (у співавт., 1969), «На землі Черкаській» (1984), «Голуба Волинь» (1987), «Джерела слов'янської писемності» (1989), три останні тв. виконали разом.

ЛИТО́ВЧЕНКО Олександр Дмитрович [1835, Кременчук — 16 (28).VI 1890, Петербург] — рос. живописець. Навч. до 1863 в петерб. АМ, з 1868 — її академік. З 1876 — чл. Т-ва передвижників. Тв.: «Портрет художника В. Шварца» (1870), «Цар Іван Грозний показує скарби англійському послу Гереею» (1875), «Цар Олексій Михайлович і Никон» (1886), «Італійський посланник Кальвуччі змальовує улюблених соколів царя Олексія Михайловича» (1889).

ЛИФА́Р Серж (справж.— Сергій Михайлович; 2.IV 1905, Київ — 1989, Франція) — франц. артист балету, балетмейстер. Навч. з 1921 у київ. балетній студії Б. Ніжинської. 1923—29 — виступав у трупі «Російський балет Дягілєва», 1930—77 (з перервами) — у «Гранд-опера» в Парижі. 1947 засн. там Ін-т хореографії. Здійснив бл. 200 вистав. Викладав у Сорбонні. Теор. праці.

ЛИ́ШИН (Лишень) Григорій Андрійович [псевд.— Нивлянський; 23.IV (5.V) 1854, Петербург — 15 (27).VI 1880, там же] — рос. та укр. композитор, муз. і театр. критик. Закін. 1875 уч-ще правознавства в Петербурзі. З 1877 — диригент, антрепренер харківської оперної трупи. Тв.: опери «Граф Нулін», «Дон Сезар де Базан» (пост. 1888 в Києві), понад 100 романсів, фп. п'єси. Переклав рос. мовою 12 оперних лібретто («Африканка», «Кармен», «Тангейзер»).

ЛІ́ДВАЛЬ Федір (Йоганн Фредрік) Іванович [20.V (1.VI) 1870, Петербург — 1945, Стокгольм (?)] — рос. архітектор, швед за походженням. Навч. 1890—96 в петерб. АМ (у Л. Бенуа), академік арх-ри з 1909. Споруди в стилі модерн: житлові будинки, готель «Асторія» в Петербурзі (1910—14), Рос. банк для зовн. торгівлі в Києві (1913—15; тепер Управління гол. архітектора міста; скульп. В. Кузнецов).

ЛІ́ДЕР Данило Данилович [25.IV (8.V) 1917, с. Вікторівка, тепер Ростов. обл.] — рос. і укр. художник театру, н. х. УРСР з 1982. Закін. 1956 Ін-т живопису, скульптури і арх-ри в Ленінграді. Викладає в Київ. худож. ін-ті (1975—80, з 1990). У Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка оформив вистави: «Ярослав Мудрий» І. Кочерги (1970), «Король Лір» В. Шекспіра (1979), «Дядя Ваня» А. Чехова (1980), «Злива» О. Коломійця (1985), «Візит старої дами» Ф. Дюрренматта (1989), «Тев'є-Тевель» за Шолом-Алейхемом (1990). Держ. пр. СРСР, 1952. Вид.: Г. Коваленко. «Художник театру Данило Лідер» (1980).

ЛІНИЦЬКА Любов Павлівна [за чоловіком — Загорська; 15 (27).XII 1865, слобода Преображенська, тепер с. Преображенське Дніпроп. обл.— 5.II 1924, Київ] — укр. актриса. Закін. харків. гімназію. Сценіч. діяльність — з 1887. Грала в трупах М. Кропивницького (1889), П. Саксаганського (1892—1909, з перервою), Т-рі М. Садовського (1909—15), в Нар. т-рі в Києві. Ролі: Галя («Назар Стодоля» Шевченка), Наталя («Лимерівна» Панаса Мирного), Вишневська («Тепленьке місце» Островського). Вид.: «Любов Павлівна Лініцька» (1957).

ЛІПІНСЬКИЙ Кароль Юзеф (30.X 1790, Радзинь-Подляський, Польща — 6.XII 1861, с. Бірлів, Терноп. обл.) — польс. скрипаль і композитор. У 1809—14, 1829—34 — жив у Львові. 1859—61 викладав у заснованій ним укр. муз. школі в с. Вірлові. Опрацював для голосу і фп. мелодії зб. «Польські й русинські пісні галицького люду» (вид. 1833 В. Залеським, який мав значний вплив на зх.-укр. композиторів). Автор муз. обробок пісенної зб. «Українки з нотами Тимка Падури» (1844); 2 комічних опер; тв. для скрипки (в т. ч. 4 концертів, варіацій, фантазій, танців), у яких використано укр. нар. мелодії. Не раз гастролював на Україні (Київ, Кам'янець-Подільський, Кременець). Після смерті Л. стипендії його імені було встановлено у консерваторіях Львова, Відня, Неаполя. Вид.: В. Григор'єв. «Кароль Ліпінський» (1977).

ЛІСОВИЙ Олександр Дмитрович (1.VI 1938, м. Сєров Єкатеринбур. обл.) — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1980. Закін. 1968 ВДІК. З 1955 — на Київ. кіностудії хронік.-документ. фільмів. Фільми: «Учитель» (1970), «Заради життя на Землі» (1981).

ЛІССА Соф'я (19.X 1908, Львів — 26.III 1980, Варшава) — польс. музикознавець і педагог. Закін. 1925 Львів. консерваторію Польс. муз. т-ва, 1925—30 вивчала музикознавство, філософію і мистецтвознавство у Львів. ун-ті. 1930—39 викладала теорію музики у Львів. консерваторії ім. К. Шимановського, 1940—41 — у держ. консерваторії. 1941—47 працювала в СРСР (1944—47 — аташе по культурі посольства Польщі у Москві). 1957—75— директор і проф. Ін-ту історії і теорії музики при Варшав. ун-ті. Праці з теорії та історії польс. музики (зокрема, про творчість Ф. Шопена), музики кіно, естетики.

ЛІСТ Ференц (Франц; 22.X 1811, Доборян, побл. Шопрона, Угорщина — 31.VII 1886, Байрейт, Німеччина) — угор. композитор, піаніст, диригент, педагог, критик, муз.-громад. діяч. Засновник (1875) і перший президент Академії музики в Будапешті. 1847 гастролював на Україні, дав кілька концертів у Києві. Гостював у княгині К. Вітгенштейн (уродж.— Іваницька) у маєтку Воронинцях під Києвом (1849 стала його громадян. дружиною, емігрувала з Л. у Веймар). На теми укр. нар. пісень «Ой не ходи, Грицю» та «Віють вітри, віють буйні» написав фп. п'єси «Українська балада» і «Думка» (цикл «Колоски Воронинець», 1847—48). Виступав у Житомирі, Немирові, Бердичеві, Кременці, Львові, Одесі, Миколаєві, Єлизаветграді (тепер Кіровоград). Тв. (понад 1200): меси, кантати — «Угорщина» (1848), присвяч. Бетховену (1845, 1870), «Симфонія до „Божественної комедії" Данте» (1856), «Фауст-симфонія» (1857), 13 симф. поем (серед них «Мазепа» за тв. В. Гюго), 19 угорських рапсодій (1846—85), фп. переклади і обробки тв. ін. композиторів.

ЛІТИ́НСЬКИЙ Ібрагім Мойсейович [22.I (4.II) 1908 — 25.III 1958, Київ] — укр. живописець. Навч. 1928—31 у Київ. худож. ін-ті. Працював у галузі політ. плаката та кіноплаката, пізніше — станкового живопису (портрети П. Саксаганського, І. Паторжинського, Н. Ужвій, Г. Юри, всі — 1938; тематич. картини — «Т. Шевченко в казармі», у співавтор., 1939; «Танки йдуть на фронт», 1947).

ЛІТКО́ Анатолій Якович (23.IX 1934, с. Городнє, тепер Краснокутського р-ну Харків. обл.) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1963 Харків. ін-т мист-в. В 1979—85 — гол. режисер Дніпроп. укр. драм. т-ру. Вистави: «Безталанна» І. Карпенка-Карого, «Птахи нашої молодості» Й. Друце (обидві — 1982).

ЛІША́НСЬКИЙ Юхим Якович [26. IX (9.X) 1905, Київ — 21.V 1982, там же] — укр. режисер, педагог, з. а. УРСР з 1938. Закін. 1922 драм. студію МХАТу, 1925—26 навч. у реж. майстерні т-ру «Березіль» (Київ). 1931—41 — режисер Київ. т-ру Червоної Армії. В 1946—82 — режисер і педагог оперної студії Київ. консерваторії (з 1950 — професор). Вистави: «Гроза» О. Островського, «Черевички», «Євгеній Онєгін» П. Чайковського.

ЛОБА́НОВА Лілія Данилівна (30. VII 1922, Черкаси) — укр. співачка (лірико-драм. сопрано), педагог, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1948 Київ. консерваторію (з 1970 — її викладач). 1948—70 — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Дідона («Енеїда» Лисенка), Гелена («Богдан Хмельницький» Данькевича), Милана (однойм. опера Г. Майбороди), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Аїда (однойменна опера Верді).

ЛОБАНО́ВСЬКИЙ Борис Борисович (27.IX 1926, Ленінград) — укр. мистецтвознавець. Закін. 1950 ІЖСА в Ленінграді. Праці: «Дмитро Михайлович Шавикін» (1961), «Василь Захарович Бородай» (1964), «Мозаїка і фреска» (1966). Брав участь у створенні колективних книг, зокрема «Українське мистецтво другої половини 19 — початку 20 ст.» (1989). З 1975 викладає в Київ. ін-ті культури.

ЛО́БАС Петро Олександрович (10. VII 1937, с. Дунаєць, тепер Сум. обл.) — укр. літературознавець і театрознавець, канд. філол. наук з 1973. Закін. 1960 Полтав. пед. ін-т. 1964—73 — наук. співробітник Полтав. худож.-літ. музею І. П. Котляревського, з 1973 — викладач Рівненського ін-ту культури. Праці: «Роль Василя Гоголя у формуванні М. В. Гоголя як письменника» (1959), «Від „Наталки Полтавки" до „Назара Стодолі"» (1969), «Драматичні твори І. П. Котляревського та їх переробки» (обидві — 1969), «Г. Квітка-Основ'яненко і українська драматургія 19 ст.» (1978), «Українська драматична спадщина 19 — початку 20 ст.», «Відображення Берестецької битви в українській драматургії 19 ст.» (обидві — 1991).

ЛОБОДА́ Іван Іванович (5.VII 1926, с. Малі Кринки, тепер Харків. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1957 Київ. худож. ін-т. Тв.: картини — «Трудівники полонин» (1975), «Довбуш» (1979), «Іван Франко і Микола Лисенко» (1981), «Перед польотом» (1989—90), портрети космонавтів А. Ніколаєва (1984), В. Джанібекова, Г. Берегового (обидва — 1985), П. Климука, І. Попова (обидва — 1986).

ЛОБОДО́ВСЬКИЙ Симеон (1786, с. Мирівка, тепер Київ. обл.— 1855, Київ) — укр. муз. педагог, священик. Освіту здобув у Київ. акаде-

мії, де навч. з 1800 (1811—17 вчитель нотного співу в ній).

ЛОБО́ЙКО Костянтин Іванович (бл. 1832, Сх. Галичина — 7.II 1904, Київ) — укр. та польс. актор, антрепренер, балетмейстер і фотограф. У 1862—77 (з перервами) керував власною театр. трупою, з якою гастролював у Польщі та Сх. Галичині. Ролі: Микола («Наталка Полтавка» Котляревського), Козак («Козак і мисливець» Вітошинського), Солодуха («Мед каштелянський» Крашевського), Свістос («Краків'яни і гуралі» Карпинського). У 1879—1900 працював у Києві фотографом. Автор спогадів «З пам'ятника» (1861, опубл. 1963, Варшава).

ЛОБУРЕ́НКО Євген Іванович (2.III 1928, Київ) — укр. альтист, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1953 Київ. консерваторію (у З. *Дашака*), її викладач з 1965. В 1953—64 — соліст оркестру оперної студії Київ. консерваторії. 1964—88 — в апараті М-ва культури УРСР. Укладач ряду зб. скрипкових ансамблів для муз. навч. закладів.

ЛО́ГВИН Григорій Никонович [9 (22).V 1910, с. Косівка, тепер Кіровогр. обл.] — укр. мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства з 1968. Навч. 1931—34 у Харків. худож. ін-ті. Закін. 1941 Моск. ін-т образотв. мист-в. Праці з історії укр. арх-ри і образотв. мистецтва. Тв.: «Українське мистецтво 10—18 ст.» (1963), альбом «Софія Київська» (1971), «З глибин. Давня книжкова мініатюра 11—18 століть» (1974), «З глибин. Гравюри українських стародруків 16—18 ст.» (1990).

ЛОЗИ́НСЬКИЙ Іван Олександрович (бл. 1770, Рожиці, тепер смт Рожище Волин. обл.— бл. 1850, Харків) — укр. композитор, педагог. Навчався до 1791 у Варшаві. 1799—1801 — викладач музики Уманського уч-ща, 1821—37 — Харків. ун-ту. Тв.: симфонія, камерно-інструм., вокальні, хорові. Уклав перший на Україні посібник з скрипкової гри.

ЛОЗІ́НСЬКИЙ Владислав (29.V 1843, с. Опори, тепер Львів. обл.— 20.V 1913, Львів) — польс. письменник, історик, мистецтвознавець. Навч. 1862—65 у Львів. ун-ті. Його драма «Приблуда» (1862) під назвою «Школяр на мандрівці» (з музикою М. Вербицького) 1866—80 ставилась в Руському нар. т-рі у Львові. Мистецтвознавчі розвідки: «Церковне малярство на Русі» (1887), «Львівське золотарство в давні часи» (1889), «Львівське мистецтво в XVI і XVII ст. Архітектура і скульптура» (1898), «Правом і безправ'ям. Звичаї на Червоній Русі за панування Сигізмунда III» (1903).

ЛОЗО́ВСЬКИЙ Лесь [Олександр Кирилович; 30.VIII (12.IX) 1900, Київ — 22.III 1922, там же] — укр. графік. Навч. 1918 в Укр. АМ у Г. *Нарбута*, М. *Бойчука* і В. *Меллера*. Тв.: обкладинки до книжок Т. Шевченка, М. Коцюбинського, П. Тичини, до серії видань нот «Українські народні пісні» (1921); портрет Г. Сковороди (1921).

ЛОМИ́КІН Костянтин Матвійович (19.VIII 1924, м. Глухів, тепер Сум. обл.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1981. Закін. 1951 Одес. худож. уч-ще (у Л. *Мучника* і М. *Павлюка*). Тв.: «Останній сніг» (1953), «Клятва Богдана Хмельницького біля тіла вбитого козака» (1954), «Прийшла весна» (1957), «Батько» (1975), «Перед виступом» (1982), «Ветерани ідуть» (1985), жіночі портрети. Вид.: «Костянтин Ломикін». Каталог (1985).

ЛОМИКО́ВСЬКИЙ Василь Якович [15 (26).I 1777, с. Мелюшки, тепер Полтав. обл.— бл. 1848] — укр. історик, етнограф. Навч. у

Шляхетному кадетському корпусі в Москві. Збирав документальні матеріали з історії України. 1803—05 уклав зб. нар. дум (опубл. 1893), до якої включив 13 укр. дум («Атаман Матяш старий», «Федір безродний, бездомний», «Три брати самарські» ...), записані 1805 від сліпого кобзаря Івана — «кращого рапсодія того часу». Серед ін. праць Л.— «Словник малоруської старовини. Писано 1808 р.» (опубл. 1894), 1809 переклав з франц. мови «Історію малоруських і запорізьких козаків» Ж. Б. Шерера.

ЛОПА́НЬ Іван Павлович (27.IX 1919, с. Решетники, тепер Полтав. обл.) — укр. військ. диригент, педагог, з. д. м. УРСР з 1964. Закін. 1940 Моск. консерваторію. 1940—41 — директор муз. школи в м. Дубно (Рівн. обл.). З 1947 — диригент військ. оркестрів; 1960—68— начальник оркестру штабу Одес. військ. округу. 1952—55 — викладач Одес. школи військ.-муз. вихованців.

ЛОПА́ТА Василь Іванович (28.IV 1941, с. Нова Басань Черніг. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1979. Закін. 1970 Київ. худож. ін-т (у В. Касіяна). Тв.: триптих за мотивами тв. Лесі Українки (1970—71), серії — «Життя і творчість Г. С. Сковороди» (1972), «Українські народні думи» (1973), за мотивами роману «Таврія» О. Гончара, іл. до зб. «Балади» (1980—81), «Слова о полку Ігоревім» (1983—85), «Кобзаря» Т. Шевченка (1985—89), повісті «Страшна помста» М. Гоголя (1989—91).

ЛОПАТИ́НСЬКА Людмила Василівна [19.III (1.IV) 1904, Кузнецьк Пенз. обл.— 13.IV 1984, Харків] — укр. скульптор. Закін. 1929 Харків. худож. ін-т (у Л. Блох). Працювала в галузі станкової та декор. скульптури. Тв.: «Фізкультурниця» (1929), статуї на фасаді т-ру при з-ді ім. Петровського у Дніпропетровську — «Кавказець» (1936) і «Музика» (1937) та фризи, фонтан (1938), «Колгоспниця» (1938), «Робітниця» (1940); барельєф для Запоріз. філармонії на мотив «Лебединого озера» П. Чайковського (1954); портрет-барельєф металурга П. Аносова (1957).

ЛОПАТИ́НСЬКИЙ Ярослав Йосипович (19.VIII 1871, м. Долина, тепер Івано-Фр. обл.— 14.I 1936, с. Гологірки, тепер Львів. обл.) — укр. композитор. Музики навч. у Львові та Відні. Тв.: опери «Еней на мандрівці» (1911), «Казка скель», «Оксана»; оперети, інструм., хорові («Вставай, Україно!») тв., романси (бл. 100).

ЛОПАТИ́НСЬКІ — родина укр. театр. діячів; батько, мати і син. Лев Васильович (29.II 1868, Львів — 1914) — актор і письменник. Навч. у Львів. ун-ті та Віден. консерваторії (1891—92). У 1892—99 — актор і режисер Руського нар. т-ру у Львові. Ролі: Гнат («Назар Стодоля» Шевченка), Коваль («Рябина» Франка). Автор п'єс «До Бразілії» (1878), «Свекруха» (1899); переклади, театрознавчі статті. Філомена Миколаївна (1873, Чернівці — 26.III 1940, Одеса) — драм. актриса і співачка (сопрано). Закін. 1904 Львів. консерваторію. В 1890—99 — в Руському нар. театрі, у польс., нім., укр. трупах. Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Катерина («Катерина» Аркаса). Фавст Львович Л. (1899, Львів — 31.X 1937, Київ) — актор і режисер театру та кіно. Працював 1915—23 — в т-рах України, з 1925— на Київ. та Одес. кінофабриках. Вистави: «Нові ідуть» за Ю. Зозулею (1923), «Пошились у дурні» за М. Кропивницьким (1924). Фільми: «Вася-реформатор» (разом з О. Довженком), «Синій пакет» (обид-

ва — 1926), «Кармелюк» (1931). Репресований 1937.

ЛОПУХО́ВИ — укр. художники; подружжя. Олександр Михайлович (12.IX 1925, м. Городня, тепер Черніг. обл.) — живописець, н. х. УРСР з 1964, ч.-к. АМ СРСР з 1975. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т (у С. *Григор'єва,* К. *Єлеви,* О. *Шовкуненка;* 1973—85 — його ректор, з 1979 — професор). 1983—89 — голова правління СХУ. Тв.: «Київські комунари. Арсенальці» (1956—60), «Війна» (1968—69), «Вольниця» (1978—79), «Матір людська» (1985), «Село Вербівка. За колоски», «Моє дитинство. Голод» (обидві — 1988—89), «Дівчата» (1990); портрети. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1980. Вид.: «Олександр Лопухов». Альбом (1991). Надія Йосипівна Л. (25.III 1923, Брусилів, тепер смт Житомир. обл.) — графік, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1954 Київ. худож. ін-т (у І. Лещинського та В. *Касіяна).* Тв.: станкові серії «Доля жінки у творах Т. Г. Шевченка» (1964), «За мотивами „Лісової пісні" Лесі Українки» (1967), «Київська дарничанка» (1985), триптихи «Сінокіс» (1975), «Спорт» (1979); іл. та оформлення до книжок (роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Мирного, 1979; драм. твори Лесі Українки, 1988—91).

ЛОСЕ́НКО Антон Павлович [30.VII (10.VIII) 1737, м. Глухів, тепер Сум. обл.— 23.XI (4.XII) 1773, Петербург] — рос. живописець. З 1744 жив у Петербурзі, навч. 1753—58 в майстерні І. Аргунова, 1758—60 — у петерб. АМ (з 1770 — її акад. і професор, у 1772—73— директор). 1760—65 продовжував навчання в Парижі, 1766—69 — в Римі. Тв.: «Чудесний улов риби» (1762), «Жертвопринесення Авраама» (1765), «Зевс і Фетіда» (1769), «Авель» (1769), «Володимир перед Рогнідою» (1770), «Прощання Гектора з Андромахою» (1773); портрети діячів рос. культури — І. Шувалова, О. Сумарокова (обидва — 1760), Ф. Волкова (1763). Вид.: Є. І. Гаврилова. «Антон Павлович Лосенко» (1977).

ЛО́СЄВ Сергій Дмитрович (18.I 1939, Київ) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1970 Київ. ін-т театр. мист-ва, з 1973— на «Київнаукфільмі». Фільми: «Ручний м'яч» (1977), «Альпінізм — моя професія» (1978), «Енергетика майбутнього» (1980), «Біосфера і людина» (1984), «Колокольні дзвони» (1987), «Крапля роси» (1989), «Слов'янський детектив», «Вічні цінності» (обидва — 1991).

ЛО́ССЬКИЙ Володимир Аполлонович [18 (30).VI 1874, Київ — 6.VII 1946, Москва] — рос. та укр. співак (бас), режисер, з. а. Республіки з 1925. Навч. 1897—1900 в Київ. муз. уч-щі РМТ (1902—05 — його викладач). Працював у Київ. (1901—05) та Одес. (1918—20, 1937—40) операх, викладав в Одес. консерваторії. 1906—46 (з перервами) — у Великому т-рі (Москва). Серед партій — Варлаам («Борис Годунов» Мусоргського); вистави — «Броненосець „Потьомкін"» О. Чишка, «Щорс» Б. Лятошинського (обидві — в Одесі). Вид.: «Мемуари. Статті і промови. Спогади про Лосського» (1959).

ЛО́ХВИЦЬКИЙ Кіндрат Андрійович [9 (20).III 1774, за ін. даними — 1775 — кін. 30-х рр. 19 ст.] — укр. археолог. З 1823 жив у Києві, де провадив археол. дослідження: відкрив 1824 фундамент Десятинної церкви, 1832 розкопав руїни Золотих воріт, 1833 виявив сліди церкви святої Ірини, збудованої за Ярослава Мудрого. Зібрав колекцію монет і медалей.

ЛУБЕ́НСЬКИЙ (Лубенченко) Стефан (?—?) — укр. худож. поч. 18 ст.

Ств. ікони для іконостаса Успенського собору Києво-Печерської лаври.

ЛУБЕНЦО́В Василь Микитович [13 (25).IV 1886, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 2.IX 1975, Москва] — укр. і рос. співак (бас), н. а. РРФСР з 1937. Закін. 1910 Одес. муз. уч-ще. З 1911 — соліст Одес., 1913—23— Київ., 1923—51— Великого (Москва) т-рів. Партії: Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Іван Хованський («Хованщина» Мусоргського), Кончак («Князь Ігор» Бородіна).

ЛУБ'ЯНИ́Й Володимир Якович (1.VII 1926, Краснодар — 1991, Львів) — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1972. Закін. 1953 Мін. консерваторію. З 1963 — у Львів. т-рі опери та балету. Партії: Захар Беркут («Золотий обруч» Лятошинського), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Борис Годунов (однойм. опера Мусоргського), Філіпп («Дон Карлос» Верді).

ЛУКАСЕ́ВИЧ Вікентія (1843, Львів — бл. 1900) — укр. актриса. Працювала в Руському нар. т-рі у Львові (1864—81, з перервами), в трупах Ю. Нижанківського (1868), А. Моленцького (1869—70), О. Бачинського (1876—80, 1883—89), у польс. колективах К. Воловича (1870), П. Возняковського (1871—73). Ролі: Олена («Щира любов» Квітки-Основ'яненка), Агата («Гнат Приблуда» Воробкевича). Майстер худож. слова (в репертуарі — «Причинна», «Тополя» Шевченка).

ЛУКАШЕ́ВИЧІ — укр. художники 17 ст.; батько і син. Іван Л. (?—?). Член львів. Онуфріївського братства. Майстер декор. шпалер на полотні (т. з. колтрин). Лука Іванович Л. (?—?). Навч. 1665 у Львові. Працював у Бродах.

ЛУКАШО́В Владлен Олексійович (15.I 1930, Запоріжжя) — укр. композитор. Закін. 1955 Київ. консерваторію (у Б. *Лятошинського*). Тв.: муз. комедії «Суперники» (1958), «Володимирська гірка» (1959), «Кубинська новела» (1963), «Додому повернулись моряки» (1964), «Полтавські дівчата» (1965), «Бравий солдат Швейк» (1968, 2-а ред. 1970), «За двома зайцями» (1979), «Кохання небачене диво» (1983); увертюра на нар. теми, романси, пісні.

ЛУКАШО́В Володимир Анатолійович (7.V 1936, Харків) — укр. режисер, муз. педагог, н. а. УРСР з 1985. Закін. 1960 Харків. консерваторію, 1964 — Харків. театр. ін-т. Викладач Харків. ін-ту мист-в (з 1989 — професор). В 1973—88 — гол. режисер Харків. т-ру опери та балету.

ЛУКАШО́ВА Іраїда Петрівна (14.I 1938, Свердловськ, тепер Єкатеринбург) — укр. артистка балету, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1953 Одес. балетну школу. 1955—75 — солістка, з 1976 — балетмейстер-репетитор Київ. т-ру опери та балету. Партії: Лілея («Лілея» Данькевича), Мавка («Лісова пісня» Скорульського), Аврора («Спляча красуня» Чайковського), Жізель («Жізель» Адана).

ЛУКИ́Ч Василь (справж.— Левицький Володимир Лукич; псевд.— В. Січовик, Данило Домонтар, Лавров В.; 2.IX 1856, с. Белзка, тепер с. Гончарівка Львів. обл.— 6.X 1938, м. Винники, тепер у складі Львова) — укр. культурно-освіт. діяч, видавець. Закін. 1879 Львів. ун-т. Один з видавців і редакторів зб. «Дністрянка» (1876), «Антологія руська» (1881), «Ватра» (1881). 1890—97 — редактор журн. «Зоря». В газ. «Діло» і журн. «Зоря» протягом 1888—96 публ. бібліограф. матеріали з укр. музики, т-ру, образотв. мист-ва; нариси про акторів І. Біберовича, А. Стечинського, К. Плошевського, М. Щепкіна, статті — «Музика до поезій Т. Шевчен-

ка», «Ян Матейко», «І. Їжакевич», «В. Маковський».

ЛУКІН Артур Львович (5.III 1931, Москва) — укр. архітектор, н. арх. УРСР з 1986. Закін. 1955 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: житл. та громад. споруди в Донецьку (1970, 1984); ген. план та проект забудови м. Сьєнфуегос на Кубі (1972).

ЛУКОВ Леонід Давидович [19.IV (2.V) 1909, м. Маріуполь Донец. обл.— 24.IV 1963, Ленінград] — укр. та рос. кінорежисер, н. а. РРФСР з 1957. Фільми на Київ. кхф: «Велике життя» (1-я серія, 1939), «Олександр Пархоменко» (1942). Держ. пр. СРСР, 1941, 1952.

ЛУКОМСЬКИЙ Володимир Степанович (24.II 1927, м. Бодзентин, тепер Польща — 28.VII 1973, Івано-Франківськ) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1973. Закін. 1950 Львів. політех. ін-т. Споруди: турбаза «Гуцульщина» в м. Яремчі Івано-Фр. обл. (1963, добудована 1970); аеропорт (1962), пед. ін-т (1967), поштамт (1968), всі — в співавт., в Івано-Франківську.

ЛУКОМСЬКИЙ Георгій Крискентійович (1884—1928) — укр. мистецтвознавець і архітектор-художник. Закін. 1915 петерб. АМ. Тв.: «Батуринський палац, його історія, руйнування та реставрація» (1912), «Старовинна архітектура Галіції» (1915), «Старовинні садиби Харківської губернії» (1917). Брав участь 1919 в організації Київ. музею зх. та сх. мист-ва. В 20-х рр. виїхав за кордон.

ЛУНАЧАРСЬКИЙ Анатолій Васильович [11 (23).XI 1875, Полтава — 26.XII 1933, Ментона, Франція, похований у Москві] — держ. діяч, акад. АН СРСР з 1930. Публіцист, літ. критик, історик рос. і зх.-європ. л-р, мистецтвознавець, драматург. Навч. 1886—95 в київ. 1-й гімназії, Цюріхському ун-ті (1895—98). 1917—29 — нарком освіти РРФСР, з 1927 — на дипломат. роботі. П'єси: «Фауст і помста» (1918), «Звільнений Дон Кіхот» (1922), «Талії» (1924), «Отрута» (1926) та ін.; оповідання, кіносценарії. Писав про Т. Шевченка (1912), М. Коцюбинського (1928), про п'єси «Камінний господар» Лесі Українки, «97» М. Куліша, про гастролі Укр. драм. т-ру ім. І. Франка в Москві («Гості з України», 1926), високо цінив т-р «Березіль». Вид.: «У світі музики» (1958), «Про театр і драматургію» (т. 1—2, 1958), «Великий народний поет (Тарас Шевченко)» (1961), «Про кіно» (1965).

ЛУНДІН Аксель Францович (1886, Стокгольм — 1943) — укр. і рос. кінорежисер. Деякий час працював у Харкові в трупі М. *Синельникова.* В кіно — з 1912. Після 1917 брав участь у створенні кіновиробництва на Україні, був режисером на кінопідприємстві «Червона зірка» (агітфільми «Всеобуч», «На допомогу Червоному Харкову», «Революційний тримайте крок!», всі — 1919). З 1920 — у ВУФКУ. На Одес. кінофабриці ВУФКУ поставив фільми: «За чорне золото» (1924), «Лісовий звір» (1925), «Марійка» (1926), «ПКП» (1926, у співавт. з Ю. *Стабовим*); на Київ. кхф — «Ванька і месник» (1928), «Пригоди полтинника» (1929).

ЛУПІЙ Ярослав Васильович (2.VI 1946, с. Нова Кам'янка Львів. обл.) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1980. Закін. 1971 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1971 — на Одес. кхф. Фільми: «Хліб дитинства мого» (1977), «Багряні береги» (1979), «Сто радощів, або Книга великих відкриттів» (1981).

ЛУПОЛ Іван Мануїлович (7.I 1926, с. Дмитрашківка, тепер Вінн. обл.) — укр. і рос. хоровий диригент, з. д. м. РРФСР з 1974. Закін. 1957

Київ. консерваторію (у Г. *Верьовки*). 1957—61— викладач Вінн. пед. ін-ту. З 1961 — диригент, 1965—67 — худож. керівник капели «Трембіта» у Львові. З 1967 — худож. керівник Волгоград. хорової капели.

ЛУ́ФЕР Абрам Михайлович [12 (25).VIII 1905, Київ — 13.VII 1948, там же] — укр. піаніст, педагог, з. д. м. УРСР з 1945. Закін. 1928 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка (у Г. *Беклемішева*, з 1928 — його викладач). 1934—41, 1944—48 — директор, з 1935 — професор Київ. консерваторії. В концертах виконував музику В. Косенка, Б. Лятошинського, Л. Ревуцького. Автор статей з питань муз. освіти.

ЛУЦЕ́НКО Дмитро Омелянович (15.X 1921, с. Березова Рудка, тепер Полтав. обл.— 16.I 1989, Київ) — укр. поет, з. д. м. УРСР з 1974. Автор текстів багатьох відомих пісень («Києве мій», «Фронтовики», «Сивина», «Не шуми, калинонько», «Мамина вишня», «Осіннє золото» та ін.), ств. у співдружності з композиторами Л. Ревуцьким, О. Білашем, В. Верменичем, П. Майбородою, А. Пашкевичем, І. Шамо. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1976.

ЛУЦЕ́НКО Олександр Устимович [20.III (2.IV) 1911, м. Єлизаветград, тепер Кіровоград] — укр. актор, н. а. УРСР з 1971. З 1930 (з перервою) — в Одес. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: в т-рі — Залізняк («Гайдамаки» за Шевченком), Михайло («Земля» за О. Кобилянською), Гиря («97» Куліша), Свічка («Свіччине весілля» Кочерги), Колобок («Трибунал» Макайонка), Франц Моор («Розбійники» Шіллера); на Київ. кхф — Охрименко («Дума про Ковпака», 1973).

ЛУЦЕ́НКО Павло Кіндратович (1873, с. Красний Кут, тепер Харків. обл.— 1934, Харків) — укр. піаніст і педагог. Муз. освіту здобув у Харків. муз. уч-щі, навч. в Берліні закін. 1900 Петерб. консерваторію. 1900—14 викладав у Берлін. консерваторії, концертував. З 1916 — викладач Харків. муз. уч-ща (з 1917 — консерваторія). З 1921 — перший ректор Харків. муз.-драм. ін-ту. Серед учнів — В. *Довженко,* М. *Тіц,* В. Топілін.

ЛУ́ЦИК Степан (10.X 1906, Львів — 10.X 1963, Міннеаполіс, США) — укр. живописець. Навч. 1926—30 в студії О. *Новаківського* у Львові, 1931 — у Ф. Леже й Озентрата в Парижі. Жив у Львові. Після 2-ї світової війни — в Німеччині, США. Тв.: «Гуцул», «Краєвид» та ін.

ЛУ́ЦІВ Володимир Гаврилович (5. VI 1929, м. Надвірна, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. співак-бандурист. Гру на бандурі опановував з 1946 у Капелі бандуристів ім. М. Леонтовича під керівництвом Г. Назаренка (м. Госляр, Німеччина). Закін. 1957 консерваторію «Санта-Чечілія» (клас вокалу Е. Дамброзо) в Римі. З 1958 живе в Лондоні. Виступає в багатьох країнах світу як концертний співак і бандурист, пропагує укр. думи, пісні, тв. укр. композиторів. Організовує гастролі укр. колективів по країнах світу. 1990 організував перший виступ на Україні «Візантійського хору» М. *Антоновича*, з яким виступав як соліст-бандурист. Автор статей і рецензій.

ЛУ́ЦІВ Юрій Олексійович (12.V 1931, Львів) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1991. Закін. 1953 Львів. консерваторію (у М. *Колесси*; з 1960 — її викладач). В 1960—73 — диригент (з 1963 — головний) Львів. т-ру опери та балету. Вистави: опера «Золотий обруч» Б. Лятошинського, балети «Попелюшка», «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва, «Лускунчик» П. Чайковського. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971.

ЛУЧИ́НКО Євген Дмитрович [1 (14). VIII 1914, с. Голінка, тепер Черніг. обл.] — укр. живописець, з. х. УРСР з 1990. Закін. 1946 Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського*). Тв.: «Портрет доярки» (1957), «На Дніпрі» (1964), портрети — художника К. Трохименка (1967), скульптора І. Кавалерідзе (1969), художника І. Їжакевича (1970), Г. Сковороди (1973), кінорежисера Р. Синька (1978), скрипаля В. Михайлова (1981) та ін. Вид.: «Євген Дмитрович Лучинко». Каталог (1988).

ЛУЧИ́ЦЬКА Катерина Людвіківна [18 (30).IX 1889, Київ — 25.I 1971, там же] — укр. актриса. З 1908 грала в трупах Л. Лучицького, С. Глазуненка, Б. Оршанова, О. Суходольського, П. Саксаганського, І. Сагатовського; у т-рах Києва, Одеси, Дніпропетровська, Стрия. Ролі: Маруся («Маруся Богуславка» Старицького), Мавка («Лісова пісня» Лесі Українки), Васса («Васса Железнова» Горького).

ЛУЧИ́ЦЬКИЙ Борис Болеславович [25.I (7.II) 1906, станиця Усть-Медведицька, тепер м. Серафимович Волгогр. обл.— 6.III 1966, Чернігів] — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1954. З 1912 грав у трупах О. Суходольського, Б. Оршанова, В. Данченка, після 1917 — в різних театрах України, зокрема Ніжин. (1933—60), Черніг. (1960—66) укр. муз.-драм. т-рах. Ролі: Виборний («Наталка Полтавка» Котляревського), Микола («Украдене щастя» Франка), Тихон («Гроза» Островського), Монтанеллі («Овід» за Е. Войнич). Вистави: «Влада темряви» Л. Толстого (1952), «Княжна Вікторія» Я. Мамонтова (1957).

ЛУШПИ́НСЬКИЙ Олександр (1878—1944) — укр. архітектор, представник укр. модерну. Застосував стилізовані прийоми нар. дерев. арх-ри. Закін. 1904 Львів. політех. ін-т (у І. *Левинського*). Споруди у Львові: будинок т-ва «Дністер» (1905, у співавт.; тепер 7-а поліклініка), бурса Укр. пед. т-ва (1908, тепер гол. корпус Львів. лісотех. ін-ту), бурса Нар. дому (1907, тепер школа), санаторій (1909), будинок Муз. т-ва ім. М. Лисенка (1914—16). Видав альбом малюнків «Дерев'яні церкви Галичини» XVI—XVIII ст.» (1920).

ЛЮ́БАРТ Варвара Антонівна [справж. — Колишко; 14 (26).IV 1898, Полтава — 4.XI 1967, Львів] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1947. Навч. 1916—18 в драм. школі при Александринському т-рі (Петроград). 1918—22 — у Нар. т-рі, керованому П. *Саксаганським*. 1922—67 (з перервою) — в Укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (з 1944 — у Львові). Ролі: Анна («Украдене щастя» Франка), Гільда («Свіччине весілля» Кочерги), Васса Железнова (однойм. п'єса Горького). Держ. пр. СРСР, 1950.

ЛЮБАТО́ВИЧ Тетяна Спиридонівна (1859—1932) — рос. співачка (меццо-сопрано). Співу навч. у Д. Арто. З 1883 (понад 20 років) співала на сценах Харкова, Одеси, Києва та ін. Партії: Ваня («Життя за царя» Глинки), Лель («Снігуронька» Римського-Корсакова), Кармен (однойм. опера Бізе).

ЛЮБИ́МОВ Олександр Михайлович (4.III 1879, с. Пальцево, тепер Курс. обл.— 19.XII 1955, Ленінград) — рос. і укр. живописець. Навч. 1895—98 в Уч-щі тех. рисування О. Штігліца в Петербурзі, 1902—09 — в петерб. АМ (у І. *Рєпіна* та П. *Чистякова*). 1912—29 жив у Харкові, викладав у худож. уч-щі. Тв.: «Циганка» (1906), «Українська дівчина» (1912), «Автопортрет» (1914), «Портрет М. Білецької» (1916), «Смерть буржуям!» (1927), «Виступ В. І. Леніна з балкона бу-

динку Кшесінської в Петрограді» (1936), «Салют перемоги» (1945).

ЛЮБИ́МОВА Віра Михайлівна (7.V 1925, м. Ічня, тепер Черніг. обл.) — укр. співачка (драм. сопрано), н. а. УРСР з 1975. Закін. 1951 Київ. консерваторію (у Д. *Євтушенка*). 1951—83 — в Київ. т-рі опери та балету. З 1983 — викладач Київ. пед. ін-ту. Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Аїда («Аїда» Верді).

ЛЮБИ́МСЬКИЙ Олександр Павлович [13 (26).III 1907, м. Мелітополь, тепер Запоріз. обл.— 19.IV 1981, Харків] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1932 Харків. худож. ін-т (у М. *Бурачека* та С. *Прохорова*; 1947—65 — його викладач). Тв.: «Вечір у степу» (1937), панно «Збирання яблук» (1939, у співавт.; ВДНГ СРСР, Москва), «Зорі назустріч», «В думах про майбутнє» (обидва — 1969), «Первісток» (1971), «В обідню перерву» (1977), всі — у співавт., «Студентка» (1979).

ЛЮБИНЕ́ЦЬКИЙ Роман (1885, с. Чесники, тепер Івано-Фр. обл.— 30.VI 1945, м. Комаров, побл. Праги) — укр. співак (тенор) і педагог. Закін. 1914. Віден. муз. академію. Співав у Дрезден. (1914—15), Краків. (1917—18) і Загреб. (1918—29) операх. 1929—39 — професор консерваторії Польс. муз. т-ва, 1939—41 — Львів. консерваторії. Партії: Фауст (однойм. опера Гуно), Хозе («Кармен» Бізе), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні). В концертному репертуарі були твори укр. композиторів та укр. нар. пісні.

ЛЮБИ́СТОК Григорій Михайлович (?—?) — укр. співак-бандурист 18 ст. В 1730—49 — музикант при дворі цариці Єлизавети Петрівни. 1749 йому надано дворянство і чин полковника. Купив землю на Полтавщині, побл. Лубен. Жив там до смерті.

ЛЮ́БИЧ Іван Сергійович [справж.— Любушкін; 6 (18).XI 1899, Москва — 16.II 1981, Харків] — рос. актор і режисер, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1918 драм. студію в Москві. Працював в т-рах Харкова, Донецька та ін. 1934—78 — в Харків. рос. драм. т-рі ім. О. С. Пушкіна. Ролі: в т-рі — Святослав («Сон князя Святослава» Франка), Рудня («Люди в шинелях» Рачади), Кошкін («Любов Ярова» Треньова), Лопахін («Вишневий сад» Чехова), Сатін («На дні» М. Горького), Доменіко («Філумена Мартурано» Е. Де Філіппо); в кіно — Малина («Коні не винні», 1957), Дорошенко-старший («Киянка», 1958—59). Вистави: «Весілля Кречинського» Сухово-Кобиліна (1949), «Остання жертва» Островського (1952).

ЛЮ́БИЧ-ПАРАХОНЯ́К Олександра Іванівна (справж.— Парахоняк; 14.III 1892, м. Станіслав, тепер Івано-Франківськ — 23.II 1977, м. Винники, Львів. обл.) — укр. співачка (лірико-драм. сопрано). Навч. у Львів., 1912—14 — Варшав. (у О. Мишуги) консерваторіях. В 1917—37 виступала на оперних сценах Львова, Кракова, Познані, Торуня, Бидгоща. Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Татьяна («Євгеній Онєгін» Чайковського), Аїда (однойм. опера Верді). Співала в хорах т-ва «Боян» і «Бандурист».

ЛЮБО́ВИЧ Петро (1826, с. Старий Збараж, тепер у складі м. Збаража Терноп. обл.— 1869, с. Гримайлів, тепер тієї ж обл.) — укр. композитор. Закін. 1853 Львів. духовну семінарію. З 1854 — диригент церк. хору в Перемишлі. Серед тв.— фп.

попурі «Улюблені українські солоспіви», що є першим зразком укр. фп. музики в Галичині, духов. тв.

ЛЮБОМИ́РСЬКИЙ Григорій Львович [1 (13).II 1865, м. Васильків, тепер Київ. обл.— 14.II 1937, Київ] — укр. музикознавець, педагог, композитор. Навч. у Моск. та Петерб. консерваторіях. З 1904 — викладав у Муз.-драм. школі М. В. Лисенка в Києві. З 1918 — професор Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка, з 1934 — консерваторії. Праці: підручники з гармонії і теорії музики (зокрема, «Музичний слух, його виховання та удосконалення»). Тв.: симфонія, «Східний танок», «Елегія» для симф. оркестру, фп. п'єси.

ЛЮДКЕ́ВИЧ Станіслав Пилипович (24.I 1879, м. Ярослав, тепер Польща — 10.IX 1979, Львів) — укр. композитор, музикознавець, фольклорист, педагог, доктор музикознавства з 1908, н. а. СРСР з 1969. Герой Соц. Праці (1979). Закінчив 1901 Львів. ун-т. Теорію композиції вивчав самостійно і у М. *Солтиса* (Львів), О. Цемлінського та Г. Гределера (Відень). Один з організаторів Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка у Львові (1910—14 — його директор, з 1919 — викладач). З 1939 — професор Львів. консерваторії, одночасно 1939—51 — ст. наук. співробітник Львів. філіалу Ін-ту фольклору АН УРСР. У доробку композитора чільне місце посідають монумент. вокал.-симф. твори на вірші Т. Шевченка — кантата-симфонія «Кавказ» (1902—13), кантата «Заповіт» (1934, 2-а ред. 1955), І. Франка — кантата «Наймит» (1941). Серед ін. вокал.-інструм. тв. кантатного типу — «Вічний революціонер» (1898), «Останній бій» (1914), «Вільній Україні» (1912—14, 2-а ред. 1939), «Конкістадори» (1941). Симф. тв.: «Прикарпатська симфонія» (1952), «Галицька рапсодія» (1928), симф. поеми «Каменярі» (1926, 2-а ред. 1956), «Веснянки» (1935), «Дніпро» (1947), «Пісня юнаків» (1948), «Не забудь юних днів» (1956), «Наше море» (1957), «Мойсей» (1962), «Чакона» (1964); опера «Довбуш» (1955); 2 фп. та скрипковий концерти; хор. композиції на сл. Т. Шевченка, І. Франка, М. Шашкевича, М. Рильського; обробки нар. пісень; солоспіви. Музикознавчі праці — «Дослідження і статті» (1976) та ін. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1964. Вид.: С. Павлишин. «Творчість С. Людкевича» (1979).

ЛЮДКЕ́ВИЧІ — укр. актори і співаки; подружжя. Працювали в Руському нар. т-рі у Львові (1874—80), у трупах Т. Романович (1880—82), Ф. Ротаєвича (1882—83). Антон Л. (1856, Перемишль, тепер Пшемисль, Польща — бл. 1890). Ролі: Лопуцьковський («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), циган Морган («Довбуш» Федьковича), Іван Л. («Гроза» Островського). Марія Л. (1860—21.IV 1891, Львів). Ролі: Пріся («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Майтериха («Гнат Приблуда» Воробкевича).

ЛЮДМИ́ЛІН Анатолій Олексійович [13 (26).VI 1903, Київ — 16.XII 1966, Воронеж] — укр. і рос. диригент, н. а. РРФСР з 1958. Закін. 1924 Київ. консерваторію. Працював в оперних т-рах Києва, Ростова, Сімферополя, Баку. Був гол. диригентом т-рів Пермі (1944—55), Свердловська (1955—60), Харкова (1960—62), Воронежа (1962—66).

ЛЮЦЕ́НКО Любов Миколаївна (1856, Київ — ?) — укр. і рос. співачка (сопрано). Закін. 1874 Москов. консерваторію. Співала на оперних сценах Росії, України (1874—75, 1880—81 — в Київ. 1875—76 — в Одес. рос. операх), Австрії. Пар-

тії: Надія («Аскольдова могила» Верстовського), Наталія («Опричник» Чайковського), Аїда (однойм. опера Верді), Галька («Галька» Монюшка). У концертах виконувала твори укр. композиторів і нар. пісні. В 1906 викладала в Київ. муз.-драм. школі.

ЛЮЦЕ́НКО Олександр Юхимович [31.VII (12.VIII) 1806 — 28.I (9.II) 1884, Петербург] — укр. археолог. Будучи 1853—78 директором Керченського археол. музею, провадив розкопки скіфських та античних пам'яток (Олександропільського і Мелек-Чесменського курганів та ін.) побл. Керчі й на Таманському п-ові. Знахідки з цих пам'яток — у колекціях Ермітажу і Керченського музею.

ЛЯ́ДОВИ — рос. композитори і диригенти; батько і син. Костянтин Миколайович Л. [28.IV (10.V) 1820, Петербург — 7 (19).XII 1871, там же]. Навч. у Петерб. театр. уч-щі. З 1862 професор Петерб. консерваторії. Автор муз.-сценічних, оркестрових тв. За його участю в Маріїнському т-рі (Петербург) поставлено оперу «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1863). Анатолій Костянтинович Л. [29.IV (11.V) 1855, Петербург — 15 (28). VIII 1914, садиба Полинівка побл. м. Боровичів, тепер Новгор. обл., похований у Петербурзі]. Закін. 1878 Петерб. консерваторію (з 1886 — її професор), одночасно з 1884 викладач Придворної співацької капели. Серед тв.: кантата «Мессінська наречена» (1878), симф.— «Баба Яга» (1905), «Чарівне озеро», «Мара» (обидва — 1909), фп. п'єси. Вчитель Я. *Степового*.

ЛЯНИ́ЦЬКИЙ (Ляневич) Олександр (?—?) — укр. живописець 17 — поч. 18 ст. Працював у Львові. Є припущення, що 1698 Л. створив іконостас для каплиці Трьох святителів, виконав настінні розписи в будинку М. Красовського на Бляхарській вул., портрети М. Красовського та А. Красовської (обидва — бл. 1714).

ЛЯПУНО́В Сергій Михайлович [18 (30).XI 1859, Ярославль — 8.XI 1924, Париж] — рос. композитор, піаніст, диригент. Закін. 1883 Моск. консерваторію. 1910—23— професор Петерб. (Петрогр.) консерваторії. Тв.: симф. (у т. ч. «Рапсодія на українські теми», 1907), фп. п'єси, романси.

ЛЯ́РОВ Матвій Львович [24.II (7. III) 1884, Москва — 18.III 1964, Одеса] — укр. і рос. актор, н. а. УРСР з 1946. Закін. 1901—02 приватні драм. курси в Одесі. 1928—58 — актор Одес. рос. драм. т-ру. Ролі: Дикой («Гроза» Островського), Городничий («Ревізор» Гоголя), Сатін («На дні» Горького). Знімався в кінофільмах ВУФКУ «Укразія» (1923), «Назар Стодоля» (1937).

ЛЯ́РОВ Олександр Андрійович [справж.— Гіляров; 1839 — 1 (14).V 1914, Петербург] — рос. співак (бас). Навч. в Петерб. консерваторії. Співав на сцені Київ. (1869—70, 1871—75), Харків., Одес. опер. Партії: Іван Сусанін («Життя за царя» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського).

ЛЯСКО́ВСЬКИЙ Ксаверій (справж. — Романкевич; 1856, с. Підлип, тепер Підлипці Львів. обл.— 6.VII 1909, Варшава) — укр. і польс. актор, режисер, співак (тенор). Працював 1875—1909 у т-рах Львова, Кракова і Варшави. Ролі: Петро («Наталка Полтавка» Котляревського), Франц Моор («Розбійники» Шіллера). Автор п'єси «Горбун» (1885).

ЛЯТОШИ́НСЬКИЙ Борис Миколайович [22.XII 1894 (3.I 1895), Житомир — 15.IV 1968, Київ] — укр.

композитор, диригент, педагог, н. а. УРСР з 1968. Закін. 1918 Київ. ун-т, 1919 — Київ. консерваторію (у Р. Глієра; з 1935 — її професор), 1935—38 та 1941—44 — професор Моск. консерваторії. Тв.: опери — «Золотий обруч» (1930, 2-а ред. 1970), «Щорс» (1938, 2-а ред. «Полководець», 1968), 5 симфоній, 3 симф. поеми, сюїта «Тарас Шевченко» (1952), «Слов'янський концерт» для фп. з оркестром (1953), камерно-інструм. ансамблі (у т. ч. «Український квінтет», 1942, 2-а ред. 1945), кантата «Заповіт» (1939), фп. п'єси, романси, музика до драм. вистав і кінофільмів («Тарас Шевченко», 1951). Разом з Л. *Ревуцьким* здійснив ред. опери «Тарас Бульба» М. Лисенка. Ім'я Л. присвоєно Київ. камер. хору й Харків. муз. училищу. На могилі Л. на Байковому кладовищі — пам'ятник (1971, скульп. О. Банников, арх. А. Сницарєв). Держ. пр. СРСР, 1946, 1952. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971 (посмертно). Вид.: В. Самохвалов. «Борис Лятошинський» (1974); Б. Лятошинський. «Спогади. Листи. Матеріали» (1986).

ЛЯШЕ́НКО Геннадій Іванович (1.VI 1938, с. Ногайське, тепер м. Приморськ Запоріз. обл.) — укр. композитор і музикознавець, канд. мистецтвознавства з 1972. З 1974— викладач (з 1989 — професор) Київ. консерваторії. Тв.: кантата «Вітчизна-мати», 5 симфоній (1971—88), сюїта «Карпатські новели» (1973), тв. для камерного оркестру, струнного квартету, фп., вокальні цикли. Теор. праця «Роль фуги в драматургії неполіфонічних форм» (1976).

ЛЯШЕ́НКО Іван Федорович (14.II 1927, с. Миколаївка, тепер Луган. обл.) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1972, з. д. м. УРСР з 1989. Закінчив Львів. консерваторію (ф-ти — оркестровий — 1948 та істор.-теор.— 1951). З 1954 — викладач Київ. консерваторії (1965—68 — проректор, 1968—74 — ректор, з 1973 — професор). З 1974 — в ІМФЕ ім. М. Рильського АН УРСР. Праці: «Народність і національна характерність музики» (1959), «Музика в житті людини» (1963, 1967), «Національні традиції в музиці як історичний процес» (1973), «Інтернаціоналізм радянської музичної культури: традиції і сучасність» (1986), «Національне та інтернаціональне в музиці» (1990).

ЛЯЩУ́К Тимофій Андрійович (24. III 1930, с. Оболонь, тепер Полтав. обл.) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1957 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна*; з 1978 — його професор). Тв.: «Я люблю тебе, життя!» (1961—62), «Можна все на світі вибирати, сину, вибрати не можна тільки Батьківщину» (1968), «Тріумф-33» (1988), плакати — «Смачного!», «Ми прийдемо до перемоги праці» (обидва — 1990).

ЛЬВОВ Микола Олександрович [4(15).III 1751, маєток Нікольське-Черенчиці, побл. Торжка, тепер Твер. обл.— 21 або 22.XII 1803 (2 або 3.I 1804), Москва] — рос. архітектор, графік, поет, музикант, чл. Рос. академії з 1783, почес. чл. петерб. АМ з 1786. Представник класицизму 2-ї пол. 18 ст. За проектами Л. на Україні споруджено павільйон у заповіднику «Олександрія» в Білій Церкві, палац Кочубеїв (не зберігся), Миколаївську церкву і дзвіницю в смт Диканьці Полтав. обл. (1794—97), павільйони в маєтку князя О. Безбородька в с. Стольному та його будинок в м. Ніжині (1791, обидва — Черніг. обл.).

М

МАГАЗИ́НЕР Яків Самійлович [11 (23).X 1883, Звенигородка Черкас. обл.— 30.V 1941, Київ] — укр. скрипаль, педагог, з. д. м. УРСР з 1938. Навч. у Лейпцігській (1908) і Петерб. (1911) консерваторіях. З 1922 — професор Київ. консерваторії. Редактор скрипкових концертів В. Косенка, О. Зноска-Боровського та ін.

МАГА́Р Володимир Герасимович [23.VI (5.VII) 1900, с. Кальниболота, тепер Кіровогр. обл.— 11.VIII 1965, Запоріжжя] — укр. актор і режисер, н. а. СРСР з 1960. Закін. 1934 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. З 1936 очолював Київ. обл. пересувний т-р ім. КОРПС (Київ. обл. ради профспілок; з 1944 — Запоріз. укр. муз.-драм. т-р ім. М. Щорса). Вистави: «Щорс» Ю. Дольд-Михайлика (1938), «Украдене щастя» І. Франка (1941), «Макар Діброва» О. Корнійчука (1948). Ролі: Гайдай («Загибель ескадри» Корнійчука), Іван («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького).

МАЄВСЬКИЙ Карл Якович (1824 — 97) — рос. архітектор. Закін. 1847 петерб. АМ, з 1859 — її академік. На Україні вів містобуд. роботи. Склав проект відбудови Маріїнського палацу (1868—70), брав участь у буд-ві Володимирського собору (з 1870), зробив обміри Софійського собору, все — в Києві.

МАЄРСЬКИЙ Тадей Станіславович (29.VI 1888, Львів — 16.X 1963, там же) — укр. композитор, піаніст, педагог. Закін. консерваторії Галицького муз. т-ва у Львові (1911) та Лейпцігську (1913). Викладав у консерваторіях Польс. муз. т-ва (з 1920) та ім. М. Лисенка (1939—63; обидві — у Львові). Автор симф., камерно-інструм., вокал. музики та музики до театр. вистав.

МАЖУ́ГА Юрій Миколайович (13. IV 1931, Київ) — рос. актор, н. а. СРСР з 1981. Закін. 1953 Київ. ін-т театр. мист-ва (у В. *Неллі*; з 1985 — його професор). З 1953 — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: в т-рі — Серьогін («Іркутська історія» Арбузова), Аким («Влада темряви» Л. Толстого), Єгор Іванович Тропінін («Сава» Андрєєва), Іван («Іван і мадонна» Кудрявцева); в кіно — Максим Петров («За все у відповіді»), Іван Кузьмич («Дивна жінка»), Іван Никифорович («Миргород і його мешканці») та ін. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983.

МАЗЕ́ПА Лешек Зигмундович (31.III 1931, м. Стрий, тепер Львів. обл.) — укр. музикознавець, педагог, канд. мистецтвознавства з 1987. Закін. 1953 Львів. консерваторію (клас А. Солтиса), з 1960 — її викладач. Музикознавчі праці: «Консерваторія імені Миколи Лисенка» (1978, у співавт.), статті в збірниках і періодиці. Муз. тв.— поема (1952), «Польська сюїта» (1953), струнна сюїта, квартети; для фп.— сонати, мініатюри; музика до театр. вистав.

МАЗЕ́ПА-КОВА́ЛЬ Галина (9.II 1910, Петербург) — укр. живописець, графік і кераміст. 1911—21 жила в Катеринославі (тепер Дніпропетровськ), навч. у М. *Погрібняка*, до 1923 — у Ю. Магалевського у Львові; 1923—44 — у Празі; 1929—35 навч. там в Укр. студії пластич. мист-ва (у Мако, К. Стаховського, Р. Лісовського), у Держ. худож.-пром. школі в АМ. З 1948 — в

Каракасі (Венесуела). Тв.: «Покрова», «Мадонна», «Хлопець і дівчина» (1975), «Після хокейного матчу», «Дівчина з намистом», «Русалки», «При ватрі».

МАЗУ́РИК Омелян (2.II 1937, с. Брежава, Польща) — укр. живописець. Закін. 1964 АМ у Кракові, 1968 — Вищу школу мист-в у Парижі. Тв.: ікони «Богородиця», «Еммануїл», «Свята Трійця», «Розп'яття», «Спас Нерукотворний»; розписав 1969 іконостаси — для церкви св. Володимира на бульварі Сен-Жермен у Парижі, каплиці Нового т-ва ім. Т. Шевченка в Сарселлі (Франція), Укр. католицької семінарії (Оттава, Канада). 1990 в Києві експонувалась виставка тв. О. Мазурика.

МАЗУРКЕ́ВИЧ Юрій Миколайович (6.V 1942, Львів) — укр. і амер. скрипаль, педагог, з. а.УРСР з 1968. Закін. 1965 Моск. консерваторію. З 1967 — соліст Укрконцерту, викладач Київ. консерваторії. З 1974 — у Канаді. З 1985 — професор Бостонського ун-ту (США). Лауреат міжнар. конкурсів в Хельсінкі (1962), Мюнхені (1966), Монреалі (1969).

МАЗУРО́К Юрій Антонович (18.VII 1931, Краснік, тепер Польща) — рос. і укр. співак (баритон), н. а. СРСР з 1976. Закін. 1955 Львів. політех. ін-т, 1960 — Моск. консерваторію. З 1963 — у Великому т-рі (Москва). Партії: Андрій Болконський («Війна і мир» Прокоф'єва), Онєгін («Євгеній Онєгін» Чайковського), Скарпіа («Тоска» Пуччіні). В концерт. репертуарі — тв. укр. композиторів.

МА́ЙБОРОДА Володимир Якович [23.IV (5.V) 1852, с. Дубровка, тепер с. Дубровиця Волин. обл.— 4 (17). IX 1917, Петроград] — укр. і рос. співак (бас). Співав у церковному хорі в Житомирі. Закін. 1879 Петерб. консерваторію (у К. Еверарді). Вдосконалював свій фах в Італії. 1880—90, 1892—1906 — соліст Маріїнського (Петербург), 1890—92— Великого (Москва) т-рів. Партії: Голова («Ніч перед Різдвом» Римського-Корсакова), Гонець («Тарас Бульба» Кюнера), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Мефістофель (одноим. опера Бойто, «Фауст» Гуно). Брав участь у ювілейному концерті М. Лисенка в Петербурзі (1904). В концертах виконував укр. нар. пісні і тв. укр. композиторів.

МА́ЙБОРОДИ — укр. муз. діячі; композитори (брати), співак. Брати нар. в селі Пелехівщині Полтав. обл. Георгій Іларіонович М. [18.XI (1.XII) 1913] — н. а. СРСР з 1960. Закін. 1941 Київ. консерваторію (у Л. Ревуцького; 1952—58 — її викладач). 1967—68 — голова правління СКУ. Тв.: опери «Милана» (1957), «Арсенал» (1960), «Тарас Шевченко» (1964), «Ярослав Мудрий» (1973); 5 симфоній (1950—86), «Гуцульська рапсодія» (1952), сюїта «Король Лір» (1959), «Радісна увертюра» (1985); концерти — для голосу з оркестром (1969), для скрипки з оркестром (1977), симф. варіації для віолончелі з оркестром (1987), хори, романси. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1963. Платон Іларіонович М. [18.XI (1.XII) 1918— 8.VII 1989, Київ] — н. а. СРСР з 1979. Закін. 1947 Київ. консерваторію (у Л. Ревуцького). Тв.: симф. («Героїчна увертюра», 1947), вокал.-симф. (поема «Тополя», 1966), думи, хори, лірич. пісні («Білі каштани», «Київський вальс», «Ми підем, де трави похилі», «Рідна мати моя», «Моя стежина»), музика до драм. вистав і кінофільмів. Держ. пр. СРСР, 1950. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1962. Роман Георгійович М. (28.VIII 1943, с. Кириякiвка Полтавської обл.) — укр.

співак (баритон), н. а. УРСР з 1989. Син Г. І. Майбороди. Закін. 1972 Київ. консерваторію (у Т. Михайлової). З 1971 — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Микола, Остап («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), Гаральд, Максим («Ярослав Мудрий», «Арсенал» Г. Майбороди), Салієв («Прапороносці» Білаша), Євгеній Онєгін і Мазепа; Князь Ігор (одноим. опери Чайковського і Бородіна), ді Луна («Трубадур» Верді).

МАЙО́РОВ Генріх Олександрович (6.IX 1936, Улан-Уде) — укр. і рос. артист балету балетмейстер. Закін. 1957 Київ. хореогр. уч-ще, 1972 — Ленінгр. консерваторію. 1977—78 — гол. балетмейстер Київ.т-ру опери та балету. Вистави: «Світанкова поема» на муз. В. Косенка (1973), «Чіполліно» К. Хачатуряна (1974), «Дівчина і Смерть» Г. Жуковського (1978), «Червоні вітрила» В. Юровського (1986), всі — в Києві. Держ. пр. СРСР, 1976.

МАКА́РЕНКО Володимир (26.VII 1943, с. Нова Пушкарівка, побл. Дніпропетровська) — укр. живописець. Навч. в худож. закладах Дніпропетровська та Ленінграда. 1973—80 — в Таллінні, з 1980 — у Парижі. Його монументальні тв. за характером символістичні; часто звертається до релігійних та істор. тем.

МАКА́РЕНКО Микола Омелянович (4.II 1877, с. Москалівка, тепер Роменського р-ну Сум. обл.— 1936, Київ) — укр. мистецтвознавець і археолог. Закін. Уч-ще тех. рисування Штігліца в Петербурзі та петерб. Археол. ін-т (1902). Працював 1902—19 в Ермітажі, 1920—25 — директор Київ. музею зх. та сх. мист-ва, 1920—29 — співробітник істор.-філолог. відділу Укр. АН. Праці: «Художні скарби Ермітажу» (1916), «Музей мистецтв Української Академії наук» (1924), «Орнаментація української книжки 16—18 ст.» (1926), «Борзненські емалі й старі емалі України» (1928), «Біля чернігівського Спаса» (1928), «Скульптура і різьбярство Київської Русі передмонгольських часів» (1930), «Маріупольський могильник» (1933).

МАКА́РЕНКО Олексій Дмитрович (21.IX 1936, Брусилів, тепер смт Житомир. обл.) — укр. художник-самоук, з. м. н. тв. УРСР з 1988. В 1963—88 вів заняття з образотв. мист-ва у школах Житомира. Тв.: цикли — «Лісова пісня», «Шевченкіана», портрети «У всякого цвітіння своє обличчя», іконостас «Реквієм України».

МАКА́РЕНКО Павло Миколайович [4 (17).VI 1915, м. Тулун, тепер Ірку[т]. обл.] — ук[р]. ск[р]ипаль і п[е]дагог, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1940 Моск. консерваторію. 1947—57 — викладач Львів., з 1958 — Київ. консерваторій (професор з 1986). Серед учнів — Б. *Которович*, З. *Дашак*, Б. Колбик та ін.

МАКОВЕ́ЦЬКА - ТРОФИМЧУК Людмила Георгіївна (18.XI 1948, с. Олександродар Микол. обл.) — укр. співачка (лірико-колоратурне сопрано), н. а. УРСР з 1985. Закін. 1974 Київ. консерваторію, відтоді — в Київ. т-рі оперети. Ролі: Либідь («Легенда про Київ» Білаша), Любаша («Севастопольський вальс» Лістова), Адель («Летюча миша» Штрауса).

МАКО́ВСЬКІ — рос. живописці; брати. Народилися у Москві. Костянтин Єгорович М. [20.VI (2.VII) 1839—17 (30).IX 1915, Петроград]. Навч. 1851—58 у МУЖСА, 1858—63 — в петерб. АМ, її академік з 1898. Один з засновників Т-ва передвижників. Тв.: «Балагани на Адміралтейській площі» (1869), «Діти тікають від грози» (1872), «Олек-

сійович» (1882). Приїздив на Україну, зокрема в Київ, де малював картини на теми з укр. життя («Урок прядіння», 1874) і портрети. Володимир Єгорович М. [26.I (7.II) 1846 —21.II 1920, Петроград] — акад. з 1873, д. чл. з 1893 петерб. АМ (з 1895 — ректор). Навч. 1861—66 у МУЖСА, 1882—94 його викладач. Чл. Т-ва передвижників. Тв.: «Чекання» (1875), «Засуджений» (1879), «Крах банку» (1881), «Побачення» (1883), «На бульварі» (1886—87), «Не пущу» (1892), «Допит революціонерки» (1904), «9 січня 1905 року на Васильєвському острові» (1905). З 1880 приїздив на Україну. На укр. теми написав картини — «Дівич-вечір», «Ярмарок на Україні», «Українка» (всі — 1882), «Українець» (1918).

МАКОГО́Н Іван Васильович [13 (26).X 1907, с. Грушуваха, тепер Харків. обл.] — укр. скульптор, н. х. України з 1992. Закін. 1931 Харків. худож. ін-т (у І. *Севери*). З 1971 — професор Київ. худож. ін-ту. Тв.: портрети І. Северина)1936), О. Гончара (1971), Б. Андрєєва (1978); надгробки Ю. Яновського (1961), М. Бажана (1984) на Байковому кладовищі, пам'ятник С. Косіору (1970), всі — у Києві.

МАКСИ́МЕНКО Володимир Григорович [15 (28).VI 1912, с. Погреби, тепер Полтав. обл.] — укр. актор, н. а. УРСР з 1972. Закін. 1957 ДІТМ. З 1934 — у Запоріз. (з 1944 — Львів.) укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької. Ролі: Лісовик («Лісова пісня» Лесі Українки), Зброжек («Маклена Граса» Куліша). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

МАКСИ́МЕНКО Микола Антонович (31.XII 1924, с. Яроповичі, тепер Житомир. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1974. Навч. 1941—42 в худож. студії в Магнітогорську, а також у І. Грабаря. Тв.: «Дари осені» (1963), «Весняний оксамит» (1969), «Кам'янець-Подільська фортеця», «Натюрморт» (обидва — 1970), «Відгомін війни» (1972), «Хліб» (1980), «Тала вода» (1981), «Голубі Карпати», «Купальня княгині Ольги» (обидві — 1989), «Церква в Коростках» (1991). Вид.: «Микола Максименко» (1983). Держ. пр. України ім. Т. Шевченка, 1992.

МАКСИ́МЕНКО Олександр Григорович [5 (18).XI 1916, с. Вільхуватка, тепер Кобеляцького р-ну Полтав. обл.] — укр. живописець, з. х. УРСР з 1972. Закін. 1947 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*). Тв.: «Земля. Рілля» (1952), «Вода прийшла» (1957), «Хліборобка» (1965), «Батьківська журба» (1971), «Полтавські колгоспниці» (1976), «До нового життя» (1978), «Матері» (1988), «Портрет ветерана війни А. П. Нагорного» (1991). Вид.: «Олександр Максименко». Альбом (1982).

МАКСИ́МІВ Мирон (13.V 1946, м. Гослар, Німеччина) — укр. і канадський диригент. Закін. ун-т у Торонто (ф-ти: 1979 — слов'ян. філології, 1982 — музичний). З 1976 — керівник церковних хорів у Канаді і США. 1980 заснував муз. т-во «Музикус Бортнянський», яке вивчає, пропагує і виконує укр. класичну і сучас. хор., симф. і оперну музику. Записав на аудіокасети 35 хор. концертів Д. Бортнянського.

МАКСИ́МОВ Василь Максимович [17 (29).I 1844, с. Лопіно, побл. Нової Ладоги, тепер Ленінгр. обл. — 18.XI (1.XII) 1911, Петербург] — рос. живописець. Закін. 1866 петерб. АМ, її академік з 1878. З 1872 — чл. Т-ва передвижників. Тв.: «Хвора дитина» (1864), «Бабусині казки» (1867), «Прихід чаклуна на селянське весілля» (1875), «Родинний розподіл» (1881), «Усе в минулому» (1889), «Лісовий сторож» (1893). В 1871 перебував у

Києві, де зробив замальовки прочан Києво-Печерської лаври.

МАКСИ́МОВ Олексій Матвійович [8 (20).I 1899, Казань — 24.V 1965, Львів] — рос. актор і режисер, н. а. УРСР з 1954. На сцені — з 1917. З 1940 — у т-рі Київ. особливого військ. округу (з 1944 — Львів. т-р Рад. Армії). Ролі: Гай («Мій друг» Погодіна), Бем («Прага залишається моєю» Буряківського). Вистави: «Варвари» М. Горького (1948), «Оптимістична трагедія» В. Вишневського (1957). Держ. пр. СРСР, 1952.

МАКСИ́МОВ Юрій Сергійович (28.XI 1930, Твер) — рос. актор, н. а. УРСР з 1980. З 1951 працював у т-рах Дніпропетровська, Севастополя, з 1973 — в Крим. рос. драм. т-рі. Ролі: Паратов («Безприданниця» Островського), Нагульнов («Піднята цілина» за Шолоховим). На Київ. кхф знявся у фільмах: «Далеке й близьке», «Киянка» (1958, 1959) «Таврія» (1960).

МАКСИМО́ВИЧ Андрій Миколайович [1865, Полтав. губ.— 28.I (9.II) 1893, м. Ялта, Крим] — український актор. Навч. у Полтав. семінарії. Працював у трупах М. Кропивницького (1882—89, з перервами), М. Старицького (1883—85), М. Садовського (1889—92). Ролі: Омелько («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Карпо («Лимерівна» Панаса Мирного).

МАКСИМО́ВИЧ Іван (1679, м. Пирятин, тепер Полтав. обл.— 3.III 1745) — укр. живописець. З 1718 жив у Києві, де очолював Лаврську іконописну майстерню. Виконав настінні розписи в Золотоніському, Мгарському та Переяславському монастирях, Успенському соборі Києво-Печерської лаври (не збереглися).

МАКСИМО́ВИЧ Михайло Олександрович (15.IX 1804, хутір Тимківщина, тепер с. Богуславець Черкас. обл.— 22.XI 1873, хутір Михайлова Гора, тепер с. Прохорівка тієї ж обл.) — укр. і рос. вчений-природознавець, історик, фольклорист, письменник, ч.-к. Петерб. АН з 1871. Закін. 1823 Моск. ун-т. В 1834—35— перший ректор Київ. ун-ту. Поклав початок укр. фольклористиці: зб. «Малоросійські пісні» (1827), «Українські народні пісні» (1834), «Збірник українських пісень» (1849).

МАКУШЕ́НКО Іван Семенович [Макуха-Макушенко; 18 (30).III 1867, с. Лисянка, тепер смт Черкас. обл.— 7.VI 1955, Київ] — укр. живописець і педагог. Навч. 1892—97 в петерб. АМ (у І. Рєпіна). 1905—19 викладав у худож. уч-щі, з 1934 — у худож. ін-ті в Києві. Тв.: «Свято на Україні» (1900), «Перед святом» (1904), «Селянка з хлопчиком» (1936), «Лірник» (1938), «Бабуся з дівчинкою».

МАКУ́ШИН Юрій Андрійович (24.I 1935, с. Вороново, тепер Том. обл.) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1981. Закін. 1971 ІЖСА у Ленінграді. Тв.: Пагорб Слави з монументом рад. воїну в м. Новій Одесі Микол. обл. (1975), пам'ятники — лейтенанту П. Шмідту в м. Очакові (1982, у співавт.), О. Пушкіну в м. Миколаєві (1988, у співавт.); «Кора» у заповіднику Ольвія (1991).

МАЛА́КОВ Георгій Васильович (10.II 1928, Київ — 14.VI 1979, там же) — укр. графік, з. х. УРСР з 1974. Закін. 1955 Київ. худож. ін-т у В. Касіяна та І. Плещинського). Тв.: серії ліногравюр «Чорноморці» (1960), «Київ у грізний час» (1961—67); іл. до тв. укр. письменників, до «Декамерона» Дж. Бокаччо (1966), екслібриси. Вид.: В. Белічко. «Георгій Малаков» (1974).

МАЛАНЮ́К Ірина (19. I 1919, м. Станіслав, тепер м. Івано-Франківськ) — укр. співачка (меццо-со-

прано). Закін. Львів. консерваторію (у А. Дідура) та Віден. муз. академію. 1941—44 — солістка Львів. опери. З 1945 співала на багатьох оперних сценах світу. 1956—71— у Віденській держ. опері. Відома виконавиця гол. партій в операх Р. Вагнера та Р. Штрауса.

МАЛА́ШКІН Леонід Степанович [1842, поблизу Рязані — 29.I (11.II) 1902, Москва] — рос. композитор, диригент, педагог. Муз. освіту здобув у Берліні. З 1877 — хормейстер Київ. рос. опери, викладач Київ. духовної семінарії. З 1888 — у Москві. Тв.: опера «Ілля Муромець» (1878), гармонізація наспівів Києво-Печерської лаври, зб. «50 українських пісень» для голосу і фп. (1888), тв. для фп.— «Наша Україна», «Козачок»; романси («О если б мог выразить в звуке»).

МАЛЕ́ВИЧ Казимир Северинович [11 (23).II 1878, поблизу Києва — 15.V 1935, Ленінград] — рос. живописець. Один з основоположників супрематизму. Навч. 1895—96 в Київ. рисувальній школі М. Мурашка, 1904—05 — в МУЖСА. Тв.: «На косовиці» (1909), «Чорний квадрат» (1913), «Супрематизм. Жовте і чорне» (1916), «Дівчина з червоним древком» (1932).

МАЛИ́НКА Олександр Никифорович [28.VII (7.VIII) 1865, м. Мрин, тепер село Черніг. обл.— 22.V 1941, Київ] — укр. фольклорист. Закін. 1890 Ніжин. істор.-філол. ін-т. Вивчав думи, репертуар кобзарів і лірників. Праці: «Малоруське весілля» (1897), «Іван Купала в Чернігівській губернії», «Родини й хрестини» (обидві — 1898), «Кобзарі О. Власко та Д. Симоненко й лірник А. Іваницький, їхній репертуар» (1929).

МАЛИНО́ВСЬКИЙ Олександр Іванович [10 (23).IV 1915, Київ — 19.VIII 1976, там же] — укр. архітектор. Закін. 1940 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди у Києві: ген. план і забудова Хрещатика (1949—56), станція метрополітену «Завод „Більшовик"» (1963), аеровокзал у Борисполі (1959—65), будинок Укрпрофради (1978), наук.-осв. центр т-ва «Знання» (1980), всі — у співавторстві.

МАЛИ́Ш Гафія Ничипорівна [24.I (7.II) 1916, с. Дігтярі, тепер смт Черніг. обл.— 18.V 1964, там же] — укр. килимарниця, з. м. н. тв. УРСР з 1960. Тв.: портрет Т. Шевченка (1937), килими «Переяславська Рада» (1954), «Радянська Україна» (1960).

МАЛИ́Ш Софія Онисимівна [10 (23).II 1914, с. Дігтярі, тепер смт Черніг. обл.] — укр. ткаля, з. м. н. тв. УРСР з 1960. Виробляє декоративні плахтові і перебірні тканини.

МАЛИ́ШКО Андрій Самійлович [2 (15).XI 1912, с. Обухів, тепер місто Київ. обл.— 17.II 1970, Київ] — укр. поет. Закін. 1932 Київ. ін-т нар. освіти. Поезія М. споріднена з нар. поетич. творчістю, романтично піднесена, музикальна. Ліричні тв. М., покладені на музику П. Майбородою («Київський вальс», «Пісня про рушник», «Стежина», «Пісня про вчительку» та ін.), О. Білашем («Цвітуть осінні тихі небеса»), стали нар. піснями. Написав лібретто опер «Молода гвардія» Ю. Мейтуса, «Арсенал» (разом з О. Левадою) Г. Майбороди. Держ. пр. СРСР, 1947, 1951, 1969. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1964.

МАЛИШЕ́ВСЬКИЙ Ігор Юрійович (18.I 1936, Київ) — укр. журналіст, кіносценарист, з. журналіст УРСР з 1983. Закін. 1959 Київ. ун-т. З 1964 — відповідальний секретар журн. «Вітчизна». Автор сценаріїв: «Чорнобильська атомна» (1974), «Радян-

ська Україна. Роки боротьби і перемог» (1977), «Чорнобиль. Хроніка важких тижнів» (1986), «Міст через життя» (1986, т/ф); книги «Все життя — атака» (1974, у співавт.). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

МАЛОЗЬО́МОВ Іван Іванович [26.IX (8.X) 1899, с. Луговець, тепер Брян. обл.— 19.XI 1954, Київ] — укр. архітектор. Закін. 1927 Київ. худож. ін-т. 1928—54 викладав у буд. вузах Харкова і Києва. 1929—41 керував створенням проектів планування Маріуполя, Кривого Рога та ін., брав участь у складанні ген. плану Великого Запоріжжя (1932).

МАЛЮКО́ВА Тамара Степанівна (Сидоренко; 15.II 1919, с. Красне, тепер Херсон. обл.) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1946 Одес. консерваторію, відтоді — її викладач. Тв.: симф., вокал.-симф., камерні, інструм. і вокал.-інструм., дитячий балет «Чарівні черевички» (1982), концерт для голосу (1987), тв. на сл. Т. Шевченка, Лесі Українки, В. Сосюри, І. Драча.

МА́ЛЯР Володимир Миколайович (7.IV 1941, Харків) — укр. актор, н. а. УРСР з 1970. Після закін. 1962 Харків. театр. ін-ту працює в Харків. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. Ролі: Гнат («Безталанна» Карпенка-Карого), Річард, Бразень («Річард III», «Король Лір» Шекспіра).

МАЛЯРЕ́НКО (Моляренко) Дмитро Петрович (1824, с. Уткине Катеринослав. губ.— 14.II 1860) — укр. живописець-портретист, акад. петерб. АМ з 1857. Походив з кріпаків. 1846—50 — вільний слухач петерб. АМ, здобув атестат некласного художника і був звільнений з кріпацтва. Тв.: портрети — «Молода жінка у білій сукні з рожевими стрічками» (1846), негоціанта Сімонсона (1855), товариша міністра внутрішніх справ Левшина (1857), адмірала П. І. Рікарда та пана Вороніна (1859). Вид.: В. Рубан. «Забуті імена» (1990).

МАЛЬКО́ Микола Андрійович [22.IV (4.V) 1883, Браїлів, тепер смт Вінн. обл.— 23. VI 1961, Сідней, Австралія] — укр. і рос. диригент. Закін. 1909 Петерб. консерваторію (у. М. Римського-Корсакова та М. Черепніна). 1925—28 — професор Ленінгр. консерваторії. Працював у Маріїнському театрі (Петербург, 1909—18), в оркестрах Москви і Харкова (1923), проф. (1923—25) Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка, диригент симф. концертів. З 1928 — за кордоном. Гастролі в СРСР (1959, зокрема Київ). Автор кн. «Основи техніки диригування» (вид. 1965). З 1963 проводяться міжнар. конкурси диригентів ім. М. А. Малька (Копенгаген). Вид.: «Спогади. Статті. Листи» (1972).

МА́ЛЬЦЕВ Микола Олександрович (3.VIII 1924, ст. Утулік Ірк. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1983. Закін. 1955 Харків. худож. уч-ще. Працює в галузі пейзажу. Тв.: «Осінній день» (1967), «Перша зелень» (1970), «Сірий день» (1973), «Житомир будується» (1977), «На Поліссі» (1979), «Річка Тетерів» (1988).

МА́ЛЬЦЕВ Петро Тарасович [25.XI (8.XII) 1907, м. Маріуполь] — рос. живописець, н. х. СРСР з 1974. Навч. 1921—24 у Запоріз. худож. профшколі, 1924—30 — у моск. ВХУТЕІНі. Діорами: «Штурм Сапун-гори» (1959) поблизу Севастополя, «Форсування Дніпра в районі Переяслава-Хмельницького 1943 року» (1974) у Переяслав-Хмельницькому істор. музеї.

МАМО́НОВ Сергій Олександрович (5.IV 1949, Запоріжжя) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. 1974 Харків. ін-т мист-в (у В. *Борисова*). З 1975 викладає в Донец.

муз.-пед. ін-ті. Тв.: симф. поема «Атакуючий клас», концерт-дивертисмент для камерного оркестру (обидва — 1980), дит. п'єса «Сумний клоун» (1982), романс «Здиване око волошки» (1978).

МА́МОНТОВ Анатолій Іванович (5.XII 1935, Київ) — укр. художник кіно, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1961 ВДІК у Москві. Оформлення фільмів: «Між добрими людьми» (1962), «Бур'ян», «Джерело для спраглих» (обидва — 1965), «Білий птах з чорною ознакою» (1970), «Вавілон-XX» (1979), «Лісова пісня. Мавка» (1980), «Високий перевал» (1982), «Десь гриміла війна» (1986, у співавт.), «Поки є час» (1987), Савраска» (т/ф), «Кам'яна душа» (обидва — 1989), всі — на Київ. кхф.

МА́МОНТОВ Яків Андрійович [псевдоніми — Я. Лірницький, Я. Пан; 22.X (4.XI) 1888, хутір Стрілиця, тепер с. Шапошникове Сум. обл.— 31.I 1940, Харків] — укр. драматург, театрознавець. Закін. 1914 Моск. комерційний ін-т. З 1920 викладав у вузах Харкова. Активний учасник театр. життя. П'єси: «Веселий Хам» (1921), «Ave Maria», «Коли народ визволяється» (обидві — 1924), «До третіх півнів» (1925), «Республіка на колесах», «Рожеве павутиння» (обидві — 1928), «Гетьманщина» (1930—39), «Своя людина» (1936); лібретто 6 опер, інсценізації тв. Т. Шевченка, І. Франка, М. Коцюбинського. Праці з історії і теорії драми, полемічні статті про шляхи розвитку укр. т-ру, зібрані в кн. «Театральна публіцистика» (1967).

МАНА́ЙЛО Федір Федорович (19. X 1910, с. Іванівці, тепер Закарп. обл.— 15.I 1978, Ужгород) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1977. Закін. 1934 Вищу худож.-пром. школу в Празі. Тв.: «Старий бідняк» (1932), «Прощання нареченої» (1940), «Село в горах» (1958), «Долина вже квітне» (1961), «Шиянські гори» (1974), «Голодний похід» (1976). Вид.: «Федір Манайло». Каталог (1990).

МАНАСТИ́РСЬКІ — укр. живописці; батько й син. Антон Іванович М. (2.XI 1878, с. Завалів, тепер Терноп. обл.— 15.V 1969, Львів) — н. х. УРСР з 1957. Навч. 1895—99 у Львів. худож.-пром. школі, 1900—05 — у краків. АМ. Тв.: «Катерина» (1913), «Ярмарок у селі Ділятині» (1914), «Запорожець» (1932), «У таборі Кармелюка» (1950), «Гуцули-колгоспники» (1951). Вид.: Г. Островський. «Антон Манастирський» (1980). Вітольд Антонович М. (11.I 1915, Львів) — н. х. УРСР з 1990. Закін. 1939 варшав. АМ. З 1968 — професор Львів. ін-ту прикладного і декор. мист-ва. Серед учнів — Е. *Мисько*, Є. *Лисик*, М. *Кипріян*, С. Карафа-Корбут, Л. *Медвідь*, Ф. Захарчишин. Тв.: «Гуцульський гурток народних музик» (1951), «Верховинка» (1960), «Марічка» (1973), «Щаслива мати» (1974), «Доярочка» (1977), «Скелі над Чорним Черемошем», «Село Долинівка» (обидва — 1982), «Портрет А. Манастирського» (1986), «Пейзаж з Гребенова» (1987), «Вікно з квітами» (1990).

МАНДИЧЕ́ВСЬКИЙ Євсевій (17. VIII 1857, с. Молодія, тепер Чернів. обл.— 13.VII 1929, Шульц, побл. Відня) — укр. і австр. музикознавець, композитор, диригент, педагог, доктор музикознавства з 1897. Муз. освіту здобув у Чернівцях (у С. *Воробкевича* та А. *Гржималі*), потім — у Віден. ун-ті. Був професором Віден. консерваторії. Досліджував творчість Й. Гайдна, Й. Брамса, Ф. Шуберта. Автор 11 укр. хорів (у т. ч. «Ой, діброво» та «І день іде, і ніч іде» на сл. Шевченка). Редак-

тор повного видання тв. Ф. Шуберта, Й. Гайдна.

МАНЕ́ВИЧ Абрам Аншелович (25. XI 1881, м. Мстиславль, тепер Білорусь — 30.VI 1942, Нью-Йорк) — укр. живописець. Навч. 1901—05 в Київ. худож. уч-щі. В 1920 виїхав за кордон. Тв.: «Весна» (1900), «Весняна симфонія» (1912), «Осінь. Дніпро» (1913), «Дахи Києва» (1-е десятил. 20 ст.), пейзажі «Прозаїчна Америка» (1925—27), «Зима. Канада» (1932), «Весна» (1942).

МАНЗІ́Й Володимир Данилович [23.III (4.IV) 1884, Київ — 22.IV 1954, там же] — укр. режисер, н. а. УРСР з 1940. Закін. 1903 Київ. муз. уч-ще як співак. З 1925 — режисер Харків. і Одес. оперних т-рів, 1928—34 — гол. режисер, з 1934 — режисер Київського т-ру опери та балету. Вистави: «Тарас Бульба» М. Лисенка, «Кармен» Ж. Бізе (обидві — 1929), «Золотий обруч» Б. Лятошинського (1930), «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1936), «Аїда» Дж. Верді (1949).

МАНИ́ЛОВ Григорій Феофанович [4 (16).I 1875, м. Ніжин, тепер Черніг. обл.— 29.V 1954, Миколаїв] — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1950. Організатор і керівник (1925—54) Микол. засл. самодіяльного оркестру нар. інструментів.

МА́НІЗЕР Матвій Генріхович [5 (17).III 1891, Петербург — 20.XII 1966, Москва] — рос. скульптор, н. х. СРСР з 1958, з. д. м. УРСР з 1935, д. чл. і віце-президент АМ СРСР з 1947. Закін. 1916 петроград. АМ (у В. Беклемішева). Тв.: на Україні — пам'ятники Т. Г. Шевченкові в Харкові (1935), Києві та Каневі (обидва — 1939), І. Рєпіну в Чугуєві (1956). Держ. пр. СРСР, 1941, 1943, 1950.

МАННІ́НО Франко (25.IV 1924, Палермо) — італ. композитор, піаніст, диригент. Закін. 1947 консерваторію Санта-Чечілія в Римі. Тв.: опери, балети, симфонії, інструм. концерти, сонати (зокрема, «Україна»), музика до кінофільмів. З 1952 не раз виступав в СРСР.

МАНО́ЙЛО Микола Федорович (8. XII 1927, с. Манили, тепер Харків. обл.) — укр. співак (баритон), н. а. СРСР з 1976. Закін. 1960 Харків. консерваторію (у П. *Голубєва*). 1958—87 — у Харків. т-рі опери та балету. Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Губанов («Комуніст» Клебанова), Ріголетто («Ріголетто» Верді), Кіазо («Даїсі» Паліашвілі).

МАНУ́ЙЛО — перший з відомих у літ. джерелах співців періоду Київ. Русі. Згадується в літопису під 1137 як співець «гораздий». Прибув до Києва з Греції з двома товаришами. Був співаком у кн. Мстислава, потім став єпископом смоленським.

МАНУЙЛО́ВИЧ Софія Андріанівна [1 (13).X 1892, Понорниця, тепер смт Черніг. обл.— 12.VIII 1971, Одеса] — укр. актриса, режисер, драматург. Дружина С. К. *Бондарчука*. Закін. 1917 Київ. муз.-драм. школу ім. М. В. Лисенка. Одна з фундаторів київ. «Молодого т-ру» (1916—19), т-ру «Березіль» (1922). Працювала у драм. колективах Одеси, Миколаєва, Москви. Ролі: Джоанна («У пущі» Лесі Українки), Едріта («Горе брехунові» Грільпарцера). Серед вистав — «Фріц Бауер» В. Селіхової і Н. Сац. Автор агітп'єс, спогадів про Л. Курбаса, В. Василька в зб. «Молодий театр. Генеза. Завдання. Шляхи» (1991).

МАНЯЧЕ́НКО Анатолій Олексійович (27.III 1940, м. Звенигородка Черкас. обл.) — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1978. Закін. 1969 Київ. консерваторію. З 1964 — соліст Ансамблю пісні і танцю Київ. військ. округу та оперної студії Київ. консерваторії.

МАНЬКО́ Леонід Якович [17 (29). III 1863, Полтава — 14.V 1922, Єлизаветград, тепер Кіровоград] — український актор і драматург. Навчався у полтав. гімназії. Працював у трупах М. Кропивницького (1882), М. Старицького (1883—90), Г. Деркача (1892—94), П. Мирова-Бедюха (1895—98), О. Суслова (1901—09), Д. Гайдамаки (1911—16). Ролі: Іван Непокритий («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Дмитро («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького). Автор п'єс «Нещасне кохання», «Що посієш, те й пожнеш» та ін.

МАРГУЛЯ́Н Арнольд Евадійович [1 (13).IV 1879, Київ — 15.VII 1950, Свердловськ] — укр. і рос. диригент, н. а. УРСР з 1933, н. а. РРФСР з 1944. Муз. освіту здобув 1893—97 в Й. *Прибика*, В. *Сука* в Одесі та Петербурзі. З 1902 — диригент оперних труп (1904—06 — Київ, Харків; 1909—11 — Київ, Одеса), 1927—37 очолював Харків. т-р опери та балету і вокал. клас Харків. муз.-драм. ін-ту. З 1937 — у Свердловську. Поставив опери «Купало» А. Вахнянина, «Золотий обруч» Б. Лятошинського, «Броненосець „Потьомкін"» О. Чишка, «Розлом» В. Фемеліді, «Борис Годунов» М. Мусоргського. Держ. пр. СРСР, 1946.

МАРДЖАНІШВІ́ЛІ Коте [Марджанов Костянтин Олександрович; 28.V (9.VI) 1872, м. Кварелі, Грузія — 17.IV 1933, Москва, похований у Тбілісі] — груз. режисер, театр. діяч, н. а. Груз. РСР з 1931. На сцені — з 1893. В 1906—07 працював у Харків. антрепризі Линтварєва, 1907—08 — в Київ. трупі І. Дуван-Торцова, 1908 — в Одес. антрепризі М. Багрова (був гол. режисером). 1919 — гол. режисер Другого т-ру Укр. Рад. Республіки ім. Леніна, в якому здійснив виставу «Овеча криниця» («Фуенте овехуна») Лопе де Веги. Був головою комісії по націоналізації київ. т-рів, комісаром т-рів Києва (організував нову мережу держ. т-рів, створив робітн. т-р на Подолі, драм. студію «Роза і хрест»). 1922—26 очолював Груз. драм. т-р ім. Ш. Руставелі, 1928 засн. в Кутаїсі Другий т-р Грузії, в якому поставив «Комуну в степах» М. Куліша (1930), «Світіть нам, зорі» І. Микитенка (1931). Вид.: Е. Н. Гугушвілі. «Коте Марджанішвілі» (1980).

МАРЕ́НИЧ Григорій Олексійович (1836, Полтавщина — 1918, Петроград) — укр. і рос. композитор, педагог. Закін. 1866 Петерб. консерваторію (з 1883 — її професор). Тв. для дітей: «Триголосі хорові пісні для школи», «Пісні для школи дитячі й народні». Праці: «Практичний курс елементарного співу», «Про початкове навчання співу» (1884).

МАРЕНКО́В Олексій Васильович [13 (25).III 1886, Орел — 1942, Київ] — укр. графік. Навч. 1905—12 у Київ. худож. уч-щі (в І. Селезньова, Г. Дядченка, Ф. Кричевського). Тв.: плакати («Орися ж ти, моя ниво», 1920), іл. до тв. Т. Шевченка, Марка Вовчка, Ю. Яновського; монумент. розписи у Харкові: в інтер'єрах будинку ВУЦВК і готелю «Червоний» (20-і рр.).

МАРИКІ́ВСЬКИЙ Євмен Іванович [11 (23).IX 1899, с. Северинівка, тепер Молдова — 17.I 1986, Харків]— укр. диригент, педагог. Закін. 1919 Тиврівське духовне уч-ще. Учень К. *Стеценка*. 1928 закін. Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка (у М. *Вериківського*). Худож. керівник капели «Сурма», водночас — викладач пед. ін-ту в Сумах (1929—35). Гол. хормейстер Донец. опери (1935—38), Київ. (1945—46), Харків. (1946—52) т-рів опери та балету. Викладав у харків. консерваторії

(1946—60) та інституті культури (1960—71).

МАРИ́НИЧ Григорій Васильович [17 (29).XI 1876, с. Гупалівка, тепер Дніпроп. обл.— 11.IV 1961, Дніпропетровськ] — укр. актор, н. а. УРСР з 1943. З 1906 — у трупах П. Саксаганського, І. Карпенка-Карого, Т-рі М. Садовського в Києві. 1925—57 — у Дніпроп. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Терешко («Суєта» Карпенка-Карого), Пікалов («Любов Ярова» Треньова).

МАРИ́НЧЕНКО Євгенія Олександрівна [28.II (12.III) 1916, Петроград] — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1970. Закін. 1941 Київ. інж.-буд. ін-т. Серед споруд: Палац культури «Україна» в Києві (1965—70; у співавт.), житл. квартали в Одесі, Херсоні, Києві (50—70-і рр.). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971.

МАРКАДЕ́ Валентина (дівоче — Васютинська; 1910, Одеса) — укр. і франц. мистецтвознавець. Праці: «Оновлення російського образотворчого мистецтва 1863—1914» (1971), монографія «Андрієнко» (1978), «Мистецтво України» (1990). Була професором Нац. ін-ту східних мов і цивілізацій у Парижі.

МАРКЕ́ВИЧ Ігор Борисович (27. VII 1912, Київ — 1983, Париж) — франц. диригент, піаніст і композитор. З 1913 жив за кордоном. Диригент. діяльність почав з 1930. Гастролював в СРСР (вперше 1960). Тв.: балети, вокал.-симф., оркестрова музика. Мемуари «Теперішнє й минуле» (1980), де є спогади про його діда М. *Маркевича*.

МАРКЕ́ВИЧ Микола Андрійович [Маркович; 26.I (7.II) 1804, с. Дунаєць, тепер Сум. обл.— 9 (21).VI 1860, с. Турівка, тепер Київ. обл.] — укр. історик, етнограф, письменник, поет, музикант. Освіту здобув у пансіоні Гол. пед. ін-ту в Петербурзі. Гри на фп. навч. у Дж. Філда. 1831 надрукував зб. поезій «Українські мелодії», в основу яких поклав укр. нар. перекази і повір'я. Праці: «Історія Малоросії» (т. 1—5, 1842—43), етнографічна — «Звичаї, повір'я, кухня та напої сучасних малоросіян» (1860). Зібрав колекцію документів з історії України 17—18 ст. Автор одного з перших вокал. тв. на вірші Т. Шевченка «Сирота» (вид. за життя поета), зб. обробок укр. нар. пісень для фп. «Народні українські наспіви» (1840), для голосу з фп. «Південноросійські пісні» (1857).

МАРКЕ́ВИЧ Олександр Андрійович (9.IV 1894, с. Троїцьке, тепер с. Довгалівське Київ. обл.— 5.II 1978, Київ) — укр. кобзар. Виступав 1939—41 у складі етногр. ансамблю кобзарів, 1939 брав участь у Респ. нараді кобзарів. Виконував укр. нар. пісні та думи, пісні на сл. Т. Шевченка, С. Руданського, тв. рад. композиторів.

МАРКО́ВИЧ Опанас Васильович [27.I (8.II) 1822, с. Кулажинці, тепер Полтав. обл.— 20.VIII (1.IX) 1867, Чернігів] — укр. фольклорист, етнограф. Закін. 1846 Київ. ун-т. За участь у Кирило-Мефодіївському т-ві 1847 висланий до м. Орла під нагляд поліції. 1851 разом з дружиною М. Вілінською (Марко Вовчок) повернувся на Україну, жив у с. Сорокошичах (тепер Черніг. обл.). Тут записував нар. пісні, приказки, приповістки, характерні вислови селян. На Остерщині записав варіант думи про брацлавського полковника Івана Нечая та істор. пісню про Івана Бондаренка. 1853—54 жив у Києві. З 1861 мешкав у Чернігові та Новгороді-Сіверському. Займався фольклористикою та етнографією, брав участь у муз.-драм. т-рі, керував аматор. гуртками. Багато зібраних М. матеріалів

опубл. у виданнях А. Метлинського («Народні південноросійські пісні», 1854), М. Номиса, В. Антоновича, М. Драгоманова та ін. 1857 скомпонував музику до «Наталки Полтавки» І. Котляревського, яку поставив у Чернігові силами місцевих аматорів. Гол. праця — «Українські прислів'я, приказки і таке інше» (вид. М. Номисом 1864).

МАРКУС Самуїл Йосипович [27. IX (10.X) 1910, м. Ромни, тепер Сум. обл.— 3.XI 1985, Київ] — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1963, підполковник. Закін. 1937 Київ. консерваторію. З 1938 — диригент військ. оркестрів. 1969—75 — начальник військ.-оркестрової служби, худож. керівник оркестру штабу Київ. військ. округу.

МАРТИНОВИЧ Порфирій Денисович [24.II (7.III) 1856, с. Костянтинівка, тепер Харків. обл. — 15.XII 1933, м. Красноград тієї ж обл.] — укр. живописець, графік, фольклорист і етнограф. 1873—80 навч. у петерб. АМ. Тв.: іл. до поеми І. Котляревського «Енеїда» (1873—74), картини — «Казенка», «У волосного пристава» (обидві — 1879), «Баби печуть хліб» (1877—80), низка портретів селян із с. Верміївки на Золотоношині (О. Буштримихи, П. Тарасенка, обидва — 1875; Ф. Мигаля, 1880). Праці з фольклору та етнографії. З ініціативи М. у Краснограді було засн. краєзнав. музей. Вид.: С. Таранушенко. «П. Д. Мартинович» (1958).

МАРТОН Іштван Ференцович (24. XI 1923, с. Софія, тепер Закарпат. обл.) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1965. Закін. 1949 Ужгородське муз. уч-ще. З 1975 — худож. керівник угор. фольклор. ансамблю (Ужгород). Тв.: муз. комедія «Конвалії цвітуть для тебе» (1963), симф. поема «В Карпатах» (1956), вокал.-симф.— «Закарпатська сюїта» (1953), «Картина народного гуляння» (1963), симфонієта для струнного оркестру (1989), камерно-інструм., хорові, романси і пісні.

МАРТОС Іван Петрович [1754, м. Ічня, тепер Черніг. обл.— 5 (17). IV 1835, Петербург] — рос. скульптор, представник класицизму. Походив з укр. старшинського роду. Навч. 1764—73 в петерб. АМ (з 1794 — її професор), з 1814 — ректор. Тв.: надгробки — К. Розумовського (1803—05, не зберігся) в Батурині (тепер смт Черніг. обл.), П. Рум'янцева-Задунайського (1797—1805, у співавт., не зберігся) в Києві; пам'ятники — Мініну і Пожарському (1804—18) в Москві, А. Рішельє (1823—28) в Одесі, Г. Потьомкіну (1829—35) в Херсоні та ін.

МАРУСЯ БОГУСЛАВКА — героїня укр. нар. думи «Маруся Богуславка». За думою, перебуваючи в тур. неволі, відкрила в'язницю і випустила на волю сімсот козаків-невольників. Вірогідних істор. даних про М. Б. немає. Вважають, що це узагальнений образ жінки-патріотки, створений народом на основі багатьох фактів патріотич. поведінки укр. жінок-бранок. Думу про М. Б. високо оцінював Т. Шевченко. Її сюжет використали в однойм. тв. І. Нечуй-Левицький, М. Старицький та ін. За думою О. *Свєчников* створив 1951 однойм. балет. У Богуславі М. Б. встановлено пам'ятник (1981).

МАРУСЯ ЧУРАЇВНА — легендарна укр. нар. співачка й авторка пісень. Див. *Чурай* М. Г.

МАРХЛЕВСЬКИЙ Анатолій Церильович (29.IX 1935, Вінниця) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1961 Одес. консерваторію. 1962—70 — худож. керівник Вінн. філармонії, з 1970 — керівник хору і викладач Київ. ін-ту культури (з 1991 — професор).

МАРЦИНКЕ́ВИЧ Гаврило (бл. 1741—?) — укр. і рос. співак (тенор) 18 ст. Хлопчиком співав у Глухівській капелі гетьмана К. Розумовського, який привіз його до Петербурга. Вокал. освіту здобув у Придворній співацькій капелі, стажувався в Італії. Був камер-співаком при дворі імператриці Єлизавети Петрівни, співав на сцені Придворного т-ру. Партії: Цефал («Цефал і Проксис» Арайї).

МА́РЧЕНКО Ніна Яківна (15.X 1940, Ленінград) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1965 Київ. худож. ін-т (у С. *Григор'єва*). Тв.: «Повернене дитинство» (1965), «Народні майстри» (1972—75), «Мир. Кінець війни» (1975—76).

МАР'Я́НЕНКО Іван Олександрович [справж.— Петлішенко; 28.V (9.VI) 1878, хутір Сочеванов, побл. с. Мар'янівки, тепер Кіровогр. обл. — 4.XI 1962, Харків] — укр. актор, режисер, педагог, н. а. СРСР з 1944. Сценіч. діяльність почав 1895 в Києві в трупі свого дядька — М. *Кропивницького,* де працював до 1898. Грав у трупах О. Суслова (1899—1906), Ф. Волика (1903—04), Т-рі М. Садовського (1906—14). В 1915—16 очолював Т-во укр. акторів, 1917 — директор і режисер Нац. зразкового т-ру, 1918 — актор Держ. драм. т-ру; 1919—23 — комісар Першого т-ру Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка (всі — у Києві). 1923 вступив до мистецького об'єднання «Березіль» (з 1926 — у Харкові, з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка), де працював до 1958. Викладав 1907—26 (з перервами) в київ. Муз.-драм. школі М. В. Лисенка та Муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка, у Харків. муз.-драм. ін-ті (1944—61). Професор — з 1946. Серед учнів — н. а. СРСР В. *Василько,* І. *Козловський,* Б. *Романицький,* Н. *Ужвій.* Ролі (понад 300): Хома Кичатий («Назар Стодоля» Шевченка), Гонта («Гайдамаки» за Шевченком), Омелько («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Дон Жуан («Камінний господар» Лесі Українки), Ярослав («Ярослав Мудрий» Кочерги), Жадов («Тепленьке місце» О. Островського), Тартюф («Тартюф» Мольєра). Вистави: «Блакитна троянда» Лесі Українки, «Казка старого млина» С. Черненка (обидві — 1915), «Оборона Буші» М. Старицького (1917) та ін. Знімався у фільмах «Злива» (1929), «Фата моргана» (1931), «Коліївщина» (1933), «Прометей» (1936). Автор книг «Минуле українського театру» (1953), «Сцена, актори, ролі» (1964). Держ. пр. СРСР, 1947. Вид.: П. Тернюк. «Іван Мар'яненко» (1968).

МАСАУ́ТОВ Рафаель Зіннурович (21.XII 1934, с. Малі Чапурники Волгогр. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1985. Закін. 1954 Казанське худож. уч-ще, 1960 — Київ. худож. ін-т (у І. *Плещинського*). Тв.: іл. до книг — «Собор» О. Гончара (1968), «Іван Білик. Золотий Ра» (1990), «Шота Руставелі. Витязь в тигровій шкурі» (1991), «Шамсі Башту Сказання про дочку Шана» (1992); станкові — «Українські пейзажі» (1978—92).

МА́СИК Володимир Ілліч [25.V (7.VI) 1917, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ] — укр. графік і живописець, з. х. УРСР з 1977. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т (у М. Шаронова та К. Трохименка). Тв.: «Новий будинок у Косові» (1960), серії за мотивами поезій Т. Шевченка (1961—63), «Цього не можна забути» (1967—75); іл. до книжок, екслібриси. Вид.: «Володимир Масик». Альбом (1990).

МАСІЄ́ВСЬКИЙ Іван (?—?) — укр. гравер 18 ст. Працював у Почаєві. Гравюри на реліг. теми — «Креме-

нецька братська Богородиця», «Георгій», «Св. Вікентій Феррарський».

МАСЛЯ́К Зіновія Зіновіївна (18.XI 1925, Старий Самбір, тепер Львів. обл.—26.III 1984, Львів) — укр. художник декор.-ужиткового мист-ва, з. х. УРСР з 1982. Закін. 1954 Львів. ін-т прикладного і декор. мист-ва. Працювала в галузі худож. кераміки і скла.

МА́СЛЯНИКОВ Віктор Леонідович (1877, Кам'янець-Подільський—20.IV 1944, Київ) — укр. живописець. Навч. в Київ. рисувальній школі М. Мурашка, 1905—10 — у краків. АМ. Тв.: ліричні пейзажі («Зимою», «Сірий вечір», обидва — 1911), сатирич. іл. в журн. «Шершень» (1906).

МАСО́ХИ — укр. кіноактори; брати. Петро Омелянович М. [3 (16).IX 1904, с. Плюваки, тепер с-ще Первомайське Черкас. обл.— 28.VII 1991, Київ]. Закін. 1923 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. 1923—28 — актор т-ру «Березіль». В кіно — з 1928. Ролі у фільмах О. Довженка: Робітник («Арсенал», 1929), Хома («Земля», 1930), Іван («Іван», 1932), Боєць («Щорс», 1939); в ін. фільмах: «Мірабо» (1930), «Тринадцять» (1935), «Вершники» (1939), «Є такий хлопець» (1956). Автор спогадів про Леся Курбаса, О. Довженка. Лаврентій Омелянович М. [10 (23).VIII 1909 — 20.VI 1971, Москва] — з. а. РРФСР з 1969. Закін. 1931 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. 1923—33 — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка, 1945—57 — в Театрі-студії кіноактора. Ролі у фільмах: Анархіст («Щорс», 1939), Макар Ляготін («Велике життя», 1940, 1958), Диверсант («Поєдинок», 1945), Фробль («На тонкому льоду», 1966), «Сімнадцять миттєвостей весни» (1973, т/ф).

МАСЮКИ́ — укр. майстри худож. кераміки. Жили у с. Дибинцях Київ. обл. Каленик Вакулович М. (1878—3.VI 1933). Василь Каленикович М. (26.II 1900 — 19.IV 1988). Тв.: миски, глечики, макітри, декор. тарелі тощо.

МАСЮ́ТИН Василь Миколайович (1884—15.XII 1955, Берлін) — укр. і рос. графік, живописець, скульптор. Жив у Москві. Навч. у В. *Мате*. Викладав у ВХУТЕМАСі. Після 1-ї світової війни — в Берліні. Тв.: графіка — «Прогулянка» (1912), «Пушкін» (1918); скульптура — «Гетьман Б. Хмельницький», «Гетьман І. Мазепа», «Гетьман Пилип Орлик» та ін.

МАТВЕ́ЄВ Євген Володимирович (15.I 1950, с. Харпай Моск. обл.) — укр. графік. Тв.: оформлення видань «Капітал», «Громадянська війна у Франції» К. Маркса (1982). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983.

МАТВЕ́ЄВ Євген Семенович (8.III 1922, с. Новоукраїнка, тепер Херсон. обл.) — рос. кіноактор і кінорежисер, н. а. СРСР з 1974. Навч. 1940—41 в кіноактор. школі при Київ. кхф. 1952—68 — актор Малого т-ру (Москва). Ролі в кіно: Нагульнов («Піднята цілина», 1959—64), Нехлюдов («Воскресіння», 1960—62), Пугачов («Омелян Пугачов», 1979). На Київ. кхф поставив фільми: «Циган» (1967), «Поштовий роман» (1970). Держ. пр. СРСР, 1979.

МАТВЕ́ЄВ Олександр Терентійович [13 (25).VIII 1878, Саратов — 22.X 1960, Москва] — рос. скульптор, з. д. м. РРФСР з 1931. Навч. 1899—1902 у МУЖСА, 1906—07 працював у Парижі. 1930 брав участь у конкурсі на проект пам'ятника Т. Шевченкові для Харкова, виконав портрет поета (1930).

МАТВІЄ́НКО Ніна Митрофанівна (10.X 1947, с. Неділище Житомир. обл.) — укр. співачка, н. а. УРСР з 1985. Закін. 1975 Київ. ун-т; 1968—

вокал. студію при Укр. нар. хорі ім. Г. Верьовки, відтоді — його солістка. В репертуарі — укр. нар. пісні («Колискова», «Глибокий колодязь» та ін.), пісні сучас. укр. композиторів («Пісня про матір», «Дикі гуси» І. Поклада) та ін. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1988.

МАТЕ́ Василь Васильович [23.II (6.III) 1856, поблизу Вержбилова, тепер Литва — 9 (22).IV 1917, Петроград] — рос. гравер, акад. петерб. АМ з 1899. Майстер офорта та ксилографії, автор портретів, гравюр з картин рос. і укр. художників. Тв.: портрети (зокрема, Т. Шевченка, 1911), «Альбом картин і малюнків І. Рєпіна» (1897). Один з ініціаторів і худож. редактор вид. «Малюнки Т. Шевченка» (1911—14).

МАТЕЗО́НСЬКИЙ Костянтин (1794, Наддніпрянська Україна — 1858, Закарпаття) — укр. муз. діяч, реформатор хор. співу на Закарпатті. Заснував 1833 в Ужгороді 4-голосий хор «Гармонія», який, крім церк. музики, виконував укр. і рос. нар. пісні. Хор існував понад сто років і відіграв важливу роль у поширенні хор. співу на Закарпатті.

МАТІЯ́Ш Василь (1911, Галичина) — укр. співак (баритон). Закін. Вищий муз. ін-т ім. М. Лисенка у Львові (у М. Сокола), 1943 — Віден. муз. академію. Виступав на оперних і концерт. сценах у Німеччині та Австрії. З 1949 — в Австралії.

МАТО́РІНИ (Моторіни) — рос. майстри ливарної справи; батько й син. Іван Федорович М. (бл. 1660—1735). В 1701 виготовив 113 гармат, багато великих дзвонів для Москви, Петербурга, Києва (зокрема, 1732—33 — великий дзвін для Києво-Печерської лаври, дзвін «Рафаїл» для київ. Софійського собору (на честь митрополита Рафаїла Заборовського). Михайло Іванович М. (?—1750). М. 1735 відлили знаменитий цар-дзвін для дзвіниці «Іван Великий» у Моск. кремлі.

МАТУЛІ́ВНА Ніна (справж.— Матуль Антоніна Марія Іванівна; 23. VIII 1902, Львів — березень 1944, там же) — укр. письменниця, актриса, режисер. Автор віршів, оповідань, інсценізацій (за тв. М. Коцюбинського, Е. Золя та ін.). Одна з організаторів Робітн. т-ру у Львові. В 1932 переїхала на Рад. Україну, працювала в т-рі «Березіль».

МАТУСЕ́ВИЧ Ніна Іванівна (10.II 1931, Київ — 19.XI 1988, там же) — укр. музикознавець, канд. мистецтвознавства з 1971. Закін. 1956 Київ. консерваторію (по класу композиції у Б. *Лятошинського* і по класу історії та теорії музики). Праці: «Н. Г. Рахлін» (1960), «Хореографічне мистецтво» (1963), «А. З. Міньківський» (1964), «Гармонійне варіювання в обробці українських народних пісень М. В. Лисенком» (1967), дослідження творчості Л. М. Ревуцького, Б. М. Лятошинського.

МАТЮ́К Віктор Григорович (18.II 1852, с. Тудорковичі, тепер с. Федорівці Львів. обл.— 8.IV 1912, с. Карів, тепер тієї ж обл.) — укр. композитор, теоретик музики. Закін. 1879 Львів. духовну семінарію. Був сільс. священиком. Основи теорії музики вивчав у П. *Бажанського,* консультувався у М. *Вербицького,* брав уроки у композиторів і диригентів І. Гуневича та І. Лаврівського. Тв.: кантата «Гамалія» (80-і рр.), музика до мелодрам «Капрал Тимко» і «Наші поселенці» (1897), драми «Три князі на один престіл» І. Франка та ін.; хорові зб. «Боян» (1884), «Руський співаник для шкіл народних» (1886), «Короткий начерк з гармонії і композиції» (1906); солоспіви («Веснівка», «Із сльозою в оці відійду», «Родимий краю»).

МАХРІНА́ Надія Олександрівна (27.XII 1929, м. Бузулук, тепер Оренб. обл.) — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1960. Працює в галузі портретної вишивки (портрети В. І. Леніна, О. Кобилянської, І. Франка, Т. Шевченка).

МАЦІЄ́ВСЬКА Лідія Володимирівна [за чоловіком — Моренець; 8 (20).XII 1889, с. Капшерівка, тепер Київ. обл.— 24.XII 1955, Одеса] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1947. Виховувалася в родині М. Кропивницького. На сцені — з 1908. В 1925—55 — в Одес. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Лимериха («Лимерівна» Панаса Мирного), Ганна («Безталанна» Карпенка-Карого), Улита («Ліс» О. Островського), Марселіна («Весілля Фігаро» Бомарше).

МАЦІЄ́ВСЬКА Ядвіга Олександрівна [4 (17).IV 1916, Петроград] — укр. живописець. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т (у Г. *Світлицького* та І. *Штільмана*). Працює в галузі пейзажу: серії — «По Україні» (1950—69), «По Якутії» (1975), «Груповий політ» (1980), «На Піскарьовському кладовищі» (1983), «Порт у Северобайкальську» (1984), «На Тарасовій горі» (1988). Вид.: «Ядвіга Мацієвська. По рідній країні». Каталог (1978).

МАЦІЄ́ВСЬКИЙ Ярослав Григорович (2.I 1935, с. Завидовичі, тепер Львів. обл.) — укр. майстер худож. скла, з. м. н. тв. УРСР з 1990. Виготовляє миски, вази, тарелі, дзбанки, свічники, фігурний посуд у вигляді людських постатей, тварин, птахів. Тв.: декор. композиції — «Козак Мамай» (1979—80), «Глухарева пісня» (1984), «Ведмежа сім'я», «Носороги» (обидві — 1985—87); ваза «Квітка» (1981), посуд «Півні» (1982), кубок «Святковий Львів» (1983).

МАЦЮ́КИ — укр. діячі муз. т-ру; подружжя. Любомир М. (псевд.— Мартіні; 1916, Дрогобиччина) — співак і диригент. Закін. Вищий муз. інститут ім. М. Лисенка у Львові, вдосконалював майстерність у Берліні та Відні. Ія М. (псевд.— Ісорі; 1918, Кам'янець-Подільський) — співачка (лірико-драм. сопрано). Закін. Вищий муз. інститут ім. М. Лисенка у Львові, вдосконалювала майстерність у Відні. З 1945 виступала в Зх. Німеччині, 1947—58 — у Бразилії, з 1958 — у США.

МАШКЕ́ВИЧ Олег Львович (31.I 1925, с. Могильне, Одещина) — укр. художник килимів. Закін. 1947 Київ. уч-ще прикладного мист-ва, 1968 — Моск. технологіч. ін-т місцевої пром-сті. Автор тематич. килимів: «Герб України» (1951), «Пісня», «Ой, дівчино, шумить гай» (обидва — 1970), «Травами зеленими», «Червона троянда», «Біла троянда» (всі — 1971); гобелен «Блакитний сад» (1972), «Реквієм» (1987), «Портрет Т. Г. Шевченка» (1989), «Рідне Полісся» (1980—89), «Козак Мамай» (1991).

МА́ШКІН Михайло Васильович (25.XI 1926, с. Новоолександрівка, тепер Синельниківського р-ну Дніпроп. обл.— 12.XI 1971, смт Довге Закарп. обл.) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1960. Муз. освіту здобув самостійно. З 1954 керував самодіяльним ансамблем пісні і танцю «Боржава». Записав і обробив ряд закарп. нар. пісень; автор пісень (зокрема, «Верховино, мати моя», «Вечір над Боржавою»).

МАШКО́ВСЬКИЙ Ян (1793, Хоростків, тепер смт Терноп. обл.— 1865, с. Борщовичі, тепер Львів. обл.) — польс. живописець. Навч. у віден. та римській АМ. Жив на Волині. В 1835—44 викладав малюнок у школі при Львів. ун-ті. Працював у галузі жанрового живопису. Тв.: «Родичі благословляють мо-

лоду пару», «Гуляння в Софіївці», «Автопортрет» (1840).

МАЩЕНКО Микола Павлович (12.I 1929, с. Мілуватка, тепер Луган. обл.) — укр. кінорежисер, н. а. УРСР з 1983. Закін. 1953 Харків. театр. ін-т. З 1957 — на Київ. кхф. Фільми: «Як гартувалася сталь» (1973), «Шлях до Софії» (1977), «Овід» (1980), всі — т/ф, «Карастоянови» (1982), «Паризька драма» (1983), «Мама, рідна, дорога...» (1986), «Все перемагає любов» (1987), «Зона» (1988, разом з С. *Шахбазяном*); автор сценарію фільму «Осіння дорога до мами» (1981, «Укртелефільм»). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1982.

МЕГЕДИНЮК Марко Степанович (1842, с. Річка, тепер Івано-Фр. обл.— 1912, там же) — укр. нар. різьбяр. Першим застосував бісер для декорування виготовлених ним тарілок, барилець, топірців, свічників, скриньок.

МЕГИК Петро (24.VI 1899, Буковина) — укр. живописець. До 1920 жив у Кам'янці-Подільському, з 1920 — у Польщі. Навч. 1921—28 у варшав. АМ. У Варшаві — до 1944, 1944—45 — у Ротенбурзі (Німеччина), з 1949 — у Філадельфії (США). Викладав в укр. мистецькій студії. Один з засновників і видавець журн. «Нотаткки з мистецтва». Тв.: «Натюрморт» (1955), «Портрет старого емігранта» (1959), «Портрет скульптора В. Сім'янцева» та ін. 1991 — виставки творів М. у Львові і Києві.

МЕДВЕДЄВ Михайло Юхимович (справж.— Бернштейн; 1852—1925) — рос. співак (тенор) і педагог. З 1881 співав в оперній антрепризі Й. Сетова в Києві, у Великому (Москва; 1885—86, 1891—92) та Маріїнському (Петербург; 1892—93) т-рах. Утримував власні трупи. З 1901 викладав у муз.-драм. уч-щі Моск. філармонічного т-ва (з 1903 — професор), з 1905 — п оф. Київ. муз. уч-ща, водночас 1911—17 очолював Вищі оперні і драматичні курси з обов'язковим інструментальним відділенням. Серед його учнів — О. Мозжухін, Г. Пирогов. Перший виконавець партій Ленського та Германа («Євгеній Онєгін», «Пікова дама» Чайковського; Москва, Київ).

МЕДВЕДИК Петро Костьович (22.X 1925, с. Жабиня, тепер Терноп. обл.) — укр. фольклорист, театрознавець, бібліограф. Закін. 1952 Львів. ун-т. Автор монографії «Катерина Рубчакова» (1989), досліджень «Степан Шагайда» (1968), «Генріх Топольницький», «Стежками дитинства і творчої юності М. Крушельницького» (обидва — 1969), «Курбасові весняні вечори» (1987), «Йосип Стадник» (1991). Видав зб. «Пісні Тернопільщини» (1989, у співавт.), «Народні пісні з села С. Крушельницької» (1991); біобібліограф. покажчики «Денис Січинський» (1966), «Соломія Крушельницька» (1984), «Яків Струхманчук» (1987), «Сто імен діячів театру і музики Західної України» (1991).

МЕДВЕЦЬКІ — укр. художники; подружжя. Микола Вікторович М. (30.XI 1930, с. Ізки Закарп. обл.) — з. х. УРСР з 1985. Закін. 1958 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва (у Р. *Сельського*). Тв.: розпис у Будинку культури с. Петрового Закарп. обл. (1959), фреска в інтер'єрі кафе «Ужгород» (1964); худож. оформлення крамниць і ресторанів; сграфіто — «Від колиски до могили» у с. Петровому (1983), «Туризм» на турбазі «Латориця» (1989), вітраж «Історія залізниці» в Ужгороді (1990), всі — в Закарп. обл. Едіта Федорівна М. (дівоче — Лутак; 22.X 1932, м. Мукачеве Закарп. обл.) — укр. художник. Навч. в Ужгороді у А. *Ерделі*. Закін.

1958 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Тв.: гобелен «Оновлене Закарпаття» (1960); картини — «Колгоспний двір» (1961), «Розмовляють» (1966), «Зима на Верховині» (1967), «Подія на селі» (1978), «Будівництво газопроводу», «Танок» (обидві — 1983), «Хор-ланка» (1984), «На полонині Кук» (1985), «Осінь. Варять сливове повидло» (1986), «А ти повіриш?» (1989). Вид.: «Едіта Медвецька». Каталог (1987).

МЕДВІ́ДЬ Любомир Мирославович (10.VII 1941, м. Варяж, тепер с. Новоукраїнка Львів. обл.) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1987. Закін. 1965 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва, 1966—70 — його викладач. Працює в галузі станкового і монумент. мист-ва. Тв.: «Старий Львів» (1965), «Подолянки» (1969).

МЕЖЕ́НКО Юрій Олексійович [справж.— Іванов-Меженко; 6 (18). VI 1892, Харків — 24.XI 1969, Київ] — укр. і рос. бібліограф, літературознавець, театрознавець. Закін. 1917 Моск. ун-т. В 1919—22 — директор Гол. книжкової палати в Києві, 1922—31 — Укр. н.-д. ін-ту книгознавства, 1945—48 — Б-ки АН УРСР. Зібрав колекцію матеріалів (15 тис. од. зб.), пов'язаних з життям і творчістю Т. Шевченка, і передав її Ін-ту л-ри АН УРСР. Праці з книгознавства, бібліографії, рецензії та статті з історії укр. т-ру, зокрема «Шляхи українського театру в 1924 році», «На театральному фронті небезпечно» (обидві — 1924), «„Гайдамаки". Постановка Леся Курбаса» (1926), книга «Любов Павлівна Ліницька» (1957, у співавт.).

МЕ́ЗЕНЦЕВ Ігор Володимирович [27.VIII (9.IX) 1915, Житомир — 9.III 1984, Київ] — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1976. Закін. 1946 Київ. худож. ін-т, з 1967 — його викладач. Осн. роботи: ген. план і споруди на ВДНГ УРСР (1951—57), «Укр. держ. музей історії Вел. Вітчизн. війни 1941—45 рр.» (1973—81), всі — в Києві; житл. район Український в Ташкенті (1967—69), всі — у співавт.

МЕ́ЙТУС Юлій Сергійович [15 (28). I 1903, Єлизаветград, тепер Кіровоград] — укр. композитор, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1931 Харків. муз.-драм. ін-т (у С. *Богатирьова*). Тв.: 15 опер, у т. ч. «Молода гвардія» (1947, 2-а ред. 1950), «Украдене щастя» (1960), «Ярослав Мудрий» (1973), «Іван Грозний» (1983); симф., вокал.-симф. (зокрема, кантата «Клятва», 1941); хорові, вокальні (понад 200 романсів, балад, обробок нар. пісень), музика до драм. вистав і кінофільмів. Держ. пр. СРСР, 1951. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1991. Вид.: Л. Архімович, І. Мамчур. «Ю. Мейтус» (1983).

МЕЛЕ́НСЬКИЙ Андрій Іванович (1766, Москва — 1833, Київ) — укр. архітектор, представник класицизму. Навч. в Москві (1775; з 1786 — в Експедиції кремлівського буд-ва) та в Петербурзі (1787—92 — у Дж. Кваренгі). 1799—1829 — гол. архітектор Києва. Брав участь у створенні ген. плану Києва (1808—09). Збудував перший міський т-р (імовірно, 1806), ряд особняків, будинки присутствених місць (1806—10, не збереглися), пам'ятник на честь повернення Києву магдебурзького права (1802—08), Миколаївську церкву-ротонду на Аскольдовій могилі (1810, перебудована на павільйон 1936), церкви Миколи Доброго (1802) і Різдва (1812, обидві розібрано у 30-х рр. 20 ст.), новий корпус Київ. духовної академії (1822—25), споруди у Флорівському монастирі (1824).

МЕ́ЛІХОВ Георгій Степанович [11 (24).V 1908, Харків — 22.IV 1985,

Київ] — укр. живописець, н. х. УРСР з 1967, ч.-к. АМ СРСР з 1979. Закін. 1941 Київ. худож. ін-т (у П. Волокидіна та Ф. Кричевського). Тв.: «Молодий Тарас Шевченко в майстерні К. П. Брюллова» (1947), «Т. Шевченко і Айра Олдрідж» (1963), «На рідній Україні» (1965), «Портрет М. Стельмаха» (1977), «Музичний ранок» (1981), «Автопортрет» (1983), пейзажі. Держ. пр. СРСР, 1948. Вид.: «Георгій Меліхов». Каталог (1990).

МЕ́ЛЛЕР Вадим Георгійович [14 (26).IV 1884, Петербург — 4.V 1962, Київ] — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1942. Навч. 1903—05 в Київ. худож. уч-щі, 1908—12 — мюнхенській АМ, 1912—14 — у «Вільних майстернях» у Парижі. В 1922—46 — гол. художник Харків. укр. драм. т-ру ім. Т. Г. Шевченка (до 1935 — «Березіль»), де оформив вистави: «Джіммі Хіггінс» Леся Курбаса за Е. Сінклером (1923), «Народний Малахій» (1929), «Мина Мазайло» (1931) М. Куліша, «Диктатура» І. Микитенка (1930). В 1953—59 — гол. художник Київ. укр. драм. т-ру ім. І. Франка. Викладав у Київ. худож. ін-ті, макетній майстерні т-ру «Березіль». Працював також у галузях станкового та монумент. живопису, книжкової графіки. Оформив фільми: «Вендета», «Макдональд» (обидва — 1925), «Арсенальці» (1926). Вид.: З. Кучеренко. «Вадим Меллер» (1975).

МЕ́ЛЛЕР Іван (?—?) — військ. інженер-будівничий 18 ст. Автор проекту будов Київ. арсеналу (1783), першого офіційно затвердженого 1787 плану Києва.

МЕ́ЛЬНИКОВ Аврам Іванович [30.VII (10.VIII) 1784, Оранієнбаум, тепер м. Ломоносов — 1 (13).I 1854, Петербург] — рос. архітектор. Закін. 1807 петерб. АМ, з 1812 її академік, з 1818 — професор, з 1843 — ректор. Споруди в Петербурзі, Кишиневі. На Україні — ансамбль Напівкруглої пл. і архіт. частина до пам'ятника А. Рішельє в Одесі (1826—29).

МЕ́ЛЬНИКОВ Жан Олександрович (27.VII 1936, Дніпропетровськ) — рос. актор, н. а. УРСР з 1977. З 1954 (з перервою) — в Дніпроп. рос. драм. т-рі. Ролі: Михайло («Зикови» М. Горького), Сарафанов («Старший син» Вампілова), Худяков («Характери» за Шукшиним). Знімається в кіно («Далеко від Батьківщини», 1960; «Педагогічна поема», 1955, та ін.).

МЕЛЬНИКО́ВИЧ Самусь (?—?) — укр. будівничий 19 ст. Серед споруд — церква у с. Маткові (тепер Львів. обл., 1838) з багатозаломними верхами та оригінальною формою зх. ганку; є пам'яткою бойківської дерев. архітектури.

МЕНК Володимир Карлович [20.I (1.II) 1856, Архангельськ — 27.XII 1920] — укр. живописець. Навч. 1876—81 в петербург. АМ. З 1882 брав участь у виставках передвижників. З кін. 80-х рр. жив у Києві. Тв.: «Ранок на болоті», «Ліс» (обидва — 1879), «Галявина в лісі» (1882), «Дорога в полі» (1906).

МЕНЦИ́НСЬКИЙ Модест Омелянович (29.IV 1875, с. Новосілки, тепер Великі Новосілки Львів. обл.— 11.XII 1935, Стокгольм) — укр. співак (драм. тенор). Співу навч. у В. *Висоцького* у Львові. Вдосконалював майстерність у Франкфурті-на-Майні в Ю. Штокгаузена. Співав у багатьох опер.т-рах Європи; 1903, 1908—09 — у Львів. т-рі. Прославився виконанням партій в операх Р. Вагнера («Лоенгрін», «Тангейзер» та ін.). Серед ін. партій: Каніо («Паяци» Леонкавалло), Ірод («Саломея» Р. Штрауса). В концертах виконував тв. М. Лисенка,

Д. Січинського, С. Людкевича. Вид.: І. Деркач. «Модест Менцинський — героїчний тенор» (1969).

МЕРЕТИН Бернард (Мердерер; ? — 1759) — укр. архітектор, представник укр. барокко. За походженням німець. Працював у Львові. Споруди: собор св. Юра (1744—70) у Львові, ратуша в м. Бучачі (1751), ряд культових споруд на Львівщині.

МЕРЗЛИКІН Микола Іванович (1.IX 1936, Київ) — укр. режисер і актор, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1964 Київ. ін-т театр. мист-ва (у М. *Верхацького*). Працював у Маріуполі (1964—65), Київ. ТЮГу (1967—70, гол. режисер — 1977—83), очолював Молодіжний т-р (1983—85), з 1985 — гол. режисер Дит. муз. т-ру в Києві. Вистави: «Любов, джаз і чорт» Ю. Грушаса (1979), «Стіна» Ю. Щербака (1984), «Золоторогий олень» Д. Павличка та О. Костіна (1986), «Сава Чалий» І. Карпенка-Карого (1990, Київ. укр. драм. т-р ім. І. Франка, вистава присвячена М. Верхацькому). Ролі на Київ. кхф: Яків («Тут нам жити», 1972), Учитель («Абітурієнтка», 1973), Доценко («Кожен день життя», 1974), Єрмолаєв («Театр невідомого актора», 1977).

МЕРІ Євгенія Андріївна (6.I 1918, м. Нарва, Естонія — 11.I 1991, Львів) — укр. художник скла. Закінчила 1955 Львів. інститут прикладного та декор. мист-ва. Тв.: набори для пиття «Берізка» (1958), «Мадригал», десертні набори «Лотос» (1962), «Соняшник» (1967).

МЕРКУРОВ Сергій Дмитрович [26.X (7.XI) 1881, Александрополь, тепер м. Кумайрі — 8.VI 1952, Москва] — рос. скульптор, н. х. СРСР з 1943, д. чл. АМ СРСР з 1947. Навч. 1901—02 в Київ. політех. ін-ті, 1902—05 — у мюнхен. АМ. Автор пам'ятника В. І. Леніну в Києві (1946). Держ. пр. СРСР, 1941, 1951.

МЕРТКЕ Едуард (17.VI 1833, Рига — 25.IX 1895, Кельн) — нім. піаніст, композитор і педагог. Гастролював у Росії. З голосу Марка Вовчка записав слова і мелодії 210 укр. нар. пісень. Із запланованих до видання 8 випусків «Двісті українських пісень. Співи і слова зібрав Марко Вовчок. У ноти завів Едуард Мертке» опубл. перший (25 пісень, 1864).

МЕТЦЕЛЬ Людвіг де (1764—1848) — майстер садово-паркового мистства, інженер. За походженням бельгієць. Керував роботами по створенню парку «Софіївка» (1796—1805) в Умані.

МЕШКІС Броніслав Вікторович (21.VIII 1928, с. Тетерино, тепер Могильов. обл.— 9.VI 1985, Одеса) — укр. режисер, н. а. УРСР з 1980. Закін. 1958 Київ. ін-т театр. мист-ва. 1961—63 — режисер, 1974—85 — гол. режисер Одес. укр. муз.-драм. т-ру. Вистави: «Ярослав Мудрий» І. Кочерги (1970), «Борис Годунов» О. Пушкіна (1982).

МЕЩЕРСЬКА Ганна Юхимівна [справж.— Пащенко; 20.V (1.VI) 1876, Київ — 1.IV 1951, Одеса] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1946. З 1895 грала в т-рах Черкас, Києва, Харкова, Полтави, Дніпропетровська. 1927—51 — в Одес. укр. драм. т-рі. Ролі: Шкандибиха («Лимерівна» Панаса Мирного), Ганна («Безталанна» Карпенка-Карого), Орина («97» Куліша), Васса Железнова (однойм. п'єса М. Горького), фру Альвінг («Примари» Ібсена).

МЄСТЕЧКІН Яків Григорович [17 (30).X 1916, Одеса] — укр. кінооператор і режисер, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1940 ВДІК (у А. Головні). 1942—45 — у відділі фронтових кіногруп Центр. студії документ. фільмів, з 1945 — на Укр. студії хронік.-документ. фільмів. Фронтові кінорепортажі увійшли

у фільми «Народні месники», «День війни» (обидва — 1943), «Комсомольці» (1944), «Перемога на Півночі» (1945), 20-серійну кіноепопею «Велика Вітчизняна» (1979) та ін. Сценарист, режисер-оператор фільмів: «Лише 6 секунд» (1966), «Вершники Європи», «Кубок» (обидва — 1974), «В небі тільки аси» (1976), «Автомобіль і навколишнє середовище» (1987), «Коні, чудо коні» (1989).

МЄХО́ВИЧ Франц Іванович (1786, Волинь — 1852) — укр. архітектор. Навч. у політех. школі в Парижі. В 1834—39 — професор Київ. ун-ту. За його проектами було проведено роботи по укріпленню Золотих воріт, збудовано Олександрівський костьол (1817—38) в Києві, палац і гімназію в Немирові (30-і рр. 19 ст.).

МЄШКО́ВА Людмила Іванівна (21.VI 1938, с. Великі Сорочинці Полтав. обл.) — укр. художник, н. х. УРСР з 1987. Закін. 1962 Київ. інж.-буд. ін-т. Тв.: кераміч. розпис у холі готелю «Київ» (1973), оформлення інтер'єрів у готелі «Русь» (1978—80, обидва — в Києві). Живописні й графіч. композиції.

МИГУ́ЛЬКО Віктор Васильович (11.XII 1924, с. Губник, тепер с-ще Тростянецького р-ну Вінн. обл.) — укр. художник т-ру і кіно, з. х. УРСР з 1978. Закін. 1953 ВДІК. З 1953 — на Київ. кхф. Художник-постановник фільмів: «Іван Франко» (1956), «Олекса Довбуш» (1959), «Поштовий роман» (1970), «Народжена революцією» (1973—77, 10 серій), «Дивна відпустка» (1980), «Історія одного кохання» (1981), «Провал операції „Велика Ведмедиця"» (1983), «Коні не винні» (1984), «Контрудар» (1985), «Нас водила молодість» (1986, т/ф), «Циганка Аза» (1987), «Санаторійна зона» (1991); живопис. твори «Натюрморт з каштановим листям» (1981), серія «Дума про Київ» («Підпілля», «Партизани», «Зима 1942 року», «Визволення»), всі — 1983.

МИГУ́РА Іван Детесович (у чернецтві — Іларіон; ?, Київ — ?) — укр. гравер поч. 18 ст. Закін. Києво-Могилян. академію. 1702—04 — викладав у ній. Виконував худож. роботи в Софійському монастирі. Архідиякон Києво-Печерської лаври, ігумен (з 1710) Крупицько-Батуринського Миколаїв. монастиря (біля с. Осіч, Чернігівщина). Тв.: гравюри у вигляді портретів поважних осіб або «тезоіменитих» їм святих з відповідними панегіричними написами; естампи, присвячені представникам козацької верхівки — І. Скоропадському (1703), З. Корниловичу (1705), І. Мазепі (1706), В. Ясинському (1707).

МИДЛО́ВСЬКИЙ Сидір (4.II 1854, с. Саджавка, тепер Івано-Франків. обл.— 18.VII 1916, Львів) — укр. актор, театр. діяч і письменник. 1869—72 виступав в Руському нар. т-рі у Львові, 1890—1910 — режисер в аматор. т-рі в Тернополі. Автор драм і мелодрам: «Капрал Тимко» (1875), «Інвалід» (1881), «Нещасна любов» (1885), «Наші переселенці» (1897), всі з музикою В. *Матюка* йшли в т-рах Галичини.

МИЗІ́Н Олександр Васильович [11 (23).VII 1900, Харків — 26.VII 1984, Москва] — укр. живописець, ч.-к. АА УРСР. Закін. 1928 Київ. худож. ін-т (у М. Бойчука). 1962—81 викладав у Моск. худож. ін-ті. Працював у галузі монумент. живопису. Тв.: розписи Селян. санаторію ім. ВУЦВК в Одесі (1928); мозаїчні панно на станції Моск. метрополітену «Київська-кільцева» (1952—54), бронзові медальйони для станції Київ. метрополітену «Вокзальна» (1959—60); за картонами М. ств. вітраж «Дружба народів» у Палаці культури в м. Новій Ка-

ховці (1954), гобелен «Радянська Україна» (1956).

МИЗНИКОВ Віктор Олександрович [16 (29).IX 1911, с. Новосеславіно, тепер Тамбов. обл.] — укр. диригент, н. а. УРСР з 1968. Закін. 1939 Моск. консерваторію. 1949—72 — худож. керівник Ансамблю пісні і танцю Київ. військ. округу.

МИКЕШИН Михайло Йосипович [9 (21).II 1835, с. Платоново Смол. губ.— 19 (31).I 1896, Петербург] — рос. скульптор і графік. Навч. 1852—58 в петерб. АМ. За його проектами створено пам'ятники: Богдану Хмельницькому в Києві (1879—88), адміралам В. Корнілову (1895) і П. Нахімову (1898) в Севастополі. Іл. до тв. Т. Шевченка («Ілюстрований „Кобзар"», вид. 1896), М. Гоголя (1869—72). Був у дружніх взаєминах з Т. Шевченком, залишив спогади про нього. Разом з Д. Менделєєвим, І. Рєпіним, М. Чайковським та ін. був засновником Т-ва ім. Т. Г. Шевченка.

МИКИТА Володимир Васильович (1.II 1931, с. Ракошин, тепер Закарп. обл.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1991. Закін. 1950 Ужгород. уч-ще прикладного мист-ва (у А. *Ерделі, Й. Бокшая, Ф. Манайла*). Тв.: «Колгоспний вівчар» (1960), «Старий гуцул» (1966), «Ягнятко» (1969), «Ранок на фермі» (1974), «Добрий ранок» (1976), «Село між горами» (1980), «Збирання яблук» (1984), «Плач вічної лози» (триптих, 1988), «Зона» (1990). Вид.: «Володимир Микита». Альбом (1983).

МИКИТЕНКО Іван Кіндратович [25.VIII (6.IX) 1897, с. Рівне, тепер Новоукраїнського р-ну Кіровогр. обл.— 4.X 1937, Київ] — укр. письменник, театр. діяч. Закін. 1927 Харків. мед. ін-т. Автор п'єс «Диктатура» (1929), «Кадри» (1930), «Справа честі» (1931), «Бастилія Божої Матері» (1933), «Дівчата нашої країни» (пост. 1932), «Соло на флейті» (1933—36), «Як сходило сонце» (1937). Завідував літ. частиною Одес. укр. драм. т-ру (1925—26). Статті з питань драматургії і т-ру опубл. в кн. «Театральні мрії» (1968). У с. Рівному — літ.-мемор. музей письменника.

МИКИТКА Тарас Остапович (20. III 1939, м. Стрий Львів. обл.) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1963 Львів. консерваторію (у М. Колесси). Працював в оперних т-рах Львова, Києва, з 1971 — у Донец. т-рі опери та балету (з 1975 — гол. диригент). З 1987 — викладач Донец. муз.-пед. ін-ту (з 1991 — консерваторія). Вистави: «Ярослав Мудрий» Ю. Мейтуса (1975, друга редакція), «Царева наречена» М. Римського-Корсакова (1978), «Андре Шеньє» У. Джордано (1979, вперше на Україні), «Отелло» (1982), «Реквієм» (1990) Дж. Верді, «Іван Сусанін» М. Глинки (1983), «Спартак» А. Хачатуряна, «Фаворитка» Г. Доніцетті (обидва — 1986), «Тоска» Дж. Пуччіні (1989), «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1990).

МИКИТЮК Олександр (20.IX 1906, с. Заліщики, тепер Терноп. обл.— 1.VII 1986, Бангор, шт. Мен, США) — укр. композитор і диригент. Закін. муз. школу (диригування, композиція і фп.) у Чернівцях. 1934—40 — диригент хору і симф. оркестру при муз. т-ві «Кобзар» у Чернівцях. З 1949 — у США керував хором «Трембіта», 1952—55 — хором «Думка» в Нью-Йорку. Тв.: симф. поема «Заграва», рапсодія для фп. і симф. оркестру.

МИКИШІ — укр. діячі муз. мист-ва; батько й син. Михайло Венедиктович М. [25.V (6.VI) 1885, Миргород, тепер Полтав. обл.— 20.XI 1971, Київ] — співак (драм. тенор) і педагог, н. а. УРСР з 1971. Закін.

1910 Київ. муз.-драм. школу М. Лисенка (в О. Мишуги). Співав у Т-рі М. Садовського (1910—14), Київ. опері (1914—22; 1919 — керівник і директор т-ру «Музична драма»), Великому т-рі (Москва; 1922—31), Харків. (1931—42) і Київ. (1942—44) т-рах опери та балету. З 1946 — професор Київ. консерваторії. Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро, Левко («Наталка Полтавка», «Утоплена» Лисенка), Герман («Пікова дама» Чайковського), Радамес («Аїда» Верді). В концертах виконував нар. пісні і романси укр. композиторів. Автор кн. «Практичні основи вокального мистецтва» (1971). Вид.: М. Шелюбський. «М. В. Микиша» (1947). Тарас Михайлович М. (2.II 1913, с. Приймівка, тепер Приймівщина Полтав. обл.— 14.III 1958, Буенос-Айрес, Аргентіна) — піаніст і композитор. Закін. 1933 Віден. муз. академію. Автор 6 сонат, «Української рапсодії» (1942), «Української фантазії» (1955), «Лірницької поеми», концертів — для 2-х фп. і скрипкового.

МИКЛАШЕ́ВСЬКИЙ Йосип Михайлович [4 (16).IV 1882, Петербург — 2.IX 1959, Харків] — укр. музикознавець, піаніст і педагог. Закін. 1911 Київ. муз. училище (у В. *Пухальського*), 1913 — Петерб. консерваторію. З 1919 викладав у муз. закладах Харкова (з 1951 — професор консерваторії). Праці: «Українська музика і Лисенко» (1908), «Нарис про діяльність Київського відділення імператорського Російського музичного товариства (1863—1913)» (1913), «Чайковський у Харкові» (1940), «Музична і театральна культура Харкова кінця 18 — першої половини 19 ст.» (вид. 1967). Автор романсів на тексти О. Пушкіна.

МИКОЛА́ЄНКО Юлія [справж.— Здерківна; 19.III 1876, м. Теребовля, тепер Терноп. обл.— 22.IV 1899, там же) — укр. актриса. В 1893—99 виступала в Руському нар. т-рі у Львові. Ролі: Проня («За двома зайцями» Старицького), Маруся («Кам'яна душа» Франка), Анночка («Торгівля перлами» Цеглинського).

МИКОЛАЙЧУ́К Іван Васильович (15.VI 1941, с. Чортория, тепер Чернів. обл.— 3.VIII 1987, Київ) — укр. кіноактор, сценарист і режисер, з. а. УРСР з 1968. Закін. 1965 Київ. ін-т театр. мист-ва, відтоді — на Київ. кхф. Ролі у фільмах: Тарас Шевченко («Сон», 1964), Іван («Тіні забутих предків», 1964), Давид Мотузка («Бур'ян», 1966), Петро («Білий птах з чорною ознакою», 1971, співавтор сценарію), Василь («Пропаща грамота», 1972). Поставив фільми: «Вавілон-XX» (1979, за романом «Лебедина зграя» Земляка, співавтор сценарію, автор муз. оформлення, роль Фабіана), «Така пізня, така тепла осінь» (1982, у співавт. з В. Коротичем). В пам'ять М. проводиться респ. кінофестиваль. У с. Чорториї — мемор. музей. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1988.

МИЛЕ́ЦЬКИЙ Аврам Мойсейович (10.III 1918, Київ) — укр. архітектор. Закін. 1941 Київ. інж.-буд. ін-т (у В. Заболотного), з 1962 — його викладач. Споруди в Києві: автовокзал (1959—60), Палац дітей та юнацтва (1962—65), готель «Салют» (1982), всі — у співавт. Пам'ятники — Слави в Києві (1957), на місці командного пункту 1-го Укр. фронту в с. Нових Петрівцях Київ. обл. (1958), у співавт. Держ. пр. СРСР, 1967. З 1991 — за кордоном.

МИЛЕ́ШКО Яків Андріанович [4 (16).I 1898, с. Попівка, тепер с. Смирнове Запоріз. обл.— 23.VI 1978, Одеса] — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1951. Закін. 1934 Ленінгр.

театр. ін-т. 1933—47 (з перервою) — в Ленінградському ім. С. М. Кірова, 1948—62 (з 1954 — гол. реж.) — Одес. т-рах опери та балету. Вистави: «Богдан Хмельницький» К. Данькевича (1954), «Борис Годунов» і «Хованщина» М. Мусоргського.

МИ́ЛИЙ Дезидерій (7.IX 1906, с. Київ, тепер Чехо-Словаччина — 1.IX 1971, Братіслава) — укр. живописець, н. х. ЧССР з 1971. Закін. 1933 Празьку худож.-пром. школу. З 1958 — професор Братіслав. вищої школи образотв. мист-в. Тв.: «Селяни» (1934), «На селі» (1949), «З роботи» (1956), «Лани» (1968), «Камені в країні» (1969).

МИЛОВЗО́РОВ Олександр Петрович (22.IV 1938, Київ) — укр. художник, з. х. УРСР з 1989. Закін. 1957 Київ. уч-ще прикладного мист-ва, 1968 — Вище худож.-пром. уч-ще ім. В. Г. Мухіної в Ленінграді. Тв.: кераміка — паркові вази «Діти» (1975), композиції — «В'язаний куб» (1979), «Імформстрес» (1983), «Кайф» (1986), «Пам'ять» (1987), «Знаки — засоби комунікації» (1990); графіка — цикл «Телефонні розмови» (1976—79); серії — «Пасхальна» (1989), «Екологічна» (1990). Вид.: «Олександр Миловзоров». Каталог (1991).

МИЛОНЄ́Г Петро (?—?) — давньорус. будівничий кін. 12 — поч. 13 ст. Був архітектором при дворі київ. кн. Рюрика Ростиславовича. 1199—1200 спорудив кам. підпірну стіну біля Видубицького монастиря в Києві. Ймовірно, збудував собор Апостолів у Білгороді під Києвом і церкву Василія на Новому дворі в Києві (обидва — 1197, не збереглися).

МИЛЯ́ЄВИ — укр. діячі культури; батько і дочка. Семен Матвійович М. [3 (16).XII 1895, Вільно, тепер Вільнюс — 16.XII 1961, Київ] — графік, художник-оформлювач. Навчався в приват. рисувальній школі у Вільні, 1919—23 — у Харків. технологіч. ін-ті. У 20-х рр. працював у галузях плаката і книжкової графіки. З 30-х рр. — дизайнер виставок і музеїв, зокрема оформив музеї Т. Шевченка в Каневі (1939), Києві (1949), Канаді (1952), І. Франка в Канаді (1955). Людмила Семенівна М. (13.XI 1925, Харків) — мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства з 1988. Закін. 1950 Київ. ун-т. З 1962 викладає в Київ. худож. ін-ті (професор з 1990). Праці: «К. О. Трутовський» (1955), «Українське мистецтво 14 — першої половини 17 ст.» (у співавт.), «Стінопис Потелича» (1969).

МИНА́ЄВ Кузьма Панасович [2 (14).XI 1895, с. Нова Слобідка, тепер Калуз. обл.— 26.I 1950, Київ] — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1946. Закін. 1925 Моск. консерваторію. 1927—29 — соліст Харків., 1929—31 — Другої пересувної укр. опер, 1933—37 — Одес., 1937—50 — Київ. т-рів опери та балету. Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Онєгін («Євгеній Онєгін» Чайковського), Ріголетто (однойм. опера Верді). Концертна діяльність.

МИНЬКО́ Олег Терентійович (3. VIII 1938, м. Макіївка Донец. обл.) — укр. художник декор. мист-ва, з. х. УРСР з 1987. Закін. 1965 Львів. ін-т прикладного та декор. мистецтва. Автор килимів, доріжок тощо.

МИРО́НЕНКО Василь Федорович [27.XII 1910 (9.I 1911), с. Оріхівка, тепер Полтав. обл.— 10.IV 1964, Харків] — укр. графік, н. х. УРСР з 1963. Закін. 1936 Харків. худож. ін-т, 1936—62 — його викладач. Тв.: серії офортів «Українські пейзажі» (1936—41), «Україна» (1941—43), «Київ», «Харків» (обидві — 1944—50), «По народній Болгарії» (1956—57), «По Італії» (1960); портрети (Т. Г. Шевченка, 1943). Вид.: «Ви-

ставка творів В. Ф. Мироненка». Каталог (1958).

МИРОНЄ́Г (?—?) — за писемними джерелами, перший будівничий Київської Русі, «старшина древоделей», керівник артілі майстрів-будівничих міських укріплень. 1020—26 збудував на замовлення кн. Ярослава Мудрого п'ятидільну з п'ятьма верхами церкву у Вишгороді.

МИРО́НОВА Єлизавета Федорівна (27.IX 1929, с. Сошників, тепер Київ. обл.) — укр. майстер декор. розпису. Малювання навч. самостійно. Тв.: «Безсмертний птах» (1963), «Весілля», «Козак Мамай» (обидва — 1957), «Щедрий вечір» (1968); розписи ресторану «Курені» в Києві (1970—71), «Ніч така місячна» (1984), «Музика вічності» (1986), «На калині мене мати колихала» (1990). Вид.: В. Щербак. «Єлизавета Миронова» (1987).

МИРОНЮ́К Елеонора Іванівна (17.X 1936, Київ) — укр. бандуристка, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1970 Київ. консерваторію. З 1958 — у складі тріо бандуристок «Дніпрянка» Київ. філармонії (разом з Ю. *Гамовою* та В. *Пархоменко*). В репертуарі — укр. нар. пісні, тв. сучас. композиторів.

МИСЬКО́ Еммануїл Петрович (21.V 1929, м. Нижні Устрики, тепер Польща) — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1978. Закін. 1956 Львів. ін-т прикладного та декоративного мист-ва (у І. Севери; з 1981 — його професор). Тв.: пам'ятник І. Франкові (1964), монумент Бойової Слави Рад. Збройних Сил (1969—70), обидва — у Львові, у співавт.; портрети художників Ф. Нірода (1957), О. Кульчицької (1957—60), О. Новаківського (1960), Л. Левицького (1966), письменника Р. Іваничука (1970), В. Стефаника (1971), Р. Лубківського (1977); мемор. дошки Лесі Українці (1971), С. Крушельницькій (1977) у Львові. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1972.

МИТУ́СА Дмитро (?—?) — давньорус. співець у владики перемишлянського. Згадується у Волинському літопису під 1241. Образ М. відтворили у своїх тв. М. Костомаров, І. Франко та ін.

МИТЯ́ЄВА Лідія Мефодіївна (дівоче — Пахарєва; 14.IV 1923, Мстиславль, тепер Могильов. обл.) — укр. художниця декор. скла й фарфору, з. х. УРСР з 1974. Закін. 1941 Київ. худож. школу ім. Т. Г. Шевченка. Тв.: «Ранок» (1970); декор. композиції з кришталю — «Рідне місто» (1982), «Голосіївський ліс» (1984), «Мир» (1986), «Червона калина», «Кіннота» (обидва — 1989); набори з кришталю. Вид.: «Лідія Митяєва». Каталог (1981).

МИХАЙЛИЧЕ́НКО Ірина Гаврилівна (6.XII 1921, Баку — 19.II 1977, Одеса) — укр. артистка балету, н. а. УРСР з 1964. Закін. 1939 Бакинське хореогр. уч-ще. Працювала в Алма-Атин. (1939—41), Бакинському (1941—50), Одес. (1950—64) т-рах опери та балету. Партії: Одетта-Оділлія («Лебедине озеро» Чайковського), Жізель, Лілея (в однойм. балетах Адана і Данькевича).

МИХА́ЙЛІВ Юхим Спиридонович [15 (27).X 1885, м. Олешки, тепер м. Цюрупинськ Херсон. обл.— 15. VII 1935, Котлас Арх. обл.] — укр. живописець, графік і мистецтвознавець. Закін. 1906 Строгановське худож.-пром. уч-ще (Москва), 1910 — МУЖСА. З 1917 працював у Києві. Тв.: «Ой чого ти почорніло, зеленеє поле...» (1918), «Червоний кінь» (1921), «Сум Ярославни» (1925); триптих «Місячна соната» (1927—34). Автор книг «Михайло Жук» (1930), «Григорій Дяченко» (1931).

МИХА́ЙЛО Марія Павлівна (10.X 1932, с. Нова Диканька, тепер Пол-

тав. обл.) — укр. килимарниця, з. м. н. тв. УРСР з 1982. Закін. Решетилівське уч-ще худож. промислів. Працювала на Решетилівській ф-ці худож. виробів.

МИХА́ЙЛО ВАСИЛЕ́ВИЧ з Пересопниці на Волині (?—?) — переписувач книг і мініатюрист 16 ст. Переписав, а можливо, був і автором мініатюр Пересопницького євангелія (1556—61) — видатної пам'ятки укр. книжкової графіки.

МИХА́ЙЛОВ Костянтин Миколайович [17 (29).XII 1882, м. Кролевець, тепер Сум. обл.— 3.IV 1961, Київ] — укр. піаніст, педагог, муз.-громад. діяч, з. д. м. УРСР з 1945. Закін. 1907 Київ. муз. уч-ще РМТ (у В. *Пухальського*), 1913 — Петерб. консерваторію. Один з організаторів у Києві консерваторії (1913, з 1917 — її професор), філармонії, муз. спец. школи-десятирічки. Брав участь в організації муз. життя і муз. освіти на Зх. Україні (1939—40).

МИХА́ЙЛОВ Павло Васильович [24.VI (7.VII) 1908, Петергоф, тепер Петродворець Ленінгр. обл.— 17.XI 1980, Одеса] — рос. актор, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1929 Ленінгр. драм. студію ім. М. Ходотова. 1933—80 (з перервами) — в Одес. рос. драм. т-рі. Ролі: Астров («Дядя Ваня» Чехова), Швандя («Любов Ярова» Треньова), Лір («Король Лір» Шекспіра).

МИХА́ЙЛОВ-СТОЯ́Н Костянтин Іванович [на укр. сцені — Стоя́н; 13 (25). VII 1859, с. Петрівка, тепер Комінтернівського р-ну Одес. обл.— 25.IV 1914, Софія] — укр. і болг. співак (тенор), педагог, муз. діяч. Закін. 1882 Петерб. консерваторію. Працював у трупі М. Кропивницького (1882—84), Київ. (1891—92), Одес. оперних т-рах. З 1907 жив у Болгарії. Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського; перший виконавець на укр. сцені), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Герман («Пікова дама» Чайковського), Манріко («Трубадур» Верді).

МИХАЙЛО́ВСЬКА Наталія Олександрівна (бл. 1843, Київ — ?) — укр. співачка (контральто). Закін. 1867 Петерб. консерваторію. 1867—71, 1879—80 — солістка Київ. рос. опери. Співала також у т-рах Одеси, Тбілісі, Казані, Петербурга. Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського), Ваня [«Життя за царя» («Іван Сусанін») Глинки], Амнеріс («Аїда» Верді). В концертах виконувала романси М. Лисенка, укр. нар. пісні.

МИШУ́ГА Олександр Пилипович (псевд.— Філіппі-Мишуга; 20.VI 1853, с. Новий Витків, тепер Львів. обл.— 9.III 1922, Фрайбург, Німеччина; похований у Новому Виткові) — український співак (тенор), вокальний, педагог. Навчався 1878—81 у Львів. консерваторії (у В. *Висоцького*), вдосконалював майстерність у Мілані (1881—83). Співав у т-рах Мілана, Львова, Варшави, Відня, Лондона, Стокгольма, Петербурга, Києва та ін. 1904—11 викладав у Київ. муз.-драм. школі М. Лисенка, 1911—18— у Вищому муз. ін-ті в Варшаві, з 1918 — у Стокгольмі. Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Герман («Пікова дама» Чайковського), Отелло («Отелло» Верді). Багато виступав у концертах, присвячених ювілеям Т. Шевченка, І. Франка та ін. діячів укр. культури, що відбувалися у Львові, Станіславі (тепер Івано-Франківськ), Києві, Полтаві, Харкові, Чернігові та ін. містах. Пропагував укр. нар. пісні і тв. укр. композиторів. Серед учнів — М. *Микиша*, М. *Донець-Тессейр*. Вид.: І. Деркач. «Видатний співак Олек-

сандр Мишуга» (1964); «Олександр Мишуга. Спогади. Матеріали. Листи» (1971).

МІЗИНЕ́НКО Віктор Микитович [10 (23).VIII 1903, Харків — 21.IX 1976, там же] — укр. актор, н. а. УРСР з 1972. На сцені — з 1929. 1941—76 (з перервою) — в Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. Ролі: Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Іван («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Колобок («Трибунал» Макайонка), Блазень («Дванадцята ніч» Шекспіра).

МІКУ́ЛІ Кароль (20.IX 1821, Чернівці — 21.V 1897, Львів) — піаніст, композитор, муз. фольклорист. За походженням вірменин. Муз. освіту здобув у Парижі, зокрема фп.— у Ф. Шопена. 1848—58 виступав як піаніст у країнах Європи, зокрема в Росії, 1858 — в Києві. Протягом трьох десятиліть очолював муз. життя Львова. 1858—87 — директор муз. школи (з 1880 — консерваторії) Галицького муз. т-ва, диригент його оркестру та хорів. З 1887 утримував власну школу, де навч., зокрема, М. *Солтис* і Д. *Січинський.* Автор фп. п'єс, тв. для скрипки і кларнета, хорів, пісень; обробок для фп. «48 румунських національних арій», збірок польс., молд., укр. муз. фольклору. Автор праці «Монографія про канон». Був редактором першого повного зібрання тв. Ф. Шопена (1879).

МІ́ЛЛЕР Орест Федорович [23.VII (4.VIII) 1833, Гапсаль, тепер Хаапсалу, Естонія — 20.V (1.VI) 1889, Петербург] — рос. фольклорист і літературознавець. Закін. 1855 Петерб. ун-т (його професор з 1870). Досліджував рос.-укр. фольклорні зв'язки («Великоруські билини і малоруські думи», 1876; «До питання про сліди великоруського епосу в Малоросії» та ін.), укр. фольклор («Малоруські народні думи і кобзар Остап Вересай», 1875).

МІЛЮТЕ́НКО Дмитро Омелянович [9 (21).II 1899, м. Слов'янськ, тепер Донец. обл.— 25.I 1966, Ташкент, похований у Києві] — укр. актор, н. а. СРСР з 1960. На сцені — з 1920. 1927—36 — в т-рі «Березіль» (з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Шевченка), 1923—27, 1936—66 — в Київ. укр. драм. театрі ім. І. Франка. Ролі: Пузир, Калитка («Хазяїн», «Сто тисяч» Карпенка-Карого), Шмага («Без вини винні» О. Островського), Блазень («Король Лір» Шекспіра). Знімався в кінофільмах «Щорс» (1939), «Подвиг розвідника» (1947), «Наш чесний хліб», «Сон» (обидва — 1964). Вид.: Р. Терещенко. «Дмитро Омелянович Мілютенко» (1961).

МІ́НКУС Адольф Борисович [21.X (2.XI) 1870, Одеса — 22.III 1948, там же] — укр. архітектор. Закін. 1890 Одес. худож. уч-ще. Споруди: Земська управа в Харкові (1898—99); Азово-Донський комерційний банк (1911—12) та 4-а взуттєва ф-ка (1929) в Києві; санаторій в Лузанівці (1932), Консервний ін-т (1935—40) в Одесі.

МІНЬКІ́ВСЬКИЙ Олександр Захарович [13 (25).XII 1900, с. Сніжна, тепер Вінн. обл.— 12.IV 1979, Київ] — укр. хоровий диригент, педагог, н. а. СРСР з 1960. Закін. 1930 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Викладав у муз. і пед. технікумах Києва, 1934—41 керував хор. капелою Укр. радіо. 1946—74 — худож. керівник і гол. диригент Капели бандуристів УРСР. З 1965 — професор Київ. консерваторії. Тв.: обробки нар. пісень. Праці з музикознавства, зб. «Українські класичні хори» (1955). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1969. Вид.: Б. Лаба. «Олександр Міньківський» (1980).

МІРОШНИЧЕ́НКО Віктор Панасович (21.IX 1936, м. Полтава) — укр. актор, н. а. УРСР з 1984. Закін. 1962 Харків. театр. ін-т. З 1967 — актор (1986—89 — гол. режисер) Полтав. укр. муз.-драм. т-ру. Ролі: Боруля і Омелько («Мартин Боруля» Карпенко-Карого). Вистави: «Діти Арбата» А. Рибакова, «Залізна завіса» В. Котенка (обидві — 1988).

МІРОШНИЧЕ́НКО Євгенія Семенівна (12.VI 1931, с. Радянське, тепер Вовчанського р-ну Харків. обл.) — укр. співачка (ліричко-колоратурне сопрано), н. а. СРСР з 1965. Закін. 1957 Київ. консерваторію (у М. *Донець-Тессейр*), відтоді до 1990 — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Венера («Енеїда» Лисенка), Йолан («Милана» Г. Майбороди), Стася («Перша весна» Жуковського), Віолетта («Травіата» Верді), Лючія («Лючія ді Ламмермур» Доніцетті; ця ж роль в однойм. т/ф, 1980). Концертна діяльність. Держ. пр. СРСР, 1981. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1972.

МІРОШНИЧЕ́НКО Тетяна Кузьмівна (18.II 1933, с. Пашкове, тепер Харків. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1956 Харків. ін-т мист-в, відтоді — в Запоріз. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Юнона («Енеїда» за Котляревським), Кассандра («Кассандра» Лесі Українки), Маруся («Маруся Богуславка» Старицького).

МІТКОВІ́ЦЕР Петро Веніамінович (1888—1942) — укр. скульптор. Закін. 1909 Одес. худож. уч-ще. 1910—11 працював у О. Родена, брав участь у виставках Весняного салону в Парижі («Портрет матері»). Повернувся 1912 на Україну. 1923—26 — чл. Т-ва художників ім. К. К. Костанді, 1920—23 — професор Одес. худож. ін-ту. Тв.: «Автопортрет», «Газетяр»; портрети — професора Серапіна (1914), дружини.

МІХНЕ́ВИЧ Петро Герасимович [9 (22).X 1901, м. Бердичів, тепер Житомир. обл.] —укр. актор, н. а. УРСР з 1957. Закін. 1925 київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Працював 1926—31 у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка, 1931—37— в трупі Харків. т-ру Революції, з 1939 — в Чернів. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Хвиля («Житейське море» Карпенка-Карого), Онуфрій («Земля» за Кобилянською), Городничий («Ревізор» Гоголя), Де Сільва («Уріель Акоста» Гуцкова).

МІХОЕ́ЛС Соломон Михайлович [справж.— Вовсі; 4 (16).III 1890, Двінськ, тепер Даугавпілс, Латвія — 13.I 1948, Мінськ, похований у Москві] — євр. актор і режисер, н. а. СРСР з 1939.

Навч. в Київ. комерц. уч-щі і Петрогр. ун-ті. 1925—47 — в Моск. Держ. євр. т-рі, з 1929 — його худож. керівник. Серед ролей — Лір («Король Лір» Шекспіра; роль опрацьована 1933 за режисурою Леся Курбаса), Тев'є («Тев'є-молочник» за Шолом-Алейхемом). 1940 поставив «Тев'є-молочник» у Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка (у співавт. з М. Крушельницьким). Держ. пр. СРСР, 1946. Вид.: «Статті. Бесіди. Промови.— Спогади про Міхоелса» (1965).

МІЧУ́РІН Іван Федорович (1700—63) — рос. архітектор. Навч. 1723—29 у Голландії. 1734—39 працював над складанням ген. плану Москви, проектував будівлі для Твері, Нижнього Новгорода, для Троїце-Сергієвої лаври. В Києві керував буд-вом Андріївської церкви (1747—53), брав участь у буд-ві Маріїнського палацу (1750—55), обидва — за проектом В. *Растреллі*.

МІША́ЛОВ Віктор (4.IV 1960, Сідней, Австралія) — укр. бандурист.

З 1971 навч. гри на бандурі в ансамблі під керівництвом Г. Бажули (в Сіднеї), з 1978 — в Капелі ім. Т. Г. Шевченка в Детройті (США; у П. Китастого та П. Гончаренка), 1979—81 — в Київ. консерваторії (у С. Баштана). Гастролює в містах Австралії, Європи та Америки, 1991 з Капелою ім. Т. Г. Шевченка — на Україні.

МІЩЕНКО Лариса Василівна (22. VII 1941, м. Грозний, Чечено-Інгушетія) — укр. художник-монументаліст, з. х. УРСР з 1989. Закін. 1967 Моск. вище худож.-пром. уч-ще. Тв.: енкаустика в готелі «Мир» (1980), гобелени і вітраж у Київ. філіалі Центр. музею В. І. Леніна (1982, тепер Держ. культурно-просвіт. центр «Український дім»), оформлення Київ. музею Т. Г. Шевченка (1989).

МІЩЕНКО Микола Михайлович (1895, Харків — 30.VII 1960, Київ) — укр. живописець. Закін. 1919 Харків. худож. уч-ще. Працював у галузі пейзажного жанру: «Межигір'я» (1930), «Дніпро» (1933), «Каховський плацдарм» (1935), серія «Українські пейзажі» (1947), «Горійська фортеця з заходу» (1949).

МІЩЕНКО Олексій Михайлович (15.III 1940, с. Мокрець Київ. обл.) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1969 Київ. худож. ін-т (у Ю. Садиленка). Тв.: серії акварелей — «В краю мого дитинства» (1979 —80), «Земля — моя радість» (1982), «Тополиний край» (1984), «Полтавщина» (1985—90); іл. до книжок «Лісове шатро» М. Пришвіна (1979), «Весняні води» Ф. Тютчева (1983), збірок «В березовім гаю» (1980), «Над Дніпром» (1989—91).

МЛОТКО́ВСЬКІ — діячі укр. т-ру; подружжя. Людвіг Юрійович М. (Млатковський, Молотковський; бл. 1795—27.III 1855) — актор, режисер і антрепренер. 1816 виступав у польс. трупі А. *Жмійовського* в Києві, потім — у трупах І. *Штейна,* О. Ленкавського. 1833 очолив частину трупи Штейна, 1836 орендував т-р в Харкові, 1837—39 — у Києві. 1843 збудував у Харкові театр. приміщення, де відкрив театр. школу. Вистави за п'єсами І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, О. Грибоєдова, М. Гоголя, В. Шекспіра, К. Гольдоні. В його трупах грали К. *Соленик,* М. *Рибаков,* Л. Млотковська, М. *Щепкін,* П. Мочалов, І. *Дрейсіг.* Любов Іванівна М. [дівоче — Колосова, за першим чоловіком — Острякова; 1804 або 1805, Курськ — 19 (31).X 1866, Київ] — укр. і рос. актриса. Дебютувала 1823. Працювала у трупах І. Штейна, П. Соколова, свого чоловіка Л. Млотковського, з яким гастролювала в Харкові, Києві, Одесі, Курську. 1836—50 виступала в Харкові разом з М. Щепкіним, К. Солеником, П. Мочаловим, М. Рибаковим. Одна з перших виконавиць ролей Тетяни, Наталки («Москаль-чарівник», «Наталка Полтавка» Котляревського), Насті («Бой-жінка» Квітки-Основ'яненка). Ін. ролі: Коробочка («Мертві душі» за Гоголем), Офелія («Гамлет» Шекспіра), Есмеральда («Собор Паризької Богоматері» за Гюго). Вид.: О. Клінчин. «Л. І. Млотковська» (1958).

МО́ВА Денис Миколайович (справж. — Петров; ?, м. Бердянськ, тепер Запоріз. обл.— 1922, Одеса) — укр. співак (тенор) і драм. актор. Закін. Петерб. консерваторію. Працював у трупах М. Старицького і М. Кропивницького (1885—89), М. Садовського (1889—90, 1893—95), П. Саксаганського (1890—93, 1895—1909), 1909 керував власною трупою. Ролі: Петро («Наталка Полтавка» Котляревського), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-

Артемовського), Націєвський («Мартин Боруля» Карпенка-Карого).

МОВЧА́Н Єгор Хомич [19.IV (1.V) 1898, с. Велика Писарівка, тепер смт Сум. обл.— 22.III 1968, Київ] — укр. кобзар. Сліпий з дитинства. Учень С. *Пасюги.* В репертуарі: думи («Невільницький плач», «Про самарських братів»), істор., побутові й жартівливі пісні. Виступав на Респ. нараді кобзарів та лірників (1939), Всесоюз. нараді з вивчення епосу сх. слов'ян (1955), на 4-му Міжнар. з'їзді славістів у Москві (1958). У Великій Писарівці 1978 М. встановлено пам'ятник. Вид.: А. Правдюк. «Кобзар Єгор Мовчан» (1966); Ф. Лавров. «Кобзарі» (1980).

МОВЧУ́Н Петро Феодосійович (6.IX 1925, с. Біличі, тепер у складі Києва) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1975. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т (у М. Г. Лисенка). Тв.: пам'ятники Т. Г. Шевченку в м. Новій Одесі Микол. обл. (1967), Марку Вовчку в смт Немирові Вінн. обл. (1971), В. І. Леніну в м. Гадячі Полтав. обл.; портрети. Держ. пр. СРСР, 1952.

МОДЖЕЄ́ВСЬКА Гелена (12.X 1840, Краків — 8.IV 1909, Ньюпорт, США, похована в Кракові) — польс. актриса. Сценіч. діяльність почала 1861 в польс. мандрівній трупі К. Лобойка в Сх. Галичині. Виступала в польс. т-рах у Львові (1862—63), Чернівцях (1863—65), Кракові (1865—69), Варшаві (1869—76), 1876—1907 — з власною трупою у США. Ролі: Марія Стюарт («Марія Стюарт» Словацького), Марія («Варшав'янка» Виспянського), Офелія («Гамлет» Шекспіра).

МОЗЖУ́ХІН Іван Ілліч (26.XI 1889, Пенза — 18.I 1939, Париж) — рос. кіноактор. Сценіч. діяльність почав на Україні — в Черкасах. У кіно — з 1908. Ролі у фільмах: «Крейцерова соната» (1911), «Пікова дама» (1916), «Отець Сергій» (1918). В 1920 разом з дружиною Н. *Лисенко* емігрував у Францію, де знявся у фільмах «Дитя карнавалу», «Дім таємниць», «Кін» та ін.

МОЙСЕ́ЄНКО Зоя Василівна (2.X 1929, с. Жадьки, тепер Житомир. обл.) — укр. архітектор, доктор архітектури з 1981, з. арх. УРСР з 1983. Навч. 1948—54 на архіт. ф-ті Київ. інж.-буд. ін-ту. Серед споруд — житл. будинки в Києві (1955—57), селах Одес., Полтав. та Микол. областей (1965—69). Праці: «Індивідуальний житловий будинок» та ін.

МОЙСЕ́ЄВ Ігор Олександрович [8 (21).I 1906, Київ] — рос. артист балету і балетмейстер, н. а. СРСР з 1953, Герой Соц. Праці (1976). Закін. Моск. хореогр. уч-ще. Організатор 1937 і худож. керівник Ансамблю нар. танцю СРСР. Серед постановок: «Танці народів СРСР», укр. сюїта «Веснянка» та ін. Лен. пр., 1967. Держ. пр. СРСР, 1942, 1947, 1952, 1985.

МОКЛАКО́ВСЬКИЙ Андрій (?—?) — укр. живописець 18 ст. З його тв. зберігся «Портрет полковника Опанаса Федоровича Ковпака» (1775).

МОКРЕ́НКО Анатолій Юрійович (22.I 1933, с. Терни, тепер смт Сум. обл.) — укр. співак (баритон), н. а. СРСР з 1976. Закін. 1963 Київ. консерваторію (у О. *Гродзинського*). З 1968 — в Київ. т-рі опери та балету (з 1991 — директор).
Партії: Остап («Тарас Бульба» Лисенка), Тугар Вовк («Золотий обруч» Лятошинського), Гаральд («Ярослав Мудрий» Г. Майбороди), Перелесник («Лісова пісня» Кирейка), Рангоні, Шакловитий («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Ігор («Князь Ігор» Бородіна). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1979.

МОКРИ́ЦЬКИЙ Аполлон Миколайович (12.VIII 1810, м. Пирятин,

тепер Полтав. обл.— 8 або 9.III 1870, Москва) — укр. і рос. живописець. Закін. 1830 Ніжин. гімназію вищих наук, був вільним слухачем петерб. АМ (з 1849 — її академік). Учень О. Венеціанова і К. Брюллова. З 1840 працював на Україні, пізніше — в Італії. З 1851 — професор МУЖСА. Тв.: портрет Є. Гребінки, «Автопортрет» (обидва — 1840), «Портрет невідомого», «Італійка кидає квіти на карнавалі» (1845), «Італійський пейзаж» (1847), «Портрет невідомої» (1853). Брав участь у викупі Т. Шевченка з кріпацтва. Залишив цінну мемуарну спадщину — «Щоденник художника А. М. Мокрицького»(вид. 1975).

МОКУ́ЛЬСЬКИЙ Стефан Стефанович [26.VII (7.VIII) 1896, Тбілісі — 25.I 1960, Москва] — рос. театрознавець і літературознавець, доктор філол. наук з 1937. Закін. 1918 Київ. ун-т. 1919 в Києві разом з Л. *Собіновим,* К. *Марджанішвілі* і Г. Крижицьким входив до складу Всеукр. театр. к-ту. Праці: «Історія західноєвропейського театру» (т. 1—2, 1953), монографії про творчість Мольєра (1953), Буало, Корнеля (обидві — 1956), «Вольтер і „Орлеанська діва"» (у кн.: Вольтер «Орлеанська діва», 1937).

МОЛЕ́НЦЬКИЙ Антон Матвійович (справж.— Найбок; 1843, м. Золочів, тепер Львів. обл.— 1874, Львів) — укр. актор і режисер. Грав 1864 в польс.-укр. трупі К. Лобойка, 1864—67 — у Руському нар. т-рі у Львові, 1869—71 — очолював цей т-р; 1868—69, 1872—73 керував власною трупою. Ролі: Финтик («Москаль-чарівник» Котляревського), Гнат («Назар Стодоля» Шевченка). Вистави: «Ревізор», «Одруження» М. Гоголя.

МОЛОДОЖА́НИН Леонід (Лео Мол; 1915, Волинь) — укр. скульптор, живописець, акад. Королівської канадської АМ. Навч. у берлін., гаазькій та віден. АМ. З 1949 — у Вінніпезі. Тв.: пам'ятники Т. Шевченку у Вашінгтоні (1964) та Буенос-Айресі (1971), київ. князю Володимиру в Лондоні (1990). Портрети митця Д. Джексона (1962), митрополита Іларіона (1968), Д. Ейзенхауера, М. Лисенка, О. Кошиця та ін.

МОЛО́КІН Олександр Георгійович [12 (24).VIII 1880, Вільно, тепер Вільнюс — 22.I 1951, Харків] — укр. архітектор, інженер. Закін. 1910 Ін-т цивільних інженерів у Петербурзі. З 1914 — в Харкові. Викладав у харківських технологіч. (1914—30) та худож. (1930—41, 1944—51) ін-тах, з 1921 — професор. Споруди в Харкові: Селян. земельний банк (1914), клуби Спілки друкарів (1925) та працівників зв'язку (1930), студентський гуртожиток «Гігант» (1928—29), комплекс будинків Ін-ту ветеринарії (1927). Статті з історії укр. арх-ри та архіт. творчості.

МО́ЛОСТОВА Ірина Олександрівна (29.I 1929, Москва) — укр. і рос. режисер, н. а. УРСР з 1976. Закін. 1952 ДІТМ. 1952—58 і 1978—80 — режисер Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки; 1958—78 — та з 1980 — Київ. т-ру опери та балету. З 1976 — професор Київ. ін-ту театр. мист-ва. Вистави: «Вишневий сад» А. Чехова (1980), «Майстер і Маргарита» за М. Булгаковим (1990; обидві—Київ. укр. драм. т-тр ім. І. Франка), «Катерина Ізмайлова» Д. Шостаковича (1975), «Євгеній Онєгін» П. Чайковського (1988), «Хованщина» М. Мусоргського (1963, 1988; всі — Київ. т-р опери та балету).

МОЛОТА́Й Анатолій Михайлович (22.VIII 1938, с. Ружична, тепер у складі м. Хмельницького) — укр. військ. диригент, підполковник, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1964 військ.-диригентський ф-т Моск. консер-

ваторії (у І. Лисенка). З 1964 — диригент військ. оркестрів. З 1980 — начальник військ.-оркестрової служби, худож. керівник оркестру і ансамблю пісні і танцю МВС СРСР по УРСР і Молдові, одночасно з 1991 — викладач Київ. консерваторії. Автор обробок і перекладень для духового оркестру.

МОЛОШНИКОВ Ігор Іванович (16.VIII 1927, Харків) — укр. актор, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1950 Харків. театр. ін-т (у О. Крамова). 1949—51 і 1957—60 працював у Харків. рос. драм. т-рі, з 1960 — в Донец. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Гнат («Безталанна» Карпенка-Карого), Воєвода («Свіччине весілля» Кочерги), Шабельський («Іванов» Чехова), Пан майор («Дами й гусари» Фредро).

МОЛЧАНОВ Порфирій Устинович [12 (24).II 1863, Харків — 13.IV 1945, Одеса] — укр. композитор і педагог. Закін. 1887 Петерб. консерваторію (у М. Римського-Корсакова). З 1888 — викладач муз. класів (згодом муз. уч-ща) в Одесі. З 1926 — професор Одес. муз.-драм. ін-ту, з 1934 — консерваторії. Тв.: симф., вокал.-симф., камерно-інструм., редакція клавіру опери «Катерина» М. Аркаса (1891).

МОЛЧАНОВСЬКИЙ Степан Федорович (бл. 1860, Чернігівщина — ?) — укр. і рос. співак (бас.). Закін. 1885 Петерб. консерваторію. Працював в оперних т-рах Тбілісі, Казані, Харкова (1891—92). Партії: Мельник («Русалка» Даргомижського), Мефістофель («Фауст» Гуно). Брав участь у шевченківських ювілейних концертах.

МОМОТ Микола Семенович (6.XI 1932, с. Гродівка, тепер смт Донец. обл.) — укр. співак (тенор), н. а. УРСР з 1976. Закін. 1965 Ленінгр. консерваторію. 1966—69 — у військ. ансамблі. З 1969 — в Донец. т-рі опери та балету. Викладає в Донецькій консерваторії. Партії: Гаральд («Ярослав Мудрий» Мейтуса), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Герман («Пікова дама» Чайковського).

МОНАХОВ Володимир Васильович (30.IX 1922, ст. Довгинцеве, тепер Дніпроп. обл.) — рос. кінооператор і режисер, з. д. м. РРФСР з 1964. Закін. 1952 ВДІК. Фільми: «Висота» (1957), «Доля людини» (1959). Режисер фільмів: «Про дива людські» (1968), «Нежданий гість» (1972). Лен. пр., 1960.

МОРГІЛЕВСЬКИЙ Іполит Владиславович (12.IX 1889, с. Радовка, тепер Оренб. обл. — 7.XII 1942, Київ) — укр. і рос. історик арх-ри, ч.-к. АА СРСР з 1941. Закін. 1917 Київ. політех. ін-т. Викладав у київ. ін-тах — архіт., худож. та інж.-буд., з 1923 — професор. Розробив методику архіт. досліджень давньорус. споруд. Вивчав пам'ятки давньорус. арх-ри, а також античне буд-во (Ольвія). Праці: «Київська Софія у світлі нових спостережень» (1926), «Спасо-Преображенський собор у Чернігові за новими дослідженнями», «Успенська церква Єлецького монастиря в Чернігові» (обидві — 1928).

МОРДКІН Михайло Михайлович (21.XII 1880, Москва — 15.VII 1944, Мелбрук, США) — рос. артист балету, балетмейстер і педагог. Закін. 1899 Моск. театр. уч-ще. 1918—22 працював у Києві, де поставив танц. номери у виставах «Молодого т-ру» (1918) та у Другому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Леніна («Фуенте овехуна» Лопе де Веги), був гол. балетмейстером т-ру «Музична драма» (1919), в якій здійснив постановку балету «Адіаде» Л. Бурго-Дюкудре (в ролі Шейха — Лесь Курбас). В 1923 виїхав за кордон, з 1924 — у США, де мав власну балетну трупу.

МОРДЮКОВА Нонна (Ноябрина) Вікторівна (27.XI 1925, станиця Костянтинівська, тепер м. Костянтинівка Донец. обл.) — рос. кіноактриса, н. а. СРСР з 1974. Закін. 1950 ВДІК. Серед ролей: Уляна Громова («Молода гвардія», 1948), Стеша («Чужа рідня», 1956), Марія («Рідня», 1982). Держ. пр. СРСР, 1949.

МОРÓЗ Михайло (7.VII 1904, Зх. Україна) — укр. живописець. Навч. 1923—27 у худож. школі О. Новаківського у Львові, згодом — у мист. закладах Парижа та Рима. З 1949 — в США. Тв.: «Потік», «Захід сонця», «Річка», «Водоспад», «Осінь», «Море» (1961), «Озеро. Колорадо», «Моя дружина» (обидва — 1965).

МОРÓЗОВА Анастасія Іванівна [29.XII 1906 (11.I 1907), с-ще Сулін, тепер м. Красний Сулін Ростов. обл.— 9.II 1984, Запоріжжя] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1954. Навч. у ДІТМ. Працювала в т-рах Донбасу, Вінниці, з 1936 — в Житомир. (з 1944 — Запорізький) укр.-драм. т-рі. Ролі: Анна («Украдене щастя» Франка), Маруся («Маруся Богуславка» Старицького), Васса («Васса Железнова» М. Горького), Лауренсія («Овеча криниця» Лопе де Веги).

МОРÓЗОВА Людмила Миколаївна (6.VII 1907, Київ) — укр. живописець. Навч. 1925—27 у Київ. худож.-індустр. школі, 1928—31 — у Київ. худож. ін-ті (у Ф. *Кричевського*). Під час 2-ї світової війни — в Німеччині, з 1951 — в США. Тв.: «Андріївська церква у Києві», «Полтавський краєвид», «Дівчина біля фортепіано» (1969) та ін.

МОРОЗЮ́К Михайло (?, Березів, тепер село Львів. обл.— ?) — укр. співак і диригент 18 ст. Муз. освіту здобув у Почаєві. 1766 був учителем семиголосого співу в м. Бродах (тепер Львів. обл.).

МОРСЬКÁ Марія Іванівна (справж. — П'єткевич-Фессінг; 1895, Остропіль, тепер с. Старий Острополь Хмельн. обл.— 28.XI 1932) — укр. актриса. Дружина О. *Загарова.* 1919—21 — у Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка в Києві, з 1921 — в Руському нар. т-рі у Львові, 1923—25 — в укр. т-рах Ужгорода та Подебрадах (тепер Чехо-Словаччина). Ролі: Анна Андріївна («Ревізор» Гоголя), Доріна («Тартюф» Мольєра).

МОРСЬКÓЙ Гаврило Олексійович [справж.— Янчевецький; 1862, Черніг. губ.— 26.XII 1914 (8.I 1915), Петербург] — рос. і укр. співак (тенор). Хлопчиком співав у митрополичому хорі в Києві. Закін. 1889 Петерб. консерваторію (з 1907— її професор). Був солістом Одес. (1889—92), Київ. (1892—95), Харків. (1893—94) опер, Маріїнського т-ру (Петербург, 1895—1907). Партії: Герман («Пікова дама» Чайковського), Левко («Ніч перед Різдвом» Римського-Корсакова). Влаштовував концерти укр. музики в Петербурзі. Автор романсів на вірші Т. Шевченка («У гаю, гаю вітру немає» та ін.).

МÓСІН Олександр Григорович [4 (16).X 1871, с. Шестірня, тепер Дніпроп. обл.— 9.IX 1929, Київ] — укр. співак (тенор), з. а. Республіки з 1928. Закін. 1897 Моск. консерваторію. Співав на оперних сценах Петербурга, Києва, Москви та ін. 1925—26 — соліст Харків., 1926—29 — Київ. (водночас і Одес.) т-рів опери та балету. Партії: Микола («Різдвяна ніч» Лисенка), Вакула («Ніч перед Різдвом» Римського-Корсакова), Князь («Русалка» Даргомижського), Отелло («Отелло» Верді).

МОСКВІНÁ Неля Трохимівна (26.XII 1937, Київ) — укр. бандуристка, н. а. УРСР з 1977. Закін.

1966 Київ. консерваторію. З того ж року разом з Н. *Павленко* і В. *Третяковою* — у складі тріо бандуристок Київ. філармонії. В репертуарі — укр. нар. пісні, тв. укр. і рос. композиторів.

МОСКО́ВКА Таміла Олександрівна (7.I 1944, Київ) — укр. художник скла, з. х. УРСР з 1983. Навч. 1962—68 в Київ. худож. ін-ті. Автор виробів з кольор. кришталю з матовим гравіруванням. Тв.: набори «Щастя» (1973), «Квітуча Україна» (1975), «Степом, степом...» (1978), «Захисники» (1982), «Спогади про друзів» (1983), «Севастопольці» (1985), «Зоре моя вечірняя» (1989).

МОСКО́ВЧЕНКО Володимир Петрович [16 (29).IV 1909, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 17.I 1970, Донецьк] — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1954. Закін. 1931 Київ. худож. ін-т. 1934—41 працював у Донец. укр. драм. т-рі, з 1946 — в Донец. т-рі опери та балету. Оформив вистави: «Дівчата нашої країни» І. Микитенка (1934), «Тихий Дон» І. Дзержинського (1956), «Мазепа» П. Чайковського (1961). 1965 розписав фойє Палацу культури Ясинівського коксохім. з-ду в Макіївці Донец. обл.

МОСЦЕПА́НОВ Максим (?—?) — укр. архітектор 2-ї пол. 18 ст. Навч. 1763—65 у А. *Квасова,* 1766 — у В. Баженова. З 1773 жив у м. Коропі (тепер Черніг. обл.). Ймовірно, був автором проекту палацу графа П. Рум'янцева-Задунайського в с. Вишеньках (тепер Черніг. обл., збуд. 1782—87 під доглядом арх. Д. Котляревського). Добудував Троїцьку церкву і дзвіницю в м. Глухові (тепер Сум. обл.; 90-і рр. 18 ст.), спорудження яких почав П. Квасов.

МОТИ́КА Ярослав Миколайович (10.I 1943, с. Староміщина Терноп. обл.) — укр. скульптор. Навч. 1960—66 у Львів. ін-ті прикладного та декор. мист-ва. Тв.: «Т. Г. Шевченко на засланні» (1964), «Материнство» (1966), монумент Бойової Слави Рад. Збройних Сил у Львові (1970, у співавт.), портрет художника Л. Левицького (1978—79), композиція «Спортивна юність» (1979). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1972.

МО́ХОР Юрій Павлович (20.III 1922, Київ) — укр. художник, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1955 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна*). Плакати: «Всі на вибори!» (1958), «Дзвінкою піснею нехай прославляться серед героїв наші імена!» (1962), серія з шести плакатів «Ордени ВЛКСМ» (1968—69), всі — у співавт.; «Здрастуй, школо!» (1970), «Заради життя на Землі» (1979). Автор акв. та олійних пейзажів і портретів. Вид.: «Юрій Мохор — Олег Терентьєв». Каталог (1984).

МО́ЦАРТ Франц Ксавер Вольфганг (26.VII 1791, Відень — 29.VII 1844, Карлсбад, тепер Карлові Вари, Чехо-Словаччина) — австр. піаніст, композитор, диригент і муз. педагог. Молодший син композитора В. А. Моцарта. Фп. та композицію вивчав у Відні та Львові. 1808—19, 1822—38 жив у Галичині, зокрема у Львові (був учителем музики, 1826—29 очолював засн. ним муз. т-во св. Цецилії, хор та ін-т співу; диригент т-ру). Гастролював у Житомирі і Києві. Тв.: симф., вокал.-симф., камерно-інструм., вокальні.

МОШЕ́НСЬКИЙ Анатолій Якович (6.III 1920, м. Олександрівськ, тепер Запоріжжя) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1978. Навч. 1938—47 в Харків. інж.-буд. ін-ті. Споруди: Київська (1961—70), Канівська (1963—73) гідроелектростанції, 2-а черга Дніпрогесу ім. В. І. Леніна в Запоріжжі (1968—80).

МО́ЩЕНКО В. (?—?) — укр. золотар 18 ст. Працював у Києві. Зберег-

лися 2 шати до ікон (обидві — 1738), срібний німб, потир. На виробах — тавро Києва та ініціали «ВМ».

МОЩИ́НСЬКИЙ Август (25.I 1731, Дрезден — 11.XI 1786, Венеція) — польс. архітектор. Директор королів. будинків у Польщі. Збудував у стилі бароко домініканський костьол у Тернополі (1749) та костьол у с. Микулинцях (тепер смт Терноп. обл.).

МУЖУ́К Леонід Петрович (15.XI 1946, с. Мусіївка Ружинського р-ну Житомир. обл.) — укр. сценарист. Закін. 1970 Київ. ун-т. З 1980 — директор студії «Укртелефільм». Автор багатьох сценаріїв, зокрема фільму «Чорнобиль. Два кольори часу» (1986—88, у співавт.). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1989.

МУЗИ́КА Ярослава Львівна (10.I 1898, с. Залісці, тепер Терноп. обл. — 24.XI 1973, Львів) — укр. живописець і графік. Худож. освіту здобула в Парижі (1935). Тв.: картини — «Старий з бородою» (1923), «Княгиня Ольга» (1925), «Гуцул з люлькою» (1928), «Жіночий портрет» (1933), мозаїка «Зустріч Довбуша з Дзвінкою» (1962); портрети М. Рудницького (1936), М. Федюка (1964); графіч. серії «Шевченкові» (1961—64), «Символи Г. Сковороди» (1969); композиції на склі («Анна Ярославна», 1967), емалі («Народні повір'я», 1965—66). Вид.: «Ярослава Музика». Каталог (1968).

МУЗИЧЕ́СКУ Гавриїл Вакулович [справж.— Музиченко; 20.III (1.IV) 1847, м. Ізмаїл, тепер Одес. обл.— 21.XII 1903, Ясси, Румунія] — молд. і рум. композитор, хормейстер, муз.-громад. діяч. За походженням українець. Закін. 1866 консерваторію в Яссах (1872—1903 — її професор). Вдосконалював майстерність у Придворній співацькій капелі та консерваторії в Петербурзі. Поклав початок рум. і молд. профес. хор. мистецтву. Тв.: хорові, романси, пісні, обробки нар. пісень. Ім'я М. присвоєно Ін-ту мист-в у Кишиневі.

МУЗИЧУ́К Василь Опанасович (8.I 1930, с. Стара Котельня, тепер Житомир. обл.) — укр. художник розпису на фарфорі, з. м. н. тв. УРСР з 1977. Закін. 1954 Київ. уч-ще ужит. мист-ва (у П. *Глущенко*). Тв.: розписи декор. ваз у традиціях укр. нар. мист-ва («Ранок», 1975; «Чарівні птахи», 1977).

МУ́НКАЧІ Міхай (власне — Ліб; 20.II 1844, Мункач, тепер м. Мукачеве Закарп. обл.— 1.V 1900, Енденіх, поблизу Бонна, Німеччина) — угор. живописець. Навч. 1865—69 у віден. АМ, у Мюнхені і Дюссельдорфі. Тв.: «Бій під Ішагесом» (1867), «Камера смертника» (1870), «Дівчина з хмизом», «Нічні бродяги» (обидва — 1873), «Букет» (1881), «Вмираючий Моцарт» (1888), «Страйк» (1895); портрети (Ф. Ліст, 1886); пейзажі.

МУНЦ Оскар Рудольфович [24.IX (6.X) 1871, Одеса — 7.I 1942, Ленінград] — рос. архітектор. Закін. 1896 петерб. АМ. Працював у Ленінграді. Збудував ряд споруд на Україні, зокрема в Харкові: відділення Пн. банку (1909), Будинок кооперації (1930—33), клініку ун-ту (всі — у співавт.).

МУРА́ВІН Лев Давидович [23.X (5.XI) 1906, м. Бєлгород — 25.XI 1974, Москва] — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1943. Закін. 1929 Харків. худож. ін-т (у Л. *Блох*), 1940—43 — його викладач. 1943—49 викладав у Київ. худож. ін-ті. З 1951 — у Москві. Тв.: пам'ятник 61 комунарові в Миколаєві (1935—36, у співавт.); скульптури — «О. Пушкін» (1935), «Леся Українка» (1947, встановлена 1964 в Луцьку); композиція «М. Лермонтов» (1973); портрети (О. Богомольця, 1945; О. Палладіна, 1946).

МУРАВЙОВА Олена Олександрівна [22.V (3.VI) 1867, Москва — 11.III 1939, Київ] — укр. і рос. співачка (лірико-колоратурне сопрано), педагог, з. д. м. УРСР з 1938. Навч. 1886 в Моск. консерваторії. З 1901 викладав спів у Катеринославському муз. уч-щі, моск. школі Буніної, з 1906 в Києві — в Муз.-драм. школі М. В. Лисенка, Муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка, консерваторії (з 1920 — професор). Серед учнів М.—І. *Козловський,* З. *Гайдай,* Л. *Руденко.* Вид.: «Олена Муравйова. Спогади. Матеріали» (1984).

МУРАВСЬКИЙ Павло Іванович [17 (30).VII 1914, с. Дмитрашківка, тепер Вінн. обл.] — укр. хор. диригент і педагог, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1941 Київ. консерваторію (у Г. Таранова; з 1971 — її професор). Очолював хор. капели «Трембіта» (1948—64), «Думка» (1964—69; 1941 та 1946—48 — її диригент). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1979.

МУРАТОВ Олександр Ігорович (21.IV 1935, Харків) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1959 ВДІК (у С. Герасимова). 1962—68 — режисер Одес., з 1968 — Київ. кхф. Фільми: «Біля Крутого Яру» (1961), «Наш чесний хліб» (1963), обидва — у співавт. з К. *Муратовою;* «Будинок з привидами» та «Місто біля моря» (1971—73, телесеріал «Стара фортеця»), «Гуси-лебеді летять» (1974), «Щедрий вечір» (1976), «Любаша» (1978), «Гонки по вертикалі» (1983, т/ф, 3 серії), «Осінні ранки» (1985, т/ф, 2 серії), «Золотий ланцюг» (1986), «Помилуй та прости» (1988, за власним сценарієм), «Танго смерті» (1991, власний сценарій за «Повістю про санаторійну зону» М. Хвильового).

МУРАТОВА Кіра Георгіївна (5.XI 1934, м. Сороки, Молдова) — укр. кінорежисер, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1959 ВДІК. На Одес. кхф поставила фільми: «Наш чесний хліб» (1964, у співавт.), «Короткі зустрічі» (1967, вийшов на екран 1987), «Зміна долі» (1987, автор сценарію), «Довгі проводи» (1971, вийшов на екран 1987), «Астенічний синдром» (1989).

МУРАШКО Микола Іванович [8 (20). V 1844, м. Глухів, тепер Сум. обл. — 9 (22). IX 1909, Київ] — укр. живописець і педагог. Навч. 1863—68 у петерб. АМ. З 1868 жив і працював у Києві, де 1875 засн. Рисувальну школу, яка відіграла важливу роль у розвитку образотв. мист-ва і худож. освіти на Україні. З цієї школи вийшло багато відомих художників, зокрема І. *Їжакевич,* В. *Замирайло,* Ф. *Красицький,* О. *Мурашко* та ін. Тв.: «Мотив околиць Києва» (1879), «Осінь», «Дніпро», «Над Дніпром» (усі — 80—90-і рр.), «Крим» (1892), «Український пейзаж» (1896); портрети — Т. Г. Шевченка (1864—67), П. Могили (1868), М. Ге (1906). Автор кн. «Спогади старого вчителя» (вип. 1—3, 1907—09).

МУРАШКО Олександр Олександрович [26.VIII (7.IX) 1875, Київ — 14.VI 1919, там же] — укр. живописець і педагог, громад. діяч. Худож. освіту здобув у Київ. рисувальній школі М. Мурашка. Закін. 1900 петерб. АМ (у І. *Рєпіна*). Навч. 1901 в студії А. Ажбе в Мюнхені, 1902—04 удосконалював майстерність у Парижі. Чл. Т-ва передвижників (з 1916). Один з організаторів Київ. т-ва художників (1916). 1907—12 викладав у Київ. худож. уч-щі, з 1913 — у власній студії, з 1917 — в Укр. АМ (обидві — в Києві). Тв.: «Похорон Кошового» (1900; для центр. постаті позував М. Старицький), «На вулицях Парижа» (1902—03), «Паризьке кафе» (1903), «Карусель» (1906), «Неділя»

(1909), «Селянська родина» (1914), «Продавщиці квітів» (1917); портрети — «Дівчина в червоному капелюсі» (1902—03), «Портрет М. Мурашка» (1907), «Автопортрет» та ін. Трагічно загинув від рук бандита. Вид.: А. Шпаков. «Олександр Олександрович Мурашко» (1959); «Олександр Мурашко». Альбом (1981).

МУРЗА́Й Галина Миколаївна (4. VIII 1943, с. Лантратівка Луган. обл.) — укр. співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1978. З 1968 — солістка Луган. філармонії. В репертуарі — укр. і рос. нар. пісні, тв. сучасних композиторів.

МУ́СОРГСЬКИЙ Модест Петрович [9 (21).III 1839, с. Карево, тепер Псков. обл.— 16 (28).III 1881, Петербург] — рос. композитор, учасник «Могучої кучки». Тв.: опери — «Борис Годунов» (1869, 2-а ред. 1872), «Хованщина» (1872—80; закінчив М. Римський-Корсаков 1883); пісні і романси на сл. М. Некрасова, О. Островського; вокал. цикли — «Дитяча» (1868—72), «Без сонця» (1874), «Пісні і танці смерті» (1875—77), симф. картина «Ніч на Лисій горі» (1867); сюїта для фп. «Картинки з виставки» (1874). На укр. тему написав оперу «Сорочинський ярмарок» (1874—80; закінчив Ц. Кюї 1916), де використав укр. нар. мелодії. Перший з рос. композиторів звернувся до творчості Т. Шевченка, зокрема на тексти уривків з «Гайдамаків» 1866 написав пісні «Гопак» («Ой гоп-гопака») та «Дніпро» («Пісня Яреми», цей варіант не зберігся; 2-а ред.— «На Дніпрі», 1879), вірш «Утоптала стежечку» використав у пісні Хіврі в опері «Сорочинський ярмарок». 1879 М. подорожував з Д. *Леоновою* по Україні (Полтава, Єлизаветград, Херсон, Одеса) та Криму (Севастополь, Ялта).

МУ́ХА Антон Іванович (6.I 1928, с. Шебаліно, тепер Алт. кр.) — укр. композитор, музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1982. Закін. 1952 Київ. консерваторію (у М. *Вілінського*). З 1962 — в ІМФЕ. Тв.: балети для дітей «Мрії» (1969), «Івасик» (1972, у співавт.); для симф. оркестру — симфонія (1954—57), концерт для скрипки з оркестром (1952) та ін., «Дитячі п'єси» (1975—77), музика до театр. вистав і наук.-популяр. фільмів. Праці: «Принцип програмності в музиці» (1966), «Симфонічний оркестр і його інструмент» (1967) та ін.

МУ́ХА Макар Корнійович [16 (29). III 1906, с. Михайлівка, тепер Черкас. обл.] — укр. художник декор.-ужит. мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1967. Навч. 1937—40 у Київ. школі майстрів нар. творчості. Тв.: декор. панно «Тополя», «Лілея», «150 років з дня народження Т. Г. Шевченка» (всі — 1950), «Леся Українка. 100 років з дня народження» (1971); скульптура «Мавка» (1971); зразки розписів килимів тощо.

МУ́ХІН Богдан Миколайович (1916, Донеччина — 1962, Філадельфія, США) — укр. скульптор. Студіювати мист-во почав у Харкові, навч. в Одес. худож. ін-ті. Закін. 1936 Київ. худож. ін-т. З 1940 — у Львові. Після 2-ї світової війни — у Німеччині, з 1949 — в США. Тв.: «Князь Володимир» (1959), «Князь Ігор», «Чумак у степу», «Слава» та ін.

МУ́ХІН Віктор Іванович [16 (28). IX 1914, с. Зайцеве, тепер Донец. обл.— 9.II 1977, Луганськ] — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1956. Закін. 1938 Київ. худож. ін-т (у Ж. Діндо та Л. Шервуда). Тв.: пам'ятник молодогвардійцям у Краснодоні (1954), монумент «Україна — визволителям» у смт Міловому Луган. обл. (1972, обидва — у спів-

авт.); портрети. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1973.

МУЧНИК Леонід Овсійович [5 (17).XII 1896, Одеса — 8.I 1966, там же] — укр. живописець. Закін. 1926 Одес. худож. ін-т. Тв.: «Підвіз провіанту до броненосця „Потьомкін"» (1934), «Ми ще повернемося!» (1944—47), «Потьомкінці виносять на берег тіло вбитого Г. Вакуленчука» (1947—57); мор. пейзажі.

МЮЛЛЕР Володимир Миколайович [24.I (5.II) 1887, Херсон — ?, Москва] — укр. і рос. художник т-ру та кіно. Закін. 1915 Уч-ще тех. рисування Штігліца в Петербурзі. 1918—34 працював в Одесі. На Одес. кхф оформив фільми: «Шведський сірник» (1920), «Тіні Бельведера» (1926), «Арсенал» (1929), «Велика гра» (1934). З 1934 — в Москві. Професор з 1939.

МЮНЦЕР Леопольд Давидович (8.III 1901, Львів — червень 1943, там же, страчений фашистами) — польс. і укр. піаніст, педагог. Навч. у консерваторії Галицького муз. т-ва у Львові. З 1928 викладав у консерваторії Польс. муз. т-ва, з 1939 — професор Львів. консерваторії.

МЯГКИЙ Віктор Іванович (28.IX 1918, Київ — 30.VI 1982, Одеса) — укр. актор, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1941 студію при Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки, з 1938 — актор цього т-ру, з 1958 — директор. З 1963 — директор Одес. укр. муз.-драм. т-ру, з 1971 — Одес. цирку, з 1978 — Одес. ТЮГу. Ролі: Скалозуб («Горе з розуму» Грибоєдова), Макаров («Під золотим орлом» Галана).

МЯГКОВ Віталій Олексійович (26. VIII 1936, м. Кіровабад, тепер Гянджа, Азербайджан) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1984. Закін. 1966 Київ. худож. ін-т (у В. Пузиркова). Тв.: «Патруль революції» (1967), «Склодуви» (1977), «Юність» (1978), «Жовтень» (1979—80). Брав участь у худож. оформленні Київ. філіалу Центр. музею В. І. Леніна (1980—82, тепер Держ. культурно-просвіт. центр «Український дім»). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1985.

М'ЯСКОВ Костянтин Олександрович (15.VIII 1921, Полтава) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1958 Київ. консерваторію (у К. *Данькевича*). Тв.: оперети «Браво, синьйор Антоніо!» (1975), «Балада про хлопців» (1979), симф. сюїта «Червоні вітрила» (1968), увертюри для оркестру нар. інструментів (зокрема, «Святкова», 1972), концерти з оркестром — для баяна (1961, 1971), бандури (1976), балалайки (1977), інструм. ансамблі.

МЯСОЄДОВ Григорій Григорович [7 (19).IV 1834, с. Панькове, тепер Орлов. обл. — 18(31).XII 1911, Полтава] — рос. живописець, чл. і один з організаторів Т-ва передвижників. Закін. 1862 петерб. АМ, з 1870 — її академік. 1863—68 — пансіонер у Німеччині, Італії, Франції. 1889 оселився у Полтаві, де прожив бл. 20 років і створив жанрові картини («Портрет селянської дівчини», 1897; «Старий з книгою», 1902; «На шляху до знання», 1904; та ін.); пейзажі України — «Скелі над морем», «Водоспад Учан-Су», «Дорога в лісі». М. відомий творами «Земство обідає» (1872), «Самоспалювачі» (1884), «Жнива», «Косарі» (обидва — 1887), портрет І. О. Буніна (1894). Вид.: І. Шувалова. «Мясоедов» (1971).

Н

НАГА́Й Олександр Григорович [5 (17).IV 1910, Полтава — 28.XI 1969, Київ] — укр. живописець. Закін. 1950 Харків. худож. ін-т. Працював у галузі станкового живопису. Тв.: «Світанок» (1957), «В солдати» (1961), «Молодий Тарас Шевченко в майстерні» (1964), «Марш Жовтня» (1967).

НАГІ́РНІ — укр. архітектори; батько й син. Василь Степанович Н. (11.I 1848, с. Гірне, тепер Львів. обл.— 25.II 1921, Львів). Навч. 1870—71 у Тех. академії у Львові та 1871—75 — у Федеральній політех. школі в Лозанні (Швейцарія). Засновник (1898, разом з І. *Трушем* та Ю. *Панькевичем*) першої у Львові профес. орг-ції укр. художників «Т-ва для розвою руської штуки», виставив свої роботи на «Першій руській виставці штуки». Споруди: церкви в с. Тухлі (1895, тепер Львів. обл.), Лисичинцях (1903) та Гнилицях (1905; обидва — тепер Терноп. обл.). Після 1905 працював разом із сином. Євген Васильович Н. (26. VIII 1885, с. Рудне, тепер у складі Львова — 8.VI 1951, Львів). Закін. 1912 Політех. школу у Львові. З 1946 викладав у вищих навч. закладах Львова. Споруди: Будинок освіти (1924—28) і лікарня (1934) у Львові, церква в м. Стебнику (1938, тепер Львів. обл.).

НАГНИ́БІДА Валентин Кузьмович (27.II 1928, с. Солониця, тепер Лубен. р-ну Полтав. обл.— 30.V 1985, м. Кременчук тієї ж обл.) — укр. різьбяр на дереві, з. м. н. тв. УРСР з 1976. Тв.: декор. тарілки («Хліб-сіль», 1969; «Щастя», 1971), панно («В. І. Ленін», 1969), скриньки, ножі для паперу, ложки, сільнички.

НАДЕ́МСЬКИЙ Микола Захарович [15 (27).IX 1892, Київ — 27.XII 1937] — укр. актор. Навч. у Київ. худож. уч-щі. 1923—25 працював у Харкові в Укр. драм. т-рі ім. І. Франка, 1925—26 — в Одес. т-рі укр. драми. З 1926 — на Одес кхф. Ролі у фільмах О. Довженка: Дід та Генерал («Звенигора», 1928), Чиновник («Арсенал», 1929), дід Семен («Земля», 1930). Репресований.

НАДЕ́НЕНКО Федір Миколайович [13 (26).II 1903, м. Льгов, тепер Курської обл.— 2.XII 1963, Київ] — укр. композитор. Закін. у Києві 1914 Муз.-драм. школу ім. М. Лисенка, 1921 — консерваторію (у Б. *Яворського*). Тв.: для фп. («Поема», 1953; «Танцювальна сюїта», 1959; «Акварель», 1961), романси на тексти Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, О. Пушкіна, М. Лермонтова, вокал. ансамблі, обробки нар. пісень.

НАЛЕПИ́НСЬКА-БОЙЧУ́К Софія Олександрівна (30.VII 1884, Лодзь, Польща — 13.VII 1937) — укр. графік. Худож. освіту здобула в Петербурзі, Мюнхені, Парижі. 1925—29 викладала в Київ. худож. ін-ті. Працювала в галузі станкової та книжкової графіки, переважно в техніці гравюри на дереві. Тв.: «Фабзаєць» (1925), «Мені тринадцятий минало...», «Молотьба», «На вакаціях» (всі — 1926), «Перед наступом білих», «Голодні діти» (обидва — 1927), «Пацифікація Західної України» (1930), «Робітфаківки» (1931), «Виконали план» (1932); іл. до книжок: «Катерина» Т. Шевченка, «Приймак» А. Маміна-Сибіряка (1929), «Олив'яний перстень» С. Васильченка (1930), «Анна Кареніна» Л. Толстого (1935). Репресована.

НАЛЬÓТОВА Катерина Василівна (1787—1869) — укр. і рос. актриса. З 1813 виступала в аматор. виставах у Полтаві, здійснених І. Котляревським. 1821—22 грала у трупі М. Щепкіна, зокрема під час гастролей у Києві. Пізніше виступала в Харкові. Була першою виконавицею ролі Наталки («Наталка Полтавка» Котляревського). Ролі у виставах за п'єсами І. Крилова, О. Шаховського, А. Коцебу та ін.

НÁНКЕ Алоїз (*бл.* 1780, м. Брно — 1835, Перемишль, тепер Пшемисль, Польща) — чес. і укр. композитор, диригент, педагог. Муз. освіту здобув у Брно і Відні. 1828 — вчитель музики в Перемишлі, 1829—34 — організатор і диригент хору кафедрального собору. Хор Н. вперше познайомив галичан з тв. Д. Бортнянського, М. Березовського, віден. композиторів. Був директором і викладачем муз. школи при соборі, де навч. М. *Вербицький*, І. *Лаврівський*. Автор укр. духовних творів.

НÁРБУТИ — укр. митці; батько й син. Георгій Іванович Н. [25.II (9.III) 1886, хутір Нарбутівка, тепер село Сум. *обл.*— 23.V 1920, Київ] — графік. Художн. освіту здобув самостійно. 1906—17 працював у Петербурзі, щороку приїздив на Україну. З 1917 — у Києві: ректор Укр. АМ, начальник відділу образотв. мист-в Наркомосу УРСР. Оформлення книжок: «Три байки Крилова» (1913), «Малоросійський гербовник» Г. Лукомського, «Герби гетьманів Малоросії» С. Тройницького, «Давня архітектура Галичини», «Старовинні садиби Харківської губернії» Г. Лукомського (всі — 1914—16), «Українська абетка» (1917), «Енеїда» І. Котляревського (1919); перших укр. рад. журналів — «Мистецтво» і «Солнце труда», альманаху «Зорі» (всі — 1919—20); карикатура «Пес Мочащий» (1918); силуетні портрети («Родина художника», 1920). Вид.: П. Білецький. «Георгій Іванович Нарбут» (1985). Данило Георгійович Н. [9 (22).I 1916, Петроград] — художник т-ру. Закін. 1935 Всесоюзні курси театр. художників при Всерос. АМ. Оформлення вистав: «Маруся Богуславка» М. Старицького (1963), «Правда і кривда» М. Стельмаха (1965), обидві — в Івано-Франківську; «Ярослав Мудрий» І. Кочерги (1960), «Сорочинський ярмарок» за М. Гоголем (1968), «Ніч під Івана Купала» М. Старицького (1970), всі — у Черкасах. Живописні тв.— серія портретів сподвижників Б. Хмельницького (1990).

НАСЄДКІН Анатолій Леонідович (22.IV 1924, Новгород) — укр. живописець і графік, н. х. УРСР з 1974. Закін. 1951 Харків. худож. ін-т (у М. *Дерегуса*). Тв.: «Дубинушка» (1952), «Хліб революції» (1965), «Апасіоната» (1980), «Земля» (1984), «Мати» (1987), «Думи народні» (1989). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1985.

НАСТÁСИНЕЦЬ Іван (?—?) — укр. будівничий 1-ї пол. 19 ст. з с. Красного на Львівщині. Збудував 1838 церкву в с. Яблуневі (тепер Львів. *обл.*), є видатною пам'яткою бойківської дерев. арх-ри, відзначається чіткою ритмічністю заломів високих квадратних верхів і вишуканими пропорціями.

НÁУМ Наталія Михайлівна (14.I 1933, с. Старий Мізунь, тепер Івано-Фр. *обл.*) — укр. кіноактриса, н. а. УРСР з 1974. Дружина В. *Денисенка.* Закін. 1958 Київ. ін-т театр. мист-ва (у М. *Верхацького*). З 1958 — на Київ. кхф. Ролі: Марічка («Олекса Довбуш», 1959), Галя («За двома зайцями», 1961), Ядвіга Гусаковська («Сон», 1964), Мати («Білий птах з чорною ознакою», 1970), Ярослава Петрин («Високий

перевал», 1982), Прокурор («Сонети Шекспіра», 1991); брала участь у фільмі «Захисту не потребую» («Укртелефільм», 1988).

НАУ́МОВ Володимир Наумович (6.XII 1927, Ленінград) — рос. кінорежисер, н. а. СРСР з 1983. Закін. 1951 ВДІК (у І. *Савченка*). На Київ. кхф поставив фільми «Тривожна молодість» (1955), «Павка Корчагін» (1957), обидва — у співавт. з О. *Аловим*. Н. і О. Алов завершили фільм І. Савченка «Тарас Шевченко» (1951), є авторами сценарію укр. т/ф «Як гартувалася сталь» (1973). Держ. пр. СРСР, 1985.

НАУ́МОВ Павло Семенович [псевд.— Заступець; 18 (30).VII 1884, с. Козацьке, тепер Черніг. обл. — 1.II 1942, Ленінград] —укр. живописець і графік. Навч. 1899—1901 у Київ. рисувальній школі М. Мурашка, 1901—04 — в Київ. худож. уч-щі, 1904—11 — петерб. АМ. Викладав у худож. студії С. *Світославського* в Києві (1906), школі Т-ва заохочування мист-в у Петербурзі (1911—16), у Всерос. АМ (1921—42). Працював у галузях політ. карикатури (в журн. «Шершень», додатку до газ. «Киевская мысль») і станкового живопису. Тв.: «Зжате жито» (1929), «Демонстрація» (1930), «Канів. Тарасова могила» (1935).

НАХА́БІН Володимир Миколайович [8 (21).IV 1910, Шарівка, тепер смт Харків. обл.— 20.X 1967, Харків] — укр. композитор, педагог, диригент, з. д. м. УРСР з 1958. Закін. 1932 Харків. муз.-драм. ін-т (у С. *Богатирьова*). 1943—44 — гол. диригент т-ру муз. комедії, 1945—48 — диригент т-ру опери та балету, обидва — в Харкові. З 1952 — викладач, 1963—67 — ректор Харків. консерваторії. Тв.: балети — «Данко» (1948), «Весняна казка» (1954), «Таврія» (1960); 3 симфонії (1932, 1945, 1960), симф. поема «Дівчина і смерть» (1956), концерт для фп. з оркестром (1951); романси, музика до театр. вистав і кінофільмів. Вид.: А. Сироткін. «В. М. Нахабін» (1964).

НЕБЕ́РА Володимир Павлович (2.VII 1924, Київ) — укр. кінорежисер, сценарист, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1949 Київ. ін-т театр. мист-ва (у І. *Чабаненка*; з 1966 — його викладач). Серед учнів — В. *Сперкач*. В 1950—66 — режисер «Укркінохроніки». Фільми: «Київ, 1957» (1957), «З кіноапаратом по Кракову» (1958), т/ф «Продовження подвигу» (1974). Автор сценаріїв наук.-популяр. і хронікально-документ. фільмів («Полум'я фестивалю», 1985; «Колективний підряд на селі», 1986).

НЕБЕ́СНИЙ Микола (?—?) — укр. гончар, майстер худож. розпису 2-ї пол. 19 ст. Працював у Смотричі (тепер смт Хмельн. обл.). Вироби (миски, тарілки, тикви) оздоблював орнаментом, в якому домінували рослинні й анімалістичні мотиви.

НЕБОЖЕ́НКО Володимир Павлович (6.V 1941, с. Богданівка Васильківського р-ну Дніпроп. обл.) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1989. Закін. 1972 Київ. худож. ін-т (у В. *Бородая*). Тв.: пам'ятники — першому наркому охорони здоров'я М. Семашку (1977), В. Чкалову (1981), воїнам 152-ї стрілецької дивізії на місці форсування Дніпра (1985), всі — в Дніпропетровську, Невідомому офіцерові (1980, у співавт.) у Магдалинівському р-ні Дніпроп. обл.; портрети (у т. ч. Т. Шевченка, 1991).

НЕДІ́ЛЬСЬКИЙ Григорій (?—?) — укр. золотар 17 ст. Працював у Львові, виконував роботи на замовлення Львів. братства. Збереглася срібна позолочена шата (1692) для запрестольного образа Богородиці у братській Успенській церкві.

НЕДІЛЬСЬКИЙ Іван (1895, с. Золотий Потік, тепер Терноп. обл.— 1970, Нью-Йорк) — укр. композитор, віолончеліст, педагог. Навч. у Берлін. консерваторії. Був директором і викладачем станіславської філії Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка, диригентом хору т-ва «Боян». З 1949 — у Нью-Йорку, викладач Укр. муз. ін-ту, один з засновників хору «Думка», з 1955 — диригент молодіжного хору. Тв.: для фп., пісні, романси, хори («Засяхло сонце золоте»).

НЕДІЛЬЧЕНКО Яків (?—?) — укр. майстер гутного скла 18 ст. Разом з батьком і дядьком утримував підприємство в с. Гуті (тепер Черніг. обл.), що почало діяти 1738. Впроваджував у виробництво найкоштовніші форми побут. посуду — карафки, келихи, оздоблені смужками матового золота й малюнками, виконаними кольор. емалями.

НЕЄДЛІ — чехо-словацькі культур. і мистецькі діячі; батько й син. Зденек Н. (10. II 1878, Літомишль — 9.III 1962, Прага) — історик, музикознавець, літ. критик, засновник і президент (з 1952) Чехо-Словацької АН. Закін. 1899 Празький ун-т. Автор праць з історії та культури слов'ян. народів, у т. ч. українців. Віт Н. (22.VI 1912, Прага — 1.I 1945, побл. Дукельського перевалу, Карпати) — композитор і диригент. Організатор і керівник ансамблю чехо-словацької армії (з 1945 — його імені). Тв.: опера «Ткачі» (1938), кантати, у т. ч. «Клятва українки», симф., камерно-інструм. тв., пісні.

НЕЄЛОВ Петро Іванович (?—?) — рос. архітектор 18 ст., представник класицизму. 1747—53 під керівництвом І. *Мічуріна* працював на буд-ві Андріївської церкви, 1745—52 — Маріїнського палацу, з 1752 будував Кловський палац (закінчив будво С. *Ковнір*), всі — в Києві.

НЕЖДАНОВА Антоніна Василівна [4 (16).VI 1873, с. Крива Балка, тепер у складі Одеси — 26.VI 1950, Москва] — рос. співачка (лірико-колоратурне сопрано), н. а. СРСР з 1936, Герой Праці (1925). Закін. 1902 Моск. консерваторію (з 1943 — її професор). 1902—32 — у Великому т-рі (Москва). Серед партій: Парася («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Антоніда [«Іван Сусанін» («Життя за царя») Глинки], Тетяна («Євгеній Онєгін» Чайковського). Брала участь у шевченківських вечорах у Москві (1908, 1911), виконувала тв. С. Гулака-Артемовського, М. Лисенка, К. Стеценка та ін., укр. нар. пісні. Ім'я Н. присвоєно Одес. консерваторії. Держ. пр. СРСР, 1943.

НЕЙГАУЗ Генріх Густавович [31.III (12.IV) 1888, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 10. X 1964, Москва] — рос. піаніст і педагог, н. а. РРФСР з 1956. Навч. у свого батька піаніста Густава Нейгауза. Закін. 1914 школу вищої майстерності Академії музики і сценіч. мист-ва у Відні, 1915 — Петрогр. консерваторію. Професор Київ. (1919—22) та Моск. (1922—64; 1935—37 — директор) консерваторій. Серед учнів — С. *Ріхтер,* Е. *Гілельс,* Я. *Зак.* Праці з фп. виконавства.

НЕЛЕДВА Галина Олександрівна (3.I 1938, Дніпропетровськ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1989. Навч. 1957—59 у Київ. худож. ін-ті (у К. *Трохименка*). Тв.: «Т. Шевченко — студент Петербурзької академії» (1963), «Естонська кераміка» (1965), «Мої друзі» (1966), «Спортсмени» (1967), «Онуки» (1968), «Туристи» (1971), «Спокійне небо» (1971—72), «Чорнобильський апокаліпсис» (1990), «Матір Божа» (1991).

НЕЛЄПП Георгій Михайлович [7 (20).IV 1904, с. Бобруйки, тепер

Черніг. обл.— 18.VI 1957, Москва] — рос. співак (драм. тенор), н. а. СРСР з 1951. Закін. 1930 Ленінгр. консерваторію. 1929—44 — у Ленінгр. т-рі опери та балету ім. С. М. Кірова, 1944—57 — у Великому т-рі (Москва). Партії: Герман («Пікова дама» Чайковського), Садко («Садко» Римського-Корсакова), Єнік («Продана наречена» Сметани). В концертах виконував укр. музику (зокрема тв. М. Лисенка). Держ. пр. СРСР, 1942, 1949, 1950.

НЕ́ЛЛІ Володимир Олександрович [5 (17).II 1895, Рівне — 22.I 1980, Київ] — рос. режисер, педагог, з. д. м. УРСР з 1946. Закін. 1919 драм. школу-студію при Другому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Леніна в Києві. Працював у т-рах Москви, Чернігова, Харкова. 1931—62 — режисер Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки. З 1961— професор Київ. ін-ту театр. мист-ва. Серед учнів — В. *Бегма,* Ю. *Мажуга,* Б. *Мешкіс,* А. *Паламаренко,* В. Рудницький, А. *Слісаренко,* Ф. *Стригун.* Вистави: «Підступність і кохання» Ф. Шіллера (1932), «Живий труп» Л. Толстого (1940), «Під золотим орлом» Я. Галана (1952), «Ходіння по муках» за О. Толстим (1966). Праці: «Робота режисера» (1962), «Про режисуру» (1977).

НЕЛЬГО́ВСЬКИЙ Юрій Панасович (28.VIII 1918, м. Костянтиноград, тепер Красноград Харків. обл.— 23.VI 1983, Київ) — укр. архітектор, мистецтвознавець. Закін. 1941 Київ. худож. ін-т. Зробив ряд обмірів та проектів реставрації пам'яток арх-ри. Брав участь у колективних працях: «Нариси історії архітектури Української РСР. Дожовтневий період» (1957), «Історія українського мистецтва» (т. 2, 1968), «Загальна історія архітектури» (т. 2, 1968), «Львів. Історико-архітектурний нарис» (1969), «Українське мистецтво» (1976), «Історія Української РСР» (1979). Держ. пр. УРСР, 1971.

НЕНА́ШЕВ Володимир Іванович (14.III 1923, с. Русаново, тепер Ворон. обл.) — рос. режисер, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1944 ДІТМ (з 1978 — його викладач). 1963—75 — гол. режисер Харків. рос. драм. т-ру ім. О. Пушкіна, 1975—78 — Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки, де здійснив вистави: «Пам'ять серця» О. Корнійчука (1973), «Старомодна комедія» О. Арбузова (1976), «Горе з розуму» О. Грибоєдова (1978). Ін. вистави: «Агент 00» Г. Боровика (1983), «Моделі сезону» Г. Рябкіна (1986), обидві — в Моск. т-рі комедії, «Іванов» А. Чехова (1987) у Таганрозькому рос. драм. т-рі.

НЕПИЙПИ́ВО Василь Гнатович [28.XII 1915 (10.I 1916), с. Кам'янка, тепер Полтав. обл.] — укр. живописець, н. х. УРСР з 1982. Тв.: «Ромашки» (1936), «Керченська протока» (1954), «Річка Ворскла» (1960), «Софія Київська» (1977), «Ранкові хліба» (1980), «Журба» (1985), «Ніагарський водоспад», «Замок закоханих» (обидва — 1990). Вид.: «Василь Непийпиво». Каталог (1986).

НЕРО́ДА Георгій Васильович [17 (29).I 1895, Чернігів — 8.III 1983, Москва] — рос. скульптор, н. х. РРФСР з 1967, ч.-к. АМ СРСР з 1967. Закін. 1917 МУЖСА. Серед тв.: пам'ятник В. І. Леніну в Чернігові (1921, не зберігся), монумент Перемоги в Новгороді (1974, у співавт.).

НЕРУБЕ́НКО Володимир Федорович (1905, Харків — 10.VI 1944) — укр. графік. Закін. Харків. худож. ін-т (у О. *Маренкова* та І. *Падалки*). Працював у галузях журнальної («Червоний перець» у Харкові) та газ. карикатури, книжкового оформлення («Коротке життя» Р. Акуль-

шина, 1930; «Шаржі і пародії» М. Шеремета, 1931).

НЕСТЕРЕ́НКО Володимир Павлович (2.VIII 1926, м. Астрахань) — укр. актор, н. а. УРСР з 1987. З 1950 — в Житомир. укр.-муз. драм. т-рі. Ролі: Стецько («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Попандопуло («Весілля в Малинівці» Юхвида), Онисько («Фараони» Коломійця).

НЕСТЕРЕ́НКО Олексій Костянтинович (1911—1942) — укр. живописець. Навч. 1934—40 у Київ. худож. ін-ті (у Ф. Кричевського). Працював у галузі істор. жанру («Проводи партизана», 1940).

НЕ́СТЕРОВ Михайло Васильович [19 (31).V 1862, Уфа — 18.X 1942, Москва] — рос. живописець, з. д. м. РРФСР з 1942. Навч. 1881—84 у петерб. АМ. З 1896 — чл. Т-ва передвижників. Писав жанрові та істор. картини («Іспити в сільській школі», 1884; «Обрання Михайла Федоровича на царство», 1886), тв. на реліг. тему («Видіння отрокові Варфоломею», 1889—90; «Великий постриг», 1897—98), пейзажі («На горах», 1896; «Осінній пейзаж», 1906), портрети (М. Заньковецької в ролі Харитини у виставі «Наймичка» І. Карпенка-Карого, 1884; художника М. Ярошенка, 1897). Творчість Н. тісно пов'язана з Україною, зокрема з Києвом. 1890—95 жив тут, брав участь у розписах Володимирського собору (іконостаси в бічних навах, композиції «Різдво» і «Воскресіння» на стінах хорів, «Богоявлення» — у хрещальні). Бував у маєтку князів Яшвілів на Хуторі Княжниному на Сумщині, де написав низку портретів.

НЕ́СТУРХ (Нештурха) Федір Павлович [10 (22).VI 1857, Одеса — 1.V 1936, там же] — укр. архітектор. Закін. 1887 петерб. АМ. Працював у Пскові, з 1900 — міськ. архітектор Одеси: будинки швидкої допомоги (1903—05), міськ. публіч. б-ки (1904—07, тепер наук. б-ка ім. М. Горького), психіатричної лікарні на Слобідці (1910—12), Фруктовий пасаж (1914—16). В 1928—33 — професор Одес. худож. ін-ту.

НЕСЧО́ТНИЙ Геннадій Никанорович (29.XI 1938, с. Сіверськ Донец. обл.) — укр. бандурист, н. а. УРСР з 1985. Закін. 1975 Київ. ін-т культури. З 1962 — соліст Капели бандуристів УРСР. У репертуарі — укр. думи і нар. пісні, тв. рад. композиторів.

НЕЧИПОРЕ́НКО Генріх Вікторович (6.VII 1935, Київ) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1977. Закін. 1960 Київ. худож. ін-т (у С. *Григор'єва*). Тв.: триптих «Народжена перемагати» (1965—80), «Святковий вечір» (1976), «Зорепад» (1979), «Травень. Дід і онук» (1983), «Двадцять друге червня. Батько» (1985), «Спогад про Дніпро» (1986), «Поет» (1990).

НЕЧУ́Й-ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Іван Семенович [справж.— Левицький; 13 (25). XI 1838, Стеблів, тепер смт Черкас. обл.— 15.IV 1918, Київ] — укр. письменник. Закін. 1865 Київ. духовну академію. Драм. тв.— драми «Маруся Богуславка» (1875) і «В диму та в полум'ї» (1910), комедії «На Кожум'яках» (1875) та «Голодному й опеньки — м'ясо» (1887). Перероблена М. Старицьким комедія «На Кожум'яках» під назвою «За двома зайцями» стала широко популярною на сцені укр. т-ру, 1961 на Київ. кхф знято однойм. фільм. Екранізовано повісті «Микола Джеря» (однойм. фільм, 1927) та «Бурлачка» («Василина», 1928). У Стеблеві — літ.-мемор. будинок-музей письменника і пам'ятник йому (1968, скульптор Г. *Кальченко*).

НЕЩАДИ́МЕНКО Рита (Харитина) Петрівна [1 (13).IV 1890, с. Серде-

гівка, тепер Черкас. обл.— 25.IV 1926, Київ] — укр. актриса. Навч. 1914—15 у театр. студії Ф. Комісаржевського в Москві. З 1918 працювала в т-рах України (1922—26 — у т-рі «Березіль»). Ролі: Таня («Зіля Королевич» Васильченка), Мотренька («Комуна в степах» Куліша), Ізабелла («Жакерія» за Меріме). Вид.: В. Гаккебуш. «Рита Нещадименко» (1983).

НИ́ВІНА Людмила Діонисівна (27.XII 1919, Харків) — укр. архітектор. Закін. 1946 Харків. інж.-буд. ін-т. Споруди у Львові: Палац культури ім. Ю. О. Гагаріна (1961), готелі «Львів» (1965), «Інтурист» (1972—75), житл. р-н Сріблястий (1979). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1980.

НИЖАНКІ́ВСЬКИЙ Амвросій Юліанович (8.IV 1873, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.— 7.II 1943, там же) — укр. актор. З 1892 працював у т-рах України. 1929—32 — у Т-рі ім. І. Тобілевича в м. Station Станіславі (тепер Івано-Франківськ). Ролі: Сотник («Вій» Кропивницького), Актор («На дні» М. Горького), Де Сантос («Уріель Акоста» Гуцкова).

НИЖАНКІ́ВСЬКИЙ Андрій (бл. 1590, Галичина — 3.IV 1645, Краків) — укр. органіст. Навч. у Дж. Фрескобальді у Римі. Був органістом у соборі св. Марії в Римі, у домініканському костьолі в Кракові.

НИЖАНКІ́ВСЬКІ — родина українських діячів музичної культури. Остап Йосипович Н. (24.I 1863, с. Малі Дідушичі, тепер Львів. обл.— 22.V 1919, Стрий, розстріляний білополяками. Закін. 1887 Львів. духовну семінарію, склав іспит на вчителя музики (1896) в Празькій консерваторії. 1885 заснував муз. вид-во «Бібліотека музикальна», де вперше в Галичині були видані тв. М. Лисенка. В 1892 створив у м. Бережанах філію львів. т-ва «Боян», 1895—96 — його гол. диригент, редактор багатьох його видань. Диригент т-ва «Боян» у Львові (1895—96), Стриї (1900—14). Тв.: хори («Гуляли», «З окрушків» — на сл. Ю. Федьковича, «В'язанка слов'янських гімнів», «Наша дума, наша пісня» — на сл. Т. Шевченка); солоспіви («Пісня вечірня», «О не забудь», «В гаю зеленім»; на вірші Шевченка — «Вітер в гаю нагинає», «Минули літа молодії»); вокал. ансамблі (дует «Люблю дивитись»), фп. п'єси, обробки нар. пісень (зб. «Українсько-руські народні пісні», 1907). Вид.: С. Людкевич. «Остап Нижанківський й наша суспільність». У кн.: С. Людкевич. «Дослідження, статті, рецензії» (1973). Нестор Остапович Н. (31.VIII 1893, м. Бережани, тепер Терноп. обл.— 12.IV 1940, Лодзь, Польща). Закін. 1926 школу вищої майстерності при Празькій консерваторії (у В. Новака). З 1929 викладав у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові. Виступав як піаніст і муз. критик. Тв.: музика до комедії «Кирка з Льолею» Ю. Косача (1938), хори («Піскар», 1912; «Наймит», 1933; «Був травень», «Галочка»), марш «За мир» (сл. В. Сосюри), романси на тексти І. Франка, І. Манжури, О. Олеся, фп. тв. («Імпровізація на українську тему», 1923; «Маленька сюїта», 1929; «Коломийка», «Інтермеццо»), обробки нар. пісень. Вид.: Ю. Булка. «Нестор Нижанківський» (1972); І. Ставицький. «Композиторська спадщина Н. Нижанківського» (1973). Олег Несторович Н. (1924) — швейцарський співак (баритон). Соліст Женевської опери.

НИКИ́ФОР Криницький (справж. — Ференч, по матері — Дровняк; 6.VI 1900, побл. с. Криниці, Польща — 10.X 1968, там же) — польс.

і укр. художник-самоук. Походив з лемківських селян. Тв. виконані в техніці акварелі («Церква в с. Криниці», 1-а пол. 20 ст.).

НИКОНЕ́НКО Архип (?, с. Оржиця, тепер смт Полтав. обл.— бл. 1855, там же) — укр. кобзар і лірник. Один з кращих виконавців дум, майстер імпровізації. Репертуар становили нар. пісні і думи («Козак Голота», «Про вдову і трьох синів», «Сестра і брат» та ін.). Думи від Н. записав і опублікував 1856 П. Куліш.

НИКОНЧУ́К Борис Фомич (28.III 1932, с. Глушково, тепер смт Курської обл.) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1985. Закін. 1958 Київ. худож. ін-т (у М. *Гельмана* та М. *Вронського*). Тв.: «Борці» (1958), «Сільський електрик» (1960); пам'ятники — партизанам-ковпаківцям у Спадщанському лісі поблизу м. Путивля (1966), партизанам Сумщини в Сумах (1967).

НІЖИ́НСЬКИЙ Вацлав Хомич [28.II (12.III) 1890, Київ — 8.IV 1950, Лондон] — рос. артист балету і балетмейстер. Закін. 1907 Петерб. театр. уч-ще. До 1911 працював у Маріїнському т-рі (Петербург). 1909—13, 1916—17 — провідний танцівник і балетмейстер «Російських сезонів» у Парижі й Лондоні, балетної трупи С. Дягілєва, власної трупи в Лондоні.

НІКІ́ТІН Петро Іванович (17.VII 1936, с. Ліски Ворон. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1981. Закін. 1962 Харків. театр. ін-т, відтоді — у Чернів. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Дон Жуан («Камінний господар» Лесі Українки), Андронаті («У неділю рано зілля копала» за Кобилянською).

НІКІ́ТІН Яків Микитович (1829—66) — укр. живописець. Жив у м. Білій Церкві (тепер Київ. обл.). Писав портрети, натюрморти.

НІКОДЕМО́ВИЧ Андрій Маріанович (2.I 1925, Львів) — укр. і польс. композитор, педагог. Закін. Львів. консерваторію (класи: композиції — у А. *Солтиса*, 1950; фп.— у Т. *Маєрського*, 1954), 1951—73 — її викладач. З кін. 70-х рр. живе в Польщі, викладає в Люблінському католицькому ун-ті. Тв.: симфонія (1975), концерти для голосу з симф. оркестром (1972), 3 фп. сонати (1947, 1951, 1958), камерно-інструм. музика.

НІКОЛА́ЄВА Ганна Тимофіївна (5.V 1922, м. Острогозьк, тепер Ворон. обл.) — рос. актриса, н. а. УРСР з 1972. Закін. 1939 драм. студію в м. Орлі. З 1952 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Донна Анна («Кам'яний гість» Пушкіна), Кіра Карлівна («Дочка прокурора» Яновського), місіс Севідж («Дивна місіс Севідж» Дж. Патріка).

НІКОЛА́ЄВИ — укр. архітектори; батько й син. Володимир Миколайович Н. [1847, Царське Село, тепер м. Пушкін Ленінгр. обл.— 29.X (11.XI) 1911, Київ]. Закін. 1870 петерб. АМ, її академік — з 1892. Один з організаторів і директор (1901—11) Київ. худож. уч-ща. Споруди в Києві: т-р Бергоньє (1875, тепер Рос. драм. т-р ім. Лесі Українки), будинок купецького зібрання (1882, тепер філармонія), Миколаївський собор Покровського монастиря (1896—1911). Іполит Володимирович Н. (1870—?). Закін. 1893 петерб. АМ. Викладав у київських політех. ін-ті та худож. уч-щі. Споруди в Києві: лікарня (1902, тепер лікарня № 3), драм. т-р «Шато де флер» на Петровській алеї (1912, не зберігся), житл. будинок на пл. Л. Толстого (1913).

НІ́ЛУС Петро Олександрович [9 (21).II 1869, маєток Бушени на Поділлі — 23.V 1943, Париж] — укр. живописець. Навч. 1883—89 в Одес.

рисувальній школі (у К. *Костанді*), пізніше — в петерб. АМ. Діяч Т-ва пд.-рос. художників і чл. Т-ва передвижників (з 1899). З 1920 жив за кордоном. Малював невеликі за розміром жанрові картини: «По знайомих» (1892), «Відпочинок» (1896), «На бульварі» (останнє десятил. 19 ст.), «Біля каси театру» (1901), «В майстерні художника» (1903); пейзажі, автопортрет (1935). Вид.: В. Афанасьєв. «Петро Олександрович Нілус» (1963).

НІМЕ́НКО Андрій Васильович (20.VI 1925, с. Інгуло-Кам'янка, тепер Кіровогр. обл.) — укр. скульптор і мистецтвознавець, з. д. м. Груз. РСР з 1969. Закін. 1951 Київ. худож. ін-т (у М. Г. *Лисенка* та М. *Гельмана*). Тв.: композиція «Сини вітчизни» (1967); рельєфи — на станції Київ. метрополітену «Арсенальна» (1960), скульптури «Шота Руставелі» (1966), «Алішер Навої» (1968), пам'ятники — Д. Гурамішвілі в Миргороді (1969), Лесі Українці в м. Луцьку (1977), всі — у співавт.; іл. до книг, серії гравюр. Праці: «Українська скульптура другої половини 19 — початку 20 ст.» (1963), «Пам'ятники Тарасові Шевченку» (1964), «Кавалерідзе — скульптор» (1967).

НІРІНБЕ́РГ Павло Рафаїлович (31.V 1936, м. Вінниця) — укр. архітектор. Закін. 1963 Ленінгр. інженерно-буд. ін-т. Споруди: житлові райони Соняшний (1968—76), Мандриківський (1969—77), цирк (1980—85), лекторій в парку ім. Т. Г. Шевченка (1988), всі — в Дніпропетровську.

НІ́РОД Федір Федорович [31.III (13.IV) 1907, Петербург] — укр. художник т-ру, н. х. СРСР з 1965. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т. Працював у Запоріз. (тепер Львів.) укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (1934—45), Львівському (1950—60), з 1961 — у Київ. т-рах опери та балету. Оформив вистави: «Загибель ескадри» В. Губаренка (1967), «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва (1971), «Ярослав Мудрий» Г. Майбороди (1975), «Спартак» А. Хачатуряна (1977), «Лебедине озеро» П. Чайковського (1979), «Наймичка» М. Вериківського (1984), «Дон Карлос» Дж. Верді (1986). Вид.: «Федір Нірод». Альбом (1988).

НІЩИ́НСЬКИЙ Петро Іванович [псевд.— Петро Байда; 9 (21).IX 1832, с. Неменка, тепер Вінн. обл.— 4 (16).III 1896, с. Ворошилівка, тепер тієї ж обл.] — укр. композитор і поет-перекладач. З 1850 — півчий церкви рос. посольства в Афінах. Закін. 1856 Афін. ун-т. Здобув ступінь магістра наук. З 1860 жив в Одесі, з 1875 — в Ананьєві (тепер місто Одес. обл.), викладав у гімназіях рос. та грец. мови, писав музику, організовував хори й керував ними. 1875 створив на власний текст муз. картину з нар. життя «Вечорниці» як вставну сцену до 2-ї дії драми «Назар Стодоля» Т. Шевченка. Вперше виконаний того ж року єлизаветградським артистич. гуртком, твір набув самостійного значення. Широко відомий чол. хор з «Вечорниць» — «Закувала та сива зозуля». Автор перших перекладів укр. мовою тв. Софокла і Гомера, грецькою — «Слова о полку Ігоревім». Вид.: Л. Пархоменко. «Петро Ніщинський» (1989).

НО́ВАК Вілен Захарович (3.I 1938, с. Глезне Житомир. обл.) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1980. Закін. 1972 Київ. ін-т театр. мист-ва, відтоді — на Одес. кхф. Фільми: «Червоні дипкур'єри» (1977) «Вторгнення» (1980), «Третій вимір» (т/ф 1981), «В Криму не завжди літо» (1987), «Гу-Гу» (1989).

НО́ВАК Вітезслав (5.XII 1870, Каменіце — 18.VII 1949, Скутеч) —

чехо-словацький композитор і педагог, н. а. ЧССР з 1945. Закін. 1896 Празьку консерваторію (у А. Дворжака; 1909—39 — її професор). Серед учнів — укр. композитори В. *Барвінський,* Н. *Нижанківський,* Р. *Сімович,* М. *Колесса.* Тв.: 4 опери, 2 симфонії, симф. поеми, увертюри, сюїти, камерно-інструм. ансамблі, хор. і фп. музика, обробки нар. пісень. Вид.: І. Белза. «Вітезслав Новак» (1957).

НОВАКІВСЬКІ — діячі укр. мистства; батько й син. Олекса Харлампійович Н. [2 (14).III 1872, с. Слободо-Ободівка, тепер с. Ободівка Вінн. обл.— 29.VIII 1935, Львів] — живописець. Закін. 1900 краків. АМ. З 1913 працював у Львові, заснував 1913 тут худож. школу. Тв.: «Діти» (1905), «Коляда» (1907—10), «Весна» (1909), «Автопортрет» (1911), «Автопортрет з дружиною», панно «Народне мистецтво» і «Наука» (обидва — 1915—16), «Революціонерка» (1924), «Музика» (1929), «Дзвінка», «Довбуш» (обидва — 1931), «Портрет Г. Голубовської» (1930), «Гуцулка» (1935). Вид.: В. Островський. «Олекса Новаківський» (1964). Ярослав Олексійович Н. (1.I 1920, Львів — 21.V 1982, там же) — архітектор, з. арх. УРСР з 1974. Закін. 1950 Львів. політех. ін-т. Споруди: реконструкція Будинку офіцерів у Коломиї (1954), спорткомплекс «Динамо» (1953—56) і комплекс споруд телецентру (1956—57) у Львові, проекти забудови приміських зон Чернівців, Ужгорода, Львова. Статті з історії арх-ри.

НОВИКОВ Анатолій Григорович (5.VII 1927, м. Костянтинівка, тепер Донец. обл.) — рос. режисер, н. а. УРСР з 1984. Закін. 1958 ДІТМ. З 1972 — гол. режисер і директор Крим. рос. драм. т-ру (Сімферополь). Серед вистав: «Вони були авторами» Г. Натансона та В. Орлова (1975), «Дядя Ваня» А. Чехова (1980), «Одруження Бєлугіна» О. Островського, «Дні Турбіних». М. Булгакова (обидві — 1987), «Фрекен Юлія» А. Стрінберга (1989). Держ. пр. СРСР, 1977.

НОВИКОВ Василь Миронович [8 (20).III 1880, станиця Мігулинська, тепер Ростов. обл.— 11.XII 1967, м. Алупка, Крим) — український живописець. Навчався 1904—08 у Київ. ун-ті, 1917—23 — у приватній худож. студії у Москві. З 1935 жив в Алупці. Працював у галузі пейзажного живопису: «На Капрі» (1916), «Боровиха» (1923), «Люблїно» (1930), «Дари Криму» (1957).

НОВИКОВ Володимир Сергійович (7.VI 1921, Київ) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1973. Закін. 1940 Київ. муз. уч-ще. З 1979 — керівник ансамблю пісні і танцю Київ. будинку культури профес.-тех. освіти.

НОВИКОВ Юрій Георгійович (12.X 1944, Київ) — укр. графік. Закін. 1970 Київ. худож. ін-т. Працює в галузі книжкової графіки. Оформив книжки: «І все ж таки вона крутиться» Г. Димитрова (1980—82), «Чорнобиль. Репортаж» В. Яворівського (1986), «Культура і варварство» (1980), «Айседора Дункан. Автобіографія», «Я тобі писатиму щодня» Г. Ковтун (обидві— 1989). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983.

НОВИНСЬКА Віра Петрівна [20. VII (1.VIII) 1900, Київ — 15.I 1982, там же] — укр. актриса муз. комедії, н. а. УРСР з 1954. В 1935—72 — актриса Київ. т-ру муз. комедії (з 1967 — т-р оперети). Ролі: Хівря, Софія («Сорочинський ярмарок», «Весілля в Малинівці» Рябова), Парася («Трембіта» Мілютіна), Сільва, Маріца (однойм. оперети Кальмана).

НОВИ́ЦЬКИЙ Олексій Петрович [8 (20).IV 1862, Симбірськ, тепер м. Ульяновськ — 24.IX 1934, Київ] — укр. історик мист-ва, акад. АН УРСР з 1922. Закін. 1887 Моск. ун-т. Очолював археол. к-т при АН УРСР. В 1911 організував у Москві ювілейну виставку худож. тв. Т. Шевченка; почав вивчення його худож. спадщини, яке тривало все життя. Досліджував історію укр. мист-ва і арх-ри. Праці: «Передвижники і їхній вплив на російське мистецтво» (1897), «Тарас Шевченко як маляр» (1914), «До питання про походження дерев'яної української архітектури» (1927), «Спроби реконструкції Київської Софії» (1930), «Історія російського мистецтва з найдавніших часів» (т. 1—2, 1902—05).

НО́ВІ Світлана Ігорівна (16.I 1934, Алма-Ата) — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1958 ВДІК. З 1960 — на Київ. студії наук.-популяр. фільмів, з 1989 — викладач Київ. ін-ту театр. мист-ва. Зняла фільми: «Нашому тренеру» (1962), «Шосте чуття» (1974), «Здійснені ідеї. Корольов» (1980), «Мені страшно малювати маму» (1984), «Біла арена» (1987), «Пам'яті загиблих будинків» (1988), «Хай буде багато світла» (1989).

НОВОСЕ́ЛЬСЬКИЙ Марко Абрамович (1900—37) — укр. скульптор. Навч. у Харків. худож. ін-ті. Тв.: пам'ятники В. Блакитному (1927) та М. Коцюбинському (1929, не збереглися) в Харкові, погруддя А. Тесленка (1933) в Лохвиці, портрет Р. Копиленка (1927). Брав участь у конкурсі на проект пам'ятника Т. Шевченкові в Харкові та на могилі поета в Каневі (1933).

НОДЬ Микола (1819, с. Вашвар, Угорщина — 1862, Відень) — укр. композитор, священик. Муз. освіту здобув в Ужгород. духовній семінарії (у К. *Матезонського*). В 40-х рр. викладав у духовній семінарії в м. Сігеті (Румунія), з 1852 — настоятель укр. церкви св. Варвари в Відні. 1851 видав зб. «Руський соловей з музикою», куди ввійшли його власні і нар. пісні. Виступав і як поет.

НОРД Бенедикт Наумович [справж. — Левін; 13 (26).X 1901, с. Брусилів, тепер смт Житомир. обл.— 5.X 1965, Москва] — укр. і рос. режисер, педагог, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1926 Білорус. театр. ін-т. 1945—51 — гол. режисер Київ. укр. драм. т-ру ім. І. Франка, 1952—63 — Харків. укр. драм. т-ру ім. Т. Г. Шевченка. З 1960 — професор Харків. театр. ін-ту. Вистави: «Єгор Буличов та інші» М. Горького (1947), «Ревізор» М. Гоголя (1952), «Гамлет» В. Шекспіра (1956), «Над Дніпром» О. Корнійчука» (1961).

НОРЦО́В Пантелеймон Маркович [16 (28).III 1900, с. Пасківщина, тепер Київ. обл.— 10.XII 1989, Москва] — рос. співак (баритон) і педагог, н. а. РРФСР з 1947. Закін. 1925 Київ. консерваторію. 1926—27 працював у Київ. і Харків. т-рах опери та балету, 1927—54 — у Великому т-рі (Москва). З 1973 — професор Моск. муз.-пед. ін-ту ім. Гнесіних. Партії: Онєгін, Мазепа («Євгеній Онєгін», «Мазепа» Чайковського), Жермон («Травіата» Верді). Держ. пр. СРСР, 1942.

НОСАЛЕ́ВИЧ Олександр Модестович (21.III 1874, с. Біличі, тепер с. Білич Львів. обл.— 19.I 1959, Вісбаден, Німеччина) — укр. співак (бас). Закін. 1898 Віден. консерваторію. Співав у провідних оперних т-рах Європи. Концертував у Львові, Станіславі (тепер Івано-Франківськ), Коломиї, Золочеві. Партії: Мефістофель («Фауст» Гуно), Рокко («Фіделіо» Бетховена), Фігаро («Севільський цирульник» Россіні). В концертах виконував

укр. нар. пісні, вокал. музику укр. композиторів.

НО́САЧ Павло Варламович [10 (22).IX 1890, с. Бовкун, тепер Київ. обл.— 20.X 1966, Київ] — укр. кобзар. В репертуарі — укр. нар. пісні, у т. ч. на слова Т. Шевченка, власні тв. («Про Щорса», «Дума про великого Кобзаря» та ін.).

НОСАЧО́В Андрій Петрович [30.XI (13.XII) 1913, с. Гіржове, тепер Одес. обл.— 29.XII 1990, Суми] — укр. актор, н. а. УРСР з 1980. Закін. 1933 драм. студію при Донец. т-рі муз. комедії. З 1941 — у Сум. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Витягайченко («Кінармія» за Бабелем), Ланс («Два веронці» Шекспіра).

НОСЕ́НКО Іван Миколайович (26. IX 1920, с. Олександрівка, тепер Орлов. обл.) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1941 Дніпроп. худож. уч-ще. Тв.: композиції — «Запорожці», «У наймах коси побіліють» (обидві — 1961); пам'ятники — морякам-десантникам (1972) у Бердянську, загиблим розвідникам «Вибух» (1984) у с. Лугівці, «За рідну землю» (1987) у радгоспі «Південний», В. Чапаєву (1988—91) у радгоспі «Чапаївський», всі — Запоріз. обл., у співавт.

НО́СКО Петро Васильович [8 (20). XII 1885, с. Бубнівщина, тепер Черніг. обл.— 22.V 1976, Київ] — укр. живописець. Навч. 1903—09 в Київ. худож. уч-щі, 1909—16 — петерб. АМ. Тв.: «Розгром поміщицького маєтку в 1905 році» (1926), «Т. Шевченко серед кріпаків» (1927), «Т. Шевченко — кріпак» (1948), «Окопна правда» (1957), «До Червоної Армії» (1965), «В партизани збираються» (1970—71).

НОЧО́ВНИК Остап Семенович (Ночовник-Носик; 1853—1913) — укр. майстер нар. керамічної скульптури. Працював у с. Міських Млинах (тепер Полтав. обл.). Виготовляв фігурний посуд у вигляді півнів, левів, баранів, а також люльки, свічники, курильниці, оздоблені наліпним та насікуваним орнаментами рослинного характеру.

НЯ́ТКО Поліна Мусіївна [9 (21).X 1900, с. Карабачин, тепер Житомир. обл.] — укр. актриса, педагог, н. а. УРСР з 1951. Навч. 1916—18 в Київ. муз.-драм. школі ім. М. В. Лисенка. 1925—35 (з перервою) — в Одес. держдрамі, 1940—60 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка, водночас викладала в Київ. ін-ті театр. мист-ва. Ролі: в т-рі — Мавка («Лісова пісня» Лесі Українки), Ганна Петрівна («Не судилось» Старицького), Смерека, Ага Щука («Макар Діброва», «Калиновий гай» Корнійчука), Діана Михайлівна («Не називаючи прізвищ» Минка); в кіно — Оксана («Коліївщина», 1933, «Українфільм»), Ага Щука («Калиновий гай», 1953, екранізація вистави), Міністерша («Поема про море» О. Довженка, 1961), Тітонька («Шевченковий дім», 1962), мати Шугая («Дипломати мимоволі», 1976), Ганна Остапівна («Смужка нескошених диких квітів», 1978), всі — на Київ. кхф. Автор спогадів про Леся Курбаса в зб. «Молодий театр. Генеза. Завдання. Шляхи» (1991). Держ. пр. СРСР, 1948, 1950. Вид.: «Про Поліну Нятко». Збірник (1985).

О́БАЛЬ Петро Павлович (19.IV 1900, с. Ободівка, тепер Терноп. обл.— 26.V 1987, там же) — укр. живописець і графік. Навч. 1920—26 у краків. АМ. Тв.: живописні — «Автопортрет» (1926), «Золоте Поділля» (1931), «Лемківські ниви», «Карпатські верби» (1968); графічні — «На базар» (1926), «Безробітні» (1933), «Каменяр» (1935), «Квітень» (1966). 1925—56 викладав у серед. навч. закладах. Репресований 1950, реабілітований 1957.

ОБЕЗЮ́К Микола Наумович (3.V 1938, с. Білижинці Хмельн. обл.) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1991. Закін. 1963 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Тв.: «Байда» та «Еней» (обидва — 1966), «Козак» (1968), «Портрет Давида Гурамішвілі» (1969), «Поет Терень Масенко» (1973), «Юність» (1978); пам'ятники Лесі Українці в Луцьку (у співавт., 1977) та Новограді-Волинському (1988); композиція «Той, що в скелі сидить» у парку «Олександрія» у м. Білій Церкві (1990).

ОБЕРЮ́ХТІН Михайло Дмитрович (11.VI 1924, м. Свердловськ) — укр. баяніст, педагог, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1950 Київ. консерваторію (у М. Геліса). З 1956 — викладач Львів. консерваторії (з 1990 — професор). Серед учнів — А. *Онуфрієнко,* В. Голубничий. Тв.: «Вибрані прелюдії та фуги С. Баха в перекладі для готово-виборного баяна» (1981, 1982), «Проблеми виконавства на баяні» (1989).

ОБМІ́НСЬКИЙ Тадеуш (16.IV 1874, Львів — 18.VII 1932, там же) — укр. і польс. архітектор. Закін. 1898 Львів. політех. ін-т. До 1914 періодично співробітничав з архіт. майстернею І. *Левинського.* Серед споруд (у стилі модерн) — будинки страхового т-ва «Дністер» (1905, у співавт.; тепер поліклініка), наук.-тех. б-ка політех. ін-ту (1932), всі — у Львові.

ОБОЛО́НСЬКІ — укр. майстри худож. ткацтва і килимарства 2-ї пол. 18 ст. Андріїха О., її сини — Василь, Михайло, Григорій і Овсій. Жили і працювали в м. Кролевці (тепер Сум. обл.). Виготовляли килими, рушники та ін. вироби з геом. і рослинним орнаментами.

ОБРО́ЦЬКИЙ Ян (Іван; бл. 1730 — бл. 1800) — укр. скульптор. Автор скульптур та декор. оздоб з каменю, дерева, алебастру (Латинський кафедральний собор у Львові). У тв. поєднував риси рококо та класицизму.

ОВСІЙЧУ́К Володимир Антонович (28.VII 1924, с. Малий Скнит, тепер Хмельн. обл.) — укр. мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства з 1989, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1952 Львів. ун-т. З 1979 — у Львів. відділенні ІМФЕ. В 1965—79 і з 1987 — викладач Львів. ін-ту прикладного та декор. мист-ва (професор з 1991). Праці: «Львівський портрет 16—18 ст.» (1967), «Архітектурні пам'ятки Львова» (1969), «Львівська картинна галерея» (1977), «Образотворче мистецтво Югославії» (1983), «Українське мистецтво другої половини 16 — першої половини 17 ст.» (1985), «Майстри українського барокко» (1991).

ОВСЯ́НИКО - КУЛИКО́ВСЬКИЙ Микола Дмитрович (1787, с. Бехтери, тепер Херсон. обл.— 1846, Одеса) — укр. поміщик, власник кріпацького симф. оркестру, що

виступав в Одес. міськ. т-рі у 1-му десятил. 19 ст. Йому приписують симфонію № 21 (знайдену 1948), яку мали виконувати з нагоди відкриття 1810 Одес. т-ру.

ОВСЯ́НКІН Михайло Федорович (6.IX 1922, с-ще Пісочня, тепер м. Кіров Калуз. обл.) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1978. Закін. 1954 Харків. худож. ін-т (у В. *Агібалова* та О. *Кудрявцевої*). Тв.: монумент на честь проголошення Рад. влади на Україні (1975), мемор. комплекс загиблим рад. воїнам і громадянам (1977), обидва — в Харкові, у співавт.; пам'ятники — захисникам Батьківщини (1980) у с. Гусарівці Балаклійського р-ну Харків. обл., пожежникам (1985) у Харкові, А. Макаренку (1988) в с. Ковалівці Полтавської обл. (1988), композиція «Пожежник» («Жертвам Чорнобиля», 1987). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1977.

ОВЧАРЕ́НКО Анатолій Миколайович (10.IV 1937, м. Ігрень, тепер у складі Дніпропетровська) — укр. актор, н. а. УРСР з 1980. Закін. 1960 Київ. ін-т театр. мист-ва, відтоді — у Вінн. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Гриць («У неділю рано зілля копала...» за Кобилянською), Льонька («Острів твоєї мрії» Зарудного), Олексій («Оптимістична трагедія» Вишневського), Маргус («Перевертень» Кітцберга).

ОВЧАРЕ́НКО Василь Іванович [19.XI (1.XII) 1899, с. Драбівці, тепер Черкас. обл.— 14.IV 1978, Дніпропетровськ] — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1959. Закін. 1933 Дніпроп. театр. технікум. 1930—74— у Дніпроп. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Гриць («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького), Михайло Гурман («Украдене щастя» Франка), Гайдай («Загибель ескадри» Корнійчука), Ріварес («Овід» за Войнич). Вистави: «Безталанна» І. Карпенка-Карого, «Маруся Богуславка» М. Старицького. Держ. пр. СРСР, 1951.

ОВЧАРЕ́НКО Дмитро Павлович [19.X (1.XI) 1906, м. Мерефа, тепер Харків. обл.— 10.XI 1976, Харків] — укр. художник театру, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1929 Харків. худож. ін-т (у О. *Хвостенка-Хвостова* і М. *Бурачека*), з 1931 — його викладач. Оформляв вистави в Донец. укр. муз.-драм. т-рі, Харків. т-рі опери та балету: «Богдан Хмельницький» К. Данькевича, «Князь Ігор» О. Бородіна (обидві — 1954), «Комуніст» Д. Клебанова (1967).

ОВЧАРЕ́НКО Ілля Пантелійович (26.IX 1926, с. Мусіївка, тепер Луган. обл.— 25.VIII 1978, Луганськ) — укр. скульптор. Закін. 1949 Луган. худож. уч-ще (у В. *Агібалова* та В. *Федченка*). Тв.: монумент «Україна — визволителям» у смт Міловому Луган. обл. (1972, у співавт.); пам'ятники — В. Сосюрі у м. Лисичанську (1966), Т. Шевченку в с. Соколовій Балці Полтав. обл. (1967, у співавт.), портрети (матері, 1960; хірурга Ю. Єненка, 1969). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1973.

ОВЧИ́ННИКОВ Василь Федорович [12 (25).XII 1907, Кам'янське, тепер м. Дніпродзержинськ Дніпроп. обл.— 5.IV 1978, Київ] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1932 Київ. худож. ін-т (у О. Пальмова, О. Богомазова та М. Рокицького). Тв.: «Кохання» (1931), «Шевченко серед друзів» (1939), серії «Між двома війнами» (1962—64), «Космос» (1962—77), графічні серії («Велика Вітчизняна війна. 1944—45»). Вид.: «Василь Овчинников». Каталог (1958).

ОГІЄ́ВСЬКА Ія Володимирівна (22.I 1925, Київ) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства

з 1976. В 1956—66 викладала в Київ. худож. ін-ті. Праці: монографія «Сергій Васильківський» (1980), альбоми — «Микола Пимоненко» (1983), «Сергій Світославський» (1989).

ОГЛО́БЛІН Володимир Миколайович [28.VI (11.VII) 1915, Вільшани, тепер смт Харків. обл.] — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1980. Навч. у Моск. ун-ті. Закін. 1939 драм. студію Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки (у К. *Хохлова* і Б. *Норда*). Працював у т-рах Харкова, Миколаєва та ін. міст. 1958—67 і з 1979 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Вистави: «Не називаючи прізвищ» Минка (1952), «Король Лір» В. Шекспіра (1959), «Диваки» М. Горького (1968), «Дикий Ангел» О. Коломійця (1979), «Безталанна» І. Карпенка-Карого (1980). Держ. пр. СРСР, 1980.

ОГНЄВО́Й Костянтин Дмитрович (30.IX 1926, Дніпропетровськ) — укр. співак (тенор), н. а. УРСР з 1972. Закін. 1955 Моск. консерваторію. 1955—73 — в Київ. т-рі опери та балету, 1973—78 — у Київ. філармонії. З 1965 — викладач Київ. консерваторії (з 1984 — професор). Партії: Ленський («Євгеній Онєгін» Чайковського), Юродивий («Борис Годунов» Мусоргського), Альфред («Травіата» Верді).

О́ГНІВЦЕВ Олександр Павлович (27.VIII 1920, м. Петровське, тепер Луган. обл.— 7.IX 1981, Москва) — рос. співак (бас), н. а. СРСР з 1965. Закін. 1949 Кишинівську консерваторію. 1949—81 — у Великому т-рі (Москва). Партії: Годунов, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Мефістофель («Фауст» Гуно). Знімався в кіно. Держ. пр. СРСР, 1951.

ОГРЕ́НИЧ Микола Леонідович (8.XII 1937, Іванівка, тепер смт Одес. обл.) — укр. співак (тенор), н. а. УРСР з 1975. Закін. 1968 Одес. консерваторію (у О. *Благовидової*), з 1970 — її викладач, з 1984 — ректор. З 1966 — в Одес. т-рі опери та балету. Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм») Гулака-Артемовського), Ленський («Євгеній Онєгін» Чайковського), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні).

ОДА́ЙНИК Вадим Іванович (29.VII 1925, Одеса — 21.XII 1984, Київ) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1978. Закін. 1952 Київ. худож. ін-т (у І. *Штільмана*, В. *Костецького*, С. *Григор'єва*). Тв.: «Жнива» (1949), «Тарасові шляхи» (1961), «Монтажники (1964), «Молодиці» (1970), «Червона кузня» (1972), «За кожну п'ядь рідної землі» (1977—78), «Дев'яте травня» (1983—84). Вид.: «Вадим Одайник». Альбом (1979).

ОДРЕХІ́ВСЬКІ — родина укр. нар. різьбярів з с. Вільки на Лемківщині (тепер Польща). Павло Васильович О. (5.VII 1899—31.III 1973, Львів) — майстер рельєфного різьблення на дереві. Його сини: Василь Павлович О. (18.II 1921) — з. д. м. УРСР з 1964. Закін. 1957 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва (у І. Севери та М. Рябініна). Тематична дерев. скульптура: «Захар Беркут» (1964), «Композитор С. Людкевич» (1967), «Василь Стефаник» (1971), «Іван Франко» (1967). Один з авторів пам'ятників І. Франкові у Львові (1964) та Дрогобичі (1967). Іван Павлович О. (10.X 1923) — майстер тематич. скульптури з дерева. В галузі декор.-ужиткового мист-ва працюють сини В. П. Одрехівського — Володимир Васильович (скульптура, садово-паркова пластика) і Роман Васильович (худож. скло).

ОЗЕ́РНИЙ Михайло Іванович (28.V 1938, с. Василівка, тепер Лебединського р-ну Сум. обл.) — укр. май-

стер декор. мист-ва. Закін. 1965 Косівське уч-ще ужиткового мист-ва. Працює в галузі худож. кераміки. Тв.: «Сурмач» (1977), «Сорочинський ярмарок» (1981), «Зустріч визволителів» (1990). Оформлення Музею суднобудування і флоту в Миколаєві (1981), декор. композиція «Час» (1985—90, Микол. ощадний банк). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1981.

ОЙСТРАХ Давид Федорович [17 (30).IX 1908, Одеса — 24.X 1974, Амстердам, похований у Москві] — рос. скрипаль, н. а. СРСР з 1953. Один з засн. рад. скрипкової школи. Закін. 1926 Одес. муз.-драм. ін-т (у П. *Столярського*). 1926—28 — соліст Одес. філармонії. З 1939 — професор Моск. консерваторії. Серед учнів — В. Климов, О. Криса, О. Пархоменко, Ю. Мазуркевич. Лен. пр., 1960. Держ. пр. СРСР, 1943.

ОКУЛОВ Петро Тимофійович (1839, Костромська губ.— 1921) — рос. живописець. Навч. 1857—69 в петерб. АМ. З 1870 жив у Катеринославі (тепер Дніпропетровськ), де в гімназіях та уч-щах викладав малювання. Працював у галузі тематич. картини та портрета. Тв.: «Гра в шахи», «Видужання».

ОЛДРІДЖ Айра Фредерік (24.VII 1807, Нью-Йорк — 7.VIII 1867, Лодзь, Польща) — негритян. актор. Гастролював у Росії 1858—67. Виступав у Петербурзі, Москві, містах Поволжя, Центр. Росії та України (у Києві — 1861, 1866, Харкові — 1862, 1863, 1865, Одесі — 1861, 1866, того ж року — в Єлизаветграді, Житомирі, Полтаві). Грав ролі Отелло, Ліра, Річарда III, Шейлока, Макбета («Отелло», «Король Лір», «Річард III», «Венеціанський купець», «Макбет» Шекспіра). Творча дружба зв'язувала О. з М. *Щепкіним* і Т. Шевченком, з яким познайомився 1858 у Петербурзі. Поет високо цінував мист-во О., виконав його портрет. Вид.: І. Кулинич. «Поет і трагік» (1964); Г. Маршалл, М. Сток. «Айра Олдрідж—негритянський трагік» (1966).

ОЛЕКСЄЄНКО Ганна Петрівна (?—?) — укр. актриса кін. 19 — поч. 20 ст. Працювала у трупах Д. Гайдамаки (1898—1903, 1911—14), Л. Сабініна (1907—08), Д. Гайдамаки і О. Суслова (1903—04) та ін. Ролі: Галя («Назар Стодоля» Шевченка), Одарка, Хведоська («Дай серцю волю, заведе в неволю», «Дві сім'ї» Кропивницького), Василина («Суєта» Карпенка-Карого), Акулина («Влада темряви» Толстого), Валентина («Панна штукарка» Володського).

ОЛЕКСЕНКО Степан Степанович (22.X 1941, станиця Михайлівка Волгогр. обл.) — укр. актор, н. а. СРСР з 1991. Закін. 1964 Київ. ін-т театр. мист-ва, відтоді — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Михайло Гурман («Украдене щастя» Франка), Сталинський («Гріх» Винниченка), Анарх («Санаторійна зона» Хвильового), Войницький («Дядя Ваня» Чехова), Майстер («Майстер і Маргарита» за Булгаковим), Леонідо Папагатто («Моя професія — сеньйор з вищого світу» Скарначчі, Тарабузі), Іль («Візит старої дами» Дюрренматта). Знявся у фільмах: «Гамлет» (1964), «Солдати свободи» (1977), «Платон мені друг» (1981).

ОЛЕКСІЄНКО Олексій Михайлович (справж.— Алексеєв; 1876, Харків — 31.I 1942) — один з перших укр. кінорежисерів. З 1896 — актор харків. трупи Д. Гайдамаки. Зняв кіноводевілі: «Як вони женихалися, або Три кохання в мішках», «Москаль-чарівник» (обидва — 1909), в яких виконував різні ролі; «Як ковбаса та чарка, то минеться

й сварка», «Кум-мірошник» (обидва — 1911).

ОЛЕКСІЙ (?—?) — будівничий 13 ст. Спорудив 1279—89 вежі в Кам'янці та Черторийську (тепер Старий Черторийськ, обидва — Волин. обл.; не збереглися).

ОЛЕКСІЙ (?—?) — укр. живописець 16 ст. Серед тв.: ікони «Успіння Богородиці» з с. Смільника (1547), намісна ікона «Богородиця» та «Нерукотворний Спас», ікона «Богородиця» з Ровеня (тепер Польща).

ОЛЕНДЕР Віктор Петрович (20. VIII 1941, Київ) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1968 Новозибківський пед. ін-т. З 1972 — на Київ. кіностудії наук.-популяр. фільмів (з 1990 — худож. керівник об'єднання «Відгук»). Фільми: «Юнакам, які обмірковують життя» (1973), «А мама мене любить», «І не впасти за фінішем» (обидва — 1974), «Ці місткі частки секунди» (1975), «Контакти» (1976), «Слід» (1978), «Ручний м'яч. Олімпіада-80» (1983), «На прицілі ваш мозок» (1985), «В пошуках пришельців» (1987), «Десять років з екстрасенсами» (1989).

ОЛЕНСЬКА-ПЕТРИШИН Аркадія (1934, Збараж, тепер місто Терноп. обл.) — укр. живописець і графік. Навч. в Мист. лізі студентів у Нью-Йорку та ун-ті в Чікаго. Живе в Канаді. Тв.: «Гіпорборея», «День дракона», «Воєрист» та ін.

ОЛЕСЬ Олександр [справж.— Олександр Іванович Кандиба; 23. XI (5.XII) 1878, с. Білопілля, тепер місто Сум. обл.— 22.VII 1944, Прага] — укр. поет. Закін. 1902 Харків. ветеринарний ін-т. Літ. діяльність почав 1903. В 1919 — емігрував в Австрію, потім — у Чехо-Словаччину. Тв.: зб.— «З журбою радість обнялась» (1907), «Поезії» (1909), «Твори» (1914), «Чужиною» (1920), «Перезва» (1921), «Кому повім печаль мою» (1931); драм. етюди («По дорозі в казку», 1914), драм. поема «Ніч на полонині». Багато віршів О. поклали на музику М. Лисенко, Я. Степовий, К. Стеценко, С. Людкевич, Ф. Надененко, О. Білаш та ін.

ОЛІЙНИК Борис Ілліч (22.X 1935, с. Зачипихівка, тепер Новосанжарського р-ну Полтав. обл.) — укр. поет, академік АН УРСР з 1990. Закін. 1958 Київ. ун-т. Автор вступної статті «Могутній талант» до книги «Співець свободи і братерства. До 25-річчя відкриття пам'ятника Т. Шевченкові в Палермо» (1976). За поезіями О. 1981 в Київ. т-рі поезії йшла вистава «Заклинання вогню» («Іду по землі»), 1987 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка — «Пам'ять». За віршованими текстами О. композитор О. Білаш написав оперу «Прапороносці» (1985). На слова поета написані муз. твори «Мати сіяла сон», «Тополина вулиця», «Пісня дитинства» В. Тилика, «Істина», «Ода Полтаві» О. Білаша, «Заклинання вогню», «Мати» І. Карабиця, «Пісня не забудеться моя» І. Поклада, «Пісня про матір» В. Кирейка, «Ода музиці», «Колискова киянину» Л. Дичко, «Луна» П. Майбороди, «Як упав же він» Б. Янівського та ін.

ОЛІЙНИК Леонід Артемович [15 (28).V 1913, с. Великі Деревичі, тепер Житомир. обл.] — укр. режисер, педагог, з. д. м. УРСР з 1973. Закін. 1940 Київ. театр. ін-т, з 1945 — його викладач (з 1988 — професор). Серед учнів — Е. *Бистрицька,* С. *Данченко,* С. *Олексенко,* М. *Герасименко,* В. *Конопацький,* В. *Сумський,* І. *Тарапата.*

ОЛІЙНИК Олексій Прокопович [1 (14).III 1914, с. Іванівка, тепер с. Колгоспівка Дніпроп. обл.— 11.XI 1977, Київ] — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1963. Закін. 1947 Ки-

їв. худож. ін-т (у М. *Гельмана* та М. Г. *Лисенка*; з 1960 — його професор). Тв.: пам'ятники Т. Шевченкові в Палермо (Канада, 1951), В. І. Леніну в Дніпропетровську (1957) і Харкові (1963), С. Корольову в Житомирі (1971); мемор. комплекс жертвам фашизму в с. Кортелісах Волин. обл. (1980), всі — у співавт.; портрети. Держ. пр. СРСР, 1951. Вид. «Олексій Олійник». Альбом (1984).

ОЛІЙНИЧЕНКО Галина Василівна (23.II 1928, с. Граденицi, тепер Одес. обл.) — укр. і рос. співачка (лірико-колоратурне сопрано), н. а. РРФСР з 1964. Закін. 1953 Одес. консерваторію. 1952—55 — в Одес., 1955—57 — Київ. т-рах опери та балету, 1957—88 — у Великому т-рі (Москва). Партії: Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Віолетта («Травіата» Верді). В концертному репертуарі — укр. романси і нар. пісні.

ОЛЯЛІН Микола Володимирович (22.V 1941, с. Опіхаліно Волог. обл.) — укр. кіноактор, кінорежисер, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1964 Ленінгр. ін-т т-ру, музики й кінематографії. З 1968 — на Київ. кхф. Ролі: капітан Цвєтаєв («Визволення», 1970—72), Крапилін («Втеча», 1970), Мержинський («Іду до тебе», 1971), Павловський («Відплата», 1980), Мельников («Жарке літо в Кабулі»), Полковник («Ішов четвертий рік війни»), обидва — 1983; барон Врангель («Береги в тумані», 1985; спільний фільм студій «Мосфільм» і «Баянафото», Болгарія); створив фільми «Невідстріляна музика» (1989), «Тепла мозаїка ретро і ледь-ледь» (1990), «Влипла», «Воля» (обидва — 1991), всі — на київ. кіностудії «Рапіт» (її худож. керівник).

ОЛЬШАНСЬКА - СТЕФАНОВИЧ Михайлина (1895, с. Старява, тепер Мостицького р-ну Львів. обл.) — укр. живописець і графік. Навч. у П. *Холодного,* удосконалювала майстерність у Парижі. Живе в США. Тв.: «Пісня про чайку», «Бондарівна» та ін.

ОЛЬШАНСЬКИЙ Михайло (1863, Львів — 25.I 1908, Чернівці) — польс. і укр. актор, співак (тенор), режисер. Сценіч. діяльність почав 1879. В 1881—88 — актор польс. трупи Г. Лясоцького, укр.-польс. трупи О. Бачинського, 1892—94, 1900—01 — польс. міськ. т-ру у Львові, 1902—04 — нар. т-рів у Кракові та Львові. 1889—92, 1894—1900, 1905—08 — актор і режисер (1897 — один з директорів) Руського нар. т-ру у Львові. Ролі: Маюфес («Хазяїн» Карпенка-Карого), Вольф Зільберглянц («Учитель» Франка), Безсеменов («Міщани» М. Горького). Партії: Вакула («Різдвяна ніч» Лисенка), Дземба («Галька» Монюшка).

ОЛЬШЕВСЬКА Галина Сергіївна [17 (29).XI 1898, с. Будилівка, тепер Житомир. обл.— 7.XI 1972, Чернігів] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1957. На сцені — з 1915. В 1930—72 (з перервами) — в Черніг. укр. муз.-драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. Ролі: Ганна («Безталанна» Карпенка-Карого), Варвара («Богдан Хмельницький» Корнійчука), леді Мільфорд («Підступність і кохання» Шіллера).

ОМЕЛЯНЕНКО Василь Онуфрійович (3.VIII 1925, с. Опішня, тепер смт Полтав. обл.) — укр. майстер худож. кераміки, з. м. н. тв. УРСР з 1976. Працює на Опішнянському з-ді «Художній керамік». Виготовляє баранці, чайні сервізи, блюда, миски, свічники, декор. посудини («Бик», «Лев», «Олень»).

ОМЕЛЬЧЕНКО Петро [22.IX (3.X) 1894, Хорол — 21.II 1952, Париж] — укр. графік. Навч. 1921—23 — у

варшавській, 1924—28 — у празькій АМ, водночас — в Укр. студії пластичного мист-ва у Празі, де був секретарем. З 1928 — в Парижі. Автор станкових гравюр на склі, дереві, лінолеумі, металі, рисунків для книг. Серед тем — зображення побуту робітників, портрети, жіноча натура тощо. У Києві видав підручник «Про малярські фарби, матеріали і техніки» (1930).

ОМЕЛЬЧУ́К Олексій Володимирович [12 (25).III 1911, м. Устилуг, тепер Волин. обл.— 22.I 1981, Київ] — укр. актор, н. а. УРСР з 1968. Закін. 1935 Київ. театр. ін-т. 1946—81 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Іван Непокритий («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Петро («Міщани» М. Горького).

ОНА́ЦЬКИЙ Никанор Харитонович [28.XII 1874 (9.I 1875), с. Хоменкове, тепер Липоводолинського р-ну Сум. обл.— 2.VII 1940] — укр. живописець і поет. Навч. 1900—05 в Одес. худож. уч-щі, Вищому худож. уч-щі при петерб. АМ (у І. Рєпіна). Тв.: «Місячна ніч» (1908), «Перед грозою» (1914), «Біля прялки», «Колодязь» (обидва — 1915), «Осінній клен» (1919), «Бузок» (1935), «На пасіці» (1937). В 1906—32 викладав креслення в різних навч. закладах Лебедина й Сум. Поезії друкувалися в альманахах і зб. «Терновий вінок», «З неволі» (обидва — 1908).

ОНИ́ПКО Семен Іванович [18 (31).I 1913, с. Осмачки, тепер Тахтаулове Полтав. обл.— 1.III 1975, Тернопіль] — укр. актор, н. а. УРСР з 1969. В 1928—74 працював в укр. муз.-драм. т-рах Полтави, Донецька, Вінниці, Тернополя. Ролі: Стецько («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Лопата («Земля» за Кобилянською).

ОНОПРІЄ́НКО Євген Федорович (11.XII 1925, с. Балти, тепер Курської обл.) — укр. сценарист, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. 1954 ВДІК. Фільми: «Гори, моя зоре» (1957), «За твою долю» (1972), «В бій ідуть лише „Старики"» (1973, у співавт.), «Свято печеної картоплі» (1976), «Жіночі радощі й печалі» (1982), «І завтра жити» (1987).

ОНУФРІЄ́НКО Анатолій Васильович (28.VI 1935, радгосп ім. Г. І. Петровського, тепер с. Зоряне Дніпроп. обл.) — укр. баяніст і педагог, з. д. м. УРСР з 1984. Закін. 1959 Львів. консерваторію (класи: баяна — у М. *Оберюхтіна*, диригування — у Д. *Пелехатого*), з 1979 — її проректор (з 1985 — професор). Автор посібників для муз. навч. закладів: «Читання партитур для оркестру народних інструментів» (1980), «Хрестоматія з диригування оркестром народних інструментів» (вип. 1—2, 1985—89), обидва — у співавт. Тв.: для баяна, оркестру нар. інструментів — «Хороводи», «Фрески», «Танець з полонини», «Вальс» (1963—85).

ОНЧУ́Л Петро Єпіфанович (30.XII 1936, с. Коритне, тепер Чернів. обл.) — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1980. Закін. 1966 Львів. консерваторію (у П. *Кармалюка*). Відтоді — у Донец. т-рі опери та балету. Викладає в Донец. консерваторії. Партії: Микита («Ярослав Мудрий» Мейтуса), Ігор («Князь Ігор» Бородіна), Ріголетто («Ріголетто» Верді).

ОПА́ЛОВА Євгенія Еммануїлівна [27.IX (9.X) 1900, м. Бєлий, тепер Твер. обл.— 11.XII 1985, Київ] — рос. актриса, н. а. УРСР з 1969. Закін. 1921 Ленінгр. ін-т сценіч. мист-в. 1936—77 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: донна

Консепсьйон («Камінний господар» Лесі Українки), фрау Мільх («Під золотим орлом» Галана), Гурмижська («Ліс» О. Островського), Дульська («Мораль пані Дульської» Запольської), бабуся Еухенія («Дерева вмирають стоячи» Кассони).

ОПРИШКО Микола Васильович (6.X 1898, с. Рогозів, тепер Київ. обл.— 21.IX 1941, загинув у бою під с. Чорнухами Полтав. обл.) — укр. бандурист і хор. диригент. Закін. Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка, став його викладачем гри на бандурі. З 1928 — у складі Першої укр. капели кобзарів у Києві (1930—33 — її худож. керівник). 1935 організував і очолив ансамбль бандуристів Укр. радіокомітету. 1938 організував і очолив ансамбль укр. пісні при Донец. філармонії. Автор підручника «Школа гри на бандурі» (вид. 1967).

ОРДА Наполеон (11.II 1807, Воронцевичі, тепер Брестської обл. — 26.IV 1883, Варшава) — польс. живописець і графік. Навч. у Вільнюс. ун-ті. Після 1856 мандрував по Польщі та Україні. Зроблені під час подорожі малюнки було видано у т. з. «Альбомі видів Польщі» (1873—83). Значна частина акварелей цього періоду присвячена архіт. пам'яткам Києва («Золоті ворота в Києві»), Острога, Кременця, Олеська, Житомира та ін.

ОРЕШКЕВИЧ Федір Гаврилович [24.IV (6.V) 1872, Одеса — 2.X 1932, Київ] — укр. і рос. співак (тенор). Навч. 1895—1900 у Петерб. консерваторії. 1901—04 — соліст Маріїнського (Петербург), 1904—06 — Варшавського, 1906—13, 1915—25 — Київ. оперних т-рів. В 20-х рр.— професор Київ. консерваторії та Муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка. Партії: Герман («Пікова дама» Чайковського), Вертер («Вертер» Массне). В концертному репертуарі — укр. нар. пісні.

ОРИСИК Андрій Михайлович (9.V 1922, с. Вілька на Лемківщині, тепер Польща) — укр. майстер худож. різьблення на дереві, скульптор. Виготовляє з дерева декор. фігурки людей, домашніх тварин і птахів. Тв.: «Дикий кабан» (1956), «Качки в очереті» (1967), «Ведмідь-пасічник», «Чабан» та ін.

ОРЛЕНКО Леонід Михайлович (2.V 1925, с. Тарасівка, тепер Пологівського р-ну Запоріз. обл.) — укр. художник-монументаліст, з. х. УРСР з 1975. Закін. 1958 Вище худож.-пром. уч-ще в Ленінграді. Тв.: триптих «Союз робітників і селян» (1970), панно «Металурги Запоріжжя» (1972), «Клятва народу» (1975), рельєф «Сім'я сталевара» (1979), розписи, мозаїчні панно.

ОРЛЕНКО Роман Іванович (справж. — Прокопович; 11.X 1883, с. Чижиків, тепер Львів. обл.— 24.VII 1962, Львів) — укр. співак (бас-баритон) і вокал. педагог. Закін. 1907 Віден. ун-т. Був солістом Віден. і Остравської опер, 1918—20 — в Руському нар. т-рі у Львові. Викладав у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка (1920—25), львів. гімназіях (1925—38), Львів. консерваторії (1939—48). Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Вотан («Золото Рейну», «Валькірія» Вагнера).

ОРЛОВ Георгій Михайлович [26. III (8.IV) 1901, Курськ — 16.IV 1985, Москва] — рос. архітектор, н. арх. СРСР з 1970, д. чл. АМ СРСР з 1979. Закін. 1926 Моск. вище тех. уч-ще. З 1969 — професор Моск. архіт. ін-ту. Брав участь у проектуванні та буд-ві Дніпрогесу (1927—32), житл. районів у Соціалістичному містечку в Запоріжжі

(1930—36, 1938) та ін. 1944—52 — гол. архітектор відбудови Дніпрогесу, 1951—55 — керівник архіт. проектування та буд-ва Каховської (1951—55), Кременчуцької (1955), Братської (1960—68) гідроелектростанцій. Держ. пр. СРСР, 1951.

ОРЛО́В Олександр Іванович [18 (30).VIII 1873, Петербург — 10.X 1948, Москва] — рос. диригент, н. а. РРФСР з 1945. Гри на скрипці навч. у Петерб. консерваторії, диригування — в Берліні (1906). З 1907 — оперний і симф. диригент, зокрема в Одесі, Ялті, Києві. 1912—17 — диригент оркестру С. Кусевицького, з 1917 — опери С. Зиміна (Москва), 1925—29 — Київ. опери (1928—29 — гол. диригент), де вперше на київ. сцені поставив опери «Тарас Бульба» М. Лисенка (1927), «Турандот» Дж. Пуччіні (1928) та ін. З 1927 — професор Муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка. Серед учнів — Г. *Верьовка,* К. *Домінчен,* П. *Поляков,* Н. *Рахлін.* З 1930 очолював симф. оркестр Всесоюзного радіо.

ОРЛО́В Яків Іванович (17.V 1923, с. Тернуватка, тепер Криворізького р-ну Дніпроп. обл.— 26.II 1981, Київ) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1954 Київ. консерваторію (у М. *Вериківського*), 1955—67 — керівник і диригент оркестру Укр. нар. хору, 1967—69 — армійського ансамблю. 1970—81 — худож. керівник і гол. диригент Київ. оркестру нар. інструментів.

ОРЛО́ВСЬКИЙ Володимир Донатович [20.I (1.II) 1842, Київ — 6 (19). II 1914, м. Нерві, Італія, похований у Києві] — укр. живописець-пейзажист. Поч. худож. освіту здобув у 2-й київ. гімназії у І. *Сошенка.* Навч. 1861—68 у петерб. АМ (з 1874 — її академік, з 1878 — професор). Брав участь у діяльності Київ. рисувальної школи М. Мурашка, був одним з організаторів Київ. худож. уч-ща. Тв.: «Кримський пейзаж» (1868), «У степу» (1874), «Село», «Рибалки» (1877), «Жнива» (1882), «Затишшя» (1890). Вид.: П. І. Говдя. «Володимир Донатович Орловський». Альбом. (1968).

ОРЛЯ́НКІН Валентин Іванович [24.I (6.II) 1906, с. Варварино Тамб. обл.] — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1936 ВДІК. 1940—76 (з перервою) — на Київ. студії хронікально-документ. фільмів, 1953—57 — на Київ. кхф. Фільми: «Сталінград», «Битва за нашу Радянську Україну» (обидві — 1943), «Перемога на Правобережній Україні» (1944), два останні — у співавт.,«Кораблі не вмирають» (1965), «Етюд про секунду» (1970). Держ. пр. СРСР, 1943.

ОРОБЛЕ́ВСЬКИЙ Іван (бл. 1730—?) — рос. співак (тенор). За походженням українець. Вокал. освіту здобув у Петербурзі. Був солістом Придворної співацької капели, згодом — Придворного т-ру. Виступав у спектаклях італ. опери.

ОСВЕЦИ́МСЬКИЙ Володимир Іванович [10 (22).VI 1886, м. Камишлов, тепер Єкатеринбур. обл.— 4.XII 1955, Одеса] — рос. актор, н. а. УРСР з 1946. Сценіч. діяльність почав 1904. Працював у Київ. (1936—48), Одес. (1948—55) рос. драм. т-рах. Ролі: Фамусов («Лихо з розуму» Грибоєдова), Іван Коломойцев («Останні» М. Горького).

ОСИ́КА Леонід Михайлович (8.III 1940, Київ) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1965 ВГІК. З 1965 — на Київ. кхф. Фільми: «Та, що входить у море» (1965), «Хто повернеться — долюбить» (1967), «Камінний хрест» (1968), «Захар Беркут» (1971), «Тривожний місяць вересень» (1976), «Море» (1978), «... Якого любили всі» (1982), «Увійдіть, стражденні»

(1987), «Етюди про Врубеля» (1989, сценарій у співавт. з С. *Параджановим*).

ОСИНСЬКИЙ Антін (бл. 1720 — бл. 1765) — укр. скульптор. Жив у Львові. Тв.: гол. і два бічні вівтарі костьолу в с. Лешневі (тепер Львів. обл.; 1754—55, не зберігся), скульп. декор, 9 вівтарів костьолу в м. Збаражі (1756—59); ймовірно, автор жін. постатей на бічних вівтарях костьолу в с. Наварії (тепер Львів. обл.; 1760—65).

ОСИПОВИЧЕВА Антоніна (дівоче — Скршиван, 1880—84 виступала під псевд. Танська; 5.V 1855, Прага — 22.XI 1926, Львів) — укр. актриса й співачка (сопрано). Виступала в польс. мандрівних трупах. 1917 — у трупі «Тернопільські театральні вечори», 1917— 18 — у Руському нар. т-рі у Львові, 1918—19— в Чернівецькому укр. т-рі. Ролі: драм. — Терпилиха («Наталка Полтавка» Котляревського), Стеха («Назар Стодоля» Шевченка), Анна («Украдене щастя» Франка); муз.— Тетяна («Підгоряни» Вербицького), Івга («Чорноморці» Лисенка), Чіпра («Циганський барон» Штрауса).

ОСІНЧУК Михайло Іванович (1890, с. Голошинці, Збаражчина — 1969, Нью-Йорк, США) — укр. живописець і графік. Навч. 1910—14 — в краків. АМ (у Ю. *Панькевича*). Під час 2-ї світової війни був директором Львів. мистецько-пром. школи. Починаючи з 1923 виконав багато церковних розписів та ікон у Галичині, США, Канаді. Картини: «Різдво Христове» (30-і рр.), «Св. Микола» (1943), «Автопортрет» (1958), «Богоявлення» (1961), «Ба-б ня пряде» (1964) та ін.

ОСМЯЛОВСЬКА Катерина Олекс[illegible]дрі[illegible] [13 (26).XI 1904, По[illegible]в[illegible]] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1951. Закін. 1921 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. 1926—30 — в Одес. держдрамі. 1930—63 — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Софія, Маруся («Безталанна», «Житейське море» Карпенка-Карого), Ліда («Платон Кречет» Корнійчука), Есмеральда («Собор Паризької Богоматері» за Гюго). Знімалася у фільмах «Перекоп», «Нескорені», «Наталка Полтавка».

ОСТАПЕНКО Зіновій Трифонович (12.XI 1904, с. Оленівка, тепер Донец. обл.— 1.I 1956, Київ) — укр. композитор і диригент, з. а. УРСР з 1949. В 1923—29 — хормейстер, 1933—41 — зав. муз. частиною Маріупольського драм. т-ру. З 1941 — керівник військ. ансамблю, з 1951 — гол. диригент Ансамблю танцю УРСР (під керівництвом Л. *Чернишової*). Тв.: для хору та оркестру — «Поема про Дніпро», «Моя Батьківщина», хори, пісні, музика до вистав.

ОСТАПЕНКО Петро Пилипович (9.VII 1922, с. Миролюбівка, тепер Житомир. обл.) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1976. Навч. 1947—52 у Ю. *Білостоцького* та Е. *Фрідмана*. Тв.: портрети — М. Рильського (1956), К. Брюллова (1960—61); пам'ятники — Т. Шевченку в м. Звенигородці Черкас. обл. (1964); надгробки — Л. *Герасимчук* (1960), М. Рильського (1969, у співавт.).

ОСТАПЕНКО-БІЛАШ Лариса Іванівна (1.I 1935, м. Бориспіль Київ. обл.) — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. УРСР з 1982. Закін. 1958 Київ. консерваторію (у М. Снаги-Паторжинської). З 1965 — солістка Київ. філармонії. В репертуарі: укр. романси і пісні, тв. рад. композиторів.

ОСТАФІЙЧУК Іван Васильович (28.VII 1940, с. Тростянець, тепер Ів[illegible]-Ф[illegible]. [illegible]бл.) — укр. графік. Навч. 1957—60 у Вижницькому учщі прикладного мист-ва, 1960—66 — Львів. ін-ті прикладного та декор.

мист-ва (у Р. *Сельського* та Я. *Музики*). Тв.: ліногравюри — «Аркан» (1965), «Опришок» (1968), «Ми гуцули» (1969); іл. до новел В. Стефаника (1969), драми «На руїнах» Лесі Українки. З 1986 живе в Канаді.

ОСТАШЕ́ВСЬКИЙ Генріх Романович (1.VI 1921, Одеса) — укр. актор, н. а. УРСР з 1976. Навч. 1938—41 в Одес. театр. уч-щі. З 1958 — в Одес. укр. муз.-драм. т-рі. Серед ролей: Гірей («Маруся Богуславка» Старицького), Смик («97» М. Куліша), Джільберт («Марія Тюдор» Гюго).

ОСТРО́ВСЬКА Лідія Миколаївна [6 (18).III 1909, Київ — 8.XII 1986, там же] — укр. режисер, кіноактриса, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1928 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Гол. ролі в фільмах: «Джальма» (1929), «Мірабо» (1930), «Вітер з порогів» (1931). В 1945—81 — режисер Київ. кіностудії наук.-популяр. фільмів. Фільми: «Іван Франко» (1956), «Ульянови в Києві» (1962), «Під знаком гена» (1977), «Селекційний центр у Миронівці» (1980).

ОСТРО́ВСЬКИЙ Григорій Семенович (1.X 1929, Ленінград) — укр. мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства з 1989. Закін. 1951 Ленінград. ун-т. Праці: «І. Труш» (1955), «А. Манастирський» (1958), «Антон Михайлович Кашштай» (1962), «Іван Франко і образотворче мистецтво» (1963), «Йосип Йосипович Бокшай» (1967), «Розповіді про російський живопис», «Захарій Зограф» (обидві — 1987), «Роман Сельський» (1988), «Добрий лев Марії Примаченко» (1991).

ОСТРО́ВСЬКИЙ Дмитро Михайлович [10 (23).VII 1911, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 20.VII 1979, Одеса] — укр. актор, з. д. м. УРСР з 1964. Навч. 1956—57 у ДІТМ. З 1928 — у т-рах України, 1946—79 — в Одес. т-рі муз. комедії. Ролі: Микола («Наталка Полтавка» Котляревського), Котя («Кадри» Микитенка).

ОСЬМА́К Василь Олександрович (1870, с. Гоголів, тепер Київ. обл. — 1942, Київ) — укр. архітектор. Закін. 1895 петерб. Ін-т цивільних інженерів. З 1921 — професор Київ. політех. ін-ту. Споруди: Троїцький нар. дім (1902, тепер Київ. т-р оперети), Центр. наук. б-ка АН України (1929—30), б-ка Київ. ун-ту (1932, обидві — у співавт.), стадіон «Динамо» (1934—35), набережна Дніпра (1935—38), всі — у співавт.

ОТРИ́ШКО Ярема Олександрович (1840, с. Великі Будки, тепер Роменського р-ну Сум. обл.— 1919, м. Ромни)—укр. живописець. Майстерності, ймовірно, навч. в іконопис. майстерні. Писав ікони і розписував церкви в Ромнах та навколишніх селах. Автор численних пейзажів («Сільський хутір», 1900—15; «Хутірський пейзаж», поч. 20 ст.; «Літній пейзаж», 1919) та портретів («Портрет дівчинки в українському костюмі», 1890—1900; роменського міщанина, садівника В. А. Винниченка, 1895; І. І. Рейтблата, 1915; М. Лихошерст, 1919, та ін.). Викладав малювання у Роменському реальному уч-щі. Вид.: В. В. Рубан. «Забуті імена» (1990).

ОТРО́ЩЕНКО Сергій Борисович (2.IV 1910, м. Омськ — 6.IX 1988, Москва) — укр. живописець. Навч. 1930—35 в Одес., 1935—40 — Київ. худож. ін-тах. Тв.: «Партизан. край» (1945), «Одеський порт» (1948), «В дні фестивалю» (1956), «Месники» (1958), «Вівчар» (1961), «Рання весна в Карпатах» (1968); серія пейзажів «Суздаль» (1971); монумент. роботи та оформлення до вистав. З 1969 жив у Москві.

ОХРІ́МЕНКО Василь Іванович (14.I 1927, с. Леміщиха, тепер Черкас. обл.) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1953 Ін-т військ. диригентів у Москві. 1979—90 — худож. керівник і гол. диригент духового оркестру України, з 1992— Київ. муніципального.

ОШЕРО́ВСЬКИЙ Матвій Абрамович (24.X 1920, Ростов-на-Дону) — укр. і рос. актор, режисер, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1946 ДІТМ. У 1962—77 — гол. режисер Одес. т-ру муз. комедії, з 1977 — у Москві на пед. роботі. Вистави: «На світанку» О. Сандлера (1964), «Прекрасна Єлена» Ж. Оффенбаха (1976).

П

ПАВЕ́ЛКО Валентин Григорович (16.VIII 1906, Полтава — 22.VII 1971, Київ) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1964, підполковник. Закін. 1925 Краснодар. консерваторію. Диригент військ. оркестрів.

ПАВЛЕ́НКИ — укр. майстри декор. розпису; мати і дочки. Творчий шлях почали в осередку укр. нар. декор. розпису в с. Петриківцях (тепер смт Дніпроп. обл.). Параска Миколаївна П. [7 (19).I 1881, с. Петриківка — 30.V 1983, Київ]. Серед виробів з цигаркового паперу — розмальовані рушники, килимки, мережива «решітки» для сволока. Малювала аніліновими фарбами, на стіні — кольор. глинами. Тв.: «Декоративний мотив», «Фриз» (обидва — 1964), «Букет квітів у вазі», «Килимок» (обидва — 1980). Віра Іванівна П. [4 (17).VII 1912, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 2.VI 1991, Київ] — з. м. н. тв. УРСР з 1960. Навч. 1937—39 у Київ. школі майстрів нар. творчості. Тв.: розписи чайних і столових сервізів, настінні тарілки і блюда, вази з фарфору та фаянсу. Ганна Іванівна П. (Черниченко; 8.XII 1919, с. Петриківка) — з. м. н. тв. УРСР з 1977. Закін. 1941 Київ. школу майстрів нар. творчості. Тв.: розписи сервізів («Ювілейний», 1969), ваз («Наталка», 1974), настінних тарілок, декор. панно («Синій птах», 1970). Серед ін. тв. сестер — декор. графіка.

ПАВЛЕ́НКО Ніна Євтухівна (29.IV 1932, с. Черевки, тепер Київ. обл.) — укр. бандуристка, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1958 Київ. консерваторію. З 1961 — у складі тріо бандуристок Київ. філармонії (разом з Н. *Москвіною* та В. *Третяковою*).

ПАВЛЕ́НКО Оксана Трохимівна [30.I (12.II) 1895, с. Валява, тепер Черкас. обл.— 23.IV 1991, Москва] — укр. живописець. Закін. 1922 Укр. АМ у Києві. З 1929 — у Москві. Тв.: «Комсомолка» (1927), «Збори делегаток» (1933); малюнки — «Відпочинок на маневрах» (1928), «Селянка з дитиною»; розписи — «Фізкультура і спорт в СРСР» у кол. Червонозаводському укр. драм. т-рі в Харкові (1933—35), в Будинку уряду в м. Фрунзе (тепер Бішкек; 1936—38), на ВДНГ СРСР (1938—40, 1951—54). Вид.: В. Лебедєва. «Оксана Павленко» (1986).

ПА́ВЛИКІВ Марія Теофілівна (1.VI 1865, Львів.— бл. 1930, там же) — укр. співачка (драм. сопрано). Вокал. освіту здобула приватно у Львові. Виступала 1898—97 на сцені Львів. оперного т-ру, з 1897 до 1906 — епізодично. Викладала 1909—10 у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові. Партії: Одарка («Купало» Вахнянина),

Галька («Галька» Монюшка), Норма («Норма» Белліні), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї).

ПАВЛИКОВСЬКИЙ Тадеуш (9.XI 1861, с. Медика, тепер Польща — 28.IX 1915, Краків) — польс. режисер і театр. діяч. Муз. і театр. освіту здобув у Відні, Лейпцігу, Веймарі й Майнінгені. Очолював театр. трупи, зокрема 1900—06 — у Львові. Трупа Львів. міськ. т-ру під керівництвом П. 1905 виступала в Києві.

ПАВЛИЧКО Дмитро Васильович (28.IX 1929, с. Стопчатів, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. поет. Закін. 1953 Львів. ун-т. 1971—78 — гол. редактор журн. «Всесвіт». Друкуватися почав 1951. Багато віршів П., які покладено на музику, стали популяр. піснями («Два кольори», «Лелеченьки», «Черешня» та ін.). За його сценаріями пост. фільми «Сон» (1964) і «Захар Беркут» (1970). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1977.

ПАВЛИШИН Стефанія Стефанівна (20.V 1930, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1981. Закін. 1952 Львів. консерваторію (у А. *Котляревського*), з 1955 — її викладач (з 1983 — професор). Серед праць: «Д. В. Січинський» (1956, 1980), «С. Людкевич» (1974), «Зарубіжна музика 20 століття. Шляхи розвитку. Тенденції» (1980), «Про шляхи розвитку сучасної західної музики» (1981), «В. Сільвестров» (1989), «В. Барвінський» (1990).

ПАВЛОВ Капітон Степанович [1792, м. Ревель, тепер Таллінн— 20.I (1.II) 1852, Київ] — укр. живописець. Закін. 1815 петерб. АМ. 1820—39 — викладач Ніжинського ліцею, де в нього навч. М. Гоголь, брати Є. та М. Гребінки, А. *Мокрицький*. 1839—46 викладав у Київ. ун-ті. Працював у галузі портретного, жанрового та пейзажного живопису. Тв.: автопортрет (30-і рр.), «Б. Лизогуб» (1835); картини — «Чабан» (30—40-і рр.), «Церква Спаса Нерукотворного в Полтаві» (30-і рр.), «Діти будують картковий дім» (1837), «Бондар» (1838). Був особисто знайомий з Т. Шевченком. У повісті «Близнецы» поет згадує П. як художника і добру людину.

ПАВЛОВ Олександр Степанович [28.IX (11.X) 1905, м. Золотоноша, тепер Черкас. обл.— 26.XII 1969, Київ] — укр. живописець. Закін. 1931 Харків. худож. ін-т. Працював у галузі пейзажного жанру. Тв.: «Лісова дорога» (1955), «Придніпров'я» (1960), «Весняний травень» (1963).

ПАВЛОВИЧ Юрій Юрійович (Георгій Георгійович; 1872, Київ — 13.IX 1947, там же) — укр. етнограф-художник. Закін. 1896 Київ. рисувальну школу М. Мурашка. 1910 відвідав Фінляндію, 1913 — Єгипет, де зробив замальовки архіт. пам'яток, зразків нар. одягу. З 1918 — у Києві. Автор численних карт укр. нар. одягу та житла, наук. праць з етнографії. Виконав ряд іл. до укр. нар. казок (1910—14), зб. «Матеріали до етнології і антропології» (1929), монографії «Джерела народного театру на Україні» І. Волошина (1960).

ПАВЛОВСЬКИЙ Віктор Олександрович (5.XII 1925, Мінськ) — рос. актор, режисер, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1957 Моск. театр. уч-ще ім. М. Щепкіна, відтоді — у Червонопрапорному т-рі Чорноморського флоту (Севастополь). Ролі: Сиплий («Оптимістична трагедія» В. Вишневського), Дзюбенко («Пісня про чорноморців» Лавреньова).

ПАВЛОВСЬКИЙ Мечислав Антонович (18.I 1921, с. Любарська Гута, тепер Житомир. обл.— 4.VII 1989) — укр. майстер худож. скла,

з. м. н. тв. УРСР з 1964. Тв.: набір «Червона стрічка» (1963), ваза «Рожева» (1964), декор. скульптура «Птахи» (1975), декор. набори «Вечірній Київ» (1982), «Венеція» (1983). Трагічно загинув. Вид.: «Мечислав Павловський». Альбом (1972).

ПАВЛО́ВСЬКИЙ Феоктист (Язловський; 1706, с. Лютенька, тепер Полтав. обл.— 28.XI 1744) — укр. живописець. Навч. в Київ. академії. З 1730 працював разом з І. *Максимовичем* у Лаврській іконописній майстерні. Тв.: ікони (малюнки до них збереглися в альбомі майстерні — «кужбушках»), пейзажі, портрети, «Теза Сильвестра Кулябки» (1744).

ПАВЛО́ВСЬКИЙ Феофан Венедиктович [29.XII 1880 (10.I 1881), с. Кам'янка, тепер Новопсковського р-ну Луган. обл.— 13.IV 1936, Каунас] — укр. і рос. співак (баритон), режисер. Закін. 1905 Петерб. консерваторію. Працював в оперних т-рах Києва (1906—07, 1909—10), Тбілісі (1907—08), Москви (опера С. Зиміна, 1908—09; Великий т-р, 1910—21). В 1921—28 — режисер Бєлградського, 1928—36 — Каунаського т-рів. Партії: Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мазепа (одноим. опера Чайковського), Голова, Каленик («Ніч перед Різдвом», «Майська ніч» Римського-Корсакова), Ріголетто («Ріголетто» Верді). У концертах виконував укр. вокал. музику.

ПАВЛО́СЬ Антін (8.VI 1905, с. Гостинне, поблизу Грубешова, Польща — 4.IX 1954, ст. Пол, шт. Міннесота, США) — укр. скульптор. Навч. 1930—35 у Львів. худож.-пром. школі. Після 2-ї світової війни жив у США. Тв.: пам'ятники-бюсти Т. Шевченка, Б. Хмельницького, Д. та Р. Галицьких, «Портрет О. Новаківського» (1934), «Крилоскнягиня», «Мати», «Жниця», «Материнство».

ПАВЛУ́ЦЬКИЙ Григорій Григорович (1861, Київ — 15.III 1924, там же) — укр. мистецтвознавець. Закін. 1886 Київ. ун-т (з 1897 — його професор). Вивчав історію арх-ри і нар.-декор. мист-ва на Україні. Праці: «Дерев'яні і кам'яні храми на Україні» (1905), «Історія українського орнаменту» (вид. 1927); статті про київ. та черніг. архіт. пам'ятки.

ПАВЛЮ́К Яро (?, Гуцульщина — ?) — укр. живописець. В 40-х рр. студіював мист-во в Лейпцігу у Нойвебера. Після 2-ї світ. війни навч. в Інсбруку, а також у Мист. ін-ті в Чікаго. Тв.: «Краєвид» та ін.

ПАВЛЮКИ́ — укр. живописці; батько й син. Микола Артемович П. [6 (19).XII 1901, м. Гайсин, тепер Вінн. обл.— 8.III 1984, Одеса]. Закін. 1930 Одес. худож. ін-т (у Д. *Крайнєва* і П. *Волокидіна*). 1930—80 викладав у худож. навч. закладах Києва і Одеси. Тв.: розписи санаторію ім. ВУЦВК в Одесі (1929); картина «Царська воля. 1905 рік» (1929) та фреска «Під ярмом царату» в Будинку преси ім. М. Коцюбинського в Одесі (1929—30); картини — «Окопна правда» (1934), «Котовський на чолі партизанського загону» (1937), «Колгоспний агроном» (1952), «Родина» (1970), «Жовтень на фронті» (1976). Георгій Миколайович П. (20.XI 1925, Одеса — 14.XI 1987, там же) — з. х. УРСР з 1973. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т (у С. *Григор'єва*). Тв.: «Золоте весілля» (1957), «В наряді» (1965), «Прощання» (1971—72), «Щорс і Боженко» (1974), «Хлопчиш-Кибальчиш», «Ранок» (обидва — 1977), «Зустріч» (1980).

ПАВЛЮЧЕ́НКО Сергій Олексійович [5 (18).X 1902, Курськ] — укр. музикознавець і педагог, з. д. м.

УРСР з 1954. Закін. 1932 Ленінгр. консерваторію. 1947—53 — директор Львів., 1963—74 — професор Київ. консерваторій. Праці в галузі теорії музики: «Елементарна теорія музики» (1938), «Керівництво до практичного вивчення основ інвенційної поліфонії» (1953), «Практичне керівництво до контрапункту строгого письма» (1963), «Музиканту-любителю. Короткий словник-довідник» (1965). Тв.: прелюдії і фуги для фп. (1959), поліфонічні етюди для хору (1972), етюди для співу (1974).

ПАВЛЮЧЕ́НКО Станіслав Євстигнійович (18.VIII 1937, м. Рославль Смол. обл.) — укр. диригент і педагог , н. а. УРСР з 1978. Закін. 1966 Київ. консерваторію (у Е. Скрипчинської), відтоді — керівник оркестрової групи та викладач студії Укр. нар. хору ім. Г. Г. Верьовки. З 1971 — худож. керівник і гол. диригент Ансамблю пісні і танцю Зх. прикордонного військ. округу. З 1979 — викладач Київ. ін-ту культури (з 1990 — професор).

ПА́ДАЛКА Іван Іванович [15 (27). XI 1894, с. Жорнокльови, тепер Черкас. обл.— 13.VII 1937] — укр. живописець і графік. Навч. 1910—12 в Худож.-пром. школі ім. М. Гоголя в Миргороді, 1913—17 — в Київ. худож. уч-щі (в І. Селезньова). 1917—20 — в Укр. АМ (у М. Бойчука). Викладав у Миргородському (1920—21) та Межигірському (1921—25) кераміч. технікумах, Харків. (1925—34) та Київ. (1934—36) худож. ін-тах. Тв.: розписи в т. з. Луцьких казармах у Києві (1919, у співавт.); фреска «Відпочинок» у кол. Червонозаводському т-рі в Харкові (1933—35); картони тематич. килимів («Яблуня», 1936); графіч. серія «Дніпрельстан» (1928); цикл малюнків до «Слова о полку Ігоревім» (1928); іл., зокрема до «Кобзаря» Т. Шевченка (1920); картини — «Атака Червоної кінноти», «Фотограф на селі», «Молочниці» (всі — 1927), «Збирання яблук»; декор. тарілки, плакати, лубки. Репресований 1936.

ПА́ДАЛКА Федот Романович (1850—1914) — укр. майстер керамічної скульптури з с. Межиріч (тепер Сум. обл.). Керував навч. майстернею, засн. Варварою Капніст. Тв.: фігурний посуд, куманці, глеки, підвазонники, вкриті зеленою та синьою поливами, прикрашені рядками смужок.

ПА́ДАЛКА Яків Іванович (13.III 1926, с. Межиріч, тепер Сум. обл.) — майстер худож. кераміки. Походить з родини гончарів. Тв.: серії з майоліки — «Фантастичні звірі й птахи», «Свічники» (1968—70); скульп. композиції — «Наталка і Возний», «Еней у пеклі» (1969), «Лісовик», «Мавка і Лукаш» (1971), «Співучий птах» (1977), «Звір-співак» (1984), «Їжачок-усач» (1988); декор. посуд (миски, цукерниці, горщики). Вид.: «Яків Падалка». Каталог (1990).

ПАДЕРЕ́ВСЬКИЙ Ігнацій Ян (18.XI 1860, с. Курилівка, тепер Вінн. обл.— 29.VI 1941, Нью-Йорк) — польс. піаніст, композитор, політ. діяч. Закін. 1878 Варшавський муз. ін-т (1878—81 — його професор, з 1909 — директор). З 1885 гастролював у Європі (зокрема, виступав у Києві 1899) і Америці. Тв.: фп. і симф., опера «Манру» (пост. 1901 в Києві та Львові).

ПАДУ́РА Тимко (Падурра Томаш; 21.VII 1801, містечко Іллінці, тепер смт Вінн. обл.— 20.IX 1871, с. Козятин, тепер тієї ж області, похований у с. Махнівці, тепер с. Комсомольське тієї ж області) — укр. і польс. поет, композитор. Закін. 1825 Кременецький ліцей. Літ. діяльність почав 1823. Укр. тв. писав лат. лі-

терами. Підтримував зв'язки з декабристами, на пропозицію С. Муравйова-Апостола і М. Бестужева-Рюміна написав 1825 «бойову пісню» укр. мовою «Рухавка (Пісня козацька)», в якій закликав до боротьби з царизмом. Серед відомих пісень — «Січовик», «Гей, я козак з України», «Гей, козаче, в добрий час». Окремі вірші сам поклав на музику, деякі поширювались з музикою Г. *Відорта* та К. *Ліпінського*. Зб.: «Українки з нотами» (1844), «Співанки українця» (1878).

ПАЄВСЬКИЙ Іван (?—?) — укр. живописець кін. 17 ст. Тв.: «Портрет дружини новгород-сіверського сотника Євдокії Жоравко з трьома дітьми» (1697), можливо, портрет новгород-сіверського архімандрита М. Лежайського (1696); не збереглися.

ПАЗЕ́НКО Анатолій Федорович (1.IX 1934, м. Кривий Ріг) — укр. і рос. актор, н. а. УРСР з 1987. Закін. 1958 Київ. театр. ін-т (у М. *Верхацького*), з 1961 — його викладач (з 1988 — професор). Серед учнів — В. *Бессараб*, І. *Миколайчук*, Б. *Брондуков*, Л. *Яремчук*. 1958—61 — в Одес. укр.-муз. драм. т-рі, 1961—70 — в Київ. ТЮГу, з 1970 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: в т-рі — Маюфес («Хазяїн» Карпенка-Карого), Кучмієнко («Межа спокою» Загребельного), Яго («Отелло» Шекспіра), Жук («З життя комах» Чапеків); в кіно на Київ. кхф — генерал Ватутін («Від Бугу до Вісли», 1980; «Якщо ворог не здається...», 1983; «Війна», 1990—91). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983.

ПАЗО́ВСЬКИЙ Арій Мойсейович [21.I (2.II) 1887, Перм — 6.I 1953, Москва] — рос. диригент, н. а. УРСР з 1935, н. а. СРСР з 1940. Закін. 1904 Петерб. консерваторію. Працював диригентом в оперних т-рах Харкова (1910—11, 1920—23, 1933—34), Одеси (1911—13, 1918—20), Києва (1913—15). Був худож. керівником Ленінгр. т-ру опери та балету ім. С. М. Кірова (1936—43), Великого т-ру (Москва, 1943—48). 1934—36 очолював Київ. т-р опери та балету (поставив «Снігуроньку» Римського-Корсакова та «Кармен» Бізе). Автор кн. «Записки диригента» (1968). Держ. пр. СРСР, 1941, 1942, 1943.

ПАКУ́ЛЬСЬКОЇ ТРО́ЇЦЬКОЇ ЦЕ́РКВИ МА́ЙСТЕР (?—?) — будівничий 18 ст. У 1710 збудував п'ятибанну церкву в с. Пакулі (тепер Черніг. обл.), що є пам'яткою укр. дерев. арх-ри.

ПАЛАМАРЕ́НКО Анатолій Несторович (12.VII 1939, смт Макарів Київ. обл.) — укр. артист естради, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1961 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1962 — в Київ. філармонії. Читає тв. Т. Шевченка, М. Гоголя, І. Нечуя-Левицького, М. Коцюбинського, Остапа Вишні, О. Довженка, С. Олійника, П. Тютюнника, П. Глазового.

ПАЛАМАРЧУ́К Глафіра Петрівна [3 (16).III 1908, с. Федорівка, тепер Вінн. обл.] — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1965. Закін. 1937 Київ. ун-т. 1940—81 (з перервою) — наук. працівник Держ. музею Т. Г. Шевченка. Праці: альбоми «Акварелі Т. Г. Шевченка», «Автопортрети Т. Г. Шевченка» (обидва — 1963), монографія «Нескорений Прометей» (1968), «Державний музей Т. Г. Шевченка» (1989), «Тарас Шевченко. Життя і творчість в документах, фотографіях і ілюстраціях» (1991), обидві — у співавт.

ПАЛАТА́Ш Іван Михайлович (20. VIII 1934, с. Марна-Маре, тепер Румунія) — укр. художник декор.-ужит. мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1977. Закін. 1959 Ужгород. уч-ще

декор. прикладного мист-ва (у В. *Свиди* та Ф. *Манайла*). Вироби: вівчарські атрибути, декор. палиці, скульптури («Козел», «Бик» та ін.).

ПАЛЕ́ЦЬКИЙ Ростислав Михайлович (10.I 1932, с. Коханівка, тепер Одес. обл.) — укр. майстер декор. живопису, з. м. н. тв. УРСР з 1970. Тв.: декор. панно («Життя», «Квітка вічності»), тематичні цикли («Лісова пісня», «Хвала рукам, що пахнуть хлібом»).

ПА́ЛИЦИН Іван Осипович (справж. — Палице; 17.XI 1865, Вліневес, побл. Мельника, Чехо-Словаччина — 3.VI 1931, Свердловськ, тепер Єкатеринбург) — рос. і укр. диригент, з. а. РРФСР з 1925, Герой Праці (1925). Закін. Київ. муз. уч-ще (клас скрипки О. *Шевчика*). 1890 — один із засновників оперного т-ру в Саратові. 1901—07 — гол. диригент новозбудованого Київ. оперного т-ру, де 1903 поставив оперу «Різдвяна ніч» М. Лисенка, 1907—17 — оперний диригент у Москві, Петербурзі, Києві, Одесі. 1917—23 — оперний і симф. диригент у Києві, 1923—24 — гол. диригент Харків. оперного т-ру. З 1901 вів оперний клас у Київ. муз. уч-щі. З 1924 — у Свердловському т-рі опери та балету.

ПА́ЛИЦИН Олександр Олександрович (1741—1816, хутір Попівка, тепер у складі с. Залізняка Сум. обл.) — укр. поет, архітектор, культур.-осв. діяч. Перебував на військ. службі у Петербурзі. Вийшовши у відставку, оселився у своєму маєтку Попівці, де заснував просвіт. гурток, який наз. «Попівською академією». Членами гуртка були літератори В. Капніст, І. Богданович, С. Глинка, художник М. Алфьоров, арх. В. Ярославський. Гурток відвідували Г. Сковорода, укр. вчений В. Каразін. П. переклав віршами «Слово о полку Ігоревім» (вид. 1807), автор тв. «Послання до Привіти, або Спогади про деяких російських письменників мого часу» (1807). Зібрав картинну галерею, яку передав Харків. ун-тові. На її базі було ств. Харків. музей образотв. мист-ва. Автор проектів кількох будинків і церков на Сумщині.

ПА́ЛКІН Вячеслав Сергійович (6. IX 1935, с. Голубівка, тепер м. Кіровськ Луган. обл.) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1960 Харків. консерваторію. 1962—75 викладав у Харків. ін-ті культури, з 1978 — у Харків. ін-ті мист-в (з 1989 — професор). Керував хор. колективами Харкова. Засновник (1980), худож. керівник і гол. диригент камерного хору Харків. обл. відділення Муз. т-ва УРСР (з 1990 — Харків. камерний хор. обл. філармонії). Автор методич. розробок з теорії і практики хор. співу. Серед учнів — Р. *Кириченко*.

ПА́ЛЬМОВ Віктор Никандрович [29.IX (10.X) 1888, Самара — 7.VII 1929, Київ] — рос. і укр. живописець. Закін. 1914 МУЖСА. 1925—29 — професор Київ. худож. ін-ту. Тв.: «Кузня» (1923), «Каменярі», «Мати з дитиною», «На селі» (1927), «1-е Травня» (1929).

ПАНА́СЬЄВ Микола Лаврентійович (9.V 1918, Київ — 18.VII 1980, там же) — укр. актор, н. а. УРСР з 1971. Закін. 1941 студію при Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка, відтоді — у цьому т-рі. Ролі: Омелько, Мартин Боруля («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Онисько («Фараони» Коломійця), Расплюєв («Весілля Кречинського» Сухово-Кобиліна).

ПА́НИЧ Ігор Васильович (20.IV 1919, с. Іванівка, тепер Семенівського р-ну Полтав. обл.— 13.I 1990, Луганськ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1972. Закін. 1950 Харків.

худож. ін-т (у С. *Прохорова,* О. *Кокеля* та Й. *Дайца*). Тв.: «В забої» (1951), «Кобзарі» (1961), «Хлібороби» (1966—67), «В ім'я життя» (1975), «Солдати. 1941 рік» (1980), «Переможці» (1983), «Теплий вечір» (1984), «Хліб-сіль» (1985), «Наприкінці ниви» (1988).

ПА́НІН Михайло Микитович (4.VI 1877, с. Протасово, тепер Калуз. обл.— 20.XII 1963, Дніпропетровськ) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1951. Закін. 1911 петерб. АМ (у В. Савинського). З 1925 — викладач Дніпроп. худож. уч-ща. Працював у галузі істор. жанру. Тв.: «Таємний виїзд Івана Грозного перед опричниною» (1911), «Штурм пошти» (1927), «Розстріл робітників Брянського заводу» (1928), «Захоплення броньовика у гайдамаків» (1929); портрети.

ПАНКО́ Федір Савич (21.II 1924, с. Петриківка, тепер смт Дніпроп. обл.) — укр. майстер декор. розпису, з. м. н. тв. УРСР з 1977. Учень Т. *Пати*. Тв.: панно — «Квіти», «Майори з барвінком» (обидва — 1959), з портретом Т. Шевченка (1961), «Птахи з пташенятами» (1967), «Дума про Пату» (1980), «Невтішні думи Калниша» (1988), «Кричать сови, спить діброва», «Вітер з гаєм розмовляє, шепче з осокою», «Стоїть вітряк», «Гоміліли всюди чепурухи вишні» (всі — 1989), «Мій журавель» (1990), «Олекса Коваль» (1991); серія декор. ваз з дерева «Бережіть природу» (1979); бандура з розписом «Зозулі на калині» (1976).

ПАНКРА́ТЬЄВ Олексій Олексійович [13 (26).XI 1903, Київ — 8.VIII 1983, там же] — укр. кінооператор. Закін. 1927 Одес. технікум кінематографії. З 1925 — на Одес. кіноф-ці ВУФКУ, з 1928 — на Київ. кхф. 1934—40 керував лабораторією та відділом комбінованого кінознімання. Здійснив комбіноване знімання у фільмах «Богдан Хмельницький» (1941), «В далекому плаванні» (1946), «Подвиг розвідника» (1947) та ін. 1931—32 і 1935—37 викладав у Київ. ін-ті кінематографії. Фільми: «Мірабо» (1931), «Фата моргана» (1931, разом з Д. *Демуцьким*), «Олександр Пархоменко» (1942), «Шельменко-денщик» (1957), «Золоті руки» (1960, документ.).

ПАНОЧІ́НІ Алоїз Йосипович [справж.— Паноцний; бл. 1820, Чехія — 11 (23).VI 1863, Київ] — музикант і педагог. За походженням чех. З 1852 жив у Києві, викладав в Ін-ті шляхетних дівчат, 1-й гімназії та пансіоні Гедуена, де 1852—55 гри на фп. у нього навч. М. Лисенко. Автор фп. п'єс.

ПАНТЕЛИМО́Н Ілля (?—?) — укр. будівничий 17 ст. У 1663 спорудив дерев. церкву в с. Ісаєві на Львівщині (відновлена 1801). Церква трибанна з невеликими прибудовами.

ПАНФІ́ЛОВ Валерій Васильович (31.III 1927, Владикавказ) — укр. графік, з. х. УРСР з 1974. Закін. 1958 Київ. худож. ін-т (у О. *Пащенка* та І. *Селіванова*). Тв.: серії «В гарячих цехах» (1958—69), за мотивами поеми «Гайдамаки» Т. Шевченка (1962—64), «Жовтневі етюди» (1969), «В степах України» (1971—72), «У рибаків Каспія» (1982), «Хрещення в Новгороді» (1992).

ПАНЬКЕ́ВИЧ Юліан Іванович (псевд.— Простен Добромисл; 4. VII 1863, с. Устя-Зелене, тепер Терноп. обл.— 1933, Харків) — укр. живописець і графік. Навч. у віден. АМ. Писав картини реліг. змісту, жанрові композиції («Сільська мадонна», 1895; «Т. Шевченко на тлі Дніпра», 1904), портрети («Т. Шевченко», 1904; «І. Франко», 1910), пейзажі («Весна», 1922; «Водоспад у лісі», 1926); виконав іл. до поезій С. Руданського, В. Кулика, зб.

В. Гнатюка, оформив антологію укр. лірики «Акорди» (1903), впорядкованої І. Франком. Брав участь у мистецькому житті Галичини. Вид.: Я. Й. Нановський. «Юліан Панькевич» (1986).

ПАНЬКІ́ВСЬКИЙ Северин Федорович (24.IV 1872, с. Ришкова Воля, тепер Польща — 10.I 1943, Львів) — укр. актор і перекладач. Працював у Руському нар. театрі у Львові (1891—93, 1905—06), у трупах М. Старицького (1899), М. Кропивницького (1897—98, 1900—03), братів Тобілевичів (1903—05), у Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка (1919—21), в укр. драм. т-рі в Ромнах (1921—22). Ролі: Микола («Украдене щастя» Франка), Возний («Наталка Полтавка» Котляревського), Феноген («Хазяїн» Карпенка-Карого), Осип («Ревізор» Гоголя). Знімався в кіно («Наймичка, 1911; «Злива», 1929; «Коліївщина», 1933; «Прометей», 1935). Переклав укр. мовою п'єси Г. Запольської, Е. Ростана, О. Толстого, В. Шекспіра та ін.

ПАНЬКО́ Георгій Сергійович [28.VII (9.VIII) 1913, Київ — 5.XII 1977, там же] — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1976. Закін. 1940 Київ. інж.-буд. ін-т (у О. *Вербицького* та В. *Заболотного*). Автор типових проектів житл. будинків (1957), планування та забудови сіл (зокрема, громад. центрів сіл Моринців і Шевченкового Черкас. обл., 1963—69; сіл Калита, 1970—72, Циблі, 1968—73, обидва — Київ. обл.; всі — у співавт.). Автор книги «Житловий будинок і садиба колгоспника» (1950).

ПАПАТАНА́СІУ Аспасія (20.X 1918, Анфіса) — грец. актриса, виконавиця ролей в антич. трагедіях. Грала роль Антігони в однойм. трагедії Софокла в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка (1967, 1974).

ПАРАДЖА́НОВ Сергій Йосипович (9.I 1924, Тбілісі — 27.VII 1990, там же) — вірм. і укр. кінорежисер, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1951 ВДІК (у І. *Савченка*). На Україні створив фільми: «Перший хлопець» (1958), «Українська рапсодія» (1961), «Квітка на камені» (1962, у співавт. з А. *Слісаренком*), «Наталія Ужвій», «Золоті руки», «Думка» (всі — 1957), «Тіні забутих предків» [1965; цього ж року в Мар-дель-Плата (Аргентіна) — премія міжнар. кінофестивалю, в Римі — Кубок фестивалю фестивалів; 1966 в Салоніках (Греція) — Золота премія; 1966 — премія Британської кіноакадемії; 1966 у Києві — спец. приз Всесоюз. кінофестивалю та ін.]. Серед ін. фільмів — «Цвіт граната» (1969), «Легенда про Сурамську фортецю» (1984), «Ашик-Керіб» (1988). Виступив сценаристом фільмів «Етюди про Врубеля», «Лебедине озеро. Зона» (обидва — 1989). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1991.

ПАРАКО́НЬЄВ Костянтин Йосипович (8.IX 1920, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 29.III 1987, Запоріжжя) — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1979.
Закін. 1941 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1945— у Кіровогр., з 1967 — в Запоріз. укр. муз.-драм. т-рах. Ролі: Ярослав Мудрий («Ярослав Мудрий» Кочерги), Халява («Вій» Кропивницького). Вистави: «Мартин Боруля» І. Карпенко-Карого (1967), «Останні» М. Горького (1968), «А зорі тут тихі» за Б. Васильєвим (1972). На Київ. кхф знявся у фільмах «Сон» (1964), «17-й трансатлантичний» (1972). Держ. премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1970.

ПАРАЩУ́К Михайло Іванович (16.XI 1878, с. Варваринці, тепер Терноп. обл.— 24.XII 1963, Софія)— укр. скульптор. Поч. худож. освіту здобув у Краків. школі красних

мист-в. Пізніше працював під керівництвом А. *Попеля* у Львові. Закін. 1910 академію Жюльєна в Парижі, вдосконалював майстерність в О. Родена. 1911—13 жив у Києві. 1924 оселився в Софії (Болгарія). Тв.: портрети — В. Стефаника, С. Людкевича (обидва — 1906), Т. Шевченка (1912), І. Франка, М. Лисенка (обидва — 1913), болг. революціонерів Х. Ботєва (1922), Г. Димитрова (1927); жанрові композиції — «Танок» та «Скрипачка» з циклу «Поневолені» (обидві — 1905—07); пам'ятники — А. Міцкевичу у Львові (1905—06, в співавт. з А. Попелем), М. Драгоманову в Софії (1932), монумент. декор. скульптури в ун-ті та Військ. академії в Софії.

ПАРСАДАНЯ́Н Едуард Євгенович (22.V 1914, Нуха, Нагірний Карабах) — військ. диригент, з. д. м. УРСР з 1958, полковник. Закін. 1940 Моск. консерваторію. Керував військ. оркестрами, зокрема 1954—65 — оркестром Київ. військ. округу. З 1970 — у Київ. муз. уч-щі.

ПАРХЕ́Т Петро Пантелеймонович [17 (30).X 1907, Одеса — 10.XII 1986, там же] — укр. живописець, з. х. УРСР з 1977. Навч. 1928—31 в Одес. худож. ін-ті. 1931—41 викладав у навч. закладах Одеси. Тв.: «Розстріл білими комсомольців» (1935), «Похорон Т. Шевченка в Каневі» (1939), «Подвиг моряків» (1949), «Визволення» (1957), «Дніпро. 1943 рік» (1964), «Рибалки» (1977), серія малюнків «Докери Іллічівського порту» (80-і рр.). Вид.: «Петро Пархет». Каталог (1976).

ПАРХО́МЕНКО Валентина Федорівна (5.III 1937, с. Монастирище Черніг. обл.) — укр. бандуристка, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1970 Київ. консерваторію. З 1958 — у складі тріо бандуристок «Дніпрянка» Київ. філармонії (разом з Ю. *Гамовою* та Е. *Миронюк*).

ПАРХО́МЕНКО Іван Кирилович [21.VII (2.VIII) 1870, с. Семенівка, тепер місто Черніг. обл.— 21.I 1940, Москва] — укр. живописець і графік. Навч. 1885 у Київ. рисувальній школі М. Мурашка, з 1894 — у петерб. АМ, 1906—08 — в академії Жюльєна в Парижі. 1920—21 виконав з натури етюди і зарисовки В. І. Леніна, залишив спогади про нього. Серед ін. тв.: портрети В. Короленка, Л. Толстого (обидва — 1909), П. Тичини (1930-і рр.), П. Панча (1931), А. Головка (1932). Вид.: І. М. Блюміна. «Іван Пархоменко» (1987).

ПАРХО́МЕНКО Лю Олександрівна (12.XII 1930, Харків) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1985. Закін. 1954 Київ. консерваторію (у П. *Козицького* та О. Шреєр-Ткаченко). З 1958 — в ІМФЕ. Праці: «Кирило Григорович Стеценко» (1963, 1973), «Українська хорова п'єса» (1979), «Петро Ніщинський» (1989), розділи в «Історії української музики» (т. 1—4, 1989—91).

ПАРХО́МЕНКО Микола Миколайович (23.VII 1902, с. Караванна, Катеринославщина — 3.VI 1964, м. Еліста, Калмикія) — укр. композитор, скрипаль, педагог. Закін. 1924 консерваторію в Ростові-на-Дону (класи скрипки і композиції). 1926—37 — викладач муз. уч-ща в Таганрозі, 1946—49 — львів. муз. уч-ща і консерваторії. Працював педагогом у містах Закавказзя, Росії, а також в Елісті. Тв.: дит. опери — «Стрілець Тілль» (1925), «Казка про рибака і рибку» (1936); балет «Шехерезада», 4 симфонії (1930, 1933, 1943, 1947; 4-а «Українська»), струнні квартети, скрипкові тв.; хори, романси.

ПАРХО́МЕНКО Ольга Михайлівна (7.IV 1928, Київ) — укр. скрипачка, з. а. УРСР з 1960. Закін. 1953 Моск. консерваторію (у Д. Ойстраха), відтоді — солістка Київ. філармонії. З 1977 — професор Київ., з 1982 — Білоруської консерваторій. Лауреат міжнар. конкурсів ім. Г. Венявського (Познань, 1952, 1955, 1956), ім. М. Лонг і Ж. Тібо (Париж, 1955), ім. В. А. Моцарта (Зальцбург, 1956).

ПАРХО́МЕНКО Терентій Макарович (28.X 1872, с. Волосківці, тепер Черніг. обл.— 23.III 1910, там же) — укр. кобзар. Осліп у 10-річному віці. Мав гарний голос (тенор). 1902 М. *Лисенко* організував його виступи в Київ. оперному т-рі. Того ж року П. виступив перед учасниками 12-го археол. з'їзду в Харкові. Брав участь у заходах по відзначенню 50-річчя з дня смерті Т. Шевченка, виконуючи пісні на вірші поета («Дума» з поеми «Невольник»), пісні про нього («Зійшов місяць, зійшов ясний», «Сподівалися»). У репертуарі П.— 7 дум, істор. (у т. ч. «Пісня про Морозенка»), сатиричні й побутові пісні. Більшість дум вивчив з книжок (читав поводир), мелодії добирав сам та за допомогою М. Лисенка й О. *Сластіона*. Учнями П. були А. *Гребень,* П. *Ткаченко.* У с. Волосківцях на могилі П. встановлено обеліск (1963).

ПАРХУ́ЦЬ Ганна Йосипівна (30.I 1942, с. Добрівляни Дрогобицького р-ну Львів. обл.) — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1988. Закін. 1968 Івано-Фр. ін-т нафти і газу. Вироби: наволочка «Золотий вересень» (1985), сукні («Оксана», 1985) та «Випускниця» (1988), рушник «На синє небо виходить зоря» (1988), блузка («Космацька писанка», (1990).

ПАСЮ́ГА Степан Артемович [29. XI (11.XII) 1862, с. Велика Писарівка, тепер смт Сум. обл. — 1933, там же] — укр. кобзар. Виконував думи, істор. і побут. пісні. Автор першої рад. думи «Про військо червоне, про Леніна-батька і синів його вірних». Думи від П. записував Ф. Колесса. Учнями були І. *Кучугура-Кучеренко* і Є. *Мовчан.*

ПАТА́ Тетяна Якимівна [20.II (4. III) 1884, с. Петриківка, тепер смт Дніпроп. обл.— 7.XII 1976, там же] — укр. майстер нар. декор. розпису та графіки, з. м. н. тв. УРСР з 1962. Викладала 1936—41 в Петриківській школі декор. розпису. Автор ескізів рушників, килимів, розписів коминів; декор. панно: «Калина» (1913), «Червона калина» (1919), «Букет» (1936), «Калина і квіти», «Павичі серед квітів» (1949), «Зозуля на калині» (1960), «Панно з птахами» (1967), «Майори» (1972). Виконувала настінні розписи (магазин кустарних виробів у Москві), оформляла книжки, створювала худож. листівки. Серед учнів — М. *Тимченко,* Ф. *Панко,* В. *Соколенко.* Вид.: «Тетяна Пата». Альбом (1973).

ПА́ТИК Володимир Йосипович (9.X 1929, с. Чорний Острів, тепер Львів. обл.) — укр. живописець. Закін. 1953 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва (у Р. *Сельського*). Тв.: «Через кладку» (1955), «Т. Шевченко на батьківщині», «Гуцульська мадонна» (обидва — 1965), «Дівчина з Буковини» (1966), «Довбуш — наша слава» (1967), «Остання путь» (1987), «Ох і не однаково мені» (1988), «Відродження нації» (1990); розпис кінотеатру ім. Б. Хмельницького у Львові (1970).

ПАТОРЖИ́НСЬКИЙ Іван Сергійович [20.II (3.III) 1896, с. Петро-Свистунове, тепер Запоріз. обл.— 22.II 1960, Київ] — укр. співак (бас) і педагог, н. а. СРСР з 1944. Закін. 1922 консерваторію в Катеринославі

(тепер Дніпропетровськ). Працював у Харків. (1925—35) та Київ. (1935—52) т-рах опери та балету. 1945—54 — голова правління Укр. театр. т-ва. З 1946 — професор Київ. консерваторії. Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний, Тарас Бульба («Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» Лисенка), дяк Гаврило («Богдан Хмельницький» Данькевича), Трохим («Наймичка» Вериківського), Сусанін [«Іван Сусанін» («Життя за царя») Глинки]. Серед учнів — Є. *Червонюк*, Д. *Гнатюк*, А. *Кікоть*. На Байковому кладовищі на могилі П.— надгробок (1963, скульптор Е. Фрідман). Держ. пр. СРСР, 1942. Вид.: Є. Грошева. «Іван Сергійович Паторжинський» (1976).

ПАХАРЄ́ВСЬКИЙ Леонід Андрійович [4 (16).IX 1883, с. Щербашинці, тепер Київ. обл.— 1938] — укр. письменник, актор, режисер, перекладач. Закін. Київ. ун-т і Муз.-драм. школу М. В. Лисенка. Автор п'єс «Хай живе життя» (1907), «Коли липи цвіли» (1914). Перекладав укр. мовою тв. Г. Гауптмана, О. Шніцлера та ін.

ПАЧО́ВСЬКИЙ Михайло Іванович (20.IX 1861, с. Добростани, тепер Львів. обл.— 13.III 1933) — укр. письменник, педагог, композитор-аматор. Закін. 1887 Віден. ун-т. Учителював у Львові, Коломиї, Долині. Автор повісті «Вечорниці», фольклористич. досліджень «Дещо про руські билини і думи» (1893), «Народний похоронний обряд на Русі» (1903), статей про Т. Шевченка, І. Котляревського, М. Шашкевича; пісень для мішаного хору «Ой і не гаразд, запорожці», «Чумаки».

ПАЧО́ВСЬКИЙ Роман (1.XI 1911, Рава-Руська, тепер місто Львів. обл.— 6.II 1968, Нью-Йорк, США) — укр. живописець. Студіював мист-во в Нац. академії проектів та Лізі студентів мист-ва в Нью-Йорку (1951—54). Тв.: «Мисливська стежка» (1959), «Чернець» (1961) та ін.

ПАШКЕ́ВИЧ Анатолій Максимович (11.II 1938, с. Довбиші Житомир. обл.) — укр. хор. диригент, н. а. УРСР з 1985. З 1965 — хормейстер, 1967—73 — худож. керівник Черкас. нар. хору, з 1978 — Волин. нар. хору. Автор пісень («Степом, степом», «Батькове серце» та ін.).

ПАШКЕ́ВИЧ Василь Олексійович [бл. 1742—9 (20).III 1797, Петербург] — укр. і рос. скрипаль, диригент, композитор. Опери: «Нещастя від карети» (1779), «Скупий» (бл. 1782), «Февей»(1786).

ПА́ЩЕНКО Василь [1822—24.I (5.II) 1891, с. Буда-Горобіївська, тепер Черкас. обл.] — укр. композитор. Жив в Одесі. Тв.: для фп. (полонез «На смерть Т. Шевченка», 1861; «Дума про Україну», марш, мазурка, полька); романси.

ПА́ЩЕНКО Олександр Софонович [Софронович; 1 (14).IX 1906, с. Лука, тепер Немирівського р-ну Вінн. обл.— 13.VI 1963, Київ] — укр. графік, н. х. УРСР з 1960, ч.-к. АМ СРСР з 1954. Закін. 1932 Київ. худож. ін-т (з 1947 — його професор, 1955—63 — ректор). Тв.: серії «Київська сюїта» (1936—60), «Києво-Печерська лавра» (1944—45), «Відбудова Дніпрогесу» (1945—46), «Київська комсомольська ГЕС» (1961); ескіз ордена Б. Хмельницького. Вид.: «Олександр Пащенко. Спогади про художника» (1990).

ПЕ́ВНИЙ Богдан (1931, Луцьк) — укр. живописець. Навч. в худож. закладах США, а також у Колумбійському та Нью-Йоркському ун-тах. Тв.: «Натюрморт», «Натюрморт з пляшкою» та ін. Автор статей про мистецтво.

ПЕДОШЕ́НКО Микола Єфремович [7 (20).I 1911, с. Терновка, тепер у складі м. Ставрополя] — укр. актор, н. а. УРСР з 1967. Закін. драм. студію у Сталінграді. Працював у т-рах РРФСР, з 1945 — в Ізмаїльському, з 1948 — у Вінн. укр. муз.-драм. т-рах. Ролі: Петро і Микола («Наталка Полтавка» Лисенка), Гонта («Гайдамаки» за Шевченком), Яшка («Весілля в Малинівці» Рябова), Террачіні («Пам'ять серця» Корнійчука), Клод Фролло («Собор Паризької Богоматері» за Гюго).

ПЕДРЕ́ТТІ Джузеппе (?—?) — італ. живописець 18 ст. В 1730—32 працював у Львові, де розписав плафони костьолу кармелітів. Автор «Портрета воєводи Северина Ржевуського» та ікони із зображенням Яна Дуклі перед Богородицею у костьолі бернардинців у Львові.

ПЕКАЛИ́ЦЬКИЙ Семен (бл. 1630 — ?) — укр. співак, хормейстер і композитор 17 ст. У 60-х рр.— регент капели черніг. архієпископа Л. *Барановича,* з 1667 — капели Й. Шумлянського у Львові, з 1673 — придворної капели в Москві. У 80-х рр. у Новгороді-Сіверському очолював місц. хор. Автор духовних тв. («Служба божа ля мінор»).

ПЕ́КАР Володимир Павлович (24.II 1928, с. Козова, тепер смт Терноп. обл.) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1953 Львів. консерваторію. 1953—67 керував хором Львів. пед. уч-ща, 1957—67 — Львів. політех. ін-ту. 1967—78 — худож. керівник і гол. диригент хор. капели «Трембіта», з 1978 викладає в Рівн. ін-ті культури.

ПЕЛЕНИ́ЧКА Андрій (?—?) — укр. художник кін. 16 — поч. 17 ст. Автор мініатюр до Євангелія в с. Грімного на Львівщині (1602).

ПЕЛЕХА́ТИЙ Дем'ян Кузьмич (1.VII 1926, Львів) — укр. диригент, педагог, н. а. УРСР з 1972. Закін. Львів. консерваторію (ф-ти: диригентський — 1950, композиторський — 1951), 1952—57, 1966—71 — її викладач. З 1951 — диригент, з 1964 — гол. диригент симф. оркестру Львів. філармонії.

ПЕРЕБИ́ЙНІС Василь [19.XII 1895 (1.I 1896), с. Малі Пузирки на Волині — 13.XI 1966, Лондон] — укр. живописець і графік. Навч. в краків. АМ. З 1926 — в Парижі, під час 2-ї світової війни — в Німеччині, пізніше — у Великобританії. Автор портретів, пейзажів, натюрмортів, а також рисунків до укр. періодики. За характером творчості близький до постімпресіонізму.

ПЕРЕВА́ЛЬСЬКИЙ Василь Євдокимович (13.VI 1938, с. Бубнове, тепер Черкас. обл.) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1955 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна*). Навч. 1966—67 у творчих майстернях АМ СРСР (у М. *Дерегуса*). Тв.: оформлення та іл. до кн. «Пісні про кохання» (1964—65), роману Д. Бедзика «Украдені гори» (1969), «Українські народні пісні в записах В. Гнатюка» (1971), зб. укр. нар. пісень «Веснянка» (1984), «Лісова пісня» Лесі Українки (1984—86), зб. вибраних поезій П. Тичини (1987), І. Драча (1991); станкова графіка — «Ой у полі дві тополі» (1967), «Нащо мені чорні брови» (1968); екслібриси.

ПЕРЕВЕ́РЗЄВ Іван Федорович [21.VIII (3.IX) 1914, с. Козьминка, тепер Орлов. обл.— 23.V 1978, Москва] — рос. кіноактор, н. а. СРСР з 1975. Закін. 1938 Моск. театр. уч-ще. В кіно — з 1940. На Київ. кхф знявся у фільмах: «Тарас Шевченко» (1951), «Циган» (1967), «Лють» (1968), «Серце Бонівура» (1970). Держ. пр. СРСР, 1952.

ПЕРЕПЕЛИ́ЦЯ Петро Петрович [27.I (9.II) 1917, Петроград] — укр.

театрознавець. Закін. 1941 Київ. ун-т. Автор наук. коментарів до 6-томного видання тв. М. Кропивницького (1958—60); впорядкування та вступні статті до видань: М. Л. Кропивницький. «Збірник статей, спогадів, матеріалів» (1955), «Український водевіль. Збірник» (1965), О. Кисіль. «Український театр» (1968, у співавт.), Яків Мамонтов. «Театральна публіцистика» (1968), М. М. Синельников. «Спогади» (1975), Г. К. Крижицький. «Випереджаючи час» та О. В. Смирнова-Іскандер. «Театральна Україна 20-х років» (1984), «Спогади про Марка Кропивницького» (1990, у співавт.), комплекти листівок «Діячі українського театру» (1976, 1982); інсценізував роман Панаса Мирного «Повія» (1956; вистава йшла в театрах України).

ПЕРЕПЕЛЮ́К Володимир Максимович [8 (21).XI 1910, с. Баришківці, тепер Хмельн. області] — укр. кобзар. Автор дум («Про визволителя України», «Про Олега Кошового» та ін.) і пісень; нарису «Повість про народний хор» (1970). Брав участь у ств. колективної поеми «Слава Кобзареві», поклав на музику деякі вірші Т. Шевченка.

ПЕРЕПІ́ЛКА Сидір (?—?) — укр. майстер кахлярства 2-ї пол. 18 ст. Працював у м. Городні (тепер Черніг. обл.). Теми розписів кахлів: боротьба укр. народу з кочовиками та іноз. поневолювачами, сюжети з легенд, побутові мотиви («Козацький старшина на коні з булавою і шаблею»).

ПЕРЕСТІА́НІ Іван Миколайович [1 (13).IV 1870, Таганрог — 14.V 1959, Москва] — рос. кінорежисер і актор, н. а. Груз. РСР з 1949. На Одес. кіностудії ВУФКУ поставив ігрові фільми «Лавина» та «Плітка» (обидва — 1928).

ПЕРСА́НОВ Леонтій Іванович (1840, слобода Новосерпухів, тепер м. Балаклія Харків. обл.— серпень 1867, там же) — укр. живописець. Навч. в І. Бунакова в Чугуєві, пізніше — у петерб. АМ. 1863 здобув звання некласного художника. Своєю творчістю і досвідом мав вплив на формування І. *Рєпіна* як художника. Тв.: «Нечитайлов» (1857), «Груші», «Пейзаж», «Портрет хлопчика на березі річки», «Нечитайлова», «Яків Логвинов» (3 останні — бл. 1860).

ПЕРФЕ́ЦЬКИЙ Леонід (1900, с. Ладижинка, тепер Черк. обл.— 25.X 1977, Монтреаль, Франція) — укр. живописець і графік. Мистецьку освіту здобув у краків. АМ та приватній академії Андре Льота у Парижі. Автор картин на батальні теми з життя укр. війська (картина «Бій під Крутами», 1918—20), портретів, театр. декорацій, іл. для укр. журналів та календарів. З 1954 жив у Монтреалі. Тут створив серію композицій на теми «Апокаліпсиса». Вид.: С. Гординський. «Леонід Перфецький» (1990).

ПЕРШУ́ДЧЕВ Іван Гаврилович [30. X (12.XI) 1915, с. Кам'янське, тепер м. Дніпродзержинськ Дніпроп. обл.] — рос. і укр. скульптор, з. х. РРФСР з 1975. Закін. 1937 Дніпроп. худож. уч-ще, 1941 — Всерос. АМ. Серед тв.— пам'ятник-музей на честь визволення Києва від нім.-фашист. загарбників у с. Нових Петрівцях Київ. обл. (1958, у співавт.), пам'ятник Ф. Дзержинському в Дніпродзержинську (1967), портрети двічі Героїв Рад. Союзу С. Ковпака (1978) і О. Федорова (1943—45).

ПЕТІПА́ — діячі рос. т-ру; батько й син. Маріус Іванович П. [11.III 1818, Марсель — 1 (14). VII 1910, Гурзуф, похований у Петербурзі] — рос. артист балету, балетмейстер і

педагог. За походженням француз. З 1847 жив у Росії. 1855—87 викладав у Петерб. театр. уч-щі. В 1869—1903 — гол. балетмейстер Петерб. балетної трупи. Поставив понад 100 балетів, кращі з яких створено у співдружності з П. Чайковським («Спляча красуня», 1890; «Лебедине озеро», 1895) і О. Глазуновим («Раймонда», 1898). Автор «Мемуарів Маріуса Петіпа» (1906). 1903 відвідав Україну. На чолі трупи т-ва «Рос. драм. т-р» побував у м. Лохвиці (тепер Полтав. обл.), де було дано 6 вистав (у т. ч. «На дні» М. Горького). Вид.: «Маріус Петіпа. Матеріали. Спогади. Статті» (1971). Віктор Маріусович П. (1879, Петербург — 1939) — рос. і укр. актор, з. а. РРФСР з 1930. На сцені — з 90-х рр. 19 ст. Працював у т-рах Москви і Тбілісі. В 1909—26 (з перервами) виступав на Україні — в трупі М. Синельникова, Укр. драм. т-рі ім. І. Франка (Харків). Ролі: Дон Жуан («Камінний господар» Лесі Українки; був партнером І. Мар'яненка), Хлестаков («Ревізор» Гоголя; був партнером М. Садовського), Фердінанд («Підступність і кохання» Шіллера).

ПЕТЛІШЕ́НКО Марко Олександрович [18 (30).XII 1880, хутір Сочеванів, поблизу с. Мар'янівки, тепер Кіровогр. обл.— 20.IV 1938] — укр. актор. Брат І. *Мар'яненка.* З 1896 грав у трупах М. Кропивницького, братів Тобілевичів, у т-рах Полтави і Харкова. Ролі: Гнат Голий («Сава Чалий» Карпенка-Карого), Чирва-Козир («Диктатура» Микитенка). Репресований.

ПЕТЛЯ́Ш Олена Діонисівна [Петляш-Барілотті; 29.VI (11.VII) 1890, Харків — 4.X 1971, Київ] — укр. співачка (драм. сопрано). Дочка М. *Садовської*. Навч. у О. *Муравйової* (1910—13, Київ) та Л. Котоні (1913—16, Рим). Працювала в т-рі М. Садовського в Києві (1907—13), в оперних т-рах Одеси (1916—18, 1923—24), Києва (1913, 1926—27). Партії: Катерина («Катерина» Аркаса), Дідона («Енеїда» Лисенка), Роксолана (одноим. опера Січинського, обидві — перше виконання), Марія, Ліза («Мазепа», «Пікова дама» Чайковського).

ПЕТРАНО́ВИЧ Василь (бл. 1680, Жовква, тепер у складі Львів. обл. — 12.VIII 1759, там же) — укр. живописець. Тв.: ікони — «Трійця» та «Зішестя Святого Духа» (1702), «Королевич Якуб зі своїм патроном св. Яковом»; розписи іконостасів для василіанських монастирів (Віцинь, Краснопуща, Крехів, Жовква, Підгірці), зокрема фрагменти «Богородиця» та «Іоанн Хреститель» з церкви с. Віциня, царські врата зі сценою «Благовіщення» з церкви св. П'ятниці у с. Крехові. Вважають, що П. належать картини «Богоматір» і «Дитинство Христа», портрети В. і С. Жевуських, М. Вижицького, картина-портрет «Ференц Ракоці та Ілона Зріньї перед Богоматір'ю».

ПЕТРАХНО́ВИЧ Микола (Мороховський; бл. 1600 — після 1666, Львів) — укр. живописець. Навч. і працював у майстерні Ф. *Сеньковича* (Львів). Виконав 1635 ікону «Богоматір» над вхідними дверима Успенської церкви у Львові та іконостас церкви у с. Великих Грибовичах (тепер Львів. обл.; 1638). Імовірно, автор портретів Варвари Лангиш (1635), К. Корнякта та його синів.

ПЕТРАШЕ́ВИЧ Галина Львівна (23.III 1903, с. Дубове, тепер Черкас. обл.) — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1964. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т (у М. *Гельмана,* Б. *Кратка* і І. *Севери*). Тв.: портрети С. А. Ковпака (1945), Н. М. Ужвій (1956); композиції «Оксана» (1932), «Іспанська жінка», «Сон» (1946), «Дити-

но моя» (1957), «Кріпачка» (1959), «Леся Українка в гостях у Ольги Кобилянської» (1960), «Чайка» (1964), «Партизанка» (1971). Вид.: І. Верба. «Галина Львівна Петрашевич» (1965).

ПЕТРА́ШІВ Петро Васильович (1738, с. Рибці, тепер Полтав. обл.— 19.III 1772) — укр. живописець. Працював на Запорізькій Січі. Тв.: розпис іконостаса Успенської церкви (1767), картини для будинку генерала Ісакова (1768), обидва — у м. Кременчуку; портрети та ікони на замовлення Кочубея в с. Диканьці (тепер смт Полтав. обл.; 1768); іконостас собору в м. Лохвиці (1770), виконаний на замовлення останнього кошового Запорізької Січі П. Калнишевського; ікона «Покрова» із зображенням козаків і духівництва (1772).

ПЕТРЕ́НКО Володимир Васильович (16.IX 1926, с. Іванівка, тепер Донец. обл.) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1986. Закін. 1955 Дніпроп. худож. уч-ще, 1961 — Харків. худож. ін-т (у М. *Рябініна*). Тв.: портрет К. Ціолковського (1960), пам'ятник-погруддя М. Фрунзе у Сімферополі (1966); композиція «Буремні роки» (1968), «Полудень» (1982), «Пшениця золота» (1984), «Сонце над тундрою» (1987).

ПЕТРЕ́НКО Михайло Миколайович (1817, м. Слов'янськ, тепер Донец. обл.— ?) — укр. поет-романтик. Закін. 1841 Харків. ун-т. Автор поезій, які стали нар. піснями: «Дивлюсь я на небо», «Туди мої очі» та ін., а також драми «Панська любов» (не збереглася). Вид.: В. Забіла, М. Петренко. «Поезії» (1960).

ПЕТРИНЕ́НКО Діана Гнатівна (8. II 1930, с. Білоусівка, тепер Черкас. обл.) — укр. співачка (лірико-колоратурне сопрано), н. а. СРСР з 1975. Закін. 1955 Київ. консерваторію (з 1985 — її професор). 1962—85 — солістка Київ. філармонії. Виконує укр. нар. пісні, тв. вітчизн. та зарубіжних композиторів. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1972.

ПЕТРИ́ЦЬКИЙ Анатолій Галактіонович [31.I (12.II) 1895, Київ — 6.III 1964, там же] — укр. живописець і художник т-ру, н. х. СРСР з 1944. Закін. 1918 Київ. худож. уч-ще, 1924 — ВХУТЕМАС. 1947—50 — професор Київ. худож. ін-ту. Оформляв вистави в т-рах Києва — в «Молодому т-рі», Музичній драмі, Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка, т-рі опери та балету, укр. драм. т-рі ім. І. Франка та Харків. т-рі опери та балету. Вистави: «Вій» Остапа Вишні (1925), «Макар Діброва» О. Корнійчука (1948; обидві — Київ. укр. драм. т-р ім. І. Франка), опера «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського (1925, Харків. т-р опери та балету), балет «Лілея» (1945) та опера «Богдан Хмельницький» (1953) К. Данькевича, опери «Тарас Бульба» М. Лисенка (1955) і «Війна і мир» С. Прокоф'єва (1956; всі — Київ. т-р опери та балету), опери «Черевички» П. Чайковського (1941) та «Декабристи» Ю. Шапоріна (1953, Великий т-р, Москва). Автор картин «Натурщиця» (1923), «Інваліди» (1924), «Барикади» (1925—26), «Парк у Харкові» (1935), «Село Мерефа» (1943), «Не сад — вулиця Києва» (1961); портретів письменників — М. Семенка, Я. Савченка (обидва — 1929), П. Усенка (1931), Остапа Вишні, П. Тичини, Л. Первомайського (всі — 1933); монумент. розписів у Києві, Кам'янці-Подільському, Козельці (не збереглися); плакатів, іл. до книжок і журналів. На Байковому кладовищі на могилі П.— надгробок (1970, скульптор Г. Кальченко). Держ. пр. СРСР, 1949, 1951. Вид.: Д. Горбачов. «Ана-

толій Галактіонович Петрицький» (1971); «Анатолій Петрицький. Спогади про художника» (1981).

ПЕТРО́ ІТАЛІ́ЄЦЬ (?—?) — укр. архітектор 16 ст. Походив з м. Лугано (Швейцарія). Працював у Львові. Збудував Успенську церкву (закінчено 1559, зруйновано 1571) і житл. будинок (тепер по вул. Вірменській) у Львові, а також костьол у Бистриці (тепер Львів. обл.).

ПЕТРО́В Василь Родіонович [28.II (12.III) 1875, с. Олексіївка, тепер Харків. обл.— 4.V 1937, Москва] — рос. співак (бас), н. а. РРФСР з 1933. У юнацтві працював в укр. оперній трупі О. Суходольського. Закін. 1902 Моск. консерваторію. 1902—37 — у Великому т-рі (Москва). Партії: Кончак («Князь Ігор» Бородіна), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Мефістофель («Фауст» Гуно).

ПЕТРО́В Володимир Сергійович (17.X 1946, Київ) — укр. і рос. актор, режисер. Закін. 1972 акторське, 1979 — режисерське відділення Київ. театр. ін-ту (у Л. *Олійника* і В. Судьїна). 1972—79 — актор Харків. укр. драм. т-ру ім. Т. Г. Шевченка. Ролі: Скворцов («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка; постановка П.), Голохвостий («За двома зайцями» Старицького), Каренін («Живий труп» Л. Толстого). 1979—86 — режисер Харків. ТЮГу, Ризького т-ру рос. драми. З 1986 — гол. режисер Севастопольської рос. драми, 1989 — Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки. Вистави: «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка (1979), «Млин щастя» В. Мережка (1982), «Кінець діло хвалить» В. Шекспіра (1985), «Сава» Л. Андреєва (1990), «Кандід» за Вольтером (1991).

ПЕТРО́В Йосип Опанасович [3 (15).XI 1807, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 27.II (11.III) 1878, Петербург] — рос. співак (бас). Один з основоположників рос. вокал.-сценіч. школи. Нотної грамоти навч. приватно в Єлизаветграді, де 1826 дебютував в опері-водевілі «Козак-віршувальник» К. Кавоса (трупа Д. Жураховського). Виступав (в оперетах, драмах, трагедіях) у трупі І. Штейна, що гастролювала на Пд. Росії. З 1830 у Петербурзі брав уроки співу у К. Кавоса. Співав на сценах петербурзьких Великого т-ру, театру-цирку (50-і рр.), Маріїнського т-ру (1860—78). Перший виконавець написаних для нього партій Сусаніна і Руслана («Життя за царя» та «Руслан і Людмила» Глинки), а також партій Мельника, Лепорелло («Русалка», «Кам'яний гість» Даргомижського), Івана Грозного («Псковитянка» Римського-Корсакова), Варлаама («Борис Годунов» Мусоргського). Один з кращих виконавців ролі Виборного («Наталка Полтавка» Котляревського), укр. нар. пісень. Був у дружніх стосунках з Т. Шевченком.

ПЕТРО́В Сергій Сергійович [9 (21). IX 1895, м. Перм — 2.XI 1965, Київ] — рос. актор, н. а. УРСР з 1948. На сцені — з 1911. 1944—60 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: в т-рі — Шмага («Без вини винні» О. Островського), Швейк («Бравий солдат Швейк» за Гашеком); в кіно — Дяк («Степан Разін», 1939), Суворов («Кораблі штурмують бастіони», 1953).

ПЕТРО́ВА Євгенія Олексіївна [24.XII 1902 (6.I 1903), Київ — 17.I 1989, там же] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1947. Дружина М. *Крушельницького.* Працювала в т-рі «Березіль» (1923—52, з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка) та Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка (1952—59). Ролі: Марися («Мартин Боруля» Карпенко-Карого), Маруся («Дай серцю волю,

заведе в неволю» Кропивницького).

ПЕТРО́ВИЧІ — укр. актори; подружжя. Василь П. (справж.— Сеник; 1.I 1880, с. Іванівці, тепер Львів. обл.— 31.X 1914, Львів) — актор і співак (тенор). 1897—1914 працював у Руському нар. т-рі у Львові. Ролі: Микола («Наталка Полтавка» Котляревського), Гнат («Назар Стодоля» Шевченка), Гриць («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького). Співав в операх і оперетах М. Лисенка, Ф. Легара, Й. Штрауса. Людмила Миколаївна Петровичева (справж.— Кравчуківна-Смалева Ванда; 5.XI 1882, Чернівці — 27.XII 1971, м. Борщів Терноп. обл.) — співачка (меццо-сопрано). Сестра Ф. *Лопатинської*. Співу навч. у В. *Висоцького* та М. *Коссака* у Львові. Була солісткою Чернів. міськ. хору (1897—99), оперної трупи Руського нар. т-ру у Львові (1899—1914), трупи В. *Коссака* (1920—21). В рад. час — режисер нар. т-ру в Борщеві. Партії: Наталка, Кулина («Наталка Полтавка», «Чорноморці» Лисенка), Оксана і Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ганна («Катерина» Аркаса), Федора («Роксолана» Січинського), Тизифена («Еней на мандрівці» Лопатинського), Кармен («Кармен» Бізе).

ПЕТРО́ВСЬКИЙ Олександр Юрійович [30.VIII (12.IX) 1908, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 21.X 1983, Київ] — укр. диригент і педагог, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1941 Моск. консерваторію. З 1972 — професор Київ. пед. ін-ту. 1947—83 — худож. керівник і гол. диригент засл. хор. капели УРСР київ. з-ду «Більшовик». Упорядкував «Хрестоматію хорового диригування» (1973).

ПЕТРОСЯ́Н Олександр Петрович (25.IX 1928, м. Нижній Новгород) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1960 Харків. консерваторію (у З. Заграничного). Керував самодіяльними і профес. колективами (1967—69 — засл. шахтарським ансамблем УРСР «Донбас»). З 1978 — викладач Харків. ін-ту мистецтв.

ПЕТРУСЕ́НКО Оксана Андріївна [справж.— Бородавкіна; 5 (18).II 1900, м. Балаклія, тепер Харків. обл.— 15.VII 1940, Київ] — укр. співачка (лірико-драм. сопрано), н. а. УРСР з 1939. Визначний майстер укр. вокал. школи, одна з кращих виконавиць укр. нар. пісень і романсів. Сценіч. діяльність почала 1918 у Херсон. укр. муз.-драм. т-рі. Актор. майстерності навч. у К. *Лучицької* та І. *Сагатовського,* співу — у диригента П. Бойченка. 1921—27 працювала в укр. трупах Д. Гайдамаки, І. Сагатовського, П. Коваленка, В. Квасенка. Виконувала драм. і муз. ролі. Навч. 1923—24 у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка, сценіч. майстерність опанувала у П. *Саксаганського.* 1927—34 — в оперних т-рах Росії. 1934—40 — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ліза, Марія, Оксана («Пікова дама», «Мазепа», «Черевички» Чайковського), Наташа («Русалка» Даргомижського), Тоска (однойм. опера Пуччіні). На Байковому кладовищі на могилі П. — надгробок (1948, скульптор М. Вронський). Вид.: М. Кагарлицький. «Оксана Петрусенко. Народна артистка УРСР» (1973); «Оксана Петрусенко. Спогади. Листи. Матеріали» (1980).

ПЕТРУ́СЬ Василь Васильович (2.V 1921, Одеса) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1976. Закін. 1951 Київ. консерваторію. Працював у Харків. теаджазі, військ. оркестрах,

клубних та ін. муз. ансамблях. У 1956—84 — гол. диригент оркестру Київ. цирку.

ПЕТРУШЕ́ВСЬКИЙ Василь Григорович [9 (21).XII 1869, с. Косарі, тепер Черкас. обл.— ?] — укр. хормейстер і науковець. Закін. 1891 Київ. духовну академію, де 1888—91 був регентом хору. Музики навч. у Л. *Малашкіна,* М. *Тутковського* та Є. *Риба.* Викладав спів у Київ. духовній семінарії. Досліджував історію церк. співу на Україні та в Росії. Упорядник двох випусків тв. А. Веделя, а також «Обіходу» лаврського співу. Автор церк. творів.

ПЕТРЯКО́ВА Фаїна Сергіївна (23.IX 1931, м. Старий Бихов, тепер Бихов Могильов. обл.) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1974. Закін. 1967 ІЖСА. Праці: «Мечислав Павловський» (1972), «Українське гутне скло» (1975), «Сучасне українське художнє скло» (1980), «Український художній фарфор. Кінець 19 — початок 20 ст.» (1985), «Львівська кераміка» (1990), «Український фарфор. 200 років» (1991).

ПЕ́ЦУХ Григорій Іванович (23.I 1923, с. Фльоринка Новосандецького повіту, Польща) — укр. і польс. різьбяр. В роки Великої Вітчизн. війни вивезений до Німеччини (жив побл. Гамбурга). У 1945 повернувся на батьківщину. В 1946—50 навч. в різьбярській школі у Закопаному, в 1950—55 — у варшав. АМ, де вчився у проф. В. Внука. Після закінчення академії викладає в Держ. ліцеї мистецтв ім. Кенара в Закопаному (професор). Тв.: скульптури — «Автопортрет» (1955), «Бандурист» (1956), «Тарас Шевченко» (1967), «Лемківський танок» (1960), «Зустріч» (1963), «Підгалля» (1965), «Лось» (1968) та ін.

ПЕЧЕ́НИЙ Степан Хомич (10.VII 1930, с. Джулинка, тепер Вінн. обл.) — укр. скульптор, з. м. н. тв. УРСР з 1960. Тв.: «Богдан Хмельницький» (1954), «Тарас Шевченко» (1965), «Павка Корчагін» (1970), «Рідне поле» (1980); керамічні вироби: «Закохані», «Соловейко» та ін.

ПЕЧЕНІ́ГА-У́ГЛИЦЬКИЙ Павло (1892, Печеніги, тепер смт Харків. обл. — 1948, Нью-Йорк) — укр. композитор, диригент, педагог. Закін. Петерб. консерваторію. Викладав у консерваторіях Петербурга, Ростова, Краснодара (1914—20). З 1922 жив у США, де диригував різними хорами й оркестрами. Тв.: опера «Відьма», балет «Легінь», симф. поема «Україна», романси на сл. Т. Шевченка, обробки нар. пісень.

ПЕЧО́РНИЙ Петро Петрович (2.IX 1932, с. Роїще, тепер Черніг. обл.) — укр. художник по кераміці та склу, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1960 Київ. уч-ще прикладного та декор. мист-ва (у Д. *Головка,* Е. Святського, Ю. Малишевського), 1966 — Ленінгр. вище худож. уч-ще ім В. Г. Мухіної. Тв.: серія декор. блюд — «Богатирі землі руської», «Козак Мамай», «Козак Голота», «Байда», «Ілля Муромець», «Кирило Кожум'яка» (всі — 1982—84); декор. вази — «Дружба», «Пісня миру», «Пісня про тачанку» (всі — 1984—85); декор. пластика — «Древо життя». «Корабель щастя»; серія світильників «Казкові» (все — 1985); декор. ваза і композиція «Відродження» (1990).

ПЕЩА́НСЬКИЙ Володимир Павлович [28.X (10.XI) 1873, м. Переяслав, тепер м. Переяслав-Хмельницький Київ. обл.— 26.VIII 1926, Львів] — укр. архітектор, реставратор і мистецтвознавець. Закін. петерб. Ін-т цивільних інженерів.

Під керівництвом П. було реставровано Микільський (Військовий) собор (1935 розібрано) і церкву Спаса на Берестові в Києві. З 1922 жив у Львові, працював в укр. Нац. музеї, де керував реставрацією старовинного іконопису та впорядкуванням пам'яток нар. мист-ва. Праці: «Давні килими України» (1925), «Дещо про українські та великоруські ікони» (1926), «Скит Манявський і Богородчанський іконостас» (1926, у співавт.).

ПЄТУХО́В Михайло Васильович (21.V 1950, Ташкент) — укр. артист балету, н. а. УРСР з 1984. Закін. 1968 Київ. хореогр. уч-ще, відтоді — в Одес. т-рі опери та балету. Партії: Вронський («Анна Кареніна» Щедріна), Зігфрід, Дезіре («Лебедине озеро», «Спляча красуня» Чайковського), Альберт («Жізель» Адана).

ПИВОВА́РОВ Валентин Михайлович (6.IV 1948, м. Біла Церква Київ. обл.) — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1983. Закін. 1977 Київ. консерваторію, відтоді — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Тарас Бульба (однойм. опера Лисенка), Сусанін [«Іван Сусанін» («Життя за царя») Глинки], дон Базіліо («Севільський цирульник» Россіні).

ПИВОВА́РОВИ — діячі укр. культури; батько й син. Григорій Леонтійович П. [9 (22).III 1908, м. Лохвиця, тепер Полтав. обл.— 15.V 1942, Керч] — скульптор. Навч. 1926—31 в Київ. худож. ін-ті. Працював у галузі станкової та монумент. скульптури. Тв.: обеліск героям-комсомольцям у с. Трипіллі Київ. обл. (1934—36), пам'ятники — героям-стратонавтам (1938, встановлений у Донецьку 1953), М. Щорсу в м. Щорсі (1939); портрети Т. Шевченка (1936), О. Пушкіна (1937), І. Франка (1939), О. Довженка (1940); багатофігурні композиції для павільйону УРСР на ВДНГ у Москві (1937, у співавт). Костянтин Григорович П. (15.X 1939, Київ) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1964 Київ. ін-т театр. мист-ва (у М. *Карасьова*). Працював в укр. т-рах Сум (1964—65), Донецька (1965—69), Рівного (1969—74), Вінниці (1974—80), Чернівців (1980—86). З 1986 — в Одес. укр. муз.-драм. т-рі (до 1988 — гол. режисер). Вистави: «Навала» Л. Леонова (1975), «Птахи нашої молодості» Й. Друце (1981), «У неділю рано зілля копала» за О. Кобилянською (1985), «Зона» М. Куліша (1988), «Запорізька Січ» О. Коломійця (1990).

ПИКУЛИ́НСЬКИЙ Василь (?—?) — укр. співак, хормейстер і композитор 17 ст. Муз. освіту здобув у Києво-Могилянській колегії, був регентом капели. З 1656 — регент і «начальник партесного співу» капели київ. митрополита Сильвестра Косова. Автор церк. хор. творів.

ПИ́ЛЄВ Олександр Павлович (10.III 1928, с. Пилівка, тепер Сум. обл.) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР в 1980. Закін. 1953 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва (у І. *Севери*). Тв.: композиції «Іскрівець» (1957), «Гайдамаки» (1964), «Соняшник» (1967); портрети (А. Кос-Анатольського, 1961; маршала І. С. Конєва, 1982); пам'ятник Я. Галану у Львові (1972, у співавт.).

ПИЛИПЕ́НКО Михайло Харлампійович [26.IX (8.X) 1888, с. Носачів, тепер Черкас. обл.— 27.VII 1953, Київ] — укр. актор, з. а. УРСР з 1936. Закін. 1920 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. З 1919 — у Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка, 1921—52 — в Укр. драм. т-рі ім. І. Франка (з 1926 — в Києві). Ролі: Акіл Акілович, кум Савка («Суєта», «Сто тисяч» Карпенка-Карого), Тарату-

та («Майстри часу» Кочерги), дяк Гаврило («Богдан Хмельницький» Корнійчука), Клюква («Багато галасу даремно» Шекспіра).

ПИЛИПЕ́НКО З ВИСО́КОГО (?—?) — укр. живописець 18 ст. Ймовірно, автор ікони «Параскева П'ятниця» (1731), яка є видатною пам'яткою укр. живопису.

ПИЛИПОРА́К Гриньо (?—?)— укр. будівничий 19 ст. Збудував 1882 дерев. тризрубну з багатозаломними верхами церкву в с. Довжках (тепер Львів. обл.).

ПИЛИПЧУ́К Ростислав Ярославович (10.VII 1936, с. Оришківці, тепер Гусятинського р-ну Терноп. обл.) — укр. театрознавець і літературознавець, канд. мистецтвознавства з 1971. Закінчив 1958 Чернів. ун-т. 1960—77 — в ІМФЕ, з 1977 — в Київ. театр. ін-ті (з 1983 — ректор, з 1989 — професор). Автор розділів у виданні «Український драматичний театр» (т. 1, 1967). Вступні статті і упорядкування книг: «Спогади про Миколу Садовського» (1981), «Спогади про Панаса Саксаганського» (1986), «Спогади про Івана Карпенка-Карого» (1987), «Іван Карпенко-Карий. Драм. твори» (1989); дослідження «Українському театрові 400 років!» (1991).

ПИЛИХО́ВСЬКИЙ Антін [25.V (6.VI) 1860, с. Нова Гребля, поблизу Перемишля, тепер Пшемисль, Польща — ?] — укр. живописець і графік. Навч. 1877—80 у Краків. школі красних мист-в, пізніше — у Флоренції. З 1882 подорожував по Україні, Білорусії, Росії. Жив у Галичині. Організував разом з І. *Трушем* «Т-во для розвою руської штуки» у Львові. Тв.: портрет Б. Хмельницького (1895), картини на істор. теми — «Хрещення Русі», «Папські посли у князя Данила Галицького», «Бій з татарами біля Десятинної церкви».

ПИ́МЕНОВ Микола Степанович [24.XI (6.XII) 1812, Петербург — 5 (17).XII 1864, там же] — рос. скульптор, представник пізнього класицизму. Навч. 1824—33 у петерб. АМ. Серед творів — пам'ятник адміралу Лазареву в Севастополі (1863).

ПИМОНЕ́НКО Микола Корнилович [25.II (9.III) 1862, Київ — 13 (26).III 1912, там же] — укр. живописець. Навч. 1878—82 в Київ. рисувальній школі М. Мурашка (1884—1900 — її викладач), 1882—84 — у петерб. АМ (з 1904 — її академік). З 1899 — чл. Т-ва передвижників. Тв.: «Весілля у Київській губернії» (1891), «Свати» (1892), «Ворожіння», «Проводи рекрутів» (обидва — 1893), «Ярмарок» (1898), «Жертва фанатизму» (1899), «Брід», «Ревнощі» (обидва— 1901), «Продавщиця полотна», «У похід» (обидва — 1902), «Біля річки» (1905), «Перед грозою» (1906), «Суперниці. Біля колодязя» (1909), «Гопак» (1910); портрети — «Автопортрет», «Портрет батька художника» (1880), «Молодиця». Серед учнів — Г. *Дядченко, С. Костенко, Ф. Красицький,* О. *Мурашко*. Вид.: І. В. Огієвська. «Микола Пимоненко». Альбом (1983).

ПИ́Р'ЄВ Іван Олександрович [4 (17).XI 1901, м. Камінь-на-Обі, тепер Алт. кр.— 7.II 1968, Москва] — рос. кінорежисер, н. а. СРСР з 1948. Закін. 1923 Держ. експеримент. театр. майстерні. В кіно — з 1925. На Київ. кхф створив картини «Багата наречена» (1938), «Трактористи» (1939). Держ. пр. СРСР, 1941, 1942, 1943, 1946, 1948, 1951.

ПИРІЖО́К Олександра Яківна [7 (20).X 1898, с. Адамівка, тепер Хмельн. обл.— 5.VI 1983, там же] — укр. майстер худож. кераміки, з. м. н. тв. УРСР з 1967. Дочка Я. *Бацуци*. Тв.: неполив'яний червоно-

го кольору посуд (миски, дзбанки, горщики тощо), розписаний геометризованим і рослинним орнаментом.

ПИРЯ́ТИНСЬКИЙ Афанасій (?—?) — укр. будівничий 2-ї пол. 17 ст. Після смерті Й. *Баптіста* закінчив буд-во мурів і склепіння Спасо-Преображенського собору Мгарського монастиря на Полтавщині. Стіни собору прикрасив багатим ліпним орнаментом.

ПИ́САНКО Ігор Миколайович (20.VI 1941, Київ) — укр. кінооператор. З 1973 — на «Укркінохроніці». Зняв фільми: «Радянська Україна», «Легенди Криму», «Над Україною небо високе» (всі — 1972), «Земля Сірії» (1974), «200 років Дніпропетровську» (1975), «Венеція» (1977), «Два роки в абвері» (1978), «Чуєш, брате мій» (1979), «Заради життя на землі» (1981), «Ранок республіки» (1983, у співавт.). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1973.

ПИСАРЕ́НКО Анастасія Митрофанівна (1892, с. Талалаївка, тепер Черкас. обл.— 1941) — укр. скульптор. Закін. 1917 Київ. худож. школу (у Ф. *Балавенського*), 1929 — Київ. худож. ін-т (у Є. *Сагайдачного* та Б. *Кратка*). Брала участь у конкурсах на проекти пам'ятника Т. Шевченкові (1926, 1933), скульп. оздобленні Селян. санаторію ім. ВУЦВК в Одесі (1928). Тв.: «Рух» (1927), «Жнива» (1929).

ПИСАРЕ́НКО Леонід Опанасович [25.II (10.III) 1907, Знам'янка, тепер місто Кіровогр. обл.— 23.I 1979, Київ] — укр. художник т-ру, з. х. УРСР з 1977. Закін. 1936 Харків. худож. ін-т (у Б. *Косарева*). Серед вистав: опера «Енеїда» М. Лисенка (1957, Київ. т-р опери та балету), «Зупиніться!» І. Рачади (1963), «Де тирса шуміла» А. Шияна (1964, обидві — Київ. укр. драм. т-р ім. І. Франка). Виконав панно «Наука» в Будинку культури с. Сутиски (Вінн. обл., 1965).

ПИСАРЕ́НКО Ніна Дмитрівна (18.IX 1937, м. Фастів, Київ. обл.) — укр. бандуристка, н. а. УРСР з 1990. З 1961 — у складі тріо бандуристок Київ. філармонії (разом з М. *Голенко* і Т. *Гриценко*). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1975.

ПИСАРЕ́НКО Стефан (бл. 1740, Україна — ?) — укр. і рос. співак (бас) 18 ст. Вокал. освіту здобув у Петербурзі. Був співаком у графа О. Розумовського, з 1739 — соліст Придворного т-ру у Петербурзі.

ПИ́САРЄВ Вадим Якович (1.II 1965, Донецьк) — укр. артист балету, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1983 Київ. хореогр. уч-ще, відтоді — у Донец. т-рі опери та балету. Партії: Меркуціо («Ромео і Джульєтта» Прокоф'єва), Крас («Спартак» Хачатуряна), Базіль («Дон Кіхот» Мінкуса), Альберт («Жізель» Адана). Лауреат всесоюзних і міжнародних конкурсів артистів балету.

ПІГРО́В Костянтин Костянтинович [26.X (7.XI) 1876, с. Мала Джалга, тепер Ставроп. кр.— 22.XII 1962, Одеса] — укр. хор. диригент і педагог, з. д. м. УРСР з 1956. Закін. 1901 регентські класи петерб. Придворної співацької капели. Засновник і худож. керівник (1930—40) Молд. хор. капели (з 1936 — «Дойна»). 1920—31 і з 1936 — викладач (з 1946 — професор) Одес. консерваторії. Серед учнів — А. *Авдієвський*, М. *Гринишин*, Є. *Дущенко*, А. *Мархлевський*, П. *Горохов*. Праці: посібники «Керування хором» (1956), «Сольфеджіо» (1970, у співавт.).

ПІГУЛЯ́К Юстин Григорович (1845, с. Нові Мамаївці, тепер с. Новосілка Чернів. обл.— 2.VI 1919, Чернівці) — укр. живописець. Закін.

1874 віден. АМ. 1874—1906 викладав у Вищій реальній школі в Чернівцях. Тв.: портрети («Автопортрет», 1885; Ю. Федьковича, 1886; І. Воробкевича, 1887; Т. Шевченка, 1889; О. Кобилянської, 1916; Б. Хмельницького, кін. 19 ст.), картини побутового жанру («Гуцули», «Любов і вірність», «На перелазі»), за мотивами поезій Т. Шевченка («Хустина», «Ой одна я, одна», «Калина»), пейзажі.

ПІДВИСО́ЦЬКІ — діячі укр. т-ру; подружжя. Кость Осипович П. (28.VI 1851, с. Коржова, тепер Терноп. обл.— 12.VI 1904, с. Медуха, тепер Івано-Фр. обл.) — актор, режисер і драматург. 1875—85 виступав в укр.-польс. трупі О. Бачинського. 1881—82, 1886—89 — актор, 1893—97, 1900—02 — актор і режисер Руського нар. т-ру у Львові. Грав у трупах М. Кропивницького та М. Старицького (1889—92), ін. трупах. Ролі: Бичок («Глитай, або ж Павук» Кропивницького), Іван («Безталанна» Карпенка-Карого). Вистави: «Украдене щастя» І. Франка (роль Задорожного), «Невольник» М. Кропивницького, «Бурлака» І. Карпенка-Карого. Автор комедії «Підшиванець» (1883), драм. переробок п'єс ін. авторів. Емілія П. (8.II 1856, м. Хирів, тепер Львів. обл.— 20-і рр. 20 ст., Одеса) — актриса. 1876—1905 працювала в Руському нар. т-рі у Львові, 1889—92 — у трупі М. Кропивницького та М. Старицького, 1905—17 — у трупах П. Прохоровича, Л. Сабініна. Ролі: Горпина («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Стеха («Назар Стодоля» Шевченка).

ПІДГОРЕ́ЦЬКИЙ Борис Володимирович [25.III (6.IV) 1873, м. Лубни, тепер Полтав. обл.— 19.II 1919, Москва] — укр. композитор, етнограф, муз. критик, педагог. Закін. 1895 Варшав. муз. ін-т. З 1900 жив у Москві. Приїздив на Україну, де записав понад 120 пісень. Тв.: опери «Купальна іскра» (пост. 1901 в Києві), «Бідна Ліза» (1916), фп. тв., хори, романси (понад 100) на сл. Т. Шевченка, О. Пушкіна, Г. Гейне та ін. Автор кн. «Вибрані рецензії та статті» (вид. 1970). Вид.: К. Черпухова. «Борис Підгорецький» (1990).

ПІДГО́РНИЙ Володимир Якович (4.X 1928, с. Верхня Богданівка, тепер Луган. обл.) — укр. баяніст, педагог, композитор, з. д. м. УРСР з 1987. Закін. 1956 Харків. консерваторію (класи: композиції — у В. *Борисова,* баяна — у Л. Горенко), відтоді — її викладач, з 1988 — професор Харків. ін-ту мист-в. Тв.: для симф. оркестру — «Варіації» (1953), «Балада» (1957), концертний вальс (1968), симф. картина «Ніченька» (1984); концерти для домри з оркестром (1967, 1974); для баяна — концертні фантазії на теми нар. пісень (1948—65), «Циганська рапсодія» (1988), вокал.-симф.— ораторія «Починається день» (1962), поема «Мамаїв курган» (сл. Д. *Луценка*; 1969); пісні. «25 п'єс для дітей та юнацтва» (навчальний репертуар для баяна).

ПІДГО́РНИЙ Ной Мойсейович [17 (29).X 1897, Житомир — 25.XII 1988, Харків] — укр. архітектор. Закін. 1918 Київ. худож. уч-ще, 1929 — Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського,* В. *Рикова,* П. *Альошина*). З 1945 — викладач Харків. інж.-буд. ін-ту (з 1962 — професор). Споруди в Харкові: житл. будинки по вулицях Гіршмана (1932—35), Гаршина (1932—36), Чернишевського (1935—38), Садовій (1936—38), Дзержинського (1945—51); відбудова і реконструкція студент. гуртожитку «Гігант» (1945—51), навч. корпусу Ін-ту залізнич. транспорту (1945—

56), реконструкція старих і проектування нових корпусів гірничого ін-ту (1945—63).

ПІДГОРОДИНСЬКИЙ Прокіп Михайлович [23.III (3.IV) 1796, с. Гирбине Ольгопільського пов. Подільської губ.— 18.I 1884, Петербург] — укр. і рос. співак (бас), диригент. 1824 за рекомендацією Д. *Бортнянського* зарахований до петерб. Придворної співацької капели. 1834 вдосконалював майстерність за кордоном. З 1844 — інспектор всіх полкових хорів. Був знайомий з Т. Шевченком.

ПІДЛІСНИЙ Зіновій Васильович (19.XII 1936, с. Білявинці, тепер Терноп. обл.) — укр. архітектор. Закін. 1958 Львів. політех. ін-т. Споруди: житл. райони у м. Трускавці (1966—75), Львові (Південний, 1965—78; Сріблястий, 1974—78), лікарня (1965—80) та Палац піонерів (1976—81) у Львові, всі — у співавт. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1979.

ПІКУШ Андрій Андрійович (29.X 1950, смт Петриківка Дніпроп. обл.) — укр. майстер декор.-ужит. мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1981. Закін. 1969 Дніпроп. худож. уч-ще. Працює в галузі підлакового розпису. Тв.: декор. тарілки, панно («Калиновий гай», «Птахи на камені»), набори («Хміль», «Святковий»), розписи інтер'єрів громад. приміщень.

ПІКУШ Олександра Аврамівна (10.V 1921, с. Петриківка, тепер смт Дніпроп. обл.— 27.III 1968, там же) — укр. майстер нар. декор. розпису. Учениця Т. *Пати*. Тв.: декор. розписи, паперові килимки, рушники, декор. панно («Квітни, українська земле!»), тарілки, скриньки з підлаковим розписом.

ПІЛЬЦЕР Марія Людвігівна (27.XI 1912, с. Нижня Грибівниця, тепер у складі смт Чинадієвого Закарп. обл.— 21.III 1976, Ужгород) — укр. актриса, з. а. УРСР з 1965. Дружина Г. Ігнатовича. Навч. 1934—36 у драм. школі в Ужгороді. 1937—38 — актриса Нац. т-ру в Празі, 1946—76 — Закарп. укр. муз.-драм. т-ру в Ужгороді, одним із засновників якого була. Ролі: Маруся («Маруся Богуславка» Старицького), Варка («Безталанна» Карпенка-Карого), Катерина («Гроза» О. Островського), Ламбріні («Острів Афродіти» Парніса).

ПІНЗЕЛЬ (?—?) — укр. скульптор 2-ї пол. 18 ст. Працював у 50—60-х рр. у Львові, с. Ходовичах (тепер Львів. обл.), м. Монастириськах, с. Бучачі (тепер місто, обидва — Терноп. обл.). Тв.: три кам. статуї на фасаді собору св. Юра у Львові (1759—61), статуї в костьолі м. Монастириськ (1761). Ймовірно, автор кам. фігур на фасаді ратуші в Бучачі, постатей на барельєфах в церкві Покрови, оздоблення костьолу в с. Городку (тепер місто Львів. обл.).

ПІНЧУК Веніамін Борисович [17 (30).XI 1908, с-ще Кутузове, тепер смт Володарськ-Волинський Житомир. обл. — 21.VIII 1987, Ленінград] — рос. скульптор, н. х. СРСР з 1969, д. чл. АМ СРСР з 1970. Закін. 1932 АМ у Ленінграді. З 1962 — професор ІЖСА в Ленінграді. Пам'ятники В. І. Леніну в Моск. кремлі (1967), Свердловську (1977), пам'ятник С. М. Кірову (1935—39) в Ленінграді.

Бюсти «М. В. Гоголь» (1951), «В. В. Яковлев» (1958). Держ. пр. СРСР, 1950. Вид.: І. Г. Мямлін. «Скульптор Веніамін Борисович Пінчук» (1965).

ПІРАДОВ Володимир Йосипович [2 (14). II 1892, Варшава — 20.IV 1954, Київ] — укр. диригент, н. а. Каз. РСР з 1943, н. а. УРСР з 1947. Закін. 1914 Тбіліське муз. уч-ще. Працював у містах Закавказзя, Ка-

захстану, Росії. З 1936 — в Київ. т-рі опери та балету (з 1950 — гол. диригент). З 1950 — професор Київ. консерваторії. Поставив опери «Іван Сусанін» («Життя за царя») М. Глинки (1939), «Наймичка» М. Вериківського (1944), «Богдан Хмельницький» К. Данькевича (1951, перше виконання).

ПІСКО́РСЬКА Єлизавета Володимирівна (6.X 1903, м. Ніжин, тепер Черніг. обл.— 5.X 1978, Київ) — укр. графік, педагог. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського,* В. *Меллера,* М. *Бойчука,* С. *Налепинської-Бойчук*). Тв.: «На пасовищі», «Ескіз килима», «Форзац» (всі — 20-і рр.) та ін.

ПІСКО́РСЬКИЙ Костянтин Володимирович [6 (18).V 1892, Київ — 9.III 1922, там же] — укр. живописець. Навч. 1919 у Г. *Нарбута.* Тв.: «Букет змій», «Захід сонця», «Скорбота», «Пекло», «Човен-всеплав», «За гранню», «На Десні», «Літо», «Катерина», «Ліс», «Лісова пожежа» (всі — 1915—21).

ПІСКУ́Н Іван Романович [11 (24).VI 1910, Конотоп Сум. обл.— 29.III 1990, Київ] — укр. театрознавець, театр. критик. Навч. 1930 в Ін-ті журналістики та 1932—33 — в Ін-ті червоної професури в Харкові. 1959—71 — співробітник Укр. театр. т-ва. Праці: «А. Бучма» (1940, 1956), «Драматургія Тобілевича» (1941), «Український радянський театр» (1957); розділ у вид. «Шляхи і проблеми розвитку Українського радянського театру» (1970) та ін. Репресований 1942.

ПІТИЛЯ́К Микола Іванович (17.XII 1909, с. Річка, тепер Івано-Фр. обл. — 25.V 1968, там же) — укр. майстер худож. різьблення та інкрустації на дереві. Вироби: меблі, декор. тарелі, чорнильні набори.

ПІУНО́ВА Катерина Борисівна [17 (29).XI 1843, Нижній Новгород — 27.XI (10.XII) 1909, там же] — рос. актриса. Навч. 1851—53 в Моск. театр. уч-щі. 1856—58 — актриса міськ. т-ру в Нижньому Новгороді. 1857 познайомилася з Т. Шевченком. Поет піклувався про її мистецьке зростання, опублікував 1858 у «Нижегородских губернских ведомостях» схвальний відгук на її бенефіс. У виставі «Москаль-чарівник» І. Котляревського (1857) грала разом з М. Щепкіним, виконувала роль Тетяни. Написала спогади про Т. Шевченка (вид. 1939 у 3-й кн. «Литературного современника»). Ролі: Софія («Лихо з розуму» Грибоєдова), Ліза («Лев Гурич Синичкін» Ленського), Катерина («Гроза» О. Островського).

ПІ́ЧМАН Юзеф Францішек Ян (1758, Трієст — 1.IX 1834, м. Кременець, тепер Терноп. обл.) — польс. і укр. живописець. За походженням німець. Худож. освіту здобув у віден. АМ, її член — з 1787. З 1788 жив у м. Корці (тепер Рівнен. обл.), з 1789 — у Варшаві, Познані. 1794—1806 — у Львові, з 1806 — у Кременці, де викладав у гімназії. Тв.: бл. 500 портретів, картини на міфологічні та біблійні сюжети: «Адам і Єва у раю», «Спляча німфа й сатир», «Ахілл з Фетідою».

ПЛАКСІ́Й Олександр Семенович [31.VII (13.VIII) 1911, Курськ — 31.III 1986, Чернівці] — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1958. Закін. 1936 Харків. худож. ін-т (у А. *Петрицького,* О. *Хвостенка-Хвостова,* С. *Прохорова*). Вистави: «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» М. Кропивницького (1958), «Невольник» за Т. Шевченком (1964), «Карпатська легенда» Л. Новицького (1968), всі — у Чернів. укр. муз.-драм. театрі.

ПЛАМЕНИ́ЦЬКИЙ Анатолій Олександрович (19.XI 1920, с. Ягодне, тепер Оренб. обл.— 10.IX 1982,

Київ) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1976. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т (у І. Штільмана, К. Єлеви, О. Шовкуненка; з 1977 — його професор). Тв.: «В Сибір. М. Волконська» (1957), «Мати» (1961), «Похмурий день» (1975), «Увечері» (1978), «Саласпілський меморіал» (1980). Вид.: «Анатолій Пламеницький». Каталог (1987).

ПЛАТÓНОВ Анатолій Георгійович (15.V 1927, Херсон) — укр. живописець. Закін. 1956 Одес. худож. уч-ще. Тв.: «У порту» (1960), «Вітряний день» (1965), «На стапелях» (1967), «Сполох» (19 9 , «Березень» (1971 , «Блакитний день» (1973), «Маки» (1975), «У Седневі» (197), «Плавні» (1979), «Дворик» (1983), «Зимка» (1985), «Херсонес» (1986), «Осінь у горах» (1988), «Старий Львів» (1990), «Церква святого Юра» (1991). Вид.: «Анатолій Платонов». Каталог (1985).

ПЛАТÓНОВ Харитон Платонович (1842, с. Ворона Ярослав. губ.— 5.IX 1907) — укр. живописець. Навч. 1859—70 у петерб. АМ, її академік — з 1893. З 1879 жив у Києві, викладав у Рисувальній школі М. Мурашка (1880—1900). Близький до передвижників. Тв.: «Жебрак» (1874), «Погорільці» (1876), «Наймичка» (1880), «Маленька няня» (1881), «Жебрачка» (1884), «Купіть ягід» (1888); портрет О. Вересая (1885).

ПЛЕШКÁН Ольга Іванівна (15.VI 1898, с. Чортовець, тепер Івано-Фр. обл.— ?, Івано-Франківськ) — укр. живописець. Навч. 1925—32 в худож. школі О. Новаківського у Львові. Тв. «Автопортрет» (1928), «Яблунька в саду В. Стефаника» (1929), «Пряля» (1932), «Мати художниці» (1936), «Дівчина з с. Тулови» (1963), «Соняшник» (1967), «Краєвид Яремчі» (1969).

ПЛЕЩИ́НСЬКИЙ Іларіон Миколайович (28.IV 1892, Докшиці, тепер місто, Білорусь — 6.II 1961, Київ) — укр. графік. Навч. 1919—21 в Казанському худож. ін-ті. В 20-х рр. переїхав до Києва. Викладав у київ. худож. (1925—34, 1944—61; з 1948 — професор) та інж.-буд. (1934—44) ін-тах. Тв.: «Київ. Краєвиди на березі Дніпра» (1927), «Шевченківський заповідник у Каневі» (1936—38), «Дніпровські мотиви» (1947—61). Вид.: «І. М. Плещинський». Каталог (1939).

ПЛÍШКА Павло (28.VIII 1941, Пенсільванія, США) — амер. співак (бас). За походженням українець. окал. осв'ту здобув 19 9—6 у Нью-Йорку. Виступає як оперний і камерний співак на сценах Європи і Америки. 1988 виступав у Москві, 1989 — в Києві, виконував партію Бориса Годунова в однойм. опері М. Мусоргського. В камерному репертуарі — тв. М. Лисенка, К. Стеценка, В. Барвінського, Л. Ревуцького, М. Вериківського та ін.

ПЛОШÉВСЬКИЙ Владислав Казимирович (1853, с. Нижанковичі, тепер смт Львів. обл.— 29.I 1892, Львів) — укр. актор і художник т-ру. Сценіч. діяльність почав 1873 у Львів. польс. т-рі, 1874—80, 1882—83, 1886—92 працював у Руському нар. т-рі у Львові, 1881—86 — у різних польс. трупах. Ролі: Дурницький, Фуяркевич («Гуси й гусочки», «Відкритий дім» Балуцького), Франц Моор («Розбійники» Шіллера), Хлопов («Ревізор» Гоголя), Гаспар («Корневільські дзвони» Планкета).

ПЛУ́ЧИК Едуард Ліокумович (27. XI 1936, Мінськ) — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1977. Закін. 1966 ВДІК. З 1959 — на Київ. кхф. Фільми: «Хліб і сіль» (1970), «Довга дорога в короткий день» (1972),

«Дума про Ковпака» (1973—76), «Якщо ворог не здається...» (1982).

ПО Ліна (справж.— Горенштейн Поліна Михайлівна; 18.I 1899, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 26.XI 1948, Москва) — укр. скульптор. Навч. 1920—24 у Вищих хореогр. майстернях, водночас — у ВХУТЕМАСі в Москві. 1934 втратила зір і працювала як скульптор. Тв.: «Танок з покривалом», «Танцювальна сюїта» (30-і рр.), «Паганіні» (1945), «Танці народів СРСР» (1946—47).

ПОВСТЯНИЙ Євмен Петрович [21.I (2.II) 1895, Суми — 13.X 1970, Москва] — укр. художник, майстер декор. вибійки. Навч. 1910—14 у Строгановському худож.-пром. учщі в Москві. Працював в Опішні та Решетилівці (обидві — тепер смт Полтав. обл.). З 1922 — у Москві. Цикл вибивних тканин «Тобі, Україно» («Пісні Тараса», «Запорожці на Дунаї», «Мати», «Україно трудова», 1963—67), килими, плакати.

ПОГРЕБНИЙ Віктор Іванович (21.II 1932, м. Переяслав-Хмельницький Київ. обл.) — укр. майстер обробки худож. скла, з. м. н. тв. УРСР з 1980. З 1947 — на Київ. з-ді худож. скла. Тв.: ваза «Золотиста» (1970), вази (1974, 1979), попільниці тощо.

ПОГРЕБНЯК Яким (?—?) — укр. будівничий 18 ст. Родом з с. Нової Водолаги (тепер смт Харків. обл.). На замовлення запоріз. козаків збудував Троїцький собор (1773—78; перебуд. 1888) у Новомосковську (тепер Дніпроп. обл.).

ПОГРІБНЯК Микола Степанович (5.XII 1885, с. Козацьке, тепер Черкас. обл.— 30.V 1965, Дніпропетровськ) — укр. живописець. Навч. 1903—08 у Миргородській худож.-пром. школі (у О. *Сластіона*). Викладав у Дніпроп. худож. уч-щі. Тв.: «Після дощу» (1912), «На Київщині» (1913), «Вечір» (1937), «Метелиця» (1945), «Колгоспна отара» (1949). Зібрав багато зразків укр. орнаменту.

ПОДЕРВ'ЯНСЬКИЙ Сергій Павлович [2 (15).VII 1916, Київ] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1980. Закін. 1952 ІЖСА в Ленінграді. З 1952 — викладач Київ. худож. ін-ту (з 1982 — професор). Тв.: «Покинута» (1961), «Верстатобудівники» (1964), «У дні окупації» («Портрет матері», 1980), «Зміна» (1981), «Між боями» (1988); портрети артистки Н. Костенко (1980), художника А. Пламеницького (1981), професора Н. Сергієнка (1985). Вид.: «Сергій Подерв'янський». Альбом (1986).

ПОДОВАЛОВА Ніна Іванівна (24.V 1923, м. Орша, Білорусь) — рос. актриса, н. а. УРСР з 1970. Закін. 1944 ДІТМ. Працювала у т-рах РРФСР. 1964—75 — у Харків., 1960—62 і 1975—79 — у Київ. рос. драм. т-рах. Ролі: Ольга Косач («Сподіватися» Щербака), Ліза («Живий труп» Л. Толстого), Лушка («Піднята цілина» за Шолоховим).

ПОДОЛЬСЬКИЙ Валентин Маркович (3.II 1931, м. Темрюк, тепер Краснодар. кр.) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1959 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва (у В. *Мухіна*; з 1975 — його викладач). Тв.: пам'ятники — борцям за возз'єднання в м. Трускавці Львів. обл. (1969), учасникам Хотинського повстання 1919 в м. Хотині Чернів. обл., першодрукареві І. Федорову у Львові (обидва — 1977, у співавт.); композиції «Клятва» (1968), «Заклик» (1969), монумент «1941—1945 рр.» в м. Хмільнику Вінн. обл. (1988), пам'ятник Т. Шевченку у Львів. обл. (1990).

ПОДУШКО Зіновій (29.X 1887, с-ще Очеретин, тепер смт Очеретине

Донец. обл.— 29.X 1963, Лодзь, Польща) — укр. і польс. художник. Закін. 1911 Київ. худож. уч-ще, 1917 — петерб. АМ. З 1919 жив у Польщі. Працював художником у міськ. т-рі та архіт.-проектному бюро в Лодзі. Тв.: «Захід сонця», «На пасовищі», «Чумацький табір», «Степове село», «Вечір у степу», «Лани збіжжя», «Вітряки», «Оранка», «На Дніпрі», «Самітні дерева», «Вечір у горах».

ПОДЬЯКОВА Роза Іванівна (25.XI 1925, м. Бєжиця, тепер у складі м. Брянська — 26.V 1969, Маріуполь) — рос. актриса, н. а. УРСР з 1969. Закін. 1950 ДІТМ. Працювала в рос. т-рах Дніпропетровська, Миколаєва, Маріуполя (1964—69). Ролі: Валя («Іркутська історія» Арбузова), Любов Ярова (одноим. п'єса Треньова), Діана («Собака на сіні» Лопе де Веги), Марія Стюарт («Марія Стюарт» Шіллера).

ПОЖОДЖУК Дмитро Онуфрійович (15.X 1955, с. Космач Закарп. обл.) — укр. майстер худож. вишивки та писанкарства, з. м. н. тв. УРСР з 1988. Закін. Львів. ун-т. Тв.: вишиті жіночі сорочки, серветки, рушники (декор. «Думи, мої, думи», «Балада про мальви», обидва — 1979), скатерки («Барви Космача», 1988); писанки («А я собі Христя», 1965; «Косарі», 1977; «Зима в Карпатах», 1991); картини — «Копиці» (1977), «Колядники» (1989) та ін. Статті в періодич. пресі про мист-во Гуцульщини, вірші, новели, оповідання.

ПОЗЕН Леонід Володимирович [10 (22).VII 1849, с. Оболонь, тепер Полтав. обл.— 8.I 1921, Петроград] — укр. скульптор, д. чл. петерб. АМ з 1894. Спец. худож. освіти не мав. З 1891 — чл. Т-ва передвижників. Тв.: композиції і статуетки на теми з життя та історії укр. народу — «Кобзар» (1883), «Переселенці» (1884), «Жебрак» (1886), «Запорожець у розвідці» (1887), «Скіф» (1889), «Оранка на Україні» (1897); портрети — Ф. Стравінського (1897), М. Ярошенка (1898 і 1899); пам'ятники — І. Котляревському (1896—1902, відкрито 1903) і М. Гоголю (1913—15, відкрито 1935) у Полтаві. Вид.: Л. Владич. «Леонід Володимирович Позен» (1961).

ПОЗНЯЧЕ́НКО-ПОЗНЯКО́В Костянтин Михайлович (1858—1912) — укр. актор. Працював у трупах М. Кропивницького, О. Суслова, І. Глазуненка, І. Карпенка-Карого, П. Саксаганського. Ролі: Павло Серпокрил, Пузир, Терешко («Понад Дніпром», «Хазяїн», «Суєта» І. К. Карпенка-Карого).

ПОЙЧЕНКО Михайло Іванович (1.XI 1909, с. Фурманівка, тепер Кіровогр. обл.) — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1988. В 1962—86 — на «Укркінохроніці». Зняв фільми: «Живи, Україно» (1957), «Чарівники» (1962), «Кораблі не вмирають» (1965, у співавт.), «Люди, смаки, час» (1968), «Україна, земля, люди» (1970), «Обличчям до вогню» (1971), «Поема про Донецький край» (1974, у співавт.), «Місто робітничої слави» (1976), «Головиха», «Гончар» (обидва — 1981), «Балада про лісний фронт» (1985—86), «Іван Франко і світова культура» (1987). Фронтові сюжети П. використані у кіноепопеї «Велика Вітчизняна» (1978—80, 20 серій; худож. керівник і режисер Р. *Кармен*).

ПО́КЛАД Ігор Дмитрович (10.XII 1941, м. Фрунзе, тепер Бішкек, Киргизстан) — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1967 Київ. консерваторію (у А. *Штогаренка*). 1965—69 — худож. керівник ансамблю «Мрія». Тв.: муз. комедія «Друге весілля в Малинівці» (1973), мюзикли «Конотопська відьма», «Жінки біля трону», «Три полотера»

(всі — 1982), «Серце моє з тобою» (1983), «Різдвяна ніч» за М. Гоголем (1988), «Засватана—не вінчана» за І. Карпенком-Карим, «Чмир» за М. Кропивницьким (обидва — 1991); фольк-опера «Чумацькі фрески» (1984). Автор музики до фільмів «Робота над помилками» (1988), «Увійди в кожний дім» (1989; обидва— Київ. кхф), «Енеїда» (1991, Київ. студія мультфільмів); пісні на сл. Ю. Рибчинського, Д. Луценка, Б. Олійника. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

ПОКО́РА Адам (?—1638, Львів) — укр. будівничий. Працював у Львові. Разом з А. *Прихильним* збудував 2 власні житл. будинки (тепер по вул. Староєврейській № 26 і 34). Разом з сином Яном Покоровичем брав участь у буд-ві костьолу та монастиря кармелітів у Львові.

ПОКО́РНИЙ Михайло Францович (8.XI 1886, Одесса — 1948, там же)— укр. архітектор. Закін. 1913 петерб. АМ. Споруди: у Харкові — житл. будинки по вулицях Сумській (1926—28, у співавт.), Данилевського (1927—33); в Одесі — Селян. санаторій ім. ВУЦВК (1928—31, у співавт.), у Черкасах — санаторій «Соснівка» (1934—38, разом із сином А. Покорним).

ПОКОТИ́ЛО Михайло Федорович [8 (21).VI 1906, с. Боршна, тепер Черніг. обл.— 1.IX 1971, Київ] — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1953. Навч. 1927—28 у Київ. та 1928—30 — у Харків. муз.-драм. ін-тах. Працював у театр. колективах Киева і Харкова. 1933—61 — у Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка, 1961—71 — Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Пеньонжка («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Таран («Фараони» Коломійця). Знявся у фільмах Київ. кхф: «Педагогічна поема» (1955), «Шельменко-денщик», «Партизанська іскра» (обидва — 1957).

ПОКРА́СС — рос. композитори; брати. Дмитро Якович П. [26.X (7.XI) 1899, Київ — 20.XII 1978, Москва] — н. а. СРСР з 1975. Навч. у Петрогр. консерваторії. Творчу діяльність почав, перебуваючи в рядах 1-ї Кінної армії, де написав «Марш Будьонного» (1920). З 1923— у Москві. Серед пісень — «Україно моя, Україно» (вперше виконала О. *Петрусенко* у Львові у вересні 1939). Держ. пр. СРСР, 1941. Написав музику до ряду фільмів у співавт. з братом. Данило Якович П. [17 (30).XI 1905, Київ — 16.IV 1954, Москва]. Навч. 1917—21 у Київ. консерваторії. З 1921 жив у Москві. Тв.: «Увертюра на тюркські теми», камерно-інструм. тв., музика до фільмів (у т. ч. до фільму «Україна»). Серед пісень братів П.— «Москва травнева», «Прощання», «Якщо завтра війна», «Марш танкістів», «Три танкісти». Самуїл Якович П. (1897, Київ — 1939, Нью-Йорк) — естрадний піаніст і композитор (пісня «Червона Армія сильніша за всіх», 1920).

ПОКРО́ВСЬКИЙ Микола Дмитрович [15 (28).X 1901, м. Тульчин, тепер Вінн. обл.— 16.VII 1985, Одеса] — укр. диригент, н. а. УРСР з 1948. Музики навч. у М. *Леонтовича.* Закінчив 1925 Київ. муз. драм. ін-т. Диригент оперних театрів в Одесі (1926—33, 1944—75 — гол. диригент), Харкові (1934—40, 1941—44 — в евакуації), Львові (1940—41 — гол. диригент), з 1947 — викладач (з 1963 — професор) Одес. консерваторії. Вистави: опери «Богдан Хмельницький» К. Данькевича (1953), «Сім'я Тараса» Д. Кабалевського, «В бурю» Т. Хренникова.

ПОКУЛИ́ТИЙ Костянтин Іванович (19.VIII 1934, м. Дніпропетровськ) —

укр. живописець, з. х. УРСР з 1980. Закін. 1965 Київ. худож. ін-т (у В. *Костецького*). Тв.: «Чабан» (1967), «Присяга» (1968), «Святковий день» (1969—70), «Мої брати» (1972), «На Полтавщині» (1974), «Арсенал» (1976), «На південному кордоні» (1979), «Новобудови Києва» (1984), «Вечірня пісня» (1985), серія пейзажів України (1987—91).

ПОЛЕЖА́ЄВ Георгій Миколайович [27.XI (9.XII) 1900, м. Кірсанов, тепер Тамб. обл.— 1986, м. Свердловськ, тепер Єкатеринбург] — рос. актор і режисер, н. а. УРСР з 1943. Закін. 1925 театр. технікум і Вищі реж. курси в Москві. Працював 1926—31 у т-рах Дніпропетровська, Харкова, Макіївки, Луганська. 1931—37 — у т-рі «Червоний факел» у Новосибірську, 1937—57 (з перервами) — у т-рах Міністерства оборони СРСР. Ролі: Сатін («На дні» М. Горького), Суворов («Полководець Суворов» Бахтерєва), Гамлет («Гамлет» Шекспіра).

ПОЛЕЙО́ВСЬКІ — укр. архітектори та скульптори, представники стилю барокко; брати. Петро П. (?—бл. 1780). Перебудував Латинський кафедральний костьол у Львові (1765—76). Серед споруд — Успенський собор у Почаївській лаврі (з 1771; разом з ін. архітекторами). Матвій П. (бл. 1720 — бл. 1800). Автор багатьох скульптур у Латинському кафедральному костьолі у Львові.

ПОЛИВА́НОВА Галина Анатоліївна (1.IV 1929, м. Красне Село, тепер у складі Санкт-Петербурга) — укр. співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1960. Закін. 1953 Одес. консерваторію (з 1990 — професор). 1953—84 — в Одес. т-рі опери та балету. Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Аїда («Аїда» Верді).

ПОЛІ́НСЬКА Віра Костянтинівна [30.IX (13.X) 1913, Іркутськ] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1972. Дружина В. *Данченка,* мати С. *Данченка.* Закін. 1936 Київ. театр. ін-т, відтоді — у Запоріз. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (з 1944 — у Львові). Ролі: Текля («Доки сонце зійде, роса очі виїсть» Кропивницького), Донна Консепсьйон («Камінний господар» Лесі Українки), Клавда («Сестри Річинські» за Вільде), Ольга («Три сестри» Чехова), Органова («Дами і гусари» Фредро).

ПОЛІСА́ДІВ Володимир (бл. 1885, Петербург — бл. 1940, Пд. Франція) — укр. живописець, скульптор і письменник. У 1906 приїхав до Франції. Під час 1-ї світової війни перебував у Швейцарії, пізніше знову у Франції. Автор живописних полотен та рисунків на склі переважно на релігійні теми.

ПОЛОМАРЕ́НКО Іван Олександрович [19 (31).X 1876, Київ — ?] — укр. і рос. арфіст, композитор. Муз. освіту здобув у Придворній співацькій капелі у Петербурзі. 1897—1917 — соліст оркестру О. Шереметєва, симф. оркестру РМТ. З 1919 — в оркестрі петрогр. Малого оперного т-ру. Тв. для арфи («Колискова», фантазія «Боян»). Монографія «Арфа в минулому й теперішньому» (1939).

ПОЛО́НИК Василь Петрович (13.II 1930, с. Привілля, тепер Слов'янського р-ну Донец. обл.) — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1982. Закін. 1956 Київ. худож. ін-т (у М. Г. *Лисенка*). Тв.: «В забої» (1956), «Шахтар Донбасу» (1960), «Весна» (1973), «Письменник Павло Байдебура» (1980), «Камінь скіфського кургану» (1990); пам'ятники — В. І. Леніну в Макіївці (1970) та Горлівці (1980), художнику А. І. Куїнджі в Маріуполі (1984), компо-

зитору С. С. Прокоф'єву в с. Красному Донец. обл. (1991). Вид.: «Василь Пелоник». Альбом (1981).

ПОЛТАВЕ́ЦЬ Віктор Васильович (11.I 1925, Пологи, тепер місто Запоріз. обл.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1985. Закін. 1950 Харків. худож. ін-т (у М. *Дерегуса*). Тв.: «Атаку відбито» (1950), «Арсенальці» (1959), «Червоні козаки» (1963), «Коліївщина» (1964), триптих «Олександр Пархоменко» (1967), «Прорив» (1983), «Сурмач» (1984), «З літопису громадянської» (1987), «Орля» (1988), серія пейзажів «Чернігівщина» (1985—90), «Весняні води» (1990); іл. до книжок.

ПОЛТОРА́ЦЬКИЙ Марко Федорович [17 (28).IV 1729, Сосниця, тепер смт Черніг. обл.— 13 (24). IV 1795, Петербург] — укр. співак (баритон), хор. диригент і муз. діяч. Навч. у лат. школі в Чернігові та Київ. бурсі. В 1745 граф О. Розумовський привіз П. до Петербурга. 1746—62 — співак і регент (з 1753) придворного хору, з 1763 — директор Придворної співацької капели, водночас 1750—70 — соліст Італ. опери. Учнями його були М. *Березовський,* Д. *Бортнянський,* К. Давидов.

ПОЛУДЕ́ННИЙ Микола Михайлович (10.IV 1938, Дніпропетровськ) — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1978. Закін. 1961 Київ. консерваторію (у О. Гродзинського). Працював у м. Куйбишеві. З 1974 — у Дніпроп. т-рі опери та балету. Партії: Кошовий («Молода гвардія» Мейтуса), Євгеній Онєгін, Демон (однойм. опери Чайковського і А. Рубінштейна), Ріголетто («Ріголетто» Верді).

ПОЛФЬО́РОВ Яків Якович [1 (13). IV 1891, станиця Ільїнська, тепер Краснодар. кр.— 30.IX 1966, Харків] — укр. і рос. музикознавець, диригент. Навч. 1908—11 у Петерб. консерваторії. 1918—21 — викладач Одес. консерваторії. З 1924 — у Харкові: ректор Муз.-драм. ін-ту (1924—25), худож. керівник Укр. радіомовлення (1927—29), зав. муз. відділом б-ки ім. В. Г. Короленка. Праці: «Звукові і музичні елементи в творах українських прозаїків» (1929), «Органіка» (1930), бібліогр. довідник «Російська музика 19 і 20 століть» (1935).

ПОЛЯКО́В Анатолій Васильович (31.X 1922, селище Будьонівка, тепер Донец. обл.) — укр. театрознавець і педагог, з. д. м. УРСР з 1972, кандидат мистецтвознавства з 1970. Закін. 1950 Київ. театр. ін-т (з 1974 — його викладач, з 1989 — професор). 1960—74 — в М-ві культури УРСР (з 1971 — перший заст. міністра). Автор монографії «Героїка на сцені» (1978), наукових і театр.-критич. праць.

ПОЛЯКО́В Петро Андріанович [2 (15).XI 1907, Одеса — 5.X 1973, Київ] — укр. композитор і диригент, з. а. УРСР з 1946. Закін. 1931 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка (у О. *Орлова* та Б. *Лятошинського*). З 1929 — диригент Укр. радіокомітету, з 1933 — гол. диригент симф. оркестру Вінн., з 1935 — Дніпроп. радіокомітетів. З 1936 — диригент Укр. радіо, 1941—44 — гол. диригент Сарат., 1945—53 — Київ. симф. оркестрів (1953—56 — при Київ. філармонії). 1956—62 — гол. диригент Київ. т-ру муз. комедії. 1951—58 — викладач Київ. консерваторії. Тв.: муз. комедії — «Кого я кохаю» (1959), «Не заважайте нам любити» (1960), симф., вокал.-симф. тв., романси, музика до театр. і радіовистав.

ПОЛЯ́НСЬКИЙ Анатолій Трохимович (29.I 1928, м. Авдіївка, тепер Донец. обл.) — укр. і рос. архітектор, художник-монументаліст, н. арх. СРСР з 1980, д. чл. АМ СРСР з

1979. Закін. 1950 Моск. архітектурний ін-т. Працює в Москві. Споруди на Україні: комплекс дитячого табору «Артек» в Гурзуфі (Крим) (1959), курортне містечко «Донбас» (1963), готель «Ялта» (1978), обидва — у Ялті, Будинок молоді в Донецьку (1979); мозаїчні панно, вітражі; всі — у співавт. Держ. пр. СРСР, 1967.

ПОЛЯ́НСЬКИЙ Федір (Теодор; ?—?) — укр. ливарник 18 ст. Працював у Львові. Тв.: дзвін (1753) для годинникового обладнання на вежі Кам'янець-Подільської ратуші; дзвін «Кирило» на дзвіниці Львів. братської Успенської церкви; дзвони для м. Щирця (1753), сіл Сусідовичів (1759), Туринки (1761), Краковця, Михайлівки (1764) (всі — тепер Львів. обл.), міст Перемишля (1766, тепер Пшемисль, Польща) і Львова (1769). Форми, декор. і пластичні зображення — у стилі класицизму.

ПО́ЛЬМАН Фрідріх Людвіг (1805—16.VIII 1870, Львів) — нім., польс. і укр. художник т-ру. Худож. освіту здобув у Берліні. 1842—70 працював декоратором у нім. і польс. трупах у Львів. міськ. т-рі. Оформив вистави: «Маруся» за Г. Квіткою-Основ'яненком (1864), «Назар Стодоля» Т. Шевченка (1865), «Роксолана» Г. Якимовича (1865), «Німецькі бурші» Ф. Зуппе (1866) та ін., всі — в Руському нар. т-рі у Львові.

ПОМАЗА́НСЬКИЙ Іван Олександрович [30.III (11.IV) 1848, Сквирський пов. Київ. губ.— 1918, Петроград] — рос. арфіст, диригент і композитор. Співав у Придворній співацькій капелі, 1868 закін. Петерб. консерваторію. З 1868 — соліст оркестру, водночас з 1872 — хормейстер Маріїнського т-ру (Петербург). Тв.: кантата «Смерть Самсона», увертюра на рос. теми, фп. п'єси, романси.

ПОМО́РСЬКІ — рос. музиканти; батько й син. Григорій Михайлович П. (1721, Україна — бл. 1795, Петербург) — скрипаль і муз. педагог. Закін. 1740 Петерб. театр. школу. 1740—87 — соліст придворного оркестру, з 1787 — викладач театр. школи в Петербурзі. Микола Григорович П. [1747 — 17 (29).III, за ін. даними 4 (16).X 1804] — скрипаль, композитор, диригент і педагог.

ПОНОМАРЕ́НКО Анатолій Федорович (2.II 1922, с. Катеринопіль, тепер смт Черкас. обл.) — укр. художник т-ру і графік, з. х. УРСР з 1973. Закін. 1946 Київ. худож. уч-ще (у А. *Середи*, М. *Уманського*). Оформив фільми Київ. кхф: «Подвиг розвідника» (1947), «Третій удар» (1948); вистави в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка; іл. до книжкових видань; медалі, нагрудні знаки. Вид.: «Анатолій Пономаренко». Каталог (1983).

ПОНОМАРЕ́НКО Дмитро Дмитрович [14 (27).X 1909, Харків — 4.IV 1987, там же] — укр. актор, н. а. УРСР з 1956. Закін. 1933 драм. студію т-ру «Березіль» (з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка), до 1940 працював у ньому. 1940—61 — у Харків., 1961—67 — Київ. т-рах муз. комедії, 1967—74 — на Одес. кхф, з 1974 — у Харкові. Ролі: Голохвостий («За двома зайцями» Рождественського), Яшка («Весілля в Малинівці» Рябова), Сусик («Трембіта» Мілютіна), Боні («Сільва» Кальмана). Знявся у фільмах «Назар Стодоля» (1964), «Гадюка» (1966) та ін.

ПОНОМАРЕ́НКО Євген Порфирович [24.II (9.III) 1909, Херсон] — укр. актор, н. а. СРСР з 1960. Чоловік Н. *Ужвій*. Закін. 1928 драм. студію при Одес. укр. муз.-драм. т-рі (у Л. *Гаккебуш* і В. *Василька*), 1926—36 працював у ньому. З 1936— в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Фран-

ка. Ролі: Іван («Суєта» Карпенка-Карого), Тарас Шевченко («Петербурзька осінь» Ільченка), Хлестаков («Ревізор» Гоголя), Незнамов («Без вини винні» О. Островського), Доменіко («Філумена Мартурано» Де Філіппо). Знявся у фільмах: «Кармелюк» (1938), «Нескорені» (1954) та ін. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971. Вид.: З. Сидоренко. «Євген Пономаренко» (1977).

ПОНОМАРЕНКО Іван Вікторович (11.IV 1945, с. Калинівка Жовтневого р-ну Микол. обл.) — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1985. Закін. 1974 Одес. консерваторію (у О. Благовидової). З 1981 — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Онєгін («Євгеній Онєгін» Чайковського), Грязной («Царева наречена» Римського-Корсакова).

ПОНОМАРЕНКО Микола Кирилович (24.II 1942, м. Миронівка Київ. обл.) — укр. майстер декор.-ужит. мист-ва, з. х. УРСР з 1978. Закін. 1982 Ленінгр. вище худож.-пром. уч-ще. Працює в галузі худож. обробки металу (техніки — скань, філігрань, карбування; поєднує метал з коштовним камінням). Вироби: набори для напоїв, прикраси для костюмів Укр. нар. хору ім. Г. Г. Верьовки (1975), Миронівського ансамблю пісні і танцю «Чорнобривець», книги-адреси, оправи сувенірних видань.

ПОНОМАРЕНКО Таїсія Василівна (26.XII 1925, хутір Варварівка, тепер с. Орджонікідзе Одес. обл.) — укр. співачка (лірико-драм. сопрано), н. а. УРСР з 1962. Закін. 1950 Одес. консерваторію. 1951—71 — в Київ. т-рі опери та балету, 1974—78 — у Київ. філармонії. Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Перша весна» Жуковського), Катерина («Катерина Ізмайлова» Шостаковича), Марія («Мазепа» Чайковського), Недда («Паяци» Леонкавалло).

ПОПАДИЧ Федір Миколайович [14 (26).II 1877, с. Великі Будища, тепер Диканського р-ну Полтав. обл.— 7.VI 1943, м. Коломна Моск. обл.] — укр. хор. диригент, композитор і педагог. Навч. у Полтав. муз. уч-щі. З 1894 — учитель співу у Полтаві, з 1925 — викладач, з 1928 — директор Полтав. муз. уч-ща. Організатор (1918) і керівник (до 1934) Полтав. хор. капели. З 1934 — в Коломні худож. керівник хор. капели та оперної студії, 1935—38 — директор муз. школи. Тв.: опера «Якимівська трагедія», хор., вокал., камерна музика, обробки нар. пісень. Вид.: Н. Грицюк. «Федір Миколайович Попадич» (1987).

ПОПАДЮК Василь Іванович (26.I 1940, с. Мишин, тепер Івано-Фр. обл.— 27.IX 1991, Київ) — укр. виконавець на нар. інструментах, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1969 Львів. консерваторію (клас флейти). 1955—65 — в Гуцульському ансамблі пісні і танцю (Івано-Франківськ), одночасно 1963—65 — соліст Львів. філармонії. 1966—70 керівник оркестрової групи ансамблю танцю «Ятрань» (Кіровоград). 1970—80 — соліст-інструменталіст Укр. нар. хору ім. Г. Г. Верьовки, 1982—90 — керівник оркестру фольклорно-етногр. ансамблю «Калина» при Київконцерті, з 1990 — ансамблю «Гопак». Грав на 10 муз. інструментах. Тв.: для оркестру нар. інструментів, для окремих інструментів з оркестром. Вид.: зб. «Троїсті музики» (1990).

ПОПЕЛЬ Антон Львович (1865, м. Щакова, Польща —1910, Львів) — укр. скульптор. Навч. 1882—84 у Краків. школі красних мист-в, 1885—88 — у віден. АМ. З 1888 жив

у Львові, викладав у політех. ін-ті. Брав участь в оздобленні оперного т-ру, Палацу правосуддя (композиція «Юстиція») у Львові. Тв.: пам'ятники письменникам Ю. Коженьовському в Бродах та А. Міцкевичу у Львові (1905—06, у співавт.), погруддя О. Фредро.

ПОПЕ́НКО-КОХА́НИЙ Микита Романович [29.II (12.III) 1890, с. Шкарівка, тепер Київ. обл.— 2.IV 1981, Київ] — укр. живописець, з. х. УРСР з 1972. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т (у Ф. Кричевського). Тв.: картини «Інваліди» (1929), серія «Помстимось!» (1942—43), «Нескорена» (1947), «Портрет І. Франка» (1977), цикл малюнків «Соціалістичний Донбас»; картони для гобеленів, плакати, худож. оформлення павільйонів укр. виставок в СРСР та за кордоном.

ПОПЕ́СКУ Теодор Костянтинович (28.I 1935, Київ) — укр. артист балету, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1957 Київ. хореогр. уч-ще. Працював у Київ. (1957—58) і Ташкент. (1958—63) т-рах опери та балету. З 1963 — у Харків. т-рі опери та балету. Партії: Дон Жуан («Камінний господар» Губаренка), Спартак («Спартак» Хачатуряна), Фархад («Легенда про любов» Мелікова), гол. партії в балетах П. Чайковського, А. Адана, Л. Мінкуса.

ПО́ПІНОВ Микола Олександрович (11.V 1945, Дзержинськ Горьков. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1979. Закін. 1974 Київ. худож. ін-т (у Т. *Лящука*). Тв.: плакати — «Мир — наш ідеал» (1974—77), «1500. Місто-герой, місто-трудівник. Київ» (1982). Працює в галузі монумент. мистецтва.

ПОПО́В Андрій Михайлович [19. VIII (1.IX) 1911, Одеса — 9.IV 1977, Київ] — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1971. Закін. 1936 Одес. ін-т інженерів міськ. і комунального буд-ва. Працював в основному в галузі ландшафтної арх-ри. Споруди: будинок муз. школи ім. П. Столярського в Одесі (1938), комплекс житл. будинків у Києві (1947), Центр. парк культури і відпочинку в Києві (1948—50). Праці з питань благоустрою та озеленення міст і селищ України.

ПОПО́В Микола Тарасович (7.VIII 1927, с. Ястребовка, тепер Курської обл.) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1977. Закін. 1956 Київ. худож. ін-т (у О. *Пащенка*), де з 1961 викладає (з 1978 — професор). Тв.: серії — «За мотивами „Кобзаря" Т. Г. Шевченка» (1964—85), «Моє дитинство» (1970—72), «Сковорода» (1972), «Партизанська сюїта» (1974), «Зимовий Седнів» (1977), «Мій Київ» (1981), «Країна моя» (1986), «Мурманська земля» (1989); рисунки й пастелі «По Італії», «По Сибіру», «По Середній Азії» (всі — 1989—91). Вид.: В. В. Рубан. «Микола Попов». Альбом (1985).

ПОПО́В Олександр Андрійович [3 (15).II 1852, с. Георгієвське, тепер Яросл. обл.— 5.VIII 1919, Одеса] — укр. живописець. Закін. 1879 петерб. АМ, її академік — з 1885. Чл.-засновник Т-ва пд.-рос. художників. 1885—1917 — директор Одес. рисувальної школи. Тв.: «Христос і грішниця», «Похорон мучениці-християнки в катакомбах», «Коли пани відсутні» (1892).

ПОПО́В Олексій Олексійович [11 (24).V 1916, с. Хайлар, тепер Примор. кр.— 21.II 1988, Одеса] — укр. живописець, з. х. УРСР з 1975. Закін. 1941 Одес. ін-т інженерів цивільного буд-ва. Тв.: «На лимані. Одеса» (1950), «Виноград зібрано» (1963), «Одеський платан» (1966), «Псков. Кремль» (1973), «Святковий день» (1980). Вид.: «Олексій Попов». Альбом (1974).

ПОПО́В Павло Миколайович [16 (28).VII 1890, с. Миколаївка, тепер Сум. обл.— 4.IV 1971, Київ] — укр. літературознавець, мистецтвознавець, фольклорист, ч.-к. АН УРСР з 1939. Закін. 1916 Київ. ун-т (з 1934 — його професор). Досліджував питання давньої укр. л-ри, історію друкарства, мист-ва, нар. творчість, рос.-укр. літ. зв'язки. Тв.: «Маловідомий твір Іоаникія Галятовського» (1915), «Друкарство, його початок і поширення в Європі (15—16 ст.)» (1925), «Матеріали до словника українських граверів» (1926), «Матеріали до словника українських граверів» (додаток 1, 1927), «Ксилографічні дошки Лаврського музею» (вип. 1, 1927), «Початковий період книгодрукування у слов'ян» (1958). Вид.: О. Білецький, Г. Сухобрус, Ф. Шолом. «Павло Миколайович Попов» (1961).

ПОПО́ВА Лідія Іванівна (17.II 1925, Харків) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1957. Закін. 1947 Моск. ун-т. З 1982 живе в Москві. Праці: монографії — «С. І. Світославський» (1955), «Л. М. Жемчужников» (1961); «Українське радянське мистецтво 20—30-х років», «Т. Н. Яблонська» (1968), «Українська радянська сатира» (1971), всі — у співавт., «Георгій Якутович» (1989).

ПОПО́ВА Любов Василівна (24.II 1925, м. Мінусінськ, тепер Краснояр. кр.) — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. УРСР з 1976. Закін. 1950 Харків. муз. школу. 1948—80 — у Харків. т-рі опери та балету. Партії: Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Мати («Катерина» Аркаса), Соломія («Богдан Хмельницький» Данькевича), Графиня («Пікова дама» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе).

ПОПО́ВА Людмила Григорівна (14.VI 1924, Харків) — укр. театрознавець. Дружина О. *Сердюка*. Закін. 1949 Харків. театр. ін-т. Книги: «Воронович Олександра Петрівна» (1960), «Бондаренко Євген Васильович» (1962), «Олександр Сердюк» (1979); передмова, упорядкування, наук. коментар в кн. «Лесь Сердюк. Роздуми і нотатки актора» (1989).

ПОПО́ВИЧ Іван Дмитрович (22.IV 1949, с. Осой, Закарпаття) — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1990. Закін. 1974 Львів. консерваторію. 1975—79 — худож. керівник Львів. вокал.-інструм. ансамблю «Ватра», 1979—88 — у Київ. мюзик-холі, з 1988 — соліст Держ. духового оркестру України.

ПОПО́ВСЬКИЙ Іван Петрович (?—?) — укр. і рос. співак (бас) 18 ст. До 1714 співав при дворі гетьмана І. Скоропадського в Батурині (тепер смт Черніг. обл.), потім — регент Придворної співацької капели в Петербурзі. Приїздив на Україну, зокрема 1718 для добору співаків у капелу. Переписав 1725 нотний ірмологій (зб. церк. співів) 18 ст.

ПОПУ́ДРЕНКО Владилен Антонович (4.VII 1936, Чернігів) — укр. актор, н. а. УРСР з 1989. Закін. 1963 Київ. ін-т театр. мист-ва (у М. *Верхацького*). Працював в укр. т-рах Одеси, Сімферополя, Полтави, Запоріжжя. З 1990 — у Черніг. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Еней («Енеїда» за Котляревським), Василь («Циганка Аза» Старицького), Гнат («Безталанна» Карпенка-Карого), Муров («Без вини винні» Островського), Містер Ікс («Принцеса цирку» Кальмана), Фердінанд («Підступність і кохання» Шіллера).

ПОРЕ́НИЧ Роберт Августович (1824, Пруссія — 1899, Ташкент) — укр. диригент, композитор, педагог. З 1851 — викладач музики, диригент хору і симф. оркестру Київ. кадетського корпусу, 1853—68 — вчитель

хор. співу Ін-ту шляхетних дівчат. Один з організаторів 1863 Київ. відділення РМТ, 1863—75 — член його дирекції, 1863—72 — зав. муз. частиною і диригент його симф. концертів, 1868—74 — перший директор і викладач муз. уч-ща РМТ. З 1875 — у Ташкенті вчитель і керівник хорів у гімназіях. Тв.: опери «Тарас Бульба», «Дніпровська русалка», струнні квартети, обробки укр. нар. пісень, романси, пісні («Скажи мені правду» на сл. О. Афанасьєва-Чужбинського).

ПОРО́СНИЙ Василь Васильович (1873, с. Міські Млини, тепер Полтав. обл.— 1942, Москва) — укр. майстер худож. кераміки. Працював у с. Опішні (тепер смт Полтав. обл.). З 1927 — у Москві. Вироби: гончарний посуд (миски, тарілки, глечики, куманці, барильця, вази), оздоблений рослинним та анімалістичним орнаментом, статуетки («Т. Г. Шевченко»).

ПО́РУМБЕ́СКУ Чіпріан (2.X 1853, Шіпотеле-Сучевей, Сучава — 25.V 1883, Ступка, тепер Чіпріан-Порумбеску) — рум. композитор, диригент, один з основоположників рум. нац. музики. Муз. освіту здобув у К. *Мікулі* (теорія) і С. *Воробкевича* (гармонія, хор. диригування). 1875—77 — диригент хор. т-ва та керівник робітн. хорів у Чернівцях. Тв.: муз. комедія «Кандидат Лінте» (1877), казкова оперета «На молодику», «Балада» для скрипки і фп., пісні.

ПО́СТЕЛЬ Олександр Борисович [18.IV (1.V) 1904, Одеса — 19.I 1989, там же] — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1963. Закін. 1929 Одес. худож. ін-т (у Т. *Фраєрмана* і В. *Заузе*). 1923—67 викладав в худож. навч. закладах Одеси. Тв.: живописні — «Околиці Одеси» (1939), «Сонце в серпанку» (1948), «Сніг зійшов» (1955); графічні — серії «Одеса» (1946), «Пори року» (1960), «Одеські пейзажі» (1950—70); книжкова графіка. Вид.: «Олександр Постель». Альбом (1972).

ПОТА́ПЕНКО Вячеслав Опанасович [21.XII 1863 (2.I 1864), с. Веселий Кут, тепер Микол. обл.— 29.X 1942, Краснодар] — укр. актор і письменник. Працював 1883—1900 у трупах М. Кропивницького та М. Садовського. 1904 оселився в Єкатеринодарі (тепер Краснодар). Друкуватися почав 1888. Писав рос. і укр. мовами. Автор п'єс (деякі ставились на сцені), оповідань.

ПОТА́ПОВА Олена Михайлівна (16.II 1930, Самара) — укр. артистка балету, н. а. СРСР з 1970. Закін. 1948 хореогр. студію при Київ. т-рі опери та балету, відтоді — його солістка, з 1977 — балетмейстер-репетитор. Партії: Леся («Маруся Богуславка» Свечникова), Лілея («Лілея» Данькевича), Мавка («Лісова пісня» Скорульського), гол. партії в класичних балетах.

ПОТЕ́ЛИЦЬКОЇ ЦЕ́РКВИ СВ. ДУ́ХА МА́ЙСТЕР (?—?) — майстер 16 ст. Церкву збудовано коштом цеху гончарів у 1-й пол. 16 ст. в с. Потеличі (тепер Львів. обл.). Дерев'яна, монумент. форм, під квадратним наметом з одним заломом, зх. двері ковані. Всередині — настінні розписи (20—40-і рр. 17 ст.).

ПОХИТО́НОВ Іван Павлович [27.I (8.II) 1850, с. Мотронівка, тепер с. Зелений Гай Знам'янського р-ну Кіровогр. обл.— 12.XII 1923, Льєж, за ін. даними — Брюссе́ль] — рос. і укр. живописець, д. чл. петерб. АМ з 1904. Чл. Т-ва пд.-рос. художників з 1891, Т-ва передвижників — з 1905. Навч. в Парижі. З 1913 жив на Україні. 1919 — емігрував. Тв.: «Барбізон» (1880), «Пасіка» (1889), «На півдні Росії. Вівці на тирлі», «Зимові сутінки на Україні» (кін. 19 ст.), «Збирання картоплі. Жа-

бовщизна», «Вечір на Україні», «Жнива»; портрети. Вид.: «Іван Павлович Похитонов». Каталог (1963).

ПОШИВАЙЛИ — укр. майстри худож. кераміки родом з с. Опішня (тепер смт Полтав. обл.). Тарас П. (2-а пол. 19 — поч. 20 ст.). Виготовляв полив'яний посуд. Його дружина Килина П. (?—1930). Створювала дит. глиняні іграшки. Їхній син Никифор Тарасович П. (80-і рр. 19 ст.— жовтень 1936). Виготовляв полив'яний посуд. Його син Гаврило Никифорович П. [25.III (7.IV) 1909 — ?] — майстер посуду і скульптури малих форм (серія «Полтавські козаки», 1975; «На ярмарок», 1979). Його дружина Євдокія Данилівна П. [1 (14).III 1910]. Розмальовує вироби традиційним рослинним орнаментом, зображенням риб і птахів. Їхній син Микола Гаврилович П. (27.V 1930). Створює тематичні скульп. композиції («Хлібороб», «Наталка і Петро», обидві — 1974; «Ой орав мужик край дороги», 1976) тощо.

ПРАВДЮК Олександр Андрійович (25.XI 1926, Вінниця) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1984. Закін. 1954 Львів. консерваторію (у В. *Стеценка*). З 1957 — в ІМФЕ. Праці: «Ладові основи української народної музики» (1961), «Пісні великого Кобзаря» (1964), «Т. Г. Шевченко і музичний фольклор України» (1966), «Українська музична фольклористика» (1978), «Міжнаціональні зв'язки в музичному фольклорі» (1982); вступні статті та наук. коментарі до музикознав. збірників.

ПРАГТЛЬ Йосиф (1737, Відень — 1799, с. Браїлів, тепер смт Він. обл.) — укр. живописець-монументаліст. Мистецьку освіту здобув у Відні. З 1757 — чернець монастиря у м. Берестечку (тепер Рівнен. обл.). Тв.: фрески у браїлівському костьолі; ікони в кафедральному костьолі в Кам'янці-Подільському; розписи та 16 ікон у костьолі в Берестечку; ікони в костьолі м. Станіслава (тепер Івано-Франківськ) та розписи в палаці Чацьких у с. Боремлі на Волині.

ПРА́ХОВИ — діячі укр. і рос. культури; батько й син. Адріан Вікторович [4 (16).III 1846, м. Мстиславль, тепер Білорусь — 1 (14).V 1916, Ялта] — мистецтвознавець, археолог, худож. критик. Закін. 1867 Петерб. ун-т. Викладав історію і теорію мист-в у Петерб. (1873—87 та з 1897) і Київ. (1887—97) ун-тах, петерб. АМ (1875—87, з 1880 — професор). Досліджував історію мист-ва стародавніх Єгипту і Греції, Київ. Русі та давніх пам'яток церк. арх-ри на Волині (1886). Автор однієї з перших публікацій про мистецьку спадщину Т. Шевченка. Відкрив фрески 12 ст. у Кирилівській церкві, для відновлення яких запросив М. *Врубеля*, 1885—96 керував буд-вом і внутр. опоряджувальними роботами у Володимирському соборі в Києві. Микола Адріанович П. (18.V 1873, Рим — 25.XI 1957, Київ) — художник і мистецтвознавець. З 1883 жив у Києві. З 1896 працював як художник у галузі декор.-ужиткового мист-ва. Один з організаторів т-ва «Київський художник». Автор спогадів «Сторінки минулого» (1958), статей. Див. також А. *Крюгер-Прахова*.

ПРАЧ Іван (Ян Богумил; серед. 18 ст., Сілезія — 1818, Петербург) — рос. муз. фольклорист, композитор і педагог. За походженням чех. З кін. 70-х рр. 18 ст. жив у Петербурзі, викладав гру на фп. у Смольному ін-ті і театр. уч-щі. Склав і видав (1790, разом з М. Львовим) «Зібрання народних російських пісень з їхніми голосами», куди ввійшло 7 укр. пісень («Ой не відтіль місяць

світить», «Ах під вишнею», «Послала мене мати зеленого жита жати» та ін.). Тв.: фп. п'єси. Автор посібника «Повна школа для фортепіано» (1816).

ПРЕВЛÓЦЬКИЙ Степан Степанович (?—?) — укр. живописець і педагог 1-ї пол. 19 ст. Жив у Корсуні. Вчитель І. *Сошенка* та Г. *Лапченка*. Є припущення, що у с. Вільшані на Черкащині в дитинстві у нього навч. Т. Шевченко.

ПРЕ́СИЧ Олександр Силович [27. VIII (9.IX) 1909, ст. Погранична, тепер КНР — 20.IV 1981, Одеса] — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1934 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Очолював симф. оркестри в Кам'янці-Подільському (1934—35), Запоріжжі (1935—40), Одесі (1947—64). Був диригентом Львів. (1946—47), гол. диригентом Донец. (1964—71) т-рів опери та балету, оперної студії Одес. консерваторії (1971—81). Пед. діяльність почав з 1934. Вистави: «Князь Ігор» О. Бородіна, «Мазепа» П. Чайковського, «Семен Котко» С. Прокоф'єва.

ПРЕ́ТВИЧ Іов (? — ймовірно, 29.X 1571) — укр. військ. інженер і будівничий. 1541—45 під керівництвом П. перебудовано укріплення фортеці в Кам'янці-Подільському, реконструйовано мури та башти, прибудовано Денну вежу.

ПРИ́БИК Йосип Вячеславович (11.III 1855, маєток Свята Гора, передмістя Пршибрама, Чехо-Словаччина — 20.X 1937, Одеса) — укр. диригент, композитор, педагог, н. а. УРСР з 1932. За походженням чех. Закін. 1875 Празьку консерваторію. З 1878 працював у Росії. Був диригентом Харків. (1879—80, 1888—89), Львів. (1882—83), Київ. (1883—87, 1889—92) опер. 1894—1937 — диригент (1920—26 — гол. диригент) оперного т-ру і викладач консерваторії в Одесі (з 1919 — професор). Тв.: 8 одноактних опер («Нерви», «Освідчення», «У пітьмі» та ін.), кантата на честь О. Пушкіна, симф. «Червоний Жовтень», «Українська рапсодія», вокальна музика. Праці з теорії музики.

ПРИБИ́ЛЬСЬКА Євгенія Іванівна [25.XII 1877 (6.I 1878), м. Рибінськ, тепер Яросл. обл.— 4.I 1948, Москва] — укр. художник. Закін. 1907 Київ. худож. уч-ще (у П. Левченка). В 1910—16 — худож. керівник навч.-показової майстерні в с. Скопцях (тепер с. Веселинівка Київ. обл.), де виготовляли килими і декор. вишивки за малюнками П. та Г. *Собачко-Шостак*. Організатор виставок «Народне мистецтво Галичини та Буковини» в Києві і Москві (1917), «Сучасна творчість українського села» в Києві (1919).

ПРИДАТКЕ́ВИЧ Роман Павлович (1.VI 1895, Живець, поблизу Кракова — 17.X 1980, Меррей, шт. Кентуккі, США) — укр. композитор, скрипаль, музикознавець, педагог, муз.-громад. діяч. Навч. 1905—13 у Вищому муз.-драм. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові (класи: скрипки — у Є. Перфецького, теорії — у Ф. *Колесси, С. Людкевича*). Завідував муз. відділом в Ін-ті нар. освіти і в Театр. ін-ті ім. І. К. Тобілевича (1920—22), обидва — в Одесі, директор Укр. консерваторії в Нью-Йорку (1924—30), концертмейстер різних оркестрів у США (1937—40). Як скрипаль виступав з 1930. Тв.: симфонії «Українське визволення» (1933—39), «Тополя» за Т. Шевченком (1940—45), «Про гетьмана Мазепу» (1959); камерно-інструм. «Українська сюїта» (1937—39), для скрипки і фп. «Перша сюїта», «Подільська сюїта», «Гуцульська сюїта» (1932—47), «Українська рапсодія», обробки нар. пісень.

ПРИЙМА́К Борис Іванович [29.V (11.VI) 1909, м. Новочеркаськ, тепер Рост. обл.] — укр. архітектор, н. арх. СРСР з 1970. Закін. 1930 Харків. худож. ін-т. До 1936 працював у проектних орг-ціях Харкова. 1955—73 — гол. архітектор Києва, один з авторів ген. плану реконструкції міста та проекту планування й забудови Хрещатика. Споруди: будинок М-ва зв'язку (1950—55), Головпоштамт (1952—56), готель «Москва» (1959—66), станції метро «Завод „Більшовик"» (1962—63), «Нивки», «Жовтнева» (1971), «Червона площа» (1976), всі — у співавт. Один з авторів ген. плану Києва до 2000 року, проекту центру міста. Автор архіт. частини ряду пам'ятників. З 1971 — професор Київ. худож. ін-ту.

ПРИМАЧЕ́НКО (Приймаченко) Марія Овксентіївна [30.XII 1908 (12.I 1909), с. Болотня, тепер Київ. обл.] — укр. майстер нар. декор. розпису, н. х. УРСР з 1988. Тв.: серія малюнків «Звірі з Болотні» (1935—41), цикл «Людям на радість» (1960—66); розписи «Пава» (1936), «Чубарики на квітах» (1959), «Козацька могила» (1962), «Ведмеді на пасіці» (1965), «Чотириногий одуд» (1968); іл. до дит. книжок «Ой коники-сиваші» (1968), «Товче баба мак», «Журавель» (обидві — 1970), «Чорногуз приймає душ» (1971), дві останні — М. Стельмаха. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1966. Вид.: «Марія Примаченко». Альбом (1971); Островський Г. «Добрий Лев Марії Примаченко» (1991).

ПРИСЄ́КІН Микола Сергійович (10.XI 1928, с. Часта Дубрава, тепер Липец. обл.) — рос. живописець, з. х. РРФСР з 1974, з. д. м. УРСР з 1980. Закін. 1950 Моск. худож.-пром. уч-ще. Брав участь у ств. діорам «Штурм Сапун-гори поблизу Севастополя» (1959, Севастополь), «Форсування Дніпра в районі Переяслава-Хмельницького. 1943 рік» (1974, Переяслав-Хмельницький), «Битва за Київ. Лютізький плацдарм. 1943 рік» (1980, с. Нові Петрівці Київ. обл.).

ПРИХИ́ЛЬНИЙ Амвросій (?—1641) — укр. архітектор. За походженням італієць. З 1591 — цехмістер цеху будівничих, 1592 здобув право городянина Львова. В 1588 — підмайстер у П. *Барбона.* Разом з П. *Римлянином* і В. *Капиносом* будував Успенську церкву у Львові (1591—1629), брав участь у спорудженні будинків Львів. братства. Після смерті П. Римлянина закінчив буд-во костьолу бернардинців (1630). Споруди: житл. будинок (тепер вул. Староєврейська № 34), костьол св. Лазаря у Львові (1620—40, у співавт. з Я. Боні). Брав участь 1584—89 у буд-ві замку Острозьких у Старому Селі (тепер Пустомитівського р-ну Львів. обл.). Працював у Жовкві (тепер місто Львівської обл.), де будував міськ. костьол (1604—18) з дзвіницею-вежею (разом з П. Щасливим).

ПРИХО́ДЬКО Олекса Кіндратович (5.X 1887, с. Княжпіль, тепер Хмельн. обл.— 1977, Прага) — укр. диригент, педагог. Закін. філол. ф-т ун-ту та Муз. ін-т у Варшаві. Керував укр. хорами у Варшаві (1909—15), Чернігові (1915—17), Києві (з 1917, Перший укр. нац. хор під керуванням К. *Стеценка,* Укр. респ. капела під керівництвом О. *Кошиця*). З 1920 — організатор хор. життя на Закарпатті, 1921—23 — диригент Т-ру М. Садовського в Ужгороді. З 1922 — викладач л-ри та музики в жін. і чол. учительських семінаріях. З 1940 — у Празі керівник хорів і театр. студії.

ПРОВАТО́РОВ Геннадій Пантелеймонович (11.III 1929, Москва) — рос. і укр. диригент, з. д. м. УРСР

з 1965, н. а. РРФСР з 1981. Закін. Моск. консерваторію (класи: фп.— у О. Гольденвейзера, 1952, диригування — у О. Гаука, 1956). В 1957—58 — гол. диригент симф. оркестру Харків., 1958—61 — Дніпроп. філармонії, 1965—68 — Одес. т-ру опери та балету. Очолював Муз. т-р ім. К. Станіславського і В. Немировича-Данченка в Москві (1961—65), Ленінгр. Малий оперний т-р (1968—70), Білорус. т-р опери та балету (1981—84), симф. оркестр Куйбишев. філармонії (1971—81). У 1984 очолив Моск. муз. театр.

ПРОВО́РА Хома Васильович (бл. 1830, хутір Богодар, тепер с. Богодарівка Дніпроп. обл.— ?) — укр. нар. оповідач, виконавець пісень. Сліпий з дитинства. Майстерно грав на сопілці. У 80-х рр. історик і етнограф Д. Яворницький записав від П. багато укр. нар. пісень, примовок, прислів'їв, казок, переказів, оповідок тощо, частину яких опублікував у своїй праці «Запоріжжя в залишках давнини та переказах народу» (ч. 1—2, 1888); присвятив П. окремий розділ у праці «По слідах запорожців» (1898) і кілька нарисів. Деякі матеріали, записані від П., містяться в різних укр. фольклорних збірниках.

ПРОКОПЕ́НКО Олексій Юхимович (19.XI 1925, с. Аули, тепер смт Дніпроп. обл.) — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1955 ВДІК. 1955—85 — кінооператор-постановник Київ. кхф. Фільми: «Круті сходи» (1957), «Надзвичайна подія» (1958), «Іванна» (1959), «Лісова пісня» (1961), «Десятий крок» (1967), «Падав іній» (1968), «Шлях до серця» (1970), «Абітурієнтка» (1973), «Прості турботи» (1975), «Голубі блискавки» (1978), «Стратити немає можливості» (1982). З 1982 — зав. кафедрою оператор. майстерності Київ. ін-ту театр. мист-ва.

ПРОКО́ПІЙ (?—?) — укр. гравер 40—70-х рр. 17 ст. Ілюстрував гравюрами алегорич. змісту «Апокаліпсис» (1646—62). Створив рисунки до перших видань «Києво-Печерського патерика» (1661, 1678).

ПРОКО́ПІЙ Данило (?—?) — укр. будівничий 18 ст. У 1739 збудував у м. Турці (тепер Львів. обл.) церкву Миколи (дерев'яна, з восьмигранною банею над вівтарем).

ПРОКОПО́ВИЧ Борис Миронович (13.VII 1929, с. Кутрів, тепер Волин. обл.— 19.II 1980, Полтава) — укр. режисер, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1953 Харків. театр. ін-т, відтоді — у Полтав. укр. муз.-драм. т-рі (з 1965 — гол. режисер). Вистави: «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Вій» М. Кропивницького, «Нескорена полтавчанка» П. Лубенського.

ПРОКО́Ф'ЄВ Сергій Сергійович [11 (23).IV 1891, с. Сонцівка, тепер с. Красне Красноармійського р-ну Донец. обл.— 5.III 1953, Москва] — рос. композитор, піаніст, диригент. н. а. РРФСР з 1947. Музики навч. з 5 років, 1902 і 1903 — під керівництвом Р. *Глієра*. Закін. Петерб. консерваторію (класи: композиції — 1909, диригування і фп. — 1914). Тв.: 8 опер (у т. ч. «Вогненний ангел», 1919—27; «Війна і мир», 1941—52), 7 балетів (зокрема, «На Дніпрі», 1930; «Ромео і Джульєтта», 1936; «Попелюшка», 1944; «Оповідь про кам'яну квітку», 1950); ораторія «На варті миру» (1950); 6 кантат (у т. ч. «Олександр Невський», 1939); 7 симфоній, вокал.-симф. і симф. сюїти, концерти для різних інструментів з оркестром, камерно-інструм., вокальна музика, музика до фільмів. П. виріс на Україні. Укр. мелодику і текст «Заповіту» Т. Шевченка використав в опері «Семен Котко» (1940), музиці до фільмів «Котовський» і «Партизани в степах України» (обидва — 1942),

а також у «Заздоровниці» (1939). У с. Красному 1968 відкрито муз. школу, якій присвоєно ім'я П.; 1991 — мемор. комплекс і пам'ятник композитору (скульптори В. і А. Полоники). Мемор. кімнату-музей відкрито 1983 в м. Нікополі Дніпроп. обл. Ім'я П. носить Донец. муз.-пед. ін-т (з 1991 — консерваторія). Лен. пр., 1957. Держ. пр. СРСР, 1943, 1946 (тричі), 1947, 1951. Вид.: І. Нестьєв. «Життя Сергія Прокоф'єва» (1973).

ПРОСТЯКОВ Сергій Михайлович [19.II (4.III) 1911, Москва] — рос. актор, н. а. РРФСР з 1961. Працював у т-рах Росії, з 1967 — в Одес. рос. драм. т-рі. Ролі: Карбишев («Коли мертві оживають» Рачади), Альєнде («Президент» Земляка), Войницький («Дядя Ваня» Чехова), Лір («Король Лір» Шекспіра).

ПРОТАСЕНКО Микола Прокопович (22.V 1923, м. Макіївка Донец. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1965. Закін. 1948 студію при Артемівському муз.-драм. т-рі, де працював 1944—48. З 1951 — в Донец. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Виборний («Наталка Полтавка» Котляревського), Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Єгор Буличов («Єгор Буличов та інші» М. Горького).

ПРОТАСОВ Леонід Демидович (14.VIII 1922, м. Кизил, Тува — укр. та рос. живописець, графік, майстер декор.-ужиткового мист-ва, з. х. Тув. АРСР з 1974. Закін. 1953 Свердлов. худож. уч-ще. З 1976 живе на Україні. Тв.: живописні — «Бай-Тайга» (1965), «Єнісей» (1967), «Осінь» (1968), «Дорога в Саянах» (1972), «Кунюк» (1975), «Улуг-Хем» (1976); графічні — «Полудень», «Березень», «Відлига» (всі — 1973); скульптура малих форм — «Вершник», «Танець шамана» (обидві — 1972), «Богатир»; композиції — «Щасливе дитинство» (1979), «Князь Святослав з дружинниками» (1982), «Партизани» (1985).

ПРОТОПОПОВ Сергій Володимирович [21.III (2.IV) 1893, Москва — 1954, там же] — рос. композитор, теоретик, диригент, педагог. Закін. 1921 Київ. консерваторію. 1918—21 викладав у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка та Нар. консерваторії, з об'єднаним хором яких виконував тв. М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича, Я. Степового, М. Вериківського, П. Козицького, В. Верховинця. З 1921 — ректор Першого муз. технікуму в Москві, з його хором виконував музику М. Леонтовича. 1938—40 — викладач Моск. консерваторії, з 1943 — муз.-пед. уч-ща. Серед праць: «Елементи побудови музичної мови (ч. 1—2; 1930; 1931), спогади про М. Леонтовича (був знайомий з ним з 1914). Тв.: опера «Перша кінна» (1938), 3 фп. сонати, романси, обробки нар. пісень (у т. ч. «Заповіт»).

ПРОТОР'ЄВИ — укр. художники-керамісти, засл. майстри нар. творчості УРСР з 1986; подружжя. Валерій Семенович П. (17.I 1924, с. Воронівці Хмільницького р-ну Вінн. обл.). Надія Юхимівна П. (23.II 1926, с. Дубівка Брусилівського р-ну Житомир. обл.). Закінчили 1950 Київ. уч-ще прикладного мистства (у Д. *Головка,* О. Грядунової, П. Глущенко). Працювали на Васильківському майоліковому з-ді (Київ. обл.). Вироби: декор. скульптура, вази, тарелі, набори.

ПРОХАСКА Вікентій Іванович (?—?) — укр. архітектор серед. 19 — поч. 20 ст. Споруди в Одесі: міський ломбард (1905), прибутковий будинок по вул. Гоголя № 21 (1909) та ін.

ПРОХЕНКОВИЧ Олександр (?—?) — укр. скульптор 2-ї пол. 17 ст.

Працював у Львові. Ймовірно, автор мармурового вівтаря костьолу кармелітів у Львові.

ПРО́ХОРОВ Костянтин Олександрович (20.XII 1924, с. Караваєво, тепер Владимир. обл.) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1960. Навч. 1946—48 у Сімфероп. худож. уч-щі (у М. *Крошицького* та М. *Щеглова*). Тв.: «Літо в Артеку» (1955), «Кримська весна» (1957), «Осіння пісня» (1962), «Увечері на рейді» (1965), «Зима під Чатир-Дагом» (1968, 1974), «Чеховська бухта в Гурзуфі» (1969), «Чорноморський берег» (1970), «На лісовій галявині» (1972), «Марина» (1973), «Бухта в Севастополі» (1975), «Бригадир» (1976), «На рибалці» (1977), «Вечір в Загорську» (1978), «Літня ніч» (1979), «Весна наступає» (1980), «Васнецовська церква в Абрамцеві» (1981). Вид.: «Костянтин Прохоров». Каталог (1981).

ПРО́ХОРОВ Семен Маркович [30.I (11.II) 1873, Малоярославець, тепер місто Калуз. обл.— 23.VII 1948, Харків] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1941. Закін. 1904 МУЖСА, 1909 — петерб. АМ (у І. Рєпіна). Викладав у харківських худож. уч-щі (1913—22) і худож. ін-ті (1922—48; з 1935 — професор). Тв.: «Хвора дитина» (1909), «Портрет О. М. Горького» (1910), цикл «В колонії» (1915—18), «Жниці» (1922—23), «На Дніпрельстані» (1929), «Виступ С. Орджонікідзе в робочому клубі» (1937), «Повернення демобілізованого воїна» (1947). Вид.: «С. М. Прохоров». Каталог (1950).

ПРОЦЕ́НКИ — укр. митці; батько й син. Федір Данилович П. [8 (20). VI 1866, м. Ніжин, тепер Черніг. обл.— 14.XI 1942, Ленінград] — хормейстер і актор. Закін. 1913 регентські учительські курси в Петербурзі. Викладав муз. дисципліни в Ніжин. істор.-філол. ін-ті. Організовував аматорські вистави. Засн. при ніжинському Нар. домі — мішаний хор (1893), вокальну студію, струнний і вокал. квартети. Андрій Федорович П. [29.X (11.XI) 1902, Ніжин — 19.VII 1984, Київ] — флейтист, педагог, з. а. УРСР з 1946. Закін. 1927 Київ. консерваторію, з 1934 — її викладач (з 1954 — професор). Створив школу гри на флейті, розробив курс методики гри на духових інструментах. Працював також у Київ. т-рі опери та балету (1934—56). Вид.: Л. Проценко. «Життєпис. Спогади» (1990).

ПРОЦЬКО́ Петро Миколайович (20.VII 1929, с. Редьківка, тепер Черніг. обл.) — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1967. В 1983—87 — худож. керівник і гол. диригент укр. нар. хору Черніг. філармонії.

ПРУДКИ́Й Никін Іванович (5.IV 1890, м. Канів, тепер Черкас. обл.— 8.XII 1982, Черкаси) — укр. кобзар. У 20—30-х рр.— постійний доглядач музею на могилі Т. Шевченка в Каневі, виступав з бандурою перед відвідувачами. В 50-х рр. керував самодіяльними ансамблями бандуристів у Черкасах. Виконував укр. нар. пісні і думи, пісні на вірші Т. Шевченка, власні твори.

ПРУ́СЛІН Наум Ісакович (21.II 1877, Єлизаветград, тепер Дніпропетровськ — 23.VIII 1943) — укр. диригент і композитор, з. а. УРСР з 1940. Закін. 1919 Київ. консерваторію (у Р. Глієра). Працював зав. муз. частиною в Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка, в т-рі «Березіль», з 1924 — в Укр. драм. т-рі ім. І. Франка (з 1926 — в Києві). Тв.: оперета «Вій», соната для скрипки, соната для фп., музика до театр. вистав, романси.

ПРЯ́ДКІН Леонід Федорович [8 (21).III 1906, м. Краматорськ, тепер Донец. обл.— 27.XII 1986, Київ] — укр. кінооператор. Закін. 1935 Ки-

їв. кіноінститут. У кіно — з 1935. З 1940 — оператор Київ. студії наук.-популярних фільмів. Фільми: «Мова тварин» (1967), «Сім кроків за горизонт» (1968), «Чи думають тварини?» (1970), «Добрий і злий» (1976). «Пригоди капітана Врунгеля» (1976—77). Держ. пр. СРСР, 1972.

ПРЯДЧЕНКО Микола Данилович (13.VI 1951, с. Вінницькі Стави Київ. обл.) — укр. артист балету, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1969 Київ. хореогр. уч-ще, відтоді — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Паріс і Князь («Лілея» Данькевича), Лукаш, Перелесник («Лісова пісня» Скорульського), Ромео («Ромео і Джульєтта» Прокоф'єва), гол. партії в балетах П. Чайковського.

ПРЯНИШНИКОВ Іларіон Михайлович [20.III (1.IV) 1840, с. Тимашово, тепер Калуз. обл.— 12 (24).III 1894, Москва] — рос. живописець, д. чл. петерб. АМ з 1893. Закін. 1866 МУЖСА (у С. Зарянка). Чл.-засновник Т-ва передвижників. У співавт. з В. Маковським 1871—72 виконав малюнки, присвячені обороні Севастополя 1854—55. Серед ін. тв.: «Порожняки» (1871), «Спасів день на Півночі» (1887).

ПСТРАК Ярослав Васильович (24. III 1878, містечко Гвіздець, тепер смт Івано-Фр. обл.— 1916, Харків) — укр. живописець і графік. Закін. 1899 мюнхен. АМ. Тв.: портрети — Б. Хмельницького (1906), «Старий гуцул» (1909), Т. Шевченка (1914); картини — «Козак веде полоненого яничара», «В літній день», «Гуцулка зі свічкою», «Каменяр» (1904), «Помста» (1907), «Під конвоєм. 15 вересня 1914»; іл. до повістей «Захар Беркут» І. Франка (1902), «Тарас Бульба» М. Гоголя (1907); карикатури для сатирич. журналів «Комар» і «Зеркало» (1900—08). Вид.: М. Фіголь. «Ярослав Васильович Пстрак» (1966).

ПСЬОЛ Глафіра Іванівна [за чоловіком — Дуніна-Борковська; 24.X 1823, с. Псьолівка, тепер с. Пісільське Полтав. обл.— 26.IV 1886, Москва] — укр. художниця. Живопису навч. вдома. 1843 в Яготині познайомилася з Т. Шевченком, користувалася його порадами щодо малярства. Тв.: портрети В. О. Рєпніної, М. Г. Рєпніна, В. М. Рєпніної (1839), П. Д. Дуніна-Борковського. Працювала над портретом Т. Шевченка.

ПТУШКО Олександр Лукич [6 (19). IV 1900, Луганськ — 6.III 1973, Москва] — рос. кінорежисер і художник, н. а. СРСР з 1969. У кіно — з 1927. Фільми: мультиплікаційні — «Новий Гулівер» (1935), «Золотий ключик» (1939); ігрові — «Кам'яна квітка» (1946), «Садко» (1953), «Руслан і Людмила» (1972). Держ. пр. СРСР, 1947.

ПУГОЛЬ Яків з Туклі (?—?) — будівничий 18 ст. Разом з Ф. Удичем з Лихобора 1739 збудував у с. Лужках (тепер Львів. обл.) дерев. церкву з 3 восьмигранними вежами на чотири яруси кожна.

ПУЗДРАЧ Семен Данилович (1847, с. Двірець, тепер Житомир. обл.— 1929, там же) — укр. нар. оповідач, гуморист, казкар. 1923—26 етнограф В. Кравченко записав від нього багато казок, переказів, оповідань, пісень, прислів'їв, повір'їв про тварин, явища природи, а також цінних відомостей про нар. вірування, звичаєве право, нар. медицину, обряди і звичаї.

ПУЗИРІ — укр. майстри кераміки; батько й сини. Мусій П. (1812—95). З 1842 мав керамічну майстерню в Радичеві на Чернігівщині. Лаврентій Мусійович П. (1845—1917) і Григорій Мусійович П. (бл. 1850—1930). Працювали в майстерні батька, згодом Л. М. Пузир мав власну

майстерню в Новгороді-Сіверському. Виготовляли декор. та ужитковий посуд, розмальований рослинним орнаментом і горизонтальними смугами.

ПУЗИРКО́В Віктор Григорович (4.X 1918, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ) — укр. живописець, н. х. СРСР з 1979. Закін. 1946 Київ. худож. ін-т (у К. *Єлеви* та О. *Шовкуненка;* з 1957 — його професор). Тв. на тему патріотизму рад. людей («Нескорені», 1946; «Чорноморці», 1947; «Вистояли», 1963; «Вони воювали за Батьківщину», 1977; «Біля рідного порога», 1980); триптих «Леся Українка» (1979), «Попереду мир» (1984), «Сонячний прибій» (1988), пейзажі. Держ. пр. СРСР, 1948, 1950. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1976. Вид.: З. Фогель. «Віктор Григорович Пузирков» (1959).

ПУСКО́ВА Ольга Олександрівна (1857, Київ — 1911, Одеса) — укр. і рос. співачка (контральто). Закін. 1874 Моск. консерваторію. Вдосконалювала майстерність в Парижі у М. П. Віардо-Гарсіа. 1874—76, 1878—79 — солістка Київ., 1876—77 — Харків. оперних т-рів. Партії: Ваня [«Життя за царя» («Іван Сусанін») Глинки], Басманов («Опричник» Чайковського; партію написано спеціально для П.), Азучена («Трубадур» Верді).

ПУСТОВА́ЛОВ Олександр Іванович (6.II 1937, Ленінград) — укр. військ. диригент, н. а. УРСР з 1976. Закін. 1959 Ленінгр. консерваторію. З 1962 — у військ. ансамблях. З 1974 — начальник, худож. керівник Ансамблю пісні і танцю Київ. військ. округу.

ПУСТОВІ́ЙТ Гаврило Михайлович [13 (26).VII 1900, с. Межиріч, тепер Черкас. обл.— 20.III 1947, Київ] — укр. графік. Навч. 1915—17 у київських худож. уч-щі, 1923—30 — у худож. ін-ті (у І. *Плещинського* та С. *Налепинської-Бойчук*). Працював у галузі книжкової та станкової графіки. Тв.: серії літографій — «Колгоспна Молдавія», «Індустріальний Дніпро» (обидві — 1937); цикли малюнків — «Львів», «Гуцульщина» (обидва — 1939—41), портрети — Ю. Яновського, В. Сосюри, О. Довженка, А. Малишка (всі — 1941—42); іл. до тв. Т. Шевченка, І. Франка, М. Бажана та ін.

ПУТІНЦЕВ Альберт Григорович (24.VI 1932, Омськ) — укр. письменник і кінодраматург. Закін. 1961 Київ. ун-т. 1973—85 — директор Київ. кхф. Сценарії телефільмів: «Сталь і троянди» (1968), «Майстри» (1971), «Творці» (1973), «Житіє святих сестер» (1982), «Той, що несе факел» (1983). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1980.

ПУХА́ЛЬСЬКИЙ Володимир Вячеславович [21.III (2.IV) 1848, Мінськ — 23.II 1933, Київ] — укр. і рос. піаніст, композитор, муз. діяч, засл. професор УРСР з 1928. Закін. 1874 Петерб. консерваторію, 1874—76 — її викладач. З 1876 — викладач, 1877—1913 — директор муз. уч-ща Київ. відділення РМТ, чл. дирекції якого був 1877—88. В 1913—33 — професор (1913—14 — перший директор) Київ. консерваторії. Створив фп. школу, серед учнів — В. *Горовиць,* К. *Михайлов,* Л. Ніколаєв. Муз.-громад. і концертна діяльність. Тв.: опера «Валерія» (пост. 1923), симфонія «В горах», «Малоросійська фантазія» для оркестру, концерт для фп. з оркестром, фп. п'єси, романси.

ПУШКАРЬО́В Валентин Іванович [6 (18).II 1900, Пастухівська Рудня, Донбас — 27.XI 1966, Харків] — укр. архітектор. Закін. 1929 Харків. худож. ін-т. Споруди: житл. будинок «Південсталь» (1929—30)

та Червонозаводський т-р (1931—38, у співавт.) у Харкові.

ПУШКІН Олександр Сергійович [26.V (6.VI) 1799, Москва — 29.I (10.II) 1837, Петербург; похований у Святогорському монастирі, тепер смт Пушкінські Гори Псков. обл.] — рос. письменник. Закін. 1817 Царськосельський ліцей. 1820—24 роки життя і творчості пов'язані з Україною [Катеринослав (тепер Дніпропетровськ], Крим, Київ, Тульчин, Кам'янка, Одеса, Полтавщина]. Київська давнина відображена в його поемах «Руслан і Людмила», «Русалка», в «Пісні про віщого Олега». Полтавськими і київськими мотивами пройняті рядки поеми «Полтава». На Україні (в Одесі) П. почав писати поему «Цигани», створив 2 глави роману у віршах «Євгеній Онєгін». Виявляв інтерес до укр. історії («Нарис історії України», 1831), фольклору, культури. Був знайомий з М. Максимовичем, М. Маркевичем, Д. Бантиш-Каменським, Є. Гребінкою та ін. Л. Боровиковському (1830) та Є. Гребінці (1831) належать перші переклади тв. П. укр. мовою. Майже всі драм. тв. письменника переклав І. Франко. Т. Шевченко звертався до його тв. як художник (акварель — іл. до поеми «Полтава», 1840). Драм. тв. поета («Борис Годунов», «Кам'яний гість», «Маленькі трагедії») йдуть на сценах укр. драм. т-рів. Широко представлені в репертуарі т-рів опери та балету написані за тв. П. опери «Руслан і Людмила» М. Глинки, «Русалка» О. Даргомижського, «Борис Годунов» М. Мусоргського, «Євгеній Онєгін» і «Мазепа» П. Чайковського, «Алеко» С. Рахманінова, балети «Мідний вершник» Р. Глієра, «Бахчисарайський фонтан» Б. Асаф'єва та ін. За тв. П. укр. композитори створили опери «Дива дивні» — В. Птушкін і «Золота рибка» — Г. Юсим, симфонію-поему для хору і симф. оркестру «Прощання» — В. Бібик, симфонію для баритона і симф. оркестру — В. Сильвестров, хор. цикл «Посвячення Пушкіну» — Т. Малюкова, кантату для тенора і камерного ансамблю «Доля поета» — Ю. Іщенко, капричіо № 2 для баритона і камерного ансамблю — М. Старицький, музику до «Казки про попа і наймита його Балду» — А. Водовозов. Романси на вірші П.— в доробку К. Домінчена, Д. Клебанова, Г. Майбороди, Ю. Мейтуса, Ф. Надененка, О. Носика та ін. Його тв. ілюстрували художники А. Базилевич, О. Довгаль, Є. Кияшко, М. Котляревська, А. Резниченко, К. Трутовський та ін. До образу П. зверталися скульптор О. Ковальов, живописець О. Лопухов та ін. Музеї П. існують в Одесі (літ.-мемор.) та Кам'янці (літ.-мемор. музей О. Пушкіна і П. Чайковського); пам'ятники поетові — в Одесі (1888, скульптор Ж. Полонська, арх. П. Васильєв), Києві (1962, скульптор О. Ковальов, арх. В. Гнєздилов), Кам'янці (1975, скульптор В. Шатух, арх. В. Гнєздилов), Феодосії (1974, скульптор О. Григор'єв), Харкові (1904, скульптор Б. Едуардс).

ПФІСТЕР Ян (1573, Вроцлав, Польща — 1642, Бережани, тепер Львів. обл.) — скульптор. Навч. у Вроцлаві, з 1611 жив у Львові, згодом — у Бережанах. Тв.: надгробки Я. Свощовського в старому домініканському костьолі у Львові (бл. 1614), А. Синявського в Бережанах (після 1627), Острозьких у Тарнові (1620); оздоблював каплицю Боїмів (1609—11) і, можливо, каплицю Кампіанів у Львові.

ПЧІЛКА Олена [справж.— Косач Ольга Петрівна; 17 (29).VII 1849, м. Гадяч, тепер Полтав. обл.— 4.X 1930, Київ] — укр. письменниця,

фольклорист, етнограф, ч.-к. АН УРСР з 1927. Мати Лесі *Українки*, сестра М. *Драгоманова*. Закін. Ін-т шляхетних дівчат у Києві. Тв.: поетичні (зб. «Думки-мережанки», 1886), повісті, оповідання, п'єси («Світова річ», 1908, та ін.); спогади про М. Старицького (1904), М. Лисенка (1912—28), М. Драгоманова (1926). Праці: «Український орнамент» (1876), «Українські узори» (1912, 1927).

ПЮ́РКО Богдан (4.VII 1906, м. Немирів, тепер Львів. обл.— 23.X 1953, Детройт, США) — укр. піаніст і диригент. Закін. 1930 Празьку консерваторію, відтоді — концертмейстер Київ. т-ру опери та балету. З 1932 — директор дрогобицької філії Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка та керівник хору т-ва «Боян» у Дрогобичі. 1945 організував у Німеччині Укр. оперний ансамбль, з 1950 диригував хорами і симф. концертами в Детройті.

Р

РАБИНО́ВИЧ Ісак Мойсейович [27.II (11.III) 1894, Київ — 4.X 1961, Москва] — рос. художник т-ру, з. д. м. РРФСР з 1936. Навч. 1906—12 у Київ. худож. уч-щі, 1912—13 — в худож. студії О. Мурашка. Учасник київ. худож. об'єднання «Кільце» (1914). За часів громадян. війни розписував у Києві агітпароплави, агітпоїзди, створював плакати і транспаранти. 1919 оформив виставу «Фуенте овехуна» («Овеча криниця») Лопе де Веги, а також спектаклі «Саломея» О. Уайльда, «Хворий та й годі» Ж. Б. Мольєра в київ. Другому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Леніна; «Хазяйка готелю» К. Гольдоні (1914), «Фауст» Й. В. Гете (1920), обидві — у харків. т-рі М. Синельникова. З 1920 — у Москві (1955—61 — гол. художник Т-ру ім. Є. Вахтангова).

РАБИНО́ВИЧ Леонід Наумович [Волинський; 19.XII 1912 (1.I 1913), Одеса — 28.VIII 1969, Москва] — художник т-ру, графік, письменник. Навч. 1930—34 в Київ. худож. ін-ті. У т-рі — з 1934. Вистави: «Слава» В. Гусєва (1935), «Єгор Буличов та інші» М. Горького (1936), обидві — у філіалі Київ. т-ру Червоної Армії; «Демон» А. Рубінштейна (1946), «Юність» М. Чулакі (1950), обидві — в Київ. т-рі опери та балету; іл. до тв. В. Маяковського, В. Короленка, О. Твардовського та ін. Літ. тв.: «Сім днів» (1958), «Дім на осонні» (1970). З 1968 — у Москві.

РАВИ́ЦЬКИЙ Микола Петрович (29.I 1921, с. Сорочанове, тепер Кіровогр. обл.) — укр. режисер, н. а. УРСР з 1967. Закін. 1950 Київ. ін-т театр. мист-ва. 1950—79 працював у т-рах України, в 1979 — 92 — директор, з 1992— гол. режисер Київ. т-ру «Дружба». Вистави: «Шалені гроші» О. Островського (1951), «Кассандра» Лесі Українки (1971); радіовистави.

РА́ВИЧ Іван Андрійович (1677, Київ — 1762) — укр. золотар, представник стилю барокко. Золотарства навч. у Німеччині (1740) і Москві (1745). Мав у Києві власну майстерню. Виконував замовлення монастирів, козацької старшини, укр. гетьманів, рос. вельмож. Вироби оздоблював пишним акантовим орнаментом, сюжетними композиціями, картушами, медальйонами тощо. Тв. (понад 60): потири, срібні оправи для книжок, шати на ікони, свіч-

ники. Збереглися водосвятна чаша у вигляді великого келиха (1720), блюдо (1723), дарохранильниця (1743), срібний кубок (1749).

РАДЗІЄВСЬКИЙ Микола Іванович [15 (27).XI 1884, с. Єрки, тепер смт Черкас. обл.— 27.V 1965, Хмельницький] — укр. композитор, диригент, з. а. Республіки з 1930. Навч. в Моск. консерваторії (у С. Танєєва). У 20-х рр. організував у Києві експериментальний оркестр народних інструментів «МІК». Працював в оперних т-рах Києва (1928—34 — гол. диригент), Вінниці (1934—41). Після 1945 — зав. муз. частиною і диригент Вінн. і Хмельн. муз.-драм. т-рів. Перший виконавець ряду тв. Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, опери «Дума чорноморська» Б. Яновського (1929). Тв.: хор. та оркестрові, романси, пісні на сл. Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка, М. Рильського, В. Сосюри.

РАДЗІХОВСЬКИЙ Анатолій Павлович (20.II 1942, м. Тальне, Черкаської обл.) — український художник, з. х. України з 1992, вчений-медик, доктор мед. наук з 1986. Закін. 1970 Київ. мед. ін-т; професор з 1991. Худож. освіту здобув в майстернях В. В. *Шаталіна*. Працює в галузі графіки, портрета, натюрморта. Серед тв.: серії — видатні медики Вітчизни (М. І. Пирогов; О. О. Богомолець; С. С. Юдін, всі — 1986; О. О. Шалімов, 1989), «Андріївський узвіз» (1985), «Карпатські етюди» (1983—86), цикл іл. до власних мед. праць («Атлас операцій на печінці, жовчовивідних протоках, підшлунковій залозі й кишечнику», 1979; 2-х томний «Атлас операцій на органах травлення», 1989, та ін.). Держ. пр. УРСР, 1986. Вид.: «Анатолій Радзіховський». Каталог (1988).

РАДИВИЛІВСЬКИЙ Юрій (?—?) — укр. живописець серед. 18 ст. Працював у Кам'янці-Подільському, Дубні (портрети кн. Любомирського та його дружини, 1743), Львові (ікони собору св. Юра, 1749). Серед учнів — Л. *Долинський*.

РАДИШ Мирослав (1910, с. Іллінка, Гуцульщина — 1956, Нью-Йорк) — укр. художник т-ру. Худож. освіту здобув у Познані (1934—37) та Віленському ун-ті (1937—39). В 1940—44 працював у Львів. т-рі опери та балету, 1944—45 Братиславському т-рі. З 1950 — в США. Мав власну худож. студію. Станкові тв.: «Фабричне місто», «На березі», «В студії», «Будують шлях».

РАДИШЕВСЬКИЙ Онисим Михайлович (?—?) — рос. будівничий і друкар 1-ї пол. 17 ст. Родом з Волині. Ймовірно, працював в Острозькій друкарні. З 1586 — у Москві: видав оздоблені гравюрами Євангеліє (1606) та «Устав церковний» (1610). В 1620 будував спец. водопідвідну систему до фортеці в м. Путивлі (тепер Сум. обл.).

РАДКЕВИЧ Клавдія (24.X 1869, Львів — 1932, Відень) — укр. драм. актриса і співачка (альт). Працювала в Руському нар. т-рі у Львові (1888—97), з 1898 — в драм. т-рах Відня. Ролі: драм.— Маруся («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Софія («Безталанна» Карпенка-Карого); муз.— Наталка («Чорноморці» Лисенка), Арсена («Циганський барон» Штрауса).

РАДЧЕНКО Віктор Володимирович [11 (24).XII 1907, Київ — 31.I 1961, там же] — укр. кінооператор. Закін. у Києві худож. ін-т (1930) та ін-т кінематографії (1932). У кіно — з 1931. Зняв наук.-популярні фільми: «Вони бачать знову» (1947), «Шевченко-художник» (1954), «Слідами невидимих ворогів» (1956), «Моє відречення» (1961).

РАДЧЕНКО Зінаїда Федорівна [1839—5 (18).III 1916] — укр. і бі-

лорус. фольклорист, етнограф. Опубл. бл. 700 білорус. і укр. нар. пісень (у т. ч. 180 з мелодіями). Тв.: «Гомельські народні пісні (білоруські і малоруські). Записані в Дятловецькій волості Гомельського повіту Могилівської губернії Зінаїдою Радченко. З додатком 83 місцевих прислів'їв» (1888).

РА́ДЧЕНКО Клавдія Павлівна (14.XII 1929, м. Біла Церква Київ. обл.) — укр. співачка (ліричне сопрано), н. а. УРСР з 1969. Закін. 1956 Київ. консерваторію. 1957—85 — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Татьяна («Євгеній Онєгін» Чайковського), Мар'яна («Арсенал» Г. Майбороди), Галя («Назар Стодоля» Данькевича).

РА́ДЧЕНКО Олександр Маркович (20.VIII 1894, м. Лохвиця, тепер Полтав. обл.— 20.I 1975, Львів) — укр. композитор, диригент, з. а. УРСР з 1947. Закін. 1911 Одес. муз. уч-ще. Навч. в Одес. консерваторії. 1930—60 працював зав. муз. частиною Укр. драм. т-ру ім. М. Заньковецької. Тв.: музика до драм. вистав (у т. ч. «Невольник» Кропивницького, «Маруся Богуславка» Старицького, «Урієль Акоста» Гуцкова та ін.), для симф. оркестру — «Трагічна поема», «Абхазька легенда», «Танець чортів», увертюри до трагедій «Отелло», «Король Лір» У. Шекспіра.

РАДЧУ́К Федір Іванович [20.XII 1901 (2.I 1902), с. Окунин, тепер Волин. обл.— 2.X 1986, Харків] — укр. актор, н. а. УРСР з 1948. Закін. 1921 драм. школу Т-ва нар. т-ру і мист-ва в Києві. 1922—65 — в т-рі «Березіль» (з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка). Ролі: Бублик («Платон Кречет» Корнійчука), Осип («Ревізор» Гоголя), Яго («Отелло» Шекспіра). Знявся у фільмах Київ. кхф «Киянка» (1958, 1959) і «Фата моргана» (1965).

РАЄВСЬКА-ІВАНО́ВА Марія Дмитрівна (1840, с. Гаврилівка, тепер Барвінківського р-ну Харків. обл.— 1912, Харків, похована в Гаврилівці) — укр. живописець і педагог. Навч. у Дрездені. Перша жінка в Росії, яку петерб. АМ удостоїла звання художника (1868). В 1869 відкрила в Харкові приватну рисувальну школу (на її базі 1896 утворено міську школу рисування й живопису, з 1912 — худож. уч-ще). Тв.: «Автопортрет» (1866), «Смерть селянина на Україні» (1868), «Дівчина біля тину». Автор «Абетки малювання для сім'ї і школи» (1879).

РА́ЖБА Яків Самійлович [16 (29). VIII 1904, м. Кременчук, тепер Полтав. обл.— 2.I 1986, Київ] — укр. скульптор. Навч. 1924—29 у Харків. худож. ін-ті (у Б. *Кратка* і Л. *Блох*). Працював у галузі станкової та монумент. скульптури. Тв.: пам'ятник Ф. Дзержинському в Штерівці (тепер Луган. обл., 1933, у співавт.), рельєфи в залі Робітничого т-ру в Дніпропетровську (1936—37), надгробок Д. Гурамішвілі в Миргороді (1949, у співавт.); композиції — «Тополя» (1957), «Мавка» (1960), «Дон Кіхот і Санчо» (1971), «Гусляр» (1974), «Гомер» (1977), «Мати» (1982). Вид.: «Яків Ражба» (1988).

РАКОЇ́Д Валентина Олексіївна (22.X 1946, м. Кролевець, тепер Сум. обл.) — укр. майстриня худож. ткацтва, з. м. н. тв. УРСР з 1969. Закін. 1964 проф.-тех. уч-ще у Кролівці, працює на місц. ф-ці худож. ткацтва. Розробляє малюнки для килимів, рушників, різних вишиваних виробів.

РАМІШВІ́ЛІ Ніна Шалвівна [6(19).I 1910, Тбілісі] — груз. артистка балету і балетмейстер, н. а. СРСР, Герой Соц. Праці (1990). Закін. 1927 балетну студію у Тбілісі. З

1945 — худож. керівник (разом з І. Сухішвілі) Ансамблю нар. танцю Грузії. Ставила 1937 груз. танці в Ансамблі танцю УРСР. Держ. пр. СРСР, 1949.

РАПА́Й Микола Павлович (13.XII 1928, с. Новоукраїнка, тепер Краснодар. кр.) — укр. скульптор. Закін. 1951 Одес. худож. уч-ще, 1958 — Київ. худож. ін-т (у М. Г. *Лисенка*). Тв.: «Урожай» (1960), «Колгоспниця» (1961); портрети — майстра спорту Ю. Титова (1967), Леся Курбаса, Д. Лідера (обидва — 1987), лікаря В. Саєнка, В. А. Моцарта (обидва — 1991).

РАПОПО́РТ Борис Наумович [27.X 1922, с. Сороки, тепер місто, Молдова] — укр. живописець. Закін. 1949 Київ. худож. ін-т (у К. *Трохименка*, Г. *Світлицького* та І. *Штільмана*). Тв.: «Дніпровські далі» (1949), «Вітряний день» (1959), «Тарасова гора» (1961), «Київські каштани» (1963), «Весна в Криму» (1970), «Бабине літо» (1974), «Останнє листя» (1978), «Карпати» (1986), «Вірменія» (1989), «Весна» (1990). Вид.: «Борис Рапопорт» (1979).

РАСТРЕ́ЛЛІ Варфоломій Варфоломійович [Бартоломео Франческо; 1700, Париж (?) — 1771, Петербург] — рос. архітектор, представник стилю бароко. В 1730—63 — придворний архітектор. Серед споруд — комплекси Смольного монастиря (1748—64) та Зимового палацу (1754—62) у Петербурзі. В Києві за його проектами збудовано Андріївську церкву (1747—53) та Маріїнський палац (1745—52).

РАТЕ́НСЬКИЙ Петро Федорович (?, Волинь — 21.XII 1326) — укр. іконописець. Працював у Дворецькому монастирі на Львівщині. В 1308—26 був київ. митрополитом. Малював ікони і розсилав їх як дари по Україні та за її межі. Ймовірно, автор ікони «Петровська Богоматір».

РАТМИ́РОВ Андрій Юхимович [справж.— Тимківський; 2 (14).X 1884, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 26.II 1967, Ужгород] — укр. актор і режисер, з. а. УРСР з 1955. Закін. 1908 Новоросійський ун-т в Одесі. Працював в т-рах Одеси, Києва, Вінниці, Кіровограда, 1949—59 — в Закарп. укр. муз.-драм. т-рі (Ужгород). Ролі: Омелько («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Карл Моор («Розбійники» Шіллера).

РАТМИ́РОВА Олена Павлівна (1869, м. Новохоперськ, тепер Ворон. обл.— 1927, Новочеркаськ, тепер Ростов. обл.) — укр. співачка (меццо-сопрано) і драм. актриса. Навч. в Київ. муз. та Моск. філармоніч. уч-щах. 1884—1903 — у трупах М. Кропивницького, М. Садовського, Т. Деркача, в Київ. (1908—09), Харків. (1910—12), Одес. (1912—14) оперних т-рах. Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Галька («Галька» Монюшка). Ролі: Маруся («Маруся Богуславка» Старицького), Ярина («Невольник» Кропивницького), Гощинська («Блакитна троянда» Лесі Українки).

РА́ТНЕР Самуїл Вульфович (13.VI 1910, м. Вєтка, тепер Гомельської обл.) — укр. композитор, диригент і педагог. Закін. 1937 Ленінгр. консерваторію. Працював диригентом у Мінському т-рі опери та балету (1937—41), гол. диригентом симф. оркестру Луган. філармонії (1944—47), з 1948 викладав у муз. уч-щі в Донецьку. Тв.: опери «Хитрий Наса» (1942), «Поема про весну» (1974), концерти, камер.-інструм. тв., музика до вистав.

РАФАЛО́ВИЧ Єлизавета Карпівна (1831, Чернігів — ?) — укр. і рос.

співачка (контральто). Закін. київ. Ін-т шляхетних дівчат. Співу навч. приватно в Києві, вдосконалювала майстерність у Мілані (1851—52). В 1853—55 співала в благодійних концертах у Петербурзі, Житомирі, під час контрактових сезонів у Києві.

РАФА́ЛЬСЬКИЙ Гнат Гнатович (справж.— Лозинський; 1868—1933, Харків) — укр. актор. Закін. Київ. ун-т. З 1894 — у трупах М. Кропивницького, О. Ратмирової, в 20—30-х рр.— у рос. мандрівній опері, Харків. т-рі муз. комедії. Ролі: Кичатий («Назар Стодоля» Шевченка), Возний («Наталка Полтавка» Котляревського), Землянiка («Ревізор» Гоголя).

РА́ХЛІН Натан Григорович [28. XII 1905 (10.I 1906), Сновськ, тепер м. Щорс Черніг. обл.— 28.VI 1979, Казань, похований у Києві] — укр. і рос. диригент, н. а. СРСР з 1948. Закін. 1930 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка (у В. Бердяєва і О. Орлова). Гол. диригент держ. симф. оркестрів УРСР (1937—62), СРСР (1941—45), Тат. АРСР (Казань, 1966—79). Професор Київ. (1946—66) та Казан. (1967—79) консерваторій. Перший виконавець ряду тв. укр. композиторів Б. Лятошинського, Г. Майбороди, К. Данькевича та ін. Держ. пр. СРСР, 1952. Вид.: Н. Матусевич. «Натан Григорович Рахлін» (1960); «Натан Рахлін. Статті. Інтерв'ю. Спогади» (1990).

РАХМА́НІНОВ Сергій Васильович [20. (1.IV) 1873, маєток Онег (Семеново ?, тепер Новгор. обл.— 28.III 1943, Беверлі-Гілс, шт. Каліфорнія, похований у Кенсіко, поблизу Нью-Йорка] — рос. композитор, піаніст, диригент. Закін. Моск. консерваторію (класи: фп.— 1891, композиції — 1892). З 1917 жив за кордоном. Тв.: опери «Алеко» (1892), «Скупий лицар», «Франческа да Ріміні» (обидві — 1904), кантата «Весна» (1908), 3 симфонії (1895, 1906—07, 1935—36), «Симфонічні танці» (1940), 4 концерти для фп. з оркестром (1890—91; 1901, 1909, 1914—26), «Рапсодія на тему Паганіні» (1934), хорова, вокал. музика. Гастролював на Україні — в Києві (1893, 1911, 1914—17), Харкові (1893, 1911, 1913, 1914, 1917), Одесі (1911, 1913), Катеринославі (тепер Дніпропетровськ; 1911, 1913), Полтаві (1913). На сл. Т. Шевченка (в рос. перекладі О. Плещеєва) написав романси «Дума» («Минають дні, минають ночі») і «Полюбила я на печаль свою» («Полюбилася я»), обидва видано 1893.

РАЧИ́НСЬКИЙ Іван Іванович [13 (25).II 1861, с. Темирівка, тепер Запоріз. обл.— бл. 1921] — укр. і рос. композитор, муз. критик, поет, перекладач. Закін. 1886 Петерб. ун-т, відвідував лекції у Петерб. консерваторії. Тв.: симф. і камерно-інструм., хори, романси (понад 25). Статті з історії і теорії музики.

РАЧИ́НСЬКІ — укр. музиканти; батько й син. Андрій Андрійович Р. (24.XI 1724, м. Великі Мости, тепер Львів. обл.— 1794) — диригент. Навч. у Львів. колегіумі. Був регентом капели Львів. архієпископа Л. Мелецького. В 50-х рр. очолював придворну капелу (до 40 співаків-кріпаків) гетьмана Лівобережної України К. Розумовського. З 1763 — новгород-сіверський сотник, пізніше — камер-музикант при дворі Петра III в Петербурзі. 1790 відбирав у Глухові співаків для Придворної співацької капели. Писав духовну музику, обробляв нар. пісні. Гаврило Андрійович Р. [1777, м. Новгород-Сіверський, тепер Черніг. обл.— 30.III (11.IV) 1843, там же] — скрипаль,

гітарист і композитор. Навч. в Київ. академії (1789—95, був учнем А. *Веделя*) та в гімназії Моск. ун-ту (1795—97). До 1805 був учителем вищого муз. класу цієї гімназії. 1817—23 жив у Новгороді-Сіверському, 1823—40 — в Москві. З 1808 концертував у містах України — Києві, Полтаві, Харкові та ін. Тв.: варіації для скрипки на теми нар. пісень (рос., укр. і польс.) — «За горами, за долами», «Віють вітри, віють буйні», «Среди долины, ровныя», фантазія для 7-струнної гітари «На березі Десни».

РАШЕ́ВСЬКИЙ Іван Григорович (1849, м. Чугуїв, тепер Харків. обл.— бл. 1921, Чернігів) — укр. живописець і скульптор. Закін. Київ. ун-т. Живопису навч. у Петербурзі у Л. Лагоріо. Тв.: «По Десні» (1889), «Ставок у саду», «До іспиту», «Десна» (всі — 1892), «В селянській хаті», «На Спаса» (1900); скульптури — «Портрет музиканта Длуського» (1889), «Поприщин» (1892); проекти пам'ятника Т. Шевченкові (1921).

РЕВАКО́ВИЧ Роман Володимирович (23.VI 1958, м. Лідзбарк Варм\інський, Польща) — укр. диригент і композитор. Закін. 1986 варшавську Муз. академію ім. Ф. Шопена (клас композиції М. Борковського). З 1983 — худож. керівник укр. чол. хору «Журавлі» у Варшаві. В репертуарі хору — укр. класична церковна та світська музика, нар. пісні. 1988 заснував камерний хор «Урмос». Тв. для гобоя, мішаного хору, камерного ансамблю, оркестру.

РЕ́ВЕС Імре (справж.— Чебраї; 21.I 1859, Шаторальяуйгей — 3.II 1945, м. Виноградів Закарп. обл.) — угор. живописець. Навч. 1875—80 у віден. АМ, 1882—84 — в Парижі у М. Мункачі. 1903—21 — професор будапешт. АМ. В останні роки життя працював на Закарпатті; у нього навч. укр. художники Й. *Бокшай* та А. *Ерделі*. Тв.: «Петефі серед народу» (1884), «Дезертир» (1887), «Вимагаємо хліба!» (1899).

РЕВУ́ЦЬКІ — родина діячів українського мист-ва. Дмитро Миколайович Р. [24.III (5.IV) 1881, с. Іржавець, тепер Ічнянського р-ну Чернігів. обл.— 29.XII 1941, Київ] — музикознавець, фольклорист, літературознавець. Закін. 1906 Київ. ун-т. 1918—23 — викладач Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка, 1923—34 — співробітник Етногр. комісії АН УРСР, з 1938 — старший наук. співробітник Ін-ту укр. фольклору АН УРСР. Тв.: «Українські думи та пісні історичні» (1919), «С. С. Артемовський і його комічна опера „Запорожець за Дунаєм"» (1936), «Лисенко — хоровий диригент» (1937), «Шевченко і народна пісня» (1939), «Автобіографії М. В. Лисенка» (1940). Уклав зб. укр. нар. пісень «Золоті ключі» (1926, 1929). Лев Миколайович Р. [8 (20).II 1889, с. Іржавець — 30.III 1977, Київ] — композитор, педагог і муз.-громад. діяч, н. а. СРСР з 1944, акад. АН УРСР з 1957, Герой Соц. Праці (1969), доктор мистецтвознавства з 1941. Навч. 1906—08 в київ. Муз.-драм. школі М. Лисенка. Закін. 1916 Київ. консерваторію (у Р. *Глієра*; з 1935 — її професор). Серед його учнів — Г. і П. *Майбороди*, Г. *Жуковський*, В. *Кирейко*, А. *Філіпенко*, В. *Гомоляка*, А. *Свєчников*. 1944—48 — голова правління Спілки композиторів України. Тв.: кантата-поема «Хустина» (з фп., 1923; з оркестром, 1944), 2 симфонії (1920, 2-а ред. 1957; 1927, остання ред. 1970), концерт для фп. з оркестром (1934, 2-а ред. 1963), фп. п'єси, хори, романси, пісні, обробки нар. пісень (цикли «Козацькі пісні», 20-і рр.; «Сонечко», 1926;

«Галицькі пісні», 1928); редакції опери «Тарас Бульба» М. Лисенка (1937, 1955). Ім'я Р. присвоєно Київ. чол. капелі, Черніг. муз. уч-щу. На Байковому кладовищі в Києві на могилі Р.— надгробок (1980, скульп. О. Ковальов, арх. С. Миргородський). Держ. пр. СРСР, 1941. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1966. Вид.: Т. Шеффер. «Лев Ревуцький» (1982); «Лев Миколайович Ревуцький. Статті. Спогади» (1989). Валер'ян Дмитрович Р. (1911, с. Іржавець, тепер Чернігів. обл.) — театрознавець. Син Д. М. *Ревуцького.* Закін. 1941 Моск. театр. ін-т, згодом Торонтський ун-т (Канада). 1942—43 — засновник і керівник Київ. театру-студії «Гроно». З 1960 — професор Колумбійського ун-ту. Праці: «П'ять великих акторів» (1955), «Нескорені березільці. Йосип Гірняк і Олімпія Добровольська» (1985); «Лесь Курбас і театр» (1989); статті в періодич. виданнях.

РЕ́ДЬКА Олексій Кирсанович (15. IV 1948, м. Луганськ) — укр. скульптор. Закін. 1974 Київ. худож. ін-т, 1979 — творчі майстерні АМ СРСР (у В. *Бородая*). Тв.: «Мелодія» (1979), «Натхнення» (1980), Гриша» (1982), «Лісоруби Карпат» (1985), цикл «Чорнобиль» (1987—88); портрети — М. Гоголя (1988), М. Бойчука та І. Їжакевича (обидва — 1989).

РЕДЬКО́ Климент Миколайович [15 (27).X 1897, м. Холм, тепер Хелм, Польща — 18.II 1956, Москва] — укр. та рос. живописець. Навч. 1910—14 в Лаврській іконописній майстерні у Києві, 1918—19 — Укр. АМ (у М. *Бурачека*). В 1927—35 жив в Парижі, з 1935 — у Москві. Тв.: «Супрематизм» (1921), «Повстання» (1924—25), «Муром» (1925), «Ніна» (1929), «Парижанка» (1931), «Біля моря. Марі-Луїза» (1933), «Материнство» (1937), «Колгоспне стадо» (1940), «Москва героїчна» (1942), «В далечині Москва. Пейзаж» (1955). Вид.: «Климент Миколайович Редько». Каталог (1990).

РЕЙЗЕН Марко Йосипович [21.VI (3.VII) 1895, с. Зайцеве, тепер Дніпроп. обл.] — рос. співак, н. а. СРСР з 1937. Навч. 1917—18 в Харків. консерваторії. 1921—25 — соліст Харків. опери, 1930—54 — Великого т-ру (Москва). З 1967 — професор Моск. консерваторії. Партії: Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Мельник («Русалка» Даргомижського), Борис, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського). Виконавець укр. та рос. нар. пісень. Держ. пр. СРСР, 1941, 1949, 1951. Вид.: «Марк Рейзен. Автобіографічні записки. Статті. Спогади» (1980).

РЕ́ЙХАН — польс. живописці; батько й син. Юзеф Р. (1762, Польща — 1817 або 1822, Львів). Худож. освіту здобув у Варшаві. Збереглися його картини реліг. змісту — «Розп'яття» в євангелістській церкві, «Розп'яття» та «Різдво Христове» в костьолі св. Анни, настінний розпис у палаці Цисельських, всі —у Львові. Алойзи Р. (1807, Львів — 1860, там же). Навч. у майстерні батька, пізніше — у віден. АМ, у Римі та Парижі. 1838 повернувся до Львова. Тв.: портрети Дзіушицької, М. Мадейського, Тарасевичів, В. Розвадовського; картини реліг. та побут. жанрів.

РЕ́ЙХАН Станіслав (1858, Львів — 18.VI 1919, Краків) — польс. живописець. Худож. освіту здобув у Відні та Парижі. Жив у Львові. Керував оформленням плафона Львів. оперного театру.

РЕКЛІ́НСЬКИЙ Василь (?—?) — укр. іконописець 18 ст. Ств. іконостаси для Миколаївського собору (1734) в м. Ніжині (тепер Черніг. обл.) та собору Хрестовоздвиженсь-

кого монастиря (1689—1709) в Полтаві.

РЕКЛІ́НСЬКИЙ Іван (?—?) — укр. гравер кін. 17 — поч. 18 ст. Працював у друкарні Києво-Печерської лаври. Виготовив заголовні аркуші книги проповідей укр. літ. і церк. діяча А. Радивиловського «Вінець Христов» (1688) та Служебника (1692), виконав зображення царя Давида для Псалтиря.

РЕЛЬКА́С Олександр Станіславович (23.XII 1923, Київ) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1983. Закін. 1951 Київ. буд. ін-т. Автор забудови Центральної пл. у Черкасах (1961—67), реконструкції центру міст Звенигородки (1968—71), Сміли (1973—76), Корсуня-Шевченківського (1977—81), Канева (1983—89), всі — Черкас. області.

РЕМЕНЮ́К Юстина Іванівна (?, с. Орлівка, тепер у складі с. Копіївки Вінн. обл.— ?) — укр. вишивальниця 19 ст. Вироби: вишивані низзю рушники, скатерті, сорочки та ін. побутові речі.

РЕ́РІХ Микола Костянтинович [27.IX (9.X) 1874, Петербург — 13.XII 1947, Нагар, долина Кулу, шт. Пенджаб, Індія] — рос. живописець, археолог, мандрівник, громад. діяч. Навч. 1893—97 у петерб. АМ (у А. *Куїнджі*), її д. чл. з 1909. З 1916 — за кордоном, з 1936 — в Індії. Тв.: «Гонець» (1897), «Заморські гості» (1901), «Будують місто» (1902), «Знамення» (1915), «Гуга Чохан» (1931), «Знаки Гесера» (1940), «Гімалаї. Нанда-Деві» (1941), «Пам'ятай» (1945). Р. добре знав укр. образотв. мист-во, музику й т-р. Навчаючись у петерб. АМ, ставив за ескізами М. *Микешина* на укр. вечорах «живі картини» з «Кобзаря» Т. Шевченка. Відвідав Київ. За ескізами Р. було виконано мозаїки церков в с. Пархомівці (тепер Київ. обл.) і в Троїцькому соборі Почаївської лаври (1910). Вид.: «Микола Костянтинович Реріх». Каталог (1974).

РЕШЕ́ТНИКОВ Анатолій Георгійович (справж.— Решетченко; 22.VI 1923, Київ) — рос. актор, нар. арт. УРСР з 1966. Закін. 1948 Київ. театр. ін-т (у К. *Хохлова*), відтоді — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Річард Айрон («У пущі» Лесі Українки), Астров («Дядя Ваня» Чехова), Дмитро Миколайович («Тема з варіаціями» Альошина), Гранд-Скубик («Самовбивця» Ердмана), Лазич («ОБЕЖ» Нушича). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983.

РЕШЕ́ТНИКОВ Федір Павлович [15 (28).VII 1906, с. Сурсько-Литовське, тепер Дніпроп. обл.— 13.XII 1988, Москва] — рос. живописець і графік, н. х. СРСР з 1974, д. чл. АМ СРСР з 1953 (1974—87 — її віце-президент). Навч. 1929—34 у ВХУТЕІНі (Москва). 1953—56 викладав у Моск. худож. ін-ті ім. В. І. Сурикова (з 1954— професор). Тв.: «Перший літак на крижині челюскінців» (1937), «Прибув на канікули» (1948), «В'єтнамська мати» (1969), «Перші Герої Радянського Союзу» (1976); рисунки. Держ. пр. СРСР, 1949, 1951.

РЕ́ДІН Єгор Кузьмич [1863, с. Старше Курської губ.— 27.IV (10.V) 1908, Харків] — рос. історик мист-ва і археолог. Закін. Новоросійський ун-т в Одесі. З 1893 викладав у Харків. ун-ті (з 1907 — його професор). З 1893 — ч.-к., з 1902 — д. чл. Моск. археолог. т-ва, з 1893 — чл., з 1897 — секретар Харків. істор.-філол. т-ва. Автор досліджень з історії худож. культури Київ. Русі, археології періоду раннього християнства, італ. мист-ва доби Відродження, архіт.-худож. пам'яток України. Твори.: «Харків як центр художньої освіти півдня Росії»

(1894), «Мозаїки равенських церков» (1896), «Давні пам'ятки мистецтва Києва. Софійський собор, Золотоверхо-Михайлівський та Кирилівський монастирі» (1899), «Києво-Софійський собор. Дослідження давнього мозаїчного та фрескового живопису» (1889), обидві — у співавт., «Історія мистецтва і російські художні старожитності» (1902).

РЄЗНИК Ігор Олександрович (15.IV 1918, Дніпропетровськ — 11.IV 1977, Київ) — укр. живописець. Закін. 1939 Дніпроп. худож. уч-ще, 1948 — Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*). Тв.: «Петро I на будівництві Воронезької суднобудівної верфі» (1950), «До Сибіру» (1964), «Партизани» (1967), «На шляхах війни» (1968), «Останні сторінки» (1970).

РЄЗНИКО́ВИЧ Михайло Ієрухимович (Юрійович; 26.IV 1938, Харків) — рос. режисер, н. а. УРСР з 1980. Закін. 1963 Ленінгр. ін-т т-ру, музики і кіно (у Г. Товстоногова). 1963—82 (з перервою) — режисер, 1982—85 — гол. режисер Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки. З 1971 викладає в Київ. ін-ті театр. мист-ва (професор з 1989). Вистави: «Діти Ванюшина» С. Найдьонова (1970), «Отелло» В. Шекспіра (1978), «Межа спокою» П. Загребельного, «Тема з варіаціями» С. Альошина (обидві — 1981), «Полювання на качок» О. Вампілова (1990, Пекін), «Дворянське гніздо» І. Тургенєва (1991, Ленінград). Автор кн. «Довгий шлях до спектаклю» (1979). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983.

РЄЗНИЧЕ́НКО Абрам Ісакович [9 (22).II 1916, Кременчук, тепер Полтав. обл.— 26.VI 1973, Київ] — укр. графік. Худож. освіту здобув самостійно. Іл. до тв. «Як гартувалася сталь» М. Островського (1949), «Земля гуде» (1950) та «Прапороносці» (1951) О. Гончара. Держ. пр. СРСР, 1951.

РЄ́ПІН Ілля Юхимович [24.VII (5.VIII) 1844, м. Чугуїв, тепер Харків. обл.— 29.IX 1930, Куоккала, тепер смт Рєпіно Ленінгр. обл.] — рос. живописець. Навч. 1864—71 в петерб. АМ, 1873—76 — її пенсіонер в Італії та Франції; з 1893 — д. чл., 1894—1907 — професор, 1898—99 — ректор. Чл. Т-ва передвижників з 1878. Тв.: «Бурлаки на Волзі» (1870—73), «Хресний хід у Курській губернії» (1880—83), «Відмова від сповіді» (1879—85), «Арешт пропагандиста» (1880—92), «Не чекали» (1884—88), «Іван Грозний і син його Іван» (1885); портрети — В. В. Стасова (1873), Є. В. Сапожникової (1880), М. Мусоргського (1881), П. Стрепетової (1882), Л. Толстого (1887), «Жіночий портрет» (кін. 19 ст.). Творча, пед. і громад. діяльність Р. пов'язані з Україною. Він вивчав історію та побут укр. народу, його культуру і мист-во. 1867, 1876—77 жив у Чугуєві. 1880 і 1882 відвідав Київ. На укр. тему написав тв. «Українська селянка» (1880), «Портрет Т. Шевченка» (1888), «Запорожці пишуть листа турецькому султанові» (1878—91; варіант — у Харків. худож. музеї, 1880—91), «Вечорниці» (1881), «Чорноморська вольниця» (1908), листівка «Прометей» за мотивами тв. Т. Шевченка (1910), створив 4 ескізи до проекту пам'ятника поетові (1912). Дружив з М. Кропивницьким, М. Мурашком, А. Праховим, Д. Яворницьким, М. *Ге* (1800 відвідав його на хуторі Іванівському на Чернігівщині). З великим захопленням писав про укр. мист-во, підтримував творчість укр. художників кін. 19 — поч. 20 ст., а також діяльність рисувальних шкіл М. Мурашка в Києві, М. Раєвської-Іванової в Харкові, Одес. рисуваль-

ної школи. У Р. навч. укр. художники М. *Пимоненко,* О. *Мурашко,* Ф. *Красицький,* С. *Прохоров.* На Україні відкрито худож.-мемор. музей Р. в Чугуєві. Пам'ятники художникові встановлено в Чугуєві (1956, скульптор М. Манізер) і Києві (1984, скульптор О. Комов). Вид.: Ю. Бєлічко. «Україна в творчості І. Ю. Рєпіна» (1963).

РЄПНІ́Н-ФОМІ́Н Флор Пилипович (1778, станиця Черкаськ-на-Дону — 1857) — рос. і укр. живописець. Закін. 1802 петерб. АМ. Викладав 1804—15 у катеринославській гімназії, 1815—38 — у Харків. ун-ті. Тв.: «Вигнання з храму» (1800), «Смерть Сократа», «Втеча св. сімейства з Єгипту» (обидва — 1902), «Смерть Гостомисла», «Василиса Мелентіївна» (обидва — 1802—04), ескіз до картини «Звернення Мініна до новгородців» (1807); портрети (у т. ч. М. Мизька, 1-а чверть 19 ст.).

РИ..., Костянтин (?—?) — будівничий кін. 18 — поч. 19 ст. В 1814 разом з помічниками-теслями Гаврилом Іродом, Михайлом Товтим та Іваном Васевим у с. Висоцькому Нижньому на Львівщині збудував дерев. церкву з трьома високими ступінчастими верхами з конічним завершенням, є однією з найбільших церк. споруд бойківської дерев. арх-ри.

РИБ Євген Августович (11.VII 1859, Варшава — 15.III 1924, там же) — укр. композитор і диригент. Закін. 1885 Петерб. консерваторію (у М. *Римського-Корсакова*). З 1885 викладав у Київ. муз. уч-щі РМТ. Серед учнів — Р. *Глієр,* К. *Стеценко,* О. *Кошиць.* 1913—19 — професор Київ. консерваторії. Виступав як диригент симф. концертів РМТ. Тв.: опера «Бранка»; симф. картина «Ніч на Україні»; камерно-інструм. ансамблі. Підручники з теорії музики.

РИБАКО́В Микола Хрисанфович [7 (19).V 1811, Курськ — 15 (27).XI 1876, Тамбов] — рос. актор. Багато років працював у Харкові (антреприза Л. Млотковського — 1833—41, К. Зелінського — 1841—49). Творчу діяльність почав під впливом М. Щепкіна і П. Мочалова, з яким виступав під час гастролей у Києві (1838), грав Кассіо в трагедії «Отелло» В. Шекспіра. Ін. ролі: Чацький («Лихо з розуму» Грибоєдова), Нещасливцев («Ліс» Островського; був прототипом цього образу), Гамлет («Гамлет» Шекспіра).

РИБА́ЛЬЧЕНКО Всеволод Петрович (23.VIII 1904, Харків) — укр. композитор, педагог. Закін. 1931 Харків. муз.-драм. ін-т (у С. *Богатирьова*). Тв.: опери — «Перекоп» (1938, у співавт. з Ю. *Мейтусом* і М. *Тіцем*), «Гайдамаки» за поемою Т. Шевченка (1940—41, у співавт. з Ю. Мейтусом, М. Тіцем); симф. сюїта (1929), три увертюри (у т. ч. «Святкова увертюра», 1969), поеми «Слово о полку Ігоревім» (1968), «Космічна поема» (1971), романси на сл. Г. Сковороди, Т. Шевченка, М. Лермонтова, В. Сосюри.

РИБА́ЛЬЧЕНКО Михайло Андрійович [25.X (7.XI) 1909, м. Луганськ] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1931 Харків. худож. ін-т (у М. *Бурачека,* О. *Кокеля,* С. *Прохорова*). Тв.: «Шляхами війни» (1947), «Солдати» (1967), «Первісток» (1971), «Змагання» (1977), «Юніори», «Літо» (обидва — 1980), всі — у співавт. з О. *Любимським.*

РИБАЧУ́К Ада Федорівна (27.VII 1931, Київ) — укр. живописець. Закін. 1957 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*). Тв.: цикли графіч. робіт, присвячених людям Півночі та мисливцям о. Колгуєва (1955—63); декор. оформлення автовокзалу (1960—61), Палацу піонерів (1963—69); проект меморіально-по-

ховального комплексу на Байковому кладовищі (1968—71), всі монумент. роботи — у Києві, у співавт. з В. Мельниченком. Іл. до тв. Л. Первомайського (1969—70).

РИБЧИ́НСЬКА Зінаїда Сергіївна (1885, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельн. обл.— 1964, Москва) — укр. драм. актриса і співачка (меццо-сопрано). Закін. в Києві Муз.-драм. школу М. Лисенка й студію оперного т-ру. Виступала в оперних т-рах Харкова, Києва (1910, 1914—16, 1922—23), Одеси (1912—14), в Італії (1911, 1928). Партії: Солоха («Черевички» Чайковського), Кончаківна («Князь Ігор» Бородіна). Роль Наталії Дмитрівни («Лихо з розуму» Грибоєдова) грала в 30-х рр. в Моск. т-рі ім. В. Мейєрхольда.

РИБЧИ́НСЬКИЙ Ігор Всеволодович [25.X (7.XI) 1917, с. Білоцерківка, тепер Полтав. обл.] — укр. реж. і актор, н. а. УРСР з 1975. Закін. 1946 Ворон. театр. уч-ще. Працював у т-рах Росії. З 1950 — на Україні: в Микол. укр. муз.-драм. т-рі (1950—54), Київ. обл. укр. муз.-драм. т-рі (м. Біла Церква, 1954—69), Сум. (1969—76), Рівнен. (1976—79) укр. муз.-драм. т-рах. Вистави: «Правда і кривда» за М. Стельмахом (1964), «Медея» Евріпіда (1968), «Кінармія» за І. Бабелем (1972, грав роль Гулевого).

РИБЧИ́НСЬКИЙ Юрій Євгенович (22.V 1945, Київ) — укр. поет-пісняр і драматург. Закін. 1967 Київ. ун-т. З 1970 — на творчій роботі. Муз.-драм. тв.: «Пізня середа» (1975), «Товаришу любов» (1977; обидва — музика В. Ільїна), «Брехуха» (1976, музика В. Ільїна та В. Лукашова), «Біла ворона» (1991, музика Г. Татарченка). Автор віршів до пісень композиторів В. Івасюка («Кленовий вогонь», «У долі своя весна»), І. Поклада («Осіння пісня», «Тече вода», «Скрипка грає», «Зелен-клен»), І. Шамо («Три поради»), Е. Ханка («Верба»), О. Осадчого («Земле моя», «Шлях Тараса»), В. Ільїна («Колодязний журавель»), М. Мозгового («Минає день», «Знов я у гори йду»). Лауреат Всесоюз. конкурсів «Краща пісня року» (1972, 1974, 1976, 1978—80, 1983, 1987—89). Видав книгу «Театр дерев» (1991).

РИ́ГЕР Теодор (9.XI 1841, Варшава — 18.XII 1913, Рим) — польс. скульптор. Закін. 1861 Варшав. школу красних мист-в. Серед тв.: серія алегорич. скульптур для будинку Крайового галицького сейму у Львові (1881, тепер ун-т ім. І. Франка), погруддя Ю. Коссака, Я. Матейка, постать М. Коперника, «Засоромлена» (80-і рр.).

РИГОРЕ́НКО Микола (?—?) — укр. бандурист 19 ст. Жив у с. Красному Куті (тепер смт Краснокутськ Харків. обл.). В репертуарі — думи «Хвесько Ганжа Андибер», «Маруся Богуславка», «Козацьке життя», «Корсунська перемога» (опубл. 1856 П. Кулішем у «Записках о Южной Руси»), «Плач невольників на турецькій каторзі».

РИЖЕ́НКО Яків Омелянович [1 (13).XI 1892, хутір поблизу с. Пустовійтового, тепер Полтав. обл.— 29.V 1974, Астрахань] — укр. мистецтвознавець. Закін. Моск. політех. ін-т. У 20-х рр.— заст. директора Центр. пролет. музею Полтавщини (тепер краєзнав. музей), з 1929 — співробітник Харків. н.-д. кафедри історії укр. культури ім. Д. І. Багалія. Праці: «Килимарство й килими Полтавщини» (1928), «Українське шитво» (1929), «Гончарство Полтавщини» (1930).

РИ́ЖИХ Віктор Іванович (29.VII 1933, Омськ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1980. Закін. 1958 Київ. худож. ін-т (у В. *Пузиркова*, Г. *Меліхова* і К. *Трохименка*). Тв.: «Ре-

лікві́ї Бреста» (1968), «Музика» (1975), «Гості Києва» (1977), «Аеропорт» (1984), триптих «Мирні контакти» (1985), «Арль» (1990). Вид.: «Віктор Рижих».Альбом (1986).

РИ́КИ — укр. скульптори; батько й син. Йосип Львович Р. [19.VI (1.VII) 1897, Харків — 23.XI 1958, там же]. Навч. 1912—14 у Мюнхен. та 1915—18 у Харків. худож. уч-щах. Працював у галузі станкової скульптури. Тв.: «Боян» (1939), «Повернусь з перемогою!» (1942), «Рибалки» (1957). Яків Йосипович Р. (6.XII 1929, Харків) — з. х. УРСР з 1983. Закін. 1949 Харків. уч-ще прикладного мист-ва. Тв.: композиція «Романтики» (1968), «Азовські рибалки» (1969). Брав участь у створенні монумента на честь проголошення Рад. влади на Україні (1975), мемор. комплексів Слави (1977), рад. воїнам-визволителям (1981), всі — в Харкові. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г.Шевченка, 1977.

РИ́КОВ Валеріан Микитович (1874, Тбілісі — 25.III 1942) — укр. архітектор. Закін. 1902 петерб. АМ. Автор проектів: будинку Нар. аудиторії (1909, тепер Діпроцивільпромбуд), лікарні Маріїнської громади сестер-жалібниць Червоного хреста (1913, тепер н.-д. ін-т), старого іподрому (1916), кінофабрики (1927—30, тепер Київ. кхф), надбудова Держбанку УРСР (30-і рр., у співавт. з О. Кобелєвим), всі — у Києві.

РИ́ЛЬСЬКИЙ Максим Тадейович [7 (19).III 1895, Київ — 24.VII 1964, там же] — укр. поет, мистецтвознавець, акад. АН СРСР з 1958 і акад. АН УРСР з 1943. Навч. 1915—18 в Київ. ун-ті. 1944—64 — директор Ін-ту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, 1957—64 — гол. редактор журн. «Народна творчість та етнографія». Поетичні тв. присвячені діячам театр. та муз. мист-ва й кіно — Т. Шевченку і М. Щепкіну («Зустріч у Нижньому», 1949), М. Кропивницькому, В. Дранишникову (обидва — 1940), М. Лисенку (1942), М. Заньковецькій (1949), П. Саксаганському (1950), А. Бучмі (1951), «Триптих про кобзарів» (1959, про О. Вересая, М. Кравченка, Є. Мовчана), К. Станіславському (1963); дослідження та статті про П. Саксаганського («Про великого артиста», 1939; «Майстер високої правди», 1958), М. Лисенка («Рицар української пісні», 1942; «Про листи Лисенка», 1962), І. Карпенка-Карого («Гордість української драматургії», 1955), М. Литвиненко-Вольгемут (1946), С. Гулака-Артемовського (1954), М. Садовського (1956), А. Луначарського («А. В. Луначарський про театр і драматургію», 1958), М. Заньковецьку і М. Микишу (обидва — 1960), І. Козловського і А. Бучму (обидва — 1961), М. Донця, О. Мишугу, О. Довженка, Л. Ревуцького (протягом 1963—64); проблемні праці «Про наші мистецькі справи» (1961); «Театр, глядач, репертуар» (1963), рецензії на вистави опер «Наталка Полтавка» (1942), «Богдан Хмельницький» (1953), «Князь Ігор» (1954), «Милана» (1957), «Енеїда» (1959) тощо. Переклав укр. мовою тв. О. Пушкіна («Мідний вершник», «Євгеній Онєгін», а також лібретто одноим. опери П. Чайковського). Літ.-мемор. музей поета відкрито 1968 в Києві, там же — пам'ятник 1968, скульптор О. Ковальов, арх. В. Костін), 1991 — в с. Романівці на Житомирщині. На Байковому кладовищі — надгробок (1969, скульптори П. Остапенко, П. Кальницький). Лен. пр., 1960. Держ. пр. СРСР, 1943, 1950. Держ. пр. УРСР, 1971.

РИ́МЛЯНИН Павло (Паоло; ?, Рим — 1618, Львів) — укр. архітектор. За походженням італієць. У це-

хових книгах Львова вперше згадується 1585. Будував у формах італ. Відродження з використанням скульп. декору та форм тосканського ордера. Споруди у Львові: каплиця Кампіанів (1618), Успенська (Волоська) церква (керував буд-вом 1591—98, закінчували 1598—1629 А. *Прихильний* і В. *Капинос*), костьол бернардинців (з 1606; добудував 1618—29 А. Прихильний).

РИ́МСЬКИЙ-КО́РСАКОВ Микола Андрійович [6 (18).III 1844, м. Тихвін, тепер Ленінгр. обл.— 8 (21).VI 1908, садиба Любенськ, поблизу м. Луги, тепер тієї ж обл., похований у Петербурзі] — рос. композитор, педагог, диригент, муз. теоретик і письменник. Учасник «Могучої кучки». З 1871 — професор Петерб. консерваторії. Тв.: 15 опер (у т. ч. «Псковитянка», 1872; «Снігуронька, 1881; «Садко», 1896; «Царева наречена», 1898), сюїта «Шехерезада» (1888), 3 симфонії, муз. картина «Садко» (1867), концерт для фп. з оркестром (1882), камерно-інструм. ансамблі, хори, романси. Завершив ряд тв. М. Мусоргського, О. Бородіна, О. Даргомижського. Р.-К. бував на Україні, зокрема в Одесі (1894) та Києві (1895); на укр. тему — опери «Майська ніч» (1879, пост. 1880), «Ніч перед Різдвом» (1895), обидві — за одноим. повістями М. Гоголя; «Малоросійська фантазія». Серед учнів — укр. композитори М. *Лисенко*, Я. *Степовий*, П. *Молчанов*, Г. *Давидовський*, Г. *Козаченко*, Ф. *Акименко*.

РІЗНИЧЕ́НКО Володимир Васильович [псевдоніми — Велентій, Гайд, В-й; 6 (18).X 1870, хутір Велентіїв, тепер село Валентіїв Чернігів. обл.— 1.IV 1932, Київ] — укр. геолог, художник і поет, акад. АН УРСР з 1929. Закін. 1896 Харків. ун-т. З 1916 працював на Україні. Був директором Укр. геол. к-ту, 1930—32 — директором н.-д. Геол. ін-ту АН УРСР. Як художник працював у галузі політ. карикатури («Геть з царатом! Хай живе революція!», «Після скасування кріпацтва», «Обніміте, брати мої, найстаршого брата!», «Біля пам'ятника Шевченкові»). Рисунки друкували журн. «Шершень» (1906), газета «Рада» (1909—12) та ін. Вид.: І. Блюміна. «В. В. Різниченко (Велентій) — художник і поет» (1972).

РІЗО́ЛЬ Микола Іванович (19.XII 1919, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ) — укр. баяніст, педагог, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1951 Київ. консерваторію (у М. *Геліса*; з 1973 — її професор). Організатор (1939) і худож. керівник квартету баяністів Київ. філармонії. Тв. для баяна. Автор посібника «Принципи застосування п'ятипальцевої аплікатури на баяні» (1977).

РІПКО́ Олексій Миколайович [12 (25).XII 1907, м. Охтирка, тепер Сум. обл.— 7.III 1983, Львів] — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1982. Навч. 1932—34 в Харків. театр. ін-ті. Учень Б. *Тягна*. Творчу діяльність почав 1929. В 1956—83 — у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької. Вистави: «Суєта» І. Карпенка-Карого (1976), «Марія Заньковецька» І. Рябокляча (1972), «Маскарад» М. Лермонтова (1982).

РІ́ХТЕР Анатолій Петрович (24.III 1930, м. Бєльці, Молдова) — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1973. Закін. 1960 Київ. консерваторію (у І. *Паторжинського*). З 1960 — в Одес. т-рі опери та балету. Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Генерал («Арсенал» Г. Майбороди), Годунов («Борис Годунов» Мусоргського), Мефістофель («Фауст» Гуно).

РІ́ХТЕР Святослав Теофілович [7 (20).III 1915, Житомир] — рос. піа-

ніст, н. а. СРСР з 1961, Герой Соц. Праці (1975). Навч. 1937—47 в Моск. консерваторії (у Г. *Нейгауза*). 1933—37 — концертмейстер Одес. оперного т-ру. В репертуарі — тв. різних стилів і жанрів. Ініціатор і організатор концертів світової музики «Грудневі вечори». Не раз концертував на Україні. Лен. премія, 1961. Держ. пр. СРСР, 1950. Вид.: Г. Ципін. «Святослав Ріхтер» (1981).

РО́БСОН Поль (9.IV 1898, Прінстон, шт. Нью-Джерсі — 23.I 1976, Філадельфія) — амер. співак (бас), драм. актор і громад. діяч. Виконавець амер. і негритян. нар. пісень. Не раз гастролював в СРСР, зокрема на Україні. Виконував пісню «Реве та стогне Дніпр широкий» (муз. Д. Крижанівського) на вірші з балади Т. Шевченка «Причинна». Міжнар. пр. Миру, 1950. Міжнар. Лен. пр., 1952.

РОВИ́НСЬКИЙ Дмитро Діомидович [Демидович; 27.X (8.XI) 1888, м. Зіньків, тепер Полтав. обл.— 28.III 1942] — укр. актор і режисер. Профес. діяльність почав у мандрівних трупах. Працював у Києві — в Т-рі М. Садовського (1916—18), Держ. драм. т-рі (1918—19), Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Т. Г. Шевченка (1919—29, з 1923 — пересувний, з 1927 — у Дніпропетровську). Засновник і худож. керівник (1929—32) укр. драм. т-ру «Жовтень» у Ленінграді. Ролі: Юда («На полі крові» Лесі Українки), Осип («Ревізор» Гоголя). Вистави: «Гайдамаки» за Т. Шевченком (1923), «Вій» Остапа Вишні за М. Гоголем і М. Кропивницьким, «97» М. Куліша (1925), «Мораль пані Дульської» Г. Запольської (1932).

РО́ГОВЦЕВА Ада Миколаївна (16. VII 1937, м. Глухів, тепер Сум. обл.) — рос. і укр. актриса, н. а. СРСР з 1978. Закін. 1959 Київ. ін-т театр. мист-ва (у 1980—89 — його викладач), відтоді — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Леся Українка («Сподіватися» Щербака), Надія («Хазяйка» Гараєвої), Гелена («Варшавська мелодія» Зоріна), Естер («Священні чудовиська» Кокто), Паола («Дама без камелій» Реттігана). Знялася у фільмах Київ. кхф: «Кривавий світанок», «Павло Корчагін», «Шельменко-денщик», (всі — 1957), «Важкий колос» (1970), «Хвилі Чорного моря» (1976), «Сімейне коло» (1980) на ін. кхф: «Салют, Маріє!» (1971), «Приборкання вогню» (1972), «Вічний поклик» (1976—83), «Діти як діти» (1978), «Осіння історія» (1979). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1981.

РОГУ́ЛЯ Петро (?—?) — живописець 18 ст. Працював у Києві. Автор портрета Петра I (1774).

РО́ДЗІН Микола Іванович (28.III 1924, с. Новоселівка, тепер Харків. обл.— 2.III 1978, Дніпропетровськ) — укр. графік, з. х. УРСР з 1972. Закін. 1955 Харків. худож. ін-т (у В. *Мироненка* та Й. *Дайца*). Тв.: серії — «Індустріальні мотиви» (1955), «Каховська ГЕС» (1956—57), «Мій край» (1966—67); станкові офорти — «В шахті. Західний Донбас», «Вечір» (обидва — 1971). Вид.: «Мій край. Виставка творів Миколи Родзіна». Каталог (1972).

РОДЗЯ́НКО Андрій Платонович [3 (15).XII 1839, с. Платонівка, тепер у складі с. Пузикового Полтав. обл.— ?] — укр. піаніст. Закін. 1861 Київ. ун-т. Учень і послідовник Ф. *Ліста*. Концертував у Росії та на Україні.

РО́ДІН Микола Олександрович (11. XI 1919, с. Жарки, тепер Твер. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1973. Закін. 1952 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна*, О. *Пащенка*, І. *Плещинського*). Тв.: серії офортів — «Пам'яті Т. Г. Шевченка»

(1962—64), «Шляхами війни» (1964—80), «Ми — радянські люди» (1968—81); серія акварелей «Колиска моя — село Жарки» (1982), пастелі за мотивами А. Ахматової «Журавель біля старого колодязя» (1983); картини — «1930 рік. Смерть батька», «Іди, сину. Будь людиною!» (обидві — 1986), «У тяжку годину» (1990), «Автопортрет» (1991); мініатюри на емалі.

РОЖА́ВСЬКА Юдіф Григорієвна (12.X 1923, Київ—10.III 1982, там же) — укр. композитор. Закін. 1947 Київ. консерваторію. Тв.: опера «Казка про загублений час» (1968), балет «Королівство кривих дзеркал» (1966), поема «Дніпро» (1951), сюїта «Снігуронька» (1955), соната для фп. (1977), романси.

РОЖДЕ́СТВЕНСЬКИЙ Всеволод Петрович (2.VII 1918, Полтава — 3.III 1985, Київ) — укр. композитор і диригент, з. д. м. УРСР з 1970. Закін. 1941 Київ. консерваторію (у Л. *Ревуцького*). 1945—85 — гол. диригент і зав. муз. частиною Київ. укр. драм. т-ру ім. І. Франка. Тв.: муз. комедії «За двома зайцями» (1954), «Жайворонки» (1977), симф., вокал.-симф., камерно-інструм. тв., музика до драм. вистав («Петербурзька осінь» О. Ільченка, «Пророк» І. Кочерги).

РОЖИ́ЦЬКИЙ Леонтій (?—?) — живописець 17 ст. Жив у Галичині. 1650 створив ікони «Нерукотворний Спас» і «Св. Микола» для церкви с. Сливок (тепер Івано-Фр. обл.).

РОЗВАДО́ВСЬКИЙ Вячеслав Костянтинович [12 (24).IX 1875, Одеса — 18.I 1943, Ташкент] — укр. художник і педагог. Навч. 1890—94 в Одес. худож. школі, 1894—1900— в петерб. АМ (у А. *Куїнджі*). 1905 заснував у Кам'янці-Подільському худож. школу з інтернатом для сільс. дітей. 1912 висланий у Середню Азію. Тв.: «Над Дніпром» (1900), «Жнива», «Ой не світи, місяченьку», «Гопак», «Гуцулка» (1904), «Катерина» (поч. 20 ст.), «Подруги», «Млин», (обидва — 1905), «Каракулівництво».

РОЗВАДО́ВСЬКИЙ Зигмунд (21.I 1870, Львів — 23.VII 1950, Закопане, Польща) — польс. живописець. Навч. у Краків. школі красних мист-в, 1892—93 — у мюнхен. АМ. Працював у Львові. Тв.: «Епізод битви під Ольшинкою», «Сутичка кавалеристів», «Панорама старого Львова» (у співавт.), «Автопортрет» (1904).

РОЗДО́ЛЬСЬКИЙ Данило Іванович (1875—4.VIII 1902) — укр. композитор. Священик парафії у с. Сихові (тепер Львів. обл.). Тв.: церк. композиції, чол. хор без інструм. супроводу «Сонце заходить» на вірші Т. Шевченка та ін.

РОЗДО́ЛЬСЬКИЙ Осип Іванович [17 (29).IX 1872, с. Доброводи, тепер Терноп. обл.— 27.II 1945, Львів] — укр. фольклорист, педагог і перекладач. Закін. 1897 Львів. ун-т. Працював у гімназіях у Коломиї, Перемишлі (тепер Пшемисль, Польща) та Львові. З 1926 — чл. Етногр. комісії АН УРСР, 1940—41 керував фольклорною експедицією АН УРСР на Львівщині. Праці: «Галицькі народні казки» (ч. 1—2, 1895—99), «Галицькі народні новели» (1900), «Галицько-руські народні мелодії» (ч. 1—2, 1906—07). Фольклористичну діяльність Р. високо цінував І. Франко.

РОЗЕНБА́УМ Соломон Аронович [19 (31). XII 1885, Полтава — 1941, там же] — укр. живописець. Навч. 1901—08 в Одес. худож. уч-щі, 1908 — петерб. АМ. 1915—17 працював у Полтаві в майстерні І. Мясоєдова (сина). Тв.: «Селянське подвір'я», «Перший сніг», «Околиці Полтави» (всі — 1926), «На Дніпрельстані» (1928), «Полтавський краєвид»

(1939), «Зима» (1940), «Сутінки» (1941); портрети, жанрові картини, натюрморти — «Жовті троянди», 1939).

РОЗМАРИ́ЦИН Опанас Прокопович (1844—1917) — рос. живописець. Закін. 1874 дюссельдорфську АМ, академік петерб. АМ з 1910. Чл.-засновник 1890 Т-ва пд.-рос. художників в Одесі. Тв.: «Панахида» (1883), «Старосвітські поміщики у святковий день» (1897), «Відвідини» (1899), «Зимовий пейзаж» (1904), «Поет на світанку» (1909), «Біля нижнього земського суду» (1913).

РОЗСОЛО́ДА Іван Гнатович (бл. 1771, м. Нікополь, тепер Дніпроп. обл.— ?) — укр. нар. оповідач. Син запоріз. козака. У 80-х рр. 19 ст. Д. *Яворницький* записав від нього багато переказів, легенд, билиць та оповідок, уривків пісень, цікавих істор. даних про життя запоріз. козаків — їхні побут, звичаї, одяг, зброю, різні обладунки, муз. інструменти, а також оповіді про звичаєве право козаків-січовиків, госп. життя, знаряддя праці, одяг, їжу, житло, хатнє начиння, звичаї та обряди осілих козаків. Ці матеріали Д. Яворницький подав розділом у праці «Запоріжжя у залишках старовини та переказах народу» (1888).

РОЗСТАЛЬНИ́Й Віталій Григорович (27.XII 1936, с. Рейментарівка Черніг. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1963 Київ. театр. ін-т. 1963—78 — у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької, з 1978 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: в т-рі — Михайло Гурман («Украдене щастя» Франка), Микита («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Бекінгем («Річард III» Шекспіра); в кіно — «Битва за Москву», «Сталінград» (1985, «Мосфільм») та «Війна» (1990, Київ. кх ; зіг ав оль мар-шала С. К. Тимошенка). Майстер худож. слова.

РОЗУМО́ВСЬКІ — укр. дворянський рід 18 — 1-ї пол. 19 ст. Олексій Григорович Р. [17 (28).III 1709, хутір Лемеші, тепер село Черніг. обл.— 6 (17).VII 1771, Петербург] — рос. держ. діяч, фельдмаршал, (1756), граф з 1744. Народився у сім'ї городового козака Г. Я. Розума. 1731 взятий у Петербург до Придворної співацької капели. Став фаворитом імператриці Єлизавети Петрівни (1742 таємно обвінчаний з нею). Обіймав високі посади при дворі, дістав великі зем. володіння, 10 тис. кріпаків. Обстоював інтереси укр. козацької старшини, сприяв відновленню гетьманства на Україні і обранню гетьманом свого брата. Кирило Григорович Р. [18 (29).III 1728, хутір Лемеші — 3 (15).I 1803, Батурин, тепер смт Черніг. обл.] — останній гетьман Лівобережної України (1750—64), граф з 1744, генерал-фельдмаршал (1764). За період гетьманування став власником величезних маєтностей, зокрема на Чернігівщині (в Козельці, Глухові, Батурині). Мав суконні й килимові ф-ки в Батурині, які виробляли тканини типу шпалер, гути в Ямполі. 1746—65 — президент Петерб. АН. Підтримував М. Ломоносова. Зібрав велику худож. колекцію, з 1751 утримував у Глухові театр. Тут влаштовувалися концерти (його б-ка налічувала понад 2300 тв. оперно-симф. та камерно-інструм. музики; тепер зберігається у фондах Центр. наук. б-ки АН України), ставилися опери, балети, комедії (зокрема, «Ізюмський ярмарок» невід. автора). Худож. оформлення вистав здійснював художник Г. Стеценко. Відбувалися виступи великої (бл. 40 чол. придворної капели співаків-кр пак в (серед них вид лявся Гав ило Ма цинкевич , якою ке ував

А. *Рачинський.* На замовлення Р. у Батурині 1799—1803 за проектом Ч. *Камерона* створено великий палацово-парковий комплекс (зберігся гол. корпус палацу), у Козельці за проектом А. Квасова та І. Григоровича-Барського збудовано собор Різдва Богородиці (1752—63) з дзвіницею (1766—70). Похований у Воскресенській церкві, надгробок виконав І. *Мартос* (не зберігся). Його сини: Олексій Кирилович Р. [12 (23).IX 1748, Петербург — 5 (17).IV 1822, Почеп, тепер Брян. обл.] — рос. держ. діяч, граф. Навч. у Страсбурзькому ун-ті, був в Італії та Англії. З 1786 — сенатор, 1795 вийшов у відставку. Зібрав найбільшу в Росії б-ку природничих книг. З 1807 — попечитель Моск. ун-ту, 1810—16 — міністр нар. освіти. При ньому, зокрема, було відкрито гімназію в Києві, грец. уч-ще в Ніжині, Т-во наук при Харків. ун-ті. Андрій Кирилович Р. [22.X (2.XI) 1752, м. Глухів, тепер Сум. обл.— 11 (23). IX 1836, Відень] — рос. дипломат, князь з 1815. Закін. Страсбурзький ун-т. З 1777 — на дипломатич. посадах в Італії (Неаполь), Данії, Швеції, Австрії. Жив у Відні 1790—96. Був близько знайомий з композиторами Й. Гайдном, В. А. Моцартом, Л. Бетховеном, який присвятив Р. три квартети. Мав велику картинну галерею. Утримував у Відні хор. капелу з укр. кріпаків, з 1808 також і струнний квартет під керівництвом скрипаля І. Шупанціга (був першим виконавцем квартетів Бетховена).

РОЇК Віра Сергіївна [12 (25).IV 1911, м. Лубни, тепер Полтав. обл.] — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1967. З 1952 працює в Сімферополі. Використовує стильові особливості вишивок різних обл. України. Тв.: рушники — «Півники» (1960), «Мереживо» (1970), «Волинський» (1971), «Полтавський» (1977), «Ніжна казка» (1980), «Сутінки» (1985); декор. панно — «Заповіт» (1978), «Сонечко» (1981), «Перемога» (1985); портьєри, серветки.

РОКАЧЕВСЬКИЙ Опанас Юхимович [1830, Київ — 12 (25).I 1901, там же] — укр. живописець. Навч. 1852—57 в петерб. АМ, з 1860 — її академік. З 1860 очолював іконописну школу при Києво-Печерській лаврі. Тв.: «Портрет невідомої» (1860), «Портрет селянки», «Портрет ліцеїста», «Портрет дочки» (2-а пол. 19 ст.).

РОКИЦЬКИЙ Микола Андрійович [6 (19).IV 1901, с. Заріччя, тепер Ковельського р-ну Волин. обл.— 11.II 1944, Київ] — укр. живописець. Закін. 1927 Київ. худож. ін-т (у М. Бойчука). Тв.: картини «Яблуні» (1925), цикл «Доменний цех» (1929), «Оборона Луганська» (1932), «Похорон бойового товариша» (1935).

РОКСОЛАНА [справж.— Лісовська Настя; 1505, м. Рогатин, тепер Івано-Фр. обл.— 1561, Стамбул] — дружина тур. султана Сулеймана II. За походженням українка. 1520 потрапила у полон і була продана в султан. гарем. За свідченням сучасників, відзначалася красою, розумом і муз. талантом. Відіграла значну роль у політ. житті Османської імперії 20—50-х рр. 16 ст. Образ її втілено у тв. укр. л-ри (зокрема, роман «Роксолана» П. Загребельного), в опері «Роксолана» Д. Січинського (1909). З ім'ям Р. пов'язано ряд архіт. пам'яток у Стамбулі.

РОЛЛЕ Антоній Юзеф (1830, с. Генріхівка, тепер с-ще Роля Вінн. обл.— 21.I 1894, м. Кам'янець-Подільський) — польс. історик, лікар. За походженням француз. Закін. 1855 Київ. ун-т. Автор праці «Подільські замки на мунтенських рубежах» (т. 1—3, 1880) та «Історичних оповідань», у яких висвітлюється історія Поділля 16—18 ст.

РОМАНЕ́НКО Іван (1794—1854) — укр. кобзар і лірник. Жив у м. Борзні, а потім у містечку Британах на Чернігівщині. У репертуарі — нар. пісні та думи («Проводи козака», «Козак Голота», «Федір безродний, бездольний», опубл. в зб. А. Метлинського «Народні південноруські пісні», 1854).

РОМАНЕ́ЦЬ Богдан Степанович (4.III 1939, с. Хмільове, тепер Львів. обл.) — укр. майстер кераміки, з. х. УРСР з 1991. Закін. 1968 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Тв.: «Мава» (1971), рельєф «Г. Сковорода» (1972), серія «Земля і люди» (1973), «Художник» (1975), «Портрет дружини» (1977), оформлення бару «Театральний» у Львові (1979).

РОМАНИ́ЦЬКИЙ Борис Васильович [19 (31).III 1891, с. Чорнобай, тепер смт Черкас. обл.— 24.VIII 1988, Львів] — укр. актор, режисер і театр. діяч, н. а. СРСР з 1944. Закін. 1915 київ. Муз.-драм. школу ім. М. В. Лисенка. Один з засновників, худож. керівник (1922—48) і актор Укр. драм. т-ру ім. М. Заньковецької (з 1944 — у Львові). Ролі: Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Сава Чалий (однойм. драма Карпенка-Карого), Стефан Граса («Маклена Граса» Куліша), Отелло («Отелло» Шекспіра, вперше на укр. сцені). Вистави: «97» М. Куліша (1924), «Украдене щастя» І. Франка (1940), «Три сестри» А. Чехова (1946), «Все залишається людям» С. Альошина (1960), «Весілля Кречинського» О. Сухово-Кобиліна (1966). Автор мемуарів «Український театр в минулому і тепер» (1950), «Уривки з моїх спогадів» у кн. «Заньківчани» (1972). Держ. пр. СРСР, 1950. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1974. Вид.: Б. Завадка. «Борис Романицький» (1978).

РОМАНИ́ШИН Михайло Миколайович (16.VIII 1933, Великий Березний, тепер смт Закарп. обл.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1991. Закін. 1953 Ужгородське уч-ще прикладного мист-ва (у А. *Ерделі*, Й. *Бокшая*, Ф. *Манайла*), 1960 — Київ. худож. ін-т (у К. *Трохименка*, Г. *Меліхова*). Тв.: «Лісоруб» (1963), «Вівчар» (1968—69), «Джерело» (1970—71), «Леся пори перших пісень» (1971), «Київ святковий» (1976), «Синевирська блакить» (1976—78), «Місячна ніч. Київ» (1980), «На косовиці» (1980—81), «Пісня про рідний край» (1980—82), «Портрет Д. Павличка» (1985), «Мати» (1989). Вид.: «Михайло Романишин». Каталог (1984).

РОМА́НОВ Михайло Федорович [16 (28).X 1896, Петербург — 4.IX 1963, Москва] — рос. актор, режисер і театр. діяч, н. а. СРСР з 1951. Закін. 1920 драм. курси в Петрограді. Працював 1924—36 в Ленінгр. т-рі драми ім. О. С. Пушкіна, 1936—63 — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки (1953—58 — гол. режисер). Ролі: в т-рі — Федір Протасов («Живий труп» Л. Толстого), Нещасливцев («Ліс» Островського), Павло Протасов («Діти сонця» М. Горького), Командор («Камінний господар» Лесі Українки); в кіно — капітан Манглью («Діти капітана Гранта», 1936), Письменник («Поема про море», 1958), обидва — на «Мосфільмі»; Барон Берг («В далекому плаванні», 1946), Еріх фон Руммельсбург («Подвиг розвідника», 1947), Антонов («Третій удар», 1948), Михайло Коцюбинський («Іван Франко», 1956), Павло Протасов («Діти сонця», 1957), всі — на Київ. кхф. Вистави: «Дядя Ваня» А. Чехова (1960; роль Войницького), «Машенька» О. Афіногенова (1959; роль Окайомова), «Дочка прокурора» Ю. Яновського (1954; роль Чуй-

ка). Майстер худож. слова. Вид.: «Михайло Федорович Романов. Статті, листи, щоденники. Статті і спогади про М. Ф. Романова» (1985).

РОМАНО́ВИЧ (справж.— Рожанковські) — діячі укр. т-ру; сестри. Народилися у с. Довгопіллі (тепер Чернів. обл). Теофіла Федорівна Р. (16.V 1842—16.I 1924, Чернівці). 1867—80 (з перервами)— в Руському нар. т-рі у Львові (1874—80 — директор). 1875 запросила в т-р М. *Кропивницького,* 1873 і 1881—82 очолювала власні трупи, 1883—85 — в аматор. драм. т-рі в Чернівцях. Ролі: Одарка («Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Стеха («Назар Стодоля» Шевченка), Арина («Одруження» Гоголя). Марія Федорівна Р. (1.VII 1852 — бл. 1933, м. Вижниця, тепер Чернів. обл.). 1874—80 — в Руському нар. т-рі у Львові, 1881—82 виступала у трупі своєї сестри, 1883—85 — в аматор. драм. т-рі у Чернівцях. Ролі: Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського), Галя («Назар Стодоля» Шевченка), Катерина («Гроза» О. Островського), Амалія («Розбійники» Шіллера).

РОМАНО́ВСЬКИЙ Василь (?—?)— укр. майстер розпису на фарфорі кін. 19 — поч. 20 ст. Працював на фарфоровій ф-ці в Довбиші (тепер смт Житомир. обл.). Розписував чайні та столові сервізи, чашки, блюдця, ін. посуд.

РОМАНЧУ́К Тит Романович (1865—1911, місто Ловран, Югославія) — укр. живописець. Освіту здобув у Львів. худож.-пром. школі та приватно у Мюнхені. Тв.: «Узлісся» (1890), «На водопої» (1893), «З дороги» (1898), «Портрет письменника Ю. Федьковича» (1891).

РОМЕ́НСЬКИЙ Михайло Даміанович [8 (20).XI 1887, Курськ — 21.XI 1971, Київ] — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1946. Навч. 1913—16 в Моск. муз. уч-щі. 1934—42 — в Харків., 1942—58 — у Київ. т-рах опери та балету. Партії: Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Сусанін [«Іван Сусанін» («Життя за царя») Глинки], Гаврило («Богдан Хмельницький» Данькевича). Виконавець камерного репертуару, укр. нар. пісень. Держ. пр. СРСР, 1949. Вид:. «Михайло Роменський. Спогади. Матеріали» (1982).

РО́МЕНСЬКОЇ ПОКРО́ВСЬКОЇ ДЕРЕВ'Я́НОЇ ЦЕ́РКВИ МАЙСТЕР (?—?) — укр. будівничий 18 ст. Церкву збудовано 1764 у Ромнах (тепер місто Сум. обл.) коштом запоріз. кошового Петра Калнишевського і Давида Чорного. Ймовірно, її будував Ілля Продацький із Сорочинців, який у цей час будував і церкву в м. Лохвиці. 1827—30 церкву капітально ремонтували. На поч. 20 ст. її перевезено до Полтави, 1943 згоріла. Була класичним зразком п'ятибанної церкви Наддніпрянщини. Величний чотириярусний іконостас, в якому на рівні третього ярусу на кронштейнах стояли різьблені з дерева скульптури Аарона, Захарія, Іоанна Хрестителя та Євангеліста Іоанна, був виконаний майстром Сисоєм Шалматовичем.

РО́ПСЬКА Олександра Дмитрівна [11 (23).IV 1897, с. Ширяєво, тепер Ворон. обл.— 20.IV 1957, Київ] — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. УРСР з 1941. Дружина В. *Манзія.* Закін. 1919 Сарат. консерваторію. Творчу діяльність почала в Полтаві. Працювала в Одес. (1926—27), Харків. (1927—28), Київ. (1928—57) т-рах опери та балету. З 1944 — викладач Київ. консерваторії. Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Кармен («Кармен» Бізе).

РО́ССІНА Юлія Вікторівна (24.VI 1877, Одеса — 30.IX 1960, Київ) — укр. актриса, з. а. УРСР з 1943. Творчу діяльність почала 1892 у трупі П. Саксаганського. З 1929 — в Харків., 1936—49 — у Київ. т-рі муз. комедії. Ролі: Кулина, Аза, Маруся («Чорноморці», «Циганка Аза», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького), Харитина («Наймичка» Карпенка-Карого).

РОТА́РУ Софія Михайлівна (9.VIII 1947, с. Маршинці, тепер Чернів. обл.) — укр. естрадна співачка (сопрано), н. а. СРСР з 1988. Закін. Чернів. муз. уч-ще і 1974 Кишинів. ін-т мист-в. 1971—75 — солістка Чернів., з 1975 — Крим. обл. філармоній. У репертуарі — тв. рад. композиторів, нар. пісні. Лауреат міжнар. конкурсів естрадної пісні «Золотий Орфей» (Бургас, Болгарія, 1973), «Бурштиновий соловей» (Сопот, Польща, 1974). Знімалася у фільмах.

РОТЕНШТЕ́ЙН Анатолій Олександрович (23.VI 1926, м. Богуслав, тепер Київ. обл.) — укр. і рос. режисер, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1956 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1956 — у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької, з 1962 — режисер (з 1967 — гол. режисер) Львів. рос. драм. т-ру Рад. Армії. Вистави: «Для домашнього вогнища» за І. Франком (1956), «Остання жертва» О. Островського (1973), «Комедія помилок» В. Шекспіра.

РОША́ЛЬ Григорій Львович [9 (21). X 1898, Новозибков, тепер Брян. обл.— 11.I 1983, Москва] — рос. кінорежисер, педагог, н. а. СРСР з 1967. З 1921 навч. в Держ. вищій реж. майстерні (Москва). Працював на Україні. На Одес. кхф поставив німі фільми «Дві жінки» (1930), «Травень у Горлівці» (1931). Серед фільмів — «Мусоргський» (1950), трилогія «Ходіння по муках» (1957—59). Автор кн. «Кінострічка життя» (1974). Держ. пр. СРСР, 1950, 1951.

РОШКО́ВИЧ Гнат Гнатович (28.IX 1854, с. Салок, тепер Угорщина — 29.XI 1915, Будапешт) — укр. живописець. Навч. у Будапешті та Мюнхені. Тв.: жанрові картини («Особлива пристрасть», «Червоне яблучко», «Тільки тобі»; «Св. Кирило та Мефодій» (1876); настінні розписи у церквах Закарпаття (села Красношори і Велика Копаня) й Угорщини; іл. до книжок.

РОЩИБ'ЮКИ́ — укр. майстри худож. кераміки; подружжя. Ганна Йосипівна Р. (17.XI 1903, с. Старий Косів, тепер Івано-Фр. обл.— 29.I 1981, м. Коломия тієї ж області). Михайло Іванович Р. (12.III 1903, м. Коломия — 20.I 1972, там же). Виготовляли декор. тарілки, вази, глечики, свічники, сервізи тощо. Вироби оздоблювали контурним малюнком та розписом кольор. поливами.

РО́ЩИН-ІНСА́РОВ Микола Петрович [справж.— Пашенний; 1861, Ардатовський повіт Симбір. губ.— 8 (20).I 1899, Київ] — рос. актор. Батько н. а. СРСР В. Пашенної. З 1895 — в київ. т-рі «Соловцов». Ролі: Чацький («Лихо з розуму» Грибоєдова), Кречинський («Весілля Кречинського» Сухово-Кобиліна), Тригорін («Чайка» Чехова).

РУ́БАН Валентина Василівна (30. VI 1940, с-ще Хлібодарівка Донец. обл.) — укр. мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства з 1991. Закін. 1964 Київ. худож. ін-т. Праці: «Український радянський портретний живопис» (1977), альбом «Портрет у творчості українських живописців» (1979), «Український портретний живопис першої половини 19 століття» (1984), «Український портретний живопис другої полови-

ни 19 — початку 20 століття» (1986), «Забуті імена...» (1990), альбом «Анатоль Петрицький. Портрети сучасників» (1991).

РУ́БАН Олександр Якович [3 (16). V 1900, Київ — 11.VI 1943, Саратов] — укр. графік. Закін. 1927 Київ. худож. ін-т (у М. *Бойчука*, С. *Налепинської-Бойчук*). Тв.: «Мисливець» (1923), «Селяни» (1924), «Зима» (1926) та ін.

РУБАНЕ́НКО Борис Рафаїлович [16 (29).VIII 1910, Самара — 5.V 1985, Москва] — рос. архітектор, н. арх. СРСР з 1980, д. чл. АМ СРСР з 1979. Навч. 1932—34 в Ленінгр. ін-ті живопису, скульптури і арх-ри. У Місхорі (Крим) за його проектом (у співавт.) збудовано санаторій «Сосновий гай» (1970). Держ. пр. СРСР, 1973.

РУБЕ́ЦЬ Олександр Іванович [1 (13).X 1838, м. Чугуїв, тепер Харків. обл.— 28.IV (11.V) 1913, Стародуб'я, тепер м. Стародуб Брян. обл.] — укр. і рос. муз. теоретик, педагог, хор. диригент, фольклорист, композитор. Закін. 1866 Петерб. консерваторію (у М. Заремби; 1879—95 — її професор). У 90-х рр. втратив зір і оселився в Стародуб'ї. Видав. зб. «216 українських народних пісень» (1872), «Збірка українських народних пісень» (вип. 1—5, 1870—89), «60 народних пісень». Поклав на музику вірш Т. Шевченка «Думи мої, думи мої» (вид. 1860).

РУБО́ Франц Олексійович [5 (17). VI 1856, Одеса — 13. III 1928, Мюнхен] — рос. живописець-баталіст, д. чл. петерб. АМ з 1910. З 1865 навч. в Одес. рисувальній школі, з 1877 — у мюнхен. АМ. 1904—12 викладав у петерб. АМ. Тв.: панорами «Оборона Севастополя» (1902—04), «Бородінська битва» (1911); станкові картини «Атака запорожців у степу» (1881), «Таврійська губернія» (1883).

РУБЧАКИ́ — родина укр. театр. діячів; подружжя і дочка. Іван Дем'янович Р. (7.III 1874, м. Калуш, тепер Івано-Фр. обл.— 11.V 1952, Львів) — драм. актор і співак (бас), з. а. УРСР з 1945. Працював у Руському нар. т-рі у Львові (1894—1914), у трупі «Тернопільські театральні вечори» (1916—17), у Новому львів. т-рі (1919—20), в т-рах Ужгорода і Львова. Ролі: Омелько, Терешко («Мартин Боруля», «Суєта» Карпенка-Карого); партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Гремін («Євгеній Онєгін» Чайковського), Мефістофель («Фауст» Гуно). Держ. пр. СРСР, 1950. Катерина Андріївна Рубчакова (29.IV 1881, м. Чортків, тепер Терноп. обл.— 22.XI 1919, с. Зіньківці, тепер Хмельн. обл., похована в Тернополі) — драм. актриса і співачка (сопрано). Співу навч. приватно. Працювала в Руському нар. т-рі у Львові (1896—1918; 1917—18 — директор), Чернів. укр. драм. т-рі та Новому львів. т-рі (в обох — 1919). Драм. ролі: Маруся («Маруся Богуславка» Старицького), Ярина («Невольник» Кропивницького), Анна («Украдене щастя» Франка), Марина («Влада темряви» Л. Толстого); оперні партії — Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Галька (одноим. опера Монюшка), Маженка («Продана наречена» Сметани), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні). Концертна діяльність. 100-річчя з дня народження актриси за рішенням ЮНЕСКО відзначалось (1981) у міжнародному масштабі. Вид.: П. Медведик. «Катерина Рубчакова» (1989). Ольга Іванівна Рубчаківна (10.V 1903, Чернівці — 21.XI 1981, Київ) — з. а. УРСР з 1940. Дружина Г. *Юри*. Навч. у драм. школі в Києві. Працювала у Новому львів. т-рі (1919), Укр. драм. т-рі ім. І. Фран-

ка (1920—60, з 1926 — у Києві). Ролі: Стеха («Назар Стодоля» Шевченка), Олена («Пошились у дурні» Кропивницького), Мірандоліна (однойм. комедія Гольдоні).

РУДЕ́НКО Бела Андріївна (18.VIII 1933, м. Антрацит Луган. обл.) — укр. і рос. співачка (лірико-колоратурне сопрано), н. а. СРСР з 1960. Закін. 1956 Одес. консерваторію. 1956—73 — в Київ. т-рі опери та балету, 1973—88 — у Великому т-рі (Москва), З 1977 викладає в Моск. консерваторії. Партії: Венера («Енеїда» Лисенка), Йолан («Милана» Г. Майбороди), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Джільда, Віолетта («Ріголетто», «Травіата» Верді). Держ. пр. СРСР, 1971. Вид.: В. Тимофеєв. «Бела Руденко. Народна артистка СРСР» (1973); Т. Швачко. «Бела Руденко» (1982).

РУДЕ́НКО Лариса Архипівна [15 (28).I 1918, м. Макіївка, тепер Донец. обл.— 19.I 1981, Київ] — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. СРСР з 1960. Закін. 1940 Київ. консерваторію (у О. *Муравйової*); з 1951 — її викладач, водночас 1966—70 — викладач Київ. ін-ту театр. мист-ва (професор з 1978). У 1939—70 — солістка Київ. т-ру опери та балету. Партії (бл. 50): Настя, Юнона («Тарас Бульба», «Енеїда» Лисенка), Настя («Наймичка» Вериківського), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Марфа («Хованщина» Мусоргського), Графиня («Пікова дама» Чайковського), Кармен («Кармен» Бізе), Амнеріс («Аїда» Верді.) Знімалася на Київ. кхф у фільмі-опері «Наймичка» (1964). Концертна діяльність. Вид.: Л. Грисенко. «Лариса Руденко» (1978).

РУДЕ́ЦЬКИЙ Василь (?—?) — живописець 18 ст. В 1761 виконав іконостас для церкви в с. Малинівці на Харківщині (не зберігся).

РУДНИ́ЦЬКА Ольга Федорівна (29.VI 1926, Дніпропетровськ) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1946 Дніпроп. театр. уч-ще, відтоді — в Чернів. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Марія («Земля» за О. Кобилянською), Кабато («Весілля в Тифлісі» Цагарелі), Барба («Вій, вітерець!» Райніса), Есмеральда («Собор Паризької Богоматері» за Гюго).

РУДНИ́ЦЬКИЙ Андрій Маркович (4.XII 1928, Львів) — укр. архітектор, доктор арх-ри з 1989, професор. Закін. 1951 Львів. політех. ін-т. Споруди: спорт. (1953) та навч. (1965) корпуси Львів. політех. ін-ту; проект центру с. Березового Закарп. обл. (1970), планування істор. центру м. Нестерова (тепер Жовква; 1983). Праці з питань містобудування.

РУДНИ́ЦЬКИЙ Михайло Іванович (7.I 1889, м. Підгайці, тепер Терноп. обл.— 1.II 1975, Львів) — укр. письменник і театр. критик. Закін. 1912 Львів. ун-т (1939—75 — його професор). Автор оповідань, поезій, театр. рецензій, критичних розвідок з історії укр. і зарубіж. л-р і т-ру. В кн. «В наймах у Мельпомени» (1963) опубл. нариси про діячів театр. мист-ва Леся Курбаса, К. Рубчакову, І. Рубчака, Й. Стадника, С. Стадникову, А. Нижанківського, М. Бенцаля, А. Бучму, О. Мишугу, М. Менцинського, висвітлив етапи розвитку драм. т-ру в Галичині.

РУДНИ́ЦЬКІ — укр. митці; батько й син. Антін Р. (7.II 1902, с. Луки Львів. обл.— 30.X 1975, Філадельфія, США) — композитор, диригент, піаніст, педагог, музикознавець. Закін. Львів. консерваторію, Вищу муз. школу в Берліні (у Е. Петрі, А. Шнабеля, Ф. Шрекера). Диригент оперних т-рів у Харкові (1927—30), Києві (1930—32), Львові

(1932—34), оркестрів у Львові, Варшаві. З 1938 — у США. Диригент оперних, симф. оркестрів і хорів у Нью-Йорку, Філадельфії, Торонто. Тв.: опери «Довбуш» (1936—38), «Анна Ярославна» (1967), «Княгиня Ольга» (1968), кантати, симфонії, струнні квартети, п'єси для фп., віолончелі. Праці: «Українська музика» (1963), «Про музику і музик» (1980). Роман Р. (1.XI 1942, Нью-Йорк, США) — піаніст і педагог. Закін. 1965 Джульярдську школу в Нью-Йорку. Вдосконалював майстерність у Е. Петрі та В. Кемпфа. З 1966 викладав в ун-тах, з 1972 — в ун-ті м. Янгстауна (шт. Огайо). Лауреат трьох міжнар. конкурсів піаністів. Гастролював, зокрема, на Україні (1966, 1990, 1991). У репертуарі і записах — тв. Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, А. Рудницького, В. Косенка, В. Барвінського, Я. Степового та ін.

РУДЯКÓВ Андрій Павлович (9.X 1918, слобода Ольховка, тепер Волгогр. обл.) — рос. актор, н. а. УРСР з 1976, з. а. РРФСР з 1960. Закін. 1938 театр. уч-ще в Ростові-на-Дону. Працював в т-рах Волгограда, Красноярська, Тюмені, з 1971 — у Дніпроп. рос. драм. т-рі. Ролі: Іоанн Грозний («Смерть Іоанна Грозного» О. Толстого), Васильков («Шалені гроші» О. Островського), Войницький («Дядя Ваня» Чехова), Лір («Король Лір» Шекспіра).

РЎЛІН Петро Іванович (12.IX 1892, Київ — 23.XII 1940, Магадан) — укр. театрознавець і педагог. Закін. 1916 Київ. ун-т. 1920—34 — професор Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка, 1934—36 — Київ. театр. ін-ту, водночас 1926—36 — директор Київ. театр. музею. Праці: «Шевченко і театр» (1925), «Шевченко і Щепкін» (1926), «Іван Котляревський і театр його часу» (1927), «Марія Заньковецька» (1928), «Життя і творчість М. Л. Кропивницького» (1929), «М. П. Старицький» (1931), «Гоголь про театр» (1936). Уривок з дослідження «Український драматичний театр за п'ятнадцять років Жовтня» опубл. в зб. «Молодий театр. Генеза. Завдання. Шляхи» (1991). Тв.: «На шляхах революційного театру» (1972). Репресований 1936.

РУСЙНОВ Юхим Ісакович [24.IX (6.X) 1905, Одеса — 30.XI 1969, там же] — укр. композитор і диригент. Закін. 1936 Одес. консерваторію. 1934—36 — диригент симф. оркестру Одес. філармонії, 1936—41 — Дніпроп., 1944—45 — Харків., з 1945 — Одес. т-рів опери та балету. Вистави: «Енеїда» М. Лисенка (1941), «Катерина» М. Аркаса (1957), «В степах України» О. Сандлера (1959). Тв.: 4 балети (у т. ч. «Три мушкетери», 1939; «Дюймовочка», 1965), симф. камерно-інструм. тв., музика до театр. вистав, романси.

РЎСКА Алоїзій (Луїджі) Іванович (1758—1822) — рос. архітектор, академік арх-ри. 1783 з Лугано (Швейцарія) приїхав до Росії, де жив до 1790. Один з авторів альбому «Зразкові фасади» житл. будинків, виданого 1809—12, за яким велася забудова міст у Росії та на Україні. За проектами Р. зведено Ніжинську гімназію вищих наук (1805—17), церкву в Сімферополі, гостиний двір у Києві (1809), торгові ряди в м. Білій Церкві (1809—14), тріумфальну арку в с. Диканьці (1818, тепер смт Полтав. обл.).

РУСНÁК Орест Манолійович (псевд.— Герлах; 27.VII 1895, с. Дубівці, тепер Чернів. обл.— 23.I 1960, Мюнхен) — укр. співак (тенор). Закін. 1924 Празьку консерваторію. Співав в оперних т-рах Австрії та Німеччини (Берлін, 1930—31; Мюнхен, 1931—38). В 1926—31 гастролював у Чернівцях і Львові.

1929—30 виступав в УРСР (Київ, Харків, Одеса, Запоріжжя, Миколаїв, Дніпропетровськ), 1941—44 — у Львові. Партії: Йонтек («Галька» Монюшка), Герцог, Манріко («Ріголетто», «Трубадур» Верді). В концертах виконував тв. М. Лисенка, Д. Січинського, С. Людкевича, Н. Нижанківського, Я. Лопатинського, укр. нар. пісні.

РУ́СОВ Олександр Олександрович (7.II 1847, Київ — 8.X 1915, там же) — укр. земський статистик, етнограф і фольклорист. Закін. 1868 Київ. ун-т. Праці з статистики, етнографії, фольклористики («Кобзар Вересай, його музика і пісні, що виконуються ним», 1874; про торбаністів, 1892; про колядки, 1907), а також про творчу діяльність М. Лисенка («Киевская старина», 1903).

РУ́СОВА Софія Федорівна (уродж. — Ліндфорс; 18.II 1856, с. Олешня, тепер Ріпкинського р-ну Черніг. обл. — 5.II 1940, Прага) — укр. громад. і культур.-осв. діячка, педагог. Дружина О. О. *Русова*. Стояла біля джерел жіночого демократич. руху на Україні, з 1934 — почес. голова Всесвіт. союзу українок. Автор праць у галузі мист-ва і літератури (про творчість Г. Сковороди, Т. Шевченка, Р. Тагора), педагогіки. В приміщенні школи сестер М. Ф. і С. Ф. Ліндфорс у Києві 1872 вперше була поставлена оперета М. Лисенка «Чорноморці».

РУТКО́ВИЧ Іван (?, с. Білий Камінь, тепер Львів. обл.— ?) — укр. живописець 17 ст. Бл. 1667—1708 жив і працював у м. Жовкві (тепер Львівської обл.). Твори.: іконостаси для Вознесенської церкви у с. Волиці-Деревлянській (1680—82), Миколаївської церкви у с. Волі-Висоцькій (1688—89), у Жовкві (1687—99); монумент. іконостасний комплекс з с. Скваряви (1697—99). Автор ікон з с. Потелича («Моління», 1683) та Вижлова.

РУШКО́ВСЬКИЙ Микола Миколайович (11.V 1925, Москва) — рос. актор, н. а. УРСР з 1969. Закін. 1952 Школу-студію ім. В. І. Немировича-Данченка при МХАТі, відтоді — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. З 1963 викладає в Київ. театр. ін-ті (з 1976 — професор). Ролі: Ромео («Ромео і Джульєтта» Шекспіра), Городулін («На всякого мудреця доволі простоти» О. Островського), Бризгалов («Кафедра» Врублевської), Барбошин («Подія» Набокова), Лазич («ОБЕЖ» Нушича). Держ. премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983.

РЯБІ́НІН Микола Леонідович (31. VII 1919, с. Красне, тепер Костром. обл. — 9.III 1992, Харків) — український скульптор, н. х. УРСР з 1964, ч.-к. АМ СРСР з 1973. Закін. 1945 Київ. худож. ін-т (у М. *Гельмана*). Викладав у Львів. ін-ті прикладного і декор. мист-ва, 1956—66 — у Харків. худож. ін-ті. Працює у галузі станкової скульптури. Тв.: «Олекса Довбуш» (1951; у співавт.), «Повстанець Куби» (1961), «Мати» (1970—71), «Полтавчанка» (1975), пам'ятник-погруддя двічі Герою Соц. Праці А. А. Морозову (Брянськ, 1982); портрети — «Телятниця Настя Бабич»; «Телятниця Галя Бондарчук», «Офіціантка колгоспної їдальні» (всі — 1982). Держ. пр. СРСР, 1952. Вид.: М. Чернова «Микола Рябінін» (1973).

РЯ́БОВ Олег Михайлович (23.XII 1932, м. Кременчук, тепер Полтав. обл.) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1958 Київ. консерваторію (у О. *Климова*). З 1960 — в Київ. т-рі опери та балету. Вистави: «Ріголетто» Дж. Верді, «Євгеній Онєгін» П. Чайковського, «Назар Стодоля» К. Данькевича, «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва.

РЯ́БОВ Олексій Пантелеймонович [5 (17).III 1899, Харків — 18.XII 1955, Київ] — укр. композитор, диригент, з. д. м. УРСР з 1951. Закін. 1918 Харків. консерваторію. З 1929 — диригент Харків., з 1941 — Київ. т-рів муз. комедії. Тв.: 25 оперет, у т. ч. «Сорочинський ярмарок» (1936), «Весілля в Малинівці» (1938), «Чудовий край» (1950), «Червона калина» (1954); вокал.-симф., симф., камерно-інструм. музика.

РЯСНЯ́НСЬКИЙ Михайло Олексійович (17.V 1926, Таганрог, тепер Ростов. обл.) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1976. Закін. 1956 Київ. худож. ін-т (у Т. *Яблонської* та С. *Григор'єва*). Тв.: «В кузні» (1957), «Вальс» (1978), «Тренери» (1979), «На захист революції» (1981).

С

САБАДА́Ш Михайлина Олександрівна (30.XI 1912, с. Кубаївка, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. вишивальниця. Вишиває рушники, скатерки, серветки, доріжки, жіночі й чоловічі сорочки тощо. Тв.: чоловіча сорочка «Космацька писанка» (1941), доріжка «Золота Україна» (1976), рушники «Дніпрові кручі» (1978), комплект серветок «Падають каштани» (1982), жіноча сорочка «Подолянка» (1985). Вид.: «Михайлина Сабадаш». Альбом (1990).

САБАДА́Ш Степан Олексійович (5.VI 1920, с. Ванчинець, тепер Чернів. обл.) — укр. хор. диригент і композитор, з. д. м. УРСР з 1965. Закін. 1956 Чернів. муз. уч-ще. До 1967 жив у Чернівцях, був концертмейстером Чернів. укр. муз.-драм. т-ру ім. О. Кобилянської, керівником естрад. оркестрів, очолював вокал. ансамбль «Марічка». 1967—70 — керівник вокал. ансамблю київ. Жовтневого палацу культури. Автор пісень «Моя Буковина», «Марічка», «Очі волошкові», «Пісня з полонини», «Ромашка», «Вишні», «Гуцулочка».

САБАДИ́Ш Петро Євлампійович [21.XII 1908 (3.I 1909), м. Олександрівськ, тепер Запоріжжя] — укр. живописець, з. х. УРСР з 1974. Закін. 1932 Київ. худож. ін-т (у О. *Богомазова*, В. *Пальмова*, М. *Бойчука*). Тв.: «Збирання яблук» (1929), «Ставок» (1939), «Вулиця в старому місті» (1944), «Дніпрові далі» (1953), «Канівські далі» (1964), «Голуба далечінь» (1979).

САБА́Т-СВІ́РСЬКА Марія Володимирівна (22.III 1895, с. Помонята, тепер Івано-Фр. обл.— 6.IV 1983, Рівне) — укр. співачка (сопрано). Закін. 1926 Львів. консерваторію. Артистич. діяльність почала 1912 у львів. т-ві «Боян». Солістка оперних т-рів у Торуні (1926—29), Варшаві (1929—30). З 1930 виступала з концертами у Львові. Викладала в муз. уч-щах Львова (1944—50) і Рівного (1950—57). Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тамара («Демон» Рубінштейна), Маргарита («Фауст» Гуно).

САБЕ́ЛЬНИКОВ Ігор Анатолійович (17.VII 1934, Ростов-на-Дону) — укр. сценарист. Закін. 1962 Моск. енергетич. ін-т. З 1963 — на кіностудії «Київнаукфільм». Автор сценаріїв і дикторських текстів фільмів: «Формула емоцій» (1967), «Комп'ютер і загадка Леонардо» (1973), «Про загадки сміху» (1974), «Наступ на рак» (1975), «Хліб України» (1978), «Командарми індy-

стрії» (1981), «Корпус головуючих» (1983), «Мамо, мамо, чому мені так жарко?» (1984), «Море з подвійним дном», «Пам'яті загиблих будинків», «Успіння» (обидва — 1986), «Сліди поколінь у пам'ятках Києва», «Дев'ять років з екстрасенсами» (фільми 1 і 2-й), обидва — 1989, «Любов і смерть поета Володимира Маяковського» (1991). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

САБІНІН Лев Родіонович (справж. — Теплинський Лев Олексійович; 15.XI 1874, Полтава — 7.XII 1955, Москва) — укр. актор і режисер, з. а. УРСР з 1941. Творчу діяльність почав 1890. В 1891—1907 працював в укр. трупах Г. Деркача, О. Суходольського та ін. 1907—20 мав власну трупу, 1920—29, 1935—50 — в різних драм. т-рах України і Росії. Ролі: Юрко Довбиш (одноим. п'єса Старицького), Іван Барильченко, Іван («Суєта», «Безталанна» Карпенка-Карого), Городничий («Ревізор» Гоголя), Бережний («Соло на флейті» Микитенка). Автор мемуарів «Сорок п'ять років на українській сцені» (1937).

САБІНІН Юрій Давидович [Сабін-Гус; 23.IV (5.V) 1882, Тбілісі — 8.III 1958, Донецьк] — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1949. Закін. 1917 Харків. ун-т. Співу навч. приватно. Працював у т-рах Росії, Закавказзя. 1934—35 — в Дніпропетровську, 1935—41 — Луганську, 1941—58 — в Донец. т-рі опери та балету. Партії: Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Кривоніс («Богдан Хмельницький» Данькевича), Мельник («Русалка» Даргомижського), Досифей («Хованщина» Мусоргського).

САБЛУКОВ (Саблучок) Іван Семенович (бл. 1735—?) — укр. живописець і педагог. Навч. живопису у І. Аргунова (1753), з 1759 — в петерб. АМ (її академік з 1760, професор з 1761, д. чл. з 1765). 1767—73 очолював худож. класи в Харків. колегіумі. Його учнями були Л. Калиновський, С. Маяцький, В. Неминущий. З тв. зберігся лише портрет Юр'єва.

САБСАЙ Пінхос (Петро) Володимирович [20.VI (2.VII) 1893, Одеса — 25.IV 1980, Баку] — рос. скульптор, н. х. СРСР з 1973, д. чл. АМ СРСР з 1947. Навч. 1908—15 в Одес. худож. уч-щі та 1915—17, 1922—25 — в Ленінгр. АМ. З 1926 жив у Баку, викладав з 1928 в Азерб. худож. уч-щі. Пам'ятники в Баку — М. Азізбекову та П. Джапарідзе (обидва — 1926), Ф. Ахундову (1928—30), С. М. Кірову (1939), С. Шаумяну (1975). Держ. пр. СРСР, 1942.

САБУРОВ Борис Олександрович [8 (21).II 1912, Єкатеринбург] — рос. актор, н. а. УРСР з 1960, з. а. Узб. РСР з 1950. На сцені — з 1930. Працював в Алма-Аті, Ташкенті, Одесі. 1954—67 — в Микол., з 1967 — Донец. (Маріуполь) рос. драм. т-рах. Ролі: Аким («Влада темряви» Л. Толстого), Щасливцев («Ліс» Островського), Щукар («Піднята цілина» за Шолоховим). Знімався в кіно.

САВАДОВ Володимир Єремович (25.X 1932, Баку) — укр. живописець і графік, з. х. УРСР з 1985. Закін. 1961 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*). Тв.: живописні — «Каменяр» (1966), «Переправа» (1983); графіка — іл. до тв. А. Гайдара (1967), І. Ле (1970), М. Островського (1974), В. Бандурака (1980).

САВИН Віктор Маркіянович [31.I (13.II) 1907, с. Завадівка, тепер Кіровогр. обл.— 9.VI 1971, Львів] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1964. Закін. 1927 Харків. худож. ін-т (у С. *Прохорова* та О. *Кокеля*). Тв.: «Кармелюк» (1937), «Зустріч Т. Г. Шевченка з М. С. Щепкіним

у Нижньому Новгороді», «Т. Г. Шевченко» (обидва — 1939), «Наші дівчата» (1966—67).

САВИЦЬКИЙ Роман (11.III 1907, Сокаль, тепер місто Львів. обл.— 12.I 1960, Філадельфія, США) — укр. піаніст, педагог. Закін. 1927 Вищий муз. ін-т ім. М. Лисенка у Львові (у В. *Барвінського*), 1932— Празьку консерваторію. З 1932 — викладач у філіях Вищого муз. ін-ту в Самборі та Стриї, потім — у Львові. 1939—41 — викладач Львів. консерваторії, 1941—44 — муз. керівник Львів. радіо. 1946—49 — організатор муз. школи в Берхтесгадені (Німеччина), 1952—59 — засновник і перший директор Укр. муз. ін-ту в Філадельфії. Виступав у Львові, Києві, Дніпропетровську. Був першим виконавцем концерту В. Барвінського. Тв.: для фп., обробки нар. мелодій.

САВИЦЬКІ — рос. живописці; батько й син. Костянтин Аполлонович С. [25.V (6.VI) 1844, Таганрог — 31.I (13.II) 1905, Пенза]. Навч. 1862—78 в петерб. АМ (з 1895 її д. чл.). З 1878 — чл. Т-ва передвижників. 1892 написав кілька пейзажів України. Георгій Костянтинович С. [25.X (6.XI) 1887, Петербург — 13.VIII 1949, Москва] — д. чл. АМ СРСР з 1949. Навч. 1908—15 у Вищому худож. уч-щі при петерб. АМ. Окремі тв. присвятив Україні: «Українець з волами» (1930), «На околиці села». Держ. пр. СРСР, 1942.

САВІНА Марія Гаврилівна [дівоче — Подраменцова; 30.III (11.IV) 1854, Кам'янець-Подільський, тепер Хмельн. обл.— 8 (21).IX 1915, Петроград] — рос. актриса. Закін. одес. гімназію. З 1874 — в Олександринському т-рі в Петербурзі. Одна з організаторів і голова Рос. театр. т-ва (1883—1915), з 1879 — почес. чл. Рос. драм. т-ва в Києві. На початку сценіч. діяльності виступала в антрепризі М. Лентовського в Харкові (70-і рр.). Пізніше гастролювала на Україні. Була у дружніх стосунках з М. Кропивницьким, М. Заньковецькою, М. Садовським, П. Саксаганським. Ролі: Вірочка («Місяць на селі» Тургенєва), Юлія Тугіна («Остання жертва» О. Островського), Акулина («Влада темряви» Л. Толстого).

САВРАСОВ Олексій Кіндратович [12 (24).V 1830, Москва — 26.IX (8.X) 1897, там же] — рос. живописець, акад. петерб. АМ з 1854. Навч. 1844—54 у МУЖСА, 1857—82 викладав у ньому (серед учнів — С. І. *Світославський*). Чл.-засновник Т-ва передвижників. У перші роки творчої діяльності подорожував по Україні, писав пейзажі («Краєвид Києва з Дніпра», «Степ України»). Тв.: «Лосиний острів у Сокольниках» (1869), «Граки прилетіли» (1871), «Могила над Волгою», «Вечір. Переліт птахів» (обидва — 1874); мал. «Поле з снопами на краю села» (1874).

САВЧЕНКО Ігор Андрійович [28. IX (11.X) 1906, Вінниця — 14.XII 1950, Москва] — укр. і рос. кінорежисер, з. д. м. РРФСР з 1944. Навч. 1926—29 в режисерській майстерні Ленінгр. ін-ту сценіч. мист-ва. З 1946 викладав у ВДІКу. Серед учнів — О. *Алов,* В. *Наумов,* С. *Параджанов.* На Київ. кхф поставив фільми: «Вершники» (1939), «Богдан Хмельницький» (1941), «Партизани в степах України» (1943), «Іван Нікулін — російський матрос» (1945). В останні роки життя працював на Київ. кхф, де створив фільми — «Третій удар» («Південний вузол», 1948) і «Тарас Шевченко» (1951, завершили учні). Держ. пр. СРСР, 1942, 1949, 1952. Вид.: «Ігор Савченко. Збірка статей і спогадів» (1980).

САВЧЕНКО Яків Григорович [псевдоніми — Яків Можейко, Ярина Граділь; криптоніми — *Я. С.*, *М. Я.*; 2.IV 1890, с. Луценки (Жабки) Лохвицького р-ну Полтав. обл.— 1937] — укр. поет, кінознавець і театрознавець. Навчався в Київ. ун-ті. Автор збірок літ.-критич. статей «Поети і белетристи», «Проти реставрації греко-римського мистецтва» (обидві — 1927), «Народження українського кіно» (1930) та ін. Рецензував вистави укр. театрів, зокрема «Молодого театру», «Березіль», Укр. драм. т-ру ім. І. Франка. Полемічна стаття С. «Молодий театр» опубл. в зб. «Молодий театр. Генеза. Завдання. Шляхи» (1991). Репресований.

САВЧЕНКО-БІЛЬСЬКИЙ Олександр (23.XI 1900, Чернігів) — укр. живописець і графік. Худож. освіту здобув у Києві, з 1922 удосконалював майстерність у Парижі. Автор портретів, краєвидів, натюрмортів, іконостасів для укр. церков у Парижі (католицької, 1972; православної, не зберігся); іл. до франц. та укр. видань. У своїй творчості широко використовував укр. орнамент.

САВЧУК Євген Герасимович (10.II 1947, с. Брусниця Чернів. обл.) — укр. хор. диригент, н. а. УРСР з 1990. Закін. 1971 Київ. консерваторію. Працював у Київ. т-рі оперети (1970—73), Укр. нар. хорі ім. Г. Г. Верьовки (1973—78, з перервою). 1978—84 — худож. керівник Київ. хор. чол. капели ім. Л. М. Ревуцького, з 1984 — капели «Думка». Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1984.

САГАЙДАЧНИЙ Євген Якович (22. IV 1886, Херсон — 21.VIII 1961, м. Косів Івано-Фр. обл.) — укр. художник і педагог. Худож. освіту здобув у Петербурзі. З 1920 викладав у навч. закладах Києва, Дніпропетровська, Миргорода, Косова. Серед учнів — С. *Григор'єв*, В. *Пузирков*. Тв.: декор. розписи — «Весілля» (1911) та ін.; картини — «Вулички в Туреччині», «Коні» (обидві — 1912). Відомий як збирач тв. укр. нар. мист-ва.

САГАТОВСЬКИЙ Іван Лукич (справж.— Мавренко-Коток; 12.III 1882, Київ — 13.XII 1951, м. Стрий Львів. обл.) — укр. актор, режисер і театр. діяч. На сцені — з 1898. Працював у київ. т-рі «Соловцов», трупах М. Кропивницького, М. Старицького та ін. 1902—19 мав власну трупу (в ній почала творчу діяльність О. *Петрусенко*). 1919—51 — актор і режисер у т-рах Херсона, Києва, Одеси, Дніпропетровська, Стрия. Ролі: Пузир («Хазяїн» Карпенка-Карого), Завада («Будка № 27» Франка), Окайомов («Машенька» Афіногенова). Знімався в кіно. Автор спогадів «Мої згадки про Оксану Петрусенко».

САДОВСЬКА Марія Карпівна (дівоче — Тобілевич, за чоловіком — Садовська-Барлотті; квітень 1855, с. Кам'яно-Костувате, тепер Микол. обл.— 27.III 1891, Одеса, похована в Єлизаветграді, тепер Кіровоград) — укр. співачка (сопрано) і драм. актриса. Сестра І. *Карпенка-Карого,* М. *Садовського,* П. *Саксаганського*. Сценіч. діяльність почала 1876. З 1883 грала у трупах М. Кропивницького, М. Старицького, М. Садовського і П. Саксаганського. Ролі: Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Панночка («Утоплена» Лисенка), Варка і Софія, Харитина («Безталанна», «Наймичка» Карпенка-Карого). Вид.: І. Дузь. «Марія Садовська» (1957).

САДОВСЬКА-ТИМКІВСЬКА Тетяна Федорівна [30.XII 1888 (11.I 1889), Чернігів — ?] — укр. актри-

са. Працювала 1915—16 в Т-ві укр. артистів під орудою І. Мар'яненка, за участю М. Заньковецької та П. Саксаганського, 1918—22 — в Нар. т-рі (Київ). З 1929 — у Другому держ. укр. т-рі під керівництвом А. *Ратмирова.* Ролі: Маруся, Проня («Маруся Богуславка», «За двома зайцями» Старицького), Амалія («Розбійники» Шіллера).

САДО́ВСЬКИЙ Володимир Іванович (псевд.— Домет; 18.VIII 1865, с. Довжанка, тепер Терноп. обл.— 1940, Львів) — укр. диригент, муз. діяч і критик, священик. Закін. 1891 Львів. ун-т. 1889—90 — учасник муз.-хор. студент. концертів (виконував дуети разом з С. Крушельницькою), які під керівництвом О. Нижанківського відбувалися в Галичині. Організатор і диригент укр. нар. хорів на Тернопільщині (1891—94), у Відні (1894—1901), Перемишлі (тепер Пшемисль, Польща) і Львові. Один з ініціаторів видань: «Артистичний вісник» (1905), «Ілюстрований музичний календар» (1905—07). Автор обробок укр. нар. пісень для хорів. Праці з теорії та історії музики, нариси про М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, М. Лисенка, Й. Кишакевича.

САДО́ВСЬКИЙ Іван Іванович [28. VI (10.VII) 1876, Житомир — 1.IV 1948, Вінниця] — укр. актор, н. а. УРСР з 1947. Сценіч. діяльність почав з 1896. Працював у трупах П. Саксаганського (1897—1900), О. Суслова (1900—01), М. Ярошенка (1901—02) та ін., у т-рах Києва, Одеси, Харкова. 1945—48 — у Вінн. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Возний («Наталка Полтавка» Котляревського), Черевик («Сорочинський ярмарок» Старицького), Лука («На дні» М. Горького).

САДО́ВСЬКИЙ Йосип Антонович (10.XI 1929, с. Струцівка, тепер Житомир. обл.) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1966 Львів. ін-т прикладного і декор. мист-ва (у В. Борисенка), з 1969 — його викладач. Тв.: композиції — «Ранок» (1965), «Верховинці» (1969), «Козак Мамай» (1970), «Леся» (1971), барельєф «Навіки разом» (1979); пам'ятник К. Устияновичу в с. Вовках на Львівщині (1990); портрети — матері (1985), «Плеяда І. Франка — М. Коцюбинський, М. Лисенко, Леся Українка, І. Труш, В. Стефаник» (всі — 1986).

САДО́ВСЬКИЙ Микола Карпович [справж.— Тобілевич; 1 (13).XII 1856, с. Кам'яно-Костувате, тепер Микол. обл.— 7.II 1933, Київ] — укр. актор, режисер, театр. діяч, письменник. Брат І. *Карпенка-Карого,* М. *Садовської,* П. *Саксаганського.* Грав у трупах Г. Ашкаренка (1881—82), М. Кропивницького (1882—83, 1885—88), М. Старицького (1883—85), керував власними та ін. трупами (1888—98, 1898—1900, 1900—03, 1903—05). В 1905—06 — директор і режисер Руського нар. т-ру у Львові. Разом з М. Заньковецькою 1906 заснував у Полтаві мандрівну трупу, яка 1907 стала першим укр. постійним стаціонарним т-ром у Києві — Т-ром М. Садовського. 1921—23 очолював Руський т-р т-ва «Просвіта» в Ужгороді. 1926—32 разом з П. Саксаганським виступав у різних театр. трупах. Знявся в гол. ролі у фільмі «Вітер з порогів» («Останній лоцман», 1929). Ролі: Богдан Хмельницький, Тарас Бульба (однойм. драми Старицького), Сава Чалий (однойм. трагедія Карпенка-Карого), Командор («Камінний господар» Лесі Українки). Як режисер відстоював принципи сценіч. реалізму, розширив репертуар своїх труп, використовуючи укр. класику, а також п'єси тогочасних укр. драматургів

(Б. Грінченко, О. Олесь, В. Винниченко), рос. авторів (М. Гоголь, О. Островський, А. Чехов), тв. польс., євр., нім. письменників; сприяв розвиткові укр. муз. т-ру (опери М. Лисенка, Г. Козаченка, Д. Січинського, С. Монюшка, Б. Сметани, П. Масканьї). Перекладав укр. мовою тв. М. Гоголя, О. Островського, Л. Толстого, А. Чехова, написав лібретто для опери «Енеїда» М. Лисенка. Автор мемуарів «Спомини з російсько-турецької війни» (1917), «Мої театральні згадки» (1907—29). У с. Кам'яно-Костуватому — мемор. музей С. на громад. засадах. На його могилі на Байковому кладовищі в Києві — надгробок (1935, скульптор Е. Фрідман). Вид.: В. Василько. «Микола Садовський та його театр» (1962); «Спогади про Миколу Садовського» (1981).

САЄНКО Олександр Ферапонтович [8 (20).VIII 1899, м. Борзна, тепер Черніг. обл.— 5.III 1985, Київ] — укр. художник, н. х. УРСР з 1975. Закін. 1928 Київ. худож. ін-т (у В. Кричевського). Працював у галузі монумент. та монумент.-декор. мист-ва в техніці інкрустації соломою. Тв.: «Портрет Мотрони Саєнко» (1922); панно — «Минуле» (1920), «Українське село» (1926), «Козак Мамай» (1928, 1936), «Святковий день» (1956), «Іван Сірко» (1967), «Квітуча земля», «Дума про хліб» (обидва — 1973); гобелени — «Щедра осінь», «Диво-сад» (обидва — 1977), «Червона калина» (1979); килим — «Квіти України» (1979). Вид.: «Олександр Саєнко». Альбом (1980).

САЖИН Михайло Макарович (?, м. Галич, тепер Костром. обл.— 1885, Омськ) — рос. живописець. Навч. 1834—40 у петерб. АМ, її акад.— з 1855. В 1844 приїхав на Україну. В Києві зустрівся з Т. Шевченком, з яким, імовірно, познайомився ще в Петербурзі. 1846 вони працювали над альбомом «Види Києва». Тв.: «Стародавні фрески в Києво-Софійському соборі», «Видубицький монастир у Києві», «Щекавиця — місце, де похований князь Олег», «Біля переправи через Дніпро»; акварелі — «Свято закладання Ланцюгового мосту в Києві» (1848), «Залишки монастиря св. Ірини поблизу Софійського собору», «Старий Київ. Печерськ», «Вид Києва з Куренівки», «Університет», «Залишки Золотих воріт часів великого князя Ярослава», «Пам'ятник князю Володимиру».

САК Людмила Миколаївна [3 (16).IX 1900, м. Бейрут, Ліван — 25.X 1985, Київ] — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1964. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т, 1946—85 — його викладач. Праці: «Фламандський живопис 17 століття» (1970), «Мистецтво скульптури» (1971), «Макс Гельман» (1975); вступна стаття та післямова до спогадів Л. Блох «Як учив Роден» (1967) та ін.

САКСАГАНСЬКИЙ Панас Карпович [справж.— Тобілевич; 3 (15).V 1859, с. Кам'яно-Костувате, тепер Микол. обл.— 17.IX 1940, Київ] — укр. актор і режисер, театр. діяч, н. а. СРСР з 1936, Герой Праці (1924). Брат І. *Карпенка-Карого,* М. *Садовської,* М. *Садовського.* На сцені — з 1882. Грав у трупах М. Старицького (1883—85), М. Кропивницького (1885—88), М. Садовського (1888—90), утримував власні трупи (1890—1910), виступав в ін. трупах і театр. т-вах: «Т-ві укр. артистів під орудою І. Мар'яненка» (1915—16), «Т-ві укр. артистів за участю М. Заньковецької і П. Саксаганського» (1916—17). В 1918 заснував у Києві Нар. т-р, на базі якого 1922 було ств. Укр. драм. т-р

ім. М. К. Заньковецької (працював у ньому з перервами до 1932). Гастролював разом з Садовським у різних т-рах (1926—32). С.— видатний майстер сценіч. перевтілення. Утвердив на укр. сцені соціально-психолог. драму, запровадив план постановки вистави. Поставив укр. мовою п'єси «Розбійники» Ф. Шіллера (1920), «Отелло» В. Шекспіра (1926). Ролі: Возний («Наталка Полтавка» Котляревського), Стецько, Шельменко («Сватання на Гончарівці», «Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Голохвостий («За двома зайцями» Старицького), Сава Чалий (однойм. драма Карпенка-Карого), Франц Моор («Розбійники» Шіллера). Автор комедій «Лицеміри» (1908), «Шантрапа» (1914), перекладів ряду тв. рос. і зх.-європ. письменників. Праці: «По шляху життя» (1935), «Моя робота над роллю» (1937), «Думки про театр» (1955). У селі Кам'яно-Костуватому — меморіальний музей драматичного актора.

САЛЯ́ Еліо (?—?) — скульптор 2-ї пол. 19 ст.— поч. 20 ст. За походженням італієць. У кін. 19 — поч. 20 ст. жив і працював у Києві. На поч. 20 ст. деякий час викладав у Київ. худож. уч-щі. Тв.: фронтонна композиція та леви перед будинком Держ. музею укр. образотв. мист-ва (1897—1905), скульптури на Миколаївському костьолі (1899—1909, тепер Респ. будинок органної і камерної музики), химери на фасаді кол. приватного будинку арх. В. Городецького (1902), скульптури драконів на будинку Держбанку (1902—05), всі — в Києві.

СА́ЛЬМАН Олександр Васильович [30.VIII (12.IX) 1914, Петроград — 16.VII 1971, Львів] — укр. художник т-ру, графік, з. д. м. УРСР з 1956. Навч. 1929—31 у ВХУТЕІНі в Ленінграді. Працював у т-рах Росії, з 1939 — на Україні. З 1946 — художник, з 1961 — гол. художник Львів. т-ру опери та балету. Вистави: «Тіні забутих предків» В. Кирейка (1960), «Орися» А. Кос-Анатольського (1964), «Арсенал» Г. Майбороди (1967). Вид.: «Виставка творів заслуженого діяча мистецтв УРСР Олександра Васильовича Сальмана». Каталог (1965).

САМА́РІНА Антоніна Миколаївна [справж. — Собольщикова-Самаріна; 10 (22). IV 1896, Пенза — 10.VI 1971, м. Горький, тепер Нижній Новгород] — рос. актриса, н. а. СРСР з 1968. Творчу діяльність почала 1917 в Одесі. Працювала також у т-рах Ялти і Сімферополя, з 1932 — в Нижньому Новгороді в т-рі драми. Ролі: Софія («Лихо з розуму» Грибоєдова), Раневська («Вишневий сад» А. Чехова).

САМА́РІН-ВО́ЛЖСЬКИЙ Арнольд Маркович (1878—7.XII 1949, Москва) — рос. режисер і актор, з. д. м. Кирг. РСР з 1939. На сцені — з 1898. Закін. 1904 драм. школу в Києві. У різні роки — антрепренер труп у Керчі, Таганрозі, Харбіні. В 20—30-х рр.— у театрах Москви, Києва, Одеси. В Севастопольському рос. драм. т-рі 1931—32 поставив спектаклі «На дні» М. Горького, «Декабристи» М. Лернера, «Хліб» В. Кіршона, «Між бур'янами» Д. Курдіна.

САМА́РСЬКА Ганна Миколаївна (1.X 1942, с. Коптевичівка Київ. обл.) — укр. майстриня нар. декор. розпису, з. м. н. тв. УРСР з 1977. Навч. у К. Білокур. Тв.: декор. панно — «Букет» (1966), «Квіти» (1967), «Розквіт» (1971); декор. тарілки, скриньки з підлаковим розписом.

САМІ́ЙЛЕНКО Поліна Микитівна [4 (16).V 1889, м. Васильків, тепер Київ. обл.— 1.XII 1984, Київ] — укр. актриса, з. а. УРСР з 1930. Дружина Й. *Шевченка*. Навч. 1915—

17 в Київ. муз.-драм. школі М. В. Лисенка. Одна з засновниць «Молодого т-ру» в Києві (1916—19). Працювала в Одесі, Харкові, Кам'янці-Подільському, Черкасах. 1934—47 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Йокаста («Цар Едіп» Софокла), Софія («Останні» М. Горького), Фенька («Республіка на колесах» Мамонтова). Автор мемуарів «Незабутні дні горінь» (1971), спогадів про Леся Курбаса у книзі «Молодий театр. Генеза. Завдання. Шляхи» (1991).

САМО́ЙЛОВ Євген Валеріанович [3 (16).IV 1912, Петербург] — рос. актор, н. а. СРСР з 1974. Закін. 1930 Ленінгр. худож. політехнікум. У кіно — з 1936. Ролі: Щорс (в однойм. фільмі О. Довженка, 1939), у фільмах за мотивами тв. О. Довженка «Повість полум'яних літ» (1961), «Зачарована Десна» (1965). Держ. пр. СРСР, 1941, 1946, 1947.

САМОЙЛО́ВИЧ Віктор Петрович [4 (17).IX 1911, м. Прилуки, тепер Черніг. обл.] — укр. архітектор, доктор мистецтвознавства з 1969. Закін. 1940 Київ. інж.-буд. ін-т. З 1972 — професор Київ. худож. ін-ту. Співавтор проектів житл. будинків для зон Лісостепу та Пд. УРСР (1951, 1955), серії типових (1959, 1962) і експеримент. проектів житл. будинків (1960). Праці: «Народна творчість в архітектурі сільського житла» (1961), «Українське народне житло» (1972), «Народна архітектурна творчість» (1977). Брав участь у колективних працях: «Нариси історії архітектури Української РСР» (1957), «Українське народне мистецтво. Живопис» (1967).

САМО́КИШ (Самокиша) Микола Семенович [13 (25).X 1860, м. Ніжин, тепер Черніг. обл.— 18.I 1944, Сімферополь] — укр. живописець і графік, з. д. м. РРФСР з 1937. Навч. 1879—85 у петерб. АМ (її академік з 1890; 1912—17 — викладач) та в Парижі (1886—89). В 1936—41 викладав у Харків. худож. ін-ті. Працював у галузі батального та істор. жанрів. Тв.: «Захист червоного прапора» (1920), «В'їзд Богдана Хмельницького в Київ» (1929), «Бій під Жовтими Водами», «Абордаж турецької галери запорожцями» (обидва — 1930), «Похід запорожців на Крим», «Бій Максима Кривоноса з Ієремією Вишневецьким» (обидва — 1934), «Перехід Червоної Армії через Сиваш» (1935), «М. Щорс у бою під Черніговом» (1938). Альбоми: «З української старовини» (1900), «Мотиви українського орнаменту» (1912), обидва — з С. *Васильківським*. Брав участь у розписах будинку Полтав. земства (тепер Полтав. краєзнав. музей). Держ. пр. СРСР, 1941. Вид.: В. Яценко. «Микола Самокиш». Альбом (1979).

САМОТО́С Іван Михайлович (20.VIII 1933, с. Устя, тепер Львів. обл.) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1990. Навч. 1953—59 у Львів. ін-ті прикладного та декор. мист-ва (у І. *Севери*), з 1963 — його викладач. Тв.: «На ланах» (1961), «Думи мої, думи...» (1969), «Леся Українка» (1970); монумент Перемоги у м. Стриї (1965—66), «Лелеки» — пам'ятник на місці спаленого фашистами с. Завонє Львів. обл. (1990), пам'ятники Т. Г. Шевченку в смт Щирець та в с. Синевицьке-Вижнє (обидва — Львів. обл., 1991).

САМОФА́ТОВ Іван Миколайович (12.IX 1932, с. Хаустово, тепер Калуз. обл.— 28.VII 1985, Севастополь) — укр. диригент, н. а. УРСР з 1978. Закін. 1957 Ін-т військ. диригентів у Москві. Працював у військ. ансамблях, 1975—85 — начальник, худож. керівник Ансамблю пісні і танцю Червонопрапорного Чорномор. флоту.

САМУЇЛ (? — після 1769) — укр. живописець. Чернець Полтав. Хрестовоздвиженського монастиря. З 1762 — «малярський начальник» Софійського монастиря в Києві. Зберігся «Портрет князя Д. І. Долгорукого» (1769) з підписом автора. Брав участь у розписах Софійського собору.

САМУЙЛОВИЧ Захарія (?—?) — укр. гравер кін. 17 — 1-ї пол. 18 ст. Жив у Києві. Виконав гравюри «Воскресіння Христове» (1691), «Філософська теза Георгія Терпиловського» (1706).

САМУСЄВ Федір Опанасович [6 (19).IX 1913, с. Новоропськ, тепер Брян. обл.— 26.XI 1985, Київ] — укр. живописець. Закін. 1937 Пензенське худож. уч-ще, 1945 — Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*). Тв.: «Подвиг сержанта Приходька» (1945), «Успіх» (1954), «Доярки» (1957), «Така її доля» (1963), «Роздуми, пошуки» (1969), «Зодчі» (1971).

САНДЛЕР Оскар Аронович [13 (26).I 1910, Київ — 3.V 1981, там же] — укр. композитор, з. д. м. Каз. РСР з 1943 та з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1937 Київ. консерваторію (класи: диригування Г. *Таранова,* композиції — В. *Косенка*). В 1937—51 (з перервами) працював у т-рах Києва. Тв.: опера «В степах України» (1951), балет «Серце дівоче» (1961), оперети «На світанку» (1964), «Каштани Києва» (1972); пісні, музика до вистав і кінофільмів.

САНОЦЬКА Христина Іванівна (9. VIII 1931, Львів) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1970. Закін. 1953 Укр. поліграф. ін-т ім. І. Федорова у Львові. З 1970 викладає у Львів. ін-ті прикладного та декор. мистецтва. Праці: альбоми «Антон Манастирський» (1980), «Михайло Ткаченко» (1981), «Діти в українському живопису» (1985), каталог творів П. Грегорійчука (1991).

САНТАГАНО-ГОРЧАКОВА Олександра Олександрівна [24.I (5.II) 1842, с. Гнилище, Харківщина — 25.III (7.IV) 1913, Київ] — рос. співачка (сопрано) і педагог. Співу навч. в Італії. 1867—71 — солістка Київ. рос. опери. В кін. 70 — на поч. 80-х рр. гастролювала в Італії з власною трупою, яка 1874 показала в Мілані оперу «Життя за царя» М. Глинки. Викладала спів в Одес. муз. т-ві, Моск. філармоніч. уч-щі (серед учнів — Л. *Собінов*), муз. школі М. *Тутковського* в Києві. Переклала лібретто опер «Життя за царя» (італ. мовою) та «Кармен» Ж. Бізе (рос. мовою).

САРЕНКО Євген Володимирович (21.III 1936, Донецьк — 4.I 1980, Київ) — укр. графік-плакатист. Закін. 1955 Київ. середню худож. школу ім. Т. Г. Шевченка. Тв.: «Новий етап в освоєнні космосу» (1960), «Вороги суспільства» (1962), «Щастя, труд, мир» (1965), «Земля селянам!» (1969), «9 Травня» (1972), «Ми мирні люди» (1977), «Хай колоситься на землі життя» (1979). Вид.: «Євген Саренко». Каталог (1981).

САРТІ Джузеппе (хрещений 1.XII 1729, Фаенца — 28.VII 1802, Берлін) — італ. композитор, диригент, педагог, почес. чл. Петерб. АН з 1796. Учень Дж. Мартіні. З 1784 жив у Росії, був придворним капельмейстером. 1786—90 — на службі у кн. Г. Потьомкіна. Очолював його домашню капелу в Причорномор'ї, мав титул директора Катеринославської муз. академії. Серед учнів — А. *Ведель*, С. *Давидов*, П. Турчанінов. Опери: «Арміда і Рінальдо» (1785), «Андромеда» (1798).

САСЬКО Геннадій Михайлович (20.X 1946, Донецьк) — укр. компо-

зитор. Закін. 1971 Київ. консерваторію (у Л. *Колодуба*). Тв.: мюзикл «У нас в Кібертонії, або День першого підсніжника» (1978), поеми «Вічний вогонь» (1968), «Весонько-весно» (1983, сл. М. Рильського), фольк-ораторія «Батьківська нива» (1986), хори «Осінь», «Колискова», «Не туманься, туман» (всі — 1987, сл. П. Усенка), рапсодія для валторни і камерного оркестру (1988), естрадні і дитячі пісні, п'єси для джаз. оркестрів; музика до драм. вистав.

САТО́СОВА Людмила Іванівна (30.XI 1926, м. Самара) — рос. і укр. актриса, н. а. УРСР з 1965. Закін. 1947 муз. студію при Куйбишевському (тепер Самарський) т-рі опери та балету. Працювала в Куйбишеві та Свердловську. З 1960 — в Одес. т-рі муз. комедії. Ролі: Жанна Лябурб («На світанку» Сандлера), Тоня і Лариса («Біла акація» Дунаєвського), Віолетта («Фіалка Монмартра» Кальмана).

САФАРГА́ЛІН Асхат Газизулінович (8.VIII 1922, с. Старе Курмашево, Татарстан — 26.VIII 1975, Харків) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1971. Закін. 1947 Казан. худож. уч-ще, 1953 — Харків. худож. ін-т (у О. *Кокеля* та П. *Котова*). Тв.: «Лист» (1957), «Медсестра» (1965), «Запрягайте, хлопці, коней!» (1969), «Весняні води» (1970), «Зимові мережива» (1971), «Батьки і діти», «Земля цвіте» (обидва — 1974). Вид.: «Асхат Сафаргалін». Каталог (1977).

САФО́НОВ Тимофій Олексійович [23.I (4.II) 1873, Київ — 29.V 1930, там же] — укр. живописець. Закін. 1897 петерб. АМ. В 1919—30 — викладач Київ. пед. ін-ту. Тв.: «Бурелом» (1905), «Думи мої» (1911), «Болгарин з мавпочкою» (1912).

САХАЛТУ́ЄВ Радна Пилипович (15.V 1935, Улан-Уде) — укр. художник, з. х. УРСР з 1988. Закін. 1961 ВДІК, відтоді — на кіностудії «Київнаукфільм». Мультфільми: «Веселий художник» (1963), «Таємниця чорного короля» (1964), «Літери з ящика радиста» (1966), «„Колумб" причалює до берега», «Легенда про полум'яне серце» (обидва — 1967), «Опудало», «Казка про місячне сяйво» (обидва — 1968), «Кримська легенда», «Містерія-буф» (обидва — 1969), «Короткі історії» (1970), «Ох!» (1971), «Каїнові сльози» (1981), «Сімейний марафон» (1982), «Крила» (1983). Оформив худож. фільми: «Прощайте, фараони!» (1974, у співавт.), «Запрошення до танцю» (1977), «Скарби капітана Флінта» (1987—88). Працює в галузі книжкової графіки.

СА́ХАРОВ Євген Ілліч (19.V 1908, Сімферополь) — рос. режисер, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1928 студію при Крим. рос. драм. т-рі. Працював у ряді т-рів країни, 1961—63 — в Харків. рос. драм. т-рі. Вистави: «В степах України» О. Корнійчука, «Оптимістична трагедія» В. Вишневського.

САХНЕ́НКО Данило (1875, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 1930, Харків) — один з перших укр. кінооператорів. 1906 — кіномеханік у Катеринославі, 1908 — хронікер франц. фірми «Пате». Зняв перші видові фільми: «Повінь на Дніпрі», «Катеринослав». 1911 зняв вистави київ. Т-ру М. Садовського: «Наймичка» І. Карпенка-Карого, «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Богдан Хмельницький» М. Старицького (за участю М. *Садовського*, С. *Паньківського*, І. *Мар'яненка*, Ф. *Левицького*, М. *Заньковецької*, Г. *Борисоглібської*, Л. *Ліницької*). Заснував 1912 в Катеринославі Пд.-рос. кіноательє «Родина», в якому створив фільми «Об-

лога Запоріжжя», «Запорізька Січ» (з допомогою Д. *Яворницького*), «Любов Андрія» (за мотивами повісті «Тарас Бульба» Гоголя), «Мазепа» та ін. У Харкові 1925 зняв худож. фільм «Вбивство сількора» (разом з М. Лідером).

САХНО́ВСЬКА Олена Борисівна [2 (15).V 1902, Київ — 28.III 1958, Москва] — укр. графік. Закін. 1929 Київ. худож. ін-т (у І. *Плещинського*). З 1932 жила в Москві. Тв.: графічні серії — «Жінка в революції» (1930—32), «Донбас» (1935—36); пейзажні цикли — «Горьківські місця на Україні» (1939—41), «Київ 1944 року» (1944), «Старий Львів» (1946); цикли іл. до «Лісової пісні» Лесі Українки, комедій М. Гоголя (обидва — 1929). Вид.: «Виставка творів Олени Сахновської». Каталог (1963).

САЦ Ілля Олександрович [18 (30). IV 1875, м. Чорнобиль, тепер Київ. обл.— 11 (24).X 1912, Москва] — рос. композитор. Муз. освіту здобув у Київ. муз. уч-щі, Моск. консерваторії (1897—99), Моск. філармоніч. уч-щі (1903—07). Вивчав укр. нар. музику. З 1906 — зав. муз. частиною та диригент Моск. худож. т-ру. Музика до вистав «Синій птах» М. Метерлінка (1908), «Гамлет» В. Шекспіра (1911).

СВАЩЕ́НКО Семен Андрійович [19.VIII (1.IX) 1904, с. Деркачі, тепер Сум. обл.— 23.XI 1969, Москва] — укр. і рос. актор т-ру й кіно, з. д. м. РРФСР з 1966. Навч. 1922—25 у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка. Працював у т-рі «Березіль». З 1924 — на Одес. кінофабриці ВУФКУ. Знімався у фільмах Леся Курбаса і О. Довженка. Серед ролей: Прапорщик («Арсенальці», 1925), Тиміш («Звенигора», 1928; «Арсенал», 1929), Василь («Земля», 1930). Знімався також у фільмах «Фата моргана» (1931), «Тихий Дон» (1957), «Балада про солдата» (1959), «Війна і мир» (1966).

СВЕДО́МСЬКІ — рос. живописці, представники академізму; брати. Народилися у Петербурзі. Худож. освіту здобули в Дюссельдорфі та Мюнхені (у М. Мункачі). Олександр Олександрович С. (1848—1911). Брав участь у розписах Володимирського собору в Києві. Тв.: «Вулиця в Помпеях» (1882), «Казаміччіола на острові Іскія» (1883), «На березі Тібру» (1886). Павло Олександрович С. (1849—1904, м. Давос, Швейцарія). З 1887 (бл. 5 років) працював над розписами Володимирського собору в Києві. Тв.: «Юлія у засланні» (1881—82), «Медуза» (1882), «Поховані в квітах» (1886).

СВЕНЦИ́ЦЬКІ — діячі укр. культури; батько і дочка. Іларіон Семенович С. [І. Святицький; 7.IV 1876, м. Буськ, тепер Львів. обл.— 18.IX 1956, Львів] — укр. філолог і мистецтвознавець. Закін. 1899 Львів. ун-т. Навч. в Петербурзі та Відні. З 1913 — у Львів. ун-ті, з 1941 — професор. Організатор Нац. музею у Львові (з 1939 — Львів. музей укр. мист-ва, з 1991 — повернуто назву), 1908—52 — його директор. Праці з мовознавства, книгознавства, мистецтвознавства, зокрема «Прикраси рукописів Галицької України 16 в.» (вип. 1—3, 1922—23), «Розвиток українського мистецтва на Західній Україні» (1944). Віра Іларіонівна С. [15 (28).VIII 1913, Львів — 21.V 1991, там же] — мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1966. Закін. 1938 Львів. ун-т. Праці: «Різьблені ручні хрести» (1939), «Іван Руткович і становлення реалізму в українському малярстві 17 ст.» (1966), «Спадщина віків. Українське малярство 14—18 століть у музейних колекціях Львова» (у співавт., 1990).

СВЄТЛОВИ́ДОВ Микола Панасович [справж.— Сєдих; 5 (17).XII 1889, Курськ — 20.XI 1970, Москва] — рос. актор, н. а. СРСР з 1965, з. а. УРСР з 1932. Навч. 1909 в муз.-драм. студії М. Медведєва в Києві, був прийнятий до т-ру «Соловцов». Працював в ін. т-рах Києва і Харкова. З 1934 — в Малому т-рі в Москві. Ролі з укр. репертуару: Довгоносик, Крим, Крикун, Терешко («В степах України», «Калиновий гай», «Фронт», «Крила» Корнійчука). Держ. пр. СРСР, 1942, 1949.

СВЄ́ЧНИКОВ Анатолій Григорович [2 (15).VI 1908, Київ — 12.III 1962, там же] — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1954. Закін. 1932 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка (у В. *Золотарьова* та Л. *Ревуцького*). 1945—61 викладав у Київ. консерваторії. Тв.: балети «Маруся Богуславка» (1951), «Ніч перед Різдвом» (1959), симф. поеми «Кармелюк» (1945), «Щорс» (1949), інструм., вокал. музика, обробки нар. пісень. Держ. пр. СРСР, 1950.

СВЄ́ШНИКОВ Олександр Васильович [30.VIII (11.IX) 1890, Коломна — 3.I 1980, Москва] — рос. хор. диригент, н. а. СРСР з 1956, Герой Соц. Праці (1970). Закін. 1913 Муз.-драм. уч-ще Моск. філармоніч. т-ва. Засновник (1941) і худож. керівник Держ. акад. рос. хору СРСР. З 1946 — професор, 1948—74 — ректор Моск. консерваторії. Життя і творчість С. пов'язані з Україною: 1921—23 — організатор дит. хор. самодіяльності, регентських курсів; диригент Полтав. хор. капели, а також Полтав. опери. Автор обробок укр. нар. пісень. Держ. пр. СРСР, 1946.

СВИ́ДА Василь Іванович (22.X 1913, с. Пацканьове, тепер Закарп. обл.— 19.IV 1989, Ужгород) — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1973. Закін. 1934 худож.-реміснзичу школу у с. Ясіні (тепер смт Закарп. обл.). Тв.: «Поцілунок матері» (1946), «Гуцулка з конем» (1947), «Опришки» (1954), «Господар ланів» (1974), «Вівці мої, вівці» (1976), «Лісоруби Закарпаття підписують нову Стокгольмську відозву про мир» (1978), «У сім'ї єдиній» (1982). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983. Вид.: «Василь Свида». Альбом (1987).

СВІТЛИ́ЦЬКИЙ Григорій Петрович [15 (27).IX 1872, Київ — 28.VII 1948, там же] — укр. живописець, н. х. УРСР з 1946. Навч. 1889—93 в Київ. рисувальній школі М. Мурашка, 1893—1900 — в петерб. АМ (у І. Рєпіна, М. Кузнецова; працював у майстерні А. Куїнджі). 1918 експонував свої картини на виставці Т-ва передвижників. З 1947 — професор Київ. худож. ін-ту. Був музикантом, ряд його худож. тв. тематично пов'язаний з муз. мотивами: «Місячна ніч», «З осінніх пісень», «Вечірні мелодії», «Елегія», «Музиканти» (1912). Тв.: «До міста» (1907), «Сестра-жалібниця» (1916), «Марусина хата» (1918), «Бузок» (1919), «Перехід богунців через Дніпро» (1928), «Колгосп у цвіту» (1935), «П. І. Чайковський на Україні» (1939), «Хмари» (1947). В Києві відкрито 1958 мемор. садибу-музей С., на тер. якого встановлено пам'ятник (1972, скульптор М. *Вронський,* арх. В. Гнєздилов). Вид.: Б. Бутник-Сіверський. «Григорій Петрович Світлицький» (1958); «Григорій Петрович Світлицький». Каталог (1973).

СВІТЛОРУ́СОВ Сергій Гаврилович (28.XII 1927, м. Дмитровськ Орлов. обл.) — укр. скульптор-монументаліст. Серед тв.— монумент на честь проголошення Радянської влади на Україні (1974), мемор. комплекс рад. воїнам і мирним жителям, які

загинули під час Вел. Вітчизн. війни 1941—45 (1977), обидва — в Харкові, у співавт. Держ. пр. ім. Т. Г. Шевченка, 1977.

СВІТОСЛА́ВСЬКИЙ Сергій Іванович [24.IX (6.X) 1857, Київ — 19.IX 1931, там же] — укр. живописець. Навч. 1875—83 в МУЖСА (у В. Петрова та О. Саврасова). З 1884 оселився в Києві. З 1884 — експонент, з 1891 — чл. Т-ва передвижників. 1905—07 брав участь у роботі сатир. журн. «Шершень», допомагав учням Київ. худож. уч-ща. Тв.: «Дворик» (1884), «Дніпрові пороги» (1885), «До весни» (1887), «Воли на оранці» (1891), «Москва. Василій Блаженний» (1893), «Весна на хуторі» (кін. 19 ст.), «Розлив Дніпра на Оболоні», «Заготівля льоду на Дніпрі» (обидва — 1900-і рр.), «Миргород» (1902), «На околицях Києва», «Київ. Поділ», «Пором на Дніпрі», «Двір напровесні» (1913). Був чл. жюрі конкурсу проектів на пам'ятник Т. Шевченку. Вид.: «Сергій Іванович. Світославський». Альбом (1961).

СВОБО́ДІН Григорій Семенович [справж.— Перемишлєв; 5 (17).XI 1881, с. Дніпровка, тепер Вільнянського р-ну Запоріз. обл.— 31.VIII 1971, Ярославль] — рос. актор і режисер, з. а. УРСР з 1932. Сценіч. діяльність почав з 1901. Організатор т-ру «Шахтарка Донбасу» (1922—24). В 1935—63 — в Ярослав. рос. драм. т-рі. Ролі: Протасов («Живий труп» Л. Толстого), Єгор Буличов («Єгор Буличов та інші» М. Горького), вистави за п'єсами І. Дніпровського, І. Микитенка.

СЕВЕ́РА Іван Васильович (Шігель; 21.V 1891, с. Новосілки, тепер Яворівського р-ну Львів. обл.— 20.XII 1971, Львів) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1963. Навч. 1904—07 в різьбярській школі м. Яворова, 1910—14 — у Львів. худож.-пром. школі, 1915—18 — в петрогр., 1919—21 — празькій, 1921—25 — рим. АМ. 1926 приїхав на Рад. Україну. Викладав у Київ. (1926—29), Харків. (1929—34) худож. ін-тах, з 1947 — у Львів. ін-ті прикладного та декор. мист-ва (з 1967 — професор). Серед учнів — Д. *Крвавич*, В. *Одрехівський* та ін. Тв.: «Композитор» (1924), «М. Коперник» (1938), «І. Франко» (1947), «В. Стефаник» (1949), композиція «Ніл» (1965). Вид.: Д. Крвавич. «Іван Васильович Севера» (1958).

СЕВЕРИ́Н Іван Митрофанович [23.IX (5.X) 1881, с. Остапівка, тепер Миргород. р-ну Полтав. обл.— 20.II 1964, Київ] — укр. живописець. Навч. в Миргород. худож.-пром. школі (у О. *Сластіона*), 1903—05 — у Харків. школі рисування і живопису, 1905—07 — Краків. академії красних мист-в, 1907 — в Рим., 1908 і 1912—13 празькій АМ. 1927—33 викладав у Харків. худож. ін-ті. Тв.: «Околиці Рима» (1907), «Кубанський козак» (1909), «На Україні», «Степ український», «Сутінки», «Зимовий вечір у Карпатах», цикли «Гуцульщина» (1907—11), «На Дніпрельстані» (1930—32); портрети Т. Шевченка (у співавт.), І. Франка, Лесі Українки.

СЕВЕРИ́Н Юрій Володимирович (12.X 1927, Харків) — укр. графік, з. х. УРСР з 1991. Закін. 1950 Харків. худож. ін-т. З 1975 працює в журн. «Перець». Тв.: іл. до книжок «Співомовки» С. Руданського (1966), «Вишневі усмішки» О. Вишні (1967), «Ведмежий суд» Є. Гребінки (1980), «Гумор і сатира» С. Олійника (1988); портрети ліквідаторів аварії на Чорнобильській АЕС (1986). Вид.: «Юрій Северин». Каталог (1987).

СЕГА́ЛЬ Олександр Наумович (19.IV 1919, Київ) — укр. артист балету і балетмейстер, н. а. УРСР з 1985. Закін. 1938 Київ. хореогр.

технікум. 1938—60 — в Київ. т-рі опери та балету, з 1980 — гол. балетмейстер Київ. т-ру оперети. Партії: Молодий циган («Лілея» Данькевича), Абдерахман («Раймонда» Глазунова), Гірей («Бахчисарайський фонтан» Асаф'єва).

СЕ́ДАК Ігор Микитович (3.X 1923, Полтава) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1977. Закін. 1951 Київ. інж.-буд. ін-т. Ген. плани міст Червонограда (Львів. обл., 1961—65), Великої Ялти (1966—68), Донецька — Макіївки (1969—79), всі — у співавт. 1975—90 — голова Спілки архітекторів УРСР. Державна премія СРСР, 1978.

СЕДЛЯ́Р Василь Феофанович [1 (12).IV 1889, Любеч, тепер смт Черніг. обл.— 13.VII 1937] — укр. живописець. Навч. 1916—17 у Київ. худож. уч-щі, пізніше — в Київ. ін-ті пластичних мист-в (у М. *Бойчука*). Викладав у межигірських худож.-керам. технікумі (1923—28) та технологіч. ін-ті кераміки й скла (1928—30), Київ. худож. ін-ті (1930—36). Працював у галузях монумент. і станкового живопису, станкової та книжкової графіки, декор.-ужиткового мист-ва. Брав участь у розписах Луцьких казарм (1919) та Ін-ту пластичних мист-в (тепер худож. ін-т) у Києві, Межигірського худож.-кераміч. технікуму (обидва — 1924), Червонозаводського т-ру в Харкові (1935—36). Тв.: «У школі лікнепу» (1924—25), «Розстріл» (1927), «Портрет Оксани Павленко» (1927), «Селянка», «Свято на Дніпрельстані» (1933—34); графічне оформлення та іл. до «Кобзаря» Т. Шевченка (1931), худож. кераміка (фаянс, майоліка, 1924—29), картони до тематич. килимів (1936). Репресований 1937.

СЕЛЕЗНЬО́В Іван Федорович (3.I 1856, Київ — 31.III 1936, там же) — укр. живописець. Навч. 1872—81 в петерб. АМ. Викладав у Києві: в Рисувальній школі М. Мурашка (1886—90), худож. уч-щі (з 1901). Тв.: «Князь Дмитрій Юрійович у летаргічному сні» (1882), «Останній акорд» (1885), «В Помпеї» (1886); портрети М. Мурашка, Х. Платонова, Ф. Данилова (1905).

СЕЛЕ́ЦЬКИЙ Петро Дмитрович (14.III 1821, с. Малютинці, тепер Полтав. обл.— 17.III 1879, Київ) — укр. піаніст і композитор. Муз. освіту здобув у приватному пансіоні в Харкові, в Петербурзі. 1842, завершуючи навчання в Берлінському ун-ті, консультувався з гри на фп. у Ф. Ліста, в Лейпцігу спілкувався з Ф. Мендельсоном, інструментування і контрапункт вивчав у Дрездені. З 1844 — у Києві, працював у генерал-губернаторстві, згодом — віце-губернатор. 1845 в Яготині познайомився з Т. Шевченком. Разом мали працювати над оперою «Мазепа», але розійшлися в поглядах на істор. події. 1863 один з організаторів Київ. відділення РМТ, його перший голова (протягом 10 років). Серед тв.: 2 симфонії, увертюра.

СЕЛІВА́НОВ Іван Михайлович (5.I 1924, с. Рябкова, тепер Челябін. обл.— 2.XI 1984, Київ) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1963. Закін. 1952 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна* та О. *Пащенка*; з 1974 — його професор). Працював у галузі станкової та книжкової графіки. Тв.: серії «Непереможні» (1954), «Київ» (1955—59), «Арсенальці» (1956—60), «Його величність робітничий клас» (1960); ліногравюри — «Кобзар» (1961), «Реквієм» (1968), «Зимовий взято» (1977); іл. до тв. А. Головка, Ю. Яновського, О. Гончара. Вид.: М. Пекаровський. «Іван Селіванов» (1964).

СЕЛЮЧЕ́НКО Олександра Федорівна (6.V 1921, Опішня, тепер смт

Полтав. обл.— 23.VI 1987, там же) — укр. майстер худож. кераміки, з. м. н. тв. УРСР з 1971. Тв.: сюжетні композиції малих форм — «Вакула на чорті» (1969), «Весільний хор» (1969—70), «Сорочинський ярмарок» (1976), «Олень», «Вершник» (обидві — 1985).

СЕ́ЛЬСЬКІ — укр. живописці; подружжя. Роман Юліанович С. (21.V 1903, м. Сокаль, тепер Львів. обл.— 3.II 1990, Львів) — н. х. УРСР з 1989. Навч. у Львів. худож.-пром. школі (1921—22), Краків. академії красних мист-в (1922—27), в Парижі (1927—29). Учасник творчих худож. об'єднань у Львові (20—30-і рр.). Один з засновників Львів. спілки рад. художників (1940—41). В 1947—74 — викладач Львів. ін-ту прикладного та декоративного мист-ва. Тв.: «Повстання на броненосці „Потьомкін"» (1926), «Карпатський пейзаж» (1951), «Полонина» (1959), «Рибальська гавань» (1962), «Сіті» (1965), серія «Дзембронські ліси» (60—70-і рр.), «Гуцульський натюрморт», «Скит Манявський» (1980); ліногравюри, кераміка. Вид.: «Роман Сельський». Альбом (1988). Марія Іванівна С. (23.VI 1903, м. Коломия, тепер Івано-Фр. обл.— 3.II 1980, Львів). Навч. у краків. (1924—25) та віден. (1926—27) АМ, а також в академії «Модерн» у Парижі (1928—30). Тв.: «Дівчина» (1939), «Леся Українка» (1950), «Гуцульський пейзаж» (1956), «Гуцульський натюрморт» (1960), «Збирання винограду» (1968), «Мальви» (1969).

СЕМДО́Р Семен (Семен Дорошенко; справж.— Гольдштейн Симон Зіновійович; 1888, Херсонщина — 12.VIII 1938, Сімферополь) — укр. актор і режисер. Працював в Олександрії, в трупі Чибісова на Херсонщині (1910—13), в Руському нар. т-рі у Львові (1914), в укр. т-рі в Катеринославі (тепер Дніпропетровськ, 1915—17), «Молодому т-рі» (1918—19), Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка (1920—21), обидва — в Києві, Незалежному т-рі в Житомирі (1921—22), Укр. драм. т-рі ім. І. Франка в Харкові (1923—26). В 1927—32 — худож. керівник пересувної театр. майстерні в Криму. Ролі: Назар Стодоля («Назар Стодоля» Шевченка), Годвінсон («У пущі» Лесі Українки), Земляника («Ревізор» Гоголя). Вистави: «Вогні Іванової ночі» Г. Зудермана, «Доктор Штокман» Г. Ібсена.

СЕМЕ́НОВ Валентин Петрович (17.XII 1933, Севастополь) — укр. піаніст, педагог, з. д. м. УРСР з 1977. Закін. 1958 Одес. консерваторію. Викладач (1960—67 — директор) Одес. муз. школи-інтернату ім. П. С. Столярського, 1967—77 — худож. керівник Одес. філармонії, з 1977 — директор Одес. т-ру опери та балету.

СЕМЕ́НОВ Владлен Трохимович (27.VI 1940, м. Полтава) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1990. Закін. 1968 Харків. інж.-буд. ін-т. Споруди: виробничий комплекс по вул. Чернишевського (1973—79), будинок філіалу Дніпроп. н.-д. ін-ту авіац. пром-сті (1975—81), житл. район по вул. Ньютона (1988—91), всі — в Харкові, лабораторія статистич. та ресурсних випробувань у Києві (1978—83); ген. план Харкова (1982—86).

СЕМЕ́НОВ Георгій Гнатович [24. VIII (6.IX) 1912, Макіївка, тепер місто Донец. обл.— 7.XI 1982, Кіровоград] — укр. актор, н. а. УРСР з 1973. Навч. у Ленінгр. технікумі сценіч. мист-ва. На сцені — з 1929. В 1940—52, 1959—82 — в Кіровогр. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Мартин Боруля (однойм.

п'єса Карпенка-Карого), Лір («Король Лір» Шекспіра).

СЕМЕРНЬОВ Віктор Михайлович (26.III 1942, Одеса) — укр. живописець і графік. Закін. 1969 Ленінгр. вище худож.-пром. уч-ще ім. В. Г. Мухіної. Тв.: діорама «Будівництво суден на Миколаївському адміралтействі у 1-й чверті 19 ст.» (1978), «Ринок у м. Тані» (1984), «„Св. Миколай" на добудуванні біля берегів м. Очакова» (1989). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1981.

СЕМИРАДСЬКИЙ Генрік [Генріх Іполитович; 10 (22).X 1843, с. Печеніги, тепер смт Харків. обл.— 23.VIII 1902, Стшалково, побл. м. Ченстохова, тепер Польща] — польс. і рос. живописець, д. чл. петерб. АМ з 1873 (з 1877 — професор). Майже постійно жив у Римі. Тв.: «Світочі християнства» (1876), «Танець серед мечів» (1881), «Фріна на святі Посейдона в Елевсіні» (1889), завіса Львів. оперного т-ру («Парнас», 1900).

СЕНИЦЯ Павло Іванович [11 (23). IX 1879, с. Максимівка, тепер у складі м. Переяслава-Хмельницького Київ. обл.— 3.VII 1960, Москва] — укр. композитор і фольклорист. Закін. 1909 Моск. консерваторію. Тв.: опери «Життя — це сон», «Наймичка» (1916), «Андрій», «Марта» (1926, всі — не закінчено), 2 симфонії (1905, 1912), симф. поема (1952), хори, романси, обробки нар. пісень. Праці: «Сучасна українська музика» (1923), «Українська вокальна музика» (1925), «Українські народні пісні, записані у Волинській губернії М. Некозаченком» (1926), «П. Демуцький. Нарис з його життя і критичний аналіз праці» (1931). Вид.: М. Михайлов. «Композитор П. І. Сениця» (1965).

СЕНЧИЛО - СТЕФАНОВСЬКИЙ Олексій Флорович (1808, м. Ніжин, тепер Черніг. обл.— 1866, Київ) — укр. художник. 1840—60 — учитель малювання в київ. повітовій школі на Подолі, співробітник Київ. тимчасової комісії для розгляду давніх актів. 1846 разом з Т. Шевченком брав участь в археол. розкопках кургану Переп'ятихи поблизу м. Фастова (тепер Київ. обл.). Виконав 9 малюнків для альбому «Могила Переп'ятиха та археологічні знахідки з неї» (1846). Один з поширювачів у Києві серії офортів Т. Шевченка «Живописна Україна».

СЕНЬКОВИЧ Федір (?, с. Щирець, тепер смт Львів. обл.— 1631) — укр. іконописець і портретист. Працював у Львові. Тв.: іконостас і плащаниця для Успенської церкви у Львові (1630), портрет І. Даниловича, ікона «Богоматір з пророками» (1599, з с. Ріпнева Львів. обл.). Після смерті С. його майстерня перейшла до М. *Петрахновича.*

СЕРАФИМОВ Сергій Савич (1878—1949) — рос. архітектор. Навч. 1901—10 в петерб. АМ. З 1919 — професор Держ. вільних худож. майстерень, 1932—39 — Всерос. АМ у Ленінграді. Споруди в Харкові: Держпром (1925—29), будинок проектних орг-цій (1930—33, тепер гол. корпус ун-ту), обидва — у співавторстві.

СЕРБЖИНСЬКИЙ Василь Іванович (1785, с. Босівка, тепер Черкас. обл.— 30.VII 1832, Петербург) — укр. диригент, педагог. Навч. 1795—1808 в Київ. академії. Закін. 1814 ун-т при Петерб. академії, відтоді — викладач фізики і математики (з 1818 — ординарний професор). Автор підручника з алгебри для духовних училищ. 1804—08 був вчителем нотного ірмологійного співу в Київ. академії.

СЕРБИН Яків (?—?) — укр. друкар і гравер 2-ї пол. 18 ст. Мав власну друкарню в Києві. Без цензури друкував гравіровані тексти

та ікони («Богородиця Охтирська», «Св. Варвара»).

СЕРВÉ Адрієн Франсуа (6.VI 1807, Галле, побл. Брюсселя — 26.XI 1866, там же) — бельг. віолончеліст і композитор. З 1848 — професор Брюссельської консерваторії. Гастролював у Росії; під час контрактових ярмарків виступав і в Києві (муз. п'єса «Спогади про Київ»). Гру С. слухав Т. Шевченко.

СЕРВЕ́ТНИК Станіслав Мар'янович (6.X 1928, с. Курники, тепер Терноп. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1973. Закін. 1956 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Тв.: вітражі та декор. панно в магазині «Дитячий світ» у Львові (1965); живописні — «Перемога Данила Галицького під Дорогочином в 1237 році над лицарями-хрестоносцями» (1983—85), «В'їзд Богдана Хмельницького і молдавського господаря Лупола в старий Кишинів» (1987), серія пейзажів, видів істор. пам'яток Прикарпаття, зокрема, тв. нар. арх-ри (1988—91).

СЕРГЕ́ЄВ Валентин Дмитрович (10.VII 1936, Курськ) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1982. Закін. 1967 Київ. худож. ін-т (у І. *Селіванова*), з 1969 — його викладач. Тв.: серії офортів «Партизанськими стежками» (1967), «Прикордонники» (1969), «Київ» (1973), «Далекий Схід» (1980—81), «Тува» (1984—85), «Україна» (1988—91).

СЕРГЕ́ЄВ Костянтин Михайлович [20.II (5.III) 1910, Петербург — 2.IV 1992, там же] — рос. артист балету, балетмейстер і педагог. Нар. артист СРСР з 1957, Герой Соц. Праці (1990). Закін. 1930 Ленінгр. хореогр. уч-ще (1938—40, з 1973 — його худож. керівник). 1930—61 — соліст (1951—55, 1960—70 — гол. балетмейстер) Ленінгр. т-ру опери та балету ім. С. М. Кірова. З 1991 — президент Академії хореографії (С.-Петербург). Поставив балети «Жізель» А. Адана (1959, Київ. т-р опери та балету), «Спляча красуня» П. Чайковського (1979, Харків. т-р опери та балету), Держ. пр. СРСР, 1946, 1947, 1949, 1951.

СЕРГЕ́ЄВ Сергій Миколайович [справж.— Вартанезов Саркіс; 2 (14).I 1893, Тбілісі — 9.III 1962, Київ] — укр. балетмейстер, н. а. УРСР з 1946. Закін. приватну балетну школу в Тбілісі. Працював у Тбілісі і Свердловську. 1938—54 — гол. балетмейстер Київ. т-ру опери та балету. Вистави: «Лісова пісня» М. Скорульського (1946), «Маруся Богуславка» А. Свєчникова (1951), обидві — перша постановка, «Горбоконик» Ч. Пуньї (1953).

СЕРГЕ́ЄВА Єлизавета Михайлівна [24.IX (7.X) 1917, Петроград] — російська актриса, з. а. УРСР (з 1971). Закін. 1939 Ленінгр. театр. ін-т. Працювала у т-рах Ленінграда, Краснодара, Мурманська, з 1963 — в Крим. рос. драм. т-рі. Ролі: Кукушкіна («Тепленьке місце» О. Островського), Соколова, Олена («Останні», «Діти сонця» М. Горького), Амра Зонтарія Старша («Восени, коли зацвіла яблуня» Я. Верещака). Держ. пр. СРСР, 1950.

СЕРГІЄ́НКО Петро Трохимович [4 (17).II 1902, с. Вовчик, тепер Полтав. обл.— 1.I 1984, Київ] — укр. актор, н. а. УРСР з 1951. Закін. 1931 Київ. муз. драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. 1931—75 (з перервою)— у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Викладав у Київ. ін-ті театр. мист-ва. Ролі: Назар («Назар Стодоля» Шевченка), Гнат («Безталанна» Карпенка-Карого), Річард («У пущі» Лесі Українки), Юркевич («Майстри часу» Кочерги). Знімався в кіно.

СЕРГІЄ́НКО Раїса Михайлівна (13.VII 1925, Новоукраїнка, тепер місто Кіровогр. обл.—20. III 1987,

Одеса) — укр. співачка (сопрано), н. а. СРСР з 1973. Закін. 1951 Одес. консерваторію, відтоді — в Одес. т-рі опери та балету. Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Марія («Мазепа» Чайковського), Мар'яна («Арсенал» Г. Майбороди).

СЕРГІЄНКО Роллан Петрович (19.I 1936, м. Щорс Черніг. обл.) — укр. кінорежисер. Закін. 1963 ВДІК (майстерня О. Довженка), відтоді — на Київ. кхф, за угодою — на кіностудіях «Укркінохроніка», «Київнаукфільм» та на Центр. студії документ. фільмів. Фільми: «Освідчення в любові» (1966), «Білі хмари» (1968), «Ритм задано світу» (1971), «Відкрий себе» (1972), «Микола Реріх» (1976), «Закон Вернадського» (1984), «Дзвін Чорнобиля» (3 серії, 1986—89), «Поріг» (1988), «Наближення до Апокаліпсиса: Чорнобиль поряд» (1990). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1991.

СЕРДЮК Андрій Савелійович (24.VIII 1923, м. Бровари, тепер Київ. обл.) — укр. співак (тенор), н. а. УРСР з 1982. Закін. 1954 Київ. консерваторію (у М. *Микиші*). З 1957 — соліст Київ. філармонії. В репертуарі — тв. класичні та рад. композиторів, укр. нар. пісні.

СЕРДЮК Роман Володимирович (26.IV 1928, Полтава) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1985. Закін. 1951 Сімферопольське худож. уч-ще ім. М. С. Самокиша. Тв.: «Перехід через Сиваш» (1957), погруддя М. Горького (1959), «Кримчанка» (1960), «Комісар» (1982); декор. вставки в ресторані «Керч» (1970).

СЕРДЮКИ — укр. діячі т-ру і кіно; батько і син. Олександр Іванович С. [14 (27).VI 1900, с. Бзів, тепер Київ. обл.— 14.XII 1988, Харків] — актор, режисер, педагог, н. а. СРСР з 1951. Закін. 1919 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Учень О. *Загарова,* М. *Старицької,* Леся *Курбаса.* З 1922 — у т-рі «Березіль» (з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка; 1957—62 — директор і худож. керівник). З 1960 — професор Харків. ін-ту мист-в. Ролі: Назар («Назар Стодоля» Шевченка), Микита («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Командор («Камінний господар» Лесі Українки), Микита («Ярослав Мудрий» Кочерги), Сергєєв («Генерал Ватутін» Дмитерка), Богун («Богдан Хмельницький» Корнійчука), Городничий («Ревізор» Гоголя), Отелло («Отелло» Шекспіра). Вистави: «Сава Чалий» І. Карпенка-Карого, «Ой піду я в Богуславку» за І. Франком. Знімався в кіно: «Коліївщина» (1933), «Прометей» (1935), «Назар Стодоля», «Запорожець за Дунаєм» (обидва — 1937). Автор кн. «Роздуми і нотатки актора» (1989; спогади про Леся Курбаса, М. Крушельницького, І. Мар'яненка, О. Довженка та ін.). Держ. пр. СРСР, 1947, 1948. Вид.: Л. Попова. «Олександр Сердюк» (1979). Олександр Олександрович С. (14.X 1940, Харків) — укр. кіноактор, з. а. УРСР з 1982. Закін. 1961 Харків. театр. ін-т (у І. *Мар'яненка*). З 1961 — актор Київ. кхф. Ролі: Беллавіста («Їх знали тільки в обличчя», 1966), Мар'ян («Хліб і сіль», 1970), Михайло («В'язні Бомона», 1971), Данько («Вавілон XX», 1979), Святослав («Легенда про княгиню Ольгу», 1983). Знявся також у фільмах «Солом'яні дзвони» (1987), «Небилиці про Івана», «Годинникар і курка» (обидва — 1989), «Іван Федорів», «Подарунок на іменини» (обидва — 1990), «Дике поле» (1991).

СЕРЕБРЕННИКОВ Альмар Олександрович (8.XII 1932, Воронеж) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з

1980. Закін. 1955 Київ. ун-т, 1966 — ВДІК. З 1960 — на Київ. кіностудії наук.-популярних фільмів. Фільми: «Індійські йоги. Хто вони?» (1970), «Крокодили... як крокодили...» (1971), «Загадковий світ тварин» (1979), «В. М. Глушков, кібернетик» (1980), «Державне ставлення» (1983), «Втілення» (1986), «Море з подвійним дном» (1987).

СЕРЕБРЯКО́ВА Зінаїда Євгеніївна [30.XI (12.XII) 1884, с. Нескучне, тепер Харків. обл.— 19.IX 1967, Париж] — рос. живописець. Дочка Є. О. Лансере. Навч. у Петербурзі. 1920—22 жила в Харкові, з 1924 — в Парижі. Тв.: «За туалетом. Автопортрет» (1909), «В лазні» (1913), «Жнива» (1915), «Вибілювання полотна» (1917), «Коліур. Катя на терасі» (1930), «Париж. Тюїльрі» (1942), «Портрет С. Лифаря» (1961). Вид.: «Зінаїда Серебрякова. Листи. Спогади про художницю» (1987).

СЕРЕ́БРЯНИЙ Йосип Олександрович [12 (25).IV 1907, Городня, тепер місто Черніг. обл.— 12.VIII 1979, Ленінград] — рос. живописець, н. х. СРСР з 1977, ч.-к. АМ СРСР з 1947. Худож. освіту здобув у Ленінграді. 1948—51 та з 1954 викладав у Ленінгр. ін-ті живопису, скульптури та арх-ри (з 1949 — професор). Тв.: «Партизани-лесгафтівці» (1942), «Концерт Ленінградської філармонії» (1957); портрети — Д. Шостаковича (1964), хірурга П. Купріянова (1955).

СЕРЕДА́ Антон Хомич [30.I (11.II) 1890, с. Шкарівка, тепер Київ. обл. — 11.VIII 1961, м. Корсунь-Шевченківський Черкас. обл., похований у Києві] — укр. художник і мистецтвознавець. Закін. 1914 моск. Строгановське уч-ще. Працював у галузях графіки і декор. мист-ва. Викладав у Києві в архіт. (1920—24) та худож. (1924—29, 1934—41, 1944—50; з 1946 — професор) ін-тах. Тв.: обкладинки та оформлення журн. «Сяйво» (1914), книжок «Контракти і контрактовий будинок у Києві» Ф. Ернста (1924), «Кобзар» Т. Шевченка (1926, 1927, 1937), тв. М. Коцюбинського (1929, 1939), І. Франка (1948). Автор живописних тв. («Міський двір», «Пуща-Водиця. Весна», 1957), дослідження «Георгій Нарбут як художник книги» (1927). Один з організаторів Картинної галереї Всеукр. АН (1922, тепер Київ. музей рос. мист-ва).

СЕРЕДА́ Микола Миколайович [4(16).V 1890, с. Старі Санжари, тепер с. Решетники Полтав. обл.— 16.II 1948, Ленінград] — укр. і рос. співак (тенор), н. а. РРФСР з 1947. Закін. 1926 Моск. консерваторію. Працював у т-рах Харкова (1926—33), Свердловська (1933—35), Ленінграда (1935—48). Партії: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Левко («Майська ніч» Римського-Корсакова), Лоенгрін (однойм. опера Р. Вагнера).

СЄ́ВЕРОВ Микола Павлович [18.II (2.III) 1887, Тбілісі — 21.II 1957, Київ] — укр. і груз. архітектор, д. чл. Академії буд-ва і арх-ри УРСР (1947—55, 1952—54 — віце-президент). Закін. 1915 Ін-т цивільних інженерів у Петрограді. 1948—56 — професор київ. інж.-буд. і худож. ін-тів. Споруди: будинки ЦК Компартії Грузії (1929—30) та Держ. музею Грузії (1929), обидва — у Тбілісі, будинок Управління Пд. залізниці в Харкові (1911—12, у співавт.). Брав участь у забудові й реконструкції Києва.

СЄРО́ВИ — діячі рос. мист-ва; батько й син. Олександр Миколайович С. [11 (23).I 1820, Петербург — 20.I (1.II) 1871, там же] — композитор, музикознавець, муз. критик. Муз. освіту здобув приватно. В 40-х рр. почав композиторську діяльність. Видавав журн. «Музика і театр»

(1867). Тв.: опери «Юдіф» (1863), «Рогніда» (1865, на сюжет з історії Київ. Русі), «Ворожа сила» (1871, закінчили В. Сєрова та М. Соловйов), симф., хор. музика, обробки нар. пісень (зокрема, гармонізував 6, обробив для хору з оркестром 5 укр. нар. пісень), оркестрові п'єси на укр. нар. теми «Гопак» і «Гречаники» (на матеріалі задуманого ним балету «Ніч перед Різдвом»), «Танець запорожців» (на сюжет з «Тараса Бульби» Гоголя). Своїми статтями «Музика південноросійських пісень», «Російська народна пісня як предмет науки» зробив вагомий внесок в укр. муз. фольклористику. Друкувався в укр. журн. «Основа». Валентин Олександрович С. [7 (19).I 1865, Петербург — 22.XI (5.XII) 1911, Москва] — живописець, д. чл. петерб. АМ з 1903. Навч. 1877—78 в Київ. рисувальній школі М. Мурашка, пізніше — у І. *Рєпіна* в Парижі та Москві. 1880—85 — у петерб. АМ. З 1894 — чл. Т-ва передвижників. Тв.: «Дівчинка з персиками» (1887), «Дівчина, освітлена сонцем» (1888), «Баба з конем» (1898), «Запорожець з конем» (1899), «Викрадення Європи» (1910); портрети — К. Коровіна (1891), І. Левітана (1893), «Міка Морозов» (1901), М. Єрмолової, Ф. Шаляпіна (обидва — 1905); рисунки — «1905 рік. Після приборкання», «Солдатушки, браві ребятушки...», «Похорон М. Баумана 20 жовтня 1905 року» (всі — 1905). На знак протесту проти розстрілу мирної демонстрації 9.I 1905 вийшов зі складу АМ. 1897—1909 викладав у МУЖСА. Вид.: І. Грабар. «Валентин Олександрович Сєров» (1980).

СЄТОВ Йосиф Якович [справж.— Сетгофер; 1826, Москва — 26.XII 1893 (7.I 1894), Київ] — рос. співак (тенор), антрепренер. За походженням угорець. Закін. юрид. ф-т Моск. ун-ту. Співу навч. в Парижі та Неаполі. З 1855 виступав на оперних сценах Петербурга і Москви. Був професором Моск. консерваторії, режисером Маріїнського т-ру (Петербург). 1874—83, 1892—93 утримував оперну антрепризу і працював режисером у Києві, влітку — в Одесі, Москві, Петербурзі. Вперше в Києві поставив опери: «Опричник» П. Чайковського (1874), «Хованщина» М. Мусоргського (1892), «Аїда» Дж. Верді (1877), «Тангейзер» Р. Вагнера (1882).

СЄЧКІН Віталій Васильович (5.IX 1927, Харків — 3.V 1988, Кишинів) — укр. піаніст і композитор, з. а. УРСР з 1960. Закін. 1950 Харків. консерваторію (фп. і композиція), 1954 — аспірантуру Моск. консерваторії (фп. у Я. Зака). З 1955 — викладач Київ. (з 1978 — професор), з 1984 — Молд. консерваторій. Тв.: концерт для фп. з оркестром, 2 сонати для фп., 2 сонати для скрипки, мініатюри для фп., віолончелі, скрипки, хори, романси.

СИГЕТИНСЬКИЙ Тадеуш (24.IX 1896, Варшава — 19.V 1955, там же) — польс. композитор і хор. диригент. Музики навч. приватно у Львові, Варшаві, Лейпцігу. Записував, вивчав і обробляв муз. фольклор. 1948 організував і очолив польс. держ. ансамбль пісні і танцю «Мазовше», який не раз виступав на Україні (Київ, Одеса, Харків, Львів), виконував укр. нар. пісні і танці. Автор опери-балету «Корчма на роздоріжжі».

СИДОРЕНКО Дарія Антонівна [9 (22).II 1913, Немирів, тепер місто Вінн. обл.] — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1960. Тв.: портрети — В. Маяковського (1951), В. І. Леніна (1953); тематичні композиції — «К. Брюллов і Т. Шевченко» (1954); декор. панно — «Роботящим умам...» (1981).

СИДО́РЕНКО Євгенія Кирилівна [14 (26).XII 1886, с. Івановське, тепер Курської обл.— 21.II 1981, Київ] — укр. актриса, з. а. УРСР з 1930. Закін. 1909 Моск. драм. курси. З 1918 працювала в укр. т-рах Києва, Дніпропетровська, Харкова, Одеси. Ролі: Тірца («На руїнах» Лесі Українки), Дівчина («По дорозі в казку» Олеся), Небаба («Диктатура» Микитенка), Мірандоліна («Мірандоліна» Гольдоні).

СИ́ДОРОВ Леонід Георгійович (1894—1941, Київ),— укр. графік. Працював у галузях сатирич. графіки, плаката та ілюстрації. Малюнки в журналах «Тиски» (Київ), «Червоний перець», «Кіно» (обидва — Харків), газетах «Киевский большевик», «Красная Армия», «Радянське село», «Соціалістична Харківщина».

СИ́ДОРОВ Олексій Євдокимович (1.IV 1924, с. Великі Меші, тепер Татарстан) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1978. Закін. 1955 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*). Тв.: «Вільна хвилина» (1960), «На рідній Україні» (1963—64), «Рік 1941-й» (1965), «П. І. Чайковський у М. І. Пирогова» (1972), «Про що словами не розповісти» (1984—85); портрети — н. а. СРСР М. Кондратюка, О. Овчаренка (обидва — 1984), Г. Тищенка (1985), Героя Рад. Союзу І. Ковальчука (1990).

СИ́ДОРОВ Олексій Олексійович [1 (13).VI 1891, с. Миколаївка, тепер Сум. обл.— 30.VI 1978, Москва] — рос. мистецтвознавець і книгознавець, ч.-к. АН СРСР з 1946, з. д. м. РРФСР з 1947. Закін. 1913 Моск. ун-т (його професор 1921—31, 1942—50). Викладав 1935—44 в архіт., 1938—64 — у полігр. ін-тах в Москві. Автор досліджень з історії рос. рисунка, мист-ва книги, історії та теорії книгознавства. Статті про творчість І. Грабаря, О. *Кравченка*, Г. *Нарбута*, Т. Шевченка, О. *Шовкуненка*.

СИДОРУ́К Володимир Федорович (3.I 1925, Ржищів, тепер смт Київ. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1985. Закін. 1938 Київ. худож. школу. Тв.: «Озеро восени» (1954), «Верховина» (1956), «Рання весна» (1957), «Скеля Довбуша» (1961), «Берези» (1965), «Травень на Володимирській гірці» (1967), «Рахівська зима» (1969), «Голосіївські дуби» (1977), «Господарі Верховини» (1981), картини на істор. теми, пейзажі.

СИ́ЗИКОВ Валентин Васильович (23.VI 1918, м. Барнаул, тепер Алт. кр.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1974. Закін. 1949 Харків. худож. ін-т (у О. *Кокеля* та С. *Прохорова*). З 1986 — професор Харків. худож.-пром. ін-ту. Тв.: «Харків'янки» (1960), «Далі Полтавщини» (1972); портрети — поета Б. Котлярова (1981), механізатора В. Федорченка (1984), нар. лікаря СРСР О. Довженка (1985), співачки Л. Стрельченко (1989).

СИ́ЗИКОВА Олена Львівна (10.X 1945, Москва) — укр. графік, з. х. УРСР з 1989. Закін. 1972 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Недільна прогулянка» (1970), серія «Крим курортний» (1972), «Натюрморт з соняшниками та кукурудзою» (1976), «Кримський виноград» (1978), «Портрет кримської письменниці Світлани Ягунової» (1979).

СИЛА́ЄВ Лев Григорович (6.VII 1922, Петроград) — укр. режисер, н. а. УРСР з 1965. Закін. 1974 Київ. ін-т театр. мист-ва. Працював у київ. т-рах муз. комедії (1948—58 — актор, з 1951 — режисер), опери та балету (1958—68 — режисер), палаці культури «Україна» (1968—79), 1979—82 — худож. керівник Київ. мюзик-холу.

СИЛА́НТЬЄВ Костянтин Васильович (5.III 1931, Дружківка, тепер місто Донец. обл.) — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1976. В 1953—58, 1975—81 — соліст ансамблю пісні і танцю Київ. військ. округу, 1958—75 й з 1992 — Капели бандуристів України, 1987—91 — Центр. ансамблю пісні й танцю Західної групи військ. У репертуарі — арії з опер, романси, нар. пісні.

СИ́ЛКІН Борис Васильович (?—?) — укр. графік. 1920—21 — художник політвідділу Київ. окружного військкомату. 1927—28 брав участь у виставках укр. художників. Тв.: картина «Купання коней», плакати «Червона гвардія 1917 року», «Червона Армія 1927 року», іл. до казки «Війна між вовком і собакою» І. Франка (1929).

СИМАШКЕ́ВИЧ Милиця Миколаївна [9 (22).VII 1900, Кам'янець-Подільський — 11.XII 1976, Івано-Франківськ] — укр. художник т-ру і кіно. Навч. 1920—26 в Київ. худож. ін-ті (у В. *Меллера* та Ф. *Кричевського*). З 1924 оформляла вистави у т-рі «Березіль» («Комуна в степах» М. Куліша, 1925, та ін.). 1929—35 працювала на Одес. («Коліївщина», 1932), 1935—41 — на Київ. кхф («Наталка Полтавка», 1936; «Багата наречена», 1937; «Вершники», 1938). З 1945 — в Івано-Фр. муз.-драм. т-рі («На Вкраїні милій» І. Чабаненка, 1945; «Родина щіткарів» М. Ірчана, 1957; «Устим Кармелюк» В. Суходольського, 1960). Вид.: «Виставка творів художниці Милиці Миколаївни Симашкевич». Каталог (1965).

СИМЕ́ОНОВ Костянтин Арсенович [7 (20).VI 1910, с. Кознаково, тепер Твер. обл.— 3.I 1987, Ленінград] — рос. і укр. диригент, н. а. СРСР з 1962. Закін. 1936 Ленінгр. консерваторію. Працював у симф. оркестрах і т-рах Росії, 1946—48 — диригент, 1961—66 і 1975—76 — гол. диригент Київ. т-ру опери та балету. 1949—57 — диригент Держ. симф. оркестру УРСР, 1957—61 — гол. диригент симф. оркестру Укртелерадіо. Вистави: «Хованщина» Мусоргського (1963), «Тарас Шевченко» Г. Майбороди (1964, перше виконання), «Богдан Хмельницький» К. Данькевича (1965), «Катерина Ізмайлова» Д. Шостаковича (1974). Перший виконавець симф. тв. Б. Лятошинського, Г. Майбороди, Г. Таранова, А. Штогаренка та ін. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1976.

СИМОНЕ́НКО Дем'ян Гаврилович (1871—30.IV 1948, с. Стольне Черніг. обл.) — укр. кобзар. У дитинстві втратив зір. Уже дорослим навч. гри на кобзі. Учень Т. *Пархоменка*. 1905—07 розповсюджував нелегальну революц. л-ру, зазнав репресій. У репертуарі: думи («Маруся Богуславка», «Про вдову і трьох синів», «Думи про невольника»), істор., побут., жартівливі пісні, пісні на вірші Т. Шевченка.

СИНЕ́ЛЬНИКОВ Микола Миколайович [31.I (12.II) 1855, Харків — 19.IV 1939, там же] — рос. режисер, актор і театр. педагог, н. а. РРФСР з 1934, н. а. УРСР з 1934. Сценіч. діяльність почав у Харкові 1874. В 1899—1909 — гол. реж. т-ру Ф. Корша в Москві, 1909—10 — в Одес. т-рі М. Багрова, 1910—13 мав антрепризу в Харкові і Києві (до 1917 — в т-рі «Соловцов»). З 1933 — у Харків. рос. драм. т-рі. Викладав у Харків. театр. уч-щі. Вистави: «Лихо з розуму» О. Грибоєдова (1934), «На дні» М. Горького (1937), «Гамлет» В. Шекспіра. Автор книжок «Шістдесят років на сцені. 1874—1934» (1934), «Спогади» (1975).

СИНИ́ЦЯ Григорій Іванович [4 (17).I 1908, Одеса] — укр. живописець. Навч. в Одес. худож. школі (у М. Гершенфельда). Закін. 1934

Київ. худож. ін-т (у М. *Бойчука*). Тв.: «Моє дитинство» (1984), «Царський в'язень» (1986), «Лихоліття» (1987), «Святі руїни» (1988). Держ. пр. України ім. Т. Шевченка. 1992.

СИНИ́ЦЬКИЙ Володимир Михайлович [13 (25).VIII 1896,с. Покровка, тепер Одес. обл.— 2.XII 1986, Одеса] — укр. живописець. Закін. 1919 Одес. худож. уч-ще (у К. *Костанді*), 1928 — Одес. худож. ін-т. Тв.: «Біля вікна. Портрет дружини (1926), «Одеса. Міський сад» (1947), «Рідні береги. Околиці Одеси» (1956), «Зима» (1962), «У парку» (1968), «Пейзаж» (1971), «Зимові сутінки» (1973—74). Вид.: «Володимир Синицький». Альбом (1977).

СИНЬКЕ́ВИЧ Юлій Львович (8.IV 1938, Київ) — укр. скульптор. Закін. 1962 Київ. худож. ін-т (у М. *Лисенка*). Тв.: композиції «Брест» і «До волі» (1966), «Двоє» (1970), «Дерево, що плодоносить» (1982), «Чеський скульптор В. Конечний» (1983), «Дотик» (1984—86); пам'ятники — Т. Шевченкові в Москві (1964), меморіальний комплекс «Героям Мелітополя» (1967), обидва — у співавторстві. Вид.: Михайло Грицюк. «Юлій Синькевич». Каталог (1975).

СИНЬКО́ Ростислав Олександрович (21.VIII 1933, Степано-Кринка, Донец. обл.)—укр. режисер і скульптор. Закін. 1955 Київ. театр. ін-т. Працював в Київ. ТЮГу, з 1965 — на кіностудії «Укртелефільм». Серед фільмів: «Симфонія», «Добридень, зелені Карпати» (обидва — 1966), «Троїсті музики» (1971), «Як цвіт весняний», «Автопортрет» (обидва — 1972), «Ой не ходи, Грицю» (1979), «Острів співучих пісків» (1981), «Дім батька твого» (1986), «Іван Кавалерідзе: на зламах часу» (1987), «І голос наш почує світ» (1989). Пам'ятники: письменнику П. Капельгородському у с. Деркачівці (1982), кошовому П. Калнишевському у с. Пустовійтівці (1991, у співавт. з В. *Бородаєм*), обидва — Сум. області.

СИРОВА́ТКО Валерія Яківна (29.IV 1925, Вінниця) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1974. Закін. 1948 Київ. ін-т театр. мист-ва. Працювала в Закарп. (Ужгород), з 1952 — Вінн. укр. муз.-драм. т-рах. Ролі: Наталя («Лимерівна» Панаса Мирного), Людмила («Мертвий бог» Зарудного), Гурмижська («Ліс» О. Островського).

СИРОТЕ́НКО Володимир (літ. псевд.— Дід Данило, С. Долов, Зуб та ін.; 1892, Чернігівщина — 1941) — укр. робітничий поет і художник. Навчався у Київ. худож. школі. Перед 1-ю світовою війною виїхав до США, де був маляром, декоратором, деякий час (1919—23) виступав як карикатурист і автор гумористич.-сатирич. віршів у журн. «Молот» (Нью-Йорк). Автор п'єси «Жертви царизму» (1917).

СИРОТЕ́НКИ — укр. живописці; батько й дочка. Олександр Іванович С. [10 (22).VI 1897, Ворожба, тепер місто Сум. обл.— 16.X 1975, Київ]. Закін. 1927 Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського*), 1934—69 — його викладач (з 1947 — професор). Тв.: «Відпочинок» (1927), «Біля могили Т. Шевченка» (1960), «Над Дніпром» (1970). Вид.: «Олександр Сиротенко». Каталог (1988). Надія Олександрівна С. (28.IX 1920, Конотоп, тепер Сум. обл.). Закін. 1951 Київ. худож. ін-т. Автор пейзажів і натюрмортів.

СИСУНЕ́НКО Віра Архипівна (18.IX 1910, с. Дігтярі, тепер смт Черніг. обл.— 26.VI 1978, Луцьк) — укр. майстер декор. ткацтва, з. м. н. тв. УРСР з 1960. Створювала ескізи до плахтових килимів і тканин.

СИСУНЕ́НКО Параска Павлівна [20.I (2.II) 1915, с. Дігтярі, тепер

смт Черніг. обл.] — укр. майстер декор. ткацтва, з. м. н. тв. УРСР з 1960. Працювала на ф-ці худож. виробів у Дігтярах. Виготовляла плахтово-перебірні килими та ін.

СИ́ТНИК Алім Іванович (10.VII 1939, с. Чаплине Дніпроп. обл.) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. 1966 Київ. ін-т театр. мист.-ва (у В. *Неллі*). 1966—70 — у Кіровогр., з 1970 — Черкас. укр. муз.-драм. т-рах. Вистави: «Безталанна» І. Карпенка-Карого (1967), «Тил» М. Зарудного (1977), «Медея» Ж. Ануя (1978), «Гайдамаки» за Т. Шевченком (1989), «Поминальна молитва» Г. Горіна (1990).

СИЧЕ́ВСЬКИЙ Василь Павлович (31.XII 1923, Фастів, тепер Київ. обл.) — укр. письменник, сценарист. Закін. 1948 Київ. театр. ін-т. Автор сценаріїв кінофільмів: документальних «Говерла» (1957), «На схилах Карпат», «Поблизу Диканьки» (обидва — 1958), «Світанок над Карпатами» (1959), «Увага! Серце!» (1961), «Серце, віддане народу» (1964), «Флорентійські зустрічі», «Сторінки італійського щоденника» (обидва — 1967), «Афганські етюди» (1968); художніх — «Ніч перед світанком» (1968), «Корабель закоханих» (1970), «Спокута чужих гріхів» (1977), «Украдене щастя» за І. Франком (1982), п'єси «Чаклунка синіх гір» (1969) тощо.

СІВА́Ч Валерій Миколайович (27.I 1929, м. Свердловськ, тепер Єкатеринбург) — рос. актор, н. а. УРСР з 1983. Закін. 1952 Ленінгр. театр. ін-т. Працював у Свердловському рос. драм. т-рі. З 1965 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Федір («Далекі вікна» Собка), Глумов («На всякого мудреця доволі простоти» О. Островського), Рощин («Ходіння по муках» за О. Толстим), дон Карлос («Дон Карлос» Шіллера).

СІКА́ЛО Іван Михайлович [23.V (6.VI) 1909, Сосниця, тепер смт Черніг. обл.— 24.III 1975, Вінниця] — укр. актор, режисер, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1935 драм. студію у Донецьку. Працював у різних т-рах України, з 1948 — у Вінн. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Возний («Наталка Полтавка» Котляревського), Пузир («Хазяїн» Карпенка-Карого), Самопал («Веселка» Зарудного). Вистави: «Марина» М. Зарудного, «Маріне» М. Бараташвілі.

СІКА́РД Михайло Михайлович (1868, Одеса — 1937, Брюссель) — укр. скрипаль, педагог, композитор. За походженням француз. У дитинстві переїхав у Київ. Закін. тут 1884 муз. уч-ще (у О. *Шевчика*), 1886 — Паризьку консерваторію (у Ж. Массара), вдосконалював майстерність у Берліні у П. Іоакіна. Виступав в містах Росії та столицях Європи. З 1892 викладав у Київ. муз. уч-щі РМТ, керував його струнним квартетом. З 1893 зблизився з гуртком М. Лисенка, створив квартет, з яким виступав у Києві, Берліні, Празі та ін. Викладав у київ. приватних школах С. Блуменфельда і М. Тутковського. З 1913 — професор консерваторії в Амстердамі. Тв.: концерт для скрипки, скрипкові п'єси, романси, обробки укр. нар. пісень і танців. Переклав для скрипки 2-у рапсодію М. Лисенка, який присвятив йому своє «Елегійне каприччіо».

СІМО́ВИЧ Роман Аполлонович (28.II 1901, м. Снятин, тепер Івано-Фр. обл.— 30.VII 1984, Львів) — укр. композитор, педагог, з. д. м. УРСР з 1954. Закін. Празьку консерваторію (ф-ти: 1933 — композиторський, 1934 — фп.), 1936 — Школу вищої майстерності (у В. Нова́ка) в Празі. Викладав у Дрогобицькій та Станіславській філіях Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка (1936—

39), Станіславському муз. уч-щі (1939—41). З 1944 — викладач, з 1963 — професор Львів. консерваторії. Тв.: симфонії (у т. ч. «Гуцульська», 1945; «Лемківська», 1947; 7-а, 1975), симф. поеми («Максим Кривоніс», 1954; «Довбуш», 1955; «Пам'яті І. Франка», 1956), балет «Сопілка Довбуша» (1948), вокал.-симф. поеми, інструм. концерти, камерно-інструм. і вокал. музика. Вид.: А. Терещенко. «Роман Сімович» (1973).

СІНАКО́ВИЧ Олександр Вадимович (19.I 1940, м. Вознесенськ Микол. обл.) — укр. архітектор. Закін. 1963 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: житл. будинок на Театральній площі (1963—77), реконструкція пед. ін-ту (1966—68), навч. база лісового г-ва (1969—72), центр. універмаг (1971—76), всі — у Луцьку, турбаза у смт Ворохті Івано-Фр. обл. (1977—89).

СІНА́Н (Коджа Мімар Сінан; 1489 або 1490, побл. Кайсері — 1578 або 1588, Стамбул) — тур. архітектор та інженер. За його проектами збудовано понад 300 споруд у Туреччині та в Криму. Серед них — мечеті Шахзаде (1548) і Сулейманіє (1550—57) у Стамбулі, Джума-Джамі в Євпаторії (1552).

СІНКЕ́ВИЧ Діонисій (?—?) — укр. гравер кін. 17 — поч. 18 ст. Працював у Львові. 1699 створив велику гравюру з зображенням архіт. ансамблю Крехівського монастиря поблизу м. Жовкви (тепер Львівської області). Оздоблював книжки.

СІЧИ́НСЬКИЙ Денис Володимирович (2.X 1865, с. Клювинці, тепер Терноп. обл. — 26.V 1909, м. Станіслав, тепер Івано-Франківськ) — укр. композитор, диригент і муз. діяч. Навч. у Львів. консерваторії у К. *Мікулі*. Організатор і диригент співацьких т-в «Боян» у Львові, Коломиї, Перемишлі (тепер Пшемисль, Польща), Станіславі. Тв.: опера «Роксолана» (1909; пост. у Т-рі М. Садовського в Києві 1912), музика до драм. вистав; кантати («Лічу в неволі», «Дніпро реве»), хори («Пісне моя», «Непереглядною юрбою», «Даремне, пісне»), романси («Як почуєш вночі», «У мене був коханий край», «Дума про Нечая»). Вид.: С. Павлишин. «Денис Січинський» (1980).

СІЯ́К Марія Михайлівна (15.VI 1880, с. Муроване, тепер Львів. обл. — 1940, Богота, Колумбія) — укр. співачка (драм. сопрано). Закін. 1898 Міланську консерваторію. Співала до 1924 в оперних т-рах Італії, Іспанії, Швейцарії, Колумбії. Партії: Віолетта («Травіата» Верді), Лейла («Шукачі перлин» Бізе), Ельза («Лоенгрін» Вагнера). На концертах у Львові й Перемишлі (тепер Пшемисль, Польща) 1898—99 і 1907 виконувала романси укр. композиторів М. Лисенка, О. Нижанківського, Я. Ярославенка та ін.

СКАДО́ВСЬКИЙ Микола Львович (16.XI 1846, с. Білозерка, тепер смт Херсон. обл. — 10.VI 1892, там же) — укр. живописець. Навч. 1865—69 в МУЖСА, дюссельдорфській АМ. Один з ініціаторів і засновників Т-ва пд.-рос. художників. Працював у галузі жанрового та пейзажного живопису. Тв.: «Полювання» (1879), «Перед завірюхою», «Корчемний оратор» (обидва — 1881), «Безпритульні», «Полювання його превосходительства» (1886), «По Владимирці» (1891).

СКАКУ́Н Ярослав Іванович (11.II 1949, с. Розвадів Львів. обл.) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1977 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Тв.: «Портрет молодого художника» (1976), «Молоді хірурги» (1979), «Пора сінокосів» (1980), «Портрет

композитора С. П. Людкевича» (1981).

СКАМО́ЦЦІ Вінченцо (1552, Віченца — 7.VIII 1616, Венеція) — італ. архітектор і теоретик арх-ри. За його проектом у м. Збаражі (тепер Терноп. обл.) споруджено замок (1626—31, відбудовано після 1675, реставровано 1903).

СКВОРЦО́В Борис Дмитрович (15. X 1928, Хабаровськ — 26.V 1983, Київ) — укр. скрипаль, з. а. УРСР з 1973. Закін. 1952 Київ. консерваторію. 1953—83 — у складі струнного квартету ім. М. В. Лисенка. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1977.

СКИБЕ́НКО Анатолій Никифорович (10.X 1924, Київ — 17.VII 1981, там же) — укр. актор, режисер і педагог, н. а. УРСР з 1977. Закін. Київ. ін-т театр. мист-ва, 1956—81 — його викладач (з 1978 — професор). Працював у т-рах Дрогобича, Вінниці, Києва, 1954—81 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Харлампій («Не судилось» Старицького), Крячко («Дикий Ангел» Коломійця), Корнваль («Король Лір» Шекспіра). Вистави: «Хазяїн» І. Карпенка-Карого, «Тіні» М. Салтикова-Щедріна.

СКИБИ́НСЬКИЙ Ярема Антонович (25.VIII 1949, м. Стрий Львів. обл.) — укр. диригент, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1974 Львів. консерваторію (у М. *Колесси*), 1976—78 стажувався у Ю. Симонова у Великому т-рі (Москва). 1978—89 — гол. диригент, з 1989 — диригент Харків. т-ру опери та балету. Вистави: «Пікова дама» П. Чайковського (1979), «Маївка» Д. Клебанова (1981, 1-е виконання), «Наталка Полтавка» М. Лисенка (1983), «Дон Карлос» (1985), «Аїда» (1987) Дж. Верді. 1984 з симф. оркестром Держтелерадіо УРСР здійснив фондовий запис опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського.

СКИБИ́ЦЬКА Марина Михайлівна [24.II (7.III) 1884, Казань — 29.I 1943, Саратов] — укр. і рос. співачка (меццо-сопрано). Закін. 1907 Моск. філармоніч. уч-ще. Працювала в оперних т-рах Києва (1907—08, 1912—23, 1924—26), Харкова (1923—24), Одеси (1927—29) та ін. 1938—43 — професор Саратовської консерваторії. Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Мати («Катерина» Аркаса), Марфа («Хованщина» Мусоргського), Кармен (однойм. опера Бізе).

СКИЦЮ́К Іван Степанович [13 (26). VIII 1907, Київ] — укр. майстер декор.-ужиткового мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1986. Тв.: оформлення магазину «Казка» в Києві (1978—79), дит. б-ки у м. Білій Церкві (1981—83), обидва — у співавт. з М. *Тимченко;* живописні — «Хрущі над вишнями гудуть», «Сичі в гаю перекликались» (обидва — 1964), цикли «Доля» і «Гайдамаки» (обидва — 1978—88), «Квітень за Берліном» (1982—85), «Сагайдачний» (1990—91).

СКЛЯРЕ́НКО Володимир Михайлович [25.V (7.VI) 1907, Київ — 8.V 1984, там же] — укр. режисер, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1926 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка і реж. лабораторію т-ру «Березіль» (Харків), де працював до 1935. В 1935—44 — гол. реж. Харків., 1944—47 — Львів. ТЮГів. Гол. реж. т-рів опери та балету у Львові (1947—52), Харкові (1952—54), Києві (1954—62). В 1962—64 — худож. керівник Київ. укр. драм. т-ру ім. І. Франка. Викладав у драм. студії т-ру «Березіль», Харків. і Київ. театр. ін-тах, у Київ. ін-ті культури (1975—84). Вистави: «Невідомі солдати» Л. Первомайського (1931), «Тарас Бульба» М. Лисенка (1954), «Правда і кривда» М. Стельмаха (1965), «Пікова дама» П. Чайковсь-

кого (1966). Перший постановник опер Г. Майбороди «Милана» (1957), «Арсенал» (1960), «Тарас Шевченко» (1964).

СКО́БА Антін Якович (1863, с. Багачка, тепер смт Велика Багачка Полтав. обл.— після 1908, там же) — укр. лірник. Сліпий з дитинства. Виконував укр. істор., побут., жартівливі пісні, псалми, думи («Втеча трьох братів із города Азова», «Про вдову і трьох синів»). Думи від С. записували Ф. *Колесса* та О. *Сластіон*.

СКО́БЛИКОВ Олександр Павлович (25.II 1929, м. Дружківка, тепер Донец. обл.) — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1976. Закін. 1954 Київ. худож. ін-т (у М. Г. Лисенка). Тв.: пам'ятники — В. І. Леніну в м. Кривому Розі (1959), Т. Шевченкові у Шалет-сюр-Луен (Франція, 1974), морякам Дніпровської військ. флотилії (1979, у співавт.), М. Гоголю, монумент на ознаменування возз'єднання України з Росією (обидва — 1982), всі — в Києві; погруддя Т. Шевченка та А. Церетелі в Батумі (1986), пам'ятник Т. Шевченку (трифігурна композиція) в м. Дубно Рівн. обл. (1991); портрети (В. Ремесла, 1988; О. Покришкіна, 1989). Вид.: «Олександр Скобликов». Альбом (1979).

СКОВОРОДА́ Григорій Савич [22.XI (3.XII) 1722, с. Чорнухи, тепер смт Полтав. обл.— 29.X (9.XI) 1794, с. Пан-Іванівка, тепер Сковородинівка Харків. обл.] — укр. просвітитель, філософ, поет, музикант. Освіту, в т. ч. і музичну, здобув у Київ. академії, де навч. 1734—53. У 1741—44 служив у Придворній співацькій капелі, де дістав звання «придворний уставщик». Грав на скрипці, флейті, бандурі, гуслях. Автор рукописної зб. поезій «Сад божественных пѣсней» (1753—85), а також численних муз. творів. До нас дійшла «Херувимська», канти «Ангели снижайтеся», «Пастирі милії». Широко відомими стали пісні «Ой ти, птичко, желтобоко...», «Стоит явор над водою», «Ах ушли мої літа», «Про правду і кривду». Його пісню «Всякому городу нрав і права» використав І. Котляревський у п'єсі «Наталка Полтавка». Мемор. садиби-музеї С.— у Чорнухах і Сковородинівці, літ.-мемор. музей — у Переяславі-Хмельницькому. Пам'ятники встановлено в Лохвиці (1922), Києві (1976, обидва — скульптор І. *Кавалерідзе*), Чорнухах, Сковородинівці (обидва — 1972). Вид.: О. Шреєр-Ткаченко. «Григорій Сковорода — музикант» (1972).

СКОЛО́ЗДРА Володимир Іванович (20.VIII 1912, с. Дороговижі, тепер с. Верхньодорожнє Львів. обл.— 7.VIII 1980, Львів) — укр. скульптор. Навч. 1939—41 у Львів. худож.-пром. уч-щі. Працював у галузі станкової (переважно портретної) та монумент. скульптури. Тв.: «Олекса Довбуш» (1951, у співавт.), «В. Стефаник» (1953), «Людвіг ван Бетховен» (1954), «Гомін Карпат» (1960), «Шевченко-солдат» (1963). «Іван Франко» (1972); пам'ятники В. Стефаникові у Львові та в м. Едмонтоні в Канаді (обидва — 1971). Держ. пр. СРСР, 1952.

СКО́ПИЧ Василь Платонович (16.I 1947, с. Макарівка Іванківського р-ну Київ. обл.) — укр. музикант і нар. живописець, з. м. н. тв. УРСР з 1986. Закін. 1970 Херсон. муз. уч-ще. Викладач гри на баяні в Іванківській муз. школі. Тв.: цикли «Квіти мої — люди» (1972—86), «Пам'ятай Чорнобиль» (з 1986).

СКО́РА Яків (?—?) — укр. ливарник з Галичини. 1341 для собору св. Юра у Львові вилив дзвін, оздоблений дворядковим написом навколо і підписом.

СКО́РИК Мирослав Михайлович (13.VII 1938, Львів) — укр. композитор, н. а. УРСР з 1988, доктор мистецтвознавства з 1983. Закінчив 1960 Львів. консерваторію (у А. *Солтиса* та С. Людкевича), з 1989 — її викладач. 1966—89 — викладав у Київ. консерваторії (з 1985 — професор). Серед учнів — В. *Ільїн,* І. *Карабиць,* О. *Кива,* Є. *Станкович.* Тв.: балет «Каменярі» (1967), симфонічні («Гуцульський триптих», 1965; «Карпатський концерт», 1972), вокал.-симф. («Весна», 1960; «Людина», 1964), концерт № 2 для скрипки з оркестром (1988), «Три українські весільні пісні» для голосу з оркестром (1974), інструм. п'єси, музика до вистав і фільмів; естрадні пісні. 1978 завершив оперу «На русалчин великдень» М. Леонтовича. Праці: «Ладова система С. Прокоф'єва» (1969), «Структура і виражальна природа акордики в музиці 20 ст.» (1983). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1987. Вид.: Ю. Щириця. «Мирослав Скорик» (1979).

СКОРУ́ЛЬСЬКИЙ Михайло Адамович [25.VIII (6.IX) 1887, Київ — 21.II 1950, там же] — укр. композитор, педагог, з. д. м. УРСР з 1947. Закін. 1914 Петерб. консерваторію. Викладав у муз. закладах Житомира (1915—33), Київ. консерваторії (1933—41, 1944—50). Тв.: опера «Свіччине весілля» (1948), балети «Бондарівна» (1939), «Лісова пісня» (1946), ораторія «Голос матері» (1943); симфонії (1923, 1932), поема-казка «Микита Кожум'яка» (1949), камерно-інструм. ансамблі, хор. і вокал. музика. Автор кн. «Спогади. Листи. Матеріали» (1988). Вид.: М. Михайлов. «М. А. Скорульський» (1960).

СКРИПЕ́ЦЬКИЙ Степан (Самсон; 1723, м. Хирів, тепер Львів. обл. — після 1784) — укр. живописець. 1750—54 працював у Добромильському монастирі, де був пострижений у ченці, пізніше — у Чернилявському, потім — в Онуфріївському монастирях у Львові. 1767 в Уневі намалював ікону для церкви Віцинського монастиря. Жив у Завадові, Краснопущі, Теребовлі, Струсові, Ясениці. 1784 був ігуменом у Чортковi.

СКРИПЧИ́НСЬКА Елеонора Павлівна [29.IX (11.X) 1899, м. Дубно, тепер Рівн. обл.] — укр. хор. диригент, педагог, з. д. м. УРСР з 1957. Дружина Г. *Верьовки.* Муз. освіту здобула у Б. *Яворського* та В. *Пухальського.* 1919—23 — викладач Нар. консерваторії, 1923—34 — Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка, муз.-профес. школи, муз. технікуму, з 1934 — консерваторії (з 1965 — професор), всі — в Києві. 1944—66 — диригент (1964—66 — худож. керівник і гол. диригент) Укр. нар. хору ім. Г. Г. Верьовки.

СКРЯ́ГА Прокіп (?—2.I 1770, Кодня, тепер село Житомир. обл.) — укр. кобзар. Брав участь у Коліївщині. Супроводив гайдамаків у походах, грою на бандурі й піснями закликав повстанців до боротьби. За вироком шляхетської військ. комісії, його, як і В. *Варченка* та *Сокового зятя Михайла,* було страчено.

СКУБІ́Й Іван Миколайович (1858, с. Лелюхівка, тепер Полтав. обл. — після 1909, там же) — укр. лірник. Сліпий з дитинства. В репертуарі — істор., жартівливі, побут. пісні, псалми, 10 дум («Самійло Кішка», «Плач невольників», «Олексій Попович», «Втеча трьох братів із города Азова», «Маруся Богуславка» та ін.). Думи від С. записували Ф. *Колесса,* О. *Сластіон.*

СЛАДКОПЄ́ВЦЕВ Володимир Володимирович (2.I 1876—28.X 1957) — рос. і укр. актор, педагог, письменник. Закін. Моск. ун-т. Творчу

діяльність почав 1904 в Одесі. 1918—23 — професор Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка. Серед учнів — П. *Нятко*. З 1927 — викладач Ленінгр. технікуму сценіч. мист-в (пізніше — Ленінгр. театр. ін-т). Знімався в кіно. Майстер худож. читання (виконував свої оповідання). Автор кн. «Мої оповідання» (т. 1—2, 1912—14).

СЛАСТІО́Н (Сластьон) Опанас Георгійович [2 (14).I 1855, м. Бердянськ, тепер Запоріз. обл.— 24.IX 1933, м. Миргород, тепер Полтав. обл.] — укр. живописець, графік, архітектор, мистецтвознавець і етнограф. Навч. 1874—82 в петерб. АМ (у І. Крамського і П. Чистякова). Багато мандрував по Україні, робив замальовки (пейзажі, сільс. типи в характерному для певної місцевості вбранні, пам'ятки укр. старовини, речі сел. побуту, деталі архіт. споруд, зразки нар. різьблення на дереві). Був одним із засновників укр. арх. стилю (будинки земських шкіл, кредитово-кооперат. т-в, зокрема Миргород. водолікарні, 1912—16). Викладав 1900—28 у Миргород. худож.-пром. школі. 1920 організував Миргород. краєзнав. музей. Тв.: картини — «Цегельний завод» (кін. 80-х рр.), «Проводи на Січ» (1898), «На жнивах» (1899), «Волинь», «Миргород» (1901), «Весна» (1904); іл. до поеми «Гайдамаки» Т. Шевченка (1883—85), літографії до альбому «Старовина українська і запорізька» (серед. 90-х рр.; не збереглися); галерея портретів укр. кобзарів (1875—1928). Малюнки С. друкували журнали «Нива», «Живописное обозрение», сатирич. преса (журн. «Шершень», «Осколки», «Стрекоза», «Шут»). Проекти шкіл у містах Кременчуці (1922), Лохвиці (1924) Полтавської обл. Автор статей з укр. нар. мист-ва і кустарних промислів, «Спогадів про художника П. Мартиновича» (1931). На могилі С. у Миргороді — надгробок (1965, скульп. А. Убийвовк, 1989 замінено, скульптор Р. Гусаренко). Вид.: А. Аббасов. «Опанас Сластьон» (1979); Каталог виставки творів О. Г. Сластьона (1975).

СЛА́ТІН Ілля Ілліч [7 (19).VII 1845, Бєлгород — 13.IV 1931, Харків] — рос. і укр. муз. діяч, піаніст, педагог, диригент. Закін. 1869 Петерб. консерваторію. Вдосконалював майстерність у Берліні (1869—71). Засн. 1871 Харків. відділення РМТ і муз. класи при ньому, які 1883 перетворив на муз. уч-ще, 1917 — консерваторію. Був її викладачем і директором. Керував симф. концертами, перший виконавець (1894) симфонії В. Сокальського. З С. виступали А. та М. Рубінштейни, П. Чайковський, С. Танєєв та ін. На основі створеного ним симф. оркестру було організовано 1919 симф. оркестр Харків. філармонії. Петерб. відділення РМТ 1887 обрало С. своїм почесним членом.

СЛІПЕ́ЦЬ Степан Павлович (25.II 1929, с. Михайлівка Канівського р-ну Черкас. обл.) — укр. архітектор. Закін. 1954 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: мисливська база Конотопського лісництва Сум. обл. (1962—63), клуб-їдальня санаторію «Карпати» в смт Чинадієвому Закарп. обл., муз.-драм. т-р у Сумах (обидва — 1960—79), муз.-драм. т-р в Івано-Франківську (1967—80). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1981.

СЛІСАРЕ́НКО Анатолій Олексійович (30.III 1923, Київ) — укр. кінорежисер, кінодраматург, з. д. м. УРСР з 1975. Закін. 1948 акторський, 1949 — режисерський ф-ти Київ. театр. ін-ту. 1950—56 та з 1963 — на кіностудії «Укркінохроніка», 1956—61 — на Київ. кхф.

Фільми: художні — «Гори, моя зоре» (1957), «Коли починається юність» (1958), «Ніч перед світанком» (1970, т/ф), «Право на любов» (1977); документальні — «Квітуча Україна» (1950, разом з М. *Слуцьким*, сценарій А. *Малишка*), «Художники Закарпаття» (1952), «Пісня про Україну» (1955), «Я належу людству» (1964), «Гуцульське весілля», «Лети наша пісне» (обидва — 1967), «Лети, лелеко, лети до Раски» (1974), «Нестаріюче серце поета» (1982), «Балада про лісний фронт» (1985—86), «Любов моя сніжна» (1991). Автор кн. «Мистецтво кіно» (1956), зб. кіноновел — «Розповіді про незабутнє» (1979), «Вміти любити» (1985). Держ. пр. СРСР, 1951.

СЛОБОДІ́ВНА Марія Степанівна (8.XII 1876, с. Ульгівка, тепер Польща — 28.VIII 1935, Харків) — укр. актриса і письменниця. Дружина А. Крушельницького, мати І. Крушельницького. Працювала 1893—1902 в Руському нар. т-рі у Львові. Ролі: Софія («Безталанна» Карпенка-Карого), Анна («Украдене щастя» Франка), Анисья («Влада темряви» Л. Толстого), Юдіф («Урієль Акоста» Гуцкова). Автор зб. нарисів про галицьких жінок «І хто ж вона була?» (1901), драми «Вона» (1911), циклу новел.

СЛОБОДЯ́Н Наталія Василівна (27.II 1923, Київ) — укр. артистка балету, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1941 Київ. хореогр. уч-ще. 1944—68 — солістка, з 1968 — педагог-репетитор Львів. т-ру опери та балету. Перша виконавиця партій Дзвінки, Манусі, Орисі («Хустка Довбуша», «Сойчине крило», «Орися» Кос-Анатольського). Серед ін. партій: Лілея, Маруся Богуславка (в однойм. балетах Данькевича і Свєчникова), Марічка («Тіні забутих предків» Кирейка), а також гол. партії в балетах П. Чайковського, А. Адана, А. Хачатуряна.

СЛОБОДЯНЮ́К-ПОДОЛЯ́Н Степан Іванович (2.VIII 1876, м. Літин, тепер смт Вінн. обл.— 15.IX 1932, Ленінград) —укр. живописець. Навчався 1899—1901 в Одес. худож. уч-щі, 1905—12 — вільний слухач петерб. АМ. З 1925 — у Катеринославі (тепер Дніпропетровськ). Тв.: «Буря і спокій. Похорон Кармелюка» (1912), «Кармелюк», «Українська дівчина» (обидва — 1926), «Молдаванка» (1928), «Портрет сталевара» (1930).

СЛУ́ЖКА (?—?) — укр. будівничий 16 ст. Згадується в описі Київ. замку 16 ст. як майстер, що збудував 1548 замок на горі Киселівці в Києві.

СЛУ́ЦЬКИЙ Григорій Маркович (8.IX 1916, Київ — 1.III 1990, там же) — укр. архітектор. Закін. 1940 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: житл. будинки на Бессарабській площі (1948—50), на Повітрофлотському проспекті № 85 (1949 —51), по вул. Енгельса № 19 (1950—53), Головпоштамт на Хрещатику (1952—56), річковий вокзал (1959—60), житл. район Оболонь (1970—73), всі — у Києві; ген. план Києва (1964—67).

СЛУ́ЦЬКИЙ Михайло Якович (19.VII 1907, Київ — 23.VI 1959, Москва) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1954. Закін. 1932 ВДІК. З 1932— режисер документ. кіно, 1947—56 — режисер Київ. студії хронікально-документ. фільмів. Фільми: «Радянська Україна» (1947, у співавт. з Г. *Тасіним*), «Квітуча Україна» (1951), «Навіки з російським народом» (1954), «Одного чудового дня» (1955, Київ. кхф). Держ. пр. СРСР, 1942, 1948, 1952.

СЛЬО́ЗКА Микола Йосипович (30.IV 1928, с. Іваниця, тепер Черніг. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1980. Закін. 1958 Київ. ін-т театр.

мист-ва, відтоді — в Одес. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Омелько («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Іван Стоножка («97» Куліша), Наріжний («Тил» Зарудного). Знімається в кіно.

СЛЬОТА́ Іван Михайлович (3.XII 1937, с. Яснозір'я, тепер Черкас. обл.) — укр. хор. диригент, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1970 Одес. консерваторію. З 1970 — худож. керівник поліського ансамблю пісні і танцю «Льонок» (Житомир). Автор пісень «А льон цвіте», «Моє Полісся голубе» та ін.

СЛЬОТА́ Петро Дорофійович [3 (16).X 1911, с. Панютине, тепер смт Харків. обл.— 25.VI 1974, Київ] — укр. живописець, з. х. УРСР з 1973. Закін. 1940 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Мітинг у визволеному Києві 6 листопада 1943 р.» (1947), «Блакитний ранок» (1969), «Пробудження» (1974).

СМЕКА́ЛІН Василь Григорович [8 (21).II 1901, м. Вознесенськ, тепер Микол. обл.— 8.II 1940, Львів] — укр. композитор, диригент, педагог. Закін. 1930 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка (у В. Золотарьова), 1930—34 — його викладач. 1929—37 — диригент Київ. т-ру опери та балету. З 1939 — в Ансамблі танцю УРСР, худож. керівник Львів. філармонії. Тв.: опера «Партизани» (1934), «Урочистий марш» (1930), рондо для 2 фп., обробки укр. нар. пісень.

СМЕРЕ́КА Антоніна Михайлівна [справж.— Баглій; 2 (14).III 1892, Київ — 29.VI 1981, Харків] — укр. актриса, з. а. УРСР з 1945. Закін. 1922 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Працювала в «Молодому театрі» (1916—19), Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка (1919—20), «Кийдрамте» (1920—21), всі — в Києві; в т-рі «Березіль» (1922—51, з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка). Ролі: Зачепиха («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Палажка («Талан» Старицького), Крістабель («У пущі» Лесі Українки), Голда («Тев'є-молочник» за Шолом-Алейхемом).

СМЕРЧИ́НСЬКИЙ Леонід Семенович (3.VI 1917, ст. Магдагачі, тепер смт Амур. обл.— 14.VI 1980, Сімферополь) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1977. Закін. 1950 ІЖСА в Ленінграді. Тв.: пам'ятник піонеру-герою Володі Дубиніну в Керчі (1964), меморіальний комплекс «Героям штурму Перекопу» в смт Армянську в Криму (1970), композиція «Захисники Севастополя» (1974).

СМЕТА́НІН Олександр Володимирович (17.XII 1949, с. Ізюмівка, Крим) — український військовий диригент, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1973 Моск. консерваторію. З 1973 — у військ. оркестрах, 1985—86 — начальник військ.-оркестрової служби Червонопрапорного Чорноморського флоту, з 1986 — начальник-худож. керівник Ансамблю пісні і танцю Червонопрапорного Чорноморського флоту. Автор пісень «Вогні Севастополя», «Батьківщина», «А море веселиться», «Я поїду до Полтави» та ін.

СМИРНО́В Віктор Васильович (12.III 1933, Київ) — рос. і укр. письменник, кінодраматург, з. д. м. УРСР з 1977. Закін. 1956 Моск. ун-т. Тв.: повісті «Нічний мотоцикліст» (1968), «Назад дороги немає» (1970, у співавт.), «Тривожний місяць вересень» (1971), «Жду і надіюсь» (1980), за якими на Київ. кхф поставлено однойм. кіно- і телефільми. За сценаріями С. ств. фільми: «Дума про Ковпака» (1973—77), «Від Бугу до Вісли» (1980), обидва — на Київ. кхф, «Суворі

кілометри» (1970), «Приваловські мільйони» (1973), «Гонки без фінішу» (1977). Більшість сценаріїв — у співавт. з І. *Болгариним*.

СМИРНО́В Віктор Вікторович (Смирнов-Голованов; 6.IV 1934, Москва) — рос. і укр. артист балету, балетмейстер, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1953 Моск. хореогр. уч-ще. 1953—74 — соліст балету Великого т-ру (Москва). З 1976 — гол. балетмейстер Одес. т-ру опери та балету. Вистави: «Осяйність» О. Пахмутової, «11 симфонія» на музику Д. Шостаковича, «Анна Кареніна» та «Горбоконик» Р. Щедріна (всі — разом з Н. Риженко).

СМИРНО́В Микола Петрович [8 (21).I 1912, Харків — 4.X 1963, Донецьк] — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1933 Харків. муз.-драм. ін-т. З 1933 — актор і режисер, 1949—63 — гол. режисер Донец. укр. муз.-драм. т-ру. Ролі: Бублик («Платон Кречет» Корнійчука), Мурзавецький («Вовки та вівці» Островського). Вистави: «Хазяїн» І. Карпенка-Карого (1940), «Гроза» О. Островського (1952).

СМИРНО́ВИ — укр. і рос. режисери т-ру та кіно, педагоги; подружжя. Народилися у с. Солчині (тепер Моск. обл.). Олексій Максимович С. [18 (30).III 1890 — 5.I 1942, Ленінград]. Навч. у петерб. АМ (архіт. відділення). Олександра Василівна С. (18.XI 1896—?). Навч. на Вищих Бестужевських курсах (1912—17). Обидва одночасно 1914—17 навч. у театр. студії В. Мейєрхольда в Петрограді. Працювали 1918—31, 1934—36 в укр. т-рах: Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка, Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка, Червонозаводському т-рі (Харків), у т-рах Одеси, Чернігова, Донецька. 1931—34 — у Ленінгр. т-рі «Жовтень», після 1938 — в ін. т-рах Ленінграда. Вистави: «По дорозі в казку» О. Олеся, «Комуна в степах» М. Куліша, «Міщанин-шляхтич» Ж. Б. Мольєра. На Одес. студії ВУФКУ поставили фільм «Декабрюхов та Октябрюхов» (1928, сценарій В. Маяковського). Викладали в київ. кінодрам. студії (1918—22) та Муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка (1923—27).

СМІЯ́Н Сергій Костянтинович (17.V 1925, Київ) — укр. режисер, н. а. УРСР з 1967. Закін. 1948 Київ. ін-т театр. мист-ва (з 1970 — його викладач). Був гол. режисером т-рів Полтави (1951—56), Дніпропетровська (1956—59), Львова (1959—66), Запоріжжя (1966—70), в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка (1970—78), режисером у Київ. т-рі опери та балету (1978—81), гол. режисером Київ. т-ру оперети (1981—87). Вистави: «Кассандра» Лесі Українки (1971), «Тил» М. Зарудного (1977), «Баядерка», «Принцеса цирку», «Маріца» І. Кальмана, «Летюча миша» Й. Штрауса (всі — 1986—87). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1970.

СМО́ЛИЧ Юрій Корнелійович [Корнійович; 25.VI (7.VII) 1900, м. Умань, тепер Черкас. обл.— 26.VIII 1976, Київ] — укр. письменник, Герой Соц. Праці (1970). Навч. 1917—18 у Київ. комерційному ін-ті. З 1960 — президент Укр. т-ва дружби і культур. зв'язків з зарубіж. країнами. 1971—73 — голова правління СП України. Автор оповідань, повістей, романів. Творча діяльність С. пов'язана з укр. т-ром. 1922—24 — актор Укр. драм. т-ру ім. І. Франка, де грав ролі Лісовика («Лісова пісня» Лесі Українки), Гупаленка («Суєта» Карпенка-Карого), Жерця («Цар Едіп» Софокла), Бубнова («На дні» М. Горького). З 1923 виступав як театр. критик і публіцист (статті про діяльність провідних укр. т-рів, творчість М.

Крушельницького, В. Чистякової, Л. Гаккебуш, монографічне есе «Лесь Курбас»). Написав повість «Театр невідомого актора» (1940), «Про театр» (1977). На могилі на Байковому кладовищі в Києві — надгробок (1981, скульп. А. Фуженко).

СМО́ЛИЧІ — укр. і рос. режисери; батько й син. Народилися у Петербурзі. Микола Васильович С. [12 (24).VI 1888—31.VII 1968, Москва] — н. а. СРСР з 1944. Закін. 1911 драм. курси при Петерб. театр. уч-щі. Працював у т-рах Ленінграда і Москви. 1938—47 — гол. режисер, худож. керівник і директор Київ. т-ру опери та балету. Серед вистав: «Тарас Бульба» М. Лисенка, «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського, «Мазепа» П. Чайковського. В його постановці в першому виконанні прозвучали опери «Ніс» (1930) і «Леді Макбет Мценського повіту» (1934) Д. Шостаковича, «Шевченко» («Поетова доля») В. Йориша (1940), «Честь» Г. Жуковського (1947), «Весілля Кречинського» А. Пащенка (1949). Дмитро Миколайович С. (11.IV 1919—28.IV 1987, Київ) — н. а. СРСР з 1980. Закін. 1941 Моск. оперно-драм. студію ім. К. С. Станіславського. 1941—55 — режисер, з 1970 — гол. реж. Київ., 1958—62 — Одес. т-рів опери та балету. Вистави: «Богдан Хмельницький» К. Данькевича (1953), «Золотий обруч» Б. Лятошинського (1970), «Абесалом і Етері» З. Паліашвілі (1972). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1971.

СМОЛЯ́К Віталій Єлисейович [13 (26).IV 1915, с. Іванківці, тепер Хмельн. р-ну Хмельн. обл.— 29.IX 1982, Івано-Франківськ] — укр. режисер і актор, н. а. УРСР з 1965. Працював у т-рах Харкова, Києва, Полтави, Житомира. 1947—55 і 1968—75 — в Івано-Фр. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Іван Грозний («Василиса Мелентьева» О. Островського), Овід («Овід» за Войнич). Вистави: «Тарас Бульба» за М. Гоголем (1965), «Роксолана» Л. Забаштц (1971, роль дядька Бога).

СМОЛЯРО́ВА Олександра Захарівна (19.VI 1925, Маріуполь) — рос. і укр. актриса, н. а. УРСР з 1980. Закін. 1948 Київ. ін-т театр. мист-ва (з 1968 — його викладач). Працювала в Київ. ТЮГу, Вінн. укр. муз.-драм. т-рі. З 1952 — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Раїса Закипна («Київський зошит» Собка), Ніна («Маскарад» Лермонтова), Маша («Живий труп» Л. Толстого), Пані Арсич («ОБЕЖ» Нушича), Баронеса («Кандід» Вольтера). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983.

СМО́ЛЬСЬКИЙ Григорій Степанович (2.XII 1893, с. Підгірки, тепер у складі м. Калуша Івано-Фр. обл.— 1.XII 1985, Львів) — укр. живописець. Навч. 1923—29 в худож. школі О. *Новаківського* у Львові, 1834—35 — в Парижі. Тв.: «Автопортрет» (1923), «Мій батько» (1925), «Міст на Сені» (1935), «Портрет композитора С. Людкевича» (1953), «Гуцул і гуцулка», «Наречена» (обидва — 1957), «Портрет В. Стефаника» (1959), «Опришки в горах» (1965), «Космос» (1968), «Хліб наш насущний» (1970), «Весільні старости» (1972), «Базар у Косові» (1974), «Троїсті музики» (1976), «Пам'ятник Івану Федорову у Львові» (1980). Вид.: «Григорій Смольський». Альбом (1983).

СМОРГАЧО́ВА Людмила Іванівна (29.XI 1950, Київ) — укр. артистка балету, н. а. УРСР з 1978. Закін. 1968 Київ. хореогр. уч-ще. 1968—90 — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Мавка («Лісова пісня» Скорульського), Редисочка («Чіполлі-

но» К. Хачатуряна), Джульєтта («Ромео і Джульєтта» Прокоф'єва); гол. партії в балетах П. Чайковського, А. Адана та ін. Держ. пр. СРСР, 1976.

СМОРО́ДІН Віктор Олексійович (24.XI 1914, Харків — 7.X 1990, Київ) — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1936 Київ. кіноінститут. Працював оператором кіностудії «Укркінохроніка». Зняв фільми: «Орловська битва» (1943), «Битва за нашу Радянську Україну» (1943, у співавт.). Автор книг: «Мистецтво кінооператора» (1960, у співавт.), «Ви знімаєте фільм» (1967), «Проміння малого екрана. Поради кіноаматорам» (1980, у співавт.) та ін.

СНІГУ́Р Лука (1846, с. Погар, тепер Львів. обл.— 1928) — укр. майстер дерев. буд-ва і різьбяр. Збудував понад 30 дерев. церков, серед них — церкви в селах Оряві, Росохачі (1882) і Маткові (1899), всі — тепер Львів. обл. Створив іконостаси в селах Кривому, Ратичі, Довжині, всі — на Львівщині.

СОБА́ЧКО-ШО́СТАК Ганна Федосіївна (15.XII 1883, с. Скопці, тепер с. Веселинівка Київ. обл.— 3.XII 1965, с-ще Черкізово Моск. обл.) — укр. майстер нар. декор. розпису, майстер нар. мист-ва УРСР з 1936. В галузі нар. мист-ва почала працювати з 1910. З 1932 — на ф-ці «Експортвибивтканина» (с-ще Черкізово), де за її малюнками виготовляли вишивки в укр. нар. стилі. Тв.: «Весняна пісня» (1913), «Півні» (1916), «Червоний травень» (1917—22), «Український вінок», «Букет квітів», «Вихор» (всі — 1920), цикл панно «Квіти України» («Мої улюблені квіти», 1963; «Наддніпрянські квіти», 1964, та ін.). Вид.: «Ганна Собачко». Альбом (1965).

СО́БІНОВ Леонід Віталійович [26. V (7.VI) 1872, Ярославль — 14.X 1934, Рига, похований у Москві] — рос. співак (ліричний тенор), н. а. Республіки з 1923. Закін. 1894 Моск. ун-т. Муз. освіту здобув у Моск. філармоніч. уч-щі (1892—96, серед педагогів — О. *Сантагано-Горчакова*). З 1897 — соліст Великого т-ру (Москва). Творчість С. пов'язана з Україною: перші виступи на сцені хористом у виставах укр. трупи М. Садовського за участю М. Заньковецької, що 1891 гастролювала в Москві, з 1901 — гастролі в Київ. рос. опері, 1906 — концерти на користь студентів Київ. ун-ту висланих у Наримський край. 1918—19 перебував у Києві, виступав у приміщенні цирку Крутикова разом з М. Литвиненко-Вольгемут. Був обраний головою Всеукр. муз. к-ту та керівником Київ. рос. опери (1919). За його ініціативою ств. 1920 Перший рад. т-р ім. А. В. Луначарського в Севастополі. Гастролював на Україні 1925, 1926, 1927 (у виставах київ. і харків. оперних т-рів «Лоенгрін», «Майська ніч», «Євгеній Онєгін» виконував партії укр. мовою). Вид.: Н. Владикіна-Бачинська. «Л. В. Собінов» (1972).

СО́БОЛЄВ Фелікс Михайлович (25. VII 1931, Харків — 20.IV 1984, Київ) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. Київ. ін-т театр. мист-ва (ф-ти: 1953 — акторський, 1959 — режисерський), з 1959 — на Київ. кіностудії наук.-популяр. фільмів. Фільми: «Мова тварин» (1967), «Сім кроків за горизонт» (1968), «Чи думають тварини?» (1970), «Коли зникають бар'єри» (1980), «Київська симфонія» (1982). Держ. пр. СРСР, 1972.

СО́БОЛЬ Федір Мусійович [3 (15). II 1895, с. Нове, тепер Харків. обл.— 9.VII 1973, Краснодар] — укр. диригент. Навч. з 1916 у Харків. муз. уч-щі на вокал. і диригент. відділеннях. Організував 1916 студент.

хор, який 1920 перетворено на Держ, укр. хор (ДУХ, згодом — ім. М. Леонтовича). 1932 — викладач і керівник хору в Школі червоних старшин. При Держвидаві України організував 1924 муз. сектор, яким керував до 1932. Упорядкував і видав ряд муз. збірників, переклав укр. мовою «Практичний підручник гармонії» М. Римського-Корсакова. У 30-х рр. репресований. З 1937 керував хорами на Далекому Сході. З 1954 оселився у Краснодарі, де продовжував творчу і громад. діяльність. З 1970 — почес. чл. Муз.-хорового т-ва України.

СОВА́ Андрій Корнійович [17 (30). XII 1912, Одеса] — укр. актор, майстер худож. слова, н. а. УРСР з 1965. Закін. 1938 Одес. театр. уч-ще. В 1959—79 працював в Укрконцерті. Виконує сатирич. мініатюри С. Олійника, П. Глазового, В. Івановича. На Одес. та Київ. кхф знявся у фільмах «Таємничий острів» (1940), «В далекому плаванні» (1945), «Максимко» (1952), «Королева бензоколонки» (1963), «Розвідники» (1969). Автор спогадів.

СОГОЯ́Н Фрідріх Мкртичович (2.X 1936, м. Ленінакан, тепер Кумайрі) — вірм. і укр. скульптор, з. х. Вірм. РСР з 1980, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1961 Єреван. худож.-театр. ін-т. Тв.: монумент. композиція «Герої форсування Дніпра» в мемор. комплексі «Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941—45 рр.» у Києві (1975—81, у співавт.), пам'ятники — «Пісня» («Каховка») в Каховці (1983), землякам, які загинули у роки Вел. Вітчизн. війни, в м. Богодухові Харків. обл. (1984, обидва — у співавт.), Нестору-літописцеві в Києві (1988); портрети. Лен. пр., 1984.

СОКА́ЛЬСЬКИЙ Володимир Іванович [псевд.— Дон Дієз; 24.IV (6.V) 1863, Гайдельберг, Німеччина — 1919, Севастополь] — укр. композитор і муз. критик. Племінник П. П. *Сокальського*. Закін. 1885 Харків. ун-т. Муз. освіту здобув у Харків. муз. уч-щі РМТ (серед вчителів — І. *Слатін*). Виступав як піаніст і диригент. Тв.: дит. опера «Ріпка» (1900), симфонія соль-мінор (1892), хори, романси, пісні.

СОКА́ЛЬСЬКИЙ Петро Петрович [14 (26).IX 1832, Харків — 2 (14).IV 1887, Одеса] — укр. композитор, муз.-громад. діяч і фольклорист. Закін. 1852 Харків. ун-т. Організатор (1864) Одес. т-ва любителів музики (згодом — Одес. відділення РМТ). Тв.: опери «Мазепа» (1859), «Майська ніч» (1863), «Облога Дубна» (1878); кантата «Бенкет Петра Великого» (1859), балада «Слухай», бл. 40 фп. п'єс, понад 40 романсів (серед них на сл. Т. Шевченка «Утоптала стежечку», «Полюбила молодого козака дівчина» та ін.). Автор зб. «Малоросійські і білоруські пісні» (1903), праці «Руська народна музика, російська і українська, в її будові мелодичній і ритмічній і відмінності її від основ сучасної гармонічної музики» (1888; 1959). Вид.: Т. Каришева. «Петро Сокальський» (1978).

СОКИ́РКО Володимир Костянтинович [2 (14).V 1892, с. Білогородка, тепер Хмельн. обл.— 14.X 1983, Чернівці] — укр. актор, н. а. УРСР з 1946. Творчу діяльність почав 1910 в Одесі. Працював у т-рах Києва і Харкова. 1944—76 — у Чернів. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Івоника Федорчук («Земля» за Кобилянською), Мамай («Дума про Британку» Яновського), Отелло (однойм. трагедія Шекспіра). Знімався в кіно («Мірабо», 1930; «Земля», 1954; «Над Черемошем», 1955).

СО́КІЛ Марія Іванівна [5 (18)X 1902, с. Жеребець, тепер Запоріз. обл.] — укр. співачка. Дружина А. Рудницького. Закін. 1922 Дніпроп. консерваторію. 1927—30 — солістка Харків., 1930—32 — Київ. т-рів опери та балету. 1932—37 виступала в т-рах і з концертами у Львові, Варшаві, Празі, Відні, Берліні. З 1937 — у США. З 1958 викладала в консерваторії та Муз. академії у Філаде́льфії. Партії: Марильця («Тарас Бульба» Лисенка), Татьяна («Євгеній Онєгін» Чайковського), Дездемона («Отелло» Верді), Ельза («Лоенгрін» Вагнера), Мімі («Богема» Пуччіні).

СОКО́ВОГО ЗЯТЬ МИХА́ЙЛО (?—18.I 1770, Кодня, тепер село Житомир. обл.) — укр. бандурист. Учасник Коліївщини. Супроводив гайдамаків у походах, піснями і грою на бандурі підносив бойовий дух повстанців. За це його, як і В. *Варченка* та П. *Скрягу*, за вироком польс. шляхет. суду було страчено.

СО́КОЛ Володимир Іванович (15.I 1942, Нові Санжари Полтав. обл.) — укр. графік-плакатист. Закін. 1966 Київ. худож. ін-т. Тв.: плакати — «І таке буває...» (1966), «Раз, два, три, чотири, п'ять» (1969), «Здрастуй, школо!» (1973), «Усім! Усім! Усім!» (1974).

СОКОЛЕ́НКО Василь Іванович (17. I 1922, с. Петриківка, тепер смт Дніпроп. обл.) — укр. майстер декор. розпису, з. м. н. тв. УРСР з 1981. Закін. 1941 Петриківську школу декор. розпису, учень Т. *Пати*. Працює в галузі підлакового розпису виробів з дерева: ложки, сільнички, набори кухонного начиння. Серед тв.: панно — «Треті півні», «Зозуля на калині», «Моя криниця» (всі — 1981—89); плакати.

СОКОЛО́В Іван Іванович (10.VI 1823, Астрахань — 12.XI 1910, Харків) — рос. живописець. Закін. 1855 петерб. АМ, її академік з 1857, професор з 1864. Часто бував на Україні. Тв.: «Кобзар», «Перезва» (обидва — 1857), «Збирання вишень у поміщицькому садку на Україні» (1858), «З базару» (1859), «Прощання косаря» (1859), «Ворожіння на вінках», «Сцена біля хати», «Проводи рекрутів» (1860), «Сім'я за вечерею» (1861). Був знайомий з Т. Шевченком, який 1859 виконав офорт за тв. С. «Приятелі» (1858). Л. *Жемчужников* за його малюнками вигравірував 17 офортів в «Живописній Україні» («Дівчата Полтавської губернії», «Козак з містечка Вереміївки» та ін.). Останні роки життя жив у Харкові, був віцепрезидентом Харків. т-ва любителів красних мист-в. Вид.: П. Говдя. «Іван Соколов» (1980).

СОКОЛО́В Микола Олексійович [10 (23).XI 1906, Смоленськ — 8.V 1981, Київ] — рос. актор і режисер, н. а. УРСР з 1960. Навч. у 1-й Ленінгр. худож. студії. Працював у т-рах Ленінграда, Вологди, Новосибірська. 1931—54, 1957—67 — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Вистави: «У пущі», «Камінний господар» Лесі Українки, «Київський зошит» В. Собка, «Дон Карлос» Ф. Шіллера.

СОКОЛО́ВСЬКИЙ Марко Данилович [25.IV (17.V) 1818, с. Погребище, тепер місто Вінн. обл.— 25. XII 1883 (6.I 1884), Вільно, тепер Вільнюс] — укр. і польс. гітарист-віртуоз. Грав на 6-струнній гітарі (гри навч. самостійно за підручниками). З перших виступів 1841 в Житомирі, Києві, потім Москві і Петербурзі почалися його тріумфальні гастролі по столицях Європи, зажив слави найкращого гітариста свого часу. Після останнього виступу 1877 в Петербурзі оселився у Вільнюсі і зайнявся пед. роботою.

СОЛЕ́НИК Карпо Трохимович (травень 1811, м. Лепель, тепер Білорусь — 7 (19).X 1851, Харків] — укр. і рос. актор, один з основоположників укр. реалістич. т-ру 1-ї пол. 19 ст. Навч. у Віленському ун-ті. На сцені — з 1832. З 1835 — у трупі Л. Млотковського (Харків). Творча діяльність С. проходила в основному на Україні (Харків, Одеса та ін.). Ролі: Виборний, Возний, Чупрун («Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» Котляревського), Шельменко, Стецько («Шельменко-денщик», «Шельменко — волосний писар», «Сватання на Гончарівці» Квітки-Основ'яненка), Фамусов («Лихо з розуму» Грибоєдова), Хлестаков («Ревізор» Гоголя), Блазень («Король Лір» Шекспіра). Вид.: О. Кисіль. «Український актор Карпо Соленик» (1928); А. Грін. «Карпо Трохимович Соленик» (1963).

СО́ЛНЦЕВА Юлія Ііолитівна [25. VII (7.VIII) 1901, Москва — 29.X 1989, там же] — рос. і укр. актриса, кінорежисер, н. а. СРСР з 1981. Дружина О. *Довженка*. Закін. 1922 Моск. ін-т муз. драми. В кіно — з 1923 (фільми «Аеліта», «Папіросниця з Моссельпрому»). З 1930 працювала разом з О. Довженком; знялася в його фільмах «Земля» (1930), «Іван» (1932), «Аероград» (1935), «Щорс» (1939), «Мічурін» (1949); брала участь у створенні документальних — «Визволення» (1940), «Битва за нашу Радянську Україну» (1943), «Перемога на Правобережній Україні» (1945). За сценаріями та тв. О. Довженка поставила фільми: «Поема про море» (1958), «Повість полум'яних літ» (1961), «Зачарована Десна» (1964), «Незабутнє» (1967), «Золоті ворота» (1969, про творчість О. Довженка). Держ. пр. СРСР, 1949. Вид.: Л. Толченова. «Юлія Солнцева» (1979).

СОЛОВЙО́В Олександр Сергійович (7.III 1897, с. Івановське, тепер Моск. обл.— 1973, Дніпропетровськ) — укр. композитор, диригент, педагог. Закін. 1907 синодальне уч-ще в Москві. 1907—12 — викладач музики і керівник хору Черніг. духовної семінарії (серед учнів — П. *Тичина*), керівник укр. хору літ.-драм. т-ва (голова М. *Коцюбинський*). З 1912 викладач у Харкові, 1915—18 — Полтав. муз. уч-щі, 1919—58 (з перервою) — у Дніпропетровську. Тв.: для голосу з фп.— цикли на вірші В. Сосюри (1947), «Дванадцять місяців» на сл. Н. Забіли (1951); хори — цикли на сл. В. Сосюри (1930), О. Пушкіна (1935), М. Рильського та М. Ісаковського (1957).

СОЛОВЙО́В-СЕДО́Й Василь Павлович [справж.— Соловйов; 12 (25). IV 1907, Петербург — 2.XII 1979, Ленінград] — рос. композитор, н. а. СРСР з 1967, Герой Соц. Праці (1975). Закінчив 1936 Ленінгр. консерваторію. Автор пісень (понад 400), зокрема «Солов'ї», «Підмосковні вечори». На укр. тему написав балет «Тарас Бульба» (1940), муз. комедію «Жив собі Шельменко» (1978). Лен. пр., 1959. Держ. пр. СРСР, 1943, 1947.

СОЛОВЦО́В Микола Миколайович [справж.— Федоров; 3 (15).V 1857, Орел — 12 (25).I 1902, Київ] — рос. актор, режисер, антрепренер. Чоловік М. *Глєбової*. Сценіч. діяльність почав 1875. Грав у провінційних трупах у Києві, Полтаві, Харкові. Працював у Петербурзі й Москві. 1891 організував у Києві перший стаціонарний рос. драм. т-р «Соловцов». Водночас з 1901 утримував антрепризу в Одесі. Один з організаторів Київ. літ.-артистичного т-ва, видавав «Київську газету». На його запрошення в Києві гастролювали видатні актори: рос.—

М. *Савіна,* Ф. *Шаляпін,* В. Давидов, В. Коміссаржевська; франц.— Б. К. Коклен (старший), Ж. Муне-Сюллі; італ.— Т. Сальвіні, Е. Россі. Вистави: «Влада темряви» Л. Толстого (1895), «Три сестри» А. Чехова (1901). Автор п'єс «Євлампія Раміна», «У далечінь». На Байковому кладовищі — надгробок (1971, скульптор М. Морозов). Вид.: М. Городиський. «Київський театр «Соловцов»» (1961).

СОЛОВ'ЯНЕНКО Анатолій Борисович (25.IX 1932, Донецьк) — укр. співак (ліріко-драм. тенор), н. а. СРСР з 1975. Закін. 1954 Донец. політех. ін-т. Співу навч. 1952—62 у з. а. РРФСР О. Коробейченка. Закін. 1978 Київ. консерваторію. 1963—65 стажувався в мілан. т-рі «Ла Скала». З 1965 — соліст Київ. т-ру опери та балету. Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Ленський («Євгеній Онєгін» Чайковського), Герцог («Ріголетто» Верді), Фауст («Фауст» Гуно). Співав у «Метрополітен-опера» (1977—78, Нью-Йорк). Лен. пр., 1980. Вид.: А. Терещенко. «Анатолій Солов'яненко» (1982).

СОЛОГУБ Андрій (8.XII 1922, Конотоп, тепер Сум. обл.) — укр. живописець, скульптор, графік і педагог. Худож. освіту здобув у Зальцбургу в худож.-пром. школі (1946—50), приватній студії Ф. Ємця (1947—49) та в паризькій АМ (1950—55). З 1962 викладає у Палаті професій у Парижі. Автор краєвидів, портретів, натюрмортів у стилі постімпресіонізму, зокрема «Моя майстерня в Парижі», «Краєвид», «Натюрморт з музичними інструментами», «Константинополь» та ін.

СОЛОГУБ Ірина (за чоловіком — Бокконі; 1885, с. Неслухів, тепер Львів. обл.— 1972, Мілан) — укр. співачка (сопрано). Закін. 1905 Львів. консерваторію, вдосконалювала спів у О. *Мишуги* в Мілані. В 1905—23 — на оперних сценах Львова, т-рів Польщі та Італії. Партії: Галька («Галька» Монюшка), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Пуччіні), Аїда («Аїда» Верді). В концертах виконувала укр. музику — романси М. Лисенка, А. Вахнянина, О. Нижанківського, нар. пісні, арії з опер.

СОЛОМАРСЬКИЙ Олександр Іванович [30.VI (12.VII) 1897, м. Єйськ, тепер Краснодар. кр.— 12.VI 1980, Київ] — укр. актор, режисер, педагог, н. а. Каз. РСР з 1943, н. а. УРСР з 1954. Сценіч. діяльність почав з 1922 у Києві. 1924 разом з І. *Деєвою* заснував Київ. ТЮГ (1924—31 — актор і режисер, 1953—61 — гол. режисер). Працював у Донецьку, містах Росії і Казахстану, в Одес. рос. драм. т-рі (1944—53 — гол. режисер). 1954—78 — професор Київ. ін-ту театр. мист-ва. Вистави: «В добрий час» В. Розова (1955), «Казка про Чугайстра» П. Воронька (1957), «Дивна людина» М. Лермонтова (1958). Автор мемуарів «Шістдесят років у театрі» (1981).

СОЛОМУХА Антон (2.XI 1945, Київ) — укр. живописець. Навч. 1964—74 в Укр. поліграфіч. ін-ті ім. І. Федорова у Львові та Київ. худож. ін-ті. З 1978 — в Парижі. Автор декоративних абстрактних композицій з геометрич. жіночими постатями, іноді сильно деформованими, малюнків на теми укр. нар. пісень та казок.

СОЛТИСИ — польс. і укр. композитори; батько й син. Народилися й жили у Львові. Мечислав С. (7.II 1863—11.XI 1929) — диригент, педагог, муз.-громад. діяч. Муз. освіту здобув у Львові (у К. *Мікулі*), Відні, Парижі (в К. Сен-Санса).

В 90-х рр.— диригент львів. хор. т-в «Ехо» і «Лютня». З 1891 — професор, 1899—1929 — директор консерваторії Галицького муз. т-ва, з 1919 — голова Польс. спілки музикантів у Львові. Тв.: 5 опер (у т. ч. «Марія, українська оповідь», 1909), 2 симфонії, 3 симф. поеми, 3 ораторії, фп. концерти, тв. для органа, хору, солоспіви. Серед учнів — С. *Людкевич*. Адам Мечиславович С. (4.VII 1890—6.VII 1968) — з. д. м. УРСР з 1953. Навч. у Львів. консерваторії, муз. академії в Шарлоттенбурзі, АМ та ун-ті в Берліні. 1921—39 — професор (з 1930 — директор) консерваторії, диригент (з 1928 — гол. диригент) Польс. муз. т-ва, з 1940 — професор Львів. консерваторії (серед учнів — М. *Скорик*). Тв.: балет «Левове серце» (1930), 2 симфонії (1927, 1946), симф. поеми (у т. ч. «Слов'яни», 1950), симф., камерні, фп. тв., романси, обробки укр. і польс. пісень; музика до вистави «Камінний господар» Лесі Українки. Вид.: З. Лежанська. «Адам Мечиславович Солтис» (1969).

СÓЛЬСЬКИЙ Людвік (справж.— Сосновський Людвік Наполеон Кароль; 20.I 1855, с. Гдув, Польща — 19.XII 1954, Краків) — польс. актор, режисер і театр. діяч. На сцені — з 1875. Грав у різних польс. т-рах, у т. ч. Львів. міському (1900—05). Ролі: Латка («Довічна рента» Фредра), Старий Вярус («Варшав'янка» Виспянського), Бобчинський («Ревізор» Гоголя), Грозний («Смерть Іоанна Грозного» О. Толстого). Вистави за п'єсами А. Міцкевича, Ю. Словацького, Г. Запольської та ін.

СОНЕВИ́ЦЬКИЙ Ігор (2.I 1926, с. Гадинківці, тепер Комсомольське Терноп. обл.) — укр. композитор, диригент, музикознавець, педагог, з 1980 — д. чл. Укр. вільної академії в США. Закін. 1950 Мюнхен. муз. академію (з композиції та диригування), 1961 — Укр. вільний ун-т у Мюнхені (докторат з музикознавства). 1952—67 викладав в Укр. муз. ін-ті Америки, з 1967 — професор Укр. католицького ун-ту в Римі, з 1978 — Академії св. Юра в Нью-Йорку. Диригував оркестром Мюнхен. муз. академії (1947—50), Укр. оперним ансамблем (1948—50). З 1950 — керівник різних хорів у США (зокрема, хору «Думка» у Нью-Йорку). Тв.: опера «Зоря», опера-триптих «Володимир Великий», балет «Попелюшка», вокал. цикли на сл. Т. Шевченка, І. Франка, В. Симоненка та ін. Праці: «Словник українських композиторів», «Антологія української церковної музики».

СОНЦ Ада Юхимівна (9.XII 1897, Бердичів — 13.II 1968, Дніпропетровськ) — євр. і рос. актриса, з. д. м. УРСР з 1945. Навч. з 1919 у театр. студії «Культурліга» в Києві. Сценіч. діяльність почала з 1925 в Харкові, з 1934 (з перервою) працювала в Києві, з 1944 — в Чернів. євр. т-рі. 1936—37 і 1950—60 — у Дніпроп. рос. драм. т-рі ім. М. Горького. Ролі: Васса («Васса Железнова» М. Горького), Ноемі («Повстання в гетто» Маркіша), Естер («Пуримшпіль» Лойтера), Міреле Ефос (однойм. п'єса М. Горького).

СОРÓКА Аркадій Васильович (25.VII 1921, Вінниця) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1980. Навч. 1937—41 в Одес. худож. уч-щі (у Л. *Мучника*, М. *Шелюто*). Тв.: «Ковалі» (1960), «Комунари» (1967), «Не забудемо» (1968), «Лист» (1974), «Подолянки» (1976), «На безіменній висоті», «М. Пирогов у хворого М. Некрасова», «Рейд С. Ковпака» (всі — 1980), «Черешневе свято в радгоспі ім. О. Суворова» (1982), «Національний Герой Франції і

Радянського Союзу В. Порик» (1985), «Сестри, сестри, горе вам» (1988), «Свято Івана Купала» (1991).

СОРО́КА Олександр Назарович [8 (21).IV 1900, с. Хлипнівка, тепер Черкас. обл.— 28. XII 1963, Київ] — укр. хор. диригент, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1930 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. З 1923 співав у капелі «Думка» (з 1934 — її диригент, 1937—40 та з 1946 — гол. диригент). 1940—46 — худож. керівник капели «Трембіта». В репертуарі — «Радуйся, ниво неполитая», «Б'ють пороги» М. Лисенка, «Кавказ» і «Заповіт» С. Людкевича, «Реквієм» В. А. Моцарта», «Пори року» Й. Гайдна та ін. На могилі С. на Байковому кладовищі в Києві — надгробок (1964, скульптор Е. Фрідман, арх. М. Іванченко). Вид.: Є. Вахняк. «Олександр Сорока» (1975).

СОРО́КА Петро Степанович (3.IV 1891, Львів — 1948, там же) — укр. актор. Творчу діяльність почав 1908. Працював у Руському нар. т-рі у Львові (1912—22, з перервами), Терноп. укр. т-рі (1918—20), львівських ім. Лесі Українки (1939—41) та ім. М. Заньковецької (1944—46) укр. драм. т-рах. Ролі: Микола («Наталка Полтавка» Котляревського), Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Хома Брут («Вій» Кропивницького за Гоголем), Блазень («Гамлет» Шекспіра).

СОРОХТЕ́Й Осип Йосафатович [16 (28).II 1890, с. Баранівці, тепер Львів. обл.— 27.XI 1941, м. Station слав, тепер Івано-Франківськ] — укр. графік і живописець. Навч. 1911—14 та 1918—20 в Краків. академії красних мист-в. Тв.: «Краєвид» (1920), «Натюрморт з вазоном» (30-і рр.), «Автопортрет» (1937), «Натюрморт зі скрипкою» (1938); акварелі — «Атакують ворога» (1929), «Коні на водопої» (1936), «Мисливець» (1937), «Дерева» (1939); портрети — І. Котляревського (20-і рр.), Т. Шевченка (1922); карикатури, шаржі.

СОРО́ЧИНСЬКОГО ІКОНОСТА́СА МА́ЙСТЕР (?—?) — живописець 18 ст. Під його керівництвом виконано живопис іконостаса Преображенської церкви с. Сорочинців (тепер с. Великі Сорочинці Полтав. обл.), збудованої 1732—34 коштом гетьмана Данила Апостола.

СОСЕ́НКО Модест Данилович [11 (23).IV 1875, с. Пороги, тепер Івано-Фр. обл.— 4.II 1920, Львів] — укр. живописець. Навч. 1896—1900 у краків., 1901—02—мюнхен., 1902—05 — паризькій АМ. З 1906 жив у Львові. Тв.: портрети — «Портрет дівчини» (1912), «Жіночий портрет» (1913), «Автопортрет» (1915); жанрові картини — «Хлопці на плоті» (1912), «Трембітарі» (1914), «Танець» (1915); пейзажі Укр. Карпат і Пд. Далмації — «Рання весна на селі» (1903), «Будуа в сонці» (1918); монумент. розписи в приміщенні Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка у Львові (1915). Вид.: «Каталог меморіальної виставки Модеста Сосенка» (1960).

СОСНО́ВИЙ Дмитро Григорович (20.IV 1923, с. Старий Орлик, тепер с. Радянське Полтав. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1978. Закін. 1951 Одес. інж.-буд. ін-т. Споруди: муз.-драм. т-р (1981), комплекс деревообробного комбінату (1983), обидва — в Івано-Франківську, дитячий садок у м. Надвірній Івано-Фр. обл. (1965). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1982.

СОСНО́ВСЬКИЙ Хома (Томаш Оскар; 12.X 1810, с. Новомалин, тепер Рівн. обл.— 27.I 1888, Рим) — польс. скульптор. Художню освіту здобув у Варшаві (1833—35), Берліні (1836—38) та Римі, де оселився 1846, був професором скульптури

в Академії св. Луки. Часто відвідував Волинь, де мав маєток. У Новомалині зберігалися його твори. Під час 1-ї світової війни майже вся колекція загинула. Тв.: «Мадонна з дитиною», «Христос у труні» (1855), барельєф із зображенням Богоматері, погруддя дівчини в польс. нар. костюмі — «Маруся».

СОСЮ́РА Володимир Миколайович [25.XII 1897 (6.I 1898), ст. Дебальцеве, тепер Донец. обл.— 8.I 1965, Київ] — укр. поет. Навч. 1922—23 в Харків. комуністич. ун-ті ім. Артема, 1923—25 — на робітфаку Харків. ін-ту нар. освіти. Перша зб. «Поезії» (1921). Багато лірич. поезій С. поклали на музику Г. Жуковський, О. Білаш, Г. Майборода та ін. композитори. Пам'ятник С. споруджено в Лисичанську (1966, скульптор І. Овчаренко). На могилі С. на Байковому кладовищі — надгробок (1968, скульптор О. Банников). Вид.: «Голос ніжності і правди. Спогади про В. Сосюру» (1968).

СОШЕ́НКО Іван Максимович (2.VI 1807, м. Богуслав, тепер Київ. обл. — 18.VII 1876, м. Корсунь, тепер Корсунь-Шевченківський Черкас. обл.) — укр. живописець. Навч. 1834—38 у петерб. АМ. 1835 познайомився з Т. Шевченком у Літньому саду в Петербурзі, ввів його в АМ і сприяв викупові з кріпацтва. З 1839 викладав малювання в гімназіях у Ніжині, з 1846 — в Немирові, з 1856 — в Києві, де його учнем був В. *Орловський*. Тв.: портрети — «Портрет бабусі М. Чалого», «Жіночий портрет»; жанрові картини — «Продаж сіна на Дніпрі», «Хлопчики-рибалки» (1857); пейзажі.

СПАРРО́ Павло Іванович (1814—?) — архітектор. Навч. у петерб. АМ. Переїхав до Києва на посаду помічника В. *Беретті* по буд-ву ун-ту. З 1838 — київ. єпархіальний архітектор. Споруди: 4-й ярус дзвіниці Софійського собору, братський корпус Видубицького монастиря, будинок готелю Києво-Печерської лаври та ін. будівлі в Києві.

СПАСОКУКО́ЦЬКИЙ Лев Олександрович (14.IX 1912, м. Нікольське Ярослав. губ.— 25.V 1960, Київ) — укр. композитор і педагог, канд. мистецтвознавства з 1951. Закін. 1945 Київ. консерваторію (у Б. *Лятошинського*), відтоді — її викладач. Тв.: симфонія (1940, незакін.), симф. поеми, марші, квартет, мініатюри для фп., скрипки, кларнета, гобоя, валторни та ін.

СПЕНДІА́РОВ Олександр Опанасович [справж.— Спендіарян; 20.X (1.XI) 1871, Каховка, тепер місто Херсон. обл.— 7.V 1928, Єреван] — вірм. композитор, диригент, педагог, н. а. Вірм. РСР з 1926. Закін. 1895 Моск. ун-т; композицію вивчав у М. Кленовського в Москві (1892—94) та у М. *Римського-Корсакова* в Петербурзі (1896—1900). До 1924 жив у Криму (Сімферополь, Ялта, Феодосія; вів диригентську і муз.-громад. діяльність), пізніше — в Єревані. Тв.: опера «Алмаст» (1928), сюїти «Кримські ескізи» (1903, 1912), «Єреванські етюди» (1925), симф. картина «Три пальми» (1905). Автор «Української сюїти» для 4-голосого хору в супроводі оркестру, обробок укр. нар. пісень (серед них хор «Як умру...» на текст «Заповіту» Т. Шевченка). В Ялті встановлено пам'ятник композитору (1971).

СПЕРКА́Ч Валентин Микитович (7.XI 1939, Київ) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1982. Закін. 1967 Київ. ін-т театр. мист-ва, відтоді — на Київ. кіностудії хронікально-документ. фільмів. Фільми: «Антеї української науки» (1969), «Олесь Гончар» (1970), «Шляхом миру і співробітництва» (1971), «Іван Кочерга» (1972), «Золотий вересень

возз'єднання» (1979), «Командарми індустрії» (1981), «Земля моїх предків» (1982), «Головуючий корпус» (1983), «Стратеги науки» (1985), «Тарас» (1989, співавтори сценарію В. *Костенко* й М. *Шудря*), «Христос воскрес» (1991, співавт. сценарію Ф. Зубанич). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

СРЕБРЕНИ́ЦЬКИЙ Григорій Федотович (1741, Охтирський пов.— 1773) — укр. гравер на міді. До 1758 був учнем у Києво-Печерській друкарні, з 1759 навч. в петерб. АМ. Тв.: портрети та кн. ілюстрації.

СТАБОВИ́Й Юрій (Георгій) Михайлович [21.III (2.IV) 1894, Козелець, тепер смт Черніг. обл.— 10.VII 1968, Київ] — укр. кінорежисер і кінодраматург. 1924—34 працював на Одес. кінофабриці ВУФКУ, написав сценарії «Руки геть від Китаю!», «Вендета» (обидва — 1924), «Укразія» (1925, всі — у співавт. з М. Борисовим), «ПКП» («Пілсудський купив Петлюру», 1926; у співавт. з Я. Лівшицем). Поставив худож. фільми «ПКП» (1926, разом з А. *Лундіним*), «Два дні», «Людина з лісу» (обидва — 1927), «Перлина Семіраміди» (1928), «Експонат з паноптикуму» (1929), «Крокувати заважають» (1930), хронікально-документальні — «25 тисяч» (1930), «Весняний базар» й «Перша українська олімпіада» (обидва — 1931). Автор п'єс «Душа Сходу», «Вир», «Колеги» та ін.

СТАВИ́СЬКИЙ Ізяслав Михайлович (23.V 1927, Кіровоград) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1983. Закін. 1953 Київ. пед. ін-т, 1959 — реж. курси ВДІКу. З 1959 — на Київ. кіностудії наук.-популярних фільмів. Фільми: «Людина і хліб» (1967), «Думи про хліб» (1972), «Іллічеве поле» (1977), «Арифметика для дорослих» (1982), «Тяжіння землі» (1984), «Як зберегти тебе, Земле?» (1986), «Що порадиш, ЕОМ?» (1987), «Дорогою творчості» (1988), «Здрастуй, Ассоль» (1989), «Банк для селянина» (1990), «Самознищення» (1991).

СТА́ДНИКИ — родина діячів укр. т-ру. Йосип Дмитрович С. (18.III 1876, с. Валява, Польща — 8.XII 1954, Львів) — актор, режисер, педагог і перекладач. Закін. польс. драм. студію. 1894—1913 — актор і режисер Руського нар. т-ру у Львові (1906—13 — директор), 1917—18 — Т-ру М. Садовського. В 1913—39 (з перервами) керував укр. профес. трупами в Галичині, Т-ром ім. І. Тобілевича (1933—35), Укр. драм. т-ром ім. Лесі Українки у Львові (1939—41), драм. т-ром у Дрогобичі (1944—45), Т-ром мініатюр у Львові (1945—47). Ролі: Іван («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Голохвостий («За двома зайцями» Старицького), Микита («Влада темряви» Л. Толстого), Хлестаков («Ревізор» Гоголя), Яго («Отелло» Шекспіра). Вистави: драм.— «Украдене щастя» І. Франка (грав роль Гурмана), «Лісова пісня» Лесі Українки, «Вантаж» Я. Галана; оперні — «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Роксолана» Д. Січинського, «Євгеній Онєгін» П. Чайковського. Знявся у фільмі «Вітер зі Сходу» (1941). Викладав у муз.-драм. школі ім. М. Лисенка в Києві (1917—18) і в драм. школі при Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові (1922—24), ін. студіях і школах. Серед учнів — А. *Бучма,* М. *Крушельницький,* Є. *Коханенко,* Я. *Геляс.* Автор спогадів «Народження театру» (1941), перекладів п'єс і лібретто опер. Його дружина — Софія Андріївна Стадникова (13.IX 1888, Тернопіль — 21.IX 1959, Львів) — драм. актриса і співачка (драм. сопрано). Закін. жіночий ін-т у

м. Яворові (тепер Львів. обл.), вокал. освіту здобула в Києві в О. Муравйової (1915—17). В 1901—13 — актриса Руського нар. т-ру у Львові, працювала у трупах, керованих чоловіком, Т-рі М. Садовського (1915—18) в Києві, Укр. драм. т-рі ім. Лесі Українки (1939—41), т-рах Дрогобича і Львова (1944—47). Ролі: драм.— Анна («Украдене щастя» Франка), Маруся («Маруся Богуславка» Старицького), Харитина («Наймичка» Карпенка-Карого); музичні ролі — Наталка («Наталка Полтавка» М. В. Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Маргарита («Фауст» Гуно). Їхні діти: Ярема Йосипович С. (10.IX 1903, м. Збараж, тепер Терноп. обл.— 19.XII 1946, Львів) — актор, співак і режисер. Закін. театр. студію батька. На сцені — з 1921. Працював у Руському нар. т-рі у Львові та ін. зх.-укр. трупах (1922—31, 1935—37), т-рах «Криве дзеркало» (1932—34), оперети (1938—39), мініатюр та естради (1941), юного глядача (1945—46), всі — у Львові. Ролі: Левко («Ніч під Івана Купала» Старицького), Андрійко («Весілля в Малинівці» Юхвіда), Хлестаков («Ревізор» Гоголя). Вистави: «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Пошились у дурні» М. Кропивницького. Стефа Йосипівна Стадниківна (20.IX 1912, Тернопіль — 27.II 1983, Львів) — драм. актриса і співачка (сопрано). Театр. освіту здобула у Варшав. драм. школі. Працювала в укр. трупах, очолюваних батьком (1926—39), в польс. оперетах у Львові, Познані, Вільнюсі (1930—33), в трупі «Артистичне турне» (1934), в Укр. драм. т-рі ім. Лесі Українки у Львові (1939—41), Львів. ТЮГу (1944—48), Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка (1948—57), Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (1959—78). Ролі: драм.— Шинкарка («Гайдамаки» за Шевченком), Надія Петрівна («Блакитна троянда» Лесі Українки), Ліза («Лихо з розуму» Грибоєдова), муз.— Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Белла («Паганіні» Легара). Знялася у фільмі «Вітер зі Сходу» (1941).

СТАЖЕ́ВСЬКИЙ (Старжевський, Стажавський) Семен (?—?) — укр. скульптор і будівничий 18 ст. Брав участь у декор. оздобленні собору св. Юра у Львові. 1769—72 керував його буд-вом, виконав статую св. Онуфрія в ніші під входовою балюстрадою до собору, ряд капітелей, віконних обрамлень та ін.; фігури «Віра» й «Надія» над брамою в сад тощо. 1771—72 працював над іконостасною колонадою для інтер'єра собору.

СТА́МО Євген Миколайович [17 (30).VIII 1912, Київ — 28.XI 1987, Москва] — рос. і укр. архітектор, н. арх. СРСР з 1984. Закін. 1936 Моск. архіт. ін-т. Споруди: Кремлівський Палац з'їздів (1959—61), Центр. Будинок кіно (1965—67), Олімпійське с-ще (1980). Один з авторів мемор. комплексу «Український музей історії Великої Вітчизняної війни 1941—45 рр. у Києві (1981). Лен. пр., 1962. Держ. пр. СРСР, 1981.

СТАНИ́ЦИН Віктор Якович [справж.— Гезе; 20.IV (2.V) 1897, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 23.XII 1976, Москва] — рос. актор і режисер, н. а. СРСР з 1948. Навч. 1918—24 у 2-й студії МХАТу. 1924—76 — актор і режисер МХАТу. Ролі: Решетилов («Лихо з розуму» Грибоєдова), Курослєпов («Гаряче серце» О. Островського). Вистави: «Піквікський клуб» за Ч. Діккенсом, «Марія Стюарт»

Ф. Шиллера. Знімався в кіно. Держ. пр. СРСР, 1947, 1949, 1951, 1952.

СТАНІСЛА́ВОВА Олександра Юхимівна [3 (16).XI 1900, Петропавловськ, тепер місто, Казахстан — 20.III 1985, Київ] — укр. співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1948. Закін. 1931 Моск. муз. технікум ім. М. П. Мусоргського. Працювала в т-рах Саратова і Москви. 1936—52 — у Київ. т-рі опери та балету, 1952—57 — Київ. філармонії. Партії: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ганна («Наймичка» Вериківського), Варвара («Богдан Хмельницький» Данькевича), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Тоска (однойм. опера Пуччіні).

СТАНІСЛА́ВСЬКИЙ Володимир Романович (1835, Київ — 1884, там же) — укр. хор. диригент. З 1855 — студент Київ. ун-ту. З 1856 — керівник студент. церк. хору, яким керував все життя. Один з організаторів 1863 Київ. відділення РМТ, 1863—69 — керівник його хору; в репертуарі — «Мессія» Ф. Генделя, «Створення світу» Й. Гайдна, «Стабат матер» Дж. Россіні та ін.

СТАНІСЛА́ВСЬКИЙ Ян [12 (24). VI 1860, с. Вільшана, тепер смт Черкаської області — 7.I 1907, Краків] — польс. живописець. Навч. 1883—85 у Школі красних мист-в у Кракові (з 1900 — академія; з 1897 викладав у ній). Серед його учнів — укр. художники М. *Бурачек,* О. *Новаківський,* І. *Труш.* Жив у Польщі, часто приїздив на Україну, якій присвятив чимало тв.: «Український козак» (1885), «Соняшники», «Вечеря» (90-і рр.), «Дніпро під Києвом» (1905), «Михайлівський собор у Києві», «Біла Церква», «Дерева». Вид.: «Виставка творів Яна Station». Каталог (1957).

СТАНІШЕ́ВСЬКИЙ Юрій Олександрович (28.X 1936, Харків) — укр. театрознавець, доктор мистецтвознавства з 1974, професор з 1983. Закін. 1960 Харків. ун-т, з 1964 в ІМФЕ. Праці з історії і теорії укр. муз. і драм. т-ру, монографії про творчість укр. митців, зокрема «Режисура в Українському оперному театрі» (1973), «Театр Радянської України» (1980), «Подих сучасності» (1981), «Режисура в сучасному українському музичному театрі» (1982), «Братерство театральних культур» (1983), «Балетний театр Радянської України» (1986), «Театр, народжений революцією. Нариси українського радянського театру. 1917—1987» (1987), «Оперний театр Радянської України» (1989), «Народний артист Дмитро Гнатюк» (1991).

СТАНКЕ́ВИЧ Станіслав Іванович (2.VIII 1928, Дніпропетровськ) — укр. актор, н. а. УРСР з 1970. Закін. 1948 Дніпроп. театр. уч-ще. Працював у Дніпроп. укр. муз.-драм. т-рі. З 1964 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Ангарович («Для домашнього вогнища» за Франком), Писар («Дві сім'ї» Кропивницького), Безбородько («Правда і кривда» Стельмаха), Серебряков («Дядя Ваня» Чехова).

СТАНКО́ВИЧ Євген Федорович (19.IX 1942, Свалява, тепер місто Закарп. обл.) — укр. композитор, н. а. УРСР з 1986. Закін. 1970 Київ. консерваторію (у Б. *Лятошинського* і М. *Скорика;* з 1988 викладає в ній). Голова Спілки композиторів України 1990—92.

Тв.: фолькл. опера «Цвіт папороті» (1980), балети «Ольга» (1982), «Прометей» (1985), «Ніч перед Різдвом» (1990), 5 симфоній, концерт для віолончелі з оркестром (1970), «Dictum» — для малого оркестру (1988), «Реквієм» («Бабин яр») для солістів, хору та симф. оркестру (1991),

романси, музика до фільмів. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1977. Вид.: С. Лісецький. «Євген Станкович» (1987).

СТАНЬКО́ Йосип Петрович (30.IV 1893, с. Яворів, тепер Львів. обл.— 17.XI 1967, там же) — майстер малювання і різьблення на дереві. Навч. у школі іграшок в Яворові (1920—60 — її викладач). У кін. 20-х рр. застосував оригін. вид плоского різьблення рослинних орнаментів на полірованому тлі (т. з. яворівському). Вироби: орнаментовані скриньки, декор. тарілки, панно, альбоми.

СТАРИ́ЦЬКА Анна [28.XII 1911 (9.I 1912), Полтава — лютий 1981, Париж] — укр. живописець і графік. Родичка М. *Старицького.* 1924 виїхала до Болгарії, 1930 — до Бельгії, після 2-ї світової війни — в Парижі. Худож. освіту здобула в Болгарії та Бельгії (Брюссель). Створювала офорти і рисунки для книжкових видань, станкові живописні тв., серед яких — фігуративні та абстрактні композиції.

СТАРИ́ЦЬКИЙ Мирослав (псевд.— Міро Скала; 1909, Скала-над-Збручем, тепер м. Скала-Подільська Терноп. обл.— 1969, Париж) — укр. співак (тенор). Закін. 1939 Вищий муз. ін-т ім. М. Лисенка, 1941 — консерваторію у Львові, 1942 — муз. академію у Відні. Співав у Львові, потім у т-рах Європи, Америки. Партії: Шеньє («Андре Шеньє» Джордано), Фауст (одноим. опера Гуно), Альваро («Сила долі» Верді), Каварадоссі («Тоска» Пуччіні). В концертах виконував укр. музику.

СТАРИ́ЦЬКІ — діячі укр. л-ри і т-ру; батько й дочки. Михайло Петрович С. [2 (14).XII 1840, с. Кліщинці, тепер Черкас. обл.— 14 (27).IV 1904, Київ] — письменник, театр. і культурно-громад. діяч. Походив з дрібномаєтної поміщицької родини. Залишившись сиротою, виховувався в сім'ї Лисенків. Навч. у Харків. (1858—60) та Київ. (1860—66) ун-тах. З 1867 — у Києві, брав участь у роботі Пд.-Зх. відділення Рос. геогр. т-ва та Київ. літ.-артистич. т-ва, видавав альманах «Рада» (1883). Тв.: п'єси — «Не судилось» (1881), «У темряві», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» (обидві — 1892), «Талан» (1893); істор. драми — «Богдан Хмельницький» (1887), «Маруся Богуславка» (1897), «Оборона Буші», «Остання ніч» (обидві — 1899); водевілі — «Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка» (1872), «По-модному» (1887), «Чарівний сон» (1889). За сюжетами тв. М. Гоголя створив п'єси «Різдвяна ніч», «Сорочинський ярмарок», «Тарас Бульба», лібретто опери «Утоплена, або Русалчин великдень», інсценізував тв. Е. Ожешко («Зимовий вечір»), Ю. Крашевського («Хата за селом»; у С.— «Циганка Аза»), переробляв п'єси укр. письменників — «Чорноморський побит» Я. Кухаренка (у С.— «Чорноморці»), «На Кожум'яках» І. Нечуя-Левицького (у С.— «За двома зайцями»; 1961 на Київській кхф створено одноим. фільм), «Перемудрив» Панаса Мирного (у С.— «Крути, та не перекручуй»). Автор поетич. тв., романів, повістей, оповідань і нарисів. Зробив великий внесок у розвиток укр. профес. т-ру. Разом з М. Лисенком 1872 організував у Києві аматор. гурток, який до 1874 давав вистави рос. і укр. мовами (опера «Різдвяна ніч», оперета «Чорноморці» Лисенка). З 1883 був директором трупи М. Кропивницького (поповнив колектив новими акторами, збільшив хор, підготовлений М. Лисенком). Очолив нову трупу після виходу з неї 1885 Кропивницького з групою акторів. 1892—97 — директор і режисер тру-

ни М. Садовського. У с. Кліщинцях встановлено пам'ятник С., у Києві, на Байковому кладовищі — надгробок. Марія Михайлівна С. [псевд.— Яворська; 19 (31).V 1865, Київ — 20.XII 1930, там же] — актриса і режисер, з. а. УРСР з 1926. Закін. Петерб. театр. уч-ще. На сцені — з 1885. Працювала в укр. і рос. трупах (Петербург, Москва, Київ), 1904—27 викладала в київ. Муз.-драм. школі (з 1918 — Муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка). Ролі: Анна Петрівна («Не судилось»), Ганна («Богдан Хмельницький» Старицького), Кабаниха («Гроза» Островського). Вистави: «Мохаммед і Айша» (1913), «Камінний господар» Лесі Українки (1914, Т-р М. Садовського в Києві). Людмила Михайлівна С. [Старицька-Черняхівська; 17 (29).VIII 1868, Київ — 1941] — письменниця. Тв.: поезії, оповідання, драми («Богдан Хмельницький», «Розбійник Кармелюк», «Крила», «Останній сніп», «Гетьман Дорошенко», «Іван Мазепа», «Милость божа», драм. поема «Думи мої» за тв. Т. Шевченка та ін.), лібретто до опер «Ноктюрн» і «Сапфо» М. Лисенка. Переклала укр. мовою лібретто опер «Золотий півник» М. Римського-Корсакова, «Аїда» та «Ріголетто» Дж. Верді, «Фауст» Ш. Гуно, «Чіо-Чіо-сан» Дж. Пуччіні та ін. Виступала на сцені. Автор першого дослідження з історії укр. нац. т-ру (1908), критичних статей про М. Садовського, Г. Барвінську, Л. Толстого та ін. Репресована 1930 і 1941.

СТАРКО́ВА Марія Митрофанівна [20.VII (1.VIII) 1888, Одеса — 8.VI 1970, там же] — укр. піаністка і педагог, з. д. м. УРСР з 1946. Закін. 1912 Петерб. консерваторію. З 1913 викладала в Одес. консерваторії (з 1926 — професор). Брала участь в організації (разом з П. Столярським) муз. школи-десятирічки (тепер ім. П. С. Столярського). Серед учнів — піаніст Я. Зак.

СТА́РОВ Іван Єгорович [12 (23).II 1745, Петербург — 5 (17).IV 1808, там же] — рос. архітектор, один з основоположників рос. класицизму. Навч. 1758—62 у петербург. АМ, з 1769 — її академік, з 1785 — професор. З 1790 працював на Україні: склав проекти планування Катеринослава (тепер Дніпропетровськ; там же спорудив палац Г. Потьомкіна, 1787—89, тепер Палац студентів ім. Ю. О. Гагаріна) і Миколаєва (для міста розробив проект магістрату, адміралтейства з суднобуд. з-дом та ін.).

СТА́РЦЕВ Йосип Дмитрович (?—?) — рос. архітектор 2-ї пол. 17 ст. Осн. споруди в Москві: Крутицький надбрамний терем, 1693—94; трапезна Симонового монастиря, 1677—80. Працював у Києві, де збудував Микільський військ. собор (1690—96) та Богоявленську церкву (1690—93) Братського монастиря (обидва — у стилі укр. бароко; 1935 розібрані).

СТА́СОВИ — діячі рос. культури і мист-ва; батько й син. Василь Петрович С. [24.VII (4.VIII) 1763, Москва — 24.VIII (5.IX) 1848, Петербург] — архітектор, представник пізнього класицизму, акад. петерб. АМ з 1811. На Україні — в Києві, Харкові, Катеринославі (тепер Дніпропетровськ), Полтаві за проектами С. збудовано житл. будинки; в Києві — Десятинну церкву (1828—42, не збереглася); в Херсоні — пам'ятник Д. Говарду (1820). Автор проектів храму-пам'ятника полеглим у Полтав. битві (1809—11). Володимир Васильович С. [2 (14).I 1824, Петербург — 10 (23).X 1906, там же] — худож. і муз. критик, історик мист-ва, археолог, почес. чл. Петерб. АН з 1900. Закін.

1843 Уч-ще правознавства. З 1855 до кінця життя працював у Петерб. публічній б-ці (тепер ім. М. Салтикова-Щедріна). З почуттям глибокої поваги ставився до культури укр. народу, добре знав укр. гравюру, укр. орнамент, пам'ятки зх.-укр. арх-ри. Високо цінував творчість Т. Шевченка, пропагував у пресі творчість укр. митців К. Трутовського, К. Костанді, М. Кузнецова, М. Пимоненка, С. Світославського, Л. Позена, Є. Буковецького, П. Нілуса, М. Заньковецької.

СТАХО́ВСЬКИЙ Юрій Васильович (20.III 1940, Київ) — укр. оператор. Закін. 1959 курси операторів Київ. кхф, 1973 — Київ. ун-т. З 1959 — оператор кіностудії «Укркінохроніка». Зняв фільми: «Секрет мовчання» (1971), «Ймовірність Сильвестрова» (1973), «Донецькі дівчата» (1974), «Учитель» (1976), «Тріо бандуристок» (1977), «Червона книга», «Українському кіно — 50 років» (обидва — 1979), «Командарми індустрії» (1980), «А жайворонки співають» (1981), «Головуючий корпус» (1983), «Стратеги науки» (1984). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

СТЕБЛЯ́НКО Олександр Іванович (24.V 1896, Лебедин, тепер місто Сум. обл.— 8.X 1977, Харків) — укр. композитор, фольклорист, педагог. Закін. 1926 Харків. муз.-драм. ін-т (у С. *Богатирьова*). 1936—62 (з перервою) — зав. кабінетом нар. творчості Харків. консерваторії. Учасник фольклорних експедицій (записав 2000 нар. пісень). Автор досліджень «Ладова структура і хроматизм української народної пісні» (1946), «Виконання народних пісень і ансамблі народних хорів» (1952). Тв.: мініатюри для струнного квартету («Скерцо», «Анданте», 1925), «Рондо» (1926), «Фуга» (1950), «Марш» для фп. в 4 руки (1935); романси і хори на сл. Т. Шевченка, М. Рильського; обробки нар. пісень.

СТЕКЛО́ВСЬКИЙ Іван (?—?) — укр. гравер 17 — поч. 18 ст. Виконав тезис (гравюру) з пейзажними мотивами Києва.

СТЕПАНКО́В Костянтин Петрович (3.VI 1928, с-ще Печеськи, тепер село Хмельн. обл.) — укр. кіноактор, н. а. СРСР з 1978. Закін. 1953 Київ. ін-т театр. мист-ва (у А. *Бучми*), з 1953 — його викладач. 1954—68 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. З 1968 — на Київ. кхф. Ролі: в т-рі — Андре Пероцький («Патетична соната» Куліша), Едгар («Король Лір» Шекспіра); в кіно — Михайло («Камінний хрест», 1968), комісар Лобачов («Комісари», 1970), Тугар Вовк («Захар Беркут», 1971), Жухрай («Як гартувалася сталь», 1973, т/ф), Ковпак («Дума про Ковпака», 1973—76), Ілько («Високий перевал», 1982).

СТЕПА́НОВ Дмитро Іванович (1800—1856) — укр. художник. Закін. 1817 петерб. АМ. З 1817 очолював граверну майстерню Межигірської фаянсової ф-ки, з 1826 викладав малювання і гравюру в школі цієї ф-ки. Створив бл. 200 оригінальних гравюр, які було відтворено на фаянсі: «Чотири пори року», «Золоті ворота в Києві», «Київський університет», краєвиди України та ін.

СТЕПА́НОВ Микола Миколайович (1.V 1911, Київ) — укр. архітектор. Закін. 1936 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: житл. будинок по вул. Рози Люксембург (1938), клініка грудної хірургії (1972), обидві — у Києві; мед. ін-т у Вінниці (1953), туб. лікарня в Донецьку (1954), водолікарня в Євпаторії (1955). Праці з питань арх-ри мед. споруд.

СТЕПА́НОВ Михайло Михайлович [18 (30).XII 1888, Миколаїв — 12.VI 1953, Ялта, Крим] — український

художник. Навчаючись в Одес. гімназії, користувався порадами М. *Кузнецова* та В. *Заузе*. 1915—19 працював під керівництвом М. *Самокиша*. Тв.: «Легендарний корабель революції крейсер „Аврора“» (1948), «Чорноморський флот у поході» (1951).

СТЕПА́НОВ Олексій Степанович [24.IV (6.V) 1858, Сімферополь — 5.X 1923, Москва] — рос. живописець. Навч. 1880—84 в МУЖСА, 1899—1918 — його викладач. Чл. Т-ва передвижників (1891—1903) та чл.-засновник Союзу російських художників (1903—23). Тв.: «Лосі» (1889), «Журавлі летять» (1891), «Біля лісової сторожки» (1899), «Вовки» (1912).

СТЕПА́НОВ Юрій Іванович (1.II 1920, с. Панчеве, тепер Кіровогр. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1981. Закін. 1947 Одес. інж.-буд. ін-т. Споруди: готель (1977—80), комплекси гуртожитків по вул. Ювілейній (1973—83), забудова Північного р-ну міста (1981—90), всі — в Одесі.

СТЕПАНО́ВСЬКИЙ Іван (бл. 1710, Україна — ?, Петербург) — укр. лютняр. Гри на лютні в 40-х рр. навч. у Дрездені. Служив лютнярем при дворах курфюрста Фрідріха Августа II (Дрезден), польс. короля (Варшава). З 1746 — придворний музикант у Петербурзі.

СТЕПОВИ́Й Яків Степанович [справж.— Якименко; 8 (20).X 1883, Харків — 4.XI 1921, Київ] — укр. композитор, публіцист, муз. діяч. Брат Ф. *Акименка*. 1895—1902 — співав у Придворній співацькій капелі у Петербурзі. Закін. 1914 Петерб. консерваторію (у М. *Римського-Корсакова* та А. Лядова). З 1917 жив у Києві, викладав у консерваторії. З 1919 — зав. муз. секцією Всеукр. муз. комітету відділу мист-в при Наркомосі УРСР, муз. керівник т-ру «Музична драма» і Держ. вокал. ансамблю. Брав участь у створенні симф. оркестру ім. М. В. Лисенка, держ. струнного квартету, нар. консерваторії. Тв.: вокал. цикли — «Барвінок» (1905—06, сл. Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Чернявського), «Пісні настрою» (1907—09, сл. О. Олеся); муз. мініатюри, соната, рондо, фантазія для фп. (1909—13), «Прелюд пам'яті Т. Шевченка» (1912); вокал. композиції — «Каменярі», «У долині село лежить», «Земля» (сл. І. Франка), «Коваль» (сл. Ф. Петруненка), «Хмари» (сл. Ю. Будяка); 2 симф. сюїти на укр. теми; романси, пісні. Уклав і гармонізував першу на Україні зб. революц. пісень («Інтернаціонал», «Варшав'янка», «Шалійте, шалійте...», «В бою полягли ви» та ін.), гармонізував 50 укр. нар. пісень для хору, видав зб. дит. пісень «Малим дітям», «Проліски» (3 вип.), «5 шкільних хорів», «Кобзар». Почав працювати над оперою «Невольник» (за Шевченком; рукопис не зберігся). Вид.: Т. Булат. «Яків Степовий» (1980).

СТЕПОВИ́К Дмитро Власович (7.X 1938, с. Слободище Житомир. обл.) — укр. мистецтвознавець, доктор мист-ва з 1990 (удост. в Мюнхені). Закін. 1960 Київ. ун-т. З 1970 — в ІМФЕ. Праці: «Українсько-болгарські мистецькі зв'язки», «Олександр Тарасевич. Становлення української школи на металі» (обидві — 1975), «Українське мистецтво. Від найдавніших часів до початку 20 століття» (1976), «Українська графіка 16—18 століть: еволюція образної системи» (1982), «Леонтій Тарасевич і українське мистецьке барокко», «Тарас Шевченко: живопис, графіка» (обидві — 1986), «Іван Щирський: поетичний образ в українській барокковій гра-

вюрі 17 століття» (1988), «Скарби України» (1991) та ін.

СТЕФА́Н (Попович з Медики; ? — між 1678 і 1695) — укр. живописець. Працював у Дрогобичі, де мав майстерню. Керував роботами по розпису церкви св. Юра (1651—78); виконав ікони для іконостаса цієї ж церкви («Акафіст Богоматері», 1659; «Св. Георгій», 1662; «Богоматір», «Христос», обидві — 1663; «Деісус», «Празники», 1666—67). Для каплиці Різдва Іоанна Предтечі Воздвиженської церкви створив ікони («Богоматір», 1661; «Христос», «Іоанн Златоуст», 1664; «Різдво Іоанна Предтечі», 1669), розписи («Житіє Марії Єгипетської», 1675). Над поновленням ікон С. «Христос» і «Богоматір» 1694 працював його син *Іван Маляр.*

СТЕФА́Н з Києва (?—?) — один з перших відомих нам співаків Київ. Русі. Учень Феодосія Печерського. 1074 став ігуменом Києво-Печерської лаври, потім — єпископом.

СТЕФА́Н МА́ЛЯР (Теребельський; ?—?) — укр. живописець 18 ст. У 1779 виконав настінні розписи в церкві св. Параскеви в с. Олександрівці (тепер Закарп. обл.).

СТЕФА́НИК Василь Семенович (14.V 1871, с. Русів, тепер Івано-Фр. обл.— 7.XII 1936, там же) — укр. письменник і громад. діяч. Навч. 1892—1900 у Краківському ун-ті. Майстер психол. новели. За новелами С. ств. 1968 на Київ. кхф фільм «Камінний хрест». У с. Русові — літ.-мемор. музей і пам'ятник письменнику. Пам'ятник встановлено також у Львові (1971, скульптор В. Сколоздра, арх. М. Вендзилович).

СТЕФАНО́ВИЧ Войцех (Альберт; ?—бл. 1599) — живописець 16 ст. Працював у Львові. Йому приписують портрет польс. короля Стефана Баторія. Є відомості про картину «На шляху до Еммауса». Можливо, автор малюнка для гравюри із зображенням євангеліста Луки у львів. виданні Апостола (1574).

СТЕФАНО́ВИЧ Михайло Павлович [2 (14).II 1898, Київ — 5.VIII 1970, там же] — укр. співак (бас), режисер і музикознавець, н. а. УРСР з 1947. Закін. 1922 Київ. консерваторію (у М. *Микиші,* Є. Збруєвої). Сценіч. діяльність почав 1919 в Києві. З 1921 — в оперних т-рах Києва, Харкова, Одеси, т-рах Росії. Партії: Тарас Бульба (однойм. опера Лисенка), Руслан («Руслан і Людмила» Глинки), Мельник («Русалка» Даргомижського). З 1928 — режисер укр. опери (Полтава), з 1933 — худож. керівник оперних т-рів Дніпропетровська, Харкова, Львова, 1947—54 — Київ. т-ру опери та балету. Вистави: «Молода гвардія» Ю. Мейтуса (1947, перше виконання), «Іван Сусанін» («Життя за царя») М. Глинки (1948), «Богдан Хмельницький» К. Данькевича (1951, 1-е виконання), «Князь Ігор» О. Бородіна (1954). Музикознавчі праці. Держ. пр. СРСР, 1949.

СТЕФУРА́КИ — укр. актори; подружжя. Степан С. (16.I 1846, с. Старий Угринів, тепер Івано-Фр. обл.— 25.IX 1888, Львів). 1869—88 працював у Руському нар. т-рі у Львові. Ролі: Виборний («Наталка Полтавка» Котляревського), Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Нечипір («Пошились у дурні» Кропивницького), Чопорій («Підгоряни» Гушалевича). Іванна Стефуракова (2.I 1849, Львівщина — 16.III 1885, Броди, тепер місто Львів. обл.). 1870—84 працювала в Руському нар. т-рі у Львові. Ролі: Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського), Стеха («Назар Стодоля» Шевченка), Кулина («Чорноморці» Старицького).

СТЕФ'Ю́К Марія Юріївна (16.VII 1948, с. Рожнів Івано-Фр. обл.) —

укр. співачка (лірико-колоратурне сопрано), н. а. СРСР з 1985. Закін. 1973 Київ. консерваторію. З 1972 — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Марильця («Тарас Бульба» Лисенка), Нова русалка («На русалчин великдень» Леонтовича), Милуша («Ярсслав Мудрий» Г. Майбороди), Парася («Сорочинський ярмарок» Мусоргського; «Ла Скала», Мілан, 1981); гол. партії в операх «Царева наречена» М. Римського-Корсакова, «Ріголетто» і «Травіата» Дж. Верді. Держ. премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1988.

СТЕЦЕ́НКО Василь Кіндратович [14 (27).XII 1901, с. Козацьке, тепер Черкас. обл.— 9.XII 1971, Київ] — укр. графік. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна*, С. *Налепинської-Бойчук*). Працював у галузях плаката, станкової, книжкової та пром. графіки, переважно в техніці гравюри на дереві. Тв.: серія «Дніпро» (1940—41), оформлення до поезій М. Рильського, П. Тичини, Лесі Українки (1947), В. Самійленка (1957), кн. «Мудрість народна», «Старий український гумор і сатира» (обидві — 1959), «Україна сміється» (1960); плакати.

СТЕЦЕ́НКО Григорій Андрійович (квітень 1710 або 1712, Ромни, тепер місто Сум. обл.— 11.II 1781, там же) — укр. живописець. Навч., імовірно, у золотаря і живописця А. Атовича. В 40—50-х рр. перебував у Глухові, Козельці, виконуючи настінні розписи і картини на замовлення графа К. Розумовського. З ім'ям С. пов'язують декор. оздоблення та створення ікон для церков Воскресіння Христа (1748) і Різдва Богородиці (1758) в Козельці, Спасо-Преображенського собору в Почепі (1758—59; тепер Брян. обл.), палаців К. і О. Розумовських у Покорщині (тепер на тер. Козелецького р-ну Черніг. обл.). Картини: «Покладення в труну», «Іоанн Богослов». Імовірно, йому належить «Портрет Н. Д. Розумовської» (1753), ікона «Роменська мадонна». 1766 призначений значковим товаришем Лубенського полку.

СТЕЦЕ́НКО Кирило Григорович [12 (24).V 1882, с. Квітки, тепер Черкас. обл.— 29.IV 1922, с. Веприк, тепер Київ. обл.] — укр. композитор, хор. диригент, муз.-громад. діяч, священик. Закін. 1903 Київ. духовну семінарію. Муз. освіту здобув у Києві в муз. уч-щі РМТ та Муз.-драм. школі М. Лисенка (1904—07). Брав уроки композиції у Г. *Любомирського*. 1907 за революц. діяльність висланий з Києва. Викладав спів 1907—11 у школах в Александровську-Грушевському (тепер м. Шахти Ростов. обл.), Білій Церкві (тепер Київ. обл.) та Тиврові (тепер смт Вінн. обл.). 1912 прийняв сан священика і оселився в с. Голово-Русаві (тепер у складі с. Олександрівки Томашпільського р-ну Вінн. обл.). З 1917 — у Києві. Брав участь в організації муз. життя і муз. освіти, створив кобзарську школу. Працював у Всеукр. муз. к-ті відділу мист-в при Наркомосі УРСР, з 1919 керував муз.-хоровою секцією муз. відділу «Дніпросоюзу» в Києві. З його ініціативи ств. мандрівні хор. капели, освоєно нотодрукування, засн. муз. б-ку. Викладав у київ. Муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка. З грудня 1920 жив у с. Веприку. Тв.: «Бурлака», «Рано-вранці новобранці» (1904), «Рости, квіте», «Содом», «Прометей», «Сон», «Хмари», «Знов весна», «Свобода, рівність і любов», «Над нами ніч», «То була тихая ніч», «Усе жило»; кантати — «Шевченкові», «Єднаймося», «У неділеньку святую»; сатирич. пісня-сцена «Цар Горох»; опери «Кармелюк» (не закін.), «Іфігенія в Тавріді» (1922),

дит. опери «Лисичка, Котик і Півник» (1910), «Івасик-Телесик» (1911); музика до вистав «Сватання на Гончарівці» (1909), «Про що тирса шелестіла» (1916, Т-р М. Садовського), «Гайдамаки» (1919—21); 50 акапельних обробок колядок і щедрівок (1907—10); солоспіви; 3 літургії, «Панахида», «Всенощна»; музикознавчі дослідження та рецензії. Організатор і учасник багатьох шевченківських концертів. У с. Веприку — мемор. музей і пам'ятник С. Вид.: Л. Пархоменко. «Кирило Григорович Стеценко» (1973).

СТЕЦЬКÓ Дмитро Григорович (28. XI 1943, Полонна, Польща) — укр. живописець. Закін. 1971 Львів. учще прикладного мист-ва ім. І. І. Труша. Тв.: «Черемха» (1978), «Материнство» (1979), «Віхи історії» (1982), «Автопортрет» (1986), «Розпряжений віз» (1985).

СТЕЧИ́НСЬКІ — діячі укр. т-ру; подружжя, батьки С. Стадникової (див. *Стадники*). Андрій Федорович С. (справж.— Мужик; 16.XII 1849, с. Хренів, тепер Львів. обл.— 5.IV 1896, м. Золочів, тепер тієї ж області) — актор, режисер, драматург. Сценіч. діяльність почав 1867 в Руському нар. т-рі у Львові, 1868—69 — у трупах О. *Бачинського* та А. *Моленцького* на Правобережній Україні. 1869—96 (з перервами) працював у Руському нар. т-рі (з 1893 — режисер, 1894—95 — директор), 1881—83 — у трупі Т. *Романович*. Ролі: Виборний («Наталка Полтавка» Котляревського), Дранко («Пошились у дурні» Кропивницького), Микита Сойка («Учитель» Франка), Кабиця («Чорноморці» Старицького). Автор драм «Міщанка», «Чорний Матвій», комедії «Псотниця», мелодрами «Довбуш», лібретто оперет «Весілля в обжинках», «Садагурський дяк» (обидві — музика С. *Воробкевича*). Переклав укр. мовою комедії «Ревізор» і «Одруження» М. Гоголя. Елеонора С. (18.VIII 1852, м. Клуж, Румунія — 13.XI 1924, Львів) — актриса. 1879—1917 працювала в Руському нар. т-рі у Львові, 1896—97 — в укр. трупах на Наддніпрянщині. Ролі: Стеха («Назар Стодоля» Шевченка), Ключниця («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Явдоха («Безталанна» Карпенка-Карого), Анна («Верховинці» Коженьовського).

СТЕШÉНКО Іван Никифорович [12 (24).I 1894, м. Лебедин, тепер Сум. обл.— 3.V 1937, Харків] — укр. співак (бас). Співу навч. в Італії. Співав у т-рах Італії, Англії, Польщі, Франції, США. 1917—21 — соліст Київ. опери, 1931—34 — Харків. т-ру опери та балету, 1934—37 — Харків. філармонії. Партії: Тарас Бульба (однойм. опера Лисенка), Годунов («Борис Годунов» Мусоргського), Мефістофель (однойм. опера Бойто, «Фауст» Гуно).

СТЕШÉНКО Ірина Іванівна [22. VI (4.VII) 1898, Київ — 30.XII 1987, там же] — укр. актриса і письменниця. Закін. 1920 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. 1920—49 — в київ. і харків. т-рах, зокрема 1923—34 — в т-рі «Березіль». Ролі: Сірчиха («За двома зайцями» Старицького), Марися («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Дорина («Тартюф» Мольєра). Перекладала тв. рос. і зарубіж. драматургів. Автор спогадів про Леся Курбаса.

СТÉШИН Юрій Тимофійович (1.V 1938, с. Старшина Нижегород. обл.) — укр. художник-оформлювач. Тв.: пам'ятні знаки 3-й і 135-й танковим бригадам у с. Зеленому Яру (1974, у співавт.), воїнам-інтернаціоналістам (1991), оформлення музею суднобудування і флоту (1981), дит. містечка «Казка» (1984), всі — у Миколаєві. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1981.

СТЕШКО́ Федір [4 (16).IX 1877, с. Кам'янка, тепер Менського р-ну Черніг. обл.— 31.XII 1944, Прага] — укр. музикознавець, бібліограф і педагог, доктор музикознавства з 1936. Навч. в Київ. і Одес. ун-тах. Муз. освіту здобув у Карловому ун-ті в Празі (1923—26). У 30-х рр. був головою Укр. муз. т-ва в Празі. Автор досліджень з історії укр. музики 17—18 ст. і чес.-укр. муз. зв'язків.

СТІЛІАНУ́ДІ Олександр Миколайович [16 (28).I 1868, Одеса — 4.XII 1948, там же] — укр. живописець. Навч. 1885—90 в Одес. рисувальній школі. Закін. 1895 петерб. АМ. Чл.-засновник і незмінний секретар Т-ва пд.-рос. художників. Тв.: «Сутінки», «Місячна ніч» (1904), «Світає» (1906). Викладав з 1895 у серед. навч. закладах, з 1936 — у буд. ін-ті в Одесі.

СТОБЕ́НСЬКІ — укр. сницарі 17—18 ст. Родом з м. Жовкви (тепер Львівської обл.). Гнат С. (3-я чверть 17 ст.— 1742). Навч. у столярних майстернях та сницарських цехах Жовкви. Разом з Ю. Шимановичем, С. Путятицьким, В. Соковичем та сином Іваном виконав іконостаси для церкви св. Трійці в Жовкві, а також для монастирів у селах Крехові, Міжгір'ї на Львівщині та Краснопущі (тепер Терноп. обл.). Іван Гнатович С. (?—?). Навч. у свого батька, працював разом з ним. 1746 переїхав до Києва, де брав участь у перебудові дзвіниці Софійського монастиря. Степан С. (?—?) — скульптор. Брат Г. Стобенського. Навч. у майстерні брата. 1746—48 оздоблював дзвіницю Софійського монастиря в Києві. Брав участь у спорудженні Успенської церкви в Полтаві (50-і рр. 18 ст.)

СТОВБУНЕ́НКО Федір Якович (бл. 1864, с. Остап'є, тепер Полтав. обл. — 1933, там же) — укр. маляр, різьбяр і позолотник. Тв.: різьблений іконостас Троїцької церкви в с. Остап'єму, картини — «Козак-бандурист» (бл. 1890), «Козак Мамай» (1928).

СТО́ЛЕРМАН Самуїл Олександрович [9 (21).XII 1874, м. Кяхта, тепер Бурятія — 22.XII 1949, Київ] — укр. диригент, н. а. УРСР з 1937. Навч. диригування у В. Сафонова в Москві, де працював в оперній трупі Нар. дому. 1927—44 — гол. диригент Одес., 1944—49 — Київ. т-рів опери та балету. Диригував операми «Розлом» В. Фемеліді (1929), «Золотий обруч» Б. Лятошинського, «Алмаст» О. Спендіарова (укр. мовою; обидві — 1930), «Яблуневий полон» О. Чишка (1931), «Трагедійна ніч» К. Данькевича (1935), всі — перше виконання; Одеса.

СТОЛИ́ЦЯ Євген Іванович [8 (20).I 1870, с. Будеї, тепер Одес. обл. — 26.IX 1929, Москва] — рос. живописець. Уроки малювання брав у Г. *Ладиженського* в Одесі. Закін. 1897 петерб. АМ, з 1909 — її академік. Тв.: «У липні» (1897), «Талий сніг» (1900), «Адмірал Макаров і художник Верещагін» (1904), «Небо хмариться» (1924).

СТОЛЯРЕ́НКО Петро Кузьмич (13.VII 1925, с. Каштани, Крим) — український живописець, н. х. УРСР з 1985. Навч. у студії образотвор. мист-в при Феодосійській КГ. Тв.: «Туманний ранок» (1955), «Весняне вікно» (1960), «Минуле й майбутнє» (1970), «Мітрідат-гора. Реквієм» (1977), триптих «Іван-да-Мар'я» (1981—85), «Біль» (1986), «Море» (1989). Вид.: «Петро Столяренко». Каталог (1990).

СТОЛЯ́РСЬКИЙ Петро Соломонович [18 (30).XI 1871, Липовець, тепер смт Вінн. обл.— 29.IV 1944, Свердловськ] — укр. скрипаль і педагог, н. а. УРСР з 1939. Муз. освіту здо-

був у Варшаві. Закін. 1900 Одес. муз. уч-ще РМТ. 1898—1919 — скрипаль оркестру Одес. оперного т-ру, 1911 відкрив власну муз. школу, з 1920 — викладач Одес. консерваторії (з 1923 — професор). З його ініціативи 1933 в Одесі відкрито першу в СРСР муз. школу-десятирічку (згодом його імені). Серед учнів — Д. *Ойстрах*.

СТОРОЖЕ́НКО Микола Андрійович (24.IX 1928, с. В'язове, тепер Конотопського р-ну Сум. обл.) — укр. живописець і графік, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1956 Київ. худож. ін-т. Працює в галузях станкового і монумент. живопису, кн. графіки. Тв.: панно «Осяяні світлом» (1981, Ін-т фізики АН УРСР), плафон «Т. Шевченко і світ» (1988), мозаїка «Світло волі» (1989, обидва — Київ. музей Т. Г. Шевченка); мозаїка «Українська скіфія» (1990—91); іл. до «Українських народних казок» (1985). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1988.

СТРАВИ́НСЬКІ — діячі рос. муз. культури; батько й син. Федір Гнатович С. [8 (20).VI 1843 с. Новий Двір, тепер Мін. обл.— 21.XI (4.XII) 1902, Петербург] — рос. співак (бас). Закін. 1869 Ніжинський юридичний ліцей, 1873 — Петерб. консерваторію. 1873—76 співав у Київ. опері, з 1876 — у Маріїнському т-рі (Петербург). Перший виконавець партії Світлійшого («Черевички» Чайковського), Голови, Панаса («Майська ніч», «Ніч перед Різдвом» Римського-Корсакова), Скули («Князь Ігор» Бородіна). Серед ін. партій: Фарлаф («Руслан і Людмила» Глинки), Мефістофель (однойм. опера Бойто). Брав участь у концертах М. Лисенка в Петербурзі. Ігор Федорович С. [5 (17).VI 1882, Оранієнбаум, тепер м. Ломоносов Ленінград. обл.— 6.IV 1971, Нью-Йорк, похований у Венеції] —композитор і диригент. Муз. освіту здобув у М. *Римського-Корсакова*. З 1914 жив за кордоном — у Швейцарії (1914—20), Франції (1920—40), США (1940—71). Тв.: балети «Жар-птиця» (1910), «Петрушка» (1911), «Весна священна» (1913), «Весіллячко» (1914—23), хореогр. кантата «Пульчінелла» (1920), «Поцілунок феї», «Аполон Мусагет» (обидва — 1928), «Орфей» (1947), «Агон» (1957); опери «Соловей» (1914), «Мавра» (1922), «Цар Едіп» (1927, опера-ораторія), драма «Персефона» (1936) та ін.; інструм. концерти, вокал.-симф. тв. Автор мемуарів «Хроніка мого життя» (1963). Будинок-музей С. відкрито в м. Устилузі Волин. обл. Вид.: М. Друскін. «Ігор Стравинський. Особистість. Творчість. Погляди» (1982).

СТРАТІЄ́НКО Тамара Миколаївна (23.IX 1946, смт Димер Київ. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1983. Закін. 1968 Київ. ін-т театр. мист-ва, відтоді — диктор Укр. телебачення.

СТРА́ХОВ Адольф Йосипович [справж.— Браславський; 6 (18).X 1896, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 3.I 1979, Харків] — укр. скульптор і графік, н. х. УРСР з 1943. Закін. 1915 Одес. худож. уч-ще (у Й. Мормоне). Тв.: серія плакатів «Абетка революції» (1921), «В. Ульянов (Ленін)» (1924), «8 Березня — день розкріпачення жінки» (1926), «Реальність наших планів — це ми з вами» (1933); малюнки обкладинок до «Ленінської бібліотеки» (1922), кн. «Десять днів, що сколихнули світ» Дж. Ріда (1923), до тв. Т. Шевченка, Ф Достоєвського, Л. Толстого, Г. Хоткевича, П. Тичини та ін.; пам'ятники М. Глинці в Запоріжжі (1955), С. М. Кірову в Макіївці (1959). Вид.: С. Раєвський. «Комплект плакатів ,,Абетка революції" А. Страхова» (1967).

СТРАШИ́НСЬКИЙ Леонард (13.I 1828, с. Токарівка, тепер Київ. обл. — 1879, Житомир) — польс. живописець. Закін. 1855 петерб. АМ (її академік з 1862). Жив у Варшаві, останні роки життя — в Житомирі. Працював у галузі портрета і жанрової картини. Тв.: «Король Лір» (1850), «Лот з доньками» (1851), «Художник у майстерні», «Художник на балу» (1862), «Українка» (1857); портрети, літографії.

СТРАШНО́В Альвіан Платонович [31.VII (13.VIII) 1914, Ярославль] — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1970. Закін. 1930 Ленінгр. ін-т комунального буд-ва. Працював у Москві, з 1946 — у Донецьку. Споруди в Донецьку: телецентр (1954—55, у співавт.), готель «Україна» і планетарій (обидва — 1961), навч. корпус Донец. політех. ін-ту (1966—68), комплекс споруд н.-д. ін-ту чорної металургії (1966—68, у співавт.), навч. корпус Центр. курсів підвищення кваліфікації М-ва вугільної пром-сті УРСР (1970), будинок Донд іпрооргшахтобуду (1977).

СТРЕЛЬБИ́ЦЬКИЙ Іван (?—?) — укр. гравер кін. 17 — поч. 18 ст. Працював у Києві і Чернігові. Тв.: гравюри з портретами гетьмана П. Дорошенка, митрополита Варлаама Ясинського (1707). Оформив вид. «Алфавіт зібраний, рифмами складений» І. Максимовича (1705).

СТРЕЛЬБИ́ЦЬКИЙ Самсон Іванович (?—?) — укр. золотар кін. 18 — 1-ї третини 19 ст. Працював у Києві. Тв.: 2 великі свічники до ікон (1801), срібні царські врата Миколаївської церкви (1802), свічник (1803), шата на ікону Успенського собору (1823) і німб (1829, разом із сином Олександром) на ікону Києво-Печерської лаври. Збереглися потир і срібне блюдо.

СТРЕЛЬБИ́ЦЬКИЙ Федір (?—?) — укр. ґравер 2-ї пол. 18 — поч. 19 ст. Працював у Почаєві (тепер місто Терноп. обл.). Тв.: гравюри «Апостоли Петро й Павло несуть модель Почаївської церкви», «Йов Почаївський»; великий титульний аркуш до Почаївської біблії (1798).

СТРИГУ́Н Федір Миколайович (1. XI 1939, с. Томашівка Черкас. обл.) — укр. актор, режисер, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1961 Київ. ін-т театр. мист-ва (у В. *Неллі*). Працював у Запоріз. укр. муз.-драм. т-рі. З 1965 — у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (з 1987 — гол. реж.). Ролі: Дон Жуан («Камінний господар» Лесі Українки), Микола Садовський («Марія Заньковецька» Рябокляча), Річард III (однойм. трагедія Шекспіра). Вистави: «Безталанна» І. Карпенка-Карого (1987), «Гайдамаки» за Т. Шевченком (1988), «Маруся Чурай» за Л. Костенко (1989), «Павло Полуботок» К. Буревія, «Народний Малахій» М. Куліша (обидві — 1990; грав гол. ролі), «Наталка Полтавка» І. Котляревського (1991). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

СТРІ́ЧКА Іван (бл. 1800, с. Березівка, тепер Прилуцького р-ну Черніг. обл.— бл. 1833) — укр. кобзар. Походив з родини кобзаря. В репертуарі — укр. нар. пісні і думи («Самійло Кішка», «Івась Коновченко, Удовиченко»). Думи від нього записав П. Лукашевич і опублікував у кн. «Малоросійські і червоноруські народні думи та пісні» (1836).

СТРОЇ́НСЬКИЙ Станіслав (травень 1719, Львів — 26.IV 1802, там же) — польс. живописець-монументаліст. Худож. освіту здобув у Львові і Римі. 1746 виконав настінні розписи в костьолі бернардинців (не збереглися), 1750—51 оздоблював костьол св. Марії, 1770—75 — Латинський костьол (всі — у Львові), домініканський костьол у Тернополі.

СТРУННИКОВ Микола Іванович (14.V 1871, Орел — вересень 1945) — рос. живописець. Закін. 1906 петерб. АМ (у І. *Рєпіна*). 1913—20 працював на Україні, приїздив сюди й пізніше. Викладав у Київ. худож. школі (1913—20). Працював у галузі портрета і жанрової картини. Тв.: «Портрет В. Гіляровського» (1897), «1905 рік. Безробітні» (1905), «Партизан» (1929), «Молодь, на літаки!» (1937). Брав участь 1919 у розписах Луцьких казарм у Києві.

СТРУХМАНЧУК Яків Михайлович (10.VIII 1884, с. Росохуватець, тепер Козівського р-ну Терноп. обл. — 1938) — укр. графік. Навч. у Краків. акад. красних мист-в (1906—10) та париз. АМ. 1920 приїхав на Рад. Україну. Тв.: портрети — «Портрет дівчини», «Бретонець», «М. Кічура», «Художник І. Северин», «А. Турчинська», «Жіночий портрет» (поч. 20 ст.); іл. до тв. О. Маковея, П. Козланюка; карикатури в журналах «Жало», «Західна Україна», «Зеркало», «Дзвін»; зарисовки діячів т-ру «Кийдрамте» (зокрема, В. Чистякової в ролі Оксани та Д. Антоновича в ролі Залізняка у виставі «Гайдамаки» за Шевченком); рецензії на вистави Л. Курбаса тощо. Репресований.

СТУПКА Богдан Сильвестрович (27.VIII 1941, с. Куликів, тепер смт Львів. обл.) — укр. актор, н. а. СРСР з 1991. Закін. 1961 драм. студію при Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (керівник Б. Тягно), працював у ньому до 1978. У 1984 закін. Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1978 — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: в т-рі — Задорожний («Украдене щастя» Франка), Дон Жуан («Камінний господар» Лесі Українки), Ведучий («Енеїда» за Котляревським), Потоцький («Сава Чалий» Карпенка-Карого), доктор Тагабат («Санаторійна зона» Хвильового), Гоголь («Різдвяна ніч» за Гоголем), Войницький («Дядя Ваня» Чехова), Майстер («Майстер і Маргарита» Булгакова), Васильєв («Вибір» за Бондаревим), Тев'є («Тев'є-Тевель» за Шолом-Алейхемом), Річард («Річард III» Шекспіра); в кіно — Орест Дзвонар («Білий птах з чорною ознакою», 1970—72), Леонтович («Дударики», 1980), Керенський («Червоні дзвони», 1982), Чепурний («Діти сонця», 1985), Лисенко («Микола Вавилов», т/ф, 1990), Остап Вишня («Із житія Остапа Вишні»), Борис Годунов («Смерть Іоанна Грозного», обидві — 1991). Держ. пр. СРСР, 1980.

СТУПКА Ян Батіст (1892, Австрія — ?, Прага) — укр. і чес. альтист, диригент, педагог, композитор. Навч. з 1906 в Одес. муз. школі РМТ (клас альта), потім — у Празькій консерваторії. 1909—13 вивчав композицію в Одес. муз. уч-щі. 1911—17 — концертмейстер групи альтів в Одес. опері. З 1917 — муз. педагог у Глухові, з 1919 — викладач музики, співу, керівник хору і оркестру Глухів. пед. ін-ту, а також керівник міського хору. З 1925 — у Харкові, хормейстер Держ. укр. хору (ДУХ), з 1927 — в Празі, концертмейстер групи альтів симф. оркестру Празького радіо, хормейстер укр. хору. З 1958 — на пенсії. Тв.: «Українська симфонія», «Українська серенада» для 4-х валторн і арфи, романси на сл. Т. Шевченка, І. Франка, Л. Глібова, В. Самійленка та ін.

СТУПНИЦЬКИЙ Василь (2.I 1879, слобода Михайлівка, Харківщина — 1945) — укр. етнограф, диригент, композитор. Закін. Харків. ун-т та Моск. філармоніч. уч-ще. Праці: «Весілля на хуторі Закараїчному», «До питання про запис на-

родних пісень», «Культурно-історичне значення народної пісні». Тв.: обробки для хору нар. пісень, церк. тв. Автор зб. «Слобожанські народні пісні для школи в супроводі фортепіано».

СУДКО́ВСЬКИЙ Руфін Гаврилович [26.III (7.IV) 1850, м. Очаків — 23.I (4.II) 1885] — рос. та укр. живописець. Навч. в Одес. рисувальній школі, 1868—73 — петерб. АМ, з 1882 — її академік. Тв.: «Прозора вода» (1879—84), «Очаківська пристань» (1881), «Тиша на морі», «Дар'яльська ущелина» (обидва — 1883), «Штиль» (1884).

СУДОМО́РА Охрім Іванович (19. III 1889, Бориспіль, тепер місто Київ. обл.— 13.X 1968, Київ) — укр. графік. Навч. 1904—07 у Лаврській іконописній майстерні (у І. *Їжакевича*). 1907—13 — в Київ. худож. уч-щі. Тв.: оформлення журн. «Сяйво» (1913—14), книг «Сам собі пан» Б. Грінченка (1924), «Кобзар» Т. Шевченка (1927), «Сійся, родися, жито, пшениця» Остапа Вишні (1929); іл. до тв. О. Пушкіна, Н. Забіли, укр. нар. казок («Кирило Кожум'яка»).

СУК Вячеслав Іванович (16.XI 1861, Кладно, побл. Праги — 12.I 1933, Москва) — рос. диригент, н. а. Республіки з 1925. За походженням чех. Закін. 1879 Празьку консерваторію. З 1880 жив у Росії. 1880—82 — концертмейстер, 1906 — зав. муз. частиною Київ. рос. опери; 1885—87 — диригент оперної трупи, 1894, 1897—1901, 1903—04 — приватних оперних антреприз у Харкові. Тут вперше на Україні поставив опери «Садко» (1898) і «Царева наречена» (1900) М. Римського-Корсакова. З 1906 — гол. диригент Великого т-ру (Москва). 1924—25 — професор Моск. консерваторії. Автор опери «Лісовий цар» (1900), оркестрових і камерних тв., фп. п'єс.

СУЛЕРЖИ́ЦЬКИЙ Леопольд Антонович [15 (27).IX 1872, Житомир — 17 (30). XII 1916, Москва] — рос. режисер, театр. діяч, художник і літератор. Навч. у 1-й київ. гімназії, 1889—94 — у МУЖСА. 1885—88 під керівництвом В. *Васнецова* брав участь у розписах Володимирського собору в Києві. З 1905 — режисер МХТ. Разом з К. Станіславським поставив «Синій птах» М. Метерлінка (1908), «Гамлет» В. Шекспіра» (1911). Автор повістей і оповідань «Щоденник матроса», «У пісках», «В дорозі» та ін.

СУЛИ́МА Тихін (?—?) — укр. гончар 2-ї пол. 18 ст. Працював у с. Глинському (тепер Полтав. обл.). Виготовляв побутовий посуд, розписував його рослинним і квітковим орнаментом.

СУЛИ́МЕНКО Анатолій Сергійович (28.IV 1930, Київ — 1.XII 1980, там же) — укр. театр. критик. Закін. 1953 Київ. ун-т, 1964 — Київ. ін-т театр. мист-ва. 1953—70 — в Держ. комітеті радіомовлення і телебачення, 1970—80 — в журн. «Український театр». Автор п'єс «Матрос Железняк» (1970, у співавт.), «Справжні люди» (1975), «Фіолетова мрія» (1977); театрознавчі праці: «Кредо актора Тарабаринова» (1972), «Уроки Островського» (1972), «Олександр Пушкін і наші проблеми» (1974), «Класична п'єса і акторська праця», «Думки про сучасного актора» (обидві — 1976), «Вечори української класики» (1977), «Його незвичні герої» (Про Анатолія Кочергу; 1979), «Романтика на котурнах» (1980) та ін.

СУЛИМЕ́НКО Петро Степанович [16 (29).VII 1914, Єкатеринодар, тепер Краснодар] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1974. Закін. 1947 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*). Тв.: «Безсмертний подвиг севастопольців» (1947), «Севасто-

поль наш!» (1960), «Під залп „Аврори“» (1969), «Тиша» (1971), «Весна» (1977), диптих «Війна і мир» (1981).

СУМБАТАШВІЛІ Йосип Георгійович [27.IX (10.X) 1915, Тбілісі] — груз. і рос. художник т-ру, н. х. СРСР з 1982. Закін. 1942 Тбіліс. АМ. З 1973 — гол. художник Т-ру ім. Є. Вахтангова (Москва). В Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки оформив виставу «Влада темряви» Л. Толстого (1974). Держ. пр. СРСР, 1952, 1974.

СУМСЬКИЙ Вячеслав Гнатович (6.IX 1934, с. Верблюжка, тепер с. Погребнякове Кіровогр. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1981. Закін. 1956 Київ. ін-т театр. мист-ва (у К. *Хохлова* і Л. *Олійника*). Працював у Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької, з 1967 — в Запоріз. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Еней («Енеїда» за Котляревським), Ярема («Гайдамаки» за Шевченком), Гриць («У неділю рано зілля копала» за Кобилянською), Микита («Ярослав Мудрий» Кочерги), Максим Лихограй («Запорізька Січ» Коломійця).

СУПРУН Оксана Олександрівна (14.X 1924, м. Умань, тепер Черкас. обл.— 1.V 1990, Київ) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1964. Дочка Г. *Петрашевич.* Закін. 1951 Київ. худож. ін-т (у своєї матері та М. *Гельмана*). Тв.: «Партизанка» (1951), «Думи» (1964), «Польова царівна» (1966—67), мемор. композиція пам'яті поета-партизана М. Шпака (1975), «Гімнастка» (1980—81). Разом з А. *Білостоцьким* створила композицію «Перед боєм. Богдан Хмельницький, Максим Кривоніс та Іван Богун» (1954); пам'ятники І. Франкові в Києві (1956), Т. Шевченку в Одесі (1966), В. І. Леніну в Чернігові (1967).

СУРЖА Юрій Ілліч (3.IX 1937, с. Сабівка, тепер Луган. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1981. Закін. 1961 театр. студію при Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Працював у т-рах Донецька і Черкас. З 1976 — в Івано-Фр. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Солопій Черевик («Сорочинський ярмарок» Старицького за М. Гоголем), Попандопало («Весілля в Малинівці» Юхвіда), Іван Сірошапка («Зачарований вітряк» Стельмаха), Терешко Колобок («Трибунал» Макайонка).

СУРЖИНА Нонна Андріївна (17.X 1937, Дніпропетровськ) — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. СРСР з 1976. Закін. 1964 Харків. ін-т мист-в (у П. *Голубєва*). З 1963 — солістка Харків., з 1974 — Дніпроп. т-рів опери та балету. Партії: Соломія («Богдан Хмельницький» Данькевича), Анюта («Комуніст» Клебанова), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Кармен («Кармен» Бізе). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

СУСЛОВ Онисим Зіновійович (справж.— Рєзников; 1857, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 2.XII 1929, Одеса) — укр. актор, режисер, антрепренер. Працював у трупах М. Кропивницького (1888—92), П. Саксаганського (1892—93), Г. Деркача (1893—94). Очолював 1894—1909 власні трупи. 1918—29 керував сільс. пересувними т-рами та заводськими драм. гуртками. Викладав у драм. студії при Одес. держ. драм. т-рі. Ролі: Виборний («Наталка Полтавка» Котляревського), Степан («Невольник» Кропивницького), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Явтух («Майська ніч» за Гоголем). На Одес. кінофабриці ВУФКУ знявся у фільмах: «Митя», «Сумка дипкур'єра» (обидва — 1927), «Проданий апетит», «Філантроп» (1928). Автор п'єс «Галя Русина», «Без просвіту», «За землю». Вид.: І. Мар'я-

ненко. «Минуле українського театру» (1953).

СУХЕ́НКО Віктор Васильович (21. IV 1941, с. Рибці Полтав. обл.) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1966 Київ. худож. ін-т (у М. Г. *Лисенка*). Тв.: «Нескорений» (1966), пам'ятники — С. А. Ковпаку в м. Путивлі Сум. обл. (1971), академіку М. Г. Лисенку (1974), в урочищі Бабин Яр у Києві (1976), Т. Г. Шевченку в м. Шевченко (Казахстан, 1982), всі — у співавт., погруддя В. В. Маяковського (1984), композиція «Перемога» (1987). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1984.

СУХІШВІ́ЛІ Ілля Ілліч [22.III (4.IV) 1907, Тбілісі — 24.III 1985, там же] — груз. артист балету і балетмейстер, н. а. СРСР з 1958. Закін. 1924 студію груз. нар. танцю (Тбілісі). Організатор (1945) і худож. керівник (разом з Н. *Рамішвілі*) Ансамблю нар. танцю Грузії. На Україні поставив танці в опері «Даїсі» З. Паліашвілі (1938, Київ. т-р опери та балету), муз. комедії «Кето і Коте» В. Долідзе (1939, Київ. т-р оперети). Держ. пр. СРСР, 1949.

СУХОДО́ЛОВ Микола Макарович (4.V 1920, с. Нагутське, тепер Ставр. кр.) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1951 Київ. худож. ін-т (у Л. *Муравіна* та М. Г. *Лисенка*). Тв.: пам'ятник М. Щорсу в Києві (1954, у співавт.), композиція «Бандуристка» (1960); портрет М. Гоголя (1958), надгробки на могилах письменників В. Кучера (1955), Ю. Петрова (1978), Г. Бойка (1979), «Скорботна мати» (1989, статуя на братській могилі в с. Сеньківці Київ. обл.).

СУХОДО́ЛЬСЬКИЙ Олексій Львович [16 (28).III 1863, Київ — 15.IV 1936, Москва] — укр. актор і режисер. З 1879 працював у київ. т-рі Бергоньє. В укр. т-рі — з 1891 у трупах М. Кропивницького, Г. Деркача. 1894—98 разом з О. Сусловим очолював укр. трупу, 1898—1918 — власну трупу. Працював у Югославії (1920—28). Повернувся в СРСР 1929. В 1930—32 — керівник пересувного укр. т-ру «Гарт», 1932 — 33 — актор Держ. укр. т-ру РРФСР (Москва). Ролі: Панас («Циганка Аза» Старицького), Карпо («Лимерівна» Панаса Мирного), Хома («Назар Стодоля» Шевченка), Аким («Влада темряви» Толстого). Автор п'єс «Хмара», «Помста, або Загублена доля», перекладів.

СУХО́РСЬКИЙ Андрій Петрович [8 (20). VIII 1929, Польща] — укр. різьбяр на дереві, з. м. н. тв. УРСР з 1984. Тв.: скульптура малих форм — «Лемко-різьбяр» (1979), погруддя Т. Шевченка (1980), «Козак Мамай» (1982), «Переселення лемків» (1985), «На ярмарок» (1988), «Лемко везе дрова» (1989).

СЯДРИ́СТИЙ Микола Сергійович (1.IX 1937, с. Колісниківка Харків. обл.) — укр. майстер мікромініатюри, з. м. н. тв. УРСР з 1970. Навч. 1956—61 в Харків. худож. уч-щі. Закін. 1960 Харків. с.-г. ін-т. Створив худож. і тех. мікромініатюри: портрети-барельєфи, вирізані на вишневих і тернових кісточках, найменші у світі книги («Кобзар» Т. Шевченка, розмір 0,6 мм²), вироби з золота (вітрильний фрегат «Пам'яті Гріна», 337 деталей, довж. 3,5 мм), наймініатюрніший у світі діючий синхронний електромотор (у 200 раз менший за макове зерно). Автор посібників: «Чи важко підкувати блоху» (1966), «Таємниці мікротехніки» (1969).

ТАБАРО́ВСЬКИЙ Борис Мойсейович (5.XII 1923, Харків) — рос. актор, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1950 Харків. театр. ін т. З 1948 — в Харків. рос. драм. т-рі ім. О. С. Пушкіна. Ролі: Гаєв («Вишневий сад» Чехова), Луначарський («Більшовики» Шатрова).

ТАБОРО́ВСЬКИЙ Станіслав Йосипович (1830, Волинь — 1890, Петербург) — укр. і рос. скрипаль, композитор. Закін. Петерб. ун-т. Музики навч. в Одесі та Петербурзі. Закін. Брюссельську консерваторію. Гастролював у Бельгії, Франції, Німеччині, Польщі. Був солістом при дворі нім. імператора Вільгельма I. З 1860 — військ. диригент у Житомирі. 1863—68 — член Київ. відділення РМТ. Засновник 1875 відділення РМТ і його муз. школи в Кронштадті. З 1885 жив у Петербурзі. Тв.: увертюри для симф. оркестру, концерт для скрипки, квартет, 6 рапсодій для скрипки.

ТАЇ́РОВ Борис Олександрович [16 (29).XI 1906, Одеса — 15.X 1985, Київ] — український артист балету, балетмейстер, з. а. УРСР з 1954. Закін. 1926 Одес. муз.-драм. технікум. 1923—33 — в Одес., 1933—34 — Харків., 1934—37 — Київ. т-рах опери та балету. 1936—51 — педагог Київ. ін-ту театр. мист-ва. Партії: Бірбанто («Корсар» Адана), Капітан («Червоний мак» Глієра), Дон Кіхот («Дон Кіхот» Глюка). 1937—40 — балетмейстер Ансамблю танцю УРСР, 1944—72 — гол. балетмейстер Київ. т-ру оперети, де поставив балети «Чари кохання» на музику Р. Штрауса (1958) та «Дівоче серце» О. Сандлера (1961). Автор сценаріїв балетів «Сорочинський ярмарок» В. Гомоляки, «Поема про Марину» Б. Яровинського.

ТАЇ́РОВ Олександр Якович [справж.— Корнбліт; 24. VI (6.VII) 1885, м. Ромни, тепер Сум. обл.— 25.IX 1950, Москва] — рос. режисер, н. а. РРФСР з 1935. Творчу діяльність почав 1905 у Києві. 1914 заснував у Москві Камерний т-р, в якому здійснив вистави «Адрієнна Лекуврер» Е. Скріба (1919), «Федра» Ж. Расіна (1922), «Патетична соната» М. Куліша (1931), «Невідомі солдати» Л. Первомайського (1932), «Дума про Британку» Ю. Яновського (1933), «Фронт» О. Корнійчука (1943). Автор кн. «Записки режисера, статті, бесіди, промови, листи» (вид. 1970). Вид.: Ю. Головащенко. «Режисерське мистецтво Таїрова» (1970).

ТАЛО́ВСЬКИЙ Теодор Маріан (23.III 1857, Зассів, Польща — 1.V 1910, Львів) — польс. і укр. архітектор. Закін. політех. ін-т у Львові (з 1901 — викладав у ньому) та Відні. Збудував костьол Єлизавети (1904—11) та віллу Ванге (1899) у Львові, костьоли в Кам'янці-Струмиловій (тепер м. Кам'янка-Бузька Львів. обл.; 1901), в с. Товстому та м. Скалаті (обидва — в Терноп. обл.), палац Четвертинських у Києві (не зберігся).

ТАЛЯРЕ́ВСЬКИЙ Яків (у чернецтві — Іліодор; ?—?) — укр. гравер на дереві 18 ст. Працював у Чернігові. В 50-х рр. виконав гравюри для видань Черніг. друкарні («Іоанн Златоуст», «Трійця в Авраама», «Василій Великий», «Цар Давид грає на гуслях», «Григорій Двоєслов» та ін.).

ТАМА́РОВА Ніна Василівна [3 (16).XI 1900, м. Новочеркаськ, тепер Ростов. обл.— 8.VII 1983, Харків] — рос. актриса, н. а. УРСР з 1957. На сцені — з 1920. Працювала в т-рах Новочеркаська, Ростова-на-Дону та ін. 1938—83 — в Харків. рос. драм. т-рі. Ролі: Маша («Три сестри» Чехова), Олена («Діти сонця» М. Горького), Діана («Собака на сіні» Лопе де Веги).

ТАНЄ́ЄВ Сергій Іванович [13 (25). XI 1856, Владимир — 6 (19).VI 1915, Дютьково, побл. м. Звенигорода, тепер Моск. обл., похований у Москві] — рос. композитор, піаніст, педагог, муз.-громад. діяч. Навч. 1866—75 у Моск. консерваторії (класи: фп.— М. Рубінштейна, композиції — П. Чайковського; з 1881 — її професор, 1885—89 —директор). Серед учнів — Р. *Глієр,* М. *Радзієвський,* Б. *Яворський.* Тв.: опера «Орестея» (1894); кантати, 4 симфонії, камерні ансамблі, хори, романси. Записав і обробив 27 укр. нар. пісень. В рукопису «Вісім малоруських пісень ... в гармонізації С. І. Танєєва» (1912). Концертував у Харкові (1876, 1908) та Києві (1909). Вид.: Т. Хопрова. «Сергій Іванович Танєєв» (1980); Г. Бернандт. «С. І. Танєєв» (1983).

ТАНЦЮ́РА Гнат Трохимович (10. VI 1901, Зятківці, тепер Гайсин. р-ну Вінн. обл. — 12.XI 1962, м. Гайсин, тієї ж області) — укр. фольклорист, педагог. Закін. 1932 Вінн. ін-т соцвиху. Зібрав понад 2500 укр. пісень (з мелодіями). Частину його записів надруковано в кн. «Жіноча доля в народних піснях» (1930). Понад 1000 зразків нар. творчості Т. записав від нар. співачки Я. *Зуїхи* (опубл. в кн. «Пісні Явдохи Зуїхи. Записав Гнат Танцюра», 1965). Свій досвід збирача фольклору узагальнив у кн. «Записки збирача фольклору» (1958).

ТАНЮ́К Леонід (Лесь) Степанович (8.VII 1938, Київ) — укр. режисер, театрознавець, перекладач, громадський діяч. Закінчив 1962 Київ. ін-т театр. мист-ва (у М. *Крушельницького*). Працював у т-рах України (м. Біла Церква, Львів, Одеса, Харків, Київ), Росії (Москва). Вистави: «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка, «Маклена Граса» М. Куліша (обидві — 1963), «Правда і кривда» М. Стельмаха (1964), «Гусяче перо» С. Лунгіна (1965), «Казки» О. Пушкіна (1966), «Пан де Пурсоньяк» Ж. Б. Мольєра (1971) та ін. Праці: «Уроки Мар'яна Крушельницького» в кн. «Мар'ян Крушельницький. Спогади. Статті» (1969), монографія «Мар'ян Крушельницький» (1974), вступна ст. в кн. «Михайло Федорович Романов» (1985), коментар і впорядкування кн. «Лесь Курбас. Статті і спогади про Леся Курбаса. Літературна спадщина» (1988, у співавт.), вступна стаття, упорядкування, підготовка текстів і коментар творів Миколи Куліша в 2 томах (1990); перекладач тв. В. Шекспіра, Л. Піранделло, Робіндраната Тагора та ін. З 1992 — голова Спілки театр. діячів України.

ТАРАБА́РИНОВ Леонід Семенович (8.XI 1928, смт Шалигине, тепер Сум. обл.) — укр. актор, н. а. СРСР з 1972. Закін. 1955 Харків. театр. ін-т (у Д. Антоновича), відтоді — в Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. З 1968 викладає в Харків. ін-ті мист-в. Ролі: Михайло («Суєта» Карпенка-Карого), Ярема («Гайдамаки» за Шевченком), Дон Жуан («Камінний господар» Лесі Українки), Протасов («Живий труп» Л. Толстого). Знімався в кіно.

ТАРАКА́НОВ Микола Михайлович [7 (19).XII 1898, Єлизаветград, тепер Кіровоград — 21.IX 1976, Київ] — укр. хор. диригент і педа-

гог, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1926 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка (у М. Вериківського). Гол. хормейстер Харків. (1932—34), Київ. (1934—41), Донец. (1954—64) і Одес. (1964—66) т-рів опери та балету. 1964—66 викладав в Одес. консерваторії. У 1944—54 був репресований.

ТАРА́Н Андрій Іванович [19 (31). VIII 1886, м. Нікополь — 5.III 1967, Ленінград] — укр. живописець. Навч. у Петербурзі (1906—09) та Парижі (1909—12). З 1923 — на Україні. Викладав у Київ. худож. ін-ті, де 1937 організував мозаїчну майстерню. Тв.: «Задиміла домна» (1927), «На Дніпрельстані» (1929), «Криворізькі етюди» (1937), «На кар'єрі» (1938).

ТАРАНЕ́НКО Валерія Несторівна (30.III 1935, с. Вільховець Київ. обл.) — укр. художниця тканин, килимів. Закін. 1956 Львів. уч-ще прикладнюго мист-ва. Тв.: килими з орнамент. та сюжетно-тематич. композиціями — «Килим з півнем», «Килим з павичем», «Древо життя» (всі — 1970), «Квіти і птиці» (1971).

ТАРАНЕ́ЦЬ Олександр Михайлович (26.III 1924, с. Зелене, тепер Петрівського р-ну Кіровогр. обл.) — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1984. Закін. 1955 Київ. консерваторію. З 1953 — соліст Укрдержестради (з 1959 — Укрконцерту), в 1987—91 — в Київконцерті.

ТАРА́НОВ Гліб Павлович [2 (15). VI 1904, Київ — 25.I 1989, там же] — укр. композитор, педагог, з. д. м. УРСР з 1957, доктор мистецтвознавства з 1944. Навч. 1918—20 в Петрогр., 1920—24 — у Київ. (класи: композиції — Р. *Глієра*, Б. *Лятошинського*, диригування — Ф. Блуменфельда, М. Малька) консерваторіях.

Закін. 1925 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка, з 1925 — його викладач, з 1934 — викладач Київ. (1939—75 — професор), 1941—50 — Ленінгр. консерваторій. Тв.: опера «Льодове побоїще» («Олександр Невський»; 1943, 2-а ред. 1983); 10 симфоній, сюїти (в т. ч. «Українська», 1950), симф. поеми; інструм. концерти; камерна музика; редагування та оркестровка опери «Катерина» М. Аркаса (1956); хори, романси на сл. Т. Шевченка, О. Блока, М. Лермонтова, обробки нар. пісень. Автор праці «Курс читання партитур» (1939). Вид.: М. Михайлов. «Гліб Павлович Таранов» (1963).

ТАРА́НОВА Валентина Андріївна (27.VII 1932, Ашхабад) — укр. майстер декор.-ужиткового мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1982. Закін. 1955 Сарат. пед. ін-т. Організатор 1972 і керівник (до 1977) студії декор.-ужиткового мист-ва при Палаці культури курорту Трускавець, 1977—89 — керівник нар. самодіяльної студії у Трускавці. Вироби з дерева, сухих рослин, соломи. Тв.: «Гуцульщина» (1977), «Поле» (1985), «Ісус Христос» (1987), «Т. Г. Шевченко», «Сім'я вечеря біля хати» (обидва — 1988), «Церква», «Карпати» (обидва — 1989).

ТАРАНУ́ШЕНКО Стефан Андрійович [9 (21).XII 1889, м. Лебедин, тепер Сум. обл. — 13.X 1976, Київ] — укр. мистецтвознавець. Закін. 1917 Харків. ун-т. Досліджував укр. нар. арх-ру, живопис, декор.-ужиткове мист-во, творчість укр. художників. Осн. праці: «Старі хати Харкова» (1922), «Покровський собор у Харкові» (1923), «Мистецтво Слобожанщини» (1928), «Лизогубівська кам'яниця у м. Седневі» (1932), «П. Д. Мартинович» (1958), «Шевченко-художник» (1961), «Монументальна дерев'яна архітектура Лівобережної України» (1976); статті про творчість В. Кричевського, О. Кульчицької, про укр. писанки,

нар. меблі і килими, книжкову графіку.

ТАРА́НЧЕНКО Володимир Васильович (26.VII 1933, Київ) — укр. кінооператор. Навч. 1961—63 у ВДІКу. З 1958 — на кіностудії «Укртелефільм». Зняв фільми: «Людина і небо» (1964), «Люди над хмарами» (1965), «Крок до мужності» (1968), «Чорнобиль. Хроніка важких тижнів» (1987). Держ. пр. СРСР, 1988.

ТАРА́НЧЕНКО Юрій Федорович [8 (21).I 1905, м. Ворожба, тепер Сум. обл.— 7.III 1978, Київ] — укр. диригент і педагог, з. а. УРСР з 1946. Закін. 1939 Київ. консерваторію (1966—72 — викладач). 1945—68 — худож. керівник хору Укр. радіо.

ТАРАПА́ТА Іван Кузьмич (11.VII 1920, с. Перевіз, тепер Полтав. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1978. Закін. 1949 Київ. театр. ін-т, відтоді — у Вінн. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Гонта («Гайдамаки» за Шевченком), Микола («Сільська честь» Карпенка-Карого), Нещасливцев («Ліс» О. Островського); знявся у фільмах Київ. кхф «Кров людська — не водиця» (1960), «Женці» (1979) та ін.

ТАРАСЕ́ВИЧ Леонтій (бл. 1650, ймовірно, Ужгород — 1710, Київ) — укр. рисувальник і гравер, представник стилю бароко, один з основоположників на Україні мист-ва різцевої гравюри на металі. Належав до школи О. *Тарасевича*. Навч. в Аугсбургу (Баварія), працював у Вільні, Чернігові, Москві та Києві. Автор гравірованих геральдич. та панегірич. композицій, портретів В. Голицина (1689), старости з Ошмян Г. Л. Землі (1690), кн. К. С. Радзивілла (1692), іл. до видань вітальної поеми на честь Б. Шереметєва (1695), Києво-Печерського патерика і Тріоді П'ятдесятниці (Тріоді цвітної, обидва — 1702), Нового завіту і Псалтиря (обидва — 1703). Т. відображав реалістичні мотиви, насамперед у пейзажах, де відтворював види Києва й істор. достовірні образи відомих укр. діячів — літописця Нестора, живописця Алімпія, Іеремії Прозорливого та ін. Остання з відомих гравюр Т. надрукована в підручнику з артилерії Брінка (1710, Москва). Вид.: Д. В. Степовик. «Леонтій Тарасевич і українське мистецтво барокко» (1986).

ТАРАСЕ́ВИЧ (Тарасович) Олександр (у чернецтві — Антоній; бл. 1640, ймовірно, Ужгород — 1727, Київ) — укр. рисувальник і гравер, представник стилю барокко. Початкову худож. освіту здобув на Україні, пізніше навч. в Аугсбургу (Баварія). З 1670 жив у Вільні, 1688—1727 — в Києві. Тв.: іл. до кн. «Три філософії» (1675), «Житіє святих» (1693), «Три вінці...» В. Ясинського (1688), «Північ і Південь», «Князівське знамено» С. Яворського (обидві — 1690); портрети — Я. Собеського (1680), київ. митрополита К. Жоховського (1683), хорунжого К. Клокоцького (1685), церков. і громад. діяча Л. Барановича, патріарха А. Мелетія (обидва — 1693), гравюри реліг. змісту. Вид.: Дмитро Степовик. «Олександр Тарасевич» (1975).

ТАРА́СЕНКО Борис Миколайович (29.XI 1933, с. Гаврилівка Дніпроп. обл.) — укр. кінознавець і сценарист, кандидат мистецтвознавства з 1973. Закін. 1964 ВДІК. 1984—91 — в ІМФЕ. Сценарії фільмів: «Комісари» (1969, у співавт.), «Ветерани» (1967), «Пісні зустрічаються у Києві» (1967), «Струни моєї землі» (1969), «Там, під Соколовим» (1972), «Хата моя, біла хата» (1981), «Слово про Київ» (1982), «Мелодії Одеси» (1990). Автор книг «О. П.

Довженко» (1984), «Ахілесова п'ята буржуазного кіно» (1986, у співавт.).

ТАРА́СЕНКО Олексій Григорович [17 (30).IX 1909, с. Домаха, тепер Харків. обл.— 27.II 1991, Суми] — укр. актор, режисер, н. а. УРСР з 1960. З 1939 — в Сум. укр. т-рі драми і муз. комедії. Ролі: Гнат («Безталанна» Карпенка-Карого), Вожак («Оптимістична трагедія» Вишневського), Отелло (однойменна трагедія Шекспіра). Вистави: «Машенька» О. Афіногенова (1945), «Лимерівна» Панаса Мирного (1965) та ін.

ТАРА́СОВА Алла Костянтинівна [25.I (6.II) 1898, Київ — 5.IV 1973, Москва] — рос. актриса, н. а. СРСР з 1937, Герой Соц. Праці (1973). Навч. 1906—10 в києво-печерській жіночій гімназії (1981 у цьому приміщенні відкрито кімнату-музей Т.). Закін. 1916 студію МХТу. 1916—73 — у МХАТі. Ролі: у т-рі — Кручиніна, Негіна («Без вини винні», «Таланти і поклонники» О. Островського), Анна («Анна Кареніна» за Л. Толстим), Маша («Три сестри» Чехова); у кіно — Катерина («Гроза», 1934), Катерина («Петро І», 1937—39) та ін. Гастролювала з т-ром в Києві (1936, 1939, 1949, 1961). В січні 1963 Т. виступала перед громадськістю Києва на урочистому вечорі, присвяченому 100-річчю з дня народження К. С. Станіславського. Держ. пр. СРСР, 1941, 1946 (двічі), 1947, 1949. Вид.: «Алла Костянтинівна Тарасова. Документи і спогади» (1978).

ТАРНА́ВСЬКИЙ Мар'ян Гнатович (21.I 1931, с. Завада, тепер Львів. обл.) — укр. художник скла, з. х. УРСР з 1983. Закін. 1971 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Розвиває традиції укр. гутного скла. Тв.: декор. посуд («Лев», 1971), свічники, вази, вітражі «Пори року» для санаторію «Південний» у Трускавці (1973), декор. люстри для готелю «Суми» в Сумах (1980), оформлення інтер'єра Палацу культури «Кристал» у Новояворівську Львів. обл., просторова композиція в актовому залі Львів. ун-ту, серія виробів з гутного скла (1980—91).

ТАРНО́ВСЬКИЙ Семен (?—?) — укр. золотар 18 ст. Працював у Києві. Тв.: срібна дарохранильниця та мідна модель, за якою було виготовлено срібні царські врата (1747) для Софійського собору в Києві.

ТАРНО́ВСЬКІ — укр. поміщики, власники земельних володінь у Черніг., Полтав., Київ. губерніях, меценати. Походили з козац. старшини. Василь Васильович Т. [Старший; 14(26).VI 1810 — 4(16).XII 1866]. Закін. Моск. ун-т. Був знайомий з М. Гоголем, Т. Шевченком. Автор праць «Юридичний побут України», «Про подільність сімейств у Малоросії» (1853). Його син Василь Васильович Т. [Молодший; 1837—13 (25).VII 1899, Київ]. Закін. Київ. ун-т. Листувався з Т. Шевченком. Заповів свою унікальну колекцію (худож. твори, рукописи, у т. ч. Т. Г. Шевченка) Черніг. губернському земству. Для її розміщення 1900—01 було переобладнано й добудовано приміщення ремісничого класу сирітського будинку, що знаходився на тодішній околиці міста. 1902 тут було відкрито загальнодоступний Черніг. музей укр. старожитностей В. В. Тарновського. До 1979 (з перервами) у цьому будинку містилася експозиція Черніг. історич. музею. Григорій Степанович Т. [1788—8 (20).XII 1853]. Дядько В. В. Тарновського (Старшого). Маєток Т. на Чернігівщині — Качанівка в 19 ст. був одним з осередків худож. культури. Тут бував М. Гоголь, 1835 він вперше читав свою комедію «Одруження». Влітку 1838 до маєтку кілька разів приїздив

М. Глинка, який познайомився з поетом В. Забілою (на його вірші написав романси «Гуде вітер вельми в полі», «Не щебечи, соловейко»), у виконанні кріпацького оркестру вперше прослухав увертюру і перші частини своєї опери «Руслан і Людмила». У Качанівці бував укр. історик і етнограф М. *Маркевич*, художник В. *Штернберг* (написав картину «В Качанівці у Тарновського»). 1843 на запрошення Г. С. Тарновського до Качанівки приїхав Т. Шевченко, привіз сюди картину «Катерина», яку той згодився купити. У власникові маєтку поет побачив типового кріпосника (його риси частково відтворив в образі Арновського в повісті «Музикант»). Т. Шевченко заїжджав до Тарновських і в серпні 1859, записав до їхнього альбому 2 рядки з вірша «Не кидай матері! — казали», «І стежечка, де ти ходила, колючим терном поросла». Після смерті Т. Шевченка в Качанівці на його честь насипано високий пагорб (1893 на ньому поховано поетового друга художника Г. *Честахівського*). У Т. бували О. *Маркович* і його дружина Марко Вовчок, художник К. Маковський (написав ряд портретів Т.). Приїздив І. Рєпін зі своїм учнем В. Сєровим. Тут він зібрав матеріал для картини «Запорожці пишуть листа турецькому султанові», почав полотно «Вечорниці» та ін. Т. утримували кріпацький т-р, який, крім зх.-європ. і рос. драматургії, ставив укр. п'єси — «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» І. Котляревського, «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка. В маєтку працювали майстерні кріпачок-вишивальниць. Качанівка — садово-парковий ансамбль, закладений і спланований у 70-х рр. 18 ст. М. *Мосцепановим*. Протягом 18—19 ст. зазнав чимало перебудов, з 1980 — історико-культур. заповідник.

ТАРТАКО́В Яким Вікторович (1860, Одеса — 23.І 1923, Петроград) — рос. співак (баритон), педагог, режисер, з. а. Республіки з 1923. Закін. 1881 Петерб. консерваторію (у К. *Еверарді*). 1881—82 — соліст Одес., 1884—94 — Київ. опер. Був першим виконавцем на київ. сцені партій Онєгіна, Єлецького («Євгеній Онєгін», 1884; «Пікова дама», 1890, Чайковського), Шакловитого («Хованщина» Мусоргського, 1892). Виконував також обов'язки режисера. 1882—84, 1894—1923 — соліст (з 1909 — також гол. режисер) Маріїнського т-ру в Петербурзі, 1920—23 — професор Петроград. консерваторії.

ТАРТАКО́ВСЬКИЙ Ісак Йосипович [12 (25).IV 1912, м. Волочиськ, тепер Хмельницької обл.] — український живописець, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1951 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*, В. *Костецького*). Тв.: «Портрет композитора Л. М. Ревуцького» (1950), «У визволеному Києві» (1960), «Портрет П. Г. Тичини» (1964), «Наталка» (1966), «Осінь у горах Криму» (1967), «Композитор А. Я. Штогаренко» (1979), «Т. Шевченко у майстерні» (1987), портрети героїв Вел. Вітчизн. війни — «М. П. Бочаров» (1986), «В. Б. Пилинський» (1987), «М. І. Ахтирченко» (1990), «М. П. Полудень» (1991); «Реквієм» («Бабин Яр», 1991).

ТАРХА́НОВ Михайло Михайлович [справж.— Москвін; 7 (19).IX 1877, Москва — 18.VIII 1948, там же] — рос. актор, н. а. СРСР з 1937. Сценіч. діяльність почав 1898. В 1914—19 — у т-рі М. Синельникова (Київ, Харків), виконував ролі Осипа і Хлестакова («Ревізор» Гоголя). З 1922 — у МХАТі. З 1939 — профе-

сор ДІТМ у Москві. Держ. пр. СРСР, 1943.

ТА́РШИН Олексій Михайлович [справж.— Бєлоусов; 19.IX (2.X) 1906, Казань — 23.VIII 1986, Київ] — рос. актор, н. а. УРСР з 1951. Навч. 1924—26 в театр. школі при Казанському рос. драм. т-рі. З 1937 — на Україні, у т-рах Харкова та Києва. 1962—83 — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Тузенбах («Три сестри» Чехова), Вагін («Діти сонця» М. Горького), Каренін («Живий труп» Л. Толстого), Бєлін («Під золотим орлом» Галана).

ТА́СІН Георгій Миколайович [справж.— Розов; 10 (22).III 1895, м. Шумячі, тепер смт Смол. обл.— 6.V 1956, Київ] — укр. кінорежисер і сценарист. Закін. Ленінгр. психоневрологічний ін-т. В кіно — з 1920. На Одес. кінофабриці поставив ф-ми: «Алім» (1926), «Ордер на арешт» (1927), «Джіммі Хіггінс» (1928), «Нічний візник» (1929), «Назар Стодоля» (1937), «Кармелюк» (1939), «Дочка моряка» (1942). З 1944 — на Київ. студії хронікально-документ. фільмів, де створив фільми: «Київ» (1944), «Україна відроджується» (1945), «Радянська Україна» (1947), «Пісні про Україну» (1955). Держ. пр. СРСР, 1948.

ТАТІ́ЄВ Іраклій Георгійович (23.V 1917, Одеса) — укр. архітектор. Закін. 1946 Моск. архітектурний ін-т. Серед проектів: будинки Головпоштамту (1955), забудова центр. площі з кінотеатром «Сатурн» (1968), ресторан «Гірка» (1971), всі — у Ялті (Крим), у співавт. з О. Бистровою.

ТА́ТЛІН Володимир Євграфович [16 (28).XII 1885, Москва — 31.V 1953, там же] — рос. художник, з. д. м. РРФСР з 1931. Навч. в МУЖСА (1902—03, 1909—10). Працював у галузі живопису, графіки, худож. конструювання, театр.-декор. мист-ва. У 90-х рр. 19 ст. жив у Харкові. 1925—27 працював у Києві. Очолював теакінофотовідділення живописного ф-ту Київ. худож. ін-ту. Оформив вистави «Гайдамаки» за поемою Т. Шевченка (1925), «За зірками» В. Гжицького в Держ. т-рі для дітей ім. І. Франка у Києві (1926); обкладинки до збірок поезій М. Бажана, М. Семенка і Г. Шкурупія «Зустріч на перехресті» (1927). Тв.: «Матрос» (1911), «Контррельєф» (1916); моделі пам'ятника-вежі 3-му Інтернаціоналу (1919—20) і літального апарата «Летатлін» (1929—32). Грав на бандурі й виготовляв бандури.

ТАЦІ́Й Олексій Олександрович (1903, Полтава — 12.III 1967, Київ) — укр. архітектор. Закін. 1930 Харків. технологіч. ін-т. Споруди: Будинок Червоної Армії (1932—33) у Харкові, будинок міськради в м. Кривому Розі (1933—34), павільйон УРСР на Всесоюз. с.-г. виставці в Москві (1939), кінотеатр «Київ» у Києві (1952, два останні — у співавт.).

ТАЯ́КІНА Тетяна Олексіївна (12.I 1951, Київ) — укр. артистка балету, н. а. СРСР з 1980. Закін. 1969 Київ. хореогр. уч-ще (з 1989 — його худож. керівник); 1969—89 — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Мавка («Лісова пісня» Скорульського), Одетта-Оділлія, Аврора («Лебедине озеро», «Спляча красуня» Чайковського), Жізель («Жізель» Адана), Кітрі, Нікія («Дон Кіхот», «Баядерка» Мінкуса). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

ТВЕРДОХЛІ́Б Іван Йосипович [12 (24).IV 1899, с. Довжик, тепер Золочівського р-ну Харків. обл.— 16.X 1986, Одеса] — укр. актор, н. а. УРСР з 1960. З 1929 (з перервою) — в Одес. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Мартин Боруля («Мар-

тин Боруля» Карпенка-Карого), Аврам («Патетична соната» Куліша), Мальволіо («Дванадцята ніч» Шекспіра). В кіно з 1930. Знявся у фільмах «Перекоп» (1930), «Коліївщина» (1933), «Прометей» (1935), «Коні не винні» (1956) та ін.

ТВЕРДОХЛІ́Б Ірина (Банах); (27.III 1918, с. Винники, тепер Львів. обл.) — укр. художниця. Мист. освіту здобула в Ін-ті прикладного та декор. мист. у Львові й Рочестерському технологіч. ін-ті на відділі мистецтва. До 1946 жила в Австрії, до 1949 — в Німеччині, з 1949 — в США. Автор картин на релігійні та символістичні теми («Сибір», 1975), емалей, укр. вибійки тощо. Вид.: «Творчість Ірини Банах-Твердохліб» (1988).

ТВЕРДЯ́НСЬКА Лідія Олександрівна (19.XII 1912, Петербург — 16.XII 1984, Харків) — укр. скульптор. Закін. 1946 Харків. худож. ін-т. Тв.: «Зоя Космодем'янська» (1949), «Нескорена полтавчанка» («Ляля Убийвовк», 1957), «Ліза Чайкіна» (1970), «Тарасик» (1961), «М. Островський» (1970).

ТЕБЕНЬКО́ВА Антоніна Федорівна (1.III 1909, м. Дмитрієв, тепер Курської обл.— 23.IX 1976, Чернівці) — укр. скульптор. Закін. 1945 Київ. худож. ін-т. Працювала у галузі станкової скульптури. Тв.: «Мати» (1947), «Освідчення в коханні» (1957), «Погруддя ткалі» (1963), «Теплий дощ» (1965), «Побачення» (1970).

ТЕ́ННЕР Григорій Самійлович [1 (13).X 1889, м. Акерман, тепер м. Білгород-Дністровський Одес. обл.— 31.X 1943, Уфа] — укр. скульптор. Навч. у петерб. АМ у Г. Залемана. Закін. 1914 мюнхен. АМ. З 1932 викладав в Одес. худож. уч-щі. Тв.: портрети — О. Герцена (1927), Г. Плеханова (1930), О. Шовкуненка (1933), С. Халтуріна (1934); композиція «О. С. Пушкін» (1935); проект пам'ятника Т. Шевченкові (1925).

ТЕПЛИ́ЦЬКИЙ Леонід Олександрович [23.IV (5.V) 1906, м. Кременчук, тепер Полтав. обл.— 20.II 1943] — укр. архітектор. Закін. 1929 Одес. худож. ін-т. Споруди: кінотеатр ім. Т. Г. Шевченка (1933—38), Ін-т гігієни (1936), житл. будинок «Доннархарч» (1936, у співавт.), всі — в Донецьку.

ТЕПЛИ́ЦЬКИЙ Олександр Семенович (2.IX 1902, Темір-Хан-Шура, тепер м. Буйнакськ, Дагестан — 29.VII 1979, Львів) — укр. композитор і педагог. Закін. 1929 Ленінгр. консерваторію, 1929—40 — її викладач. 1945—47 — худож. керівник Тадж. нар. оркестру, з 1948 — викладач Львів. консерваторії. Тв.: для симф. оркестру — «Елегія» (1929), «Урочистий марш» (1930), марші для духового оркестру, соната для фп., романси, пісні. Праця «Тонально-ладовий склад музики» (1953).

ТЕПЧЕГО́РСЬКИЙ Григорій Павлович (?—?) — рос. гравер і поет кін. 17 — поч. 18 ст. Родом з України. Тв.: гравюри до Лицевої біблії, святців, гравюри на 8 дошках із зображенням царів і Богоматері («Богородиця», 1711), портрети вченого і політ. діяча Д. Кантеміра. Автор віршів на біблійні сюжети, якими часто супроводжував свої гравюри.

ТЕРЕМЕ́ЦЬ Олександр (кін. 19 ст. — 1916 або 1917) — укр. скульптор. Навч. у Київ. худож. уч-щі у Ф. *Балавенського.* Працював у галузі мемор. скульптури (1910—12), у портретному та побут. жанрах. Тв.: горельєф «Селянин з волами» на будинку Бессарабського критого ринку в Києві (1910), «Погруддя товариша» (1911).

ТЕРЕ́НСЬКИЙ Микола (1723—90) — укр. живописець з с. Перекопа-

ної побл. Перемишля (тепер Пшемисль, Польща). 1753 у костьолі с. Дубецького (Польща) намалював груповий портрет сім'ї засновників костьолу Яна та Анни Красицьких на тлі пейзажу.

ТЕРЕ́НТЬЄВ Віктор Сергійович (21.XI 1928, м. Серпухов, тепер Моск. обл.) — рос. режисер, н. а. УРСР з 1981, з. д. м. РРФСР з 1976. Закін. 1959 Ленінгр. ін-т театр. мист-ва. Працював у т-рах Росії. В 1978—87 — гол. режисер Одес. рос. драм. т-ру. Вистави: «Тихий Дон» за М. Шолоховим (1978), «Лениніана» за М. Погодіним (1980), «Аеропорт» за А. Хейлі та ін. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1982.

ТЕРЕ́НТЬЄВ Олег Костянтинович (30.I 1928, Одеса) — укр. графік, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1954 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна*). Працює в галузі політ. плаката. Тв.: «Мир народам» (1961), «Рости і будуй» (1964), «Слався, благородна арміє народна!» (1968) «Позбудемося образу ворога», «Великодержавна машина» (обидва — 1989); картина «На лоні природи» (1991).

ТЕРЕ́ЩЕНКИ — укр. капіталісти і землевласники, меценати. Походили з козаків-торговців м. Глухова (тепер Сум. обл.). Артем Якович Т. (?—1873). Під час Кримської війни 1853—56 розбагатів на поставках д-ві корабельного лісу, провіанту, на торгівлі хлібом, цукром і худобою. Після селян. реформи 1861 скуповував поміщицькі маєтки, будував цукроварні та пром. підприємства, став великим землевласником. Михайло Іванович Т. [18 (30). III 1886, Київ — 1.IV 1956, Монако]. З травня по жовтень 1917 — міністр закордонних справ Тимчасового уряду. Емігрував за кордон. Т. зібрали велику худож. колекцію, на основі якої в одному з їхніх кол. особняків у Києві (збудований 1882—84 за проектом А. *Гуна* та В. *Ніколаєва*) 1922 відкрито київ. картинну галерею (з 1931 — Київ. музей рос. мист-ва).

ТЕРЕ́ЩЕНКО Алла Костянтинівна (3.IX 1939, м. Костянтинівка Донец. обл.) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1984. Закін. 1961 Львів. консерваторію. Праці: «Роман Симович» (1973), «Українська радянська кантата і ораторія. 1945—1974» (1975), «Українська радянська кантата і ораторія. 1917—45» (1980), «Анатолій Солов'яненко» (1982), «Анатолій Кос-Анатольський» (1986), «Львівський державний академічний театр опери та балету імені Івана Франка» (1989).

ТЕРЕ́ЩЕНКО Каленик (Калень) Мефодійович [30.VII (11.VIII) 1879, с. Попівка, тепер Звенигородського р-ну Черкас. обл. — 3.VI 1969, м. Звенигородка] — укр. скульптор. Закін. 1908 петерб. Уч-ще тех. рисування Штігліца. Брав участь у декор. оздобленні палаців Петергофа (тепер Петродворець) і Царського Села (тепер м. Пушкін). Тв.: пам'ятники Т. Шевченкові в Каневі (1923), м. Шполі (1924, не зберігся), с. Кирилівці (тепер с. Шевченкове Черкас. обл.; 1930).

ТЕРЕ́ЩЕНКО Марко Степанович [7 (19).I 1894, с. Ковалиха, тепер Черкас. обл. — 18.VIII 1982, Харків] — укр. актор і режисер, з. а. УРСР з 1930. Закін. 1914 Муз.-драм. школу ім. М. В. Лисенка. Працював у т-рах Києва, Харкова, Одеси. 1945—76 викладав в Харків. ін-ті культури. Вистави: «Кадри» І. Микитенка (1930), «Суєта» І. Карпенка-Карого (1936). Фільми: «Микола Джеря», «Навздогін за долею» (обидва — 1927). Автор книг «Мистецтво дійства», «Будова і методи роботи» (обидві — 1921), «Режисер і театр» (1971), «Крізь лет часу» (1974), «Театральні горизонти» (вид. 1981).

ТЕРЛЕ́ЦЬКИЙ Сидір Іванович (7.VI 1892, Чернівці — 8.II 1953, Бад-Зальцунген, Німеччина) — укр. актор, режисер і театр. діяч. 1910—14 виступав у Руському нар. т-рі у Львові, 1918—28 очолював укр. драм. т-р у Чернівцях, 1928—39 грав у різних укр. трупах і аматор. гуртках на Буковині, 1939—41 — у Чернів. укр. драм. т-рі. Ролі: Виборний («Наталка Полтавка» Лисенка), Гриць («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького), Федір Протасов («Живий труп» Л. Толстого).

ТЕРЛЕ́ЦЬКИЙ Теофіл (1870, Львів — 1902) — укр. графік. Навч. 1890—93 у Кракові, з 1894 — у Мюнхені. Малюнки та карикатури до укр., польс. і нім. журналів, що виходили у Львові: «Зоря», «Тигодник ілюстрований» («Ілюстрований тижневик»), «Югенд» («Молодь»), «Флігендс блеттер» («Летючі листки»).

ТЕРНО́ПІЛЬСЬКИЙ Федір Якович (?—?) — укр. співак і хормейстер 17 ст. Навч. у Києво-Могилянській колегії, де здобув і муз. освіту. В 40—50-х рр.— регент капели цієї колегії. З 1652 був регентом Придворної капели в Москві (куди приїхав з 11 київ. співаками). Автор партесної музики.

ТЕРНЮ́К Петро Іванович (14.II 1908, Київ — 2.X 1982, Пряшів, Чехо-Словаччина, похований у Києві) — укр. театрознавець, перекладач, канд. мистецтвознавства з 1969. Закін. 1958 Київ. ун-т. 1967—78 — викладач Київ. ін-ту театр. мист-ва. Автор книги «Іван Мар'яненко» (1960, 1968, 1977), сценарію документ. фільму про І. *Мар'яненка* «Корифей» (1980, Київ. студія хронікально-документ. фільмів). Укладач комплекту грамплатівок «Мистецтво Івана Мар'яненка» (1981), наук. редактор книги С. Дуриліна «Марія Заньковецька» (1982), переклав укр. мовою понад 40 п'єс.

ТЕТЬО́РА Антон Кирилович (23.VII 1927, с. Чернещина, тепер Черкас. обл.) — укр. графік, з. х. УРСР з 1978. Закін. 1956 Київ. худож. ін-т (у О. *Пащенка* та І. *Селіванова*). Працює в галузі книжкової графіки. Тв.: оформлення та іл. до книжок «Ялинка» М. Коцюбинського (1958), «Вечірня зіронька» Т. Шевченка (1960), офомлення книжок «Арфами, арфами...» П. Тичини (1968), «Слово про Ігорів похід» (1977); картини — «Мені тринадцятий минало...» (1978), «Реве та стогне Дніпр широкий» (1980).

ТИМКІ́В Микола Петрович (26.II 1909, с. Москалівка, тепер у складі м. Косова Івано-Фр. обл.— 20.VII 1985, Косів) — укр. майстер нар. різьблення на дереві. Навч. у В. *Девдюка*. Тв.: декор. тарілки, скриньки, письмове приладдя, оправи для альбомів, настінні лампи. Вироби оздоблював інкрустацією та інтарсією.

ТИМОФІ́Й (криптоніми — Т. П., Т. Т.; псевд.— Тимофій Петрович; ?—?) — укр. гравер 1-ї пол. 17 ст. Прикрасив гравюрами на дереві видання друкарні Києво-Печерської лаври: «Бесіди Іоанна Златоуста на 14 посланій св. апостолів» (1623) і «Бесіди Іоанна Златоуста на діяння св. апостолів» (1624).

ТИМО́ХІН Володимир Ілліч (19.VI 1929, с. Дмитрівка, тепер Знам'янського р-ну Кіровогр. обл.) — укр. співак (тенор), н. а. УРСР з 1965. Закін. 1975 Київ. консерваторію. 1956—78 — соліст Київ. т-ру опери та балету, з 1978 — Укрконцерту. Партії: Андрій («Тарас Бульба» Лисенка), Олекса («Арсенал» Г. Майбороди), Ленський («Євгеній Онєгін» Чайковського), Лоенгрін («Лоенгрін» Вагнера). Концертна діяльність.

ТИМО́Ш Лідія Петрівна (12.XII 1918, Миколаїв) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1968. Закін. 1941 Одес. театр. технікум. 1941—83 — в Кіровогр. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Тетяна («Суєта» Карпенка-Карого), Мавра («У неділю рано зілля копала» за Кобилянською).

ТИМОШЕ́НКО Надія Митрофанівна (14.XI 1908, с. Петриківка, тепер смт Дніпроп. обл.— 21.XI 1971, там же) — укр. майстер декор. розпису. Тв.: декор. розписи — «Калина» (1963), «Птахи» (1970); рушники, декор. килимки та панно, виконані у стилі традиц. петриківського розпису.

ТИМОШЕ́НКО Олег Семенович (4.XII 1932, м. Кремінна, тепер Луган. обл.) — укр. хор. диригент і педагог, з. д. м УРСР з 1979. Закін. 1960 Київ. консерваторію (з 1963 — її викладач, з 1980 — професор, 1983 — ректор). Серед учнів — Є. *Савчук*. Очолював хори у Вінниці, Харкові, Луганську, Києві (1973—83 — худож. керівник засл. хор. капели УРСР Пд.-Зх. залізниці). Наук.-метод. праці з історії та теорії хор. мист-ва і виконавства, з питань сучас. хор. партитури і виконавської практики.

ТИМОШЕ́НКО Юрій (Георгій) Трохимович (псевд.— Тарапунька; 2.VI 1919, Полтава — 1.XII 1986, Ужгород, похований у Києві) — укр. артист естради і кіно, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1941 Київ. театр. ін-т. На естраді — з 1940 (виступав разом з Ю. *Березіним*; Тарапунька і Штепсель). З 1946 — в Укр. респ. естраді (з 1959 — Укрконцерт). Постановник і виконавець гол. ролей у фільмах «Штепсель женить Тарапуньку» (1958), «Їхали ми, їхали» (1963), «Од і до» (1973). Держ. пр. СРСР, 1950.

ТИМО́ШИН Валентин Петрович (6.VIII 1929, с. Пчела, тепер Брян. обл.) — рос. і укр. режисер, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1956 Київ. ін-т театр. мист-ва. 1961—66 — гол. режисер Крим. рос. драм. т-ру, 1963—83 — Луган. рос. драм. т-ру, 1983—89 — Луган. укр. муз.-драм. т-ру. Вистави: «Інтерв'ю в Буенос-Айресі» Г. Боровика (1976), «Молода гвардія» за О. Фадєєвим (1984), «За двома зайцями» М. Старицького, «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка (обидві — 1989).

ТИМО́ШКО Тамара Михайлівна (11.VII 1942, Астрахань) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1980. Закін. 1961 студію при Київ. т-рі оперети, відтоді — актриса цього т-ру. Ролі: Хівря («Сорочинський ярмарок»), Комариха («Весілля в Малинівці», обидві — О. Рябова), Віра Холодна («На світанку» Сандлера), Зоя («Зойчина квартира» Назарова), Єфросинія («Царевич» Легара), Мірабелла («Циганський барон» Штрауса), Юліана («Сільва» Кальмана).

ТИ́МЧЕНКО Марфа Ксенофонтівна (25.III 1922, с. Петриківка, тепер смт Дніпроп. обл.) — укр. майстер нар. декор. розпису, н. х. УРСР з 1977. Навч. 1936—38 у Петриківській школі декор. малювання, 1938—41 — у Київ. школі майстрів нар. творчості. Тв.: вази («І вітряки на полі... І долом геть собі село», 1964; «Коло млину, коло броду», 1972; «Моя квітуча Україна», 1985; «Квітчає весна землю», 1989); живописні («Явір над водою», 1989; «Квітуча садиба», 1990); плакати, книжкова графіка, підлаковий розпис на дереві, монумент. розписи (худож. оформлення магазину «Казка» в Києві, 1979, у співавт.).

ТИМЧУКИ́ — укр. майстри худож. кераміки 2-ї пол. 19 ст. Микола і Петро Т. (?—?). Працювали в с. Пістині (тепер Івано-Фр. обл.). Виробляли тарілки, глечики, баклаги та

ін. побут. посуд, розписуючи його квітково-рослинним орнаментом, часом з малюнками побутових сцен; невеликі керамічні скульптурки (свійські тварини).

ТИМ'ЯК Марія Михайлівна (19.I 1889, м. Косів, тепер Івано-Фр. обл.— 1970, там же) — укр. майстер худож. кераміки. Створила оригінальні зразки глиняного посуду (миски, полумиски, глечики, вазочки), фігурки баранів, розписані геом. орнаментом.

ТИМ'ЯК Юрій Іванович (1887—?) — укр. майстер худож. кераміки. Працював у Косові. Гончарства навч. у свого батька. Виготовляв миски, глечики, дзбанки та ін. побутовий посуд, оздоблюючи його геом. і анімалістичним орнаментами.

ТИНКАЛЮК Іван Юхимович (27.VI 1924, с. Річка, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. майстер худож. обробки металу. Майстерності навч. у свого дядька Ілька Кіщука та брата Дмитра Тинкалюка. Тв.: карбовані з бронзи, латуні, срібла й інкрустовані каучуком, рогом, перламутром келихи, топірці, лускоріхи, різні прикраси (пряжки, персні) та ін.

ТИСЯК Василь (1899, с. Велдіж, Станіславщина, тепер Івано-Фр. обл.— 1967, Канада) — укр. співак (тенор). Вокал. освіту здобув у Львові, Варшаві, Празі, Мілані. З 1933 — у Варшав., з 1941 — Львів. оперних т-рах. З 1946 — у Парижі, з 1950 — в Канаді. Виступав на провідних оперних сценах Європи. Партії: Фауст (одноим. опера Гуно), Каварадосі («Тоска» Пуччіні), Хозе («Кармен» Бізе), Радамес («Аїда» Верді).

ТИТ (?—?) — укр. гравер на дереві 17 — поч. 18 ст. Працював у Києві. Тв.: гравюри до книжок «Собор святих Апостолів», «Св. Микола», «Собор Печерських преподобних», «Іоанн Хреститель», «Пречесні акафісти...», виданих у друкарні Києво-Печерської лаври 1706—09.

ТИТАРЕНКО Надія Калістратівна (18.IV 1903, с. Македони, тепер Київ. обл.— 26.I 1976, Київ) — укр. актриса, з. а. УРСР з 1946. Закін. 1921 студію «Кийдрамте» (педагог Лесь *Курбас*). Працювала в т-рах Києва, т-рі «Березіль» (1922—34), в Харків. т-рі Революції (1934—41), з 1941 — Харків. (з 1944 — Львів.) ТЮГу. Ролі: Монтронька, Параска («Комуна в степах», «97» Куліша), Дездемона («Отелло» Шекспіра).

ТИХИЙ Іван Антонович (10.I 1927, с. Савинці, тепер смт Харків. обл.— 27.VI 1982, Київ) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1964. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т (у С. *Григор'єва* і В. *Костецького*), 1964—82 — його викладач. Тв.: «Материнство» (1957), «Чорногузи» (1960), «Рідна земля» (1963), «Жменя землі» (1967), «Здрастуй, Славутиче!» (1975).

ТИЧИНА Павло Григорович [15 (27).I 1891, с. Піски, тепер Бобровицького р-ну Черніг. обл.— 16.IX 1967, Київ] — укр. поет, держ. і громад. діяч, акад. АН УРСР з 1929, Герой Соц. Праці (1967). Навч. 1913—17 у Київ. комерційному ін-ті. 1936—39 і 1941—43 очолював Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. 1943—48 — міністр освіти УРСР. 1953—59 — голова Верховної Ради УРСР. Почав друкуватися 1912. Тв.: поетич. зб. «Сонячні кларнети» (1918), «Плуг», «Замість сонетів і октав» (обидві — 1920), «Вітер з України» (1924), «Чуття єдиної родини» (1938) та ін.; книжки для дітей — «Івасик-телесик» (1929), «Дударик» (1950). Значний вплив на худож. становлення Т. мав М. Коцюбинський (Т. відвідував його суботи в Чернігові, коли навч. у місц. бурсі).

Співав з 1901 у хорах Єлецького, Успенського, потім — Троїцького монастирів та хорі Нар. дому, був керівником семінарського хору. Теор. муз. дисципліни вивчав у О. *Соловйова.* Грав в оркестрі на гобої і кларнеті. З 1908 відвідував муз. класи Черніг. відділення РМТ. Малювання навч. у М. *Жука.* Збереглися автопортрет і пейзажі цього періоду, виконані олівцем, аквареллю, олією. З 1916 в Києві працював у Т-рі М. Садовського помічником хормейстера. 1920 здійснив 2-місячну поїздку з капелою К. *Стеценка* по Правобережній Україні (враження відображено у записах «Подорож з капелою К. Г. Стеценка», вид. 1982). Того ж року організував у Києві робітничий хор при б-ці ім. М. В. Гоголя (містилася на тепер. вул. Горького; з 1921 — капела-студія ім. М. Леонтовича), з яким виступав до 1923. 1922 був у складі музейної комісії Муз. т-ва ім. М. Д. Леонтовича. З 1925 — у Харкові, де для т-ру опери та балету перекладав укр. мовою лібретто опер «Казка про царя Салтана» М. Римського-Корсакова, «Князь Ігор» О. Бородіна, «Син мандарина» Ц. Кюї. Член редколегії (1950—60) повних видань муз. тв. К. Стеценка і В. Косенка. На тексти поезій Т. написано тв. різних жанрів — від симфонії до пісні. Серед їх авторів — композитори К. Стеценко, Я. Степовий, Л. Ревуцький, П. Козицький, М. Вериківський, В. Косенко, Г. Верьовка, Г. Майборода, Л. Грабовський, Л. Дичко, Є. Станкович та ін. В Києві та с. Пісках — літ.-меморіальні музеї Т. У Пісках — пам'ятник поетові (1981, скульптори А. Кущ, А. Редько, В. Шевцов). В Києві на Байковому кладовищі — надгробок (1970, скульптор В. Бородай, арх. О. Ігнащенко). Держ. пр. СРСР, 1941. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1962. Вид.: В. Юдіна. «Музика в житті Павла Тичини» (1976).

ТИЩЕНКО Георгій Пилипович (25.V 1921, с. Засілля, тепер с. Бармашове Микол. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1975. Закін. 1949 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1949 — у Вінн. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Омелько («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Ангел («Дикий Ангел» Коломійця), Анатолій Іванович («...І змовкли птахи» Шамякіна), Аздак («Кавказьке крейдяне коло» Брехта).

ТИЩЕНКО Марія Олексіївна (9. II 1910, с. Микільське, тепер Полтав. обл.— 12.V 1983, Київ) — укр. скульптор. Закін. 1939 Київ. худож. ін-т. Тв.: портрети Д. Менделєєва (1939), Героя Рад. Союзу О. Філіпова (1943), «В саду» (1957), «Соняшник» (1968).

ТИЩЕНКО Пантелеймон Лаврентійович (9.VIII 1907, с. Волоконовка, тепер смт Бєлг. обл.— 4.II 1979, Луганськ) — укр. живописець. Закін. 1930 ВХУТЕІН у Москві. Працював у галузі станкового живопису. Тв.: «Мітинг у Луганську в 1906 році» (1932), «Пейзаж донецький» (1958), «Богатирі Донбасу» (1962) та ін.

ТИЩЕНКО Петро Іванович [24.VIII (6.IX) 1903, с. Дениси, тепер Київ. обл.— 6.I 1967, Київ] — укр. кобзар. Замолоду осліп. Грати на кобзі навч. в П. *Носача.* У репертуарі — нар. пісні на сл. Т. Шевченка, ін. поетів. Автор музики і слів пісень «Про сліпого партизана Батюка», «Переяславська рада» та ін.

ТІММ Василь Федорович (Георг Вільгельм; 21.VI 1820, Зоргенфрей, тепер Латвія — 7.IV 1895, Берлін) — рос. і латис. живописець, графік. Закін. 1838 петерб. АМ, з 1855 — її академік. Тв.: малюнки

до зб. «Наші, списані з натури росіянами» (1841), в ілюструванні якого брав участь Т. Шевченко; зб. літографій «Русский художественный листок» (1851—62), де вміщено тв. і на укр. тему («Золоті ворота в Києві», «Пам'ятник Володимиру в Києві», «Аскольдова могила на березі Дніпра», портрети Т. Шевченка та ін. художників). Вид.: Л. Тарасов. «Василь Федорович Тімм» (1954).

ТІНСЬКИЙ Михайло Львович [справж.— Перепелицин; 1894 (?), м. Ромни, тепер Сум. обл.— 1948, с. Долина, тепер Івано-Фр. обл.] — укр. актор, режисер і театр. діяч. З 1918 працював в укр. т-рах Києва, зокрема в Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка. Ролі: Ярема («Гайдамаки» за Шевченком), Лукаш («Лісова пісня» Лесі Українки), Хлестаков («Ревізор» Гоголя), Освальд («Примари» Ібсена). Працював режисером у т-рах Києва, Чернігова, Одеси, Дніпропетровська та Харкова. Вистави: «Оргія» Лесі Українки (1921), «Гайдамаки» Л. Курбаса за Т. Шевченком (1924), «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого (1935).

ТІЦ Михайло Дмитрович [24.II (8.III) 1898, Петербург — 12.X 1978, Харків] — укр. композитор, піаніст, педагог. Закін. 1924 Харків. муз.-драм. ін-т (у С. Богатирьова, П. Луценка; з 1922 — його викладач; з 1934 — консерваторія, з 1935 — її професор; з 1963 — ін-т мист-в). Серед учнів — П. *Гайдамака, Л. Колодуб.* Тв.: опери — «Перекоп» (1939), «Гайдамаки» (1941, обидві — у співавт. з Ю. *Мейтусом,* В. *Рибальченком*), кантата «Пісня Червоної кінноти» (1936); оркестрова, камерна музика, романси, пісні, музика до театр. вистав. Автор праць «Про тематичну і композиційну структуру музичних творів» (1962), «Про сучасні проблеми теорії музики» (1976), «Підручник поліфонії» (1972, рукопис).

ТІЦ Олексій Олексійович (2.V 1916, Петроград) — укр. архітектор, доктор мистецтвознавства з 1959, з. д. н. УРСР з 1980. Закін. 1939 Харків. інж.-буд. ін-т (з 1947 — його викладач, з 1960 — професор). Типові проекти ремісничих уч-щ (1947), пром. споруди (1942—55). Праці з історії й теорії арх-ри.

ТКАЧ Анатолій Степанович (11.IV 1939, Дніпропетровськ) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1965 Дніпроп. худож. уч-ще, 1972 — Київ. худож. ін-т (у В. *Костецького* і В. *Шаталіна*). Тв.: «Метал і люди» (1972), «Фронтова весна» (1979), «Комунари» (1980), «Метал іде» (1981); портрети.

ТКАЧ Вірляна (23.VI 1952, м. Ньюарк, штат Нью-Джерсі, США) — амер. режисер, театрознавець, письменниця. Батьки українці. Закін. 1974 Беннінгтон коледж (штат Вермонт), захистила 1983 ступінь магістра красного мист-ва в Колумбійському ун-ті. Засновник Яри мистецької групи при експеримент. т-рі Ля-Мама в Нью-Йорку, в якому поставила 1990 власну композицію «Світло із сходу» (про Леся Курбаса; використано його щоденники та поезії П. Тичини). 1991 з цією виставою гастролювала в Києві, Харкові й Львові. Сценографія япон. художника Ватоку Йено (чоловіка Т.). Серед ін. вистав: «Повернення тубільця» Пітера Гордона (1988), «Вівтар самому собі» І.Ірединського (1989), «Містерія кохання» Секі Сундіата (1991) та ін. 1989 разом з Л. *Танюком,* Н. *Корнієнко,* Р. Багрій заснувала Міжнар. т-во Леся Курбаса. Автор театрознавчих праць: «Золотий дисонанс: поетичні образи Павла Тичини в ,,Народному Малахії'' Миколи Куліша» (1977),

«Народження режисера Леся Курбаса і його перший сезон в Молодому театрі» (1987), «Лесь Курбас і актори мистецького об'єднання ,,Березіль'' в Києві» (1988); переклала англ. мовою збірку П. Тичини «Замість сонетів і октав», поезії Т. Шевченка, М. Семенка та ін.

ТКАЧ Михайло Миколайович (26. XI 1932, с. Лукачівка, тепер Чернів. обл.) — укр. поет-пісняр, кінодраматург. Закін. 1957 Чернів. мед. ін-т, 1961 — Вищі літ. курси при Літ. ін-ті ім. О. М. Горького (Москва). Автор тексту багатьох пісень («Марічка», «Ясени», «Сніг на зеленому листі» та ін.), сценаріїв художніх («Наймичка», «Серед літа») та документ. («Леся Українка», «Про дружбу співа Україна», «Україна, земля моїх предків» та ін.) фільмів. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1973. Вид.: М. Ткач. «Лебедині сурми. Вокальні твори українських радянських композиторів» (1987).

ТКАЧЕ́НКО Михайло Степанович (1860, Харків — 1916, побл. м. Слов'янська, тепер Донец. обл.) — укр. живописець. Початкову худож. освіту здобув у Д. Безперчого. Навч. у петерб. АМ, 1888—92 — в академії Кормона у Франції. Оселився в Парижі. Щороку приїздив на Україну. Тв.: «Сільське кладовище» (1887), «Сім'я на відпочинку» (1890-і рр.), «В майстерні скульптора» (1891), «Захід сонця на морі» (1901), «Прибій на морі» (1902—06), «Весна» (1906). Вид.: Ю. Дюженко. «Михайло Степанович Ткаченко» (1963).

ТКАЧЕ́НКО Нінель Олександрівна (21.XI 1928, Харків) — укр. співачка (сопрано), н. а. СРСР з 1964. Закін. 1958 Харків. консерваторію (у Т. *Веске*). З 1960 — у Львів., 1962 — Мін., 1968—80 — в Одес. т-рах опери та балету. Партії: Мавка («Лісова пісня» Кирейка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Ярослава («Князь Ігор» Бородіна), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Аїда («Аїда» Верді). 1982—88 — у Моск. філармонії.

ТКАЧЕ́НКО Петро Федорович [прізвисько — Галашко; 21.XII 1878 (2.I 1879), с. Синявка, тепер Черніг. обл.— 3.I 1919, там же] — укр. кобзар. У дитинстві осліп. Учень Т. *Пархоменка*. У репертуарі — укр. нар. (істор., соціально-побутові, жартівливі) пісні, пісні на сл. Т. Шевченка, власні тв. Під час революції 1905—07 поширював нелегальну л-ру, був зв'язковим між революц.-демократич. гуртками.

ТКАЧЕ́НКО Юлія Семенівна (25. VII 1928, Київ) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1970. Дружина М. *Задніпровського*. З 1950, після закін. Київ. ін-ту театр. мист-ва — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Кассандра («Кассандра» Лесі Українки), Олена Карпівна («Гріх» Винниченка), Мати («Санаторійна зона» Хвильового), цариця Катерина («Різдвяна ніч» за Гоголем), Клер Цаханасян («Візит старої дами» Дюрренматта). Державна пр. УРСР ім.Т. Г. Шевченка, 1971.

ТОБІЛЕ́ВИЧ Іван Карпович (1845—1907) — див. *Карпенко-Карий*.

ТОБІЛЕ́ВИЧ Софія Віталіївна [дівоче — Дітковська; 3 (15).X 1860, с. Новоселиця, тепер Жмеринського р-ну Вінн. обл.— 7.X 1953, Київ] — укр. актриса, фольклористка, письменниця. Дружина І. *Карпенка-Карого*. Грала в трупах М. Старицького, М. Садовського, П. Саксаганського та І. Карпенка-Карого, 1908—16 — у Т-рі М. Садовського в Києві. Ролі: Тетяна («Суєта» Карпенка-Карого), Лимериха («Лимерівна» Панаса Мирного). Автор книг «Життя Івана Тобілевича»

(1945), «Корифеї українського театру» (1947), «Мої стежки і зустрічі» (вид. 1957); «Українські народні пісні в записах Софії Тобілевич» (вид. 1982).

ТОБІЛЕ́ВИЧІ — родина діячів укр. т-ру; брати І. *Карпенко-Карий,* М. *Садовський,* П. *Саксаганський,* їхня сестра М. *Садовська,* дружина Карпенка-Карого— С. *Тобілевич.*

ТОВСТУ́ХА Леонід Самійлович (17. X 1930, с. Орлівка, тепер Сум. обл.) — укр. майстер декор.-ужиткового мист-ва, н. х. України з 1992. Закін. 1968 Моск. технол. ін-т. Гобелени: «Богдан Хмельницький» (1954), «Квіти Полтавщини» (1980), «Живи, Україно» (1985), «Свято Івана Купала» (1988), «Т. Г. Шевченко» (1989, диптих), «Квіти землі» (1990). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

ТОГОБО́ЧНИЙ Іван Андрійович [справж.— Щоголів; 12 (24). XI 1862, м. Городище, тепер Черкас. обл.— 9.X 1933, Ірпінь, тепер місто Київ. обл.] — укр. драматург, актор і театр. діяч. Автор бл. 30 оригінальних п'єс, у т. ч. «Борці за мрії» (1903), «Бунтарі» (1906), «Чаклунка» (1905), «Смерть за свободу» (1921), інсценівок за тв. Гоголя, Шевченка, Золя та ін.

ТО́ДОРОВ Михайло Дмитрович [24. V (6.VI) 1915, Одеса] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1949 ІЖСА в Ленінграді (у Б. Йогансона, О. Зайцева). З 1949 викладає в Одес. худож. уч-щі. Тв.: «Переліски» (1957), «Ластівка» (1960), «Хлопчаки» (1971), триптих «Олімпіада. Москва. 1980» (1977—78), «Крим» (1980), триптих «Висота» (1987), «Після дощу» (1989), «Осінній мотив» (1991).

ТОДОРО́ВСЬКИЙ Петро Юхимович (26.VIII 1925, Бобринець, тепер місто Кіровогр. обл.) — укр. і рос. кінооператор, кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1967, н. а. РРФСР з 1985. Закін. 1954 ВДІК. 1955—72 — на Одес. кхф, з 1975 — на «Мосфільмі». Зняв фільми: «Весна на Зарічній вулиці» (1956), «Два Федори» (1958); поставив фільми «Вірність» (1965), «Міський романс» (1970), «Кохана жінка механіка Гаврилова» (1981), «Військово-польовий роман» (1984), «По головній вулиці з оркестром» (1986), «Морський вовк» (1991).

ТО́КАР Хаїм Калманович (15.III 1889, м. Біла Церква — 26.VIII 1965, Київ) — укр. театр. критик, журналіст. Творчу діяльність почав 1918. В 1927—41 — гол. редактор газ. «Вечірній Київ», 1921—69 виступав в укр. період. пресі, зокрема журн. «Театр», «Театральна декада» з розвідками, статтями і рецензіями про театри України, діячів культури — Леся Курбаса, Г. Юру, А. Бучму, Ю. Шумського, Н. Ужвій, М. Литвиненко-Вольгемут, І. Паторжинського та ін.

ТО́КАРЄВ Вячеслав Васильович [26.VII (8.VIII) 1917, м. Богородицьк, тепер Тул. обл.] — укр. живописець, н. х. УРСР з 1977. Закін. 1948 ІЖСА в Ленінграді. Тв.: «Доярки» (1960—61), «Солдати» (1965), «Натюрморт з самоваром» (1979), «У яблуневому саду» (1986), «Старий Гурзуф» (1989). Вид.: «Вячеслав Токарєв». Альбом (1974).

ТОКА́РСЬКА Тетяна Петрівна (10. XI 1906, Полтава — 30.XI 1985, Київ) — укр. кіноактриса. Закін. 1929 Одес. кінотехнікум. У 30-х рр. знімалась на кіностудії «Українфільм», згодом — на Київ. кхф. Ролі у фільмах: Мокрина, Немидора («Микола Джеря», 1927), Подруга («Бенефіс клоуна Жоржа», 1929), Аня («Контакт»), Наречена («П'ять наречених»), обидва — 1930;

Таня («Вовчі стежки»), Ася («Італійка»), Комсомолка («Вогні Беселера»), всі — 1931; Селянка («Боротьба триває», 1932), Параска («Сорочинський ярмарок», 1939).

ТОЛВІНСЬКИЙ Микола Костянтинович (1857—7.XII 1924, Варшава) — архітектор, академік арх-ри з 1889. Працював в Одесі. Після 1917 — професор політех. ін-ту у Варшаві. В Одесі за його проектами збудовано університетську б-ку, анатомічний корпус, лабораторію та клініку мед. ф-ту, магнітнометеорологічну обсерваторію, купальні в Куяльнику, школи.

ТОЛКАНЬОВ Володимир Васильович (26.II 1931, Омськ) — укр. хор. диригент і педагог, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1959 Одес. консерваторію (у К. *Пігрова, Д. Загрецького,* С. Орфєєва). З 1959 — викладач Рівн. муз. уч-ща і керівник його хору, з 1968 — у Рівн. пед. ін-ті (з 1988 — його професор). Серед учнів — М. *Гнатюк,* Є. *Кухарець,* Н. Свобода. Тв.: хор. поема «Буревісник» (1960), цикли хорів на вірші Т. Шевченка («Тече вода з-під явора», «Ой сяду я під хатою», 1963), Лесі Українки («Колискова», «Надія», 1965); «Рондо» (1989); тв. для оркестру нар. інструментів — варіації на тему укр. пісні «Пливе човен» (1961), «Тріумфальний марш» (1989). Методич. посібники з хор. аранжування (1979) і техніки диригування (1980).

ТОЛКАЧОВ Зіновій Шендерович [12 (25).II 1903, с. Щедрін, тепер Гом. обл.— 30.VIII 1977, Київ] — укр. графік і живописець. Закін. 1929 Київ. худож. ін-т. Працював у галузях монумент. мист-ва, станкової та книжкової графіки, плаката. Тв.: розпис Комсомольського клубу на Подолі в Києві (1921); картини — «Шевченко-солдат» (1949), «Осінь в Першотравневому саду» (1960), «Портрет сина» (1962), «Пісня» (1970—77); серії літографій «Трипільська трагедія» (1937), «Квіти Освенціма» (1945); портрети письменників В. Блакитного, В. Сосюри, В. Чумака; іл. до тв. М. Горького, М. Островського, Марка Вовчка, Б. Брехта. Вид.: «Зіновій Толкачов». Каталог (1983).

ТОЛОК Віталій Павлович (2.IV 1930, м. Канів, тепер Черкас. обл.) — укр. режисер, н. а. УРСР з 1981. Закін. 1955 Київ. ін-т театр. мист-ва. В 1969—90 — гол. режисер Житомир. укр. муз.-драм. т-ру. Вистави: «Камінний господар» Лесі Українки (1971), «Ярослав Мудрий» І. Кочерги (1979), «Видавали батька в прийми» В. Канівця (1988), «Титарівна» за Т. Шевченком (1989).

ТОЛОЧКО Віктор Іванович (22.X 1922, м. Мелітополь, тепер Запоріз. обл.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1985. Закін. 1957 Харків. худож. ін-т (у О. *Кокеля,* С. *Беседіна,* О. *Любимського*). Тв.: «Медсестра» (1960), «Севастопольці» (1967), «Роки війни» (1968), «У безсмертя» (1977), «Пам'яті солдата» (1985), «Натюрморт з білими трояндами» (1987), «Шторм» (1988), «Ялта» (1989), «Орли в горах», «Білий кінь», «Чайки», «Коні біля моря» (всі — 1990), «Натюрморт з червоними трояндами», «Натюрморт з дзвіночками» (обидва — 1991). Вид.: «В. Толочко». Каталог (1974).

ТОЛСТОЙ Лев Миколайович [28. VIII (9.IX) 1828, Ясна Поляна, тепер Тул. обл.— 7 (20).XI 1910, ст. Астапово, тепер ст. Лев Толстой Липец. обл., похований у Ясній Поляні] — рос. письменник. Навч. 1844—47 у Казанському ун-ті. Автор трилогії «Дитинство» (1852), «Отроцтво» (1852—54) і «Юність» (1855—57). В оповіданнях «Набіг» (1853), «Рубання лісу» (1853—55), «Севастопольські оповідання» від-

творив події Кримської війни 1853—56, учасником якої був. Тв.: повість «Козаки» (1863), «Крейцерова соната» (1887—89), «Хаджі-Мурат» (1896—1904); романи «Війна і мир» (1863—69), «Анна Кареніна» (1873—75), «Воскресіння» (1889—99); комедія «Плоди освіти» (1886—89), драми «Влада темряви» (1886), «Живий труп» (1900). Не раз бував на Україні: в роки юності — в містечку Летичеві (тепер смт Хмельн. обл.), 1879 — у Києві, де відвідав Києво-Печерську лавру, Софійський і Михайлівський Золотоверхий собори, духовну академію, ознайомився з археол. музеєм. На вулицях міста (тоді тут проходив процес над чигиринськими селянами) бачив закутих у кайдани бунтарів, яких потім описав у романі «Воскресіння». В його оповіданні «Немає в світі винуватих» згаданий народник В. Осинський, страчений 1879 в Києві. Київ. враження відображено у праці «Дослідження догматичного богослов'я». 1884 Т. приїхав у Чернігів, гостював у рос. художника М. *Ге* на хуторі Іванівському (тепер с. Шевченка Черніг. обл.), бував разом з Ге у с. Іван-город, двічі — на ст. Плиски. Образи українців вивів у ранніх оповіданнях («Рубання лісу», «Севастополь у серпні 1855 року» та ін.). В оповіданні «Два діди» змалював картини нар. побуту укр. села. На основі сюжету укр. легенди «Святий і чорт» написав нар. оповідання «Старий у церкві». Виявляв інітерес до творчості Г. Сковороди і Т. Шевченка. Був особисто знайомий і листувався з Марком Вовчком, Д. Яворницьким. Його увагу привертало мист-во М. Заньковецької, І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького. Всі драм. тв. Т., інсценізація роману «Анна Кареніна» широко представлені в укр. т-рах; на оперній сцені — опера «Війна і мир» С. Прокоф'єва. Вид.: Є. Лазеба. «Л. М. Толстой і Україна». Бібліографічний покажчик (1978).

ТОЛСТО́Й Федір Петрович [10 (21).II 1783, Петербург — 13 (25).IV 1873, там же] — рос. скульптор, живописець, медальєр і графік, представник класицизму. Навч. з 1804 в петерб. АМ (її почес. чл. з 1809; 1828—59 — віце-президент, 1859—68 — товариш президента). Тв.: скульптурні — «Автопортрет з дружиною і дочкою» (1812), 21 медальйон на теми подій Вітчизн. війни 1812 (1814—36); «Морфей» (1822), «Німфа з глечиком» (1857); графічні — іл. до поеми «Душенька» І. Богдановича (1820—33). За клопотанням Т. та ін. діячів 1858 Т. Шевченка було повернено із заслання; виконав портрет поета. Шевченко часто бував у родині Т. Спогади про цю дружбу опублікувала 1885 і 1905 дочка Ф. Толстого К. Ф. Юнге.

ТОЛСТЯКО́В Павло Нилович [16 (28).XII 1880, Москва — 25.V 1938] — укр. композитор і хор. диригент. Закін. Петерб. консерваторію. З 1903 — регент Придворної співацької капели та хормейстер Маріїнського т-ру в Петербурзі. Організатор (1921) Робітничого укр. хору (РУХ) у м. Лохвиці (тепер Полтав. обл.) та хору і муз. студії у м. Зінькові (тепер тієї ж обл.). Хормейстер Харків. (1925—26) і Одес. (1926—38) т-рів опери та балету. Тв.: хорові («В космічному оркестрі», «Пісня кузні»), фп., обробки укр. нар. пісень, музика до кінофільмів («Коліївщина», 1933; «Прометей», 1936). Здійснив редакцію опери «Утоплена» М. Лисенка.

ТО́ЛЬБА Веніамін Савелійович [30.X (12.XI) 1909, Харків — 13.IV 1984, Київ] — укр. диригент і педагог, н. а. УРСР з 1957. Закін. 1932 Харків. муз.-драм. ін-т. Диригент

Харків. (1931—33, 1935—44) і Київ. (1934—35, 1944—59) т-рів опери та балету. 1962—73 — професор Київ. консерваторії. Перше виконання опер «Наймичка» М. Вериківського (1943), «Молода гвардія» Ю. Мейтуса (1947), «Милана» (1957) та «Арсенал» (1960) Г. Майбороди; балету «Ростислава» Г. Жуковського (1955). Здійснив інструментовку опери «Ноктюрн» М. Лисенка. Автор кн. «Статті. Спогади» (вид. 1986). Держ. пр. СРСР, 1949.

ТОМА́ ДЕ ТОМО́Н Жан [12.IV 1760, Берн, Швейцарія — 23.VIII (4.IX) 1813, Петербург] — рос. архітектор, представник класицизму, акад. петерб. АМ з 1800, професор з 1810. За походженням француз. Навч. у 90-х рр. 18 ст. в париз. АМ та в Римі. Осн. споруди: ансамбль з будинком Біржі на стрілці Васильєвського о-ва в Петербурзі (1805—10), мавзолей у Павловську (1805—08). На Україні за його проектами споруджено колону Слави у Полтаві (1805—11, за участю скульптора Ф. Щедріна), театр (1804—09, не зберігся) і госпіталь в Одесі (1806—21, тепер клініка мед. ін-ту), надгробок О. П. Рум'янцева-Задунайського в Києві (поч. 19 ст., не зберігся). Вид.: Г. Ощепков. «Архітектор Томон» (1950).

ТОМАСЕ́ВИЧ Степан (1859, с. Микулинці, тепер у складі м. Снятина Івано-Фр. обл.— 1932) — укр. живописець і графік. Навч. 1886—87 у Краків. академії красних мист-в. Тв.: «Портрет чоловіка з бородою» (1892), «Портрет Дукевича» (1896), картини «Ой не ходи, Грицю», «Гагілки», «Сільська наука», «Напад татар на церкву», пейзажі, карикатури. Разом з К. *Устияновичем* у 90-х рр. 19 ст. розписував церкву в с. Бутинах (тепер Львів. обл.). Малював декорації до вистав Руського нар. т-ру у Львові.

ТОМАШЕ́ВСЬКИЙ Мартин (?—?) —укр. архітектор кін. 17 ст. Разом з Й. *Баптістом* 1684—92 будував Преображенський собор Мгарського монастиря побл. м. Лубен (тепер Полтав. обл.). Собор було відновлено після аварії склепіння 1728 та пожеж 1734 і 1755, коли було змінено верхи й виконано багату декор. оздобу фасадів.

ТОМЕ́НКО Григорій Олексійович [3 (16).XI 1915, с. Велика Рогозянка, тепер Харків. обл.] — укр. живописець, н. х. УРСР з 1966. Закін. 1942 Харків. худож. ін-т (у М. Федорова, С. Прохорова, О. Хвостенка-Хвостова). Тв.: «Опівдні» (1957), «Над Дніпром» (1964), «Веселка в полі» (1975), «Наставник» (1979), «Вечірня пісня», «Широке поле» (обидва — 1985), «І буде син, і буде мати» (1988). Вид.: «Виставка етюдів Г. О. Томенка». Каталог (1959).

ТОММ Елеонора Миколаївна [13 (26).VI 1915, Петроград] — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. УРСР з 1964. Закін. 1949 Київ. консерваторію (у Д. *Євтушенка*). 1948—73 — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Соломія («Богдан Хмельницький» Данькевича), Лукерія («Зоря над Двіною» Мейтуса), Ваня [«Іван Сусанін» («Життя за царя) Глинки], Марфа («Хованщина» Мусоргського), Ортруда («Лоенгрін» Вагнера). Концертна діяльність. Держ. пр. СРСР, 1949.

ТОМЧАНІ́Й Михайло Михайлович (9.XI 1946, Ужгород) — укр. архітектор. Закін. 1971 Київ. худож. ін-т. Споруди: пологовий будинок у Мукачевому (1972—75), забудова центрів смт Міжгір'я, м. Сваляви (1975—83), будинок нар. суду в смт Перечині (1975—78), будинок профес.-тех. уч-ща в м. Хусті (1976—80), реконструкція і впорядкування центру Ужгорода (1973—91), всі — Закарп. обл.

ТОНЮ́К Дмитро Федорович (29.VII 1924, с. Річка, тепер Івано-Фр. обл. — 17.I 1977, м. Косів, тієї ж області) — укр. майстер худож. різьблення на дереві, з. м. н. тв. УРСР з 1974. Тв.: декор. тарілки, обкладинки для альбомів, скриньки, прикрашені різьбленням та інкрустацією.

ТОНЮ́К Яків Васильович (1903, с. Річка, тепер Івано-Фр. обл.— 1958, там же) — майстер худож. різьблення на дереві. Виготовляв ракви, скриньки, прибори для пиття, таці тощо; оздоблював їх плоским різьбленням та інкрустацією.

ТОПОЛЬНИ́ЦЬКИЙ Генрик Генрикович (7.VII 1869, м. Золочів, тепер Львів. обл.— 1920, Тернопіль)— український композитор, муз.-громад. діяч. Навч. у Львів. консерваторії. 1891—95—чл. львівського т-ва «Боян», з 1896 працював у Тернополі. Тв.: кантата «Хустина» («У неділю не гуляла...», 1891), хори на вірші Т. Шевченка, М. Шашкевича, П. Грабовського, Я. Щоголева. Праці: «Перегляд 19 століття для музичних русинів» (1894), «Пару слів про стан музики русько-української» (1900), «„Катерина" Т. Шевченка, музика Й. Кишакевича» (1901).

ТОПУ́З Генріх Володимирович (10.IX 1916, Одеса) — укр. архітектор. Закін. 1940 Одес. ін-т цивільного і комунального буд-ва. Споруди: критий ринок у Кіровограді (1940—41); будинок холодильника (1948—50); клуб санаторію ВЦРСП (1949—53), житловий будинок на вул. Дерибасівській (флотилії «Слава», 1953—55), гуртожиток мореплавного уч-ща (1952—59), пам'ятник Невідомому матросу (1957), т-р муз. комедії (1968—78), забудова Старопортофранковської вул. (1973—86), всі — у співавт., в Одесі.

ТОРЧИ́НСЬКИЙ Вольф Маркович (25.I 1908, Київ — 12.III 1984, там же) — укр. композитор. Закін. 1936 Київ. консерваторію. Працював на кіностудії «Укркінохроніка». Автор музики до фільмів: «Київ» (1944), «Буковина» (1945), «Україна відроджується» (1946), «Дніпрогес» (1948), «На ланах України» (1949), «Львів» (1953), «На Буковині» (1955), «Живи, Україно», «Говерла» (обидва — 1957), «Нова Болгарія» (1959), «Ми з України» (1961), «Гуцульське весілля», «Кораблі не вмирають» (1966).

ТО́ЦЬКИЙ Іван Корнилович [12 (24).IV 1896, с. Буяничі, побл. Могильова — 16.XII 1957, Одеса] — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1948. Закін. 1925 Київ. консерваторію. 1925—28 — у Харків., з 1928—57 (з перервами) — в Одес. т-рах опери та балету. Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Кривоніс («Богдан Хмельницький» Данькевича), Досифей («Хованщина» Мусоргського), Тимур («Турандот» Пуччіні).

ТРА́УБЕРГ Леонід Захарович [4 (17).I 1902, Одеса] — рос. кінорежисер і сценарист, з. д. м. РРФСР з 1967. Навч. у студії Комічної опери в Петрограді. 1919 організував театр. студію в Одесі. Спільно з Г. Козінцевим працював над створенням фільмів «Шинель» (1926), трилогії — «Юність Максима» (1935), «Повернення Максима» (1937), «Виборзька сторона» (1939). Поставив фільми: «Актриса» (1943), «Йшли солдати» (1959), «Вільний вітер» (1961). Праці з історії і теорії кіно: «Фільм починається...» (1977), «Світ навиворіт» (1983). Держ. пр. СРСР, 1941.

ТРЕГУ́Б Євген Захарович (30.XII 1920, Полтава — 2.VIII 1984, Харків) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1983. Закін. 1951 Харків. худож. ін-т (у М. *Дерегуса*). Тв.: «В загоні Щорса» (1957), «Смерть В. Боженка» (1960), «У революцію» (1969),

«Партизанський час (Федоров)» (1980).

ТРЕГУ́БОВ Микола Іванович [25.III (7.IV) 1912, Ставрополь] — укр. артист балету і балетмейстер, з. д. м. УРСР з 1964. Закін. 1935 Ленінгр. хореогр. уч-ще. Був солістом Київ. т-ру опери та балету (1937—40). В 1940—41 — балетмейстер, 1948—58 — гол. балетмейстер Львів., 1958—70 — Одес. т-рів опери та балету. З 1971 — викладач Київ. ін-ту культури. Партії: Степан («Лілея» Данькевича), Вацлав («Бахчисарайський фонтан» Асаф'єва). Вистави: «Хустка Довбуша» А. Кос-Анатольського (1951), «Маруся Богуславка» А. Свєчникова (1953), «Лісова пісня» М. Скорульського (1962), «Отелло» О. Мачаваріані (1964), «Пісня синіх морів» Б. Буєвського (1967).

ТРЕГУ́БОВА Тетяна Олександрівна (1.XII 1937, м. Запоріжжя) — укр. архітектор, канд. арх-ри з 1973. Закін. 1960 Київ. худож. ін-т. Автор проектів: істор.-архіт. заповідника у Львові (1970), забудови центру м. Переяслава-Хмельницького Київ. обл. (1972), зон охорони пам'яток арх-ри Києва (1978), ген. плану і проекту центру м. Феодосії (1980). Праця «Львів. Історико-архітектурний нарис» (1990, у співавт. з Р. Мих).

ТРЕГУ́БОВИ — укр. митці; подружжя. Микола Семенович Т. (7. VIII 1922, с. Ніколаєвка, тепер Алма-Атин. обл.) — художник декор.-ужиткового мист-ва, з. х. УРСР з 1983. Закін. 1956 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Вироби: столові, чайні, кофейні сервізи — «Житомирянка» (1987), «Лілейник» (1988), «Руслан» (1990); декор. блюда — «Сюїта», «Космос» (1987). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986. Валентина Михайлівна Т. (5.V 1926, м. Бровари, тепер Київ. обл.) — скульптор, з. д. м. УРСР з 1970. Закін. 1954 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Тв.: скульптура малих форм — «Українське весілля» (1960), «Партизанська мадонна», «Василь Тьоркін» (обидві — 1985), скульп. ансамблі — «Чарівний дивосвіт» (1988), «Чотири пори року» (1989), «Народні усмішки» (1990). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

ТРЕМБИ́ЦЬКИЙ Ісидор (1847, м. Станіслав, тепер Івано-Франківськ — 23.VII 1922, м. Рава-Руська, тепер Львів. обл.) — укр. актор, режисер і письменник. Навч. у Львів. та Чернів. ун-тах. У 70-х рр.— актор Руського нар. т-ру у Львові, вчителював, був редактором журн. «Весна» (Коломия, 1878—80). Засновник літ.-драм. т-ва ім. Г. Квітки-Основ'яненка в Коломиї (1879). Автор п'єс «Іцко-сват» (1877), «Облога Плевни» (1878) та ін.

ТРЕТЯ́К Василь Якович (6.XII 1926, с. Комаровка, тепер Курської обл.— 16.IV 1989, Київ) — укр. співак (тенор), н. а. СРСР з 1980. Закін. 1958 Харків. консерваторію (у Т. *Веске*). З 1962 — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Василь («Милана» Г. Майбороди), Герман, Андрій («Пікова дама», «Мазепа» Чайковського), Отелло (однойм. опера Верді).

ТРЕТЯКІ́В-СОСНИ́ЦЬКИЙ Олександр (1894, Чернігів — 1936, ймовірно, Париж) — укр. живописець і драм. актор. Замолоду працював у т-рах разом з М. *Заньковецькою*. 1920 емігрував з Миколаєва за кордон. Навч. в краків. АМ, 1927 приїхав до Парижа. Автор портретів, жанрових композицій та краєвидів Бретані і Нормандії. Працював у реалістичних традиціях.

ТРЕТЯКО́ВА Валентина Петрівна (6.III 1932, Київ) — укр. бандуристка, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1958 Київ. консерваторію (клас вокалу М. *Литвиненко-Вольгемут*), відтоді — у складі тріо бандуристок Київ. філармонії (разом з Н. *Москвіною* та Н. *Павленко*).

ТРИПІ́ЛЬСЬКА Єлизавета Романівна (1883, с. Опішня, тепер смт Полтав. обл.— 1958, Баку) — укр. скульптор. Освіту здобула в Петербурзі і Парижі. Тв.: «Селяни», «Водяник» (1904—09), «Засоромилась», «Дядько Кривоніс» (обидва — 1911), «На ярмарку» (1918). У 20-х рр. виїхала за межі України.

ТРОПІ́НІН Василь Андрійович [19 (30).III 1776 (1780 ?), с. Карпово Новгород. губ. — 3 (15).V 1857, Москва] — рос. живописець. Син кріпака (звільнений 1823). Навч. 1798—1804 у петерб. АМ (з 1824 — її академік). Жив у Москві. Тв.: портрети — героїв Вітчизн. війни 1812 П. Багратіона, М. Платова та ін., дружини (1809), сина (1818), П. Булахова (1823), О. Пушкіна (1827), В. Зубової (1834), автопортрет (1846); картини — «Мереживниця» (1823), «Гітарист» (1832), «Селянин, що обстругує костур» (1834). Творчість Т. пов'язана з Україною. 1804—12, 1818—21 він жив у свого поміщика у с. Кукавці (тепер Вінн. обл.), де написав портрети укр. селян-кріпаків («Дівчина з Поділля», «Українець», «Українка», «Молодий український селянин», «Хлопчик з топірцем», «Портрет селянки», «Портрет селянина»), жанрову картину «Весілля в селі Кукавці». Існує припущення, що Т.— автор портрета Устима Кармелюка (1820). Вид.: А. Амшинська. «Василь Андрійович Тропінін» (1970); «Василь Андрійович Тропінін. Дослідження, матеріали» (1982).

ТРОУПЯ́НСЬКИЙ Федір Абрамович (1874—1949) — укр. архітектор. Споруди: санаторії на Куяльницькому (1928) і Лермонтовському (1929) курортах, на Французькому бульварі № 3 (1933), інж.-буд. ін-т (1930), муз. школа ім. П. С. Столярського (1939), н.-д. ін-т Курортології і бальнеології (1937), всі — в Одесі.

ТРОФИМЧУ́К Олександр Павлович (9.IV 1944, с. Михалківці Рівн. обл.) — укр. співак (тенор), н. а. УРСР з 1989. Закін. 1971 Київ. консерваторію (у М. Єгоричевої). З 1971 — у Київ. т-рі оперети. Партії (понад 60): Гриць, Левко («Сорочинський ярмарок», «Майська ніч» Рябова), Квазімодо («Собор Паризької Богоматері» Ільїна), Баринкай, Генріх Айзенштейн («Циганський барон», «Летюча миша» Й. Штрауса), Раджамі, Містер Ікс («Баядера», «Принцеса цирку» Кальмана). Знявся у муз. фільмах «Ліричний дует» (1984), «Осіннє золото» (1986, обидва — реж. Ю. Некрасов, «Укртелефільм»).

ТРОХИ́МЕНКО Карпо Дем'янович [19 (25).X 1885, с. Сущани, тепер Київ. обл.— 1.X 1979, Київ] — укр. живописець, н. х. УРСР з 1944. Навч. 1902—10 (з перервою) в Київ. худож. уч-щі (у І. Селезньова), 1906—07 — в МУЖСА, 1910—16 — в петерб. АМ (у М. *Самокиша*). 1933—74 викладав у Київ. худож. ін-ті (з 1939 — професор). Тв.: «Допит полонених» (1916); «Вечеря козаків на позиціях» (1917); серія акварелей «Революція на селі» (1926), картини — «Шевченко і Енгельгардт» (1939), «Колгоспниці-активістки» (1940), «Катерина» (1959), «Т. Шевченко на Чернечій горі» (1960), «Т. Шевченко в Каневі» (1961), «Ранок у колгоспі» (1960—61); цикл «Моя рідна Батьківщина» (1964—68), «Травневі дні в старому Києві» (1975); портрети.

Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1969. **Вид.**: І. Врона. «К. Д. Трохименко. Нарис про життя і творчість» (1957); «Карпо Трохименко». Альбом (1969); «Карпо Трохименко. Спогади про художника» (1986).

ТРОЦЕ́НКО Віктор Карпович [1 (13).V 1888, с. Нижня Сироватка, тепер Сум. обл.— 4.VI 1978, Харків] — укр. архітектор. Спец. освіти не мав. Знання з арх-ри та мист-ва набув у Харкові в літ.-худож. гуртку С. Васильківського. Працював у галузі житл. буд-ва. Використовував принципи нар. арх-ри. Тв.: робітн. с-ще ХТЗ (1923); школи, лікарні; клуби на Криворіжжі та Донбасі (20—30-і рр.); Червонозаводський т-р у Харкові (1931—38, у співавт.); графічні малюнки до книг С. *Таранушенка* «Хата по Єлизаветинському провулку в Харкові» (1921), «Старі хати Харкова» (1922).

ТРОЩАНО́ВСЬКИЙ Аркадій Федорович [8 (21).І 1914, с. Сім'янівка, тепер Сум. обл.— 10.V 1986, Запоріжжя] — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1973. Закін. 1934 театр. студію при Держ. укр. т-рі РРФСР у Москві. 1942—77 — в укр. муз.-драм. т-рі ім. М. Щорса (з 1944 — у Запоріжжі). Ролі: Лукаш («Лісова пісня» Лесі Українки), Хлестаков («Ревізор» Гоголя), Зелкін («Хто сміється останнім» Крапиви). Вистави: «Наталка Полтавка» І. Котляревського (грав роль Петра), «Лимерівна» Панаса Мирного. Знявся у фільмі «Сім'я Коцюбинських (1970, Київ. кхф).

ТРОЩИ́НСЬКИЙ Дмитро Прокопович (1754, с. Яреськи, тепер Полтав. обл.— 1829, с. Кибинці тієї ж обл.) — укр. поміщик, власник великих маєтностей, меценат. Походив з козацької старшини. Його далеким родичем був М. *Гоголь*. У своєму маєтку в с. Кибинцях (тепер Полтав. обл.) утримував рос.-укр. аматор. т-р (1812—14 і 1822—25). Керівниками т-ру були В. Гоголь (батько М. Гоголя) та В. Капніст. У виставах брали участь М. Гоголь (мати письменника), члени сімей В. Капніста, Ломиковських, Хилкових та ін., а також кріпаки. В репертуарі: «Простак, або Хитрощі жінки, перехитрені солдатом» В. Гоголя, «Бригадир» Д. Фонвізіна, «Хвалько» Я. Княжніна, «Тріумф» І. Крилова, «Едіп в Афінах» В. Озерова, «Бідність і благородство душі» та «Ненависть до людей і покаяння» А. Коцебу, ймовірно, сатир. комедія «Ябеда» В. Капніста. Вид.: О. Казимиров. «Український аматорський театр. Дожовтневий період.» (1965).

ТРОЯ́НОВА Ніна Петрівна (19.IV 1937, Харків — 3.X 1986, Миколаїв) — рос. актриса, н. а. УРСР з 1979. Закін. 1967 ДІТМ. 1960—86 — в Микол. рос. драм. т-рі. Ролі: Тугіна («Остання жертва» Островського), Анфіса («Угрюм-ріка» за Шишковим), Аббі («Любов під в'язами» О'Ніла), Марія Стюарт (однойм. трагедія Шіллера).

ТРУБЕЦЬКА́ Марія Володимирівна [14 (26).III 1897, Київ — 16.III 1976, там же] — укр. живописець і графік. Закін. 1924 Київ. худож. ін-т (у М. Бойчука). Тв.: «Гончар», «Дівчина з кавуном» (за віршем Е. Багрицького «Кавун»), обидва — 60-і рр., та ін.

ТРУ́ДЛЕР Георгій Давидович (17. V 1915, м. Кременчук, тепер Полтав. обл.) — укр. архітектор. Закін. 1947 Харків. інж.-буд. ін-т. Споруди: житл. будинок по вул. Суворова (1948—52), забудова проспекту Ушакова (1948—52), кінотеатр «Україна» (1951—52), стадіон «Локомотив» (1959—61), всі — у Херсоні.

ТРУСИ́ЦЬКИЙ Сила Михайлович (?—?) — укр. різьбяр і живописець-монументаліст кін. 17—18 ст. Син ремісника-золотаря із Зх. України.

З кін. 17 ст. працював у Вільні. Бл. 1719 приїхав до Києва для роботи над іконостасом Успенського собору Києво-Печерської лаври. 1732—40 у Смоленську разом з арх. І. Шеделем створив різьблений іконостас для Успенського собору у стилі укр. барокко (зберігся підпис майстра), в 70-х рр.— іконостас для Свірської (Михайлівської) церкви.

ТРУТО́ВСЬКИЙ Василь Федорович (бл. 1740, Івановська слобода Бєлг. губ.— бл. 1810, Петербург) — рос. і укр. співак, гусляр, збирач рос. і укр. нар. пісень. Освіту здобув у Глухівській співацькій школі, де навч. гри на скрипці, гуслях та бандурі. З 1761 був співаком і гуслярем, 1766 — камер-гуслистом при царському дворі в Петербурзі. Автор першого друкованого нотного пісенника (ч. 1—4, 1776—95), до якого ввійшло 13 укр. пісень, переважно жартівливих («Ой, кряче, кряче та чорненький ворон», «Ой коли я прудиуса любила», «Ой, гай, гай, гай, гай, зелененький», «Ой, послала мене мати», «І на місті була» та ін.), фп. варіацій на теми рос. нар. пісень. Тв. Т. опубл. у зб. «Зібрання російських простих пісень з нотами» (ч. 1—4, 1953).

ТРУТО́ВСЬКИЙ Костянтин Олександрович [28.I (9.II) 1826, Курськ — 17 (29).III 1893, с. Яковлєвка, тепер Курської обл.] — укр. живописець і графік. 1845—49 — вільний слухач петерб. АМ, з 1860 — її академік. Тв.: «Хоровод у Курській губернії» (1960), «Колядки на Україні» (1864), «Білять полотно» (1874), «Кобзар над Дніпром» (1875), «В місячну ніч», «Весільний викуп» (обидва — 1881), «Хворий» (1883), «Збирання недоїмок на селі» (1886). У зб. літографій «Русский художественный листок», що її видавав В. *Тімм,* надрукував свої іл. до повістей Марка Вовчка (1860); брав участь у виданні «Живописної України» Л. Жемчужникова (1861—62), альбому літографій до циклу повістей «Вечори на хуторі біля Диканьки» М. Гоголя (1874—76). Створив іл. до поем Т. Шевченка «Гайдамаки» (1886) і «Невольник» (1887), до байок І. Крилова (1864). Вид.: А. Верещагіна. «Костянтин Олександрович Трутовський» (1955); З. В. Лашкул. «К. О. Трутовський» (1974).

ТРУШ Іван Іванович [5 (17).I 1869, с. Висоцьке, тепер Львів. обл.— 22.III 1941, Львів] — укр. живописець, худож. критик, громад. діяч. Закін. 1897 Краківську академію красних мист-в. Один з організаторів худож. об'єднань «Т-во для розвою руської штуки» у Львові (1898), «Т-во прихильників укр. літератури, науки і штуки» (1905), журналів «Будучність» (1899) і «Артистичний вісник» (1905). В 1901 деякий час викладав у Київ. рисувальній школі М. Мурашка. З ініціативи Т. у Львові 1905 відкрито 1-у всеукр. худож. виставку. Майстер ліричного пейзажу («Луки і поля», «Копиці», «Самотня сосна», «Сосни», «В обіймах снігу», «Квіти», «Старі пні» та ін.). Часто бував у Києві. Відтворив у своїх картинах архіт. пам'ятки міста і мальовничі пейзажі його околиць: «Захід сонця в лісі» (1904), «Дніпро під Києвом» (1910), «Володимирська гірка», «Софійський собор». Створив також картини: «Могила Т. Г. Шевченка в Каневі» (1900), «Гагілки» (1905), «Гуцулка з дитиною» (1912), «Трембітарі» (поч. 20 ст.), «Пралі», «Йордан на Гуцульщині», «Сільський господар» (всі — 1933); портрети — І. Франка й В. Стефаника (обидва — 1897), М. Лисенка, Лесі Українки (обидва — 1900), А. Труш-Драгоманової (1904). Автор багатьох літ. і худож.-критич. статей (опубл. в зб. «Про мистецтво і літературу», 1958).

Вид.: Г. Островський. «І. І. Труш» (1955); Я. Нановський. «Іван Труш» (1967).

ТРУШКÓВСЬКИЙ Василь Тимофійович (27.VIII 1939, Київ) — укр. оператор, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1970 ВДІК. З 1971 — на Київ. кхф. Зняв фільми: «Осяяння» (1972), «Повість про жінку» (1974), «Таємниця партизанської землянки» (1975), «Хвилі Чорного моря» (1977, 7 і 8-а серії), «Запрошення до танцю» (1977, у співавт.), «Перед екзаменом» (1977), «Дивертисмент» (1978), «Вигідний контракт» (1979), всі — т/ф; «Ніч коротка» (1981), «Які ж були ми молоді» (1985), «Капітан ,,Пілігріма''» (1986), «Філер» (1987), «Автопортрет невідомого», «Дама з папугою» (обидва — 1988), «Розпад» (1989), «Одісея капітана Блада» (1991, спільний кіностудії ім. М. Горького та «Ялтафільм»). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

ТУГÁЙ Жанна Георгіївна (Сатарова; 4.IV 1937, Шпола, тепер місто Черкас. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1987. Закін. 1958 Київ. ін-т театр. мист-ва (у С. Ткаченка). 1958—59 — у Львів. ТЮГу, 1959—65 і з 1967 — у Львів. т-рі Рад. Армії. Ролі: Яринка («Весілля в Малинівці» Б. Александрова), Василиса («Марія» Салинського), Анютка («Влада темряви» Л. Толстого), Ольга («Три сестри» Чехова), Неллі, Бланш де Каманж («Зневажені і скривджені», «Гравець» Достоєвського).

ТУЗ Валентина Порфирівна (19.VI 1931, с. Геронимівка, тепер Черкас. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1972. Закін. 1953 Київ. ін-т театр. мист-ва (у А. *Бучми*). З 1954 — в Одес. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Оксана («Гайдамаки» за Шевченком), Проня («За двома зайцями» Старицького), Тетяна («У неділю рано зілля копала» за Кобилянською), Орина («97» Куліша), Джейн («Марія Тюдор» Гюго).

ТУКАЛÉВСЬКИЙ Ігор Миколайович [31.V (13.VI) 1916, м. Ніжин, тепер Черніг. обл.] — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1976. Закін. 1941 Київ. буд. ін-т. Споруди: Ін-т хімії високомолекулярних сполук АН УРСР (1958), будинки ін-тів Діпроцивільпромбуд (1970—78) та Укрдіпропромсільбуд (1975), всі — у співавт., у Києві.

ТÝЛІН Борис Леонідович (22.VIII 1938, Київ) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1963 Укр. поліграф. ін-т ім. І. Федорова. Тв.: оформлення книжок «Пам'ятки світової естетичної думки» (1965), «Солов'їна Україна» (1966), альбом «Київ» (1966), путівник «Львів» (1967), зб. «Поезія» (1969—71); триптих «Київ 17 століття» (1980); серії «Сни в місячну ніч» (1985) та «Від ідолів до ідолів» (1989).

ТУРÁНСЬКИЙ Олександр Олексійович (22.VII 1936, м. Бердичів, тепер Житомир. обл.) — укр. живописець. Закін. 1961 Київ. худож. ін-т (у В. *Костецького* та В. *Пузиркова*). Тв.: «Полудень» (1966), «Арсенал повстав» (1967), «Слово правди» (1968—69), «Крок віку», «Толока» (обидва — 1972), «Хто з мечем до нас прийде» (1985), триптих «Три дні миру» (1986), «Вибір долі» (1987), «Ковчег» (1989). Вид.: «Олександр Туранський» (1991).

ТУРÉЦЬ Володимир Григорович (31.V 1945, с. Курилівці Жмерин. р-ну Вінн. обл.) — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1988. Закін. 1971 Київ. консерваторію (у В. *Козерацького*). З 1964 — в Держ. укр. нар. хорі ім. Г. Вірьовки. Концертна діяльність. В репертуарі — укр. нар. пісні, пісні рад. композиторів, вітчизняних і зарубіж. класиків.

ТУ́РИН Роман Миколайович (2.IX 1900, м. Снятин, тепер Івано-Фр. обл.— 29.VIII 1979, Львів) — укр. живописець. Закін. 1925 Краківську академію красних мист-в. Навч. 1925—27 у Парижі у В. Яроцького. Тв.: портрети — батька (1936), «Жіночий портрет» (1939), Героя Рад. Союзу С. Руднєва (1945), А. Труш-Драгоманової (1945), україн. митців Ф. Колесси (1947) та В. Щурата (1950), В. Стефаника (1956), «Портрет дипломантки» (1958). 1933—35 створив документ. фільми про Гуцульщину («Гуцульські фрагменти»). Збирав і популяризував творчість нар. майстра *Никифора* (Н. Криницького).

ТУРКЕ́ВИЧ Лев (4.V 1901, м. Броди, тепер Львів. обл.— 4.XI 1961, Торонто) — укр. диригент і композитор. Закін. Львів. консерваторію (у М. Солтиса). Вдосконалював майстерність у Віден. муз. академії. З 1927 — хормейстер і диригент Львів. опери, з 1929 — в Бидгощі, Познані, Варшаві. 1941—44 — муз. керівник Львів. укр. опери. 1946 — організатор чол. хору «Ватра» в Австрії. З 1949 — у Канаді. Автор хор. тв. Вид.: Л. Левицька, І. Бодревич. «Лев Туркевич. Життя і творчість» (1965).

ТУРО́ВСЬКИЙ Михайло Саулович (8.V 1933, Київ) — укр. графік. Закін. 1960 Київ. худож. ін-т, де навч. у О. *Пащенка*. Працює в галузі станкової та книжкової графіки. Тв.: «Сторінки боротьби» (1960), іл. до творів В. Стефаника (1966), Лесі Українки (1967), І. Франка (1969); портрет скульптора І. Кавалерідзе (1976), портрети Шолом Алейхема та іл. до його творів (1980); картини олійні «Смерть тореодора», «Жіноча постать» (обидві — 1991). З 1978 живе і працює в США (Нью-Йорк). Вид.: «Михайло Туровський». Каталог (1975).

ТУРУ́ЛА Євген (1882—1951, Вінніпег, Канада) — укр. диригент, педагог, композитор, священик. 1908—14 — диригент хорів у Теребовлі, 1914—18 — в таборах полонених українців у Німеччині. 1920—23 жив у Берліні, де впорядковував і видавав зб. укр. нар. пісень. З 1923 — в Канаді, організатор і керівник хорів, муз. школи у Вінніпегу.

ТУРЧА́К Стефан Васильович (28.II 1938, с. Мацьковичі, побл. м. Перемишля, тепер Пшемисль, Польща — 23.X 1988, Київ) — укр. диригент, н. а. СРСР з 1977, Герой Соц. Праці (1988). Закін. 1962 Львів. консерваторію (у М. *Колесси*). Гол. диригент Держ. симф. оркестру УРСР (1963—67, 1973—77), Київ. т-ру опери та балету (1967—73, 1977—88). З 1986 — професор Київ. консерваторії. Перший постановник опер «Загибель ескадри» (1967), «Мамаї» (1970) В. Губаренка, «Ярослав Мудрий» Г. Майбороди (1975), «Прапороносці» О. Білаша (1985), балетів «Камінний господар» В. Губаренка (1969), «Ольга» (1982) і «Прометей» (1986) Є. Станковича. У симф. репертуарі — тв. Д. Шостаковича, С. Прокоф'єва, А. Хачатуряна, укр. композиторів С. Людкевича, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, Г. Майбороди, А. Штогаренка та ін. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1980. Держ. пр. Груз. РСР ім. З. Паліашвілі, 1973.

ТУРЧАНІ́НОВ Петро Іванович [20.XI (1.XII) 1779, Київ — 16 (28).III 1856, Петербург] — укр. і рос. композитор, диригент. Навч. у італ. композитора Дж. Сарті в Петербурзі та в А. *Веделя* у Києві й Харкові, співав у його хорі. Був регентом хору київ. градоначальника, з 1804 — петерб. митрополичого хору. З 1827 — учитель співу Придворної

співацької капели в Петербурзі. Автор численних церк. хорів і гармонізацій старовинних церк. наспівів. В «Автобіографії» залишив спогади про А. Веделя.

ТУ́РЧЕ́НКО Юрій Якович (7.XI 1923, с. Жуки, тепер Полтав. обл.) — укр. мистецтвознавець і графік, доктор мистецтвознавства з 1965. Закін. 1950 Київ. ун-т, де пізніше викладав (професор з 1969). З 1956 — в ІМФЕ. З 1974 — у Франції. Праці: «М. І. Мурашко», «Київська рисувальна школа» (обидві — 1956), «Українська радянська графіка» (1957), «Питання художньої освіти» (1959), «Портрети українських кобзарів О. Сластіона» (1961), «Українська дожовтнева реалістична графіка» (1961, у співавт.), «Український естамп» (1964). Автор графіч. тв. із зображенням архіт. споруд. Держ. премія УРСР, 1971.

ТУРЧИНО́ВСЬКИЙ Ілля Михайлович (30.VII 1695, с. Березань, тепер смт Київ. обл.— ?) — мандрівний дяк. Навч. у Київ. академії. З 1710 мандрував по Україні й Білорусі, був учителем, дяком, писарем, співаком (виконував духовні й світські пісні), регентом, священиком. Залишив автобіографію, яка містить опис типової долі кол. студента академії. Вид.: О. Білецький. «Хрестоматія давньої української літератури (Доба феодалізму)» (1952).

ТУ́РЧИНЮ́К Василь Іванович (1864—25.VII 1939) — укр. різьбяр і будівничий. Жив і працював у с. Лугу. Тв.: набір меблів для залу засідань повітового відділу в Надвірній (1932); іконостаси та інтер'єри в церквах сіл Яблуниці (1895—1904), Майдані (1932), Стримбі (1930—32), Лугу (1912—39), Ворохті (1936—38), всі — тепер Івано-Фр. обл. Іконостаси оздоблені різьбленням, барельєфами та круглою скульптурою.

ТУТКО́ВСЬКИЙ Микола Аполлонович [5 (17).II 1857, Липовець, тепер смт Вінн. обл.— 28.II 1931, Київ] — укр. муз. діяч, піаніст, композитор, педагог, Герой Праці (1924). Закін. 1880 муз. уч-ще Київ. відділення РМТ (у В. *Пухальського*; 10 років викладав у ньому), як піаніст брав участь у симф. і камерних концертах т-ва. 1881 екстерном склав іспити в Петерб. консерваторії на звання вільного митця. Професор Київ. консерваторії (1920—23) і Держ. муз. технікуму (1923—29). Заснував 1893 у Києві муз. школу, в якій клас фп. вели Т., М. *Лисенко*, Л. Паращенко, В. Пухальський, С. Короткевич, клас скрипки — В. Коханський, Д. *Бертьє*; був клас віолончелі; спів викладали О. *Сантагано-Горчакова*, Н. Ноллє, Є. Ряднов, Г. Гандольфі. Серед учнів школи — М. *Донець*, В. *Горовиць*, Л. Ревуцький та ін. Іспувала до 1931. Тв.: опера «Буйний вітер», симф., камерно-інструм., хор. музика. Автор підручника по вивченню гармонії (1905).

ТУТУЧЕ́НКО Семен Павлович [20. I (2.II) 1913, с. Решети, тепер Новосиб. обл.] — укр. архітектор, Герой Рад. Союзу (1944). Закін. 1940 Моск. архіт. ін-т. Споруди: житл. будинки по вулицях Освіти (1950) та Пушкінській (1953) у Києві, житл. будинки у Севастополі (1953—55); відбудова панорами «Оборона Севастополя в 1854—55 рр.» (1954, у співавт.), будинок уряду в Кишиневі (1962, у співавт.); архіт. частини до ряду пам'ятників — «Героям Сумщини» в Сумах (1967), «Партизанам-ковпаківцям» у Яремчі (1969), С. Ковпаку в Путивлі (1971), всі — у співавторстві.

ТУФТІ́НА Галина Опанасівна (14.X 1933, Новосибірськ) — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. СРСР з 1980. Закін. 1960 Ленінгр. консер-

ваторію. З 1961 — в Київ. т-рі опери та балету. З 1981 — викладач Київ. консерваторії (з 1989 — професор). Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Соломія («Богдан Хмельницький» Данькевича), Марфа («Хованщина» Мусоргського), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Кармен (однойм. опера Бізе). Виступає як камерна співачка.

ТЮ́ЛЬПА Леонід Матвійович (15. VIII 1922, м. Глухів, тепер Сум. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1970. Закін. 1951 Харків. інж.-буд. ін-т (з 1966 — його викладач). Споруди у містах Дружківці Донец. обл. (1952), Чугуєві та Золочеві Харків. обл. (1954), Кривому Розі Дніпроп. обл. (1954—56); ген. план (1954, у співавт.) та проекти мікрорайонів Харкова (Салтовський та ін., 1967—75).

ТЮТЮ́ННИК Василь Савич [12 (24).III 1860, Самара — 24.V 1924, Москва] — рос. співак (бас) і режисер. За походженням українець. Закін. 1886 Моск. консерваторію. 1886—88 — в Маріїнському (Петербург), 1888—1912 — у Великому (Москва) т-рах. 1903—10 — гол. режисер Великого т-ру. 1920—24 — професор Моск. консерваторії.

ТЯГНО́ Борис Хомич [10 (23).VIII 1904, Харків — 18.I 1964, Львів] — укр. режисер, педагог, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1923 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка, 1926 — режисерську лабораторію т-ру «Березіль», працював у цьому т-рі. Учень Леся *Курбаса*. Був режисером у т-рах Дніпропетровська, Дніпродзержинська, Одеси. 1948—65 — гол. режисер Львів. укр. драм. т-ру ім. М. Заньковецької. Вистави: «Жакерія» за П. Меріме (1925), «Дядя Ваня» А. Чехова (1953), «Сон князя Святослава» І. Франка (1954), «Гамлет» В. Шекспіра (1957), «Ім'я» І. Кочерги (1959), «Під золотим орлом» Я. Галана (1962). На кіностудії «Українфільм» поставив фільми: «Охоронець музею» (1930), «Фата моргана» (1931), «Вирішальний старт» (1933). Викладав у драм. студіях т-ру «Березіль» (1926—29), Львів. укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (1948—52; серед учнів — Л. *Кадирова*, Б. *Козак*, Б. *Ступка*). Вид.: З. Сидоренко. «Борис Тягно» (1984).

У

УВА́РОВ Микола Митрофанович (1861, м. Богодухів, тепер Харків. обл.— ?) — укр. живописець. Навч. у Харків. рисувальній школі (до 1882) та петерб. АМ (1882—90). Брав участь в оздобленні будинку Полтав. губ. земства (1903—08). Автор картин на істор. сюжети, графічних тв. (сатирич. малюнки на біблійні теми).

УВА́РОВ Олексій Сергійович [28. II (12.III) 1825—29.XII 1883 (10.I 1884)] — рос. археолог, почес. чл. Петерб. АН з 1857, граф. Закін. 1845 Петерб. ун-т. Досліджував антич. пам'ятки на Пд. України (Ольвію, Херсонес, Неаполь Скифський). Автор праці «Дослідження про старожитності Південної Росії та берегів Чорного моря» (т. 1—2, 1851—56).

У́ДІН Євген Тимофійович (11.IV 1937, Донецьк) — укр. графік, з. х. УРСР з 1987. Закін. 1966 Укр. поліграф. ін-т ім. І. Федорова. Тв.:

оформлення та іл. до книжок «Молодість міста і села над Збручем» (1967), «Народні пісні в записах Івана Франка» (1966), «Тернопільщина» (1968), «Казки Буковини — казки Верховини» (1968), «Архітектурні пам'ятки Львова» (1969).

УДОВЕ́НКО Лев Володимирович (19.VIII 1932, Київ) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. Київ. ін-т театр. мист-ва (ф-ти: 1954 — акторський, 1959 — режисерський, у М. Верхацького). З 1959 — на Київ. кіностудії наук.-популяр. фільмів. Фільми: «Наша Україна» (1966), «Леся Українка» (1968), «Роздуми про сучасників» (1969), «Хата нашого роду» (1970), «Іду дорогою віку» (1974), «Курсом відкрить і прогресу» (1978), «Ріки впадають у майбутнє» (1979), «Ім'я на фюзеляжі» (1983), «Не сотвори жменю попелу» (1987), «Не губи дерево життя» (1988), «А правда зробить Вас вільними» (1989), «Відроджувати» (1990), «Древо роду», «Місто на сімох горбах» (обидва — 1991).

УЖВІ́Й Наталія Михайлівна [27.VIII (8.IX) 1898, м. Любомль, тепер Волин. обл.— 22.VII 1986, Київ] — укр. актриса, н. а. СРСР з 1944, Герой Соц. Праці (1973). З 1918 брала участь у виставах аматор. драм. гуртка в м. Золотоноші (тепер Черкас. обл.), який 1922 було перетворено на пересувний т-р при Наркомосі УРСР. 1922—23 — актриса Першого т-ру Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка в Києві, 1925—26 — Одес. держдрами, 1926—36 — т-ру «Березіль» (з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка). З 1936 — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. 1954—71 — голова Укр. театр. т-ва. Ролі: Оксана («Гайдамаки» за Шевченком), Маклена («Маклена Граса» Куліша), Анна («Украдене щастя» Франка), Ліда, Наталка Ковшик («Платон Кречет», «Калиновий гай» Корнійчука), Кручиніна («Без вини винні» О. Островського), Софія («Останні» М. Горького), Беатріче («Багато галасу даремно» Шекспіра). Знімалася у фільмах «Тарас Шевченко» (1926), «Прометей» (1935), «Устим Кармелюк», «Виборзька сторона» (обидва — 1939), «Райдуга» (1944) та ін. Держ. пр. СРСР, 1946, 1949, 1951. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1984. Вид.: Й. Кисельов. «Поетеса української сцени» (1978).

УКРАЇ́НЕЦЬ Іван Каленикович (18.VIII 1888, Волинь — 6.V 1945, м. Миргород Полтав. обл.) — укр. художник, майстер розпису на фарфорі. Закін. 1917 Миргородську худож.-пром. школу, навч. у О. *Сластіона*. Тв.: майолікова ваза (1916), тарілки «Виконаємо зустрічний» (1929), бокал з портретом Д. Менделєєва (1932). В 1927—41 викладав у Миргородському керамiч. технікумі.

УКРАЇ́НКА Леся [Леся Українка; справж.— Косач-Квітка Лариса Петрівна; 13 (25).II 1871, м. Новоград-Волинський, тепер Житомир. обл.— 19.VII (1.VIII) 1913, м. Сурамі, Грузія, похована в Києві] — укр. поетеса і громад. діячка. Дочка письменниці Олени *Пчілки*. Дитинство провела на Волині (м. Луцьк, с. Колодяжне, тепер Ковельського р-ну), де пізнавала побут і звичаї укр. села, нар. пісні і казки, красу Полісся. Значна частина життя поетеси пов'язана з Києвом, м. Гадячем Полтав. обл. Через хворобу (туберкульоз) здобула різнобічну домашню освіту. На формування літ.-естетич. поглядів У. великий вплив мав М. *Драгоманов*. Друкуватися почала 1884 у Львові в журн. «Зоря». У. створила понад 20 драм. тв., в яких актуальні філос., морально-етичні проблеми сучасності

виражено у нетрадиц. для укр. драматургії образах і сюжетах, взятих із світової л-ри, історії, міфології. Драми: «Блакитна троянда» (1896), «Кассандра» (1907), «У пущі» (1909), «Камінний господар» (1912), «Оргія» (1913); драм. поеми: «На полі крові» (1909), «Руфін і Прісцілла» (1910) та ін. Вершина творчості поетеси — драма «Лісова пісня» (1911), яка утверджує людську мрію, високі почуття, перемогу краси життя над бездуховністю. В ній вперше в укр. л-рі і мист-ві як застереження прозвучала тема — людина і природа. Драм. тв. У. ставлять на сценах укр. т-рів, т-рів ін. республік, за кордоном. Чимало її поезій покладено на музику. За тв. У. М. Скорульський і Г. Жуковський створили балети «Лісова пісня», В. Кирейко — однойм. оперу, В. Губаренко — балет «Камінний господар», Л. Дичко — балет «Досвітні вогні». Поставлено фільми: «Лісова пісня» — на Київ. кхф (1961, реж. В. Івченко; 1981 — Ю. Ільєнко) і Київ. кіностудії наук.-популяр. фільмів (1978). На Укр. телебаченні 1991 ств. виставу «Оргія». Образ поетеси втілено в укр. прозових і драм. тв. (драма «Сподіватися» Ю. Щербака, Київ. рос. драм. т-р ім. Лесі Українки, 1979), в художніх («Іду до тебе», 1974, сценарій І. Драча, реж. М. Мащенко) і документальних («Леся Українка», 1969, Київ. кіностудія наук.-популяр. фільмів; 1971, Київ. студія документ. фільмів) фільмах, творах скульптури (Г. Кальченко), живопису (В. Зарецький, В. Касіян, М. Стороженко, М. Дерегус), музики (сюїта «Пам'яті Лесі Українки» А. Штогаренка). Літ.-мемор. музей У. відкрито у Києві (1962), Новограді-Волинському (1971), с. Колодяжному (1949). Пам'ятники — у Києві (скульптор Г. Петрашевич, надгробок 1939; Г. Кальченко, 1973), Колодяжному (скульптор В. Сколоздра, 1958), Сурамі (скульптор Т. Абакелія, 1952); в Клівленді (США) й Торонто (Канада), обидва — скульптора М. Черешньовського; пам'ятний знак — у м. Гадячі. Вид.: «Леся Українка про мистецтво» (1966); Б. Зюков. «На сцені і екрані — Леся Українка» (1987).

УКРАЇНСЬКИЙ Микола Олексійович (1.I 1935, с. Весела Лопань, тепер Бєлг. обл.) — укр. співак (тенор), з. а. УРСР з 1975. Творчу діяльність почав 1958 в Ансамблі пісні і танцю Балтійського флоту, співав в оперних т-рах Пермі і Свердловська. З 1974 — у Дніпроп. т-рі опери та балету. Партії: Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Водемон («Іоланта» Чайковського), Герцог («Ріголетто» Верді). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978.

УЛАНО́ВСЬКИЙ Михайло Семенович [25.VIII (8.IX) 1913, Миколаїв — 20.V 1991, Київ] — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР (з 1956). Закін. 1932 ВХУТЕІН у Москві. В 1932—41 працював у різних т-рах Москви, 1946—66 — Свердловська, 1966—88 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки, 1988—90 — Київ. т-рі оперети. Серед оформлених вистав: «Антоній і Клеопатра» Шекспіра (1955), «Філумена Мартурано» Е. Де Філіппо, «Ой не ходи, Грицю...» М. Старицького (1965), «Марія» Салинського (1970), «Російські люди» Симонова (1975), «Варвари» Горького (1973), «Хазяйка» Гараєвої (1978).

УЛИНЕ́ЦЬ Олексій Михайлович (22.III 1903, с. Тишів, тепер Закарп. обл.— 25.XI 1978, смт Чинадієве тієї ж області) — укр. коломийкар. 1918—45 працював робітником у країнах Європи, Азії та Африки. Був у фашист. концтаборі, 1945 ви-

звоЛений Рад. Армією. Повернувся на батьківщину і працював на Чинадієвському деревообробному комбінаті. З юнацьких років складав коломийки на побутові, лірич. теми.

УЛЬЯ́НОВ Петро Мартинович [11 (23).VII 1899, с. Пацинь, тепер Смол. обл.— 31.III 1964, Київ] — укр. скульптор. Закін. 1927 Харків. худож. ін-т, 1931 — Вищий худож.-тех. ін-т у Ленінграді. 1931—49 (з перервами) викладав у київських художньому, 1936—64 — в інж.-буд. ін-тах. Тв.: композиції «Герой Жовтня» («Червонофлотець», 1931), «Червоноармієць» (1934), погруддя — маршала Рад. Союзу І. Конєва, (1945, у співавт.), Героя Рад. Союзу С. Руднєва (1947), «Тарас Шевченко» (1959).

У́МАНЕЦЬ Василь Андрійович [19.IV (2.V) 1916, с. Рубченки, тепер Київ. обл.] — укр. композитор, педагог, канд. мистецтвознавства з 1971. Закін. 1945 Київ. консерваторію, 1948 — аспірантуру (у М. *Верико́вського*), 1944—51 — викладач Київ., 1951—56 — Дніпроп. муз. уч-щ. З 1958 — викладач Київ. пед. ін-ту. Тв.: сюїта для хору і симф. оркестру «На Верховині» (1962), камерно-інструм. музика, хори, романси, обробки нар. пісень. Праці: «Музично-педагогічна і диригентсько-хорова діяльність М. Д. Леонтовича» (1975), «Ритмічне відчуття — першооснова музичного виховання дітей» (1977).

У́МАНСЬКИЙ Моріц Борисович [23.II (8.III) 1907, Житомир — 19. XII 1948, Київ] — укр. художник т-ру і кіно. Закін. 1930 Київ. худож. ін-т (у В. *Татліна* та К. *Єлеви*). Оформив вистави: «Справа честі» І. Микитенка (1931), «Загибель ескадри» О. Корнійчука (1933, у співавт.), «Украдене щастя» І. Франка (1939), «Дванадцята ніч» В. Шекспіра (1948; всі — Київ. укр. драм. т-р ім. І. Франка), «Камінний господар» Лесі Українки (1946, Київ. рос. драм. т-р ім. Лесі Українки). На Київ. кхф брав участь у створенні фільмів: «Щорс» (1939), «Нескорені» (1944), «Подвиг розвідника» (1947). Держ. пр. СРСР, 1948. Вид.: В. Неллі. «Моріц Уманський» (1967).

УРБА́НІК Мартин (Марцин; ?—1764) — польс. архітектор. 1745 уклав угоду на буд-во костьолу домініканців за проектом Яна де Вітта (є однією з кращих пам'яток барокко); 1749 почав буд-во костьолу Марії Магдалини, обидва — у Львові.

УРУСЕ́ВСЬКИЙ Сергій Павлович [10 (23).XII 1908, Петербург — 12.XI 1974, Москва] — рос. кінооператор і режисер, з. д. м. РРФСР з 1951. Закін. 1935 Моск. ін-т образотв. мист-ва. Серед фільмів: «Сільська вчителька» (1947), «Сорок перший» (1956), «Летять журавлі» (1957, у співавт. з М. Калатозовим), «Біг іноходця» (1970); документальний «Битва за нашу Радянську Україну» (1943). Держ. пр. СРСР, 1948, 1952.

УРУ́СОВ Георгій Олександрович (27.VIII 1931, Фергана, Узбекистан) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1973. Закін. 1954 Київ. худож. ін-т. Споруди: піонер. табір у Євпаторії (1963—71), санаторії «Україна» (1972) і «Казахстан» (1976) в Єсентуках, ім. С. М. Кірова в Ялті (1975—81), «Лісова поляна» в Києві (1975—81), реконструкція постпредства України в Москві (1983—89). Архіт. частини до пам'ятників С. Ковпаку (1969, Київ, Байкове кладовище), Ю. Коцюбинському (1970) і В. Примакову (1972) у Чернігові.

УСА́ТОВ Дмитро Андрійович [10 (22).II 1847—10 (23).VIII 1913, Ялта] — рос. і укр. співак (тенор),

педагог, композитор. Закін. 1873 Петерб. консерваторію (у К. Еверарді). З 1873 — соліст Київ. опери, 1880—89 — Великого т-ру в Москві, де був першим виконавцем партій Ленського (1881), Андрія (1884), Вакули (1887) в операх «Євгеній Онєгін», «Мазепа», «Черевички» П. Чайковського, Єлеазара («Маккавей» А. Рубінштейна). Викладав у Тбілісі, де 1892—93 у нього навч. Ф. *Шаляпін*, якого він увів в укр. муз. гурток (Шаляпін заспівував в укр. хорі, брав участь у виставі «Наталка Полтавка» Лисенка) і підготував до дебюту на оперній сцені 1893. Тв.: бл. 60 романсів, серед них — на вірші Т. Шевченка («Одинока я на свете», «Полюбила я на печаль свою», «Вітер з гаєм розмовляє»).

УСАЧО́В Леонід Антонович (10.VI 1899, с. Червоне, тепер Кіровогр. обл.— 1965, Дніпропетровськ) — укр. композитор і диригент. Диригування, співу та композиції навч. 1919—23 в Харкові. 1923—28 — викладач і керівник хору пед. технікуму в м. Олександрії (тепер Кіровогр. обл.), 1928—48 — керівник хор. капели в Запоріжжі, з 1948 — хор. капели Дніпроп. філармонії. Тв.: опера-балет «Муха-цокотуха» (1945), для симф. оркестру «Героїчна поема» (1944); для солістів, хору та оркестру «Дума про Запорізьку Січ» (1961), хори без супроводу на сл. Т. Шевченка, О. Пушкіна, М. Рильського, романси (бл. 100), музика до театр. вистав.

УСАЧО́В Олексій Іванович (1891, Москва — 1957, там же) — рос. графік. Навч. у ВХУТЕМАСі. 1925—30 викладав у Київ. худож. ін-ті. На укр. тему виконав гравюру «Вулиця Києва» (1937); оформив укр. видання «Руку братам», путівник «Київ»; плакат «350 років українського друкарства».

УСЕ́НКО Іван (?, м. Яготин, тепер Київ. обл.— ?) — укр. живописець 1-ї пол. 19 ст., кріпак. Живопису навч. у придворних живописців графів Розумовських у Батурині (тепер смт Черніг. обл.) та Петербурзі. Автор акварельних портретів сім'ї Рєпніних та їхніх знайомих. 1837 на виставці в Полтаві експонував майстерні копії з картин Рембрандта і Тіціана.

У́СИК Яків Олександрович [28.I (9.II) 1872, с. Мар'янське, тепер Полтав. обл.— 6.II 1961, м. Миргород тієї ж області] — укр. різьбяр на дереві. Тв.: портрети Т. Шевченка (1943), М. Горького (1946), І. Котляревського (1947), М. Гоголя (1949), І. Франка (1955); тематичні композиції — «Переяславська рада» (1953); «Зустріч Б. Хмельницького з російськими послами» (1954).

УСТИЯНО́ВИЧ Корнило Миколайович (1839, с. Вовків, тепер Пустомитівського р-ну Львів. обл.— 22. VII 1903, с. Довге, тепер тієї ж області) — укр. живописець, письменник і громад. діяч. Навч. 1858—63 у Віден. академії образотв. мист-в. Подорожував по Буковині і Галичині, 1872 відвідав Київ, Тв.: монумент. розписи і картини на істор. та біблійні теми — «Василь Теребовельський» (1866), «Христос перед Пілатом» (1880), «Мойсей» (1887), «Козацька битва» (1890), «Літописець Нестор» (1901); «Т. Шевченко на засланні» (80-і рр.), жанрові картини — «Бойківська пара», «Гуцулка біля джерела», «Гуцул» (всі — 1891); портрети — Т. Реваковича, 1868, П. Бажанського, А. Вахнянина, Ю. Лаврівського, І. Савчинської (1898). Автор істор. поем «Іскоростень», «Вадим», «Святослав Хоробрий», трагедій «Олег Святославич Овруцький», «Ярополк Перший Святославович, великий князь київський» (всі — 70-і рр.). Редагу-

вав та ілюстрував 1882—83 сатирич. журн. «Зеркало». Вид.: Я. Нановський. «Корнило Миколайович Устиянович» (1963).

УТЕГА́НОВ Олександр Кадирович (4.III 1924, м. Верхньоудинськ, тепер Улан-Уде, Бурятія — 11.VIII 1991, Київ, похований в Маріуполі) — рос. і укр. режисер, н. а. УРСР з 1978. Закін. 1952 Харків. ін-т театр. мист-ва. Працював у т-рах Ізмаїла, Петрозаводська, Якутська, Алма-Ати і Томська. В 1968—91 — режисер (1968—86 — гол. режисер) Донец. рос. драм. т-ру (Маріуполь). Вистави: «97» М. Куліша, «Дикий Ангел» О. Коломійця (1979), «Король Лір» В. Шекспіра (1980).

УТЬО́СОВ Леонід Осипович [9 (21).III 1895, Одеса — 9.III 1982, Москва] — рос. артист естради, н. а. СРСР з 1965. З 1911 працював у т-рах мініатюр Кременчука, Одеси, Херсона, Києва та ін. Водночас почав виступати на естраді як читець. 1929 організував естрадний оркестр (Теаджаз, згодом — Держ. естрадний оркестр РРФСР). Один з перших виконавців тв. І. Дунаєвського, М. Блантера, В. Соловйова-Сєдого. Знімався в кіно («Кар'єра Шпандиря», «Чужі», обидва — 1926; «Веселі хлоп'ята», 1934, та ін.). Автор книг «З піснею по життю» (1961), «Спасибі, серце» (1976). Вид.: Ю. Дмитрієв. «Леонід Утьосов» (1982).

УШАКЕ́ВИЧ Василь (?—?) — укр. гравер 2-ї пол. 17 — поч. 18 ст. Працював у Львові. Тв.: гравюри до видань Тріодь львівська (1663), Апостол (1685), Тріодь пісна (1717) та ін.

УШКАРЬО́В Анатолій Федорович (5.II 1928, Ленінград) — рос. і укр. диригент, композитор, з. д. м. УРСР з 1965. Закін. 1950 Моск. консерваторію. 1949—51 — диригент оркестру Рос. нар. хору ім. М. П'ятницького, 1951—56 — худож. керівник військ. ансамблю, 1956—62 — Укр. ансамблю пісні і танцю Донец. філармонії, 1962—65 — шахтар. ансамблю пісні і танцю «Донбас», 1965—69 — худож. керівник Донец. філармонії і викладач Донец. муз.-пед. ін-ту. 1969—73 — ректор Астраханської, з 1973 — викладач Моск. консерваторій. Тв.: оперети (у т. ч. «Дон Сезар де Базан», 1987), ораторії і кантати (зокрема, «Хліб», 1986), 2 симфонії (1985, 1987), балетні сюїти («Квіти України», 1966), концерти для фп. і скрипки, романси, пісні, обробки рос. і укр. нар. пісень.

Ф

ФА́ЙЄР Юрій Федорович [5 (17).I 1890, Київ — 3.VIII 1971, Москва] — рос. диригент, н. а. СРСР з 1951. Навч. у Київ. муз. уч-щі, закін. 1919 Моск. консерваторію. З 1916 — соліст оркестру, 1923—63 — диригент балетних вистав Великого т-ру (Москва). Вистави: «Червоний мак» Р. Глієра (1927), «Лелеченя» (1937), «Світлана» (1939) Д. Клебанова, «Тарас Бульба» В. Соловйова-Сєдого (1941), «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва (1946), «Спартак» А. Хачатуряна (1958). Автор кн. «Про себе, про музику, про балет» (1974). Держ. пр. СРСР, 1941, 1946, 1947, 1950.

ФАЙНЕРМА́Н Ганна Львівна (3.IV 1922, станиця Устинська, тепер Ростов. обл.— 8.II 1991, Київ) — укр. живописець. Закін. 1951 Київ. ху-

дож. ін-т (у Г. *Світлицького,* М. *Шаронова,* І. *Штільмана*). Тв.: «Біля Золотих воріт» (1953), «Київ навесні» (1956), «Біля пам'ятника героям-арсенальцям» (1960), «Подвір'я» (1968), «Косівська кераміка» (1971), «Портрет студента Київського університету Рауля» (1972), «Чоловіча голова» (1973). Вид.: «Ганна Файнерман». Каталог (1973).

ФАЙНТУХ Соломон Овсійович [4 (16).X 1899, м. Бердичів, тепер Житомир. обл.— 18.VII 1985, Харків] — український композитор і диригент.

Закінчив 1927 Харківський музично-драматичний ін-т (у С. *Богатирьова*). 1932—50 (з перервами) — викладач Харків. консерваторії. Керівник капели Наркомосу (1920—23), Експериментальної оперної студії (1934—37), євр. симф. ансамблю (1937—40; всі — в Харкові). 1941—44 — композитор і диригент драм. т-рів у Ташкенті, 1944—46 — худож. керівник і диригент симф. оркестру Луган. філармонії. Тв.: оперети «Доңц», «Чаклунка», «Сільське одруження», сюїта на гуцульські нар. теми для оркестру нар. інструментів, 2 струнні квартети, хори, романси, музика до драматичних вистав, обробки народних пісень.

ФАЙНТУХ Яків Самійлович [7 (19).XII 1892, м. Бердичів, тепер Житомир. обл.— 23.VII 1974, Одеса] — укр. композитор. Закін. 1930 Одес. консерваторію (у В. *Золотарьова* і П. *Молчанова*). З 1935 — викладач цієї консерваторії та муз. уч-ща. 1941—45 — у т-рах Самарканда. Тв.: оперети «Розіта», «Таміла» (1923—29); симф. поема на укр. та рос. теми (1959), симф. сюїти на молд. (1938), євр. (1936) та закарпатські (1950) нар. теми; сюїта для хору на сл. Т. Шевченка (1940) та інші.

ФАКТОРО́ВИЧ Михайло Давидович (7.V 1921, Київ) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1969. Закін. 1944 Середньоазіатський ун-т в Ташкенті. З 1946 працює у Київ. музеї рос. мист-ва. Праці: дослідження фондів музею, вступні статті до каталогів виставок В. Верещагіна, М. Ге.; альбом «Український радянський живопис» (1980), «Російський живопис у музеях України» (1986), «Третьяковська галерея» (1991).

ФА́ЛАТ Юліан (30.VII 1853, с. Тулиголове, тепер Львів. обл.— 9.VII 1929) — польс. живописець. Навч. 1870—72 у Краків. школі красних мист-в, потім — у мюнхен. АМ. 1895—1909 очолював краків. АМ. Тв.: жанрові картини — «Сільський коваль» (1887), «Селянський хлопчик» (1892), «Залицяння мисливця», «Повернення з ведмедем» (обидві — 1890); пейзажі.

ФАТАЛЬЧУ́К Володимир Дмитрович (8.VI 1903, м. Горохів, тепер Волин. обл.— 20.II 1981, Київ) — укр. графік. Закін. 1929 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна,* І. *Плещинського,* А. *Середи*). Працював у галузі кн. графіки, плаката, медальєрного мист-ва разом з О. Юнак. Тв.: плакати — «Слава радянським партизанам» (1944), «Прекрасна Україна — возз'єднана, єдина» (1945); оформлення та іл. до книжок «Українські народні казки» (1951), «Літопис великої дружби» (1954), «Антологія української поезії» (т. 1—4, 1957), «Лісова пісня» Лесі Українки (1958), «Українські народні пісні» (т. 1—2, 1964—65), «Хмельницький» Івана Ле (1969), «Кобзар» Т. Шевченка (1980); ювілейні медалі і пам'ятні значки (1964—70).

ФЕ́ДЕР (Феддер, Феддерс) Юлій Янович [Іванович; 7 (19).VI 1838, Кокнесе, Латвія — 19.I (1.II) 1909, Ніжин, тепер Черніг. обл.] — латис.

живописець-пейзажист. Закін. 1862 петерб. АМ (її академік з 1880), 1876 — АМ в Дюссельдорфі. Часто бував на Україні. 1905 оселився в Ніжині. Тв.: «Річка Донець біля Святих гір», «Поблизу Святогорського монастиря» (обидва — 1882), «Долина річки Гауї» (1891), «Дніпровський поріг» (1892), «Вугільні ями» (1897), «Після бурі», «Крейдяні береги», «Будинок у лісі», «Літній пейзаж», «В парку Сігулди», «Руїни в Павловському парку».

ФЕДЕ́ЦЬКИЙ Альфред Костянтинович (1857, Житомир — 21.VII 1902, Мінськ, похований у Харкові) — укр. оператор хронікально-документ. фільмів і фотограф. Навч. у Відні у фотографіч. ін-ті при АМ. З 1896 знімав і демонстрував перші хронікальні фільми: «Джигітування козаків 1-го Оренбурзького козачого полку», «Народне гуляння на Кінній площі в Харкові» та ін. Зробив перші спроби в галузі кольор. фотографії. Вид.: О. Шимон. «Сторінки з історії кіно на Україні» (1964).

ФЕ́ДІР (?—?) — укр. гравер кін. 17 — поч. 18 ст. Працював у Києві між 1694 і 1724. Тв.: гравюри на дереві «Побиття Стефана» (Апостол, 1695), «Відсічення» (1697), «Обмивання ніг апостолам» (Страсне евангеліє, 1706), «Успіння» (зб. Молитослов, 1707), «Богородиця» (1709); рамка для заголовка Євангелія напрестольного (1697).

ФЕ́ДІР з вишні (?—?) — живописець кін. 16 — поч. 17 ст. Автор ікони «Успіння» з с. Бортятиного на Львівщині (1608).

ФЕДІ́РКО Микола Юрійович (5.X 1920, с. Курилівка, тепер Польща) — укр. різьбяр на дереві, з. м. н. тв. УРСР з 1982. Закін. 1951 Косівське уч-ще прикладного мист-ва (тепер технікум нар. худож. промислів, у Є. Сагайдачного, В. Гуза), 1955—82 — його викладач. Тв.: тематичні тарілки — «Богдан Хмельницький» (1954), «Захар Беркут» (1958); портрети В. І. Леніна (1974), Лесі Українки (1976).

ФЕДОРЕ́НКО Платон Васильович [19.XI (1.XII) 1907, Полтава — 3.VIII 1966, м. Новокузнецьк Кемер. обл., похований у Рівному] — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1964. Навч. 1930—31 у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка. З 1937 працював у багатьох укр. т-рах. З 1948 — у Рівн. укр. муз.-драм. т-рі. Вистави: «Глитай, або ж Павук» М. Кропивницького, «Тарас Бульба» за М. Гоголем (обидві — 1954), «Як гартувалася сталь» за М. Островським (1966).

ФЕ́ДОРІВ Мирон (1907, с. Криве, тепер Козівського р-ну Терноп. обл.) — укр. композитор, диригент, педагог, музикознавець. Навч. 1939—42 у Варшавській консерваторії. Вдосконалював майстерність у Відні, Зальцбургу, Чікаго. Живе у США. Тв.: «Єрусалимська заутреня» (1971), «Літургійні хорові» для чол. хору (1984), «Велика вечірня», «Коляди», «Щедрівки, веснянки й гаївки» (всі — 1985), «Українські релігійні пісні» (1990). Праці: «Василіанські церковні наспіви» (1961), «Віднова, реформа чи злет до справжнього українського обряду за формою і змістом» (1971); «Обрядові співи української церкви Галицької землі» (1984).

ФЕДО́РКО (Федорек, Федорок; ? — ?) — укр. будівничий 15 ст. Імовірно, родом з Галичини. Будував фортецю в Акермані (тепер м. Білгород-Дністровський, 1438—54).

ФЕ́ДОРОВ Анатолій Васильович (7.VIII 1927, Одеса) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1978. Закін. 1951 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1965 — на Київ. кіностудії хронікально-документ. фільмів. Філь-

ми: «З тих пір, як пам'ятає історія» (1969), «Троянський кінь», «Упирі» (обидва — 1971), «Хліб України. Рік 1977» (1977), «Гірке ехо» (1979), «Кортеліси» (1981), «Квіти Світлани Семенюк» (1982), «Біль нашої пам'яті» (1991).

ФЕДОРОВ Іван [Іван Федорович Москвитін; ?—5 (15).XII 1583, Львів] — засновник книгодрукування в Росії і на Україні. Працював на Україні в останні роки життя: бл. 1572—75 і 1583 — у Львові, 1575—76 — у с. Дермані (тепер Устенське Друге), 1577—82 — в м. Острозі (обидва —тепер Рівн. обл.). Вперше на Україні видав друковані книги: «Апостол» та «Буквар» (обидва — 1574) — перший друкований підручник сх. слов'ян. Заснував Острозьку друкарню, де під його керівництвом надруковано греко-слов'ян. буквар (1578), «Книгу Нового завіту» і покажчик до неї (1580), «Хронологію» А. Римші (1581), Острозьку біблію (1581). Ф. започаткував книжкову гравюру на Україні. Брав участь у редагуванні та оформленні книг, був талановитим новатором у галузі поліграф. техніки. Серед ілюстраторів видань Ф.— *Гринь Іванович*, Л. *Филипович*. Після смерті Ф. його друкарське устаткування перейшло до Львів. братської друкарні. У Львові в Онуфріївському монастирі (архіт. пам'ятка 16—19 ст.) Ф. поховано. 1977 тут ств. музей. Встановлено пам'ятник (1977, скульп. В. Борисенко). Ім'я Ф. присвоєно Укр. поліграф. ін-ту у Львові. Вид.: Я. Запаско. «Мистецька спадщина Івана Федорова» (1974); А. Ісаєвич. «Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні» (1983).

ФЕДОРОВ Митрофан Семенович (30.V 1870, слобода Свитникова, тепер Ворон. обл.— 1942, Ленінград) — укр. і рос. живописець. Навч. 1894—1901 в петерб. АМ (у І. *Рєпіна*). Один з організаторів і викладач (1902—13) Харків. худож. уч-ща. 1921—24 працював у худож. технікумі, 1925—34 — худож. ін-ті в Харкові. З 1934 — в Ленінграді. Серед учнів — Г. *Меліхов*, Г. *Томенко*. Тв.: «Юродива» (1901), «Автопортрет» (1904), «Портрет художниці М. Шевченко» (бл. 1911), «Полишені гнізда» (1914), «Портрет професора І. Миклашевського» (1929), «Місячна ніч у Донбасі» (1933), «Осінній етюд», «У парку» (обидва — 1940).

ФЕДОРОВСЬКИЙ Федір Федорович [14 (26).XII 1883, Чернігів — 7.IX 1955, Москва] — рос. художник т-ру, н. х. СРСР з 1951, д. чл. АМ СРСР з 1947. Навч. 1902—07 в Строгановському центр. худож.-пром. уч-щі (1905—07 — його викладач). Працював в опері С. Зиміна в Москві, оформив ряд вистав для антрепризи С. Дягілєва в Парижі і Лондоні (1912—13). З 1921 працював у Великому т-рі (Москва; 1927—29 і 1947—53 — гол. художник). Вистави: «Князь Ігор» О. Бородіна (1934), «Борис Годунов» (1948) і «Хованщина» (1950) М. Мусоргського, «Садко» М. Римського-Корсакова (1949). Держ. пр. СРСР, 1941, 1949, 1950, 1951.

ФЕДОРУК Олександр Касянович (27.IX 1939, м. Мерікур-Коран, департамент Па-де-Кале, Франція) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1972. Закін. 1960 Львів. ун-т, 1968 — ІЖСА в Ленінграді. З 1968 — в ІМФЕ. Праці: «Українсько-польські художні зв'язки другої половини 19 — початку 20 ст.» (1976), «Зарубіжне мистецтво» (1981, у співавт.), «Народжені в Елладі» (1984), «Образотворче мистецтво НДР» (1986).

ФЕДОРЦЕВА Софія Володимирівна (8.III 1900, с. Помонята, тепер

Івано-Фр. обл.— 15.VI 1988, Львів) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1946. Сестра М. *Сабат-Свірської*. Закін. 1920 учительський ін-т у Львові, 1923 — драм. студію при Львів. консерваторії. 1927—60 працювала в т-рі «Березіль» (з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка). Ролі: Маруся («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Інгігерда («Ярослав Мудрий» Кочерги), Катерина («Гроза» О. Островського), Марія («Марія Тюдор» Гюго). Знялась у фільмах «Лимерівна» (1954), «Любов на світанні» (1957). Автор спогадів про Леся Курбаса, П. Тичину, В. Стефаника. Вид.: П. Омеляновська-Чорна. «Софія Федорцева» (1971).

ФЕДОРЧА́К-ТКАЧО́ВА Марія Василівна (9.X 1911, Львів — 1.VII 1986, там же) — укр. художник-модельєр, з. м. н. тв. УРСР з 1972. Закін. 1939 курси моделювання та вишивки при варшав. АМ. Працювала на Львів. ф-ці худож. виробів ім. Лесі Українки. Створила за нар. кроями моделі сучас. одягу, оздоблювала їх вишивкою. Вироби: чол. сорочки, жін. блузи, сукні, дит. костюми, киптарі, портьєри, сумки, серветки, рушники, скатерті. Ств. панно «Дружба народів», килимки, оздоблену вишивкою обкладинку до «Кобзаря» Т. Шевченка (1961).

ФЕДУ́СКО (Феодосій) із Самбора (?—?) — укр. живописець 16 ст. Родом з Галичини. Майстер ікони «Благовіщення» (1579), яку написав в с. Іваничах на Волині.

ФЕ́ДЧЕНКО Василь Харлампійович [22.III (4.IV) 1907, Новий Буг, тепер місто Микол. обл.— 24.VI 1979, Луганськ] — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1956. Закін. 1932 Київ. худож. ін-т (у Б. *Кратка*). Тв.: пам'ятник молодогвардійцям у Краснодоні (1954), монумент «Україна — визволителям» у смт Міловому Луган. обл. (1972), обидва — у співавт.; композиції — «Прокляття війні» (1957), «Комсомоліє, на коня!» (1967). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1973.

ФЕДЮ́К Микола Іванович (26.II 1885, с. Голубиця, тепер Львів. обл. — 17.V 1962, м. Винники, тепер у складі Львова) — укр. живописець. Навч. 1910—16 у Краків. академії красних мист-в і мюнхен. АМ. 1947—50 викладав у Львів. ін-ті прикладного і декор. мист-ва. Тв.: «Кипариси», «Каплиця в Левранї» (обидва — 1910), «Автопортрет» (1915), «Білі троянди», «Пейзаж з Винників», «Жіночий портрет».

ФЕЛЬБА́БА Йосиф Андрійович (12.IV 1921, с. Верб'яж, тепер Закарп. обл.) — укр. актор, режисер, педагог, з. а. ЧССР (1981). З 1947 працює в Пряшівському укр. нар. т-рі (1950—70 — гол. режисер, з 1971 — директор) в Чехо-Словаччині. Ролі: Михайло («Суєта» Карпенка-Карого), Юліан («Любов на світанні» Галана), Серебряков («Дядя Ваня» Чехова). Вистави: «Украдене щастя» І. Франка (1960), «Анна Кареніна» за Л. Толстим (1971) та ін.

ФЕ́ЛЬДМАН Валентин Августович [4 (16).III 1864, побл. Петербурга — 26.VII 1928, Київ] — укр. архітектор і художник. Навч. 1882—89 в петерб. АМ. До 1910 працював архітектором у Севастополі і Харкові. З 1910 — у Києві. Викладав у Харків. технологіч. (1905—10), київських політех. (1910—22), архіт. (1922—24), худож. (1924—28) ін-тах. Серед споруд: будинок панорами «Оборона Севастополя в 1854—55 рр.» в Севастополі (1902—04; зруйновано 1942, відбудовано 1954), пам'ятник затопленим кораблям (1905, скульптор А. Адамсон). Автор численних акварелей: «Татарський дворик»

(1889), «Сірі камені біля Севастополя» (1907), «Українське село» (1916), «Зимовий пейзаж» (1925).

ФЕ́ЛЬНЕР Фердінанд (19.IV 1847—?) — австр. архітектор. Навч. у Мюнхені. З 1872 працював з арх. Г. *Гельмером,* разом з яким заснував у Відні фірму «Фельнер і Гельмер», широко відому буд-вом т-рів. На Україні у формах ренесансу з елементами барокко збудував оперний т-р в Одесі (1884—87, споруджував арх. Ф. Гонсіоровський) і т-р у Чернівцях (1904—05).

ФЕМЕЛІ́ДІ Володимир Олександрович [16 (29).VI 1905, Одеса — 30.X 1931, там же] — укр. композитор і диригент. Закін. 1928 Одес. муз.-драм. ін-т (класи: композиції — П. *Молчанова,* диригування — Г. Столярова). Тв.: опера «Розлом» (1928), балет «Карманьйола» (1930), «Ювілейна симфонія» (1927), «Класична симфонія» (1928), концерти з оркестром — для фп., скрипки (обидва — 1926), романси. Вид.: Т. Гнатів. «Володимир Фемеліді» (1974).

ФЕ́СІНГЕР Севастян (?—1768) — укр. скульптор-монументаліст і різьбяр на дереві. Тв.: кам'яні статуї на фасадах костьолів у с. Підгірцях (тепер Львів. обл.), домініканського та Марії Магдалини у Львові; можливо, 4 лицарські статуї, що були частиною пишного катафалка магната Йосипа Потоцького (1751).

ФЕТИ́СОВ Петро Павлович (1877—?) — рос. архітектор. Закін. 1907 петерб. АМ. Широко використовував у творчості форми нар. дерев. арх-ри (у Дніпропетровську — будинок М. Хренникова на розі проспекту К. Маркса і вул. Леніна, 1910—12; пізніше будинок зазнав змін, тепер готель «Україна»).

ФЕ́ЩЕНКО Микола Михайлович (6.V 1936, м. Дятьково, тепер Брян. обл.) — укр. архітектор, з. а. УРСР з 1981. Закін. 1965 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: оранжерейно-лабораторні комплекси бот. садів АН України у Донецьку (1969—74) та Києві (1977—80), Пагорб Слави у м. Калуші (1970).

ФИЛИМО́НОВ Сергій Іванович (26.I 1926, с. Коров'є Болото, тепер Орлов. обл.) — рос. актор, н. а. УРСР з 1976. Закін. 1951 ДІТМ. З 1953 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Викладає з 1964 в Київ. ін-ті театр. мист-ва. Ролі: Швиденко («Соло на флейті» Микитенка), Брайко («Хто за? Хто проти?» Загребельного і Резниковича), Никоненко («Хазяйка» Гараєвої), Крутицький («На всякого мудреця доволі простоти» О. Островського), Вуланд Володимир Іванович («Хижаки» Писемського), Казкар («Горбоконик» Єршова).

ФИЛИПО́ВИЧ Іван (? — ?) — укр. гравер 18 ст. Працював у Львові між 1745 і 1763. Тв.: іл. до львів. видання «Іфіки ієрополітики» (1760), портрет І. Сапеги, оздоблений орнаментом у стилі рококо.

ФИЛИПО́ВИЧ Лаврентій (Пухальський Лавриш; ?—1610) — укр. живописець. Жив у Львові. Ймовірно, автор гравюри з зображенням євангеліста Луки в Апостолі, виданому у Львові 1574 І. Федоровим, медальйонів і надгробків, виконаних у класицистич. традиціях.

ФІ́ГНЕР Микола Михайлович [9 (21).II 1857, Мамадиш Рязан. губ.— 26.XII 1918, Київ] — рос. співак (тенор). Навч. у Петерб. консерваторії, вдосконалював майстерність в Італії. 1887—1904 і з 1907— соліст Маріїнського т-ру в Петербурзі. В 1918 — викладач Київ. консерваторії. Партії: Герман, Водемон («Пікова дама», «Іоланта» Чайковського, перший виконавець), Дубровський (однойм. опера Направника), Лоенгрін («Лоенгрін» Вагнера).

ФІГОЛЬ Михайло Павлович (18.X 1927, с. Крилос, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. художник і мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1972. Закін. 1961 ІЖСА у Ленінграді. З 1964 — викладач Ів.-Фр. пед. ін-ту. Тв.: «Чорногора» (1962), «Говерла» (1965), «Роксолана» (1970), «Серце Карпат», «Галич. 1221 рік» (обидві — 1977), «Полковник Семен Височан» (1978), «Село на Гуцульщині» (1982), «Вечірні Карпати» (1985), «Галичанки» (1986), «Кам'яний Хрест» (1987); мозаїки «Сон» (1964), «Архангел Михаїл» (1990), «Ярославна», триптих «Вернигора» (всі — 1991); тематич. килим «Свято на Гуцульщині» (1969). Автор монографії «Ярослав Васильович Пстрак» (1966), альбому «С. Кириченко та Н. Клейн» (1970), книг — «Політична сатира кінця 19 — початку 20 століття» (1974), «Образотворче мистецтво Румунії» (1982), «Графічні портрети Осипа Сорохтея» (1990), «Сміх і сум Ярослава Страхи» (1991, у співавт.). Вид.: «Михайло Фіголь». Каталог (1988).

ФІГУ́РСЬКИЙ Никон (?—?) — укр. гравер поч. 18 ст. Працював у Чернігові. Тв.: гравюри до «Алфавіту» (1705) та кн. «Богородице, діво» І. Максимовича (1707).

ФІЛА́ТОВ Костянтин Володимирович (9.X 1926, Київ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1974. Закін. 1955 Одес. худож. уч-ще (у М. Тодорова, Л. Мучника, М. Кордонського; 1970—74 — його викладач). Тв.: «Докери» (1960), «Пересип. Одеса» (1963), «Красна площа» (1965), «Т. Шевченко на засланні» (1964), «Одеса-порт» (1980), «Судноремонтники» (1979—80). Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1972.

ФІЛЕ́ВИЧ Михайло (?—1804, м. Холм, тепер Хелм, Польща) — укр. скульптор. Працював у галузі декор. різьблення, виконував статуї з каменю і дерева. До 1777 жив і працював у Львові, 1777—1804 — у Холмі. Разом з С. Стажевським виконав зовн. і внутр. скульпт. оздоблення собору св. Юра у Львові (2 кам'яні брами на подвір'ї перед собором; дерев. статуї Аарона й Мелхіседека у великому вівтарі). Серед ін. тв.— 6 дерев. постатей з церкви василіанського монастиря в Бучачі, т. з. група архієрея у вел. вівтарі Успенської церкви у Львові.

ФІЛІПЕ́НКИ — укр. композитори; батько й син. Аркадій Дмитрович Ф. [26.XII 1911 (8.I 1912), Київ — 24.VIII 1983, там же] — н. а. УРСР з 1969. Закін. 1939 Київ. консерваторію (у Л. *Ревуцького*). Тв.: дит. опера «В зеленому саду» (1968), оперети «Голий президент» (1967) і «Сто перша дружина султана» (1972), кантати, вокал.-симф. поема «Дума про безсмертного Кобзаря» (1960), симфонія, «Героїчна поема» (1947), оркестрові, фп. п'єси; хори, музика до вистав і фільмів. Держ. пр. СРСР, 1949. Вид.: М. Михайлов. «Аркадій Філіпенко» (1973). Віталій Аркадійович Ф. (2.II 1939, Київ) — з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1965 Київ. консерваторію (у А. *Штогаренка*). Тв.: для симф. оркестру — «Поема» (1965), «Концертний вальс» (1967), для фп. «Токата» (1968), кантата для академіч. нар. хору a cappella (1991, сл. Татаренка), для голосу з фп. (1989, сл. Ахматової), опера-балет для дітей «Барвінок» (1991, лібретто Чалого); оперети — «Пригоди в країні „Запіччя"» (1984), «Ой сусідко» («Жіночі пристрасті», 1986; лібретто за мотивами творів Нечуя-Левицького), «Викрадення принцеси», «Блаженний острів» (за п'єсою Куліша «Отак загинув Гуска»), «Голуба турецька шаль» (за п'єсою Квітки-Основ'яненка), всі — 1990.

ФІЛІ́ППІ Паріс (1836, Краків — 7.XII 1874, Варшава) — польс. скульптор. Закін. Краків. школу красних мист-в і мюнхен. АМ (1859). Працював 1866—74 у Львові, де навчив багатьох укр. скульпторів. Автор медальйонів і надгробних пам'ятників, виконаних у класицистич. традиціях, натуралістич. портретів.

ФІЛО́НОВ Іван Никифорович [28. III (10.IV) 1917, с. Верхній Амонаш, тепер Краснояр. кр.— 3.XI 1983, Київ] — укр. графік. Закін. 1947 Харків. худож. ін-т. Працював у галузі книжкової та станкової графіки. Тв.: іл. до книжок «Фата моргана» М. Коцюбинського (1948), «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» (1954) та «Повія» (1956) Панаса Мирного, серія офортів за тв. Т. Шевченка (1961—64), «Відпочинок» (1969).

ФІНАРО́ВСЬКИЙ Григорій Абрамович [20.XII 1905 (2.I 1906), м. Шпола, тепер Черкас. обл.— 25.XI 1975, Харків] — укр. композитор. Закін. 1933 Харків. муз.-драм. ін-т (у С. *Богатирьова*). Тв.: оперета, муз. комедії (у т. ч. «Пальмовий острів», 1959; «Весна йде містом», 1962), кантата «Пісня братерства» (1956), симф. поема «Пісня про Сокола» (1966), хори, пісні, музика до драм. вистав (30), обробки укр. і казах. нар. пісень.

ФІЦАЛО́ВИЧ Христина Павлівна (1.VI 1938, м. Калуш, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. драм. актриса і співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1984. Закін. 1960 муз. уч-ще, 1974 — пед. ін-т в Івано-Франківську. 1960—62 — солістка Івано-Фр. філармонії, з 1963 — актриса Івано-Фр. укр. муз.-драм. т-ру. Ролі: Наталка («Наталка Полтавка» Лисенка), Оксана («Гайдамаки» за Шевченком), Аза («Циганка Аза» Старицького).

ФІЦНЕРІ́ВНА-МОРО́ЗОВА Марія Іванівна (8.XII 1873, Львів — 1920, Кам'янка-Струмилівська, тепер м. Кам'янка-Бузька Львів. обл.) — укр. співачка (сопрано) і драм. актриса. Працювала у Львів. опері (1889—91), Руському нар. т-рі у Львові (1892—1902, з перервою), в укр. трупі свого чоловіка І. Морозова на Наддніпрянщині (1898—1900), виступала в містах Росії. Партії: Наталка, Панночка («Наталка Полтавка», «Утоплена» Лисенка), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Сантуцца («Сільська честь» Масканьї). Серед драм. ролей — Феся («Рябина» Франка).

ФІ́ЩЕНКО Олексій Федорович (29.XII 1920, м. Умань, тепер Черкас. обл.) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1969. Закін. 1959 Київ. худож. ін-т. Працює в техніці кольор. ліногравюри, акварелі, пастелі та рисунка. Тв.: серії «Канів» (1957—59), «Тарасова земля», «Моя Батьківщина» (обидві — 1961), «Карпати» (1961—70), «Моє місто» (1973), «Людина праці» (1977—82), «Село на Україні» (1978), «Київ сучасний» (1982), «Жуків острів» (1984), «Ритми. Київ» (1990). Вид.: «Олексій Федорович Фіщенко». Каталог (1986).

ФІЯЛА́ Юрій (31.III 1922, Київ) — укр. композитор, піаніст, диригент, педагог. Музичну освіту здобув у Києві у Л. *Ревуцького*, Б. *Лятошинського*, 1942—45 — у Вищій музичній академії в Берліні, з 1945 — в Королівській музичній консерваторії в Брюсселі. З 1949 живе в Монреалі (Канада). Тв.: симфонія «Українська» (1973), «Бурлеск-увертюра» (1972), «Сюїта Курилик» (1982), «Канадське кредо» для хору з оркестром (1966), хори, романси, пісні.

ФЛИС Володимир Васильович (23.III 1924, Івано-Франківськ — 7.VIII 1987, Львів) — укр. компо-

зитор, педагог. Закін. 1961 Львів. консерваторію (у Р. *Сімовича*). З 1961 — викладач Івано-Фр., з 1963 — Львів. муз. уч-щ, з 1965 — Львів. консерваторії. Тв.: кантата «Дзвеніть Карпати» (1960—75), симф. поема «Ярема Галайда» (1961), симфонія (1972), струнні квартети (1960, 1968), соната для фп. (1962), хори, романси, обробки нар. пісень, музика до театр. вистав. Автор підручників з сольфеджіо для дит. муз. шкіл.

ФЛІ́НТА Зіновій Петрович (1.IX 1935, с. Токи, тепер Терноп. обл.— 2.IV 1988, Львів) — укр. художник декор. мист-ва, з. х. УРСР з 1988. Закін. 1965 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Тв.: декор. панно «Львів» (1963), «Лісова фантазія» (1971), серія декор. керамічних пластів «Архітектура Львова» (1987), живописні і графіч. полотна — «Осінній букет» (1968), «Рибальський причал» (1969), «Літо» (1970), «Портрет художника Р. Сельського» (1981), «Перші покоси» (1985).

ФО́КІН Микола Сергійович [6 (19). II 1912, Київ — 22.X 1990, там же] — укр. співак (тенор), н. а. УРСР з 1960. Закін. 1946 Київ. консерваторію. 1941—45 — соліст військ. ансамблю, з 1948 — Львів., 1954—72 — Київ. т-рів опери та балету. Викладав 1976 в Київ. ін-ті театр. мист-ва. Партії: Петро («Наталка Полтавка» Лисенка), Тюленін («Молода гвардія» Мейтуса), Закревський («Тарас Шевченко» Г. Майбороди), Герцог («Ріголетто» Верді), Фауст («Фауст» Гуно).

ФОМЕ́НКО Микола (25.XII 1894, Ростов-на-Дону — 8.X 1961, Нью-Йорк) — укр. композитор, піаніст, педагог, муз. критик. Закін. 1929 Харків. консерваторію (у С. Богатирьова та П. Луценка). З 1951 — в Укр. муз. ін-ті в Нью-Йорку. Тв.: опери «Маруся Богуславка», «Івасик-Телесик», сюїти «Младиш», «Українська», «З далекого світу чудес», «Легенда»; хори, романси на сл. Т. Шевченка, І. Франка, П. Тичини, В. Сосюри; обробки нар. пісень, музика до театр. вистав.

ФОМЕ́НКО Олександра Миколаївна (8.III 1923, м. Бершадь, тепер Вінн. обл.) — укр. співачка (сопрано), н. а. УРСР з 1979. Закін. 1954 Одес. консерваторію (з 1970 — її викладач). 1955—80 — солістка Одес. філармонії.

ФОМЕ́НКО Петро Карпович [23. VIII (5.IX) 1900, с. Кіндратівка, тепер Сум. обл.] — укр. різьбяр, з. м. н. тв. УРСР з 1982. Вироби з дерева і кістки: барельєфи — «На Халхін-Голі» (1939), «Кобзар-партизан» (1948), статуетка «Колгоспниця з соняшниками» (1973), медальйон «Чумак у дорозі» (1980).

ФОМЕНО́К Станіслав Федорович (18.IV 1941, м. Нікополь Дніпроп. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1985. Закін. 1972 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Зустріч у Криворівні» (1972), «В Карпатах» (1973), «Земля» (1974), «Біля моря» (1976) та ін.

ФОМІ́Н Ігор Олександрович (17.VI 1927, Київ) — укр. архітектор, доктор арх-ри з 1981. Закін. 1949 Київ. інж.-буд. ін-т. Автор схеми районного планування Донец. обл. (1967), ген. плану м. Києва (1968), обидва — у співавт. Праці: «Розвиток міст у промислових районах (1974), «Комплексне районне планування» (1980).

ФОМІ́Н Олександр Іванович [22. VIII (3.IX) 1879, Казань — 4.XI 1947, Київ] — рос. і укр. живописець. Навч. 1901—06 в петерб. АМ. 1913—24 жив у Лубнах, з 1924 — в Києві, викладав (з 1933) у худож. ін-ті (з 1945 — професор). Тв.: «Весняна повінь на Ворсклі» (1924), портрет М. Заньковецької (1927), «Жіночий

портрет» (1937), «Золота осінь» (1939).

ФОМІНА Юлія Гаврилівна (26.VII 1907, Дніпропетровськ) — укр. актриса. Навчалась 1926 у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. Лисенка та 1928—30 в драм. студії т-ру «Березіль» (з 1935 — Харків. т-р ім. Т. Шевченка), з 1928 — актриса цього театру; 1973 — організатор музею його історії. Ролі: Квятковська («Талан» Старицького), Варвара («Гроза» Островського), Неріна (Пан де «Пурсоньяк» Мольєра).

ФОМІНИ — рос. архітектори; батько й син. Іван Олександрович Ф. [22.I (3.II) 1872, Орел — 12.VI 1936, Москва]. Навч. 1894—97, 1905—09 у петерб. АМ, академік арх-ри з 1915. Споруди на Україні: будинок Ради Міністрів УРСР (1936—38, у співавт. з П. Абросимовим та ін.) у Києві, палац у м. Хмільнику Вінн. області (буд-во почато 1911). Ігор Іванович Ф. [21.I (3.II) 1904, Москва] — н. арх. СРСР з 1979, ч.-к. АМ СРСР з 1979. Споруди на Україні: Музей образотв. мист-в у с. Кмитові Житомир. обл. (1978), архіт. частини до пам'ятників В. І. Леніну і воїнам, які загинули під час Вел. Вітчизн. війни 1941—45 у смт Чутовому Полтав. обл., Матері-Вітчизні у Полтаві, обидва — у співавторстві.

ФОРЕГГЕР Микола Михайлович [справж.— Грейфентурн; 6 (18).IV 1892, Москва — 8.VI 1939, м. Самара] — рос. і укр. режисер, балетмейстер, н. а. УРСР з 1934. В 1929—34 — гол. режисер Харків. т-ру опери та балету, де поставив «Половецькі танці» в опері «Князь Ігор» О. Бородіна, балет «Ференджі» Б. Яновського, оперу «Золотий обруч» Б. Лятошинського. 1934—36 — режисер Київ. т-ру опери та балету, серед вистав — опера «Гугеноти» Дж. Мейєрбера.

ФОРОСТЕЦЬКИЙ Василь Федорович [31.XII 1912 (13.I 1913), м. Скадовськ, тепер Херсон. обл.— 21.I 1981, Запоріжжя] — укр. графік і живописець. Закін. 1940 Київ. худож. ін-т. Викладав 1945—55 у Львівському поліграфічному ін-ті. Тв.: серії літографій «Першодрукар Іван Федоров» (1949), ліногравюра «Тарасове дитинство» (1963); оформлення кн. «Українські народні казки та байки» (1962); картини («Арешт галицьких селян з вантажем газети ,,Искра''», 1964).

ФОРОСТИНА Євген (5.IX 1883, Кольбушів, Галичина — 25.IX 1951, Бруклін, США) — укр. композитор, педагог, диригент. Диригент хору «Боян» у Перемишлі, Львові, Стрию. Тв.: оперета «Дівча з лілеєю», «Ганджа Андибер»; хорові тв. на сл. Т. Шевченка («Тополя», «Реве та стогне...»), музика до театр. вистав («Казка старого млина»).

ФРАДКІН Мойсей Залманович (28. IX 1904, Борзна, тепер місто Черніг. обл.— 11.VIII 1974, Харків) — укр. графік. Закін. 1927 Харків. худож. ін-т. Викладав у харківських поліграфіч. (1934—36) та худож. (1931—71, з перервами) ін-тах. Тв.: серія «Барикади» (1934—35, у співавт.), станкові гравюри «Тихий вечір» (1942), «Весна» (1956), «Згадка про дитинство» (1959), «Йшла синичка по водичку» (1961).

ФРАЄРМАН Теофіл Борисович (16.III 1883, м. Бердичів, тепер Житомир. обл.— 7.I 1957, Одеса) — укр. живописець. Закін. 1902 Одес. худож. уч-ще (у К. *Костанді*). Навч. у Мюнхені та Парижі. З 1920 викладав в Одес. худож. уч-щі (з 1935 — професор). Тв.: «Шлях» (1940), «Березки» (1954), «О. С. Пушкін» (1955), «Бетховен». «Іван Грозний» (обидва — 1956). Вид.: «Виставка творів Теофіла Борисовича Фраєрмана». Каталог (1957).

ФРАНКЕ́ Каспар (Франкович; ?—?) — ливарник 17 ст. Працював у Львові. Тв.: статуя архангела Михаїла, відлита бл. 1638 для порталу Львів. королів. арсеналу.

ФРАНКО́ Іван Якович (27.VIII 1856, с. Нагуєвичі, тепер с. Івана Франка Львів. обл.— 28.V 1916, Львів) — укр. письменник, вчений і громад. діяч. Навч. 1875 у Львів. ун-ті. Закін. 1891 Чернів. ун-т. 1893 захистив докторську дисертацію. Один з видавців революц.-демократич. періодич. видань «Громадський друг», «Дзвін» і «Молот». Зазнав від властей арештів (1877, 1880, 1889). З 1898 — керівник Етнографічної комісії при Наук. т-ві ім. Шевченка, брав участь у редагуванні «Етнографічного збірника». Багато виступав як публіцист, зокрема з питань театр. («Наш театр», «Львівський театр і народна честь»), муз. («Музика польська і руська») та образотв. мист-в. У кін. 19 ст. написав ряд драм. тв., в т. ч. «Рябина» (1886—94), «Сон князя Святослава», «Учитель» (обидва — 1894), «Кам'яна душа» (1895), «Будка ч. 27» (1896) та ін. Найвидатнішим драм. тв. Ф. є його соціально-психологічна драма «Украдене щастя» (1893). Перші її постановки здійснили Руський нар. т-р у Львові (1893, реж. К. *Підвисоцький*) та трупа «Тернопільські театральні вечори» (1916—17, реж. Лесь *Курбас*). На Наддніпрянській Україні драму ставили трупа П. *Саксаганського* (1904), «Бергоньє» та Т-р М. Садовського (1912, обидва — в Києві). Сценіч. втілення образів драми належало провідним майстрам укр. т-ру — К. Підвисоцькому, С. Яновичу, А. Осиповичевій, В. Юрчакові, К. Рубчаковій, Й. Стаднику, І. Карпенку-Карому, М. Садовському, Л. Ліницькій, С. Паньківському, І. Мар'яненку. Найвідоміші постановки — Київ. укр. драм. т-ру ім. І. Франка (1940; 1956, реж. Г. Юра; 1979, реж. С. Данченко). Ролі виконували А. Бучма, Н. Ужвій, В. Добровольський; Д. Мілютенко, О. Кусенко, М. Задніпровський; Б. Ступка, М. Герасименко, С. Олексенко. П'єси Ф. йшли на ін. сценах України, ставилися в Росії, Грузії, Естонії, Румунії і Канаді. Серед фольклористичних праць — «Жіноча неволя в руських піснях народних» (1883), «Студії над українськими народними піснями» (1907). З голосу Ф. записали пісні М. Лисенко (1885, понад 20), К. Квітка (1902), Ф. Колесса (1912, понад 30). Ф. сприяв виданню ряду зб. нар. пісень, зокрема зб. «Галицько-руські народні пісні з мелодіями» І. Колесси (1902), «Галицько-руські народні мелодії» Й. Роздольського та С. Людкевича (1906—08), надавав допомогу О. Нижанківському у складанні співаника «Українсько-руські народні пісні». Виступав в укр. і польс. пресі з рецензіями на події муз. і театр. життя («Лисинкове свято в Австрії», 1904; «Думки профана на музичні теми», 1905). Його цікавили проблеми муз. культури, історії укр. музики, зв'язки профес. мист-ва з народним. На тексти поезій Ф. написано бл. 200 композицій. 1876 В. Матюк створив музику до драми «Три князі на один престол», 1885 О. Нижанківський — кантату «Не гармати грають», І. Воробкевич — хори «Веснянка» та «Ой ти, дівчино» (поч. 20 ст.), Д. Січинський — хори «Непереглядною юрбою», «Даремне, пісне», «Пісне моя» (1902—03), солоспіви «Пісне моя» та «Як почуєш вночі», С. Людкевич — хор «Вічний революціонер» (1898, 2-а ред. 1913), симф. поему «Каменярі» (1926), М. Лисенко — гімн «Вічний революціонер» (1905), хор «Ой що в полі за димове», романси «Не забудь юних днів», «Місяцю-

князю», «Безмежнеє поле», «Я не кляв тебе, о зоре», «Оце тая стежечка», «Розвійтеся з вітром», К. Стеценко — кантату «Єднаймося». Багато тв. на вірші поета написали Г. Алчевський, Я. Лопатинський, І. Левицький, Я. Ярославенко, Г. Хоткевич. Лірика Ф. надихала композиторів Я. Степового, А. Штогаренка, Ю. Мейтуса, В. Вериківського, Б. Лятошинського, Г. Майбороду, В. Борисова, К. Данькевича, В. Кирейка, Ф. Надіненка та ін. Франківська тема виявилася у симф. музиці (поеми «Каменярі» Г. Майбороди, 1941; «Не забудь юних днів» С. Людкевича, 1956), кантатно-ораторіальному жанрі («Наймит» Людкевича, 1941), оперному («Украдене щастя» В. Амброза, 1925; «Золотий обруч» Б. Лятошинського, 1930; «Украдене щастя» Ю. Мейтуса, 1960) та балетному («Сойчине крило» А. Кос-Анатольського, 1956) жанрах. Ще за життя Ф. його особистість і творчість привертали увагу художників Т. Копистинського, Я. Пстрака, Ю. Панкевича, І. Труша, І. Іжакевича, Ф. Красицького, М. Жука. Образ великого Каменяра втілено в усіх видах образотв. мист-ва: в живопису — Л. Артамонов, П. Білецький, П. Грегорійчук, І. Гуторов, М. Добронравов, В. Жук, М. Івасюк, С. Караффа-Корбут, М. Козин, Й. Курилас, Л. Левицький, В. Любчик, А. Манастирський, В. Савин, В. Соколов, Р. Турин та ін.; графіці — А. Базилевич, М. Добронравов, В. Касіян, О. Кульчицька, Я. Музика, Г. Томенко, Є. Трегуб, В. Форостецький; скульптурі — Е. Блох, В. Бородай, М. Бринський, М. Ковтун, Д. Крвавич, М. Лисенко, Е. Мисько, В. Руденко, М. Рябінін, І. Севера, М. Скибинський, В. Сколоздра та ін.; нар. декор. мист-ві — Б. Горбалюк, О. Грицей, С. Кищук, І. Кушнір, В. Одрехівський та ін. Тв. Ф. ілюстрували С. Адамович, В. Григор'єв, Ф. Глущук, М. Дерегус, В. Касіян, О. Кульчицька, П. Лапін, В. Литвиненко, М. Міщенко, Г. Пустовійт, В. Якубич, Г. Якутович та ін. Ряд тв. Ф. екранізовано («Борислав сміється», 1927; «Якби каміння говорило», 1957; «Захар Беркут», 1970). Ім'ям Ф. названо обл. центр — Івано-Франківськ (кол. Станіслав) і область, а також рідне село, Львів. ун-т, Київ. укр. драм. т-р. У Львові, Івано-Франківську, в селах Івана Франка та Криворівні — мемор. музеї письменника. Пам'ятники Ф. встановлено в Києві (1956, скульптори А. Білостоцький, О. Супрун, арх. М. Іванченко), Львові (1933, на Личаківському кладовищі, скульптор С. Литвиненко; 1962, скульптори В. Борисенко, Д. Крвавич, Е. Мисько, В. Одрехівський, Я. Чайка, арх. А. Шуляр), Дрогобичі. 1956 відкрито музей і пам'ятник письменникові у Вінніпегу (Канада). 1979 встановлено премію АН України ім. І. Я. Франка за видатні праці в галузі філології, етнографії та мистецтвознавства. Видано Повне зібрання тв. письменника в 50 томах (1966—86). Вид.: І. Басс, А. Каспрук. «Іван Франко» (1983); М. Загайкевич. «Іван Франко і українська музика» (1958); Г. Островський. «Іван Франко і образотворче мистецтво» (1963); Я. Білоштан. «Іван Франко і театр» (1967).

ФРАНЦУЗ Олена Йосипівна (6.XI 1925, с. Березівка, тепер у складі смт Ярмолинці Хмельн. обл.) — укр. художник тканин і килимів, з. м. н. тв. УРСР з 1977. Закін. 1952 Київ. уч-ще прикладного мист-ва. Працювала на Чернів. текстильному комбінаті. Створює малюнки для декор. тканин і килимів масового виробництва («Черемшина», «Верховина», «Поділля»). Ав-

тор орнамент. і тематич. килимів ручного виготовлення: «Квіти України» (1963), «Тарасова верба» (1964), «Летіть, голуби» (1965), «На полонину» (1970), «Буковина» (1989), «Лілея» (1991).

ФРАНЬКО́ Дмитро Васильович [12 (25).X 1913, с. Натягайлівка, тепер у складі м. Вознесенська Микол. обл.— 4.XI 1982, Київ] — рос. і укр. актор, н. а. УРСР з 1969. Закін. 1938 Київ. ін-т театр. мист-ва (з 1947 — його викладач). Працював у Київ. т-рі Червоної Армії, 1947—82 — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Ноздрьов («Мертві душі» за М. Гоголем), Митрич («Влада темряви» Л. Толстого), Магар («І відлетіло з вітрами» Зарудного). На Київ. кхф знявся у фільмах «Визволення» (1970—72), «Високе звання» (1973—74).

ФРЕ́НКЕЛЬ Михайло Адольфович (11.VI 1937, Київ) — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1972 школу-студію ім. В. І. Немировича-Данченка при МХАТі. Працював у київських т-рі муз. комедії (1957—66) і ТЮГу (1966—76), Ризькому т-рі рос. драми (1980—85). З 1987 — гол. художник Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки. Вистави: «Лис Микита» І. Франка (1968), «Дві сім'ї» М. Кропивницького (1973), «Тіні» М. Салтикова-Щедріна (1976; всі — Київ. укр. драм. т-р ім. І. Франка), «Озирнись у гніві» Дж. Осборна (1968), «Самовбивця» Н. Ердмана (1989), «Сава» Л. Андрєєва (1990; всі — Київ. рос. драм. т-р ім. Лесі Українки). З 1973 — викладач Київ. ін-ту театр. мист-ва. Автор живописних, графічних і скульп. тв. Монографії «Сучасна сценографія» (1980) і «Пластика сценічного простору» (1987).

ФРЕ́НКЕЛЬ Ян Абрамович (21.XI 1920, Київ — 25.VIII 1989, Москва) — рос. композитор, н. а. СРСР з 1989. Навч. 1938—41 в Київ. консерваторії. З 1946 жив у Москві. Провідний жанр творчості — пісня. Серед пісень — «Калина червона» (1963), «Вальс розставання» (1965), «Російське поле» (1967), «Журавлі» (1969), «Балада про гітару і трубу» (1970), «Для тебе» (1976). Автор музики до 60 фільмів. Держ. пр. СРСР, 1982. Вид.: Т. Журбинська. «Ян Френкель» (1988).

ФРІ́ДЛІН Семен Давидович [15 (28).II 1909, м. Кременчук, тепер Полтав. обл.] — укр. архітектор, з. арх. Молд. РСР з 1974. Закін. 1932 Дніпроп. інж.-буд. ін-т., 1932—38 — його викладач. Споруди: Запоріз. муз.-драм. т-р (1952), Черніг. муз.-драм. т-р (1958), Центр. критий ринок у Києві (1959), інж. корпус Київ. ін-ту електрозварювання ім. Є. О. Патона АН УРСР (1975).

ФРІ́ДМАН Еліус Мойсейович (22. IX 1904, Кишинів — 21.I 1982, Київ) — укр. скульптор. Закін. 1929 Одес. худож. ін-т. Тв.: пам'ятники — героям-стратонавтам у Донецьку (1938, встановлено 1958), Г. І. Котовському в Умані (1959), обидва — у співавт.; композиція «Побратими» (1959), портрети н. а. СРСР Ю. Шумського і А. Бучми (обидва — 1946), Героя Рад. Союзу М. Маркелова (1968).

ФРОЛО́В Маркіян Петрович [24.XI (6.XII) 1892, Бобруйськ, тепер місто Могильов. обл.— 30.X 1944, Свердловськ] — рос. композитор, піаніст, педагог, з. д. м. РРФСР з 1944. Навч. 1918—21 у Київ. консерваторії. Закін. 1924 Петрогр. консерваторію, відтоді викладач Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка, консерваторії, муз. шкіл. Виступав як піаніст. 1928—34 — викладач Свердловського муз. технікуму. 1934 — один з організаторів і 1-й директор Уральської консерваторії (Сверд-

ловськ; з 1939 — її професор). Тв.: опера «Енхе-Булат Батор» (1940), ораторія «Поема про Урал» (1932), концерт для фп. з оркестром (1929), хори («Народи йдуть» на сл. П. Тичини), пісні, 3 укр. нар. пісні для вокал. тріо.

ФУЖЕ́НКО Анатолій Семенович (3.III 1936, с. Свидівок, тепер Черкас. обл.) — укр. скульптор. Закін. 1962 Київ. худож. ін-т (у М. Г. *Лисенка* та О. *Олійника*). Тв.: «Хліб», «Т. Шевченко» (обидва —1963), «Нестор-літописець» (1971), «Чекання» (1989); пам'ятники — Т. Шевченкові в Москві (у співавт., 1964), герою громадян. війни М. Мокряку в м. Новоукраїнка Кіровогр. обл. (1971), надгробок І. Миколайчука (1991).

Х

ХА́ВКІН Оскар Григорович (2.V 1923, ст. Межова, тепер смт Дніпроп. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1976. Закін. 1948 Дніпроп. інж.-буд. ін-т. Серед споруд у Дніпропетровську: житл. масиви Західний (1956—58), Сонячний (1970—80), Перемога (1970—83, всі — у співавт.). Держ. пр. СРСР, 1983.

ХАЛАБУ́ДНИЙ Яків Романович [27.X (8.XI) 1897, с. Жуки, тепер Полтав. р-ну Полтав. обл.— 19.VIII 1946, там же] — укр. майстер різьблення на дереві. Тв.: декор. тарілки, полички для посуду, оздоблені орнаментом, скульптура малих форм («Казка про рибака і рибку», «Руслан і Людмила», «Казка про царя Салтана», «Щорс»). Вид.: В. Лапа, «Полтавські різьбярі Яків Халабудний, Василь Гарбуз» (1937).

ХАЛА́ТОВ Віктор Михайлович [справж.— Поросьонков; 12 (25).II 1901, м. Порхов, тепер Псков. обл.— 13.II 1969, Київ] — рос. актор, н. а. УРСР з 1947, н. а. Чечено-Інгуської АРСР з 1944. Походив з актор. сім'ї. З 1929 працював на Україні — в Дніпропетровську, Одесі, Сімферополі, 1936—69 — в Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Сганарель («Камінний господар» Лесі Українки), Робінзон, Щасливцев («Безприданниця», «Ліс» О. Островського), Манілов («Мертві душі» за Гоголем), Расплюєв («Весілля Кречинського» Сухово-Кобиліна), Щукар («Піднята цілина» за Шолоховим). Знімався в кіно. Вид.: «Віктор Халатов. Збірка статей, нарисів і спогадів» (1973).

ХАН Микола Олексійович (10.IX 1924, Нікольськ-Уссурійський, тепер м. Уссурійськ Примор. краю — 21.III 1981, Київ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1974. Закін. 1952 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Азовські рибалки» (1954--55), «Повінь» (1960), «Збулося» (1970); діорами «Спалене село» (1974). Укр. музей історії Вел. Вітчизн. війни 1941—45, «Повстання робітників київського заводу ,,Арсенал'' у січні 1918 року» (1978), Держ. істор. музей УРСР. Держ. пр. УРСР, 1983.

ХАНЕ́НКИ — укр. поміщики, власники великих маєтностей на Лівобережній Україні. Походили з козацько-старшинської верхівки. Михайло Степанович Х. (?—?) — гетьман 1670—74 Правобережної України. Його внук — Микола Данилович Х. [30.XI (10.XII) 1691—27.I (7.II) 1760]. Навч. у Київ. академії та Львів. братській школі, яку за-

кін. 1710. Як генеральний канцелярист (з 1721) їздив з гетьманом І. Скоропадським до Москви. Там робив щоденні записи («Діаруш», вид. 1858) про діяльність гетьмана в 1-й пол. 1722. Після смерті І. Скоропадського став близький до наказного гетьмана П. Полуботка. Разом з ним 1723 був викликаний до Петербурга і ув'язнений у Петропавлівській фортеці. 1727 відпущений на Україну. З 1741 — генеральний хорунжий. Його «Щоденник» за 1727—31 і 1742—53 (вид. 1884) дає певне уявлення про життя і побут укр. старшини, купців, посполитих і козаків. Велику цінність становлять відомості про розвиток освіти і культури на Україні. Богдан Іванович Х. [11 (23).І 1848, Чернігівщина — 26. V (8.VI) 1917, Київ] — укр. колекціонер-меценат і археолог. Почес. чл. петерб. АМ з 1910. Закін. 1871 Моск. ун-т. З 70-х рр. почав збирати колекцію тв. мист-ва, на базі якої 1921 було засн. Музей мист-в ВУАН (тепер Київ. музей зх. та сх. мист-ва). Міститься в його кол. особняку по вул. Рєпіна № 15 (1888, арх. Р. Мельцер). На кошти Х. і за його участю проводили археол. розкопки, гол. чином на тер. Київ. губ. Видав (разом з дружиною В. Н. Ханенко) «Старожитності Придніпров'я» (вип. 1—6, 1899—1907).

ХАНЖÓНКОВ Олександр Олексійович (8.VIII 1877, с. Ханжонкове, тепер у складі м. Макіївки Донец. обл.— 26.IX 1945, Ялта) — рос. і укр. діяч кіно. Роботу в кіно почав 1906 як представник іноз. фірм, 1907—08 налагодив випуск вітчизн. худож. фільмів. 1911—12 організував «Акціонерне т-во О. Ханжонков» у Москві, яке знімало в основному хронікальні, етнограф., мульт. фільми; збудував кіноательє з найновішою для того часу технікою. Під керівництвом Х. почали роботу в кіно П. *Чардинін,* Л. Кулешов, В. *Старевич,* І. *Мозжухін,* В. *Холодна* та ін. Разом з В. Гончаровим 1911 поставив перший повнометражний фільм «Оборона Севастополя». Автор кіносценаріїв (у співавт. з А. Ханжонковою-Анталек): «Ірина Кірсанова» (1915), «Ямщик, не гони лошадей» (1916). Після 1917 працював у «Держкіно» та «Пролеткіно». Видав кн. «Перші роки російської кінематографії» (1937).

ХÁРЧЕНКО Василь Іванович [1 (14).І 1910, Кам'янка, тепер місто Черкас. обл.— 26.X 1971, Київ] — укр. режисер, н. а. УРСР з 1954. Закін. 1933 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. З 1956 викладав у Київ. ін-ті театр. мист-ва (з 1971 — його професор). Працював у т-рах Запоріжжя, Львова, Києва, зокрема 1956—57 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка, 1957—60 — Київ. т-рі оперети. Вистави: «Гайдамаки» за Т. Шевченком (1939), «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка (1941), «Банкір» О. Корнійчука (1956), «Свої люди — поквитаємось» О. Островського (1948).

ХÁРЧЕНКО Марія Федорівна (13.IV 1924, с. Нова Буда, тепер Черкас. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1981. Закін. 1954 Ужгородське муз. уч-ще. З 1949 — в Закарп. укр. муз.-драм. т-рі (Ужгород). Ролі: Оксана, Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Аза («Циганка Аза» Старицького), Матінка Кураж («Матінка Кураж та її діти» Брехта).

ХÁУСТОВ Павло Прокопович [2 (14).XI 1882, с. Шариновське Том. губ.— 26.IX 1949, Київ] — укр. архітектор. Закін. 1915 Моск., 1933 — Київ. інж.-буд. ін-ти. Під керівництвом Х. розроблено ген. плани міст Запоріжжя (Великого Запоріжжя), Києва, Ясинуватої, Луганська,

Білої Церкви. Праці з питань містобудування.

ХВО́ЙКА (Хвойко) Вікентій Вячеславович [1850, с. Семин, тепер Чехо-Словаччина — 20.X (2.XI) 1914, Київ] — укр. археолог. За походженням чех. 1876 приїхав до Росії, жив у Києві. 1893—1903 досліджував Кирилівську стоянку, 1896 відкрив перші пам'ятки трипільської культури в Середньому Придніпров'ї. Вивчав пам'ятки бронзового віку, городища і кургани скіфського часу, а також пам'ятки сх. слов'ян 7—10 ст., Київ. Русі (насамперед Києва, розкопки на горах Киселівці та Старокиївській). Був одним з засновників (1899) Київ. міськ. музею старовини і мист-ва (тепер Істор. музей України).

ХВОРОСТЕ́ЦЬКИЙ Іван Федорович (18.IV 1888, с. Юридика, тепер у складі м. Почаєва Терноп. обл.— 19.XI 1958, м. Почаїв) — укр. живописець. Закін. 1928 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Комсомолка на селі» (1927), «Пралі» (1929), «Зима» (1947), «Озеро в Тернополі» (1955), «Замкова гора в Кременці» (1956), «Пасіка» (1957), «Почаївський мотив» (1958). Вид.: В. Павлов. «Іван Хворостецький» (1981).

ХВОСТЕ́НКО Тетяна Олександрівна (22.XI 1921, Харків — 6.I 1984, Київ) — укр. графік-плакатист. Дочка О. В. *Хвостенка-Хвостова*. Закін. 1954 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна*). Тв.: плакати — «Хліб — сила і міць держави» (1952), «Україна — могутня індустріально-колгоспна держава» (1957); серія літографій «Нова Каховка» (1956—57).

ХВОСТЕ́НКО-ХВОСТО́В Олександр Веніамінович [справж.— Хвостенко; 5 (17). IV 1895, Борисівка, тепер Бєлг. обл.— 16.II 1968, Київ] — укр. художник т-ру, графік, н. х. УРСР з 1945. Закін. 1917 МУЖСА. 1921—47 (з перервами) — професор Харків. худож. ін-ту. Оформив вистави: «Містерія-буф» В. Маяковського (1921, Героїчний т-р, Харків); «Севільський цирульник» Дж. Россіні (1925), «Русалка» О. Даргомижського (1928), «Валькірія» Р. Вагнера (1929), всі — в Харків. т-рі опери та балету, «Червоний мак» Р. Глієра (1928), «Золотий обруч» Б. Лятошинського (1931), «Лісова пісня» М. Скорульського (1946), «Іван Сусанін» («Життя за царя») М. Глинки (1948), всі — в Київ. т-рі опери та балету; «Пікова дама» П. Чайковського (1927; Великий т-р, Москва). Автор іл. до повістей В. Короленка (1953) та О. Ільченка (1956); сатирич. малюнків у газетах «Коммунист» і «Харьковский пролетарий», журналах «Червоний перець» (Харків), «Красный перец» (Москва). Держ. пр. СРСР, 1949. Вид.: А. Драк. «Олександр Веніамінович Хвостенко-Хвостов» (1962); «Олександр Веніамінович Хвостов (Хвостенко)». Каталог (1985).

ХИЛЬКО́ Раїса Олексіївна (21.IX 1950, Дніпропетровськ) — укр. артистка балету, н. а. УРСР з 1978. Закін. 1968 Київ. хореогр. уч-ще, відтоді — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Ольга («Ольга» Станковича), Одетта-Оділлія, Аврора («Лебедине озеро», «Спляча красуня» Чайковського), Раймонда («Раймонда» Глазунова), Жізель (однойм. балет Адана), Егіна («Спартак» Хачатуряна).

ХИ́МИЧ Юрій Іванович (12.IV 1928, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельн. обл.) — укр. архітектор і графік, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1950 Київ. інж.-буд. ін-т, 1955—58 — в аспірантурі АА УРСР (у М. Іллінського, Я. Штейнберга, О. *Шовкуненка*). 1964—85 — викладач Київ. інж.-буд. ін-ту, з 1985 — Київ. худож. ін-ту (з 1991 — професор). Тв.: станкові серії — «Дерев'яне зод-

чество Півночі Росії» (70-і рр.), «Пам'ятки архітектури Львова» (1960—80), «Київ», «Чернігів», «Дніпро» (всі — 1950—90), «Дерев'яне зодчество України» (1989—90), «Пам'ятки архітектури Галичини» (90-і рр.).

ХИМИЧЕ́НКО Олександр Васильович (1856, Корсунь, тепер м. Корсунь-Шевченківський Черкас. обл.— 1947, Львів) — укр. флейтист, педагог. Закін. 1879 Моск. консерваторію (у Ф. Бюхнера та П. Чайковського), відтоді — соліст оркестру Київ. опери, з 1880 — викладач муз. уч-ща, 1913—41 — професор консерваторії. Серед учнів — А. *Проценко*. Підтримував дружні стосунки і листувався з П. Чайковським.

ХИ́ТРИКОВ Василь Пимонович (12. I 1922, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 24.IX 1987, Київ) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1977. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т (у А. *Петрицького* та К. *Єлеви*). Тв.: «У рідній хаті» (1964), серія портретів «Наш сучасник» (1968—80-і рр.), «Творчість» (1970), «Ливарники» (1972), «Ми — мирні люди» (1977). Вид.: «Василь Хитриков». Комплект репродукцій (1979).

ХИТРО́ВА Тамара Олександрівна (9.I 1913, Псков — 14.VII 1991, Київ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1983. Навч. 1931—34 в Одес. худож. ін-ті (у П. Волокидіна). Закін. 1940 Київ. худож. ін-т (у О. Шовкуненка). Тв.: «Концерт у госпіталі» (1945), «Біля рідного Дніпра» (1949), «Оленка» (1950), «З піснею» (1969), «Хліб» (1978), «Півонії» (1981), «У Київському ботанічному саду» (1983), «Березневий сніг» (1985). Вид.: «Тамара Хитрова». Каталог (1987).

ХИТЬКО́ Володимир Васильович (16.IX 1914, м. Миргород, тепер Полтав. обл.— 19.XI 1984, Донецьк) — укр. майстер худож. різьблення. Навч. 1934—36 у підготовчих класах живописного ф-ту Всерос. АМ у Ленінграді. Тв.: барельєф «Богдан Хмельницький» (1954), панно «Слава Донеччини» (1960).

ХІВРЕ́НКО Віктор Іванович (6.II 1935, м. Кривий Ріг Дніпропетровської обл. — 1.II 1922, Запоріжжя) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1989. Закін. 1967 Краснодар. пед. ін-т. Тв.: «В роки війни» (1975), «Старий Дніпро» (1976), «До людей» (1977), «У мирні дні» (1980), «Будівельники» (1981).

ХЛОНЬ Олександра Іванівна (25. IV 1891, с. Великі Будища, тепер Диканського р-ну Полтав. обл.— 12.III 1980, там же) — укр. килимарниця, майстер нар. мист-ва з 1936. Навч. у матері, килимарниці Т. Кононенко. Виготовляла килими з рослинним і геом. орнаментами.

ХМА́РА Андрій Хомич [2 (14).X 1896, с. Михайлівка, тепер смт Запоріз. обл.— 12.VI 1968, Київ, похований в Черкасах] — укр. хор. диригент, з. д. м. УРСР з 1964. Працював у Харкові, Дніпропетровську, Кіровограді, Черкасах. Упорядник збірок пісень «Співає Кіровоградщина», «Співає Черкащина», «Народні пісні на слова Т. Г. Шевченка».

ХМЕЛЮ́К Василь [18.VI (31.VII) 1903, Березівка, тепер Вінн. обл.— 2.XI 1986, Париж] — укр. живописець і поет. Навч. 1921 у краків. АМ. Закін. 1928 Укр. студію пластичних мист-в у Празі. З 1928 — в Парижі. Автор сільс. краєвидів, натюрмортів, портретів. За характером творчості близький до експресіоністів. У Празі видав три збірки поезій.

ХМЕЛЬКО́ Михайло Іванович (23.X 1919, Київ) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1963. Закін. 1946 Київ. худож. ін-т (у К. *Трохименка*; з 1948 — викладач ін-ту;

з 1962 — його професор). Тв.: «Форсування Дніпра» (1946), «Шахтарське весілля», «Т. Шевченко і М. Щепкін у Москві» (обидва — 1956), «Парад Перемоги» (1970), «Над Києвом прапор Перемоги» (1975), «Білі журавлі» (1980), «1941 — оборона Києва. Голосіївський ліс» (1988), «Танець життя» (1990). Держ. пр. СРСР, 1949, 1950.

ХМЕЛЬНИ́ЦЬКИЙ Олександр Анатолійович (2.VIII 1924, Харків) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1984. Закін. 1953 Харків. худож. ін-т. З 1978 — професор Харків. худож.-пром. ін-ту. Тв.: «Навіки разом» (1953), «Перемога» (1961), «В ім'я життя» (1967), «Війною обпалені» (1985), триптих «Протистояння» (1988), «Самотність» (1989); керамічне панно у Харків. т-рі опери та балету (1986—88, у співавторстві).

ХМІЛЬ Олександр (20.I 1947, м. Інболштадт, Німеччина) — укр. і канад. диригент. Муз. освіту здобув в ун-ті шт. Мічиган (США) та в Королівській консерваторії в Торонто (Канада). Був хористом в укр. хорах «Трембіта», «Прометей». 1972 заснував у Торонто хор «Десна». 1974—87 керував хором церкви св. Йосафата. З 1979 очолює хор «Бурлака», з яким гастролює в багатьох країнах, 1990 — на Україні.

ХМУ́РИЙ Василь Онисимович (справжнє — Бутенко; 8.II 1896, с. Рашівка Гадяцького повіту на Полтавщині — 1940, Самара) — укр. журналіст, мистецтвознавець і театр. критик. Навчався у Великосорочинській учительській семінарії. 1920—30-х рр. працював у журн. «Нове мистецтво», вид-ві «Рух» у Харкові, друкувався в газ. «Вісті ВУЦВК» і в її тижневому додатку «Культура і побут», журн. «Червоний шлях», «Сільський театр». Статті з питань театру, кіно та образотворчого мист-ва. Книги: «Нотатки про театр, кіно та просторове мистецтво» (1930), розвідки «Йосип Гірняк», «Мар'ян Крушельницький», «Олекса Новаківський», «Іван Труш» (всі — 1931), вступна ст. до видання «А. Петрицький. Театральні строї» (1929). Репресований 1933, реабілітований 1989.

ХОВА́ЄВ Вячеслав Олександрович (26.IX 1911, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 26.VII 1977, там же) — укр. живописець. Закін. 1939 Всерос. АМ у Ленінграді. Тв.: «Індустріальний пейзаж», (1950), «Біля мартена» (1952), «...Вставайте, кайдани порвіте...» (1961), «Кривий Ріг. Прохідники квершлагу» (1967).

ХОВА́НЕЦЬ Олександр Степанович (15.III 1935, с. Тиличі, Польща) — укр. майстер худож. різьблення й випалювання на дереві. Закін. 1963 Косівське уч-ще прикладного мист-ва (у В. Гавриша, І. *Грималюка,* В. Гуза, М. *Федірка*). Тв.: горельєф «Леся Українка» (1967), композиції — «Ранок у Карпатах», «На веселій полонині» (обидві — 1967), «Гей, радіє Гуцулія», «До сонця», «Сонячні верети» (усі — 1970), «Аркан» (1980, 1990), «Вертеп», «У трембітоньку заграю» (обидві — 1991); роботи з річкового каменю: «Пробудження», «Водоспад» («Гук»), «Чорногора», «Шовкова косиця».

ХОДА́Н Михайло Михайлович (23.VI 1948 , м. Косів Івано-Фр. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1986. Закін. 1972 Львів. політех. ін-т. Автор проекту перебудови центру м. Калуша (1977). Споруди: житл. район Підгорки (1981), будинки банку (1983) та міськвиконкому (1989), всі — у м. Калуші Івано-Фр. обл.

ХОДОРО́ВСЬКИЙ Григорій Костянтинович [справж.— Мороз-Ходоровський; 20.XI (2.XII) 1853, с.

Кохнівка, тепер Свічківка Черкас. обл.— 1.VII 1927, Севастополь] — укр. піаніст, композитор і педагог. Навч. у Лейпцігській (1865—69) та Петерб. (1870—72) консерваторіях, один сезон — хормейстер у Веймарі під наглядом Ф. Ліста. В 1875—94 викладав у Київ. муз. уч-щі РМТ, з 1913 — професор Київ. консерваторії. Серед учнів — Л. *Ревуцький* і К. *Квітка*. Організатор нар. консерваторії у Севастополі. Тв.: для фп. (у т. ч. «Українська рапсодія»), романси, обробки укр. нар. пісень. Виступав як хор. і симф. диригент.

ХО́ДЧЕНКО Лев Павлович [26.VII (8.VIII) 1912, хутір Шоманівка, тепер село Одес. обл.] — укр. живописець, з. х. УРСР з 1990. Навч. 1930—34 в Харків. худож. ін-ті. Закін. Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського* та С. *Григор'єва*). Працює в галузі тематичної картини та пейзажу. Тв.: «До рідних берегів» (1954), «На передньому краї» (1960), «Устим Кармелюк» (1961), «Трударі моря» (1979), «Тала вода» (1980), «Золоті ворота» (1982), «Верби» (1985), «Цвітуть сади», «Над Черемошем» (обидва — 1987).

ХОЛО́ДНА Віра Василівна (дівоче — Левченко; 1893, Полтава — 17.II 1919, Одеса) — рос. кіноактриса, одна з «зірок німого кіно». Навч. у балетній студії Великого т-ру (Москва). З 1914 знімалася в кіно у режисерів Є. Бауера, П. *Чардиніна* та ін. Ролі у фільмах: Маріанна («Міражі», 1915), Ната («Життя за життя»), Дама напівсвіту («Шахмати життя», обидва — 1916), Циркова актриса («Забудь про камін, в нім погасли вогні», 1917), Пола («Мовчи, смутку, мовчи»), Маша («Живий труп»), Віра Сєверна («Тернистий шлях слави»), Антанелла («Жінка, яка винайшла любов»), Кло («Останнє танго»), всі — 1918. Вид.: С. Гінзбург. «Кінематографія дореволюційної Росії» (1963).

ХОЛО́ДНИЙ Федір Федорович (справж.— Гриценко; бл. 1814, с. Глинське, тепер Полтав. обл.— бл. 1892) — укр. кобзар. У 13-річному віці осліп. Мав бандуру з 45 струнами. За свідченнями кобзарів-сучасників, не було йому рівних щодо експресії співу й краси гри на бандурі. В репертуарі: укр. нар. пісні й псалми, 7 дум («Івась Коновченко, Вдовиченко», «Сестра і брат», «Бідна вдова і три сини» та ін.). Думи, пісні й псалми від Х. записував 1885—86 П. *Мартинович*. Вид.: Б. Кирдан, А. Омельченко. «Народні співці-музиканти на Україні» (1980).

ХОЛО́ДНІ — укр. художники; батько й син. Петро Іванович Х. (Старший; 1876, Наддніпрянщина — 1930). З 1921 оселився у Львові. Тв.: картини — «Княжий похід», «Похід Ігоря на Царгород», «Чернець», «Катерина» (1908), «Колядка про дівчину і паву» (1916), «Ой у полі жито» (1921). Працював і в галузі монумент. живопису (вітражі в Успенській церкві, 1924; розписи в каплиці духовної семінарії; обидва — у Львові). Петро Петрович Х. (22.VII 1902, Київ) — живописець і графік. З 1920 — за кордоном. Навч. 1926—27 в Укр. студії пластичних мист-в у Празі, 1928—34 — у варшавській АМ. З 1950 — в Нью-Йорку. Тв.: іконостас і мозаїки в церкві св. Андрія в Бавнд-Бруку (шт. Нью-Джерсі, США), мозаїки в церкві св. Георгія в Нью-Йорку, іконостас в укр. католицькій церкві в Лурді (Франція), картина «Піхота», екслібриси.

ХО́ЛОДОВ Юрій Борисович (25.XI 1937, Харків) — укр. альтист, н. а. УРСР з 1987. Закін. 1961 Київ. консерваторію, відтоді — у складі струнного квартету ім. М. В. Ли-

сенка Київ. філармонії. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1977.

ХОЛОМЕНЮ́К Іван Олександрович (14.X 1926, с. Мизинівка, тепер Черкас. обл.) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1970. Навч. 1948—50 в Київ. худож. ін-ті. Закін. 1954 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва (у Й. *Бокшая*). Тв.: картини — «Т. Г. Шевченко на етапі» (1961), «Лісоруби» (1963), «Хотинці» (1970), «Опришки» (1969—70), «Перед святом» (1982), «Гори мої» (1984), «Свято в Путилі» (1987), «А. П. Чехов у Гурзуфі» (1987—88), «Кобзар» (1989); портрети — художника Г. Якутовича (1971), з. а. УРСР І. Миколайчука (1970), н. а. УРСР П. Міхневича (1979), н. а. УРСР Н. Яремчука (1987) та ін.

ХОЛО́ПЦЕВА Ганна Василівна (4.III 1923, с. Водяники тепер Черкас. обл.) — укр. художниця декор. мист-ва. Закін. 1949 Київ. уч-ще прикладного мист-ва. Тв.: тематич. килими — «Портрет С. А. Ковпака» (1949), «Хліб-сіль» (1967), «Степом, степом...» (1969), «Мальви» (1970), «Лісова пісня» (1971); майоліка — «Тополя» (1961—64); «Катерина» (1964); «Сова» (1961).

ХОЛОСТЕ́НКИ — укр. митці; брати. Народилися у Лодзі (Польща). Євген Вячеславович Х. (травень 1904—1945, Югославія) — живописець і мистецтвознавець. Закін. 1928 Київ. худож. ін-т (у М. *Бойчука*). Брав участь у розписах Сел. санаторію ім. ВУЦВК в Одесі (1928). Автор монографій «Василь Овчинніков» (1932), «Бела Уітц» (1933), «Бернард Кратко», «Зіновій Толкачов», «Микола Рокицький» (всі — 1933), «Василь Седляр» (1934); альбомів «Монументальне мистецтво Радянської України» (1932), «Український революційний плакат» (1933, у співавт.) та статей у періодич. пресі. Загинув на фронті під час Вел. Вітчизн. війни. Микола Вячеславович Х. (7.XII 1902—3.V 1978, Київ) — архітектор. Закін. 1929 Київ. худож. ін-т. За його проектами споруджено: будинок житл.-буд. кооперативу «Сяйво» по вул. Челюскінців № 11 (1931), с-ща Ветеранів (1947—55), Верстатозаводу (1948—50), Жовтневе (1950—56), комплекс Центр. ботанічного саду АН УРСР (1951—64), всі — у Києві. Автор проектів реставрації Борисоглібського (1952—58) і Спаського (1953—56) соборів та П'ятницької церкви (1962) у Чернігові; Кирилівської церкви в Києві (1955), Великої дзвіниці Києво-Печерської лаври (1959—60, всі — у співавторстві).

ХОМА́ Параска Петрівна (10.XI 1933, с. Чернятин, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. майстер нар. розпису, з. м. н. тв. УРСР з 1973. Тв.: квітково-рослинні композиції — «Знову цвітуть каштани» (1968), «Вечорами пахнуть матіоли» (1978), «Лісова пісня» (1980), «Вінок з любистку Т. Г. Шевченкові» (1988), «Лебедина пісня», «Вінок Кобзареві» (обидві — 1989), «Тривожні дні», «На Чорнобиль журавлі летять», «Вінок Лесі Українці» (всі — 1990), «Свята вечеря», «Великодня пасха» (обидва — 1991); рушники («Два кольори», 1968). Вид.: «Параска Хома». Альбом (1983).

ХОМЕ́НКО Василь Йосипович [1.I 1912, Тбілісі — 2.X 1984, Київ] — укр. графік. Закін. 1937 Укр. поліграфіч. ін-т (у В. *Касіяна* та М. *Дерегуса*) у Харкові. Оформляв тв. Т. Г. Шевченка — «Повна збірка творів» (т. 1—3, 1949), «Кобзар» (1950, 1964), «Повісті» (1952), «Художник» (1961), «Тарас Шевченко. Мистецька спадщина» (т. 1—4, 1961—64); книги «Наталка Полтавка» І. Котляревського (1957), «Козацькому роду нема переводу...» О. Ільченка

(1958), «Історія українського мистецтва» (т. 1—6, 1966—70). Автор нового укр. набірного шрифту.

ХОМИЧЕ́ВСЬКИЙ Микола Васильович [псевд.— Борис Тен; 27.XI (9.XII) 1897, с. Дермань, тепер Устенське Друге Рівн. обл.— 13.III 1983, Житомир] — укр. поет, перекладач, диригент, педагог. Закін. 1922 Житомир. ін-т нар. освіти, в 30-х рр.— Моск. муз.-пед. ін-т ім. Гнесіних (диригування — у Г. *Дмитрієвського*). 1919—23 — соліст і помічник М. *Гайдая* в Першому Волинському рад. хорі. Репресований 1929. Керував 1930—35 хорами у Владивостоці та ін. Після 1945 керував студент. і шкільними хорами, викладав у муз., культур.-освітньому уч-щах та ін-ті іноз. мов і пед. ін-ті в Житомирі. Тв.: хори на сл. Т. Шевченка, М. Рильського та ін., обробки укр. нар. пісень; методич. посібник «Порадник для керівників самодіяльного хору» (1951, 1960). Переклав укр. мовою лібретто опер «Норма» В. Белліні, «Тангейзер» Р. Вагнера, «Бал-маскарад» Дж. Верді, «Абесалом і Етері» З. Паліашвілі», «Борис Годунов» М. Мусоргського, «Орфей» К. Глюка та ін.

ХОМЯКО́ВА Ганна Софонівна (9. III 1930, с. Корованока, Бурятія) — укр. майстер декор.-ужиткового та монумент. декор. мист-ва. Закін. 1960 Ленінгр. вище худож.-пром. уч-ще ім. В. Г. Мухіної. Тв.: сувенірні вази, десертні набори та скульптура малих форм з кераміки і скла. Виконала худож. оформлення «Російська зима» на Всесвітній виставці «Раціо-69» в Лейпцігу.

ХОРЕ́НКО Володимир Федорович (27.XI 1927, Донецьк) — укр. живописець. Закін. 1955 Одес. худож. уч-ще. Тв.: пейзажі — «Набережна», «Зимовий день», «Місто росте», «Макіївське шосе» (всі — 1967); картини — «Колгоспний ринок», «Шахтарські будні» (обидві — 1968), замальовки з життя партизанів (1944), «Партизани на відпочинку» (1967), «Донецьк святковий» (1981—83), «Веранда в Гурзуфі» (1987), «Донецький натюрморт» (1989), «Скелі в морі» (1991).

ХОРОЛЕ́ЦЬ Лариса Іванівна (25. VIII 1948, Київ) — укр. актриса і драматург, н. а. УРСР з 1988. Закін. 1970 Київ. ін-т театр. мист-ва (у І. *Молостової*). 1970—73 — актриса-читець літ. т-ру «Слово» при СП України. З 1973 — актриса Київ. укр. драм. т-ру ім. І. Франка. З 1991 — міністр культури України. Ролі: Анна («Украдене щастя» Франка), Софія («Безталанна» Карпенка-Карого), Долорес («Камінний господар» Лесі Українки), Оленка, Галинка («Голубі олені», «Срібне павутиння» Коломійця), Міла Драгоданова («Біля підніжжя Вітоші» Яворова), Мати («Пам'ять» Олійника), Наталія («Васса Железнова» М. Горького), Марта («Благочестива Марта» Тірсо де Моліна). Була автором та ведучою телепередач «На добраніч, діти», «Театральні зустрічі», радіопередачі «Театр біля мікрофона» та ін. Автор п'єс «На вулиці Електричній» (1977), «Мені тридцять» (1978), «Сирени» (1979), «Третій» (1981), «В океані безвісті» (1987) та ін.

ХОРОШУ́Н Антон Панасович [11 (23).VII 1893, с. Тулинці, тепер Київ. обл.— 5.III 1970, Дніпропетровськ] — укр. актор, н. а. УРСР з 1953. З 1927 (з перервами) — у Дніпроп. укр. муз.-драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. Ролі: Гонта («Гайдамаки» за Шевченком), Командор («Камінний господар» Лесі Українки), Вожак («Оптимістична трагедія» Вишневського), Отелло («Отелло» Шекспіра). Знімався у кінофільмі «Фата моргана» (1931).

ХОРХО́ТИ — укр. архітектори; батько й син. Олександр Якович Х. (26.III 1907, Київ) — з. арх. УРСР з 1970, доктор арх-ри з 1967. Закін. 1931 Київ. інж.-буд. ін-т (у П. *Альошина,* В. *Рикова,* О. *Вербицького*; з 1968 — його професор). Споруди: клуб МВС у Києві (1930—32), театр-цирк у Волгограді (1932—33), Монінський і Київ. текстильні комбінати (1934—36), Київ., Моск. і Горьковський верстатобудівні з-ди (1934—38), ген. плани окремих районів Запоріжжя, Черкас, Тернополя, Калуша (1952—62), всі — у співавт. Автор праць з питань арх-ри і буд-ва. Георгій Олександрович Х. (29. XII 1939, м. Київ). Закін. 1964 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: комплекс санаторію «Куяльник» в Одесі (1965—74), пансіонатМіншляхбуду в Алушті (1974—78), експеримент. база по використанню сонячної енергії в с. Маяку (1976—88), всі — Крим; н.-д. ін-т ветеринарії у Києві (1987—90), всі — у співавторстві.

ХОТІНО́К Ісак Павлович [Пінхусович; 18 (31).XII 1908, с. Борзна, тепер місто Черніг. обл.— 14.XI 1980, Київ] — укр. графік, з. х. УРСР з 1974. Закін. 1928 Харків. худож. ін-т (у І. *Падалки,* С. *Прохорова,* В. *Єрмилова*). Тв.: портрет Анрі Барбюса (1949); оформлення та іл. до книжок «Мати» М. Горького (1936), «Богдан Хмельницький» І. Крип'якевича (1954), «Витязь в тигровій шкурі» Шота Руставелі (1957), «Українська Радянська Енциклопедія» (1-е вид., 1958—65), до тв. Ю. Словацького (1959), кн. «Далекі орбіти» А. Малишка (1962); ескізи пам'ятних медалей — «Т. Г. Шевченко» (1961), до 200-річчя з дня народження Котляревського (1969) та ін. Вид.: «Ісак Павлович Хотінок». (1971).

ХОТКЕ́ВИЧ Гнат Мартинович [псевд.— Гнат Галайда; 19 (31).XII 1877, Харків — 8.X 1938] — укр. письменник, актор, мистецтвознавець, режисер, бандурист, композитор. Закін. 1900 Харків. технологіч. ін-т. 1895 організував у с. Дергачах (тепер місто Харків. обл.) сел. т-р, 1901 — перший укр. робітн. т-р у Харкові; 1899 влаштував виступи кобзарів і лірників на 11-му Харків. археологічному з'їзді. З 1896 виступав з концертами як бандурист. Його мист-во високо оцінювали М. Лисенко, С. Людкевич, І. Франко, Леся Українка та ін. Брав участь у барикадних боях під час збройного повстання 1905 у Харкові. Після поразки революції 1905—07 емігрував у Галичину. В с. Красноїлові (тепер Івано-Фр. обл.) із селян-гуцулів організував аматорський муз.-драм. т-р, з яким гастролював у містах і селах Сх. і Зх. Галичини, Пд. Буковини. Під час гастролей 1912 т-р очолював Лесь *Курбас.* Повернувся 1912 на Наддніпрянську Україну, був заарештований і до 1917 перебував у Воронежі як політ. в'язень. Після 1917 працював педагогом. 1926 організував і вів клас бандури в Харків. муз.-драм. ін-ті, 1927 створив капелу бандуристів у Полтаві (з 1930 — Держ. капела бандуристів УРСР). Усе життя працював над удосконаленням гри на бандурі, розвинув харківський стиль гри. Автор п'єс «Довбуш» (1909), «Гуцульський рік» (1910), «Непросте», (1911), «О полку Ігоревім», тетралогія «Богдан Хмельницький» (всі — 1929). Муз. тв. (182): для бандури — 69, вокал.-інструм. («Буря на Чорному морі», «Байда», «Пісня про Кармелюка», «Пісня про Залізняка», «Як виїхав Ревуха»); перекладення для бандури («Більше надії, брати» В. Верховинця, етюд Генделя, марш Шуберта); хори на сл. Т. Шевченка, І. Франка; музика

до драми «Сакунталя». Праці: «Підручник гри на бандурі» (1907, перший самовчитель, 1929—30), «Бандура та її місце серед інших музичних інструментів» (1914), «Григорій Савич Сковорода» (1920), «Народний і середньовічний театр у Галичині» (1924), «Музичні інструменти українського народу» (1930), «Театр 1848 року» (1932), переклади тв. В. Шекспіра, Ж. Б. Мольєра, Ф. Шіллера, В. Гюго. Репресований. З 1987 в с. Красноїлові відкр. музей Гуцульського т-ру Г. Хоткевича.

ХОХЛО́В Костянтин Павлович [20.X (1.XI) 1885, Москва — 1.I 1956, Ленінград] — рос. режисер, актор і педагог, н. а. СРСР з 1944. Закін. 1908 Моск. театр. уч-ще (у О. *Ленського*). До 1920 — актор МХАТу, 1921—24 — актор і режисер (до 1922 — гол. режисер) Великого драм. т-ру (Петроград), 1925—30 — режисер Ленінгр. т-ру драми, 1931—38 — Малого т-ру (Москва). 1938—54 — худож. керівник Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки, в якому здійснив вистави «Камінний господар» Лесі Українки (три сценічні редакції — 1939, 1946, 1951), «Вовки та вівці» (1935), «Таланти і поклонники» (1948) О. Островського, «Плоди освіти» Л. Толстого (1936), «Мертві душі» за М. Гоголем (1952), «Дворянське гніздо» (1941), «Місяць в селі» (1954) І. Тургенєва, «Зикови» (1941), «Вороги» (1952) М. Горького. В Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка поставив п'єсу «Вишневий сад» А. Чехова (1946). З 1925 викладав у театр. ін-тах Москви, Ленінграда, Києва (з 1950 — професор). Знімався в кіно («Фатальні мотиви», 1916; «Подорож в Арзрум», 1937). Вид.: «Народний артист Союзу РСР К. П. Хохлов. Збірник статей і спогадів сучасників» (1968); Б. Зюков, «Костянтин Хохлов» (1985).

ХОХРЯКО́В Віктор Іванович [13 (26).VII 1913, Уфа — 1986, Москва] — рос. актор, н. а. СРСР з 1973. Закін. 1933 Ленінгр. театр. технікум. 1933—40 працював у Харків. т-рі рос. драми, з 1953 в Малому т-рі (Москва). Знімався на Київ. кхф. Ролі: Рябов («Мічурін», 1949), Бальзак («Помилка Оноре де Бальзака», 1969). Держ. пр. СРСР, 1949, 1951.

ХРИ́СТИЧ Зоя Петрівна (1.XI 1932, м. Тирасполь, Молдова) — укр. співачка (ліричне сопрано) і педагог, н. а. УРСР з 1965. Закін. 1956 Одес. консерваторію. 1956—81 — у Київ. т-рі опери та балету. З 1965 — викладач Київ. консерваторії, з 1984 — професор. Серед учнів — Л. *Забіляста*. Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Наталка, Оксана («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч» Лисенка), Катерина («Катерина» Аркаса), Іоланта (однойм. опера Чайковського), Леонора («Трубадур» Верді), Маргарита («Фауст» Гуно). Вид.: Е. Яворський. «Зоя Христич» (1975).

ХРУКА́ЛОВА Зінаїда Семенівна (25.VI 1907, с. Новий Єгорлик, тепер Ростов. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1951. Навч. 1925—29 у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка. Працювала в т-рах Києва і Одеси. 1933—62 — у Дніпроп. укр. драм. т-рі. Ролі: Анна («Украдене щастя» Франка), Маруся («Маруся Богуславка» Старицького), Марія («Марія Тюдор» Гюго). Держ. пр. СРСР, 1951. Вид.: Ф. Білецький. «Щастя бути потрібною» (1986).

ХРУСТАЛЕ́НКО Микола Олександрович [9 (22).IX 1906, с. Богданівка, тепер Одес. обл. — 12.XI 1984, Київ] — укр. живописець. Навч. 1935—41 в Київ. худож. ін-ті (у Ф. *Кричевського* та П. *Волокидіна*). Тв.: «Колгоспний ринок» (1947),

«Перший покіс» (1957), «Вечір над Затокою» (1958), «І буде син, і буде мати» (1964), «Летять журавлі» (1968).

ХУДЯКО́В Юрій Федорович (15. VIII 1934, Київ) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1981. Закін. 1958 Київ. інж.-буд. ін-т. Автор проектів генпланів і забудови міст Калуша (Івано-Фр. обл., 1960—75) і Рівного (1961), спорт. комплексу «Метеор» у Дніпропетровську (1967—83), Кіровогр. муз.-драм. т-ру (1987—91), Переяслав-Хмельницького музею возз'єднання України з Росією (всі— у співавт.).

ХУТОРНА́ Єлизавета Олексіївна [справж. — Островерхова; 30.V (11.VI) 1886, с. Ізносково, тепер Курської обл.— 8.I 1980, Київ] — укр. актриса, з. а. УРСР з 1951. Грала в Т-рі М. Садовського (1906—20), працювала в т-рах Ромен, Одеси, Донбасу, Полтави та ін. 1942—57 — в Житомир. (з 1944 — Запоріз.) укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Василина («Суєта» Карпенка-Карого), Орися («Зимовий вечір» Старицького), Долорес («Камінний господар» Лесі Українки), Ганна Андріївна («Ревізор» Гоголя). Знімалася в кінофільмах («Райдуга», 1943) та ін. Вид.: В. Гайдабура. «Єлизавета Хуторна» (1985).

ХУТОРЯ́НСЬКИЙ Ігор Миколайович (21.XII 1924, Немирів, тепер місто Вінн. обл.) — укр. композитор і педагог. Закін. 1955 Київ.консерваторію (у Л. *Ревуцького*). Тв.: симф. — «Поема» (1955), «Прелюдія» (1956), «Увертюра» (1966); для оркестру нар. інструментів — «Уральська сюїта» (1956), «Пісня і скерцо» (1957), для фп. «Колискова» (1955), «30 маленьких канонів» (1970), п'єси (1971), для ф-но і дух. інструментів: гобоя «Експромт» (1970), флейт «Гавот» (1976), «Два дуети», валторни «Колискова» (обидва 1977).

Ц

ЦАПО́К Георгій Антонович [19.IV (1.V) 1896, Харків — 21.VI 1971, там же] — укр. художник т-ру і графік. Навч. 1914—18 у Харків. худож. уч-щі (у М. Пестрикова та О. Любимова). В роки громадян. війни створював плакати, розписував агітпоїзди. У Харкові сформив вистави: «Перікола» Ж. Оффенбаха (1917, т-р оперети), «Одруження» М. Гоголя (1927, т-р для дітей), «Глитай, або ж Павук» М.Кропивницького (1936, т-р Революції), «Кремлівські куранти» М. Погодіна (1947, рос. драм. т-р). Вид.: «Георгій Цапок. Каталог виставки творів з нагоди 45-річчя діяльності художника» (1961).

ЦВЄТКО́В Михайло Вікторович (28.III 1952, Київ) — укр. скульптор. Закін. 1977 Київ. худож. ін-т (у В. Бородая), 1983 — творчі майстерні при АМ СРСР у Києві. Тв.: «Кибальчич» (1977), «Будівельники Київського метрополітену» (1979), «Перемога» (1980), портрет С. Рахманінова (1988); композиції — «С. Ріхтер» (1987), «Забіг» (1988), «Тоталітаризм» (1989), «Метелик» (1991).

ЦВЄТКО́ВА Валентина Петрівна [10 (23).IV 1917, Астрахань] — укр. живописець, з. х. УРСР з 1985. Закін. 1935 Астраханське худож. уч-ще. Тв. «Японська айва» (1952), «Флокси» і «Бузок» (обидва — 1959), «Літній вечір» (1961), «Батьківщина Тараса» (1964), «Голубі квіти» (1967), «Польові квіти» (1970), «Кві-

туча глицинія» (1971), «Квітучий Крим» (1976). Вид.: «Валентина Цвєткова». Каталог (1980).

ЦВІ́ЛИКИ — укр. майстри худож. кераміки; подружжя. Павлина Йосипівна Ц. (22.IV 1891, м. Косів, тепер Івано-Фр. обл.— 31.III 1964, там же). Гончарства навч. у свого батька Й. Совіздранюка. Вироби (вази, глечики, тарелі, горнятка-двійнятка, плесканці, набори для вина, свічники) оздоблювала рослинним орнаментом, зображенням птахів і тварин. Розпис — на білому тлі зеленими, жовтими й коричневими фарбами. Григорій Васильович Ц. (1900, Коломия, тепер Івано-Фр. обл. — 1952, Косів тієї ж області). Майстерність перейняв у своєї дружини. Виготовляв і розписував рослиним орнаментом вази, кухлі, глечики, дзбанки тощо.

ЦЕГЛЯ́Р Яків Самійлович [справж. — Ціглер; 16 (29).II 1912, Київ] — укр. композитор, з. д. м. УРСР з 1972. Закін. 1939 Київ. муз. уч-ще (у Л. *Ревуцького*), 1946 — Тбіліську консерваторію (у А. Баланчивадзе). Тв.: оперети — «Бажаємо щастя» (1957), «Гість з Відня» (1960), «Дівчина і море» (1965), «Щасливий долі поворот» (1980), «Відставний наречений» (1983); муз. комедія «Весь світ і навіть більше» (1967), кантата «Безсмертному Кобзарю» (1963, 2-а ред. 1972), вокал.-симф. поема «Любов поета» (1962), «Концертний вальс» для голосу з оркестром (1975); хори, романси, пісні, музика до театр. вистав та кінофільмів.

ЦЕ́ЛЬТНЕР Володимир Павлович (Павлов; 26.IV 1926, Київ) — укр. мистецтвознавець. Закін. 1950 Київ. ін-т театр. мист-ва. Праці: «Українське радянське мистецтво 20—30-х років» (1966), «Казимир Агніт-Следзевський» (1968), «Т. Н. Яблонська» (1968, обидві — у співавт. з Л. *Поповою*), «Федір Манайло» (1970), «Українська радянська сатира» (1971, у співавт.), «Валентин Литвиненко» (1971), «Українське радянське мистецтво 1920—1930-х років» (1983), вступні статті до багатьох каталогів виставок укр. художників. З 1982 живе в Москві.

ЦЕ́РТЕЛЄВ Микола Андрійович [справж.— Церетелі; 1790, м. Хорол, тепер Полтав. обл.— 8 (20).IX 1869, м. Моршанськ, тепер Тамб. обл.] — укр. фольклорист, один з перших дослідників і видавців укр. нар. поетич. творчості. Походив з груз. князівського роду. Навч. у Харків., закін. 1814 Моск. ун-т. Учителював на Полтавщині, з 1839 — помічник попечителя Харків. учб. округу. 1820—23 був членом декабристського «Вільного т-ва аматорів рос. словесності». Видав (із своєю передмовою) зб. «Досвід збирання старовинних малоросійських пісень» (1819), чим фактично поклав початок укр. фольклористиці. У збірці вперше опубл. зразки укр. дум, записаних на Полтавщині від кобзарів, у т. ч. думи про нац.-визв. війну на Україні 1648—54. Автор статей «Про народні малоросійські пісні» (1825), «Про народні вірші» (1827).

ЦЕСЕ́ВИЧ Платон Іванович [25.XI (7.XII) 1879, с. Негневичі, тепер Грод. обл.— 30.XI 1958, Москва] — укр. і рос. співак (бас), н. а. РРФСР з 1947. Вокал. освіту здобув приватно. Сценіч. діяльність почав 1901 в укр. трупах Д. Гайдамаки, І. Ярошенка, О. Суслова. З 1904 співав у т-рах Росії (1915—16 — Великий т-р, 1916—19 — опера С. Зиміна, обидва — в Москві) і України (1904—05, 1924 — Харків., 1907—10, 1912—15 — Київ., 1911—12, 1919—21 — Одес. оперні т-ри). 1933—53 — соліст Гастрольбюро і Всесоюз. держ. концертного об'єднання СРСР. Партії: Карась («За-

порожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Тарас («Тарас Бульба» Лисенка, перше виконання), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Мефістофель (однойм. опера Бойто, «Фауст» Гуно).

ЦИГА́ЛЬ Володимир Юхимович [17 (30).IX 1917, Одеса] — рос. скульптор, н. х. СРСР з 1978, д. чл. АМ СРСР з 1978. Закін. 1948 Моск. худож. ін-т. Тв.: композиції — «М. Чернишевський» (1961), «В. Маяковський» (1973); пам'ятники — В. І. Леніну в Казані та Ульяновську (1954), генерал-лейтенанту Д. Карбишеву в Маутгаузені (Австрія, 1962), С. Єсеніну в Москві (1972); мемор. комплекс героям громадян. і Вел. Вітчизн. 1941—45 воєн у Новоросійську (1982, у співавт.). Лен. пр., 1984. Держ. пр. СРСР, 1950.

ЦИГИ́ЛИК Олег Іванович (3.IV 1939, с. Коропуж, тепер Львів. обл.) — укр. диригент, педагог, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. 1967 Львів. консерваторію (з 1977 — її викладач). 1967—77 — викладач дрогобицьких муз. уч-ща та пед. ін-ту, керівник хор. колективів. З 1977 — у Львові, керівник чол. капели «Сурма» (1978—86), капели «Трембіта» (1986—88), 1988 — організатор і худож. керівник капели «Гомін».

ЦИ́МБАЛ Тетяна Василівна (14.IX 1946, Київ) — укр. диктор, н. а. УРСР з 1983. Закін. 1974 Київ. ун-т. З 1969 — на Укр. телебаченні. Ведуча програм «Новини кіноекрана», «За сімейними обставинами» та ін.

ЦИМБАЛІ́СТ Віктор Петрович (25.I 1930, с. Червоне, тепер смт Житомир. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1982. Закін. 1952 Київ. ін-т театр. мист-ва (у Г. *Юри*), 1957 — Київ. консерваторію (у І. *Паторжинського*). З 1952 — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Зевс («Енеїда» за Котляревським), Гриць, Василь («Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Циганка Аза» Старицького), Михайло Гурман («Украдене щастя» Франка), Андронаті («У неділю рано зілля копала» за Кобилянською), Свічка («Свіччине весілля» Кочерги), архієпископ Реймський («Біла ворона» Рибчинського, Татарченка), Голова («Різдвяна ніч» за Гоголем), Едмунд («Король Лір» Шекспіра).

ЦИМПАКО́В Всеволод Олександрович [27.XI (10.XII) 1903, Одеса — 10.X 1968, там же] — укр. живописець. Навч. 1921—27 в Одес. худож. ін-ті (у К. *Костанді*, П. *Волокидіна*). Працював у галузях портрета та жанрової картини. Тв.: «Дівчина у хаті-читальні» (1932), «Портрет школярки» (1939), «Портрет художника І. Їжакевича» (1961). Вид.: «Виставка творів художника Всеволода Олександровича Цимпакова». Каталог (1967).

ЦИПО́ЛА Гізела Альбертівна (27. IX 1944, с. Гать, тепер Закарп. обл.) — укр. співачка (лірико-драм. сопрано), н. а. СРСР з 1988. Закін. 1969 Харків. ін-т мист-в (у Т. *Веске*). З 1969 — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Марильця («Тарас Бульба» Лисенка), Мар'яна, Інгігерда («Арсенал», «Ярослав Мудрий» Г. Майбороди), Татьяна, Ліза («Євгеній Онєгін», «Пікова дама» Чайковського), Чіо-чіо-сан (однойм. опера Пуччіні). Держ. пр. Груз. РСР ім. З. П. Паліашвілі, 1973.

ЦИ́РЛІН Володимир Вікторович (28.VI 1932, Одеса — 6.VII 1987, Київ) — укр. кінознавець і художник, канд. мистецтвознавства з 1968. Закін. 1958 Київ. худож. ін-т. З 1958 — художник-постановник і художник комбінованих зйомок на Київ. кхф. Брав участь у створенні

фільмів: «Кров людська — не водиця», «Роман і Франческа» (обидва — 1960), «Повія», «Олекса Довбуш» (обидва — 1961), «Дума про Британку» (1969), «Білий птах з чорною ознакою» (1970), «Ярослав Мудрий» (1982) та ін.

ЦЙСИК Євген Олексійович (9.IX 1897, с. Струсів, тепер Терноп. обл. — 24.IX 1956, м. Коломия Івано-Фр. обл.) — укр. диригент і педагог. 1924 екстерном склав іспит у Празькій консерваторії, працював муз. керівником мандрівного т-ру Литкевичевої. 1930 — у т-рі Й. Стадника, з 1935 — в т-рі ім. І. Тобілевича (обидва — у Львові), з 1940 — в Коломий. т-рі. З 1949 — керівник місц. хору. Тв.: музика до драм. вистав «Тарас Бульба» М. Старицького за М. Гоголем, «Наймичка» І. Карпенка-Карого, «Богдан Хмельницький» О. Корнійчука.

ЦИСС Григорій Іванович [12 (24). IV 1869, Рівне — 30.XII 1934, Полтава] — укр. живописець. Навч. з 1889 у МУЖСА, 1896—1900 — в петерб. АМ (у І. *Рєпіна*). 1920—25 викладав у худож. студіях Полтави. Працював у галузі портретного живопису. Тв.: портрети художників В. Волкова, Г. Мясоєдова (1900—01), О. Печерської (1903), артиста М. Вільшанського в костюмі запоріз. козака (1907), художника В. Магденка (1916—17), О. Бокій (1920—21), Т. Шевченка (1929), І. Персіянової (1931), М. Фрунзе (1933). Вид.: «Виставка творів художника Григорія Івановича Цисса». Каталог (1956).

ЦИЦАЛЮ́К Григорій Никифорович (23.IX 1929, с. Подільське, тепер Хмельн. обл.) — укр. композитор , з. д. м. УРСР з 1977. Закін. 1953 Львів. консерваторію (у С. П. *Людкевича*). 1953—57 — худож. керівник Вінн. філармонії, з 1961 — викладач Харків. ін-ту культури, з 1962 — Харків. ін-ту мист-в (його професор з 1987). Тв.: для симф. оркестру — «Легендарні партизани» (1954), «Епічна поема» (1963), симфонія (1968), поема «Отакар Ярош» (1974), сюїти «Пісня рідного краю» (1980), 2 цикли «Українські симфонічні танці» (1982, 1984), інструм., вокал. і музика до театр. вистав.

ЦЬОНЬ Василь Данилович (20.II 1884, с. Ясенівка, тепер Львів. обл. — 17.VIII 1959) — художник в галузі килимарства. Закін. 1903 ткацьку школу в Глинянах (тепер смт Львів. обл.), 1905 — пром. школу у Львові. Працював художником при Ткацькому т-ві. Творчо використовував зразки укр. нар. килимарства. Викладав у львівських тех. школі (1920—38), уч-щі прикладного мист-ва (1939—56) та ін-ті прикладного та декор. мист-ва.

Ч

ЧАБАНЕ́НКО Іван Іванович [4 (17). XII 1900, м. Чигирин, тепер Черкас. обл.— 30.V 1972, Київ] — укр. режисер, актор і педагог, з. д. м. УРСР з 1948. Закін. 1930 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка. Працював у т-рах Запоріжжя і Києва. 1932—72 — на пед. роботі (з 1961 — професор, 1961—65 — ректор Київ. ін-ту театр. мист-ва). Серед вистав: «Невідомі солдати» Л. Первомайського (1931), «Отелло» В. Шекспіра (1932). Ролі: Циган («Комуна в степах» Куліша), Дилда («Голос надр» Білль-Білоцерківсь-

кого). Автор мемуарів «Записки театрального педагога» (1980).

ЧАВДА́Р Єлизавета Іванівна (23.II 1925, Одеса — 27.XII 1989, Київ) — укр. співачка (лірико-колоратурне сопрано) і педагог, н. а. СРСР з 1952. Закін. 1948 Одес. консерваторію. 1948—68 — в Київ. т-рі опери та балету. З 1968 — викладач Київ. консерваторії (з 1979 — професор). Партії: Марильця, Венера («Тарас Бульба», «Енеїда» Лисенка), Йолан, Ярина, Оксана («Милана», «Арсенал», «Тарас Шевченко» Г. Майбороди), Марфа («Царева наречена» Римського-Корсакова), Віолетта («Травіата» Верді).

ЧА́ГОВЕЦЬ Всеволод Андрійович [5 (17).II 1877, м. Старокостянтинів, тепер Хмельн. обл.— 20.XII 1950, Київ] — укр. театрознавець, журналіст. Закін. 1900 Київ. ун-т. 1901—18 виступав у київ. пресі як театр. рецензент. Брав участь у формуванні репертуару та режисерській роботі Т-ру М. Садовського. Автор п'єси «Дойна», лібретто балетів «Лілея» К. Данькевича (1940), «Маруся Богуславка» А. Свєчникова (1950); інсценізацій тв. М. Гоголя («Тарас Бульба»), О. Купріна («Поєдинок»), М. Горького («Мати», «Дитинство»); кн. «Життя і сцена» (вид. 1956).

ЧА́ЙКА Юрій Вікторович (27.VIII 1943, с. Новиково, тепер Том. обл.) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1974 Київ. ін-т театр. мист-ва. З 1974 працював в Одесі. З 1977 — у Дніпроп. т-рі опери та балету (з 1979 — гол. режисер). Вистави: «Катерина» М. Аркаса, «Борис Годунов» М. Мусоргського, «Аїда» Дж. Верді.

ЧА́ЙКА Яків Ілліч (10.IV 1918, с. Бродки, тепер Львів. обл.) — укр. скульптор, н. х. УРСР з 1968. Закін. 1939 Львів. ін-т пластичних мист-в. Тв.: станкові — «Портрет хлопчика Мирослава» (1947), «Ярослав Галан — трибун» (1957), «Лани мої широкі...» (1962), «Леся Українка» (1970), «В. Стефаник» (1971), «Материнство» (1979); пам'ятники І. Франкові у Львові (1964) та Дрогобичі (1966), обидва — у співавт. Вид.: Я. Й. Нановський. «Яків Чайка». Альбом (1971).

ЧА́ЙКІН Всеволод Костянтинович (30.XI 1935, Дніпропетровськ) — укр. актор, н. а. УРСР з 1981. Навч. 1953—56 у Харків. (у І. *Мар'яненка*), 1956—59 — Київ. ін-тах театр. мист-ва. 1959—61 — у Дніпроп. укр. драм. т-рі, з 1961 — в Харків. ТЮГу. Ролі: Тарас Шевченко («Тарасова юність» Суходольського), Яїшниця («Одруження» Гоголя), Карлсон («Нові пригоди Карлсона» за А. Ліндгрен).

ЧАЙКО́В Йосип Мойсейович [1 (13). XII 1888, Київ — 4.III 1979, Москва] — рос. скульптор, з. д. м. РРФСР з 1959. Навч. в паризькій АМ (1910—13). З 1920 жив у Москві. Тв.: пам'ятники К. Лібкнехту (1919) і К. Марксу (1922) в Києві (не збереглися), портрет Т. Шевченка (1930), композиція «Парашутист» (1932). Серед ін. тв. — пропілеї перед входом у рад. павільйон на Всесвітній виставці в Парижі (1937), портрет А. Хачатуряна (1972).

ЧАЙКО́ВСЬКИЙ Григорій (1709, побл. м. Сянока, тепер Санок, Польща — 1757, Львів) — укр. живописець. Жив у Львові, якийсь час — у Римі. Намалював багато реліг. композицій у монастирях Галичини, Волині, Литви. Тв.: «Автопортрет», «Св. Войцех-кармеліт», «Св. Йоаким і Анна», «Св. Ілля»; портрети А. Постемського, В. Борщевського, А. Барковського.

ЧАЙКО́ВСЬКИЙ Іван (?—?) — укр. живописець 18 ст. Бл. 1753 брав участь в оздобленні палацу і церкви графа К. Розумовського у м. Глухові (тепер Сум. обл.). Позо-

лотив жертовник і написав ікони «Розп'яття», «Христос у вертограді», «Святий Дух» для цієї церкви.

ЧАЙКОВСЬКИЙ Петро Ілліч [25. IV (7.V) 1840, с-ще при Камсько-Воткінському з-ді Вятської губ., тепер м. Воткінськ, Удмуртія — 25.X (6.XI) 1893, Петербург] — рос. композитор, ч.-к. Академії красних мист-в Франції з 1892, почес. доктор Кембриджського ун-ту з 1893. Закін. 1865 Петерб. консерваторію (у М. Заремби і А. Рубінштейна). 1866—78 — професор Моск. консерваторії. Серед учнів — С. Танеєв. Тв.: опери — «Євгеній Онєгін» (1878), «Мазепа» (1883), «Черевички» (1885), «Чародійка» (1887), «Пікова дама» (1890), «Іоланта» (1891) та ін.; балети — «Лебедине озеро» (1876), «Спляча красуня» (1889), «Лускунчик» (1892); 6 симфоній, програмна симфонія «Манфред» (1885), увертюра-фантазія «Ромео і Джульєтта» (1869), фантазія «Франческа да Ріміні» (1876), «Італійське каприччіо» (1880), фп. (1875, 1883) і скрипковий (1878) концерти; кантата «Москва» (1883), 104 романси, фп. п'єси (зокрема, «Думка», 1886). Тісні були зв'язки композитора з Україною (його дід Петро Чайка родом з Полтавщини, вихованець Київ. академії). З 1864 Ч. майже щороку по кілька місяців жив на Україні — в маєтку Низи (тепер смт Сум. обл.), у м. Кам'янці (тепер Черкас. обл.), с. Браїлові (тепер смт Вінн. обл.), с. Копилові (тепер Київ. обл.). Серед написаних (частково або повністю) на Україні 30 тв.— 2 і 3-я симфонії; 1 і 2-й концерти для фп. з оркестром; 2 і 3-я симф. сюїти; 2-й квартет; опери «Опричник» (1872), «Коваль Вакула» (1874, 2-а ред.— «Черевички»), «Євгеній Онєгін», «Орлеанська діва» (1879), «Мазепа», балет «Лебедине озеро», пісня-романс «Вечір» («Садок вишневий коло хати») і дует «Навгороді коло броду» (обидва — на сл. Т. Шевченка). Ч. бував у Києві, Одесі, Харкові, виступав як диригент, брав участь у прем'єрах своїх опер. Зустрічався з багатьма діячами укр. мист-ва, з М. Лисенком (1891), творчість якого (зокрема, оперу «Тарас Бульба») високо цінував. Укр. мелос використав в операх «Черевички», «Мазепа», в 2-й симфонії, 1-му фп. концерті, «Російському скерцо», «Гуморесці». Опери Ч. ставилися на Україні ще в 19 ст. Ім'я Ч. носить Київ. консерваторія. Мемор. музеї існують у смт Низах і м. Кам'янці; пам'ятники — у Кам'янці (1958) і м. Шахтарську Донец. обл. (1958, скульптор О. Скобликов). Вид.: Г. Тюменева. «Чайковський і Україна» (1955, 1990) та «Чайковський і українська народна пісня» (1956); М. Гордійчук. «На музичних дорогах» (1973).

ЧАПКА Герман (Герман ван Гугте, Вангут; ?—?) — будівничий і різьбяр 16 ст. Походив з Нідерландів. Жив і працював у Львові. З 1577 значився у міськ. актах, 1582 — серед старших цеху будівничих. Будував у м. Самборі (роботи в кафедральному соборі) і, можливо, у Фельштині (тепер с. Скелівка Львів. обл.), де виконав надгробок Валента Гербурта. Вірогідно, створив вівтар у кафедральному костьолі у Львові та надгробок Г. Синявської в с. Бережанах (тепер Львів. обл.).

ЧАРДИНІН Петро Іванович (справж.— Красавчиков; 1873, м. Чердинь, тепер Перм. обл.— 14.VIII 1934, Одеса) — рос. і укр. кінорежисер. У кіно — з 1907. Працював у фірмі О. *Ханжонкова*. З 1909 ставив фільми за власними сценаріями [інсценізації класич. тв., зокрема «Ідіот», «Мертві душі», «Катюша Маслова» (за «Воскресін-

ням»), «Війна і мир» та ін.]. З 1923 працював на Україні. Тут ств. фільми «Укразія» (1925), «Тарас Шевченко», «Тарас Трясило» (обидва — 1926), «Черевички» (1928), «Червінці» (1930). У його фільмах знімалися І. *Мозжухін,* В. *Холодна,* А. *Бучма,* І. *Замичковський,* Н. *Ужвій.*

ЧАРНЕ́ЦЬКИЙ Степан Миколайович (псевд.— Тіберій Горобець; 21.І 1881, с. Шманьківці, тепер Терноп. обл.— 2.Х 1944, Львів) — укр. поет і театр. діяч. Закін. Львів. політех. ін-т. З 1913 — режисер і худож. керівник Руського нар. т-ру у Львові. З 1939 — наук. співробітник б-ки АН УРСР у Львові. Зб. поетичні, фельєтонів і новел. «Нарис з історії українського театру в Галичині» (1934). 1913 у виставі «Сонце руїни» В. Пачовського вперше було виконано пісню «Ой у лузі червона калина похилилася...» (слова і муз. Ч.), що стала народною.

ЧАСТІ́Й Микола Андрійович [25.III (7.IV) 1905, м. Валки, тепер Харків. обл.— 18.XI 1962, Київ] — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1941. Закін. 1929 Харків. муз.-драм. ін-т. Соліст Харків. (1927—35), Тбіліського (1941—44) та Київ. (1935—41, 1944—58) т-рів опери та балету. Партії: Тарас, Виборний («Тарас Бульба», «Наталка Полтавка» Лисенка), Кривоніс («Богдан Хмельницький» Данькевича), Сусанін [«Іван Сусанін» («Життя за царя») Глинки], Мельник («Русалка» Даргомижського). Знімався у фільмі «Щит Джургая» (1949). Держ. пр. СРСР, 1950.

ЧЕБА́НИК Василь Якович (5.VIII 1933, с. Клішківці, тепер Чернів. обл.) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1963 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна* та І. *Плещинського*), з 1962 — його викладач (з 1980 — професор). Тв.: оформлення до драми «Камінний господар» Лесі Українки (1965), «Сонетів» В. Шекспіра (1966), поеми «Нічні роздуми старого майстра» М. Бажана (1976), тв. О. Гончара (1975), збірок поезій М. Рильського «Голосіївська осінь» (1985), В. Сосюри «Так ніхто не кохав» (1987), О. Олеся «Чари ночі» (1989), П. Тичини «Десь на дні мого серця» (1991); серія листівок-портретів «Класики української літератури» (1966).

ЧЕБИ́КІН Андрій Володимирович (14.IV 1946, м. Гайсин Вінн. обл.) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1979. Закін. 1970 Київ. худож. ін-т (у І. *Селіванова*), відтоді — його викладач (з 1980 — проф., 1989 — ректор). Тв.: серії — «Десять днів, що сколихнули світ» (1970), «Космічні офорти» (1976), «Мир» (1978), «Все-світ» (1979—80), «Перехожі», «Космос — Земля» (обидві — 1986), «Американські каньйони» (1990); іл. до тв. Б. Олійника, І. Франка.

ЧЕГОДА́Р Василь Дмитрович (25.XI 1918, с. Червоний Яр, тепер Одес. обл.— 27.X 1989, Київ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1982. Закін. 1939 Перм. худож. уч-ще. Навч. у Київ. худож. ін-ті (у С. *Григор'єва*). Тв. в галузі пейзажу і натюрморту: «Троянди» (1956), «Море» (1957), «Вишеньки» (1967), «Київ. Квітень» (1969), «Київ. Над Дніпром» (1971), «Дніпро», «Київські каштани» (обидва — 1980), «Парк ім. Т. Г. Шевченка в Києві» (1981), «Давній і вічно юний Київ» (1984—85), «Прощавайте, кримські виноградники», «На Київщині», «Літній натюрморт» (всі — 1989). Вид.: «Василь Чегодар». Альбом (1983); «Василь Чегодар». Каталог (1988).

ЧЕКАНЮ́К Вілен Андрійович (12.X 1932, м. Жмеринка Вінн. обл.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1982. Закін. 1958 Київ. худож. ін-т (у В. *Пузиркова,* М. *Хмелька,* С. *Григор'єва*), викладає в ньому (з

1984 — професор). Тв.: «Перше знайомство» (1960), «Ранок Сибіру» (1963), «Кармелюк» (1969), «Арсенальці» (1982), «Будзагін» (1983), «Партизани» (1985), «Під прапором комбрига» (1987), «Максим Кривоніс під Звягелем» (1990).

ЧЕКАНЬО́В Костянтин Іванович (8.І 1931, с. Андріївка, тепер смт Запоріз. обл.) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1962 Харків. худож. ін-т. Тв.: «Моряк» (1964), «Полудень» (1968), «Монтажник» (1974, у співавт.); пам'ятники у Дніпропетровську — студентам-медикам, які полягли в боротьбі проти нім. фашистів (1970, у співавт.), Г. Петровському (1976).

ЧЕЛЯ́НСЬКИЙ Людвіг Вітезслав (17.VII 1870, Відень — 27.X 1931, Прага) — чес. диригент і композитор. Закін. 1891 учительський ін-т. Навч. 1892—94 у Празькій консерваторії. З 1895 — диригент у Пльзені, Загребі, Празі. В 1900 на відкритті Львів. опери диригував оперою «Янко» В. Желенського за участю О. *Мишуги* та Я. Вайди Королевич. Організатор і керівник 1902—04 симф. оркестру Львів. філармонії, де вперше виконав «Каприччіо» С. Людкевича. Виступав з хором «Боян» (виконував тв. М. Лисенка, С. Людкевича), з С. Крушельницькою, О. Мишугою. 1904 був запрошений з оркестром на літній сезон до Києва, гастролював у містах Росії. Сезон 1905—06 — у Львів. опері. Працював у Празі, Парижі, Нью-Йорку, Брно. Тв.: опера «Камілла» (1897) симфонії, симф. поеми, увертюри, хор. тв.; оркестрував вокал. цикл «Дитяча» М. Мусоргського.

ЧЕ́МИСОВ Олександр Дмитрович [23.VII (4.VIII) 1885, м. Дмитровськ, тепер Дмитровськ-Орловський Орлов. обл.— 29.IV 1969, Одеса] — укр. живописець. Навч. 1909—13 у школі рисування при петерб. АМ, 1921—27 — в Одес. політехнікумі образотв. мист-ва. Працював у галузі тематич. картини і пейзажу. Тв.: «Мітинг на фронті» (1925), «Ліс увечері» (1942), «Останній сніг» (1943), «Ланжерон. Пляж» (1949), «Пасовище у лісі» (1956), «Березень. Ліси брянські» (1963).

ЧЕПЕ́ЛИК Володимир Андрійович (17.X 1945, м. Київ) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1972 Київ. худож. ін-т. Тв.: станкові «Азовсталівці» (1975), «Бригада» (1976), «Київ будується» (1982), «М. Ге», «С. Васильківський» (обидва — 1988); пам'ятники «Корабели м. Миколаєва» (1989, Миколаїв), «Визволителям м. Києва» (1990, мікрорайон Пд. Борщагівка). З 1990 — голова спілки художників України.

ЧЕ́ПИК Михайло Максимович (21.XI 1920, Київ — 9.XII 1972, там же) — укр. живописець. Закін. 1951 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка* і Т. *Яблонської*). Працював у галузі тематич. картини і пейзажу: «У забої» (1957), «Висотники» (1960), «Велика скорбота» (1964), диптих «Хлібороби» (1970), «Ранок» (1970). Вид.: «Михайло Чепик». Каталог (1973).

ЧЕРВИ́НСЬКИЙ Євген Іванович (7.X 1887, Львів — 20.II 1930, там же) — укр. архітектор. Закін. 1909 Львів. політех. ін-т. До 1914 періодично співробітничав з архіт. майстернею І. *Левинського*. Споруди: громад. і житл. будинки, пансіонати у Львові, Дрогобичі, Ворохті, Яремчі. Серед споруд у Львові: комплекс гуртожитку № 1 політех. ін-ту, будинки — обл. газетно-журн. друкарні, АТС, житловий на розі вул. Лермонтова і Стефаника, реконструкція буд. Головпоштамту.

ЧЕРВОНЮ́К Євген Іванович (21.IV 1924, с. Брусилів, тепер смт Житомир. обл.— 12.II 1982, Харків) —

укр. співак (бас) і педагог, н. а. СРСР з 1967. Закін. 1950 Київ. консерваторію (у І. *Паторжинського*). Працював у Київ. (1950—52) та Харків. (1952—77) т-рах опери та балету. З 1960 — викладач Харків. ін-ту мист-в (з 1974 — професор). Партії: Тарас («Тарас Бульба» Лисенка), Кривоніс, Хома Кичатий («Богдан Хмельницький», «Назар Стодоля» Данькевича), Кочубей («Мазепа» Чайковського), Мефістофель («Фауст» Гуно).

ЧЕРВОНЯ́К Роман (1886—1933) — укр. нар. майстер кераміки. Жив і працював у Смотричі (тепер смт Хмельн. обл.). Виготовляв розписний посуд. Улюблені мотиви — горлиця, півні, павичі, гілки.

ЧЕРЕШНЬО́ВСЬКИЙ Михайло (5. III 1913, с. Стенжиця, побл. Балігрода, Польща) — укр. скульптор. Навч. в Коломийській худож.-пром. школі, у Краківському інституті ім. Щепанського. Після 2-ї світової війни — в Нью-Йорку. Тв.: пам'ятники Лесі Українці в Клівленді (США), Торонто (Канада); «Мадонна», «Портрет дружини», «Втеча до Єгипту».

ЧЕРІ́НЬКО Іван Іванович [9 (22). VII 1908, с. Деньги, тепер Черкас. обл.— 6.X 1948, Ашхабад] — укр. і туркм. живописець, з. д. м. Туркм. РСР з 1944. Навч. 1925—31 в Київ. худож. ін-ті (у Ф. *Кричевського* та В. *Пальмова*). З 1933 жив в Ашхабаді, 1933—40 викладав в Туркм. худож. уч-щі. Тв.: «Кузня» (1928), «Підпільна друкарня в Ашхабаді» (1940), «Джигіт» (1944—46); портрети.

ЧЕРКА́СЬКИЙ Абрам Маркович [20.VI (2.VII) 1886, м. Біла Церква, тепер Київ. обл.— 17.VIII 1968, Алма-Ата] — укр. і казах. живописець, н. х. Каз. РСР з 1963. Навч. 1901—09 в Київ. худож. уч-щі (у О. *Мурашка* та М. *Пимоненка*), 1909—17 — у петерб. АМ. Викладав в Київ. худож. ін-ті (1926—37; з 1935 — професор) та Алма-Атинському (1940—60) худож. уч-щі. Тв.: «Відпочинок. Біля трактора» (1927), «Настя» (1934), «Килимарниці» (1937), «Джамбул. Пісня помсти» (1944), «На цілинній землі» (1955), «Рання весна» (1962). Вид.: І. Рибакова. «Абрам Маркович Черкаський» (1966).

ЧЕРКА́ШИН Роман Олексійович [3 (16).III 1906, м. Старокостянтинів, тепер Хмельн. обл.] — укр. актор, режисер, педагог , з. а. УРСР з 1947. Навч. в Київ. муз.-драм. ін-ті (1925—27) та на драм. курсах Ю. Завадського у Москві (1927—28). З 1928 — у т-рі «Березіль» (з 1935 — Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка). З 1931 — викладач Харків. театр. ін-ту (з 1963 — ін-т мист-в). Вистави: «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького (1936), «Гроза» О. Островського (1938), «Богдан Хмельницький» О. Корнійчука (1939), «Євгенія Гранде» за О. Бальзаком (1940), всі — з М. *Крушельницьким*; «Маленькі трагедії» О. Пушкіна (1937), «Старі друзі» Л. Малюгіна (1946). Автор посібників «Художнє читання, техніка та логіка мови» (1955), «Робота читця над художнім твором» (1958), «Виразне читання» (1960), «Художнє слово на сцені» (1989).

ЧЕРКА́ШИНА-ГУБАРЕ́НКО Марина Романівна (22.VI 1938, Харків) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1984. Дочка Р. *Черкашина,* Ю. *Фоміної,* дружина В. *Губаренка*. Закін. 1962 Харків. консерваторію. 1963—84 — викладач Харків. ін-ту мист-в, з 1985 — професор Київ. консерваторії. Праці: «Опера 20 століття. Нариси» (1981), «Олександр Миколайович Сєров» (1985), «Історична

опера епохи романтизму» (1986); Тв.: лібретто до опери-балету «Вій» (1980, у співавт.), опер «Сват мимоволі» (1981), «Альпійська балада» (1984), балету «Майська ніч» (1989, у співавт.), опери-ораторії «Згадайте, братія моя» (1990), всі — композитор В. Губаренко; до співогри «Сім снів Малахія Стаканчика» (1989, композитор О. Яковчук).

ЧЕ́РНИКОВ Володимир Михайлович (15.I 1918, м. Лисичанськ, тепер Луганської області — 17.III 1992, Київ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1973. Закін. 1951 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка* та К. *Єлеви*). Тв.: панно «Індустрія» в гол. павільйоні ВДНГ УРСР (1958, тепер Республ. центр виставок і ярмарків); картини — «Донецькі шахтарі» (1957), «1941 рік» (1967), «Прикордонний пікет» (1969), «Морський десант», «Вони починали», «Командир взводу морської піхоти Євдокія Завалій» (всі — 1975), «Свято на шахті» (1982), «Оборонці Києва» (1983).

ЧЕРНИШЕ́НКО Георгій Павлович [11 (24).III 1906, м. Чигирин, тепер Черкас. обл.] — укр. живописець, з. м. н. тв. УРСР з 1982. Тв.: «Соняшники» (1966), «Російське поле» (1968), «Колгоспна отара» (1974), «Проліски» (1975), «Осінь у горах» (1980), «Ранок» (1981), «Бабусина хата» (1983).

ЧЕРНИШО́ВА Лідія Дем'янівна [10 (23).V 1912, м. Бердянськ, тепер Запоріз. обл. — 23.IX 1975, Сімферополь, похована в Києві] — укр. артистка балету, балетмейстер, н. а. СРСР з 1967. Закін. Ленінгр. хореогр. уч-ще. Працювала в Харкові, Артемівську, Донецьку. 1941—45 очолювала військ. ансамблі. Була худож. керівником Ансамблю танцю УРСР (1954—55), Держ. ансамблю пісні і танцю Каз. РСР (1955—70, Алма-Ата), жін. вокал.-хореогр. ансамблю «Таврія» (1971—75, Сімферополь). Вид.: «Народна артистка СРСР Лідія Чернишова» (1978).

ЧЕРНО́В Анатолій Михайлович [7 (20).II 1914, Омськ — 20.IV 1981, Київ] — укр. живописець-монументаліст. Закін. 1938 Моск. худож. ін-т. Тв.: розписи плафонів у Жовтневому палаці культури (1957) та консерваторії ім. П. І. Чайковського (1959) у Києві, обидва — у співавт.; керамічне панно на фасаді кінотеатру в м. Яготині Київ. обл. (1964), мозаїчні панно на житл. будинках у м. Кривому Розі Дніпроп. обл. (1968—71, у співавт).

ЧЕРНО́В Леонід Іванович [5 (18). VI 1915, м. Старобільськ, тепер Луган. обл.— 24.X 1990, Харків] — укр. живописець і графік, з. д. м. УРСР з 1966. Закін. 1942 Харків. худож. ін-т (у М. *Самокиша,* О. *Кокеля,* М. *Козика*). З 1947 викладав у Харків. худож.-пром. ін-ті (з 1977 — професор). Серед учнів — А. *Константинопольський,* Г. *Крижевський,* В. *Кузнецов,* А. *Сафаргалін,* О. *Хмельницький.* Тв.: живописні — «Вечірня пісня» (1957), «Мрії» (1961), «Над землею» (1966), «Осеніє» (1967), «Портрет А. Щеглова» (1984); цикл пастелей «Мальовничий світ» (1978—90); графічні — кольор. літографія «На Азовському морі» (1956), офорти «Джайпурський мотив», «Біля храму» (1957). Вид.: «Леонід Іванович Чернов». Каталог (1959).

ЧЕРНУ́ХА Валентин Дмитрович (27.XII 1929, Харків — 14.IV 1981, там же) — укр. графік. Закін. 1951 Харків. худож. уч-ще. Працював у галузі станкової і книжкової графіки. Тв.: серії сатирич. літографій «1905 рік», «Громадянська війна на Україні» (1957—58, обидві — у співавт.), іл. до зб. «Сучасні українські байки» (1962), «Козак Мамарига» (1970); монумент.-декор.

панно в кафе «Авангард» у Харкові (1964, у співавторстві).

ЧЕРНЯ́ВСЬКИЙ Георгій Георгійович (20.IV 1924, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 31.III 1981, Київ) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1974. Закін. 1955 Київ. худож. ін-т (у К. *Трохименка* та І. *Штільмана*), 1975—78 викладав у ньому. Тв.: серія картин «Індустріальна Дніпропетровщина» (1955—70); «Ульянови на Україні» (1972—77); картини — «Над Дніпром» (1974), «Будується 9-а Криворізька» (1974—76). Держ. премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978. Вид.: «Георгій Чернявський». Каталог (1977).

ЧЕРНЯ́ВСЬКИЙ Михайло (?—?) — укр. гравер на дереві 18 ст. Виконував іл. до церк. книжок, що друкувалися в Черніг. друкарні.

ЧЕРНЯ́ВЩЕНКО Агафон (?—?) — укр. майстер худож. ткацтва 1-ї пол. 19 ст. Працював у Києві. Виготовляв тканини, оздоблені вибійкою з великими малюнками, що імітували парчу. Започаткував своєрідний напрям декор. вибійки.

ЧЕРНЯ́К Франц Андрійович (10. VII 1938, с. Лютина, тепер Чехо-Словаччина) — укр. художник скла, з. х. УРСР з 1983. Закін. 1971 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва (у Р. *Сельського*, Д. *Кравича*, І. Томчука). Тв.: композиції — «Дівчина з квіткою» (1971), «Склодуви» (1977), «Космос» (1979), «Колос», «Карпати» (обидві — 1987), «Тунгуський метеорит» (1985), «Орбіта» (1986), «Народження матерії», «Пори року» (обидві — 1987), «Маски», «Птахи», «Мереживо» (всі — 1988), «Регата» (1990), «Писанки», «Голови марсіан» (обидві — 1991); набори ваз («Червоні квіти», 1981), світильники, вітражі (Львів. автозавод, Хмельн. муз.-драм. т-р, 1984; палаци урочистостей у Миколаєві та Очакові, палац культури «Верховина» в Дрогобичі).

ЧЕРНЯХІ́ВСЬКИЙ Марко Ісайович (березень 1860, Житомир — 14.III 1936, Баку) — укр. і азерб. скрипаль, диригент, педагог, н. а. АзРСР з 1928. Гри на скрипці навч. у батька та А. Несвадби. З 1874 — артист оркестру в Києві. Згодом організував оркестр, з яким виступав у містах України. З 1883 — диригент і хормейстер трупи М. Старицького [перший виконавець оперети «Чорноморці» (Харків, 1883) та опери «Утоплена» (Одеса, 1885) М. Лисенка]. Учасник квартету М. Сікарда, диригент оркестру, зав. муз. частиною т-ру «Соловцов», диригент симф. концертів Літ.-артистич. т-ва, все — в Києві. З 1903 — диригент і професор консерваторії в Баку, де 1904 влаштував концерт з нагоди 35-річчя творчості М. Лисенка.

ЧЕСТАХІ́ВСЬКИЙ Григорій Миколайович (1820, Херсон. губ.— 1893, с. Качанівка, тепер с-ще Черніг. обл.) — укр. художник. Автор спогадів про Т. Шевченка. Супроводив труну з його прахом з Петербурга на Україну. Був одним з ініціаторів поховання поета на Чернечій горі поблизу Канева. Залишився в Каневі і після похорону, дбав про впорядкування могили. Зробив опис малюнків, офортів і речей Т. Шевченка. Власник частини його малюнків. За зв'язки з селянами, читання їм тв. Кобзаря та ін. прогрес. л-ри поліція примусила його виїхати з України. Згодом *Тарновські* запросили його в Качанівку. Похований у високій могилі, що була насипана в Качанівському парку на честь Т. Шевченка. Тв.: «Могила Т. Г. Шевченка на Смоленському кладовищі», «Труна Т. Г. Шевченка на пароплаві в дорозі до м. Канева», «Селяни біля труни Т. Г. Шевченка» (всі — 1861).

ЧЕ́ХОВ Антон Павлович [17 (29).I 1860, Таганрог — 2 (15).VII 1904, Баденвайлер, Німеччина, похований у Москві] — рос. письменник, почес. акад. Петерб. АН (1900—02). Закін. 1884 мед. ф-т Моск. ун-ту. З 1892 жив у с. Меліхові (тепер м. Чехов Моск. обл.), з 1898 — в Ялті. Літ. діяльність почав в кін. 70-х рр. як автор фейлетонів і гумористич. оповідань (псевд.— Антоша Чехонте та ін.). Виступив як драматург: п'єси «Чайка» (1896), «Дядя Ваня» (1897), «Три сестри» (1901), «Вишневий сад» (1904). Життя і творчість Ч. тісно пов'язані з Україною. Весною 1887 подорожував по Донеччині, 1888—89 двічі жив під Сумами. Людей і природу України зобразив у своїх тв. («Степ», 1882; «Людина в футлярі», «Іменини» та ін.). Ч. знав укр. фольклор, творчість І. Котляревського, І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, М. Садовського і М. Заньковецької, захоплювався «Кобзарем» Т. Шевченка. 1896 т-р «Соловцов» поставив п'єсу «Чайка» (перша чеховська вистава на Україні), 1906 Руський нар. т-р у Львові — «Вишневий сад». М. Соловцову Ч. присвятив водевіль «Ведмідь». У Сумах і Ялті відкрито мемор. будинки-музеї Ч., в Ялті встановлено пам'ятник (1953, скульптор Г. Мотовилов).

ЧЕХО́ВИЧ Шимон (22.VII 1689, Краків — 21.VII 1775, Варшава) — польс. художник. Навч. бл. 1711 у Римі. В 60-х рр. працював при дворі магната В. Ржевуського в с. Підгірцях на Львівщині. Тв.: «Поклін трьох царів», «Розп'яття», «Св. Антоній», «Тайна вечеря», «Смерть св. Йосифа», «Ангел будить св. Петра у в'язниці»; ікона «Св. Франціск» в костьолі в с. Мельниці (тепер Волин. обл.).

ЧЕ́ЧОТТ Віктор Антонович [6 (18).VI 1846, Могильов, Білорусь — 19.XI (2.XII) 1917, Петроград] — укр. муз. критик, композитор і педагог. Викладав гру на фп. у київ. Ін-ті шляхетних дівчат (1884—87), історію музики — в Київ. муз. уч-щі РМТ (1890—1907). Тв.: опера «Альманзор», оркестрова увертюра «Король Лір», симфонія, романси. Праці: кн. про Ф. Ліста, І. Падеревського, О. Бородіна, «Двадцятип'ятиріччя Київської російської опери (1867—1892)», «Історія музики» (обидві — 1893).

ЧЕЧУ́ЛІН Дмитро Миколайович [9 (22).VIII 1901, Шостка, тепер місто Сум. обл. — 29.X 1981, Москва] — рос. архітектор, н. арх. СРСР з 1971, д. чл. АМ СРСР з 1979, Герой Соц. Праці (1976). Закін. 1929 ВХУТЕІН (у О. Щусєва). Працював у Москві (1945—49 — гол. архітектор). Серед споруд: станції Моск. метрополітену — «Комсомольська» (1-а черга, 1935), «Київська» (2-а черга, 1937—38), «Динамо» (1938), концертний зал ім. П. І. Чайковського (1940), житл. будинок на Котельницькій набережній (1948—52), комплекс готелю «Росія» (1967—74), будинок Ради Міністрів РРФСР (1980), всі — у співавт. Держ. пр. СРСР, 1941, 1953.

ЧЕ́ШЕК Севастян (?, Краків — бл. 1612) — польс. скульптор. 1573—1612 жив у Львові. З тв. Ч. зберігся надгробок Рамултової (1573) у костьолі м. Дрогобича. Ч. приписують рельєф «Увірування Хоми» (бл. 1610) і фігуру апостола Павла з вівтаря в каплиці Кампіанів (обидва — у кафедральному соборі у Львові).

ЧИ́БІСОВА Світлана Михайлівна (26.III 1927, м. Чугуїв, тепер Харків. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1972. Закін. 1951 Харків. театр. ін-т, відтоді — в Харків. укр. драм. т-рі ім. Т. Г. Шевченка. Ролі: Наталя («Лимерівна» Панаса Мирного), Донна Анна («Камінний

господар» Лесі Українки), Оксана («Загибель ескадри» Корнійчука), Васілуца («Каса маре» Друце).

ЧИЖ Станіслав Олександрович (23. X 1935, м. Кривий Ріг Дніпроп. обл.) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1979. Навч. 1952—54 у Ленінгр. вищому худож.-пром. уч-щі, 1954—56 — Одес. худож. уч-щі. Тв.: пам'ятники — підводникам-чорноморцям (1980—83), адміралу Ушакову (1981—83) в Севастополі, підводному човну Щ-211 у м. Варні (Болгарія, 1989); скульп. композиції — «Морський десант» (1981), «Весна 1945 року» (1985), «Думи солдатські» (1987), «Елегія. Шаляпін, Горький, Чехов» (1988).

ЧИЖИ́НСЬКИЙ Стефан (?, Україна — ?) — рос. театр. діяч 17 ст. 1657 викладав лат. мову в Києво-Могилянській колегії. 1675—76 керував рос. придворним т-ром і закритою театр. школою при ньому (Москва). Вистави за власними п'єсами: «Давид з Голіафом», «Бахус з Венусом» та ін.

ЧИ́НКІН Борис Михайлович [4 (17).XI 1916, Баку — 23.IV 1977, Львів] — рос. актор, н. а. УРСР з 1973, з. а. Аз.РСР з 1955. Закін. 1938 театр. уч-ще при Рос. драм. т-рі в Баку, де працював 1941—58. В 1958—77 — актор Львів. рос. драм. т-ру Рад. Армії. Ролі: Микита («Влада темряви» Л. Толстого), Мамаєв («На всякого мудреця доволі простоти» Островського). Знявся у фільмах «Підводний човен Т-9» (1943), «Тіні зникають опівдні» (1974) та ін. Держ. пр. СРСР, 1951.

ЧИРКО́ Пилип Антонович (3.VII 1859, Київ — 21.III 1928, Чернігів) — укр. живописець. Навч. у Київ. рисувальній школі М. Мурашка. Закін. 1892 петерб. АМ. З 1898 — експонент Т-ва передвижників. З 1915 жив у Чернігові. Тв.: батальні картини — «Бівуак», «Навчання стрільби»; жанрові — «Носій», «Мати і дочка»; історичні — «Запорожець», «Бандуристи», «Смерть Мазепи в Бендерах»; серія пейзажів «Чернігівщина».

ЧИРКО́В Борис Петрович [31.VII (13.VIII) 1901, с. Лозова-Павлівка, тепер м. Брянка Луган. обл.— 28.V 1982, Москва] — рос. актор, н. а. СРСР з 1950, Герой Соц. Праці (1975). Закін. 1926 Ленінгр. ін-т сценіч. мист-ва. Працював у т-рах Ленінграда, з 1945 — у Москві. Знімався в кіно з 1928. Серед ролей: Максим (кінотрилогія — «Юність Максима», «Повернення Максима», «Виборзька сторона», 1935—39), Махно («Олександр Пархоменко», 1942), Яків Середа («Киянка», 1958—59; обидва — Київ. кхф), Бирюков («Живі і мертві», 1964). Автор мемуарів: «Оповіді про творчий шлях» (1965), «Про нас, про акторів» (1970), «...Азорські острови» (1982). Держ. пр. СРСР, 1941, 1947, 1949, 1952.

ЧИСТЯКО́В Борис Ілліч [10 (23).VI 1914, Петербург — 28.I 1980, Київ] — укр. диригент, н. а. УРСР з 1960. Закін. 1927 Моск. хореогр. уч-ще. 1927—32 — артист балету Київ. т-ру опери та балету. 1937 закін. Київ. консерваторію і до 1977 був диригентом Київ. т-ру опери та балету. Під його диригуванням вперше виконано балети «Лісова пісня» М. Скорульського (1946), «Маруся Богуславка» А. Свєчникова (1951), «Княгиня Волконська» Ю. Знатокова (1967), «Поема про Марину» Б. Яровинського (1967).

ЧИСТЯКО́В Павло Петрович [23.VI (5.VII) 1832, с. Пруди, тепер Твер. обл. — 11.XI 1919, Дитяче Село, тепер м. Пушкін] — рос. живописець і педагог. В 1849—61 навч. в петерб. АМ у П. Басіна, 1862—70 — пансіонер АМ в Парижі та Римі. Викладав в петерб. АМ (професор з 1872), де в нього навч. І. *Рєпін*,

М. *Врубель*, В. *Сєров*, М. *Кузнецов*, М. *Самокиш* та багато ін. Вид.: Н. Молєва, Е. Белютін. «Чистяков — теоретик і педагог» (1953).

ЧИСТЯКО́ВА Валентина Миколаївна [5 (18).IV 1900, Петербург — 19.V 1984, Харків] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1943, н. а. Узб. РСР з 1943. Дружина і учениця Леся *Курбаса*. Сценіч. діяльність почала 1918 у «Молодому театрі», 1919—20 — Першому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Шевченка, 1920—21 — «Кийдрамте», всі — в Києві; 1922—59 — у т-рі «Березіль» (з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка). 1959—67 викладала в Харків. ін-ті мист-в. Ролі: Оксана («Гайдамаки» за Шевченком), Лучицька («Талан» Старицького), Одарка («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Катерина («Гроза» О. Островського), Євгенія («Євгенія Гранде» за Бальзаком). Автор статей з питань акторської майстерності, спогадів про А. Бучму, Л. Гаккебуш, Леся Курбаса (про останнього — в книзі «Молодий театр», 1991) та «Розділи із споминів» (в журн. «Театр», М., 1992, № 4) та ін.

ЧИХРА́ДЗЕ Шота Герасимович (28.I 1940, м. Гагра, Абхазія) — укр. військ. диригент, майор з. д. м. УРСР з 1989. Закін. 1966 Моск. консерваторію. 1966—89 — керівник військ. оркестрів, зокрема 1984—89 — начальник оркестру штабу Прикарпатського військ. округу. З 1990 — викладач Львів. муз. уч-ща ім. С. Людкевича. Автор аранжувань для військ. оркестрів класичних тв., укр. нар. пісень; «Фантазія» на теми пісень укр. січових стрільців (1991).

ЧИЧКА́Н Леонід Ілліч [8 (21).VIII 1911, Єкатеринодар, тепер Краснодар — 13.XII 1977, Київ] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1969. Навч. 1933—41 у Харків. худож. ін-ті (у С. *Прохорова*). Закін. 1945 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*), 1952—77 — його викладач (з 1971 — професор). Тв.: «Сині далі» (1953), «Олекса Довбуш» (1959—60), «Весна» (1968), «Вечір у Карпатах» (1976).

ЧИШКО́ Олесь (Олександр) Семенович [20.VI (2.VII) 1895, с. Дворічний Кут, тепер с-ще Харків. обл.— 4.XII 1976, Ленінград] — укр. і рос. композитор, співак (тенор), педагог, з. д. м. Узб. РСР з 1944, з. д. м. РРФСР з 1957. Закін. 1924 Харків. муз.-драм. ін-т, 1938 — Ленінгр. консерваторію, 1948—64 — її викладач. 1924—31 працював в оперних т-рах Харкова (перший виконавець партії Кобзаря в опері «Тарас Бульба» Лисенка, 1924), Києва, Одеси; 1946—48 — в Ленінгр. Малому т-рі опери та балету. Організатор і худож. керівник (1939—40) Ансамблю пісні і танцю Балтійського флоту. Тв.: 8 опер, зокрема «Яблуневий полон» (1930; виконував партію Петра, 1931, Одеса), «Броненосець „Потьомкін“» (1937); «Українська сюїта», симф., хорова, камерна музика, обробки нар. пісень, музика до театр. вистав. Вид.: І. Гусин. «Олесь Семенович Чишко. Нарис життя і творчості» (1960).

ЧИШКО́ВСЬКИЙ Теофіл (бл. 1800—1841, Львів) — укр. живописець. Спец. худож. освіти не мав. Жив у с. Печеніжках (тепер смт Івано-Франківської обл.). 1840 переїхав до Львова, де заробляв на життя численними малюнками, переважно пам'яток арх-ри Львова, виконаних акварелю. Мають худож.-документ. значення.

ЧКО́НІЯ Ламара Григорівна (27. XII 1930, Батумі) — груз. співачка (лірико-колоратурне сопрано), з. а. УРСР з 1963, н. а. СРСР з 1976. Закін. 1956 Тбіліську консерваторію. З 1956 — у Груз. т-рі опери та

балету (Тбілісі). 1960—68 працювала в Київ. т-рі опери та балету. Партії Маро, Етері («Даїсі», «Абесалом і Етері» Паліашвілі), Татьяна, Іоланта («Євгеній Онєгін», «Іоланта» Чайковського), Чіо-Чіо-сан (однойм. опера Пуччіні).

ЧЛЕНОВА Лариса Григорівна (20. IV 1927, Київ) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1970. Закін. 1950 Моск. ун-т. Праці: «Українські художники-передвижники» (1959), «Микола Дмитрович Кузнецов» (1962), «Іван Сидорович Іжакевич» (1964), «Федір Кричевський» (1980). Брала участь у колективних працях «Російсько-українські зв'язки в образотворчому мистецтві» (1956), «Шевченко-художник» (1963).

ЧМОЛА Олег Семенович (14.II 1957, м. Дніпропетровськ) — укр. архітектор. Закін. 1963 Дніпроп. ін-т інженерів транспорту. Споруди: житл. будинки по вул. Дзержинського (1972—77) і проспекту К. Маркса (1975—78), житл. р-н Красний Камінь (1980—86), комплекс будинків військ. уч-ща (1982—90), всі — у Дніпропетровську.

ЧМУТІНА Наталія Борисівна (18. XII 1912, Київ) — укр. архітектор, н. арх. УРСР з 1987. Закін. 1937 Київ. інж.-буд. ін-т. Викладає в Київ. худож. ін-ті (з 1974 — професор). Споруди: будинок Укоопспілки (1955—57), готелі «Дніпро» (1964) і «Либідь» (1970), всі — в Києві; готель «Тарасова гора» в м. Каневі (1961); готель «Турист» (1970) і критий ринок (1971) у Черкасах, всі — у співавторстві.

ЧОРНА Марія Романівна (за чоловіком — Козел; 2.VIII 1926, с. Веселий Кут, тепер Черкас. обл.) — укр. вишивальниця, з. м. н. тв. УРСР з 1990. Закін. 1963 Ківерцівське культур.-осв. уч-ще (Волин. обл.). Вироби: рушники («Пам'ять», 1965; «Розмай», 1983; «Червона калина», 1985; «Мамині руки», 1987), жін. блузи («Мрія», 1984).

ЧОРНИЙ Михайло Кирилович [26.X (8.XI) 1911, м. Богодухів, тепер Харків. обл.— 12.VII 1985, Київ] — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1937 Київ. кіноінститут. З 1932 — на Київ. кхф. З 1968 викладав у Київ. ін-ті театр. мист-ва. Фільми: «В мирні дні» (1951), «Далеко від Батьківщини» (1960), «Сон» (1964), «Гадюка» (1966), «Циган» (1967), «Тачанка з півдня» (1977), «Капіж» (1981), «На вагу золота» (1983). Автор кн. «Риси операторського мистецтва» (1985). Держ. пр. СРСР, 1952.

ЧОРНОВІЛ Дмитро Семенович (1902, с. Надеждівка, тепер Харків. обл.— 1954, Київ) — укр. архітектор. Закін. 1930 Харків. худож. ін-т. Серед споруд — Вінн. (1944—45) і Терноп. (1953) укр. муз.-драм. т-ри, обидва — у співавторстві.

ЧУЖОЙ Іван Платонович [справж. — Кожич; 18 (30).VII 1889, м. Остер, тепер Черніг. обл.— 16.IV 1945, там же] — рос. режисер, з. д. м. РРФСР з 1939. На сцені — з 1908 у трупі Лук'янівського Нар. дому, т-рі Бергоньє; 1922—29 очолював Т-р студійних постановок (всі — в Києві). Викладав в Укр. театр. академії (1918) та студії Київ. рос. драм. т-ру (1929—41). Серед учнів — В. *Оглоблін*. Вистави: «Одруження Бальзамінова», «Без вини винні» О. Островського, «Смерть Пазухіна» М. Салтикова-Щедріна.

ЧУЙКОВ Євген Васильович (18.V 1924, с. Нижчій Реут, тепер Курської обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1977. Навч. у І. Колосовського в Запоріжжі (1950—58). Тв.: «Весняні лани» (1965), «Шушенські далі» (1969), «Над безімен-

ними висотами» (1978), «Осіння тиша», «Пробудження», «Карельська осінь», «В рідному краї», «Став у Михайлівському» (всі 1984—90).

ЧУМА́К Іван Михайлович (25.VI 1926, с. Олексіївка, тепер Новоайдарського р-ну Луган. обл.) — укр. скульптор, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1954 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва (у М. *Рябініна*). Тв.: «Слово о полку Ігоревім» (1966); портрети — К. Брюллова (1987), Б. Грінченка (1988); пам'ятники — героям-визволителям м. Ржева (1963), монументи у Луганську (1966, 1970, у співавт.). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1973.

ЧУПРИ́Н Леонід Максимович [18.II (2.III) 1908, Ростов-на-Дону — 11.V 1971, Київ] — укр. архітектор. Закін. 1938 Всерос. АМ у Ленінграді. Працював у Києві. Серед споруд — вокзальні комплекси в Одесі з архіт. рішенням привокзальної площі (1952) та Житомирі (1970), обидва — у співавт. Автор графічних і живописних творів.

ЧУПРИ́НА Володимир Григорович (11.VIII 1940, с. Хорли Херсон. обл.) — укр. мистецтвознавець і живописець, з. д. м. України з 1992. Закінчив 1970 Київський худож. ін-т. З 1970 — в Херсоні. Тв.: серії акварелей — «Дари Херсонщини» (1987), «Моршинські мотиви» та «Крим узимку» (обидві — 1988), «Крим улітку» та «Осінь золота» (обидві — 1989), «Лиман Херсонський» (1990). Праці: каталоги виставок Г. Курнакова і О. Ворони (обидва — 1962), А. Платонова (1985). Вид.: «Володимир Чуприна». Каталог (1991).

ЧУПРИНЕ́НКО Степан Федорович (1870—?) — укр. живописець. Навч. в петерб. АМ (у І. *Рєпіна*). Тв.: «У похід збираються» (1906), «Через Ненаситецький поріг на Січ» (1910).

ЧУРА́Й Марія Гордіївна (Маруся Чурай, Чураївна) — легендарна укр. народна співачка й поетеса. Нібито жила у Полтаві в середині 17 ст. Образ Ч. як творця укр. нар. пісень («Засвіт встали козаченьки», «Котилися вози з гори» та ін.) склався під впливом літ. тв. 19 ст. Документ. свідчень, записів нар. переказів про Ч. немає. Сюжет пісні-балади «Ой не ходи, Грицю» — в основі повістей «Маруся, малоросійська Сапфо» О. Шаховського (1839), «У неділю рано зілля копала...» О. Кобилянської (1909) та багатьох ін. тв. (М. Старицький, Б. Залеський та ін.), в т. ч. і в сучас. л-рі (зокрема, роман у віршах «Маруся Чурай» Л. Костенко, 1979, 1983). Цю пісню на поч. 19 ст. перекладено нім. та франц. мовами. Її використано в низці творів світової музики (зокрема, Ф. *Лістом*). 1987 у м. Полтаві споруджено і названо на її честь «Співоче поле Марусі Чурай». Вид.: Л. Кауфман. «Дівчина з легенди — Маруся Чурай» (1967, 1974).

ЧУХРА́Й Григорій Наумович (23.V 1925, м. Мелітополь, тепер Запоріз. обл.) — рос. кінорежисер, н. а. СРСР з 1981. Закін. 1953 ВДІК (у С. Юткевича і М. Ромма). Працював 1953—55 на Київ. кхф, з 1955 — на «Мосфільмі». Серед фільмів: «Сорок перший» (1956), «Балада про солдата» (1959), «Чисте небо» (1961), «Пам'ять» (1970), «Трясовина» (1977), «Життя прекрасне» (1980), «Я навчу вас мріяти» (1985; присвячений М. *Донському*). Автор кн. «Коли фільм закінчено» (1964). Лен. пр., 1961.

Ш

ШАВИ́КІН Дмитро Миколайович [21.III (3.IV) 1902, м. Александров, тепер Влад. обл.— 29.III 1965, Київ] — укр. живописець і графік. Закін. 1928 Київ. худож. ін-т (у М. *Бурачека* та Л. *Крамаренка*). Тв.: картини — «Біля моря» (1935), «Дружба» (1950), «Чайки» (1954), «Вечір на Дніпрі» (1957); настінний розпис «Чумацька пісня» в маг. «Кобзар» в Києві (1959), портрети (Н. Забіли, 30-і рр.; І. Врони, 1956), плакати, оформлення книжок («Слово про Ігорів похід», тв. П. Панча, А. Головка та ін.), ескізи до тематич. гобеленів. Вид.: Б. Лобановський. «Дмитро Миколайович Шавикін» (1962).

ШАГА́ЙДА Степан Васильович (справж.— Шагадин; 9.I 1896, с. Білоголови, тепер Терноп. обл.— 12.I 1938) — укр. актор. Виступати на сцені почав у роки громадян. війни у полковому драм. гуртку 45-ї стрілецької дивізії. Навч. 1922—28 у драм. студії і працював у т-рі «Березіль» (з 1935 — Харків. укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка). Учень Леся *Курбаса*. Ролі: в т-рі — Лавро («Комуна в степах» Куліша), Шмигельський («Сава Чалий» Карпенка-Карого), Сірий Вовк («Жакерія» Меріме), Пан («Газ» Кайзера); в кіно — Диякон («Вендета», 1924), Запорожець («Перлина Семіраміди», 1929), Матрос («Охоронець музею»), Артем («Перекоп»), Офіцер («П'ять наречених»), всі — 1930; Кармелюк («Кармелюк», 1931), Перукар («Багата наречена», 1938) та ін. Знімався у фільмах О. *Довженка* «Іван» (1932, батько Івана), «Аероград» (1935, Степан Глушак). Репресований 1938.

ШАЛМА́ТОВ Сисой Зотович (?, Осташков, тепер Твер. обл.— ?) — укр. і рос. різьбяр. 1752 відкрив в Охтирці (тепер Сум. обл.) власну майстерню, в якій разом з підмайстрами створив іконостаси для соборів Охтирського (1755—60), Мгарського поблизу Лубен (1762—65), Лохвицького (1765—70), Полтавського (1772) монастирів; різьблений іконостас і статуї для Покровської церкви в Ромнах (тепер Сум. обл.; 1768—73) створені на замовлення кошового Запорізької Січі П. Калнишевського; ін. роботи — статуї для храму в Чоповичах (тепер смт Житомир. обл.; 1774—75).

ШАЛЯ́ПІН Федір Іванович [1 (13). II 1873, Казань — 12.IV 1938, Париж, 1984 прах Ш. перепоховано в Москві] — рос. співак (бас), н. а. Республіки з 1918, чл. Стокгольмської акад. музики з 1935. З 9 років співав у церк. хорах, з 12 — статист в оперних трупах, що гастролювали в Казані. 1891 — соліст хору укр. трупи Г. *Деркача* (брав участь у виставах «Невольник» Кропивницького, «Чорноморці» і «Наталка Полтавка» Лисенка), гастролював з нею по містах Поволжя, Серед. Азії та Закавказзя. 1892—93 в Тбілісі навч. співу у Д. *Усатова,* учасник міськ. муз. гуртка (зокрема, виконував партію Петра у виставі «Наталка Полтавка» Лисенка, співав в укр. хорі). 1896—99 — співав у Моск. приватній опері С. Мамонтова, 1895—96 — у Маріїнському (Петербург), з 1899 — у Великому (Москва) т-рах. З 1922 жив за кордоном. Ш.— реформатор опер. мист-ва. Партії (бл. 70): Борис, Досифей («Борис Годунов», «Хованщина» Мусоргського), Сусанін («Життя за царя» Глинки), Мель-

ник («Русалка» Даргомижського), Мефістофель («Фауст» Гуно, «Мефістофель» Бойто), Дон Кіхот («Дон Кіхот» Массне, написана для Ш.). Знявся у фільмах «Цар Іван Васильович Грозний» (1915), «Дон Кіхот» (1932). 1897—1915 Ш. часто виступав на Україні — в Києві, Одесі, Харкові Катеринославі (тепер Дніпропетровськ). Під час революції 1905—07 давав концерти для робітників (1906, Київ). Виконував тв. М. Лисенка (пісня Тараса з опери «Тарас Бульба», «Мені однаково» на сл. Шевченка, «Верховина»), П. Ніщинського, А. Веделя, Д. Усатова («Думи мої» на сл. Шевченка), укр. нар. пісні «Взяв би я бандуру», «Дивлюсь я на небо», «Повій, вітре, на Вкраїну», «Заповіт», «Реве та стогне Дніпр широкий» (2 останні — на сл. Шевченка). Збереглися записи укр. нар. пісень у виконанні Ш.: «Ой у лузі та й при березі» (1910, з хором), «Ой, зелений дубе...», «Комарище» (1913, з квартетом). Серед партнерів Ш. були укр. співаки С. Крушельницька, П. Кошиць, І. Алчевський, П. Цесевич, Ф. Орешкевич, Ю. Кипоренко-Даманський та ін. Був обдарованим скульптором, художником, літератором. Про своє життя розповів у кн. «Сторінки з мого життя», «Маска та душа». Вид.: «Федір Іванович Шаляпін» (т. 1—3, 1976—79); А. Щербак. «Музи на тернах» (1969).

ШАМÓ Ігор Наумович (21.II 1925, Київ — 16.VIII 1982, там же) — укр. композитор, н. а. УРСР з 1975. Закін. 1951 Київ. консерваторію (у Б. *Лятошинського*). Тв.: 3 симфонії (1964, 1967, 1975), концерти з оркестром — для фп. (1951), флейти (1977), баяна із струнним оркестром (1980), «Молдавська поема-рапсодія» (1956), кантати «Дума про трьох вітрів» (1948), «Співа Україна» (1961), ораторія (1980), інструм. ансамблі, тв. для фп., хори, романси (цикли на слова Шевченка, Бернса, Малишка, Расула Рзи), пісні (понад 300, зокрема «Києве мій», «Пісня про невідкриті острови», «Не шуми, калинонько»), музика до кінофільмів (бл. 40) і театр. вистав (понад 40). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1976.

ШÁНДОР Ласло Золтанович (20.III 1909, Будапешт) — укр. і угор. мистецтвознавець. 1950—52 навч. в ІЖСА в Ленінграді. 1947—52 — директор Закарп. КГ (тепер худож. музей) в Ужгороді. З 1962 — в Будапешті. Автор монографій «Гаврило Мартинович Глюк» (1959), «Еміль Грабовський» (1962), альбому «Художники Закарпаття» (1961), статей про укр. художників в угор. пресі (1980—90).

ШАПОВÁЛ Іван Павлович (26.IX 1909, с. Павлівщина, тепер Черкас. обл.) — укр. скульптор. Закін. 1934 Одес. худож. ін-т, 1941 — Київ. худож. ін-т (з 1944 — його викладач). Тв.: портрети М. Стражеска (1946), П. Тичини (1949), І. Їжакевича (1950), М. Посмітного (1953), Т. Шевченка (1964); пам'ятник В. Чубарю в Києві (1967—70).

ШАПОВÁЛЕНКО (Шаповалов) Іван Савелійович (1820, с. Миколаївка, тепер Гадяцького р-ну Полтав. обл.— 15.VII 1890, с. Дуван, тепер Башкортостан) — укр. живописець. Кріпак поміщика П. Капніста. 1836 дістав відпускну. Навч. у петерб. АМ та Рим. академії св. Луки. З 1834 — в Італії, де виконав багато копій з картин відомих італ. художників. Повернувшись до Росії, працював старшим майстром мозаїчного закладу при петерб. АМ. Тв.: «Портрет італійки» (кін. 30-х рр. 19 ст.), копії двох мозаїч. підлог давніх лазень в Одріполі (Італія).

ШАПОВА́ЛЕНКО Микола Андрійович (10.X 1910, с. Калинівка, тепер Одес. обл.) — укр. архітектор. Закін. 1935 Одес. буд. ін-т, 1935—41 — його викладач. Осн. споруди: хім. корпус Технол. ін-ту (1936), амбулаторія Ін-ту очних захворювань ім. Філатова (1953), аеровокзал (1968), всі — в Одесі; палаци культури в Миколаєві та Дзержинську (1950); планування курорту Кароліна-Бугаз Одес. обл. (1963), всі — у співавт.

ШАПОВА́ЛОВ Лев Миколайович (1871—1957, Москва) — рос. архітектор. Закін. МУЖСА. Брав участь у буд-ві Моск. консерваторії. Споруджував Курський вокзал у Москві. Переїхав до Ялти, де прожив 50 років (довгий час був гол. архітектором міста), склав проекти багатьох дач, вілл, санаторіїв, будинків відпочинку, лікарень, шкіл. Збудував дачу А. П. Чехова та санаторій «Яузар» (тепер ім. А. П. Чехова) в Ялті.

ШАПО́РІН Юрій Олександрович [27.X (8.XI) 1887, м. Глухів, тепер Сум. обл.— 9.XII 1966, Москва] — рос. композитор, педагог, н. а. СРСР з 1954. Навч. 1906—08 в Київ. ун-ті (тут написав свої перші твори, які відзначив М. Лисенко). Закін. 1912 Петерб. ун-т, 1918 — Петрогр. консерваторію. З 1939 — викладач Моск. консерваторії (з 1940 — професор). Тв.: опера «Декабристи» (1953); симфонія-кантата «На полі Куликовому» (1939), ораторія «Оповідь про битву за руську землю» (1944); романси (в т. ч. на вірші Шевченка), хори, інструм. тв., музика до кінофільмів. Держ. пр. СРСР, 1941, 1946, 1952.

ШАПРА́Н Андрій Андрійович (16.X 1914, с. Софіївка, тепер Дніпроп. обл.— 27.VII 1986, Київ) — укр. скульптор. Закін. 1950 Київ. худож. ін-т. Тв.: «М. Щорс і В. Боженко» (1952), пам'ятник Артему (Ф. Сергєєву) в Артемівську (1957—59, разом з М. *Декерменджі*).

ШАПРА́Н Надія Сергіївна (20.XI 1924, с. Дзвінкове, тепер Київ. обл.— 15.VIII 1978, Київ) — укр. майстер декоративно-ужиткового мист-ва. Тв.: гобелен «Партизани» (1948), панно «Т. Г. Шевченко та його творчість» (1964), малюнки до килимів, скатерок, доріжок, хусток.

ШАРА́Й Ганна Григорівна (25.III 1921, м. Канів, тепер Черкас. обл.) — укр. майстер худож. кераміки. Навч. у Н. Федорової та О. *Железняка*. Тв.: тарілки, вази, миски, свічники, скульптура малих форм (1963—71); керамічні елементи в архіт. спорудах — настінні тарілки в ресторані готелю «Дніпро» (у співавт.), декор. панно в ресторані «Метро», орнаментальний фриз на шляхових стінках станції метро «Нивки», всі — в Києві.

ШАРА́ПОВ Вадим Михайлович (10. III 1924, Ялта, Крим) — український архітектор, з. арх. УРСР з 1983. Закін. 1949 Моск. архіт. ін-т. Серед споруд (всі — в Києві): піонерський табір «Молода гвардія» (1956), житл. будинки, зокрема 14-поверховий будинок-трилистник по вул. Тургенєвській (1972—75), будинок із шумозахисним плануванням по вул. Саксаганського (1976—80), реконструкції площі Жовтневої революції (1978—83, тепер майдан Незалежності).

ШАРВА́РКО Борис Георгійович (17.V 1929, м. Новоград-Волинський, тепер Житомирської обл.) — укр. режисер, н. а. УРСР з 1984. Закін. 1966 Моск. ін-т культури. З 1977 — гол. режисер відділу фестивалів та культур. програм Укрконцерту (1976—82 — одночасно гол. режисер Т-ру пісні). Серед постановок — фестивальні концер-

ти «Кримські зорі», «Київська весна», «Золота осінь».

ШАРЛЕМА́НЬ Людвіг Іванович (1788—1845) — рос. архітектор. 1824 створив ряд проектів, за якими збудовано житл. та адм. будинки в Полтаві, Харкові, Одесі, Катеринославі (тепер Дніпропетровськ). Споруджував цегляні церкви в містах і селах, зокрема собор у Сімферополі (1-а третина 19 ст.).

ШАРО́ЄВ Антон Георгійович (7.V 1929 Баку) — рос. і укр. скрипаль, диригент, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. 1953 Моск. консерваторію, 1959 — аспірантуру. З 1953 — у складі струнного квартету ім. П. І. Чайковського, з 1957 — соліст Всесоюз. концертно-гастрольного об'єднання в Москві. Організатор і худож. керівник (1863—68, 1976—87) Київ. камерного оркестру. 1969—76 та з 1987 — худож. керівник Моск. оркестру камерної музики. Перший інтерпретатор симфоній для камерного оркестру А. Штогаренка, Л. Колодуба, Є. Станковича, Г. Таранова, тв. Л. Грабовського, М. Скорика, В. Губаренка та ін.

ШАРО́НОВ Михайло Андрійович (30.X 1881, Бєлгород — 30.XII 1957, Київ) — укр. художник, з. д. м. УРСР з 1943. Закін. 1910 МУЖСА. Навч. 1911—15 у петерб. АМ. Викладав у Харків. (1925—35) та Київ. (1935—57, з 1937 — професор) худож. ін-тах. Тв.: «Робітниця» (1928), «В дозорі» (1934); портрети М. Рильського, І. Кочерги, В. Заболотного, М. Стельмаха, акад. М. Федорова (всі — 1942—43).

ШАТА́ЛІН Віктор Васильович (15.XI 1926, с. Земляні Хутори, тепер Сарат. обл.) — укр. живописець, н. х. УРСР з 1967, ч.-к. АМ СРСР з 1978. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т (у К. *Трохименка* і К. *Єлеви*), з 1966 — його викладач (з 1976 — професор). Тв.: «По долинах та узгір'ях» (1957), «Бойове завдання» (1960), «Земля» (1964), «Сказання про Північ», «Роздуми. Портрет композитора Г. Майбороди» (обидва — 1977), «Ідуть дощі» (1981), «Битва за Дніпро» (1983), «Вставай, страна народная» (1985), «На світанку» (1990). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1984. Вид.: «Віктор Шаталін». Альбом (1974); «Віктор Шаталін». Каталог (1991).

ШАТКІ́ВСЬКИЙ Олекса Якович (28.V 1908, м. Почаїв, тепер Терноп. обл.— 28.VI 1979, Львів) — укр. живописець і графік. Навч. 1931—39 у Варшав. академії красних мист-в. 1948—56 викладав у Львів. ін-ті прикладного та декор. мист-ва, 1950—56 — Укр. поліграфіч. ін-ті ім. І. Федорова. Тв.: живописні — «Швачка» (1933), «Пасіка» (1951), «Т. Шевченко в Почаївській лаврі» (1964), «Річка в Косові» (1962), «Карпатський пейзаж» (1968), «Квіти біля вікна» (1975), графічні — «Т. Шевченко» (1940), «Гуцулка» (1959). Вид.: «Олекса Якович Шатківський». Каталог (1981).

ША́ТУХ Віра Гаврилівна (9.III 1928, с. Новотроїцьке, тепер Запоріз. обл.) — укр. скульптор. Закін. 1951 тбіліську АМ. Тв.: «Приятелі», «Доброго ранку» (обидва — 1957), «Портрет сина» (1961), «Материнство» (1964), «Г. С. Сковорода», «Наречена» (обидва — 1964), «Замир» (1965), «Юнак» (1968), портрет О. Бойченка (1969).

ШАХ Роман Юрійович (16.X 1932, с. Рясне-Руське, тепер Львів. обл.) — укр. майстер худож. скла, з. х. УРСР з 1983. Закін. 1957 Львів. уч-ще прикладного та декор. мист-ва. Створює зразки посуду (переважно з кришталю) для серійного виробництва; келихи, вази — «Богатир», «Кришталеве руно» (обидві — 1970), «Олімпіада» (1979), «Із глибин віків. 1500-річчя Києва» (1982).

ШАХБАЗЯ́Н Сурен Вардкесович (14.V 1923, м. Александрополь, тепер Кумайрі — 29.XI 1989, Київ) — укр. оператор і режисер, з. д. м. УРСР з 1986. Закін. 1951 ВДІК, відтоді — на Київ. кхф. Викладав у Київ. театр. ін-ті (з 1970). Зняв фільми: «Павло Корчагін» (1957), «Сто тисяч» (1958), «Хлопчики» (1959), «Літак відлітає о 9-й» (1960, у співавт.), «Закон Антарктиди» (1962, перший укр. широкоформатний фільм), «Балада про мужність» (1972, т/ф), «Тривожний місяць вересень» (1975); поставив т/ф «Бачу ціль» (1978), «Чекаю і сподіваюсь» (1980), «Зона» (1988, у співавт. з М. *Мащенком*).

ШАХОВЦО́В Віталій Іванович (9.V 1924, с. Слов'янськ, тепер місто Донец. обл.— 26.IV 1969, Полтава) — укр. живописець. Навч. 1948—49 у Моск. худож. уч-щі, 1952—58 — Харків. худож. ін-ті. Тв.: «Портрет сталевара» (1956), «Сталевар» (1960), «Караюсь, мучаюсь, але не каюсь...» (1961), «Поховайте та вставайте...» (1964), «Жовтневий вечір» (1966—67).

ШАЦ Борис Зусійович (13.II 1922, Київ) — укр. графік. Закін. 1954 Харків. худож. ін-т. Тв.: серія «Т. Шевченко» (1961—64), «Вогонь!» (1965), «Марічка» (1969), «Верховинець» (1970), серії — «Північна Осетія» (1979), «Район, де я живу» (1982); «Осіння алея» (1984), «Пошта прийшла» (1987), «Дніпро біля Києва» (1990); портрети — Героя Рад. Союзу Т. Ф. Уманського (1985), мистецтвознавця Н. О. Саєнко (1988). Вид.: «Борис Шац». Каталог (1987).

ШАШКЕ́ВИЧ Григорій (1809—83) — укр. муз. і громад. діяч, священик. Муз. освіту здобув у Львів. духовній семінарії, де 1831 організував перший семінарський хор, в якому почав культивувати багатоголосий спів і вперше у Львові виконувати тв. Д. Бортнянського. Працював у Станіславі (тепер Івано-Франківськ), де був головою філії Гол. руської ради, Відні (з 1858 — ректор духовної семінарії), з 1867 — у Львові. Автор хор. тв., граматики для нар. шкіл (1862), нім.-укр. юрид. словника (1851, у співавт.).

ШВАРЦ Павло Фрідріхович (Федорович; 27.XI 1879, Одеса — квітень 1934, там же) — укр. графік і художник т-ру. Закін. Новоросійський ун-т в Одесі. 1902 відвідував академію Р. Жюльєна в Парижі. З 1916 — чл. Т-ва пд.-рос. художників. Виконав етюди, композиції за мотивами казок «Тисяча і одна ніч», грецького епосу. 1926—33 брав участь у відновленні Одес. оперного т-ру, в якому оформив вистави «Аїда» Дж. Верді, «Лоенгрін» Р. Вагнера, «Кармен» Ж. Бізе.

ШВАЧКО́ — діячі укр. мист-ва; батько і дочка. Олексій Филимонович [5 (18).I 1901, с. Чопилки, тепер Київ. обл.— 28.III 1988, Київ] — кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1968. Навч. 1920—22 в Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. В. Лисенка. Закін. 1925 Київ. ін-т нар. освіти. Працював у т-рі «Березіль» (1922—25). В кіно — з 1925 (на кінофабриці ВУФКУ, Одеса), з 1928 — на Київ. кхф. Серед фільмів: «Земля» (1954, спільно з А. *Бучмою*), «Далеко від Батьківщини» (1960), «Ракети не повинні злетіти» (1965), «Розвідники» (1968), «Ніна» (1971). Автор спогадів «Розповіді про сучасників» (1984). Тетяна Олексіївна (23.X 1936, Київ) — укр. музикознавець, канд. мист-ва з 1979. Закін. 1960 Київ. консерваторію. З 1969 — в журн. «Музика». Музикознавчі праці: «Академія української опери» (1970), «Етапи розвитку української оперети» (1979), «Марія Литвиненко-Вольгемут» (1972, 1986), «Белла Руденко» (1982).

ШВЕ́ДОВ Ігор Олександрович (5. XI 1924, Климово, тепер смт Брян. обл.) — укр. і рос. артист естради, письменник, н. а. УРСР з 1991. Автор, режисер і виконавець документ. літ.-муз. моновистав, які становлять цикл «Ленініана 20 століття». З 1978 — худож. керівник Київ. т-ру істор. портрета. Тв.: роман «Актори» (т. 1—2, 1953—56), п'єси «Повпред» (1965), «Весь світ і навіть більше» (1966), драм. балади «Ніхто про нього ще не знав» (1969), «Третій Новий рік» (1972) та ін. Автор кн. «Час дії — 60-і роки...» (1963).

ШВЕЦО́В Валерій Валентинович (25.V 1940, с-ще Штергрес, тепер смт Штерівка Луган. обл.) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1981. Закін. 1966 Київ. худож. ін-т (у М. Г. *Лисенка*), з 1971 — його викладач. Серед учнів — О. Кущ, О. Редька, М. Запорожець. Тв.: композиція «Лісова пісня» (1973), рельєф «Леся Українка з героями своїх творів» у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки (1975); декор. фігури для Будинку художника (1979), монумент. комплекс «Героям партизанської іскри» в Укр. музеї історії Вел. Вітчизн. війни 1941—45 (1990), всі — у співавт.; в Києві.

ШЕБАЛІ́Н Віссаріон Якович [29.V (11.IV) 1902, Омськ — 28.V 1963, Москва] — рос. композитор, педагог, н. а. РРФСР з 1947, доктор мистецтвознавства з 1941. Закін. 1928 Моск. консерваторію (з 1935 — її професор, 1942—48 — директор). Тв.: опера «Приборкання непокірної» (1955), драм. симфонія (1931), кантата «Москва» (1946). Закін. і оркестрував опери «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського, дописав 2-у дію опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського. Держ. пр. СРСР, 1943, 1947.

ШЕВЦО́В Георгій Іванович (15.X 1940, с. Острови Волин. обл.) — укр. графік, плакатист. Закін. 1966 Київ. худож. ін-т. Тв.: «У горнилі війни наша дружба гартована» (1975), «Армія мир береже! 1918—1976» (1976), «В єдності сила!» (1977), «Мирне небо — дітям Землі» (1979), «Бережіть скарби культури!» (1982), «Люди, братерство!» (1984), «У нас парад!», «На культуру» (обидва — 1989), «Ой чий то кінь стоїть?» (1990).

ШЕВЦО́В Дмитро Олександрович (17.XII 1928, Смоленськ) — укр. актор і режисер, н. а. УРСР з 1969, з. д. м. ЧССР з 1972. Закін. 1945 студію при Горьковському т-рі драми. З 1956 — актор, з 1970 — режисер Київ. т-ру оперети. Ролі: Черевик, Каленик («Сорочинський ярмарок», «Майська ніч» Рябова), Джордж і Гарольд («Безумний брат мій» Цабадзе). Вистави: «Бравий вояка Швейк» В. Лукашова (1970, роль Швейка), «Дівчина і море» Я. Цегляра (1972), обидві — в Чехо-Словаччині, «Я кохаю тебе» Л. Колодуба (1975, Київ. т-р оперети). Автор лібретто ряду муз. комедій.

ШЕВЧЕ́НКИ — укр. артисти цирку (дресирувальники), нар. артисти СРСР з 1988; подружжя. Володимир Дмитрович Ш. (31.VII 1946, Омськ). Закін. 1966 Уч-ще циркового та естрад. мист-ва у Москві. Людмила Олексіївна Ш. (13.VII 1945, м. Канаш, Чувашія). Закін. 1967 Уч-ще циркового та естрад. мист-ва в Москві. В репертуарі — атракціон «Дресировані леви і тигри», в якому поєднуються прийоми дресирування з повітряно-гімнастичними та акробатичними трюками артистів.

ШЕ́ВЧЕНКО Валентина Петрівна (12.X 1926, Київ) — укр. архітектор. Закін. 1957 Київ. інж.-будів. ін-т. Споруди: проект реконструкції Красної площі (1975, тепер Контрак-

това площа), реставрація трапезної Михайлівського монастиря (1979), фонтану «Самсон» (1982) та Гостиного двору (1991), всі — у Києві.

ШЕВЧЕ́НКО Володимир Микитович (23.XII 1929, м. Балта, тепер Одес. обл.— 30.III 1987, Київ) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1976. Закін. 1967 ВДІК. З 1971 — на Київ. кіностудії хронікально-документ. фільмів. Фільми: документ.— «Битва за Київ» (1973), «Чорнобиль. Хроніка важких тижнів» (1986); художні «Поїзд надзвичайного призначення» (1980), «Контрудар» (1985), обидва — на Київ. кхф. На 3-му міжнар. кінофестивалі в Італії 1987 запроваджено спец. приз пам'яті Ш. за кращий фільм, присвячений проблемам збереження миру і навколишнього середовища. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1978. Держ. пр. СРСР, 1988. Вид.: І. Малишевський. «Володимир Шевченко. Від Кулунди до Чорнобиля» (1989).

ШЕВЧЕ́НКО Іван Миколайович (16. VII 1937, с. Семенівка, тепер Криничанського р-ну Дніпроп. обл.) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1984. Закін. 1969 ІЖСА в Ленінграді. Тв.: «Перемога» (1975), «Кримські жнива» (1979), «Азовські рибалки» (1981), «Тяжкі роки» (1985), «Безсмертя Республіки Тавріди», «Літо» (обидві — 1986); гобелен «Крим античний» (1990) для рос. драм. т-ру ім. М. Горького в м. Сімферополі.

ШЕВЧЕ́НКО Іван Савич (19.VIII 1913, с. Преображенка, тепер Томаківського р-ну Дніпроп. обл.) — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1951 Харків. худож. ін-т. 1951—86 — гол. художник Житомир. укр. муз.-драм. т-ру. Оформив вистави: «Майська ніч» М. Старицького (1967), «Лісова пісня» Лесі Українки (1976), «Ревізор» М. Гоголя (1986).

ШЕВЧЕ́НКО Йона Васильович [14 (26).IV 1887, с. Гнідин, тепер Київ. обл.— 1940] — укр. актор, театрознавець. Закін. 1917 Київ. муз.-драм. школу ім. М. В. Лисенка. Один із засновників драм. студії (1916), з якої утворився «Молодий т-р» (Київ). Ролі: Пастух («Цар Едіп» Софокла), Домазій («Йола» Жулавського). В 30—40-х рр. керував у Донбасі т-ром робітн. молоді, співробітничав у періодиці, висвітлюючи тогочас. театр. процес. Праці: «Сучасний український театр», «Українська драматургія» (обидві — 1929); стаття «„Молодий театр", його роль і робота» опубл. в зб. «Молодий театр. Генеза. Завдання. Шляхи» (1991). Репресований 1937.

ШЕВЧЕ́НКО Михайло Дмитрович (23.XII 1945, Київ) — укр. графік. Тв.: іл. до книг «Капітал» К. Маркса (1982, у співавт.), «Життя і смерть П. Неруди» І. Драча (1984), оформлення «Кобзаря» Т. Шевченка (1989), графічні серії — «Випадки» (1988), «Куди йдемо?», «Переможець» (обидві — 1989); оформлення Музею Т. Г. Шевченка в Києві (композиції на теми поем «Сон» і «Три літа», 1989; у співавт.) та Музею космонавтики в Житомирі (12 композицій «Космічна елегія», 1990, у співавт.); картина «Камо грядеші?» (1991). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983.

ШЕВЧЕ́НКО Михайло Іванович (26.III 1923, с. Олексіївка, тепер Маловисківського р-ну Кіровогр. обл.) — укр. співак (баритон), н. а. УРСР з 1968. Закін. 1956 Київ. консерваторію (1972—78 — її викладач). 1955—78 — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Микола, Меркурій («Наталка Полтавка», «Енеїда» Лисенка), Султан («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Шевченко («Тарас Шевченко» Г. Майбороди), Онєгін («Євгеній Онєгін»

Чайковського), Валентин («Фауст» Гуно).

ШЕВЧЕ́НКО Олександр Васильович [26.V (7.VI) 1883, Харків — 28.VIII 1948, Москва] — укр. і рос. художник, педагог. У 90-х рр. 19 ст. навч. в Харкові у Д. *Безперчого,* 1905—06 — у приватних академіях Парижа, 1907—09 — в МУЖСА (у К. Коровіна і В. *Сєрова*). 1920—29 — професор ВХУТЕМАСу — ВХУТЕІНу. Тв.: «Венера» (1915), «Дівчина з грушами» і «Свято врожаю. Дагестан» (обидва — 1933—34), «Ранок у парку» (1940), «Жінка з дитиною» (1945). Вид.: «О. В. Шевченко. Збірник матеріалів» (1980).

ШЕВЧЕ́НКО Семен (?, с. Нові Петрівці, тепер Київ. обл.— бл. 1868) — укр. скульптор. З 1799 працював на Межигірській фаянсовій ф-ці (тут навч. у скульптора Т. Ваха). Виготовляв моделі ваз, сервізів, декор. тарілок (зокрема, з ліпними портретами Т. Шевченка, М. Костомарова, П. Куліша, Дж. Гарібальді), статуетки («Зима», «Дівчина з виноградом»). Вироби вкривав кольор. поливами, найчастіше зеленими.

ШЕВЧЕ́НКО Тарас Георгійович (16. III 1929, Харків) — укр. художник т-ру. Закін. 1957 Харків. худож. ін-т (у Б. *Косарєва* та Д. *Овчаренка*). Оформив вистави: «Влада темряви» Л. Толстого (1958), «Океан» О. Штейна (1961; обидві — Полтав. укр. муз.-драм. т-р), «Повія» за Панасом Мирним (1968), «Комедія по-італійськи» Р. Вівіані (1974), «Каса маре» Й. Друце (1978; всі — Донец. укр. муз.-драм. т-р), «Снігуронька» М. Римського-Корсакова (1985, Самарський оперний т-р). Станкові тв.: «Комбат І. Лисів» (1980), «Затишшя» (1985), «Перевірка» (1986), «Навала» (1988).

ШЕВЧЕ́НКО Тарас Григорович [25. II (9.III) 1814, с. Моринці, тепер Черкас. обл.— 26.II (10.III) 1861, Петербург, перепохований 10 (22).V 1861 на Чернечій горі, поблизу Канева, тепер Черкас. обл.] — укр. поет і художник, революц. демократ. Народився в сім'ї селянина-кріпака. Наймитував і навч. грамоти у сільс. дяка. З 1829 — козачок поміщика П. Енгельгардта. Жив у м. Вільні, з 1831 — у Петербурзі. 1832 був відданий у науку до живописця В. *Ширяєва*. 1836 Ш. познайомився з художником І. *Сошенком,* згодом — з К. Брюлловим, В. Григоровичем, В. Жуковським, О. Венеціановим, М. Вієльгорським, укр. поетом Є. Гребінкою. Ці видатні діячі культури брали діяльну участь у викупі Ш. з кріпацтва. Для цього 1838 було розіграно в лотерею портрет В. Жуковського, що спеціально написав К. Брюллов, і за виручені 2500 крб. викуплено Ш. Того ж року його було прийнято до петерб. АМ, де він став учнем К. Брюллова (закін. 1844). Навесні 1843 Ш. приїхав на Україну. Відвідав Київ, Яготин, Качанівку, Кирилівку, Березань, місця колишньої Запорізької Січі. Весною 1845 вдруге приїхав на Україну, маючи намір остаточно залишитись у Києві. Працював у київ. Тимчасовій комісії для розгляду давніх актів, подорожував по Київщині, Полтавщині, Чернігівщині, Поділлю й Волині. 1846 вступив до Кирило-Мефодіївського т-ва. В лютому 1847 Ш. був затверджений на посаді вчителя рисування в Київ. ун-ті. В Києві виконав замальовки Куренівки, Видубицького монастиря, Аскольдової могили, Олександрівського костьолу. 24.III (5.IV) 1847 Ш. заарештовано і відправлено до Петербурга. За революц. поезії його заслали в солдати до Оренбурзького окремого корпусу. На вироку Микола І дописав: «Під найсуворіший нагляд із за-

бороною писати й малювати». 1848 як художника Ш. включили до складу Аральської експедиції, завданням якої було дослідження й опис Аральського моря. У квітні 1850 в Оренбурзі за доносом про порушення царської заборони Ш. ув'язнили в Орській фортеці, а згодом перевели у віддалене Новопетровське укріплення (тепер Форт Шевченка). Тільки 1857 після клопотань друзів Ш. звільнили з заслання. У серпні цього року він виїхав з Новопетровська до Астрахані, а звідти пароплавом до Нижнього Новгорода. Сюди спеціально, щоб побачитись з Ш., приїздив М. *Щепкін.* Ф. *Толстой,* брати Жемчужникови добилися для Ш. дозволу жити в Петербурзі. В березні 1858 Ш. прибув до Москви, зупинився у М. Щепкіна (намалював його портрет). У Петербурзі одразу ж опинився в центрі уваги прогрес. громадськості. Зустрічався з Й. *Петровим,* С. *Гулаком-Артемовським,* А. *Олдріджем* (намалював його портрет). У травні 1859 дістав дозвіл виїхати на Україну. В липні поблизу с. Прохорівки поета знову заарештували за доносом про революц. агітацію. Після допиту в Києві його звільнили, але зобов'язали негайно повернутися до Петербурга. Помер Ш. у своїй кімнаті-майстерні в петерб. АМ. Спочатку його поховали на Смоленському кладовищі, в травні прах перевезли до Києва, звідси — до Канева. У своїй літ. творчості, зокрема повістях рос. мовою «Музикант» (1854—55) і «Художник» (1856) відобразив життя і страждання талановитих митців, які вийшли з кріпацького середовища. Ш. став основоположником критичного реалізму в укр. образотв. мистві. Працював у галузі живопису, графіки, монумент.-декор. живопису та скульптури, досконало володів технікою акварелі, олії, офорта, рисунка олівцем і пером. Серед малюнків, створених ще до вступу в АМ, поряд з акварельними портретами, композиціями на сюжети з античної і давньорус. історії є твір на тему історії України — «Смерть Богдана Хмельницького» (1836—37). Навчаючись в АМ, Ш. зазнав впливу К. Брюллова — портрети, зокрема «Автопортрет» (1840—41), іл. до поеми «Полтава» О. Пушкіна, композиція «Циганка-ворожка» (1841, удостоєна срібної медалі). У картинах «Катерина» (1842), «На пасіці» і «Селянська родина» (обидві — 1843) правдиво відтворено образи селян. 1844 вийшов перший випуск серії офортів «Живописна Україна», яку художник задумав як періодичне видання про історію, нар. побут, звичаї, природу та істор. пам'ятки України («Дари в Чигирині 1649 року», «Судна рада», «Казка», «Старости»). Наслідуючи Рембрандта, Ш. захоплювався ефектами світлотіні, стояв на рівні кращих тогочасних граверів. Працюючи в Археографічній комісії, 1845—47 подорожував по містах і селах України, малював аквареллю та олівцем архіт. пам'ятки, краєвиди, жанрові сцени. Створив три малюнки із зображенням Густинського монастиря, малюнки «Богданова церква в Суботові» (1845), «Хутір на Україні» (1845—46), «Будинок І. П. Котляревського в Полтаві», «Воздвиженський монастир у Полтаві», «У Седневі», «Коло Седнева», «Чумаки серед могил», «В Решетилівці» та ін. Написав живописні портрети Закревських, Маєвської (всі — 1843), О. Лук'яновича (1845), «Портрет невідомої в блакитному вбранні», «Портрет невідомої в бузковій сукні» (обидва — 1845—46), портрет родини Катериничів (1846), портрети Кейкуатової (1847), Горленко,

І. Лизогуба (обидва — 1846—47). Ш. перший відтворив поетичність похмурих середньоазіат. гір і пустель, своєрідну красу облич казахів, з глибоким співчуттям зобразив казах. дітей-жебраків («Туркменські аби в Каратау»; «Казашка Катя», між 1856 і 1857; «Байгуші» і «Байгуші під вікном», обидві — 1855—56). Шедевром політ. сатири Ш.-художника є серія малюнків «Притча про блудного сина» (1856—57), серед них — «Програвся в карти», «У шинку», «У хліві», «На кладовищі», «Серед розбійників», «Кара колодкою», «У в'язниці» тощо. Кожний з її 8 аркушів є метафорично-символічним образом миколаївської Росії, в якій людина приречена на страждання й загибель. 1859 за офорти з тв. Рембрандта «Притча про робітників на винограднику» та І. Соколова «Приятелі» Ш. здобув звання «призначеного в академіки», 1860 за офорти з тв. К. Брюллова та автопортрети — академіка гравюри. Серед офортів Ш. є ліричні краєвиди («Мангишлацький сад», 1859), жанрові сцени («Старець на кладовищі», «Сама собі в своїй господі», обидва — 1859), 4 автопортрети, що відзначаються психол. глибиною і віртуозністю штриха. Створив портрети М. Лазаревського, М. Сєверцова, М. О. та М. В. Максимовичів, А. Лазаревської (всі — 1859), Ф. Бруні, Ф. Толстого (обидва — 1860), П. Клодта, І. Горностаєва (обидва — 1861) та ін. Під час останньої подорожі на Україну (1859) виконав пейзажі «В Лохвиці», «Коло Канева», «В Корсуні», «В Черкасах». В драматург. спадщині Ш.— драма «Назар Стодоля» (1842) та незавершена трагедія «Никита Гайдай» (1841). Велику сценічну історію мають його поетичні тв. в переробці ін. авторів. За поемами Ш. «Невольник» і «Титарівна» створено однойм. драми М. Кропивницького, за поемою «Наймичка» — п'єсу «Мати-наймичка» І. Тогобочного, оперу «Наймичка» М. Верикївського, за поемою «Катерина» — однойменні оперу М. Аркаса та драми І. Пухальського, В. Лемеша, Я. Мамонтова. Сценічне втілення дістали поеми «Сотник» (опера «Пан Сотник» Г. Козаченка), «Марина» (однойм. опера Г. Жуковського і драма М. Зарудного). За мотивами поем Ш. створено драму «Іван Гус» Леся Курбаса і Г. Юри, «Відьма» В. Василька і однойм. балет В. Кирейка, п'єси «Великий льох» Леся Курбаса, «Минають дні» С. Васильченка, «Варнак» С. Бондарчука і Ю. Удовиченка, «Гайдамаки» Леся Курбаса, Г. Юри, В. Харченка, балети «Лілея» К. Данькевича та «Оксана» В. Гомоляки та ін.

Образи поезій Ш. відображені у творчості багатьох художників і скульпторів, зокрема І. Рєпіна, І. Крамського, О. Сластіона, І. Кавалерідзе, В. Касіяна, М. Манізера, І. Їжакевича. Муз. тв. на сюжети поета створили М. Лисенко, Г. Гладкий, Д. Крижанівський, Я. Степовий, К. Стеценко, П. Ніщинський, С. Людкевич, Г. Майборода; рос. композитори — М. Мусоргський, П. Чайковський, С. Рахманінов, Р. Глієр. Інсценізовані тв. поета ставили режисери Лесь Курбас, Г. Юра, В. Василько, Б. Романицький, О. Сердюк, В. Грипич, Ф. Стригун та ін; екранізували І. Кавалерідзе, В. Івченко, В. Денисенко, І. Молостова. Життя і творчість Ш. відображені у фільмах «Тарас Шевченко» (1926, реж. П. Чардинін; 1951, реж. І. Савченко). Його екранний образ створили *А. Бучма, С. Бондарчук*, І. *Миколайчук*. Ім'я поета присвоєно Ін-ту л-ри АН України, Київ. ун-ту, Київ. т-ру опери та бале-

ту, Харків. укр. драм. т-ру, Дніпроп. укр. муз.-драм. т-ру та ін. Музеї Ш. є в Києві (два), Каневі, с. Шевченковому, С.-Петербурзі, Форті Шевченка, ін. містах і селах та у м. Палермо в Канаді. Пам'ятники споруджено в Полтаві (1925, скульптор І. Кавалерідзе), Харкові (1935, скульптор М. Манізер, арх. Й. Лангбард), Києві, Каневі (обидва — 1939, скульптор М. Манізер, арх. Є. Левінсон), Дніпропетровську (1959, скульптори І. та В. Зноби, арх. Л. Вітвицький), Мукачевому (1952, скульптори С. Рихва, Є. Дзиндра), Донецьку (1954, скульптори М. Вронський, О. Олійник, арх. В. Шапаренко), Корсуні-Шевченківському (1960, скульптори М. Вронський, О. Скобликов), Москві (1964, скульптори М. Грицюк, Ю. Синькевич, А. Фуженко, архітектори А. Сницарєв, Ю. Чеканюк), в ряді ін. міст і сіл. Пам'ятники поетові встановлено також у Палермо (1951, скульптори М. Вронськи , О. Олійник, арх. В. Гнєздилов), Вінніпег 1961 , То онто 1961) в Канаді, Вашінгтоні (1964), Арровпарку поблизу Нью-Йорка (1970, скульптор В. Бородай, арх. А. Ігнащенко) у США, в Буенос-Айресі (1971) в Аргентині, в Тулузі (1971) та Шалет-сюр-Луені (1974, скульптор О. Скобликов, арх. О. Малиновський) у Франції. Щороку відбувається [всесоюзне літ.-мистецьке свято «В сім'ї вольній, новій». За кращі тв. л-ри і мист-ва встановлено з 1961 щорічні Держ. премії України ім. Т. Г. Шевченка. Повні зібрання тв. поета виходили 1939—64 (т. 1—10), 1963—64 (т. 1—6), «Мистецька спадщина», 1961—64 (т. 1—4), 1978—79 (т. 1—5); 1990 почало виходити найповніше 12-томне видання тв. Вид.: О. Борщаговський, М. Йосипенко. «Шевченко і театр» (1941); Л. Владич. «„Живописна Україна" Тараса Шевченка» (1963); В. Касіян. «Офорти Тараса Шевченка» (1964); С. Дубенко. «Тарас Шевченко та його герої на екрані» (1967); Г. Паламарчук. «Нескорений Прометей. Творчість Шевченка-художника 1850—1857» (1968); Л. Владич. «Автопортрети Тараса Шевченка» (1973); «Шевченківський словник» (т. 1—2, 1978).

ШЕВЧЕ́НКО Федір Федорович (24.VII 1924, с. Новоданилівка, тепер Запоріз. обл.— 1.IX 1980, Запоріжжя) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1975. Закін. 1950 Дніпроп. худож. уч-ще. Тв.: «Земляки» (1963—64), «Трудова вахта» (1965), «Запорізькі-сталевари» (1965—67), «Будівники Дніпрогесу» (1969—70), «На фронтових дорогах» (1975) та ін.

ШЕВЧЕ́НКО-ГАМАЛІ́Й Дарія Іванівна [1 (13).III 1870, Полтавщина — ?] — укр. і рос. артистка. Працювала в трупах М. Кропивницького (896—19), О. Суходольського (1900), Д. Гайдамаки, О. Суслова (1904—05) та ін. В 20—30-х рр.— у т-рах Ленінграда. Ролі: Хотина («Сорочинський ярмарок» Старицького), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Шкандибиха («Лимерівна» Панаса Мирного), Палажка («Зайдиголова» Кропивницького), Мати («Катерина» Аркаса).

ШЕ́ВЧИК Отакар (Йосипович; 22.III 1852, м. Горараждьовіце, Зх. Чехія — 18.I 1934, Пісек, Пд. Чехія) — чес. скрипаль, педагог, композитор. Закін. 1870 Празьку консерваторію (1892—1906, 1919—21 — її професор). Жив на Україні, викладав у Харків. (1874—75) та Київ. (1875—92) муз. уч-щах, брав участь у концертах РМТ (в ансамблях з М. *Лисенком*). Автор праць з скрипкового виконавства: «Школа скрипкової техніки» (ч. 1—

4, 1883), «Школа смичкової техніки» (1903) та ін. Тв.: для скрипки (в т. ч. «Чеські танці та наспіви»).

ШЕВЧУКЕ́ВИЧ Опанас Євгенович (17.III 1902, с. Вешенька, Буковина — ?) — укр. скульптор. За фахом лікар. Деякий час навч. у Нім. АМ в Берліні (у К. Кольвіц). Тв.: станкова скульптура «Жебрак» (1925), портрети — К. Кольвіц (1928), М. Івасюка (1957—58), О. Кобилянської (1962—63), Т. Шевченка (1963), В. Затонського (1969—70), М. Драгоманова (1970).

ШЕ́ДЕЛЬ Йоганн Готфрід [1680, Вандсбек, поблизу Гамбурга, Німеччина — 10 (21).II 1752, Київ] — рос. і укр. архітектор. 1713 приїхав у Росію. Працював у Петербурзі (палац О. Д. Меншикова на Васильєвському о-ві та ін.), 1729—31 — у Москві. 1731—52 — у Києві, де за його проектами надбудовано будинок Київ. академії (1732—40), споруджено Велику дзвіницю Києво-Печерської лаври (1731—44), ймовірно, браму Заборовського (1746—48). Очолював роботи по реконструкції митрополичого будинку (1831—48) та надбудові дзвіниці Софійського собору (1744—48).

ШЕ́ЙНІН Єгошуа Павлович [22.V (3.VI) 1890 — вбитий 1948, похований у Потсдамі, Німеччина] — євр. диригент, композитор, педагог, з. а. УРСР з 1934, з. д. м. РРФСР з 1947. Закін. 1918 Петрогр. консерваторію. 1919—21 — керівник хору в Дніпропетровську. З 1921 — в Києві, керівник євр. муз. школи, викладач муз. технікуму, організатор і керівник 1929—39 капели «Євоканс» (євр. вокал. ансамбль, з 1934 — засл. капела УРСР). З 1940 — керівник хору Укр. радіо, з 1941 — військ. ансамблів. Тв.: фп. («8 дитячих п'єсок на єврейські теми для фортепіано», 1926), хорові («5 єврейських пісень для мішаного хору», 1929). Автор «Збірника єврейських народних пісень в обробці для хору» (1938).

ШЕ́ЙНІС Юлій Петрович (9.VII 1935, Київ) — укр. графік і живописець. Закін. 1961 Київ. худож. ін-т (у О. *Пащенка*). Тв.: графічні серії «Метал» (1961), за мотивами поеми Т. Шевченка «Гайдамаки» (1964), «На варті», «Свято флоту» (обидві — 1966), «Час» (за мотивами тв. Х. Кортасара, 1981), «Я проти...» (ч. 1, 1984—85; ч. 2, 1987—88), «Альтернатива» (1990); іл. до тв. І. Тургенєва (1968), В. Маяковського (1969); живописні — «Народжена перемагати» (1965, у співавт.), «Майстерність» (1971), «Вітряний день на лузі» (1973). Вид.: «Юлій Шейніс». Каталог (1974).

ШЕ́ЛЕСТ Микола Миколайович (22.V 1936, с. Чубиниха Дніпропетровщина) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1985. Закін. 1970 Укр. поліграфіч. ін-т ім. І. Федорова у Львові. Тв.: серії — «За мотивами лемківських народних пісень» (1970—71), «На оновленій землі» (1975), «Ой, Дніпро, Дніпро» (1983). Вид.: «Микола Шелест». Каталог (1985).

ШЕЛІ́ГА Ян (?—1637, Львів) — укр. мандрівний друкар і видавець. Його друкарня діяла у Кракові (1605—09) і містах Зх. України — Добромилі (1611—17), Яворові (1618—19), Ярославі (1621—26), Львові (1618, 1626—36). Друкував літ. твори лат. і польс. мовами, філос. трактати, календарі, хроніки. Надрукував зб. віршів Я. Гербурта (1612, Добромиль), де вмістив укр. пісню «Пастуше», видав трагедію Я. Гаватовича з укр. інтермедіями (1619, Яворів). Після смерті Ш. його друкарню придбав М. *Сльозка*.

ШЕЛЮ́ТО Микола Андрійович [9 (22).II 1906, с. Глуховка, тепер Гом. обл.— 6.II 1984, Одеса] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1958.

Закін. 1931 Одес. худож. ін-т (у П. *Волокидіна*). Тв.: пейзажі — «Полудень», «Молотьба» (обидва — 1947), «Берег моря» (1948), «Крим. Вид на Аюдаг» (1951), «Ранок на березі» (1953), «На виноградниках» (1963), «Біля річки» (1970), «Село» (1979), «Море» (1983). Вид.: «Микола Шелюто». Каталог (1987).

ШЕЛЮ́ШКО Микола Володимирович [5 (18).X 1912, Кам'янське, тепер м. Дніпродзержинськ Дніпроп. обл.— 6.II 1983, Львів] — укр. співак (тенор) і педагог, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1950 Львів. консерваторію, відтоді — її викладач. 1948—76 — соліст Львів. т-ру опери та балету. Партії: Богун («Богдан Хмельницький» Данькевича), Самозванець («Борис Годунов» Мусоргського), Йонтек («Галька» Монюшка), Овід (одноймена опера Спадавекк'я).

ШЕМЕ́ТОВ Микола Станіславович (16.III 1919, Іркутськ) — рос. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1974. Закін. 1940 Іркутське худож. уч-ще. З 1960 — художник (з 1962 — гол.) Севастоп. рос. драм. театру. Оформив вистави: «Піднята цілина» за М. Шолоховим (1964), «Ревізор» М. Гоголя (1965), «Останній строк» В. Распутіна (1979).

ШЕМСЕДІ́НОВ Іофан Гафарович (20.X 1919, Євпаторія) — укр. архітектор. Закін. 1942 Харків. ін-т комунального г-ва. Серед споруд: станція Київ. метрополітену «Вокзальна» (1960, у співавт.), архіт. частина пам'ятника В. Чубарю в Києві (1970).

ШЕ́НДЕЛЬ Володимир Степанович (22.VIII 1936, Донецьк) — укр. графік, з. х. УРСР з 1982. Закін. 1971 ІЖСА в Ленінграді (у В. Пахомова). Тв.: серії — «Донбас дореволюційний» (1971), «Донбас соціалістичний» (1973—76), «Донбас у боротьбі» (1981), «Партизанська республіка» (1986), «Переможці» (1987), «Кроки Донбасу» (1988).

ШЕ́ПА Антон Олексійович (17.IV 1928, с. Підгірне, тепер Закарп. обл.) — укр. живописець. Закін. 1954 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Тв.: картини «Карпатський край» (1966), «Гуцульщина» (1968), «Ужанська долина» (1970), «Довжанські полонини» (1983), «Архітектурний пам'ятник Бойківщини» (1988), «На могилах предків» (1989), «Покинуте село» (1990).

ШЕРЕГІ́Й Марія Юріївна (6.IX 1928, с-ще Оса, Закарпаття) — укр. майстер худож. вишивки. Серед виробів — вишиті хрестиком, гладдю и низзю настінні килими, рушники, скатерки, жін. блузки, чол. сорочки (1960—72); панно «Ми з Верховини» (1971).

ШЕРЕМЕ́ТА Андрій Степанович (13.XII 1871, с. Бірче, тепер Львів. обл.— 5.II 1946, Львів) — укр. актор. 1889—1924 працював (з перервами) в Руському нар. т-рі у Львові, ін. т-рах Зх. України. Ролі: Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Маюфес («Хазяїн» Карпенка-Карого), Загонистий («Учитель» Франка), слуга Пуньо («Війт Заламейський» Франка за Кальдероном). Грав також в оперетах.

ШЕРСТОБИ́ТОВ Євген Фірсович (19.VI 1928, м. Улан-Уде) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1978. Закін. 1960 ВДІК (у М. Ромма). З 1962 — на Київ. кхф. Фільми: «Казка про Мальчиша-Кибальчиша» (1964), «Туманність Андромеди» (1967), «Скарби палаючих скель» (1969), «Беремо все на себе» (1980), «На вагу золота» (1984), «Нас водила молодість» 1986), «Казка про гучний барабан» (1987, автор сценарію), «Проект ,,Альфа''» (1990).

ШЕСТА́К Володимир Володимирович (1.IV 1916, м. Жмеринка, тепер Вінн. обл.) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1978. В профес. мист-ві — з 1937. В 1945—80 працював у Вінн. т-рі ляльок. Вистави: «Сорочинський ярмарок», «Майська ніч» за М. Гоголем, «Котигорошок» Г. Усача, «Великий Іван» С. Образцова.

ШЕХОВЦО́В Іван Авксентійович (29.VI 1929, с. Авдіївка, тепер місто Донец. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1980. Закін. Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: автовокзал у Сєвєродонецьку (1957), хім.-технол. ін-т у м. Рубіжному (1963—67), обидва — Луган. обл.; Будинок природи (1967—71) та адм. будинок «Луганкоксвугілля» (1971—82) у Луганську, краєзнав. музей у м. Слов'яногірську Донец. обл. (1988).

ШЕ́ХТМАН Мануїл Йосипович (2.II 1900, с. Липники, тепер Житомир. обл.— 1941) — укр. живописець. Навч. 1913—20 в Київ. художн. уч-щі, 1922—27 — Київ. худож. ін-ті (у М. *Бойчука*). Тв.: «Діна» (1926), «Мати», «Погромлені» (обидва — 1927), «Переселенці» (1929), «Жахи війни» (1938). Брав участь у розписах Селян. санаторію ім. ВУЦВК в Одесі (1928).

ШИБА́НОВ Михайло (? — після 1789) — рос. живописець, зачинатель сел. побутового жанру. Походив з кріпаків. З 1783 — вільний живописець. Тв.: «Свято заручин» (1777); портрети Катерини II, О. Дмитрієва-Мамонтова (обидва — 1787, написані в Києві). 1783—86 написав ікони для Катерининського собору в Херсоні (тепер Херсон. краєзнавч. музей).

ШИГИ́МА́ГА Петро Антонович [27. VI (10.VII) 1917, м. Богодухів, тепер Харків. обл.] — укр. живописець, з. х. УРСР з 1977. Закін. 1948 Харків. худож. ін-т (у О. Кокеля, М. Бурачека, О. Хвостенка-Хвостова). Працює в галузі станкового живопису, графіки і театр.-декорац. мист-ва. Тв.: пейзажі — «Сорочинські луки» (1950), «В сім'ї вольній, новій» (1964), «Літо золоте» (1967), «Сумна весна» (1979), «Озеро Щуче» (1982), «Пора сінокосу» (1986), «Простори Задонеччини» (1989); графіч. серії — «Старий і новий Харків» (1957), «По Україні» (1967), «По Болгарії» (1969); оформлення водевілю «Лев Гурич Синичкін» за Д. Ленським (1950, Харків. т-р муз. комедії), опери «Фра-Дьяволо» Д. Обера (1948), балету «Вогонь Еліди» В. Золотухіна (1980, обидва — Харків. т-р опери та балету). Вид.: «Петро Шигимага». Каталог (1969).

ШИГУ́РА Йосип Іванович (1719, Київ — 1790, там же) — укр. живописець. Навч. у Київ. академії. З 1740 мандрував по Зх. Європі. 1741 за малюнком Ш. гравер Шлевен виконав для Київ. академії «Тезис» з постаттю св. Варвари. З 50-х рр. жив у Києві, малював ікони на замовлення митрополичого дому, Софійського собору та Києво-Печерської лаври.

ШИКЕ́РО (Шекера) Анатолій Федорович (17.V 1935, Владивосток) — укр. балетмейстер, н. а. УРСР з 1983. Закін. 1956 Перм. хореогр. уч-ще, 1964 — балетмейстерське відділення ДІТМ. 1964—66 — балетмейстер Львів., з 1966 — Київ. (1975—77 — гол. балетмейстер) т-рів опери та балету. Вистави: «Камінний господар» В. Губаренка (1969), «Спартак» А. Хачатуряна (1977), «Ольга» (1982) та «Прометей» (1986) Є. Станковича (обидва — перша постановка).

ШИЛДЕ́НКО Іван Іванович (1747—?) — укр. живописець. З архівних джерел відомо, що Ш. жив на За-

порізькій Січі. Йому приписують портрети Родзянка (2-а пол. 18 ст.) та писаря (кін. 18 ст.).

ШИЛЕ́НКО Ганна Гаврилівна (11. II 1919, с. Алексеєвка, тепер Ворон. обл.— 6.XII 1973, Київ) — укр. графік. Закін. 1947 Харків. худож. ін-т. Тв.: іл. до тв. «Я син трудового народу» В. Катаєва (1939); серія кольор. літографій «Українські народні пісні» (1952), ліногравюри «Пам'ятник Т. Г. Шевченкові в Каневі» (1964).

ШИ́ЛО Микола Костянтинович (6. IX 1913, Київ — 22.IV 1982, там же) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1974. Закін. 1939 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди у Києві: будинок М-ва с. г. УРСР (1955—56), житл. будинки; брав участь у розробці і в забудові центру міста (1970). Очолював «Київпроект».

ШИМАНО́ВСЬКИЙ Кароль [24.IX (6.X) 1882, с. Тимошівка, тепер Кам'янського р-ну Черкас. обл.— 29.III 1937, Лозанна, Швейцарія] — польс. композитор, піаніст, педагог, муз. діяч і публіцист. Навч. у муз. школі Г. Нейгауза в Єлизаветграді (тепер Кіровоград), 1901—05 — у Варшаві. З 1919 жив у Варшаві, був ректором консерваторії (1927—29), Академії музики (1930—32). В 1933 гастролював з автор. концертами в СРСР. Життя і творчість Ш. пов'язані з Україною. До 1917 він кожного літа жив у Тимошівці, взимку 1914—17 — у Києві. 1915 виступав у Києві й Умані з концертами, кошти від яких передав у фонд жертв 1-ї світової війни, 1917—19 жив у Єлизаветграді, де після революції працював у муз. відділі Наркомосу, брав участь у шефських концертах, виступав у пресі. На Україні написав 2-у (1910) і 3-ю (1916) симфонії, 1-й скрипковий концерт, цикли «Міфи» (1915), «Маски» (1916) та ін. Тв.: опери — «Хагіт» (1913), «Король Рогер» (1924); балети — «Мандрагора» (1920), «Гарнасі» («Розбійники з Татр», 1932); 4 симфонії, 2-й концерт для скрипки з оркестром (1933), соната, 2 струнні квартети, 4 кантати (зокрема, «Stabat Mater», 1926) та ін. Почесн. чл. кількох муз. академій. Публіцистичні тв.— у «Вибраних статтях і листуванні» (вид. 1963). Вид.: С. Голяховський. «Кароль Шимановський...» (1982).

ШИМО́Н Олександр Олексійович (16.X 1920, м. Іжевськ, Удмуртія) — укр. кінознавець, канд. мистецтвознавства з 1964. Навч. у Київ. кіноінституті та Київ. ін-ті кіноінженерів. Автор книг «Сторінки з історії кіно на Україні» (1964), «Сторінки біографії українського кіно» (1974).

ШИМОНО́ВИЧ Юрій (Шимонович-Семигоновський Юрій Елевтерій; бл. 1660, Львів — 1711) — польс. живописець і гравер. За походженням вірменин. Навч. у римській АМ. Працював у Жовкві (тепер Львівської області), Львові та Вільянуві. Тв.: чотири алегорич. панно з зображенням пір року для плафонів замку у Вільянуві; образи св. Анни (костьол св. Анни у Кракові), образ св. Себастьяна (костьол св. Хреста у Варшаві).

ШИРА́Й Дмитро (?—?) — укр. поміщик, власник кріпацького т-ру, який засн. у с. Спиридонова Буда на Чернігівщині (тепер Брян. обл.). В оперній і балетній трупах, хорі та оркестрі було бл. 200 кріпаків. Відомі імена деяких виконавців: актриса Полянська, танцівники Маренкова, Дроздова, Кодинцов. Серед вистав — комічна опера «Школа ревнивих» К. Маццали (музика А. Сальєрі), балет «Венера і Адоніс» Лефевра, які відзначалися помпезністю, живописністю декорацій, ба-

гатством костюмів. 1801 т-р виступав у Києві. 1808 Ш. відпустив акторів на волю.

ШИРО́КОВ Анатолій Георгійович [24.II (8.III) 1908, с. Кушва, тепер місто Свердл. обл.] — укр. графік, з. х. УРСР з 1977. Закін. 1936 Одес. худож. ін-т(у О. *Шовкуненка*). Тв.: цикл малюнків «Люди Сибіру» (1942—43), серія портретів діячів укр. культури — А. Бучми, В. Касіяна, М. Божія, І. Кавалерідзе (1943—62), серія літографій «Трудівники моря» (1962—63), «Травень 41-го року. Генерал С. П. Кирпонос» (1982). Вид.: «Анатолій Широков». Каталог (1962).

ШИРО́КОВ Олексій Олександрович (2.IV 1923, с. Земляні Хутори, тепер Сарат. обл.— 20.I 1922, Київ) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1978. Закін. 1954 ІЖСА в Ленінграді. Тв.: «Чабани» (1957), «Юність» (1960), «За Батьківщину!» (1974), «На визволеній землі» (1975), «Легенда про героїв громадянської» (1978), «На полонині» (1990).

ШИРО́ЦЬКИЙ (Шероцький) Костянтин Віталійович [псевд.— К. Ладиженко; 26.V (7.VI) 1886, с. Вільшанка, тепер Вінн. обл.— 13.IX 1919, с. Білоусівка, тепер тієї ж області] — укр. історик мист-ва. Закін. Петерб. ун-т. Вивчав історію укр. і рос. живопису, гравюри, арх-ру. Збирав зразки нар. мист-ва Буковини і Галичини, які експонував на виставці у Києві 1917. Досліджував мистецьку спадщину Т. Шевченка («Деякі портрети, роблені Тарасом Шевченком», 1911; «К. Брюллов і Т. Шевченко», 1913; «Гравюри Т. Шевченко», «Карикатури Шевченка», «Портретні твори Шевченка», «Шевченко-художник», всі — 1914). Автор праць «Нариси з історії декоративного мистецтва України», «Художнє оздоблення дому в минулому і тепер» (обидві — 1914), ілюстрованого путівника «Київ» (1917), нарисів «Дещо з української творчості артиста-маляра Тропініна» (1911), «Життя і діяльність Григорія Кириловича Левицького» (1914).

ШИРЯ́ЄВ Василь Григорович (1795—?) — рос. художник. Походив з кріпаків, був відпущений на волю й записаний у Петерб. живописний ремісничий цех у 2-й пол. 1828. Навч. в Арзамаській худож. школі акад. О. Ступіна та в рисувальному класі Т-ва заохочування художників у Петербурзі. Був одним з відомих на той час майстрів декор. живопису, виконував внутр. розписи у приватних і громад. спорудах. П. Енгельгардт 1832 законтрактував Т. Шевченка на чотири роки до Ш. для навчання, щоб мати свого дворового маляра. 1836 Шевченко разом з ін. учнями Ш. брав участь у розписах Великого, Александринського та Михайлівського т-рів у Петербурзі.

ШИФРІ́Н Ніссон Абрамович (28.VI 1892, Київ — 3.IV 1961, Москва) — рос. і укр. художник т-ру, н. х. РРФСР з 1958. Навч. 1912—15 в худож. студії О. Мурашка в Києві. 1919 брав участь в оформленні Києва до революц. свят, у розписах агітпоїздів та пароплавів. 1920—22 викладав у Центр. студії мист-в у Києві. З 1922 — у Москві. Оформлення вистав: «Зелений острів» Ш. Лекока (Київ. т-р муз. комедії), «Змова Фієско в Генуї» Ф. Шіллера (1928, т-р «Березіль» у Харкові), «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського (1932, муз.-драм. т-р ім. В. Немировича-Данченка у Москві). Держ. пр. СРСР, 1945, 1951. Вид.: М. Пожарська. «Ніссон Шифрін» (1971).

ШИША́ЦЬКА Марія Тихонівна (1921, с. Петриківка, тепер смт Дніпроп. обл.) — укр. майстер декор. розпису. Тв.: «Панно ювілейне»,

«Панно з птахами», «Сорока-білобока» (1966); листівки, декор. тарілки, скриньки, ескізи для розпису.

ШИШКÓ Григорій Гордійович (15. IV 1923, с. Кострома, Дніпропетровщина) — укр. живописець. Навч. 1948—53 в Одес. худож. уч-щі. Тв.: пейзажі — «Околиця Кривого Рога» (1955), «Генуезька фортеця» (1957), «Річка Саксагань» (1960), «Т. Шевченко в Петербурзі. Після заслання» (1964), «Надра Криворіжжя» (1970), «Золоті берези» (1982), «Золоті схили Седнева», «Квіти і життя людини» (обидва — 1988), «Седнів. По шевченківських місцях» (1989), «Сосниця. Хата О. Довженка» (1990).

ШИШКÓ Сергій Федорович [12 (25). VI 1911, с. Носівка, тепер місто Черніг. обл.] — укр. живописець, н. х. СРСР з 1974. Навч. 1929—33 у Київ. худож. ін-ті (у Ф. *Кричевського*). Закін. 1943 Всерос. АМ у Ленінграді. Тв.: пейзажі — серія «Київська сюїта» (почата 1944), «Голосіївська осінь», «Весна. Київські тополі» (обидва — 1967), «Листопад» (1975), «Дніпро восени» (1979), «Мирні поля» (1981); портрети («Наташа», 1988; «Саша», 1990). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1982. Вид.: «Сергій Федорович Шишко». Каталог (1972); «Сергій Шишко. Київська сюїта». Альбом (1987); «Сергій Шишко». Каталог (1990).

ШИШÓВ Віталій Євгенович (7.II 1951, м. Пирятин Полтав. обл.) — укр. скульптор. Закін. 1978 Київ. худож. ін-т (у М. *Вронського*). Тв.: «Саша» (1975), «Ікар» (1977), «Портрет режисера І. Кордобан» (1978), «Ранок на селі» (1979), «Страдіварі», «Катерина Білокур» (1982), «Григорій Сковорода» (1985), «Вітер» (1987), «Торс» (1986), «Балерина в чорному» (1988), «Венера Скіфська» (1990), «Івана Купала» (1991).

ШИЯ́Н Ольга Галактіонівна (22.IX 1914, с. Опішня, тепер смт Полтав. обл.) — укр. майстер нар. керамічної іграшки та скульптури. З 1939 живе в Одесі. Автор фігурок звірів і птахів, а також багатофігурних композицій з теракоти («Бабуся із свинкою», «Квартет зайців»); серія «Музики» (1976).

ШІ́ЛЛЕ Олександр Якович (1830, Петербург — 14.IX 1897, Київ) — рос. і укр. архітектор. Навч. у петерб. АМ, з 1855 — у Берлінській буд. академії, пізніше — в Парижі та Італії. 1855—68 працював у Петербурзі та Ниж. Новгороді, 1869—97 — в Києві. Споруди в Києві: Колегія П. Галагана (1871, тепер Держ. музей л-ри України), біржа (1873, тепер клуб управ. справами Кабінету міністрів України), муз. уч-ще РМТ (1874), Міська дума (1876; обидва зруйновані під час Вел. Вітчизн. війни). Автор архіт. проектів станцій, водонапірних башт, фонтанів київ. водогону (70-і рр.).

ШІ́МЗЕРИ — укр. скульптори; брати. Народилися у Відні. Сини віден. скульптора А. Шімзера Старшого. Антон Антонович Ш. (16.II 1790—5.II 1836, Львів). Навч. у віден. та париз. АМ. З 1812 жив у Львові. Тв.: рельєфи на будинку Кредитового т-ва (1821—22), на фасаді та в приміщенні б-ки ім. Баворовських (тепер кабінет мист-в Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаника); надгробки на Личаківському кладовищі (зокрема, надгробок родини Тренклів). Йоан Баптист Антонович Ш. (30.III 1793—11.VII 1856, Львів). 1810—18 (з перервами) навч. у віден. АМ. З 1826 постійно жив у Львові. Тв.: статуя св. Яна Непомука у Братіславі, рельєфи на будинках у Львові, надгробки на Личаківському кладовищі, на кладовищах у Тернополі (пам'ятник М. Бауеру), Станіславі (тепер Івано-Франківськ),

портретні погруддя. Його сини Йоан і Леопольд також були скульпторами.

ШКРІБЛЯКИ́ — родина укр. нар. майстрів гуцул. різьблення та інкрустації на дереві; батько й сини. Народилися і працювали у с. Яворові (тепер Івано-Фр. обл.). Юрій Іванович Ш. (28.IV 1822—1884). Створював оригінальні за формою баклаги, пляшки, барильця, скриньки, топірці тощо, прикрашені орнаментальними мотивами, іноді інкрустовані металом, кісткою. Сини — Василь Юрійович Ш. (1856—1928) та Микола Юрійович Ш. (1858—1920). Вироби (цукорниці, скриньки, столики, декор. тарелі тощо) оздоблювали різьбленим орнаментом та інкрустацією з різнокольор. бісеру.

ШКУРА́Т Степан Йосипович [27. XII 1885 (8.I 1886), м. Кобеляки, тепер Полтав. обл.— 26.II 1973, м. Ромни Сум. обл.] — укр. актор, н. а. УРСР з 1971, з. а. РРФСР з 1935. На сцені — з 1905. З 1910 грав у Роменському нар. муз.-драм. т-рі. Перша роль у кіно — селянин Іван у фільмі «Злива» (1929). Знімався у фільмах О. *Довженка,* ролі: Опанас Трубенко («Земля», 1930), Степан Губа («Іван», 1932), Василь Худяков («Аероград», 1935), дід Прокопенко («Щорс», 1939). Ін. ролі: Панас Кандиба («Фата моргана», 1931), Потапов («Чапаєв», 1934), Яким Недоля («Вершники», 1939), Єгор Силич («Ластівка», 1958), Кирило («Повія», 1961). Вид.: В. Борщов, Т. Медведев. «Степан Йосипович Шкурат» (1962); В. Олексенко. «Степан Шкурат» (1983).

ШКУ́РІН Віктор Георгійович (5.I 1932, м. Маріуполь) — укр. кінорежисер, з. д. м. УРСР з 1976. Закін. 1965 ВДІК. З 1964 — на кіностудії «Укркінохроніка». Фільми: «Запорожці на Олімпі», «Десант у безсмертя» (обидва — 1965), «Параска Біда та добрі люди» (1967), «В нельотну погоду» (1968), «Український квартал» (1969), «Вогні Придніпров'я» (1976); худож. фільм «Платон мені друг» (1980).

ШКУРКО́ Анатолій Никифорович (29.X 1924, с. Смолин, тепер Черніг. обл.) — укр. живописець. Закін. 1951 ІЖСА в Ленінграді. Тв.: «Шевченко-художник» (1960—61), «Весняна блакить» (1967), «Хлібороби» (1969), «Весна» (1970), «Літо на Десні» (1987), «Чернігів весняний» (1988), «Встане правда. Т. Г. Шевченко», «У ріднім краї. Луки» (обидва — 1990).

ШКУРОПА́Т Василь Лук'янович (4.II 1930, с. Миколаївка, тепер Дніпроп. обл.) — укр. скульптор. Закін. 1954 Дніпроп. худож. уч-ще, 1961 — Київ. худож. ін-т. Тв.: «Весна», «Прокляття війнам», «Колискова» (всі — 1967), «Доярка», «Переможці» (1968).

ШЛАКАНЬО́В Георгій Власович (30.II 1905, Сватове, тепер місто Луган. обл.) — укр. архітектор. Закін. 1929 Київ. худож. ін-т. Споруди: житл. буд. на розі вул. Леніна і Пирогова (1938) в Києві, забудова Нової Каховки (1952—55), піонер. табір побл. Алушти в Криму (1954—55), забудова с-ща Бурштинської ДРЕС Івано-Фр. обл. (1962—63).

ШЛЕ́ЙФЕРИ — укр. митці; батько й син. Народилися в Києві. Павло Іванович Ш. [8 (20).VI 1814—12 (24). IV 1879, Київ] — художник-портретист і архітектор. 1836—40 — вільний слухач петерб. АМ. 1846—49 викладав малювання в київ. Ін-ті шляхетних дівчат. З 1852 — архітектор Київ. учб. округу. Тв.: «Літня жінка» (1836), «Портрет чоловіка» (1842), «Портрет літнього чоловіка» (1846), «Портрет дружини»

(кін. 40-х рр. 19 ст.), «Портрет Ф. Йордана», «Портрет Зейделя». Георгій Павлович Ш. [4.(16).VI 1855—27.III (9.IV) 1913, Київ] — архітектор. Закін. Ін-т цивільних інженерів у Петербурзі. Працював у Київ. міськ. управі, займався проблемами водопостачання міста. Разом з арх. Е. Брадтманом здійснив забудову міста в районі сучас. вулиць К. Маркса, М. Заньковецької та ін. Автор проекту будинку т-ру «Соловцов» (тепер Київ. укр. драм. т-р ім. І. Франка).

ШЛИ́КОВ Петро Олександрович (4.V 1916, с. Піщано-Таволжанське, тепер Кург. обл.) — укр. кінооператор, з. д. м. УРСР з 1988. Закін. 1937 операторські курси при ВДІКу. Фільми: «Щастя важких доріг» (1953), «Візит пана Неру в СРСР» (1955), «Спортивна зима» (1954), «Шляхами Примор'я» (1956), «Російський характер» (1957), «Органічне скло» (1958), «День країни» (1959), «Спортивний табір майбутніх воїнів» (1961).

ШЛЮ́ТЕР Андрій (бл. 1660 — до 23.IV 1714) — нім. скульптор і архітектор. 1689—93 працював у Варшаві, потім у Берліні. Наприкінці 17 ст. його запросили в Галичину для виконання скульп. робіт. У Жовкві (тепер Львівської області) збереглися надгробки Я. Собеського і С. Даниловича роботи Ш., що належать до кращих зразків бароккового мист-ва того часу.

ШМА́РИНОВ Дементій Олексійович [29.IV (12.V) 1907, Казань] — рос. графік, н. х. СРСР з 1967, д. чл. АМ СРСР з 1953. 1919—22 навч. у худож. студії М. Прахова в Києві, потім у Москві. Тв.: графіч. серія «Не забудемо, не простимо!» (1942), картина «Слава визволителям України!» (1944), плакати, іл. до тв. рос. і зарубіж. л-ри. Лен. пр., 1980. Держ. пр. СРСР, 1943.

ШМАРУ́К Ісак Петрович [9(22).III 1910, м. Ніжин, тепер Черніг. обл.— 1.VIII 1986, Київ] — укр. кінорежисер. Закін. 1934 Київ. кіноінститут. З 1935 — на Київ. кхф. Фільми: «Украдене щастя» (1952, у співавт), «Доля Марини» (1953), «Пропав безвісти» (1956), «Весільні дзвони» (1969, т/ф), «Мир хатам, війна палацам» (1970, т/ф), «Друге дихання» (1974), «Стратити немає можливості» (1982).

ШМАТЬКО́ Леонід Олександрович (14.II 1917, Харків — 4.II 1981, там же) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1977. Закін. 1949 Харків. худож. ін-т. Тв.: тематичні картини — «Голос миру» (1951, у співавт.), «На Січ» (1954), «Волею народу» (1970); діорама «Харківська фортеця» (1969, у співавт.).

ШМІТ Федір Іванович (3.V 1877, Петербург — 10.XI 1942, Ташкент) — укр. і рос. історик мист-ва, акад. АН УРСР з 1921. Навч. у Петерб. ун-ті. Викладав у Харків. ун-ті (з 1912 — професор). 1921—24 працював у Києві. 1924 переїхав до Ленінграда. Досліджував пам'ятки арх-ри і живопису Візантії, балканських країн, Бл. Сходу, України. Праці: «Мистецтво старої Русі-України» (1918), «Мистецтво — його психологія, його стилістика, його еволюція» (1919), «Психологія малювання» (1921), «Пам'ятки староруського мистецтва» (1922), «Мистецтво як предмет навчання» (1923).

ШНА́ЙДЕР Антон (псевд.— Сарторіус; 12.VI 1825, с. Вільшаниця, тепер с. Велика Вільшаниця Львів. обл.— 25.II 1880) — укр. краєзнавець. Походив з сім'ї нім. колоніста. Збирав матеріали до історії міст і сіл Галичини. Опублікував «Енциклопедію краєзнавства Галичини» (т. 1—2, 1868—74). Склав перший путівник з описом істор. пам'яток Львова (1871, 1875).

ШНА́ЙДЕРИ — укр. майстри декор. мистецтва; подружжя. Борис Лукич Ш. (16.VI 1937, с. Самчики Хмельн. обл.). Закін. 1962 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва. Тв.: тематичні килими («Птахи», «Писанковий», обидва — 1964; «Дударик», 1969; «Їхав козак на війноньку», «Як солодко грає, як глибоко крає...» (обидва — 1970). Марія Несторівна Ш. (Сенюк; 9.VI 1936, с. Коблин, тепер Рівн. обл.) — художниця килимів і тканин. Закін. 1956 Львів. уч-ще прикладного та декор. мист-ва. Навч. 1961—63 у Львів. ін-ті декор. мист-ва. Тв.: гобелени «Рідний край» (1978), «Дніпрові заплави» (1980—82, у співавт. з Б. Л. Шнайдером), «Неначе писанка село» (1984), «Земля в яблуках» (1985), «Гармонія» (1986), «Пейзаж з озером» (1987), «Пастораль» (1988), «Увійдіть до храму», диптих «Тиха музика» (обидва — 1988).

ШОВКУНЕ́НКО Олексій Олексійович [9 (21).III 1884, Херсон — 12. III 1974, Київ] — укр. живописець, н. х. СРСР з 1944, д. чл. АМ СРСР з 1947. Закін. 1908 Одес. худож. уч-ще, 1917 — петерб. АМ (у В. Савинського). 1913—19 брав участь у виставках Т-ва пд.-рос. художників, 1924—29 — чл. Т-ва художників ім. К. К. Костанді. З 1926 викладав в Одес. політехнікумі образотв. мист-в, з 1929 — в Одес. худож. ін-ті (з 1935 — професор), 1936—65 — в Київ. худож. ін-ті. Серед учнів — О. *Лопухов,* В. *Пузирков,* Т. *Хитрова.* Тв.: серії акварелей — «Одеський суднобудівний завод» (1929—30) і «Дніпробуд» (1930—32), «Луганський паровозобудівний завод» (1936); портрети — А. Арбінської (1924), В. Заболотного (1942), М. Рильського (1944—45), С. Ковпака (1945), Б. Яковлєва (1944), М. Лисенка (1947), М. Литвиненко-Вольгемут (1947); натюрморти — «Осінні квіти» (1926), «Півонії та ромашки» (1951), «Бузок і тюльпани» (1952), «Натюрморт з овочами» (1953), «Рожі» (1956); краєвиди України («Повінь. Конча-Заспа», 1954), Молдавії, Башкирії. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1970. Вид.: «Олексій Шовкуненко. Спогади про художника» (1980); Л. Владич. «Олексій Шовкуненко» (1983).

ШО́ЛІНА Галина Семенівна (25.X 1918, с. Боярка-Будаївка, тепер м. Боярка Київ. обл.) — укр. співачка, з. а. УРСР з 1950. Закін. 1948 Київ. консерваторію. 1948—70 — в Київ. т-рі опери та балету. 1970—88 викладач Київ. пед. ін-ту. Партії: Наталка, Оксана («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч» Лисенка), Антоніда [«Іван Сусанін» («Життя за царя») Глинки], Ельза («Лоенгрін» Вагнера). Держ. пр. СРСР, 1949.

ШО́ЛТЕСИ — укр. діячі культури; батько й син. Золтан Іванович Ш. (21.VII 1909, с. Прикоп, тепер Чехо-Словаччина — 16.XII 1990, Ужгород) — живописець, з. х. УРСР з 1975. Навчався 1930—33 в Ужгородській худож. школі (у Й. *Бокшая* і А. *Ерделі*). Тв.: пейзажі — «Весна» (1945), «Зимовий вечір» (1956), «Верховина» (1958), «Старе село на Верховині» (1971), «Вид на полонину Рівну» (1979), «Осінь під Покошною Рівною» (1982). Вид.: «Персональна виставка творів художника З. І. Шолтеса». Каталог (1961). Степан Золтанович Ш. (26.V 1933, Ужгород) — архітектор. Пологовий будинок у Мукачевому (1972—75), забудова центрів смт Міжгір'я, м. Сваляви (1975—83), будинок нар. суду в смт Перечині (1975—78), будинок профес.-тех. уч-ща в м. Хусті (1976—80), реконструкція і впорядкування центру м. Ужгорода (1979—91), всі — Закарп. обл.

ШОЛУ́ДЬКО Панас Семенович (?—?) — укр. будівничий 18 ст. Спорудив 1759 у Березні (тепер смт Черніг. обл.), Вознесенську (Воскресенську) церкву (пам'ятка укр. дерев. арх-ри; не збереглася). Від бароккового іконостаса збереглося кілька ікон.

ШОЛЬЦ-ВОЛЬФО́ВИЧ Йосип (?—бл. 1602) — укр. живописець 16 ст. Працював у Львові. Згадується в документах 1591, 1592 та 1598. Був членом католицького малярського цеху. Його пензлю належить т. з. домагаличівський образ Богоматері у Львів. католицькому костьолі, а також портрет Я. Боїма. Ш.-В. приписують образи Трійці і Богоматері з Яном з Дуклі.

ШО́ПША Микола Сергійович (8.IX 1947, с. Вереміївка Полтав. обл.) — укр. співак (бас), н. а. УРСР з 1991. Закін. 1979 Київ. консерваторію (у М. *Кондратюка*), відтоді — у Київ. т-рі опери та балету. Партії: Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського), Виборний («Наталка-Полтавка» Лисенка), Захар Беркут («Золотий обруч» Лятошинського), Досифей («Хованщина» Мусоргського), Борис Тимофійович («Катерина Ізмайлова» Шостаковича).

ШО́СТАК Давид Зельманович (6.VII 1923, Київ) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1977. Закін. 1952 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка,* К. *Єлеви,* В. *Костецького,* Г. *Меліхова*). Тв.: «З далекої Росії. К. Маркс і Г. Лопатін» (1963), «Від російського народу. Відкриття А. В. Луначарським пам'ятника Т. Шевченкові в Петрограді в 1919 році» (1964), «Київ. 1917 рік» (1967), «Посвята в арсенальці» (1970), «Портрет народного художника СРСР М. Дерегуса» (1972), «Портрет Г. Кальченко» (1974), «Олександр Довженко» (1984), груповий портрет «Товариші по зброї» («Осінь 41-го. Вороніж. О. Корнійчук, В. Василевська, М. Бажан, Л. Первомайський, О. Твардовський, К. Крапива, О. Довженко, П. Бровка, Є. Долматовський», 1982), «Микола Бажан» (1986), «Михайло Булгаков» (1988), «Мистецтво належить народові» (1990).

ШОСТА́К Іван Володимирович (5. IX 1925, с. Масківці, тепер Київ. обл.) — укр. майстер нар. декор. розпису. Син Г. *Собачко-Шостак*. Після її смерті продовжує живописний цикл «Квіти України».

ШОСТАКІ́ВСЬКА Юлія Степанівна [19 (31).V 1871, Полтава — 12.VII 1939, Дніпропетровськ] — укр. актриса. Працювала в трупах М. Старицького (1888), М. Кропивницького (1892—97, з перервою), Г. Деркача (1893—94), Д. Гайдамаки (1898—1927), 1934—39 — у Дніпроп. укр. драм. т-рі. Ролі: Олеся («Олеся» Кропивницького), Маруся («Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького), Софія («Безталанна» Карпенка-Карого), Стара жінка («Оптимістична трагедія» Вишневського).

ШОСТАКО́ВИЧ Дмитро Дмитрович [12 (25).IX 1906, Петербург — 9.VIII 1975, Москва] — рос. композитор, піаніст, педагог, громад. діяч, н. а. СРСР з 1954, Герой Соц. Праці (1966). Закін. 1925 Ленінгр. консерваторію (з 1939 — її професор), 1943—48 — професор Моск. консерваторії. Тв.: опери «Ніс» (1928), «Катерина Ізмайлова» (1932; 2-а ред. 1963); балети «Золота доба» (1930), «Болт» (1931); ораторія «Пісня про ліси» (1949), 15 симфоній (у т. ч. 7-а «Ленінградська», 1941); концерти для різних інструментів з оркестром; музика до театр. вистав і кінофільмів. Автор мемуарів «Про час і про себе. 1926—75» (1980). Ш. виступав на Україні

з авторськими концертами. Зробив перекладення дуету Одарки і Карася з опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського з супроводом скрипки і віолончелі. Оперу «Катерина Ізмайлова» 1974 поставлено в Київ. т-рі опери та балету. Міжнар. пр. Миру, 1954. Лен. пр., 1958. Держ. пр. СРСР, 1941, 1942, 1946, 1950, 1952, 1968. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1976. Вид.: Л. Данилевич. «Дмитро Шостакович. Життя і творчість» (1980); Н. Лук'янова. «Дмитро Дмитрович Шостакович» (1980).

ШОСТОПА́ЛЕЦЬ Василь (1816—1879) — укр. гончар. Працював у м. Сокалі на Львівщині. Виготовляв дзбанки, миски, кахлі, прикрашаючи їх ритованим орнаментом з великих квіткових гілок (іноді — зображенням птахів) з наступним розписом кольор. поливами. Серед виробів — посуд у вигляді сатирич. постатей людей.

ШО́СТЯ Віталій Костянтинович (22.IV 1942, смт Акбулак Оренб. обл.) — укр. графік-плакатист, з. д. м. УРСР з 1991. Закін. 1970 Київ. худож. ін-т (у О. *Данченка* і С. *Подерв'янського*), відтоді викладає в ньому. Тв.: плакати «Хай щастить!» (1978), «Рости великий!» (1982), «Прочитайте знову тую славу!» (1988), «Ожиємо, брати, ожиєм!» (1990), «Прозріте, люди, день настав!» (1991); плакати до худож. кінофільмів «Село Качка» (1977), «Дударики» (1980). «Поганий хазяїн шкодить природі і собі», «Кап, кап, кап, кап...» (обидва — 1986).

ШПАК Василь Дем'янович (11.XI 1929, с. Чеснівка, тепер Черкас. обл.) — укр. майстер декор. мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1990. Спец. худож. освіти не має. Автор декор. скульптур «Бокораш» (1969), «Гуцул і коза» (1970), «Династія лісорубів» (1973), «Сусідки» (1974), «Партизани» (1975), «Перед полуднем» (1977), «На ярмарок» (1978), «Тарас Бульба» (1980), «Маляри» (1982) та ін.

ШПА́КОВ Анатолій Петрович (8.VI 1926, с. Новоградківка, тепер Одес. обл.) — укр. мистецтвознавець, канд. мистецтвознавства з 1970. Праці: «Олександр Олександрович Мурашко» (1959), «Василь Ілліч Касіян» (1960), «Микола Петрович Глущенко» (1962), «Український радянський живопис» (1957, у співавт.), «Книга і час» (1977). З 1978— у Москві.

ШПА́РА Петро Юхимович (9.I 1904, с. Іванківці, тепер Хмельн. обл.) — укр. архітектор. Навч. 1923—30 в Київ. худож. ін-ті (у П. *Альошина*, В. *Рикова*, В. *Меллера*). Брав участь у забудові міста тракторобудівників Новий Харків (1930), буд-ві Палацу піонерів та жовтенят (1934), Радіотехнічної академії (1948—58), всі — в Харкові; розробці ген. плану реконструкції забудови Харкова (1962—64), всі — у співавт. Праці з питань арх-ри, містобудування.

ШПОЛЯ́НСЬКИЙ Григорій Юхимович [28.I (9.II) 1899, м. Олександрія, тепер Кіровогр. обл.— 30.III 1981, Одеса] — укр. живописець. Навч. 1936—41 в Одес. худож. уч-щі. Тв.: «Портрет Е. Багрицького» (1947), «Знавці» (1953—54), «Гості прийшли» (1956—57), «Ліричка» (1960), «Рибалки» (1967), «На риболовецькому приплаві» (1971).

ШПОНЬКО́ Григорій Андрійович (10.VI 1926, с. Балки, тепер Запоріз. обл.) — укр. живописець. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т (у К. *Трохименка*, Г. *Меліхова*, С. *Григор'єва*). Тв.: «Птахівниці» (1960), «На просторі» (1961), «Трамплін» (1963), «Хлоп'ята» (1969), «Рибалки» (1971).

ШРЕ́ЙДЕР Єгор Єгорович (1844, Херсон — 1922) — укр. живописець.

Навч. 1868—70 в петерб. АМ. З 1870 жив у Харкові. Працював у галузі пейзажного жанру («Біля річки», 1882, та ін.).

ШРЕ́ТЕР Віктор Олександрович (9.V 1839—29.IV 1901) — рос. архітектор. Навч. з 1856 у петерб. АМ, 1858—62 — в Німеччині. 1864—1901 викладав у петерб. буд. уч-щі та Ін-ті цивільних інженерів. Роботи: у Петербурзі — перебудова Маріїнського театру (1883, тепер Маріїнський театр опери та балету) і драм. театру (1883, тепер Великий драм. театр ім. М. Горького); в Києві — міський т-р (1899—1901, тепер т-р опери та балету), в Одесі — вокзал (1897, не зберігся).

ШТА́ЄРМАН Михайло Якович (18.X 1904, м. Рівне — 17.II 1983, Харків) — укр. графік. Закін. 1929 Харків. худож. ін-т (у С. *Прохорова*). Тв.: серії малюнків — «Життя О. Пушкіна» (1937), «Перша Кінна» (1939—40); іл. до кн. «Петро Перший» О. Толстого (1947), «Вогонь» А. Барбюса (1948), «Собор Паризької Богоматері» В. Гюго (1952), «Буковина. Вибрані твори» Ю. Федьковича (1957), «Векша» Б. Комара (1960), «Цвіт під снігом» В. Синенка (1961). Вид.: «Михайло Якович Штаєрман» (1964).

ШТАКЕНШНЕ́ЙДЕР Андрій Іванович [22.II (6.III) 1802, побл. Гатчини — 8 (20).VIII 1865, Москва] — рос. архітектор і рисувальник. Навч. 1815—21 в петерб. АМ (з 1834 — її академік). Споруди: палац «Бельведер» у Петергофі (1853—56, тепер Петродворець), Миколаївський палац у Петербурзі (1853—61, тепер Палац Праці) та ін. На Україні за проектами Ш. ств. архіт. споруди парку «Софіївка» в Умані (Рожевий павільйон, 1850—52; вхід до парку, ескізи ліпного фриза до павільйону Флори, 1852).

ШТЕЙН Іван Федорович (?, м. Брауншвайг, Німеччина — 1837, Харків) — рос. і укр. театр. діяч, антрепренер. 1804—09 — режисер і балетмейстер кріпацького т-ру Ю. А. Іллінського в Романові (тепер смт Дзержинськ Житомир. обл.). Викладав танці в київ. гімназії (1809—11) та Харків. ун-ті (1812—16). В 1817—18 утримував Харків. вільний т-р. У кін. 1821 з групи акторів Полтав. вільного т-ру заснував нову трупу, яка 1822—23 постійно виступала в Тулі, з кінця 1823 — в Харкові, 1827—28 — в Одесі. Поділена на три частини, трупа давала одночасно вистави в Харкові (1825—36), Курську (1825—33) і Києві (1830—35), періодично — в Полтаві, Ромнах, Кременчуці, Миколаєві, Таганрозі, Новочеркаську, Калузі та ін. містах. У трупі працювали Л. Млотковський, І. Дрейсіг, Д. Жураховський, К. Зелінський, М. Рибаков, К. Соленик, Є. Мочалова та ін. У репертуарі: рос. (Фонвізін, Грибоєдов), зх.-європ. в рос. перекладах і переробках (Шекспір, Мольєр, Шіллер) драматургія, п'єси укр. драматургів («Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник» Котляревського), а також т. з. двомовні п'єси («Козак-віршувальник» Шаховського, «Марфа і Угар, або Лакейська війна» Корсакова, «Шельменко — волосний писар» Квітки-Основ'яненка, «Українка, або Королева чаклування» Мілевського). Останні виступи трупи відбулися 1836 в Єлизаветграді (тепер Кіровоград) й Одесі.

ШТЕ́ЙНБЕРГ Лев Петрович [3 (15). IX 1870, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 16.I 1945, Москва] — укр. і рос. диригент, композитор, н. а. СРСР з 1937, Герой Праці (1925). Закін. 1893 Петерб. консерваторію. 1928—45 — диригент Великого т-ру (Москва). 1937—41 — про-

фесор Моск. консерваторії. 1910—18 і 1922—23 — у Київ. оперному т-рі, 1923 — один з організаторів і керівників Філармонічного т-ва в Києві. 1924—26 — гол. диригент Харків. опери, де 1924 вперше поставив оперу «Тарас Бульба» М. Лисенка (здійснив редагування партитури). Диригував симф. тв. укр. композиторів. Тв.: опера «Десять днів, що сколихнули світ», балет «Мірра», 3 симфонії, кантата «Жовтень», симф. поема «Красна площа», оркестрова фантазія «Україна» та ін.

ШТЕЙНБЕРГ Яків Аронович [13 (25).IV 1896, Київ — 11.II 1982, там же] — укр. архітектор. Закін. 1925 Київ. худож. ін-т (у В. *Рикова*). З 1923 викладав у худож. та інж.-буд. ін-тах Харкова і Києва (з 1937 — професор). Осн. споруди: гірничий ін-т у Донецьку, Клуб будівельників та житл. будинок «Індубуд» у Харкові (всі — 1928); вуглетехнічний ін-т у Донецьку (1930); 2-а поліклініка (1954) та житл. будинки (1966, 1970—74) у Києві; санаторій «Україна» (1932), літній кінотеатр (1956) і закритий басейн (1957—58) у Гаграх. Праці з питань арх-ри.

ШТЕПА Антон Гнатович [9 (22).IX 1903, с. Сваричівка, тепер Черніг. обл.] — укр. різьбяр на дереві, з. м. н. тв. УРСР з 1990. Тв.: тематична скульптура — «Ішов кобзар до Києва та й сів спочивати» (1966), «Наймичка» (1967), «Лірник», «Тарас Бульба» (обидві — 1968), «Жнива», «Молотьба» (1970), «Випив чарочку, не більш» (1971), «Партизани» (1974), «Перемога. 1945 рік. 9 Травня» (1974), «Засновники Києва» (1982), «Прощання з Ярославною» (1988), «Співає Україна» (1990); ікона-барельєф «Обнімемось, брати і сестри» (1991). Виготовляє також укр. нар. інструменти (ліри, бандури). Вид.: «Антон Штепа. Різьбярство». Каталог (1976).

ШТЕРНБЕРГ Василь Іванович (12.II 1818, Петербург — 8.XI 1845, Рим) — рос. і укр. художник. Закін. 1839 петерб. АМ. Влітку 1836—39 жив на Україні, зокрема в Качанівці у Г. Тарновського. Тв.: «Ярмарок в Ічні», «Вітряки у степу» (обидва — 1836), «Пастушок» (1836—37), «Вид на Поділ у Києві», «Вулиця в селі», «Переправа через Дніпро під Києвом», «Садиба Г. Тарновського в Качанівці» (всі — 1837), «Вітряк у степу», «Біля шинку» (обидва — 1838). У 1840 зробив фронтиспіс до 1-го видання «Кобзаря» Т. Шевченка і кілька портретів поета. Т. Шевченко присвятив Ш. поему «Іван Підкова» (1839), вірш «На незабудь Штернбергові» (1840), відтворив його образ у повістях, зокрема «Художник» і «Музикант». Вид.: І. Пархоменко. «Василь Штернберг» (1978).

ШТІЛЬМАН Ілля Ніссонович [20. XI (3.XII) 1902, Київ — 11.VIII 1966, там же] — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1946. Закін. 1927 Київ. худож. ін-т (у М. *Бурачека* і Ф. *Кричевського*; з 1933 — його викладач, з 1947 — професор). Тв.: «Швачки» (1927), серія пейзажів «Дніпро одягається в граніт» (1936—37), «Відбудова Дніпрогесу» (1946), «Колгоспна нива» (1950), «Гроза» (1956), «Канівські Карпати. Чернеча гора» (1963), «Яблуньки» (1965), «Седнівські далі» (1966).

ШТОГАРЕНКО Андрій Якович [2 (15).X 1902, с. Нові Кайдаки, тепер у складі Дніпропетровська] — укр. композитор, педагог, н. а. СРСР з 1972, Герой Соц. Праці (1982). Закін. 1936 Харків. консерваторію (у С. *Богатирьова*). З 1954 — викладач, 1954—68 — ректор Київ. консерваторії (з 1960 — професор). 1968—89 — голова правління СКУ. Тв.: вокал.-симф. («Росія», 1968); симфонічні, зокрема

6 симфоній (у т. ч. 1-а — «Україно моя», 1943; 3-я — «Пам'яті товариша», 1966; 4-а — «Київська», 1972; 6-а — «Біографічна», 1979); сюїти («Пам'яті Лесі Українки», 1951; «Молодіжна», 1959); поема «Пам'яті Кобзаря» (1960); для фп. з оркестром — сюїта «Партизанські картини», 1957; концертино, 1973; «Поема-концерт», 1977; «Симфонічні танці», 1980; камерно-інструм. ансамблі (струнний квартет «Вірменські ескізи», 1960; «Молодіжне тріо», 1952; «Чотири українські танці», 1976); для фп.— «Пам'яті музикантів» (1960), «Образи» (1970); хори (сюїта «Шевченкіана», 1963, та ін.), романси, пісні; музика до театр. вистав і кінофільмів. Держ. пр. СРСР, 1946, 1952. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1974. Вид.: Г. Виноградов. «Андрій Штогаренко» (1973).

ШТОК Володимир Борисович (1868, м. Славута, тепер Хмельн. обл.— грудень 1926, Москва) — укр. і рос. хормейстер і диригент, Герой Праці (1919). Закін. Київ. муз. уч-ще. Працював концертмейстером, хормейстером і диригентом в оперних трупах Казані, Саратова, Петербурга. 1917—25 — диригент і гол. хормейстер Харків. оперн[illegible] [illegible]у, д[illegible]тував [illegible]ри для п[illegible]ршої постановки опери «Тарас Бульба» М. Лисенка (1924). В 1926 — хормейстер Одес. оперного т-ру і оперної студії В. Немировича-Данченка в Москві.

ШТОКАЛКО Зіновій Павлович (25.V 1920, Бережани, тепер Терноп. обл.—28.VI 1968, Нью-Йорк) — укр. бандурист-віртуоз, лікар. Закін. 1951 мед. студії в Мюнхені. Гри на бандурі навч. приватно. З 1952 — у США. Соліст і чл. управи капели бандуристів ім. Т. Г. Шевченка в Детройті. Працював над муз. реконструкцією старовинних билин («Про Іллю Муромця і Солов'я Розбійника» та ін.). Автор істор.-теор. праць про бандуру, тв. для бандури. Записував козацькі думи.

ШТОЛЬКО Валентин Григорович (14.XI 1931, с. Вікнина, тепер Кіровоград. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1982. Закін. 1956 Київ. худож. ін-т. Споруди: готелі — «Тарасова гора» в Каневі (1962), «Турист» у Черкасах (1970), «Градецький» у Чернігові (1983); Подільський критий ринок у Києві (1980), всі — у співавт., критий ринок у Чернівцях (1981). Праці з питань арх-ри, зокрема «Архітектурні споруди з висячим покриттям» (1979). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1984.

ШТРОМ Іван Васильович (1823—87) — укр. архітектор, акад. петерб. АМ. У Києві 1857 спорудив будинок Володимирського кадетського корпусу (тепер адм. будинок на Повітрофлотському просп.). Автор одного з перших проектів Володимирського собору в Києві (1859), за який здобув звання академіка арх-ри (проект затверджено до будівництва 1860; згодом його переробили О. В. Беретті та П. І. Спарро). За проектом Ш. 1854—56 споруджено т-ри в Києві (згорів, на його місці — т-р [illegible]) та Житомирі (тепер клуб), будинок Присутствених місць у Києві (1854—57, у співавт.; тепер адм. будинок).

ШУДРІ — укр. діячі культури; подружжя. Микола Архипович Ш. (5.I 1935, с. Веселий Поділ Полтав. обл.) — журналіст, кіносценарист, письменник. Закін. 1958 Київ. ун-т, 1964—67 — його викладач. З 1991 — гол. редактор часопису «Зоряний ключ». Автор сценаріїв до фільмів, зокрема «Карби вічності», «Одвічна жарина», «Співучі джерела», «Живе в Міжгір'ї художник», «Мій дав-

ній, добрий, невтомний, найбільший, найменший друг», «Відкрий себе» (1972, поновлений 1988), «Тарас» (1989), останні три — у співавт. з В. *Костенком;* «Три храми на долоні» (1991), всі — «Укркінохроніка». Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1991. Катерина Петрівна Ш. (9.X 1934, м. Свободний, Амур. обл.) — мистецтвознавець, доктор філос. наук з 1983. Закін. 1956 Київ. ун-т. З 1964 — в Ін-ті філософії АН УРСР. Праці: «Естетичний ідеал митця» (1967), «Влада творчості. Евристично-спонукальні можливості мистецтва» (1976), «Художнє завбачення майбутнього» (1979), «Мистецтво у світлі духовної культури» (1985, у співавт.), «Філософські пошуки та наукова фантастика» (1990, у співавт.).

ШУЛИ́К Надія Митрофанівна (27. III 1922, с. Петриківка, тепер Васильківського р-ну Дніпроп. обл.) — укр. майстер нар. декор. розпису, з. м. н. тв. УРСР з 1981. Закін. 1941 Петриківську школу декор. розпису. Тв.: панно «Букет» (1960), «Хай завжди буде сонце» (1965), «Земля моя» (1966), «Кучерявки» (1980), «Квіти мого дитинства», «Осіннє», «Веселі барви» (всі — 1981), малюнки, листівки, декор. тарілки, вази.

ШУЛЯ́Р Андрій Михайлович (15. XII 1918, с. Майдан, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1970. Закін. 1947 Львів. політех. ін-т. Споруди: ресторан «Старий дуб» у м. Трускавці (1979), забудова центру с. Вузлового (1982), обидва — Львів. обл., архіт. рішення численних монументів, споруджених у Львів. обл. Брав участь у розробці ген. планів Львова, Трускавця, с. Вузлового. Праці з питань містобудування та історії арх-ри. Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1986.

ШУЛЬГА́ Іван Миколайович [19 (31).X 1889, с. Михайлівка, тепер Херсон. обл.— 23.IV 1956, Київ, похований у Харкові]— укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1946. Закін. 1911 Одес. худож. уч-ще (у К. Костанді і Г. Ладиженського), 1917 — петерб. АМ. З 1922 жив у Харкові. Тв.: «Похід запорожців» (1915—17), «Ленський розстріл» (1926), «Зустріч Т. Шевченка з І. Сошенком» (1938), «Переяславська рада» (1951). Вид.: «Іван Шульга». Каталог (1962).

ШУЛЬГА́ Ілля Максимович (20.VII 1878, с. Кропивна, тепер Черкас. обл.— 19.XII 1938) — укр. живописець. Навч. в Київ. рисувальній школі М. Мурашка, 1903—09 — у петерб. АМ. З 1934 викладав у Київ. худож. ін-ті. Тв.: «Козача розвідка», «Старогородська вінницька церква», «Т. Шевченко на етюдах» (всі — 1910—28), «Вечорниці», «Сусідки», «Капуста», «Хлопчик коло струмочка» (всі — 1929—37). Репресований 1937.

ШУЛЬЖЕ́НКО Клавдія Іванівна [11 (24).III 1906, Харків — 17.VI 1984, Москва] — рос. естрадна співачка, н. а. СРСР з 1971. З 1923 — актриса Харків. драм. т-ру, з 1928 — солістка Ленінгр. мюзик-холу, джаз-оркестру. З 1943 — у Москві. Автор мемуарів «Коли ви запитаєте мене...» (1981). Вид.: І. Василиніна. «Клавдія Шульженко» (1979).

ШУЛЬЖЕ́НКО Тихін (?—?) — укр. майстер кераміки кін. 19 — поч. 20 ст. Родом з с. Міських Млинів (тепер Полтав. обл.). Один з перших відомих представників опішнянської гончарної школи. Розписував миски та ін. гончарні вироби традиційним орнаментом у техніці фляндрівки й ріжкування.

ШУ́МСЬКИЙ Сергій Васильович [справж.— Чесноков; 7 (19).X 1820, Москва — 16 (18).II 1878, там же] —

рос. актор. Закін. 1841 Моск. театр. уч-ще. Учень М. С. *Щепкіна*. 1841—78 (з перервою) — в Малому т-рі (Москва). 1847—50 працював в Одес. рос. т-рі. Серед ролей — Хлестаков («Ревізор» Гоголя), Жадов («Тепленьке місце» Островського), Скапен («Витівки Скапена» Мольєра).

ШУМСЬКИЙ Юрій Васильович [справж.— Шомін; 5 (17).XI 1887, м. Тирасполь, Молдова — 7.VI 1954, Київ] — укр. актор, режисер, н. а. СРСР з 1944. Організував 1917 у Херсоні аматор. укр. драм. т-р, 1919 — драм. студію. Працював в Одес. держдрамі (1925—34), у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка (1934—54). Ролі: Голохвостий («За двома зайцями« Старицького), Іван Барильченко («Суєта» Карпенка-Карого), Кречет, Хмельницький, Галушка («Платон Кречет», «Богдан Хмельницький», «В степах України» Корнійчука), Буйко («Професор Буйко» Баша), Хлестаков, Городничий («Ревізор» Гоголя), Годунов («Борис Годунов» Пушкіна), Філіпп II («Дон Карлос» Шіллера). В кіно — з 1925. Серед ролей: робітник Бенедьо («Борислав сміється») і Грабіжник («Беня Крик», обидві — 1927), чорносотенець Малина («Напередодні») і Силин («Буря», обидві — 1928), Офіцер контррозвідки («Нічний візник», 1929), Командарм («Ескадрилья № 5», 1939), маршал Василевський («Третій удар», 1948) і «Сталінградська битва» (1949). Ш. був видатним майстром худож. слова. В роки Вел. Вітчизн. війни завідував худож. частиною радіостанції ім. Т. Г. Шевченка. Автор «Оповідань і статей» (1964). Держ. пр. СРСР, 1950, 1951. Вид.: Б. Степанов. «Юрій Шумський» (1971).

ШУРУПОВ Костянтин Олексійович [21.II (6.III) 1910, Харків — 1.V 1985, Київ] — укр. живописець. Закін. 1939 Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського*). Працював у галузі станкового живопису. Тв.: «Надвечір», «Весна над Дніпром» (обидва — 1961), «Механізатори» (1967), «Осінній день» (1970).

ШУТ Андрій (?—1873) — укр. кобзар. Народився і жив у містечку Олександрівці (тепер село Корюківського р-ну Черніг. обл.). У 17 років осліп. У репертуарі — істор. пісні, думи, псалми та ін. Знав 13 дум (про Б. Хмельницького, про визв. війну 1648—54 та ін.). Думи від Ш. записували Г. Базилевич, П. Куліш і А. Метлинський. Вид.: П. Кирдан, А. Омельченко. «Народні співці-музиканти на Україні» (1980).

ШУТЄВ Іван Михайлович (28.X 1933, Ужгород) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1975. Закін. 1955 Ужгородське худож. уч-ще (у А. *Ерделі* та Й. *Бокшая*). Тв.: пейзажі — «Початок весни» (1956), «Сонячний день» (1958), «Зима в Ужоцькій долині» (1960), «Веречанський перевал» (1967), «Похмурий день» (1968), «Весна в Карпатах» (1969), «Останній сніг» (1974), «Весняні Карпати» і «Вечір в Карпатах» (обидва — 1980).

ШУТЬ Василь Кирилович (26.IV 1899, м. Золотоноша, тепер Черкас. обл.— 1982, Чікаго) — укр. композитор, диригент, педагог. Закін. 1930 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка (у В. *Золотарьова*). Завідував муз. частиною т-рів у Києві і на Донбасі. З 1950 — у Чикаго, викладав гру на фп. Тв.: 4 симфонії (остання — за мотивами тв. Т. Шевченка), концерт для фп. з оркестром, 3 тріо, 7 квартетів, 2 сонати для скрипки і фп., хори, романси.

ШУТЬКО Микола Олексійович (19.XII 1927, м. Кривий Ріг, тепер Дніпроп. обл.) — укр. актор т-ру і кіно, н. а. УРСР з 1980. Закін. 1948 Дніпроп. театр. уч-ще. 1950—

63 працював в Чернів. укр. муз.-драм. т-рі, 1963—82 — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка, з 1982 — на Київ. кхф. Ролі: в т-рі — Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Кнур («Лимерівна» Панаса Мирного), Свічкогас («Ярослав Мудрий» Кочерги), Оврам («Патетична соната» Куліша); в кіно — Петровський («Дума про Ковпака», 1973—76), Папько («Вавілон-XX», 1979), Начальник аеродрому («Повітряні пірати», 1992, Одес. кхф).

Щ

ЩАВИ́НСЬКИЙ Василь Олександрович (1868, Київщина — 28.XII 1924, Ленінград) — рос. і укр. мистецтвознавець, колекціонер. Закін. Петерб. технол. ін-т. Жив у Петербурзі. Брав участь у реставрації картин Ермітажу. З 1906 збирав колекцію картин голл. та фламандських майстрів, яку, за його заповітом, передано до Київ. музею мист-в ВУАН (тепер Київ. музей зх. та сх. мист-ва). Автор статей про образотв. мист-во Нідерландів, мистецькі тв. Т. Шевченка, «Нарисів з історії техніки живопису і технології фарб у Давній Русі» (вид. 1935).

ЩАСЛИ́ВИЙ Павло (?—1610) — укр. будівничий. За походженням італієць. З 1582 обирався цехмістром львів. цеху будівничих. Будував синагогу «Золота троянда» (1580—82), спорудив житл. будинки та школу єзуїтів (всі — у Львові). 1592 переїхав до Жовкви (тепер Львівської області), де за його проектом споруджено замок (1596—1606) та виготовлено модель кафедрального костьолу (1604—09). З 1601 був першим війтом міста. Для його творчості характерні риси пізнього Відродження.

ЩА́СНИЙ Соломон (?—?) — укр. фольклорист 19 ст. Родом з Галичини. Записав кілька тисяч пісень з Прикарпаття (Коломийського, Стрийського, Самбірського і Саноцького повітів), і найкращі увійшли до зб. «Коломийки і шумки» (1863) з додатком 5 нотних зразків.

ЩЕГЛО́ВИ — укр. художники; батько й син. Михайло Михайлович Щ. [17 (29).IX 1885, Самара — 5.X 1955, Сімферополь] — графік. Навч. 1900—05 у моск. Строгановському уч-щі (у К. Коровіна). Працював у галузі станкової, книжкової та сатирич. графіки. Тв.: «Бухара» (1930), серія «Слідами Вітчизняної війни» (1944—45); іл. до кн. «Севастопольська страда» С. Сергєєва-Ценського (1955). В 1945 брав участь в оформленні піонер. табору «Артек». Вид.: «Виставка творів Михайла Михайловича Щеглова». Каталог (1955). Олексій Михайлович Щ. [2 (15).III 1908, Томськ — 12.XI 1980, Харків] — художник т-ру, графік. Закін. 1930 Харків. худож. ін-т (у І. Падалки та О. Маренкова). Оформляв вистави харків. т-рів: «Чортів млин» Я. Дрди та І. Штока (1955, т-р ляльок), «День чудових обманів» Р. Шерідана (1960, укр. драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка), «Божественна комедія» І. Штока (1964, ТЮГ). Тв.: керамічне панно «Україна зустрічає гостей» у готелі «Інтурист» у Харкові (1964, у співавт.), серія карикатур за тв. В. Маяковського (1965).

ЩЕДРО́ВИЧ Єлизавета (за чоловіком — Ганкевич; 1885, Катеринослав —1909) — укр. скрипалька-віртуоз і

композитор. Освіту здобула в Петерб. (у Л. Ауера) і Празькій (у О. Шевчика) консерваторіях. З 1905 виступала з концертами на Україні, в Росії та у Відні і Празі. З 1908 — викладач Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка у Львові.

ЩЕ́ПКІН Михайло Семенович [6 (17). XI 1788, с. Красне, тепер Бєлг. обл.— 11 (23).VIII 1863, м. Ялта, похований у Москві] — рос. і укр. актор, основоположник сценіч. реалізму в рос. і укр. театр. мист-ві. Походив з кріпаків. Творчу діяльність почав 1805. З 1816 — у Харків. вільному, 1818—21 — у Полтав. вільному т-рах. 1821 за участю передових представників рос. і укр. громадськості Щ. викуплено з кріпацтва. 1822 на чолі власної трупи гастролював у Києві. З 1824 — у Малому т-рі в Москві. Періодично гастролював у багатьох містах України, зокрема 1829—50 в Ромнах, Одесі, Вознесенську, Харкові, Києві, Миколаєві, Херсоні, Полтаві. Ролі: Фамусов («Горе з розуму» Грибоєдова), Барон («Скупий лицар» Пушкіна), Городничий («Ревізор» Гоголя), матрос Симон («Матрос» Соважа), Виборний, Михайло Чупрун («Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник» Котляревського), Грицько («Козак-віршописець» Шаховського), Шкурат, Шельменко («Сватання на Гончарівці», «Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка). Був у дружніх стосунках з О. Пушкіним, В. Бєлінським, О. Герценим, І. Котляревським, Г. Квіткою-Основ'яненком, М. Гоголем, Т. Шевченком (який намалював портрети Щ., подарував йому свій автопортрет і присвятив поему «Неофіти») та ін. діячами рос. і укр. культури. Ім'ям Щ. названо Сум. т-р драми і муз. комедії. Вид.: І. Волошин. «Михайло Щепкін і Україна» та «Т. Шевченко і М. Щепкін» (обидва — 1963); «Михайло Семенович Щепкін. Життя і творчість» (1984).

ЩЕРБА́К Анатолій Іванович (14.VI 1923, Рокитне, тепер Полтав. обл.— ... 1988, Київ) — укр. кінознавець, сценарист, канд. філол. наук з 1954. Закін. 1950 Київ. ун-т. Праці: «Сучасність в українській кінодраматургії» (1962), «Кіноспадщина, прочитана сьогодні» (1976), «Кіно Миколи Бажана» (1986). Автор сценаріїв: «Пісня над обрієм», «Легенда про грішника» (обидва — у співавт.), «Київський концерт», «Люди на всі часи», «Дударики».

ЩЕРБА́К Юрій Миколайович (12.X 1934, Київ) — укр. письменник, драматург, сценарист, доктор мед. наук з 1983. Закін. 1958 Київ. мед. ін-т. З 1991 — міністр охорони навкол. природ. середовища України.
Автор п'єс «Сподіватись» (1979), «Стіна» (1983); сценаріїв: «Ми — студенти різних континентів» (1965), «Вони відстояли весну» (1965), «Ранкові острови» (1966), «Сини Баштанської республіки» (1967), «Роки і секунди», «Карантин» (обидва — 1968), «Хортиця» (1969), «Шлях до серця» (1970), «В. М. Глушков, кібернетик» (1980, у співавт.), «Острів співучих пісків» (1981), «Державне ставлення» (1983).

ЩЕРБАКІ́ВСЬКІ — діячі укр. культури; брати. Народилися в с. Шпичинці (тепер Житомирської обл.). Вадим Михайлович Щ. (17.III 1876—18.XI 1957, Лондон) — етнограф і археолог. Навч. у Петерб., Моск. і Київ. ун-тах. З 1907 — у Галичині, співробітник Нац. музею у Львові (1908—10). 1922 емігрував до Праги, 1922—45 — професор Укр. вільного ун-ту в Мюнхені (1945—51 — ректор). Праці: «Архітектура у різних народів і на Україні» (1910), «Українське мистецтво» (1913), «Основні елементи орнаментації українських писанок і їхнє походження» (1925),

«Кам'яна доба в Україні» (1947), «Орнаментація української хати» (вид. 1980). Данило Михайлович Щ. (17.XII 1877 — 6.VI 1927, Київ) — укр. мистецтвознавець. Закін. 1901 Київ. ун-т. 1910—27 — зав. відділом нар. мист-ва Всеукр. істор. музею ім. Т. Г. Шевченка. Зібрав для нього велику колекцію тв. укр. нар. мист-ва (понад 30 тис. експонатів). Вперше запровадив аналіз нар. декор. виробів як тв. мист-ва. Автор понад 40 праць, зокрема: «Козак Мамай» (1913), «Символіка в українському мистецтві», «Українські дерев'яні церкви...» (обидві — 1921), «Оркестри, хори і капели за панщини на Україні» (1924), «Український портрет» (1925, у співавт. з Ф. *Ернстом*), «Оправи книжок у київських золотарів 17—18 ст.» (1926), «Український килим» (1927).

ЩЕРБАКÓВ Віктор Геннадійович (4.III 1935, м. Горлівка, тепер Донец. обл.) — рос. і укр. актор, н. а. УРСР з 1980. З 1957 — у т-рах Миколаєва, Кишинева та ін., з 1970 — у Львів. рос. драм. т-рі Рад. Армії. Ролі: Василь («Циганка Аза» Старицького), Дульчин («Остання жертва» О. Островського), Гамлет (однойм. трагедія Шекспіра).

ЩЕРБАКÓВ Дмитро Іванович [15 (27).X 1912, Катеринослав, тепер Дніпропетровськ] — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1972. Закін. 1940 Київ. худож. ін-т. Споруди у Дніпропетровську: житл. будинки по вул. В. І. Леніна (1947—48), просп. К. Маркса (1949—52, 1956—57), житл. будинок з кінотеатром (1957—58), планування і забудова Вузівського масиву (1959—61), автовокзал (1966), кол. будинок обкому Компартії України (1970), всі — у співавт; будував у Кривому Розі с-ще коксохімзаводу (1947—49).

ЩЕРБАКÓВ Микола Миколайович (20.VII 1928, с. Власове-Буртовка, тепер Ростов. обл.) — укр. скульптор, з. д. м. УРСР з 1968. Закін. 1956 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва (у В. *Агібалова,* В. *Мухіна,* А. *Оверчука*). Працює в галузі станкової та монумент. пластики. Тв.: «Орля» (1957, у співавт.), «Лілея» (1964, 1978), «Рідні мелодії» (1967), «Українка» (1969); «Студентка» (1971), «Художник С. Хаджиков» (1990), «С. Єсенін» (1991); мемор. комплекс «Нескорені» в м. Краснодоні Луган. обл. (1982, у співавт.); пам'ятник «Мужності пожежників» у Луганську (1983, у співавт.).

ЩЕРБÁТЕНКО Юрій Володимирович (29.XII 1915, м. Сочі, тепер Краснодар. кр.) — укр. живописець. Закін. 1942 Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського,* С. *Григор'єва* і К. *Єлеви*). Тв.: «Леся Українка» (1957), «Фізики» (1967), «Надра землі» (1968), «Футбол» (1971).

ЩЕРБИ́НА Владислав Іванович (27.X 1926, м. Вознесенськ, тепер Микол. обл.) — укр. скульптор. Закін. 1950 Одес. худож. уч-ще. Тв. в пластиці малих форм: «Садко», «Кожум'яка», «Хліб-сіль» (всі — 1957), «Дівчина з ромашками» (1959), «Сурмач» (1967), декор. композиції «Земля селянам», «Тачанка» (обидві — 1967).

ЩЕРБИ́НА Володимир Іванович [4 (16).V 1850, Київ — 1936, там же] — укр. історик, педагог, ч.-к. Всеукр. АН з 1925. Закін. 1873 Київ. ун-т (у В. Антоновича та М. Драгоманова). 1901 подорожував по Правобережній Україні з метою збирання стародруків і пам'яток мист-ва. Автор праць з історії Києва: «Про київську старовину» (3 вид.— 1884, 1896, 1910), «Минуле Києва та його пам'ятки» (1912), «Головні будівлі Печерської лаври» (1926). Вид.: «Нові студії з історії Києва В. І. Щербини» (1926).

ЩИРБ'ЯВИЙ Іван (?—?) — тесляр 17 ст. Збудував 1614 дерев. церкву в с. Дусівці, побл. Перемишля (тепер Пшемисль, Польща). Це найстаріша церква з відомих трибанних церков з невеликими бічними крилосами біля нави.

ЩИРЕЦЬКИЙ Іван (?—?) — укр. живописець 17 ст. Жив і працював у Перемишлі (тепер Пшемисль, Польща). 1679 намалював 4 іконостасні образи для церкви с. Сухої (тепер Закарп. обл.).

ЩИРСЬКИЙ Іван (у чернецтві — Інокентій; бл. 1650, імовірно, Чернігів — 1714, м. Любеч, тепер смт Черніг. обл.) — укр. гравер, поет, культур. і реліг. діяч, представник стилю барокко. Освіту здобув у Черніг. колегіумі. Мист-ва гравюри і рисунка навч. у О. *Тарасевича* у Вільні, де жив 1680—83. Працював у техніці гравюри на міді, а також офорта і гравюри на дереві. З 1683 жив у Чернігові. Брав участь у спорудженні Любецького монастиря побл. Чернігова, тривалий час був його ігуменом. Складав панегіричні вірші. Викладав 1707—09 курс поетики у Черніг. колегіумі. Тв.: станкові — тези на честь Прокопа Калачинського (90-і рр.), Азовської кампанії (т. з. теза І. Обидовського, 1688—91, у співавт. з Л. *Тарасевичем*), на честь Росії, України і Білорусі (1708); ікони («Любецька Богоматір», 80-і рр.); іл. до кн.: «Благодать і істина ...» Л. Барановича (1683), «Відроджений Фенікс ...» Л. Крщоновича (бл. 1683), «Відлуння голосу, волаючого в пустелі...» С. Яворського (1689), «Щасливе передбачення...» П. Орлика. Вид.: Д. Степовик. «Іван Щирський» (1988).

ЩУКО Володимир Олексійович [5 (17).VII 1878, Тамбов — 18.I 1939, Москва] — рос. архітектор і художник т-ру. Закін. 1904 петерб. АМ, її д. чл. з 1911. Серед споруд: пропілеї в ансамблі Смольного в Ленінграді (1923—25), нове приміщення Б-ки ім. В. І. Леніна у Москві (1928—40), обидва — у співавт. з В. Гельфрейхом; на Україні — будинок кол. земської управи в Києві (1913). Виконаний Щ. у формах укр. арх-ри і прийнятий до буд-ва конкурсний проект вокзалу для Києва не було здійснено у зв'язку з війною 1914. Вид.: «Архітектура України» (1954); «Володимир Олексійович Щуко». Каталог (1980).

ЩУРОВСЬКА-РОСИНЕВИЧ Платоніда (6.IV 1893, с. Вербівка, Черкащина — 1973, Прага) — укр. хор. диригент і педагог. Навч. у Муз.-драм. школі М. Лисенка (у О. *Кошиця*) в Києві. Закін. муз. освіту в Празі. 1919—20 — другий диригент Укр. респ. капели під керівництвом О. Кошиця. Керувала хорами у Празі, Подебродах, викладала в держ. консерваторії та Укр. вищому пед. ін-ті ім. М. Драгоманова (уроки диригування брав М. *Колесса*). 1935 організувала хор. т-во «Бандурист» в Ужгороді.

ЩУРОВСЬКИЙ Петро Андрійович [1850, Полтавщина — 14 (27).IX 1908, Курськ] — укр. піаніст, диригент і композитор. Закін. 1870 Моск. консерваторію. 1878—82 — диригент Моск. імператорської опери, працював також у Полтаві та Харкові. Тв.: опери (зокрема, «Коваль Вакула», «Богдан Хмельницький»), 2 оркестрові сюїти, фп. п'єси, романси.

ЩУСЄВ Олексій Вікторович [26. IX (8.X) 1873, Кишинів — 24.V 1949, Москва] — рос. архітектор, з. арх. СРСР з 1930, акад. АН СРСР з 1943. Закін. 1897 петерб. АМ (її акад. з 1910). Один із засновників неоруського стилю в арх-рі. Споруди: Казанський вокзал (1914—26, 1941), Мавзолей В. І. Леніна (1924—30), готель «Москва» (1932—38,

у співавт.), всі — у Москві. За проектами Щ. на Україні збудовано Троїцький собор Почаївської лаври (1905—12), церкву в маєтку І. Харитоненка в Наталівці (тепер Харків. обл., 1908—13); реставрував церкву Василя в м. Овручі (тепер Житомир. обл., 1904—11). Створив проекти іконостаса для Успенського собору та розпису трапезної Києво-Печерської лаври (1902—10), с-ща для дітей-сиріт на Полтавщині (1910). Розробив проект відбудови і реконструкції Хрещатика (1944—45) та проект обсерваторії АН УРСР (1949) в Києві. Держ. пр. СРСР, 1941, 1946, 1948, 1952. Вид.: К. Афанасьєв. «О. В. Щусєв» (1978).

Ю

Ю́ГАЙ Володимир Миколайович (29.XII 1922, Владивосток) — укр. живописець, з. х. УРСР з 1976. Закін. 1951 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка*). Тв.: «Айра Олдрідж у Т. Г. Шевченка» (1954—60), «У вільну хвилину» (1958—60), «Дружба. Остап Вишня і М. Рильський» (1971), «Фронтова весна» (1975), «У майбутнє» (1983), «Опалена рідна земля» (1985).

ЮГАСЕ́ВИЧ-СКЛЯ́РСЬКИЙ Іван (1741, с. Прикра, Сх. Словаччина — 1814, с. Невицьке, тепер Закарп. обл.) — укр. регент, фольклорист, художник. 1756—60 вивчав у Галичині церк. спів. Служив дяком-вчителем у рідному селі, де записував духовні та світські пісні. 1795—1814 працював у с. Невицькому. Написав понад 30 ірмологіонів з нотами (церк. співи), склав кілька зб. духовних і світських пісень. Свої зб. ілюстрував власними малюнками. Малював ікони.

ЮЗЕФО́ВИЧ Корнелій Іванович (1726, с. Парафіївка, тепер Черніг. обл. — після 1766, м. Глухів) — укр. співак і регент. 1741—50 навч. у Київ. академії, де був солістом хору. 1751 очолив хор. капелу гетьмана К. Розумовського у Глухові.

ЮНА́К Марія Іванівна (15.II 1902, Київ — 1.VIII 1977, там же) — укр. живописець і графік. 1920—27 навч. в Київ. худож. ін-ті (у М. *Бойчука*). Тв.: «Казка» (1921), «Портрет В. Кутинської» (1922), «Портрет І. Франка» (1927), «Прокладання рейок» (1930), «Натюрморт» (60-і рр.), «Заочниця» (1969), «Квіти» (1972), фреска «Пори року» (1975); ескізи до декор. килимів. Вид.: В. В. Рубан «Забуті імена» (1990).

ЮНА́К Ольга Іванівна (9.V 1905, Київ) — укр. графік. Закін. 1929 Київ. худож. ін-т (у В. *Касіяна*). Тв.: оформлення та іл. до книжок «Українські народні казки» (1951), «Антологія української поезії» (1957), «Лісова пісня» Лесі Українки (1958), «Кобзар» Т. Г. Шевченка (1960), «Українські народні пісні» (т. 1—2, 1964—65), «Хмельницький» І. Ле (1969). Автор ювілейних медалей та пам'ятних значків (1964—70), всі — у співавт. з В. *Фатальчуком*.

ЮНИ́ЦЬКИЙ Анатолій Іванович [18 (31).III 1912, м. Ніжин — 12.V 1976, Луцьк] — укр. актор, н. а. УРСР з 1968. Творчу діяльність почав 1932 у т-рі «Червоний Жовтень». 1945—76 — у Волин. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Микола («Наталка Полтавка» Котляревського), Хлестаков («Ревізор» Гоголя), Сиплий («Опти-

містична трагедія» Вишневського), Фігаро («Весілля Фігаро» Бомарше).

ЮРА́СОВ Михайло (?—?) — укр. архітектор 18 ст. Учень і помічник І. Ф. *Мічуріна.* Споруди у стилі укр. барокко: трапезна Софійського монастиря (1763—67), добудова вівтарної частини. Михайлівського собору (1770—75) та будинок ігумена Видубицького монастиря (1770—75); всі — в Києві, у співавт. з арх. П. Поповим.

Ю́РГЕНС Наталія Микитівна (14.II 1932, Баку) — рос. актриса, н. а. УРСР з 1976. Закін. 1954 в Ленінабаді (тепер Ходженд) муз. уч-ще. З 1969 — в Донецькому рос. драм. т-рі (Маріуполь). Ролі: Лариса, Кручиніна («Безприданниця», «Без вини винні» О. Островського), Васса («Васса Железнова» Горького), Гонерілья («Король Лір» Шекспіра), Медея («Медея» Ануя).

ЮРЕ́ВИЧ Михайло (1707—?) — укр. ювелір. Жив і працював у Києві. З його робіт відомі карбовані царські врата з срібла (1748) та оправа для престолу в Успенському соборі Києво-Пече ської лав и (1751).

ЮРЕ́НЄВА Віра Леонідівна [10 (22).VI 1876, Москва — 19.I 1962, там же] — рос. актриса, з. а. РРФСР з 1935. Закін. 1902 драм. курси при Александринському т-рі в Петербурзі. 1918—19 працювала в київ. т-рі «Соловцов», з 1919 — в Другому т-рі Укр. Рад. Республіки ім. Леніна (роль Лауренсії у виставі «Фуенте овехуна» Лопе де Веги). 1920—55 — у т-рах Москви і Ленінграда.

ЮРИ́Й — укр. діячі театр. мист-ва; брати. Народилися у с. Федварі (тепер с. Підлісне Кіровогр. обл.). Гнат Петрович Ю. [27.XII 1887 (8.I 1888) — 18.I 1966, Київ] — актор, режисер, н. а. СРСР з 1940. Сценіч. діяльність почав 1904 в аматор. гуртку, в профес. т-рі — з 1907 (трупа С. Максимовича). 1913—14 грав у Руському нар. т-рі у Львові, був актором і режисером київ. «Молодого т-ру». 1920— один з засновників створеного у Вінниці Нового укр. драм. т-ру ім. І. Франка (з 1923 — в Харкові, з 1926 — Київ. укр. драм. т-р ім. І. Франка), який очолював до 1961 (з 1954 — разом з М. *Крушельницьким*). 1946—61 — професор Київ. ін-ту театр. мист-ва. Ролі: Мартин Боруля, Стьопочка Крамарюк, Терешко Сурма, Бонавентура («Мартин Боруля», «Житейське море», «Суєта», «Сто тисяч» Карпенка-Карого), Копистка («97» Куліша), Лука («На дні» Горького), Швейк («Пригоди бравого вояки Швейка» за Гашеком). Вистави: «Іван Гус» і «Гайдамаки» (1921) за Т. Шевченком (у власних інсценізаціях), «Дон Карлос Ф. Шіллера (1936), «Безталанна» І. Карпенка-Карого (1937), «Украдене щастя» І. Франка (1940), «Маруся Богуславка» М. Старицького (1941), «Дума про Британку» Ю. Яновського (1957). Знімався у фільмах «Прометей», «Ка мелюк» (обидва — 1936), «Тарас Шевченко» (1951 . Авто п аць з питань теат . мист-ва: «20 років» (1940), «Режисер у театрі» (1962), «Життя і сцена» (1965); стаття «Молодий театр» в кн. «Молодий театр. Генеза. Завдання. Шляхи» (1991). На могилі Ю. на Байковому кладовищі — надгробок (1967, скульптор Ю. Сінькевич). Держ. пр. СРСР, 1949, 1951. Вид.: Ю. Бобошко. «Гнат Юра» (1980). Терентій Петрович Ю. [10 (22).IV 1884—9.V 1973, Київ] — актор, н. а. УРСР з 1940. В 1905 вступив до трупи С. Максимовича в м. Єлизаветграді (тепер Кіровоград). 1921—57 — в Київ. (1923—26 — у Харкові) укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Хома («Ой, не ходи,

Грицю, та й на вечорниці» Старицького), Гнат Гиря («97» Куліша), Сатін («На дні» Горького), Тартюф («Тартюф» Мольєра). Знімався в кіно («Іван», 1932, та ін.). Олександр Петрович Ю. [псевд.— Юра-Юрський; 11 (23).VI 1895—30.XII 1968, Київ] — актор, н. а. УРСР з 1947, н. а. Узб. РСР з 1944. Закін. 1919 драм. студію київ. «Молодого т-ру». 1920—48 працював в укр. драм. т-рі ім. І. Франка, з 1948 — в Київ. філармонії. Ролі: Іван («Безталанна» Карпенка-Карого), Годвінсон («В пущі» Лесі Українки), Естеван («Фуенте овехуна» Лопе де Веги). Майстер худож. слова.

ЮРУ́К Омелян Михайлович (7.XI 1939, м. Заставна, тепер Чернів. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1985. Закін. 1967 Львів. політех. ін-т. Автор проекту планування Бердянської коси (1975). Споруди: міський Палац культури (1973), Палац одруження (1976), обидва — в Бердянську Запоріз. обл., комплекс гуртожитків Ветеринарного ін-ту у Львові (1976), проект планування й озеленення центру м. Рівного (1983—90). Держ. пр. УРСР, 1990.

ЮРЧАКИ́ — укр. актори; подружжя. Василь Михайлович Ю. (26.VIII 1876, м. Скала-Подільська, тепер смт Терноп. обл.— 28.IX 1914, м. Теребовля тієї ж області). 1896—1914 працював у Руському нар. т-рі у Львові. Ролі: Максим Кукса («Пошились у дурні» Кропивницького), Феноген, Крамарюк («Хазяїн», «Житейське море» Карпенка-Карого), Семен («Учитель» Франка), Хома («Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці» Старицького), Янко («Хата за селом» Крашевського), Протасов («Живий труп» Толстого). Своїм учителем Ю. називали А. *Бучма* і М. *Крушельницький*. Ганна Степанівна Юрчакова (22.XII 1879, м. Теребовля, тепер Терноп. обл.— 6.VII 1965, Львів). 1899—1914 працювала в Руському нар. т-рі у Львові, 1915—35 — в ін. т-рах Львова і Тернополя. Ролі: Євжені («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Одарка («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Марися («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Соня («Дядя Ваня» Чехова), Марта («Кума Марта» Шатковського). Автор спогадів про М. Заньковецьку, Леся Курбаса, К. Рубчакову, В. Юрчака.

ЮРЧЕ́НКО Людмила Володимирівна (14.III 1943, Харків) — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. УРСР з 1982. Закін. 1969 Київ. консерваторію, з того ж року — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Любаша («Царева наречена» Римського-Корсакова), Аксинья («Тихий Дон» Дзержинського), Кармен (однойм. опера Бізе), Орфей («Орфей та Еврідіка» Глюка).

ЮРЧЕ́НКО Петро Григорович (22. VIII 1900, с. Медвин, тепер Чорнобильського р-ну Київ. обл.— 23.VI 1972, Київ) — укр. архітектор і мистецтвознавець, канд. арх-ри з 1941. Закін. 1928 Київ. худож. ін-т, 1928—41 — його викладач. Споруди та конкурсні проекти: будинок Уряду УРСР (1927, у співавт. з П. *Альошиним* і В. *Заболотним*), житловий масив Промінь (1929; обидва — в Харкові), Курський вокзал у Москві (1932, у співавт.); проект відкритого т-ру на 1700 глядачів біля Аскольдової могили в Києві (1936—37). Автор надбудови (колонада) ротонди на Аскольдовій могилі (1935). Праці: «Народне житло України» (1941), «Дерев'яна архітектура України» (1970); розділи в «Нарисах історії архітектури Української РСР» (т. 1, 1957), «Різьблення та художній метал» в кн. «Українське народне

мистецтво» (т. 3, 1962), «Історія українського мистецтва» (т. 3, 5, 1968).

ЮРЧИШИН Володимир Іванович (27.VII 1935, с. Дахнів, тепер Польща) — укр. графік, з. д. м. УРСР з 1990. Закін. укр. поліграф. ін-т ім. І. Федорова у Львові. Працює в галузі книжкового оформлення: обкладинки муз. видання «Два голуби пили воду» (1960), зібрання тв. Т. Г. Шевченка (1963), обкладинки до 26-томної «Історії міст і сіл Української РСР» (1964), суперобкладинка до кн. «Пісні з полонини» (1965); худож. оформлення видання «Музична Україна» (1966—67), кн. «Козацькому роду нема переводу...» О. Ільченка (1967), «Коломийки» (1968), «Народні пісні в записах Лесі Українки та її співу» (1971), «Літопис Нестора», зб. «Три літа Т. Шевченка» (обидві — 1989—90).

ЮР'ЯН Андрій Андрійович [18 (30).IX 1856, садиба Менгеле, Латвія — 28.IX 1922, Рига] — латис. композитор, фольклорист. Один з основоположників латис. нац. класичної музики і наук. муз. фольклористики. Закін. 1882 Петерб. консерваторію (у М. *Римського-Корсакова*). 1882—1916 — викладач Харків. муз. уч-ща, організатор і керівник латис. хору і квартету валторн братів Юр'ян. Виступав як органіст і симф. диригент (виконував, зокрема, твір В. Сокальського «Тіні минулого»). Був рецензентом у газ. «Южный край». З 1920 жив у Ризі. Автор перших латис. кантат, симф. музики, тв. для валторни, хорів, романсів, обробок нар. пісень для голосу з фп. і хору («Вій, вітерець»).

ЮСУПОВ Джалал Іскандерович (1924, Ашхабад) — укр. художник декоративно-ужиткового мист-ва, з. м. н. тв. УРСР з 1964. Тв.: мініатюрні моделі кораблів із слонової кістки, рубіна, гірського кришталю, золота.

ЮСЬКІВ Теодор (псевд.— Терен; 1911, с. Поточище, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. співак (баритон). Співу навч. в А. *Дідура* у Львові. 1937 дебютував на сцені Львів. міськ. опери. Співав у т-рах Польщі, Німеччини, Норвегії, Франції. Партії: Фігаро («Севільський цирульник» Россіні), Ріголетто (однойм. опера Верді), Ескамільйо («Кармен» Бізе). 1945—49 концертував у Зх. Німеччині, з 1949 — у США.

ЮФЕРОВ Михайло Олександрович (19.IX 1907, Владивосток — 3.VI 1991, Київ) — укр. художник т-ру і кіно, з. д. м. УРСР з 1961. Освіту здобув у приват. майстерні у Владивостоці (1925—30). Автор оформлення кінофільмів: «Моряки» (1939), «Танкер „Дербент"» (1940), «Костянтин Заслонов» (1949), «Максимко» (1953), «Мальва» (1957), «Надзвичайна подія» (1959), «Іванна» (1960), «Гадюка» (1965), «Їх знали тільки в обличчя» (1967), «Софія Глушко» (1971), всі — Київ. кхф.

ЮХИМЕНКИ — родина укр. майстрів різьблення на дереві; батько й син. Народилися у с. Великих Будищах (тепер Полтав. обл.). Федот Іванович Ю. (2-а пол. 19 ст.— поч. 20 ст.). Автор скульп. композицій, монумент.-декор. робіт для палацу Кочубеїв в Петербурзі, різьблених іконостасів, меблів та ін.

Прокіп Федотович Ю. [8 (20).VII 1870 — січень 1931, Полтава]. Тв.: барельєфи (зокрема, «Козак-бандурист», 1902), скульптури, балюстради для хорів, а також колони для будинку Полтав. земства (поч. 20 ст.), декор. картуші на будинку Музею історії Полтав. битви (1908—09), меблі, форми для кахлів. 1928—31 викладав у Полтав. технікумі пром. кооперації.

ЮХИМЕНКО Іван Якович [2 (14).X 1892, Харків — 6.II 1943, Казань] —

укр. актор, режисер, з. а. УРСР з 1935. Творчу діяльність почав 1914 у Харків. міськ. т-рі. Працював у т-рах Києва, Дніпропетровська, Одеси, Чернівців. Ролі: Василь («Рейки гудуть» Кіршона), Городничий («Ревізор» Гоголя) та ін. Серед вистав: «Сорочинський ярмарок» М. Старицького за М. Гоголем (1934).

ЮХНО́ Іван Іванович (3.III 1918, Градизьк, тепер смт Полтав. обл. — 3.III 1978, Київ) — укр. живописець. Закін. 1949 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Юні будівники» (1954, у співавт. з Г. Юхно-Гуревич), «В годину синьозору» (1964).

ЮХНО́-ГУРЕ́ВИЧ Ганна Меєрівна (3.III 1920, м. Запоріжжя) — укр. живописець. Закін. 1949 Київ. худож. ін-т (у О. *Шовкуненка* та Т. *Яблонської*). Працює в галузі станкового живопису. Тв.: «Юні будівники» (1954, у співавт. з І. Юхном), «Моделісти» (1958), «Мрійники» (1964), «Ланка» (1969).

ЮЦЕ́ВИЧ Йосип Федорович (26.III 1911, Київ — 13.III 1974, там же) — укр. художник т-ру і кіно. Навч. 1931—34 в Київ. худож. ін-ті. Оформив вистави: «Олеко Дундич» (1950, Київ. рос. драм. т-р), «Голубий гусар» М. Рахманова (1951), «Весілля в Малинівці» О. Рябова (1966), обидва — Київ. т-р оперети; фільми — «Таємничий острів» (1940, Одес. кхф), «Калиновий гай» (1953), «За двома зайцями» (1961—62), «Веселі Жабокричі» (1971), всі — Київ. кхф.

ЮЧЕНКО́В Гліб Іванович [4 (17).III 1911, Москва] — рос. актор, н. а. УРСР з 1960. В 1949—64 — у Крим. рос. драм. т-рі. Ролі: Командор («Камінний господар» Лесі Українки), Кривоніс («Богдан Хмельницький» Корнійчука). Знімався в кіно («Правда», 1957, Київ. кхф).

Я

ЯБЛОНО́ВСЬКИЙ Антон Васильович (1842, Львівщина — бл. 1890, м. Перемишль, тепер Пшемисль, Польща) — укр. художник т-ру, живописець. Закін. 1867 віден. АМ. У 60—70-х рр. працював художником Руського нар. т-ру у Львові. Оформив вистави: «Довбуш» Ю. Федьковича, «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка, «Гнат Приблуда» С. Воробкевича та ін. Автор картин «Петро Сагайдачний у полі», «Ой на горі женці жнуть», «Козак коня напував», «Вечір», акварельних пейзажів, портретів, натюрмортів.

ЯБЛО́НСЬКА Галина Гілярівна (2.I 1928, Умань, тепер Черкас. обл.) — укр. актриса, н. а. УРСР з 1982. На профес. сцені — з 1944. Працювала в т-рах Могилева-Подільського, Вінниці, Дніпродзержинська, з 1951 — у Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Настя («Украдене щастя» Франка), Маруся («Маруся Богуславка» Старицького), Софія («Безталанна» Карпенка-Карого), Войницька («Дядя Ваня» Чехова), Голда («Тев'є-Тевель» Шолом-Алейхема), графиня К'ярреллі Д'адда, Іло Чібор («Моя професія — синьйор з вищого світу» Скарначчі і Тарабузі), дружина Іллі («Візит старої дами» Дюрренматта).

ЯБЛО́НСЬКИЙ Анатоль [22.VI (3.VII) 1912, Київ — 11.VII 1954, Париж] — укр. живописець. Худож. освіту здобув у Львові. До 2-ї світової війни розписав у Галичині 18 церков, деякі спільно з П. *Ковжуном* та

М. *Осінчуком* (церкви у Львові, Калуші, Старих Бродах). Починаючи з 50-х рр.— в Парижі; намалював ікони для католицьких церков, зокрема у Римі; створив малюнки на істор. теми з життя укр. гетьманів і козаків; виконував іл. для журналів.

ЯБЛО́НСЬКИЙ Вільгельм Мар'янович [8 (20).IV 1889, с. Чечельник, тепер смт Вінн. обл.— 14.IV 1977, Київ] — укр. трубач і педагог, з. д. м. УРСР з 1969. З 1927 — викладач київського Муз.-драм. ін-ту ім. М. В. Лисенка, 1935—75 — професор консерваторії.

ЯБЛО́НСЬКИЙ Георгій Миколайович (21.VIII 1915, ст. Караванна — 16.V 1955, Київ) — укр. живописець. Закін. 1941 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Форсування Дніпра» (1948), «Гості з Румунії» (1952).

ЯБЛО́НСЬКИЙ Мартин (1801, с. Глочів, Галичина — після 1875, Львів) — укр. живописець. Малюванню навч. у Львові, Варшаві, Кракові, Відні. Жив у Львові. 1850 заснував тут видавничо-літографіч. майстерню. Тв.: «Портрет батька», «Портрет сина», «Дівчина зі сніданком на підносі», «Портрет чоловіка», «Жіночий портрет»; реліг. композиції. Займався реставрацією.

ЯБЛО́НСЬКІ — діячі укр. культури; сестри і брат. Народилися у Смоленську. Тетяна Нилівна Я. [11 (24).II 1917] — живописець, н. х. СРСР з 1982, д. ч. АМ СРСР з 1975. Закін. 1941 Київ. худож. ін-т (у Ф. *Кричевського*), його викладач 1944—52, 1966—73 (з 1967 — професор). Працює в різних жанрах. Тв.: «Відбудова Хрещатика» (1945), «Вечір на Дніпрі» (1946), «Хліб» (1949), «Святковий вечір» (1960), «Разом з батьком» (1962), «Вечір. Стара Флоренція» (1973), «Тиша» (1975), «Зима в старому Києві» (1976), «Льон» (1978), «Вечір на лузі» (1979), «Червень» (1983), «Зелене вікно», «Осінній портрет. Дочка Гаяне» (обидва — 1989), пейзажі Седнева (1990). Держ. пр. СРСР, 1950, 1951, 1979. Вид.: «Тетяна Нилівна Яблонська». Каталог (1987). Олена Нилівна Я. (28.VIII 1918) — живописець і графік. Закін. 1941 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Відбудова домни» (1945), «У рідному гайочку» (1964—65), «На Криворіжжі» (1964), «Серпень» (1967), «Копички» (1968), «Квітень» (1970), «Літо» (1971); іл. до дит. кн. «За лісом за пролісом золота діжа сходить» І. Сенченка (1965), «Я малий собі гуцулик» В. Ладижця (1966), «Сонячний ранок» М. Морданя (1966). Дмитро Нилович Я. (28.IX 1921) — архітектор, канд. арх-ри з 1955. Закін. 1946 Київ. худож. ін-т (у В. *Заболотного*). За проектами Я. споруджено панельний будинок у Києві (1965), серію будинків з об'ємних блоків у Дніпропетровську. Автор книги «Портали в українській архітектурі» (1955).

ЯБЛУНО́ВСЬКИЙ Петро Антонович (25.VII 1910, Харцизьк, тепер місто Донец. обл.— 23.XI 1984, Київ) — укр. живописець. Закін. 1941 Київ. худож. ін-т. Тв.: «Гриби» (1952), «Кримський пейзаж» (1961), «Про нас пишуть» (1967), «Комбайнери» (1971).

ЯВОРНИ́ЦЬКИЙ Дмитро Іванович [Еварницький; 25.X (6.XI) 1855, с. Сонцівка, тепер с. Борисівка Харків. обл.— 5.VIII 1940, Дніпропетровськ] — укр. історик, археолог, етнограф, фольклорист, письменник, акад. АН УРСР з 1929. Закін. 1881 Харків. ун-т, 1881—86 — його викладач. З 1902 завідував Музеєм старожитностей Катеринославської губ. (тепер Дніпроп. істор. музей ім. акад. Д. І. Яворницького), 1920—33 працював у Дніпроп. ун-ті. Зібрав унікальну колекцію матеріальних пам'яток Запоріжжя (75 тис.

експонатів). У своїй наук. роботі багато уваги приділяв пам'яткам матеріальної культури, зокрема тв. декор.-ужиткового мист-ва, музейній справі, колекціонерству. Виступав зі статтями про давні пам'ятки укр. мист-ва, про творчість Т. Шевченка, І. Рєпіна, С. Васильківського. Підтримував дружні стосунки з художниками О. Сластіоном, М. Самокишем, П. Мартиновичем, І. Шишкіним, критиком В. Стасовим; І. Рєпін, працюючи 1878—91 над картиною «Запорожці пишуть листа турецькому султану», користувався порадами Я., зобразив його в образі одного з запорожців. Зібраний Я. топографічний, фольклорний, етнографічний і лексикографічний матеріал ліг в основу його праць, зокрема «Запоріжжя в залишках старовини та переказах народу» (т. 1—2, 1888), «Малоросійські народні пісні...» (1906), «Історія запорізьких козаків» (т. 1—3, 1892—97; перевидано 1990—91). Вид.: І. Гапусенко. «Дмитро Іванович Яворницький» (1969); М. Шубравська. «Д. І. Яворницький» (1972).

ЯВО́РСЬКИЙ Болеслав Леопольдович [10 (22).VI 1877, Харків — 26.XI 1942, Саратов] — укр. і рос. музикознавець, піаніст, педагог, доктор мистецтвознавства з 1941. Закін. 1898 Київ. муз. уч-ще, 1903 — Моск. консерваторію (у С. Танєєва; 1938—42 — її професор). 1916—21 — професор Київ. консерваторії (1917—21 — директор), з 1918 — Муз.-драм. ін-ту ім. М. Лисенка, 1917—21 — директор Нар. консерваторії в Києві. З 1921 працював у Москві. Серед учнів: М. *Леонтович*, Г. *Верьовка*, М. *Вериківський*, П. *Козицький*, Е. *Скрипчинська* та ін. Створив теорію ладового ритму (слухового тяжіння). Праці: «Побудова музичної мови» (ч. 1—3, 1908), «Вправи в утворенні схем ладового ритму» (ч. 1, 1928), «Структура мелодії» (1929), «Статті, спогади, листування» (т. 1, 1972). Муз. тв.: обробки укр. нар. пісень.

ЯГН Олександр Едуард Юлійович (11.III 1848, Пенза — 10.II 1922, с. Вейсбахівка, тепер с. Білорічиця Черніг. обл.) — укр. архітектор, художник, майстер худож. кераміки. Закін. 1863 МУЖСА. Навч. в АМ у Римі. З 1876 жив на Україні. Один з засновників стилю укр. модерн. Автор архіт. ансамблю в с. Білорічиці (маєтку О. С. Рахманової, дочки декабриста С. Г. Волконського), що складався з палацу (1886), готелю, флігеля (1878), пекарні, церкви і парку. Зберігся флігель, що нагадує укр. хату на 2 половини. Дах, фриз, віконні наличники виготовлено з майоліки й теракоти, ними обкладено колони і печі. Розписи всередині виконав художник В. М. Соколов. Ін. споруди і проекти: церква-усипальниця декабристів у с. Вороньках (тепер Черніг. обл.; 70-і рр., не збереглася), будинки Капніста в с. Великій Обухівці (тепер Полтав. обл.) та О. М. Горчакова в с. Ташані (тепер Київ. обл.), каплиця-усипальниця Кочубеїв у с. Ярославці (тепер Сум. обл.), проект даху і внутр. оздоблення Моск. торг. рядів (Держ. універсальн. магазин). Організував худож.-виробничі майстерні в с. Вороньках. Один з перших у вітчизн. практиці відновив виробн. худож. майоліки і теракоти за мотивами укр. нар. орнаменту. За ескізами Я. було виготовлено майоліковий декор для оздоблення храму-пам'ятника біля м. Шипки в Болгарії (1902).

ЯЖИМО́ВСЬКИЙ Степан (1850—1890, Львів) — польс. скульптор. Навч. у Кракові, з 1872 — у Мюнхені та Парижі. Жив у Львові. Тв.:

барельєфна композиція «Чума» (1873), композиція на тему казки «Троянда з колючками», «Скрипаль».

ЯКИБ'ЮК Василь Григорович (Івандюк; 1881, с. Криворівня, тепер Івано-Фр. обл.— 1945, там же) — укр. майстер різьблення на дереві та мосяжництва. Виготовляв декор. тарілки, вази, пляшки, чарки малих розмірів і прикрашав їх інкрустацією кольоровим деревом, металом та бісером. Приятелював з І. Франком та М. Коцюбинським.

ЯКИМІВ Федір (Теодор; ?—?) — укр. нар. скульптор поч. 19 ст. з с. Залав'є (тепер Терноп. обл.). Виготовляв надмогильні пам'ятники з місц. пісковика, різьбив фігурки святих з дерева. Скульптури: «Скорботний Христос», «Богородиця з дитям», «Святий Микола» (1828).

ЯКИМЧУК Олександр Степанович (13.IX 1899, Корець, тепер місто Рівн. обл.— 1970) — укр. живописець. Навч. живопису 1921—23 в приватних майстернях у Варшаві, 1928 — в Італії. Викладав 1925—31 у Почаївській худож. школі. Тв.: «Копання картоплі», «Млин у с. Крутнів», «Мисливець» (всі — 1928), «Портрет Т. Шевченка» (1939); серія акварельних пейзажів Волині (1940—44).

ЯКОВЛЄВ Борис Іванович (4.I 1884, Казань — 14.IV 1963, Москва) — укр. і рос. скульптор. Закін. 1911 Петерб. ун-т, 1917 — петерб. АМ, з 1917 — професор. В 20—30-х рр. викладав в Одес. худож. уч-щі. Тв.: «Мати робітника. Скорбота» (1911), «Персей з головою Медузи» (1917), «Жіноча голова» (1927), «На варті» (1929); погруддя — Б. Хмельницького, В. Воровського, Ф. Дзержинського.

ЯКОВЛЄВ Михайло Миколайович (14.XII 1880, Пенза — 15.V 1942, Тбілісі) — рос, живописець, графік, художник т-ру. Навч. у Пензен. худож. уч-щі та в приватній школі М. Тенішевої, в Петербурзі — у І. *Рєпіна.* 1904—06 жив і працював у Києві, де виступав з політич. карикатурами (разом з В. *Різниченком* та ін.) в сатирич. тижневику «Шершень» (автор малюнків «Село прокидається», «Друкарня чорної сотні», «Весна-красна», «Наша дума, наша пісня ...», всі — 1906). Працював 1910 у т-рі «Криве дзеркало», з 1911 — у Великому т-рі (обидва — Москва). Тв. станкового малярства та книжкової графіки. Вид.: «Михайло Миколайович Яковлєв». Каталог (1941).

ЯКОВЧЕНКО Микола Федорович [20.IV (3.V) 1900, м. Прилуки, тепер Черніг. обл.— 11.IX 1974, Київ] — укр. актор, н. а. УРСР з 1970. Творчу діяльність почав 1918 в аматор. гуртках у Прилуках. 1920—27 працював у т-рах Сімферополя, Черкас, Чернігова, Дніпропетровська, Харкова, з 1927 (з перервами) — в Київ. укр. драм. т-рі ім. І. Франка. Ролі: Микола («Наталка Полтавка» Котляревського), Пеньожка («Мартин Боруля» Карпенка-Карого), Довгоносик («В степах України» Корнійчука), Лящ («Останні» М. Горького). Знімався у фільмах Київ. кхф: «Ніч перед різдвом» (1952), «За двома зайцями» (1961).

ЯКУБОВИЧ Джульєтта Антонівна (20.I 1935, с. Кельбенд, Азербайджан) — укр. співачка (колоратурне сопрано), н. а. УРСР з 1973. Закін. 1963 Азерб. консерваторію (Баку), 1965—90 — солістка Луган. філармонії.

ЯКУТОВИЧІ — укр. художники; батько й син. Георгій Вячеславович Я. (14.II 1930, Київ) — графік, н. х. УРСР з 1990, д. чл. АМ СРСР з 1988. Закін. 1954 Київ. худож. ін-т (у І. *Плещинського*). Працює в галузі книжкової і станкової графіки,

кінодекорац. мист-ва. Тв.: іл. до повістей М. Коцюбинського «Фата моргана» (1959) та «Тіні забутих предків» (1967), укр. нар. казки «Про бідного парубка і Марка Багатого» (1961), драм І. Кочерги «Ярослав Мудрий» та «Свіччине весілля» (1963), книг М. Пригари «Козак Голота» (1966), М. Рильського «Сонети» (1969), І. Франка «Захар Беркут» (1971), до зб. оповідань В. Стефаника «Кленові листки», «Слова про Ігорів похід» (обидва — 1977), «Повісті минулих літ» (1981), повісті М. Гоголя «Вій» (1984—85); станкова серія «Старовинна українська музика» (1959); гравюри «Аркан» та «Бокораші» (обидва — 1960); серія листівок з укр. нар. піснями; серія «Люди села Дземброня» (1988), рисунки «Іспанські враження» (1990). Оформив на Київ. кхф фільми «Тіні забутих предків» (1965), «Захар Беркут» (1971). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983, 1991. Вид.: Л. Попова. «Георгій Якутович». Альбом (1990). Сергій Георгійович Я. (2.XI 1952, Київ) — графік, з. х. УРСР з 1986. Закін. 1977 Київ. худож. ін-т, 1982 — творчі майстерні при АМ СРСР. Тв.: іл. до поеми О. Пушкіна «Полтава» (1975), книг О. Толстого «Петро І» (1977), О. Дюма «Три мушкетери» (1980), І. Гончарова «Обломов» (1981), Ш. де Костера «Тіль Уленшпігель» (1986); станкові серії — «Передчуття сьогодення» (1982), «Час Х» (1983), «Се людина» (1984), «Сьогодні і завжди» (1986).

ЯЛИ́НСЬКИЙ Семен (? — після 1695) — укр. друкар і гравер. Був писарем у черніг. архієпископа Л. *Барановича*, згодом — тех. керівником друкарень у Новгороді-Сіверському (1674—79) і Чернігові (1679 — бл. 1684). Видавав книги на замовлення Л. Барановича, а також букварі та ін. навч. л-ру. Складені Я. «Пункти», які нормували його взаємини з Л. Барановичем,— важливе джерело з історії друкарства.

ЯНА́ЧЕК Леош (Лео Еуген; 3.VII 1854, Гуквальди, Моравія — 12.VIII 1928, Острава) — чес. композитор, диригент, чл. Чес. АН і мист-ва з 1912. В 1919—25 — професор Школи вищої майстерності у Брно. Тв.: 9 опер, у т. ч. на рос. сюжети — «Катя Кабанова» (1921, за «Грозою» О. Островського), «З мертвого дому» (1928, за Достоєвським); на укр. теми для симф. оркестру — рапсодія «Тарас Бульба» (1918), «Козачок» (1899).

ЯНІ́ВСЬКИЙ Богдан (Юрій) Ярославович (4.VII 1941, Львів) — укр. композитор і піаніст, з. д. м. УРСР з 1980. Закін. Львів. консерваторію (1967 — фп., 1978 — композиторський ф-ти). Автор музики до драм. вистав (понад 100), мультфільмів, телефільмів, симф., камерно-інструм. тв., естрадних пісень.

ЯНКО́ Дмитро Григорович (19.X 1930, с. Зачепилівка, тепер Полтав. обл.) — укр. мистецтвознавець, з. д. м. УРСР з 1974. Закін. 1959 Київ. ун-т. Праці: «Пам'ятники Києва» (1974), «Олександр Ковальов» (1977), «Олександр Скобликов» (1979), «Пам'ятники і монументи України» (1982); публ. з питань культури в період. пресі (1983—92).

ЯНКО́ВСЬКИЙ Марко Ілліч [4 (17).X 1915, Астрахань — 27.IV 1980, Сімферополь] — укр. художник т-ру, з. д. м. УРСР з 1967. Закін. 1939 Астраханське худож. уч-ще. 1953—80 — гол. художник Крим. рос. драм. т-ру. Оформив вистави: «Камінний господар» Лесі Українки» (1962), «Навала» Л. Леонова (1965), «Вони були акторами» Г. Натансона і В. Орлова (1974). Держ. пр. СРСР, 1977.

ЯНКО́ВСЬКИЙ Ростислав Іванович (5.II 1930, Одеса) — рос. актор,

н. а. СРСР з 1978. Закін. 1951 театр. студію у Ленінабаді (тепер Худжанд), до 1957 — в Ленінабад., з 1957 — у Мін. рос. драм. т-рах. Ролі: Флоріан Гайшун («Повернення в Хатинь» за Адамовичем), Арбенін («Маскарад» Лермонтова), «Макбет» (одноим. трагедія Шекспіра).

ЯНО́ВИЦЬКИЙ Григорій Олександрович (1897, м. Вітебськ — 25. VI 1964, Харків) — укр. архітектор. Закін. 1925 Харків. худож. ін-т. 1950—64 — викладач Харків. інж.-буд. ін-ту. Автор понад 30 проектів. Споруди в Харкові — готель «Харків» (1931—34), житл. будинок по вул. Пушкінській № 54 (1937—39).

ЯНОВИЧІ́ — укр. діячі театр. мист-ва; подружжя. Батьки Леся Курбаса. Степан Пилипович Я. (справж.— Курбас; 28.X 1862, с. Куропатники, тепер Терноп. обл.— 10.IX 1908, с. Старий Скалат тієї ж області) — актор, співак (тенор) і режисер. 1884—98 — актор (з 1891 — режисер) Руського нар. т-ру у Львові. 1898 разом з К. *Підвисоцьким* керував власною трупою, 1898—99 працював у Літньому т-рі Кам'янця-Подільського. Ролі: драм.— Михайло Гурман («Украдене щастя» Франка), Іван Непокритий («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Дмитро («Не судилось» Старицького), Василь («Лимерівна» Панаса Мирного); муз.— Петро, Вакула («Наталка Полтавка», «Різдвяна ніч» Лисенка), Андрій («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського). Вистави: «Учитель» І. Франка (1894), «Одруження» М. Гоголя (1895), «Розбійники» Ф. Шіллера (1896; грав роль Карла Моора). Ванда Адольфівна Яновичева (11.XI 1867, Чернівці — 24.VIII 1950, Харків) — актриса. 1885—98 працювала в Руському нар. т-рі у Львові, 1898—99 — у Літньому т-рі Кам'янця-Подільського, 1920—21 — «Кийдрамте» (Біла Церква, Умань). Ролі: драм.— Черниця («Гайдамаки» за Шевченком), Стеха («Назар Стодоля» Шевченка), Проня («За двома зайцями» Старицького); муз.— Франческа («Весела вдова» Целлера), Фрузя («Корневільські дзвони» Планкетта). Вид.: П. Медведик. «Сім'я Леся Курбаса» у кн. «Лесь Курбас. Статті й спогади про Леся Курбаса. Літературна спадщина» (1987).

ЯНО́ВСЬКИЙ Борис Карлович [справж.— Зігль; 19 (31).XII 1875, Москва — 19.I 1933, Харків] — укр. композитор, муз. критик, диригент, педагог. Закін. 1903 Київ. ун-т. З 1910 — в Петербурзі, 1916—17 — диригент приватної опери С. Зиміна в Москві. З 1918 — викладач муз. технікуму та муз.-драм. ін-ту в Харкові. Автор першої укр. революц. опери «Вибух» (пост. 1927). Серед ін. тв.: 11 опер («Відьма», 1916; «Самійло Кішка», пост. 1920), балет «Ференджі» (пост. 1930); симф., камерно-інструм. музика, хори, романси, пісні, музика до вистав, обробки укр. нар. пісень.

ЯНО́ВСЬКИЙ Володимир Костянтинович (15.IV 1876, село Орталан, тепер село Земляничне, Крим — 14.XI 1966, м. Бахчисарай, там же) — український живописець-аквареліст. Навч. 1896—99 в петерб. школі Т-ва заохочування мист-в. Тв.: «Очаків у вогні» (1905), «Вид Бахчисарая» (1948), «Місце загибелі партизана Сизова» (1952), «Квітучі сади» (1957).

ЯНО́ВСЬКИЙ Гаврило Семенович (бл. 1775 — бл. 1830) — співак і педагог. Малим хлопцем потрапив з України до Придворної співацької капели в Петербурзі, де співав до 1804. Згодом служив у дирекції імператор. т-рів. З 1817 викладав спів

у Шляхетному пансіоні, в якому в цей час навч. М. Глинка.

ЯНО́ВСЬКИЙ Олексій Гаврилович (1739—?) — укр. архітектор. Закін. 1764 петерб. АМ. Працював «при строєніях» у графа К. Розумовського. За проектом Ж. Б. М. Валлен-Деламота будував 1765—71 палац і церкву в м. Почепі (тепер Брян. обл.). 1778 був запрошений фельдмаршалом П. Рум'янцевим-Задунайським на посаду архітектора для спорудження в м. Глухові (тепер Сум. обл.) Троїцької церкви, будинків генерал-губернатора та судових департаментів (буд-во почав А. *Квасов*).

ЯНО́ВСЬКИЙ Юрій Іванович [14 (27).VIII 1902, хутір Маєрове, тепер с. Нечаївка Кіровогр. обл.— 25.II 1954, Київ] — укр. письменник. Навч. 1922—24 у Київ. політех. ін-ті. 1925—26 — худож. редактор на Одес. кінофабриці. З 1927 — у Харкові, з 1939 — в Києві. В л-рі виступив 1924. Автор п'єс, у т. ч. «Дума про Британку» (1937), «Дочка прокурора» (1954), сценаріїв до фільмів («Гамбург», «Фата моргана», «Серця двох», «М. В. Гоголь», «Павло Корчагін», «Зв'язковий підпілля»). Почав писати цикл п'єс про Т. Шевченка («Молода воля», опубл. посмертно). На Київ. кхф за його тв. знято фільми «Вершники» (1939) та «Дума про Британку» (1969). У с. Нечаївці 1972 відкрито мемор. музей Я.; на могилі письменника в Києві встановлено пам'ятник (1961, скульптор І. Макогон). Держ. пр. СРСР, 1949. Вид.: «Лист у вічність. Спогади про Юрія Яновського» (1980).

ЯНУШЕ́ВИЧ Ганна Яківна [14 (27). XII 1907, Гайворон, тепер місто Кіровогр. обл.— 25.XII 1983, Чернівці] — укр. актриса, н. а. УРСР з 1965. Закін. 1928 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. Лисенка. Працювала в укр. т-рах Києва, Харкова. 1940—83 — у Чернів. укр. муз.-драм. т-рі. Ролі: Варка («Безталанна» Карпенка-Карого), Оманиха («Дністрові кручі» за Федьковичем), Анна Фірлінг («Матінка Кураж та її діти» Брехта). Знімалась у фільмах «Земля», «Вовчиха» та ін.

ЯНЧУ́К Микола Андрійович (29. XI 1859, с. Корниця Седлецької губ., тепер Польща — 6.XII 1921, Москва) — укр., білорус. і рос. фольклорист, етнограф та драматург. Закін. 1885 Моск. ун-т. Редагував у Москві журн. «Этнографическое обозрение» (1889—1916). Був професором Білорус. ун-ту в Мінську (1921). Записав та видав укр. і білорус. нар. пісні, вертеп, укр. весільний обряд. Автор праць: «До історії і характеристики жіночих типів у героїчному епосі» (1900), «Про псевдонародні білоруські пісні...» (1909). Автор комедії «Пилип-музика» (1887, музика М. Лисенка), драми «Не поможуть і чари, як хто кому не до пари» (1891), які широко йшли в дореволюц. трупах, зокрема М. Садовського, О. Суходольського, в Руському нар. т-рі у Львові та ін.

ЯНЧУКО́В Олександр Тимофійович [13 (26).XII 1910, Харків —18. VI 1982, Львів] — укр. актор, н. а. УРСР з 1980. В 1944—82 — у Львів. ТЮГу. Ролі: Омелян Ткач («Учитель» Франка), дід Юхим («97» Куліша).

Я́РАЧ Стефан Казімеж (24.XII 1883, Старі Жуковиці, тепер Тарнувського воєводства, Польща — 11.VIII 1945, м. Отвоцьк, тепер Варшавського воєводства) — польс. актор, режисер, театр. діяч. 1916—18 — у Києві, грав у Польс. т-рі, згодом — у Новому польс. т-рі. 1918—39 працював у т-рах Варшави, Лодзі, Львова, Кракова та ін. 1941 був ув'язнений у фашист. концтаборі в Освенцімі. Ролі: Пан Гельдгаб

(однойм. п'єса Фредра), Річард III («Річард III» Шекспіра). Вистави «Дами і гусари» О. Фредра, «Хворий та й годі» Ж. Б. Мольєра.

ЯРЕ́МЕНКО Василь Сергійович [20.X (1.XI) 1895, с. Рогинці, тепер Сум. обл.— 6.III 1976, Львів] — укр. актор, н. а. СРСР з 1954. Творчу діяльність почав 1918 у Роменському укр. т-рі. 1922—76 — в Укр. драм. т-рі ім. М. Заньковецької (з 1944 — у Львові). Ролі: Шельменко («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Назар («Назар Стодоля» Шевченка), Гонта («Гайдамаки» за Шевченком), Городничий («Ревізор» Гоголя), Яго, Лір («Отелло», «Король Лір» Шекспіра). Держ. пр. СРСР, 1950. Вид.: Б. Завадко, Ю. Турчин. «Василь Яременко» (1973).

ЯРЕ́МЕНКО Гнат Гаврилович [28.I (9.II) 1874, Бахмач, тепер Черніг. обл.— 26.VII (8.VIII) 1915, там же] — укр. живописець і графік. Закін. 1897 Київ. рисувальну школу М. Мурашка, 1904 — петерб. АМ (у В. *Маковського*). Жив у Києві, Мінську, Польщі. Тв.: живописні — «Автопортрет» (1897—99), «Київ. Володимирська гірка» (1900), «Із східного життя» (1903), «Портрет дружини художника» (1912), «Натюрморт з кавуном» (1914); сатиричні малюнки на теми подій 1905 («Смерть самодержавству!», «Карикатура на царський маніфест», «За свободу, пролетар!», «Село прокинулося», «Барикади в Москві 1905»).

ЯРЕ́МЕНКО Сергій Іванович (10.X 1912, с. Старокозаче, Бессарабія) — укр. композитор, диригент, педагог, муз.-громад. діяч. Закін. 1941 консерваторію в Чернівцях, відтоді — викладач у муз. школі в Акермані. 1944—52 жив у Голландії, з 1952 — в Канаді (Ванкувер, Едмонтон). Диригент оркестрів, хорів, керівник муз. студії. Тв.: симф.— «Симфонічна поема», «Мініатюрна сюїта», кантата «Завойовники прерій», балада «Цвітка дрібная»; хор. тв. на сл. Лесі Українки («Колискова»), О. Олеся («Тополенька»), В. Симоненка («Виростеш ти, сину»); музика до театр. вистав.

ЯРЕ́МИЧ Степан Петрович [22. VII (3.VIII) 1869, с. Галайки, тепер Київ. обл.— 14.X 1939, Ленінград] — рос. і укр. мистецтвознавець, художник. Навч. 1882—87 у Лаврській іконописній майстерні, 1887—94 — в Київ. рисувальній школі М. Мурашка та у М. *Ге*. Брав участь у розписах Володимирського собору в Києві. Тв.: «Княжа гора під Каневом», «Вид на Дніпро», «Українська дівчина», «Поле». З 1918 — головний охоронець Ермітажу в Ленінграді. Автор першої монографії про М. Врубеля, досліджень про В. Сєрова, П. Чистякова, М. Ге, статей про укр. мистецтво («Пам'ятки мистецтва 16 і 17 ст. в Києво-Печерській лаврі», 1900; «Андріївська церква в Києві», 1903).

ЯРЕМЧУ́К Лідія Григорівна (8.XII 1945, Київ) — рос. і укр. актриса, з. а. УРСР з 1976. Закін. 1968 Київ. ін-т театр. мист-ва, відтоді — у Київ. рос. драм. т-рі ім. Лесі Українки. Ролі: Долорес («Камінний господар» Лесі Українки), Білкун («Кафедра» Врублевської), Поліна («Гравець» за Достоєвським), Варя («Вишневий сад» Чехова), пані Янкович («ОБЕЖ» Нушича). Держ. пр. УРСР ім. Т. Г. Шевченка, 1983.

ЯРЕМЧУ́К Назарій Назарович (30. XI 1951, м. Вижниця Чернів. обл.) — укр. естрадний співак (тенор), н. а. УРСР з 1987. Закін. 1975 Чернів. ун-т. З 1970 — соліст вокал.-інструм. ансамблю «Смерічка» Чернів. філармонії. У репертуарі — укр. нар. пісні, тв. сучасних композиторів.

ЯРЕ́ЦЬКИЙ Генрик (6.XII 1846, Варшава — 18.XII 1918, Львів) —

польс. композитор, диригент, педагог. Муз. освіту здобув у Варшав. муз. ін-ті (у С. Монюшка). З 1872 — диригент, 1874—1900 — гол. диригент Львів. опери. З 1900 керував хорами та викладав. Тв.: 9 опер (у т. ч. «Мазепа» за Ю. Словацьким, 1876), симф. увертюри, камерно-інструм. музика, для хору з оркестром «Дума українська» (в 3 ч., сл. Ю. Словацького), церк. тв., сольоспіви.

ЯРОВИЙ Михайло Михайлович (12.II 1864, с. Мошни, тепер Черкас. обл.— 18.II 1940, Київ) — укр. художник. Закін. 1888 МУЖСА. 1890 перебував в Австрії та Італії. Мав худож. студію в Києві. Брав участь у виставках Київ. т-ва художників. Тв.: «На оглядинах у нареченої», «У лікаря», «На заробітки», «Пимон-літописець», «Коваль з газетою», «Циганки», «Лірник», «Одеська гавань» (1886), «Два покоління» (1894); рисунки до «Сцен і оповідань» П. Раєвського, портрети — художника О. Коріна (1893), скрипаля М. Ерденка (1912), співачки З. Гайдай (поч. 30-х рр.); іл. до оповідань А. Чехова «Товстий і тонкий», «Беззахисна істота» (1903 — 09).

ЯРОВИЙ Степан Калинович (19.X 1913, с. Барвінкове, тепер місто Харків. обл.— 3.VII 1988, Ялта) — укр. живописець. Навч. 1947 у студії «Всекохудожник» в Москві (у Б. Йогансона). Пейзажі: «Ранок у порту» (1955), «Генуезька фортеця» (1959), «Літній день», «Судак. Сутінки» (обидва — 1967), «Були перші дні» (1968), «Ранок», «Свіжий вітер» (обидва — 1971), «Полудень у Коктебелі» (1977), «Місячна ніч» (1987), «Бузок» (1988). Вид.: «Степан Калинович Яровий» (1990).

ЯРОВИНСЬКИЙ Борис Львович (11.III 1922, Полтава) — укр. композитор, н. а. УРСР з 1977. Закін. 1942 Моск., 1949 — Харків. (у С. *Богатирьова* і Д. *Клебанова*) консерваторії. Тв.: опера «Лейтенант Шмідт» (1970); балети «Пори року» (1959) та «Поема про Марину» (1967); муз. комедії «Біля самих вершин» (1951) та «Чарівний промінь» (1976); вокал.-симф., оркестрові (концерт для скрипки з оркестром, 1983), камерно-інструм. тв.; хори, романси, обробки нар. пісень, музика до драм. вистав і кінофільмів.

ЯРОМЕНОК Юрій Іванович (4.II 1924, Гянджа, Азербайджан — 28.VI 1979, Київ) — укр. графік, з. х. УРСР з 1978. Закін. 1953 Укр. поліграф. ін-т ім. І. Федорова у Львові. Працював у галузі геральдики і пром. графіки. Тв.: медаль «Почесна грамота Президії Верховної Ради Української РСР» (1970); нагрудні знаки — «Лауреат премії імені Ярослава Галана» (1964), «Лауреат Державної премії УРСР» (1970), «Лауреат літературної премії імені Лесі Українки» (1971) та ін.

ЯРОНСЬКИЙ Фелікс (1827—77, Кельце, Польща) — польс. композитор і піаніст. Навч. у Й. Ельснера та К. Курпінського у Варшаві, Ф. Галеві в Парижі. 1850 концертував як піаніст у Парижі та ін. З 1870 жив у Кельце. Тв. для фп.: 9 «Думок» на укр. нар. теми, «Гандзя — цяця молодичка» «Шумка», мазурки.

ЯРОСЛАВЕНКО Ярослав Дмитрович (справж.— Вінцковський; 30.III 1880, Львів — 26.VI 1958, там же) — укр. композитор і хор. диригент. Навч. 1898—1900 у Львів. консерваторії, закін. 1904 Львів. політех. ін-т. В 1906 — один з організаторів муз. вид-ва «Торбан» у Львові, де видав 200 тв. укр. композиторів. 1945—48 — зав. муз. кабінетом б-ки АН УРСР. Тв.: опера «Відьма» (1922), оперета «Баб'ячий бунт» (1921); тв. для духового оркестру

(14 маршів), фп. («Думки і коломийки», 1940), хори («Соколи», «Сонце по небі колує» на сл. І. Франка), «За Україну» на сл. М. Вороного, романси, пісні, обробки нар. та стрілецьких пісень.

ЯРОСЛА́ВСЬКИЙ Петро Антонович (1750, Охтирка, тепер Сум. обл. — після 1810) — укр. архітектор. Початкову профес. освіту здобув у Харків. колегіумі. Вдосконалював майстерність у Москві у арх. В. Баженова. 1781—1810 — помічник харків. губернського архітектора. Автор проектів планування Харкова та ін. міст губернії. Тв.: палац у Старому Мерчику (тепер смт Харків. обл.; 1776—78); провіантські склади (1785—87), поштамт (1804) та ряд житл. будинків у Харкові; кілька церков на Харківщині і Сумщині — у селах Бабаї (1782), Костянтинівці (1797), Пархомівці (1808), у містах Охтирці (1783) й Сумах (1790).

ЯРО́ЦЬКИЙ Владислав (1879, с. Підгайчики, тепер Терноп. обл.— 1965, Польща) — польс. живописець. Закін. архіт. ф-т Львів. ун-ту, 1902 вступив до Краків. академії красних мистецтв. 1903, 1907—11 мандрував по Україні та Кавказу. Жив у Львові, 1920 переїхав до Кракова. Малював жанрові сцени з життя гуцулів. Тв.: «Гуцульський похорон» (1905), «Гуцули в Карпатах», «Йордан в Татарові» (обидва — 1910), «Церква в Татарові» (1923), «Дівчата на тлі Дністрового Яру» (1926—27).

Я́РОШ Віктор Петрович [5 (18).X 1914, с. Бистрик, тепер Сум. обл.) — укр. театрознавець і краєзнавець. Закін. 1947 Київ. пед. ін-т. З 1979 — наук. працівник, 1982 — зав. мемор. музеєм М. Л. Кропивницького (у Кіровограді). Праці: фотоальбоми «Меморіальний музей М. Л. Кропивницького» (1986, 1990); «Театральна Кіровоградщина» (1989), зб., присв. М. Л. Кропивницькому.

ЯРОШЕ́ВСЬКА Людмила Анатоліївна (14.IX 1906, Київ — 1975, Львів) — укр. композитор, концертмейстер, педагог. Закін. 1930 Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка (у В. *Пухальського*). З 1949 — концертмейстер Львів. муз. уч-ща. Тв.: опера «Дівчина і смерть» (за казкою М. Горького), балет «Венеціанський купець» (за В. Шекспіром, 1957), муз. комедія «Адвокат Патлен» (1941), увертюри, 2 концерти для скрипки (обидва — 1954), сюїти «Байкал» (1966), «Українська фантазія» (1964) та ін.

ЯРОШЕ́НКО Володимир Мусійович (псевд.— Воляр; 1898, с. Яхники, тепер Полтав. обл.— 13.VII 1937) — укр. письменник, драматург, театрознавець. Автор поезій і байок (зб. «Світлотінь», 1918; «Луни», 1919; «Через решето», 1924; «Байки», 1926); книг оповідань і повістей — «Кримінальна хроніка» (1927), «Гробовище» (1928). У 20-х рр. писав про театр і драматургію, зокрема в ст. «Піонери», в якій зробив спробу узагальнити досвід роботи Леся Курбаса в «Молодому т-рі», опубл. в зб. «Молодий театр. Генеза. Завдання. Шляхи» (1991). У т-рі «Березіль» 1926 йшла п'єса Я. «Шпана». Репресований 1936.

ЯРОШЕ́НКО Лаврентій Артемович [10 (23).VIII 1909, Харків — 24.XI 1975, Ленінград] — укр. і рос. співак (бас), н. а. РРФСР з 1956. Навч. 1937—41 в Харків. консерваторії (у П. Голубєва). 1938—41 — соліст Харків., 1946—68 Ленінгр. ім. С. М. Кірова т-рів опери та балету. Виконував провідні партії у рос. і зх.-європ. оперному репертуарі. Держ. пр. СРСР, 1951.

ЯРОШЕ́НКО Микола Олександрович [1 (13).XII 1846, Полтава — 25.VI (7.VII) 1898, Кисловодськ] —

рос. живописець, генерал-майор. 1867—74 — вільний слухач петерб. АМ. Чл. (з 1876) і один з керівників Т-ва передвижників. Тв.: «Кочегар», «Ув'язнений», «Терористка» (всі — 1878), «Студент» (1881), «Курсистка» (1883), «Всюди життя», «На гойдалках» (обидва — 1888), «Селянська дівчина» (1891); на укр. тему: «Сліпі каліки під Києвом» (1879), «Жебраки в Києво-Печерській лаврі» (1879—80), малюнок «Дівчина з рогачем» (1864); портрет художника М. Ге (1890) та ін. Вид.: В. Порудоминський. «Микола Ярошенко» (1979).

ЯРОШЕ́НКО Митрофан Корнійович (1858, с. Врадіївка, тепер смт Микол. обл.— 18.IX 1926, Чернігів) — укр. актор, режисер і антрепренер. Учень М. *Старицького*. Працював у трупах М. Кропивницького, М. Старицького, О. Суходольського, керував 1899—1915 власною трупою, з якою гастролював по Україні, Молдові, Кубані та в Криму. У трупі працювали Ю. Кипоренко-Доманський, О. Зініна, Д. Гайдамака та ін. В репертуарі — «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка (Я. виконував роль Скорика), «Циганка Аза» М. Старицького, «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького, «Наймичка» І. Карпенка-Карого, «Каторжна» П. Барвінського. Ролі: Карпо («Лимерівна» Панаса Мирного), Карась («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського).

Я́РЦЕВ Олексій Олексійович [1858—13 (26).X 1907, Москва] — рос. театр. критик, історик т-ру. Автор неопублікованого «Щоденника», в якому висвітлюється діяльність труп М. Старицького, М. Кропивницького в Москві та Петербурзі (1887—88). Був актором у трупі М. Кропивницького. Виступав у моск. пресі з рецензіями на вистави укр. труп. Серед праць — «Шевченко і Щепкін» (1898).

ЯСИ́НСЬКИЙ Марцелій Антонович [псевд.— Йосиф Дорошенко; 1837 (?) — грудень 1867, Київ] — укр. і польс. композитор, диригент, муз. критик. Навч. у Київ. ун-ті, 1857—59 — в Паризькій консерваторії. В 50—60-х рр. керував симф. концертами, виступав як хор. диригент, з 1865 — кандидат — член дирекції РМТ, кореспондент газ. «Київський телеграф». Тв.: балети «Пан Твардовський», «Тінь», «Сомнамбула»; «Думка» — для скрипки й фп., фп. п'єси (думки, шумки, козаки, польки, мазурки), солоспіви.

ЯСІЄ́ВИЧ Володимир Євгенович (6.VI 1929, м. Коростень, тепер Житомир. обл.) — укр. вчений у галузі арх-ри та буд-ва, доктор арх-ри з 1983. Закін. 1954 Київ. інж.-буд. ін-т. Праці: «Київський зодчий П. Ф. Альошин» (1966), «Конструктивні системи житла майбутнього» (1974), «Бетон і залізобетон в архітектурі» (1980).

ЯСНОГОРО́ДСЬКИЙ Володимир Ілліч (30.I 1928, м. Фрунзе, тепер Бішкек) — рос. режисер, з. д. м. УРСР з 1972. Закін. 1959 Ленінгр. ін-т театр. мист-ва. З 1967 — режисер (з 1978 — гол. режисер) Севастопольського рос. драм. т-ру. Вистави: «Піднята цілина» за М. Шолоховим, «В ніч місячного затемнення» М. Каріма, «Король Лір» В. Шекспіра.

ЯСТРЖЕ́МСЬКИЙ Микола (?—1905) — укр. майстер худож. фарфору. Тв.: строгі за формою чайні і столові сервізи; невеличкі скульптури, вази з рельєфними орнаментами у стилі модерн.

ЯТКО́ВСЬКИЙ Юрій Вячеславович (29.I 1924, Київ) — укр. режисер, з. д. м. УРСР з 1971. Закін. 1959 ДІТМ. Працював т-рах Рязані, Ри-

ги, Севастополя, з 1978 — режисер Крим. укр. муз.-драм. т-ру. Вистави: «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» М. Кропивницького, «Єгор Буличов па інші», «Яків Богомолов» М. Горького, «Справа, якій ти служиш» Ю. Германа.

ЯТЧЕНКО Юлій Миколайович (12. VII 1928, с. Ріпки, тепер смт Черніг. обл.) — укр. живописець, з. д. м. УРСР з 1978. Закін. 1953 Київ. худож. ін-т (у М. *Шаронова,* К. *Єлеви* та С. *Григор'єва,* з 1982 — його професор). Тв.: «На далекій околиці» (1957), «З мріями про мир. Врятування радянськими воїнами шедеврів Дрезденської картинної галереї у 1945 році» (1959), «Чернець Семен Палій» (1961), «Хлібороби» (1974), «Закохані» (1975), «Вічний вогонь» (1983), «Перша річниця Жовтня» (1987), «Думи наших матерів. Чорнобильська, вірменська і афганська матері» (1990). Вид.: «Юрій Миколайович Ятченко». Каталог (1990).

ЯХИМО́ВИЧ Федір (Теодор; 15.III 1800, с. Белз, тепер місто Львів. обл.— 14.IV 1889, Відень) — укр. художник т-ру і живописець. Закін. 1827 віден. АМ. Працював декоратором у т-рах Відня (1851—71 — придворної опери). Оформляв вистави (зокрема, «Чародійний серпанок»). Тв.: жанрові композиції — «Столярна майстерня», «Продавець ковбас», «Сім'я біля ліжка хворої матері»; пейзажі — «Морська буря» (1845), «Собор св. Стефана»; полотна на біблійні теми — «Великодушність Давида», «Христос в гостях у Марії і Марти»; іконостас із 75 ікон для грецького монастиря в горах Лівану; портрети («Інвалід», 1841), мініатюри на слоновій кістці.

ЯЦЕ́НКО Володимир Федосійович [8 (21).IV 1915, с. Савківка, тепер Черкас. обл.] — укр. художник і мистецтвознавець, з. д. м. УРСР з 1960. Закін. 1937 Харків. худож. технікум (у О. *Кокеля* та М. *Козика*), 1942 — Харків. худож. ін-т (у М. *Самокиша*) в Самарканді; 1945—46 — його викладач. Серед учнів — В. *Полтавець* та А. *Насєдкін.* 1944—52 — директор Харків. худож. музею, 1970—88 — ДМУОМ в Києві. Тв.: «Пісня про Батьківщину» (1939), «Т. Г. Шевченко серед селян» (1940), «Надія» (1944), «Устим Кармелюк (1947), «Над Дніпром» (1957), «На Чернечій горі» (1960), «Золоті берізки» (1970), «Чарівна Полтавщина» (1973), «Київ весняний» (1980—82), «Вечір у степу», «Рідні луки» (обидва — 1984), «На місцях легендарних боїв» (1985); альбоми «М. С. Самокиш» (1945) та «Микола Самокиш» (1979).

ЯЦИНЕ́ВИЧ Яків Михайлович [27. X (8.XI) 1869, м. Біла Церква, тепер Київ. обл.— 25.IV 1945, м. Кропоткін, тепер Краснодар. кр.] — укр. хор. диригент, композитор і фольклорист. Навч. у муз. школі С. Блуменфельда та у М. Лисенка в Києві. Разом з М. Лисенком організовував укр. хори (1891—1904), київ. т-во «Боян» (1905). Керував хором Київ. ун-ту (1903—06). В 1919 — у Всеукр. муз. комітеті Наркомосу, диригент капели ім. М. В. Лисенка. Працював в Одесі (1925—30; керівник капели Співочого т-ва ім. М. В. Лисенка), Запоріжжі (1930—40), Майкопі (1940—45; керівник Адигейського ансамблю пісні і танцю). Тв.: симфонія «1905 рік», ораторія «Скорботна мати»; хори, романси, обробки нар. пісень, церк. музика.

ЯЦКО́ВИЧ Лаврентій (?—?) — укр. каліграф 17 ст. 1632 переписував Служебник, що зберігається в Центр. наук. б-ці АН України у Києві. Вважають, що він був і художником, виконав мініатюри до Служебника. Зображення Іоанна Златоуста, як гадають, є портретом укр. цер-

ковного і політ.-освітнього діяча Іова Борецького.

ЯЦЬКО́ з Вишні (?—?) — укр. живописець серед. 17 ст. Працював на Бойківщині. Тв.: іконостас церкви в с. Дністрику на Львівщині (1653), композиції «Страшний суд» та «Розп'яття» (1658) у церкві с. Домашина на Закарпатті (1656). Я. вважають автором портрета Ф. Стефаникової (1668).

Я́ШНИЙ Самійло Харитонович (1813, м. Миргород, тепер Полтав. обл.— поч. 20 ст., там же) — укр. кобзар. Багато років був пан-майстром (керівником) миргородської кобзарсько-лірницької орг-ції. В його репертуарі — укр. нар. пісні та думи («Брати азовські», «Удова і три сини», «Дівка-бранка» та ін.). Серед учнів — М. С. *Кравченко*.

ТВОРЧІ СПІЛКИ УКРАЇНИ

Назва спілки	Рік заснування	Голова правління, президент, секретар	Кількість членів на 1.I 1992
Спілка архітекторів	1933	І. П. Шпара	3500
Спілка дизайнерів	1987	О. С. Моторін	450
Спілка журналістів	1958	І. В. Подаренко	12 000
Спілка кінематографістів	1957	М. О. Бєліков	828
Спілка композиторів	1932	М. П. Степаненко	292
Спілка майстрів народного мистецтва	1990	В. М. Прядко	410
Всеукраїнська музична спілка (1959—90 — Музичне т-во)	1990	А. Т. Авдієвський	500
Спілка письменників	1934	Ю. М. Мушкетик	1243
Спілка театральних діячів (1944—87 — Укр. театр. т-во)	1987	Л. С. Танюк	6000
Спілка фотохудожників	1989	М. І. Філюченко	
Спілка художників	1932	В. А. Чепелик	3600

ХУДОЖНІ МУЗЕЇ УКРАЇНИ

Місто	Назва музею	Рік заснування
Бердянськ	Художній музей ім. І. І. Бродського	1930
Дніпропетровськ	Дніпропетровський художній музей	1914
Донецьк	Донецький художній музей	1960
Запоріжжя	Запорізький художній музей	1971
Івано-Франківськ	Івано-Франківський художній музей	1980
Київ	Київський музей західного та східного мистецтва	1919
»	Київський музей російського мистецтва	1922
»	Державний музей театрального, музичного і кіномистецтва	1923
»	Державний музей українського народно-декоративного мистецтва	1964
»	Державний музей українського образотворчого мистецтва	1899
Коломия	Музей народного мистецтва Гуцульщини	1926
Луганськ	Луганський художній музей	1945, відкрито 1963
Львів	Львівський музей українського мистецтва	1905

Продовження

Місто	Назва музею	Рік заснування
Львів	Львівська картинна галерея	1967
Миколаїв	Миколаївський художній музей ім. В. В. Верещагіна	1914
Одеса	Одеський музей західного та східного мистецтва	1923
»	Одеський художній музей	1899
Полтава	Полтавський художній музей	1919
Сімферополь	Сімферопольський художній музей	1920
Суми	Сумський художній музей	1920
Ужгород	Закарпатський художній музей	1947
Феодосія	Феодосійська картинна галерея ім. І. К. Айвазовського	1880
Харків	Харківський художній музей	1886
Херсон	Херсонський художній музей ім. О. О. Шовкуненка	1978
Черкаси	Черкаський художній музей	1983
Чернігів	Чернігівський художній музей	1983

СИМФОНІЧНІ І ДУХОВІ ОРКЕСТРИ, ХОРОВІ, ТАНЦЮВАЛЬНІ КОЛЕКТИВИ, НАРОДНІ ХОРИ, АНСАМБЛІ ПІСНІ І ТАНЦЮ

Назва колективу	Рік, місце створення	Художні керівники, головні диригенти
СИМФОНІЧНІ І ДУХОВІ ОРКЕСТРИ		
Державний заслужений академічний симфонічний оркестр України	1937, Київ	І. І. Блажков
Державний естрадно-симфонічний оркестр України	1979, Київ	В. М. Здоренко
Державний духовий оркестр	1979, Київ	А. Є. Кирпань
Естрадно-симфонічний оркестр Укртелерадіокомпанії	1972, Київ	Р. О. Бабич
Заслужений симфонічний оркестр Укртелерадіокомпанії	1929, Харків	В. М. Сіренко
Симфонічний оркестр Дніпропетровської філармонії	1939, Дніпропетровськ	В. К. Блинов
Симфонічний оркестр Донецької філармонії	1937, Донецьк	В. У. Куржев
Симфонічний оркестр Запорізької філармонії	1957, Запоріжжя	В. І. Редя

Назва колективу	Рік, місце створення	Художні керівники, головні диригенти
Кримський симфонічний оркестр	1938, Ялта	О. Ф. Гуляницький
Симфонічний оркестр Луганської філармонії	1945, Луганськ	
Симфонічний оркестр Львівської філармонії	1939, Львів	І. С. Юзюк
Симфонічний оркестр Одеської філармонії	1934, Одеса	
Симфонічний оркестр Харківської філармонії	1929, Харків	О. В. Алексєєв
Державний оркестр народних інструментів	1969, Київ	В. О. Гуцал
Оркестр народних інструментів Укртелерадіокомпанії	1929, Київ	А. М. Бобир
КАМЕРНІ ОРКЕСТРИ, АНСАМБЛІ		
Київський камерний оркестр	1964, Київ	Р. І. Кофман
Оркестр Закарпатської філармонії	1978, Ужгород	
Оркестр Івано-Франківської філармонії	1980, Івано-Франківськ	І. М. Пилатюк
Оркестр популярної класичної і сучасної музики «Концертино» Кіровоградської філармонії	1972, Кіровоград	Н. М. Кочко
Оркестр «Капричіо» Миколаївської філармонії	1969, Миколаїв	О. І. Гоноболін
Оркестр Рівненської філармонії	1976, Рівне	
Оркестр Сумської філармонії	1984, Суми	
Струнний квартет Донецької філармонії	1950, Донецьк	
Квінтет духових інструментів Дніпропетровської філармонії	1965, Дніпропетровськ	
Київський ансамбль стародавньої музики «Гармонія»	1975, Київ	
Струнний квартет ім. М. Леонтовича Київської філармонії	1971, Київ	
Заслужений ансамбль-квартет ім. М. Лисенка	1951, Київ	
Квінтет духових інструментів Львівської філармонії	1972, Львів	
ХОРОВІ КАПЕЛИ		
«Думка» — академічна заслужена капела	1920, Київ	Є. Г. Савчук
Державна заслужена капела бандуристів України	1918, Київ	М. П. Гвоздь
«Трембіта» — хорова капела Львівської філармонії	1939, Львів	М. В. Кулик

Продовження

Назва колективу	Рік, місце створення	Художні керівники, головні диригенти
Хор Укртелерадіокомпанії ім. П. Майбороди	1944, Київ	В. П. Скоромний
Київська чоловіча хорова капела ім. Л. Ревуцького	1969, Київ	З.-Б. Б. Антків
Київський камерний хор ім. Б. Лятошинського	1973, Київ	В. М. Іконник
ТАНЦЮВАЛЬНІ КОЛЕКТИВИ		
Державний академічний заслужений ансамбль танцю України ім. П. Г. Вірського	1937, Київ	М. М. Вантух
Київський театр класичного балету	1981, Київ	В. П. Ковтун
«Надзбручанка» — молодіжний ансамбль танцю Тернопільської філармонії	1961, Тернопіль	
НАРОДНІ ХОРИ, АНСАМБЛІ ПІСНІ І ТАНЦЮ		
Державний академічний заслужений український народний хор ім. Г. Верьовки	1943, Харків, з 1944 — в Києві	А. Т. Авдієвський
Ансамбль пісні і танцю Київського військового округу	1939, Київ	О. І. Пустовалов
Ансамбль пісні і танцю Чорноморського флоту	1932, Севастополь	
Буковинський заслужений ансамбль пісні і танцю	1944, Чернівці	А. М. Кушніренко
«Верховина» — заслужений прикарпатський ансамбль пісні і танцю	1946, Дрогобич	
Волинський народний хор	1978, Луцьк	
Гуцульський ансамбль пісні і танцю	1940, Івано-Франківськ	І. Д. Легкий
«Донбас» — заслужений шахтарський ансамбль пісні і танцю	1937, Донецьк	
Закарпатський заслужений народний хор	1945, Ужгород	
«Зоря» — вокально-хореографічний ансамбль	1987, Рівне	
«Льонок» — поліський ансамбль пісні і танцю	1970, Житомир	І. М. Сльота
«Подолянка» — ансамбль пісні і танцю	1938, Хмельницьк	М. О. Балема
«Полтава» — вокально-хореографічний ансамбль (1935—87 — називався «Веселка»)	1987, Полтава	
«Славутич» — ансамбль пісні і танцю	1972, Дніпропетровськ	
«Таврія» — жіночий вокально-хореографічний ансамбль	1971, Сімферополь	А. В. Андрієнко

Назва колективу	Рік, місце створення	Художні керівники, головні диригенти
Черкаський заслужений український народний хор	1957, Черкаси	
Чернігівський народний хор	1984, Чернігів	

ТЕАТРИ УКРАЇНИ

Назва	рік і місце заснування	місце розташування
Вінницький театр ляльок	1937	Вінниця
Вінницький український музично-драматичний театр ім. М. К. Садовського	1940	»
Волинський театр ляльок	1976	Луцьк
Волинський український музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка	1940	»
Дніпродзержинський російський музично-драматичний театр	1980	Дніпродзержинськ
Дніпропетровський російський драматичний театр ім. М. Горького	1927	Дніпропетровськ
Дніпропетровський театр ляльок	1939	»
Дніпропетровський театр опери та балету	1974	
Дніпропетровський театр юного глядача	1963	»
Дніпропетровський український музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка	1919, Київ	» (з 1927)
Донецький обласний російський драматичний театр	1959	Маріуполь
Донецький обласний російський театр юного глядача	1971	Макіївка
Донецький театр ляльок	1958	Донецьк
Донецький театр опери та балету	1932	»
Донецький український музично-драматичний театр ім. Артема	1927, Харків	» (з 1933)
Житомирський театр ляльок	1944	Житомир
Житомирський український музично-драматичний театр ім. І. А. Кочерги	1944	»
Закарпатський обласний російський драматичний театр	1946	Мукачеве
Закарпатський театр ляльок	1981	Ужгород
Закарпатський український музично-драматичний театр	1946	»

Назва	рік і місце заснування	місце розташування
Запорізький театр ляльок	1971	Запоріжжя
Запорізький театр юного глядача	1979	»
Запорізький український музично-драматичний театр ім. М. О. Щорса	1929, Київ (з 1932 — у Житомирі)	Запоріжжя (з 1944)
Івано-Франківський театр ляльок ім. Марійки Підгірянки	1945	Івано-Франківськ
Івано-Франківський український музично-драматичний театр ім. І. Франка	1939	»
Київський дитячий музичний театр	1982	Київ
Київський міський театр ляльок	1983	»
Київський молодіжний театр	1979	»
Київський обласний український музично-драматичний театр ім. П. К. Саксаганського	1934	Біла Церква
Київський російський драматичний театр ім. Лесі Українки	1926	Київ
Київський театр драми і комедії	1979	»
Київський театр «Дружба»	1979	»
Київський театр історичного портрета	1978	»
Київський державний театр ляльок	1927	»
Київський театр оперети (до 1967 театр музичної комедії)	1934	»
Київський театр опери та балету ім. Т. Г. Шевченка	1867	»
Київський театр поезії	1979	»
Київський театр юного глядача	1924	»
Київський український драматичний театр ім. І. Франка	1920, Вінниця (з 1926— у Києві)	»
Кіровоградський театр ляльок	1970	Кіровоград
Кіровоградський український музично-драматичний театр ім. М. Л. Кропивницького	1938, Олександрія	» (з 1944)
Криворізький російський музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка	1935, Дніпропетровськ	Кривий Ріг (з 1949)
Криворізький театр ляльок	1977	»
Кримський російський драматичний театр ім. М. Горького	1921	Сімферополь
Кримський театр ляльок	1944	»
Кримський український театр драми і музичної комедії	1956	»
Луганський російський драматичний театр	1939	Луганськ

Назва	рік і місце заснування	місце розташування
Луганський український музично-драматичний театр	1941	Луганськ
Луганський театр ляльок	1939	»
Львівський обласний український музично-драматичний театр ім. Ю. Дрогобича	1939	Дрогобич
Львівський російський драматичний театр	1931, Театр Київ. військ. округу	Львів (з 1954)
Львівський театр ляльок	1946	Львів
Львівський театр опери та балету ім. І. Франка	1939	»
Львівський театр юного глядача	1920, Харків	» (з 1944)
Львівський український драматичний театр ім. М. Заньковецької	1922, Київ	» (з 1944)
Миколаївський російський драматичний театр ім. В. П. Чкалова	1922, пересувний «Шахтарка Донбасу»	Миколаїв (з 1935)
Миколаївський театр ляльок	1970	»
Миколаївський український театр драми і музичної комедії	1959	»
Ніжинський український драматичний театр ім. М. М. Коцюбинського	1927, Київ	Ніжин (з 1934)
Одеський російський драматичний театр ім. А. В. Іванова	1927	Одеса
Одеський театр ляльок	1934	»
Одеський театр музичної комедії	1947, Львів	» (з 1954)
Одеський театр опери та балету	1926	Одеса
Одеський театр юного глядача ім. М. Островського	1931	»
Одеський український музично-драматичний театр ім. Жовтневої революції	1925	»
Полтавський театр ляльок	1939	Полтава
Полтавський український музично-драматичний театр ім. М. В. Гоголя	1936	»
Рівненський театр ляльок	1975	Рівне
Рівненський український музично-драматичний театр ім. М. Островського	1939	»
Севастопольський російський драматичний театр ім. А. В. Луначарського	1920	Севастополь
Сумський театр для дітей та юнацтва	1981	Суми
Сумський український театр драми і музичної комедії ім. М. С. Щепкіна	1934, Золочів	» (з 1939)

Назва	рік і місце заснування	місце разташування
Тернопільський театр ляльок	1980	Тернопіль
Тернопільський український музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка	1930, Охтирка	» (з 1945)
Харківський російський драматичний театр ім. О. С. Пушкіна	1933	Харків
Харківський театр ляльок ім. Н. К. Крупської	1939	»
Харьківський театр музичної комедії	1929	»
Харківський театр опери та балету ім. М. В. Лисенка	1880	»
Харківський театр юного глядача	1960	»
Харківський український драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка (до 1935 — «Березіль»)	1922, Київ	» (з 1926)
Херсонський театр ляльок	1971	Херсон
Херсонський український музично-драматичний театр ім. М. Г. Куліша	1936	»
Хмельницький театр ляльок	1970	Хмельницький
Хмельницький український музично-драматичний театр ім. Г. І. Петровського	1931, Новочеркаськ	» » (з 1954)
Черкаський театр ляльок	1970	Черкаси
Черкаський український музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка	1932, Біла Церква	» (з 1933)
Чернівецький театр ляльок	1981	Чернівці
Чернівецький український музично-драматичний театр ім. О. Ю. Кобилянської	1940	»
Чернігівський театр ляльок	1976	Чернігів
Чернігівський український музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка	1934	»
Чорноморського Червонопрапорного флоту театр ім. Б. А. Лавреньова	1932	Севастополь

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Вінницька область			
м. Вінниця	Домініканський монастир (костьол, келії, вежі та мури)	1624—1765	
	Єзуїтський монастир (костьол, колегіум, келії)	1610—1617	
	Церква Юрія	1726	
	Церква Миколи	1746*	
	дзвіниця	19 ст.*	
	Садиба в П'ятничанах (палац, флігелі, мури і башта)	кін. 18 ст.	
м. Бар	Замок	1538—17 ст.	Інж. Гійом Левассер де Боплан
	Покровський монастир (церква, келії, дзвіниця)	18—19 ст.	
	Успенська церква	1757	
Вінницький р-н			
смт Вороновиця	Палац з парком	кін. 18 ст.	
	Михайлівська церква	1752*	
Гайсинський р-н			
с. Тишківська Слобода	Собор Грановського монастиря	1867	
Жмеринський р-н			
смт Браїлів	Троїцький собор з келіями	1767—78	Розпис віденського худ. І. Прагтеля (1787) та Е. Осмоловського
с. Чернятин	Палац і парк	19 ст.	
Іллінецький р-н			
смт Дашів	Михайлівська церква	1764*	
	Палац з парком (палац, стайні, малі архіт. форми)		
Калинівський р-н			
с. Іванів	Замок	17 ст.	

с. Нова Гребля	Михайлівська церква	1701	
Липовецький р-н			
с. Косаківка	Церква Іоанна Богослова	1903	
с. Нападівка	Палац з парком	19 ст.	
с. Нова Прилука	Церква Параскеви	поч. 18—19 ст.	
с. Стара Прилука	Палац	поч. 20 ст.	
Могилів-Подільський р-н			
м. Могилів-Подільський	Георгіївська (грецька) церква та дзвіниця	1809—19	І. Фрейвальд
	Миколаївська церква	1754	
	Церква Параскеви та дзвіниця	1775*	
с. Кукавка	Дмитрівська церква	1806	За проектом худ. В. А. Тропініна
с. Лядова	Скельний монастир	11—19 ст.	
с. Немія	Миколаївська церква з дзвіницею	1775	
с. Озаринці	Замок	1657	
с. Серебринці	Палац з парком	кін. 18 ст.	
с. Чернівці	Церква-ротонда Марії Магдалини	1-а пол. 19 ст.	
Мурованокуриловецький р-н			
смт Муровані Курилівці	Палац з парком (палац, флігелі, арсенал, стайня, замкові укріплення, міст)	1805	Парк за проектом Д. Міклера
с-ще Котюжани	Садиба (палац, парковий міст)	кін. 19 ст.	Ө. Мунц
м. Немирів	Будинки колишніх чоловічої та жіночої гімназій	обидва — 19 ст.	
	Палац з парком	1834—1917	Г. Грінер, Є. Крамарж
	Електростанція з млином	кін. 19 ст.	
Піщанський р-н			
с. Чорномин	Палац з парком	поч. 19 ст.	Ф. К. Боффо
Погребищенський р-н			
с. Андрушівка	Палац	кін. 18 — поч. 19 ст.	
с. Круподеринці	Церква-мавзолей М. П. Ігнатьєва	1910	О. М. Померанцев
с. Спичинці	Палац	серед. 19 ст.	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Старостинці	Церква	серед. 19 ст.	
Тиврівський р-н			
смт Тиврів	Парк	18—19 ст.	
с. Селище	Руїни башти Черленківського замку	16—18 ст.	
Томашпільський р-н			
с. Антопіль	Палац з парком	18—19 ст.	
с. Комаргород	Костьол	1770	
	Палац з парком	19 ст.	
с. Марківка	Успенська церква і дзвіниця	1767*	
Тростянецький р-н			
с. Верхівка	Палац з парком	1891	Парк за проектом В. Кроненберга
с. Ободівка	Парк	19 ст.	
Тульчинський р-н			
м. Тульчин	Палац Потоцьких (старий) з парком	1757	О. Лакруа
	Костьол домініканців	1780, перебудова 1874	
	Успенська церква з дзвіницею	1789	
	Палац Потоцьких (новий)	1782	
	Житл. будинок (декабристів, вул. Гагаріна № 1)	18 ст.	
	Житлові будинки (вул. Червоноармійська № 14, 16)	1782	
с. Печора	Церква Різдва,	1764	
	дзвіниця	1865*	
	Мавзолей Потоцьких	1905	В. В. Городецький
Хмільницький р-н			
м. Хмільник	Замок	1534, реконструкція 1805	

	Палац	1915	І. О. Фомін
	Місток	1915	І. О. Фомін
	Костьол Усікновіння глави Іоанна Предтечі	1603, перебудова 17—18 ст.	
с. Уланів	Вознесенська церква	1777	
Шаргородський р-н			
смт Шаргород	Замок	16—17 ст.	
	Житловий будинок в замку	16 ст.	
	Синагога	1589	
	Комплекс будівель Миколаївського монастиря (собор, приватний корпус, братський корпус з Михайлівською церквою, келії)	1715, реконструкція 19 ст.	
	Костьол Флоріана Шарого	18 ст.	Живопис 1895—99, худ. А. Тенчинський
с. Жданове	Костьол Непорочного зачаття Діви Марії	1627, реконструкція 1791	
	Заїзд	19 ст.	
с. Лозова	Покровська церква з дзвіницею	1700—02*	
	Миколаївська церква з дзвіницею	1752*	
с. Слобода-Шаргородська	Богородицька церква	1750*	
Ямпільський р-н			
с. Буша	Давньослов'ян. печерний храм	6—7 ст.	
	Башта фортеці	17 ст.	
Волинська область			
м. Луцьк	Замок (Верхній) з В'їзною (13 ст.). Стировою (13—14 ст.), Владичою (13 ст.) баштами, шляхетським (1789) та єпископським (19 ст.) будинками	13—19 ст.	
	Синагога (Малий замок Любарта)	14—15 ст.	
	Фрагмент оборонного муру з вежею Чарторийських	14—15 ст.	
	Покровська церква	15 ст.	
	Монастир бернардинців	18—19 ст.	
	Троїцький собор (костьол монастиря бернардинців) та келії	1752—55	П. Гижицький, розписи худ. Ф. Паралюка (1905)
	Ансамбль монастиря єзуїтів:	16—19 ст.	
	Петропавлівський костьол	1606—10	Я. Барано, розписи І. Прагте та ін.

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	дзвіниця	1539	
	келії	1606—10	Я. Бігано
	Житл. будинок А. Пузини	16—18 ст.	
	Житл. будинок (біля костьолу єзуїтів) по вул. Маяковського № 35	16—17 ст.	
	Житл. будинок по вул. Пушкінській № 2	17—19 ст.	
	Воздвиженська церква	1619—1887	
	Монастир василіанів	1624	
	Монастир бригіток	1624	
	Костьол та келії монастиря тринітаріїв	1729	
	Домініканський монастир (келії)	1752	
	Монастир шариток	17—19 ст.	
Володимир-Волинський р-н			
м. Володимир-Волинський	Успенський собор (Мстиславів храм, 1156)	12—17 ст.	Реставрація арх. Г. І. Котова, 1896—1900
	Василівська церква	13—15 ст.	Реконструкція 1901, арх. М. І. Козлов
	Будинок з дзвіницею	1494	
	Мури з брамою	17 ст.	
	Костьол Послання апостолів	1718—55	М. Радзимінський
	Костьол Іоакима та Анни	1752	
	Миколаївська церква	1780	
с. Зимне	Святогорський монастир з дзвіницею, трапезною, баштами та мурами	15—20 ст.	
	Троїцька церква	1465—75	
	Успенська церква з печерами	1495—1550	
с. Лудин	Миколаївська церква	1601*	
с. Новосілки	Петропавлівська церква	1783	
с. Хмелів	Михайлівська церква	1770*	

Горохівський р-н			
м. Берестечко	Троїцький костьол Дзвіниця Теклівська каплиця	1765 18 ст. 17 ст.	
с. Борочиче	Миколаївська церква	1757*	
с. Брани	Покровська церква	1725*	
с. Квасів	Преображенська церква з дзвіницею	1765*	
с. Кутрів	Георгіївська церква з дзвіницею	1782*	
с. Вілвхівка	Воздвиженська церква	1782*	
с. Охлопів	Миколаївська церква	1638	
с. Підбереззя	Зачаттівська церква	17 ст.*	Живопис і різьблення, 19—20 ст.
с. Ржищів	Михайлівська церква	1779*	
с. Смолява	Михайлівська церква з дзвіницею	1783* 1877*	
Іваничівський р-н			
с. Бужковичі	Богородицька церква з дзвіницею	1766*	
с. Колона	Воздвиженська церква	1779*	
с. Милятин	Церква Параскеви	1778	
с. Мовники	Церква Різдва	1713	
с. Низкиничі	Успенська церква з дзвіницею	17 ст.*	В інтер'єрі фрески 17 ст., скульптура; зокрема погруддя київського воєводи А. Киселя
с. Стара Лішня	Михайлівська церква	1773	
с. Старий Порицьк	Успенська церква	1784*	
Камінь-Каширський р-н			
м. Камінь-Каширський	Іллінська церква Церква Різдва та дзвіниця	1700* 1723* 1880*	
с. Верхи	Михайлівська церква	1742*	
с. Видерта	Церква Різдва та дзвіниця	1737* 1876	
с. Видричі	Стрітенська церква	1642	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Грудки	Михайлівська церква та дзвіниця	1775 1882*	
с. Запруддя	Успенська церква	1795*	
с. Качин	Успенська церква	1589*	
с. Нуйно	Преображенська церква	16 ст*.	
с. Осівці	Церква Параскеви та дзвіниця	1774* 1833	
с. Хотешів	Михайлівська церква	1790*	
Ківерцівський р-н			
с. Жидичин	Миколаївський монастир (відомий з 13 ст.): церква (1723), єпископський будинок (1723), дзвіниця (18 ст.), семінарія (18 ст.)	18 ст.	
с. Золісоче	Стрітенська церква та дзвіниця	1784 1806*	
с. Липне	Михайлівська церква та дзвіниця	1770 19 ст.*	
с. Макаревичі	Михайлівська церква	1776*	
с. Метельне	Покровська церква та дзвіниця	1810 кін. 19 ст.*	
смт Олика	Петропавлівський костьол	1450—1612	
	Замок	1564	
	Троїцький костьол (колегіальний)	1640	Архітектори Б. Моллі, Я. Маліварна, скульп. М. Ерлемберг (Алемпі)
	Дзвіниця	1635—40	
	Мури з баштами та брамою	1650	
	В'їзна міська брама (Луцька)	17 ст.	
Ковельський р-н			
с. Гішин	Дмитрівська церква	1567	
смт Голоби	Костьол Михаїла	1728	
	Георгіївська церква та дзвіниця	18 ст. 19 ст.	
	Садиба з парком та звіринцем	18 ст.	

с. Доротище	Успенська церква та дзвіниця	1767 кін. 19 ст.*	Настінні розписи 18 ст.
с. Дроздні	Михайлівська церква та дзвіниця	1710* 1888	
Локачинський р-н			
с. Великий Окорськ	Михайлівська церква та дзвіниця	1787 кін. 18 ст.	
с. Затурці	Костьол Трійці	1641—1642	
с. Кисилин	Михайлівська церква і дзвіниця	1777	
с. Сірнички	Церква Луки та дзвіниця	1788* кін. 19 ст.	
Луцький р-н			
с. Білосток	Михайлівська церква	1636	
с. Воротнів	Церква Різдва з мурами та брамою	1785 1869	
с. Коршів	Воздвиженська церква	1777	Розписи 18 ст.
с. Несвіч	Михайлівська церква	1771*	
с. Піддубці	Покровська церква	1745	
с. Смолигів	Миколаївська церква та дзвіниця	1743* 18—19 ст.*	
с. Усичі	Стефанівська церква	1795*	
с. Шепель	Успенська церква	1780*	Розписи, різьблення по дереву 18 ст.
Любешівський р-н			
смт Любешів	Келії монастиря піарів В'їзна брама садиби	1684 18 ст.	
с. Борки	Йосафівська церква	1769*	
с. Велика Глуша	Успенська церква та дзвіниця	1779* 1873	
Любомльський р-н			
м. Любомль	Георгіївська церква Троїцький костьол та дзвіниця Палац	14 ст. 1412 1640 18 ст.	
смт Головне	Троїцька церква з дзвіницею	1841	

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Згорани	Дмитрівська церква	1674*	Живопис 17—18 ст., різьблення по дереву — 18—19 ст.
с. Піща	Казанська церква та дзвіниця	1801* 1878	
с. Радехів	Успенська церква	1701	
с. Світязь	Петропавлівська церква з дзвіницею	1846	
с. Штунь	Богословська церква з дзвіницею	1777	
Маневицький р-н			
с. Карасин	Михайлівська церква та дзвіниця	1691* 1882	
с. Старий Чорторийськ	Домініканський костьол	1741	П. Гижицький
с. Троянівка	Церква Різдва	1772*	
с. Четвертня	Преображенська церква та дзвіниця	1600—1604 поч. 20 ст.*	
Ратнівський р-н			
смт Заболоття	Воздвиженська церква та дзвіниця	1795* 1877*	
с. Заліси	Церква Параскеви та дзвіниця	1794 1885	
с. Замшани	Михайлівська церква та дзвіниця	1809* кін. 19 ст.*	
с. Здомишель	Церква Різдва Богородиці	17 ст.*	
с. Краска	Церква	18 ст.	
с. Самари	Церква Параскеви з дзвіницею	1830* 1876*	
с. Тур	Миколаївська церква	1778*	
Рожищенський р-н			
с. Вишеньки	Костьол	1771*	

с. Городині	Покровська церква	1762*	
с. Доросині	Церква Луки та дзвіниця	18 ст. 1881	
с. Іванівка	Петропавлівська церква	1629	
с. Копачівка	Поштова станція (лінійна станція диліжансів)	19 ст.	
с. Пожарки	Стефанівська церква та дзвіниця	1761 19 ст.*	
с. Рудка-Козинська	Троїцька церква	1786*	
с. Сокіл	Успенська церква з дзвіницею	18 ст.	
с. Щурин	Михайлівська церква	1767	
Старовижівський р-н			
смт Стара Вижівка	Преображенська церква та дзвіниця	1869 18 ст.*	
с. Мильці	Миколаївський монастир Миколаївська церква Будинок настоятеля Келії з теплою церквою Дзвіниця Онупріївська церква	16—18 ст. 1542 18 ст. 18 ст. 1901 1723	
Турійський р-н			
смт Луків	Костьол Анни Церква Параскеви та дзвіниця	16 ст. 1723*	
с. Новосілки	Церква Різдва Богородиці та дзвіниця	1676* 1886	В інтер'єрі різьблення по дереву 19 ст.
с. Обенижі	Воздвиженська церква та дзвіниця	1821	
с. Оса	Михайлівська церква та дзвіниця	1772* 1887	
с. Туропин	Воздвиженська церква та дзвіниця	1777* 19 ст.	
Дніпропетровська обл.			
м. Дніпропетровськ	Новобогородицька фортеця	1635	Інж. Гійом Левассер де Боплан
	Палац Потьомкіна (тепер Палац культури студентів ім. Ю. О. Гагаріна)	1786—89	І. Є. Старов, реконстр. 1952.

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Суконна фабрика (тепер хлібозавод № 1, пр. К. Маркса № 106)	1825	Д. Торойов
	Преображенський собор	1830—35	А. Д. Захаров
	Кол. будинок губернатора (тепер адм. будинок, вул. Леніна № 14)	1840—50	
	Земська лікарня (тепер лікарня ім. І. І. Мечникова)	1845	Керував будівництвом М. І. Грязнов
	Миколаївська церква	1856	
	1-а чол. класична гімназія (тепер корпус медінституту)	1858—61	І. Скотников
	Будинок 1-го реального училища (тепер хім. корпус університету, пр. К. Маркса № 36)	1875	А. І. Гаген, перебудова арх. О. Л. Красносельського та В. В. Самодриги (1935)
	Кол. Англійський клуб (тепер адм. будинок, вул. Леніна № 3)	1890	А. І. Гаген
	Будинок Вищого гірничого училища (тепер гірничий інститут ім. Артема)	1899—1900	О. М. Бекетов, А. Бернардацці
	Аудиторія наукового т-ва (тепер адм. будинок, вул. Плеханова № 42)	1896	
	Міська управа (тепер муз. училище, пр. К. Маркса № 47)	1901	Д. С. Скоробогатов
	Історичний музей ім. Д. І. Яворницького	1903—04	Г. И. Панафутін
	Зимовий театр (тепер Рос. драм. театр ім. О. М. Горького)	1906—07, реконстр. 1940—41	Ф. Булацель, О. Л. Красносельський
	Будинок 1-го комерційного училища (тепер будинок виконкому обл. Ради нар. депутатів)	1909	Д. С. Скоробогатов
	Житл. будинок В. Хренникова (тепер готель «Україна»)	1910—12	П. П. Фетисов
	Будинок громадських зібрань (тепер Палац культури залізничників)	1909—12	О. М. Гінзбург
	Театр (тепер укр. муз.-драм. театр ім. Т. Г. Шевченка)	1913	А. І. Гаген, реконструкція 1979

	Готель «Асторія» (тепер готель «Дніпро»)	1912	
	Палац профілактики	1924—27	О. Л. Красносельський
	Палац культури металургів ім. Ілліча	1926—32	О. Л. Красносельський
	Центральний універмаг	1935	О. Л. Красносельський
	Готель «Дніпропетровськ»	1969	В. О. Зуєв
	Житл. масив «Перемога»	1970—84	О. Г. Хавкін, П. Р. Нірінберг, М. П. Розанов, Е. Б. Яшунський
	Театр опери та балету	1974	Б. П. Жежерін
	Цирк	1982	П. Р. Нірінберг, С. Є. Зубарєв
Криворізький р-н			
м. Кривий Ріг	Гірничий інститут	1926	В. І. Кундерт
	Будинок-комуна	1931	В. К. Троценко
	Рос. муз.-драм. театр ім. Т. Г. Шевченка	1949—54	В. О. Зуєв
	Палац культури металургів	1952—54	К. К. Барташевич
м. Дніпродзержинськ	Миколаївський собор	1911—13	
Нікопольський р-н			
м. Нікополь	Церква Різдва в Сулицькому	1812—20	
Новомосковський р-н			
м. Новомосковськ	Троїцький собор	1773—78	Я. Погребняк
	з дзвіницею	19 ст.*	
	Миколаївська церква Самарського монастиря та монастирські келії	1786	
П'ятихатський р-н			
с. Семенівка	Вознесенська церква	1823	
Царичанський р-н			
с. Китайгород	Успенська церква	1754	
	Церква Варвари з дзвіницею	1756	
	Миколаївська церква	1757	
смт Петриківка	Церква Різдва	поч. 20 ст.	
с. Рудка	Оборонні укріплення Української лінії (вал с бастіоном)	1731	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Політехнічний інститут	1928—29	Я. А. Штейнберг
Донецька обл. м. Донецьк			
	Кінотеатр ім. Т. Г. Шевченка	1933—38	Л. О. Теплицький
	Театр опери та балету	1935—40	Л. І. Котовський
	Готель «Донбас»	1936—38	І. В. Речаник, А. А. Шувалова
	Водолікарня	1952	Г. Г. Лук'янченко
	Комплекс Донецького НДІ травматології та ортопедії	1953—56	М. І. Яковлєв
	Готель «Україна»	1961	А. П. Страшнов
	Критий ринок	1954—61	К. С. Фельдман, інж. Б. А. Беднарський
	Музично-драматичний театр ім. Артема	1961	Є. Чечик
Амвросіївський р-н			
с. Василівка	Церква Різдва	1905	
Великоновосілківський р-н			
с. Андріївка	Церква	1795—97	
с. Нескучне	Садиба В. І. Немировича-Данченка	1853	
м. Дебальцеве	Залізничний вокзал	1878	
Добропільський р-н			
с. Зелене	Садиба	1887—1914	
м. Дружківка	Іоаннівська церква	1898—1900	
м. Маріуполь	Будинок купецького зібрання (тепер Будинок культури заводу «Азовсталь»)	1887	
	Житл. комплекс металургійного заводу ім. Ілліча	1954—56	В. К. Троценко, Д. Н. Яблонський, В. Г. Цвик
м. Макіївка	Будинок музею Макіївського н.-д. інституту	1902—04	
	Будинок банку	1938—39	

Слов'янський р-н			
м. Слов'янськ	Собор Олександра Невського	19 ст.	
	Будинок лабораторного корпусу Сло'вянського курорту	1901	
м. Слов'яногірськ	Комплекс споруд Слов'яногірського монастиря (Миколаївська церква, 17 ст.; Успенський собор, 1859—61; готель, 1877; будинок настоятеля, 1900; трапезна 1847—51; малі архіт. форми 19—20 ст.).	17—20 ст.	
м. Ясинувата	Залізничний вокзал	1952	Є. О. Лимар, В. М. Сиром'ятников
Житомирська обл.			
м. Житомир	Кафедральний костьол Софії	1751	
	та дзвіниця	1863	
	Магістрат	1789 — поч. 19 ст.	
	Семінарський Іоанна із Дукли костьол	1842	Інтер'єри худ. Ф. Завадського
	Преображенський собор	1864	К. Х. Рохау, Е. Жибер, В. Г. Шарлемань
	Комплекс споруд поштової станції (станція, готель, стайні, ямські служби)	серед. 19 ст.	
	Келії єзуїтського монастиря	1724	
	Будинок окружного суду (тепер с.-г. інститут)	1898	
	Будинок облвиконкому	1954—56	В. А. Гіренко
Андрушівський р-н			
м. Андрушівка	Палац М. І. Терещенка з парком	2-а пол. 19 ст.	
с. Івниця	Палац	18—19 ст.	
с. Стара Котельня	Костьол Антонія Падуанського	1786	
Бердичівський р-н			
м. Бердичів	Комплекс споруд монастиря кармелітів босих:	17—18 ст.	
	Маріїнський костьол (1634, 1739—54), привратний корпус (18 ст.), брама і мури (18 ст.)	17—18 ст.	Я. де Вітт, Г. Тарнавський, худ. В. Фрідеріче
	Костьол св. Варвари	1826	

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Володарсько-Волинський р-н			
с. Кам'яний Брід	Воздвиженська церква та дзвіниця	1787* 1851	
с. Краївщина	Михайлівська церква та дзвіниця	1757 1854*	
Житомирський р-н			
с. Кодня	Церква Різдва Богородиці та дзвіниця	1841 1865	
с. Ліщин	Садибний будинок Троїцький костьол та дзвіниця	1-а пол. 19 ст. 1805	
с. Тригір'я	Преображенська церква і келії Троїцького монастиря	1782—1873	
Коростенський р-н			
с. Межирічка	Миколаївська церква та дзвіниця	1772 19 ст.*	
Коростишівський р-н			
с. Озера	Михайлівська церква та дзвіниця	1775	
Любарський р-н			
смт Любар	Будинок школи Василіанського монастиря	1775	
с. Нова Чортория	Садибний комплекс: палац церква-мавзолей паровий млин брама, мури, пейзажний парк, малі архіт. форми	18—20 ст. 19 ст. поч. 20 ст. 1870 19 ст.	 О. В. Прахов, худ. М. В. Нестеров
Новоград-Волинський р-н			
м. Новоград-Волинський	Залишки замку	15—16 ст.	
смт Городниця	Пейзажний парк	2-а пол. 18 ст.	

Овруцький р-н			
м. Овруч	Церква Василія і монастирські споруди	кін. 12 ст.	П. Милонег, реставрація (1907—09) О. В. Щусева, П. П. Покришкіна, В. М. Максимова (келії)
Олевський р-н			
смт Олевськ	Миколаївська церква	1596	
с. Жубровичі	Церква Різдва Богородиці	17 ст.*	
Ружинський р-н			
с. Верхівня	Палац, костьол (1810); службові приміщення; пейзажний парк; малі архітектурні форми	18—19 ст.	
Чуднівський р-н			
с. Турчинівка	Садибний комплекс (палац, госп. корпус, металева огорожа, брама, пейзажний парк)	1899—1900	
с. Тютюнники	Садибний комплекс (палац, пейзажний парк)	1-а пол. 19 ст.	
Закарпатська обл.			
м. Ужгород	Замок (укріплення бастіонного типу; палац, брама зі службами)	13 ст., розбудова і реконструкція 16—18 ст.	
	Миколаївська (Горянська) церква-ротонда	13—15 ст.	
	Єпископський палац (тепер б-ка університету)	1644	
	Хрестовоздвиженський кафедральний собор	1646	Л. Фабрі (перебудова — 1878)
	Костьол реформаторський	1762—67	
	Будинок гімназії	1784	
	Ратуша (Ужанський комітет)	1810	
	Рада Народова (тепер облвиконком)	1936	А. Крупка
	Складська споруда і винні льохи по вул. Свердлова № 3	1781	
	Садибний будинок на Радванці	к. 16 — поч. 17 ст.	
	Шелестівська (Михайлівська) церква	1777*	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Берегівський р-н			
м. Берегове	Воздвиженський костьол	13—19 ст.	
	Всіхсвятський костьол	13—14 ст.	
	Ансамбль «Графський двір» (гол. корпус, зерносховище, стайня)	1629	
	Комітатський будинок	19 ст.	
с. Добросілля	Костьол	14 ст.	
с. Змiївка	Костьол	13—14 ст.	
с. Квасове	Руїни замку з баштою-донжоном	12—13 ст.	
с. Мужієве	Руїни костьолу Іоанна Хрестителя	1117	
с. Четове	Реформаторська церква і дзвіниця	1753	
Великоберезнянський р-н			
с. Буківцеве	Церква Анни	1791 *	Тесля Г. Макарович
с. Вишка	Михайлівська церква	18 ст.	
с. Гусний	Миколаївська церква	1655	
с. Кострина	Покровська церква	1645—61	
с. Сіль	Василівська церква	1703	
с. Сухий	Предтеченська церква	1700—69	
с. Ужок	Михайлівська церква	1745 *	Теслі П. Чернеїв, І. Циганник
с. Чорноголова	Миколаївська церква	1794 *	Тесля М. Химич з с. Лючок
Виноградівський р-н			
м. Виноградів	Костьол францисканців з келіями	14—19 ст.	
	Вознесенський костьол	13—15 ст.	
	Палац родини Перені	16—18 ст.	
	Угочанський замок	14 ст.	
смт Вилок	Костьол Олени	1788	
смт Королеве	Руїни замку	14 ст.	
с. Новоселиця	Успенська церква	17—18 ст.	Розписи, різьблення по дереву
с. Руська Долина	Стрітенська церква	15 ст. — 1750	
с. Шаланки	Церква	14—18 ст.	

Воловецький р-н			
с. Гукливий	Святодухівська церква та дзвіниця	18 ст.*	
с. Задільське	Миколаївська церква та дзвіниця	20 ст.*	
с. Котельниця	Святодухівська церква	19 ст.*	
с. Тишів	Вознесенська церква та дзвіниця	1898*	
с. Ялове	Вознесенська церква та дзвіниця	19 ст.*	
Іршавський р-н			
с. Дешковиця	Покровська церква та дзвіниця	18 ст. 1839*	
смт Довге	Палац-фортеця	1798	
с. Івашковиця	Михайлівська церква та дзвіниця	1658	
с. Імстичеве	Церква і монастирські споруди	18 ст.	
с. Локіть	Введенська церква	1734*	
Міжгірський р-н			
с. Буковець	Введенська церква та дзвіниця	1804*	
с. Верхній Студений	Миколаївська церква та дзвіниця	1804*	
с. Ізки	Миколаївська церква та дзвіниця	1798*	
смт Колочава	Святодухівська церква та дзвіниця	1795 *	Тесля Ф. Гекка
с. Негровець	Михайлівська церква та дзвіниця	18 ст.— 1812*	
с. Нижній Студений	Благовіщенська церква та дзвіниця	1820*	
с. Пилипець	Церква Різдва Богородиці та дзвіниця	1780*	
с. Подобовець	Миколаївська церква та дзвіниця	1785*	
с. Присліп	Миколаївська церква та дзвіниця	1797*	
с. Рекіти	Миколаївська церква та дзвіниця	1751*	
с. Репинне	Дмитрівська церква	1780*	
с. Розтока	Введенська церква	1750*	
с. Синевирська Поляна	Покровська церква та дзвіниця	1817*	
с. Торунь	Введенська церква та дзвіниця	1809*	
Мукачівський р-н			
м. Мукачеве	Замок «Паланок»	14 ст.; перебудови до 18 ст.	

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Каплиця св. Мартина	15—16 ст.	
	Палац («Білий дім»)	16—18 ст.	
	Арсенал (тепер Історико-краєзнавчий музей)	1624	
	Ансамбль Миколаївського монастиря	1766—1772	
	Ратуша	1904	
с. Вільховиця	Дмитрівська церква	18 ст.*	
смт Чинадієве	Замок	14—17 ст.	
	Палац (тепер гол. корпус санаторію «Карпати»)	1890	З. Грессерсон
Перечинський р-н			
с. Лікіцари	Василівська церква	1750*	
Рахівський р-н			
с. Ділове	Успенська церква	1750*	
смт Кобилецька Поляна	Вознесенська церква та дзвіниця	18 ст.*	
с. Лазещина	Петропавлівська церква	1780	Різьблення та живопис
с. Середнє Водяне	Церква Миколи (верхня)	1428*	
	Миколаївська церква (нижня)	1776*	
смт Ясіня	Вознесенська церква (Струхівська церква) та дзвіниця	1813—24*	
Свалявський р-н			
м. Свалява	Миколаївська церква	1588—1739*	
Тячівський р-н			
м. Тячів	Реформаторський костьол	13—18 ст.	
с. Діброва	Миколаївська церква та дзвіниця	1604*	
с. Колодне	Миколаївська церква	1476—18 ст.*	
с. Нересниця	Михайлівська церква	1813*	Тесля Д. Гасинець

Ужгородський р-н			
с. Комарівці	Реформаторський костьол	1729	
с. Невицьке	Замок	12—13 ст.	
смт Середнє	Середнянський замок	12—13 ст.	
с. Струмківка	Костьол	15 ст.	
с. Тарнівці	Костьол	19 ст.	
с. Часлівці	Костьол	15—19 ст.	
Хустський р-н			
м. Хуст	Руїни замку	14 ст., перебудова 16—17 ст.	
	Єлизаветинський костьол	кін. 13 — поч. 14, 15 ст.	
с. Данилове	Миколаївська церква	1779*	
с. Крайникове	Михайлівська церква	1668*	
с. Олександрівка	Церква Параскеви та дзвіниця	15 ст. — 1753*	
с. Сокирниця	Миколаївська церква та дзвіниця	17 ст. — 1704, 1770*	
с. Steблівка	Церква Різдва	1643—1797*	
Яблуницький Перевал	Готель «Беркут»	1968	І. М. Гринів, М. І. Волів
Запорізька обл.			
м. Запоріжжя	Залишки фортифікаційних укріплень, збудованих запорожцями на о. Хортиця під час рос.-тур. війни	1735—39	
	Земська управа (тепер обл. краєзнавчий музей)	1912	
	Станція і гребля Дніпрогесу	1927—32	В. О. Веснін; С. Г. Андрієвський, М. Я. Коллі, Г. М. Орлов, інж. І. Г. Александров
	Комплекс Шостого селища	1929—31	В. Г. Лавров, Г. М. Орлов та ін.
	Ансамбль проспекту Леніна	1949—57	Г. Г. Вегман, А. Д. Моторін
	Кіноконцертний зал	1952	Г. Г. Вегман
Бердянський р-н			
м. Бердянськ	Річковий вокзал	1970	А. М. Дроздов
	Готель «Запоріжжя»	1971	С. А. Тульчинський

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Карла Маркса	Захарівська фортеця	1770	
Приморський р-н			
м. Приморськ, присілок Обитічне	Троїцька церква	1838	
	Залишки земляних бастіонних укріплень	1670—82	
	Костьол	1672—1703	Інж. Корассіні, К. Бенос, худ. Е. Фабінський
	Монастир тринітаріїв	1732	
	Вірменський костьол	1742—62	
	Кафедральний собор	1753—63	С. Потоцький, Х. Дальке, Ю. Каршинський
	Колегіум єзуїтів	1744	
	Пивзавод	1767	
	Єпископський палац	30-і рр. 19 ст.	
	Залізничний вокзал	1863	Перебудова 1906—08, В. Сядловський
	Ратуша	1929—32	
	Комплекс обласної дитячої лікарні	1975—77	Л. Л. Лукомська, С. Риба
	Галицька вул.: № 2 — будинок кол. австрійської залізнич. дирекції	1894	
	№ 7 — будинок кол. військ. адміністрації	1827	
	№ 9—39 (непарна) — житл. будинки сторона	19 — поч. 20 ст.	

	Грюнвальдська вул.: № 3 — костьол, намети духівництва	1895	
	№ 7,9 — житл. будинки	1912	
	Єреванська вул.: № 1—5 — житл. будинки	18—19 ст.	
	Кооперативна вул.: № 2,7 — житл. будинки	18—19 ст.	
	Ринок вул.: № 4,5 — житл. будинки	18—19 ст.	
	№ 6 — будинок т-ва «Руська бесіда»	19 ст.	
	№ 8 — житл. будинок	18 ст.	
	Шевченка вул.: № 11 — кол. духовна семінарія	1906	
	№ 32 — будинок учб. закладу	1877	
Богородчанський р-н смт Богородчани	Домініканський монастир	1742—62	
	Церква Іоанна Богослова	1937	Є. В. Нагірний
с. Манява	Манявський скит: Оборонна і Висока вежі, кузня, трапезна, кухня, келії, В'їздна вежа-дзвіниця, фундамент церкви Воздвиження	1611—17 ст.	
с. Підгір'я	Церква Різдва з дзвіницею	1832*	
Верховинський р-н			
с. Барвінків	Миколаївська церква	1867*	
с. Білоберізка	Церква Покрови з дзвіницею	1849*	
с. Бистрець	Церква Успіння Анни	1872	Худ. І Лешета, І. Яворський

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Верхній Ясенів	Троїцька церква та дзвіниця	1882 * 1924 *	
с. Довгопілля	Михайлівська церква	1872 *	
с. Зелена	Церква Усікновіння глави Іоанна Предтечі та дзвіниця	1846 *	Худ. П. Федусевич (1885)
с. Красноїлів	Петропавлівська церква	1843 *	Худ. І. Сороновський (1905)
с. Криворівня	Церква Різдва	1818 *	розписи і різьблення
с. Устеріки	Вознесенська церква	1938 *	Майстер з села Яворів
с. Черемошна	Михайлівська церква з дзвіницею	1872 *	
Галицький р-н			
м. Галич	Замок (руїни) Церква Різдва Христового	14—17 ст. 13—15 ст., реставрація 1906	 І. Левинський
смт Більшівці	Костьол кармелітів	1624	
с. Крилос	Успенська церква Василівська каплиця	поч. 16 ст., реставрація 1926 бл. 1500	І. Левинський, худ. О. Монастирський (1929)
с. Шевченкове	Церква Пантелеймона з дзвіницею	бл. 1200, 1611 (дзвіниця)	
Городенківський р-н			
м. Городенка	Костьол Непорочного зачаття Діви Марії з келіями	1743—60	Б. Меретин
с. Назаренкове	Троїцька церква	серед. 18 ст.	
с. Раковець	Башта замку Замок (руїни)	1658 поч. 17 ст.	
смт Чернелиця	Домініканський костьол	1661	
Долинський р-н			
м. Долина	Комплекс солеварні	19 ст.	
м. Болехів	Ратуша	18 ст.	

с. Бубнище	Печерний комплекс	13—14 ст.	
Коломийський р-н			
смт Гвіздець	Комплекс монастиря бернардинців	поч. 18 ст.	
м. Коломия	Церква Благовіщення та дзвіниця	1587 18 ст.*	
Косівський р-н			
м. Косів	Василівська церква з дзвіницею	1895*	
с. Бабин	Вознесенська церква та дзвіниця	1896* 1896*	
с. Брустурів	Вознесенська церква з дзвіницею	1785*	
с. Великий Рожин	Дмитрівська церква з дзвіницею	1895*	
с. Вербовець	Благовіщенська церква з дзвіницею	1830*	Тесля І. Лаврюк
с. Город	Стефанівська церква з дзвіницею	1866*	
с. Космач	Петропавлівська церква	1904—05*	Теслі з села Соколівки
с. Люча	Вознесенська церква з дзвіницею	1844*	
с. Лючки	Михайлівська церква	поч. 19 ст.*	
с. Малий Рожин	Церква Різдва з дзвіницею	1860*	
с. Микитинці	Хрестовоздвиженська церква з дзвіницею	1859*	
с. Пістинь	Успенська (Варваринська) церква та дзвіниця	1858 18 ст.*	
с. Прокурава	Церква Собору Богородиці та дзвіниця	1889*	
с. Річка	Василівська церква з дзвіницею	1896*	
с. Рожнів	Преображенська церква та дзвіниця Богородицька церква з дзвіницею	1851* 1851 1868*	
с. Смодна	Церква Іоакима та Анни і дзвіниця	1841* 1773*	
с. Снідавка	Церква Петра і Павла	19 ст.*	
с. Соколівка	Святодухівська церква та дзвіниця	1866*	Розписи худ. Е. Ореховського
с. Старі Кути	Спаська*(Преображенська) церква з дзвіницею	1868*	
с. Черганівка	Церква Іоанна та дзвіниця	1842* кін. 19 ст.*	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Шешори	Церква Параскеви з дзвіницею	1874*	
с. Яворів	Церква Різдва Богородиці з дзвіницею	1926*	
Надвірнянський р-н			
с. Білі Ослави	Церква Зачаття та дзвіниця	1746* 1922*	Тесля П. Ковцуняк Тесля П.Ковцуняк
	Дмитрівська церква	1836*	Теслі Г. Бойків, П. Ковцуняк, В. Шерблюк, І. Біряк
с. Бистриця	Юр'ївська церква та дзвіниця	1924*	
с. Гвізд	Успенська церква та дзвіниця	1739 * 1793 *	Живопис 19 ст.
смт Делятин	Церква Різдва Богородиці та дзвіниця	1620 * 1785 *	
с. Назавизів	Церква Іоанна Хрестителя і дзвіниця	1820 *	
с. Пнів	Руїни замку	2-а пол. 16 ст.	
Рогатинський р-н			
м. Рогатин	Церква Різдва Богородиці, оборонні мури і брама	14—17 ст.	Живопис 1868, худ. Я.Павкевич
	Святодухівська церква з дзвіницею	1598	
	Миколаївська церква з дзвіницею	1729 *	
	Миколаївський костьол	15 ст., перебудови 1666	
	Гімназія	1909	
с. Загір'я	Хрестовоздвиженська церква	18 ст.*	
с. Заланів	Дмитрівська церква та дзвіниця	1724*	
с. Кліщівна	Миколаївська церква	17—18 ст.*	
с. Липівка	Костьол	1575 *	
с. Приозерне	Садиба (палац, зерносховище, стайні, брама і мури) і парк	18—19 ст.	

с. Уїзд	Михайлівська церква та дзвіниця	1775 * 1737 *	
с. Черче	Василівська церква	15 — поч. 16 ст.*	
с. Чесники	Михайлівська церква	14 ст.	
Рожнятівський р-н			
с. Сливки	Миколаївська церква та дзвіниця	1760 * 19 ст.*	
с. Янгелів	Комплекс заводу (доменна піч, склади, шахти)	1808—11	Інж. І. Маутнер
Снятинський р-н			
м. Снятин	Вознесенська церква Ратуша	1838 1861—1909	
с. Устя	Михайлівська церква і дзвіниця	1853*	
с. Хлібичин	Успенська церква і дзвіниця	1854* 1826*	
Тисменицький р-н			
смт Тисмениця	Богородицька церква та дзвіниця	1736* 1715*	
с. Березівка	Церква Різдва	18 ст.*	
смт Ворохта	Церква Різдва	1615*	
с. Кремінці	Дмитрівська церква і дзвіниця	18 ст.*	
с. Микуличин	Троїцька церква і дзвіниця	1868*	
м. Яремча	Михайлівська церква Церква Іоанна Милостивого і дзвіниця	17 ст.* 18 ст.*	
	Церква Різдва	30-і рр. 20 ст.	Теслі І. Яворський, П. Григорчук.
	Турбаза «Гуцульщина»	1963—71	В. С. Лукомський, С. П. Валевський, І. М. Гринів, І. П. Бондарук
	Ресторан «Гуцульщина»	1965	І. П. Бондарук
Київська область			
Київ	Ансамбль Софійського монастиря (тепер Софійський музей): Софійський собор	 1037 (1017)	

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	дзвіниця	17—19 ст.	
	будинок митрополита	1722—30	
	трапезна	1722—30	
	брама Заборовського	1746	імов. Й. Г. Шедель
	братський корпус	1746—1760	
	бурса	1763—67	М. Юрасов, Ф. Папов
	південна вежа	18—19 ст.	
	консисторія	1722—30	
	мури	18—19 ст.	
	Золоті ворота	1037 (1017)	
	Ансамбль Києво-Печерської лаври:	засн. 1051	
	Успенський собор	1073—78	
	Троїцька надбрамна церква	1106—08	
	Всіхсвятська церква	1696—98	
	Келії соборних старців	16—18 ст.	
	Велика дзвіниця	1731—44	Ф. Васильєв, Й. Г. Шедель
	Микільська (лікарняна) церква	17 ст.	
	Ковнірівський корпус	17 — поч. 18 ст.	Перебудова 1744—45, арх. С. Д. Ковнір
	друкарня	1721—22; добудова 1851—56	
	дзвіниці печер:		
	ближніх	1759—63	
	дальніх	1754—61	
	Різдва Богородиці церква	1696	
	Хрестовоздвиженська церква	1700	
	Аннозачаттівська церква	1679—19 ст.	
	трапезна	1893—95	В. М. Ніколаєв
	Ансамбль Видубицького монастиря:		
	Михайлівський собор	1070—88, відбудова 1767—69	М. І. Юрасов
	Георгіївський собор	1696—1701	
	трапезна	1696—1701	
	дзвіниця	1727—33	
	будинок настоятеля	1770, перебудова 1896	М. Юрасов, Ф. Папов Ю. Ф. Єрмаков
	Братський корпус	1846	П. І. Спарро
	Залишки Михайлівського Золотоверхого монастиря:		

трапезна	1712	
келії	серед. 19 ст.	П. І. Спарро
Спаса на Берестові церква	1113—1123	
Кирилівська церква	1146—71; перебудови в серед. 18 ст.	І. Г. Григорович-Барський
Церква Миколи Притиска	1695—1707	
Іллінська церква з дзвіницею;	1692	
брама, мури	поч. 18 ст., 1755	
Воскресенська церква	1701—1705	
Церква Феодосія Печерського	1698—1700	
Ансамбль Київської академії і Братського монастиря:		
Старий акад. корпус	1703—1740, надбудова	Й. Д. Старцев, Й. Г. Шедель
трапезна церква Св. Духа	17—19 ст.	
сонячний годинник	кін. 18 ст.	За проектом Ш. Брульйона.
Новий акад. корпус	1822—25	А. І. Меленський, Л. І. Шарлемань
Поварня та келії Братського монастиря	1652—1826	
братські келії	1822—79	
корпус настоятеля	1780 — поч. 19 ст.	
проскурня	1862	
Дзвіниця церкви Миколи Доброго	1716, перебудова 1781	
Маріїнський палац	1750—55	В. В. Растреллі, відбудова 1870, К. Маєвський
Дмитрівська (Костянтина та Єлени) церква	1757—65	І. Г. Григорович-Барський
Андріївська церква	1749—53	В. В. Растреллі
Кловський палац	1752—56	За проектом Й. Г. Шеделя, арх. П. І. Неєлов
Троїцька церква (Китаївська)	1763—68	С. Д. Ковнір
Покровська церква та дзвінниця 18 ст.	1766—72	І. Г. Григорович-Барський
Церква Миколи Набережного	1772—75	І. Г. Григорович-Барський
Бурса («Стара бурса»)	1778, добудова — 1816	І. Г. Григорович-Барський, А. І. Меленський
Контрактові будинки		
1)	1799—1801; відбудова 1819	О. Єльдезін, А. І. Меленський
2)	1815—17	В. І. Гесте, А. І. Меленський
Гостиний двір	1809	А. І. Руска, перебудова 1828 А. І. Меленського

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітекура	Архітектор, художник
		1982—91	В. П. Шевченко (відбудова за первісним проектом)
	Аскольдова могила	1810	А. І. Меленський, перебудова 1935 П. Г. Юрченка
	Ансамбль Флорівського монастиря:		
	Вознесенська церква	1722—32	
	Трапезна	17—19 ст.	
	Дзвіниця	1740	реконструкція 1824 А. І. Меленського
	Воскресенська церква	1824	А. І. Меленський
	Будинок ігумені	1822	А. І. Меленський
	Олександрівський костьол	1817—42	Ф. І. Мехович
	Головний корпус Київ. університету	1837—43	В. І. Беретті
	Інститут шляхетних дівчат (тепер Жовтневий палац культури)	1839—43	В. І. Беретті
	Обсерваторія Київ. університету	1841—45	В. І. Беретті, О. В. Беретті
	Поштова станція	50-і рр. 19 ст.	
	Будинок Президії АН України (кол. жін. пансіон)	1851	О. В. Беретті
	Будинок 1-ї гімназії (тепер гуманітарний корпус університету)	1852	О. В. Беретті
	Анатомічний театр (тепер Музей медицини)	1851—53	О. В. Беретті
	Літературно-художній музей Т. Г. Шевченка (кол. приватний особняк)	1859—60	П. Федоров
	Радянський парк (кол. Маріїнський, Пролетарський парк)	1874	За проектом А. Г. Недзведського
	Шевченківський парк (кол. Університетський, Миколаївський)	60-і рр. 19 ст.	Садівник К. Християні
	Володимирський собор	1862—82	І. В. Штром, П. І. Спарро, О. В. Беретті, за участю Р. Б. Бернгардта, К. Я. Маєвського, В. М. Ніколаєва
	Будинок Колегії П. Галагана (тепер Літературний музей України)	1871	О. Я. Шілле
	Театр Бергоньє (тепер Рос. драм. театр м. Лесі Українки)	1875	В. М. Ніколаєв

Приміщення купецького зібрання (тепер філармонія)	1882	В. М. Ніколаєв
Музей російського мистецтва (кол. приватний особняк)	1882—84	О. Л. Гун, В. М. Ніколаєв
Музей західного і східного мистецтва (кол. особняк Ханенків)	1888	Р. Мельцер
Ансамбль Покровського монастиря:	засн. 1889	
Миколаївський собор	1896—1906	В. М. Ніколаєв
Келії та корпус лікарні	»	В. М. Ніколаєв
Міський музей старожитностей та мистецтв (тепер Музей укр. образотворчого мистецтва)	1897—1900	В. В. Городецький, скульптор Е. Саля
Будинок театру «Соловцов» (тепер Український драматичний театр ім. І. Я. Франка)	1898	Г. П. Шлейфер, Е. П. Брадтман
Миколаївський костьол	1899—1909	В. Воловський, В. В. Городецький
Караїмська кенаса (тепер Будинок актора)	1900	В. В. Городецький
Корпуси політехнічного ін-ту	1901	І. С. Кітнер
Міський театр (тепер Театр опери та балету ім. Т. Г. Шевченка)	1899—1901	В. О. Шретер
Будинок Городецького (вул. Банківська № 10)	1902—03	В. В. Городецький, скульп. Е. Саля
Будинок Держбанку	1902—05,	О. В. Кобелєв, О. М. Вербицький надбудова 1934—36, О. В. Кобелєв, В. М. Риков
Комерційний інститут (тепер центр. корпус Київ. пед. інституту)	1906	О. В. Кобелєв, В. А. Обремський
Педагогічний музей (тепер Будинок учителя)	1909—13	П. Ф. Альошин
Бессарабський критий ринок	1910—12	Г. Ю. Гай
Приміщення Вищих жін. курсів (тепер адмін. будинок, вул. Ю. Коцюбинського)	1911—13	О. В. Кобелєв
Петерб. банк для зовнішньої торгівлі (тепер адмін. будинок)	1911—14	Л. М. Бенуа
Волзько-Камський банк (тепер адмін. будинок)	1912—13	П. С. Андреєв
Печерська ощадна каса (тепер адмін. будинок)	1913	І. О. Зенцер, Д. Т. Торов

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архі-] тектура	Архітектор, художник
	Пасаж	1913—14	П. С. Андреєв
	Рос. банк для зовнішньої торгівлі (всі п'ять — на вул. Хрещатик)	1913—15	Ф. І. Лідваль
	Олексіївський кадетський корпус (тепер Суворовське військове училище)	1915—16	М. О. Шехонін
	Житловий будинок, Костянтинівська № 6	Поч. 18 ст.	
	Житловий будинок, Андріївський узвіз № 15	1902	
	Житловий будинок Балабухи, вул. Сагайдачного № 27	1830—40	
	Житловий будинок Самсона Стрельбицького, вул. Покровська № 5	1808	А. І. Меленський
	Житловий будинок, Крутий узвіз № 4	1-а пол. 19 ст.	
	Житловий будинок Веселітських, вул. Московська № 40	20 рр. 19 ст.	
	Житловий будинок, вул. Хорива № 5	1-а пол. 19 ст	
	Житловий будинок, вул. Григорія Сковороди № 9	поч. 19 ст.	
	Житловий будинок, вул. Чкалова № 33	1907	І. К. Ледоховський
	Ансамбль Української с.-г. академії	1923—30	Д. М. Дяченко
	Комплекс Кіностудії художніх фільмів ім. О. П. Довженка	1927—28	В. М. Риков
	Київ. залізничний вокзал	1928—33	О. М. Вербицький
	Центральна наукова бібліотека АН України ім. В. І. Вернадського	1929—30	В. О. Осьмак
	Будинок Кабінету міністрів України	1936—38	І. О. Фомін, П. В. Абросімов
	Будинок Верховної Ради України	1936—39	В. Г. Заболотний
	Будинок Київського військового округу (тепер адм. буд.)	1936—39	С. В. Григор'єв
	Історичний музей	1937	Й. Ю. Каракіс

	Архіт. ансамблі відбудованого Хрещатика	1948—58	О. В. Власов, А. В. Добровольський, О. І. Малиновський та ін.
	Республіканський центр виставок і ярмарків	1952—58	В. М. Орєхов, І. В. Мезенцев, А. І. Station Станіславський, Д. М. Баталов та ін.
	Палац спорту	1958—61	М. Г. Гречина, О. І. Заваров
	Парк Вічної Слави	1957	А.М. Милецький, Л. В. Новиков, В. В. Бакланов, скульп. І. М. Першудчев
	Палац дітей та юнацтва	1965	А. М. Милецький, Е. А. Більський, інж. Л. О. Линович, О. М. Печенов
	Палац культури «Україна»	1970	Е. О. Маринченко, П. Н. Жилицький, І. Г. Вайнер
	Готель «Либідь»	1970	Н. Б. Чмутіна, А. М. Анищенко, О. К. Стукалов, Ю. А. Чеканюк
	Готель «Славутич»	1972	В. Є. Ладний, Г. С. Кульчицький
	Ансамбль Майдану незалежності	1976—81	О. В. Комаровський, В. М. Шарапов, Г. С. Кульчицький та ін.
	Будинок культ.-просвіт. центру «Український дім» (вул. Хрещатик)	1978—82	В. І. Гопкало, В. М. Гречина, В. Є. Коломієць, Л. І. Філенко
	Готель «Русь»	1976—79 др. черга 1985—91	С. С. Павловський, М. Г. Гречина, А. Б. Сенцова, Ю. М. Набок
Білоцерківський р-н			
м. Біла Церква	«Олександрія» — пейзажний парк і паркові споруди	1793—97	І. Мюффо, садівники А. Станге, А. Енс
	Миколаївська церква	1706—1852	
	Преображенський собор	1833—39	
	Склади	кін. 18 — поч. 19 ст.	
	Торгові ряди	1809—14	
	Костьол Іоанна Предтечі	1812	
	Зимовий палац	поч. 19 ст.	
	Дворянського зібрання будинок	18 — поч. 19 ст.	
	Будинок гімназії (тепер с.-г. інститут)	серед. 19 ст.	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Ансамбль поштової станції (будинок, готель, ямська, стайні, кузня)	1825—31	
с. Суxоліси	Преображенська церква	1849*	
с. Шкарівка	Святодухівська церква	1750*	
Богуславський р-н			
м. Богуслав	Троїцька церква	1862	
с. Бородані	Воскресенська церква	1800*	
с. Вільховець	Успенська церква	серед. 19 ст.*	
с. Розкопанці	Іванівська церква	1884*	
с. Чайки	Миколаївська церква	1758*	
Бориспільський р-н			
м. Бориспіль	Фундамент Легської божниці Володимира Мономаха	1106	
	Аеропорт «Бориспіль»	1965	А. В. Добровольський, О. І. Малиновський, Д. П. Попенко, Ю. М. Євреїнов, інж. Л. Г. Дмитрієв, М. Н. Папич
с. Сулимівка	Покровська церква	1622—29	
Васильківський р-н			
м. Васильків	Церква Антонія і Феодосія	1756—59	С. Д. Ковнір
	Миколаївська церква	1792	
	Адміністративний будинок	1817	
с. Липовий Скиток	Онупріївська церква	1705*	
Вишгородський р-н			
с. Нові Петрівці	Пам'ятник-музей визволення Києва	1958	А. М. Милецький, В. В. Бакланов, скульп. І. Першудчев
Володарський р-н			
с. Пархомівка	Покровська церква	1903—06	В. А. Покровський, мо-

с. Руде Село	Троїцька церква Палац	1841 кін. 18 — поч. 19 ст.	заїка М. К. Реріха
Кагарлицький р-н			
м. Кагарлик	Пам'ятка садово-паркової архітектури	серед. 19 ст.	
с. Балико-Щучинка	Монумент на честь подвигу рад. воїнів при форсуванні Дніпра та на Букринському плацдармі	1985	Скульп. В. І. Зноба, арх. А. А. Захаров, Ю. П. Платонов та ін.
с. Демівщина	Покровська церква	1823*	
смт Ржищів	Троїцька церква	1853—60	
с. Слобода	Церква Успіння св. Анни	1852	
Миронівський р-н			
с. Росава	Миколаївська церква	1752*	
с. Тулинці	Церква Різдва Богородиці	1784*	
с. Шандра	Михайлівська церква	1821	
Обухівський р-н			
с. Креничі	Покровська церква	1761*	
с. Нещерів	Преображенська церква	1794	
с. Підгірці	Михайлівська церква	1742*	
Переяслав-Хмельницький р-н			
м. Переяслав-Хмельницький	Михайлівська церква і дзвіниця Колегіум (тепер мемор. музей Г. С. Сковороди) Вознесенський собор	1640—66 1745 1753—57 1695—1700	
с. Бабичиха	Борисоглібська церква	1839	
Рокитнянський р-н			
с. Вушеве	Троїцька церква	1750*	
с. Житні Гори	Йосипівська церква	1766*	
с. Острів	Михайлівська церква і дзвіниця	1740*	
с. Ромашки	Покровська церква	1843	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Синява	Воскресенська церква	1649*	
	Михайлівська церква	1730*	
Сквирський р-н			
с. Пищики	Трьохсвятительська церква	1651*	
с. Шамраївка	Спиридонівська церква	1849	
Ставищенський р-н			
с. Антонівка	Церква Різдва Богородиці	1777*	
с. Сухий Яр	Покровська церква	1708	
Тетіївський р-н			
м. Тетіїв	Каплиця	поч. 19 ст.	
с. П'ятигори	Успенська церква	1821	
с. Росішки	Церква архистратига Михаїла	1905	В. Юргенс
с. Скибинці	Покровська церква	1825	
с. Софіпіль	Церква	кін. 18 — поч. 19 ст.	
Фастівський р-н			
м. Фастів	Покровська церква	1779—81*	Ф. А. Троуп'янський, скульп. Е. Саля
	Костьол	1903—11	
смт Кожанка	Покровська церква	1758*	
с. Півні	Іоанно-Златоустівська церква	1824*	
с. Томашівка	Садиба	1910	
Чорнобильський р-н			
с. Товстий Ліс	Воскресенська церква	1760	
Яготинський р-н			
смт Згурівка	Садово-парковий комплекс	1-а пол. 19 ст.	
Кіровоградська обл.			
м. Кіровоград	Руїни Єлизаветинської фортеці (вул. Ушакова № 3)	1754—1760	Мінцеліус, інж. Віст
	Грецька церква	1812	

	Преображенська церква	1819	
	Ансамбль військ.-адм. споруд:		В. Верлоп
	палац	30—40 рр. 19 ст.	
	училище	1847—48	
	манеж	1847—48	
	штабний корпус	1847—48	
	Покровська церква	1875 1898	
	Присутствені місця	1848—51, добудова 1882—1913	
	Синагога	1853	
	Житловий будинок, вул. Володарського № 65	1800	
	Будинок окружного суду (вул. Тоомна Яна № 2)	1854	
	Чоловіча гімназія	1898	
	Жіноча гімназія (вул. Шевченка)	1899	
	Будинок театру, де виступали М. Л. Кропивницький, І. К. Карпенко-Карий, М. К. Садовський, П. К. Саксаганський (вул. Леніна № 4)	кін. 19 ст.	
	Лікарня (вул. Щорса № 1)	1904	
Новомиргородський р-н			
м. Новомиргород	Іллінська церква	1766	
Олександрівський р-н			
с. Розумівка	Хрестовоздвиженська церква — усипальня генерала М. М. Раєвського	1833—35	
Онуфріївський р-н			
смт Онуфріївка	Садово-парковий комплекс «Надія»	2-а пол. 19 ст.	
Крим			
м. Сімферополь	Мечеть Кебір Джамі	1508	
	Торгові ряди (вул. Одеська № 12)	кін. 18 ст.	
	Кол. садиба П. С. Палласа (житл. будинок, госп. корпус і флігелі)	кін. 18 — поч. 19 ст.	
	Комплекс лікарняних будівель	поч. 19 ст.	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Чоловіча гімназія (тепер житл. будинок) (вул. Одеська)	поч. 19 ст.	
	Кол. будинок для прочан Таранова-Бєлозьорова (тепер корпус мед. уч-ща), вул. К. Маркса № 26)	1826	І. Колодін
	Палац М. Є. Воронцова у Салгирці	1826	Ф. Ельсон
	Кол. губернський архів (тепер житл. будинок, вул. Р. Люксембург № 13)	1829	
	Кол. будинок губернатора (тепер Ін-т вдосконалення вчителів, вул. Леніна № 15)	1835	
	Госпіталь (тепер корпус мед. ін-ту)	1-а пол. 19 ст.	
	Готель «Брістоль» (тепер житл. будинок, вул. К. Лібкнехта № 5)	поч. 19 ст.	
	Кол. офіцерське зібрання (тепер худож. музей)	1-а пол. 19 ст.	
	Будинок губернського дворян. зібрання (тепер обл. б-ка ім. І. Франка, вул. Горького № 10)	1850	
	Чоловіча гімназія (вул. К. Маркса № 32)	1855	
	Краєзнавчий музей	серед. 19 ст.	
	Церква і трапезна Бахчисарайського скита	1872	
	Житл. будинок (тепер міський архів, вул. Леніна № 7)	2-а пол. 19 ст.	
	Житл. будинок (тепер Будинок нар. творчості)	19 ст.	
	Житл. будинок (тепер один з ф-тів ун-ту)	19 ст.	
	Земська управа (тепер прокуратура)	19 ст.	
	Церква Костянтина та Єлени	19 ст.	
	Музей природничої історії (тепер обл. суд, вул. К. Маркса № 17)	1893	

	Банк (вул. Горького № 4)	19 ст.	
	Кол. кірха (вул. Пархоменка № 6)	19 ст.	
	Петропавлівський собор	19 ст.	
	Особняк (тепер Палац одруження)	поч. 20 ст.	
	Особняк (тепер дит. сад «Сніжинка» вул. Київська № 46)	поч. 20 ст.	
	Торговий будинок (вул. К. Маркса № 14)	поч. 20 ст.	
	Кол. Азовсько-Донський банк (тепер облфінвідділ, вул. Р. Люксембург № 4)	1905	М. П. Краснов
	Кінотеатр «Боян» (тепер кінотеатр ім. Т. Г. Шевченка)	1911	
	Театр (вул. Пушкіна № 15)	1911	О. М. Бекетов
	Житловий будинок «В пам'ять 1905 року»	1922	Б. І. Белозьорський
	Житловий будинок (вул. Дзержинського)	1934	Б. І. Белозьорський
	Житловий будинок (вул. Радянська)	1935	П. К. Кржижаковський, В. І. Ковальський
	Залізничний вокзал	1950—52	О. М. Душкін
	Палац дітей та юнацтва	1971	Б. Д. Ябчаник, Е. В. Попов
	Готель «Москва»	1973	В. В. Кондрацький
	Муз.-драм. театр	1977	С. Ю. Афзаметдінова, В. Л. Юдін
	Будинок культури будівельників	1983	А. Р. Мітюнін, Ю. М. Шперлінг
Бахчисарайський р-н			
м. Бахчисарай	Комплекс ханського палацу (гол. корпус, гарем, світський корпус, кухня, стайня, мечеть, соколина башта, бібліотека, цвинтар та ін.)	16—18 ст.	
	Комплекс Успенського монастиря (Успенська церква з дзвіницею, будинок настоятеля)	8—15 ст.	
	«Дюбре (гробниця) Великий восьмигранник» (урочище Азіс)	16 ст.	
	«Дюбре (гробниця) малий восьмигранник»	16 ст.	
	«Дюбре (кубоподібне) та минбер»	16—17 ст.	
	«Дюбре (гробниця) Хаджі-Гірея»	1501	
	«Старовинне дюбре» (вул. Фрунзе)	14—15 ст.	
	«Ескі-дюбре»	15 ст.	
	Тахтали-Джалі мечеть	1701	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови • — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Баштанівка	«Качи-кальон». Печерний монастир	8—9 ст.	
с. Верхоріччя	Церква Іоанна Предтечі (руїни)	14—15 ст.	
Поблизу Бахчисарая	Ансамбль печерного міста «Чуфут-Кале»	10—13 ст.	
с. Залісне	Печерне місто «Мангуп-Кале»	5—15 ст.	
	«Шулдан» — печерний монастир	13—15 ст.	
с. Красний Мак	Фортеця і печерне місто «Ескі-Кермен»	8—13 ст.	
	Донаторів печерна церква	10—15 ст.	
	«Киз-Куле» (дівоча башта)	10—11 ст.	
с. Кудрине	Печерне місто «Киз-Кермен»	8—11 ст.	
с. Соколине	«Теж Кермен» — печерна церква	8—9 ст.	
	Церква архангелів Гавриїла та Михаїла	1338	
с. Мале	Візантійська фортеця (Сюренська башта та оборонні стіни)	8—13 ст.	
	«Челтер-Коба» Печерний монастир (біля підніжжя мису Ай-Тодор)	8 ст.	
с. Скалисте	«Бакле» — Печерне місто (між річками Альма і Бодрак)	5—8 ст.	
с. Тернівка	«Челтер-Марнара» — печерний монастир	13—15 ст.	
	Комплекс кол. палацу кн. Юсупова	1910	
Білогірський р-н			
м. Білогірськ	Караван-сарай (фрагмент)	1654	
с. Багате	Іллінська церква	15 ст.	
с. Тополівка	Вірменська церква (руїни)	14—15 ст.	
	Церква Параскеви	10—18 ст.	
Кіровський р-н			
м. Старий Крим	Церква (руїни)	10—12 ст.	
	Мечеть Узбека	1314	
	Мечеть «Куршун-Джамі»	14 ст.	

	Туберкульозний санаторій	1955	С. О. Масліх, М. М. Слотінцева, Р. Г. Чуєнко, О. О. Яфа
Околиці Старого Криму	Комплекс Георгіївського монастиря	13—14 ст.	
	Ансамбль вірмен. монастиря Сурб-Хач (церква, келії, трапезна, фонтани)	14—19 ст.	
29-й кілометр шосе Сімферополь—Феодосія	Катерининська миля	1787	
Судацький р-н			
м. Судак	Генуезька фортеця	14—15 ст.	
	Будинок кол. земської лікарні	19 ст.	
	Покровська церква	кін. 18 ст.	
	Санаторій «Судак»	1970	В. П. Горощиков, Л. В. Лильє та інші
Побл. Судака	Церква Параскеви	10 ст.	
	Кірха	19 ст.	
смт Новий Світ	Садибний і промисловий комплекс (Голицинський)	19 ст.	
с. Кам'янське	Арабатська турецька фортеця	1703	
м. Севастополь	Херсонес Таврійський (руїни)	5 ст. до н. е.—сер. 15 ст.	
	Володимирський собор (Херсонес)	1859—68	Г. Д. Грим
	Генуезька фортеця Чембало (Балаклавський район)	1357—1433	
	Петропавлівська церква	1843—48	В. Рульов
	Графська пристань	1846	інж. С. І. Уптон
	Башта вітрів	1844	
	Михайлівський собор	1848	
	Володимирський собор	1853—88	К. А. Тон, А. А. Авдєєв
	Миколаївська церква-піраміда	1870	А. А. Авдєєв
	Будинок музею Чорноморського флоту	1895	А І. Кочетов
	Покровський собор	1892—1905	В. А. Фельдман
	Будинок панорами «Оборона Севастополя 1854—1855 рр.»	1902—05	В. А. Фельдман, інж. О. І. Енберг, худ. Ф. І. Рубо
	Караїмська кенаса (тепер спортзал)	1908	
	Інститут фізичних методів лікування (тепер Палац дітей)	1913	В. Чистов

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Архітектурний ансамбль площі Ушакова	1949—53	В. М. Артюхов, В. А. Петров
	Архітектурний ансамбль проспекту Нахімова	1951—55	М. М. Сдобников, Г. Г. Швабуер, І. А. Самбурова, І. А. Брауде
	Драматичний театр	1953—56	В. В. Пелевін
	Готель «Севастополь»	1953	Ю. А. Траутман, Е. В. Ставінський, Ю. В. Зімарев
	Матроський клуб	1952—54	І. В. Богданов, Л. Т. Кіреєв
м. Білокам'янськ	Фортеця Каламіта	15 ст.	
	Печерний монастир в Інкермані	8—9 ст. н. е.	
м. Алушта	Фортеця Алустон (квадратова і кругла вежі, стіни)	6 ст. н. е.	
	Церква Федора Стратилата	19 ст.	
	Дача архітектора Бекетова (тепер аптека санаторію «Робочий куточок»)	1898	О. М. Бекетов
	Будинок міськради	1978	Е. Ф. Міщенко, І. Т. Семеняка
	Табір відпочинку дітей «Чайка»	1980	Т. І. Беляєва, О. А. Линков
с-ще Утьос	Садибний будинок (тепер корпус санаторію «Карасан»)	1866	
	Палац (кол. Гагарінський), тепер санаторій «Утьос»	1900—07	
м. Євпаторія	Мечеть Джума-Джамі	1552—64	Ходжа-Сінан
	Турецька баня	16 ст.	
	Караїмський будинок	18 ст.	
	Такіє дервішів	11 ст.	
	Караїмська б-ка «Карайбетекші»	19 ст.	
	Комплекс кенас (брама, Велика і Мала кенаси)	19 ст.	
	Поштово-телеграфне управління (тепер готель «Крим»)	серед. 19 ст.	
	Вірменська церква	1885	

	Мойнакська грязелікарня	1886	
	Грецька церква	1891—92	
	Будинок Головпоштамту	1897	
	Центральна курортна поліклініка	поч. 20 ст.	
	Дача «Мрія» (тепер будинок міськкому)	поч. 20 ст.	
	Будинок театру	1908—10	А. Л. Генрих, П. М. Сеферов
	Публічна бібліотека	1912—14	
	Дитячий санаторій «Ювілейний»	1970	М. І. Голод, М. Б. Гаєцький, А. С. Загнiборода
м. Керч	Іоанна Предтечі церква	10—14 ст., добудови 19 ст.	
	Мелек-Чесменський курган	4 ст. до н. е.	
	Царський курган	4 ст. до н. е.	
	Мечеть	18 ст.	
	Грецька церква	1-а пол. 19 ст.	
	Морська школа	19 ст.	
	Дитячий притулок	1889	
	Музей	кін. 19 ст.	
	Готель «Керч»	1934	Б. І. Белозьорський
м. Феодосія	Генуезька фортеця	14—15 ст.	
	Міська фортеця	14 ст.	
	Церква Сергія (Саркісе)	14 ст.— 15 ст.	
	Церква Георгія	15 ст.	
	Церква архангелів Гавриїла та Михаїла	1408	
	Введенська церква	8—9 ст., перебудова 19 ст.	
	Мечеть Муфті-Джамі	1623	
	Вірменський фонтан	1586	
	Будинок картинної галереї	1848—80	І. К. Айвазовський
	Фонтан Айвазовського	1888	І. К. Айвазовський
	Кол. дача Стамболі (адмін. корпус санаторію «Восход»)	1909—14	О. Е. Вагнер
	Мілос дача (спальн. корпус санаторію «Восход»)	1909—11	Г. І. Торічеллі
м. Ялта	Дзвіниця церкви Іоанна Златоуста	1837	
	Палац бухарського еміра (тепер корпус санаторію)	19 ст.	
	Вірменська церква	1884—1916	Г. Тер-Мікелов
	Будинок кол. готелю «Марино»	кін. 19 ст.	
	Будинок гімназії	1898—1904	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови *— дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Дача В. Вадарської	1902—07	Е. Ф. Шретнер
	Вілла «Єлена» (тепер курортна поліклініка)	1912	Л. П. Шаповалов
	Будинок А. П. Чехова	1899	Л. П. Шаповалов
	Санаторій «Докоси»	1928—29	О. І. Ржепишевський
	Санаторій «Росія»	1955—57	І. В. Кузьмін, А. Я. Лангман
	Санаторій «Гірське повітря»	1953—64	І. В. Жолтозький
	Санаторій «Вітрило»	1963—67	В. Ф. Стлепінський
	Готель «Ялта»	1975	А. Т. Полянський, І. Н. Мокшунова
	Ансамбль Центральної площі	1965—67	І. Г. Татієв
м. Алупка	Алупкинський палац М. С. Воронцова	1830—37	С. Блор, В. Гунт
	Парк і паркові споруди	1824—60	Е. Блор, В. Гунт, садівник К. Кебах
	Санаторій «Гірське сонце»	1950—54	М. П. Павлов, Г. П. Парак
смт Гаспра	Палац Голициних (тепер сан. «Ясна Поляна»)	1831—36	В. Гунт, Ф. Ельсон
смт Гурзуф	Фортеця Гурзувіти	6—15 ст.	
	Дача Рішельє	1808—11	
	Табір відпочинку дітей «Артек»	1925—75	А. Т. Полянський та інші
	Санаторій «Ай-Даніль»	1977	В. С. Богословський та ін.
смт Кореїз	Палац «Ластівчине гніздо»	1912	А. В. Шервуд (молодший)
	Палац «Дюльбер» (тепер будинок відпочинку «Червоний прапор»)	1895—97	М. П. Краснов
	Ротонда (тепер тер сан. «Дніпро»)	1843	
	Харакський парк	серед. 19 ст.	
	Місхорський парк	кін. 18 ст.	
	Дача «Кичкіне»	1911	М. Тарасов
	Будинок відпочинку «Червоний прапор»	1979	Е. І. Перченков, Н. А. Домбровська
	Палацовий комплекс:		
смт Лівадія	Великий палац	1910—11	М. П. Краснов
	церква Воздвиження	1864	І. Монігетті
	палац Фредерікса	1916	Бібер

	корпус для почту	1910—11	М. П. Краснов
	парк і паркові споруди	1835 — поч. 20 ст.	Геккель
смт Масандра	Парк	1-а пол. 19 ст.	К. Кебах
	Нікітський ботанічний сад	1812 — поч. 20 ст.	
смт Місхор	Санаторій «Україна»	1955	Т. В. Єфімович
	Будинок відпочинку Всеросійського театрального товариства	1960	І. Г. Татієв
смт Форос	Палац і парк	1834 — кін. 19 ст.	Садівники Ю. Ю. Клевер, Е. А. Альбрехт
	Байдарська брама	1848	
	Воскресенська церква	1892	Н. Чагін, худ. К. Маковський та ін.
смт Санаторне	Палац «Мелас»	19 ст.	
Луганська обл.			
м. Луганськ	Житл. будинок (вул. Даля № 7)	поч. 19 ст.	
	Комплекс обласної лікарні	1924—28	Б. В. Нерон
	Готель «Жовтень»	1947—49	Й. Ю. Каракіс
	Будинок техніки	1950—53	В. П. Фадеїчев, М. М. Сиркін
	Готель «Луганськ»	1985	Л. І. Барилюк, В. О. Харченко, А. Н. Кияи
м. Олександрівськ	Садиба (палац, буд. управителя, церква Вознесіння, брама та мури)	1772	
Біловодський р-н			
с. Данилівка	Комплекс споруд Деркульського кінного заводу	1765—67	
с. Новолимарівка	Комплекс споруд Новолимарівського кінного заводу	1818—22	І. Кутепов
м. Краснодон	Будинок культури тресту «Краснодонвугілля»	1953	С. І. Коваленко, В. П. Фадеїчев, Б. В. Дзюбановський
	Комплекс музею «Молода гвардія»	1971—75	В. Г. Смирнов, худ. В. І. Зарецький
Перевальський р-н			
смт Городище	Покровська церква	1771	
смт Михайлівка	Михайлівська церква	1787	
с. Осипове	Успенська церква	1802	

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Слов'яносербський р-н			
с. Весела Гора	Садибний будинок	18 ст.	
Станично-Луганський р-н			
с. Старий Айдар	Михайлівська церква	1787	
Львівська обл.			
м. Львів	Високий замок (руїни)	кін. 13 — поч. 14 ст.	
	Миколаївська церква	13—14 ст.	
	Костьол Марії Сніжної	13—19 ст.	
	Костьол Іоанна Хрестителя	13—19 ст.	
	Кафедральний собор	1360—1419	П. і Г. Штехер, І. Гром, А. Рабіш Реставрація 1760—78 — П. Полейовський, скульп. М. Полейовський, Я. Овидський, худ. Я. Овидський
	Ансамбль споруд вірменської громади (вул. Вірменська):	14 — поч. 20 ст.	
	Вірменський собор	1363—80	Майстер Дорінг
	дзвіниця	1571	П. Красовський
	будинок єпископа	16 ст.	
	житл. будинок № 25	16 ст.	
	житл. будинок	1778	Д. Гібо, Ю. Міракль
	пам'ятна колона св. Христофора	1726	
	Церква Параскеви П'ятниці (вул. Б. Хмельницького)	14 ст. — 1645	
	Арсенал міський	1554—56	
	Порохова вежа (тепер будинок архітекторів)	1556	
	Костьол бенедиктинок з келіями	1595	П. Римлянин
	Каплиця Боїмів	1609—15	А. Бемер, скульп. Г. Шольц, Я. Пристер, Я. Білий, С. Чешек

Каплиця Кампіанів	1619	П. Римлянин, В. Капинос, скульп. Я. Пристер, А. Бемер, Г. Горст (Згодливий)
Арсенал Королівський	1639	П. Гроздзицький
	19—20 ст.	
Площа Ринок:	14—19 ст.	
ратуша	1827—35	Ю. Маркль, Ф. Трешер, А. Вондрашке, башта І. Зальцман (1851)
фонтани і скульптури Адоніса, Діани, Нептуна та Афродіти	1793	Скульп. Г. Вітвер
№ 2 житловий будинок	16 ст.	
№ 3 » »	16 ст.	Перебудова 18 ст. П. Полейовський, скульп. Ф. Оленський
№ 4 » » «Чорна кам'яниця»	1577—88	П. Барбон, П. Римлянин. 1596 — П. Красовський (надбудова третього поверху)
№ 5 » »	16 ст.	можливо, П. Красовський
№ 6 » » Корнякта	1589	П. Барбон
№ 7 » »	17 ст.	
№ 8 » »	кін. 16 — поч. 17 ст.	Перебудова 19 ст.: Ф. Бауман, скульп. Г. Красуцький
№ 9 » »	1630	
№ 10 » »	17 — сер. 18 ст.	Перебудова 1760, Я. де Вітт, Б. Меретин, М. Урбанек, скульп. С. Феснінгер
№ 11 » »	1899—1900	
№ 12 » »	16 ст.	
№ 13 » »	16—19 ст.	
№ 14 » » консула Венеції А. ді Массарі	16—17 ст.	
№ 15 » »	16 ст.	
№ 16 » » «Кам'яниця Мешковського»	15—19 ст.	
№ 17 » »	15—18 ст.	
№ 18 » »	1533—18 ст.	
№ 19 » »	18 ст.	
№ 20 » »	18 ст.	Декор., скульп. Ф. Олендзький (1786)
№ 21 » »	17—18 ст.	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	№ 23 » »	17 ст.	
	№ 24 » »	15 ст.	
	№ 25 » »	16 ст.	
	№ 26 » »	15 ст.	
	№ 27 » »	16 ст. — 1786	Реконстр. Я. Піотровський
	№ 28 » »	15—18 ст.	
	№ 29 » »	1768	
	№ 30 » »	16—19 ст.	
	№ 31 » »	16—20 ст.	
	№ 33 » »	17—18 ст.	
	№ 34 » »	17—18 ст.	Реконстр. А. Косинський
	№ 35 » »	19 ст.	
	№ 36 » »	18 ст.	Д. Гібо
	№ 37 » »	18—19 ст.	
	№ 38 » »	17—19 ст.	
	№ 39 » »	18 ст.	
	№ 40 » »	17 ст.	
	№ 41 » »	17—19 ст.	
	№ 42, 43, 44 »	18 ст.	
	№ 45 » »	15 ст. — 1790	
	Житловий будинок (вул. Руська № 2)	15 ст.	
	Житловий будинок (вул. Федорова № 10)	1580	
	Житловий будинок «Під лебедем» (вул. Галицька № 10)	17—19 ст.	
	Житловий будинок «Під левами» (вул. Галицька № 11)	17—19 ст.	
	Житловий будинок (вул. Галицька № 15)	18 ст.	
	Житловий будинок (вул. Ставропігійна № 9)	17—20 ст.	Перебудова, Г. Зальпер (1906), скульп. П. Етельє (19 ст.)
	Краківська вул.:		
	№ 4 і № 9 — житл. будинки	17—19 ст.	
	№ 21 і № 22 » »	17—19 ст.	Перебудова, арх. І. Левинський (1891)

№ 24 » »	18—19 ст.	П. Полейовський, перебудова С. Рейнер (1894)
Староєврейська вул.:		
№ 22 житловий будинок	17 ст.	А. Прихильний, А. Покора
№ 24 » »	17 ст.	А. Прихильний, А. Покора
№ 27 » »	17—19 ст.	Перебудова Ю. Єнгель (1856)
№ 34 » »	1633	
Шевська вул.:		
№ 8 — житл. будинок	18—19 ст.	Перебудова М. Фехтер, Я. Корах, С. Реймер (1879, 1881)
№ 12 — житл. будинок	17—19 ст.	Перебудова, М. Винтяж, С. Реймер, скульп Г. Вітвер, А. Шимзер
Житловий будинок (вул. Лесі Українки № 30)	1807	Д. Пахман
Радянська вул.:		
№ 8 — житл. будинок	19 ст.	А. Шимзер
№ 16 » »	1821	Г. Гельман
№ 18 » »	1877	Ф. Ксенжарський, Л. Марконі
Житловий будинок (вул. Федорова № 1)	80-і рр. 19 ст.	Ф. Пахман
Ансамбль споруд Львівського братства:		
Успенська церква	1591—1629	П. Римлянин, В. Капинос, А. Прихильний
вежа К. Корнякта	1572—80,	П. Барбон
	надбудова 1659	П. Бебер
каплиця Трьох святителів	1578—91	П. Красовський
Онупріївська церква і ансамбль споруд:	16—20 ст.	Перебудова І. Левинський, Е. Ковач (1902)
башта дзвіниці монастиря	1681—1882	П. Римлянин
келії	1683	
Ансамбль монастиря бернардинців:		
костьол	1600—30	Б. Авелід, П. Римлянин, А. Прихильний, худ. Б. Мазуркевич (1740)
келії	1600	
дзвіниця	1734	
пам'ятна колона	1736	
ротонда над криницею	1761	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Костьол єзуїтів	1610—1630 1610—36	Я. Бріано Д. Бріано, В. Депціус
	Костьол Магдалини	1615—30	Я. Годний, А. Келар
	Костьол св. Лазаря	1620—40	А. Прихильний, Я. Боні, М. Голодний
	Костьол кармелітів	1634—20 ст.	А. Покора
	Костьол Стрітення	1642—44; 1687	Дж. Б. Джизлені, скульп. А. Шванер
	Костьол кармеліток босих	1644	
	Костьол Казиміра	1656—67	
	Костьол місіонерів, монастир	17—18 ст.	Б. Меретин
	Палац (арсенал Синявських, вул. Бібліотечна № 2)	1639—1841	П. Гродзинський, І. Хамберез, скульпт. І. Шимзер
	Костьол кларисок	18 ст.	
	Костьол францисканців	1708	
	Парк	18 ст.	
	Костьол Софії	18—19 ст.	
	Костьол Антонія	1718	І. Марківь
	Костьол і монастир сакраменток	1718—43, 19 ст.	Б. Меретин, А. Минасевич
	Колегія єзуїтів	1723	
	Церква Петра і Павла	18 ст.	
	Костьол Мартіна	1736—53	
	Костьол Миколи	1745	К. Гранацький
	Палац (вул. Возз'єднання № 10)	сер. 18 ст.	П. Ріко де Тріжель
	Ансамбль монастиря домініканців:		
	костьол	1745—49	Ян де Вітте, М. Урбаник, К. Мурадович, скульп. С. Фесінгер

келії	16 ст.	
дзвіниця	1865	Ю. Захаревич, В. Равський
Друкарня Ставропігійного братства	16 ст.— 1788	
Ансамбль споруд собору св. Юра:		
Собор св. Юра	1744—70	Б. Меретин
палац митрополита	1772	С. Фесінгер
будинок капітула	1738	
огорожа з брамою	1770—72	Скульп. М. Філевич Р. де Тірже, Я. Брагінський
Святодухівської церкви дзвіниця	1729	
Успенська церква	1770—75	
Оссолінеум (тепер б-ка АН УРСР)	1824	
Палац (вул. Театральна № 18, тепер музей)	1830	В. Равський (старший)
Міський театр (тепер Укр. драм. театр ім. М. Заньковецької)	1837—42	Л. Піхль, І. Зальцман
Стрийський парк	1876	
Галицький сейм (тепер університет ім. І. Франка)	1877—81	Ю. Гохбергер
Палац з брамою (вул. Коперніка, № 40)	70-і рр. 19 ст.	А. Кучна
Палац (вул. Коперніка, № 15)	1880	Ю. Цибульський, Л. д'Оверні
Преображенська церква	18 ст. — 1900	Є. Гавришкевич
Політехнічний ін-т	1873—77	Ю. О. Захаревич
Казіно (тепер Будинок учених)	1898	Г. Гельмер, Ф. Фельнер
Театр опери та балету	1897—1900	З. Горголевський
Костьол Єлизавети	поч. 20 ст.	Т. Талевський

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектора	Архітектор, художник
	Будинок страхового т-ва «Дністер»	1905	І. та Л. Левинські, Т. Обмінський, А. Лушпинський
	Товарний будинок (тепер ЦУМ)	1913	Р. Філінський
	Будинок бурси Укр. педагогічного товариства (тепер корпус Лісотехнічного ін-ту)	1906—08	І. І. Левинський, О. І. Лушпинський
	Вищий муз. ін-т ім. М. Лисенка (тепер адмін. будинок)	1912	О. І. Лушпинський
	Австрійський банк	1913	Л. Лужицький, скульп. Бєловський
	У музеї нар. архітектури та побуту:		
	Миколаївська церква з с. Кривки	1763*	
	Миколаївська церква з с. Соколова	1773*	
	Троїцька церква з с. Клокучки	1774*	
	Михайлівська церква з с. Тисовець	1863*	
	Лікарня (вул. Пирогова)	1921—26	Є. В. Нагірний
	Конторська споруда (проспект Шевченка № 12)	1928	Ф. Касслер
	Санаторій (вул. Лисенка № 31)	1926—30	А. Каменобродський
	Житловий будинок (вул. Б. Гнатюка № 4)	1951—53	М. В. Мікула
	Обчислювальний центр	1964	М. Д. Вендзелович
	Аудиторний корпус ЛПІ	1965	Р. М. Липка, А. М. Рудницький

	Житл. р-н Сріблястий	1975—79	Л. М. Нівіна, С. Д. Зем'янкін та ін.
	Автовокзал	1980	В. В. Сагайдаківський, М. М. Столяров
	Житл. р-н Сихів	1979—85	В. З. Підлісний, Я. О. Новаківський, А. А. Крупа
м. Винники	Вознесенський костьол і дзвіниця	1738	Б. Меретин
Бродівський р-н			
м. Броди	Замок (палац, каземати, бастіони)	1630—35	Андреа дель Аква, Г. де Боплан
	Юріївська церква	1625—18 ст.	
	Богородицька церква	17 ст.	
	Синагога	1742	
	Троїцька церква	1726	
с. Боратин	Церква св. Юра	1898	
с. Гаї	Покровська церква	1834	
с. Заболотці	Богородицька церква	1746*	
с. Клекотів	Богословська церква	1720	
с. Корсів	Церква Луки	17 ст.*	
с. Літовище	Юріївська церква	1784*	
с. Лукавець	Покровська церква та дзвіниця	1740*	
с. Маркопіль	Церква Петра і Павла	1878*	
с. Підгірці	Замок	1635—40	А. дель Аква, Г. де Боплан
	Заїзд	18 ст.	
	Костьол Йосипа та Здвиження	1752—66	С. Романус, скульп. С. Фесінгер, Лєбас
	Парк (регулярний) і паркові споруди	1635	
	Михайлівська церква	1720*	
	Онупріївська церква Василіанського монастиря з келіями	1726—50	
с. Підгір'я	Троїцька церква	1726	
смт Підкамінь	Комплекс домініканського монастиря:		
	Вознесенський костьол	1612—95	
	Келії	17—18 ст.	
	Коринфська колона із скульптурою	1719	Скульп. Х. Шобертон
	Параскевська каплиця	1739—41	А. Кастелі, Ф. Капноні

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Поникава	Параскевська церква	1864*	
с. Station Станіславчик	Михайлівська церква	1904*	
с. Стиборівка	Богородицька церква та дзвіниця	1702*	
с. Черниця	Параскевська церква	1830*	
с. Шишківці	Михайлівська церква та дзвіниця	1904*	
с. Шнирів	Вознесенська церква	1726*	
	Воскресенська церква	1767*	
с. Ясенів	Миколаївська церква	1816*	
Буський р-н			
м. Буськ	Онупріївська церква і дзвіниця	1680—1758*	
	Церква Параскеви	1708*	Худ. В. Леонтович (1833)
	Костьол	1795	
	Парк	18 ст.	
с. Боложинів	Богословська церква	17 ст.	
с. Волиця-Деревлянська	Вознесенська церква	1680*	Іконостас із живоп. І. Рудковича
с. Грабова	Рождественська церква і дзвіниця	1778*	
с. Йосипівка	Садибний будинок	18 ст.	
с. Кізлів	Михайлівська церква	1876*	Тесля І. Васенко
смт Красне	Іллінська церква	1750*	Худ. Я. Левицький
с. Куткір	Преображенська церква	1833	
с. Купче	Михайлівська церква і дзвіниця	1697*	Тесля Г. Сасовський
	Богородицька церква	1750*	
с. Новий Милятин	Воздвиженський костьол	1771—90	Ф. Кульчицький
	Корчма	18 ст.	
	Пам'ятний знак на честь перемоги П. Сагайдачного під Хотином	17 ст.	
смт Олесько	Замок	13—18 ст.	
	Троїцький костьол	16—19 ст.	Б. Віктор (реставрація 1927)

	Костьол Йосипа і келії монастиря капуцинів	1739	А. Добравський
с. Переволочна	Введенська церква і дзвіниця	1754*	
с. Побужани	Воскресенська церква	1777*	
с. Ріпнів	Покровська церква	16 ст.	Майстер І. Васенько (реконстр. 1868)
с. Стовпин	Церква Різдва	18 ст.*	
с. Чаниж	Успенська церква	18 ст.*	
Городоцький р-н			
м. Городок	Благовіщенська церква та дзвіниця	1633	
	Францисканський монастир	1419	
	Іванівська церква та дзвіниця	1755, 1863*	Живопис. Ф. Щербокоський
с. Бартатів	Василіанська церква	1826	
	Палац (корпуси санаторію «Любінь Великий»)	1645; 1869—81	
с. Вишня	Церква Козьми та Дем'яна	1805*	
с. Галичани	Церква Козьми та Деміяна	1819	
с. Годвишня	Вознесенська церква	19 ст.	
с. Грімне	Преображенська церква з дзвіницею	1776*	
с. Зверешиця	Введенська церква та дзвіниця	1693 19 ст.	
с. Завидовичі	Михайлівська церква та дзвіниця	1830	
с. Керниця	Церква Чесного Хреста	1818	
с. Кліцько	Успенська церква та дзвіниця	1603 17 ст.*	
м. Комарне	Костьол Різдва Богородиці	1656	Я. Покорович
	Михайлівська церква та дзвіниця	1754*	
	Придорожній пам'ятник «Моя смерть, твоє життя» (латиною)	1663	
с. Переможне	Палац з парком	20 ст.	
с. Путятичі	Церква Дмитра	1883	
с. Тулиголове	Костьол Дороти	1600	

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Дрогобицький р-н			
м. Дрогобич	Вознесенський костьол	пер. пол. 15 ст.	
	Дзвіниця	1551	
	Церква Воздвиження Чесного Хреста	16 ст.	
	Дзвіниця	17 ст.*	
	Церква св. Юра	кін. 15 — поч. 16 ст.	
	та дзвіниця	1670*	
	Житниці (склади для зерна)	1778	
	Ратуша	1-а пол. 17 ст. — 19 ст.	
	Українська гімназія (тепер один з корпусів пед. ін-ту ім. І. Франка)	1920	Є. В. Нагірний
с. Івана-Франка (Нагуєвичі)	Миколаївська церква і дзвіниця	1801*	Теслі І. Панас, І. Дум'як
с. Вороблевичі	Церква Різдва	1773	
с. Летня	Іллінська церква	1698*	
с. Лішня	Михайлівська церква	1825	
смт Медениця	Успенська церква	1644	
	та дзвіниця	17 ст.*	
с. Новий Кропивник	Михайлівська церква	1695	Живописець В. Чайка (1865)
	та дзвіниця	1821	
смт Підбуж	Палац	18—19 ст.	
с. Попелі	Покровська церква	17 ст.*	
с. Селець	Богородицька церква та дзвіниця	1700*	
Жидачівський р-н			
м. Жидачів	Костьол Анни	1577	
с. Антонівка	Введенська церква	1866	
с. Бережниця	Церква Різдва Богородиці та дзвіниця	1724*	

с. Борусів	Церква Різдва Марії	18 ст.	
с. Вибранівка	Введенська церква та дзвіниця	1800	Худ. М. Харицевич (1907)
с. П'ятничани	Оборонна вежа замку Синявських	15—16 ст.	
	Реконструкція і забудова центру	1987	А. В. Матвіїв, М. В. Шостак, І. І. Шумський
с. Квітневе	Введенська церква	1772	
с. Корчівка	Дзвіниця	1822*	Тесля П. Зубів
с. Лучани	Покровська церква	1782	
с. Межиріччя	Вознесенська церква	1812	
»	Благовіщенська церква	1834	
с. Монастирець	Миколаївська церква	1814*	
с. Новосільці	Церква Різдва	1777	
с. Облазниця	Євстахіївська церква	17 ст.	
с. Вільхівці	Благовіщенська церква	1854*	
	Оборонна вежа	14 ст.	
с. Руда	Церква Різдва	1833*	
м. Ходорів	Палац з парком	поч. 20 ст.	
с. Чорний Острів	Церква св. Миколи	1872	
Жовківський р-н			
м. Жовква	Замок і сад «Звіринець»	1594—1606	П. Щасливий
	Оборонні мури і вежі міста (Глинська-Краківська, Львівська, Звіринецька, Туринецька), рів і земляний вал	17 ст.	
	Домініканський костьол з келіями	1655	Худ. К. Політинський
	дзвіниця	1843	
	мури	1665	
	Костьол Лаврентія	1604—1618	А. Прихильний, П. Щасливий, інтер'єр худ. М. Альтамонте (1687)
	Ратуша	19—20 ст.	
	Церква Різдва Богородиці	1705	Живопис І. Рутковича (1710)
	Синагога	17 ст.	П. Бебер
	Троїцька церква	1720	

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Троїцька церква Василіанського монастиря та дзвіниця (1770)	1612	Живопис, худ. М. Федорчак (1866), реконструкція Е. Ковач (1908)
	Житлові будинки (вул. Львівська, 2, 4, 6, 26)	17—18 ст.	
	Житлові будинки (Проспект Свободи, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 13, 14, 15, 16)	17—18 ст.	
с. Артасів	Параскевська церква та дзвіниця	1748*	
с. Бесіди	Богородицька церква та дзвіниця	1835 1751*	
с. Великі Грибовичі	Церква Козьми і Дем'яна	19 ст.	
с. Великі Передримихи	Михайлівська церква	1891*	
с. Віднів	Богородицька церква та дзвіниця	1738*	
с. Воля-Висоцька	Миколаївська церква та дзвіниця	1598 18 ст.	В інтер'єрі іконостас 1655 і живопис І. Рутковича (1689)
с. Воля-Гомулецька	Троїцька церква	1756*	
с. Деревня	Різдва Богородиці церква та дзвіниця	1846*	Живопис худ. С. Томасевича, Я. Хомика (1897)
с. Гійче	Церква Козьми і Дем'яна	1860*	
с. Гребенці	Миколаївська церква	1889	
с. Гряда	Палац	18 ст.	
с. Забір'я	Параскевська церква	1868*	
с. Замочок	Дмитрівська церква та дзвіниця	1790 19 ст.*	
с. Зарудці	Воздвиженська церква та дзвіниця	1787*	
с. Звертів	Семенівська церква та дзвіниця	1736*	
с. Кошелів	Введенська церква та дзвіниця	1708 1738*	
с. Крехів	Василіанський монастир	17—18 ст.	

	Миколаївська церква	1721—37	Фрески худ. Белявського, П. Вітаніцького, В. Петрановича, скульп. М. Полейовського, І. Щуровського
	дзвіниця	17—18 ст.	
	келії	18 ст.	
	Мури, башта та В'їзна брама	17—18 ст.	
	Параскевська церква та дзвіниця	1724*	Тесля І. Хомюк
смт Куликів	Костьол Миколая	1532	Худ. А. Качмарський (1854)
с. Липник	Воскресенська церква	1785*	
с. Мокротин	Церква Козьми та Дем'яна	19 ст.*	
с. Нова Скварява	Палац	1807	
	Богородицька церква	1720	Реконстр. (1736), тесля К. Доминикович
с. Потелич	Святодухівська церква	1502*	Живопис 1620—1640 рр.
	Дзвіниця Троїцької церкви	1593*	
м. Рава-Руська	Костьол Йосипа	1770—76	П. Фонтана
	Костьол Михайла і монастир реформатів	1737	
	Юріївська церква	1846	
с. Старе Село	Дзвіниця Воскресенської церкви	1645*	
с. Стронятин	Воздвиженська церква	1854	
с. Ситихів	Успенська церква	18 ст.	
с. Туринка	Параскевська церква	1837	
Золочівський р-н			
м. Золочів	Замок (палац, надбрамний палац, «Китайський дворик», бастіони та земляні вали)	кін. 16 ст., реконструкція 1634—36	
	Вознесенський костьол	15—16 ст.	
	Миколаївська церква	16 ст.	
	та дзвіниця	1886	
	Воскресенська церква та дзвіниця	1624—27	
с. Білий Камінь	Успенський костьол	1613	
	Реконструкція і забудова центру	1984	А. М. Шуляр, П. І. Раєць та інші.
с. Бібщани	Церква Різдва Богородиці і дзвіниця	1739*	Тесля Ф. Берегінь

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Богутин	Богословська церква	1846	
с. Бортків	Введенська церква	1767*	
с. Вижняни	Миколаївський костьол	1400—1651	В. Віктор (реконструкція 1929—31)
смт Глиняни	Успенська церква	1749*	
с. Коропець	Святодухівська церква	1760*	
с. Красносільці	Хрестовоздвиженська церква	17—18 ст.*	
с. Мала Вільшанка	Михайлівська церква та дзвіниця	1704 20 ст.*	 Іконостас 17 ст., робота, можливо, З. Рутковича
с. Махнівці	Церква Козьми та Дем'яна та дзвіниця	1697—20 ст.*	Живопис 18 ст.
с. Митулин	Покровська церква та дзвіниця	1863*	Живопис (1893)
с. Плугів	Параскевська церква та дзвіниця	1715*	Живопис 19 ст.
с. Підлисся	Преображенська церква	1735	
смт Поморяни	Замок-палац Церква Богородиці та дзвіниця Троїцький костьол	16—17 ст. 1690* 1748	
с. Сасів	Миколаївська церква	17 ст.*	Живопис І. Рутковича (1681)
с. Стінка	Воскресенська церква	1700	
с. Трудовач	Петропавлівська церква	1784	
с. Чижів	Церква Різдва Богородиці	1702*	Реконструкція, тесля М. Назаркевич (1818)
Кам'янсько-Бузький р-н			
м. Кам'янка-Бузька	Миколаївська церква та дзвіниця	17 ст. 1762	
с. Якимів	Церква Іоанна Хрестителя	1852	
с. Батятичі	Богородицька церква Юріївська церква	1788* 1759*	
с. Вислобоки	Зачаттівська церква та дзвіниця	1762*	

с. Воля-Жовтанецька	Михайлівська церква	1884	
с. Дідилів	Школа	19 ст.	
с. Дернів	Микитинська церква	1666*	
смт Добротвір	Дмитрівська каплиця	1750*	
с. Незнанів	Параскевська церква	1878	
с. Новий Став	Каплиця	1600	
с. Полонична	Богородицька церква	1728	
с. Соколів	Богородицька церква	1677*	
с. Тадані	Благовіщенський костьол	1734*	Живопис 18 ст.
с. Тишиця	Успенська церква та дзвіниця	1881*	
Миколаївський р-н			
с. Берездівці	Костьол Воздвиження і дзвіниця	1771	А. Загурський (реконструкція 1903)
с. Велика Горожанна	Введенська церква	1788	
с. Гонятичі	Церква Пантелеймона	1802	
с. Гірське	Покровська церква	1820	
с. Добряни	Церква Різдва Христового	1814*	
с. Демня	Миколаївська церква	1857*	
с. Ілів	Церква Чесного Хреста	1843	
с. Кагуїв	Параскевська церква	1843*	
с. Криниця	Церква Різдва	1692	
с. Крупське	Церква Різдва Богородиці	1750*	Живопис худ. Тимофія (1760)
с. Луб'яна	Церква Іллі	1809	
с. Мала Горожанна	Миколаївська церква та дзвіниця	1688* 1713*	
с. Пісочне	Дзвіниця Успенської церкви	18 ст.	
с. Повергів	Церква Параскеви П'ятниці	1770	
с. Розвадів	Воскресенська церква	1861	
смт Роздол	Палац з парком	19 ст.	
с. Ричагів	Богородицька церква	1872	
с. Стільсько	Параскевська церква	1843	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Мостиський р-н			
м. Мостиська	Костьол Лазаря	1604	
	Домініканський костьол	1598	
с. Бортятине	Дзвіниця Успенської церкви	1755*	
с. Буховичі	Борисоглібська церква та дзвіниця	17 ст.*	
с. Годині	Церква Чесного Хреста	1729	
	та дзвіниця	19 ст.*	
с. Гостинцеве	Богородицька церква	1690	Живопис 1882
	та дзвіниця	18 ст.*	
с. Дмитровичі	Миколаївська церква та дзвіниця	1653*	Живопис 1674, худ. Ф. Вишенський
с. Чишки	Миколаївська церква	1587	
	та дзвіниця	18 ст.*	
Перемишлянський р-н			
м. Перемишляни	Миколаївська церква	1805	
с. Бачів	Богоявленська церква	1738*	
м. Бібрка	Костьол Миколая	17—20 ст.	
с. Брюховичі	Церква Різдва Богородиці	1735*	
с. Волощина	Вознесенська церква	1794*	
с. Глібовичі	Дзвіниця	18 ст.*	
с. Дунаїв	Палац	19 ст.	
	Костьол Станіслава	1485	Худ. Л. Вінтерський (1909)
с. Дусанів	Михайлівська церква	1772*	
с. Кимир	Дзвіниця Преображенської церкви	18 ст.	
с. Костенів	Богословська церква	1830	
с. Лоні	Церква собору Богородиці	1724*	
с. Міжгір'я	Унівський монастир-фортеця:	15—19 ст.	
	Успенська церква	15—18 ст.	Живопис в інтер'єрі (1638)
	Будинок митрополита	19 ст.	
	Келії	17—19 ст.	

	Оборонні стіни та вежі	1500	
с. Осталовичі	Преображенська церква	1810	
с. Свірж	Замок	15 ст.	Реконстр. 17 ст. П. Гродзицький
	Оборонна вежа (руїни)	1484	
	Успенський костьол	1546	
с. Смереківка	Палац і парк	19 ст.	
с. Станимир	Богоявленська церква	1689	
Пустомитівський р-н			
смт Пустомити	Садибний будинок і пейзажний парк	поч. 19 ст.	
с. Будьків	Воздвиженська церква та дзвіниця	1781*	
с. Борщовичі	Реконструкція центру	1980	М. П. Мосюк, А. В. Матвіїв, І. Є. Оксентюк
с. Верхня Білка	Костьол Войцеха	16—19 ст.	
с. Водники	Церква Миколая та дзвіниця	1729*	
с. Водяне	Костьол Катерини	1625	
с. Вовків	Введенська церква	1706*	
с. Горбачі	Гнатівська церква та дзвіниця	1712*	
с. Годовиця	Всіхсвятський костьол	1751—58	Б. Меретин
с. Гринів	Юріївська церква та дзвіниця	1782*	
с. Гуменець	Богородицька церква	1885	
с. Давидів	Садиба	поч. 19 ст.	
	Костьол Станіслава	поч. 17 ст.	
с. Дмитровичі	Михайлівська церква та дзвіниця	1765*	
с. Жирівка	Михайлівська церква та дзвіниця	1770*	
с. Зубра	Параскевська церква	1571	
с. Коцурів	Церква Симеона Стовпника та дзвіниця	1729*	
с. Кугаїв	Богоявленська церква та дзвіниця	1693*	
с. Лісневичі	Церква Симеона Стовпника та дзвіниця	1828 1882	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Наварія	Вознесенський костьол та	1626	Реконструкція: Б. Меретин, худ. С. Строїнський, скульп. А. Осінський, інтер'єр худ. А. Тавеліо (1770)
	дзвіниця	1776	
с. Оброшине	Палацовий комплекс	1730	
	Палац	1730	Ю. Фонтана, реконструкція (1925), В. Віктор
	Службові споруди (каретні сараї, стайні, кухня)	1730	
	Стіни і брама	1730	
	Регулярний парк	18 ст.	
с. Піски	Церква Різдва Богородиці, дзвіниця і мурована огорожа	16—19 ст.	Реконструкція Л. Лезинського (1934)
с. Пикуловичі	Церква Собору Богородиці	1792*	
с. Підтемне	Богородицька церква	19 ст.*	
с. Раковець	Костьол Валентина	1856	
с. Семенівка	Костьол Мартина	1720	Фрески (1741)
	Михайлівська церква та дзвіниця	1718*	
	Палац і пейзажний парк	19 ст.	
с. Ставчани	Дзвіниця	19 ст.	
с. Старе Село	Замок	16—17 ст.	
	Іванівська церква та дзвіниця	1742*	
с. Черепин	Стрітенська церква та дзвіниця	1758*	
с. Чишки	Костьол Миколая	15 ст.	
	та дзвіниця	19ст.	
смт Щирець	Троїцька церква,	16 ст.	
	дзвіниця і мурована огорожа	18 ст.	
	Костьол Станіслава	1400	
	та дзвіниця	19 ст.	
Радехівський р-н			
с. Барилів	Церква Симеона Стовпника	1885	

с. Вузлове	Покровська церква	1724*	
	Реконструкція і забудова центру	1978—80	А. М. Шуляр, І. Є. Оксентюк, В. С. Марченко
с. Гоголів	Дмитрівська церква	1830*	
с. Дмитрів	Воздвиженська церква	1787	
с. Завидче	Михайлівська церква	1869*	
с. Корчин	Успенська церква	1828*	
смт Лопатин	Костьол Непорочного Зачаття	1772	Худ. С. Строінський (1782)
с. Монастирок-Оглядівський	Церква Параскеви	1774	
с. Мукані	Введенська церква	1862*	
с. Немилів	Воскресенська церква	1867*	
с. Нестаничі	Церква Богородиці	1828*	
с. Нивиці	Миколаївська церква	1878	
с. Миколаїв	Параскевська церква	1869	
с. Новий Витків	Преображенська церква	1738*	
с. Оглядів	Успенська церква	кінець 18 ст.*	
с. Павлів	Церква Петра і Павла	1868	
с. Полове	Святодухівська церква	1737	
	та дзвіниця	1781*	
с. Радванці	Церква Різдва Богородиці та дзвіниця	1700*	
с. Середпільці	Церква Анни	1801	
с. Сушне	Церква Симеона Стовпника	1700	
с. Торки	Покровська церква	1812*	
с. Трійця	Троїцька церква	1760	
	та дзвіниця	1721*	
Самбірський р-н			
м. Самбір	Ратуша	1668	
	Костьол бернардинців	1756	А. Деламарс
	Колегія єзуїтів	1759	Ю. Каршницький
	Церква Різдва Богородиці	1728	
	Парк	18 ст.	
с. Вощанці	Церква Чесного Хреста	1773	
с. Викоти	Святодухівська церква та дзвіниця	1671*	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Зарайське	Церква Різдва Богородиці та дзвіниця	1634 1850*	
с. Звір	Богородицька церква	1792*	
с. Кружики	Церква Різдва	1838*	
с. Мала Білина	Троїцька церква та дзвіниця	1671 19 ст.*	
с. Погірці	Воздвиженська церква	1750*	
м. Рудки	Костьол Вознесіння та башта-дзвіниця	1728	
Сколівський р-н			
м. Сколе	Параскевська церква та дзвіниця Палац і парк	1760* 19 ст.	Тесля С. Шлоковець
смт Верхнє Синьовидне	Успенська церква та дзвіниця	1803*	
с. Верхня Рожанка	Святодухівська церква та дзвіниця	1804* 1877*	Худ. Ю. Залуський Тесля А. Гладкий
с. Нижня Рожанка	Богоявленська церква та дзвіниця	1909 19 ст.*	
с. Волосянка	Преображенська церква	1804—24*	
с. Грабовець	Василівська церква та дзвіниця	1894* 1874*	 Тесля В. Суранович
с. Гребенів	Особняк	1929	
с. Кальне	Вознесенська церква та дзвіниця	1820 1837*	Реконст. 1883 Теслі Ф. та К. Косиловичі
с. Коростів	Параскевська церква та дзвіниця Особняк	1874* поч. 20 ст.	
с. Корчин	Особняк	поч. 20 ст.	
с. Крушельниця	Троїцька церква та дзвіниця	1842*	
с. Лавочне	Михайлівська церква та дзвіниця	1908*	
с. Сможе	Михайлівська церква та дзвіниця	1901*	Тесля Л. Снігур

с. Опорець	Церква Воздвиження з дзвіницею	1844*	Живопис (1900)
с. Орявчик	Богоявленська церква та дзвіниця	1865*	Тесля С. Кошлович
с. Плаве	Михайлівська церква та дзвіниця	1888*	Тесля П. Скольський із села Плаве
с. Росохач	Михайлівська церква	1882*	
с. Риків	Василівська церква та дзвіниця	1810	
с. Труханів	Миколаївська церква	18 ст.	
с. Тухолька	Успенська церква та	1858	
	дзвіниця	1862*	Теслі І. Кожучук, Ф. Ровим'юк
с. Хащованя	Іванівська церква та дзвіниця	1846*	Тесля Ю. Проханюк
с. Яблинкувате	Церква Покрови та дзвіниця	1869	Тесля із села Верхня Рожанка
Сокальський р-н			
м. Сокаль	Миколаївська церква	16 ст.	Розписи худ. С. Строїнський (1756)
	Михайлівська церква	18—19 ст.	
	Богородиці костьол монастиря бернардинців, келії	1604—1619	Б. Авелідес, реконструкція А. Кун (1870)
смт Жвирка	Костьол	17 ст.	
м. Белз	Вежа	1606	
	Домініканський монастир	1653 — 18 ст.	
	Миколаївський костьол	17 ст.	Розписи (1900)
	Келії	1743	
	Церква П'ятниці	17 ст.	
	та дзвіниця	19 ст.	
с. Варяж	Костьол Марка	17 ст.	В. Ленартович, живопис (18 ст.)
с. Волиця	Преображенська церква	1778*	
с. Залижня	Миколаївська церква	1760*	
с. Княже	Миколаївська церква та дзвіниця	1782*	
с. Межиріччя	Миколаївська церква	16 ст.*	
с. Острів	Миколаївська церква	1760	
с. Тартаків	Палац	19 ст.	
м. Угнів	Успенський костьол	1642	В. Ленартович

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Фусів	Іоанно-Богословська церква та дзвіниця	1782*	
с. Хлівчани	Церква Різдва Богородиці	1841	
Старосамбірський р-н			
м. Добромиль	Замок (руїни північно-західної частини)	16 ст.	
	Дзвіниця комплексу монастиря василіанів	1731	
	Ратуша	18—19 ст.	
с. Боршевичі	Успенська церква	19 ст.	
с. Бусовисько	Церква Різдва Богородиці	1780*	
	та дзвіниця	1788	
с. Велике	Церква Різдва	1600	
с. Грабівниця	Церква Козьми і Дем'яна	1824	
с. Дешичі	Покровська церква та дзвіниця	1717*	
с. Лаврів	Онуприїівська церква	15—16 ст.	Збереглись фрески 15—16 ст.
	та келії	20 ст.	
с. Максимівка	Покровська церква	1820*	
с. Муроване	Парк	17—18 ст.	
с. Надиби	Успенська церква	1732	
смт Нижанковичі	Троїцька церква	16 ст.*	
	Ратуша	19 ст.	
с. Нове Місто	Костьол св. Мартина	16—17 ст.	
с. Пацьковичі	Андріївська церква	1728	
с. Передільниця	Миколаївська церква та дзвіниця	1736*	
с. Ракова	Богоявленська церква	1779*	
с. Росохи	Церква Різдва Богородиці	15—16 ст.	
	та дзвіниця, стіни з брамою	19 ст.	
с. Скелівка	Костьол св. Мартина з оборонною вежею	15—16 ст.	Реконструкція 1915—16, худ. В. Зажицький, майстер А. Сидор

	Палац	17—18 ст.	
	Церква Козьми та Дем'яна	1799*	
с. Соснівка	Михайлівська церква	1798*	
смт Стара Сіль	П'ятницька церква та дзвіниця	1440* 17 ст.	
	Михайлівський костьол та дзвіниця	1660	Реконстр. поч. 20 ст., архіт. В. Віктор
	Воскресенська церква та дзвіниця	17 ст.	
с. Стрілки	Церква Євстахія	1792*	
с. Сусідовичі	Монастир кармелітів	16—18 ст.	
	Костьол Келії Мури та земляні вали	1585—91 1608 16—18 ст.	
с. Топольниця	Успенська церква	1730*	
с. Тур'є	Миколаївська церква	1690*	
с. Чаплі	Житловий будинок	19 ст.	
с. Ясениця-Замкова	Дзвіниця Михайлівської церкви	1790*	
Стрийський р-н			
с. Добрівляни	Воздвиженська церква та дзвіниця	18 ст.*	
с. Верчани	Дзвіниця Михайлівської церкви	18 ст.*	
с. Підгірці	Святодухівська церква Парк Особняк	1810* 1892 19 ст.	
с. Сихів	Троїцька церква	1654*	
с. Стрілків	Миколаївська церква та дзвіниця	1650 19 ст.*	
м. Трускавець	Залізничний вокзал	1990	Р. П. Сивенький
Турківський р-н			
м. Турка	Миколаївська церква Успенська церква Палац	1739* 1750* 19 ст.	Тесля Данило Прокопій
с. Верхнє Висоцьке	Церква Різдва Богородиці та дзвіниця	16—18 ст.* 1899*	
с. Верхня Яблунька	Церква Собору Богородиці	1791*	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Вовче	Введенська церква	1680*	Майстер Г. Тесля з Дрогобича
с. Ісаїв	Михайлівська церква та дзвіниця	1663 1722*	Майстер Пантелеймон Ілля
с. Карпатське	Михайлівська церква	1772*	
с. Комарники	Миколаївська церква та дзвіниця	1817*	
с. Либохора	Богородицька церква та дзвіниця	1798 20 ст.*	
с. Лосинець	Дзвіниця	1725*	Тесля Стас Яворський
с. Матків	Богородицька церква	1838	Теслі Самусь Мельникович, Василь Іванкович; та дзвіниця — Михайло Веклич
	та дзвіниця	поч. 20 ст.*	
с. Мохнате	Церква Собору Богородиці та дзвіниці	1902*	
с. Нижнє	Собору Богородиці церква	1870*	
с. Нижнє Висоцьке	Святодухівська церква та дзвіниця	1814 1905*	Майстер К. Риштей, теслі Г. Ірод, М. Товтін, І. Васів, дзвіниця — М. Комарницький
с. Нижнє Гусине	Троїцька церква та дзвіниця	19 ст.*	
с. Нижня Яблунька	Церква Миколая	1820*	
с. Присліп	Церква Собору Богородиці	1895*	Тесля Петро Скольський з с. Плав'є
с. Розлуч	Церква Різдва Богородиці	1876*	
с. Яблунів	Благовіщенська церква	1834*	
м. Червоноград			
	Палац	18 ст.	
	Юр'їівська церква і Василіанський монастир	1771—76	І. Зельнер
	Святодухівський костьол і монастир з келіями	18 ст.	Худ. С. Строїнський

Яворівський р-н			
м. Яворів	Церква Різдва з дзвіницею Успенська церква Келії Василіанського монастиря	1670 1670* 1621	
с. Бунів	Церква Параскеви та дзвіниця	1676*	
с. Великополе	Богородицька церква та дзвіниця	1781* 1781	
с. Верблянн	Церква Різдва Богородиці	1862*	
с. Вороблячин	Преображенська церква	1662*	Майстер Яць, живопис 18 ст.
с. Вільшаниця	Юріївська церква	1715	
с. Грушів	Михайлівська церква та дзвіниця	1715*	
с. Залужжя	Параскевська церква	1681*	
смт Івано-Франково	Троїцький костьол та дзвіниця	17 ст. 19 ст.	
с. Кам'янобрід	Успенська церква	1654—1839*	
с. Лелехівка	Успенська церква	1739*	
с. Мужиловичі	Михайлівська церква	1600*	
смт Немирів	Колона св. Марка Святодухівська церква	18 ст. 1852	
с. Новий Яр	Церква Параскеви	1748*	
с. Ольшана	Юріївська церква і огорожа	1715*	
с. Підлуби	Миколаївська церква	18 ст.	
с. Прилбичі	Богородицька церква	1741*	
с. Семирівка	Церква Іоанна Богослова	1718*	
с. Смолин	Преображенська церква	1737*	
с. Старий Ярів	Параскевська церква	17 ст.*	
с. Страдч	Успенська церква	18 ст.	
с. Цетуля	Миколаївська церква	1745*	Реконструкція 1841, тесля В. Мурін
смт Шкло	Параскевська церква та дзвіниця Парафіяльна школа	1750* 18 ст.	
Миколаївська обл.			
м. Миколаїв	Будинок Гол. командира Чорноморського флоту (тепер Музей суднобудування і флоту)	1794	П. В. Неєлов

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Житловий буд. І. Де Рибаса по вул. Наваринській № 3	кін. 18 ст.	
	Миколаївська церква	1817	
	Будинок замкового офіцерського зібрання (тепер Буд. офіцерів флоту)	1820	
	Житловий буд. по вул. Декабристів № 15	1820-і рр.	К. І. Россі
	Житловий буд. по вул. Р. Люксембург № 13	1820-і рр.	
	Житловий буд. по вул. Адміральській № 1	сер. 19 ст.	
	Житловий буд. по вул. Свердлова № 23	сер. 19 ст.	
	Обсерваторія	1821	Ф. Вунш
	Житл. буд. І. Бартєнева по вул. Шевченка № 58	1840	
	Брама і огорожа суднобудівної верфі	1848	К. Акройд
	Олександрівська чоловіча гімназія	1850	К. Акройд
	Старофлотські казарми	1838—42	К. Акройд
	Госпітальна церква	1864—83	К. Акройд
	Театр (Монте)	1881	Т. К. Брусницький
	Будинок яхтклубу	1888	Л. Руде
	Костьол (тепер Палац культури профтехосвіти)	1896	В. О. Домбровський
	Міська бібліотека	1894—1901	Е. А. Штукенберг, Е. П. Бутми де Кауман
	Водолікарня	1901	Х. Рейхенберг та Е. А. Штукенберг
	Лікарня по вул. Корабелів № 4	поч. 20 ст.	
	Комплекс елеватора в порту	1891—93	Інж. Ф. І. Кноррінг, А. В. Боффемель
	Маріїнська жіноча гімназія (тепер середня школа № 5)	1892	Е. А. Штукенберг
	Будинок художнього музею ім. В. В. Верещагіна	кін. 19 ст.	

	Санкт-Петербурзький комерційний банк (тепер обл. контора Держбанку)	1907—09	
	Російський банк для зовнішньої торгівлі	1911—12	В. М. Кабіольський
	Фельдшерське училище	1913	О. І. Дмитрієв
	Житловий будинок по вул. Свердлова № 20	кін. 19 ст.	
	Житловий буд. по вул. Рюміна (тепер дитячий садок)	поч. 20 ст.	
	Водонапірна башта	1907	Інж. В. Г. Шухов
	Комплекс юмтовських житл. будинків (вул. Р. Люксембург)	1926—29	
	Поліклініка (вул. Корабелів)	1927	В. А. Естрович
	Елеватор в порту	1926—30	Інж. Д. В. Шумський, С. М. Кузнецов, І. М. Мазін
	Будинок облвиконкому	1950—54	К. С. Косенко, М. М. Бабаян Інж. Г. І Порецький
	Готель «Україна»	1952—55	В. П. Скуратовський
	Будинок зв'язку і профспілок	1968—71	С. К. Рец, С. К. Якимович, В. І. Добровольська
	Житловий буд. художників	1971	Є. Я. Киндяков
	Автовокзал	1972	Є. Я. Киндяков, інж. П. І. Крейцарова
	Готель «Миколаїв»	1974	А. Я. Семенова, інж. А. М. Кутузакі, А. Д. Рубан
	Будинок торгівлі «Південний Буг»	1983—86	С. В. Бабушкін, інж. Ю. В. Дрозд
м. Вознесенськ	Альтанка	1837	
Очаківський р-н			
м. Очаків	Миколаївська церква	1818	
с. Парутине	Заповідник «Ольвія». Комплекс будівель античного міста	6 ст. до н. е.— 4 ст. н. е.	
Первомайський р-н			
м. Первомайськ	Будинок Рад	1925—28	В. А. Естрович
смт Погопіль	Покровська церква	1805	
с. Катеринка	Катеринославська церква	18 ст.	

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови *— дерев. архітектура	Архітектор, художник
Одеська область			
м. Одеса	Приморський бульвар	1819	Ф. Шаль
	Карантинна огорожа з баштою	1803—07	
	Палац (тепер Музей рос. і укр. мист-ва, вул. Короленка № 5а)	поч. 19 ст.	
	Троїцька церква	1808	
	Торгові корпуси	1-а пол. 19 ст.	І. С. Козлов
	Палац по вул. Короленка № 7	1819	
	Новиків міст	1822	Інж. Ю. В. Гаюї, арх. А. А. Дигбій
	Сабанські казарми (склади для зерна)	1827	Ф. Шалей, інж. Ю. В. Гаюї
	Ансамбль палацу Воронцова	1829	Ф. К. Боффо
	Арка Ланжерона	1830	
	Сабанеєв міст	1836	Інж. С. І. Уптон, арх. А. М. Казаринов
	Стара біржа (тепер міськвиконком)	1829—34	Ф. К. Боффо, перебудова 1871—73 Ф. О. Маранди
	Житловий будинок по вул. Ласточкіна № 3	поч. 19 ст.	
	Житловий будинок по вул. 1905 р. № 4	1834	Г. І. Торічеллі
	Житловий будинок по вул. Чайковського № 8	1844	Ф. К. Боффо
	Англійський клуб (тепер Музей морського флоту)	1842	Г. І. Торічеллі
	Палац по вул. Ласточкіна № 2 (тепер Літ. музей)	1842	Л. Оттон
	Складське приміщення (тепер поліклініка очних хвороб)	1846	Ф. К. Боффо
	Учбові заклади, вул. Щепкіна № 12 і 12а	1857	А. С. Шашин
	Водолікарня (вул. Щепкіна № 16)	1876	В. Ф. Маас
	Історико-краєзнавчий музей	1876	Ф. В. Гонсіоровський
	Кол. нічліжний притулок (тепер гуртожиток, вул. Комсомольська № 28)	1881	А. Д. Тодоров
	Археологічний музей	1883	Ф. В. Гонсіоровський
	Театр опери та балету	1884—87	Ф. Фельнер, Г. Гельмер

Міст над Карантинною балкою	1889	С. А. Ландесман
Особняк по вул. Короленка № 21	1890	Д. Мазиров
Дівоче уч-ще (тепер школа)	1891	М. К. Толвинський
Ремісниче уч-ще	1892	М. К. Толвинський
Грязелікарня (Куяльник)	1892	М. К. Толвинський
Жіноча гімназія	1893	С. А. Ландесман
Технічне т-во (всі три — вул. Братів Рогатинців № 30, 14 і 22)	1892—94	О. Й. Бернардацці, Е. Я. Меснер
Особняк по вул. Менделєєва № 5	1893—94	В. М. Кабіольський
Картинна галерея	1896—97	Ф. Фельнер, Г. Гельмер, Г. К. Шеврембрандт
Житловий буд. по вул. Грецькій № 38	1857	А. Б. Мінкус
Кірха св. Павла	1897	Г. К. Шеврембрандт
Будинок земської управи	1899	М. К. Толвинський
Мед. факультет ун-ту (тепер мед. ін-т)	1897—99	М. К. Толвинський
Житловий буд. по вул. Тираспольській № 8	1900	С. А. Ландесман
Сходи з підпірними стінами на Ластівчиному узвозі	кін. 19 ст.	
Особняк по вул. Дзержинського № 3	поч. 20 ст.	В. Шмідт
Палац культури залізничників	поч. 20 ст.	Ф. А. Троупянський
Семінарія (тепер с.-г. ін-т)	поч. 20 ст.	Л. Прокопович
Школа тех. т-ва	1902	С. А. Ландесман
Мореxідне уч-ще	1902—03	Л. Л. Влодек
Комплекс будівель лікарні по вул. Академіка Воробйова № 9	1903	В. А. Домбровський
Ломбард (вул. Гарібальді № 12)	1904—05	В. І. Прохаска
Селянський банк (тепер Палац студентів)	1908	Ю. М. Дмитренко
Музична школа ім. П. С. Столярського (вул. Менделеєва № 1)	1938—39	Ф. А. Троупянський
Інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В. П. Філатова	1939	С. А. Кац, Л. Л. Кордовський, М. А. Шліфер
Санаторій «Росія»	1939	М. А. Кац, М. А. Шліфер
Залізничний вокзал	1952	Л. М. Чуприна
Санаторій «Молдова»	1954—56	В. Ф. Смирнов, Б. І. Шимков, І. О. Гродський
Морський вокзал	1967	В. К. Головін, В. П. Кремляков
Театр муз. комедії	1981	Г. В. Топуз, В. В. Красенко
Ансамблі житл. і громад. споруд Гоголя вул.:		

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	№ 2 — Шахський палац (тепер Будинок нар. творчості)	1851—52	Ф. В. Гонсіоровський
	№ 5 — житл. будинок	1899	Л. Л. Влодек
	№ 6 — житл. будинок	1879	Ф. В. Гонсіоровський
	№ 7 — житл. будинок	поч. 20 ст.	Л. Л. Влодек
	№ 10 — житл. будинок	1851	Ф. О. Моранді
	№ 11 — житл. будинок	1849	А. С. Шашин
	№ 12 — Кредитне т-во	1881	А. Люїкс
	№ 13 — житл. будинок	2-а пол. 19 ст.	
	№ 15 — житл. будинок	1846	К. О. Даллаква
	№ 16 — житл. будинок	2-а пол. 19 ст.	Ф. В. Гонсіоровський
	№ 18 — житл. будинок	серед. 19 ст.	Л. Оттон
	№ 19 — житл. будинок	1880	Ф. В. Гонсіоровський
	№ 21 — житл. будинок	1908—09	В. І. Прохаска
	№ 23 — житл. будинок	2-а пол. 19 ст.	О. Й. Бернардацці
	Дерибасівська вул.:		
	№ 1 — житл. будинок	1845	К. О. Даллаква
	№ 2 — житл. будинок	1-а пол. 19 ст.	
	№ 3 — житл. будинок	1-а пол. 19 ст.	
	№ 4 — житл. будинок	поч. 20 ст.	В. М. Кабіольський
	№ 12 — житл. будинок	1912	С. А. Ландесман
	№ 14 — житл. будинок	1951—53	Г. В. Топуз, В. Л. Фельдштейн
	№ 16 — Рішельєвський ліцей	1819	Ф. Шаль
	№ 23 — житл. будинок	1875	Ф. В. Гонсіоровський
	№ 27 — житл. будинок	30-і рр. 19 ст.	Г. І. Торічеллі
	№ 29 — готель «Великий московський»	1901	Л. Л. Влодек
	№ 31 — житл. будинок	1835	Г. І. Торічеллі
	Медичний провулок:		
	№ 3 — анатомічний ін-т	1889	М. К. Толвинський
	№ 5 — клінічний корпус	1899—1902	М. К. Толвинський, О. Й. Бернардацці
	№ 8 — лікувальний корпус	1895	І. Ф. Яценко
	№ 10 — будинок швидкої допомоги	1903	Ф. П. Нестурх
	Пастера вул.:		
	№ 2 — бактеріологічна станція	1894	Ю. М. Дмитренко
	№ 5 — лікарня	1806—21	Тома де Томон

№ 7, 7а, 9 — клініки	1899—1902	М. К. Толвинський, О. Й. Бернардацці
№ 13 — бібліотека	1904—06	Ф. П. Нестурх
№ 15 — Укр. драм. театр	1904	С. А. Ландесман
№ 16 — Казначейство	1905	Л. М. Чернігов
№ 21 — житл. будинок	1953	Г. В. Грушкевич
№ 23 — житл. будинок	1959	Л. Є. Хазіна, Г. В. Грушкевич
№ 25 — банк	поч. 20 ст.	С. А. Ландесман
№ 27 — фізико-хімічний ф-т ун-ту	1897—99	М. К. Толвинський
№ 30 — житл. будинок	кін. 19 ст.	—
№ 34 — житл. будинок	1891	О. Й. Бернардацці
№ 60 — житл. будинок	поч. 20 ст.	В. І. Прохаска
№ 62 — Реформатська церква (тепер Театр ляльок)	1895	В. О. Шретер
Потьомкінців пл.:		
№ 2, 3, 6 — житл. будинки	2-а пол. 19 ст.	
№ 4 — житл. будинок	1850	Ф. О. Моранді
№ 4а — житл. будинок	кін. 19 ст.	В. М. Кабіольський
№ 7 — житл. будинок	поч. 19 ст.	М. К. Толвинський
№ 8 — житл. будинок	поч. 20 ст.	В. М. Кабіольський
№ 9 — житл. будинок	кін. 19 ст.	
Приморський бульвар:		
Потьомкінські сходи	1837—41	Ф. К. Боффо
№ 1 — житл. будинок	1826	Перебудова 1880, арх. Ф. В. Гонсіоровський
№ 2 — житл. будинок	1836	
№ 3 — житл. будинок	1824—26	
№ 4 — житл. будинок	1823—26	
№ 5 — житл. будинок	1823—26	Перебудова кін. 19 ст., Г. К. Шеврембрандт
№ 6 — житл. будинок	1826—27	
№ 7 — Присутствені місця	1827—30	А. І. Мельников
№ 8 — готель «Петербурзький»	1830	А. І. Мельников, Ф. К. Боффо
№ 9 — палац (тепер Палац моряка)	1830	Ф. К. Боффо
№ 10 — житл. будинок	1823—25	Перебудова 1860, арх. Ф. Моранді
№ 11 — готель «Одеса» (кол. «Лондонський»)	1899—1900	Ю. М. Дмитренко
№ 12 — житл. будинок	1820	
№ 13 — житл. будинок	1827—28	Ф. К. Боффо
№ 14 — житл. будинок	1904	Л. М. Чернігов

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	№ 15 — житл. будинок	1846	Ф. О. Моранді
	Пушкінська вул.:		
	№ 2, 6 — житл. будинки	1835	Ф. К. Боффо
	№ 3, 5 — житл. будинки	серед. 19 ст.	Ф. В. Гонсіоровський
	№ 4 — житл. будинок	1856	Л. Оттон
	№ 7 — житл. будинок	1908	М. Ф. Бесчастнов
	№ 8 — житл. будинок	кін. 19 ст.	А. Ніє
	№ 9 — палац	1857	Л. Оттон
	№ 10 — кредитне т-во	1901—03	О. Й. Бернардацці
	№ 11 — житл. будинок	1834	Ф. К. Боффо
	№ 12 — банк	1907	Ю. М. Дмитренко
	№ 13 — житл. будинок	1821	Надбудова 1841 І. Козлова
	№ 15 — готель «Червоний»	1898—99	О. Й. Бернардацці
	№ 17 — нова біржа (тепер філармонія)	1899	О. Й. Бернардацці
	№ 19 — житл. будинок	1849	Ф. О. Моранді
	№ 20 — синагога	70-і рр. 20 ст.	О. Нолович
	№ 21 — житл. будинок	1953	Л. М. Павловська
	№ 22 — житл. будинок	поч. 20 ст.	О. Й. Бернардацці
	№ 25, 27, 29 — житл. будинки	2-а пол. 19 ст.	Ф. В. Гонсіоровський
	№ 32 — Правління і житл. будинок т-ва «Трикутник»	поч. 20 ст.	Н. М. Каневський
	№ 33 — житл. будинок	1910—14	В. М. Кабіольський, Г. М. Шлетер
	№ 37 — житл. будинок	поч. 20 ст.	Л. М. Чернігов, Я. С. Гольденберг
	№ 57 — житл. будинок	поч. 20 ст.	А. Б. Мінкус
	№ 59 — житл. будинок	поч. 20 ст.	Л. Л. Влодек
	№ 79 — Іллінська церква	кін. 19 — поч. 20 ст.	Ю. М. Дмитренко
	Радянської Армії вул.:		
	№ 2а — житл. будинок	1890	
	№ 3 — житл. будинок	1-а пол. 19 ст.	
	№ 4 — житл. будинок	поч. 20 ст.	В. І. Прохаска
	№ 5 — житл. будинок	кін. 19 ст.	Д. Мазиров
	№ 8 — Комерційне уч-ще (тепер Ін-т нар. господарства)	1876—77	Ф. В. Гонсіоровський
	№ 9 — житл. будинок	1850	Ф. О. Моранді
	№ 11 — житл. будинок	кін. 19 ст.	В. Шмідт

	№ 13 — житл. будинок	кін. 19 ст.	С. А. Ландесман
	№ 14 — Художнє уч-ще	поч. 20 ст.	Я. М. Пономаренко
	№ 15 — житл. будинок	1891	О. Й. Бернардацці
	№ 18 — житл. будинок	поч. 20 ст.	В. Домбровський
	№ 21 — житл. будинок	1834	Г. І. Торічеллі
	№ 24 — навч. заклад	2-а пол. 19 ст.	І. Мальгерб
	№ 25 — зерновий склад	1-а пол. 19 ст.	
	№ 26/28 — історичний ф-т ун-ту	1899—1902	М. К. Толвинський, О. Й. Бернардацці
	№ 30 — житл. будинок	серед. 19 ст.	І. Жуковський
	№ 34 — пасаж	1898—99	Л. Л. Влодек, худ. Т. Л. Фішель, С. І. Мільман
	№ 38 — житл. будинок	поч. 20 ст.	Ю. М. Дмитренко
	№ 41 — житл. будинок	1888	М. К. Толвинський
	№ 45 — водолікарня	1876	А. Омаріні
	№ 62 — житл. будинок	поч. 20 ст	С. А. Ландесман
	№ 64 — житл. будинок	поч. 20 ст.	А. Б. Мінкус
	№ 70 — Успенська церква	1855—75	Л. Оттон
	Садова вул.:		
	№ 3 — банк	1882	В. Ф. Маас
	№ 5 — житл. будинок	кін. 19 ст.	
	№ 10 — поштамт	1893	В. Ф. Харламов
	№ 12 — житл. будинок	серед. 19 ст.	А. С. Шашин
	№ 16 — житл. будинок	1895—96	В. М. Кабіольський
	№ 21 — житл. будинок	кін. 19 ст.	В. Шмідт
	№ 23 — житл. будинок	1888	Е. Я. Меснер
Білгород-Дністровський р-н			
м. Білгород-Дністровський	Вірменська церква	13—14 ст.	
	Церква Іоанна Сучавського (підземна)	14—17 ст.	
	Фортеця:	13—15 ст.	
	Цитадель (Генуезький замок)	13—15 ст.	
	брама, вежі, стіни	15 ст.	Будівничий Федорко
	Грецька церква	13—14 ст.	
с. Шабо	Культурно-побутовий центр, житлова забудова	1971—74	К. В. Гервич, Г. Г. Зеньхович
Біляївський р-н			
с. Нерубайське	Вознесенська церква	1816	
с. Усатове	Церква Різдва	1822	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Болградський р-н			
м. Болград	Усипальня Караманевих	1812	
	Мавзолей генерала І. Інзова	1833	
	Преображенський собор	1833—38	А. І. Мельников
	Миколаївська церква	1871	Розпис худ. І. Піскарьова (1914)
Великомихайлівський р-н			
с. Кардамичеве	Парк	19 ст.	
Ізмаїльський р-н			
м. Ізмаїл	Мала мечеть	16 ст.	
	Хрестовоздвиженська церква	15—16 ст.	
	Церква Різдва	1823	
	Покровський собор	1831	Г. І. Торічеллі, розписи худ. І. Піскарьова (1913)
	Фортеця з церквами:		
	Миколаївською	1831	
	Успенською	1841	
	Торговий дім	1-а пол. 19 ст.	
	Торгові ряди	1-а пол. 19 ст.	
	Миколаївська церква	1883	
	Річковий (міжнародний) вокзал	1973	В. П. Кремляков
с. Кирнички	Успенська церква	1841	
с. Нова Некрасівка	Введенська церква	поч. 19 ст.	
с. Стара Некрасівка	Дзвіниця церкви Іоанна Богослова	1823	
Кілійський р-н			
м. Кілія	Миколаївська церква	15—17 ст.	
	та дзвіниця	1891	В. Семечкін
м. Вилкове	Церква Різдва	1850	
Комінтернівський р-н			
с. Петрівка	Садибний комплекс	1820 та 1891	Перебудова М. К. Толвинського
Котовський р-н			
с. Липецьке	Михайлівська церква з дзвіницею	1807	

Полтавська обл.			
м. Полтава	Хрестовоздвиженський собор та дзвіниця	1689—1709 1786	
	Спаська церква	1706—11	
	Кам'яний футляр над нею	1845	К. А. Тон
	Вознесенська церква	1762	
	Дзвіниця Успенського собору	1774—1801	
	Будинок письменника В. Капніста	1805	
	Ансамбль Круглої площі	1805—11	М. А. Амвросимов
	Монумент Слави	1805—11	Тома де Томон, М. А. Амвросимов, скульптор Ф. Ф. Щедрін
	Будинок генерал-губернатора (тепер адм. установа)	1806—11	А. Д. Захаров
	Поштамт (тепер адм. установа)	1809	Є. Т. Соколов
	Дворянське зібрання (тепер кінотеатр ім. І. П. Котляревського)	1810	М. А. Амвросимов
	Присутствені місця (тепер міськрада)	1810	А. Д. Захаров
	Будинок віце-губернатора (тепер житл. будинок)	1810	А. Д. Захаров
	Петровський кадет. корпус (тепер військ. уч-ще)	1835—41	Т. І. Бонч-Бруєвич
	Будинок пожежної команди (Першотравневий просп. № 16)	1811	
	Будинок благодійно-лікувальних установ (тепер обл. лікарня)	1820—23	М. А. Амвросимов
	Школа садівництва (тепер міська інфекційна лікарня)	30-і рр. 19 ст.	
	Ін-т шляхетних дівчат (тепер інж.-буд. ін-т)	1828—32	Л. І. Шарлемань, А. Штауберт
	Будинок Тарнушенка	1838	
	Реміснича управа	1844	
	Самсонівська церква	1852—56, реконстр. 1895	Л. І. Шарлемань М. М. Никонов
	Будинок держбанку (тепер готель «Театральний»)	1897	О. І. Ширшов
	Будинок кол. Т-ва взаємного кредиту (вул. Гагаріна)	1900	О. І. Ширшов
	Будинок земської б-ки (тепер обл. архів)	1901	А. Зінов'єв

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Просвітницький дім ім. М. В. Гоголя (тепер кінотеатр «Колос»)	1901	О. Г. Трамбицький
	Земельний банк (тепер с.-г. технікум)	1901	
	Будинок губернського земства (тепер краєзнавчий музей)	1903—08	В. Г. Кричевський, О. І. Ширшов, художники С. І. Васильківський, М. С. Самокиш
	Педагогічний ін-т (старий корпус)	1905	
	Прибутковий будинок (тепер вул. Леніна № 14/18)	1906	В. І. Васселі
	Мемор. комплекс «Поле Полтавської битви»: Пам'ятник на братській могилі рос. воїнів, що полягли в бою зі шведами 1709	1894	М. М. Никонов, А. Баринов
	Пам'ятник полеглим швед. воїнам від росіян	1909	
	Пам'ятник полеглим швед. воїнам від шведів	1909	
	Пам'ятник Петру І	1915, реконстр. 1950	Скульптор Л. Г. Адамсон, арх. Д. Вероцький
	Будинок дворянського і селянського банку (вул. Жовтнева № 45)	1906—09	О. В. Кобелєв, інж. С. В. Носов
	Полтавський художній музей	1912	П. Ф. Альошин
	Музичне уч-ще	1914—16	Т. Я. Гардасевич
	Народний будинок ім. В. Г. Короленка	1922—23	А. Я. Лангман
	Палац культури залізничників	1928	
	Муз.-драм. театр ім. М. В. Гоголя	1948—58	О. О. Крилова, О. О. Малишенко

	Будинок міськради	1953—57	Л. С. Вайнгорт, В. А. Пасічний
	Міст через Ворсклу	1955—57	Є. В. Тиманович, О. А. Шумилін, інж. В. І. Кириленко
	Комплекс музею-садиби І. П. Котляревського (реконструкція)	1969	П. Г. Юрченко, інж. А. В. Малиновська
	Мемор. комплекс Солдатської слави	1969	Скульп. Є. М. Кунцевич, арх. І. В. Мезенцев, Г. М. Кислий, Л. С. Вайнгорт
	Ляльковий театр	1983	
Великобагачанський р-н			
с. Мар'янське	Садиба О. Лук'яновича	19 ст.	
Гадяцький р-н			
м. Гадяч	Всіхсвятська церква	1836	
с. Бобрик	Садибний будинок	1807	
с. Веприк	Успенська церква	1815—21	
	Миколаївська церква	1823	
с. Плішивець	Покровська церква	1902—06	І. С. Кузнецов
Глобинський р-н			
с. Обознівка	Богоявленська церква	1896—1901	М. М. Никонов
с. Устимівка	Парк	1883	
Диканський р-н			
смт Диканька	Троїцька церква	1780	
	Миколаївська церква,	1794 (1851—52 — перебуд.)	М. О. Львов
	дзвіниця	1810	
	Тріумфальна арка	1820	А. І. Руска
Зіньківський р-н			
м. Зіньків	Будинок Воздвиженка	1897	
Карлівський р-н			
с. Федорівка	Благовіщенська церква	1828	
Козельщинський р-н			
смт Козельщина	Собор Різдва Богородиці	1900—06	В. М. Носов

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Котелевський р-н			
смт Котельва	Троїцька церква та дзвіниця	1809—12 1835	
Кременчуцький р-н			
м. Кременчук	Будинок для нагляду за рухом суден по Дніпру	1809	Л. Карлоні
	Будинок техніки	поч. 20 ст.	
	Клуб вагонобудівного з-ду ім. І. Ф. Котлова	1925—27	Ф. М. Мазуленко
	Будинок торгівлі	1954	В. І. Іваницький
с. Кам'яні Потоки	Покровська церква	19 ст.	
	Будинок земської школи	поч. 20 ст.	
Лохвицький р-н			
м. Лохвиця	Будинок Лохвицького народного дому	1905—06	В. Г. Кричевський
	Пам'ятник Г. С. Сковороді	1922, реконстр. 1972	скульп. І. П. Кавале
Лубенський р-н			
м. Лубни	Будинок кол. жін. уч-ща (тепер середня школа № 10)	1907	О. М. Бекетов
	Будинок земської лікарні	1913—15	Д. М. Дяченко
	Пам'ятник 1000-літтю Лубен	1988	Скульп. А. В. Кущ, арх. М. Й. та О. М. Барановські, В. Г. Штолько
с. Березоточа	Покровська церква	1886*	
	Варваринська церква	1890*	
с. Мгар	Мгарський монастир	17—20 ст.	
	Преображенський собор	1684—92	І. Баптіст, М. Томашевський, майстер А. Пирятинський, тесля Д. Ворона
	Дзвіниця	1785, 1837—44	
	Будинок ігумена	1786, перебуд. 19 ст.	
	Готель для прочан	19 ст.	
	Благовіщенська церква	кін. 19 ст.	

с. Піски	Успенська церква	поч. 20 ст.*	
с. Снітин	Воскресенська церква	1805	
Миргородський р-н			
м. Миргород	Успенський собор	1887	
	Церква Іоанна Богослова	кін. 19 ст.	
	Керамічний технікум	1896	О. І. Ширшов
	Водолікарня (1974 розібрана)	1916—19	А. В. Чаушанський, В. І. Зуєв, художник О. Г. Сластіон
	Краєзнавчий музей	1920	
	Санаторний комплекс	1968—71	А. О. Консулов, Н. Д. Зельдеє, художник С. А. Кириченко
с. Великі Сорочинці	Спасо-Преображенська церква	1732—34	
	Мемор. музей М. В. Гоголя	1951	П. Черняховець
с. Хомутець	Садиба Муравйових-Апостолів	2-а пол. 18—19 ст.	
Новосанжарський р-н			
с. Нехвороша	Залишки Василівської фортеці	1731—36	
Пирятинський р-н			
м. Пирятин	Собор Різдва	1781	
	Садиба Григоровичів	серед. 19 ст.	
с. Березова Рудка	Садиба Закревських, парк	кін. 18 — поч. 19 ст.	
Полтавський р-н			
с. Крутий Берег	Садиба	18 ст.	
Хорольський р-н			
с. Вергуни	Церква Різдва Богородиці	1801—07	
с. Вишняки	Троїцька церква	1794—99	
	Садиба Котляревських-Родзянок	1805	
Чорнухинський р-н			
смт Чорнухи	Меморіальний комплекс Г. С. Сковороди	1972	В. М. Тертичний
с. Вороньки	Провіантський склад	поч. 19 ст.	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Шишацький р-н			
с. Гоголеве	Музей-заповідник М. В. Гоголя	1984	Л. С. Вайнгорт
Рівненська обл.			
м. Рівне	Успенська церква з дзвіницею	1756	
	Гімназія	1839	
	Театр	1948—57, реконстр. 1971—74	О. О. Малишенко
Березнівський р-н			
с. Губків	Замок (руїни)	15—16 ст.	
с. Маринин	Преображенська церква та	1801	
	дзвіниця	1892*	
Володимирецький р-н			
с. Стара Рафалівка	Миколаївська церква	18 ст.	
Гощанський р-н			
смт Гоща	Михайлівська церква	1639	
	Дзвіниця	20-і рр. 20 ст.	
	Парк	серед. 19 ст.	
с. Дорогобуж	Успенська церква	1577	
с. Синів	Іоанно-Богословська церква	1595*	
с. Тучин	Преображенська церква	1730*	
	Михайлівський костьол	1767	
Дубнівський р-н			
м. Дубно	Луцька брама	15 — поч. 16 ст.	
	Замок князів Острозьких	15—16 ст.	
	Синагога	16 ст.	
	Георгіївська церква	1709	
	та дзвіниця	1869*	
	Монастир кармеліток:	17 ст.	
	костьол	1630	
	келії	1686	
	Георгіївська церква та дзвіниця	1700*	

	Костьол монастиря бернардинців	18 ст.	
	Палац князів Любомирських	80-і рр. 18 ст.	Г. Іттар
с. Мирогоща Перша	Михайлівська церква та дзвіниця	1787*	
Дубровицький р-н			
м. Дубровиця	Костьол Іоанна Хрестителя	1695—1702	
	Церква Різдва Богородиці	1861	
Зарічненський р-н			
с. Серники	Дмитрівська церква і дзвіниця	1742*	
Здолбунівський р-н			
с. Устенське Друге	Дерманський монастир-фортеця:	15—19 ст.	
	Троїцька церква	17 ст.	
	Надбрамна башта-дзвіниця	15 ст.	
	Келії	17 ст.	
	Флігель із теплою церквою	1821	
Корецький р-н			
м. Корець	Костьол св. Антонія	1533	
	Замок (руїни)	15—18 ст.	
	Воскресенський монастир (келії)	1754—67	
	Троїцький (францисканський) монастир:	17—19 ст.	
	Троїцька церква	1620, 1863—80	
	келії	1620, 1880	
	Церква Іоанна Предтечі	1890	
	дзвіниця	1905	
	гостиний дім князів Корецьких	1788	
	Миколаївська церква	1834	
с. Великі Межирічі	Костьол св. Антонія	1702—25	В. Ленартович
	Палац	1789	Д. Мерліні
	Петропавлівська церква	1848*	
с. Світанок	Покровська церква	1872*	
Костопільський р-н			
с. Великий Стидин	Покровська церква та дзвіниця	1768*	
с. Пісків	Покровська церква	1753*	
с. Тростянець	Михайлівська церква	1752*	
Млинівський р-н			
смт Млинів	Палац (флігель)	1780	Е. Шрегер
	Покровська церква з дзвіницею	1830—40	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Острозький р-н			
м. Острог	Замок:	14—16 ст.	
	Вежа мурована («Дім мурований»)	14 ст.	Реконстр. 1913—15 П. П. Покришкін, В. Г. Леонтович
	Нова (Кругла) вежа	16 ст.	
	Богоявленська церква	15—16 ст.	Реконстр. і відбудова 1887—91
	Татарська надбрамна вежа	2-а пол. 15—16 ст.	
	Луцька надбрамна вежа	2-а пол. 15 — поч. 16 ст.	
	Успенський костьол	15—19 ст.	Реконстр. 1897 В. Петровський
	Костьол і монастир капуцинів	1778	
с. Межиріч	Міська брама (Заславська)	16 ст.	
	Троїцький монастир-фортеця:	15—17 ст.	
	Троїцька церква,	15 ст.	
	мури, башти, келії, дзвіниця	поч. 17 ст.	
с. Милятин	Михайлівська церква	18 ст.*	Прибудова дзвіниці 1873
с. Михалківці	Троїцька церква з дзвіницею	1740*	
с. Новомалин	Замок (руїни): палац, каплиця, оборонні башти та мури	14—15 ст.	
с. Розваж	Церква Козьми та Дем'яна	1781*	
с. Сіянці	Георгіївська церква	1743*	Прибудова дзвіниці 1888
Рівненський р-н			
с. Городок	Миколаївська церква та дзвіниця	1740 1772*	
с. Грабів	Георгіївська церква	1775	Добудова дзвіниці 1869
с. Зоря	Центр села (палац культури, школа, правління колгоспу, житлові будинки)	1975—86	Г. В. Болотов, Г. В. Зенькович, В. П. Скуратовський, В. Г. Тихомиров
	Замок (мури, башти, палац, службові приміщення)	1475	

смт Клевань	Благовіщенський костьол	1610—30	
	Синагога	17 ст.	
	Церква Різдва з дзвіницею	1777	
с. Корнин	Миколаївська церква і дзвіниця	18 ст.*	
с. Обарів	Покровська церква	18 ст.*	
смт Оржів	Преображенська церква	1770*	
с. Тайкури	Замок (руїни)	15—17 ст.	
	Костьол Лаврентія	1710	
Сарненський р-н			
с. Доротичі	Троїцька церква	1725*	
с. Ремчиці	Церква Різдва Богородиці	1767*	
смт Степань	Троїцька церква та дзвіниця	1759*	
Червоноармійський р-н			
с. Керитне	Церква Різдва Богородиці	18 ст.*	
с. Митниця	Покровська церква	2-а пол. 19 ст.*	
с. Пляшева	Музей-заповідник «Козацькі могили»:	1966	
	Георгіївська церква	1911—14	Арх. В. М. Максимов, В. Г. Леонтович, художник І. Їжакевич
	Михайлівська церква	1650*	
	Поле Берестецької битви 1651		
Сумська обл.			
м. Суми	Будинок цехової управи	17 ст.	
	Воскресенська церква та дзвіниця	1702 1906	
	Спасо-Преображенський собор	1776—88	Перебудова: М. І. Ловцов, худож. В. Е. Маковський, К. В. Лебедєв
	Петропавлівська церква	1851	
	Іллінська церква	1836—51	
	Пантелеймонівська церква	1911	В. О. Покровський, О. В. Щусєв
	Троїцький собор	1901—14	Г. А. Шольц
	Житловий будинок по вул. Червоноармійській № 15	1830	
	Садибний будинок (вул. Санаторна № 1)	поч. 19 ст.	О. О. Пакицин
	Будинок І. Г. Харитоненка (тепер міська лікарня по вул. Троїцькій)	кін. 19 ст.	

Область, місто, с-ще. смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Друга жіноча гімназія (вул. Троїцька № 7; тепер школа)	1870	
	Дитячий притулок І. Г. Харитоненка (вул. Троїцька № 28; тепер обл. дитяча лікарня і пологовий будинок)	кін. 19 ст.	
	Торгові ряди (Червона площа № 13—15; тепер торговельні заклади)	кін. 19 ст.	
	Повітова земська управа; тепер обл. краєзн. музей	1881—86	
	Особняк І. Асмолова	кін. 19 ст.	
	Троїцька церква	1901—14	Г. А. Шольц, О. В. Щусєв (інтер'єр), скульп. В. В. Кузнецов
	Павлівський цукрозавод	1869—1909	
	Окруж. суд (тепер с.-г. інститут)	1914—17	Г. А. Шольц
	Театр «Тіволі» (тепер ТЮГ)	1909—12	О. М. Гінзбург
	Кадетський корпус (комплекс споруд; тепер арт. училище)	1903	К. Іваницький
	Клуб цукрорафінадного заводу	1927	В. С. Ляшенко
	Житловий будинок (вул. Петропавлівська)	1952	В. А. Клочко
	Музично-драматичний театр ім. М. Щепкіна	1984	С. Г. Сліпець, М. П. Лушпа, А. Ю. Чернодід, інж. Л. І. Петрова, худ. В. І. Зарецький
Білопільський р-н			
с. Куянівка	Садибний будинок	1814	
Глухівський р-н			
м. Глухів	Миколаївська церква	1696	майстер М. Єфимов
	Тріумфальна арка (Київська брама)	1785	А. В. Квасов
	Спасо-Преображенська церква	1765	
	Вовнесенська церква	1767	
	Анастасіївська церква	1884—96	А. Л. Гун, художники П. О. та О. О. Сведомські

с. Будинa	Глухівсько-Петропавлівський монастир:	засн. 1230	
	Петропавлівський собор	1697 (не зберігся)	
	трапезна	поч. 18 ст.	
	церква Успіння Богородиці	поч. 18 ст.	
	Михайлівська надбрамна церква	1712	
	келії	1795	
Конотопський р-н			
м. Конотоп	Руїни Конотопського замку	17 ст.	
	Вознесенська церква	1824—46	
	Миколаївська церква	1890	
	Земський будинок (проспект Леніна № 7)	1911	
	Водогінна башта	1929	інж. В. Г. Шухов
	Будинок Рад	1927	
	Житловий будинок по вул. Клубній, № 9	1936	
	Залізничний вокзал	1952	П. Ф. Красицький
Краснопільський р-н			
с. Великий Бобрик	Воскресенська церква	1808	
с. Славгород	Троїцька церква	1808	
Кролевецький р-н			
м. Кролевець	Синагога	19 ст.	
	Гімназія (тепер середня школа № 2)	1912—14	
Лебединський р-н			
м. Лебедин	Гостиний двір	18 ст.	
	Воскресенська церква	1748*	
Охтирський р-н			
м. Охтирка	Покровський собор	1768	Д. В. Ухтомський, С. Дудинський
	Введенська церква і дзвіниця	1774—84	П. А. Ярославський
	Михаїло-Архангельська церква	1884	
	Христо-Рождественська церква	1825	
с. Бакирівка	П'ятницька церква	19 ст.*	
Путивльський р-н			
м. Путивль	Молчанський монастир:	17—19 ст.	
	Собор Різдва Богородиці	1630—36	
	дзвіниця	1700	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Тепла церква	17 ст.	
	Мури та вежі	кін. 16 ст.	
	Будинок ігумена та келії	17 ст.	
	Спасо-Преображенський собор	1617—98	
	Дзвіниця	1693	
	Миколаївська церква (Миколи Козацького)	1735—37	
с. Волокитине	Золоті ворота	поч. 19 ст.	
Роменський р-н			
м. Ромни	Святодухівський собор	1742—46	
	Вознесенська церква та	1797	
	дзвіниця	1753	
	Церква Василія (соборна)	19 ст.	
с. Пустовійтівка	Миколаївська церква	1900—06	С. В. Носов
Сумський р-н			
с. Басівка	Садибний будинок	поч. 19 ст.	
с-ще Кияниця	Палац, парк, малі архітектурні форми	19 ст.	
смт Хотінь	Садибний будинок	18—19 ст.	Д. Кваренгі
с. Юнаківка	Миколаївська церква	1793—1806	Д. Кваренгі
Тростянецький р-н			
м. Тростянець	Манеж-цирк (круглий двір)	1749	
	Благовіщенська церква	1750	
	Садибно-парковий комплекс: палац, Грот німф, парк «Нескучне»,	поч. 19 ст.	
	бібліотека і шляхетне зібрання (вул. Миру № 4)	1878	
	Магазин купця Ф. Курилова (вул. Горького № 26)	1908	
	Вознесенська церква	1913	
	Залізничний вокзал	1983	Л. П. Іллюшкін
Шосткинський р-н			
смт Вороніж	Михайлівська церква	1776—81	І. Г. Григорович-Барський

с. Гамаліївка	Ансамбль Гамаліївського (Харлампіївського) монастиря:	17—18 ст.	
	собор Різдва	1735	
	Харлампіївська церква і келії ігумена	18 ст.	
	дзвіниця	18 ст.	
	келії	17—18 ст.	
	башти і мури	18 ст.	
с. Пирогівка	Покровська церква та дзвіниця	18 ст.*	
Тернопільська обл.			
м. Тернопіль	Старий замок	1540—17 ст.	
	Воздвиженська церква	16—17 ст.	
	Воскресенська церква	17 ст.	
	Костьол домініканців	1749	Арх. А. Мощинський
	Укр. драм. театр ім. Т. Г. Шевченка	1953—55	Арх. І. Д. Михайленко, Д. С. Чорновіл, В. І. Новиков
	Історико-краєзнавчий музей	1987	О. І. Головчак
Бережанський р-н			
м. Бережани	Замок:	1534—54	
	Троїцький костьол,		
	башти, мури, казарми, допоміжні служби	16—17 ст.	
	Миколаївський костьол і дзвіниця монастиря бернардинців	1630—83	
	келії	1716—1742	
	костьол Різдва Богородиці	1600	
	та дзвіниця	1741	
	Миколаївська церква	1691*	
	Троїцький собор	1768, 1893—1903	
	Ратуша	1811	
с. Біще	Костьол Успіння	1644	
м. Підгайці	Костьол Миколая	1634	
	Синагога	кін. 16 ст.	
	Успенська церква	1650—53	
	Спаська церква	1772*	
	та дзвіниця	1893*	
с. Рай	Мисливський палац	18 ст.	
	Парк	1760	
с. Урмань	Церква	1688*	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітуктура	Архітектор, художник
с. Шумляни	Церква та дзвіниця	1711—72* 1872*	
Борщівський р-н			
м. Борщів	Костьол	18 ст.	
с. Більче-Золоте	Парк	1800	
с. Висічка	Замок Миколаївська церква	17—18 ст. 1763*	
с. Дзвенигород	Успенська церква і дзвіниця	1801	
с. Збручанське	Миколаївська церква Замок (руїни)	14 ст. 17 ст.	
с. Іване-Пусте	Іоанно-Богословська церква та дзвіниця	1775*	
с. Кривче	Замок (вежі та арсенал)	1650	
с. Кудринці	Замок (мури, вежі, руїни)	16—17 ст.	
с. Міжгір'я	Давньослов. печерний храм з жертовним каменем («Святиня язицька»)	9 ст.	
	Келії Василіанського монастиря	16 ст.	
	Воздвиженська церква	18 ст.	
с. Окопи	Комплекс Троїцьких укріплень (руїни): Каменецька брама, Львівська брама, мури	1692	
с. Сапогів	Миколаївська церква	1777*	
смт Скала-Подільська	Замок (мури, башти, палац) Парк	1538 кін. 18 ст.	
Бучацький р-н			
м. Бучач	Замок (мури, башти)	14—16 ст.	
	Миколаївська церква і дзвіниця	1610	
	Покровська церква	18 ст.	І. Шільцер
	Василіанський монастир: церква і келії	1753	
	Хрестовоздвиженська церква і келії	1753—70	І. Шільцер

	Урочище «Монастирок»: церква (руїни)	16 ст.	
	Успенський костьол	17—18 ст.	
	Ратуша	1751, перебудова 1870	Арх. Б. Меретин, скульптор Пінзель.
с. Білявинці	Дзвіниця Святодухівської церкви	18 ст.*	
с. Золотий Потік	Замок: мури, башти, служби, брама	17 ст.	
с. Підзамочок	Замок: башти, мури, служби (руїни)	1600	
с. Яблунівка	Замок: мури, бастея, служби	14—18 ст.	
	Успенський костьол	1589—90	
	Миколаївська церква	1551	
	Палац	17—18 ст.	
Гусятинський р-н			
м. Гусятин	Комплекс споруд монастиря бернардинців: костьол і келії	1610	
	Онупріївська церква	2-а пол. 16 ст.	
	Синагога	16—17 ст.	
с. Волиця	Церква Зачаття Анни	17 ст.	
с. Козина	Церква та дзвіниця	17 ст.	
м. Копичинці	Воздвиженська церква та дзвіниця	18 ст.	
с. Крогулець	Церква Параскеви з дзвіницею	18 ст.	
с. Сидорів	Замок (руїни)	17 ст.	
	Костьол Миколая	1730	
Заліщицький р-н			
с. Касперівці	Георгіївська церква	16 ст.	
с. Кошилівці	Церква та дзвіниця	1746	
с. Нагоряни	Миколаївська церква та дзвіниця	17 ст.	
Збаражський р-н			
м. Збараж	Комплекс споруд монастиря бернардинців	1627	
	Замок	1627—31	В. Скамоцці В. Пеєн
смт Вишнівець	Палац і парк	1720 1730—1770	Реконстр. 1920—22, В. В. Городецький Д. Міклер

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Залужжя	Спасо-Преображенська церква	1600	
с. Колодне	Миколаївська церква і дзвіниця	1575	
	Дзвіниця Михайлівської церкви	18 ст.	
с. Старий Збараж	Замок (руїни)	14 ст.	
Зборівський р-н			
м. Зборів	Преображенська церква і дзвіниця	1749	
смт Заложці	Покровська церква і дзвіниця	1740	
	Замок	1516	
	Антоніївський костьол (руїни)	15 ст.	
с. Жабиня	Церква Вознесіння	1650	
Козівський р-н			
с. Конюхи	Святодухівська церква і дзвіниця	1700	
Кременецький р-н			
м. Кременець	Замок (руїни)	9—16 ст.	
	Миколаївський собор і келії	1636	
	Комплекс колегіуму	1731—43	П. Гижицький
	Комплекс споруд Богоявленського монастиря	1760	
	Житловий будинок «Близнюки»	17—18 ст.	
	Житлові будинки по вул.: Базарній № 7, Медовій № 1, Словацького № 16	18 ст.	
с. Башуки	Заїзд Михайлівської церкви, дзвіниця	поч. 19 ст. 18 ст.	
м. Почаїв	Ансамбль Почаївської лаври: Успенський собор з Печерною церквою	1771—91 1774	Г. Гофман, П. та М. Полейовські. Живопис 1876, худ. Л. Долинський, декорат. оздоблення С. Комаров, Г. Боссе, І. Горбунов, М. Лавров, Е. Васильєв, М. Нестеров, С. Верховцев (1880—90)

	Троїцький собор	1906—12	О. В. Щусев, худ. М. К. Реріх
	келії	1771—1780	Г. Гофман, К. Кульчицький
	архієрейський будинок	1825	
	дзвіниця	1861—71	
	Надбрамний корпус та мури	1835—45	
	Покровська церква	1643*	
	Всіхсвятська церква	1773	
Підволочиський р-н			
м. Скалат	Замок: мури, башти	1630	
с. Скорики	Іоанно-Богословська церква	17 ст.*	
Теребовлянський р-н			
м. Теребовля	Миколаївська церква	16 ст.	
	Замок: мури і три вежі	1631	
	Комплекс споруд монастиря кармелітів	1635—39	
	Угорницький (Василіанський) монастир (руїни)	кін. 16 — поч. 17 ст.	
с. Іванівка	Замок (руїни)	17 ст.	
	Троїцький костьол	17 ст.	
с. Долина	Замок: мури, бастея, надбрамна вежа (руїни)	17 ст.	
	Троїцький костьол	1611—34	
смт Микулинці	Троїцький костьол	1761—79	О. Мошинський
	Палац	18—19 ст.	
	Замок: мури, дві наріжні вежі, казарми (руїни)	16—17 ст.	
Тернопільський р-н			
с. Баворів	Іоанно-Предтеченська церква	16 ст.	
с. Буцнів	Петропавлівська церква та дзвіниця	1774 поч. 20 ст.	
с. Плотича	Палац	1720	
Чортківський р-н			
м. Чортків	Замок: мури, дві башти, палац (руїни)	1616	
	Вознесенська церква (на Клокучці)	1738*	
	Успенська церква	1635*	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Біла	Дзвіниця	18 ст.*	
с. Нагірянка	Успенська церква	17 ст.*	
Шумський р-н			
смт Шумське	Преображенська церква	1715	
с. Новостав	Михайлівська церква та дзвіниця	1865*	
Харківська обл.			
м. Харків	Покровський монастир:	17—19 ст.	
	Покровський собор з дзвіницею	1689	
	архієрейський будинок	1820—26	
	шорна майстерня, мури та брама, стайні, укріплення фортеці		
	Озерянська церква (тепер архів)	1901	В. Х. Немкін
	Успенський собор з дзвіницею	1771—77 1821—44	 Є. О. Васильєв
	Провіантський склад (пл. Поезії)	1787	П. А. Ярославський
	Комплекс лікувальних споруд по вул. Академіка Павлова № 46	кін. 18 — поч. 19 ст.	П. А. Ярославський, Я. Денисенко, С. Чернишов, А. О. Тон
	Університетський ботанічий сад.	1805	
	Церква по вул. Цементній № 8	1821	Є. О. Васильєв
	Церква по вул. Котлова	1-а пол. 19 ст.	
	Міський театр (тепер Укр. драм. театр ім. Т. Г. Шевченка)	1841, реконструкція 1893	А. О. Тон
	Семінарія (вул. Володарського № 46)	1851	А. О. Тон
	Церква Іоанна Предтечі	1857	А. О. Тон. П. Под'яков
	Троїцька церква	1861	П. Под'яков
	Церква по вул. Шевченка № 119	1871	В. Небольсін
	Комплекс будівель Харків. технолог. ін-ту (вул. Фрунзе № 21)	1874—90	О. М. Бекетов, В. В. Величко, Г. Генріхсен, М. Ловцов
	Бурса (Бурсацький пров. № 4)	1885	В. М. Покровський, К. А. Толкунов
	Пожежна частина (Квіткинська вул. № 25)	1886	Г. Стрижевський
	Церква Пантелеймона	1885—98	Ф. Данилов, М. І. Ловцов

Костьол (вул. Гоголя)	1892	Б. Г. Михаловський
Комерційне уч-ще (тепер Юридич. ін-т)	1893	О. М. Бекетов
Благовіщенський собор	1901	М. І. Ловцов
Казанська (Серафимівська) церква	1908—12	В. Х. Немкін, В. М. Покровський
Костянтино-Оленинська церква	1910	
Цирк «Муссурі» (тепер Т-р муз. комедії)	1911	Б. М. Корнієнко
Анатомічний т-р жін. мед. ін-ту (пров. Воробйова № 8)	1911	О. М. Бекетов
Особняк (тепер Книжкова палата)	1911—12	В. В. Величко, Ф. А. Кондратьєв
Худож. уч-ще (тепер Худож.-пром. ін-т)	1911—13	К. М. Жуков
Єпархіальний музей старожитностей (тепер н.-д. ін-т)	1912	В. В. Величко, В. М. Покровський
Іподром (вул. Чернишевського)	1914	М. Харманський
Трьох Святителів церква	1914	М. Ловцов, В. Покровський
Будинок страхового т-ва «Саламандра» (вул. Римарська № 22)	1916	М. М. Верьовкін
Палац культури залізничників (вул, Котлова)	1927—32	А. Дмитрієв, худ. Е. Е. Лансере
Архітектурний ансамбль площі Свободи (кол. Дзержинського):	1924	В. К. Троценко (схема планування), С. С. Серафимов,
Будинок Держпрому	1925—29	С. М. Кравець, М. Д. Фельгер
Будинок проектних організацій (тепер Харківський університет)	1932	С. С. Серафимов, М. А. Занберг-Серафимова
Будинок кооперації	1929	О. І. Дмитрієв, О. Р. Мунц
готель «Інтернаціонал» (тепер «Харків»)	1932 (реконст. 1956)	Г. О. Яновицький
Будинок проектних і будівельних організацій	1954	Г. Г. Вегман, Е. Н. Бельман, Д. А. Морозов
Стадіон «Металіст»	1925—27 1970	З. В. Перміковський, Ю. А. Табакова (реконст.)
Поштамт	1927	О. Г. Мордвинов
Центр. універмаг	1932	А. Лінецький
Житл. р-н «Новий Харків»	1932—33	П. Ф. Альошин, П. А. Доліщинський, П. Ю. Шпара та ін.
Сад ім. Т. Г. Шевченка з пам'ятником поетові	1935	Скульптор М. Г. Манізер, арх. І. Г. Лангбард
Червонозаводський театр (тепер Будинок культури ХЕМЗу)	1938	В. І. Пушкарьов

Область, місто, с-ще, омт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Південний залізничний вокзал	1952	Г. І. Волошин, Е. А. Лимар, Б. С. Мезенцев
	Кіноконцертний зал «Україна»	1963	В. С. Васильєв, Ю. О. Плаксієв, В. О. Реусов, інж. Л. В. Рідган
	Палац культури ХТЗ	1968	Ф. М. Коваленко, Е. Н. Бельман
	Клініка нейрохірургії і невідкладної медичної допомоги	1971	Ф. О. Макаренко, Ф. Й. Сегай
	Т-р опери та балету ім. М. В. Лисенка	1829, реконстр. 1885, 1932,	Б. Г. Михаловський, В. К. Проценко та ін.
	Новий будинок	1961—91	
	Споруди по вулицях:		
	Артема вул.		
	№ 6 — житл. буд. «Червоний банковець»	1927	В. А. Естрович
	№ 31 — особняк (тепер Книжкова палата України)	1911—12	В. В. Величко, Ф. А. Кондратьєв
	№ 44 — Комерційний ін-т	1914	О. М. Бекетов
	Гамарника вул.		
	№ 11 — адм. будинок	1913	В. Бочаров
	Гаршина вул.		
	№ 4 — житл. будинок	1912	П. Ширшов
	№ 7 — житл. будинок	1930	Н. М. Підгорний
	Гоголя вул.		
	№ 2 — садибний будинок	1818	Є. О. Васильєв
	№ 3 — житл. будинок	1916	Б. Гершкович
	№ 7 — кол. 3-я чол. гімназія	1864	А. Гірш
	№ 9 — особняк	кін. 19 ст.	
	№ 11 — житл. будинок	1913	Б. М. Корнієнко
	Грабовського пров.		
	№ 4 — житловий будинок	1905	А. М. Гінзбург, І. І. Загоскін
	Громадянська вул.		
	№ 25 (фабрика)	1910	А. М. Гінзбург, І. І. Загоскін
	Дарвіна вул.		
	№ 4 — житл. будинок	1915	І. І. Тені

№ 9 — особняк (тепер будинок архітектури)	1912 1914	В. В. Величко О. Г. Молокін
№ 11 — особняк	1910	В. Г. Гауш
№ 13 — особняк	1896	О. М. Бекетов
№ 15 — житл. будинок	1912	О. І. Ржепишевський
№ 21 — особняк	1903	О. М. Бекетов
№ 23 — особняк	1901	О. М. Бекетов
№ 29 — особняк	1913	О. І. Ржепишевський
№ 31 — особняк	поч. 20 ст.	В. В. Величко
№ 37 — особняк	1912	О. М. Бекетов
Демченка вул.		
№ 5 — житл. будинок	поч. 20 ст.	Ю. С. Цауне
Дзержинського вул.		
№ 1 — адм. будинок	1925	В. В. Кушнарьов, С. П. Тимошенко
№ 44 — житл. будинок	1912	П. П. Соколов, С. П. Тимошенко, П. П. Ширшов
№ 46 — житл. будинок	1912	В. В. Величко
№ 91 — житл. будинок	1930	А. А. Плешков, В. І. Пушкарьов, В. К. Троценко
№ 92 — Будинок вищих жіночих курсів (тепер Інститут електрифікації і механізації с. г.)	1915	О. М. Бекетов
Дизельний		
№ 1, 1-а, 1-б		
Дмитрівська вул.		
№ 14 — садибний будинок, брама	кін. 18 — поч. 19 ст.	П. А. Ярославський
№ 19 — особняк	1908	В. В. Величко
№ 26 — житл. будинок	поч. 20 ст.	Ф. А. Кондратьєв
Донець-Захаржевського вул.		
№ 2 — житл. будинок	1905	М. Г. Диканський
№ 6/8 — друкарня	1908	В. І. Андреєв, М. Г. Диканський
Дубового пров.		
№ 12 — телефонна станція	1916	П. В. Рудавський, А. І. Горохов
Енгельса вул.		
№ 6 — Мануфактура (тепер худож. салон)	1914	О. І. Ржепишевський
№ 9 — Мануфактура	1911	М. Е. Компанієць
№ 17 — Будинок т-ва Волзької	поч. 20 ст.	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	мануфактури (тепер Будинок моделей)		
	№ 19 — Мануфактура (тепер факультет Інституту механізації та електрифікації с. г.)	поч. 20 ст.	М. В. Васильєв, О. І. Ржепишевський
	№ 33 — Центральний критий ринок	1914	І. І. Загоскін
	Жовтневої революції вул.		
	№ 2 — житл. будинок	1903	М. Дашкевич
	№ 20 — особняк	поч. 20 ст.	О. І. Ржепишевський
	№ 55 — житл. будинок, водорозбірна колонка	поч. 20 ст.	
	№ 55-а — житл. будинок і огорожа	поч. 20 ст.	
	Іванова вул.		
	№ 7 — міська АТС	1932	П. Фролов
	№ 26 — Будинок т-ва грамотності (тепер лікувальний заклад)	1898	С. І. Загоскін
	№ 35 — особняк і огорожа	поч. 20 ст.	
	Каразіна вул.		
	№ 20 — особняк	поч. 20 ст.	Г. Стрижевський
	Квітки-Основ'яненка вул.		
	№ 11, 12 — торг. приміщення і склади	1824	С. Чернишов
	Ріг Клочковської та Лопатинської набережної		
	№ 3/3а — житл. будинок	1903	Б. М. Корнієнко
	Кооперативна вул.		
	№ 6/8 — будинок Т-ва взаємної позики дрібних промисловців	поч. 20 ст.	
	№ 10 — банк	1905	І. І. Загоскін
	№ 12 — «Харківенерго»	1931	Д. Р. Торубаров
	№ 24—26 — заїжджі будинки	серед. 19 ст.	А. О. Тон
	Короленка пров.		
	№ 10 — житл. будинок	поч. 20 ст.	М. І. Диканський
	№ 18 — громад. б-ка (ім. В. Г. Короленка)	1901	О. М. Бекетов

Короленка вул.		
№ 18 — житл. будинок	1912	Б. М. Корнієнко
№ 19 — житл. будинок	1912	Н. С. Дранников
Культури вул.		
№ 9 — житл. будинок «Слово»	1927	М. Дашкевич
Малиновського вул.		
№ 14 — комплекс лікувальних споруд	1913	О. М. Бекетов
Карла Маркса вул.		
№ 15 — особняк	1908	М. Піскунов
№ 17 — особняк	1889	О. М. Бекетов
№ 21 — садибний будинок (тепер медичний комплекс)	кін. 18 ст.	Є. О. Васильєв, А. О. Тон, П. А. Ярославський
Мельникова вул.		
№ 6 — Будинок благодійного т-ва (тепер Будинок культури)	1909	А. М. Гінзбург
№ 8 — житл. будинок	1910	А. М. Гінзбург
№ 12 — навч. заклад	1912	А. М. Гінзбург
Московський просп.		
№ 3 — житл. будинок	1952	Д. Р. Торубаров, В. С. Донський
№ 7 — житл. будинок	1907	Л. Тервен
№ 9 — житл. будинок	поч. 19 ст.	Є. О. Васильєв
№ 24 — перша чол. гімназія	1814	Є. О. Васильєв
№ 36 — житл. будинок	кін. 19 ст.	А. О. Тон
№ 37, 41 — житл. будинки	1913	І. І. Загоскін
№ 40/42 — житл. будинок	1953	Л. І. Соколовська
№ 44 — житл. будинок	серед. 19 ст.	А. О. Тон
№ 45 — реальне уч-ще	1877	К. А. Толкунов
№ 72 — житл. будинок	1912	І. Ломаєв
№ 128, 130, 141 143 — житл. будинки	1924	В. К. Троценко
№ 131 — адм. будинок	1900	М. Дашкевич
№ 141—143 — житловий будинок	1924	В. К. Троценко, В. І. Богомолов
№ 142 — комплекс селекційної станції	1913	А. Сердюк, М. Харманський
№ 191 — житловий будинок	1927	Е. А. Лимар
№ 195 — комплекс лікарні	1895—1900	Є. Шторх, А. К. Шпігель, Б. М. Корнієнко
№ 197 — поліклініка (тепер 2-а лікарня)	1927	В. А. Естрович
№ 275 — гол. контора ХТЗ	1931	І. Хазановський
Музичний пров.		
№ 4 — житл. будинок	1912	М. Тулинцев

Область, місто, с-ще, смт. село	Пам'ятки архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Нечетинська вул.		
	№ 16 — житл. будинок	1910	А. М. Гінзбург
	Ольмінського вул.		
	№ 11 — особняк	1899	О. М. Бекетов
	№ 19 — особняк	поч. 20 ст.	О. М. Бекетов
	№ 22 — особняк	1912	В. Гауш
	Першої Кінної армії вул.		
	№ 98 — житл. будинок	поч. 20 ст.	О. І. Ржепишевський
	№ 104 — особняк	1913	В. А. Естрович
	№ 106 — житл. будинок	поч. 20 ст.	А. М. Гінзбург
	Петровського вул.		
	№ 3 — особняк	1903	С. Санін
	№ 23 — лікарня	1914	О. І. Ржепишевський
	№ 25 — автодорожній ін-т	1931, 1950	Н. Лінецька, Е. Гамзе, І. Дормшлак
	№ 33 — житл. будинок	1913	О. І. Ржепишевський
	Плетньовський пров.		
	№ 5 — лікувальний заклад	поч. 20 ст.	
	№ 7 — житл. будинок	1916	А. М. Гінзбург
	Плеханівська вул.		
	№ 77 — Робітничий дім (тепер палац культури «Металіст»)	1907	І. І. Загоскін
	Правди пр.		
	№ 1 — житл. будинок «Табачник»	1931	А. Коган, П. Фролов
	№ 5 — житл. будинок «Червоний промисловець»	1930	С. М. Кравець
	Пушкінська вул.		
	№ 3 — житл. будинок	1914	О. І. Ржепишевський
	№ 7 — приватна лікарня і житл. будинок	поч. 20 ст.	В. М. Корнієнко
	№ 12 — синагога	1914	Я. Г. Гевирць
	№ 14 — будинок Мед. т-ва ім. І. Мечникова	1913	О. М. Бекетов
	№ 19 — житл. будинок	1907	А. М. Гінзбург
	№ 40 — житл. будинок	1931	Н. Д. Плехов, О. О. Тацій, А. Г. Постников

№ 53 — житл. будинок (тепер Фармацевтичний ін-т)	1911	Ю. С. Цауне
№ 54 — житл. будинок	1932	Г. А. Яновицький, Е. А. Лимар
№ 57, 62 — житл. будинок та огорожа	поч. 20 ст.	Ю. С. Цауне
№ 66 — житл. будинок	1908	С. Санін
№ 79 — комплекс студент. гуртожитків «Гігант»	1928—48	О. Г. Молокін, Г. Д. Іконников, М. Ф. Покорний
№ 82 — Ін-т медичної радіології	1930	В. А. Естрович, Б. Ф. Троупянський
№ 83 — Ін-т експериментальної ветеринарії	1926	О. Г. Молокін, Г. Д. Іконников
№ 84 — будинок кол. притулку дворянських сиріт	1915	О. М. Бекетов
№ 86 — житл. будинок	поч. 20 ст.	В. В. Величко
Радянської України пл.		
№ 1 — Будинок страхового т-ва «Росія» (тепер Палац праці)	1914—16	І. А. Претро
№ 2/4 — житл. комплекс з магазинами	1956	П. І. Арешкін
№ 3 — торг. дім	1894	
№ 7 — міська дума (тепер міськвиконком)	1885 (реконстр. 1944—48)	Б. Г. Михаловський, реконстр. (В. П. Костенко, Ю. Н. Чеботарьов) Б. Г. Михаловський
№ 11 — торг. дім (тепер Ін-т мист-в ім. І. П. Котляревського)	1900	
№ 12 — торг. дім	1849 (реконстр. 1900)	
№ 13 — товарна біржа (тепер корпус Ін-ту мист-в)	1925—26	А. В. Лінецький
№ 14 — Азовсько-Донський комерційний банк (тепер Центр. лекторій т-ва «Знання»)	1896, реконстр. 1915	О. М. Бекетов
№ 16 — комерційний будинок	1903	М. Дашкевич
№ 18 — Азовсько-Донський банк (тепер Пед. ін-т ім. Г. С. Сковороди)	1914	Ф. І. Лідваль
№ 22 — Петерб. міжнар. комерційний банк (тепер Центр. ощадна каса)	1913	В. В. Величко
№ 24 — Волзько-Камський банк (тепер Т-р ляльок)	1909	О. М. Бекетов

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	№ 26 — Торг. банк (тепер Будинок техніки)	1899, рек. 1949	О. М. Бекетов
	№ 28 — Земельний банк (тепер автотранспортний технікум)	1897, реконстр. 1953	О. М. Бекетов
	Раднаркомівська вул.		
	№ 9 — жін. недільна школа Х. Д. Алчевської (тепер вечірня школа № 10)	1896	О. М. Бекетов
	№ 10 — особняк архітектора О. М. Бекетова (тепер Будинок учених)	1897	О. М. Бекетов
	№ 11 — особняк (тепер Худож. музей)	1914	О. М. Бекетов
	№ 13 — особняк (тепер Палац культури)	1893	О. М. Бекетов
	Революції вул.		
	№ 3 — будинок дит. притулку (тепер навч. заклад)	1891	С. І. Загоскін
	№ 12 — губернаторський будинок	кін. 19 ст.	
	№ 16 — житл. будинок	1903	М. Дашкевич
	№ 18 — житл. будинок	1908	Ю. С. Цаунс
	Римарська вул.		
	№ 4 — комплекс споруд міського голови	кін. 18 ст.	
	№ 6 — житл. будинок	1912	О. І. Ржепишевський
	№ 7, 9 — житл. будинки	перша пол. 19 ст.	
	№ 11 — перша жін. гімназія (тепер середня школа № 6)	1869	К. А. Толкунов
	№ 19 — житл. будинок	1914	О. І. Ржепишевський
	№ 21 — Комерційний клуб	1829	Реконстр. 1885, 1932
	№ 23 — житл. будинок	1913	А. М. Гінзбург
	№ 24 — житл. будинок	1903	А. Ф. Кондратьєв
	№ 28 — житл. будинок і лікарня	1902	В. В. Величко
	Рози Люксембург пл.		
	№ 1/3 — Центр. універмаг	1954	М. Л. Мовшович
	№ 5 — житл. будинок з магазинами	1955	В. П. Костенко, Б. Г. Клейн, Н. В. Згурська

№ 4 — Селян. будинок (тепер житл. будинок з поштою)	1912	Б. М. Корнієнко
№ 10 — Міський купецький банк з готелем «Асторія» (тепер обл. контора банку і магазини)	1910—13	М. В. Васильєв, О. І. Ржепишевський
Свердлова вул.		
№ 1 — адмін. будинок	кін. 19 ст.	
№ 13 — садибний будинок	1832	А. О. Тон
№ 14 — готель (тепер готель «Москва»)	1913	В. М. Покровський
№ 19 — житл. будинок	1889	
№ 21, 23, 25, 30 — консерваторія і ансамбль 3-х будинків	серед. 19 ст.	
№ 22 — житл. будинок	1914	В. А. Естрович
№ 22-а — житл. будинок	1910	Б. М. Корнієнко
№ 26 — житл. будинок	кін. 19 ст.	С. І. та І. І. Загоскіни
№ 30 — садибний будинок (тепер муз. уч-ще ім. Б. Лятошинського)	серед. 19 ст.	
№ 46 — житл. будинок	1912	С. П. Тимошенко
№ 49 — житл. будинок	1914	В. А. Естрович
№ 50 — пожежна частина,	серед. 19 ст.	
житл. будинок	1913	С. П. Тимошенко
№ 52 — готель	1893	М. Дашкевич
№ 55 — житл. будинок	1912	М. Харманський
№ 57 — магазин	1906	Ю. С. Цауне
№ 67 — житл. будинок	1912	А. Гоможенко
Сумська вул.		
№ 1 — Пн. банк (тепер мед. б-ка)	1908	О. Р. Мунц, А. К. Шпігель
№ 2 — житл. будинок	кін. 19 ст.	Б. Г. Михаловський
№ 3-а — житл. будинок	поч. 20 ст.	В. А. Естрович
№ 6 — житл. будинок з магазинами	1888	А. М. Гінзбург
№ 7 — житл. будинок і кінотеатр «Ампір»	1913	А. І. Горохов
№ 14 — приватна гімназія (тепер Будинок фізичної культури)	серед. 19 ст.	
№ 15 — житл. будинок	кін. 19 ст.	Б. Г. Михаловський
№ 18/20 — будинок ради з'їзду гірників Пд. Росії (тепер радіотехнікум)	1902—07	Б. Г. Михаловський, С. І. та І. І. Загоскіни
№ 19 — житл. будинок страхового т-ва «Життя»	кін. 19 ст.	Н. Штакеншнейдер
№ 26 — житл. будинок	1910	А. М. Гінзбург
№ 37 — Ветеринарний ін-т (тепер	1851—53,	М. П. Львов

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Палац школярів)	рек. 1963	
	№ 40 — адм. будинок	1925—27	О. Г. Молокін, Г. Іконников
	№ 41 — житл. будинок	кін. 19 ст.	Б. Г. Михаловський
	№ 44 — житл. будинок з магазином	1912	Ю. С. Цауне
	№ 45 — житл. будинок	кін. 19 ст.	Б. Г. Михаловський
	№ 49 — житл. будинок	1907	А. І. Горохов
	№ 55 — школа	1891, реконстр. 1913	С. І. Загоскін
	№ 61 — житл. будинок садибного типу (тепер Палац одруження)	1914	А. І. Горохов
	№ 64 — будинок кол. обкому КПУ	1954	В. Орєхов, В. П. Костенко, Б. М. Мірошниченко
	№ 65 — житл. будинок	1913	А. М. Гінзбург
	№ 67 — житл. будинок	1912	Л. Тервен
	№ 69 — житл. будинок	1928	В. П. Костенко
	№ 71 — житл. будинок з магазинами	1929	В. П. Костенко
	№ 80 — житл. будинок	1906	А. М. Гінзбург
	№ 82-а — житл. будинок з магазинами	1908	А. М. Гінзбург
	№ 82 — житл. будинок	1914	В. А. Естрович
	№ 84 — житл. будинок	1909, реконстр. 1930	Ю. С. Цауне
	№ 96, 98 — житл. будинки	1905	М. Г. Диканський
	№ 108 — житл. будинок з магазинами	1912	А. М. Гінзбург
	№ 116 — житл. будинок «Південьсталь»	1928	А. В. Линецький, М. Ф. Покорний
	№ 124—126 — житл. квартал «Металіст»	1934 (реконстр. 1950)	В. Й. Богомолов
	Театральний пров.		
	№ 5 — житл. будинок	1904	М. Г. Диканський
	№ 6 — житл. будинок	1910	Л. Тервен
	№ 9 — житл. будинок	1928	В. І. Пушкарьов
	Тринклера вул.		
	№ 2 — Ін-т гігієни праці та профзахворювань	1935	В. А. Естрович

№ 8 — студентський гуртожиток ун-ту	1901	В. В. Величко
Університетська вул.		
№ 4 — Єпархіальне управління	1892	В. Х. Немкін
№ 5 — ломбард	1908	Б. Н. Корнієнко
№ 9 — житл. будинок	1954	Г. Г. Вегман
№ 10 — адм. будинок (тепер Істор. музей)	1912	В. М. Покровський
Комплекс будівель старого ун-ту		
гол. корпус	1823	Е. О. Васильєв, І. Вателет
хім. корпус	1820—23	
будинок губернатора	1768—76	М. Тихменєв
фіз. корпус	1820—23	
б-ка	1903	В. В. Величко
церква	1823	Е. О. Васильєв
брама	1820—23	
Терасний сквер	1951—52	Г. Г. Вегман, І. Я. Жилкін, М. С. Луцький, А. С. Маяк
Фейєрбаха пл.		
№ 5 — житл. будинок	1914	О. І. Ржепишевський
№ 7 — Управління Пн.-Донецької залізниці	1913	С. П. Тимошенко, П. П. Ширшов, П. Соколов
№ 8 — житл. будинок	1914	А. М. Гінзбург
№ 13 — житл. будинок	1914	Ю. С. Цауне
№ 15 — телеграф	1840	В. І. Шевцов
Хмельницького Богдана пл.		
№ 4 — адм. будинок	1912	А. А. Алексеєв, Н. Е. Васильєв
№ 12, 16, 17, 18, 25, 28 — житл. будинки	поч. 20 ст.	
Чайковського вул.		
№ 3 — адм. будинок	поч. 20 ст.	В. В. Величко
№ 4 — адм. будинок	1915	О. М. Бекетов
№ 15 — житл. будинок	поч. 20 ст.	А. М. Гінзбург
№ 17 — житл. будинок	1911	О. І. Ржепишевський
№ 21 — житл. будинок	1912	А. М. Гінзбург
Червоноармійська вул.		
№ 4 — житл. будинок	1911	О. І. Ржепишевський
№ 7 — Управління Південної залізниці	1914	О. І. Дмитрієв, Д. В. Ракитін
№ 8/10 — житл. будинок	1932	О. М. Бекетов
Червонопрапорний пров.		
№ 4 — житл. будинок	1913	А. М. Гінзбург
Червоножовтнева вул.		
№ 1 — готель «Версаль» (тепер	поч. 20 ст.	Ю. С. Цауне

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Ін-т культури)		
	№ 2 — перша аптека Приказу громад. нагляду (тепер навч. заклад)	1786	П. А. Ярославський
	№ 14—міжміська телефонна станція	1936	Л. Ю. Любарський
	Чернишевського вул.		
	№ 14 — садибний будинок та флігель	1808—14	П. А. Ярославський, В. М. Лобачевський
	№ 20, 24 — особняки	кін. 19 — поч. 20 ст.	
	№ 29 — особняк	поч. 20 ст.	В. Немкін
	№ 59 — особняк (тепер будинок Спілки письменників)	поч. 20 ст.	А. М. Гінзбург
	№ 60 — кол. гімназія (тепер корпус педінституту)	1909	Ю. С. Цауне
	№ 66 — житл. будинок	1913	В. М. Покровський
	№ 79 — кол. гімназія (тепер корпус автодорожнього інституту)	1914	Б. М. Покровський
	№ 80 — житл. будинок	1905	М. Г. Дикавський
	№ 96 — житл. будинок	1913	Б. М. Добротворський, І. Таранов-Білозоров, М. Л. Мовшович, В. П. Костенко
	Чигирина вул.		
	№ 4 — житл. будинок	1911	А. М. Гінзбург
	№ 8 — житл. будинок	1914	О. І. Ржепишевський
	Чубаря вул.		
	№ 6 — житл. будинок	поч. 20 ст.	Ю. С. Цауне
	№ 6-а — житл. будинок	1913	О. І. Ржепишевський
	№ 7 — особняк	поч. 20 ст.	
Барвінківський р-н			
м. Барвінкове	Успенська церква	поч. 20 ст.	
с. Секретарівка	Тамбовська (Бузова) фортеця укр. лінії	1731	
Близнюківський р-н			
с. Олексіївка	Олексіївська церква	19 ст.	

Богодухівський р-н			
смт Шарівка	Садиба (палац, будинок управителя, будинок варти, будинок лісника, оранжерея, каретний двір, фазанник, госп. двір, два ставки та пейзажний парк)	19 ст.	
Валківський р-н			
с. Високопілля	Миколаївська церква	19 ст.	
смт Старий Мерчик	Палацово-парковий ансамбль:	кін. 18 ст.	
	палац	1776—78	П. А. Ярославський
	будинок челяді	кін. 18 ст.	П. А. Ярославський
	флігель	кін. 18 ст.	П. А. Ярославський
	парк	2-а пол. 18 ст.	
Великобурлуцький р-н			
смт Великий Бурлук	Садибний комплекс	поч. 19 ст.	
с-ще Гнилиця	Преображенський собор	19 ст.	
Вовчанський р-н			
м. Вовчанськ	Будинок кол. жін. гімназії	19 ст.	
	Лазарет	кін. 18 ст.	
	Семінарія	кін. 18 ст.	
с. Василівка	Садибний ансамбль: гол. будинок, зерносховище, насіннесховище	поч. 19 ст.	
с. Волохівка	Садибний комплекс	1-а пол. 19 ст.	
с. Червоноармійське Друге	Комплексні лікарні	поч. 19 ст.	
Дворічанський р-н			
смт Дворічна	Садибний комплекс	19 ст.	
Дергачівський р-н			
смт Вільшани	Банк	1907	
Зачепилівський р-н			
с. Залінійне	Федорівська фортеця (первісна назва «Нове»)	30-і рр. 18 ст.	
с. Орчик	Миколаївська церква	19 ст.	
с. Скалонівка	Козловська фортеця укр. лінії (первісна назва «Крутоярська»)	30-і рр. 18 ст.	

П р о д о в ж е н н я

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Зміївський р-н			
с. Борова	Церква	поч. 19 ст.	
с-ще Водяне	Церква	поч. 19 ст.	
с. Гайдари	Церква	19 ст.	
Золочівський р-н			
смт Золочів	Вознесенська церква	поч. 19 ст.	
с. Малижине	Садибний ансамбль: палац із флігелями комора церква Успіння Богородиці парк	19 ст. 1823 1823 поч. 19 ст. 19 ст.	
с. Сковородинівка	Мемор. комплекс Г. С. Сковороди	1972	скульптори Д. В. Сова, Л. І. Жуковська, І. П. Кавалерідзе, арх. В. Г. Гнездилов
Ізюмський р-н			
м. Ізюм	Ізюмська фортеця Спаський собор Вознесенська церква	1681 1684 1-а пол. 19 ст.	
с. Іванівка	Церква Іоанна Предтечі	1776	
с. Червоний Оскіл	Цареборисівська фортеця	кін. 16 — поч. 17 ст.	
Красноградський р-н			
м. Красноград	Білівська фортеця укр. лінії	1731	
с. Берестовенька	Церква	1-а пол. 19 ст.	
с. Жовтневе (Октябрське)	Іванівська фортеця укр. лінії	1731	
Краснокутський р-н			
смт Краснокутськ	Парк Михайлівська церква	1809 19 ст.	
с-ще Володимирівка	Садибний комплекс Харитоненків	кін. 19 ст.— поч. 20 ст.	

	Спаська церква	1913	О. В. Щусєв, О. М. Рухлядєв, скульп. С. Т. Коненков, А. Т. Матвєєв, С. А. Ісаєв
с. Єфремівка	Єфремівська фортеця Укр. лінії	1731	
с. Пархомівка	Садибний будинок	поч. 19 ст.	
	Покровська церква	1808	П. А. Ярославський
с. Рокитне	Садибний комплекс:	поч. 19 ст.	
	Палац	поч. 19 ст.	
	Миколаївська церква	1805	
	Парк	19 ст.	
Куп'янський р-н			
м. Куп'янськ	Церква	поч. 19 ст.	
	Друкарня	поч. 19 ст.	
	Адм. будинок	1-а пол. 19 ст.	
	Друкарня	кін. 19 ст.	
с. Курилівка	Церква	поч. 19 ст.	
с. Петропавлівка	Церква	поч. 19 ст.	
с. Сенькове	Церква	поч. 20 ст.	
Нововодолазький р-н			
смт Нова Водолага	Церква	поч. 19 ст.	
с. Дячківка	Орловська фортеця Укр. лінії	1731	
с. Парасковія	Парасківська фортеця Укр. лінії	1731	
с. Рокитне	Палац	кін. 18 ст.	
Сахновщинський р-н			
с. Великі Бучки	Земська школа	поч. 20 ст.	
Харківський р-н			
смт Безлюдівка	Покровська церква	поч. 19 ст.	
с. Борщова	Тихонівська церква	поч. 19 ст.	
смт Васищеве	Церква	поч. 19 ст.	
м. Люботин	Миколаївська церква	1843	
	Садибний ансамбль	поч. 19 ст.	
	Парк	19 ст.	
м. Мерефа	Церква Різдва	поч. 19 ст.	
смт Пісочин	Василівська церква	поч. 19 ст.	
м. Південне	Духівська церква	поч. 19 ст.	
с. Руські Тишки	Садибний комплекс	кін. 19 ст.	
смт Хорошеве	Миколаївський монастир	кін. 19 ст.	
с. Черкаські Тишки	Церква Успіння Богородиці	поч. 19 ст.	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Чугуївський р-н			
м. Чугуїв	Міська управа	поч. 19 ст.	
	Військове уч-ще	кін. 18 ст.	
	Школа	1-а пол. 19 ст.	
	Житл. будинок	1824	
	Покровський собор	1834	В. П. Стасов
	Торг. ряди	поч. 19 ст.	
	Преображенська церква	1824	
смт Введенка	Церква	1777*	
с. Гракове	Троїцька церква	1859	
с. Коробочкине	Будинок волосної управи	1823	В. П. Стасов
с. Михайлівка	Михайлівська фортеця Укр. лінії	1731	
смт Печеніги	Ново-Білгородський централ	1859	
Херсонська обл.			
м. Херсон	Арсенал	1784	
	Комплекс оборонних споруд фортеці:		
	Очаківська і Петербурзька брами, вали	80-і рр. 18 ст.	
	Греко-Софійський собор	1780	
	Спаський (Катерининський) собор	1787	
	дзвіниця	1806	
	Пороховий льох	1785—91	
	Миколаївська церква	1819	
	Святодухівський собор з дзвіницею	1836	
	Бібліотека (вул. 21 січня)	1896—97	Ф. В. Гонсіоровський
	Житл. будинки по вул. Комсомольській:	1-а пол. 19 ст.	
	№ 14		
	№ 23	серед. 19 ст.	
	№ 36 — будинок адмірала Д. Ї. Синявіна	1798	
	Краснофлотська вул.	1820	
	№ 1 — житл. будинок	1820	
	№ 27 — складські приміщення	кін. 18 ст.	

	Губернаторський будинок (вул. Перекопська № 4/14)	1905	
	Сільськогосподарський ін-т	1930—32	М. М. Максимов
	Будинок облвиконкому	1954	Г. Д. Трудлер
	Готель «Фрегат»	1989	В. Ф. Михайленко, інж. П. Н. Фертман
м. Нова Каховка	Центр міста	1950—56	А. Д. Маторін, В. Е. Мотлевич, інж. В. С. Дейнеко, художник Г. А. Довженко
	Палац культури	1952	С. М. Вайнштейн, М. С. Коломієць
	Будинок міськвиконкому	1956	С. М. Вайнштейн
	Зелений т-р	1953	Г. В. Зенькович, Л. А. Хохлова
	Комплекс гідровузла	1951—57	Г. М. Орлов, Ю. М. Гумбург
Бериславський р-н			
м. Берислав	Введенська церква	1726*	
	Воскресенська церква	1834	
	Готель для прочан при Воскресенській церкві (вул. Першого травня № 27)	1850	
	Повітове уч-ще (тепер муз. школа; вул. Гоголя № 4)	1884	
с. Вербівка	Шведська кірха	1870	
с-ще Веселе	Винообний з-д князя П. М. Трубецького	1909	
с. Качкарівка	Покровська церква	1910	О. Й. Бернардацці
с. Тягинка	Руїни фортеці «Тягин»	15—18 ст.	
с-ще Червоний Маяк	Стіни з вежами Григорівського монастиря	18 ст.	
Великоолександрівський р-н			
смт Велика Олександрівка	Дзвіниця церкви Олександра Невського	1810—20-і рр.	
	Комплекс гідроелектростанції	1928	
с. Новопавлівка	Миколаївська церква	1882	
с. Старосілля	Миколаївська церква	1838	К. А. Тон
Голопристанський р-н			
с. Геройське	Георгіївська церква	1898	
с. Нова Збур'ївка	Успенська церква	1869	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Каланчацький р-н			
смт Каланчак	Земська школа (тепер аптека; вул. Леніна № 7)	1890	
Каховський р-н			
с. Любимівка	Миколаївська церква	1860	
Нижньосірогозький р-н			
с. Нові Лагері	Ансамбль Корсунського монастиря:		
	Малий собор	1794	
	Стіни з вежами	1797	
Скадовський р-н			
с. Приморське	Церква архангела Михаїла	1842	
Херсонський р-н			
с. Степанівка	Комплекс психлікарні (гол. корпус, лікувальні корпуси, дит. відділення, кухонний блок, лабораторія, школа, виробничі приміщення, госп. двір)	1886—89	Е. К. Леговнч, Ф. М. Дмитренко, лікарі-психіатри Я. С. Дрознес, Д. Г. Гінзбург-Шик
Цюрупинський р-н			
м. Цюрупинськ	Укріплення Олешківської Січі (земляні бастіони та равеліни)	1710—30-і рр.	
	Успенський монастир (церква, келії; тепер швейна ф-ка «Юність»)	серед. 19 ст.	
	Комплекс лікарні земського лікаря К. І. Еляшева (житл. будинок і корпус лікарні)	1900	
с. Виноградове	Миколаївська церква	1910	
с. Тарасівка	Михайлівська церква	1914	
Чаплинський р-н			
смт Асканія Нова	Комплекс старого і нового дендропарків, малі архіт. форми, паркова скульптура	1887—91, 1966	

с. Григорівка	Костьол Миколая	1890	
с. Преображенка	Церква Іоакима та Анни	1870	
	Земська школа	1880	
с. Строганівка	Церква Олександра Невського	1869	
Хмельницька обл.			
м. Хмельницький	Будинок облвиконкому	1951	П. П. Лихолєтов
	Укр. муз.-драм. театр	1982	К. Л. Юровська, В. П. Каразіна, інж. Т. М. Федоренко
	Комплекс вид-ва «Поділля»	1985	В. Г. Романенко, інж. Я. Г. Педченко
Білогірський р-н			
смт Білогір'я	Земляні укріплення	16 ст.	
смт Ямпіль	Тихомльське городище	12 ст.	
	з руїнами фортеці	16 ст.	
Віньковецький р-н			
с. Адамівка	Покровська церква	1773	
с. Говори	Палац з госп. будівлями та парком	18 ст., реконстр. 1869	А. Ташкевич
с. Зіньків	Фортеця	13—14 ст.	
	Троїцький костьол	1750	
	Михайлівська церква	1769*	
	Садибний будинок	серед. 19 ст.	
Городоцький р-н			
смт Сатанів	Міська брама	15—18 ст.	
	Замок	15—18 ст.	
	Синагога	1532	
с. Сатанівська Слобідка	Комплекс споруд Троїцького монастиря:		
	Троїцька церква	1654	
	Келії та дзвіниця	1654	
	В'їзна брама	18 ст.	
Дунаєвецький р-н			
с. Голозубинці	Парк	серед. 17 ст.	
с. Маків	Палац (флігель)	30-і рр. 19 ст.	
	Іоанно-Богословська церква	1839—62	
с. Маліївці	Садибний комплекс:		
	палац	1788	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	водонапірна башта	поч. 19 ст.	
	госп. будинок	19 ст.	
	мур і міст з обелісками	18 ст.	
	парк	1-а пол. 19 ст.	
	огорожа з брамою, місток	кін. 18 ст.	
Ізяславський р-н			
м. Ізяслав	Замок (руїни)	1539	
	Монастир бернардинців:	поч. 17 ст.	
	кафедральний костьол Іоанна Хрестителя	1599, реконстр. 1756	Я. Мадлена П. Фонтана
	Михайлівський костьол	1602	Я. Мадлена
	келії	1610	Я. Мадлена
	мури, брама, вежі	18 ст.	
	Костьол св. Йосифа ордену місіонерів	1750—60	П. Фонтана
	Садибний комплекс: палац, дворик з аркадами, місток	18 ст.	П. Фонтана
с. Велика Радогощ	Миколаївська церква і дзвіниця	1799*	
с. Мала Радогощ	Покровська церква і дзвіниця	1800*	
Кам'янець-Подільський р-н			
м. Кам'янець-Подільський	Комплекс споруд Старого замку:	11—18 ст.	
	фортечні мури	11—18 ст.	
	Водяна вежа	15 ст.	
	Башта Рожанка	кін. 14 ст.	
	Нова вежа	1544	Іов Претфес
	Ляскоронська вежа	14—15 ст., серед. 16 ст.	Іов Претфес
	Комендантська вежа	15 ст.	
	Мала зх. вежа	1542—44	Іов Претфес
	Денна вежа	12—16 ст.	
	Ляська башта	15—16 ст., 1544	
	Тенчинська вежа	14—15 ст.	

Копак вежа	14—16 ст., 1544	
Папська вежа	15—16 ст.	
Міст фортечний	11—15 ст.	
Міські укріплення:	11—18 ст.	
міські ворота	15—18 ст.	
Вітряна брама з укріпленнями	15—17 ст.	
Кравецька башта	14—17 ст.	
Кушнірська башта	1565, реконстр. 1785	Я. де Вітте
Різницька башта	16 ст.	
Гончарна башта	16 ст., реконстр. 1583	
Башта на броді	15—16 ст.	
Підзамецькі ворота	1621, реконстр. 1771	Т. Штомберг Я. де Вітте
Вірменський бастіон	16 ст.	
Прибережна башта	15 ст.	
Комплекс фортечних споруд Руської брами:	15—18 ст.	
Дозорна башта	15 ст.	
барбакан Руської брами	16 ст.	
барбакан	15—17 ст., 18 ст.	
Надбрамна башта	15—18 ст.	
Казематна куртина	18 ст.	
Напівбашта	17 ст.	
Прибережна башта	15 ст.	
Мур і фрагменти шлюзової системи	18 ст.	
Комплекс споруд Польської брами:		
Надбрамна башта з барбаканом та казематом	13, 15—16 ст.	
Настінна башта з оборонним муром	15—16 ст.	
Прибережна башта	16—17 ст.	
Прибережна башта	16 ст.	
Новий замок:	1621—18 ст.	
напівбастіони, ковальєри, куртина, контрескарки, рів, рів між Новим і Старим замком	17—18 ст.	
Комплекс споруд вірм. Миколаївської церкви:		
руїни Миколаївської церкви	13 ст.	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	вежа-дзвіниця	кін. 14 — поч. 15 ст.	
	огорожа (руїни)	17 ст.	
	житл. будинок і підпірні стіни	16—18 ст.	
	Комплекс споруд кафедрального костьолу:	16—18 ст.	
	Петропавлівський костьол	16—18 ст.	
	Турецький мінарет	70-і рр. 17 ст.	
	дзвіниця	1648	
	Тріумфальна брама	1781	
	Петропавлівська церква	1580	
	Катерининська церква	18 ст.	
	Воздвиженська церква	1801*	
	Георгіївська церква з дзвіницею	1861	І. Аксельруд
	Покровська церква	1864	А. Островський, М. Кулаковський
	Миколаївська церква і дзвіниця	19 ст.	
	Троїцький монастир (келії)	17 ст.	
	Домініканський монастир:		
	Миколаївський костьол	1720	
	келії	18 ст.	
	Тринітарійський монастир:		
	Троїцький костьол	1750—65	
	дзвіниця	1707—65	
	огорожа	1707—65	
	Монастир францисканців:		
	костьол	1617—1672	С. Учта
	архієрейський будинок	1753, рек. 1-а пол. 19 ст.	С. Учта
	Домініканський монастир:		
	Михайлівський костьол	16—18 ст.	
	будинок М. Потоцького	1755	Я. де Вітте
	трапезна	16 ст.	
	келії	15—1-а пол. 18 ст.	
	огорожа з брамою	1-а пол. 18 ст.	
	Інші споруди:		
	Польський магістрат	15—18 ст.	

Будинок подольського єпископа	16 ст.	
Будинок Чарторийських	16—19 ст.	
Вірменські склади	16 ст.	
Грот-колодязь (вірменський)	16 ст.	
Руський магістрат	16—18 ст.	
Будинок турецького намісника	17 ст.	
Вірменський госпіталь	16—18 ст.	
Дім вірменського причту	15—18 ст.	
Вірменський торг. дім	17 ст.	
Вірменський колодязь	17—18 ст.	
Порохові склади	1778—79	Я. де Вітте
Польський магістрат	14—19 ст., реконстр. серед. 18 ст.	Я. де Вітте
Єзуїтський колегіум	1756	
Казарми фортеці	1780—88	Я. де Вітте
Католицька семінарія	1782	
Російська семінарія	1789	
Житл. будинки по вул.:		
Бебеля № 2	16—17 ст.	
Госпітальній № 4,	16—19 ст.	
№ 6	15—18 ст.	
Комсомольській № 104	серед. 19 ст.	
Ленінградській № 60	1911—1914	
К. Лібкнехта № 2	16—18 ст.	
Р. Люксембург № 12, 15, 17	15—19 ст.	
К. Маркса № 19, 21	19 ст.	
Радянській № 7,	16—19 ст.	
№ 8	16—18 ст.	
Вірменські будинки по вул. Свердлова № 2-а (з системою підпірних мурів),	15—19 ст.	
№ 4,	16—19 ст.	
№ 66	15—19 ст.	
Центральній № 3	18—20 ст.	
Центральній пл. № 8,	14—19 ст.	
№ 12,	14—19 ст.	
№ 16	14—19 ст.	
Будинок (старий) духовної семінарії	1789—90	
Садиба губернатора	18—19 ст.	
Будинок духовної консисторії	18—19 ст.	
Школа кармелітів	18 ст.	
Будинок (новий) духовної семінарії	1861—65	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Будинок окружного суду	1856	
	Лікарня	1864—87	М. Крачевський
	Казенна палата	1896	
	Гімназія Славутинської	19 ст.	
	Готель «Бель-В'ю»	19 ст.	
	Держбанк		
	Руська гімназія	1837—41	
	Пушкінський (Народний) дім	1841	
	Комерційний банк	19 ст.	
	Будинок дворянського зібрання	1857—93	
	Маріїнська гімназія	2-а пол. 19 ст.	
	Пивоварний завод	1872	
с. Баката	Скельний монастир давньорус. міста Бакати	12—14 ст.	
с. Жванець	Замок	16—17 ст.	
	Вірменський костьол	1782—86	
с. Китайгород	Костьол Діви Марії	1772—76	
с. Панівці	Комплекс споруд замку (руїни): замок (15—17 ст.), палац (16—17 ст.), колегіум (17 ст.)	15—17 ст.	
с. Рихта	Замок	1507 — кін. 16 ст.	
с. Чорнокозинці	Замок (руїни)	16—17 ст.	
	Брама і стіни	16—17 ст.	
	Костьол св. Йосифа	1608	
Красилівський р-н			
смт Антоніни	Садибний комплекс: флігель, манеж, парк, три брами, огорожа	18 ст.	Ф. Арво
Летичівський р-н			
смт Летичів	Михайлівська церква	17 ст.	
	Костьол Успіння	1606—1638	
	мури: вежа костьолу	16—18 ст.	
с. Западинці	Михайлівська церква і дзвіниця	18 ст.*	
смт Меджибіж	Замок Синявських:	14—16, 19 ст.	
	Башти і мури	14—16 ст.	
	Пристінні корпуси	16—17 ст.	

	Палац	16 ст.	
	Церква	1586	
	Троїцький костьол	1632	
	Колона-каплиця	17 ст.	
	Каплиця-ротонда	17 ст.	
Новоушицький р-н			
с. Заміхів	Костьол Яна Непомука	1808—1820	
Полонський р-н			
м. Полонне	Костьол св. Ганни	1607	
	Земляна фортеця з бастіонами	17 ст.	
	Парк	кін. 19 ст.	
с. Новоселиця	Парк	кін. 18 ст.	
Славутський р-н			
м. Славута	Торг. ряди	18 ст.	
с. Старий Кривин	Вознесенська церква	1763*	
Старокостянтинівський р-н			
м. Старокостянтинів	Частина замку князів Острозьких	1561—71	
	Костьол Іоанна Хрестителя	1754	
	Оборонна вежа	16—17 ст.	
с. Новоселиця	Палац	1-а пол. 19 ст.	
	Парк	кін. 18 ст.	
с. Самчики	Церква Параскеви П'ятниці	1772	
	Палац	поч. 19 ст.	
	Китайський будинок	поч. 19 ст.	
	Брама з привратними спорудами	поч. 19 ст.	
	Парк	поч. 19 ст.	
с. Самчинці	Парк	поч. 19 ст.	
с. Старий Остропіль	Преображенське	1840	
Чемеровецький р-н			
с. Залуччя	Дмитріївська церква	1738*	
Шепетівський р-н			
м. Шепетівка	Мемор. комплекс М. Островського	1966	М. О. Гусев, А. Ф. Ігнащенко, В. М. Суслов, худож. А. В. Гайдамака та ін.

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Ярмолинецький р-н			
с. Проскурівка	Водяний млин	19 ст.	
	Паперова ф-ка	19 ст.	
с. Сутківці	Замок	15—17 ст.	
	Покровська церква-фортеця	1476 — 1-а пол. 16 ст.	
с. Шарівка	Покровська церква-фортеця	14—17 ст.	
Черкаська обл.			
м. Черкаси	Гімназія (тепер Палац школярів)	1903	В. В. Городецький
	Укр. муз.-драм. т-р ім. Т. Г. Шевченка	1949	Б. Г. Кучер, Н. А. Набережних
	Будинок Рад	1959	В. В. Штокмар
	Залізничний вокзал	1965	Л. О. Чуприн
	Будинок зв'язку	1965	С. К. Рец
	Готель «Турист»	1970	Н. Б. Чмутіна, Е. В. Гусєва та ін.
	Холм Слави	1977	Скульптори Г. Н. Кальченко, Е. М. Кунцевич, Б. М. Микитенко, арх. Л. Ф. Ігнащенко, А. С. Ренькас.
	Палац культури «Дружба народів»	1980	В. О. Лебединцев, О. В. Чернецов, інж. П. К. Стосенко
	Краєзнавчий музей	1983	Л. С. Кондрацький, М. Я. Собчук, С. М. Фурсенко, інж. О. П, Стеценко
Городищенський р-н			
м. Городище	Михайлівська церква	1844	
Драбівський р-н			
с. Бирлівка	Миколаївська церква	19 ст.	
с. Мойсівка	Петропавлівська церква	1808	
Звенигородський р-н			
с. Козацьке	Садибний комплекс:		
	будинок управителя	поч. 19 ст.	

	дворовий будинок	поч. 19 ст.	
	парк	2-а пол. 18 ст.	
с. Мизинівка	Георгіївська церква	1911—12	
с. Стебне	Церква Іоанна Богослова	1885	
Золотоніський р-н			
м. Золотоноша	Преображенська церква Красногорського монастиря	1760—67	І. Г. Григорович-Барський
	Успенська церква	1909	
с. Антипівка	Церква Параскеви	1890	
с. Гельмязів	Троїцька церква	1841	
с. Драбівці	Троїцька церква	1794*	
	Миколаївська церква	кін. 18 ст.	
Кам'янський р-н			
м. Кам'янка	Садиба Давидових:	18 — поч. 19 ст.	
	флігель (зелений)	поч. 19 ст.	
	водяний млин	1825	Л. В. Давидов, майстри В. Гаврилов. Б. Дмитрієв.
	грот	кін. 18 ст.	
	парк	18—19 ст.	
с. Вербівка	Богородицька церква	1857	
с. Жаботин	Миколаївська церква	1848	
	Успенська церква	1851*	
с. Лебедівка	Олександрівська церква	1843	
с. Юрчиха	Успенська церква	поч. 20 ст.	
Канівський р-н			
м. Канів	Юріївський (Успенський) собор	1147	
	Музей-заповідник «Могила Т. Г. Шевченка»: могила поета (1861), пам'ятник йому,	1939	Скульптор М. Г. Манізер, арх. Е. О. Левінсон
	літ.-мемор. музей	1934—37	В. Г. Кричевський, П. Г. Костирко.
	Готель «Тарасова гора»	1961	Арх. Н. Б. Чмутіна, А. О. Зубок, В. Г. Штолько, інж. Л. Г. Дмитрієв, А. О. Ігнатенко
Катеринопільський р-н			
смт Єрки	Дмитрівська церква	1873*	
с. Суха Калигірка	Церква Іоанна Богослова (дерев'яна)	18 ст.	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Корсунь-Шевченківський р-н			
м. Корсунь-Шевченківський	Палацовий комплекс Лопухіних:	18—19 ст.	
	палац	1786	І. Ліндсей
	брама-вежа	1786	І. Ліндсей
	флігель	1786	
	Швейцарський будинок	1783	Я. Мюнц
	парк	1783	Я. Мюнц
с. Кірове	Преображенська церква	1738*	
с. Таращa	Георгіївська церква	1753	
Лисянський р-н			
с. Журжинці	Церква Різдва Богородиці	1832	
с. Яблунівка	Церква Олександри	1838	
Маньківський р-н			
с. Добра	Садибний будинок	19 ст.	
с. Роги	Корчма	18 ст.	
Монастирищенський р-н			
м. Монастирище	Покровська церква	19 ст.*	
с. Халаїдове	Церква Різдва Богородиці	18 ст.	
Смілянський р-н			
с. Сміла	Покровська церква	кін. 19 ст.	
с. Мельниківка	Покровська церква	18 ст.	
с. Тернівка	Дмитрівська церква	1822	
Тальнівський р-н			
м. Тальне	Мисливський замок	1896—1903	
	Парк	18 ст.	

Уманський р-н			
м. Умань	Дендропарк «Софіївка» з комплексом паркових споруд: фонтани — «Змій», «Семиструйки»; статуї — Евріпіда, Меркурія, Паріса, Аполлона Флорентійського, композиція «Зима»; джерело «Ужі»; гроти — «Страху і Сумнівів», «Західний», «Локетек», «Горішок», «Левовий», «Венери»; бельведер зі статуєю Аполлона; «Долина гігантів», «Критський лабіринт», «Амстердамський шлюз», «Тераса муз»;	1796—1800	І. Заремба, Л. Метцель
	«Павільйон Флори»,	1846	І. Макутін
	Фазанник	1812	
	«Рожевий павільйон»	1850—52	А. І. Штакеншнейдер
	«Китайська альтанка»	1841	
	Вхід до парку	1850—52	А. І. Штакеншнейдер, І. Макутін
	Обеліск	1856	
	Василіанський монастир	1764—84	
	Торгові ряди	1780	І. Тепінгер
	Миколаївська церква	1812	
	Костьол Успіння	1826	
	Педагогічне училище (тепер педінститут)	1898	В. В. Городецький.
с Пугачівка	Троїцька церква	18 ст.*	
с. Родниківка	Церква Параскеви	1883	
Христинівський р-н			
с. Синиця	Парк і паркові споруди (міст, альтанка та ін.)	17—18 ст.	
Черкаський р-н			
с. Думанці	Миколаївська церква	19 ст.*	
с. Мошни	Преображенська церква	1840	
с. Чубівка	Церква Онупріївського монастиря	1811	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Чигиринський р-н			
м. Чигирин	Фортеця (руїни)	16—17 ст.	
	Будинок поліцмейстера (тепер краєзнавчий музей)	серед. 19 ст.	
	Будинок Рад	1956	О. І. Возний
с. Медведівка	Успенська церква	1860	
с. Мельники	Троїцька церква Мотронинського монастиря	1801	
с. Суботів	Іллінська церква	1656	
Чорнобаївський р-н			
с. Жовнине	Фортеця	17 ст.	
Шполянський р-н			
м. Шпола	Палац	серед. 19 ст.	
с. Бурти	Покровська церква	1829	
с. Лебедин	Преображенська церква	1826	
	Дзвіниця Лебединського монастиря	1839	
с. Матусів	Вознесенська церква	1818	А. І. Меленський
	Реконструкція центру	1989	О. С. Рекокас, Л. С. Кондрацький, М. Я. Собчук, С. М. Фурсенко
Чернівецька обл.			
м. Чернівці	Вознесенська церква і дзвіниця	17 ст.*	
	Миколаївська церква	1607 *	
	Спиридонівська церква і дзвіниця	1715	
	Церква Різдва і дзвіниця	1767	
	Успенська церква і дзвіниця	1783	
	Кафедральний собор	1838—44	
	Ратуша	1847	А. Микулич
	Поштамт	1856	
	Вірменська церква	1860	Й. Главка
	Митрополича резиденція:	1864—82	Й. Главка, художники К. Свобода, К. Йобст, Є. Бучевський, Є. Максимович

	Митрополичий корпус	1864—76	
	Семінарськиї корпус	1878—82	
	будинок для приїжджих	1874	
	парк і паркові споруди	1874	
	Банк є.-г. кредитів	1873—78	
	Кафедральний зал Музичного т-ва	1876—77	
	Ботанічний сад	1877	
	Костьол езуїтів	1891—94	
	Будинок ун-ту (Університетська № 28)	19 ст.	
	Адміністративний будинок (Центр. пл. № 10)	1901	
	Готель (Заньковецької № 11)	поч. 20 ст.	
	Готель (Худякова № 1)	1904	
	Укр. муз.-драм. театр ім. О. Ю. Кобилянської	1905	Ф. Фельнер, Г. Гельмер
	Палац юстиції (вул. Радянська)	1906	
	Залізничний вокзал	1907	
	Євр. нар. дім (Театральна пл. № 5)	1907—08	
	Будинок Палати торгівлі та ремесел (Театральна пл. № 2)	1910—12	
	Миколаївський кафедральний собор	1939	
Вижницький р-н			
с. Виженка	Церква Іоанна Сучавського і дзвіниця	1792*	
	Каплиця на честь скасування кріпацтва на Буковині у 1848	19 ст.	
Глибоцький р-н			
с. Байраки	Церква Різдва і дзвіниця	1646	
с. Біла Криниця	Церква Козьми та Дем'яна	1740	
	Собор старообрядців	1906	Живопис майстрів з Палеха в інтер'єрі
с. Буківка	Дмитрівська церква	18 ст.*	
с. Велика Буда	Успенська церква	1794	
с. Верхні Синівці	Хрестовоздвиженська церква	1790*	
м. Герца	Спиридонівська церква	1807	
с. Димка	Садиба О. Ю. Кобилянської	1898, відбудова 1969	
с. Круп'янське	Благовіщенська церква і дзвіниця	1772*	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
с. Луковиця	Дмитрівська церква, брама і дзвіниця	1757*	
с. Мала Буда	Всіхсвятська церква	1818	
с. Могилівка	Успенська церква	17 ст.	
с. Петрашівка	Архангельська церква	1663*	
с. Підвальне	Воздвиженська церква	1561*	
с. Поляна	Миколаївська церква і дзвіниця	1618*	
с. Тернавка	Дмитрівська церква	1811	
с. Турятка	Успенська церква	1718	
	Архенгельська церква	1796*	
Заставнівський р-н			
с. Василів	Церква Різдва Богородиці	1835	
с. Вікно	Палац	1809	
	Іванівська церква	1826	
с. Звенячин	Церква Різдва	1797	
с. Хрещатик	Іванівська церква	1765	
	Дзвіниця й каплиця	17 ст.	
с. Кулівці	Успенська церква і дзвіниця	1779*	
с. Репужинці	Покровська церква і дзвіниця	1791	
Кіцманський р-н			
с. Берегомет	Миколаївська церква і дзвіниця	1786*	
с. Валява	Успенська церква і дзвіниця	1778*	
с. Глиниця	Успенська церква	1786	
с. Дубівці	Успенська церква, дзвіниця і брама	1775*	
с. Іванківці	Різдва Богородиці церква	1794*	
смт Лужани	Вознесенська церква і дзвіниця	1455	
с. Нижні Станівці	Миколаївська церква і дзвіниця	1794*	
с. Оршівці	Успенська церква і дзвіниця	1850	

с. Ошихліби	Костянтинівська церква і дзвіниця	1779*	
с. Шипинці	Церква Різдва	1812	
Новоселицький р-н			
с. Динівці	Млин	19 ст.*	
с. Магала	Троїцька церква	1818	
с. Топорівці	Іллінська церква	1560	
Путильський р-н			
смт Путила	Миколаївська церква	1885*	
с. Дихтинець	Дмитрівська церква	1871*	
с. Конятин	Василівська церква	1790*	
с. Розтоки	Успенська церква і дзвіниця	1846*	
с. Селятин	Церква і дзвіниця	17 ст.*	
с. Сергії	Садиба Л. Кобилиці	1-а пол. 19 ст.	
с. Усть-Путила	Церква Параскеви і дзвіниця	1881*	
с. Шепіт	Іллінська церква і дзвіниця	1898*	
Сокирянський р-н			
с. Білоусівка	Дмитрівська церква і дзвіниця	1794*	
с. Непоротове	Скельний монастир	12—13 ст.	
Сторожинецький р-н			
с. Стара Жадова	Михайлівська церква	1806*	
с. Ясени	Покровська церква і дзвіниця	17 ст.*	
Хотинський р-н			
м. Хотин	Комплекс фортечних споруд:	13—18 ст.	
	замок	13—15 ст.	
	5 веж	13 ст.	
	2 палаци		
	житл. корпус з каплицею		Збереглися фрагменти живопису 1544—48
	бастіонні укріплення з Кам'янецькою, Ясською та Бендерською брамами	закін. 1711	
с. Недобоївці	Млини (2)	19 — поч. 20 ст.*	
с. Рукшин	Млин	поч. 20 ст.*	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Чернігівська обл.			
м. Чернігів	Дитинець:		
	Спасо-Преображенський собор	1036—70 рр. — серед. 17 ст.	Фрагменти фрескового живопису 11 ст., іконостас 1798
	Борисоглібський собор	серед. 12 ст., реставрація 1952—58	М. В. Холостенко
	Чернігівський колегіум	16 — поч. 18 ст.	
	Будинок Я. Лизогуба (Будинок полкової канцелярії)	кін. 17 ст.	
	Будинок архієпископа (тепер Архів Черніг. обл.)	1780, реконстр. 1802—04	А. Карташевський
	Будинок губернатора (тепер Істор. музей)	1804—06	А. Д. Захаров
	П'ятницька церква	кін. 12 — поч. 13 ст., реставр. 1962	П. Д. Барановський, М. В. Холостенко
	Ансамбль Єлецького Успенського монастиря:	11—17 ст.	
	Успенський собор	11 — поч. 12 ст.	
	келії північні	16—17 ст.	
	келії південно-західні	17 ст.	
	келії східні	17 ст.	
	Петропавлівська церква з трапезною	17 ст.	
	брама і мури	17 ст.	
	дзвіниця	17 ст.	
	Будинок Феодосія Углицького	1688	
	Ансамбль Троїцько-Іллінського монастиря:	11—17 ст.	
	Антонієві печери з церквами Антонія і Феодосія	11—18 ст.	
	Іллінська церква	12—17 ст., реставр. 1969—82	
	дзвіниця Іллінської церкви	1910	
	Троїцький собор:	1680—95 реставр. 1974—85	І. Баптіст, в інтер'єрі стінопис 17—18 ст.

трапезна із Введенською церквою	1677—79	
келії	17—18 ст.	
будинок архієрея	1750	
дзвіниця	1775	
Іллінська брама	18 ст.	
мури з брамами та баштами	18 ст.	
Катеринська церква (тепер Музей нар.-декор. мист-ва)	1715	
Воскресенська церква з дзвіницею	1772—75	
Будинок губернської земської управи (тепер адм. установа)	1908—10	
Казанська церква	1820—27	
Духовна семінарія (тепер мед. установа)	18—19 ст.	
Будинок поштової контори	поч. 19 ст.	
Міська лікарня: 5 корпусів	поч. 19 ст.	А. Карташевський
2 корпуси	1938—39	В. М. Дюмін
Будинок мір і вагів (тепер телестудія)	поч. 19 ст.	
Парк культури і відпочинку ім. М. М. Коцюбинського	закл. після 1845	
Будинок жін. гімназії (тепер Худож. музей)	1899	Д. В. Савицький
Будинок кол. пожежного т-ва (вул. Леніна № 34)	1893, перебуд. 20-і та 40-і рр. 20 ст.	
Будинок цивільного губернатора (тепер Будинок офіцерів)	1896	М. Маркелов
Будинок реального уч-ща	кін. 19 — поч. 20 ст.	Д. В. Савицький
Будинок кол. статистичного бюро (вул. Східночеська № 9)	кін. 19 ст.	
Будинок В. В. Тарновського (тепер Б-ка для юнацтва)	1900—01	
Будинок нар. школи (тепер поліклініка № 1)	поч. 20 ст.	
Будинок Г. К. Остапенка (вул. Воровського № 10)	кін. 19 — поч. 20 ст.	
Будинок працелюбства (вул. Комсомольська № 49)	кін. 19 ст.	
Будинок Рашевського (вул. Леніна № 116)	кін. 19 ст.	
Будинок реального уч-ща (тепер кооперативний технікум)	кін. 19 — поч. 20 ст.	Д. В. Савицький

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Кінотеатр Раковського (вул. Леніна № 19)	кін. 19 — поч. 20 ст.	
	Садиба Л. І. Глібова (тепер Ін-т с.-г. мікробіології)	кін. 19 ст.	
	Будинок держбанку	1908, відбуд. 50-і рр. 20 ст.	
	Будинок дворянського і селянського поземельного банку (тепер Б-ка ім. В. Г. Короленка)	1910—13	Арх. О. Фон-Гоген, Інж. Д. Афанасьєв
	Будинок Черніг. міського уч-ща ім. М. В. Гоголя (тепер Ін-т удосконалення вчителів)	1911	Інж. І. М. Якубович
	Будинок Миколаївського єпархіального братства (тепер обл. філармонія)	1911—12, відбуд. у 50-і рр. 20 ст.	
	Будинок Ін-ту фізметодів лікування	1912	інж. І. М. Якубович
	Будинок електростанції	1927—29	Г. Конопацький
	Кінотеатр ім. М. О. Щорса	1939, відбуд. 1947, реконструкція 1962	П. Ф. Савич. А. А. Карнабіда
	Залізничний вокзал	1948—50	В. В. Лоскутов, Г. І. Гранаткін
	Готель «Градецький»	1983	В. Г. Штолько, А. В. Грачова та інш.
	Коцюбинського М. М. музей	кін. 19 ст., 1982	
Бахмацький р-н			
смт Батурин	Будинок В. Л. Кочубея	кін. 17 — поч. 18 ст.	
	Палац К. Г. Розумовського	1799—1803, частково реставр. 1911—13	Ч. Камерон А. Є. Білогруд
	Воскресенська церква	1803	Збереглися фрагменти надгробку К. Г. Розумовському роботи скульп. І. П. Мартоса.
	Парк	18 ст.	А. Рінальді

с. Осіч	Дзвіниця	1825	
с. Тиниця	Будинок В. Л. Кочубея	18 ст., перебуд. 19 і 20 ст.	
	Складське приміщення	19 — поч. 20 ст.	
	Парк	кін. 18 ст.	
Бобровицький р-н			
с. Нова Басань	Церква Різдва Богородиці	1829	
смт Новий Биків	Успенська церква	1801—04	
с. Стара Басань	Преображенська церква	1820*	
Варвинський р-н			
смт Варва	Будинок кол. земської школи	1915	Д. В. Савицький
с. Макушиха	Будинок кол. земської школи	19 ст.	
с. Озеряни	Комплекс будівель кол. земської школи	19 ст. 19 ст.	
	Вітряк	19 ст.	
с. Остапівка	Будинок кол. земської школи	поч. 20 ст.	
с. Світличне	Будинок кол. земської школи	поч. 20 ст.	
Городнянський р-н			
м. Городня	Народний дім (тепер дит.-юнацька спорт. школа)	кін. 19 ст.	Інж. І. М. Якубович
с. Великий Листвен	Михайлівська церква	1742, переб. 1855	
Ічнянський р-н			
с. Заудайка	Покровська церква	1910	
с-ще Качанівка	Істор.-культур. заповідник «Качанівка»:		
	палац та флігелі (південний та північний)	70-і рр. 18 ст.	К. І. Бланка, М. К. Мосципанов
	башта	1866—98	
	Георгіївська церква	1817—28	
	Альтанка М. І. Глинки	30-і рр. 19 ст.	
	господарські споруди	кін. 19 ст.	
	парк	1777	М. К. Мосципанов
с-ще Тростянець	Дендрологічний заповідник «Тростянець»	засн. 1834—64	Садоводи І. Є. Янік, І. Ф. Круподеря, І. Л. Беззуб, С. В. Ткачун, В. І. Верескун, І. В. Висовець, майстер К. Д. Шлінглоф

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Козелецький р-н			
смт Козелець	Кам'яниця Дараганів	1-а пол. 18 ст.	
	Садиба В. Г. Дараган	2-а пол. 18 ст.	
	Собор Різдва Богородиці	1752—63	А. В. Квасов, І. Г. Григорович-Барський
	дзвіниця	1766—70	А. В. Квасов
	Миколаївська церква	1781—84	
	Будинок полкової канцелярії (тепер бібліотека)	1756—65	А. В. Квасов,
	Вознесенська церква	1866—74	
с. Покорщина (тепер в межах Козельця)	Садиба	2-а пол. 18 ст.	
	Комора	1-а пол. 18 ст.	
с. Вовчок	Церква Різдва Богородиці	1807—08	
	Поміщицька садиба і будинок волосної управи	18 ст.	
с. Данівка	Георгіївський собор	1742, перебудов. 1770	
с. Лемеші	Трьохсвятительська церква	1760, фрагмент олійного живопису 18—19 ст.	А. В. Квасов
	дзвіниця	1865	В. Куцевич
	Будинок земської школи	1909—10	Інж. І. М. Якубович
с. Максим	Покровська церква	серед. 19 ст.	
м. Остер	Юріївська божниця	1098, реставр. 1907	П. П. Покришкін
с. Петрівське	Комплекс будівель Михайлівської церкви	1782—96	
с. Чемер	Михайлівська церква	1888	
	Будинок садиби Пашковських, залишки парку	19 ст.	
Коропський р-н			
смт Короп	Вознесенська церква	1764	
	Іллінська церква	сер. 18 ст.	

с. Вишеньки	Палац П. О. Румянцева-Задунайського	1787	Д. Г. Котляревський, будував М. К. Мосципанов
	Успенська церква	1782—87	
с. Жовтневе	Церква Різдва Богородиці	1796	
с. Оболоння	Церква Різдва Богородиці, дзвіниця	1800	
с. Райгородок	Преображенська церква	1825—40	
Менський р-н			
с. Бігач	Троїцька церква	1787	
с. Волосківці	Успенська церква, дзвіниця	1765* серед. 19 ст.*	
с. Городище	Миколаївська церква	1722	
с. Дягова	Покровська церква	1896	
с. Синявка	Покровська церква	1706*	
с. Стольне	Андріївська церква, дзвіниця	1782 1864	
Ніжинський р-н			
м. Ніжин	Миколаївський собор	1658	
	Благовіщенський собор	1702—16	Г. І. Устинов
	Введенський собор	1788	Збереглися залишки розпису
	Михайлівська (грецька) церква	1729	
	Троїцька церква	1727—33	Збереглися олійні розписи 19 ст.
	Іоанна Богослова церква	1752	Зберігся частково олійний розпис 18—19 ст.
	Спасо-Преображенська церква	1757	
	Всіхсвятська (грецька) церква	80-і рр. 18 ст.	
	Покровська церква	1757—65, живопис кін. 18 ст.	
	Миколаївська церква	18 ст.	
	Графський сад	поч. 18 ст.	
	Будинки кол. Поштової контори	70-і рр. 18 ст.	
	Будинок грецького магістрату, або купецького будинку (вул. Гребінки № 21)	1785	
	Житл. будинок (Пожежна № 2)	кін. 18 ст.	
	Будинок міськ. думи (тепер мед. уч-ще; вул. Студентська № 2)	кін. 18 ст.	

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
	Гімназія вищих наук (тепер пед. ін-т)	1805—17	А. І. Руска
	Парк	поч. 19 ст.	
	Будинок повітового уч-ща (вул. Червоних Партизанів № 13)	1816	
	Будови острогу (тепер станція швидкої та невідкладної допомоги)	1818	А. Д. Захаров
	Садиба М. Я. Макарова (тепер вечірня школа)	поч. 19 ст.	
	Парк Т. Г. Шевченка (кол. Миколаївський)	закл. 1894	Садівник І. Ф. Оузький
	Будинок електростанції (тепер спортзал; вул. Червоних партизанів № 3)	1914—16	В. Г. Кричевський
с. Безуглівка	Михайлівська церква	1805—35	
с. Селище	Олександро-Невська церква	1881*	
м. Новгород-Сіверський	Ансамбль споруд Спасо-Преображенського монастиря:	12—19 ст.	
	Спасо-Преображенський собор	1791—186...	Дж. Кваренгі, буд-вом керував А. Карташевський
	дзвіниця	16—19 ст.	
	палатний корпус з Петропавлівською церквою	16—17 ст.	
	покої настоятеля з Іллінською церквою	16—18 ст.	
	келії	17 ст.	
	бурса	1657—67	
	мури і башти	1690	
	Торг. ряди	18 — поч. 19 ст.	
	Складські приміщення	поч. 19 ст.	
	Успенський собор	1671—1715	
	Тріумфальна арка	1786—87	А. В. Квасов
	Будинок чол. гімназії	40-і рр. 19 ст.	
	Будинок жін. гімназії	1875	
	Будинок кол. земства (ріг вул. Леніна і К. Маркса)	кін. 19 ст.	

	Житловий будинок (вул. К. Маркса № 7)	19 ст.	
	«Слово о полку Ігоревім» (меморіал)	1989	Скульп. А. В. Кущ, арх. М. Й. Барановський, В. В. Павленко
Носівський р-н			
м. Носівка	Комплекс будівель с.-г. станції	1911—13	
Прилуцький р-н			
м. Прилуки	Будинок полкової скарбниці	поч. 18 ст.	
	Спасо-Преображенський собор	1710—20	
	Собор Різдва Богородиці	1806	
	Миколаївська церква з дзвіницею	1720	
	Стрітенська церква (тепер Прилуцький краєзнавчий музей)	1889	
с. Білорічиця	Флігель кол. садиби О. С. Рахманової	1878	О. Е. Ягн, розписи В. М. Соколова
с. Густиня	Густинський монастир:	поч. 17—19 ст.	
	Троїцький собор	1672—76	
	Петропавлівська надбрамна церква	1693—1708	
	Миколаївська надбрамна церква	1693—1708	
	Воскресенська церква:	1695	
	трапезна	1693—1708	
	корпус настоятеля	1749	
	готель для прочан	1843	
	мури і брама	17—19 ст.	
смт Ладан	Покровський монастир:	засн. 17 ст.	
	Покровський собор	1763	
	Миколаївська церква	серед. 19 ст.	
	келії, залишки муру	17—19 ст.	
смт Линовиця	Садиба де Бальменів:	19 ст.	
	брама	серед. 19 ст.	
	парк	кін. 18 ст.	
смт Мала Дівиця	Вітряк	кін. 19 ст.	
с. Полонки	Михайлівська церква	1777—79	
с. Радьківка	Вознесенська церква	1797—1805	
с. Яблунівка	Преображенська церква з дзвіницею	1843	

Продовження

Область, місто, с-ще, смт, село	Пам'ятка архітектури	Час побудови * — дерев. архітектура	Архітектор, художник
Ріпкинський р-н			
с. Грабів	Троїцька церква	1896—97*	О. Михайлов
с. Даничі	Михайлівська церква	кін. 19 ст.*	
смт Любеч	Кам'яниця П. Л. Полуботка	17 ст.	
	Воскресенська церква	1817	
	Трапезна з церквою Іоакима та Анни	1754	
	Печера Антонія	11 ст.	
с. Суличівка	Церква Різдва Богородиці з дзвіницею	1786	
Семенівський р-н			
м. Семенівка	Казанська церква	1875	
Сосницький р-н			
смт Сосниця	Покровська церква	1847*, зберігся олійний розпис	
	Хата О. П. Довженка (тепер музей)	1960 (реставр.)	
с. Загребелля	Церква Різдва Богородиці	1870*	
с. Киріївка	Преображенська церква	1904	
Срібнянський р-н			
смт Дігтярі	Садиба П. Г. Галагана	1825—32, перебуд. 1877—82	П. А. Дубровський Ф. Вержбицький
	парк (залишки)	1826—31	садівник Редель, з 1834 — К. Христіані
с. Сокиринці	Садиба П. І. Галагана:		
	палац	1825—31	П. А. Дубровський
	службові флігелі та брама	1825—31	П. А. Дубровський
	стайня	1825—31	П. А. Дубровський
	альтанка	1829	П. А. Дубровський
	парк		Садівник І. Є. Бістерфельд, арх. П. А. Дубровський

Талалаївський р-н			
с. Корінецьке	Покровська церква	17 ст.*	
с. Красний Колядин	Церкви: Миколаївська	1729	
	Успенська	1814	
с. Рябухи	Петропавлівська церква	1864*	
с. Сильченкове	Успенська церква	19 — поч. 20 ст.*	Майстер І. Будовський, збереглися ікони 18—19 ст., олійні розписи поч. 20 ст.
с. Юрківці	Михайлівська церква	1-а пол. 19 ст.	
Чернігівський р-н			
с. Количівка	Церква Різдва Богородиці	1788, 1885*	Іконостас і ікони 18 ст.
с. Новий Білоус	Троїцька церква	1-а пол. 18 ст., зберігся різьблений іконостас	
	дзвіниця	18 ст.*	
смт Седнів	Садиба Лизогубів:	кін. 17—19 ст.	
	Парк	кін. 17 ст.	
	Кам'яниця Лизогубів	1690	
	Воскресенська (Різдва Богородиці) церква	1690	
	Садибний будинок	19 ст.	
	Кам'яний місток, грот, альтанка Л. І. Глібова	1-а пол. 19 ст.	
	Георгіївська церква	1747*	
	Успенська церква з дзвіницею	1861	
	Будинок Усатових (Сновський пров. № 5)	19 ст.	
с. Топчіївка	Симеонівська церква	1814—15	Збереглися фрагменти олійного стінопису, деталі різьбленого декору
Щорсівський р-н			
с. Гірськ	Миколаївська церква	1911*	Ікони 18—19 ст.
с. Хотуничі	Троїцька церква	1868*	
с. Чепелів	Михайлівська церква	1900*	

ДОДАТОК

АНТÓНОВ Володимир Іванович (7.V 1937, Орел) — укр. актор, н. а. України з 1991. Закін. 1960 Харків. театр. ін-т (курс О. І. *Сердюка*). З цього ж року — в Харків. ТЮГу. Ролі: в театрі — Жевакін («Одруження» Гоголя), Адам («Божественна комедія» Штока), Журден («Міщанин у дворянстві» Мольєра); в кіно — Пташкін («Повість про Пташкіна», 1964), Ярема («Кармалюк», 1986; обидва — на Київ. кхф).

АНТÓНОВ Володимир Сергійович (23.VIII 1932, Воронеж) — укр. флейтист, з. а. УРСР з 1969. Закін. 1955 Київ. консерваторію (1967 — аспірантуру у А. *Проценка*); її викладач з 1960 (професор з 1991). З 1948 — в оркестрі Київ. т-ру опери та балету (з 1955 — соліст). Концертна діяльність.

БАЗИЛІ́ВСЬКИЙ Микола Пимонович [7(20).VII 1909, Чигирин, тепер Черкас. обл.] — укр. театрознавець, літературознавець, публіцист. Закінчив 1938 Київ. ун-т. Викладав у Донец. пед. ін-ті і Київ. ун-ті (1938—64 з перервами), працював зав. літ. частиною Київ. укр. драм. театру ім. І. Франка (1950—54). Літ. діяльність почав 1925. Опублікував численні статті з різних питань л-ри та мист-ва: «„Живописна Україна" в критиці й мистецтві», «Рєпін і Україна», «Мости дружби» (про укр. театр корифеїв у Грузії), «Італійське відлуння» (про укр.-італ. літ.-мистецькі зв'язки), «Іван Франко і театр», «Т. Шевченко й А. Олдрідж», статті про П. Саксаганського, Л. Дніпрову-Чайку, В. Чаговця, А. Бучму, Г. Юру, Ю. Шумського, М. Крушельницького, Н. Ужвій, О. Ватулю, П. Сергієнка, Г. Нудьгу.

БРЮХОВЕ́ЦЬКІ — укр. діячі культури; подружжя. Вячеслав Степанович Б. (14.VII 1947, м. Дзауджикау, тепер Владикавказ, Пн.-Осетія) — літературознавець і критик, доктор філол. наук з 1987. Закін. 1974 Київ. ун-т. З 1980 — наук. співробітник Ін-ту л-ри ім. Т. Г. Шевченка АН України, з 1991 — ректор Ун-ту «Києво-Могилянська Академія». У своїй літ.-крит. діяльності розглядає літ. критику як специфічно-цілісну діяльність на межі л-ри, науки, публіцистики і мистецтва. Праці: «Іван Кочерга» (1989, передмова, упорядкування текстів, примітки), «Ліна Костенко» (зокрема, про її кіносценарії), «Микола Зеров» (обидві — 1990).

Лариса Іванівна Б. (7.I 1949, с. Запілля Волин. обл.) — кінокритик. Закін. 1972 Київ. ун-т. Працювала 1974—82 у вид-ві «Укр. Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, з 1982 — у журн. «Київ». Книги: «Випробування творчістю. Молоді режисери українського кіно» (1985), «Кіно і література: проблеми взаємин» (1988), «Поетична хвиля українського кіно»

(1989), дослідження «Незнищена «Совість»» (1992).

ВУНІНА Ірина Олексіївна (17.VIII 1939, м. Магнітогорськ Челяб. обл.) — рос. і укр. актриса, н. а. України з 1992. Закін. 1961 театр. уч-ще ім. Б. В. Щукіна в Москві. З 1966 — у Київ. рос. драм. театрі ім. Лесі Українки. Ролі: в театрі — Марія («Марія» Салинського), Монахова («Варвари» Горького), Анісія («Влада темряви» Толстого), Олена Пчілка («Сподіватися» Щербака); в кіно — Марина («Артист з Коханівки», 1961), Варвара («Тривожний місяць вересень», 1977), Галина («Грачі», 1983), Уляна («Вир», 1983; всі — на Київ. кхф).

ВАХНЯК Євген Дмитрович (4.XII 1912, м. Надвірна, тепер Івано-Фр. обл.) — укр. диригент, композитор, педагог, з. а. УРСР з 1954. Навч. 1937—39 у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові, 1944—48 — у Львів. консерваторії (клас диригування у М. *Колесси,* співу — у С. А. *Крушельницької*), з 1956 — викладач, 1962—74 і керівник хору консерваторії, 1941—49 — диригент капели «Трембіта», водночас з 1947— керівник хор. капели львів. Будинку працівників зв'язку. Тв.: хори, романси, обробки нар. пісень. Монографії «Олександр Сорока» (1975), «Хорове аранжування» (1977). Перший виконавець тв. укр. композиторів.

ВЕЧЕРСЬКИЙ Василь Прокопович (20.X 1927, с. Убіжичі Черніг. обл.) — укр. графік, викладач худож. дизайну. Закін. 1956 Київ. уч-ще прикладного м-ва і 1962 Львів. поліграф. ін-т. 1973—87 працював в «Українській Енциклопедії» ім. М. П. Бажана. Тв.: оформлення та ілюстрації до книг В. Сосюри «Щастя» (1974), А. Малишка «Білі каштани» (1975), І. Підоплічка «Межиріцькі житла з кісток мамонта» (1976), М. Березовського «Демофонд» (1988), П. Ніщинського «Вечорниці» (1989), серія гравюр до творів В. Симоненка (1985), екслібриси.

ВІЛЬКОНСЬКИЙ Стефан (Станіслав) Владиславович [21.VIII (2.IX) 1870, с. Новосілки, тепер Волин. обл.— 17.II 1963, Київ] — укр. віолончеліст і педагог, з. а. УРСР з 1950. Закін. 1901 Петерб. консерваторію (у О. Вержбиловича), навч. також у Варшав. та Париз. консерваторіях. З 1908 — викладач і директор Черніг. відділення РМТ. З 1920 — викладач Київ. консерваторії (з 1945 — професор). Виступав у складі квартетів і тріо з А. *Проценком,* у складі тріо з Г. *Беклемішевим* та Т. Бертьє.

ВІТОШИНСЬКИЙ Лео (Левко; 23.VI 1941, Відень) — укр. і австр. гітарист та педагог. Закін. 1964 Віден. муз. академію (У. Волькер). Вдосконалював майстерність у А. Сеговія і Н. Женеса. З 1964 — професор (1980—88 — проректор) Вищої муз. школи в Граці. Перший виконавець тв. зх.-європ. композиторів (у т. ч. «Думки» Р. Лойкайфа на укр. теми). Виступає з відомими муз. колективами та солістами. Гастролі у багатьох країнах світу, зокрема в Україні 1984, 1990 і 1991. Лауреат Міжнар. конкурсу гітаристів в Алессандрії [Італія, 1968).

ВОЄДИЛО Левко Леонідович (18.II 1962, с. Бихольцохівці Черніг. обл.) укр. живописець. Закін. 1987 Київ. худож. ін-т (у О. *Лопухова* й В. *Забашти*). Тв.: серія «Гомери України» — портрети кобзарів Г. Кожушка, І. Кучугури-Кучеренка, О. Вересая, Г. Гончаренка (всі — 1989), Ф. Холодного, Т. Пархоменка, Г. Любистка, М. Кравченка, І. Мазепи (всі — 1990), Т. Білоградського (1991); картини, присвячені кобзарству — «Доля» (1990), «Коден-

ське літо», «Реквієм» (обидві — 1991).

ГЕ́ВРИК Тит Богданович (1936, м. Дрогобич, тепер Львів. обл.) — укр. архітектор та історик арх-ри. З 1951 живе і працює у США. Закінчив архіт. відділення ПРАТа у Нью-Йорку, бакалавр арх-ри з 1962, магістр містобудування з 1966. Працював в архіт. фірмах Нью-Йорка. Серед споруд: університетське містечко при Пенсільванському ун-ті (1967—86). Праці: «Шедеври дерев'яної архітектури» (Нью-Йорк, 1986), «Втрачені архітектурні пам'ятки Києва» (1-е вид. 1982, Нью-Йорк; 4-е — 1991, Нью-Йорк—Київ).

ГЕРЕ́ТА Ігор Петрович (25.IX 1938, с. Скоморохи Терноп. обл.) — укр. мистецтвознавець, археолог. Закін. 1962 Чернів. ун-т. Книги: «Іван Марчук», «І. Ф. Хворостецький» (обидві — 1978), «Археологічні пам'ятки Прикарпаття та Волині» (1981, 1982), «Етнографічно-меморіальний музей В. М. Гнатюка у Велесневі» (1991), всі у співавт.; автор експозицій меморіал. музеїв С. Крушельницької (с. Біла), Леся Курбаса (с. Старий Скалат), обидва — Терноп. обл.; досліджує пам'ятку археології та мистецтва — могильник черняхівської культури (с. Чернелів-Руський Терноп. обл.).

ГЕ́РКЕ Август Григорович (1790, м. Люнебург, Німеччина — після 1848) — нім. і укр. скрипаль, диригент та педагог. За походженням поляк. Концертував на Україні. З 1823 — у Києві, 1825—35 — капельмейстер оркестру графа Ганського в Житомирі (в цей же час концертував у різних містах, у т. ч. у Харкові, викладав). З 1835 — у Швейцарії. Автор скрипкових творів.

ГОЗЕ́НПУД Матвій Якимович [8(21).V 1903, Київ — 17.II 1961, Новосибірськ] — укр. і рос. композитор, піаніст та педагог. Закін. 1921 Київ. консерваторію (клас фп. Г. *Беклемішева,* композиції — Р. *Глієра*), її викладач (1935—49 — професор). Одночасно 1923—49 та 1953 — викладач Київ. муз. уч-ща. 1951—52 — професор Алма-Атинської, 1953—61 — Носиб. консерваторій. Тв.: опера «Лампа Аладдіна» (1947), 3 симфонії, епічна поема для симф. оркестру, концерти для фп. та скрипки з оркестром, камерно-інструм. тв., хори, романси тощо.

ГОРБЕ́НКО Анатолій Григорович (5.V 1923, м. Красноград, тепер Харків. обл.) — укр. театрознавець, з. д. м. УРСР з 1990, канд. мист-ва з 1975. Закін. 1953 Харків. театр. ін-т (з 1992 — його професор). Праці: «Театр високої романтики» (1972), «Харківський театр імені Т. Г. Шевченка» (1979).

ГОРЕ́ЛОВ Олександр Леонтійович [псевд.— Горілий; 2 (14).XI 1863, с. Малі Щербиничі, тепер Брянської обл., Росія — після 1937] — рос. і укр. диригент, композитор і муз.-громад. діяч. Навч. 1888—91 у Моск. консерваторії (клас гобоя — у Ф. Ліндкера, муз.-теор. дисциплін — М. Кашкіна, К. Альбрехта, А. Аренського). Закін. 1893 Моск. ун-т. 1893—99 — у Чернігові, де брав участь у концерт. житті міста; 1900—04 — в Астрахані, де заснував відділення РМТ; 1904—16 — у Саратові та Петербурзі, з 1916 — у Києві (один з організаторів та диригентів симф. оркестру ім. М. Лисенка; з 1919 — член комісії Всеукр. муз. комітету, організатор і учасник концертів. Тв.: опера «Вій» (1897), оперета «Добрі сусіди» (пост. 1902 М. Старицьким), кантата на честь М. Лисенка (слова М. Старицького, 1903), 3 симфонії, 2 струнних квартети, оркестрова редакція опери «Наталка Полтавка» М. Лисенка. Репресований.

ГО́РСЬКИЙ Костянтин Костянтинович (13.VI 1859, м. Ліда, тепер Білорусь — 31.V 1924, Познань) — укр. і польс. скрипаль та композитор. Закін. 1881 Петерб. консерваторію (клас скрипки Л. Ауера, композиції — М. Римського-Корсакова). Викладав у муз. уч-щах Саратова, Пензи, Тбілісі, Харкова, 1891—1919 очолював також квартет Харків. відділення РМТ. З 1919 — у Польщі. Тв.: опера «Маргар» (1905), оперета «За Неман іду», симф. поема, камерно-інструм. і церк. музика, пісні та ін.

ГОШО́ВСЬКИЙ Володимир Леонідович (25.XI 1922, Ужгород) — укр. музикознавець і фольклорист, канд. мистецтвознавства з 1972. Закін. 1944 Празький ун-т, 1953 — Львів. консерваторію. 1946—61 працював в Ужгороді, 1961—69 — викладач (1966—69 — зав. створеним ним кабінетом нар. муз. творчості) Львів. консерваторії. 1974—86 — наук. працівник Ін-ту мистецтвознавства АН Вірменії (Єреван). З 1987 — у Львові. Один з перших на Україні порушив питання про наук. методи аналізу муз.-фольклорних зразків (статті «Фольклор та кібернетика», 1964; «Семіотика на допомогу фольклористиці», 1966). Автор праць з питань історії муз. культури Закарпаття, порівняльного аналізу фольклору слов'ян (стаття «Біля джерел народної музики слов'ян», 1971) та ін.

ГРАБО́ВСЬКИЙ Леонід Олександрович (28.I 1935, Київ) — укр. композитор. Закін. 1959 Київську консерваторію (у Б. *Лятошинського*). 1962 — аспірантуру, 1961—63, 1966—68 — її викладач. З 1981 — у Москві. Одним з перших в укр. музиці застосував техніку додекафонії («Константи» для 11-ти інструментів, 1964), алеаторики та сонористики («Симфонічні фрески», 1961; Тріо для фп., скрипки і контрабаса, 1964). Тв.: опери «Ведмідь», «Пропозиція» (1962—64), вокал.-симф. «Чотири українські пісні» (1959), мелодрама «Море» (1970), симфонія-легенда «Ніч на Івана Купала» (1976), камерно-інструм. та камерно-вокал. тв., музика до кінофільмів.

ГРА́УЖИС Олег Олександрович (16.IX 1944, Київ) — укр. архітектор. Закін. 1971 Київ. інж.-буд. ін-т. Реставрації: Преображенського собору в м. Білій Церкві (1972), будинку-музею А. Чехова в Ялті (1975), Святогорського монастиря в с. Зимному Волин. обл. (1975—81), Володимирського собору в Києві (1980—85), резиденції православ. митрополита в Чернівцях (1985—87), проект відбудови Успенського собору Києво-Печерської лаври (1991).

ГРУ́ДИН Володимир Володимирович (8.I 1893, Київ — 14.XI 1980, Філадельфія) — укр. композитор, піаніст і педагог. Закін. 1921 Одес. (клас фп.), 1923 — Київ. (клас композиції Р. *Глієра*) консерваторії. Викладав фп. і муз.-теор. дисципліни в Одес., з 2-ї пол. 20-х рр. — Київ. консерваторії. Після 2-ї світової війни — викладач музики у Празі, Парижі, Нью-Йорку, в Укр. Муз. ін-ті (Філадельфія). Тв.: балет на сюжет з Великої франц. революції, 2 симфонії, 2 симф. сюїти, 3 фп. концерти, камерно-інструм. тв., солоспіви, обробки укр. нар. пісень та ін.

ГУКО́ВИЧ Олександр Володимирович (13.III 1928, м. Звенигородка, тепер Черкас. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1985. Закін. 1954 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: санаторій М-ва оборони в Трускавці (1963, 1989), хірург. корпус госпіталю у Львові (1972), музей історії військ Прикарп. військ. округу (1973).

ГУМЕНЮ́К Андрій Іванович [2 (15). VI 1916, с. Левківка, тепер Вінн. обл.— 21.III 1982, Київ] — укр. музикознавець і фольклорист, доктор мистецтвознавства з 1969. Навч. 1938—41 і 1941—45 у Київ. консерваторії (у Г. *Верьовки*). 1952—71 — наук. співробітник ІМФЕ АН УРСР, 1971—82 — викладач (з 1976 — професор) Київ. ін-ту культури. Праці: «Українські народні музичні інструменти» (1967), «Український народний хор» (1968), упорядник зб. «Українські народні танці (мелодії)» (1955), «Хрестоматія пісень для народного хору» (1973) тощо.

ГУССАКО́ВСЬКИЙ Аполлон Селіверстович [1841, м. Охтирка, тепер Сум. обл.— 25.II (9.III) 1875, Петербург] — укр. композитор. Чл. «Могучої кучки» (бл. 1858—61). Закін. 1863 Петерб. ун-т. З 1857 навч. у М. Балакирєва. 1863—67 жив за кордоном. Автор симф. сонати для оркестру, симфонії (незаверш.), «Дурацького, або комічного скерцо» для струнного квартету, музики до трагедії «Фауст» Й. Гете та ін. творів.

ДЕГТЯРЬО́В Степан Оникійович [справж.— Дехтяревський; 1766, Борисівка, тепер смт Курської обл.— 23.IV (5.V) 1813, Курська губ.] — укр. і рос. композитор, диригент, співак (тенор), піаніст та педагог. За походженням українець. Навч. у школах півчих у Борисівці та Останкіно (тепер у складі Москви), приватно вивчав теорію композиції у А. Сапієнці та Дж. Сарті (з останнім бл. 1790 відвідав Італію), відвідував лекції з рос. словесності в Моск. ун-ті. З юнацтва — співак і артист оркестру, з 1789 — педагог, гол. хормейстер т-ру графів Шереметєвих у Кусково (поблизу Москви), одночасно — співак і диригент графської хор. капели. З 1809 — у Москві, останні роки — на півдні Курської губ. Розвинув традиції хор. музики Д. Бортнянського та італ. оперно-ораторіальної творчості, використовував у своїх тв. інтонації укр. нар. пісень. Тв.: ораторії «Мінін і Пожарський, або Визволення Москви» (1808), «Втеча Наполеона» (незаверш.), бл. 60 хор. концертів, церк. музика. Переклав рос. мовою працю В. Манфреддіні «Правила гармонійні та мелодійні для навчання всієї музики» (1805).

ДЕНИСЕ́НКО Володимир Іванович (25.V 1931, м. Хожув, Польща) — польс. і укр. співак (бас-баритон). Співу навч. приватно та в оперній студії Є. Меруновича у Вроцлаві, де і почав оперно-сценіч. діяльність. 1952—60 — соліст Шлезької опери в м. Битомі, 1960—65 — Вроцлав. опери, 1965—85 — Великого т-ру у Варшаві. З 1985 виступає як гастролер у багатьох країнах світу. Партії: Борис Годунов (однойм. опера М. Мусоргського), Фігаро («Весілля Фігаро» В. Моцарта), Мефістофель («Фауст» Ш. Гуно) та ін. В концерт. репертуарі — укр. нар. пісні (виконує разом з укр. хором з Варшави «Журавлі»), власні тв. на вірші укр. поетів. Участь у фестивалях укр. мист-ва в Польщі.

ДИТИНЯ́К Марія (7.I 1932, м. Чортків, тепер Терноп. обл.) — укр. хор. диригент і педагог у Канаді. Закін. 1958 пед. відділення Королівської консерваторії в Торонто. Організувала 1967 в Едмонтоні жіночий хор «Мережі», 1976 — хор «Дніпро» (з 1982 — мішаний). З 1978 — організатор семінару хор. диригентів для укр. діаспори з Канади, Америки, Австралії та Аргентіни. Серед праць — біобібліографіч. довідник «Українські композитори» (1986, Едмонтон).

ДОБРЖИ́НЕЦЬ Ілля Володимирович [2 (14).VIII 1889, Варшава — 30.VIII 1960, Ленінград) — укр.

скрипаль і педагог. Закін. 1902 Вищий муз. ін-т у Варшаві (у С. Барцевича), 1910 — Петерб. консерваторію (у Л. С. Ауера). З 1910 — соліст і концертмейстер симф. оркестрів у містах Росії, з 1918 — у Харкові: соліст і концертмейстер оркестру оперного т-ру, викладач консерваторії та Муз.-драм. ін-ту (з 1935 — професор), з 1932 — соліст і концертмейстер Держ. симф. оркестру УРСР. Автор «Ритмічних етюдів» для скрипки, транскрипцій для скрипки тв. укр. композиторів.

ДОЛЕ́НГА-ХОДАКО́ВСЬКИЙ Зоріан (справж.— Адам Якубович Черноцький; 4.VI 1784, побл. с. Гайна, тепер Білорусь — 17.XI 1825, с. Петровське Твер. губ.) — польс. і укр. фольклорист, етнограф та археолог. Записав тексти бл. 3 тис. (з них понад 2 тис. українських; опубл. 1874) нар. пісень. Записи Д.-Х. використано в збірниках М. Максимовича, П. Лукашевича, М. Гоголя. 1814—18 працював у б-ці Кременецького ліцею.

ДУ́КА Ірина Михайлівна (18.XI 1945, м. Горький) — рос. актриса, н. а. України з 1992. Закін. 1968 Київ. театр. ін-т (курс Л. А. *Олійника*), з 1979 — його викладач. З 1968 — в Київ. рос. драм. театрі ім. Лесі Українки. Ролі: Долорес («Камінний господар» Лесі Українки), Пушкіна («Останні дні» Булгакова), Джанніна («Віяло» Гольдоні), Людмила («Пізня любов» Островського), пані Спасич («Обеж» Нушича), Дар'я («Покликання» Врублевської).

ДЯЧЕ́НКО Василь Панасович [23.VI (6.VII) 1906, с. Опришки, тепер Полтав. обл.— 15.II 1942, м. Старобільськ Луган. обл.] — укр. музикознавець. Закін. 1929 Кременчуцький пед. технікум, після чого працював учителем у смт Глобиному Полтав. обл., 1940 — Київ. консерваторію, з того ж року її аспірант. 1934 навч. на вокал. відділенні Київ. муз. уч-ща. З 1941 — на фронті. Автор перших монографій про М. Лисенка і М. Леонтовича (обидві — 1941), статей з питань укр. музики, пісень та ін.

ЄФИ́МЕНКО Віктор Романович (17.III 1952, Донецьк) — укр. живописець, з. х. України з 1992. Закін. 1975 Кримське худож. уч-ще ім. М. С. Самокиша. Тв.: «Патруль» (1977), «Рідна земля» (1978), «Чекання» (1980) та ін.

Є́ЩЕНКО Наталія Олександрівна (20.III 1926, Харків) — укр. піаністка і педагог, з. д. м. УРСР з 1970. Закін. 1947 Харків. консерваторію (у М. Хазановського), 1954 — аспірантуру при Моск. консерваторії (у С. Фейнберга). З 1981 — професор Харків. ін-ту мистецтв.

ЖДА́НОВ Сергій Сергійович [2 (15).I 1907, Петербург — 8.X 1968, Київ] — укр. композитор. Закін. 1929 Київ. муз. технікум (клас фп. Г. *Беклемішева*), 1934 — Київ. муз.-драм. ін-т ім. М. В. Лисенка (у Л. *Ревуцького*). Тв.: опери «Жакерія» (1935), «Щорс» (1937), «Багряні зірниці» (1967), муз. комедії «Паливода 18 століття» (1938), «Божевільна красуня» (1941), «Тиха українська ніч», вокал.-симф. поема «Тарас Шевченко» (1964), 2 ораторії, симфонія, симф. сюїти, тв. для оркестру нар. інструментів, камерно-інструм. тв., романси, пісні та ін.

ЖУК Родослав Семенович (13.IX 1931, с. Любачів, Польща) — укр. архітектор. Закін. архіт. школу в Монреалі (Канада) та Массачусетський ін-т (США). Споруди: укр. католицька церква св. Михайла (шт. Манітоба, 1966), укр. католицька церква св. Причастя (Торонто, шт. Онтаріо, 1978), укр. католицька

церква св. Йосафата (Нью-Йорк, 1979) та ін.

ЗАГРАНИ́ЧНИЙ Зіновій Давидович (10.I 1900, Коростишів, тепер місто Житомир. обл.— 23.VII 1966, Харків) — укр. хормейстер, композитор і педагог, з. а. УРСР з 1957. Закін. 1927 Харків. муз.-драм. ін-т (у С. *Богатирьова*), з 1929 — його викладач (з 1956 — в. о. професора), 1939—62 — керівник хору, 1936—41 — оперної студії ін-ту. Серед учнів — Є. О. Конопльова. 1942—65 — керівник худож. самодіяльності трудових резервів Харкова, з хором якої брав участь у Всесвітньому фестивалі молоді та студентів у Москві (1957). Автор муз. комедій, пісень, музики до драм. вистав, обробок та аранжувань для хору.

ЗАСЛА́ВСЬКИЙ Михайло Самійлович (25.I 1925, Звенигородка, тепер місто Черкас. обл.— 24.VII 1976, Львів) — укр. балетмейстер, з. д. м. УРСР з 1975. Закін. 1955 ДІТМ у Москві. 1962—76 — гол. балетмейстер Львів. т-ру опери та балету. Вистави: «Каменярі» М. Скорульського (1967), «Створення світу» А. Петрова (1972), «Тіль Уленшпігель» Є. Глєбова (1974).

ЗЕНКЕ́ВИЧ Павло Болеславович (27.VII 1886 — 1942) — укр. і рос. театр. діяч, літературознавець і перекладач. Працював актором у Батумі, Москві, Одесі, Херсоні, писав музику до спектаклів. 1920—21 — у Херсон. відділі нар. освіти. В 1921 переїхав до Москви. Автор перекладів рос. мовою «97», «Комуни в степах», «Отак загинув Гуска», «Прощай, село», «Закут», «Народний Малахій», «Маклени Граси», «Патетичної сонати» М. Куліша (1931, для Моск. камерного театру, реж. О. Таїров); «Диктатури», «Соло на флейті» І. Микитенка, «Мікадо» О. Вишні (для моск. мюзик-холу). Оригінали творів М. Куліша, що загинули, збереглися лише в перекладах З. Репресований 1936.

ЗУБИ́ЦЬКИЙ Володимир Данилович (2.III 1953, с. Голоскове Микол. обл.) — укр. композитор, диригент і піаніст. Закін. Київ. консерваторію (ф-ти: 1976 — оркестровий у В. *Безфамільнова*, 1977 — композиторський у М. *Скорика*, 1979 — диригентський у В. *Гнєдаша*). 1976—79 — соліст Укрконцерту. Тв.: опери «До третіх півнів» (1981), «Палата № 6» (1982), «Чумацький шлях» (1983), реквієм «Сім сльозин» (премія Польс. відділення ЮНЕСКО, 1985), балет «Задунайські жарти» (1985), кантата-симфонія «Чумацькі пісні» (1982), 4 симфонії, концерти для симф. оркестру та оркестру нар. інструментів, камерно-інструм. тв. (у т. ч. для баяна), хори, романси та ін. 1-а премія на Міжнар. конкурсі баяністів та акордеоністів (Хельсінкі, 1975).

ІГНА́ТКІН Іван Олександрович (8.II 1907, рудник Ірміне, тепер Луган. обл.— 20.X 1991, Київ) — укр. архітектор, доктор арх-ри з 1977, професор з 1979. Закін. 1932 Харків. інж.-буд. ін-т. Праці: «Полтава» (1966), «Видатні російські зодчі» (1959), «Охорона пам'яток історії і культури» (1990).

ІГНАТО́ВИЧ Гнат Гнатович [справж.— Балінський; 5 (17).XI 1898, Немирів, тепер Вінн. обл.— 16.I 1978, Ужгород] — укр. режисер, актор, педагог, з. д. УРСР з 1960. 1918—19 навчався в драм. студії при «Молодому театрі» у Києві. 1922—25 — у т-рі «Березіль». Ролі: Ярема («Гайдамаки» за Шевченком), син мільярдера («Газ» Кайзера), Макдуф («Макбет» Шекспіра). 1924—28 — викладач Київ., 1928—34 — Харків. муз.-драм. ін-тів; 1934—46 — актор Київ. кхф; 1946—63 (з перервою) — гол. режисер За-

карп. укр. муз.-драм. т-ру (Ужгород). Вистави: «Людина — маса» за Е. Толлером, «Пророк» І. Кочерги, «Міщани» М. Горького, «Острів Афродіти» Парніса.

ІГУМЕНЦЕВ Віктор Миколайович (12.VIII 1939, с-ще Червоний Яр Луган. обл.) — укр. графік, з. х. України з 1992. Закін. 1970 Харків. худож.-промисл. ін-т (1970—88 — його викладач). Тв.: «За городом качки пливуть», «Їхав козак за Дунай» (обидва — 1970), «Земля» (1975), «Вечір на селі» (1976), «Волю Чілі» (1978), серії «Жінки мого села» (1988), «Моя вулиця» (1989—90), іл. до поеми Т. Шевченка «Гайдамаки» (1991—92).

КАЛЬНÓЙ Дмитро Павлович (15.VI 1907, с. Уразово, тепер Ворон. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1978. Закін. 1937 Харків. інж.-буд. ін-т. Споруди: комплекс Лисичанської ТЕЦ (1939), с-ща Придніпровської (1952—56), Слов'янської (1953—58) та Старобешівської (1953—64) ДРЕС, всі — в Донец. обл., житл. будинок по Красношкільній набережній (1966), комплекс водно-спорт. станції на озері Основа (1960—69), обидва — у Харкові, с-ще Зміївської ДРЕС (1970—74), всі — у співавторстві.

КВÍТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО Григорій Федорович [справж.— Квітка; 18 (29).XI 1778, с. Основа, тепер у межах Ха кова — 8 (20).VIII 1843, Харків] — укр. письменник і культур.-громад. діяч. Одержав домашню освіту. Один із засновників Харків. професійного театру (1812 — його директор). Створив рос. мовою ряд сатир. комедій: «Приезжий из столицы, или Суматоха в уездном городе» (1827), «Дворянские выборы» (1828), «Дворянские выборы, часть вторая, или Выбор исправника» (1830), «Шельменко, волостной писарь» (1829), «Ясновидящая» (1830) та ін.; написав укр. мовою багаті на жанрові сцени соціально-побутові комедії «Сватання на Гончарівці» (1835; екранізована на Київ. кхф, 1958), «Шельменко-денщик» (1838; екранізована на Київ. кхф, 1957, і «Ленфільмі», 1971). «Сватання на Гончарівці» та «Шельменко-денщик» ставляться в багатьох театрах України та за її межами.

КІШКÁНЬ Володимир Петрович (1.I 1933, ст. Удачна Донец. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1987. Закін. 1958 Київ. худож. ін-т. Споруди: проект центру Донецька (1970—75), його житл. р-н Текстильник (1975—88), монумент «Визволення Донецька» (1981).

КОБИЛЯ́КОВ Юрій Степанович (10.VII 1947, с. Ворожба Білопільського р-ну Сум. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1986. Закін. 1971 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: сквер «Дружба» (1973), торг. будинок «Дитячий світ» (1977), комплекс студ. містечка (1979), обл. б-ка (1988), всі — у Сумах.

КÓДАК Юрій Степанович (1.VIII 1914, м. Миргород, тепер Полтав. обл.— 13.XII 1991, м. Оттава, Канада) — укр. архітектор. Син письменника С. Васильченка. Закін. 1940 архіт. ф-т Київ. худож. ін-ту (у В. Г. *Заболотного*). З 1944 жив і працював у Канаді. Споруди: православна це ква св. Володими а (952 будинок л каря І. Семенюка (1953) в м. Гамільтоні (Канада), церква і пам'ятник жертвам голодомору на Україні 1932—33 в Бавн-Бруку (шт. Нью-Джерсі США, 1956), урядовий будинок (1958), будинок лікаря І. Войчишина (1975) і православна церква Покрови (1979), всі три — в м. Оттаві (Канада), Богородицька греко-католицька церква в м. Бурлентоні (Ка-

нада, 1972), а також церкви в Торонто, Чікаго, Монреалі, Вінніпезі (1963—70).

КОСАРЕ́ВСЬКИЙ Іван Олександрович (6.XI 1918, с. Голубовський Рудник, тепер м. Кіровськ Луган. обл.— 15.V 1985, Київ) — укр. архітектор, канд. арх-ри з 1948. Закін. 1939 Київ. худож. ін-т. Автор книг: «Алупкинський парк» (1961), «Сокиринський парк» (1961), «Софіївка» (1967), «Композиція міського парку» (1971), «Мистецтво паркового пейзажу» (1977).

КОСТЮ́К Олександр Григорович (14.IV 1933, Київ) — укр. музикознавець, чл.-кор. АН України з 1990, доктор мистецтвознавства з 1988. Закін. 1955 Київ. ун-т, 1956 — Київ. консерваторію (у К. Михайлова). З 1958 працює в ІМФЕ (з 1988 — директор). З 1990 — гол. редактор жур. «Народна творчість та етнографія». Праці: «Сприймання музики й художня культура слухача» (1965), «Сприймання мелодії» (1986); дослідження «Теорія музичного виховання і деякі проблеми мелодизму музики» (в зб. «Музичне мистецтво і формування нової людини», 1982), «Про теорію музичного виховання» (в зб. «Музичне виховання як предмет комплексного дослідження», 1986).

КОТЛЯРЕ́ВСЬКИЙ Іван Арсенович (7.XI 1941, Ташкент) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1984. Син А. *Котляревського*. Закін. 1966 Новосибірську консерваторію. З 1968 — викладач Київ. консерваторії (з 1986 — професор). Праці: «Діатоніка та хроматика як категорії музичного мислення» (1975), «Музично-теоретичні системи європейського мистецтвознавства» (1989), дослідження з теорії музики та муз. освіти.

КО́ЧУР Валентина Олексіївна (9.IX 1941, Донецьк) — укр. співачка (меццо-сопрано), н. а. України з 1991. Закін. 1970 Київ. консерваторію (у Л. *Руденко*). З 1976 — в Київ. т-рі опери та балету. Партії: Настя («Тарас Бульба» Лисенка), Марфа («Хованщина» Мусоргського), Любов («Мазепа» Чайковського), Еболі («Дон Карлос» Верді).

КРИВОЛА́ПОВ Михайло Олександрович (16.IV 1936, с. Антонівка Київ. обл.) — укр. мистецтвознавець, з. д. м. України з 1992, канд. мистецтвознавства з 1987. Навч. 1962—68 в Київ. худож. ін-ті, з 1978— його викладач (з 1990 — проректор). Тв.: альбом «Олександр Лопухов» (1991), вступні статті до каталогів худож. виставок, публікації в періодич. пресі.

КУЛАКО́В Володимир Пилипович (3.VIII 1923, Київ) — укр. співак (баритон), театр. діяч, з. д. м. УРСР з 1972. Закін. 1955 Київ. ун-т, 1959 — Полтав. муз. уч-ще. Працював худож. керівником Укрконцерту (1964—72, 1978—83), з 1983 — соліст-вокаліст цього колективу. 1972—78 — директор Київ. т-ру опери та балету. В репертуарі — цикли літ.-муз. програм «Повернення романсу», «Я встретил Вас...», «Нам співала в землянці гармонь».

ЛА́ВРИК Геннадій Іванович (20.VII 1930, с. Красний Кут, тепер Бєлг. обл.) — укр. архітектор, доктор арх-ри з 1980, професор з 1982. Закін. 1955 Харків. інж.-буд. ін-т. Споруди: муз. школа в м. Лисичанську Луган. обл. (1956—58), комплекс будинку інвалідів у м. Слов'янську Донец. обл. (1958—63), Палац культури в Донецьку (1978—84). Праці з теорії архітектури.

ЛЕ́БІДЬ Микола Якович (5.V 1936, с. Кустине, тепер Сум. обл.) — укр. художник-оформлювач, з. х. України з 1992. Закін. 1963 Вище худож.-пром. уч-ще ім. В. Г. Мухіної, де працює в галузі худож. конструю-

вання, оформлювального та рекламного мистецтва.

ЛИМАР Євген Овксентійович (20.IV 1905, м. Бєлгород — 5.IX 1972, Харків) — укр. архітектор і художник. Закін. 1929 Харків. інж.-буд. ін-т, канд. арх-ри з 1946. Споруди: фабрично-заводські уч-ща з-ду «Серп і молот» (1931), вуг.-хім. ін-т (1931—33), обидві — у Харкові; залізнич. вокзали в Полтаві (1944), Ковелі (1949), Харкові (1952), Ясинуватій (1952); акварелі й пастелі.

ЛІСОВСЬКИЙ Роберт [17 (29).XII 1893, Запоріжжя — 28.XII 1982, Женева] — укр. графік. Закін. 1929 берлін. АМ. 1929—45 — професор Укр. студії пластич. мист-ва у Празі. В 40-х рр. виїхав до Італії, пізніше — до Лондона, з 1976 — у Швейцарії. Автор шрифтів, фірмових знаків, екслібрисів, печаток, обкладинок до тв. П. Тичини, Марка Вовчка та ін.

ЛОПУШИНСЬКА Євгенія Іванівна (21.XII 1920, м. Березівка, тепер Одес. обл.) — укр. архітектор. Закін. 1946 Моск. архіт. ін-т. Реставрації будинку настоятеля Троїцької надбрамної церкви та церкви Феодосія Печерського Києво-Печерської лаври (1951—57), ханського палацу у Бахчисараї (1953—67), мечеті Муфті-Джамі у Феодосії (1969—73), фортеці у Меджибожі (1970—89), церкви Іоанна Предтечі у Керчі (1968—91), реконструкція Золотих воріт у Києві (1980—82). Держ. пр. України, 1992.

ЛУКАШ Микола Олексійович (19.XII 1919, м. Кролевець, тепер Сум. обл.— 29.VIII 1988, Київ) — укр. перекладач і лінгвіст, знавець двох десятків мов, дослідник численних творів світової л-ри. Автор перекладів шедеврів світової драматургії: «Троїл і Крессіда» В. Шекспіра, «Овеча криниця» та «Собака на сіні» Ф. Лопе де Веги, «Фауст» Й. В. Гете, «Трагедія людини» І. Мадача, фрагменти з драм «Життя — це сон» і «Саламейський алькальд» П. Кальдерона де ля Барки. Переклав лібретто опери «Дон Жуан» В. А. Моцарта та «Лючія ді Ламмермур» Г. Доніцетті.

МАЄВСЬКА Валентина Григорівна (3.IX 1929, Київ) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1981. Закін. 1955 Київ. інж.-буд. ін-т. Проекти: детальне планування м. Красного Луча Луган. обл. (1955—75) та м. Хотина Чернів. обл. (1958—78), схема ген. плану Тростянецького дендропарку (1967—87), реконструкція комплексу «Асканія-Нова» (1967—71), проекти центру м. Щорса Черніг. обл. (1968—88) та районного планування Карпатського заповідника (1974—79), ландшафтний парк у м. Ізмаїлі (1977—86), реконструкція парку «Стрімчак Карсан» (Крим, 1977—86).

МАЗУР Петро Андрійович (9.VII 1923, с. Вишнопіль, тепер Хмельн. обл.) — укр. скульптор, з. х. України з 1992. Закін. 1956 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва (у І. *Севери*). Тв.: портрети М. Павловського (1963), Т. Шевченка (1989, у с. Заболотцях Бродівського р-ну Львів. обл.), репресованого члена КПЗУ (1990); композиції «Приборкувачі надр» (1990), «Непрочитана книга», пам'ятник Т. Шевченку в с. Борщеві Перемишлянського р-ну Львів. обл. (1922).

МАРЕНИЧІ — укр. вокальне тріо, з. а. УРСР з 1979. Валерій Петрович М. (1.I 1946, м. Кривий Ріг.). Закін. Луцьке культосвітнє у-ще. Антоніна Олександрівна М. (17.III 1949, м. Куйбишев, тепер Самара). Закін. 1968 Куйб. муз. уч-ще. Світлана Олександрівна М. (1.III 1956, м. Куйбишев). Закін. Луцьке культосвітнє уч-ще. В 1972 при Волин. філармонії створили вокальне тріо. В репертуарі — укр. нар. пісні,

пісні сучас. композиторів та народів світу.

МАРТИНЕЦЬ Олександр Васильович (1.IV 1932, Харків) — укр. графік, з. д. м. України з 1992. Закін. 1961 Харків. худож. ін-т (у Л. *Чернова,* з 1962 — його викладач). Тв.: серії ліногравюр «Сестри» (1964), «Наша сталь» (1965—66), «Сліди людства» (1967), «Керч» та «Червоні кіннотники» (обидві — 1968), «Велика Вітчизняна війна 1941—45 рр.» (1969), серія «Пейзажі України» (1989—92).

МИНКО Василь Петрович [1 (14).I 1902, с. Минківка, тепер Валківського р-ну Харків. обл.— 30.I 1989, Київ] — укр. драматург. Навч. 1922 в Харків. ін-ті нар. освіти. Визнання здобув комедією «Не називаючи прізвищ» (1952). Серед ін. п'єс: «Мовчати заборонено» (1955), «На хуторі біля Диканьки» (1958), «Сповідь Юліана» (1959), «Жених з Аргентіни» (1961), «На душу населення» (1975).

МИХ Роман Михайлович (6.IX 1936, с. Куликів, тепер Львів. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1983. Закін. 1959 Львів. політех. ін-т. Проекти: центру (1966), Західного р-ну міста (1976), комплексного архіт.-худож. оформлення міста (1989), всі — у Львові, у співавт. Праці з історії арх-ри Львова.

МОГИТИЧ Іван Романович (22.I 1933, с. Пиулиски Івано-Фр. обл.) — укр. архітектор, інженер-будівельник, канд. істор. наук з 1980. Закін. 1955 Львів. політех. ін-т. Проект реставрації замку в м. Олеську Львів. обл. (1961—75), башти Корнякта у Львові (1965—70), архіт. комплексу Благовіщенської церкви в м. Коломиї Івано-Фр. обл. (1968), замку в Ужгороді (1968—82), Манявського скиту Івано-Фр. обл. (1969—81), замку «Паланок» у Мукачевому Закарп. обл. (1970—73), костьолу в Дрогобичі (1982—87), церкви Іоанна Хрестителя у Львові (1987—91). Праці з питань історії архітектури.

НЕЧИПОРЕНКО Сергій Григорович (19.X 1922, с. Пролетарське, тепер Черніг. обл.) — укр. художник декор. ткацтва, з. д. м. України з 1992. Закін. 1941 Кролевецький худож.-пром. технікум. Тв.: декор. тканини за мотивами різних регіонів України, панно «Україна» (1957), «Думи мої, думи...» (1961), «Наша пісня, наша дума не вмре, не загине» (1964), триптих «Квіти Тарасові» (1978); «Мир планеті Земля» (1986), «Слава козацька» (1991).

ПАСКЕВИЧ Юрій Аврамович (19.VII 1931, Київ) — укр. архітектор, з. арх. України з 1992. Закін. 1955 Київ. інж.-буд. ін-т (у Я. *Штейнберга*). Проекти: ген. плани м. Києва (1967, 1986, зокрема Подолу), мемор. комплексу «Бабин яр» (1991) та ін.

ПАЩЕНКО Олександр Йосипович [3 (16).III 1911, с. Недотарки, тепер Полтав. обл.— 27.V 1991, Київ] — укр. художник декор. мист-ва. Закін. 1941 Київ. худож.-пром. уч-ще (у М. *Прахова* та В. *Кричевського*). Працював у галузі текстилю. Створював орнамент. гобелени, рушники, декор. хустки, розписи на тканинах, панно, сувеніри.

ПЕТРОВ Олег Борисович (18.XI 1914, Харків) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1981. Закін. 1937 Донец. інж-буд. ін-т. Споруди: комплекс гуртожитків у Донецьку (1974—83), літній т-р (1985), клуб інж-буд. ін-ту (1988), обидва — в Дніпропетровську.

ПИРІГ Любомир Антонович (1.III 1931, м. Рогатин, Івано-Фр. обл.) — укр. філателіст, вчений-медик, доктор мед. наук з 1978, ч.-к. АУ України (з 1991). Закін. 1954 Львів. мед. ін-т. З 1958 — на наук. пед.

роботі в Києві (професор — з 1988). Працює в галузі нефрології. Автор філателістич. експозицій україніки та публікацій, зокрема, «Світочі засцени» (1973), «Невмируща душа народу» (1978), «Краса народної творчості» (1979), «Український театр крізь призму філателії» (1988), «Пам'ятники української архітектури на іноземних поштових марках» (1990).

ПОГРЕБЕ́ННИК Федір Петрович (23.VI 1929, с. Рожнів, Івано-Фр. обл.) — укр. літературознавець й фольклорист, доктор філол. наук з 1981. Закін. 1953 Чернів. ун-т. З 1959 — провідний наук. співробітник Ін-ту літ. ім. Т. Г. Шевченка АН України. Досліджує проблеми літ. й мист-ва. Праці: «Іван Франко й музика» (1956), «Осип Маковей й народна творчість» (1958), «Наша дума, наша пісня», наук.-популярний нарис «Ще не вмерла Україна» (обидві — 1991), статті про художників М. Івасюка, О. Кульчицьку, І. Труша, нар. майстра В. Шкрібляка та ін.

ПОЛЕГЕ́НЬКИЙ Анатолій Антонович (22.XII 1934, с. Орлівка Черніг. обл.) — укр. архітектор, з. арх. УРСР з 1985 Закін. 1963 Київ. інж.-буд. ін-т. Споруди: спорт. комплекс «Спартак» (1964—70), Кримндіпроект (1967—71), реконструкція центру і набережної р. Салгиру (1978—91), всі — в Сімферополі, пансіонат «Новий Світ» (1967—73) у смт Новому Світі (Крим).

ПОЛЯ́НСЬКИЙ Ярослав (15.VIII 1930, с. Поляни Новосанчівського пов., Польща) — укр. диригент, фольклорист і композитор. Закін. 1966 Варшавську муз. академію ім. Ф. Шопена. З 1956 — організатор і керівник укр. хорів у Польщі — лемківського хору «Дума» (1960—70) і «Журавлі» (1972—82). З 1977 керує укр. церк. хором (Варшава), 1987 — хором укр. молоді «Тисячоліття». В репертуарі хорів — укр. музика доби Ренесансу, барокко, романтизму, сучас. і нар. пісні. Записав понад 5 тис. укр. нар. пісень, автор 200 хор. творів, наук. досліджень, присвячених лемківським пісням.

ПОПО́ВИЧ Володимир (7.XII 1922, Вільшанки, побл. Перемишля, тепер Пшемисль, Польща) — укр. лікар, мистецтвознавець, архівіст, бібліофіл, колекціонер. З 1944 — в Німеччині, Бельгії, Франції (з 1989). Праці: монографії про художників — «Михайло Андрієнко» (Мюнхен, 1969), «Марія Дольницька» (Нью-Йорк, 1978); статті про С. Левицьку, С. Зарицьку, П. Омельченка, Г. Крука, І. Нижник-Винників та ін. у щорічнику «Нотатки з мистецтва» (Філадельфія, США).

ПРЕТР Вячеслав Іванович (17.II 1848, Опочно, Чехія — 5.IV 1923, Брно) — укр. і чес. філолог, муз. теоретик. Філол. освіту здобув в ун-тах Праги і Петербурга, музичну — в Празькій органній школі. З 1873 — викладач давніх мов у гімназіях Києва, Одеси, Кам'янця-Подільського, з 1885 — директор 5-ї гімназії і приват-доцент Київ. ун-ту. 1908—17 — професор Ніжинського істор.-філол. ін-ту, 1918—20 — Укр. ун-ту в Кам'янці-Подільському (серед учнів — М. *Грінченко*), з 1921 — почес. професор ун-ту в Брно. Праці з питань антич. теорії музики, укр. церк. співу, хор. творів.

ПЯСКО́ВСЬКИЙ Ігор Болеславович (15.XII 1946, м. Відень, Австрія) — укр. музикознавець, доктор мистецтвознавства з 1990. Закін. 1970 Київ. консерваторію (у Ф. Аерової), з 1974 — її викладач (з 1989 — професор кафедри теорії музики). Муз. праці: монографія «Логіка

музичного мислення» (1987), «Симфонічна і камерно-інструментальна музика» (1981, у співавт. «Проблемні методи навчання в курсі поліфонії», «Дослідження музичної культури» (обидві — 1983), «Деякі нові аспекти дослідження музичного фольклору» (1984), «Взаємодія модальних й тонально-функціональних принципів у музичному мисленні Й. С. Баха» (1985), всі — у муз. наук. збірниках; дослідження «Фольклор і сучасні українські композитори» (1973); муз. твір — соната для флейти й фортепіано (1974).

СЕМЕ́НКО Михайло (Михайль) Васильович [31 (19).XII 1892, с. Кибинці, тепер Полтав. обл.— 23.X 1937, Київ] — укр. поет, есеїст, теоретик мист-ва, лідер укр. футуризму. Автор багатьох поетич. зб. Очолював літ.-худож. журн. «Мистецтво» (1919—20). Видавав футуристичні зб. та журнали: «Семафор у майбутнє» (1922), «Катафалк мистецтв» (1922), «Жовтневий збірник панфутуристів» (1923), «Гонг Комункульта» (1924), «Бумеранг» (1927), «Зустріч на перехресній станції. Розмова трьох (Семенко, Шкурупій, Бажан)» (1927), «Нова генерація» (1927—30). В 1924—25 — редактор Одес. кхф, брав активну участь у зйомках фільму «Тарас Шевченко», консультував кінорежисера П. І. Чардиніна. Автор мистецтвознавчих досліджень, доповідей, статей і маніфестів на поч. 20 ст.— у 20-х рр. «Кверофутуризм», «Мистецтво як культ», «Ідеологія — фактура», «Психофізіологія мистецтва», «Теорія культів як робоча гіпотеза при розв'язку проблем деструкції», «Експресіонізм і його місце в панфутуристичній системі», «Леф і панфутуристи», «Театр і антитеатр», «Мистецтво перехідної доби», «Постановка питання в теорії мистецтва перехідної доби», «Деякі наслідки деструкції», «Поезомалярство», «Курбас і сучасність», «Футуризм в українській поезії (1914—1922)», «Нова культурна установка й мистецтво» та ін. До мистецьких тем звертався у поезіях. Тісно співпрацював із митцями укр. і рос. авангарду Р. *Лісовським,* В. *Пальмовим,* В. *Татліним,* А. *Петрицьким* (останньому належить портрет М. Семенка). Репресований.

СЕ́НІКОВА Раїса Денисівна (8.IX 1922, с. Мостище Козелецького р-ну Черніг. обл.) — укр. театрознавець, кандидат мистецтвознавства з 1974. Закін. 1952 Київ. театр. ін-т (педагог І. О. *Волошин*), з того ж року — його викладач. Книги: «Михайло Романов» (1972), «Театр імені Лесі Українки» (1977, у співавт.), «Михайло Белоусов» (1980) та ін.

СИДО́РЕНКО Віктор Дмитрович (31.XII 1953, м. Талди-Курган, Казахстан) — укр. живописець, з. д. м. України з 1992. Закін. 1979 Харків. худож.-пром. ін-т. Тв.: «Творчість» (1978), триптих («Весняний день», «Літо», «Серпень»; 1980), «Жіночий портрет» (1981).

СТЕПАНЕ́НКО Михайло Борисович (6.VI 1942, м. Семипалатинськ) — укр. композитор, піаніст і педагог, кандидат мистецтвознавства з 1982. Закін. Київ. консерваторію (1966 — по класу фп., 1971 — композиції у Б. *Лятошинського,* й А. *Штогаренка*), з 1967 — її викладач (професор — з 1991). З 1992— голова Спілки композиторів України. Тв.: симфонія (1971), укр. балада для квартету, пісня «Вертайтесь до своєї мови» (сл. Д. Павличка), обидва — 1992, зб. «Цвіт калини» (1991), дослідження «Фортепіанне мистецтво України долисенківського періоду» (1988), «Про творчість Д. Бортнянського, М. Березовського, О. Лизогуба» (1989); муз. до вистав, телекінофільмів,

ТА́ЙБЕР Павло Абрамович (16.II 1940, Харків) — укр. графік, з. х. України з 1992. Закін. 1971 Харків. худож.-пром. ін-т (з 1979 його викладач). Тв.: монумент. живопис — «Достаток» (1973), «Навчання і праця» (1974), «Енергія» (1977); станковий — «Мій Седнів» (1971), «Наталка» (1974), «Плоди Куби» (1977), цикл «Ігри мого дитинства» (1980—90) та ін.

ТАРА́СЕНКО Олександр Єгорович (21.VII 1928, с. Безлюдівка Харківського р-ну Харків. обл.— 27.VIII 1988, Київ) — укр. театр. журналіст, театрознавець. Закін. 1951 Харків. театр. ін-т (педагог Д. *Антонович*). З 1956 працював у газетах «Молодь України» (1956—63), «Робітнича газета» (1963—73), «Культура і життя» (1973—88). Публіцистичні статті з проблем театр. мистецтва. Автор кількох п'єс.

ТКАЧЕ́НКО Михайло Володимирович (5.XII 1925, с. Нижнє, тепер смт Первомайської міськради Луган. обл.) — укр. живописець, з. д. м. України з 1992. Закін. 1953 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва, з 1962 — його викладач (професор з 1992). Тв.: «Карпати» (1968), «Гомін Карпат» (1970), «Леся Українка» (1971), «Гуцульський натюрморт» (1973), «Дівчина на тлі квітучих дерев» (1974), «Надбужжя» (1987), «Теребовлянська долина» (1989), «Осінь» (1990), «Портрет бандуриста М. Барана» (1991), «Чорногора» (1992).

ТО́КАР Марта Василівна (дівоче — Балла; 8.III 1930, Вороніж) — укр. художник декор. мист-ва, з. д. м. України з 1992. Закін. 1957 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва, з 1962 — його викладач. Працює в галузі худож. текстилю. Тв.: декор. тканини: «Олені», «Дерева», «Писанки» (1961), костюми для нар. хорів Львів. обл. (1965—67), хор. капели «Трембіта» (1967—68); сценічні костюми — Зх. Полісся (1990), Наддністрянщини (1991); триптих «Квіти України» (декор. панно, 1992).

ТОМАШЕ́ВСЬКИЙ Василь Григорович (14.III 1913, с. Чайківці Радомишльського р-ну Житомир. обл.) — укр. архітектор, художник і скульптор. Закін. 1940 архіт. ф-т Київ. худож. ін-ту (у В. *Заболотного*); 1945—51 навчався живопису й скульптури у королів. АМ у Брюсселі (Бельгія) та ісп. АМ у Мадриді (Іспанія). З 1951 живе в Оттаві (Канада). Споруди: рим.-катол. семінарія в Монреалі (1958), нац. картинна галерея (1961), художнє оздоблення резиденції генерал-губернатора Канади (1961—65), парафіяльний центр укр. православної громади Успіння пресвятої Богородиці (1968—72); всі — в Оттаві (Канада); аеропорти — у Норт-Беї (1968, Онтаріо) та у Сіднеї (1971, Нова Скотія).

ФА́ЩЕНКО Єлизавета Семенівна (27.VII 1927, Сальськ, тепер Ростов. обл.) — укр. художник декор. мист-ва, з. д. м. України з 1992. Закін. 1952 Львів. ін-т прикладного та декор. мист-ва, з 1965 його викладач. Працює в галузі худож. ткацтва. Тв.: килим «І. Франко» (1954), гобелени «Т. Г. Шевченко», «На оновленій землі» (1964—68), «Леся Українка» (1970), гобелен «Майська ніч», килим «Карпати» (1989—90).

ФІЛЬЦ Богдана Михайлівна (14.X 1932, м. Яворів Львів. обл.) — укр. композитор і музикознавець, канд. мистецтвознавства з 1964. Закін. Львів. консерваторію (1956 — історико-теор., 1958 — композиторський ф-ти). З 1962 працює в ІМФЕ. Муз. тв.: збірники дит. хорів — «Від льоду до льоду» (1965), «Смерічка» (1973), «Любимо землю свою» (1977), «Від зими до зими» (1983),

«Весняний дзвін» (1987); фп.— «Три п'єси на теми лемківських пісень» (1961), «Закарпатські новелети» (1966), «Фортепіанні твори» (1984); симф. тв.— «Фортепіанний концерт» (1958), «Верховинська» (1961) та ін. Книги — «Хорові обробки українських народних пісень» (1965), «Український радянський романс» (1970), «Гармонія солоспіву» (1979).

ХМЕЛЕ́ВСЬКИЙ Йосип Целестіанович (1849—1924) — укр. фотограф-художник. З 1875 (за ін. даними — з 1880) працював у Полтаві. Мав власне фотоательє, яке на той час було одним з найкращих у Росії. Роботи Х.: серії поштових листівок «Типи Малоросії», «Краєвиди Полтавщини», фотоальбоми «Гоголь на Батьківщині», «Земський дім в Полтаві». У нього знімалися В. Короленко, П. Мирний, Г. Мясоєдов, М. Скліфосовський, а також велика група діячів культури, що приїжджали 1903 на відкриття пам'ятника І. Котляревському (Л. Українка, М. Коцюбинський, Г. Хоткевич, В. Стефаник, О. Пчілка, М. Старицький, В. Самійленко та ін.).

ХОХО́Л Юрій Федорович (12.X 1925, Старокостянтинів, тепер смт Хмельн. обл.— 14.III 1989, Київ) — укр. архітектор, доктор арх-ри з 1977. Закін. 1951 Київ. інж.-буд. ін-т. Проекти: планування с. Вороне Черкас. обл. (1980), проект меморіалу Т. Г. Шевченка в с. Моринцях Черкас. обл. (1981). Праці: «Сучасна архітектура Радянської України» (1974), «Сільське житло» (1976), «Архітектура села» (1979, у співавт.), «Архітектура Радянської України» (1986).

ЦИ́МБАЛ Віктор [3 (16).IV 1901, с. Ступична, тепер Ступичне Черкас. обл.— 28.V 1968, Нью-Йорк] — укр. графік і живописець. Навч. в Худож. школі у Києві. Закін. 1928 Вищу Худож.-пром. школу в Празі, водночас був слухачем Укр. студії пластич. мист-ва. В 30-х рр. виїхав до Аргентіни, 1960 — до США (м. Детройт). Тв.: графічні — обкладинки до «Кобзаря» Т. Шевченка, до «Історії України» М. Аркаса; живописні — «Кам'яна баба», «Льодові скелі», «1933 рік».

ЦІПАНО́ВСЬКА Ольга (1866, с. Мізунь, тепер Івано-Фр. обл.— 1941, Львів) — укр. піаністка, педагог, диригент, громад. діяч. 1891 була однією з засновниць муз. т-ва «Боян», а також його диригентом. 1925—35 — директор філіалу Львів. Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка в Перемишлі. Пропагандист фп. музики М. Лисенка в Галичині.

ШЕСТОПА́ЛОВ Володимир Мусійович (21.V 1938, с. Перше Шевченкове Вовчанського р-ну Харків. обл.) — укр. актор, н. а. УРСР з 1987. Закін. 1961 Харків. театр. ін-т (педагоги І. *Мар'яненко,* О. Глаголін), з цього року — в Харків. укр. драм. театрі ім. Т. Г. Шевченка. Ролі: Шпак («Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка), Хома Кичатий («Назар Стодоля» Шевченка), Софрон («Маруся Богуславка» Старицького), Іларіон, Гуска («97», «Так загинув Гуска» Куліша), Остап («Тарас Бульба» за Гоголем), Бран («Тригрошова опера» Брехта), сер Тобі Белч («Дванадцята ніч» Шекспіра).

ЩЕРБА́К Василь Артемович (14.IV 1928, с. Матяшівка, тепер Київ. обл.) — укр. мистецтвознавець, кандидат мистецтвознавства з 1970. Закін. 1950 Київ. уч-ще прикладного мист-ва, 1955 — Київ. ун-т. Праці: «Сучасна українська майоліка» (1974), альбоми — «Сучасне українське художнє скло» (1980), «Єлизавета Миронова» (1987). Брав участь у колективних виданнях: «Історія українського мистецтва» (кн. 4, 1970), «Історія мистецтва народів СРСР» (т. 8, 1977; т. 9, ч. 1, 1982).

При підготовці статей про митців української діаспори було використано матеріали, люб'язно надані видавництву *С. Гординським, К. Кричевською-Росандич, П. Мегиком, В. Поповичем, О. Федоруком,* за що видавництво складає їм щиру подяку.

В оформленні книги використані автографи діячів культури, які зберігаються в рукописних відділах Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка АН України, Державного музею театрального, музичного та кіномистецтва України.

Автори статей — *І. М. Блюміна* (кандидат мистецтвознавства), *С. К. Кілессо* (кандидат архітектури), *І. Д. Гамкало* (професор, н. а. України), *М. Г. Лабінський, В. С. Мурза, О. О. Різник* (наукові працівники «Української енциклопедії», *Н. М. Присталенко.*

У підготовці видання брали участь працівники видавництва «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана:

Керівник науково-редакційної підготовки і відповідальний редактор енциклопедичного довідника «Митці України», кандидат історичних наук *А. В. Кудрицький.*

Відділ методичного контролю і стилістики — *Г. Г. Вівдиченко, С. А. Нілова, З. П. Петрановська, А. П. Складана,* науковий працівник — *І. Є. Яновська.*

Художнє редагування — *М. Б. Гутман.*
Технічне редагування — *Є. М. Соколов.*
Коректорський відділ — *К. В. Гутаріна, С. В. Глухова, В. Я. Резник, К. Г. Шевченко, В. М. Чепеленко.*

Друкарське бюро — *Г. Г. Дьоміна, Л. А. Войтенко, Н. Й. Перепелиця, Л. С. Тавлуй, І. В. Яхновська.*

Обкладинка і художнє оформлення — *Є. І. Мунтенка.*

Митці України: Енцикл. довід. Упоряд. : М. Г. Лабінський,
М67 В. С. Мурза. За ред. А. В. Кудрицького.— К. : УЕ, 1992.— 848 с.: іл. (в опр.): 30 000 пр.
ISBN 5—88500—042—5

До однотомника включено близько 5000 статей — коротких творчих біографій українських митців, діячів культури інших народів, життя та діяльність яких пов'язана з Україною. У довіднику містяться статті про художників, архітекторів, скульпторів, композиторів, кобзарів, акторів музичного та драматичного театру і кіно, диригентів, балетмейстерів, режисерів, митців естради, цирку, майстрів народної творчості, відомих мистецтвознавців. Довідник містить відомості про творчі спілки, пам'ятки архітектури, художні музеї, театральні і мистецькі колективи України.

В комплексі довідник через творчі біографії митців висвітлює історію українського мистецтва, всіх його галузей різних часів і епох.

Розрахований на фахівців та широке коло читачів.

ББК 63.3 (2Ук) я2+71.4 (2Ук) я2

Довідкове видання

«МИТЦІ УКРАЇНИ»

Енциклопедичний довідник

Здано до набору 28.10.91. Підписано до друку 8.06.92. Формат 70×108 $^{1}/_{32}$. Папір книжково-журнальний. Гарнітура кудряшівська. Високий друк. Умовн.-друк. арк. 37,1. Умовн.-фарб. відб. 37,28. Обл.-вид. арк. 60,1. Тираж 30 000 Зам. № 2—180.

Адреса видавництва «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана 252601, Київ-30, МСП, вул. Леніна, 51.

Надруковано на Київській книжковій фабриці з матриць, виготовлених на Головному підприємстві РВО «Поліграфкнига». 252050, Київ-50, вул. Воровського, 24.